دواین ڕووداوەکان و کۆتایی جیهان

نوسینی

محمد حسان

وەرگێڕانی

عبدالمجید عبدالحمید

نارین

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

الحمد لله وكفى والصلاة والسلام على نبيه المصطفى وصحبه المجتبى
أما بعد...

سوپاس و ستایش بۆ خوای پەروەردگار کە دروستی کردووین لە نەبوونەوە و رزق و ڕۆزی داوین و ڕێنموویی کردووین و هۆش و بیر و عەقڵی پێ بەخشیوین بۆ ئەوەی بە هۆیانەوە گەورەیی و مەزنی ئەومان بۆ دەرکەوێت، کارە جوانەکانی بەڵگەی دانایی و زانایی و جوانکاری ئەوە، سوپاس بۆ هەموو ئەو نیعمەتانەی کە لە ژماردن نایەن، کەچی زۆربەی مرۆڤە یاخی بووەکان پێی نازانن، لە گەورەترین و مەزنترین و شکۆمەندترین ئەو نیعمەتانە نیعمەتی ئیسلامە... ئەو بەرنامەیەی کە مرۆڤەکانی لە تاریکی و شەوەزەنگەوە دەرکرد بۆ ڕووناکی... بە هاتنی خۆری ڕۆژێکی نوێ هەڵات و بانگی کردنەوەی لاپەڕەیەکی نوێی لە مێژووی دوور و درێژی مرۆڤایەتی دا، چیتر قەرزاران بە هۆی قەرزەکانیانەوە مۆری کۆیلایەتییان پیا نەدەنرا .

سوپاسی دەکەین بۆ هەموو ئەو نیعمەتانە... سوپاسێك شایستەی مەزنی و گەورەیی ئەو بێت... سوپاسی دەکەین بە قەد گەورەیی عەرشەکەی خۆی... بە قەد گەورەیی و مەزنی و جوانی زاتی خۆی و بە قەد فراوانی ڕەحمەت و میهرەبانی خۆی... شایەتی دەدەم کە هیچ پەرستراوێك نییە شایەنی پەرستن بێت تەنها(الله) نەبێت تەنها و بێ هاوەڵە...

سەڵات و سەلام لەسەر پێغەمبەری نازدارﷺ کە (محمدی کوڕی عبدالله) یە... شایەتی دەدەم کە نێردراوی پەروەردگارە و ئەم پەیامەی لە لایەن پەروەردگارەوە بۆ هێناوین و بەو پەڕی جوانی و دانایی و بە بێ کەم و کووڕی ئەوپەیامەی گەیاند و لەو پێناوەدا ئازار و ئەشکەنجەی زۆری چەشت و شەونخوونی زۆری کرد، کەچی ئەو هەرگیز وازی نەدەهێناو، بەڵکو سوورتر و دامەزراو تر بوو بۆ گەیاندنی ئەم پەیامەو تام و چێژی لەو ماندوو بوونە وەردەگرت، ئەو پێغەمبەرەی ﷺ کە

ڕەحمەتێك بووە بۆ هەموو جیهان و خۆشەویستی پەروەردگارە... بەسە بۆ ئەو کاتێ خوای گەورە گلەیی لێ دەکات پێی دەڵێت:﴿عَفَا ٱللَّهُ عَنكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمۡ﴾[1] التوبة: ٤٣. تەماشاکەن خوای پەروەردگار لە گەڵ بەندە خۆشەویستەکەیدا بەچی شێوە و شێوازێك قسە دەکات!؟

برا خۆشەویستەکانم... خوشکە بە حورمەتەکانم...

خۆم بە ئاسوودە دەزانم کە لەم چەند وشانەدا لە خزمەتتاندا بم و جێگای بەختیارییە بۆ من ئەگەر توانیبێتم بە جوانی ئەم کتێبەم لە زمانی عەرەبییەوە وەرگێڕابێتە سەر زمانی شیرینی کوردی بۆ ئەوەی خوێنەرانی کورد ئەو مروارییە بە نرخەیان لە دەست دەرنەچێت و شوێن پێی باووباپیرانی خۆیان بزر نەکەن، ئەم میللەتە کە سەدان کەڵە پیاوی تێدا هەڵکەوتووە و توانیویانە خزمەتی ئەم ئایینە بکەن کە تا ئێستا بوونەتە پێشەنگ و جێی شانازی نەوەکانیان، لە سەرووەی هەموویانەوە صلاح الدین الایوبی و ابن المستوفی و ئامەدی و دینوەری و ابن خەلەکان و ابن صلاح الشهرزوری و دەیان زانا و دانای تر.

جا لەم پێشەکییەدا حەز دەکەم دووخاڵ بخەمە ڕوو...

١ ـ ئەم کتێبە لە بنەڕەتدا زنجیرە باسێك بوو کە ڕێزدار(محمد حەسان) لە ڕێگای کەناڵی ئاسمانی(الناس) بە بیست و نۆ ئەڵقە پێشکەشی کرد لە ژێر ناونیشانی (أحداث النهاية ونهاية العالم)، لەگەڵ چەند برایەکدا(خوا پاداشتی چاکەیان بداتەوە) بە باشمان زانی ئەم کتێبە وەرگێڕینە سەر زمانی کوردی جا ئەوانیش ئەو ئەرکەیان بە من سپارد، بۆیە منیش سوپاسی متمانەکەیان دەکەم.

٢ ـ لە تەفسیر کردنی ئایەتەکاندا پشتم بە تەفسیری (ڕامان)بەستووە لە دانانی ڕێزدار (ئەحمەد کاکە مەحمود) خوا لە تاوانەکانی ئێمە و ئەویش خۆش بێت، بۆیە تەفسیر کردنی هەموو ئایەتەکان لەو تەفسیرەوە وەرگیراوە، خوا پاداشتی هەموو لایەك بداتەوە.

---

[1] ـ واتە: خوا لێت خۆش بێت بۆچی ـ بێ تاقیکردنەوە ـ مۆڵەتت بە دووڕووەکاندا نەیەن بۆ غەزاکەی تەبوك؟)).

هەروەها داواتان لێ دەکەم لە ڕەخنە و ئامۆژگاری و پێشنیارەکانتان بێ بەشم مەکەن، لە هەر کەم و کووڕییەك ئاگادارم بکەنەوە چ زمانەوانی یان بابەتی بێت، خوای گەورە پاداشتی هەموو لایەك بداتەوە.

داوا لە خوا دەکەم، کە (دڵسۆزی و ئیخلاص)مان پێ ببەخشێت و هەموو کارو کردەوەکانمان لێ وەرگرێت لە ریا بە دوورمان بکاتەوە و لە تاوانەکانمان خۆش بێت، ئێوەیش لە دوعای خەیر بێ بەشم مەکەن، بەڵکو خوای پەروەگار دوعای کەسێکتان وەربگرێت!

عبدالمجيد عبدالحميد
kfree_١٩٧٥@yahoo.com

بە ناوی خوای بەخشندە و میهرەبان

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على خير المرسلين محمداً وعلى آله وصحبه أجمعين....

أما بعد:....

لە کۆن ونوێدا زۆرێك لە زانایان دەرکەوتوون و هەر یەکە لە بوارێکدا توانیویەتی خزمەتی ئایینی پیرۆزی ئیسلام بکات و خۆیان بکەنە پردێك بۆ ئەوەی خەڵکی لە ڕێگایانەوە بەرەو بەهەشت بپەڕنەوە، لە نموونەی ئەو زانا بەڕێزانە ڕێزدار (شێخ محمد حەسان)ە کە لەم کتێبەدا لە خزمەتی وشە جوانەکانیدا دەبین.

بە ڕاستی ئەو زانایە توانیویەتی لە ماوەیەکی کەمدا خۆی بە هەموو جیهانی ئیسلامی بناسێنێت، ئێستا زۆربەی موسڵمانان بە هەموو ئاست و توێژەکانیانەوە تامەزرۆی وتارە شیرینەکانی ئەون، چ لە ڕێگای کتێبەکانییەوە بێت یان لە ڕێگای کەناڵە ئاسمانییەکانەوە، بۆیە حەزمکرد لەم پێشەکییەدا کەمێك لەسەرژیانی ئەم بەڕێزە بدوێم.

ناوی تەواوی ئەم بەڕێزە (محمدی کوڕی ابراهیم ی کوڕی ابراهیم ی کوڕی حەسان)ەو بە(محمدحەسان) ناسراوە لە گوندی (دموە) سەر بە پارێزگای (الدقهلية)ی وڵاتی میسر لە بەرواری (١٩٦٢/٤/٨) لە خێزانێکی دینداری سادە لە دایك بووە.

هەر لە منداڵییەوە باپیری (کە باوکی دایکی دەکات) بە خێوکردنی ئەم منداڵەی گرتە ئەستۆی خۆی، ئەو باپیرەی کە هەموو قورئانی پیرۆزی بەجوانی لەبەر بووەو شارەزاییەکی تەواوی لە فیقهی شافعیدا هەبوو، هەر لە سەرەتای ژیانییەوە باپیری درکی بە زیرەکی و لێهاتووی ئەم منداڵە کرد و هەستی کرد کە دەتوانێ قورئانی پیرۆز لە بەر بکات بۆیە لە تەمەنی چوار ساڵییەوە (شێخ محمدحەسان) پەیوەندی بە حوجرەی گوندەکەیانەوە دەکات و بەردەوام هاتوو چۆی ئەوێ دەکات تاکو لە تەمەنی هەشت ساڵیدا و لەسەر دەستی مامۆستا بەڕێزەکەی (شێخ مصباح محمدعوض) هەموو قورئانی پیرۆز لە بەر دەکات .

پاشان چەند کتێبێك لەسەرزمانی عەرەبی و عەقیدەی ئیسلامی و فیقهی شافعی لە بەر دەکات وەکو کتێبی (متن أبي شجاع) لە فیقهی شافعیدا. وە باپیری پاشان هەوڵی لە گەڵدا بۆ لەبەرکردنی کتێبی (رياض الصالحين) ئەویش لە تەمەنی دوازدە ساڵیدا لەبەریکرد و پاشان (الأجرومية) لەبەردەکات، ئینجا لەسەر دەستی شێخەکەی (مصباح محمد) کتێبی (التحفة السنية) لەبەردەکات و هەر لە منداڵییەوە حەزی لە خوێندنەوەی زمانی عەرەبی و شیعر بووە.

پاشان لە مزگەوتی گەورەی گوندەکەیان دەست بە وانە وتنەوە دەکات و هەردوو کتێبی (فقه السنة) و (رياض الصالحين) ڕاڤە دەکات کەچی هێشتا تەمەنی تەنها سیازدە ساڵە.

لە لایەن باپیرییەوە داوای لێ دەکرێت کە وتاری هەینی بخوێنێتەوە، ئەویش یەکەم وتاری خۆی لە گوندی (میت مجاهد) دەخوێنێتەوە لە تەنیشت گوندەکەی خۆیانەوە دەبێت (گوندی دموه) لە کاتێکدا تەمەنی سیازدە ساڵە، جا لەو وتارەدا کە وتارێکی زۆر بەنرخ و بەبەها بوو باسی مردنی کرد و کاریگەری زۆری لەسەر نوێژەران هەبوو وە هەموویان پێی سەرسام بوو بوون، بۆیە شێخی مزگەوتەکە داوای لێ دەکات کە بۆ هەفتەی ئایندە دیسان خۆی ئامادە بکات و وتاری هەینییان بۆ بخوێنێتەوە، جا لێرەدا بە سەرهاتێکی خۆش هەیە لە کاتی چوونی بۆ ئەو گوندە، شێخ محمد حەسان خۆی باسی دەکات و دەڵێت: ((کاتێ لەسەر داواکاری باپیرم ڕۆیشتم بۆ گوندی (میت مجاهد) بە مەبەستی خوێندنەوەی وتاری هەینی لەوێ شێخێکی بە تەمەنی لێبوو کە هاوەڵی باپیرم بوو، منیش خۆم پێی ناساند و ئەویش زۆر بە گەرمی بە خێرهاتنی لێکردم و ڕێزی لێگرتم، بەڵام کاتێ پێم گوت بە مەبەستی خوێندنەوەی وتاری هەینی هاتووم زۆر پەست بوو ئەمجار جوێنی پێدام و لە مزگەوت دەریکردم و منیش زۆر دڵتەنگ بووم لەبەر ئەو ڕەفتارە، چونکە من زۆر حەزم دەکرد ئەگەر بۆ جارێکیش بوایە وتارم بخوێندایەتەوە، لەو گوندە برادەرێکم هەبوو، ڕۆیشتم بۆ ماڵی ئەوان و ئەو شەوە تاکو بەیانی لەوێ مامەوە، خۆش بەختانە ئەو ڕۆژە کابرایەکی خەڵکی گوندەکە کۆچی دوایی کرد و خەڵکی گوندەکە

هەموو دەرچوون بۆ بە خاك سپاردنی وە ئەمەیشە هەلێکی زێڕین بوو بۆ من بۆ ئەوەی وتاری تێدا بخوێنمەوە منیش وتارێکم خوێندەوە و کاریگەرییەکی زۆری هەبوو لەسەرخەڵکەکە،بۆیە شێخەکە بانگی کردم (ئەوەی کە دوێنی جوێنی پێدام و لە مزگەوت دەریکردم)، کە ئەو ڕۆژە وتاری هەینی لە مزگەوتەکە بخوێنمەوە، بەکورتی ئەو ڕۆژە وتارێکی زۆر کاریگەرم بۆ خوێندنەوە، پاشان شێخەکە بانگی کردم و داوای لێ کردم ئیتر هەموو ڕۆژێکی هەینی بڕۆم بۆ ئەوێ بە مەبەستی خوێندنەوەی وتاری هەینی)).

بۆیە ئەوە یەکەم ئەزموون بوو بۆ شێخ لە گەڵ وتاردا.

چیتر لەو ڕۆژەوە تاکو ئەمڕۆ شێخ محمد حەسان مینبەری جێ نەهێشتووە و هەردەم وتار دەڵێتەوە مەگەر بە هۆی نەخۆشی یان سەفەر وتار و مینبەری جێ هێشتبێت، ئەمجار پەیوەندی دەکات بە قوتابخانە یاساییەکانەوە و بەردەوام دەبێت لە سەری تاکو گەیشتە قۆناغی زانکۆ و لەوێ لە بەشی ڕاگەیاندن (اعلام) لە زانکۆی (القاهرە) توانی بە پلەی زۆر باشە(جید جدا) بڕوانامەی بەکالۆریوس بە دەست بهێنێ،وە لەو بەشەدا (بەشی ڕاگەیاندن) سوودی زۆر وەرگرت لە چەند بابەتێك کە یارمەتی دەری بوو بۆ مەبەستی بانگەواز بۆ دینی خوا، بە تایبەتی هەندێ وانە لەوانە: وانەی(تحلیل المضمون) و (کیفیة مخاطبة الجماهیر) .

لەو کاتانەدا شێخ بەردەوام بوو لە خوێندنی بابەتە شەرعییەکان لەسەردەستی مامۆستایانی ئەزهەر بە تایبەتی لە هەردوو بابەتی فیقهی ئیسلامی و تەفسیر، هەرگیز شێخ وازی لەوتاری هەینی و وانەوتنەوە نەهێناو وانەیەکی هەفتانەی هەبوو لە گوندی زانکۆ.

لە یەکەم پشووی هاوینی ساڵی خوێندنی لە زانکۆ و کە هێشتا تەمەنی هەژدە ساڵە شێخ محمد حەسان سەفەر دەکات بۆوڵاتی ئوردن بۆلای فەرموودناسی شام و مجددی ئەم سەدەیە و شێخی ئەهلی سوننە و دوژمنی بیدعە و بیدعەچییەکانی (شێخ أبو عبدالرحمن محمد ناصر الدین الالبانی) خوا لە تاوانەکانی ئێمە و ئەویش خۆش بێت، لە چەند وانە و دەرسێکی کەمی شێخ (الالبانی)دا ئامادە دەبێت و لەو

ماوەیەدا وەکو پێشەوا و وتار خوێنی یەکێك لە مزگەوتەکانی نزیك شاری (السحاب) دەمێنێتەوە.

پاش زانکۆ شێخ پەیوەندی دەکاتە پەیمانگای دیراساتی ئیسلامی یەوە لە قاهیرە بە مەبەستی بە دەست هێنانی خوێندنی بالا لە دیراساتی ئیسلامیدا، بەلام قەدەری خوای گەورە وا دەبێت کە ئەو خوێندنە تەواو نەکات بە هۆی ماوەی پەیوەندی کردنی بە خزمەتی سەربازییەوە و ئەویش پەیوەندی دەکات بە سوپاوە، لەوێ لە ناو سوپادا واز لە وانە وتنەوە ناهێنێ و دەست بە وتار خوێندن و وانە وتنەوە دەکات.

لە پاش ماوەی خزمەتی سەربازی لە شاری (السویس) دەمێنێتەوە و لە مزگەوتەکانی ئەو شارەدا دەست بە وتار خوێندن و وانە وتنەوە دەکات و خەڵکی شاری سویس خۆشیان دەوێت و لە دەوری کۆ دەبنەوە و ناوبانگ دەردەکات.

پاشان سەفەر دەکات بۆ وڵاتی سعودیە و لەوێ و لە مزگەوتی (الراجحي)لە (الریاض)بۆ ماوەی زیاتر لە شەش ساڵ وەکو وتارخوێن و پێشەوا دەمێنێتەوە و لەسەردەستی ڕێزدار شێخ (أبو صالح سلیمان الراجحي)فێری حیکمەت و دانایی دەبێت.

پاشان شێخ محمد حەسان دەڕوات بۆ لای زانای پایەبەرزی ئەم سەردەمە شێخ عبدالعزیز بن باز رحمه الله ، لەو زانایەوە زانست و زانیاری وەردەگرێت، ئەو زانایە کە بە پێشەوای ئەهلی سوننە و زانای سەردەمی خۆی دێتە ژماردن، چەند ساڵێك لە بەر دەستیدا دەبێت و چەند کتێبێك لەو زانایەوە دەخوێنێت و گوێبیستی دەبێت لەوانە ڕاڤە کردنی (فتح الباري)و (النونیة)و (الطحاویة)و (الواسطیة)و چەند کتێبێکی تر لە فیقهی ئیسلامی و (أصول) دا.

پاشان کتێبی (الطحاویة) لەبەر دەستی شێخ (عبدالله بن جبیرین) وە چەند کتێبێکی تر لای ئەوزانایە دەخوێنێت لەبوارەکانی فیقهی ئیسلامی و أصول و تەفسیرو عەقیدە.

ئەمجار لای زانای پایەبەرز (شێخ عبدالقادر شیبە الحمد) ڕاڤە کردنی کتێبی (بلوغ المرام) دەخوێنێت.

لە پاش ئەو هەموو ماندوو بوونە لە لایەن شێخ (سلیمان الراجحی) داوای لێ دەکرێت کە بچێت بۆ مزگەوتەکەی خۆی لە (القصیم)، لە کردنەوەی یەکێك لە پرۆژەکاندا و بە ئامادە بوونی گەورە زانایان لە وڵاتی سعودیە شێخ (سلیمان) داوای لێ دەکات، کە لە پێش ئەو هەموو زانایەدا وتارێك بڵێتەوە، لە پاش تەواوبوونی وتارەکە شێخ (عبدالله بن منیع) هەڵدەستێ و لەسەرداوای ئەو هەموو زانا بەرز و بەڕێزانە بڕوانامەی (دکتۆراه) پێشکەش بە شێخ محمد حەسان دەکات.

ئەو ماوەیە کە شێخ محمد حەسان لە (القصیم) دەبێت هاتووچۆی زانای پایەبەرز و فەقیهی ئەم سەردەمە شێخ (محمد بن صالح العثیمین) دەکات و لە ئەوەوە زانیارییەکی زۆر وەردەگرێت

ئەمجار بە پشتگیری و تەزکیەی شێخ (محمد بن صالح العثیمین) داوای لێ دەکرێت لە زانکۆی (الامام محمد بن سعود الاسلامیە) لقی (القصیم) لە هەردوو کۆلێژی (الشریعە)و (أصول الدین) وانەی (الحدیث) و (مناهج المحدثین) و (تخریج) و (طرق الحدیث) بڵێتەوە.

شێخ محمد حەسان خاوەنی دەیان کتێب و سەدان کاسێتە لە هەموو بوار و لقەکانی زانست و زانیاریدا، تەنها بە نوسینی کتێب و خوێندنەوەی وتار و دەرس و وانە نەوەستاوە بەڵکو هەوڵ و چالاکی ئەو پیاوە زۆربەی وڵاتانی جیهانی گرتووەتەوە، زۆربەی وڵاتانی جیهان گەڕاوە بە مەبەستی بانگەواز بۆ ئایینی پیرۆزی ئیسلام و بەشداری لە دەیان کۆنگرەی جیاجیا کردووە لە وڵاتانی (ئەمریکاو کەنەدا و ئەڵمانیا و مەجەر و قەتەر و کوەیت و ئیمارات..هتد) لە یەکێك لەوگەشتانەیدا و لە شاری نیویورك ی وڵاتی ئەمریکا و لە یەکێ لە کۆنگرە نێو دەوڵەتییەکاندا بەشداری دەکات و هەر کە شێخ محمد حەسان وتارەکەی تەواو دەکات (حەفتا و پێنج) کەس موسڵمان بوونی خۆیان ئاشکرا دەکەن و دێنە سەر ئایینی پیرۆزی ئیسلام، جگە لەوە لە دەیان کۆنگرەی تر بەشداری کردوو کە پەیوەست بووە بە ئیسلام و موسڵمانانەوە.

ئێستا بۆ نزیکەی دە ساڵە شێخ خۆی یەکلا کردووەتەوە بۆ بانگەواز و وانە وتنەوەو مامۆستای عەقیدە و سیرە و(منهاج المحدثین) و (تخریج أحادیث) و (شرح

حديث جبريل)ە لە پەیمانگای پێگەیاندنی بانگەوازکاران لە المنصورە و هەروەها سەرۆکی ئەنجومەنی کارگێڕی (مجمع أهل السنة) یە، وانەیەکی هەفتانەی هەیە لە مزگەوتی (مجمع التوحيد) لە گوندی (دموە) لە منصورە.

مامۆستاکانی:

ئەم ڕێزدارە لە چەند زانایەکەوە زانست و زانیاری وەرگرتووە لە سەرووی هەموویانەوە:

١ـ شێخ عبدالعزيز بن باز.

٢ـ شێخ محمد بن صالح بن العثيمين.

٣ـ شێخ عبدالله بن جبرين.

٤ـ شێخ عبدالقادر شيبه الحمد

نوسینەکانی:

١. حقيقة التوحيد.
٢. خواطر على طريق الدعوة.
٣. قواعد المجتمع المسلم .
٤. خطب الشيخ محمد حسان (١٢ مجلد).
٥. خطب الشيخ محمد حسان (٤ مجلد).
٦. ماذا قدمت لدين الله؟.
٧. نهاية العالم متى وكيف.
٨. الحصاد الحلو والحصاد المر.
٩. اجتنبوا السبع الموبقات.
١٠. سلسلة الدار الآخرة (٣ مجلد).
١١. تبرج الحجاب.
١٢. الطريق الى القدس.
١٣. الإيمان بالقضاء والقدر.

١٤. الثبات حتى الممات.
١٥. أئمة الهدى و مصابيح الدجى.
١٦. جبريل يسأل والنبي يجيب (٣ مجلد).
١٧. مسائل مهمة بين المنهجية والحركية.
١٨. الحقوق الإسلامية.
١٩. أحكام الجنائز.
٢٠. أحداث النهاية ونهاية العالم.
٢١. أمراض الأمة.
٢٢. الفتنة بين الصحابة.
٢٣. دروس من سورة النور.
٢٤. صفات المنافقين.
٢٥. دروس في التربية .
٢٦. قبس من السنة.
٢٧. السيرة بين الحاضر والماضي.
٢٨. شرح الأصول الثلاثة.

جگە لەوە سەدان دەرس و وانە و زنجیرە باسی هەیە زۆربەی ئەو دەرسانە لە چەند سایتێکی سەر تۆڕی ئەنتەرنێت دەست دەکەوێت لەوانە:

١ــ لە باسی تەفسیردا نەوەت و پێنج کاسیتی هەیە کە تیایدا تەفسیری سورەتی (مریم و الحجرات و النور و ق و الفاتحە) دەکات. وە چەند کاسێتێکی تر لە تەفسیردا .

٢ــ لە باسی عەقیدە و بیروباوەڕدا (سەد و بیست) کاسێتی هەیە کە تیایدا ڕاڤەکردنی کتێبی (حقيقة التوحيد و معارج القبول و عقيدة الواسطية) دەکات.

٣ــ لە باسی فەرموودەدا (نەوەت و پێنج) کاسێتی هەیە لە ڕاڤەکردنی فەرموودەکانی (صحيح البخاري) دا و زیاتر لە (دوو سەد و پەنجا) کاسێتی هەیە کە

ڕاڤەکردنی فەرموودەی (جبریل) دەکات و (دە) کاسێتی هەیە لە باسی(أحکام الجنائز)دا

٤ـ لە باسی سیرە و مێژوودا زیاتر لە (پەنجا) کاسێتی هەیە.

٥ـ لە باسی بانگەواز بۆ دینی خوای پەروەردگار زیاتر لە (بیست) کاسێتی هەیە.

٦ـ لە باسی ئاداب و ڕەوشتدا زیاتر لە سەد کاسێتی هەیە کە ڕاڤەکردنی کتێبی (مدارج السالکین) ی (ابن القیم) دەکات و زیاتر لە (چل) کاسێتی هەیە باسی مافەکان کە پێویستە بزانرێن دەکات و دەیان کاسێتی تر لەو بابەتەدا .

جگە لەمانە خاوەنی سەدان کاسێتی ترە لە بابەتە جیاجاکاندا لە باسی بەهەشت و دۆزەخ و ڕۆژی دوایی و ئازارە کۆن و نوێیەکانی موسڵمانان و کێشەکانیان و هەوڵدان بۆ چارەسەر کردنی . وە لە کۆتاییدا با ئەوەمان لە بیر نەچێت کە شێخ محمد حەسان خاوەنی دەنگێکی زۆر خۆشە و خەتمەیەکی تەواوی هەیە و هەموو قورئانی پیرۆزی بەو دەنگە خۆشە خوێندووەتەوە.

بۆ زیاتر ئاشنا بوون لەگەڵ محمد حەسان و وتار و کتێبەکانیدا سەردانی ئەو سایەتەی تایبەت بە خۆی بکە: www.mohamedhassan.org

داوا لە خوای باڵادەست و کارزان دەکەم من و ئێوە و شێخ محمد حەسان و پێغەمبەری نازدارﷺ و هەموو پیاوچاکان لە بەهەشتی بەریندا کۆ بکاتەوە و بەرەکەت بخاتە کات و تەمەنی شێخەوە و حەق و ڕاستی لەسەرزمانی جێگر بکات و ئێمەش لە فیتنە دوور بکاتەوە.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین

کۆکردنەوە و ئامادەکردنی

عبدالمجید عبدالحمید

بسم الله الرحمن الرحيم

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله.

فإن أصدق الحديث كتاب الله، وخير الهدى هدى محمد ﷺ ، وشر الأمور محدثاتها وكل محدثة بدعة وكل بدعة ضلالة، وكل ضلالة في النار .

قال تعالى: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسۡلِمُونَ﴾ آل عمران: ١٠٢.[١]

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا﴾ النساء: ١.[٢]

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدٗا ٧٠ يُصۡلِحۡ لَكُمۡ أَعۡمَٰلَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا﴾ الأحزاب: ٧٠-٧١.[٣]

١ـ واتە: ئەی گەلی خاوەن باوەڕ! دەبێ هەرچۆنێ پێویستە، ئاوا لە سنوورەکانی خوا پارێز بکەن.. , هەمیشە گوێڕایەڵ بن، هەرگیز سەرپێچی نەکەن، هەردەم خواتان لە یاد بێت، هیچ کات لە بیری نەکەن، سوپاسگوزار بن، سپڵە مەبن، دەبێ هەتا گیانمان لە بەردابێ، لە خوا بترسین و بەر فەرمانی ئەو بین، بۆیە دەفەرموێ: وە دەبێ هەر بە موسڵمانێتی بمرن، واتە: هەتا زیندوون توند دەست بە ئیسلامەکەتانەوە بگرن و دەستی لێ بەر مەدەن، هەتا رۆژێ کە مردن با بە دینەوە بچنەوە لای خوا.

٢ـ واتە: ئەی خەڵکینە! لەو پەروەردگارەتان پەرواتان بێ و بترسن کە ئەو ئێوەی لە تاکە کەسێك ئادەم ﷺ دروست کرد، وە هەر لەو تاکە کەسەش هاوسەرکەشی (حەوا) دروست کرد، وە لەو دووانەیش پیاوانێکی زۆر و ئافرەتانێکی زۆری بە دونیادا بڵاو کردەوە لە گەڵ جیاوازی رەنگ و زمان و لێهاتوویی و لێوەشاوەییان، وە لەو خوایە بترسن کە بە ناوی ئەو یەکتری سوێند دەدەن و لە یەکتر بەو داوا ئەکەن، بۆ نمونە ئەڵێن: لە بەر خوا ئەو کارەم بۆ بکە، ئەو شتەم بدەرێ، وە هەروا خۆشتان لە ماڵ خزمایەتی بپارێزن و پشت لە یەکتر نەکەن و هاوکاری یەك بن و لەکاتی بوون و نەبوون بە دەم یەکەوە بن، بێ گومان خوا بەوردی و هەمیشەیی ئاگادار و چاودێرە بە سەرتانەوە، دەزانێ ئەرکی سەر شانتان ئەنجام دەدەن یان نا.

٣ـ ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! هەر لە خوا بترسن، و قسەی راست و رێك و پێك بکەن(٧٠) ئەوسا خوا کارەکانتان بۆ راست دێنێ و هیدایەتتان دەکا بۆ ئەنجامدانی کاری چاك و گوناهەکانیشتان بۆ دەپۆشێ و هەر

أما بعد:

هەروەکو ئاشکرایە لەم ساڵانەی دواییدا قسە و باسێکی زۆر دەکرێت دەربارەی (دوایین ڕووداوەکان)و داستان و جەنگ و نیشانە بچووك و گەورەکان کە لە پێش ڕۆژی دواییدا ڕوو دەدەن، ئەم قسە و باسە دەربارەی ئەم بابەتە سامناکە تەنها زانایان و بانگخوازانی موسڵمانانی نەگرتووەتەوە، بەڵکو زۆربەی سەرکردە و پێشەوا و زانایان و ڕۆشنبیران و نوسەرانی جگە لە موسڵمانانی خەریك کردووە، ئەوەی جێگای سەرنج و تێڕامانێکی قووڵە، کە ئەوەی ئەوان دەینووسن و باسی لە بارەوە دەکەن لە بواری خستنە ڕووی بیرۆکەیەك یان ڕۆشنبیرییەکی هۆشمەندانەی سارد نییە، بەڵکو زادە و هەڵقوڵاوی بیروباوەڕێکی ڕوون و ئاشکرایە.

إبن القیم دەفەرموێت[١]: ((هەرسێ ئوممەتەکە چاوەڕوانن لە دوا سەردەمدا چاوەڕوانکراوێك دەرچێت، چونکە ئەوان لە هەموو میللەتێکدا بەڵێنیان پێ دراوە، موسڵمانان چاوەڕوانی دابەزینی(المسیح)عیسای کوڕی مەریەم عليه السلام دەکەن لە ئاسمانەوە، بۆشکاندنی خاچ و کوشتنی بەراز و کوشتنی دوژمنەکانی لە جولەکە و ئەوانەی کە دەیپەرستن لە گاورەکان، چاوەڕوانی دەرچوونی (المهدی) دەکەن کە لە ئەهلی بەیتی پێغەمبەرایەتییە و زەوی پڕ دەکات لە دادپەروەری پاش ئەوەی پڕ بوو بوو لە ستەم و زۆرداری)).

ئەوەتا یەکەم سەرۆك وەزیرانی دەوڵەتی جوولەکە بە ناوی (بن جوریون) دەڵێت[٢]: ((بوون و زیندوویی زایۆنی(صەهیونیەت) لە دوو سەرچاوەوە کۆمەك دەکرێت: سەرچاوەیەکی قووڵی سۆزداری بەردەوام، ئەمەیشە سەربەخۆیە لە هەموو کات و شوێنێکدا و ئەمەیشە زۆر دێرینە بە قەد دێرینی خودی گەلی جوولەکە و ئەم سەرچاوەیشە بەڵێنێکی خوداوەندە و هیوایەکە بۆ گەڕانەوە، ئەم بەڵێنەش دەگەڕێتەوە بۆ چیرۆکی یەکەم جوولەکە کە ئاسمان بە ئەوی ڕاگەیاند:

کەسێك گوێڕایەڵی فەرمانی خوا و پەیامبەری ئەو بکات ئەوە بێ گومان سەرکەوتنێکی گەورەی بە دەست هێناوە.(٧١)

١ـ إغاثة اللهفان (٢/٤٦٢) طبعة المكتب الاسلامي.

٢ـ الخلفية التوراتية (ص ٤٢).

((لە پاش خۆت هەموو زەوی و زاری (بەنی کنعان) دەدەم بە تۆ و نەوەکەت و ببێتە موڵکێکی بەردەوامی نەمری تۆ)) ئەم بەڵێنە بە میراتگیری گەلی جوولەکە بۆ زەوی دەزانن، وا دەبینن ئەمە بەشێکە لە پەیماننامەیەکی بەردەوام لە گەڵ خوداوەندی خۆیاندا پەیمانیان بەستووە بە جێ بە جێ کردن و هێنانە دی ئەو بەڵێنە . وە باوەڕ بە دەرکەوتنی (المسیح) بە مەبەستی گەڕاندنەوەی دەسەلات و فەرمانرەوایی بووەتە سەرچاوەیەکی بنەڕەتی لە ئاینی جوولەکەدا، هەر تاکێك لە نوێژەکانی ڕۆژانەیدا بە پاڕانەوە و ملکەچ کردنەوە دووبارەی دەکاتەوە و دەڵێت: باوەڕم هەیە باوەڕێکی ڕەها بە هاتنی (المسیح)، بەردەوام هەموو ڕۆژێك لە چاوەڕوانی ئەودام هەرچەندە دوایش بکەوێت)) جا جوولەکە باوەڕی وایە کە(المسیح)ی چاوەڕوانکراو لە(بەنی ئیسرائیل)ە و ئەوانیش دەبنە سەرباز و پشتیوانی و هەموو جیهان فەرمانڕەوایی دەکات لە ئورشەلیمەوە(القدس).

گاورەکان باوەڕیان بە گەڕانەوەی(المسیح) هەیە کە دادەبەزێتە سەر زەوی بە مەبەستی کوشتنی جوولەکە و موسڵمانان و هەرکەسێ شوێنی ئەوان نەکەوتووە لە جەنگێکی جیاکەرەوەدا کە بە(هر مجدون)، یان(سهل مجیدون) ناوی دەبەن کە ئەویش دەشتێکە لە زەوی (فلسطین)، باوەڕیان وایە ئەم جەنگە یەکلایی کەرەوە لەسەر ئەو زەوییە دەبێت.

ئافرەتە نوسەرێکی ئەمریکی بە ناوی(جریس هالسل) دەڵێت: ((باوەڕیان وایە کە جەنگی (هر مجدون) جەنگێکی ناوکی یە(نەوەوییە) و هیچ دالّدەیەکی نییە بە پێی پلانێکی خوداوەند، زۆربەی ئینجیلییەکان ئەوانەی باوەڕیان بە چارەسازی (التَدبُّريَّة) هەیە دەستیان گرتووە بە ڕەفتارێکەوە لە گەڵ ئیسرائیلدا بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ ئەم بۆچوونە دەیانبات بۆ دانپێدانی خۆیان بە ڕوودانی جەنگێکی سوتێنەر کە دڕندەترو بەربڵاوترە لە هەر کوشتارێك کە بە بیر و هۆشی ادولف هتلری تاوانکاردا هاتبێت)).

بەڵکو (أوترال لوبرتس) خاوەنی کتێبی (دراما نهایة الزمن)و (هول لندسی) خاوەنی کتێبی (نهایة الكرة الأرضية العظيمة) وا دەبینن کە کۆتایی یەکی ناسۆری

هەژێنەر نزیکە لە جیهانەوە بە هۆی ئەو جەنگەوە کە بە جەنگی (هر مجدون) ناوی دەبەن، تا رادەیەك یەکێکیان بە شێوەیەك دەریبڕیوە و دەڵێت: ((هیچ پێویست ناکات بە بیرکردنەوە لە قەرزە دەرەکییەکانی ئەمەریکا یان بەرز بوونەوەی باج یان ئایندەی نەوەکانی داهاتوو، مەسەلەکە تەنها چەند ساڵێکە و هەموو شتێك لە جیهاندا لە بنەچەوە دەگۆڕدرێت)).

ئەمەش نوسەرێکی (أصولی) ئەمریکی ترە بەناوی (لاری جونز) دەڵێت: (ئەو کەسەی باوەڕی بە بیردۆزەی (هرمجدون) هەیە ئەوە کەسێکی (أصولی)یەو کتێبی پیرۆز دەخوێنێتەوە هەروەکو چۆن فەرهەنگێك دەخوێنێتەوە بۆ ئەوەی پێشبینی ئاینده بکات... ئەمجار دەڵێت: گاورە نوێیە راسترەوەکان باوەڕیان وایە کە کتێبی پیرۆز پێشبینی گەڕانەوەی بێگومانی (المسیح) بۆ جارێکی تر دەکات پاش ماوەیەك لە جەنگی ناوکی(نەوەوی) جیهانی یان کارەساتێکی سروشتی و هەرەس هێنانێکی ئابووری و پاشاگەردانییەکی کۆمەڵایەتی، ئەوان باوەڕیان وایە کە ئەم رووداوانە دەبێت رووبدەن پێش گەڕانەوەی دووەم،... ئەمجار دەڵێت: لە کۆتایی ئەم قەیرانەدا ئەو گاورە تازە لەدایك بووانە سەر لە نوێ دەگەڕێنەوە لە گەڵ (المسیح)دا وەکو سەرکردەیەکی سەربازی سەرکەوتوو بۆ ئەنجامدانی جەنگی(الهر مجدون) بۆ ویرانکردنی دوژمنانی خودا، ماوەیەك بە بەختەوەری لە گەڵیدا دەمێننەوە و هەر ئەوەیە کە (المسیح) بۆ ماوەی هەزار ساڵ فەرمانڕەوایی سەر زەوی دەکات)).

هەروەها (جریس هالسل) کە ئافرەتە نوسەرێکی ئەمریکی یە لە کتێبی (النبوءة والسیاسة)دا دەڵێت: (مێژووی مرۆڤایەتی بە جەنگێك یان بە کارەساتێکی ناوکی (نەوەوی) تەواو دەبێت کە پێی دەڵێن ((أر مجدون Armageddon)) وە ئەم جەنگەیش دەبێتە رێخۆشکەرێك بۆ گەڕانەوەی (المسیح) کە فەرمانڕەوایی دەکات (لە پاش گەڕانەوەی) بە سەر هەموو زیندوو و مردووەکاندا وەکو یەك).

بەڵکو هەشتا هەزار قەشەی ئینجیلی پروتستانتی ئەم بیروباوەڕەیان هەیە وە ئەم بیروباوەڕەی خۆیان و پەیامەکەیان لە رێگای سەدان ویستگەی رادیۆ و تەلەفزیونەوە بڵاو دەکەنەوە.

له به ناوبانگترین ئەوانه قەشەیەکی ئەمریکی به ناوی (جیمی سواجارت) که دەڵێت: ((خۆزگەم دەخواست بڵێم: ئێمه ئاشتی دەستەبەر دەکەین بەڵام باوەڕم وایه که (هرمجدون) بەڕێوەیه... ئەو بەڕێوەیه... وه لێشاوی ئەو ڕووداوه له دۆڵی (مجیدو) دەبێت... ئەو بەڕێوەیه... ئەوان دەتوانن ئیمزا لەسەر ڕێککەوتنامەی ئاشتی بکەن که دەیانەوێت... بەڵام ئەو ئیمزایانه هەرگیز هیچ شتێك جێ بەجێ ناکات... من پلان دانارێژم بۆ چوونه ناو دۆزەخێکی داهاتووەوه... خوداوەند خۆی له ئاسمانەوه دادەبەزێت... ئەی خوداوەند من بەختەوەرم لەو پێناوەدا... ئەو بەڕێوەیه دووباره... من هەرگیز گوێ نادەم بەوەی که له ئەنجامی (هرمجدون) دا دروست دەبێت له دڵەڕاوکێ و کیشه و گرفت، چونکه ئەوه ئارامی دەبەخشێته گیانم)).

له یەکێ له وتەکانی سەرۆکی ئەمریکی (رونالد ریگان) که ڕۆژنامەی (Jerusalem post) له بەرواری ١٩٨٣/١٠/٢٨ بڵاوی کردووەتەوه له گەڵ بەڕێوەبەری جێبەجێکردنی لوبی زایۆنی (صەهیونی) (الإيباك)، ریگان گوتی: ((کاتێ دەڕوانمه پێشبینیه کۆنەکانتان له (العهد القديم) دا و دەڕوانمه پەیوندییه پێشبینی کراوەکه دەربارەی جەنگی (الأرماجدون) خۆم دەبینمەوه ڕووبەڕووی پرسیارێك دەبمەوه، ئاخۆ ئێمه ئەو نەوەین که ئەو ڕووداوه ببینین؟ نازانم ئەگەر لەم دواییەدا تێبینی کام لەم پێشبینیانەم کردبێ بەڵام باوەڕم پێبکه بێ گومان ئەوه دەگونجێ و جووته له گەڵ ئەم سەردەمەی تیایدا دەژین)).

قسه و باسێکی زۆر هەیه (نامەوێ لەوه زیاتر درێژەی پێ بدەم) هەمووی دووپاتی دەکەنەوه که کارەکه تەنها وشه یان ئەندێشه و بیر نییه بەڵکو بیروباوەڕێکی دامەزراوه له ناخ و دڵی ئەو میللەتەدا.

حەز دەکەم لێرەدا دووپاتی بکەمەوه کەوا ئێمەیش باوەڕمان هەیه باوەڕێکی بتەو که وشەی (هر مجدون) له گوفتاری پێغەمبەری ڕاستگۆ وه نییەﷺ کەسێکی ژیر ناتوانێت چ جا زانایەك بڕیار بدات و، یەکلایی بکاتەوه، که ئەوه ئەو داستانه گەورەیه کەوا پێغەمبەری ڕاستگۆ و باوەڕپێکراوﷺ باسی کردووه، ئەو کەسەی که

هیچ قسەیەك لە خۆ وە ناکات، لە فەرموودەیەکی دروستدا(صحیح) دا کە ئیمامی (مسلم) ریوایەتی کردووە لە فەرموودەی (ابی هریرە) ەوە دەفەرموێت: راستگۆی باوەرپێکراو ﷺ فەرموویەتی: ((لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَنْزِلَ الرُّومُ بالأعْماقِ أوْ بَدابِق))، واتە: قیامەت هەڵناسێت تاکو ڕۆمەکان کۆ نەبنەوە دژی موسڵمان لە (أعماق) یان لە (دابق))) . کەوابوو (ڕۆمەکان) کێن؟ ڕۆمەکان (بەنی الاصفر)ن کە درێژبوونەوەیان لەم سەردەمەدا ئەورووپی و ئەمریکییەکانن. (الأعماق) لە کوێیە؟ الأعماق: ناوەراستی وڵاتی شامە .

هەر بە قەستی گەڕامەوە بۆ فەرهەنگە زمانەوانییە کۆنەکان بۆ ئەوەی لە مانای ئەو دوو وشەیە بگەم کە پێغەمبەری خواﷺ باسی کردووە ئەوانیش (الأعماق و دابق)ە، لە کۆتاییدا و لەو فەرهەنگە زمانەوانیەدا بۆم دەرکەوت کە (الأعماق): جێگایەکە نزیکی (دابق) لە نێوان حلب (سوریا) و أنطاکیا (تورکیا)[١]. صەڵات و سەلام لەسەر ئەو کەسەی کە لە خۆ وە قسە ناکات کە دەفەرموێت:((لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَنْزِلَ الرُّومُ بالأعْماقِ أوْ بَدابِق)، واتە: قیامەت هەڵناسێت تاکو ڕۆمەکان کۆ نەبنەوە لە دژی موسڵمان لە (الأعماق) یان لە (دابق)،)) دووبارە فەرموی: ((فَيَخْرُجُ إلَيْهِمْ جَيْشٌ مِنَ المَدِينَةِ مِنْ خِيَارِ أهْلِ الأرْضِ يَوْمَئِذٍ، فَإذَا تَصَافُوا للقتال))، واتە: سوپایەك لە مەدینەوە دەردەچێ بۆ سەر ڕۆمەکان، کە ئەو سوپایە لە باشترین و هەڵبژێردراوترینی ئەهلی سەر زەوی یە لەو کاتەدا،جا کە بەرامبەر ڕۆمەکان وەستان بە مەبەستی کوشتار...)) واتە: هەردوو لەشکرەکە ئامادەی جەنگ و تێکەڵ بوون و شەڕ بوون، بۆ بەرپاکردنی جەنگێکی یەکلایی کەرەوەی جیاکەرەوە ((قَالَتِ الرُّومُ: خَلُّوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الَّذِينَ سَبَوْا[٢] مِنَّا نُقَاتِلْهُمْ))، واتە: ڕۆمەکان

١ـ راجع ((معجم البلدان)) (٨٠٣، ٤٥٤٠)، وقد قال النووي (رحمه الله) في ((شرح مسلم)) (٩ / ٢٤٨، ٢٤٩): ((الأعماق، بفتح الهمزة، وبالعين المهملة، و دابق، بكسر الباء الموحدة وفتحها، والكسر هو الصحيح المشهور، ولم يذكر الجمهور غيره.. وهو اسم موضع معروف و (الأعماق و دابق) موضعان بالشام بقرب حلب)).

٢ـ قال النووي (رحمه الله) في ((شرحه لمسلم)) (٩ / ٢٤٩): ((سبوا: على وجهين: فتح السين والباء، وضمهما، قال القاضي في ((المشارق)): ((الضم رواية الأكثرين. قال: وهو الصواب))، قلت: كلاهما صواب، لأنهم سبوا أولاً ثم سبوا الكفار)) انتهى المراد.

دەڵێن: ئەی سوپا ئێوە ڕێگامان بۆ چۆڵ بكەن و وازمان لێ بهێنن تا بچینە سەر ئەو موسڵمانانەی كە لە ئێمەیان بە دیل گرتووە (سبوا منا) بۆ ئەوەی بجەنگین دژیان.

ئەمە مانای چییە؟

الحافظ (إبن كثیر) -رحمه الله- دەڵێت[1]: ((ئەم وشە پێغەمبەرایەتییەوە بەڵگەیەكە لەسەر ئەوەی زۆربەی ئەهلی ڕۆمەكان – واتە: لە ئەورووپی و ئەمریكییەكان بە زمانی ئەم سەردەمە- ملكەچی خوای گەورە و باڵا دەست دەبن لە دوا سەردەمدا)) وە باوەڕ دەهێنن بە محمدﷺ و دێنە پاڵ ڕیزی موسڵمانان، شان بە شان موسڵمانان دەجەنگن چونكە ئەوان بوونە بەشێك لەوان . كەوابوو بیركەرەوە -ئەی موسڵمان- تاكو داروخان دزە نەكاتە دڵتەوە و سەرت بڵند بكەرەوە با لە گەڵ ئەستێرەی جەوزادا دەست لەملان بكات چونكە نۆرەی داهاتوو بۆ دینی محمدەﷺ بە پشتیوانی خوای باڵا دەست.[2]

١- في ((النهایة في الفتن)) (١ / ٥٦)

٢- حەزم دەكرد بە درێژی ڕوونم بكردایەتەوە كە سەركەوتن و سەرخستن بۆ دینی خوا چۆن دەبێت؟ سوپاس بۆ خوا كە یارمەتی داین بۆ باسكردنی ((دوایین ڕووداوەكان)) بۆ ئەوەی بۆ بەڕێزتان ئەو شتانە باس بكەین كەوا زۆربەی برا و خوشكانمان بیری لێ دەكەنەوە لە گەڵ ئەم واقیعە تاڵەدا كە پڕە لە خوێن ڕشتن و جەستەی پارچەكراوی موسڵمانان لەسەر ڕووی زەویدا، بەڵكو ئەم هێرشەی دەزگاكانی ڕاگەیاندن لە لایەن زلهێزەكانی جگە لە موسڵمانانەوە كەوا ئێستا دەم درێژی دەكەنە سەر ئیسلام و پێغەمبەری خواﷺ!! بۆیە زۆربەی ئەو برا و خوشكانەمان پرسیار دەكەن و دەڵێن: چۆن خوای گەورە دەسەڵات دەداتە ئەم دینە و سەری دەخات و كەی سەری دەخات؟ وە دەزانم هەمووان دڵیان دەسوتێ و دەیانەوێ مژدەكانی سەركەوتن بە چاوی خۆیان ببینن، وە دەیانەوێ بە گوێی خۆیان هەواڵەكانی سەركەوتن و عیززەت ببیسن، بەڵام خوای گەورە هەرگیز پەلە ناكات لە بەر پەلەی كەسێك، وە هیچ كەسێك نییە لە خوای گەورە بە غیرەت تر بێت بۆ دینەكەی، وە هیچ كەسێك لەو بە غیرەت تر نییە بۆ سەرخستنی حەق، وە هیچ كەسێك لەو بە بەزەیی تر نییە بەو موسڵمانە لاوازانەی كە ڕۆژانە دەكوژرێن و خوێنیان دەڕژێت و جەستەیان پارچە پارچە دەكرێت. ((الله أرحم بعباده من رحمة الأم بولدها)) برا و خوشكانم ئەگەر حیكمەت و دانایی لای ئێمە دیار نەبێت ئەوا هەرگیز لە خوای گەورە بزر نابێت، ئەگینا چۆن حیكمەت دەدەیە پاڵ خۆت لە كاتی بەخشیندا یان لە كاتی دەست گرتنەوەت، بەڵكو لە هەر كارێك كە دەیكەیت و كەچی نەفی حیكمەت دەكەیت لەو كەسەی كە حیكمەتی بەخشیوەتە هەموو حەكیمەكانی سەر زەوی؟ خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَن يَشَاءُ ۚ وَمَن يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ البقرة: ٢٦٩.

((قَالَتِ الرُّومُ:)) واتە: ڕۆمەکان بە موسڵمانانیان گوت: ((خَلُّوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الَّذِينَ سَبَوْا مِنَّا نُقَاتِلْهُمْ)) واتە: ئەوانەمان بۆ دەرکەن کە لە ڕۆمن لە سەرتادا . پاشان خوای گەورە سەنگیانی فراوان کردووەتەوە بۆ وەرگرتنی ئیسلام و ئەمجار پەیوەندییان کردووە بە ریزی موسڵمانانەوە بە فەزڵی خوای پەروەردگار ((فَيَقُولُ الْمُسْلِمُونَ: لاَ وَ اللهِ ! لاَ نُخَلِّي بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ إِخْوانِنَا فَيُقَاتِلُونَهُمْ))، واتە: موسڵمانەکانیش دەڵێن: نەخێر سوێند بە خوا ڕێگاتان بۆ چۆڵ ناکەین بۆ سەر برا موسڵمانەکانمان، ئەمجار جەنگ دەست پێ دەکات)) کوشتار دەست پێدەکات، سەرنجی ئەم باسکردنە ورد و جوانە بدە، پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت: ((فَيَنْهَزِمُ ثُلُثٌ لاَ يَتُوبُ الله عَلَيْهِمْ أَبَداً))، واتە: سێیەکی سوپای موسڵمانان پاشە کشە دەکات و را دەکات، کە هەرگیز خوای گەورە لەوان تەوبە وەرناگرێت))، واتە: خوای گەورە تەوبە ناخاتە دڵیانەوە! ولا حول ولا قوة إلا بالله، یەکەم سێیەکی لەشکری موسڵمانان پاشە کشە دەکات و رادەکات! بۆ؟ لە کاتێکدا ئەوانە لە ریزی لەشکردان و (شمشێر) یان چەکەکانیان هەڵگرتووە- ئەمە پێویستی بە باسکردنێکی دوور و درێژە پشت بە خوا روونی دەکەمەوە-.

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە(صحیح مسلم) هاتووە[1] (لە پاشان باسی دەکەم إنشاء الله) سێیەکی ئەم لەشکرە بەرانبەر ئەم فیتنەیە هەڵگەڕانەوە و پاشگەز بوونەوە و وازیان لە دینەکەیان هێناوە بە گشتی.

داوا لە خوا دەکەین ئێمە و ئێوە دامەزراو بکات لەسەر حەق و راستی و ئیسلام تاکو دەگەینە خوای پەروەردگارمان هەر خۆی پشت و پەنامانە.

بۆیە ئاگادارت دەکەمەوە-براکەم- خۆزگە بە ڕووبەڕووبوونەوەی دوژمن مەخوازە یان سنگی خۆت بکەیتەوە بۆ فیتنە و بڵێیت: من لەوە گەورەترم توشی بەڵایەك ببم بە فیتنەیەك کاریگەری لەسەر دڵم هەبێت، یان لەسەر دینەکەم! نەخێر! !. ڕەحمەتی خوا لە(مطرف ی کوڕی عبدالله) بێت کە فەرموویەتی[2]: ((لأَنْ

١ - (برقم: ٢٨٩٩)

٢ - أخرجه أحمد في ((الزهد)) (٢٩٤)، ووكيع (٢٠١)، وهناد (٢٥٤)، - في الزهدبسند صحيح.

أُعَافَى فَأَشْكُرُ خَيْرٌ مِنْ أَنْ أُبْتَلَى فَأَصْبِر)) واتە: خوای گەورە لەشساغیم پێ ببەخشێ و سوپاسگوزاری بم پێم باشترە لەوەی توشی بەلایەك ببم و ئارام بگرم)) چونکە تۆ نازانیت لە کاتی بەلاّ و ڕووبەڕووبونەوەی دوژمندا ئایا ئارام دەگری یان پاشگەز دەبیتەوە؟.

بۆیە پێغەمبەری ڕاستگۆﷺ دەڵێت: ((لا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ))،[1] واتە: خۆزگە بە ڕووبەڕووبونەوەی دوژمن مەخوازن))، بەلاّم ئەگەر خوای گەورە قەدەری وابوو بە یەك بگەن لە گەڵ دوژمندا ئەوا دامەزراو بن. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا لَقِيتُمۡ فِئَةٗ فَٱثۡبُتُواْ وَٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ كَثِيرٗا لَّعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ﴾الأنفال: ٤٥، ((واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! کاتێ لە گەڵ دەستەیەك لە دوژمنان بە یەك دەگەن لە جەنگدا بەرامبەریان مەحکەم و دامەزراو بن و هەرگیز هەڵ نەیەن وە یادی خوا زۆر بکەن، بەڵکو سەرفەراز بن و سەرکەون)).

لەو دوا جەنگە یەکلایی کەرەوەدا سێیەکی لەشکری ئیسلامی دەشکێن و شکست دەهێنن . بەلاّم دووەم سێیەك ئەوا پێغەمبەری ڕاستگۆﷺ دەفەرموێت: ((وَيُقْتَلُ ثُلُثُهُمْ، أَفْضَلُ الشُّهَدَاءِ عِنْدَ الله))، واتە: سێیەکیان دەکوژرێن کە باشترین شەهیدن لە لای خوا)).

ئەی خودایە!! وریابە براکەم... شەهیدبوونیش پوختەو پاڵفتەی هەیە... ئەوەی بە شەهیدی دەمرێت ئەوە هەڵبژاردە و دەستنیشانکراوە، چونکە مەرج نییە ئەوەی لە گۆرەپانی جەنگدا بکەوێت ئەوا دەبێتە شەهید، ڕەنگە کەسێك لە گۆرەپاندا بکوژرێت کەچی ئەو کەسێکی ئەهلی ئاگر بێت!! چی دەڵێیت؟!

من پێت دەڵێم: ڕەنگە کەسێك لە گۆڕەپاندا بکوژرێت کەچی لای خودا بە ئەهلی ئاگر بژمێردرێت چونکە هەموو کردەوەکان پەیوەستن بە نیەت و نیاز و مەبەستەوە

١ــ أخرجه البخاري، كتاب الجهاد والسير، باب لا تتمنوا لقاء العدو (٣٠٢٤، ٣٠٢٦)، ومسلم، كتاب الجهاد، باب كراهية تمني لقاء العدو (١٧٤١، ١٧٤٢).

خــوای گــەوره دەفــەرموێت: ﴿وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعْبُدُواْ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ﴾ البينــة: ٥، ((واته: له هەمان كاتا له (تەورات و ئینجیل) دا فرمانیان پێ نەدرابوو بەوە نەبێ كه به تەواوی هەموو خوا بپەرستن و سەر بۆ ئەو دانەوێنن و ئاینی خالیس هەر بـۆ ئـەو دابنێن)) .

پێغەمبەری خواش ﷺ فەرمویەتی[1]: ((إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّـاتِ، وَإِنَّمَـا لِكُـلِّ امْـرِئٍ مَـا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللهِ وَرَسُـولِهِ، فَهِجْرَتُـهُ إِلَـى اللهِ وَرَسُـولِهِ، وَمَـنْ كَانَـتْ هِجْرَتُـهُ لِـدُنْيَا يُـصِيبُهَا أَوِ امْـرَأَةٍ يَنْكِحُهَـا، فَهِجْرَتُـهُ إِلَـى مَـا هَـاجَرَ إِلَيْـهِ))، واتـه: كـردەوه و پەرستشەكان تەنها به نیەتەوه دەبن وه هەموو كەسێكیش تـەنها ئـەوەی بـۆ هەیـه كـه نیـەتی لـێ هێنـاوه، هــەر كەسـێ مەبەسـتی لـه كۆچـكردنەكەی بـۆ خـوا و پێغەمبەرەكەی ﷺ بوو ئەوا كۆچكردنەكەی بۆ خوا و پێغەمبەرەكەیەتی ﷺ وه هەر كەسێ مەبەستی له كۆچكردنەكەی بۆ شتێكی دونیایی بوو بـه دەسـتی بهـێنێ یـان ئافرەتێك كه مارەی بكات ئەوا كۆچكردنەكەی بۆ ئەوەیه كه كۆچی بۆی كردووه)).

بەڵێ... ئەوەی دەیەوێت لـەم دونیایـەدا دەسـتی دەكـەوێت... دەیـەوێ ببێتـه پاڵەوان.. دەیەوێ ببێته كەسێكی دلێر و ئازا... دەیەوێ ببێته كەسێكی جوامێر... دەیەوێ دەزگاكانی ڕاگەیاندن ئاماژەی بـۆ بكـەن... دەیـەوێ لێره و لـەوێ وێنـەی بگرن!! ئەمه ئەوەیه كه ئەو دەیەوێ ... هەمووی له دەنیادا به دەستی هێنا بەڵام له ڕۆژی دواییدا هیچ پشكێكی له لایەن خوداوەنـدی بـاڵا دەسـتەوه نییـه هـەروەكو چۆن له هەردوو كتـێبی (الـصحیح)[2] دا هـاتووه لـه فەرموودەیـەكی (سـهل ی كـوڕی سعد الساعدی) كه دەفەرموێت: ((أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ الْتَقَى هُـوَ وَالْمُشْرِكُونَ فَـاقْتَتَلُوا فَلَمَّا مَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى عَسْكَرِهِ وَمَالَ الآخَرُونَ إِلَى عَسْكَرِهِمْ، وَفِي أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ رَجُلٌ لاَ يَدَعُ لَهُمْ شَاذَّةً ولاَ فَاذَّةً إِلاَّ اتَّبَعَهَا يَـضْرِبُهَا بِـسَيْفِهِ فَقَـالَ: مَـا أَجْـزَأَ مِنَّـا الْيَوْمَ أَحَدٌ كَمَا أَجْزَأَ فُلاَنٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ((أَمَا إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ)) . فَقَـالَ رَجُلٌ

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الأيمان والنذور،باب النية في الإيمان (٦٦٨٩)، و مسلم، كتاب الإمارة (١٩٠٧) عن عمر.

٢ـ أخرجه البخاري كتاب الجهاد والسير، باب لا يقول: فلان شهيد (٢٨٩٨) ومسلم، كتاب الإيمان، باب غلظ تحريم قتل الإنسان نفسه (١١٢) عن سهل.

مِنَ الْقَوْمِ: أَنَا صَاحِبُهُ، قَالَ: فَخَرَجَ مَعَهُ كُلَّمَا وَقَفَ وَقَفَ مَعَهُ، وَ إِذَا أَسْرَعَ أَسْرَعَ مَعَهُ، قَالَ: فَجُرِحَ الرَّجُلُ جُرْحاً شَدِيداً، فَاسْتَعْجَلَ الْمَوْتَ، فَوَضَعَ نَصْلَ سَيْفِهِ بِالأَرْضِ، وَذُبَابَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ ثُمَّ تَحَامَلَ عَلَى سَيْفِهِ فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَخَرَجَ الرَّجُلُ إِلَى رَسُولِ اللهِﷺ فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللهِ، قَالَ: (وَمَا ذَاكَ ؟) . قَالَ: الرَّجُلُ الَّذِي ذَكَرْتَ آنِفاً أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، فَأَعْظَمَ النَّاسُ ذَلِكَ . فَقُلْتُ: أَنَا لَكُمْ بِهِ، فَخَرَجْتُ فِي طَلَبِهِ ثُمَّ جُرِحَ جُرْحاً شَدِيداً، فَاسْتَعْجَلَ الْمَوْتَ، فَوَضَعَ نَصْلَ سَيْفِهِ فِي الأَرْضِ، وَذُبَابَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ، ثُمَّ تَحَامَلَ عَلَيْهِ فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِﷺ عِنْدَ ذَلِكَ: ((إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ الْجَنَّةِ فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ وَ هُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، وَ إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ النَّارِ فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ وَ هُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ ڕووبەرووی بێ باوەڕان بووەوە و دەستیان بە کوشتار کرد،پاشان پێغەمبەری خواﷺ لایدا و ڕۆیشت بۆ بنکە سەربازییەکەی خۆی و ئەوانیش لایاندا و ڕۆیشتن بۆ بنکە سەربازییەکەی خۆیان، کابرایەك هەبوو لە هاوەڵانی پێغەمبەرﷺ هیچ کەسێکی دەگمەن و بێ وێنەی جێنەدەهێشت ئیللا شوێنی دەکەوت و بە شمشێر لێی دەدا... فەرمووی: هیچ کەسێك لە ئێمە ئەمڕۆ وەکو پاداشتی (فلان)ی دەسنەکەوتووە، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((ئەو لە ئەهلی ئاگرە)) کابرایەك لە خەڵکەکە لە دڵی خۆیدا فەرمووی: من هاوەڵی ئەوم . دەڵێ: دەرچووم لە گەڵیدا هەر کاتێك ئەو ڕابوەستایە ئەوا منیش ڕادەوەستا وە ئەگەر پەلەی بکردایە ئەوا منیش پەلەم دەکرد... فەرمووی: کابرا بە برینێکی سەخت بریندار بوو... بۆیە پەلەی کرد بۆ ئەوەی زوو بمرێت... جا سەری شمشێرەکەی لە زەوی نا و نووکەکەی خستە سەر سنگی خۆی ئەمجار خۆی دا بە سەر شمشێرەکەدا و خۆی کوشت، پاشان کابرا ڕۆیشت بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ و فەرمووی: أشهد أنك رسول الله... فەرمووی: چی بووە؟ فەرمووی: ئەو کابرایەی لە پێشدا باست کرد کەوا لە ئەهلی ئاگرە... و خەڵکی ئەو قسەیان بە گەورە زانی، من گوتم: دەبێ شوێنی بکەوم و بە شوێنیدا دەرچووم ئەمجار بە سەختی بریندار بوو،پەلەی کرد بۆ مردن و سەری شمشێرەکەی لە زەوی نا و نووکەکەی خستە سەر سنگی و ئەمجار خۆی دا بە سەریدا و خۆی کوشت، پێغەمبەری خواﷺ لەو کاتەدا فەرمووی: ((کەسی وا هەیە کردەوەی ئەهلی

بەهەشت ئەنجام دەدات بە بۆچوونی خەڵکی کەچی ئەو لە ئەهلی ئاگرە وە کەسی وا هەیە کردەوەی ئەهلی ئاگر ئەنجام دەدات بە بۆچوونی خەڵکی کەچی ئەو لە ئەهلی بەهەشتە)).

ئەوەتا ئەم پیاوە شمشێری هەڵگرتووە و لە گەڵ پێغەمبەری خوادا ﷺ و لە ریزی یەکتاپەرستان دەجەنگێ و لە گەڵ ئەوەیشدا پێغەمبەری راستگۆ ﷺ ئەو کەسەی کە لە خۆ وە هیچ قسەیەك ناکات حوکمی دەدا بە سەردا بە حوکمێکی ترسناك .... ئەی خودایە کۆتامان بە چاکە بگێری ...

بۆیە پێغەمبەری خوا ﷺ دەڵێت: ((إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالخَوَاتِيمِ))[1] واتە: هەموو کردار و رەفتارەکان بە پێی دواییینیانە)) ڕەنگە کەسێك لە گۆرەپاندا بکوژرێت و لە ئەهلی ئاگر بێت هەروەکو باسمان کرد. لە گەڵمدا بگەڕێوە بۆ ریوایەتی فەرموودەکە: ((فَيَنْهَزِمُ ثُلُثٌ لا يَتُوبُ اللهُ عَلَيْهِمْ أَبَداً، وَيُقْتَلُ ثُلُثُهُمْ أَفْضَلُ الشُّهَدَاءِ عِنْدَ اللهِ))، واتە: سێیەکی سوپای موسڵمانان پاشە کشە دەکات و را دەکات هەرگیز خوای گەورە لەوان تەوبە وەرناگرێت، سێیەکیان دەکوژرێن باشترین شەهیدن لە لای خوا)) ئەی ئاخۆ سێیەم سێیەکیان چییان بە سەر دێت؟ وەڵامەکە لە فەرموودەکەی پێغەمبەری خوادایە ﷺ: ((وَيَفْتَتِحُ الثُّلُثُ)) واتە: (ئەو سێیەکەکە سەردەکەون و رزگار دەکەن) . واتە: ئەو سێیەکەی کە ماوەتەوە . هەروەکو باسمان کرد سێیەکی لەشکری ئیسلامی هەڵگەڕانەوە و سێیەکی دووەمیان کوژران و ئەوەی ماوەتەوە سێیەم و دوایین سێیەکن ئەمجار پێغەمبەری خوافەرمویەتی ﷺ: ((لاَ يُفْتَنُونَ أَبَداً))، واتە: ((هەرگیز توشی فیتنە نابن)). هیچ فیتنەیەك نییە کە کار لەم کۆمەڵە هەڵبژێردراوە بەرێزە بکات... ئەمە ئەو کۆمەڵەیە کە زۆر پاککراونەتەوە و دراونە لە بێژنگ، ئەوانە پوختەی پوختەکانن.

ریوایەتی دووەم، کە بەڵێنم پێدان لە ((صحيح مسلم))[2] هاتووە لە (يسيرِ ی کوڕی جابر) ەوە دەڵێت: ((هَاجَتْ رِيحٌ حَمْرَاءُ بِالْكُوفَةِ)) واتە: ((بایەکی سوور لە

١ـ أخرجه البخاري: كتاب القدر، باب العمل بالخواتيم (٦٦٠٦).
٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب إقبال الروم في كثرة القتل عند خروج الدجال (٢٨٩٩).

کوفه هەڵچوو(هەڵیکرد))) ئایا به بیرتدا دێت کاتێ بایەکی به زەبر ئاسمان و دەور و بەرت پڕ بکات له تۆزێکی سوور؟! ئەوە ترسێکە و دڵەکان لە بن دەردەهێنێ... تەنها کاتێ کە (با) یەکە هەڵدەچێت... تەماشای ئەو خۆڵە زەردە دەکەین کە دەیبینین و خەریکە بە هۆیەوە هیچ شتێك نەبینین و دڵەکان خەریکن لە بن دەردەچن؟ لە کاتێکدا (با) سەربازێکە لە سەربازەکانی خوای گەورەی باڵادەست، ئەوەش بزانە خوای گەورە چەندەها میللەتی بە(با) لە ناو بردووە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ۝٦ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَىٰ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ۝٧ فَهَلْ تَرَىٰ لَهُم مِّن بَاقِيَةٍ﴾ الحاقة: ٨، واتە: هەرچی (گەلی) عادیش بوو — کە خوا پەیامبەرێکی بۆ ناردبوون— بە (با) و گەردەلوولێکی ساردی سەختی هەرەبەهێز لە نێو چوون(٦) حەوت شەو و هەشت ڕۆژ لەسەر یەك: خوا زاڵی کرد بە سەریاندا، جا ئەگەر لەوێ بوایەیت ئەو گەلەت دەدی لەو شەوان و ڕۆژانەدا بە مردوویی کەوتوون وەکو کۆتەرەی پواوی دارەخورما(٧) جا ئایا دەبینی کەسیان مابێتەوە ..؟(٨)))

کەوابوو (با) ئایەتێکە لە ئایەتەکانی خوای گەورە بۆیە ئەگەر کاتێ پێغەمبەری خواﷺ (با) یەکی ببینایە ئەوا زۆر لێی دەترسا, لە هەردوو کتێبی (الصحيح)[١] دا هاتووە لە دایکی ئیماندارانەوە (عائیشە) فەرموویەتی: ((كَانَ النبيّﷺ إِذَا رَأَى غَيْماً أَوْ رِيحاً عُرِفَ فِي وَجْهِهِ . قَالَتْ: يَا رَسُولَ الله، إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوُا الْغَيْمَ فَرِحُوا رَجَاءَ أَنْ يَكُونَ فِيهِ الْمَطَرُ وَأَرَاكَ إِذَا رَأَيْتَهُ عُرِفَ فِي وَجْهِكَ الْكَرَاهِيَةُ؟ فَقَالَ: ((يَا عَائِشَةُ مَا يُؤْمِنِّي أَنْ يَكُونَ فِيهِ عَذَابٌ؟ عُذِّبَ قَوْمٌ بِالرِّيحِ، وَقَدْ رَأَى قَوْمٌ الْعَذَابَ، فَقَالُوا: ﴿هَٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا﴾ الأحقاف: ٢٤، واتە: پێغەمبەری خواﷺ ئەگەر هەورێك یاخود (با) یەکی ببینایە ئەوا بە سیما و ڕوویدا دەزانرا، عائیشە فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ

١ـ أخرجه البخاري، كتاب التفسير باب قوله: ((﴿فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هَٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُم بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ الأحقاف: ٢٤)). (٣٢٠٦) و (٤٨٢٩)، ومسلم، كتاب صلاة الأستسقاء، باب التعوذ عند رؤية الريح و الغيم والفرح بالمطر (٨٩٩ / ١٦).

ئەگەر خەڵکی هەورێك ببینن ئەوا خۆشحاڵ دەبن بە ئاوات و تکای ئەوەی بارانی تیادا بێت کەچی من دەتبینم ئەگەر تۆ هەورێك ببینی ئەوا بە سیما و رووتدا بێ زارییەك دەردەکەوێت؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەی عائیشە کێ دڵنیام دەکاتەوە کە ئەو هەورە سزای تیادا نییە؟ میللەتێك بە(با) سزا دران کەچی پێش وەخت سزاکەیان بینیبوو و گوتوویان: ((هَذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا)) واتە: وتیان: ئەمە هەورێکە بارانمان بۆ دەبارێنێ)).

تا ئەو ڕادەیە باوك و دایك و گیانم بە فیدای بێتﷺ دەزانن ئەوە کێیە؟ ئەو ئەو کەسەیە کە خوای گەورە لە هەموو گوناهەکانی رابوردوو و ئایندەیشی خۆش بووە!

(یسیر ی کوڕی جابر) دەڵێت: ((هَاجَتْ رِيحٌ حَمْرَاءُ بِالْكُوفَة، فَجَاءَ رَجُلٌ لَيْسَ لَهُ هِجِّيرِي))، واتە: بایەکی سوور لە کوفەوە هەڵچوو(هەڵیکرد) کابرایەکی دەنگ بەرز هات))، واتە: کابرایەکی دەنگ بەرز بوو، لە بەر کاردانەوەی رووداوێك لە قسەکانی تێنەدەگەیشتی، لە بەر دڵەڕاوکێ و ترسەوە... کابرایەك ئەم دیمەنەی بینیوە، هاتووەو دەگەڕێت بە دوای هاوەڵێکدا لە پێشەوای هاوەڵان و بۆیە (عبداللە ی کوڕی مەسعود) ی بینی، ئەو هۆشمەندە زانایەی بینی، هات بۆ ئەوەی پرسیاری لێ بکات: ((يَا عَبْدَاللهِ بْنَ مَسْعُودٍ ! جَاءَتِ السَّاعَةُ، قَالَ: فَقَعَدَ وَكَانَ مُتَّكِئاً)) ، واتە: ئەی (عبداللە ی کوڕی مەسعود) قیامەت هات، فەرمووی: بۆیە (عبداللە) راست بووەوە و دانیشت لە کاتێکدا ڕاکشابوو)). بۆیە دەبێ لە کاتی فیتنەدا بگەڕێینەوە بۆ لای زانایان، چونکە ئەوان رێنیشاندەرن بەرەو حەق و راستی، چونکە ئەوانە دەڵێن: (خوای گەورە فەرمووی و پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی...)، بۆیە (إبن مسعود) ئاگاداری کردەوە کە هێشتا کاتی هاتنی قیامەت ماوە، (ابن مسعود) فەرمووی: ((إِنَّ السَّاعَةَ لا تَقُومُ حَتَّى لاَ يُقْسَمَ مِيرَاثٌ، وَلا يُفْرَحَ بِغَنِيمَةٍ، ثُمَّ قَالَ بِيَدِهِ هَكَذَا _ وَنَحَّاهَا نَحْوَ الشَّامِ _ فَقَالَ: عَدُوٌّ يَجْمَعُونَ لأَهْلِ الإِسْلاَمِ، وَيَجْمَعُ لَهُمْ أَهْلُ الإِسْلامِ))، واتە: قیامەت روو نادات تاکو ئەو کات و سەردەمەی میراتی تیادا دابەش ناکرێت و بە دەستکەوت (غەنیمە) دڵخۆش نابن ئەمجار بە دەستەکانی ئیشارەتی بۆ شام

کردووە فەرمووی: دوژمنێك کۆدەبنەوە لە دژی ئەهلی ئیسلام وە ئەهلی ئیسلامیش کۆ دەبنەوە بۆیان)).

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَلَا يَزَالُونَ يُقَٰتِلُونَكُمْ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ ٱسْتَطَٰعُوا۟﴾ البقرة: ۲۱۷، ((واتە: بێ گومانبن هەمیشە ئەو بێ باوەڕانە جەنگتان لە گـەڵ دەکـەن و هـەرگیز کۆتـایی نـاهێنن و دەسـت هـەڵناگرن " تـا ئەگـەر بۆیـان بگونجێ" لە ئاینتان وەردەگێڕن)) خوای گەورە نەیفەرموو (تـاکو لـە زەوییەکـەتان دەرتـان بکـەن)) وە خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَلَن تَرْضَىٰ عَنكَ ٱلْيَهُودُ وَلَا ٱلنَّصَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ﴾ البقرة: ۱۲۰، ((واتە: هەرگیز ئەم جوولەکـە و فەلانـە لـە تۆخۆشـیان نایە (ئەی موحەممەدﷺ) هەتا پەیڕەوی لە ئاینن و بەرنامەیان دەکەیت، واتە: هـەتا نەچیتە سەر دینی ئـەوان هـەرگیز بـە تـەمای ڕەزامەنـدی ئـەوان مەبـە و، بـاوەڕیش ناهێنن، لە پیلان و ئاژاوەگێڕی و فەساد و خراپەکاری کۆتـا ناکـەن)). وە هـەروەها خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوا۟ بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا۟ مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ ٱلْبَغْضَآءُ مِنْ أَفْوَٰهِهِمْ وَمَا تُخْفِى صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ ٱلْءَايَٰتِ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ﴾ آل عمـران:۱۱۸، ((واتـە: ئـەی ئەوانـەی باوەڕتان هێناوە! بە دەر لە خۆتان، کەسێك مەگرنە دۆست و مەیکەنـە جێـی ڕاز و نیـازی خۆتـان و، نهێنییـەکانی خۆتانیـان لا بـدرکێنن، پێغەمبـەرﷺ دەفـەرموێت: ((خوا هەر پێغەمبەرێکی ناردبێ، یـان هـەر خەلیفەیـەکی دانـابێ، دوو هـاوڕازی بـۆ داناوە: هاوڕازێکیان فەرمانی چاکەی پێ دەکا و هانی دەدا لە سەریی، ئەویکەشیان کاری خراپەی خستووەتە بەردەمی و هانیداوە لـە سـەریی، ئـیتر مەگـەر خـوا مـرۆڤ بپارێزێ))(فتح الباری)، لە کار تێکردنتان و زیان پێگەیاندنتان درێغی ناکەن و کـۆڵ نادەن، پێیان خۆشەو ئاواتیانە ئێوە هەر لە دەرد و ئازاردا بن جگە لەوەش کـە بـە ئاشکرا دژایەتیتان دەکەن، هێشتا ئەو ڕق و قینەش لە دڵیاندا دەیشارنەوە فرەتر و گەورەترە لەوەی، کە بە زاریاندا دێ، دڵیان پڕە لـە پـیلان و فڕوفێـل بەرامبـەرتان، ئێمە نیشانە و بەڵگەی زۆرمان بۆ ڕۆشن کردەوە هەتا بەو ئایەتانە دۆسـت و دوژمـن لێك بکەنەوە، ئەگەر ئێوە تێ بفکرێن و دەرکی ڕاستییەکان بکەن، ئەزانن کێ بگرنە

دۆست و هاوڕاز، بەڵێ زۆر گرنگە موسڵمانان دۆست و نەیاری خۆیان بناسن، زۆریش پێویستە کار و باری خۆیان نەخەنە بەر دەس دوژمنانی دینی خوا، زۆریش مەبەستە نەکرێنە هاوڕاز و کار و باری نهێنی و ئاشکرای موسڵمانان بزانن)).

ئەمە ئەو قورئانەیە، کە لە بەر دەستماندایە ئەی یەکتاپەرستان ...(ابن مسعود) فەرمووی: ((عَدُوٌّ يَجْمَعُونَ لأَهْلِ الإِسْلاَمِ وَيَجْمَعُ لَهُمْ أَهْلُ الإِسْلاَمِ، قُلْتُ: الرُّومَ تَعْنِي؟ قَالَ: نَعَمْ))، واتە: دوژمنێك كۆدەبنەوە لە دژی ئەهلی ئیسلام ، ئەهلی ئیسلامیش كۆ دەبنەوە بۆیان، گوتم: مەبەستت ڕۆمەكانە؟ فەرمووی: بەڵێ)) ئەمجار تەماشای ئەم داستانە بكە و بزانە چۆن دەبێت؟ فەرمووی: ((وَتَكُونُ عِنْدَ ذَاكُمُ الْقِتَالِ رَدَّةٌ شَدِيدَةٌ)) واتە: لەو جەنگەدا هەڵگەڕانەوەیەكی توند ڕوو دەدات)).

ئەمەش یەکەمین سێیەکە هەروەکو لە ریوایەتەکەدا هاتبوو وە لە پێشدا باسمان کرد... هەڵگەڕانەوە و لە دین دەرچوون فەرمووی: ((فَيَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً))، واتە: موسڵمانان كۆمەڵێك پاڵەوانی ڕاستگۆی دڵسۆز پێش دەخەن بۆ ئەوەی ببنە پێشەنگیان لەم جەنگەدا، بۆ ئەوەی ببنە پێشەنگی ئەم لەشكرە ئیسلامییە، ئەوانەیش مەرج لەسەر خۆیان دادەنێن و پەیمان بە خوای خۆیان دەدەن كە نابێت بگەڕێنەوە ناو ریزی لەشكری موسڵمانان تاوەكو یەكێك لەو دوو ئامانجە دەستەبەر نەكەن: یان سەركەوتن، یان شەهید بوون ((فَيَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّى يَحْجُزَ بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ، فَيَفِيءُ هَؤُلاَءِ وَ هَؤُلاَءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ))، واتە: موسڵمانان و جگە لە موسڵمانان دەگەڕێنەوە، لەم ڕۆژەدا سەركەوتن نە بۆ موسڵمانان و نە بۆ دوژمنانی موسڵمانان دەستەبەر نابێت: ((وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ))، واتە: ئەوانەی كە پەیمانیان بە پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەكان دابوو لەسەر سەركەوتن یان شەهید بوون هەموو لە ناو دەچن)) فەرمووی: ((فَإِذَا كَانَ الْيَوْمُ الثَّانِي)) تەماشای ڕۆژانی جەنگەكە بكە چۆن پێغەمبەری خوا ﷺ ڕۆژەكانی بە جوانی دیاری كردووە فەرمووی: ((فَإِذَا كَانَ الْيَوْمُ الثَّانِي: فَيَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّى يَحْجُزَ بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ، فَيَفِيءُ هَؤُلاَءِ وَ هَؤُلاَءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ فَإِذَا كَانَ الْيَوْمُ الثَّالِثُ: فَيَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ، لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً، فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّى يَحْجُزَ

بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ، فَيَفِيءُ هَؤُلَاءِ وَ هَؤُلَاءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ))، واتە: ئەگەر ڕۆژی دووەم هات: موسڵمانان کۆمەڵێکی تر پاڵەوانی ڕاستگۆی دڵسۆز پێش دەخەن، ئەوانەیش مەرج لەسەر خۆیان دادەنێن و پەیمان بە خوای خۆیان دەدەن، کە نابێت بگەڕێنەوە ناو ریزی لەشکری موسڵمانان تاوەکو یەکێك لەو دوو ئامانجە دەستەبەر نەکەن: یان سەرکەوتن، یان شەهید بوون، دیسان جەنگێکی سەخت ڕوودەدات تاوەکو تاریکایی شەو لێکیان جیا دەکاتەوە، شەڕ دەوەستێ بە بێ سەرکەوتنی هیچ لایەك ، ئەو کۆمەڵە فیداکارانە هەموویان لە ناو دەچن، ئەگەر ڕۆژی سێیەم هات کۆمەڵە فیداکارێکی تر هەڵدەبژێرن، کە تا مردن نەگەڕێنەوە بە سەرکەوتوویی نەبێت ئەوانیش دەجەنگن تاوەکو دیسان شەو کۆتایی بە جەنگ دەهێنێت و هەردوولا دەگەڕێنەوە بنکەکانیان بە بێ سەرکەوتن بۆ هیچ لایەك وە دوای جەنگانێکی تر ئەم کۆمەڵە فیداکارەش لە ناو دەچن))، سێ ڕۆژ ئەو جەنگە بەردەوام دەبێت هیچ کۆمەڵێك لەو دوو کۆمەڵە سەرناکەوێت و، هەموو ئەو ژمارە پاڵەوانەی، کە موسڵمانان پێشیان دەخەن تا ببنە پێشەنگی ئەم لەشکرە ئیسلامی یە لە ناو دەچن.

دەڵێت: ((فَإِذَا كَانَ اليَوْمُ الرَّابِعِ: نَهَدَ[١] إِلَيْهِمْ بَقِيَّةُ أَهْلِ الإِسْلَامِ فَيَجْعَلُ اللهُ الدَّبْرَةَ عَلَيْهِمْ – وفي لفظٍ[٢]: ((فَيَجْعَلُ اللهُ الدَّائِرَةَ عَلَيْهِمْ)) –أي: على أعداء المسلمين – فَيَقْتُلُونَ مَقْتَلَةً لَمْ يُرَ مِثْلُهَا)) ئەمجار فەرمووی: ((حَتَّى إِنَّ الطَّائِرَ لَيَمُرُّ بِجَنَبَاتِهِمْ، فَمَا يُخَلِّفُهُمْ حَتَّى يَخِرَّ مَيْتاً)) واتە: ئەگەر ڕۆژی چوارەمی جەنگ هات باقی موسڵمانان بۆ ڕۆمەکان ڕاست دەبنەوە و بە گژیاندا دەچنەوە و بەربەرەکانیان دەکەن وە خوای گەورە مردن و بنەبڕ کران لەسەر ڕۆمەکان دادەنێت کوشتارێکی وایان لێ دەکرێ کە وێنەی نەبینراوە، یان نابینرێت بە شێوەیەکی وا کە باڵندە بە سەر لاشەکانیاندا بڕوات ناتوانێت لێیان تێپەڕکات و دەمرێت)) لە بەر زۆری کوژراوەکان لە گۆڕەپانی

١ـ أي: نهض و تقدم.

٢ـ عند ابن أبي شيبة (٧/ ٤٩١)، والحاكم (٤ / ٥٢٣). قال النووي (رحمه الله) في ((شرحه لمسلم)) (١٨ / ٢٤، ٢٥): ((رواه بعض رواة مسلم: ((الدائرة)) بالألف، وبعدها همزة، وهو بمعنى الديرة، وقال الأزهري: الدائرة هم الدولة تدور على الأعداء وقيل: هي الحادثة)).

جەنگەکەدا و لە بەر زۆری بۆنی پیسی گۆشتی گەنیو و بۆن و بەرام، هەموو دەگۆڕدرێت خەریکە وای لێ دێت هەر کە باڵندەیەك بە ئاسمانەوە تێپەڕێ دەکەوێتە خوارەوە و دەمرێت. ((فَيَتَعَادُّ بَنُو الأَبِ كَانُوا مائَةً، فَلاَ يَجِدُونَهُ بَقِي مِنْهُمْ إِلاَّ الرَّجُلُ الْوَاحِدُ . يقول: فَبِأَيِّ غَنِيمَةٍ يُفْرَحُ؟ أَوْ أَيُّ مِيرَاثٍ يُقَاسَمُ؟ فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ سَمِعُوا بِبَأْسٍ، هُوَ أَكْبَرُ مِنْ ذَلِكَ فَجَاءَهُمُ الصَّرِيخُ))، واتە: ئەو کاتە ئەوەی باوکێك کە کاتی خۆی سەد کەس بوون ئێستا سەرژمێری خۆیان دەکەنەوە سەیر دەکەن تەنها یەك پیاویان ماوە! جا لەبەر ئەوە بە چ دەستکەوتێك (غەنیمەتێك) دڵ خۆش دەبێت؟ چ میراتێك دابەش بکرێت؟ لە کاتێکدا کە ئەوان دەستکەوت (غەنیمەت) دابەش دەکەن لە ناو خۆیاندا کێشەیەکی تر دەبیسن کە ئەوە لەوی تر گەورەترە، بانگەوازکارێك دێت و بانگ دەکات)) ئەوەتا کابرایەك هاوار دەکات، چی دەڵێت؟

دەڵێت: فیتنەیەکی گەورەتر لەوەی کە لە پێشدا تیایدا بوون ڕوویداوە، ئایا فیتنە لەوە گەورەتر هەیە؟ بەڵێ... (لە پاشان بە درێژی باسی دەکەین إنشاء الله) هاوار دەکات و دەڵێت: ((إِنَّ الدَّجَّالَ قَدْ خَلَفَهُمْ فِي ذَرَارِيِّهِمْ فَيَرْفُضُونَ مَا فِي أَيْدِيهِمْ))، واتە: مەسیحی دەجال لە دواوە چووەتە سەر کەس و کار و ئەهلەکانتان ئەوانیش ئەو دەستکەوتەی (غەنیمەتەی) لە دەستیاندا بوو فڕێی دەدەن)) واتە: لە دەستکەوتەکان چونکە هیچ پێویستیان پێی نییە ((وَيُقْبِلُونَ، فَيَبْعَثُونَ عَشَرَةَ فَوَارِسَ طَلِيعَةً))واتە: دەردەچن، موسڵمانان لە پێش خۆیانەوە (دە) سوار دەنێرن))، بۆ لێکۆڵینەوەی کارەکە، بۆ دڵنیا بوون لەبوونی دەجال، باش تێڕوانەو بزانە ڕاستگۆی باوەڕپێکراوﷺ چی دەفەرموێت: ((إني لأعرف أسماءهم وأسماء آبائهم وألوان خيولهم هم خير فوارس على ظهر الأرض يومئذ أو من خير فوارس على ظهر الأرض يومئذ)) واتە: ((من دەزانم ناوی خۆشیان و باوکەکانیشیان چی یە، ڕەنگی وڵاخەکانیشیان دەزانم، ئەو دە سوارە باشترین و چاکترین سواری سەر زەوین لەو کاتەدا)).

منیش دەڵێم: ڕەنگە باس کردنی ئەم چەکە زیاتر لە مانا و مەبەستێکی هەبێت، تەنها خوای گەورە لە مەبەستی پێغەمبەرەکەیﷺ دەزانێ، ڕەنگە پێغەمبەری

خواﷻ بە (چەك) دەربڕیوە مەبەستی چەکی سەردەمی خۆی بێت! ئەمە یەکێکە لە بۆچوونەکان، دەڵێن: ڕەنگە ئەم هەموو چەکە لە کار بکەوێت،! چۆن ئەوە ڕوودەدات؟ هەروەکو دەزانن ئەم چەکانە و زۆربەی ئەوەی لەم بوونەوەردا هەیە بە کۆمپیوتەر کار دەکات! ڕەنگە بە بیرتاندا بێت کاتێك جۆرێك لە جۆرەکانی ڤایرۆس توشی جۆرێك ئامێر بوو کە پێی دەڵێن ئامێری (بیجر) لە یەکێ لە ویلایەتەکانی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا... بۆیە لەم ویلایەتەدا هەموو ئامێرەکان بە گشتی لە کار کەوتن کاتێ کە کۆمپیوتەرەکەی سەرۆك توشی ڤایرۆسێك لەو ڤایرۆسانە بوو! بەڵام من دەڵێم: خوای گەورە ئەم بوونەوەرە بۆ مەبەستی خۆی ئامادە دەکات وە بۆ ئەوەی کە خۆی فەرمانی پێداوە و چارەنووسی دیاری کردووە و ڕێکی خستووە، چونکە ئەم بوونەوەرە هیچ کەسێك لە خەڵکی فەرمانڕەوایی تیادا ناکات، ئەم بوونەوەرە هیچ هێزێك لە هێزەکان فەرمانڕەوایی تیادا ناکات وە هیچ وڵاتێك لە وڵاتەکان بەڵکو هەموو ئەم بوونەوەرە خوای پەروەردگار بەڕێوەی دەبات، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلِ ٱللَّهُمَّ مَـٰلِكَ ٱلۡمُلۡكِ تُؤۡتِي ٱلۡمُلۡكَ مَن تَشَآءُ وَتَنزِعُ ٱلۡمُلۡكَ مِمَّن تَشَآءُ وَتُعِزُّ مَن تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَآءُۖ بِيَدِكَ ٱلۡخَيۡرُۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ﴾ آل عمران: ٢٦ ، ((واتە: بڵێ: خوایە! ئەی خاوەن هێز و دەسەڵات ! هەرکەسێك خۆت بتەوێ دەسەڵات و موڵکی پێ ئەدەی، هەرکەسیش خۆت بتەوێ دەسەڵات و حکومەتی لە دەستێنی(دەسەڵاتداری بێ سنوور و بێ مەودا هەر ئەتۆی) هەر کەسیش خۆت بتەوێ باڵادەست و ڕێزداری ئەکەی و، هەر کەسیش خۆت بتەوێ زەلیل و سووکی ئەکەی، گشت خێر و چاکەیەك هەر بە دەستی خۆتە بە ڕاستی تۆ بە سەر هەموو شتێکدا بە توانا و دەسەڵات داری)).

کەواتە فەرمان تەنها فەرمانی ئەوە و موڵکیش تەنها موڵکی ئەوە و بەڕێوەبردنیش تەنها بەڕێوەبەردنی ئەوە، ئەویش توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە ﴿إِنَّمَآ أَمۡرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيۡـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ﴾ یس: ٨٢، ((واتە: بەڕاستی هەرکاتێ ویستی شتێ بەدی بهێنی هەر ئەوەیە کە پێی بفەرمێ ببە! ئەویش دەست بە جێ دەبێت)) پێغەمبەری خواﷺ دەربارەی ئەو داستانانە قسە

دەکات و دەربارەی ئەو نیشانانە لە گەڵ ئەوەیشدا هیچ هۆشمەندێك لەسەر ڕووی زەویدا ناتوانێت وێڕای ئەوەیش هیچ زانایەك ناتوانێ کاتێکی دیاری کراو و ئاشکرا بۆ کۆتایی جیهان دابنێت، یان بۆ ڕۆژی دوایی چونکە ئەمە بەشێکە لەو شتە نادیارانە کە تایبەتمەندی خوای گەورەی میهرەبانە وە هیچ فریشتەیەکی نزیککراو یان پێغەمبەرێکی نێردراو نازانێت هەرچەندە ئەو کەسە پێغەمبەری سەروەرمان بێتﷺ.

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَعِندَهُۥ مَفَاتِحُ ٱلْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَآ إِلَّا هُوَ﴾ الأنعام: ٥٩، ((واتە: کلیلی گشت گەنجینەکانی پەنهانی (غەیب)، تەنها لای خوایەو، تەنها هەر ئەویش پێیان دەزانێت و تەواوی کارە نادیارەکانیش لای ئەو ئاشکراو دیارن)).

خوای گەورە بە پێغەمبەرەکەیﷺ دەفەرموێت: ﴿يَسْـَٔلُكَ ٱلنَّاسُ عَنِ ٱلسَّاعَةِ ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ ٱللَّهِ ۚ﴾ الأحزاب:٦٣، ((واتە: بێ باوەڕەکان پرسیاری هاتنی ڕۆژی قیامەتت لێ ئەکەن !پێیان بڵێ: ئەی پێغەمبەر! هەر خوا خۆی زانیاری و ئاگاداری تەواوی هەیە بە ڕۆژی قیامەت کە کەی دێت،جا تۆ چووزانیت لە قیامەت؟ لەوانەیە کاتی هاتنیشی زۆر نزیك بێت!)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَىٰهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ أَنتَ مِن ذِكْرَىٰهَآ ﴿٤٣﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَىٰهَآ ﴿٤٤﴾ إِنَّمَآ أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخْشَىٰهَا ﴿٤٥﴾ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوٓا۟ إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَىٰهَا﴾ النازعات:٤٢ـ ٤٦، ((واتە: لە بابەت ڕۆژی قیامەتەوە: لێت دەپرسن کە چ کاتێ ڕوو ئەدا؟ (٤٢).جا تۆ چیتە لە باسکردنی ئەو ڕۆژە؟ واتە: تۆ هیچی لێ نازانیت، ئیتر ئەوانە بۆ ئەوەندە تەنگاوت دەکەن...؟(٤٣) سەرەنجام و کۆتایی دونیا تەنها لای پەروەردگارتە، واتە: هەر خواوەندت کاتەکەی دەزانێ(٤٤) ئەرکی تۆ تەنها بێدار کردنەوەو ترساندنی ئەوانەیە لەو ڕۆژە دەترسن و خۆیانی بۆ ئامادە دەکەن ئیتر دیاریکردنی کاتەکەی بە تۆ نەسپێردراوە، جا کەوابوو تۆ کارەکەی خۆت ئەنجام بدە وخۆت بە شتێکەوە سەر گەرم مەکە کاری تۆ نەبێت.(٤٥)ئەو ڕۆژە کە ئەوانە قیامەت دەبینن، وا ئەزانن لە دونیادا تەنها ئێوارەیەك یا

چێشتەنگاوێك ماونەتەوە، واتە: لە بەر درێژی و سەختی و گرانی ئەو ڕۆژەیە، ماوەی ژیانی دونیایان بەلاوە زۆر کەم دەبێ!!(٤٦))).

لە(صحيح مسلم)یش[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عمر ی کوڕی خەتتاب) ەوە کە: جبریل پرسیار لە پێغەمبەری شکۆمەندﷺ کردووە: متى الساعة؟ واتە: قیامەت کەی ڕوودەدات)). پێغەمبەری خۆشەویستﷺ فەرمووی: ((: ما المسئول عنها بأعلم من السائل))واتە: منی پرسیارلێکراو لە تۆی پرسیارکەر زاناتر نیم)).

ئەگەر دەستپاك و باوەر پێکراوی ئەهلی زەوی و دەستپاکی ئەهلی ئاسمان نەزانن دەربارەی کاتی هاتنی قیامەت بۆیە نابێت هیچ کەسێکی ژیر بڕیار بدات کە قیامەت لە ساڵی فلاندا یان لە مانگی فلاندا ڕوودەدات!! چەند جارێك موسڵمانانم ئاگادار کردووەتەوە و گوتوومە: ئەمە جۆرێکە لە هەڵەشەیی(مجازفە) وە نەزانینێکی ڕوون و ئاشکرایە و لاوازییە لە دیندا، خوای گەورە و بێ هاوتا کاتی هاتنی قیامەتی ئاشکرا نەکردووە لای هیچ دروستکراوێکی خۆی، بەڵکو لای فریشتە نزیکەکانیش، هەر خوای گەورە خۆی پێغەمبەری خواو خۆشەویستی هەڵبژێردراوی خۆیﷺ ئاگادار کردووەتەوە دەربارەی نیشانەکان هەروەکو لە (صحيح البخاري)[٢] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابن عمر) کە پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی ((مفاتح الغيب خمس لا يعلمهن إلا الله)) واتە: کلیەکانی پەنهانی (غەیب) پێنج دانەن هیچ کەسێك زانیاری دەربارەیان نییە تەنها خوا نەبێت)) ئەمجار ئەو ئایەتەی خوای گەورەی خوێندەوە: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥ عِلْمُ ٱلسَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ ٱلْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِى ٱلْأَرْحَامِ ۖ وَمَا تَدْرِى نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ۖ وَمَا تَدْرِى نَفْسٌۢ بِأَىِّ أَرْضٍ تَمُوتُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌۢ ﴾ لقمان: ٣٤. ((واتە: ئینجا خوا باسی پێنج شت ئەکات کە تەنها هەر خۆی ئەیان زانێ:١/ (إن الله...) بە ڕاستی زانیاریی هاتنی ڕۆژی قیامەت هەر لای خوایە،

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الإيمان حديث رقم (٨).

٢ـ خرجه البخاري كتاب التوحيد، باب قول الله تعالى: ﴿عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِۦٓ أَحَدًا﴾ الجن: ٢٦)(٧٣٧٩)، وأنظر رقم (٤٦٢٧).

جگە لەو کەسێکی تر نازانێ قیامەت کەی دێت. ٢/ (وینزل...) تەنها ئەویش باران ئەبارێنێ لە کاتی دیاریکراوی خۆیدا، کەسێکی تر ناتوانێ باران ببارێنێ . ٣/ ویعلم ...) ئەویش ئەزانێ چی لە مندالّدانەکاندایە، واتە: هەر لەو کاتەوە کە هێشتا ئاوە، خوا خۆی دەزانێ چییە: کوڕە یان کچ، بەختیار و سەرفرازە، یان لاسار و بەدبەختە، بەژن و بالاّی کورتە، یا... هتد. ٤/(وما...) هیچ کەسێك — نە چاکەکار و نەخراپەکار — سەد لە سەد نازانێت سبەینێ چی دەکا لە چاك و لە خراپ . ٥/(وما ...) هیچ کەسیش نازانێ لەسەر کام زەوی ئەمرێ، واتە: کام جێگا دەبێتە گۆڕ و ئارامگای، هەرچەندە لەوانەیە هەولّیش درابێ بۆ زانینی ئەمە! چونکە هەر خوایە زاناو بە ئاگایە بە تەواوی ڕووداوەکان و گشت نهێنی و ئاشکرایەکیشی لا یەکسانە)).

کەوابوو خوای گەورە تەنها خۆی کاتی هاتنی قیامەت دەزانێت.

دەلّێم: لە گەلّ ئەوەشدا خوای گەورە پێغەمبەرەکەیﷺ لە نیشانەکانی ئاگادار کردووەتەوە، خوای گەورە لە حەقی پێغەمبەرەکەیداﷺ فەرموویەتی: ﴿عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِۦٓ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ إِلَّا مَنِ ٱرْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ﴾ الجــــن: ٢٧، ((واتە: ئەو زاتە زانای نادیار و غەیبە،غەیبی خۆی بۆ هیچ کەسێك دەرناخاو ئاشکرا ناکا.(٢٦)

مەگەر بۆ پەیامبەرێك کە خۆی لێی ڕازی بێت، ئەو کاتە ئاگاداری هەندێ لە نهێنییەکانی خۆی دەکات، کەوابوو غەیب زانین، تایبەتە تەنها بەزاتی پەروەردگارمانەوە (جل جلالە) ئیتر هیچ کەسێك پەی پێ نابات، مەگەر کەسێکی خاوەن خووی جوان و شیرین و ڕاسالّ و ملکەچ بۆ فەرمانەکانی خوا لە پەیامبەران، وەك (عیسا) کوڕی (مەریەم) ئەوەبوو ئوممەت و گەلەکەی خۆی بە گەلێ شت — کە ئەوان نەیان ئەزانی — ئاگادار کرد: (و أنبئكم بما تأكلون وما تدخرون في بيوتكم)(٢٧))).

دەفەرموێت ﴿وَٱلنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يَنطِقُ عَنِ

ٱلْهَوَىٰٓ ﴿٣﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْىٌ يُوحَىٰ ﴾ النجم: ١ ـ ٤، واتـه: سوێند بەو ئەستێرەیە کە بە خێرایی ئـاوا دەبێـت، یـا لـە شـوێنی خـۆی دەترازێـت و بـەر دەبێتـەوە کـاتی نزیکبوونەوەی قیامەت (١) هاوەڵەکەی ئێوە موحەممەدﷺ لە ڕێی هەق لای نەداوە و بـاوەڕی پووچیـشی نـەبووە (٢) وە قـسەو گوفتـاری (پێغەمبـەر) لـە ڕووی هەواوهەوەسەوە نییە، جا کەسێ ئاوابێ چۆن ڕێگە ون ئەکات؟!(٣) ئەو قورئانـەی کە ئەو دەیڵێت، جگە لەوەی کە بە وەحی بۆی دەنێررێ هیچی تر نییە، واتـە: ئـەم قورئانە هەر لە لایەن خواوەیە(٤))) .

دەفـەرموێت: ﴿وَلَا يُحِيطُونَ بِشَىْءٍ مِّنْ عِلْمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَ﴾ البقـرة: ٢٥٥، واتـه: ((هیچ کەسیش ناتوانێ بە پلەی زانینی خوادا بگا، مەگەر خوا خـۆی بیـەوێ، کـە لەسەر زمانی پەیامبەران شتێکیان بۆ ڕوون بکاتەوە و ئاگاداریان بکا)) .

لـە(مـسند أحمـد) و (سـنن أبـي داود) و (مـستدرك الحـاكم) دا بـە سـەنەدێکی (صحيح)[١] هاتووە لە فەرموودەیەکی(عبدالله ی کوڕی عمرو) کە فەرموویەتی: ((كنت أكتب كل شيء أسمعه من رسول الله أريد حفظـه فنهـتني قـريش و قـالوا: أتكتـب كـل شيء تسمعه و رسول الله بشر يتكلم في الغضب والرضـا؟ قـال: فأمـسكت عـن الكتابـة فذكرت ذلك لرسول اللهﷺ فأومأ بأصبعه إلى فيه،فقال:" أكتب فوالذي نفسي بيده ما يخرج منه إلا الحق))واتە: هـەموو شـتێك كـە لـە پێغەمبـەری خـوداوەﷺ دەمبیـست دەمنوسیەوە بۆ ئەوەی لە بەری بکەم و ڕەوانـی بکـەم کەچـی قـورەیش نـەهی لـێ کـردم و وتیـان: ئایـا هـەموو شـتێك دەنوسـیتەوە کـە دەیبیـسیت، لـە کاتێکـدا پێغەمبەری خـواﷺ مرۆڤـە و قـسە دەکـات لـە کـاتی پەسـتی و ئاسـاییدا؟ دەڵێـت: منیش وازم لە نوسینەوەی فەرموودەکان هێنا و بۆ پێغەمبـەری خـوامﷺ گێڕایـەوە ئەویش بە پەنجەی ئیشارەتی بۆ دەمی خۆی کـرد و فـەرمووی: بنووسـە... سـوێند بەو کەسەی گیانی مـنی بـە دەسـتە لـەم دەمـەوە جگـە لـە حـەق هیـچی تـری لـێ دەرناچێت)).

١ـ أخرجه أحمد (٢/١٦٢) و أبو داود، كتاب العلم، باب في كتاب العلم (٣٦٤٦) والحاكم (١ / ١٠٥، ١٠٦) و صححه بمجموع طرقه الشيخ الألباني في ((السلسلة الصحيحة)) (٢٠٢٦).

له هەردوو کتێبی (الصحیح)[1] دا هـاتووه لـه فەرمووده‌یـەکی (حذیفة)ەوه:((لقد خطبنا النبي ﷺ خطبة ما ترك فيها شيئا إلي قيام الساعة إلا ذكره علمه من علمه وجهله من جهله)) واته: پێغەمبەری خوا ﷺ وتارێکی بۆ خوێندینـەوه هـیچ شتێکی تیادا به جێنەهێشت تاکو هاتنی قیامەت ئیللا باسی بـۆ کـردین، ئـەوەی زانـی زانـی ئەوەیشه نەیزانی ئەوا نەیزانی)).

له (صحیح مسلم)[2] دا هاتووه له فەرمووده‌یەکی (ابي زید عمرو کوڕی أخطب) که دەفەرموێت: ((صلی بنا رسول الله ﷺ الفجر، و صعد المنبر. فخطبنا حتی حضرت الظهـر، فنـزل فـصلی ثـم صـعد المنـبر، فخطبنـا حتـی حـضرت العـصر، ثـم نـزل فصلی،ثم صعد المنبر فخطبنا حتی غربت الشمس، فأخبرنا بما کان وبما هو کائن فأعلمنا أحفظنا)) واتـه: پێغەمبـەری خـوا ﷺ نوێـژی بـەیانی پـێ کـردین و ئـەمجار چووه سەر مینبەر و وتاری بۆ خوێندینەوه تاکو نیوەڕۆ هات ئەمجار دابەزی نوێژی کرد و دیسان چووه سەر مینبەر و وتاری بۆ خوێندینەوه تاکو نوێژی عەسر ئـەمجار دابـەزی و نوێـژی عەسـری بـۆ کـردین دیـسان چـووه سـەر مینبـەر و وتـاری بـۆ خوێندینەوه تاکو ڕۆژ ئاوا بوو... ئەوەی که ڕۆیداوه و ئـەوەی کـه ڕوودەدات باسـی بۆ کردین زاناترینمان ئەو کەسه بوو که زیاتری له بەر کردبوو)).

له (صحیح البخاری)[3] دا هاتووه له فەرمووده‌یـەکی (عـوف ی کـوڕی مالـك)ەوه که دەفەرموێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((اعدد ستاً بين يدي الساعة)) واته: شەش نیشانه بژمێره له پێش هـاتنی قیامـەت)). لەپاشـان باسـی دەکـەین (إنـشاء الله).

کەواته خوای گەوره پێغەمبەرکەی ﷺ خۆی ئاگادار کردووەتەوه و هەواڵی به ئەو داوه لـه هـەموو ئـەو نیـشانانەی کـه لـه پـێش هـاتنی قیامـەت ڕوو دەدەن لـەم بوونەوەرەدا.

١ـ أخرجه البخاري كتاب القدر، باب وكان أمر الله قدراً مقدوراً (٦٦٠٤) و هذا لفظه، ومسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب إخبار النبي ﷺ فيما يكون إلى قيام الساعة (٢٨٩١).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة, باب إخبار النبي ﷺ فيما يكون إلى قيام الساعة (٢٨٩٢).

٣ـ أخرجه البخاري، كتاب الجزية والموادعة، باب ما يحذر من الغدر (٣١٧٦).

زانایان نیشانەکانیان کردووەتە دوو بەشەوە:

نیشانە بچووکەکان و نیشانە گەورەکان لە پاشان باسی هەموو ئەوانە بە درێژی دەکەم - إنشاء الله - .

ئەوەی کە ئێستا تیایدا دەژین و ئەوەی کە بە چاوەکانمان دەیبینین و ئەوەی بە گوێیەکانمان دەیبیسین خۆشەویستمان و پێغەمبەرﷺ لە پێش چواردە سەدە بە ئێمەی ڕاگەیاندووە و خوای گەورە ڕاستی فەرمووە کاتێك دەفەرموێت: ﴿مَّآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ مِنْ أَهْلِ ٱلْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَـٰمَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ كَىْ لَا يَكُونَ دُولَةًۢ بَيْنَ ٱلْأَغْنِيَآءِ مِنكُمْ ۚ وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ﴾ الحشر: ٧، واتە: هەرچی پەیامبەرﷺ پێی دان وەری بگرن، واتە: بەچی فەرمانی پێ کردن بیکەن چ لەم دەستکەوتەدا و، چ لە هەر شتێکی تردا جێبەجێی بکەن و، ڕێی لە هەر شتێ لێ گرتن، ئێوەش دەستی لێ هەڵگرن، خۆتان لەخەشم و غەزەبی خوا بپارێزن بە جێبەجێکردنی فەرمانەکانی و وازهێنان لە قەدەغەکراوەکانی بە ڕاستی خوا سەخت تۆڵەیە قین و ڕقی لە هەر کەسێك گرت ڕزگاری نابێ)).

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَٱلنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلْهَوَىٰٓ ﴿٣﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْىٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾ عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلْقُوَىٰ﴾النجم: ١- ٥، واتـە: سوێند بەو ئەستێرەیە کە بە خێرایی ئاوا دەبێت، یـا لـە شـوێنی خـۆی دەترازێـت و بەر دەبێتەوە کاتی نزیکبوونەوەی قیامەت (١) هاوەڵەکەی ئێوە (موحەممـەد)ﷺ لـە ڕێـی هـەق لای نـەداوە و بـاوەڕی پووچیـشی نـەبووە (٢) وە قـسەو گوفتـاری (پێغەمبـەر) لـە رووی هەواوهەوەسـەوە نییـە، جـا کەسـێ ئـاوابێ چـۆن ڕێگـە ون ئەکات؟! (٣) ئـەو قورئانـەی کـە ئـەو دەیڵێـت، جگـە لـەوەی کـە بـە وەحـی بـۆی دەنێردرێ هیچی تر نییە، واتە: ئەم قورئانە هەر لە لایەن خواوەیە(٤) خاوەن هێز و بە زەبر (جوبریل) ی فریشتەیە، قورئانی فێرکردووە، بەڵێ زۆر بـە هێـزە، دەسـت پاکـە، زمـان پاکـە، دەسـا ئـیتر ئێـوە چـۆن ئـەڵێن قورئـان ئەندیشە و خورافـەی پێشووەکانە؟!! (٥))) .

کەواتە هەر شتێك پەیوەندی بە ئاینەوە هەبێت لە (وەحی) سرووشی خوای گەورەوەیە و پێغەمبەری خوا ﷺ لەخۆ وە دەربارەی قسە ناکات، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿عَـٰلِمُ ٱلْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِۦٓ أَحَدًا﴾ الجن: ٢٦، واتە: ئەو زاتە زانای نادیار و غەیبە،غەیبی خۆی بۆ هیچ کەسێك دەرناخات و ئاشکرا ناکا)).

بەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ نیشانە بچووك و گەورەکانی زانیوە ئەوەی کە ڕوویداوەو ئەوەی کە ڕوودەدات لە پێش هاتنی قیامەت.

لە پێشدا باسی ئەو فەرموودەمان کرد، کە ئیمامی (البخاری)[١] ڕیوایەتی کردووە لە فەرموودەیەکی (عوف ی کوڕی مالك)ەوە لە پێغەمبەری خواوە ﷺ کە فەرموویەتی: ((" أعدد ستا بين يدي الساعة: موتي، ثم فتح بيت المقدس،ثم موُتان يأخذ فيكم كقصاع الغنم، ثم أستفاضة المال حتى يعطي الرجل مائة دينار فيظل ساخطا، ثم فتنة لا يبقى بيتا في العرب إلا دخلته، ثم هدنة تكون بينكم وبين بني الأصفر فيغدرون، فيأتونكم تحت ثمانين غاية تحت كل غاية أثنا عشر ألفا))، واتە: شەش نیشانە بژمێرە لە پێش هاتنی قیامەت: مردنی من، پاشان ڕزگار کردنی (بیت المقدس)، پاشان مردنێکی لە ناکاو و کوت و پڕ لە ناوتاندا بڵاو دەبێتەوە وەکو ئەو دەردەی لە مەڕ دەدات، پاشان زۆربوونی سەروەت و سامان تاوەکو هەر پیاوێك سەد دیناری پێ دەدرێت کەچی هێشتا هەر پەست و نارازییە، پاشان فیتنە و ئاژاوەیەك پەیدا دەبێت هیچ ماڵێکی عەرەب نامێنێت ئیللا ئەو فیتنەیەی تێ دەچێت، پاشان ڕێککەوتنامەیەك لە نێوان ئێوە و ڕۆمەکاندا مۆر دەکرێت، جا ئەوان ئەو ڕێککەوتنامەیە دەشکێنن، پاشان لە ژێر هەشتا ئاڵادا هێرشتان بۆ دەهێنن لە ژێر هەر ئاڵایەکدا دوازدە هەزار جەنگاوەر هەیە)).

ئەوەتا ئێمە دەگەڕێینەوە لای فەرموودەکە لە سەرەتاکەیەوە بۆ ئەوەی لە خزمەت وشەکانیدا بوەستین وشە بە وشە و نیشانە بە نیشانە (کە لە پاشدا بە درێژی باسیان دەکەین).

پێغەمبەری خوافەرموویەتی ﷺ : ((أعدد ستا بين يدي الساعة:)) واتە: شەش نیشانە بژمێرە لە پێش هاتنی قیامەت)).

١ـ لە پێشدا بە کورتی باس کرا.

نیشانەی یەکەم: ((مَوْتِي)).

واتە: مردنی من))، مردنی خۆشەویستﷺ، بە مردنی ئەو نازدارە ئەم نیشانەیە هاتەدی، مردنی پێغەمبەرﷺ لە کۆن و ئێستادا یەکێکە لە گەورەترین ئەو کارەسات و بەدبەختی یەی کە توشی ئەم ئوممەتە هاتووە، لە (سنن الترمذي)و (ابن ماجة)و (مسند أحمد) هاتووەو (شێخ ألباني)[1] بە دروست (صحیح)ی زانیوە، کە (أنس) فەرموویەتی: ((لما كان اليوم الذي دخل فيه رسول اللهﷺ المدينة أضاء كل شيء . فلما كان اليوم الذي مات فيه أظلم منها كل شيء، وما نفضنا عن رسول اللهﷺ الأيدي، وإنا لفي دفنه حتى أنكرنا قلوبنا))واتە: ئەو ڕۆژەی کە پێغەمبەری خواﷺ هاتە شاری مەدینەوە هەموو شتێك ڕوناك بووەوە وە کاتێ ئەو ڕۆژەی کۆچی دوایی کرد هەموو شتێك تاریك بوو وە هێشتا دەستمان لە تەپوتۆزەکەی کاتی ناشتنی پێغەمبەرﷺ نەتەکاندبوو، هێشتا خەریکی ناشتنی بووین تاکو ئینکاریمان لە دڵەکانمان دەکرد)).

ڕەزای خوا لە ڕەیحانەکەی پێغەمبەری خواﷺ (فاطمەی زەهرا) کاتێ بە(أنس)ی فەرموو: ((يا أنس أطابت أنفسكم أن تحثوا التراب على رسول الله ﷺ))[2] واتە: ئەی ئەنەس...ئایا چۆن دڵتان هات گڵ بەسەر جەستەی پێغەمبەری خواداﷺ بکەن ؟؟)).

کەوایە بە مردنی پێغەمبەری خواﷺ نیشانەیەك لە نیشانەکانی قیامەت هاتە دی چونکە خوای باڵا دەست پێغەمبەرە هەڵبژێردراوەکەی خۆی و خۆشەویستەکەیﷺ نەناردووە بۆ ئەوەی لەم ژیانەدا بە نەمری بمێنێتەوە. خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ ٱلْخُلْدَ أَفَإِيْن مِّتَّ فَهُمُ ٱلْخَٰلِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ

١ـ أخرجه أحمد في (٣/ ٢٢١، ٢٦٨)، والترمذي كتاب المناقب، باب في فضل النبيﷺ (٣٦١٨) وقال: ((حديث غريب صحيح)) وابن ماجة، كتاب الجنائز، باب ذكر وفاته و دفنهﷺ (١٦٣١)، والدارمي في المقدمة (٨٨)، والبغوي في ((شرح السنة)) (٣٨٣٤)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن الترمذي وابن ماجة))

٢ـ أخرجه البخاري كتاب المغازي باب مرض النبيﷺ ووفاته (٤٤٦٢).

ٱلْمَوْتِۗ وَنَبْلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلْخَيْرِ فِتْنَةًۖ وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴾ الأنبياء: ٣٤ـ ٣٥، واتە: ئێمە پێش تۆ وامان نەكرد مرۆیەك نەمرێ ئایا ئەگەر تۆ بمری، ئەوانە ژیانی هەتا هەتاییان دەبێ؟! نە، هەرگیز شتی وا نییە، وەك دەفەرموێ: (كل من عليها فان ويبقى وجه ربك ذو الجلال والإكرام)(٣٤) هەموو گیانێك تامی مردن هەر دەچێژێ و دەمرێ، بە ناخۆشی، خۆشی، هەژاری، دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی، تا سابیر و ناشوكر دەركەوێ وەئیللا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش بەڵگەیان لەسەر رادەگرێ تا كەس بیانووی نەمێنێ سەرەنجام هەر بۆ لای خۆمان دەگێردرێنەوە ئەوسا بە پێی رەفتار و دەرچوونتان لە تاقی كرنەوەكەدا پاداش و تۆڵە وەرئەگرن ((٣٥)).

واتە: ئەگەر پێغەمبەری خواﷺ كۆچی دوایی بكات ئایا هیچ كەسێك لە پاش ئەو بەنەمری دەمێنێتەوە؟.

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿ وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُۚ أَفَإِيْن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ ٱنقَلَبْتُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَٰبِكُمْۚ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ ٱللَّهَ شَيْـًٔاۗ وَسَيَجْزِى ٱللَّهُ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴾ آل عمران: ١٤٤، واتە: موحەممەدیش تەنها هەر پێغەمبەرێكە و چیتر نییە، بەر لەویش گەلێ پەیامبەرانی تر هاتوون و رۆیشتوون و مردوون و ئایینەكەشیان دوای خۆیان هەر ماوەتەوە، ئەمیش هەر وەك ئەوان وایە، باشە! ئەگەر ئەو وەفاتی كرد وەك (مووسا)و (عیسا) وەیان كوژراو شەهید بوو وەك (زەكەریا)و (یەحیا) ئێوە پاشگەز دەبنەوەو لە ئایین وەردەگەڕێن؟ بەڵێ ئەو رۆژەی كە هاوبەشدانەرەكان بڵاویان كردەوە كە: پەیامبەرﷺ كوژراوە، ترس و بیمێكی زۆر كەوتە دڵی هەندێ لە موسڵمانەكانەوە و لە نێو گوڕەپانەكەدا سست و لاواز بوون، ئەوسا خوایش بەو ئایەتە گلەیی لێ كردن، خۆ هەركەسێكیش: پاشگەز بێتەوە و لە ئایین وەرگەڕێ با چاك بزانێت كە هەرگیز ناتوانێ زیانێ بە خوا بگەیەنێت، بەڵكو هەر لە خۆی زیان دەدات، دڵنیاشبن كە خوا پاداشتی شوكرانەبژێران ئەداتەوە و سەریان دەخات)).

پێغەمبەری خوا ﷺ کۆچی دوایی کرد، لەسەر جێگەی مردن نوست، بەڵکو تامی سەرەمەرگی مردنیشی چەشت ئەوەتا ئەو خۆشەویستە دەستەکانی دەکاتە ناو پەرداخێکی ئاوەوە و ئارەقەی نێو چاوانە پیرۆز و روناکەکەی دەسڕێ و دەڵێت: ((لا إله إلا الله إن للموت سكرات)) واتە: لا الە الا الله بە راستی مردن سەرەمەرگی هەیە)) تاکو دایکی ئیمانداران (عائیشە) دەفەرموێت: ((مات رسول الله ﷺ بين حاقنتي وذاقنتي، أو بين سحري و نحري، فما أكره شدة الموت لأحد بعدما رأيت رسول الله ﷺ))[1]، واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ کۆچی دوایی کرد لە کاتێکدا سەری لەسەر سنگم بوو، چیتر هەرگیز سەختی مردنی هیچ کەسێکی ترم لا سەیر نییە لە پاش ئەوەی پێغەمبەری خوام ﷺ بەو شێوەیە بینی)) .

کەوابوو نیشانەی یەکەم: هەروەکو خۆشەویست ﷺ فەرمووی: (موتي) ئەوا ئەو نیشانەیە هاتە دی .

نیشانەی دووەم: ((ثم فتح بيت المقدس))

واتە: ئەمجار رزگار کردنی (بیت المقدس))، هەروەها ئەم نیشانەیەش رووی داوە کاتێك کە (بیت المقدس) رزگار کرا لە سەردەمی (عمر ی کوڕی خەتتاب)دا بە سەرکردایەتی (ابی عبیده ی کوڕی الجراح) پێغەمبەری خوا ﷺ لە ساڵی (یازدەی کۆچی) کۆچی دوایی کرد و خوای گەورە دەرووی لە هاوەڵانی کردەوە (لە سەردەمی عمردا) بە رزگارکردنی (بیت المقدس) لە ساڵی شازدەی کۆچی .

(عمر ی کوڕی خەتتاب) لە مەدینەوە هات بۆ خاکی فلسطین بە مەبەستی وەرگرتنی کلیلەکانی (بیت المقدس) بە دەستی خۆی لە گەڵ رێورەسمێکی سالار و شکۆمەندا کە جوانی و شکۆمەندی زیاد دەکات بەو خۆ بەکەمزانینەی، پێشەوای باوەڕداران(عمری کوڕی خەتتاب) کە (الفاروق)و (الأواب)ە لە گەڵ خزمەتکارەکەیدا لەسەر پشتی تەنها یەك ولاخ، جارێك ئەو سواری دەبوو وە جارێك خزمەتکارەکەی

١ـ أخرجه البخاري كتاب المغازي باب مرض النبي ﷺ ووفاته (٤٤٤٦، ٤٤٤٩)، وأنظر: الترمذي كتاب الجنائز، باب ما جاء في التشديد عند الموت (٩٧٨) وقال:((حديث حسن غريب)).

سوار دەبوو و کاتێ گەیشتنە خاکی (بیت المقدس) وڵاخەکەی لە تەنگاوێکەوە ڕۆیشت و ئەویش ترسا کە لە تەنگاوەکەوە بڕوات و لە کاتێکدا ئەم وا لەسەر وڵاخەکەیە بۆیە دابەزی و پێڵاوەکەی خستە بن باخەڵی و وڵاخەکەی راکێشا و خۆی کەوتە پێش وڵاخەکە، کاتێ کە (أبی عبیدە ی کوڕی الجراح) (سەرکردەی لەشکری سەرکەوتوو) ئەوەی بینی فەرمووی: ((یا أمیر المؤمنین، ما أحب أن القوم قد أسشرفوك)) واتە: ئەی پێشەوای باوەڕداران پێم خۆش نییە ئەو خەڵکە بتبینن و تۆیش لەو حاڵەتەدای))، پێشەوا فەرمووی: ((أوه یا أبا عبیدة، لو قالها غیرك یا أبا عبیدة، لقد کنا أذل قوم فأعزنا الله بالإسلام، فمهما ابتغینا العزة في غیره أذلنا الله))[1] واتە: (ئۆۆه ئەی أبو عبیدە... با یەکێکی تر ئەو قسەی بگوتایە ئەی أبو عبیدە، ئێمە کەساسترین میللەت بووین و خوای گەورە بەئیسلامەوە شکۆیی پێ بەخشین و هەر کاتێ بە شوێن شکۆمەندیدا بگەڕێین جگە لە ئەو (واتە لە ئیسلام) ئەوا خوای گەورە کەساسمان دەکات)) لە سەردەمی ئەم مەزنەدا (عومەر) و لە سەردەمی دەستپاکی ئەم ئوممەتەدا (امین الأمة) (ابو عبیدە ی کوڕی الجراح) خوای گەورە (بیت المقدس)ی رزگار کرد. داوا لەخوا دەکەم جارێکی تر بیگەڕێنێتەوە بۆ موسڵمانان هەر خۆی پشت و پەنامانە و بە توانایە بە سەر هەموو شتێکدا.

نیشانەی سێیەم : (ثم موتان یاخذ فیکم)

واتە: پاشان مردنێکی لە ناکاو و کوت و پڕ لەناوتاندا بڵاو دەبێتەوە)) (کقعاص الغنم) بڵاو دەبێتەوە واتە: وەکو ئەو دەردەی کە توشی مەڕ دەبێت و دەیفەوتێنی. ئەوەش شتێکە لە لووتی وڵاخ و ئاژەڵەوە دەردەچێت و یەکسەر دەیفەوتێنی)).

زانایانمان فەرموویانە[2]: ئەم نیشانەیەش ڕوویداوە لە تاعونی عمواس (چاوەقوڵەی عمواس)[3] لە وڵاتی شام،ئەوەی کە پەسەندە بە پێی قسەی کۆمەڵێکی

١ـ أخرجه الحاكم في المستدرك (١/١٣٠)، وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (١/ ١١٧).
٢ـ ((فتح الباري)) (٦ / ٣٢١).
٣ـ وحديث الطاعون، في ((صحيح البخاري)) (٥٧٢٩) ومسلم (٢٢١٩).

زۆر لە ئەهلی (سیرە و مێژوو) لە ساڵی هەژدەی کۆچی ڕوویداوە و لەم دەردەدا و لەم تاعونەدا بیست و پێنج هەزار موسڵمانی کوشت لە سەرووی هەموویانەوە دەستپاکی ئەم ئوممەتە (أمين الأمة) (ابو عبیدە ی کوڕی الجراح) بەڵکو بە هۆیەوە خۆشەویستەکەی پێغەمبەری خواﷺ (معاذ ی کوڕی جبل) کۆچی دوایی کردووە .

نیشانەی چوارەم : پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت: ((ثم أستفاضة المال حتى يعطي الرجل مائة دينار فيظل ساخطا)) وە (استفاضة المال) واتە : زۆر بوونی سەروەت و سامان، واتە : پاشان سەروەت و سامان زۆر دەبێت تاوەکو هەر پیاوێك سەد دیناری پێ دەدرێت کەچی هێشتا هەر پەست و نارازییە)).

لە (صحیح البخاری)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (عدی کوڕی حاتم) دەڵێت: ((بينا أنا عند النبيﷺ إذ أتاه رجل فشكا إليه الفاقة – يعني: الفقر – ثم أتاه آخر فشكا قطع السبيل، فقال النبيﷺ لعدي بن حاتم: ((يا عدي، هل رأيت الحيرة ؟)) قلت: لم أرها، وقد أنبئت عنها، فقال النبيﷺ: ((فإن طال بك حياة لترين الظعينة – والظعينة: هي المرأة في الهودج الذي يوضع على البعير – ترتحل من الحيرة، حتى تطوف بالكعبة لا تخاف أحدا إلا الله)) قلت فيما بيني و بين نفسي: فأين دعار طيئ الذين قد سعروا البلاد؟ – أي: اين هؤلاء الذين قطعوا الطريق على المسافرين؟ – ((ولئن طالت بك حياة لتفتحن كنوز كسرى)) قلت: كسرى بن هرمز؟ قال: كسرى بن هرمز، ولئن طالت بك حياة لترين الرجل – وهذا هو الشاهد – يخرج ملء كفه من ذهب أو فضة يطلب من يقبله منه، فلا يجد أحدا يقبله منه)) قال عدي: فرأيت الظعينة ترتحل من الحيرة حتى تطوف بالكعبة لا تخاف إلا الله، وكنت فيمن افتتح كنوز كسرى بن هرمز – صلى الله على الصادق – قال: ((ولئن طالت بكم حياة لترون ما قال النبي أبو القاسم ﷺ: ((يخرج ملء كفه)) . واتە: لە کاتێکدا لە خزمەتی پێغەمبەری خوادا بووومﷺ کابرایەك هاتە خزمەتی و سکاڵای هەژاری لێ کرد،

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الزكاة، باب الصدقة قبل الرد (١٤١٣)، وأنظر (٣٥٩٥).

ئـەمجار کابرایـەکی تـر هاتـە خزمـەتی و سـکاڵای زۆربـوونی ڕێگرانـی کـرد، جـا پێغەمبـەری خـوا ﷺ بـە(عـدی کـوڕی حـاتم) ی فـەرموو: ((ئـەی عـدی، ئایـا شـاری (حیرە)ت بینیوە؟ گوتم: نەمبینیوە بەڵام باسیان بۆ کردووم، پاشان پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئەگەر تەمەنت درێژ بێت ئەوا ئافرەت دەبینی کە دەخرێتە سەر کەژاوەیەك و دەخرێتە سەر وڵاخێك و لە(حیرە)وە دەردەچێت و تاکو تەواف کەعبە دەکات و لە هیچ شتێك ناترسێت تەنها خوا نەبێت، منیش لە دڵی خۆمدا گوتم: ئەی ئەوانەی کە ڕێگایان لە خەڵکی دەگرد لە کوێن؟ ئـەمجار فـەرمووی: ئەگـەر تەمـەنت درێژ بێت ئەوا گەنجینە و وڵاتی کیسرا رزگار دەکەن، گوتم: کیسرای کوڕی هرمز؟ فەرمووی: کیسرای کوڕی هرمز، ئەگەر تەمەنت درێژ بێت ئەوا سەردەمێك دێت کە کابرایەك دەبینی پڕ دەستی خۆی ئاڵتون و زیو دەکات بۆ ئـەوەی کەسێك لێی وەریگرێت کەچی هیچ کەس نادۆزێتـەوە، (عدی) دەڵێـت: ئـافرەتم دەبینی لـە نـاو کەژاوەیەکدا بوو بە سەر وڵاخەوە لە (حیرە) وە دەردەچوو تـاکو تـەواف کەعبـەی دەکرد و لە هیچ کەس نەدەترسا تەنها خـوا نـەبێت، مـن یـەکێك بـووم لەوانـەی کـە گەنجینە و وڵاتی (کیسرای کـوڕی هرمـز) مـان رزگـار کرد صـەڵات و سـەلام لەسـەر راستگۆی باوەر پێکراو... فەرمووی: وە ئەگەر ئێوە تەمەنتان درێژ بێت ئـەوا ئـەوە دەبینن کە پێغەمبەرمان (ابو القاسم)ﷺ فەرمووی:- کەسێك پڕ دەسـتی زێڕ و زیـو دەر دەکات)).

هەنـدێ لـە ئـەهلی عـیلم فەرموویانـە[1]: ئـەو ڕووداوە وەکـو خـۆی ڕوویـدا لـە سەردەمی (عمر ی کوڕی عبدالعزیز)دا (رحمه الله) لە ماوەی دوو ساڵ و نیودا جارێکی تـر ژیان گەڕایـەوە لـە سـەردەمی ئـەودا وەکـو ئـەوەی باسـی سـەردەمی پێغەمبـەرﷺ دەکەین لە بەر دادپەروەری و خواناسی و دینداری ئەم پیاوە لـە شـێوە و شـێوازی (عمر ی کوڕی خەتتاب).

لەسـەردەمی(عمـر ی کـوڕی عبـدالعزیز)دا خـەڵکی لـە هـەرزانی و فـراوان بـوونی سامان و خۆشگوزرانیدا دەژیـان بـەڵکو فـەرمانی کـردە بانگـەوازکارێك بـە شـاران و وڵاتاندا بانگ بکات دەیگوت: ((هەرکەسێ قەرزی لە سەرە ئەوا دانەوەی قەرزەکـەی

١ـ أنظر ((الفتح)) للحافظ ابن حجر (٦ / ٧٤٣ ط الحديث).

لەسەر (بیت المال)ی موسڵمانانە، هەر کەسێ هەژار و کەمدەستە ئەوا پێویستییەکەی لە (بیت المال)ی موسڵمانانەوە دابین دەکرێت وە هەر کەسێ بیەوێ حەج بکات و خەرجی حەجەکەی نییە ئەوا لە(بیت المال)ی موسڵمانانەوە بۆی دابین دەکرێت وە هەر کەسێ بیەوێ ژن بهێنێ ئەوا خەرجی ژن هێنانەکەی لە (بیت المال) ی موسڵمانانەوە دابین دەکرێت))وە بە فەزڵی خوای گەورە ئەو میللەتە دەوڵەمەند بوون تاوەکو لە پاش ئەوە بانگەوازکارێك دەردەچوو بانگی دەکرد کەچی کەسی نەدەدۆزییەوە بەخشینەکەی لێ وەرگرێت یان (صدقە) کەی وەرگرێت.

هەندێ لە زانایان دەڵێن[1]: ئەم ڕووداوە جارێکی تر لە دوا سەردەمدا ڕوو دەدات، لە پێش قیامەت لە سەردەمی (المهدی و عیسا ی کوڕی مەریەم) علیهما السلام، ئەو باسەیشە بە درێژی باسی دەکەم (إنشاء الله) کاتێ کە زەوی پڕ بەرەکەت دەبێت و کاتێك کە بەرەکەت دادەبەزێت و سەروەت و سامان زۆر دەبێت ڕەنگە کەسێك دەرچێت بە سەروەت و سامانەوە کەچی کەسێك نادۆزێتەوە (صدقە) کەی لێ وەرگرێت چونکە خەڵکی لە سەردەمی عیسادا ﷺ دڵنیا دەبن کەوا قیامەت نزیك بووەتەوە و ڕووی لێ کردوون و بۆیە ئەوانیش لەو کاتەدا بە دڵنیاییەوە، خەریکی خواپەرستی و گوێڕایەڵی خوای گەورەن و ئەنجامدانی کاری چاکەن بۆیە لەو کاتەدا دڵیان پەیوەست نابێت بە دونیاوە، پێغەمبەری خوا ﷺ دەڵێت: ((حتی یعطي الرجل مائة دینار فیظل ساخطا))، واتە: تاوەکو سەد دینار دەدرێت بە کەسێك کەچی هێشتا هەر پەستو نارازییە)) .

هەندێ لە ئەهلی زانست(عیلم) فەرموویانە[2]: یان لە بەر نەبوونی قەناعەتە و ڕازی نەبوونە، یاخود لە بەر ئەوەیە ئەو پارەیە پێویستییەکانیان بۆ دابین ناکات و هەموو خەرجییەکانی کە پێویستی پێیەتی دابینی ناکات.

١ـ أنظر: ((الفتح)) للحافظ ابن حجر (٦ / ٧٤٣ ط الحدیث).

٢ـ انظر: ((عمدة القاري)) (١٥/ ١٠٠) لبدر الدین العیني.

نیشانەی پێنجەم: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((فتنـة لا یبقـی بیـت من العرب إلا دخلته)).

واتە: پاشان فیتنەو ئاژاوەیەك پەیدا دەبێت هیچ ماڵێکی عەرەب نامێنێـت ئـیللا ئەو فیتنەیەی تـیَ دەچـێت)). هەنـدێ لـە ئـەهلی زانـست فەرموویانـە: رەنگـە ئـەم فیتنەیە مەبەستی دەزگاکانی ڕاگەیاندن بێت بە هەموو شێوازەکانییەوە و بە هەموو جۆرەکانییەوە جا ئەگەر هاتوو ئەو هۆکارانە بینراو یان بیسراو یـان خوێنـدراو بێـت بەڵام لە گـەڵ ئەوەیـشدا دڵنیـا نـیم و بڕیـار نـادەم ئـەوە مەبەسـتی فەرموودەکـەی پێغەمبەربێتﷺ تەنها خوای گـەورە دەزانێـت مەبەسـتی پێغەمبەرەکـەیﷺ چییە لەم نیشانەیەدا.[1]

نیشانەی شەشەم: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((ثم تكون هدنة)).

واتە: پاشان ڕێککەوتنامەیەك، یان ئاگربەست مۆر دەکرێـت)) وە ئێـستا زۆرێـك لەڕێککەوتنامە هەیە لەنێوان زۆربەی وڵاتە ئەورووپییەکان و ئەمریکییەکان لەلایـەك و وڵاتە ئیسلامییەکان لە لایەکی ترەوە، خوای گەورە خۆی باش دەزانێت.((ثم تكون هدنة بيـنكم وبـين بـني الأصـفر)) واتـە: پاشـان ڕێککەوتنامەیـەك لـە نێـوان ئێـوە و ڕۆمەکاندا[2] مۆر دەکرێت))، ((فيغدرون فيأتونكم تحت ثمانين غاية)) واتە: جـا ئـەوان ئەو ڕێککەوتنامەیە دەشکێنن پاشان لە ژێر هەشتا ئاڵادا هێرشـتان دەکەنـە سـەر)) مەبەسـتی ئاڵایـە... بۆیـە نـاوی نـراوە غایـە (مەبەسـت) چـونکە ئـەوە مەبەسـتی سوپایە، ئەگەر هـاتوو ئاڵاکـە ڕووخـا ئـەوا مەبەسـتەکەیش دەڕووخێـت وە ڕووخـان دەچێتە نێو دڵی تاکەکانی سوپاوە ((تحت كل غاية أثنـا عـشر ألفـا))، واتـە: لـە ژێـر هەر ئاڵایەکدا دوازدە هەزار جەنگاوەر هەیە)).

١ـ وبعض أهل العلم أشار إلى أن هذه الفتنة ربما تكون ما وقع من فتن بين الصحابة رضوان الله عليهم، بداية من مقتل عثمان، واستمرت بعده. انظر: ((فتح الباري)) (٦ / ٣٣٨).

٢ـ بفهوم العصر: هم أهل أوربا و أمريكا.

لە (مسند الإمام أحمد)و (سنن ابی داود و ابن ماجە)و (صحیح ابن حبان)[١] دا هاتووە بە سەنەدێکی (صحیح) لە فەرموودەی کابرایەك لە هاوەڵانی پێغەمبەرەوەﷺ پێیان دەگوت: (ذو مخمر) دەڵێن: (مخبر) فەرمووی: گوێم لێ بوو کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ستصالحون الروم صلحا آمنا، فتغزون أنتم وهم عدوا من ورائكم، فتنصرون وتغنمون و تسلمون، ثم ترجعون حتى تنزلوا بمرج ذي تلول "- والمرج: المكان الذي يكثر فيه الماء والخضرة - " فيرفع رجل من أهل النصرانية الصليب، فيقول: غلب الصليب، فيغضب رجل من المسلمين فيدقه، فعند ذلك تغدر الروم وتجمع للملحمة)))، واتە: ئێوە پەیماننامەیەکی ئاشتی لە گەڵ ڕۆمدا مۆر دەکەن، جا ئێوە دەجەنگن و لە کاتێکدا ئەوان دوژمنتانن لە پاشەوەتان، ئێوە سەردەکەون و دەستکەوتتان دەست دەکەوێت و خەڵکی دەکەنە موسڵمان، پاشان دەگەڕێنەوە تاکو لە جێگایەکدا دادەبەزن، کە پێی دەڵێن: (مرج ذي تلول) (وەمانای مرج: ئەو جێگایەیە کە سەوزایی و ئاوی زۆر لێیە، واتە: مێرگ) ئەمجار کابرایەکی گاور خاچەکەی بەرز دەکاتەوە و دەڵێت: خاچ سەرکەوت... بۆیە کابرایەك لە موسڵمانان پەست دەبێت و لە ملی دەدا، جا لەو کاتەدا ڕۆمەکان غەدرتان لێ دەکەن و خۆیان ئامادە دەکەن بۆ داستانێك)).

لە (صحیح مسلم)[٢] دا هاتووە لە فەرموودەی (حذیفة ی کوڕی اسید الغفاری)یەوە دەڵێت: (أطلع النبيﷺ علينا، ونحن نتذاكر، فقال ﷺ: " ما تذاكرون؟" قالوا: نذكر الساعة يا رسول الله، فقالﷺ: " إنها لن تقوم حتى ترون قبلها عشر آيات)) فذكر الدخان، والدجال، والدابة، وطلوع الشمس من مغربها، ونزول عيسى ابن مريمعليه السلام ويأجوج ومأجوج، وثلاثة خسوف: خسف بالمشرق، وخسف بالمغرب، وخسف بجزيرة العرب، وآخر ذلك نار تخرج من اليمن – وفي رواية: ((من قعرة عدن)) –

١ـ أخرجه ابو داود،كتاب الملاحم، باب ما يذكر من ملاحم الروم (٤٢٩٢، ٤٢٩٣)، وابن ماجة كتاب الفتن، باب الملاحم (٤٠٨٩) وقال البوصيري في ((الزوائد)): ((إسناده حسن)) وأحمد في ((المسند)) (٩١/٤) و (٥/ ٣٧١، ٤٠٩)، وابن حبان (٦٧٠٨، ٦٧٠٩)، والحاكم (٤/ ٤٦٧)، وصححه ووافقه الذهبي، وابن أبي شيبة في ((مصنفه)) (١٩٤٤٩)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٣٦١٢)، و((المشكاة)) (٥٤٢٨).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن، باب الأيات التي تكون قبل الساعة (٢٩٠١).

تطرد الناس إلى محشرهم)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ بە سەری کردینەوە لە کاتێکدا ئێمە گفتوگۆ و قسەمان دەکرد، جا فەرمووی: دەربارەی چی گفتوگۆ دەکەن و باسی چی دەکەن؟ ئێمەش لە وڵامدا وتمان: باسی قیامەت دەکەین ئەی پێغەمبەری خواﷺ (تەماشای کێشەی هاوەڵان بکە و باسی چی دەکەن !)، فەرمووی: قیامەت هەڵناسێت تا لە پێشدا دە نیشانە نەبینن ئەمجار باسی کرد و فەرمووی: (دوکەڵێك)و (دەجال)و (زیندەوەرێکی سەیر (دابة))و (هەڵهاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە)و (دابەزینی عیسای کوڕی مەریەم)و (یأجوج و مأجوج) و سێ ڕۆچوون ڕوو دەدات: (ڕۆچوونێك لە ڕۆژهەلات) و (ڕۆچوونێك لە ڕۆژئاواوە) و (ڕۆچوونێك لە دورگەی عەرەبەوە) لە کۆتایی ئەوانە (ئاگرێك لە یەمەنەوە دەردەچێت) (لە ریوایەتێکی تردا: لە قوڵایی عەدەنەوە) خەڵکی رادەماڵێت بەرەو مەحشەر)).

ئەمە نمونەیەکە لە نیشانە گەورەکانی قیامەت، لە ریوایەتی تردا هاتووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ باسی ئەم نیشانانەی کردووە بە ریزبەندێکی جیاواز لەوەی کە (حذیفة ی کوڕی أسید الغفاری) ڕیوایەتی کردووە، بەڵام بە هەر حاڵ ئەوە بزانە کە نیشانە گەورەکان ئەگەر یەکێکیان ڕوو بدات ئەوا ئەوانی تر بە شوێنیدا ڕوو دەدەن وەکو گرێیەك وایە ئەگەر هاتوو کرایەوە ئەوا دەنکەکانی پەرتەوازە دەبن.

پێغەمبەری خواﷺ باسی ئەمەی کردووە هەر وەکو چۆن لە (مسند أحمد) و (مصنف ابن أبی شیبە) دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو) لە لای (الحاکم) لە فەرموودەی (أنس)ەوە یە لە چەند ڕێگایەکی ترەوە کە بە کۆی هەمووی (شێخ ئەلبانی)[1] بە دروست (صحیح) ی زانیوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((الأمارات خرزات)) واتە: نیشانەکان وەك دەنکەکانن)) ((منظومات في سلك))، واتە: لە دەزوویەکدا هۆنراونەتەوە)) تەماشای شێوازی دەربڕینی پێغەمبەری خواﷺ بکە کە خوای گەورە چۆن ئەو ڕەوانبێژییە بێ وێنەی پێ

١ـ أخرجه أحمد(٢ / ٢١٩)، وابن أبي شيبة (٣٧٢٧٤)، والحاكم (٤/٥٢٠) ط العلمية عن عبدالله بن عمروﷺ ورواه الحاكم عن أنسﷺ (٤ / ٥٨٩)، ورواه ابن حبان (٦٨٣٣)، والطبراني في ((الأوسط)) (٤٢٧١) عن أبي هريرة، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٢٧٥٥، ٣٢٢٧) و ((الصحيحة)) (١٧٦٢، ٣٢١٠).

بەخشیوە ((فإن يقطع السلك يتبع بعضها بعضا))، واتە: ئەگەر دەزووەکە بچڕا ئەوا شوێنی یەکتر دەکەون)) ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە... چەند نیشانەیەکی یەك لە دوای یەك، ئەگەر نیشانەیەکی هاتەدی ئەوا ئەو دوای نیشانەکان شوێنی دەکەون... داوا لە خوا دەکەم کەوا ئیمان بە نسیبی من و ئێوە بکات و لەسەر ئەو ئیمانە بمرین کە خۆی لێی ڕازییە...

چەندەها ڕووداوی زۆر... ئەی باشە دەربارەی ئەم سەردەمەی ئێمەی تیادا دەژین؟؟ ئایا پێغەمبەری خواﷺ باسی کردووە؟؟ بەڵێ!! حاڵەتێکی شوێن کەوتنی ڕیسوایی، حاڵەتێکی لاوازی و کەساسی کە ئوممەتەکەمانی پیادا تێدەپەڕێ لەم ساڵانەدا، پێغەمبەری خوای زەوی و ئاسمانەکان ﷺباسی کردووە... ئایا بە ئێوەم نەگوت کەوا پێغەمبەری خواﷺ هیچ شتێکی لەم بوونەوەرەدا جێ نەهێشتووە کە ڕوودەدات تاکو قیامەت ئیللا باسی کردووە؟ ئەوەی زانی و ڕەوانی کرد ئەوا زانی و ڕەوانی کرد وە ئەوەیشە نەیزانی و ڕەوانی نەکرد ئەوا نەیزانی و ڕەوانی نەکرد)) ئەوەی کە خوای گەورە ویستی لەسەر بێت بۆ ئێمەیان گواستووەتەوە، کەوابوو پێغەمبەری خواﷺ دەربارەی ئەم کات و سەردەمە بەسۆیە چی فەرمووە ؟؟

ئیمامی (بوخاری و مسلم)[1] لە فەرموودەیەکی (أبی سعید الخدری) ڕیوایەتیان کردووە کە خۆشەویستمانﷺ فەرموویەتی: ((لتتبعن)) تەماشاکە کەی ئەو فەرموودە پیرۆزەی فەرمووە؟؟ پێش چوارده سەدە... ((لتتبعن سنن من كان قبلكم، شبرا بشبر، وذراعا بذراع، حتى لو دخلوا جحر ضب تبعتموهم " قالوا: يا رسول الله: اليهود والنصاري، قال: "فمن ؟؟))، واتە: ڕێگا و ڕێسای ئەوانەی پێش خۆتان دەکەون بست بە بست و باڵ بە باڵ تەنانەت ئەگەر ئەوان بڕۆنە کونی بزنمژەیەکەوە ئەوا دوایان دەکەون . فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ مەبەستت جوولەکە و گاورە؟ فەرمووی: ئەی کێ؟)) واتە: ئەی جگە لەوان کێیە؟ تەماشای

١ـ أخرجه البخاري، كتاب أحاديث الأنبياء، باب ما ذكر عن بني إسرائيل (٣٤٥٦)، ومسلم كتاب العلم، باب اتباع سنن اليهود و النصارى (٢٦٦٩).

ئەم شێوازە ڕەوانبێژییە جوانە بکەن کە پێغەمبەری خوا ﷺ بەو شێوە جوانە دەری بڕیوە و دیاری کردنێکی وردبینانەی کردووە بۆ حاڵی ئەم ئوممەتە بەسۆیە لەو شوێن کەوتن و ڕیسوا بوونە کە لەم سەردەمەدا تێدەپەڕێ چونکە ڕۆژگار دەستەوامە.

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿وَتِلْكَ ٱلْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ ٱلنَّاسِ﴾ آل عمران: ١٤٠، واتە: ئێمە ئەو ڕۆژگارەی سەرکەوتن و تێکشکانە، لە نێو مەردمدا دەستاو دەستی پێ دەکەین ڕۆژێ بۆ ئێوەیە و ڕۆژێکیش بۆ ئەوان)).

ڕێزداران... ئەم قسانە ئەوە ناگەیەنێت کەوا ئەم ئوممەتە پیاو چاکی تیادا نەماوە، بەڵام پێغەمبەری خوا ﷺ باسی حاڵەتێك لە حاڵەتەکان دەکات کە ئەم ئوممەتە لەو لاوازی و شوێن کەوتنەدا تیادا تێدەپەڕێ لە قۆناغێك لە قۆناغەکانی مێژوو وە پڕ سەروەری و دوور و درێژەکەی هەرچەندە ئەگەر هاتوو ئەم ئوممەتە ئێستا بەم قۆناغەدا تێدەپەڕێ ئەوا سەردەمانێك بووە بە چەندەها قۆناغی تردا تێپەڕیوە کە پڕ بووە لە پایەداری و توانابوون، دڵنیا بن جارێکی تر بە ویستی خوای گەورە پایە و دەسەڵاتی بۆ دەگێڕێتەوە چونکە ئەوە بەڵێنێکە لە پێغەمبەری نازدارەوە ﷺ... کە لە پاشدا باسی دەکەم ـ إنشاء الله ـ.

ئیمامی أحمد لە(مسند)ەکەیدا و ابن ماجە لە (سنن)ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەیەکی (ابو هريرە)وە ڕیوایەتیان کردووە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((سيأتي على الناس سنوات خداعات، يصدق فيها الكاذب ويكذب فيها الصادق ويؤتمن فيها الخائن ويخون فيها الأمين وينطق فيها الرويبضة)) قيل: وما الرويبضة يا رسول الله؟ قال: ((الرجل التافه)) وفي لفظ: ((الرجل السفيه يتكلم في أمر العامة)) واتە: ساڵانێکی هەڵخەڵەتێنەر بە سەر خەڵکیدا دێت، باوەڕ بە کەسی درۆزن دەکرێت و کەسی ڕاستگۆ بە درۆ دەخرێتەوە، کەسی دەستپیس

١ـ أخرجه أحمد (٢ / ٢٩١، ٣٣٨)، وابن ماجة، كتاب الفتن، باب شدة الزمان (٤٠٣٦)، والحاكم (٤ / ٥١٢، ٥٥٧)، وقال الحافظ في ((الفتح)) (١٣ / ٨٤): ((سنده جيد))، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (١٨٨٨، ٢٢٥٣).

وناپاك دەبێتە دەستپاك و کەسی دەستپاکیش دەبێتە دەستپیس و ناپاك، (الرويبضة) دیتە قسە کردن و دەبێتە دەم سپی، فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ (الرويبضة) کێیە؟ فەرمووی: کەسانێکی هیچ و پووچ و نەفام لە کاروباری گشتیدا قسە دەکەن)).

کەوابوو هەموو ئەوانەی کە ئێستا بە چاو دەیبینین و بە گوێیەکانمان ئەمڕۆ دەیبیسین پێغەمبەری خواﷺ باسی کردووە چونکە ئەو هیچ قسەیەکی لە خۆ وە نەکردووە وە هەردەم من باسی ئەوە دەکەم بۆ ئەوەی هیوا و ئاوات بڕژێنمە ناو دڵەکان لە کاتێکدا کەوا هیوا و ئاوات کەم بوونەتەوە و بێ ئومێدی زۆر بووە و بێ هیوایی باڵی کێشاوە بە سەرماندا، دڵەکان هاتوونەتە لەرزە، ئەو کەسەی کەوا باسی حاڵی ئێستای خەڵکی کردووە بەو شێوەیەی ئێستا تیایدا دەژین بەو شێوە روون و ئاشکرایە، باوك و دایك و روح و گیانم بە فیدای بێتﷺ هەر ئەوە باسی سەرکەوتنی دینی خوای کردووە و باسی دەسەڵاتی ئەم ئوممەتە پیرۆز و کامەرانەی کردووە وە پشت بە خوا مـوژدەی ئەوەتان پێ دەدەم لە قسەی ئەو راستگۆیەوە کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکاتﷺ.

من پڕ بە دەم دەڵێم: ئەگەر هەموو بێ باوەڕان لە هەموو بوونەوەردا کۆ ببنەوە بە مەبەستی ئەوەی رەگ و ریشەی موسڵمانان لە بن دەربێنن یا خود سەوزی و گەشی موسڵمانان لەم دونیایەدا لە ناو بەرن ئەوە ناتوانن و هەرگیز ناتوانن هەرچەندە کۆ ببنەوە.

پێغەمبەری خواﷺ بەو موژدەیە موژدەی داوە هەروەکو چۆن ئیمامی (مسلم) لە (صحيح)[1] ەکەیدا لەفەرموودەی(ثوبان)ەوە ریوایەتی کردووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن الله زوى لي الأرض فرأيت مشارقها ومغاربها)) واتە: خوای گەورە زەوی بۆ نزیك کردمەوە تاوەکو رۆژهەلات و رۆژ ئاوام بینی)).

کەوا بوو پەروەردگارمان ئەم زەوی یەی بۆ پێغەمبەرەکەی بچووك کردەوەﷺ و ئەویش رۆژهەلات و رۆژئاوای زەوی بینی، هەروەکوو چۆن (المسجد الأقصى) ی بۆ

1ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب هلاك هذه (الأمة بعضهم ببعض ٢٨٨٩).

ڕوونکردەوە لە پاش گەڕانەوەی لە گەشتەکەی بۆ ئاسمان لە شەوی (إسراء و معراج)دا هەروەکو دەزانن خوای گەورە وێنەکەی بۆ گواستەوە و لە پێش چاوی دانا هەر کە بێ باوەڕان پرسیاریان بکردایە دەربارەی هەر شتێك ئەوا تەماشای دەکرد و وەسفی بۆ دەکردن[1]! ئەوەیش لای خوای گەورە زۆر گران و دەگمەن نییە.

ئەمجار پێغەمبەرمانﷺ فەرمووی: ((وإن أمتي سيبلغ ملكها ما زوي لي منها)) واتە: بە دڵنیاییەوە موڵك و سامانی ئوممەتەکەم دەگاتە ئەو جێگایەی کە بۆم بچووك کرایەوە)).

پێغەمبەری خواﷺ موژدە بە هاوەڵانی دەدات لە کاتێکدا ئەوان لە مەککەن و قامچی دوژمنان لەسەر پشتیانە و خوێن بە جەستەیانەوە ڕێدەکات وە بێ باوەڕان ئازاری ئەوانیان دەدا لەسەر ئەو لمە گەرمە و لەو قرچەی گەرمادا... موژدەی چییان پێ دەدا؟؟ بە سەر کەوتن و پایەداربوون... دەفەرموێت: ((وإن أمتي سيبلغ ملكها ما زوي لي منها، وأعطيت الأحمر و الأبيض))، واتە: وە بە دڵنیاییەوە موڵك و سامانی ئوممەتەکەم دەگاتە ئەو جێگایەی کە بۆم بچووك کرایەوە وە خوای گەورە سوور و سپی پێ بەخشیم)).

ئەوەش موڵکی کیسرا و قەیصەرە هەروەکو لە هەردوو کتێبی (الصحیح)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابی هریرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إذا هلك كسرى فلا كسرى بعده، وإذا هلك قيصر فلا قيصر بعده، والذي نفسي بيده لتنفقن كنوزهما في سبيل الله))، واتە: ئەگەر کیسرا لە ناوچوو ئەوا کیسرای تر بە دوایدا نایەت، ئەگەر قەیصەر لە ناوچوو ئەوا قەیصەری تر بە دوایدا نایەت، سوێند بێ بە ئەو کەسەی گیانی منی بە دەستە هەموو گەنجینەکانیان لە پێناوی خوادا دەبەخشن)).

١ـ انظر: البخاري (٣٨٨٦)، ومسلم (١٧٠) من حديث جابر ﷺ ومسلم (١٧٢) من حديث أبي هريرةﷺ.

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب الجهاد والسير، باب الحرب خدعة (٣٠٢٧)، ومسلم كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب لا تقوم الساعة حتى يمر الرجل بقبر الرجل، فيتمنى أن يكون مكان الميت من البلاء (٢٩١٨)، وروي عن جابر بن سمرة عند البخاري (٣١٢١) و مسلم (٢٩١٩).

براکەم... کەس باوەڕ بەوە ناکات تەنها کەسانێك نەبێت کە خوای گەورە دڵی پڕ کردووە لە ئیمان و دڵنیایی هەروەکو خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿وَلَمَّا رَءَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلْأَحْزَابَ قَالُوا۟ هَـٰذَا مَا وَعَدَنَا ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَصَدَقَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ ۚ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّآ إِيمَـٰنًا وَتَسْلِيمًا﴾ الأحزاب:٢٢، واتە: جا کە بڕواداران ئەو هەموو لەشکر و دەسەڵاتەی حیزبەکانیان چاوکرد کە بەرەو ڕوویان دەهاتن بۆ مەدینە گوتیان: ئەمە هەر ئەو بەڵێنە بوو کە خوا و پەیامبەرەکەی ﷺ پێیان داین، واتە: لە پێشەوە بەڵێنیان پێ داین بە ڕۆژە دژوارو سەختەکان، لە پاشان بە یاریدەدان و سەرکەوتن، خوا و پەیامبەرەکەی ﷺ ڕاستیان فەرمووە، باوەڕدارەکان پتر باوەڕ و ملکەچییان زیادی کرد)).

ئەمە دروشمی ئیمانداره ڕاستگۆکانە، بەڵام دووڕووەکان ئەوا قسەکانیان خراپ و چەپەڵە هەروەکو خوای گەورە باسی دەکات﴿مَّا وَعَدَنَا ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ إِلَّا غُرُورًا﴾ الأحزاب: ١٢، واتە: ئەو بەڵێنەی خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ پێیان داین بە سەرکەوتن، هەر فریودان و لە خشتە بردن بوو بۆمان!)).

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((وإني سألت ربي لأمتي أن لا يهلكها بسنة عامة،- أي بقحط عام – وأن لا يسلط عليهم عدوا من سوى أنفسهم فيستبيح بيضتهم وإن ربي قال: يا محمد إني إذا قضيت قضاء فإنه لا يرد، وإني أعطيتك لأمتك أن لا أهلكهم بسنة عامة، وأن لا أسلط عليهم عدوا من سوى أنفسهم يستبيح بيضتهم ولو اجتمع عليهم من بأقطارها))، واتە: من داوام لە پەروەردگاری خۆم کرد کەوا ئوممەتەکەم بە گرانییەکی سەختی گشتگیری لە ناو نەبات، دوژمنێکی جگە لە خۆیان باڵا دەست نەکات بە سەریاندا بگاتە ڕادەیەك کە وەچە و نەوەیان لە ناو ببات، پەروەردگارم پێی فەرمووم: ئەی محمد ﷺ من ئەگەر هاتوو هەر فەرمایشتێکم بڕیار دابێت ئەوا گەڕانەوەی نییە، دڵنیابە ئەوەم پێ بەخشیت کەوا ئوممەتەکەت بە گرانییەکی سەختی گشتگیری لە ناو نابەم و دوژمنێکی جگە لە خۆیان باڵا دەست نەکەم بە سەریاندا بگاتە ڕادەیەك کە وەچە و نەوەیان لە ناو

بیات، ئەگەرچی هەموو خەڵکی دەور و بەریان لەسەر کۆ ببنەوە)).

ئای چی موژدەیەکی خۆشە.....!!

لە فەرموودەیەکی تردا کە (أحمد) و(الحاكم)[1] و جگە لەوان بە سەنەدێکی (صحيح) لەسەر مەرجی (مسلم) لە (تميم الداري) یەوە ریوایەتیان کردووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ليبلغن هذا الأمر - واتە: ئەم دینە - ما بلغ الليل والنهار)) – واتە: ئەم دینە دەگاتە ئەو جێگایانەی کە شەو و ڕۆژ پێی گەیشتوون)) ئایا شەو و ڕۆژ هێچ جێگایەکیان جێهێشتووە و پێی نەگەیشتبن؟ نەخێر سوێند بە خوا – ((ولا يترُكُ الله بيت مَدَرٍ ولا وَبَرٍ إلا أدخله الله هذا الدين، بعزِ عزيزٍ أو بذل ذليل، عزاً يعز الله به الإسلام، وذلاً يذل الله به الكفر))، واتە: خوای گەورە هیچماڵێکی لە قوڕ دروستکراو و هیچ ماڵێکی لە خوری دروستکراو بە جێ ناهێڵێ ئیللا ئەم دینەی پێ دەگەیەنێت، جا چ بە شکۆی شکۆمەندانەوە یان زەلیلی خاوەن زەلیلیەکانەوە، شکۆیەك خوای گەورە ئیسلامی پێ شکۆدار دەکات و زەلیلییەك خوای گەورە کوفری پێ زەلیل بکات)).

وەرن... ئەی چاکەکاران... لە پاش ئەم پێشەکییە زانستییە... لە پاش ئەم باسە لە نیشانەکانی پێش هاتنی قیامەت... وەرن با پێکەوە باسێك دەربارەی (دواین ڕووداوەکان)) بەدرێژی بکەین، ئەم زنجیرە پرۆگرامییە لە نێوان بناغەیەکی زانستی و پرۆگرامێکی پەروەردەیی و شێوازێکی بانگەوازی کۆ دەکاتەوە... لە کاتێکدا پێشکەشی دەکەم کە شەهەوات و مادديیات زاڵ بوونە،زۆربەی خەڵکی لەسەر بەرنامەکەی خوای پەروەردگار لایان داوە و تاوەنەکانیش لەسەر یەك کۆ بوونەتەوە و ترس لە خوای پەروەردگار کەم بووتەوە... ئەمە پێشکەش ناکەم بۆ ئەوەی لەم واقیعە هەڵبێم، بەڵکو پێشکەشی دەکەم بۆ ڕاستکردنەوەی واقیع بۆ ئەوەی ئەو مرۆڤایەتییەی، کە وەکو سەرخۆش لەبەر خۆیانەوە وڕێنە دەکەن و پێدەکەنن وەکو شێت ڕادەکەن، وەکو کەسێکی هەڵاتوو و کارو کردەوەیەك بە

١ـ أخرجه أحمد(٤ / ١٠٣)، و الحاكم(٤ / ٤٣٠، ٤٣١)، والبيهقي في((الكبرى)) (٩ / ١٨١) من حديث تميم، وله شاهد عند أحمد (٦ / ٤)، وابن حبان (٦٧٠١)، والحاكم (٤ / ٤٧٦) ط العلمية، والطبراني في ((الكبير)) (٢٠/ ٢٥٤)، والبيهقي في((الكبرى)) (٩/١٨١)من حديث المقداد بن الأسود، وصححه الشيخ الألباني في((الصحيحة))(٣).

یەکتر دەکەن، کە گیاندارە دڕندەکان شەرم دەکەن بە یەکتری بکەن لە جیهانی دارستاندا!! بۆ ئەوەی بزانن بە دڵنیاییەکەوە، کەوا مردن کۆتایی ژیان نییە... نەخێر... بەڵکو لە پاش مردن زیندووبوونەوە هەیەو لەپاش زیندووبوونەوەش حەشر هەیە و لە پاش حەشر لێپرسینەوە و، ڕاوەستان لەبەر دەستی خوای پەروەردگاردا بەزەلیلی و ترسەوە هەیە بە مەبەستی پرسیار کردن دەربارەی کەم و زۆر، بچووك و گەورە.

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۝٧ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾ الزلزلة: ٨، واتە: ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە.(٧) کەسێکیش کێشی وردیلەیەك شەر و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بێنێ بە سەریا، کەوابوو با هەموومان هۆشیار و زیرەك و وریابین، بزانین ڕۆژانە چی ئەکەین و لە خوا بترسین (٨))).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ﴾ الأنبياء: ٤٧، واتە: بێ گومان ڕۆژی قیامەت ئێمە ترازووی دادپەروەری دائەنێین و کردەوەکانیانی پێ ئەکێشین ئەوسا هیچ کەسێك کەمترین ستەمی لێ ناکرێ چ لە چاکەکاران و چ لە خراپەکاران، تەنانەت ئەگەر کردەوەکانیانی بە ئەندازەی سەنگی دەنکە خەرتەلەیەکیش بێت کە لە بچووکیدا کراوە بە نموونە، ئێمە ئەیهێنین و ئامادەی ئەکەین وە ئەوەندە بەسە بۆ ئێمە کە بە وردی ژمێریاری کردەوەکانیان بین)).

لە پاش لێپرسینەوە بەهەشت یان دۆزەخ هەیە... خۆشییەك هەرگیز ناخۆشی بە دوایدا نایەت وە یا خود ناخۆشییەك هەرگیز خۆشی بە دوابیدا نایەت ((یا أهل الجنة خلودا فلا موت ... ويا أهل النار خلود فلا موت))، واتە: ئەی ئەهلی بەهەشت بە نەمری بژین و چیتر مردن نییە... ئەی ئەهلی ئاگر بە نەمری بژین چیتر مردن نییە)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِۦ ۚ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ شَقُوا۟ فَفِى ٱلنَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ خَـٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَـٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ ۞ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ سُعِدُوا۟ فَفِى ٱلْجَنَّةِ خَـٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَـٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ۖ عَطَآءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ﴾هود: ١٠٥ـ ١٠٨، واتە: ڕۆژێکیش کە دێت هیچ کەسێك بۆی نییە بە فەرمانی خوا نەبێت قسە بکات ئینجا ئەو خەڵکە دەبنە دوو کۆمەڵ، هەیانە بە هۆی لاساری و کلاۆنییەوە بەدبەختە و چارەڕەشە، هەشیانە بە بۆنەی چاکیی و باشی خۆیەوە بەختیار و ڕوو سپییە(١٠٥) جا ئەوانەیان بەدبەخت و لار و لاسارن لە ئاگردان، هەر لەوێیش تووشی هەناسە کورتی و تەنگە نەفەسی دەبن و هەر هاوار هاواریانە(١٠٦) تا ئاسمانەکان و زەوی هەبن ئەوانیش تێیدا ئەمێننەوە. عەرەب ئەگەر ویستبای بڵێ ئەو شتە بەردەوام و هەمیشەیە دەیگوت: (ما دامت السموات والأرض) کەوابوو بە هەتا هەتایی لە دۆزەخدا دەمێننەوە و لێی دەرناچن، مەگەر پەروەردگارت بیەوێ لە وەخت و کاتێکدا دەریان بهێنێ بۆ ئەوەی بە جۆرێکی تر لە سزا سزایان بدات، بە ڕاستی پەروەردگاریشت زۆر بە دەسەڵاتە بیەوێ هەر شتێ بکات دەیکات وە هیچ بەرگرێکی بۆ نابێت.(١٠٧) ئەوانەیشیان کامەران و بەختەوەرن لە ئەوەڵ لەحزەوە لە بەهەشتن و بۆ هەمیشە لەوێ ئەمێننەوە تا ئاسمانەکان و زەوی بن مەگەر ئەوەندە پەروەردگارت مەیلی هەبێ کارێ تر بکات جا ئەوکاتە لە بەهەشتدا نابن.(إبن کثیر) ئەڵێت: مانەوەیان لە بەهەشتدا بە هەتا هەتایی واجیب و پێویست نییە لەسەر خوا، بەڵکو خوا بە فەزڵ و منەتیەتی، جا بۆ ئەوە سوپاس و تەسبیحاتی بکەن زیکری (سبحان الله، الحمد لله) ئەخرێتە سەر زاریان، ئەو بەخششە هەتا هەتایی و نەبڕاوەیە.(١٠٨)).

باسەرەتایی ((دواییین ڕووداوەکان)) ببێتە کۆتایی... بەڵێ... ئەمە کۆتاییەکی بێ گومانی ڕاستییە بۆ هەموو مرۆڤێك لەسەر زەویدا هەر چەندە ڕێزی بەرز بێت یان پلەی بەرز بێت یا نزم بێت! ئەوە مردنە...

داوا لە خوا دەکەم لەم زنجیرەیەدا پەند و ئامۆژگاری لێ وەرگرین و ببێتە سەرەتایەك بۆ گەڕانەوەیەکی ڕاست بۆ لای خوا... ببێتە هۆیەك بۆ گەڕانەوەی ئەم ئوممەتە بۆ پلە و پایە و پێشەنگی و کەرامەت و خۆشگوزرانی لە دونیا و قیامەتدا ئەویش بە نەهێشتن و بنەبڕ کردنی لاوازی و بێ دەسەلاتی و بێ ئومێدی و داروخانی دەروونە بکوژەکەیە... ئەو حاڵەتە لەرزۆکە ترسناکە کە توشی بووە و بووتە هۆی وازهێنان لە کار کردن و داهێنان بە هۆی خراپ تێگەیشتن لە مەبەستی خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ. هەروەها داوا لە خوای گەورە دەکەم کە ببێتە هۆیەك بۆ کارێکی دڵسۆزانەو داهێنان لە دین و دونیادا پێکەوە. دڵنیا بن کە ئەم ئوممەتە ناتوانێت ڕێگایەك بۆ خۆی بکاتەوە بەرەو شکۆمەندی و کەرامەت لە نێو بەردی سیستەمی نوێی جیهانی بەڵکو ناتوانێ خۆی خۆشگوزەران بکات لە دوا رۆژدا بە بەهەشتی بەرین تەنها بە زانست و کردەوە (علم وعمل) نەبێت.

چەند بێ نرخە هەندێ کەس پروپاگەندەی ئەوە دەکەن کە هیچ لە کێشەکە ناگۆڕێت تاکو (المهدی) لە دوا رۆژدا دەرنەچێت چیتر با ئەم ئوممەتە واز بهێنێ لە زانست و کار و کردەوە (علم وعمل) با چاوەڕوانی (المهدی) ئاخر زەمان بکەین . ئەگەر وابوایە ئەوا پێغەمبەری خواﷺ بەرگەی ئەو هەموو ئازارەی نەدەگرت و بە سەر درك وداڵدا ڕێی نەدەکرد بۆ ئەوەی دینی خوا بگەیەنێ .

کەوابوو هەموو ڕابن و هەستنەوە بۆ خۆشگوزرانی دونیا و قیامەت و داوا لە خوا دەکەم کە ئەم کارە تەنها لە بەر ئەو بێت و پشکمان لە دینەکەماندا تەنها قسەکردن نەبێت و داوای لێ دەکەم کە مەبەست و نیەتمان پاك بکاتەوە. إنه ولي ذلك وهو مولاه.

سەرەمەرگی

با هەموو کەسێك بزانێت ئەم دونیایە هەرچەندە درێژە بکێشێت ئەوا هێشتا هەر کورتە، هەر چەندە گەورە و مەزن بێت ئەوا سووك و ریسوایە، چونکە شەوگار هەرچەندە درێژە بخایەنێت ئەوا هەر دەبێت شەبەق دەرکەوێت، لە بەر ئەوەی تەمەن هەرچەندە درێژ بێت ئەوا هەر دەبێت بچینە ناو گۆڕەوە.

أيا من يدعي الفهم   إلى كم يا أخي الوهم
تتبع الذنب بالذنب   وتخطى الخطأ الجم
أما بان لك العيب   أما أنذرك الشيب
وما في نصحه ريب   أما نادى بك الموت
أما أسمعك الصوت   أما تخشى من الفوت
فتحتاط وتهتم   فكم تسير في السهو
وتختال من الزهو   وتنفض إلى اللهو
كأن الموت ما عم!   كأني بك تنحط
إلى اللحد وتنغط   وقد أسلمك الرهط
إلى أضيق من سم   هناك الجسم ممدود
ليستأكله الدود   إلى أن ينخر العود
ويمسى العظم قد رم   فزود نفسك الخير
ودع ما يعقب الضير   وهيئ مركب السير
وخف من لجة اليم   بذا أوصيك يا صاح
وقد بحتك من باح   فطوبى لفتى راح بآداب محمد يأتم

واتە: ئەی ئەوکەسەی بانگەشەی تێگەیشتن دەکەی،هەتاکەی-براکەم-خەیاڵ و گومان و ئەندێشە؟،بە تاوان شوێنی تاوان دەکەویت، بەهەنگاوی زۆر هەنگاو دەنێیت، ئایا شوورەیی و کەم وکووڕیت بۆ روون نەبووەتەوە؟، ئایا پیری وریای

نەکردیتەوە؟ هیچ گومانێك لە ئامۆژگاری ئەودا نییە، ئایا مردن بانگی نەکردووی؟ ئایا دەنگەکەی ئەوت نەبیست؟ ئایا لە لەدەست دەرچوون ناترسیت؟ جا بایەخ دەدەیت و گرنگی دەدەیت ، هەتا کەی لە خامۆشیدا ڕێ دەکەی؟ لەخۆت بایی دەبیت لە بەر جوانی و قەشەنگی، دەڕۆی بۆ لای ڕابواردن و خلافاندن، دەڵێی مردن هەموو کەسێك ناگرێتەوە! وا دەتبینم کە بەرەو خوارەوە دەکەویت کاتێ داهێڵرای بۆ ناو گۆڕەکەت، لە کاتێك کەوا خەڵکی تۆیان سپارد، بۆ جێگایەك کە تەنگترە لە کونی دەرزی، لەوێ جەستەکەت درێژ بووەتەوە،بۆ ئەوەی کرمەکمان بیخۆن، تاکو ئەو دار و چیلکەیە پووك دەبێتەوە، کە ئێوارە هات ئێسکەکە دەڕزێ، بۆیە چاکە بکە تویشووی خۆت واز بهێنە لەوەی لە پاش زیان دێت، بۆیە سوارێکی ڕۆیشتن بۆ خۆت ئامادە بکە لە بەر زۆری ئاوی دەریاکە لە سەرخۆبە، بە ئەوە ئامۆژگاریت دەکەم ئەی هاورێکەم، ئەوا هەموو شتێکم بۆ ئاشکرا کردی، جا موژدە بۆ ئەو کەسەی کە دەڕوات، لەسەر ڕێ و شوێنی پێغەمبەرو جێ بەجێی دەکات.

ژیان زۆر بە پەلە دەڕوات!! زۆربەی خەڵکی وان لە بێ ئاگابووندا دەربارەی ئەوەی کە دێت - ئیللا کەسانێك نەبێت کە خوای گەورە خۆی ڕەحمی پێ کردبێتن-، ئەگەر کەمێك بگەڕێیتەوە بۆ پاشەوە، دەڵێیت: مانگی ڕەمەزانی پێشوو وا هەست دەکەم تەنها لە مانگی پێشوودا بووە، بەڵکو ئەمڕۆ کە تۆی تیادای ئەگەر بگەڕێیتەوە بۆ هەمان ڕۆژ لە هەفتەی ڕابوردوو وا هەست دەکەیت کە پێش کاتژمێرێك بووە! دڵنیا بە کە تەمەن دەڕوات وەڕۆژگار دەڕوات وە مانگەکانیش بە دوایدا دەڕۆن وە ساڵەکان لە گەڵ خۆیاندا ڕادەکێشن وە تەمەنیش بە دوای خۆیدا ڕادەکێشی وە ژیانی ئەوە دادەخرێت لە پاشان نەوەیەکی تر و لە پاشان نەوەیەکی تر... وە پاش هەموو ئەوانە، هەموو خەڵکی لە بەر دەستی پادشای شکۆمەندا ڕادەوەستن بە مەبەستی لێپرسینەوە لە گەورە و بچووك ﴿فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۝٧ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾ الزلزلة: ٧–٨، واتە: ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشتەکەی دەبینێتەوە.(٧) کەسێکیش کێشی وردیلەیەك شەر و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بێنێ بە سەریا، کەوابوو با هەموومان

هۆشیار و زیرەك و وریابین، بزانین ڕۆژانە چی ئەکەین و لە خوا بترسین.(٨))).

زۆربەی خەڵکی وان لە بێ ئاگابووندان لەوەی کە دێت نموونەیان وەکو لێشاوی شەپۆلە یەك لە دوای یەکەکانی دەریاکانە هەر کاتێك شەپۆلێك لە ڕۆخی دەریاکەدا بشکێتەوە ئەوا شەپۆلێکی تر بە شوێنیدا دێت.

نموونەیان وەکو ئەو ئاوە بە خوڕەیە کە لە ڕووبار و دەریا و زەریاکانەوە هەڵدەقوڵێن بزانە کە ئەو ئاوەی ئەم ساتە چاوەکانتی دەکەوێتە سەر جیاوازە بە تەواوەتی لەو ئاوەی کە پێش ساتێك بینیوتە، چونکە ئاو دەڕوات و دەگۆڕێت وە ژیانیش دەڕوات و دەگۆڕێت، منداڵدانەکان بەرهەم دەهێنن و منداڵ دەردەهێنن و زەویش قووتی دەدات، چەندەها ئافرەت لە هەموو ساتێکدا لە ڕووی زەویدا منداڵیان دەبێت، خەڵکانێك لە هەموو ساتێکدا لە ڕووی زەویدا بەرەو گۆڕستان دەبرێن . وە ڕۆژێك دادێت کە بوونی مرۆڤایەتی بە گشتی رادەوەستێ و ڕوناکی هەموو ئەستێرەکانی ئاسمان دەکوژێتەوە و ئاوەکان ڕادەوەستن، ئاوی کانی و بیرو چاڵاوەکان وشك دەکەن، ئاوی ڕوبار و دەریا و زەریاکان رادەوەستن بۆ ئەوەی لە پاش ئەوە هەموان هەستنەوە بۆ راوەستان لە بەر دەستی خوای گەورە و میهرەبان، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَوْمَ تُبَدَّلُ ٱلْأَرْضُ غَيْرَ ٱلْأَرْضِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ وَبَرَزُواْ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴾ إبراهيم: ٤٨، واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا ئەم زەوییەی ئێستا ئەگۆڕدرێ بە زەوییەکی تر، ئاسمانەکانیش هەروا! ئەوجا هەموان لە گۆڕەکانیان دەهێنرێنە دەرو، دەبرێن بۆ بەردەم خوای تاك و تەنیای دەسەڵاتدار)).

هەموو شتێك لە ژیانی ئەم دونیایەدا گۆڕا و تەواو بوو، وە بوونی مرۆڤایەتی بە گشتی راوەستا، بووەستە لە گەڵ ئەم ساتەدا، کات و ساتی تۆ – ئەی برا خۆشەویست و زیرەکەم– بە مردنت دەست پێ دەکات و کات و ساتی من بە مردنم دەست پێ دەکات، قیامەتی تۆ بە مردنت دەست پێ دەکات وە لە ژیانی ئەم دونیایە دەگوێزرێیتەوە بۆ ژیانی دوایی، بە تەواوەتی جیاوازە لەو ژیانەی کە تۆی تیادا دەژیت، خوای گەورە مەبەست و هۆی دروستکردنمانی ڕوون کردووەتەوە وە

ڕاستی ئەم دونیایەی تیایدا دەژین بۆ روون کردووینەتەوە.

خـــــوای گـــــەورە دەفـــــەرموێت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ الذاریات:٥٦، واتە: من هەر بۆیە جنۆکە و ئادەمیم دروست کردووە بم پەرستن و بمناسن)).

ئەمە ئەو مەبەست و ئامانجەیە، کە لە پێناویدا دروست کراوین، هەر لەو پێناوەدا زەوی و ئاسمانەکان دروست کراون، بەهەشت و دۆزەخ، هەر لەو پێناوەدا خوای گەورە کتێبی دابەزاند و هەموو پێغەمبەرانی ڕەوانە کردووە، هەموو بوونەوەر تەنها لەو پێناوەدا دروست کراوە، لە پێناوی ئەوەی کە خەڵکی بە تاك و تەنهایی خوای خۆیان بپەرستن و بە تەنها خوای بزانن و بۆ ئەوەی تەنها خوای گەورە بپەرستن و هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەن.

بۆیە ئەم مەبەست و ئامانجە بە جوانی بناسە و بزانە، وریا بە وەکو قسەی ئەو کابرا گومڕایە نەکەیت کە دەڵێت: ((هاتم... نازانم لە کوێ وە.. بەڵام هاتم ... ڕێگایەکم لە پێش خۆم بینی و لە سەری ڕۆیشتم ... بەردەوام لەسەر ئەم ڕێگایە دەڕۆم بمەوێت یان نا... چۆن هاتم؟؟ چۆن ڕێگاکەی خۆم بینی.؟؟ نازانم!!)).

بەڵام کەسی موسڵمان دەزانێ، هەر کەسێ خوای گەورە بناسێ دەزانێ ئەو دروستکراوێکە لە دروستکراوەکانی خوا، خوای گەورە لەم دونیایەدا بۆ ئامانجێك دروستی کردووە، بەڵکو چارەنووسی بۆ دیاری کردووە، کۆمەڵێك وان لە بەهەشتدان و کۆمەڵێك لە دۆزەخ، داوا لە خوای باڵا دەست دەکەم من و ئێوە بکاتە ئەهلی بەهەشت هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

کەوابوو مەبەست و ئامانج تەنها پەرستنە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ الذاریات: ٥٦، واتە: من هەر بۆیە جنۆکە و ئادەمیزادم دروست کردووە بم پەرستن و بمناسن)).

ئایا ڕاستی و دروستی ژیانی ئەم دونیایە چییە؟

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌۢ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِى ٱلْأَمْوَٰلِ وَٱلْأَوْلَـٰدِ ۖ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ ٱلْكُفَّارَ نَبَاتُهُۥ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَىٰهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَـٰمًا ۖ وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنٌ ۚ وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ إِلَّا مَتَـٰعُ ٱلْغُرُورِ﴾ الحدید: ٢٠، واتە: بزانن کە بە ڕاستی ژیانی ئەم دونیایە تەنها گەمەو گەپ و جوانی و زۆرکردنی ماڵ و منداڵ و خۆهەڵکێشانی نێوانتانە وەك وێنەی بارانێکە شینایییەکەی گەشتیاران سەرسام بکات پاشان وشك ببێ جا ببینیێ بە زەرد بوویی، دواتر ورد و خاشاك ببێ و (با) هەر پرووشەی بباتە جێگاکەوە، واتە: زیبا و جوانی ئەم دونیایەش هەروەك مەزراو کشتوکاڵێك وایە کە زۆر بە جوانی و ڕێك و پێکی بنج داکوتێ سەوز ببێ پاشان وشك و زەرد وەرگەڕێ و بایەکی توندی بۆ هەڵکەوێ هەرپرووشەی بخاتە بن دارێك لە پاشە ڕۆژێشدا سزایەکی سەخت هەیە بۆ کافر و بێ باوەڕان، لێبووردن و، ڕەزامەندیش لای خوا هەیە بۆ دۆستانی ژیانی دونیا تەنها کاڵای دەستخەڕۆکارە، کەوابوو هۆشیار بن و نەخەڵەتێن بە دونیا)).

مەبەست لە (الکفار) لێرەدا باخەوانە.

کەوایە تەماشای ڕاستی و دروستی ژیانی دونیا بکە بۆ ئەوەی ڕاست و دروستی ئەم دونیایە بزانی کە خوای گەورە کردوویەتییە جێگای بەڵا و تاقیکردنەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً﴾الأنبیاء: ٣٥، واتە: بە ناخۆشی، خۆشی، هەژاری، دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی، تا سابیر و ناشوکر دەرکەوێ ئەگینا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش ئیقامەی حوججەیان لەسەر دەکات تا کەس بیانووی نەمێنێ)) بۆ تاقیکردنەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلْمَوْتَ وَٱلْحَيَوٰةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْغَفُورُ﴾ الملك: ٢، واتە: ئەو خوایە کە مردن و ژیانی دروست کرد، ئەوەتا هەندێ ئەژێنێ، هەندێ ئەمرێنێ خۆ مردنیش گواستنەوەیە لە جێگایەکەوە بۆ

جێگایەکی تر، پاشان لە جێگای دووەمدا ژیانێکی نوێ دەست پێ ئەکاتەوە، بۆ ئەوەی تاقیتان بکاتەوە کامەتان کار و کردەی چاکتر و باشترە، پاشانیش بە پێی ئەوە پاداش وەرگرێتەوە، واتە: تاقی دەکرێنەوە بۆ ئەوە کە خۆی و خەڵکانی تر بزانن لە ئایندەدا چ کارێ ئەنجام ئەدات، تەنها ئەوە دەسەڵاتدار، (ئەتوانێ تۆڵە لە هەموو کەسێك وەربگرێ، زۆریش گوناهپۆش و لێبووردەیە، بۆ هەر کەسێك تەوبە بکا و پەشیمان بێتەوە و بگەڕێتەوە بۆ لای)).

کەوایە تۆ لێرەدای لەم جێگایە بۆ تاقیکردنەوە وە لە ژیان و مالی تاقیکردنەوەی، چونکە دونیا ماڵی ڕێڕەوە و ماڵی مانەوە نییە، دونیا ڕێگایەکە یان بەرەو بەهەشت یان بەرەو ئاگر، ئەم دونیایە کێڵگەیەکە بەرهەمێك دەچێنێ کە بەرەو بەهەشت دەتبات وە یاخود بەرەو دۆزەخ خوای گەورە من و ئێوە بپارێزێ لە ئاگر.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱضۡرِبۡ لَهُم مَّثَلَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا كَمَآءٍ أَنزَلۡنَٰهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَٱخۡتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ ٱلۡأَرۡضِ فَأَصۡبَحَ هَشِيمٗا تَذۡرُوهُ ٱلرِّيَٰحُۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ مُّقۡتَدِرًا ﴿٤٥﴾ ٱلۡمَالُ وَٱلۡبَنُونَ زِينَةُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۖ وَٱلۡبَٰقِيَٰتُ ٱلصَّٰلِحَٰتُ خَيۡرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابٗا وَخَيۡرٌ أَمَلٗا﴾ الكهف: ٤٥ـ ٤٦، واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ تۆ نەزیلەی ژیانی ئەم دونیایەیان بۆ بهێنەوە لە جوانی و ڕازاوەییدا وە لە فەنا و تیاچووونیدا بەوەی کە وەکو ئەو ئاوە وایە کە لە ئاسمانەوە دەیبارێنینە سەر زەوی ئەوجا تێکەڵ بە ڕووەك و تۆوی ناو زەوی دەبێ و هەموو تەرزی گژوگیایەکی جوان و هەمە جۆرەی پێ سەوز دەبێ، هەندێکی پێ ئاوێتە بە هەندێکی تری دەبێ و سەر لێك دەدەن و زەوی دەرازێننەوە کەچی لە دوای ماوەیەك دەبێتە پووش و پەلاش و (با) پرژ و بڵاوی دەکاتەوە، هەمیشە خوای گەورە بە سەر هەموو شتێکا بە توانا و بە دەسەڵاتە (٤٥) ماڵ و منالّ زینەت و جوانی ژیانی دونیان، کەوابوو هەق نییە کەسێکی پێ بخڵەتێ و، کارو کردەوە چاکە هەرماوەکان وەکو خزمەت بە دین و بە خەڵك و ئاوەدانکردنەوەی شار و گوند و هەرکارێکی تر لەو شێوە، باشترە و باشترین هیوایە بۆ مرۆڤ (ئیبن کەسیر) دەڵێت: زۆربەی ڕیوایەتەکان دەڵێن: (الباقیات الصالحات) زیکری (سبحان

الله و الحمد لله و لا اله الا الله والله أكبر و لا حول ولا قوة الا بالله) يە.(٤٦))).

پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ ڕاستێتی ژیانی ئەم دونیایەمان بۆ ڕوون دەكاتەوە، هەروەكو چۆن لە (سنن الترمذي)دا بە سەنەدێكی (صحيح)[1] لە فەرموودەی (ابن عمر)ەوە هاتووە كە پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لو كانت الدنيا تعدل عند الله جناح بعوضة ما سقى كافراً منها شربة ماء))واتە: ئەگەر ئەم دونیایە لای خودا تەنها باڵی مێشێكی بهینایە ئەوا تەنها قومێك ئاوی بە كافر نەدەدا)).

تەماشای ئەم دونیایە بكە بە هەموو نەخش و نیگار و جوانییەوە چەندە لای خوای گەورە سووك و ڕیسوایە، بزانە كەوا بۆ بێ باوەڕ و باوەڕدارە، هەمووان بە پێی گرتنە بەری هۆكارەكانی دەست دەكەوێت.

خوای گەورە بوونەوەری دروست كردووە، زەوی دروست كردوو، هۆكارەكانی و یاسا و ڕێساكانی تیادا داناوە، ئەو خودایە پەروەردگاری بێ باوەڕ و باوەڕدارە وەكو یەك ڕزق و ڕۆزی بێ باوەڕ و باوەڕدار دەدات ئەگەر هاتوو بێ باوەڕان هۆكارەكانی گرتە بەر ئەوا بە پێی هۆكارەكانی بەرهەمی دەست دەكەوێت، ئەگەر ئیماندار هۆكارەكان نەگرێتە بەر بە دڵ و ئەندامەكانی ئەوا تەنها هۆكارەكان هیچی پێ نادات، كەواتە نابێت هۆكارەكان وەرنەگرین نە بە دڵ و نە بەنهێنی و ئاشكرا . ئەم دونیایە لە لای خوداوەند سووك ریسوایە تەنانەت باڵی مێشێك ناهێنێت، كاتێ كە ژیر و هۆشمەندەكان ڕاستێتی ئەم ماڵەیان زانی بۆیە ئەم دونیایەیان كێڵا و چاندیان و لە دوا ڕۆژدا بەرهەمەكانی دەدورنەوە.

إن للـــــه عبــــــاداً فطنـــــا   طلّقــوا الـدنيا وخافـــوا الفتنــا
نظـــروا فيهـــا فلمـــا علمـــوا   أنهـــا ليـــست لحَـــيّ وطنـــاً
جعلوهـــا لُجَّـــــــة واتخـــذوا   صـــالح الأعمـــال فيهـــا سُفُنـــا[2]

واتە: خوای گەورە چەندەها بەندەی ژیری هەیە، دونیایان تەڵاقداوە و لە فیتنە

١ـ أخرجه الترمذي كتاب الزهد، باب ما جاء في هوان الدنيا على الله (Y) (٢٣٢٠)، وقال: ((حديث صحيح غريب من هذا الوجه))، وابن ماجه كتاب الزهد، باب مثل الدنيا (٤١١٠)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٥٢٩٢) و((الصحيحة)) (٩٤٣).

٢ـ انظر: ((رياض الصالحين)) للنووي (ص ٣٨) ط دار الذخائر.

ترسان، تەماشایان کردوو کاتێك زانیان، کەوا بۆ کەسی زیندوو نیشتمان نییە، بۆیە ئەم دونیایان کردە ئاوێکی زۆر و، کارە چاکەکانیان تیادا کردە کەشتی.

ئەم وشانە چەندە جوان و ڕێك و پێکن؟؟!! (جعلوها لجة)، واتە: ئاو، کردەوە چاکەکانیان تیادا کردە کەشتی، بۆ ئەوەی بە ئەم کەشتییە بە نێو شەپۆلی یەك لە دوای یەکەکاندا لە شەپۆلی فیتنە (فیتنەی گومان و هەوەسبازی (شەهەوەت)) بۆ ئەوەی بەم کردەوە چاکانە بپەڕنەوە بۆ بەهەشتەکەی خوای پەروەردگار . دونیا بە گشتی لۆمە کراو و زەمکراو نییە، ئەمەیشە یەکێکە لە بنەما زانستییەکان کە حەز دەکەم جەخت لە سەری بکەم . لە قورئان و سوننەتدا بە گشتی خودی ئەم دونیایە لۆمە و زەم نەکراوە[1] نە بۆ کاتەکەی (کە شەو و ڕۆژە) وە نەبۆ جێگا و شوێنەکەی (کە زەوییە)و، نە بۆ پیت و کەڵك و سوودەکانی و ئەوەی کە تیایدایە .

چۆن لە کاتێکدا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَهُوَ ٱلَّذِي جَعَلَ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ خِلۡفَةٗ لِّمَنۡ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوۡ أَرَادَ شُكُورٗا ﴿٦٢﴾ وَعِبَادُ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمۡشُونَ عَلَى ٱلۡأَرۡضِ هَوۡنٗا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلۡجَٰهِلُونَ قَالُواْ سَلَٰمٗا﴾الفرقان: ٦٢، واتە: ئەو خوایەیە شەو و ڕۆژی جێنشینی یەك کردووە، بە نۆرە لە دوای یەك دێن، ئەمەیان ڕەشە و تاریك ئەوەشیان ڕووناك و سپی، بۆ کەسێك بیەوێ لە نیعمەتەکانی خوا بیر بکاتەوە و یان بیەوێ سوپاسگوزار بێت)). کەوایە شەو و ڕۆژ دوو ئایەتن لە ئایەتەکانی خوای پەروەردگا...

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَءَايَةٞ لَّهُمُ ٱلَّيۡلُ نَسۡلَخُ مِنۡهُ ٱلنَّهَارَ فَإِذَا هُم مُّظۡلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَٱلشَّمۡسُ تَجۡرِي لِمُسۡتَقَرّٖ لَّهَاۚ ذَٰلِكَ تَقۡدِيرُ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَٱلۡقَمَرَ قَدَّرۡنَٰهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَٱلۡعُرۡجُونِ ٱلۡقَدِيمِ﴾ یس: ٣٧- ٣٩، واتە: شەویش نیشانەو بەڵگەیەکی ترە بۆیان کە ئێمە ڕووناکی خۆر و ڕۆژی لێ دەردەکێشین جا لە ناکاو شەو دێ و دەڕۆنە تاریکییەوە.(٣٧) بەڵگەیەکی تر بۆیان خۆرە کە بەردەوام دێت و دەچێ تا

١- انظر: ((جامع العلوم والحكم)) لابن رجب (٣٦٩) ط الحديث.

کاتی دیاریکراوی خۆی بۆ راوەستان و لە کارکەوتن چی دەبینی بەرەو بنەوخولگەی خۆی هەر لە گەڕدایە تا ئەوکاتە بۆی دیاری کراوە، ئەو هاتوچۆ و گەڕانە بەو شێوە وردە، خەملاندنی خوای بە دەسەلاتی زانایە .(٣٨) گەڕانی مانگیشمان خەملاند – کە ئەمیش بەلگەیەکە بۆ دەسەلات و توانایی خۆمان – بە بیست وهەشت مەنزڵ و ئاسۆ، تا هەموو شەوێك دابەزێتە جێگایەکیانەوە پاشان دوو شەو یان شەوێك پەنا ئەگرێ تا وەك پەلی کۆنی باریکی وشکی زەرد بووی کەوانەیی داری خورمای لێ دێت (٣٩))).

زەویش نیشانەیەکی ترە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَءَايَةٌ لَّهُمُ ٱلْأَرْضُ ٱلْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَٰهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴾ یــس:٣٣، واتە: نیشانەیەك بۆیان لەسەر زیندووبوونەوە، زەوی مردووە، زیندوومان کردۆتەوە بە باران و، دانەوێڵەیەکمان لێ دەرهێناوە لێی ئەخۆن و پێی دەژین)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ﴾ (٢٠) سورة العنكبوت))،واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ پێیان بڵێ: بگەڕێن گەشتی زەوی بکەن و بنواڕن خوا چۆن دروستکردنی جیهانی دەس پێ کرد؟)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ ذَلُولًا فَٱمْشُوا۟ فِى مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا۟ مِن رِّزْقِهِۦ ۖ وَإِلَيْهِ ٱلنُّشُورُ ﴾ الملك: ١٥، واتە: ئەو خوایەیە کە زەوی رام کردووە بۆتان، بە هەر شێوەیەك بتانەوێ سوودی لێ وەربگرن ئامادەیە، لە گەڵ ئەو هەموو جم وجۆڵە و سووڕانەوەیدا، ئێوە زۆر بە ئاسوودەیی ژیانی خۆتانی تیا ئەبەنە سەر. جا کەوابوو بچن بە هەموو گۆشەو کەنارێکیا هەوڵی ژیانی خۆتان بدەن و بازرگانی بکەنە پیشە و لەرزق و رۆزی بخۆن، هەر بۆ لای خوایە زیندوو بوونەوە بۆ حیساب و جەزا)).

چیاکان و روبارەکان و دەریاکان و زەریاکان و دارەکان و بەرووبومەکان و پیت و بەرهەمەکان و هەموو ناز و نیعمەتەکانی خوای پەروەردگارن بۆ بەندەکانی، لەسەر زەویدا ئامادەی کردووە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِن تَعُدُّوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ لَا

تُحْصُوهَآ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴾ إبراهيم: ٣٤، واتە: خۆ ئەگەر ئێوە بتانەوێ نیعمەتەکانی خوا بژمێرن هەرگیز لە ئەژمار نایەن بۆتان بە راستی مرۆڤی لارێ زۆر ستەمکار و کوفرکەرو سپڵەیە ! بۆیە لە بەرامبەر ئەو هەموو بەخششانەوە ئەوەندە بەدنمەکەو پێ نازانێت)).

ئەو زەم و لۆمەی کە لە قورئاندا دەربارەی دونیا هاتووە تەنها ئەو سەرپێچیانە دەگرێتەوە کە خوای گەورە پێی ڕازی نییە هەر لە هاوەڵدانان (کە ترسناکترین و گەورەترین سەرپێچییە لە سەرپێچییەکان) تاکو بچووکترین سەرپێچی تاکو ئەوەی بەردێك بخەیتە سەر ڕێگا بۆ ئەوەی ڕێگا لە جموجوڵی خەڵکی بگریت.

بۆیە علی رضي الله عنه دەفەرموێت: ((الدنيا دار صدق لمن صدقها، ودار غنى لمن تزود منها ودار نجاة لمن فهم عنها،، فهي مهبط وحي الله ومصلى أنبياء الله ومتجر أولياء الله ربحوا فيها واكتسبوا فيها الجنة))[1]، واتە: دونیا ماڵی ڕاستگۆیی یە بۆ هەر کەسێ ڕاستی لە گەڵدا بکات، ماڵێ دەوڵەمەندییە بۆ هەر کەسێ تێشووی تیادا کۆبکاتەوە، ماڵی ڕزگار بوونە بۆ هەر کەسێ لێی تێگەیشت، چونکە ئەم دونیایە شوێنی دابەزینی سروشی خوایە، جێ نوێژگەی پێغەمبەرانی خوایە، شوێن بازرگانی پیاو چاکان و خۆشەویستانی خوایە،سۆزو میهرەبانیان تیادا بردەوە بەهەشتیان تیادا قازانج کرد)).

بەڵێ... تۆ لە دوا ڕۆژدا بەهەشت بە دەست ناهێنی ئەگەر لەم دونیایەدا شتی بۆ نەچێنی هەر کە لەم پردە پەڕیتەوە یان دەگەیتە بەهەشتی بەرینی پڕ لە ناز و نیعمەت یان بۆ ئەوی تر، داوا لە خوا دەکەم کە من و ئێوە لەوی تر بپارێزێ.

(ئیمامی بوخاری و مسلم)[2] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ما من مسلم يغرس غرساً أو يزرع زرعاً فيأكل منه

١ـ أخرجه ابن أبي الدنيا في ((إصلاح المال)) (١٠٨)، و ((ذم الدنيا)) (١٤٧) بسند فيه نظر، كما قال الحافظ ابن رجب في ((جامع العلوم والحكم)) (٣٩٩).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب المزارعة، باب فضل الزرع والغرس إذا أكل منه (٢٣٢٠)، ومسلم كتاب المساقاة، باب فضل الغرس والزرع (١٥٥٣).

طير أو إنسان أو بهيمة إلا كان له به صدقة))، واتـه: هـەر کاتێـك موسـڵمانێك دارێکی ڕواند یان زەوییەکی کێڵا و چاندی و پاشان هەر مەلێك یان مرۆڤێك یان ئاژەڵێك لێی بخوات ئەوا بە هۆیەوە صەدەقەیەکی دەست دەکەوێت)).

تەماشای ڕاستێتی و دروستی ئـەم دونیایـە بکـە، بـە هەڵـەوە تەماشـای مەکـە، بەڵکو دەست بە ژیانەوە بگرەو، هەرگیز بێ هیـوا مەبـە و بێ ئومێد مەبـە دڵتـەنگ مەبەو، بزانە کەوا ئەمڕۆ تۆ لێرەیت ئەگەر بە کارێکی چاك و باشەوە بە سەرت بـرد، کە خەیری دونیا و دینەکەتی تیـادا بێـت ئـەوا تـۆ لـە بەهەشـتدای، ئەگـەر نەچیتە بەهەشتی ئەم دونیاوە ئەوا ناچیتە بەهەشتی دوارۆژەوە، ئیماندار هەردەم لە ژیـانی بەختەوەری و ئاسوودەییدا دەژی، چونکە بە تەواوەتی حەقیقەتی ئەم دونیایـە و حەقیقەتی دوارۆژ دەزانـێ، چـونکە لـە ناخـەوە بـڕان و دابڕانـی تیادا نییـە، خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿ مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ﴾ النحل: ٩٧، واتە: هەر کەسێك – لە نێر یـان لـە مـێ– هـەر کـارێکی چاك ئەنجام بداو بە ئیمان و باوەڕداریش بێت، بەڵێن بێت بیژێنین بە ژیانێکی پـاك، واتـە: بـە ژیـانێکی بـە قەناعـەت و بـە سـەعادەت...) ئەمـە بەهەشـتی دونیایـە: ﴿وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ﴾ النحل: ٩٧، واتە: بـە چـاکتریش لەوەی کردوویانە پاداشتیان بدەینەوە)).

ئەمـە حەقیقـەتی بەختەوەرییـە بۆیـە حەقیقـەتی ژیـانی ئـەم دونیایـە بزانـە و بناسە. ئەگەر ئەو ڕاستیەت بۆ ڕوون بووەوە ئەوا بە دڵنیایی یەوە بزانە کەوا ژیـانی دونیا بە ئاکام و دەرئەنجامێك دیاری کراوە، تەماشای ژیان مەکە بە ڕێگای تەماشـا کردنت بۆ میللەت و سەدەکانی ڕابووردوو و داهاتوو! بەڵکو کات و ساتەکەی بناسە لە ڕێگای ژیانی تایبەتی خۆتەوە چـونکە ژیـانی تـۆ ئـەو ماوەیەیـە کـە لەسـەر ئـەم زەوییە دەمێنیتەوە، ژیان بـە نسـبەت مـن و بـە نسـبەت تـۆوە سنووردار و دیـاری کراوە بە ئاکامێك، هەروەها بەنسبەت ژیـانی دونیـاوە هەرچـەندە درێـژە بخایـەنێت ئەوا سنوردارەو دیاری کراوە بە ئاکامێك وە بەو دڵنیـایی یـەوە ژیـانی ئـەم دونیایـە تەواو دەبێت بە شێوەیەکی گشتی و بە شێوەیەکی تایبەتی بە نسبەت من و تـۆ وە هەرچەندە درێژە بخایـەنێت ئـەوە کورتـە، هـەر چـەندە خـۆی بـە مـەزن و شـکۆدار

بزانێت و ئەوا سووك و ریسوایە چونکە هەروەکو گوتمان شەوگار هەر چەندە درێژ بخایەنێت ئەوا دەبێت شەبەق هەڵبێ وە هەرچەندە تەمەن درێژ بێت هەردەبێ بچینە ناو گۆڕەوە، دڵنیابە کە چاکەکاران دەمرن و خراپەکارانیش دەمرن، جەنگاوەران و تێکۆشەران دەمرن و تەوەزەل و تەمبەڵەکانیش دەمرن، ئەوانەی کە بە بیرو باوەڕەکەیانەوە شانازی دەکەن دەمرن و، ئەوانەی زەلیلی دەستی بەندەکانن دەمرن، ئەو شکۆدارانەی کە سوورن لەسەر ژیانی پڕ شکۆمەندی و پایەداری دەمرن وە ئەو ترسنۆکانەی کە سوورن لەسەر ژیان بە هەر چی شێوە و نرخێك بێت دەمرن، خاوەنی پایەخدارە گەورەکان و ئامانجە بەرزەکان دەمرن، ئەو هیچ و پووچانەی کە تەنها لە پێناوی هەوەسە ریسواکەیان و ئامانجە کورت و بێ نرخ و هەرزانەکانیاندا دەژین دەمرن... هەمووان دەمرن... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ (٢٦) وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ (٢٧) سورة الرحمن))، واتە: هەرچی بە سەر پشتی زەوییەوەیە هەر هەموو لە نێو دەچێ.(٢٦)وە تەنها رووی پەروەردگاری خاوەن شکۆ و کەرەمکرد دەمێنێتەوە(٢٧))).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾القصص: ٨٨، واتە: هەموو شتێك تیا دەچێت جگە لە رووخساری پیرۆزی ئەو نەبێ .)) دڵنیابە کە ئەوە گەورەترین راستییە... کە هەموو ژیانی مرۆڤایەتی بە رەنگی زەلیلی و بەندایەتی ڕەنگ دەکات بۆ خوای گەورە و باڵادەست و بەدەسەڵات. ئەوە ئەو راستییەیە کە بانگی هەموو کەسێکی هۆشمەند و هەموو بیرمەندێك و ئەدیبێك: بە هیچ شێوەیەك مانەوە نییە تەنها بۆ ئەو خوایەی کە زیندووە و نامرێت، ئەوە ئەو راستییەیە هەموو پێغەمبەران تامیان کردووە (علیهم الصلاة والسلام) بەڵکو سەرپێچی کەران و گوێڕایەڵان... ئەوە ئەو راستییەیە کە هەموو مرۆڤێك لەسەر ئەم زەوییەدا پێی خۆش بێت یان نا دەبێ بیچێژێ...

دع عنك ما قد فات في زمن الصبا   واذكر ذنوبك وابكها يا مذنب
لم ينسه الملكان حين نسيته   بل أثبتاه وأنت لاه تلعب

والــروح منــك وديعـــة أودعتهـــا ستردهــا بالرغـم منك وتسلب
وغـــرور دنيــاك التــي تــسعى لهــا دار حقيقتهــا متـــاع يذهـــب
الليـــل فـــاعلم و النهـــار كلاهمـــا أنفاسـنا فيهمـا تعــد وتحـسب

واتــە: واز بهێنــە لــەوەی کــە ڕۆیـشت لــە تەمــەنی لاوێتیــدا، یــادی تاوەنــەکانت بکەرەوە و بگری ئەی تاوانبار، دوو فریشتەکە لـە بیریان نـەکرد کـاتێ تـۆ لـەبیرت کرد، بەڵکو ئەوان تۆماریان کرد و کەچی تۆ رادەبوێری و یاریـت دەکـرد ، روحـیش لای تۆ بە بارمتە دانراوە ، هەرکاتێك بێت دەیگەڕیننەوە و دەیبەنـەوە بتـەوێت یـان نا، مەغرور بونت بـەو دونیایـە کـە هـەوڵی بـۆ دەدەی، ئـەوە ماڵێکـە و راسـتیەکەی شمەکێکــەو دەڕوات شــەوگار و رۆژگــار هــەردوو بزانــە، هەناســەکانمان تیایانــدا دەژمێردرێت و حیساب دەکرێت.

(الفضيل ی کوڕی عیاض) گەیشتە کابرایـەك، (الفضيل) بـە کـابرای فـەرموو: تەمەنت چەندە ؟ کابرا فەرمووی: شەست ساڵە، (الفضيل) فـەرمووی: کەواتـە تـۆ شەست ساڵە بەرەو لای خوا دەڕۆیت و زۆرت نەماوە پێی بگـەی. کـابرا فـەرمووی: إنا لله وإنا إليه راجعون، (الفضيل) فەرمووی: ئایا ماناکەی دەزانی؟ کابرا فەرمووی: بەڵێ دەزانم من بەندەی خـودام و بـۆ لای ئـەو دەگەڕێمـەوە. (الفـضيل) فـەرمووی: براکەم... هەرکەسێ زانی کەوا بەندەی خودایە و بـۆ لای ئـەو دەگەڕێتـەوە ئـەوا بـا بزانێت کە لـە بـەر دەسـتێدا رادەوەسـتێ، هـەر کەسـێ زانـی کـەوا لەبـەر دەسـتیدا رادەوەستێ ئەوا با بزانێت کە بەرپرسیارە، هەر کەسێ زانی کەوا بەرپرسـیارە ئـەوا با بۆ ئەو پرسیارە وڵامێك ئامادە بکات... کابرا دەستی بە گریان کـرد و فـەرمووی: ئەی چارە چییە؟ (الفضيل) فەرمووی: ئاسانە... کابرا فەرمووی: ئەی ئـەوە چـییە رەحمەتی خوات لێ بێت؟ (الفضيل) فەرمووی: ئەو تەمەنەی کە ماوە باشەی تیـادا ئـەنجام بـدە، خـوای گـەورە لـە تاوانـەکانی رابـووردوو و ئەوانـەی کـە مـاوە خـۆش دەبێـت، ئەگـەر لـەوەی، کـە مـاوە خراپـە بکـەیت ئـەوا سـزای کـردارە خراپـەکانی رابووردوو و داهاتووت وەردەگریتەوە.[1]

١ـ أخرجه ابو نعيم في((الحلية))(٨/ ١١٣)، وانظر:(جامع العلوم والحكم)(٣٨٣)، و(لطائف المعارف) (١٠٨).

(سلێمان ی کوڕی عبدالملك) پرسیاری کرد لە(ابو حازم) زانای خواناسی زاهید و فەرمووی[1]: ئەی (ابو حازم) ئایا بۆ دونیامان خۆش دەوێت و رقمان لە مردنە ؟؟ (ابو حازم) فەرمووی: چونکە ئێوە دونیای خۆتانتان ئاوەدان کردەوە و دوارۆژی خۆتانتان وێرانە کرد بۆیە ئێوە رقتان لەوەیە لە ئاوەدانییەوە بگوێزرێنەوە بۆ وێرانە . (سلێمان ی کوڕی عبدالملك) فەرمووی: ئایا چ بەش و پشکێکمان هەیە لای خوای گەورە ئەی (ابو حازم)؟ فەرمووی: خۆت بینیوە و خۆت هەڵسەنگێنە بە کتابەکەی خوداوە و بۆ ئەوەی بزانی چ پشکێکت هەیە... فەرمووی: ئایا ئەوە لە کوێ دەدۆزمەوە (دەیبینمەوە)؟ فەرمووی: لەو ئایەتەدا کە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلۡأَبۡرَارَ لَفِي نَعِيمٖ ۝١٣ وَإِنَّ ٱلۡفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٖ﴾ الإنفطار: ١٣ـ ١٤، واتە: بە راستی چاکەکاران لە ناو خۆشی بەهەشت دان (١٣)و بێ گومان تاوانباران و بەدکارانیش لە ئاگری دۆزەخ دان(١٤))). (سلیمان) فەرمووی: کەوابوو رەحمەتی خوا لە کوێیە ئەی(ابو حازم)؟ فەرمووی: ڕەحمەتی خوا زۆر نزیکە لە پیاوچاکان و چاکەکارانەوە. (سلیمان ی کوڕی عبدالملك) فەرمووی: ئایا سبەینێ گەڕانەوە و گەیشتن بۆ لای خودا چۆن دەبێت ؟(ابو حازم) فەرمووی: کەسی ئیماندار وەکو کەسێکی بزر وایە و بگەڕێتەوە بۆ لای کەس و کارەکەی، بەڵام کەسی خراپ وەکو بەندەیەکی ڕاکردوو وایە و بگەڕێتەوە بۆ لای گەورەکەی.

بیربکەرەوە لەم ڕاستییە... دەزانم کە تۆ دەیزانی و منیش دەیزانم، بەڵام خۆمانی لێ بێ ئاگا دەکەین و لە بیری خۆمانی دەبەینەوە و یادی ناکەین تەنها ئەو کاتە نەبێت، کە تەرمێك بە شان هەڵدەگرین، بەڵکو ڕەنگە هەندێ لەوانەی، کە لە ڕێ و ڕەسمی سپاردنی جەنازەیەکدا ئامادەن لێی بێ ئاگان بۆیە دەبینی لەو کاتەدا باسی کاروباری دونیا دەکەن لە کاتێکدا، کە مردن لە پێش چاوی خۆیان دەبینن بەڵکو مردووەکە بە شانی خۆیان هەڵدەگرن کەچی خۆیان خەریك کردووە — تەنانەت لەو کات و ساتەدا — لەو ڕاستیە خۆیان بێ ئاگا دەکەن ئەو ڕاستییەی کە

١ـ أخرجه الخطيب في (تاريخه) (٦/ ٦٩)، وابن عساكر في ((تاريخه)) (٢٢ / ٣٠، ٣٩). وانظر: ((صفة صفوة)) لابن الجوزي (٢ / ١٥٨).

خوای گەورە یادی خستوینەتەوە، هەروەها پێغەمبەرمانﷺ یادی خستوینەتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَآءَتۡ سَكۡرَةُ ٱلۡمَوۡتِ بِٱلۡحَقِّۖ ذَٰلِكَ مَا كُنتَ مِنۡهُ تَحِيدُ﴾ ق: ١٩، واتە: وا بێهۆشی و سەختی و بوورانەوەی مرۆڤی گیانەلا پێش هات پێت ئەوترێ: ئەوەش ئەوەیە کە کاتی خۆی خۆتت لێ لادەداو نەت دەویست دووچاری بیت، دە ئایا ڕاست نییە؟)) کەوابوو مردن سەکەراتی هەیە، تەنانەت پێغەمبەری خوای زەوی ئاسمانەکانﷺ لە فەرموودەیەکدا دەفەرموێت کە لە (صحيح البخاري)دا هاتووە و دایکی ئیمانداران (عائیشە) ڕیوایەتی کردووە و دەڵێت: ((كان النبيﷺ يمد يده في قدح به ماء ويمسح العرق عن جبينه الأزهر الأنور و يقول: ((لا إله إلا الله إن للموت لسكرات)) وتقول عائشة – والحديث في البخاري وغيره – ((مات النبي وإنه لبين حاقنتي وذاقنتي، فلا أكره شدة الموت لأحد بعد النبيﷺ))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ لە کاتی سەرەمەرگدا دەستی درێژ دەکرد بۆ ناو پەرداخێك کە ئاوی تێدا بوو، ئارەقەی ناوچاوانە گەش و ڕوونە پیرۆزەکەی خۆی دەسڕی و دەیفەرموو ((لا اله الا الله، بە ڕاستی مردن سەکەراتی هەیە))، عائیشە دەفەرموێت: پێغەمبەری خواﷺ کۆچی دوایی کرد لە کاتێکدا سەری لەسەر سنگم بوو، چیتر هەرگیز سەختی مردنی هیچ کەسێکی ترم لا سەیر نییە لە پاش ئەوەی پێغەمبەری خوامﷺ بەو شێوەیە بینی)).

بەڕاستی مردن توند بوو لەسەر خۆشەویستمان...ئاه ه ه... جارێکی تر ئاه ه ه ... ئەگەر شەیتان لە سەرت ببینی (خوا من و ئێوە بپارێزێ) کاتێ دینێکی ترت بۆ پێشنیار دەکات لەم کات و ساتەی ئەشکەنجە و خەفەتەتدا، لە کاتی سەکەراتدا و لەو سەرەمەرگییەدا.

هەندێ لە ئەهلی عیلم فەرموودەیەکیان بە بەڵگە هێناوەتەوە لەسەر کێشەی پێشنیار کردنی دینەکانی تر بە سەر هەندێ کەسدا لە کاتی سەرەمەرگدا... کە (ئیمامی مسلم)[1] ڕیوایەتی کردووە لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله)وە کەوا

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الأشربة،باب استحباب لعق الأصابع والقصعة،و أكل اللقمة الساقطة، بعد ما يصيبها من أذى (٢٠٣٣).

پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن الشیطان یحضر أحدكم عند كل شئ من شأنه)) واتە: شەیتان لە هەموو کاروبارێکی هەر یەکێکتاندا ئامادە دەبێت)).

پرسیار کرا لە (شیخ الإسلام ابن تیمیة) دەربارەی کێشەی پێشنیار کردنی دێنەکانی تر لە سەرەمەرگدا ئەویش فەرمووی[1]: ((هەندێ خەڵکی دینەکانی تری بۆ پێشنیار دەکرێت و هەندێك پێشنیاریان بۆ ناکرێت وە ئەمە بەشێکە لە فیتنەی ژیان و مردن (المحیا والممات) کە پێغەمبەرمانﷺ فەرمانی پێ کردووین پەنا بگرین بە خوا لێی لە نوێژەکانماندا. لەو فەرموودانەی کە هاتووە فەرموودەیەکی (الصحیح)[2]دا: ((أمرنا النبیﷺ أن نستعیذ في صلاتنا من أربع: ((من عذاب القبر ومن عذاب جهنم ومن فتنة المحیا والممات ومن فتنة المسیح الدجال)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ فەرمانی پێ کردووین پەنا بگرین بەخوا لە چوار شت: لە نوێژەکانماندا لە سزای ناو گۆڕ، لە سزای دۆزەخ ، لە فیتنەی ژیان و مردن، لە فیتنەی (المسیح الدجال))).

عبدالله ی کوڕی ئیمامی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل (پێشەوای ئەهلی سوننە) دەڵێت: ((کاتێ باوکم لە سەرە مەرگدا بوو بە دەستی ئیشارەتی دەکردوو دەیفەرموو: هێشتا نا...هێشتا نا (لا بَعدُ... لا بَعدُ) سێ جار .کاتێ هاتەوە سەرخۆ، گوتم: بابە گیان، ئەوە چیت گوت لەم کاتەدا؟ فەرمووی: کوڕم، چی دەڵێم؟ فەرمووی: بە دەستەکانت ئیشارەت دەکەیت و دەڵێیت (هێشتا نا)... فەرمووی: کوڕم... ئەوە(ئیبلیس)ە لەعنەتی خوای لێ بێت لە ژووری سەرمەوە دانیشتووە، پەنجەکانی خۆی دەگەزێت و دەڵێت: ئەی ئەحمەد لە دەستم دەرچوویت... منیش دەڵێم: هێشتا نا تاکو نەمرم لەسەر یەکتاپەرستی...[3]

ساتێکە لە تەنگانەترین ساتەکان ئەویش ساتی سەکەرات و سەرەمەرگییە خوای

١ـ ((مجموع الفتاوى)) (٤ / ٢٥٥) بتصرف، وانظر: ((التذكرة)) للقرطبي (٣٣) وما بعدها.

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب المساجد، باب ما يستعاذ منه في الصلاة (٥٨٨) من حديث أبي هريرة (ر)، وهو في البخاري، كتاب الجنائز، باب التعوذ من عذاب القبر (١٣٧٧) بلفظ مختلف، ورواه مسلم، (٥٩٠) عن ابن عباس.

٣ـ أخرج هذهالقصة البيهقي في(الشعب) (٨٥٢)، وأبو نعيم في(الحلية)(٩ / ١٨٣)،وابن عساكر(٥/٣٢٤، ٣٢٥).

گــەورە دەفــەرموێت:﴿وَجَآءَتْ سَكْرَةُ ٱلْمَوْتِ بِٱلْحَقِّ﴾ق: ١٩، واتــە: وا بێهۆشــی و سەختی و بوورانەوەی مرۆڤی گیانەلآ هاتە پێشت)).

ئایا دەزانی حەق چییە؟حەق ئەوەیە کە تۆ دەمریت – هەمووان دەمرن– تـەنها خوا زیندووە و نامرێت وە حەق ئەوەیە فریشتەی رەحمەت یان فریشتەی عەزاب ببینی لە کاتی مردنتدا، حەق ئەوەیە کە گۆڕەکان ببێتە باخێك لە باخەکانی بەهەشت یان چاڵێك لە چاڵەکانی دۆزەخ.

﴿ذَٰلِكَ مَا كُنتَ مِنْهُ تَحِيدُ﴾ق: ١٩، واتە: ئەوتریّ: ئـەوەش ئەوەیـە کـە کاتی خـۆی خۆتت لیّ لادەدا و نەت دەویست دووچاری بیت، دە ئایا راست نییـە ؟))، واتـە: نـاتوانی لێـی هـەڵبێی یـان بـڕۆی یـا رابکـەیت... دەڕۆی بـۆ لای پزیـشك ئەگـەر نەخۆشییەك رووی لیّ کردی لە ترسی مردنا، دەڕۆی بۆ لای خواردن ئەگەر هەستت بە برسییەتی کرد لە ترسی مـردن... دەڕۆی بـۆ لای خواردنـەوە کـاتیّ هەستت بـە تینیـوتی کـرد لـە ترسـی مـردن... ئـەمجار چـی؟ ئـەی هـەرزەکاری بـەهێز... ئـەی زیرەکـی بلیمـەت... ئـەی کەسـی گـەورە... ئـەی کەسـی بـچووك... ئـەی کەسـی دەوڵەمەند... ئەی کەسی هـەژار... ئـەی کەسـی سـاغ و سـەلامەت... ئـەی کەسـی نەخۆش...

کــــل بـــــاك فـــــسيبكى وكــــل نـــــاع فـــــسينعى
وكــــل مــــذخور ســــيفنى وكــــل مــــذكور سينـــسى
لــــيس غــــير الله يبقــــى مــــن عــــلا فــــالله أعلــــى

واتـە: هـەموو ئەوانـەی دەبوونـە هـۆی گریـانی خـەڵکی دەبـیّ بگـرین ، هـەموو ئەوانـەی هـەواڵی مـەرگیان دەگەیانـد دەبـیّ مردنیـان رابگەیـەنریّ، هـەموو شـتێکی پاشەکەوت کراو دەبیّ نەمێنی، هەموو شتێکی باسکراو دەبیّ لە بیر بـچێتەوە، هـیچ شتێك جگە لە خوا نامێنیّ، هەرکەسیّ بەرز بووە و ئەوا خوا لە هەمووی بەرزترە.

تەماشا بکە بۆ ئەوەی لاوازییەکەی ببینی لەو کات و ساتەدا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كَلَّآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلتَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْۜ رَاقٖ ﴿٢٧﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ ٱلْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾ وَٱلْتَفَّتِ ٱلسَّاقُ بِٱلسَّاقِ ﴿٢٩﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ ٱلْمَسَاقُ﴾ القيامة: ٢٦ـ ٣٠، واتە: نەخێر هەر ئاوا بۆیان ناچێتە سەر، کاتێ گیان گەیشتە قورقوڕاگەو مرۆڤ گەیشتە گیانەڵان و هیچ نوشتەو ئەفسانەیەك کەڵکی نەما.(٢٦) ئەو کاتە بەوەی لە دەوروبەرەتی گوترا: کێ چارەسەری دەکات؟ (٢٧) زانی ئەوە ساتی جیابوونەوەیە لە دونیادا، ئیتر(نەخۆشەکە) دڵنیا دەبێت ئەو حاڵەی ئەوی تێدایە بە ئێجگاری مردن و کاتی ماڵئاوایی و جیابونەوەیە لە دونیادا، چونکە فریشتەکانی مەرگ دەبینێ (٢٨) لاقێکی لەوی تری ئاڵا (کاتی گیان کێشان) لە بەر سەختی ڕۆژەکە.(٢٩) ئەو ڕۆژە حوکمی ڕاپێچکردن بۆ پەروەردگارتە بۆ لێپرسینەوە و خواردنی بەری کێڵگەکەی خۆت(٣٠)).

تۆمارگەکە کرایەوە و کتێبەکان ڕاگەیەندران و بڵاوکرانەوە دەبینی ﴿فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣١﴾ وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ﴾ القيامة: ٣١ـ ٣٢، واتە: جا مرۆڤی بێ باوەڕ لە بەر ئەوە کە نەبڕوای کردووە و نە نوێژیشی خوێندووە .(٣١) بەڵکو قورئانی بە درۆ زانیوە و ڕوویشی لێ وەرگێڕاوە، لە قیامەتدا خەجاڵەتە(٣٢))). پشتی لێ کرد و ئایەتەکانی خوای بە درۆ خستووەتەوە و فەرموودەکانی پێغەمبەریﷺ بە درۆ خستەوە و باوەڕی پێیان نەبوو، پشتی لە حەق کرد و لە ڕێگای لایدا ﴿كَلَّآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلتَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْۜ رَاقٖ﴾القيامة: ٢٦ـ ٢٧. ابن عباس دەڵێت: ((وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ)) ئەگەر ڕوحەکەی بەرز کرایەوە، فریشتەکان دەڵێن: ئایا کێ بەرزی دەکاتەوە فریشتەی ڕەحمەت یاخود فریشتەی عەزاب)[1] ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە... بمانپارێزە...!!

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحْزَنُواْ وَأَبْشِرُواْ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ

١ـ أخرجه الطبري في ((التفسير)) لسورة القيامة: (آية ٢٦، ٢٧)، و عزاه السيوطي في ((الدر المنثور)) لابن أبي الدنيا في ((ذكر الموت))، وابن أبي حاتم، وهو في ((تفسيره)) (القيامة: ٢٦، ٢٧) من طريق: عمرو بن مالك عن أبي الجوزاء عن ابن عباس.

﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ﴾ فصلت: ٣٠-٣٢، واتە: بێ گومان ئەو کەسانەش وتیان: پەروەردگارمان خوایە پاشان خۆیان ڕاست کردبوویەوە، واتە: زۆر بە مەحکەمی لەسەر یەکناسین وەستان و بە هیچ لایەکدا لایان نەدا، کاتێ مردن، لە گۆڕدا لە کاتی زیندووبوونەوەدا فریشتە دائەبەزنە لایان و پێیان دەڵێن: لە پاشەڕۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان – پاش خۆتان– دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەکەونە خۆشی و شادییەوە.(٣٠) ئێمە لە ژیانی دونیادا دۆستان بووین، لە پاشەڕۆژیشدا،دۆستان دەبین وە لەوێ نەفستان چ بخوازێ ئامادەیە بۆتان و هەرچیش بخوازن لە بەهەشتدا بۆتان هەیە.(٣١) ئەم مێوانداریەش،میوانداریییەکە لەلایەن پەروەردگارێکی گوناهپۆشی بەبەزەییەوە (٣٢)).

ئەهلی ئیمان و ئەهلی بەردەوام بوون لەسەر ڕێگای ڕاستی، فریشتەکان لە لایەن خوای گەورەوە بە سەریاندا دادەبەزن، کەسی ئیماندار فریشتەی دامەزرێنەر دەبینێ ئایا ئەوە چی سات و کاتێکە؟؟ ڕەنگە یارمەتی بدرێت لەوەی کە خوای گەورە بۆی ئامادەکردووی لە بەهەشتی بەریندا لەو ساتەدا...

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت لە فەرموودەیەکی (صحیح)دا کە (ابن ماجە)[1] و جگە لەو ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (ابو هریرە)ەوە دەڵێت: ((المیت تحضره الملائکة))، واتە: لە کاتی مردندا (فإذا کان الرجل صالحا قالوا – واتە: فریشتە بە ڕوحەکەی دەڵێت: ((أخرجي أیتها النفس الطیبة کانت في الجسد الطیب، أخرجي حمیدة، وأبشري بروح و ریحان، و رب راض غیر غضبان)) واتە: ئەی ئەو نەفسەی کە لە جەستەیەکی پاکدا بوویت بە سوپاسگوزارییەوە دەرچۆ، موژدە بۆ تۆ بە بۆن و بەرامی خۆشی بەهەشت و پەروەردگارێك کە لێت ڕازییە و تووڕە و پەست نییە)) خودایە بمانگێڕە لەو هەڵبژێردراوە لە خواترسانە...

١ـ أخرجه ابن ماجه، كتاب الزهد، باب ذكر الموت و الاستعداد له (٤٢٦٢) و أحمد (٢ / ٣٦٤) وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن ابن ماجه))

لە پاشان ئەم وشانە بە درێژی دەناسین لە بەشەکانی داهاتوودا (انشاء الله) داوا لە خوا دەکەم کە کۆتایی ژیانی من و ئێوە بە یەکتاپەرستی و ئیمان بێت و خوای گەورە کۆتایی ژیانمان بە چاکە بگێڕێ.

گیان دەرچوون

له بەشی ڕابوردوودا له باسی ئەم دیمەنە ترسناك و سامناکه ڕاوەستاین، کـه بـه ئاشـکرا لاوازی مرۆڤـی تیـادا بـه دی دەکرێـت هـەر چـەندە کەسـەکە بـه هێـز و بـه دەسەڵات بێت وە هەرچـەندە خـاوەن پلـه و پایـه بێـت، لـه سـەرەمەرگدا دەبیـینی کەسێکی زۆر بێ هێز و لاوازە... هـەموو هۆکارەکـانی بـزر کـردووە و لێـی بـڕاوە... هـەموو شـتێکی ون کـردووە. ئـەوەتا تەماشـای (هـارون الرشـید) بکـەن... کـه بـه هەورەکەی دەگوت کاتێ له چەقی ئاسماندا بوایه پێـی دەگـوت: ئـەی هەورەکـه لـه هـەر کوێیـەك دەبـاری بـه ئـارەزووی خـۆت ببـارە، دڵنیابـه کـه داهاتەکـەت هـەر دەگەڕێتەوە بۆ لای خۆم ـ انشاء الله...

ئایا دەزانی – برا شیرینەکەم – مانای ئەم وشانە چییە؟ مانای ئەوەیە دەیـەوێ بۆ خەڵکی ڕوون بکاتەوە، تا چەند موڵك و دەسەڵاتەکەی فراوانە...

تەماشای فراوانی موڵکی (هارون الرشـید) بکـەن... کـاتێ لەسـەر جێگـای مردن بوو، ئاکام و ئەجەلەکەی لێی نزیك بووەوە وکۆتایی ژیانی هات، دەسـتی بـه گریـان کرد و فـەرمووی: ﴿مَآ أَغۡنَىٰ عَنِّي مَالِيَهۡۜ ٢٨ هَلَكَ عَنِّي سُلۡطَٰنِيَهۡ﴾ الحاقـة: ٢٨ـ ٢٩، واتـه: دارایی وماڵەکەم هـیچ کـەڵکێکی پـێ نەگەیانـدم بـۆ ئـەم ڕۆژەم.(٢٨) ئـەو موڵـك و دەسەڵاتەی بـووم لـه دەس چـوو نـه ڕشـتەم نـه پایەوپلـەم، هیـچیان نـەیان تـوانی تۆزقاڵەیـەك ئـارامم بکەنـەوە(٢٩))).کـوا سـەروەت و سـامان؟ کـوا دەسـەڵات و سوڵتان؟ کوا موڵکەکان؟ هەمووی نەما و بزر بوو... بۆیه (هارون الرشید)سوور بـوو لەسـەر ئـەوەی کـه هـەڵیگرن و ببیـەن بـۆ ئـەوەی گۆڕەکـەی ببـینێ کـه تیـادای دەنێـژن... لـه پـاش ئـەو هـەموو موڵکـە... ئـەو فراوانییـە ئـەو ڕابـواردن و خۆشگوزرانییه ئەو کامەرانییه ئـەو خـەیر و خەیراتـە... دەیـەوێ ئـەو چاڵە ببـینێ تیادا دەخەوێ تاکو ئەو کاتەی خـوا خـۆی ویستی لـێ بێـت... دەیـەوێ گۆڕەکـەی خۆی ببینێ هەڵیانگرت...(هارون الرشید) تەماشای گۆڕەکەی خۆی کـرد و دەسـتی

بە گریان کرد ئەمجار سەری بەرز کردەوە بۆ ئاسمان و فەرمووی: ((ئەی ئەو کەسەی هەرگیز موڵکەکەی لە ناو ناچێت ڕەحم بکە لەو کەسەی موڵکەکەی لە ناوچوو...))[١].

ئەی خودایە...!! کوان پادشاکان؟؟ کوان سوڵتانەکان؟؟ کوان دەوڵەمەندەکان؟؟ کوان هەژارەکان؟؟ کوان ستەمکاران؟؟ کوان بە هێز و شکۆدارەکان؟ کوان کیسراکان؟ کوان قەیصەرەکان؟؟

أين الظالمون و أين التابعون لهم في الغي   بل أين فرعون وهامان؟
أين من دوَّخوا الدنيا بسطوتهم   وذكرهم في الورى ظلم و طغيان ؟
هل أبقى الموت ذا عزّ لعزته   أو هل نجا منه بالسلطان إنسان ؟
لا والذي خلق الأكوان من عدم   الكلُّ يفنى فلا إنس و لا جان

واتە:کوان ستەمکاران و کوان شوێنکەوتووانیان لەگومڕاییدا؟، بەڵکو کوا فیرعەون و هامان ؟، کوان ئەوانەی کە دونیایان قاڵ کردبوو بە دەسەڵاتیان و، یادی ئەوان لە نێو دروستکراوەکاندا لە ستەم و سەرکەشی؟، ئایا مردن هیچ خاوەن عیززەتێکی هێشتووەتەوە بە هۆی عیززەتەکەیەوە، یان ئایا هیچ مرۆڤێک بە هۆی سوڵتانەکەیەوە ڕزگاری بووە؟ نەخێر سوێند بەو کەسەی کە بوونەوەرەکانی لە نەبوونەوە دروستکردووە، هەموو نامێنن نە مرۆڤ و نە جنۆکە.

أيا عبد كم يراك الله عاصيا   حريصا على الدنيا وللموت ناسيا
أنسيت لقاء الله واللحد والثرى   ويوما عَبُوساً تشيبُ فيه النواصيا
لو أن المرء لم يلبس ثيابا من التقى   تجرد عريانا ولو كان كاسيا
ولو أن الدنيا تدوم لأهلها   لكان رسول الله حياً وباقيا

١ـ ((إحياء علوم الدين)) (٤ / ٤٨١). وقد روى ابن أبي الدنيا في (المحتضرين) (١١٧) عن عبدالله بن بساط قال: أحتضر بعض الملوك، فجعل يقول: ((يا من لا يزول ملكه، ارحم من قد زال ملكه)).

ولكنها تفنى ويفنى نعيمها وتبقى الذنوب والمعاصي كما هي

واتە: ئەی بەندەکە، تا چەند خودا لە سەرپێچیدا دەتبینێ؟ سووری لەسەر دونیا و مردنت لە بیر کردووە، ئایا دیدەنی خوا و گۆڕ و خاکت لە بیر چووە، ڕۆژێکی گرژو مۆن کە پەرچەم و ناوچاوەکان تیایدا پیر دەبێت، ئەگەر کەسێك پۆشاکی تەقوا نەپۆشێت، ئەوا کەسێکی ڕووتە هەرچەندە جل و بەرگی لە بەردا بێت، ئەگەر دونیا بۆ دانیشتوانەکەی بەردەوام بوایە، ئەوا پێغەمبەری خوا ﷺ زیندوو دەبوو و دەمایەوە، بەلام لە ناو دەچێت و خۆشگوزرانەکەیشی لە ناو دەچێت، کەچی تاوان سەرپێچییەکان دەمێننەوە هەر وەکو خۆی.

يا نفسُ أزف الرحيل وأظلك الخطب الجليلُ
فتأهبي يا نفس لا يلعب بك الأمل الطويلُ
فلتَنَزلِنَّ بمنزلٍ ينسى الخليل به الخليلُ
وليركبن عليك فيه من الثرى ثقل ثقيلُ
قُرن الفناء بنا جميعا فما يبقى العزيز ولا الذليلُ

واتە: ئەی نەفسەکەم کاتی کۆچکردن نزیك بووەتەوە، کارەکانی خودای شکۆمەند سێبەری بۆ کردووی، بۆیە ئەی نەفسەکەم خۆت ئامادە بکە، هەرگیز هیوا درێژی یاریت پێ نەکات، ڕۆژێك دێت کە دەچیتە جێگایەك هاوڕێ هاوڕێی لە بیر دەچێتەوە، خاکی زۆر قورس لەسەر شانت کۆ دەبێتەوە، فەوتان هاودەمە لە گەڵ هەمووماندا بۆیە هیچ کەس نامێنێت نە شکۆمەند و نە زەلیل.

خوای گەورە بە خۆشەویستە هەڵبژێردراوەکەو پێغەمبەرکەی ﷺ خۆی فەرمووە: ﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ ٱلْخُلْدَ أَفَإِيْن مِّتَّ فَهُمُ ٱلْخَٰلِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ وَنَبْلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾الأنبياء:٣٤-٣٥، واتە: ئێمە پێش لە تۆ ومان نەکرد مرۆیەك نەمرێ ئایا ئەگەر تۆ بمری، ئەوانە ژیانی هەتا هەتاییان دەبێ؟!نە، هەرگیز شتی وا نییە(٣٤) هەموو گیانێك تامی مردن هەر

دەچێژێ و دەمرێ، بە ناخۆشی،خۆشی، هەژاری،دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی،تا سابیر و ناشوکر دەرکەوێ ئەگینا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش ئیقامەی حوججەیان لەسەر دەکات تا کەس بیانووی نەمێنێ سەرەنجام هەر بۆ لای خۆمان دەگێردرێنەوە ئەوسا بەپێی ڕەفتارو دەرچوونتان لە تاقی کرنەوەکەدا پاداش و تۆڵە وەرئەگرن(٣٥)))٠

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿قُلْ إِنَّ ٱلْمَوْتَ ٱلَّذِى تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُۥ مُلَٰقِيكُمْ﴾ الجمعة:٨، واتە: پێیان بڵێ: ئەی پێغەمبەرﷺ بێ گومان ئەو مردنەی کە ئێوە لە بەری هەڵدێن و ئەترسن پێی بگەن بە ڕاستی هەر ئەتانگاتێ))٠

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ﴾ الأعراف: ٣٤، واتە: جا هەر کە کۆتایی ماوەکەیان هات نە سات و کاتێك دوادەکەون و نەپێشیش دەکەون لەو سات و وەختەی بۆیان دیاری کراوە ئەوسایش گشت دەچنەوە لای خوا))٠

النفس تبكي على الدنيا وقد علمت — أن السلامة فيها ترك ما فيها
لا دار للمرء بعد الموت يسكنها — إلا التي كان قبل الموت يبنيها
فإن بناها بخير طاب مسكنها — وإن بناها بشر خاب بانيها
أموالنا لذوي الميراث نجمعها — ودورنا لخراب البوم نبنيها
وكم من مدائن في الآفاق قد بنيت — أمست خراباً وأفنى الموت اهليها
أين الملوك؟ التي كانت مسلطنة — حتى سقاها بكأس الموت ساقيها
إن المكارم أخلاق مطهرة — الدين أولها والعقل ثانيها والعلم ثالثها
والحلم رابعها والجود — خامسها والفضل باقيها
لا تركنن إلى الدنيا — فالموت لاشك يفنينا ويفنيها
واعمل لدار غد رضوان خازنها — والجار أحمد والرحمن ناشيها
قصورها ذهب والمسك طينتها — والزعفران حشيش نابت فيها
أنهارها لبن مصفي ومن عسل — والخمر يجري رحيقاً في مجاريها

والطير تجري على الأغصان عاكفة   تسبح الله جهراً في مغانيها
فمن يشتري الدار في الفردوس   يعمرها بركعة في ظلام الليل يحييها

واتە: نەفسەکەم بۆ دونیا دەگری و باش دەزانیّ، کە بێوەیی تیایدا واز هێنانە لەوەی کە تیایدایە،بۆ هیچ کەس لە پاش مردن هیچ خانویەك نییە تیایدا نیشتەجیّ بیّ، تەنها ئەوە نەبێت کە لە پێش مردن بنیات ناوە، ئەگەر بە چاکە دروستی کردووە ئەوا جێگایەکی خۆشە، ئەگەر بە خراپە دروستی کرد ئەوە دروستکەرەکەی پەشیمان دەبێتەوە، سامانەکانمان بۆ کەس و کاری پاش خۆمان کۆی دەکەینەوە خانووەکانمان بۆ کاول کردنی ڕۆژگار دروستی دەکەین، چەندەها شار لەو ئاسۆیانەدا دروستیان کرد، کەچی هەموو کاول بوون و مردنیش ئەهلەکەی فەوتاند، کوان ئەو پادشایانەی کە دەسەڵاتدار بوون، تاکو بە دەستی ئاوگێر (بەرداخی مردنی) کردە نۆشی، ڕێگا و شتە جوانەکان پاك و تەمیز و دیارن، ئاین یەکەمیانە و هۆش دووەم و زانست سێیەمە، هێمنی و لە سەرخۆیی چوارەمە و بەخشندەیی، پێنجەمە و چاکەکاری پاشماوەکەیەتی، خۆت مەدە پاڵی دونیا چونکە بیّ گومان مردن ئێمە و ئەویش لە ناو دەبات، بۆیە کار بکە بۆ ماڵەکەی سبەینیّ کە (رضوان) گەنجینەوانییەتی وهاوسێکەت (أحمد)ەو (الرحمن) دروستی کردووە، کۆشکەکانی ئاڵتونە و قوڕ و خاکەکەی مسکە،وە گژ و گیاکەی زەعفەرانە و تیایدا سەوز بووە، ڕووبارەکانی ماستی پاڵفتەن و هەنگوین، مەی وەکو شیلە بەرووبارەکانیدا تێدەپەڕیّ، باڵندەکان لەسەر لقەکانی دێن و دەچن، یاد و تەسبیحاتی خوا بە ئاشکرا دەکەن لە لانەکانیاندا، کیّ دیەویّ ماڵێك بکریّ لە فیردەوسدا، ئاوەدانی بکاتەوە بەرکاتێك لە تاریکی شەودا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كَلَّآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلتَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْۜ رَاقٍ﴾ القيامة: ٢٦ـ ٢٧، واتە: کیّ ڕوحەکەی بەرز دەکاتەوە.... کیّ دوعای بۆ دەکات... کیّ چارەسەری دەکات؟ پزیشکەکانی دەوریان لێداوە ئەم پزیشکە تایبەتە بە نەشتەرگەری دڵەوە... ئەویتر تایبەتمەندە بە نەشتەرگەری مێشك و دەمارەکانەوە سێیەم مامۆستایەکی گەورەی لێهاتووە لە بواری بێهۆشکەریدا و ئەویتر لە بوارێکی

ترداو پێنجەم لەبوارێکی تردا لەدەوری کۆ بونەتەوە و پزیشکەکان سەرسام بوون و بێ توانا بوون... تەماشای بکە لە کاتێکدا ئەو ڕەنگی زەرد بووەتەوە وەرەنگی بزرکاوەو، پەلەکانی سارد بوتەوە و پێستەکەی گرژ بووەتەوە و هەست بە ساردییەکی سەخت دەکات لەم کاتی سەکەراتدا بەرەو سەرپەنجەکانی هەردوو دەست و هەردوو پێییەکان دەڕوات، لەم کات و ساتەدا... هەوڵێکی بێ وچان دەدات — لە کاتێکدا ئەو لە سەرەمەرگدایە — لێوەکانی بجوڵێنێتەوە و زمانەکەی بە وتنی وشەی (التوحید) یەکتاپەرستی خوای گەورەیە بە وشەی (لا الە الا الله) وا هەست دەکات کە زمان و لێوەکانی وەکو چیا وان و نایەوێ بە هیچ شێوەیەك بجوڵێتەوە... تەنها بۆ ئەو کەسانە نەبێت کە خوای گەورە بۆی ئاسان دەکات و دەتوانێت بڵێیت(لا الە الا الله).

لەم کاتەدا من هەست دەکەم و لەحاڵی ئەو دەزانم...خەڵکی لێی کووبونەتەوە و دەڵێن: فلان ناتوانێ زمانی بجوڵێنێتەوە وە ناتوانێت براکانی بناسێت، ناتوانێ وەڵامی هاوسێ و براکانی بداتەوە... هەست دەکەم لە حاڵی ئەو کاتێ گوێی لە قسەکانی ئەوانە... بەڵام توانای نییە وەڵامیان بداتەوە... وە هەست دەکەم کاتێ کە تەماشای ئەوان دەکات لە ساتێکی بە ئاگا بووندا لە نێوان سەکەرات و سەرەمەرگدایە وە بەزمانی حاڵ وڵامیان دەداتەوە بەڵکو ڕەنگە بە زمانی قسەکردن پێیان دەڵێت: ئەی کەس و کارەکەم... ئەی خۆشەویستەکانم... ئەی کوڕەکانم ... بە تەنها جێم مەهێڵن... بە تەنها لە گۆڕم مەنێن... من باوکی ئێوەم... من خۆشەویستی ئێوەم... من بووم ئەو کۆشکانەم دروست کرد... من بووم خانووەکانم ئاوەدان کردەوە... من بووم پەرەم بە بازرگانی دا من بووم ئەو هەموو سەروەت و سامانەم کۆ کردەوە... کێ لە ئێوە تەنها یەك ساڵ یان دوو ساڵم بۆ زیاد دەکات... مانگێك یان دوو مانگ ڕۆژێك یان دوو ڕۆژ.. کاتژمێرێك یان دوو کاتژمێر.

لێرەدا قسەی خوای گەورە بەرز و بڵند دەبێتەوە: ﴿فَلَوْلَآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾ وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَٰكِن لَّا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَآ إِن كُنتُمْ

غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَآ إِن كُنتُمْ صَـٰدِقِينَ ﴿٨٧﴾ فَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ
وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنْ أَصْحَـٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَـٰمٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَـٰبِ ٱلْيَمِينِ
﴿٩١﴾ وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُكَذِّبِينَ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾ إِنَّ
هَـٰذَا لَهُوَ حَقُّ ٱلْيَقِينِ ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ ﴾ الواقعة: ٨٣ـ ٩٦، واتە: جا بۆ چ کاتێ گیانی یەکێکتان گەیشتە گەروو(٨٣) و ئێوەیش لەو کاتەدا سەیری ئەکەن چۆن گیانی دەرئەچێ؟(٨٤) ئێمە نزیکترین لێیەوە لە ئێوە، زاناترین بە حاڵی لە ئێوە، بەڵام ئێوە فریشتەکان نابینن چۆن ئامادە بوون بۆ گیان کێشانیان جا ئەگەر ئێوەن دروستکەر – وەك خۆتان نکووڵی هەق ئەکەن– بۆچی گیانی ئەو مردووە ناگێڕنەوە؟! (٨٥) دەبا ئەگەر پاداشتی کردەوەکانتان نادرێتەوە وەك ئێوە پێتان وایە!.(٨٦) گیانەکەی بۆ دەگێڕنەوە ئەگەر ڕاست ئەکەن زیندووبوونەوە نییە و لێپرسینەوە نییە، دیارە کە هەرگیز ئەو دەسەڵاتەتان نییە، جا چاك بزانن کە ئەبێ هەر خوا ئەوە بکات و بڕوایشی پێ بێنن(٨٧) ئینجا ئەگەر مردووەکە لە نزیکخراوەکان بێت(٨٨) ئەوە ئیسراحەت و ڕزق و ڕۆزییەکی چاك و بەهەشتی بەرینی بۆ هەیە(٨٩) خۆ ئەگەر لە یارانی لای ڕاست بێت(٩٠) فریشتەکان پێیان ئەڵێن: لە لایەن یارانی لای ڕاستەوە سڵاوت لێ بێ (٩١) بەڵام ئەگەر لە دەستەی بێ باوەڕان و گومڕایان بێ(٩٢) ئەوە میواندارە لە ئاوێکی کوڵ بە کوڵ(٩٣) و خرانە نێو ئاگری بۆ هەیە.(٩٤)بێ گومان ئەمەی بۆت باس کرا لەم سوورەتەدا ئەی محمدﷺ سەبارت بە هەرسێ دەستەکە، هەواڵێکی ڕاستی بێ گومانە(٩٥) جا کەوایە تەسبیح بکە بە یادی ناوی خوای مەزنت(٩٦))).

پاکی و بێگەردی بۆ تۆ(ئەم قسەیە جگە بۆ تۆ بە کەسی تر ناگوترێت) ئەی ئەو کەسەی کە بە مردن گەردنی شکۆمەندانت زەلیل کردووە...

پاکی و بێ گەردی بۆ تۆ...! ئەی ئەو کەسەی بە مردن هیوا و ئاواتی قەیصەرەکانت بڕییەوە...

ئەی ئەو کەسەی بە مردن لە کۆشکەکانیانەوە گواستیانتەوە بۆ گۆڕەکانیان... لەڕوناکی جێگاکانیانەوە بۆ تاریکی گڵکۆکانیان... لە یاریکردن لە گەڵ ئافرەت و

منداڵ و خزمەتکارەوە بۆ هاوبەشی لە گەڵ کرم و ریسواییدا... لە رابواردن لە نێو جۆرەها خواردن و خواردنەوە بۆ گەوزانەوە لە نێو جۆرەها خاك و قوڕاودا...

﴿فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ﴾.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُوا۟ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَٰمُوا۟ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا۟ وَلَا تَحْزَنُوا۟ وَأَبْشِرُوا۟ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾ فصلت: ٣٠، واتە: بێ گومان ئەو کەسانەش فەرموویان: پەروەردگارمان خوایە پاشان خۆیان راست کردبوویەوە، واتە: زۆر بە مەحکەمی لەسەر یەکناسین وەستان و بە هیچ لایەکدا لایان نەدا، کاتێ مردن، لە گۆڕدا لە کاتی زیندووبوونەوەدا فریشتە دائەبەزنە لایان و پێیان دەڵێن: لە پاشەڕۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان — پاش خۆتان — دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەکەونە خۆشی و شادییەوە)).

کەی فریشتە دادەبەزێتە سەر ئەهلی باوەڕ و سەقامگیران؟؟

ئەهلی عیلم لەم بارەیەوە دوو بۆچوونیان هەیە:[1]

یەکەم... زانایانمان فەرموویانە: ((فریشتە دادەبەزێتە سەر ئەهلی باوەڕ و یەکتاپەرستی و بەردەوامبوون لە کاتێکدا ئەوان لە سەرەمەرگدان لەم ساتانەدا... ساتەکانی سەکەرات و سەرەمەرگی... فریشتە دادەبەزێ بە مەبەستی دامەزراو کردنیان... بەڵێ بۆ دامەزراوکردن... خودایە ئاخر خەیرمان بە نسیب بکە. فریشتە لەسەر سەری کەسی ئیمانداری ڕاستگۆی یەکتاپەرست دادەنیشێت بە مەبەستی دامەزراوکردنی... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَ ۚ﴾ إبراهيم: ٢٧،

١ـ انظر: تفسير الطبري، وابن كثير عند تفسير سورة فصلت آية (٣٠).

واتە: جا ئەوانە کە باوەڕیان بە خوا و بە گشت بڕیارەکانی خوا هێناوە، بە هۆی ئەم وشە جێگر و نەگۆڕاوەی (لا اله الا الله) خوا پێگەیان قایم و سابت ئەکا لە ژیانی ئەم دونیا و لە ژیانی ئەو دونیا و ستەمکارانیش گومرا و سەر لێشێواو دەکات خوا بیەوێ هەر شتێ بکات زۆر بە ئاسانی دەیکات حەز بکا کێ رینموویی بکا و کێیش گومڕا و سەر لێشێواو بکا ئەمانە هەموو لە دەسەڵاتی ئەودان)).

بۆیە کەسی وا دەبینین لە سەرەمەرگدا بە بزەوە گیانی دەردەچێت... تەماشا دەکەن وەکو ئەوەی قسە لە گەڵ کەسانێکدا بکات تەنها ئەو دەیانبینێ... هەموو ئەوانەی کە لە ژوورەکەدا دانیشتوون لە گەڵیدا هیچ نابینن، چونکە ئەو بە کردەوە دەستی کردووە بە گواستنەوە بۆ جیهانێکی تر . فریشتەکانی خوا یارمەتی دەدەن بۆیە دەبینی رووی گەش دەبێتەوە لە بەر خۆیەوە و لەسەر خۆ وشەی یەکتاپەرستی (توحید) دووبارە دەکاتەوە... بە سووک و ئاسانی... بۆ ؟؟

چونکە ئەوەی لەم ساتانەدا ئەو وشەیە دووبارە بکاتەوە ئەوە ئەو کەسەیە کە باوەڕی بە خوای زەوی و ئاسمانەکان هێناوە و خوای زەوی و ئاسمانەکانیش باوەڕی بە ئەو کردووە و دەیناسێت، ئەوە کەسێکە لە ژیانیدا لەسەر وشەی یەکتاپەرستی (توحید) ژیاوە... هەر کەسێ لەسەر شتێك بژێت ئەوا لەسەر ئەو شتە دەمرێت... هەر کەسێ بە هەر شتێکەوە بمرێت ئەوە بەو شێوەیە زیندوو دەکرێتەوە ئەگەر تۆ لەسەر گوێڕایەڵی بژیت ئەوا لەسەر گوێڕایەڵی دەمرێت و لەسەر هەمان گوێڕایەڵی زیندوو دەکرێیتەوە... هەروەها ئەگەر کەسێك لەسەر سەرپێچی ژیا بێت... ئەوا لەسەر هەمان سەرپێچی دەمرێت...ئەگەر تەوبە نەکات...

ئەو برایانە لە ئەمریکا بۆیان گێڕامەوە– کاتێ بە سەردانێك چووم بۆ لایان – دەربارەی گەنجێکی ئەمریکی، کە لە نوێژی بەیانیدا دێتە ژوورەوە بۆ یەکێ لە مزگەوتەکانی شاری(بروکلن) لە ویلایەتی (نیویورك) کاتێ ئەوان لە نوێژەکەیان بوونەوە بەوانی گوت: دەمەوێ ببمە کەسێك لە شوێنکەوتوانی (محمد ی کوڕی عبدالله)ﷺ... دەمەوێ بێمە نێو دینی ئیسلامەوە بۆیە ڕێگام نیشان بدەن چی

بکەم؟؟ فەرموویان: تۆ کێیت؟ چیرۆکەکەت چییە؟؟ چی تۆی هێناوە بۆ ئێرە؟

فەرمووی: ڕێگام نیشان بدەن، کە چی بکەم و پرسیار مەکەن...

فەرموویان: هەستە خۆت بشۆ و شایەتمان بهێنە... ئەویش هەستا خۆی شت و شایەتمانی هێنا و ئەمجار فێری نوێژیان کردوو نوێژی بەیانی کرد...

فەرمووی: دەمەوێ لەگەڵ ئێوەدا بمێنمەوە لە مەڵبەندەکەتان بۆ ماوەی چەند ڕۆژێك بۆ ئەوەی دەربارەی ئیسلام شت فێر بم... ئەوانیش ڕێگایان پێ دا بۆ ئەوەی لە گەڵیاندا بمێنێتەوە... ڕۆژی یەکەم بەسەر چوو... دووەمیش... سێیەمیش... لەو ماوەیەدا سەرنجی براکانی بۆ لای خۆی ڕاکێشا بوو، لە بەر درێژی سوژدەکانی لە بەر دەستی خوای گەورەدا و لە بەر زۆر گریانی و سوور بوونی لەسەر گوێگرتن لە قورئانی پیرۆز... کاتێ لە نوێژی مەغریب بوونەوە لە تەنیشت برایەك لە براکانمان دانیشت بۆ ئەوەی گوێ لە خوێندنەوەی قورئان بگرێت... ئەو برایە پێی گوت: براکەم... وام لێهاتووە، خۆم بە کەم دەزانم بە تەنیشتی تۆ وە، هەر کاتێ تەماشات بکەم ئەوا خۆم بە کەم دەزانم.. من بۆ ماوەی دە ساڵە هاتوومەتە نێو ئەم دینەوە وە تۆیش تەنها دوو ڕۆژە هاتووی کەچی دەتبینم هەردەم بە گریان و ترسەوەی و دەتەوێ هەموو کاتێك گوێبیستی قورئان بیت... براکەم ... توخوا... پێم بڵێ باسەکەت چییە؟ چیرۆکەکەت چییە؟

ئەویش فەرمووی: بۆ ماوەی چوار ساڵە دەبێ هیچ شەوێك بە سەرمندا تێناپەڕێ ئیللا من دەگریم و لە خوا دەپاڕێمەوە کەوا ڕێنموییم بکات بۆ سەر دینی حەق و ڕاستی... دەڵێت: ئەو شەوەی، کە من بۆ بەیانییەکەی هاتم بۆ لاتان بە گریانەوە خەوم لێ کەوت لە کاتێکدا من لە خوا دەپاڕامەوە... کە ڕێنموییم بکات بۆ سەر دینی حەق و ڕاستی فەرمووی: ئەو شەوە (عیسا ی کوڕی مەریەم)م لە خەودا بینی(علیه وعلى نبينا أفضل الصلاة والسلام) بە پەنجەی ئیشارەتم بۆ دەکات و دەڵێت: ببە(محمد)ی ... ببە شوێن کەوتووانی (محمد)... دەڵێت: منیش دەرچووم و، پاشان هاتم بۆ لای ئێوە، چونکە یەکەم مزگەوت بوون لەسەر ڕێگاکەم، ئەو برایانە سوێند دەخۆن بە خوای پەروەردگار ... کاتێ بانگدەرەکە

بانگی بۆ نوێژی عیشا فەرموو ئەو گەنجە لەگەڵ براكانیدا چووە ناو نوێژەكەوە و لە ركاتی یەكەمدا و لە سوژدەی یەكەمدا سوژدەی برد و سەری بەرز نەكردەوە و نوێژەران نوێژەكانیان تەواو كرد و پێشەواكە سەلامی دایەوە كەچی ئەو برایە لە سوژدەدایە و ... بانگی لێ كرد ... ئەی فلان ئەی فلان كەچی وەڵامی نەبوو بۆیە هەستا بۆ لای ... وە براكانی كە نوێژیان بە تەنیشتەوە دەكرد بانگیان كرد، یەكێكیان جوڵاندیەوە ئەویش بە زەویدا كەوت، كە تەماشایان كرد كەوا گیانی دەرچووە و گەیشتووەتە لای خواكەی... ئەی خودایە، كۆتایی ژیانمان بە چاكە بگێڕی... لە كاتێكدا لە بەر دەستی خوادا سوژدەی بردبوو... چەند كۆتاییەكی خۆشە؟!!! هەر كەسێ بە سوژدەوە بمرێت ئەوا لە قیامەتدا بە سوژدەوە لە گۆڕەكەیدا زیندوو دەكرێتەوە، بۆ لای خوای گەورە بە سوژدەوە حەشر دەكرێت، هەروەكو چۆن ڕاستگۆی باوەڕپێكراو، كە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناكات دەفەرموێت لە فەرموودەیەكی (جابر)ەوە كە لە (صحیح مسلم) [1] دا هاتووە دەڵێت:((یبعث كل عبد علی ما مات علیه))، واتە: هەموو بەندەیەك لەسەر ئەوە زیندوو دەكرێتەوە كە لە سەری مردووە)).

هەركەسێ لەسەر گوێڕایەڵییەك بمرێت ئەوا لەسەر هەمان گوێڕایەڵی زیندوو دەكرێتەوە... هەر كەسێ بە جل و بەرگی ئیحرامەوە لە حەج و عومرەدا بمرێت ئەوا ڕۆژی قیامەت بە جل و بەرگی ئیحرامەوە زیندوو دەكرێتەوە لە كاتێكدا ئەو لە گۆڕەپانی مەحشەردا بانگ دەكات و دەڵێت: ((لبیك اللهم لبیك)).

كابرایەك هەبوو كاری بانگدان بوو، خوای گەورە دەوڵەمەندی كردبوو و ژیانی لێ فراوان كردبوو... لە پێش مردنی توشی نەخۆشییەكی سەخت بوو... بووە هۆی ئەوەی لەسەر جێگا بكەوێت . هەموو هۆی گریانەكەی ئەوە بوو كە ئەو لە دوا ڕۆژانی تەمەنیدا لە بانگدان بووە و ناتوانێت بانگ بدات، لەو ڕۆژەی كە خوا ویستی لێ بوو كۆچی دوایی تیادا بكات دەستی بە گریان كرد و دەیگوت:: پەروەردگارا... پەروەردگارا ... ئایا من چی تاوانێكم كردبوو... كە بووە هۆی ئەوەی لە

١ـ أخرجه مسلم، كتاب صفة القیامة، باب الأمر بحسن الظن بالله عند الموت (٢٨٧٨).

دوارۆژەکانی ژیانمدا بانگدانی لێ حەرام کردووم تاوەکو تەوبەی لێ بکەم ؟؟ پەروەردگارا.. بە هۆی تاوانەکانمەوە بانگدانم لێ حەرام مەکە کە هەردەم دڵم پێوەی پەیوەست بووە... لە ژیانمدا سوور بووم لە ئەنجامدانی... پاشان کاتی نوێژی عەسر هات... گوێی لە بانگ بوو لە مزگەوتەکانی نزیك ماڵیانەوە بەرز بووە وە ئەویش دەستی بە گریان کرد لە کاتێکدا ناتوانێت هەڵسێتە سەر پێ... ناتوانێت بجولێتەوە... ناتاوانێت لە ماڵ دەرچێت... لە ناکاودا هەستایە سەر پێ و لەسەر جێگاکەی خۆی کە لە سەری خەوتبوو ڕاوەستا... ڕووی لە قیبلە کرد و دەستی بە بانگدان کرد... الله أکبر... تاکو گەیشتە کۆتایی بانگەکە دەڵێت... لا الە الا الله... پاشان کەوتە سەر جێگاکەی... کەس و کار و منداڵەکانی... لێی کۆبوونەوە بینیان گیانی دەرچووە لە گەڵ وتنی وشەی... لا الە الا الله... ئاااى چەند کۆتاییەکی خۆشە!!؟ پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((انما الأعمال بالخواتیم))،[1] واتە: هەموو کردەوەکان بە پێی دواییینیانە))

پەروەردگارا... تاوانەکانمان داپۆشە و ئابرووما مەبە... ئەی بە بەزەییترینی هەموو میهرەبانەکان...

وەرە لە گەڵ مندا با پێکەوە دیمەنێکی تر ببینین... خوای گەورە من و ئێوەی لێ بپارێزێ... قوتابییەك بە گریانەوە هاتە ژوورەوە بۆ لام.. سوێندی دام بە خوا بۆ ئەوەی دوعا بۆ باوکی بکەم لە وانەی هەفتانەی ڕۆژی پێنج شەممە بەڵکو خوای گەورە دوعای یەکێ لە پیاوچاکانی ئامادە بووی ئەو کۆمەڵە وەربگرێت کە ئامادەی وانەکە دەبن... وەبینیم کاریگەرییەکی زۆر بە سەر ئەو برامانەوە دیارە... گوتم:براکەم چی بووە؟؟ فەرمووی: باوکم مرد... گوتم: داوا لە خوا دەکەم کە ڕەحمی پێ بکات... فەرمووی: ئەی مامۆستا بەڵام شێوەی مردنەکەی زۆر ناشیرین و قیزەون بوو... گوتم: پێم بڵێ چی بووە؟ فەرمووی: باوکم کەسێکی زۆر بە هێز بوو... تا ڕادەیەك ئەم برامانە لە یادی نایەت کە باوکی هەرگیز توشی ئازارێك یان نەخۆشییەك هاتبێت... خوای گەورە تەندروست و لەشساغی پێ بەخشیبوو...

١ـ تقدم، وهو في ((صحیح البخاري)).

فەرمووی: لەم ڕۆژانەدا پاش خواردنی نانی نیوەڕۆ هەستی بە سك ئێشەیەك كرد... وای بە باش زانی ئەوەی کە لە سكیدایە دەبێ دەری بهێنێ و برشێتەوە... فەرمووی: چووە سەر ئاو وە لەسەر ئاوکۆکە (حوض) وەستا... ئەمجار دەستی بە هاوار کرد... بۆ ئەوەی هەر شتێك لە سكیدایە دەری بهێنی... بەدەنگی بەرز هاواری دەکرد و هەموو گوێمان لە هاوارەکەی بوو... فەرمووی: کاتێ ڕاوەستانی درێژەی خایاند (لە کاتێکدا هێشتا پێویستی پێیەتی) لە بەر زۆر بوونی ئازارەکەی کەوتە سەر ئەژنۆکانی... دەمی لە ئاودەستەکە نزیك کردەوە — دوور بێ لە رووتان — ((أعزكم الله)) نەیتوانی لەسەر ئاوکۆکە بووەستێ بۆیە لە پێش ئاودەستەکە کەوتە سەر ئەژنۆ، هەر کاتێك بیەوێ برشێتەوە ئەوا دەمی لە ئاودەستەکە نزیك دەکردەوە، چونکە نەیدەتوانی ڕابوەستێ ..فەرمووی: پاشان گوێمان لە دەنگێکی بەرز بوو... ئێمەیش چووینە ژوورەوە بینیمان رووی لە ناو ئاودەستەکەدایە لە پاش ئەو هاوارە... جوولەی لێ بڕاوە... کاتێ بەرزمان کردەوە بینیمان گیانی دەرچووە و ڕۆیشتووە بۆ لای خوای گەورە.. پەروەردگارا.. بمانپارێزە... گوتم: پەنا بە خوا... گیانی دەرچوو لە کاتێکدا رووی لە ناو ئاودەستەکە بوو؟ کوڕەکەی فەرمووی: بەڵێ لە ناو ئاودەستەکە... گوتم: براکەم... پێم بڵێ... ئایا حاڵی باوکت چۆن بوو؟ (بە گریانەوە) فەرمووی: تەنها یەك نوێژی بۆ خوا نەکردبوو ..

ئەی خودایە !! ئەی تۆ براکەم... ئایا تاکو ئێستا نوێژەکانت دەفەوتێنێ ؟؟ ئەی خوشکەکەم ئایا تاکو ئێستا نوێژەکانت دەفەوتێنی؟ تاکو ئێستا سەرقاڵی بە بازرگانی کردنەوە ؟؟ تاکو ئێستا سەرقاڵی بە پلە و پایەوە؟؟ تا ئێستاش دەڵێیت: من سەرقاڵم؟ بەلام دڵنیابە کە تۆ هەر وا دەبیت... ئەگەر خۆت بدەیتە دەستی گەردەلوولی کارکردنەوە و بەردەوام بیت لەسەر ئەو ڕێگەیە... ئەوا بە ئاگا نایەیتەوە ئیللا لە ناو گۆڕستاندا نەبێت لە نێو لەشکری مردووەکاندا... کەوابوو هەستە بۆ ئەنجامدانی نوێژەکەت... نوێژ دیاری خودایە بۆ ئەم ئوممەتە... پێغەمبەری هەڵبژێردراوﷺ لە سەرووی حەوت ئاسمانەوە هەڵیدەگرێت... بۆ ئەوەی ببێتە پەیوەندییەك لە نێوان ئوممەتەکەی و پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان...

نوێژ پەیوەندی و خەڵاتە... ئەویش دوایین ئامۆژگاری پێغەمبەربووﷺ لە کاتێکدا لە سەرەمەرگدا بوو... بۆیەئەو بەردەوام دەیگوت: ((الصلاة الصلاة وما ملكت أيمانكم))[1] واتە: ئامان وریای نوێژەکانتان بن، وریای نوێژەکانتان بن و ئاگاداری ژێردەستەکانتان بن)).

ئەی بەندەکە...

تأتي للصلاة في فتور | و كأنك قد دعيت إلى البلاء
و إن أديتها جاءت بنقص لما | قد كان منك من شرك الرياء
و إن تخلو عن الإشراك فيها | تدبر للأمور بالارتقاء
و يا ليت التدبر في مباح | ولكن في المشقة والشقاء
و إن كنت المصلي يوما بين خلقه | أطلت ركوعها بالانحناء
وتعجل خوف تأخير لشغل | و كأن الشغل أولى باللقاء
وإن كنت المجالس يوما أنثى | قطعت الوقت من غير اكتفاء
أيا عبد لا يساوي الله معك | أنثى تناجيه بحب وصفاء

واتە: دێیت بۆ نوێژەکەت بە سستی و لاوازییەوە، وا دەزانی بانگهێشت کراوی بۆ بەلایەك، ئەگەر ئەنجامی بدەیت ئەوا بە کەم و کورییەوە، چونکە نوێژەکەت (شیرکی ریای) تیادایە، ئەگەر (شیرکی ریای) تیادا ئەنجام نەدەیت، ئەوا بە جوانی بیردەکەیتەوە بۆ سەرکەوتنی کارەکانت، خۆزگە بیرکردنەوەکەت لە شتێکی رێدراودا بوایە، بەڵام ماندوویەتی و بەد بەختی یە، ئەگەر رۆژێك لە ناو خەڵکیدا نوێژ بکەی ئەو کرنۆش بردنت درێژ دەکەیتەوە، پەلە دەیکەیت لە ترسی دوا کەوتنی کارەکەت، وادەزانی کە کاردنەکە لە پێش ترە بۆ ئەنجامدانی، ئەگەر رۆژێك لە مەجلیسێکدا ئافرەت هەبوو، ئەوا کاتەکەت دەبڕیت بە بێ تێر بوون ، ئەی بەندەکە

١ـ أخرجه أبو داود كتاب الأدب، باب في حق المملوك (٥١٥٦)، وأحمد في ((المسند)) (٧٨/١)، وابن حبان (٦٦٠٥)، والبخاري في ((الأدب المفرد)) (١٥٨)، وأبو يعلى (٥٩٦)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٤٦١٦). و ((الصحيحة)) (٨٦٨) من حديث عليؓ.

ئایا خوای گەورە هێندە ناهێنێت لەگەڵیدا، لە ئافرەتێك موناجاتی لە گەڵدا بکەیت بە خۆشەویستی و بێگەردییەوە.

کەوایە هەر ئێستا پەیمان بدە پەروەدگارەکەت... نوێژەکانت لە کاتی خۆیدا ئەنجام بدەیت و بیانپارێزی... وە تۆیش ئەی خوشکەکەم پەیمان بدە پەروەردگارت کە نوێژەکانت لە کاتی خۆیدا ئەنجامی بدەیت و بیانپارێزی... هیچ سەرقاڵییەك سەرقاڵت نەکات وە بە هیچ شتێکی تر مەیگۆرەوە...

ئەم برایە دەڵێت: کەوا باوکی هەرگیز نوێژی بۆ خوا نەکردووە!! گوتم: براکەم... دەزانم مەترسی وازهێنان لە نوێژ چەندە ترسناکە بەڵام سوێندت دەدەم بە خوا کە پرسیار لە دایکت بکە: کە باوکت چی کارێکی دەکرد؟ فەرمووی: باشە ئەو پرسیارە دەکەم... ئەمجار ئەم کوڕە ڕێزدارە ڕۆیشت بۆ لای دایکی و پرسیاری لێ کرد: کە ئایا باوکی چی دەکرد تاکو کۆتایی ژیانی بەم شێوە ترسناك و تۆقێنەرە بێت؟ دایکی دەستی بە گریان کرد و فەرمووی: کوڕی خۆم... باوکت لە ناو خەڵکیدا بە سوو (ربا) رەفتاری دەکرد! ئەویش لە هەزار، هەزار و پێنج سەدی دەردەهێنا...

گوتم: ئاه ه ه...ئەمە... ئەمە... باوکت حەرامی دەخوارد... سامانی خەڵکی بە ساختە و خۆرایی دەخوارد... کەوا بوو دەبا بخوات... لە کوێ ؟؟ لە ئاودەست!! دەبا کۆتایی ژیانی بەو شێوە بێت ﴿ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ ٱلرِّبَوٰاْ لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِي يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيۡطَٰنُ مِنَ ٱلۡمَسِّۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ قَالُوٓاْ إِنَّمَا ٱلۡبَيۡعُ مِثۡلُ ٱلرِّبَوٰاْۗ وَأَحَلَّ ٱللَّهُ ٱلۡبَيۡعَ وَحَرَّمَ ٱلرِّبَوٰاْۚ﴾ البقرة: ٢٧٥، واتە: ئەو کەسانەی سوو ئەخۆن، (دینارێك بە دوو دینار، یان بە زیاتر دەدەن) کە لە گۆڕ دەنرێن پاشان زیندوو ئەکرێنەوە و ڕاست دەبنەوە، وا ڕاست دەبنەوە هەر دەڵێی شەیتانەکان دەستی لێ وەشاندوون. عەرەبەکان بە مرۆڤی پەرکەمداروو فێدار دەیانگوت: جنۆکە دەستی لێ وەشاندووە، ئەوجا قورئانی پیرۆزیش لەسەر زمانی ئەوان هات، بە کورتی: پیاوی سوو خۆر لە ڕۆژی قیامەتدا وەکو مرۆڤی پەتەڕی و شێتی لێدێ، چونکە لە دونیادا

دەیانگوت: مامەڵەو کڕین و فرۆشتنیش هەر وەکو مامەڵەکردن بە سوو وایە((واتە هەردوکیان بە لای ئەوانەوە یەکسانن))، چونکە ئەوان باوەڕیان بە حەرام و حەڵاڵ نییە؟خۆ خواش کڕین و فرۆشتنی ڕێداوە و سوو خۆریشی حەرام و یاساغکردووە)).

دع الحــرص علــى الــدنيا وفي العــيش فــلا تطمــع
لا تجمــع مــــن الحــــرام فــلا تــدري لمــن تجمــع
فــإن الــرزق مقــسوم وســـوء الظــن لا ينفــع
فقــير كــل مـــن يطمــع غــنى كــل مـــن يقنــع[1]

واتە: واز بهێنە لە سووربون لەسەر دونیا، تەماحت با نەبێت بۆ ژیان، هەردەم حەرام کۆمەکەرەوە، چونکە نازانیت بۆ کێی کۆ دەکەیتەوە، دڵنیابە کە رزق دابەش کراوە گومانی خراپ هیچ سوودی نییە، هەژارە هەر کەسێ چاوچنۆك و چڵێس بێت دەوڵەمەندە هەرکەسێ ڕازی بێت.

النَّفسُ تَجــزَعُ أن تكــونَ فَقــيرَة والفقرُ خَـيرٌ مِـن غنَـى يُطغِيهَـا
وَغِنَى النفُوسِ هُوَ الكَفَافُ فَإن أبَتْ فجميعُ ما في الأرضِ لا يكفيهَا
هَـي القَنَاعـةُ فالْزَمْهَـا تَكُـنْ مَلكـاً لَـو لَـم تَكُـنْ لَكَ إلاَّ رَاحـةُ البـدنِ
وأنْظُـر لمِـن مَلَكَ الـدُّنيا بأجْمَعِهَـا هَل رَاحَ مِنْهَا بِغَيرِ الطيب والكَفَنِ

واتە: نەفس شپرز دەبێت کاتێ هەژار دەبێت، هەژاری چاکترە لە دەوڵەمەندییەك زاڵ بێت بە سەریدا، دەوڵەمەندی نەفسەکان ئەوەیە کە بژێوی ڕۆژانەت هەبێ، ئەگەر ڕازی نەبوو ئەوا هەموو سەر زەوی بەشی ناکات، ئەوە ڕازی بوونە ئەگەر دەستی پێوە بگری دەبیتە پادشا، ئەگەر هیچ شتێکت نەبێت تەنها ئارامی جەستەت، تەماشای ئەوانە بکە کە بوونە خاوەنی هەموو دونیا، ئایا جگە لە بۆن و کفن هیچی تری لە گەڵ خۆیدا برد؟.

١ـ انظر: ((عقلاء المجانين)) لابن حبيب (٧٤ ط ابن خلدون).

بەڵێ... هیچ شتێك لە گەڵ خۆتدا نابەیتە ناو گۆڕەکەت تەنها ئیمان و کردەوەی چاکە نەبێت...

برایەکی تر بۆی گێڕامەوە... سوێندی بۆ خواردم بە خوای گەورە... کە دەرهاوسێیەکی هەبوو لە قاتی سەرەوە هەمیشە کاری گوێگرتن بوو لە گۆرانی بیانی و جگە لە بیانی... مۆسیقای دەنگ بەرز... دەڵێت: پاش ئەوەی یادیم خستەوە بە یادی خوا چەند جارێك و هەردەم دووبارەم دەکردەوە کەچی هیچ سوودی نەبوو بەڵام ئەوەی منی بێزار کردبوو ئەوە بو کە ئەو سوور بوو لەسەر ئەوەی دەنگی ئامێرەکەی بەرز بکاتەوە بە شێوەیەك ئازار بە خەڵکی بگەیەنێت بە بیانوی ئازادی (وا دەزانێ کە ئازادی بێ سنوورە) دەڵێت: ڕۆژێك لە ڕۆژان لە کارەکەم گەڕامەوە، گوێم لە دەنگی گریان و هاواری ژن و منداڵ بوو، گوتم: ئەمە چییە؟ گوتیان: فلان لە سەرەمەرگدایە... دەڵێت: لە کاتێکدا من گوێم لە دەنگی گۆرانییە بە دەنگی بەرز لە نێو گریان و هاواردا فەرمووی: چوومە سەرەوە و گوتم: ڕۆڵەکانم باوکتان لە سەرەمەرگدایە کەچی تا ئێستاش سوورن لەسەر گۆرانی لەم کات و ساتەدا ؟؟ قورئانێك بخەنە سەر ئامێرەکە... چونکە ئەم جێگایە ئێستا فریشتەی تیادا ئامادە دەبێت، گوتیان: ئەگەر بە ئەرك نەبێت کاسێتێکی قورئانمان بۆ بهێنە . دەڵێت: سوێند بە خوا بە پەلە دابەزیمە خوارەوە و کاسێتێکی قورئانم هێنا و بە دەستی خۆم کاسێتەکەم کردە ناو ئامێرەکە دەڵێ: لە پاش کەمێك لەو کاتەی کابرا لە نێوان سەکەرات و سەرەمەرگدایە کاتێ گوێی لە قورئانەکە بوو گوتی: نەخێر نەخێر من نامەوێت گوێم لەو دەنگە بێت من نامەوێت گوێ لە قورئان بگرم...!! واز لە ئامێرەکە بهێنن با گۆرانییەکە بڵێت چونکە من گۆرانی دڵم ئاسوودە دەکات... کابرا دەڵێت: سوێند بە خوا بە گریانەوە لە ماڵەکە دەرچووم کابرا هیچ قسەیەکی نەکرد تەنها ئەم وشانە نەبێت...

ئەی خودایە... ((انما الأعمال بالخواتيم))، واتە: هەموو کردار و رەفتارەکان بە پێی دواییینیانە)) .

باش بیر لەم چەند وشانە بکەرەوە ((الخواتيم ميراث السوابق)) واتە: هەر کەسێ لەسەر گوێڕایەڵی ژیا ئەوا کۆتایی ژیانی بە گوێڕایەڵی دەبێت وە هەر کەسێ لەسەر سەرپێچی ژیا ئەوا کۆتایی بە سەرپێچی دەبێت .

ئەمە یەکەم بۆچوونی زانایانمانە دەربارەی ئەو دوو کاتەی کە فریشتە دادەبزنە سەر ئەهلی ئیمان و بەردەوام بوون.

بەڵام بۆچوونی دووەم...

زانایانمان فەرموویانە: فریشتە دادەبزێتە سەر ئەهلی ئیمان و بەردەوام بوون لە کاتی دەرچوون و زیندوو بوونەوە لە گۆڕەکانیانەوە...ڕۆژی زیندوو بوونەوەو هەڵسانەوە لە کاتی دەرچوونی خەڵکی لە گۆڕەکانیانەوە دیمەنێکی زۆر سەیر دەبینی! لەگەڵ مندا بیر بکەرەوە و بیهێنە پێش چاوی خۆت کەسێك لە گۆڕەکەیەوە دەردەچێت و لەسەر رووی ڕێ دەکات...دەمەوێ ئەم دیمەنە هەردەم لە پێش چاوت بێت کە خەڵکی دەبینی بەژن و پیاوەوە لەسەر روویان ڕێ دەکەن! ئەوەچی دەڵێیت؟!

دەڵێم: خوای پەروەردگار باسی چەند کۆمەڵێکی کردووە کە بە سەر رووياندا ڕێ دەکەن کاتێ لە گۆڕەکانیان دەردەچن... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا﴾ الإسراء: ٩٧، واتە: لە ڕۆژی قیامەتیشدا بە دەمەو روویی و کوێری و لاڵی و کەڕی هەموو کۆ دەکەینەوە و حەشریان دەکەین چونکە لە دونیادا هەقیان نەبیستووە، هەقیان نەدیتووە لەوێش هەر نابینا و کەڕ و لاڵ دەبن)).ئەو کەسێکە هیچ نابیسێت!! قسە ناکات!! نابینێت!! کەچی لەسەر رووی ڕێ دەکات... بەرەو کوێ دەڕوات؟؟ بەرەو دۆزەخ و خراپترین ئاگر ﴿كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا﴾ الإسراء: ٩٧، واتە: هەر جارێکیش بڵێسەی ئاگرەکە کەم و کز بوو دووبارە نیلی دەدەین و هەڵی دەگیرسێنینەوە و زیاتری دەکەین بۆیان)).

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أنس) ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((يحشر الكافر يوم القيامة على وجهه)) قالوا: يا رسول الله كيف يحشر على وجهه؟! فقال: إن الذي أمشاه في الدنيا على قدمين قادر على أن يمشيه يوم القيامة على وجهه)) وفي لفظ: ((أليس الذى أمشاه على رجلين فى

١ـ أخرجه البخاري، كتاب التفسير باب سورة الفرقان (٤٧٦٠)، ومسلم كتاب صفة القيامة والجنة والنار، باب كيف يحشر الكافر على وجهه (٢٨٠٦).

الدنيا قادر على أن يمشيه على وجهه يوم القيامة؟)). قال قتادة: بلى وعزة ربنا)) واته: بێ باوەڕ لە ڕۆژی قیامەتدا لەسەر ڕووی حەشر دەکرێت، فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ چۆن بە سەر ڕوویدا حەشر دەکرێت؟ پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئەو کەسەی کە لە دونیادا لەسەر دوو پێ ڕێی پێ دەکرد دەتوانێت لە قیامەتدا لەسەر ڕووی ڕێی پێ بکات))، لە گوتەیەکی تردا ((ئایا ئەو کەسەی ڕێی پێ دەکرد لەسەر دوو پێ لە دونیادا بە توانا نییە لەسەر ڕووی ڕێی پێبکات ؟؟)).

قەتادە فەرمووی: بەڵێ سوێند بە عیززەتی پەروەردگارمان)).

من لەگەڵ هەموو کەسێکی ئیمانداری یەکتاپەرستی ڕاستگۆدا دەڵێم: بەڵێ سوێند بە عیززەتی پەروەردگارمان ئەو دەتوانێ...

لە ریوایەتێکی تردا کە لە(سنن الترمذي)و (مسند أحمد)[1] دا هاتووە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((يُحشر الناس يوم القيامة ثلاثة أصناف، صنف مشاة، وصنف ركبان، وصنف على وجوههم))، واتە: خەڵکی لە ڕۆژی قیامەتدا بەسێ شێوە حەشر دەکرێن، هەندێك بە پێ (پیادە)، هەندێکی تر بە سوار، هەندێکی تریان لەسەر ڕوویان)).

ئەوانەی کە سوار دەبن ئەوانە بەندە لە خواترسەکانن (خودایە من و ئێوە بگێڕێت لەوانە)) خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَٰنِ وَفْدًا﴾ مريم: ٨٥، واتە: ئەی پێغەمبەر ﷺ باسی ئەو ڕۆژە بکە، کە ئێمە دەستە دەستە خۆپارێزەکان بەڕێز و حورمەتەوە دەبەینە دیداری خوای بەخشندە بۆ پاداشت بەریز و بە سواری هەروەکو چۆن پێشوازی لە وفدێ دەکرێ)).

کەوابوو فریشتە دادەبەزنە سەر ئەهلی ئیمان و یەکتاپەرست و بەردەوام بوون، لە کاتێکدا ئەوان لە گۆڕەکەیان دەردەچن... کاتێ ئیماندار لە گۆڕەکەی دەردەچێت دەبینێ فریشتە لە پێشوازی ئەو دایە و (سواری) بۆ ئامادە کردووە کە تەنها خوداوەند خۆی دەزانێت چەندە جوان و بەڕێزە بۆ ئەوەی کەسی ئیمانداری

---

[1] ـ أخرجه أحمد (٢ / ٣٥٤)، والترمذي، كتاب تفسير القرآن، باب ومن سورة بني إسرائيل (٣١٤٢) وقال: ((هذا حديث حسن)). وضعفه الشيخ الألباني في ((ضعيف الجامع)) (٦٤١٧) و ((المشكاة)) (٥٥٤٦).

لە خواترس سواری بێت، هەرگیز فریشتە ناهێڵێت بە سەر زەویدا ڕێ بكات... لە هەمان كاتدا ئەو موژدە خۆشەی پێی دەدات، كاتێ پێشوازی لە هەموو ئەهلی ئیمان دەكەن و پێیان دەڵێن:﴿أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ﴾ فصلت: ٣٢، واتە: لە پاشەڕۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان -پاش خۆتان- دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەكەونە خۆشی و شادییەوە.(٣٠) ئێمە لە ژیانی دونیادا دۆستان بووین، لە پاشەڕۆژێشدا،دۆستان دەبین لەوێ نەفستان چ بخوازێ ئامادەیە بۆتان و هەرچیش بخوازن لە بەهەشتدا بۆتان هەیە.(٣١) ئەم مێوانداریەش، میواندارییەكە لەلایەن پەروەردگارێكی گوناهپۆشی بە بەزەییەوە(٣٢))).

كەوابوو باوەڕدار هەر لە یەكەم ساتی دەرچوونی لە گۆڕەكەیەوە موژدەی پێ دەدرێت و ڕێزی لێ دەگیرێ...

دەڵێم: كاتێ گیان دەرچوو.. بەندەكە مرد ... هەموو كارێكی تەواو بوو... هەموو شتێك تەواو بوو... ئەوەی قازانجی كرد ئەوا قازانجی خۆی كرد... ئەوەی زیان لێ كەوتوو بوو ئەوا زیان لێ كەوتوو دەبێت... دەڵێن: فلان كەس كە هەموو دونیای پڕ كردبوو لە عیلم و پلە و پایە و ڕێزی ناو خەڵكی و فەرمانڕەوایی... ئەوا مرد... فلان دەشۆردرێ... ڕووت كرایەوە لە هەموو فەرمانڕەواییەك... لە هەموو جل و بەرگێك... فلان كفن دەكرێت وە هیچ كەس لەم دونیایە دەرنەچووە ئیللا بە ئەو كفنەوە نەبێت هەموو شتێكی بە جێ هێشت... فلان ئەوا بە شان هەڵدەگیرێ... بەرەو كوێ دەیبەن؟ بەرەو گۆڕ... ئەو چاڵە تاریكە وە لەمە بە دواوە لە بەشەكانی تردا باسی دەكەین -انشاء الله- داوا لە خوا دەكەم من و ئێوە كۆتاییمان بە چاكە بگێڕێ و بە ئیمان و یەكتاپەرستییەوە بمرین ... آمین...

تەرم (جەنازە)

لە بەشی ڕابوردودا لە کاتی دەرچوونی روحدا لێبوینەوە، کاتێ کە مردن دادەبەزێتە سەر مرۆڤ و دەمرێت... کاتێ کە توشی نارەحەتی و سەرەمەرگ دەبێت و توشی سەکەرات دەبێت... روحەکە لە جەستەکەی جیا دەبێتەوە و ژیانی مرۆڤ کۆتایی پێ دێت و لاپەرەکانی دادەخرێت... پاشان دەخرێتە سەر (تەختە شۆر) ئەمجار کفن دەکرێت... ئێستا بووەتە جەنازە و پاشان بە شان هەڵدەگیرێ... چیرۆکی ژیانت تەواو بوو ئەی ئادەمیزاد.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلۡكَرِيمِ ۝٦ ٱلَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّىٰكَ فَعَدَلَكَ ۝٧ فِيٓ أَيِّ صُورَةٖ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ﴾ الإنفطار: ٦ـــ٨، واتــە: ئــەی ئادەمیزاد..! چی تۆی تەفرە و فریودراوە بەرامبەر بە پەروەردگاری بەخشندەت کافر بوویت لە گەڵ ئەو هەموو نیعمەت و بەخششانەدا؟ (٦) ئەوەی دروستی کردیت لە نەبوون، ئینجا بە شێوەیەکی زۆر جوان ئەندامەکانی ڕێك خستیت قەد و بەژن وبالاّ و ئەندامی شیاو و گونجاوی پێ بەخشیت جا ڕێك و پێکی کردیت واتە: قەد و قامەت و بالاّ لە جوانترین شێوەی پێ بەخشیت(٧) لەهەر شێوە و دیمەنێکدا خۆی ویستی یەکی خستیت (٨))).

فلان ... ئەو.... چ کەسێکە ئەو!!؟؟ خاوەن سوڵتان و فەرمانڕەوایی بوو... موڵك... خانەدانی... ناسراوی و شکۆمەندی... پێنووس... بیرو هۆش... خاوەنی ئەدەب و زانست... خاوەنی هێز و لەشساغی... ئەو ئێستا هەلگیراوە و لەسەر شانە... بەرەو کوێ دەیبەن؟ بۆ گۆڕستان...

جەنازەکە ئێستا بە شان هەڵدەگیرێ... ئەم دیمەنە بە هەموو دڵ و دەروونتەوە بهێنە یادی خۆت و تیایدا بژی... ئایا دەزانی کە ئەو جەنازەیە بە شان هەلگیراوە هەر کە پیاوەکان لەسەر شانەکانیان بەرزی دەکەنەوە دەست بە قسە کردن دەکات؟؟ چی دەڵێت؟؟

ئیمامی بوخاری[1] ریوایەتی کردووە لە فەرموودەیەکی (ابی سعید الخدری)یەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إذا وضعت الجنازة، واحتملها الرجال على أعناقهم، فإن كانت صالحة قالت: قدموني، وإن كانت غير صالحة قالت:يا ويلها، أين يذهبون بها؟ يسمع صوتها كل شئ إلا الإنسان - ولو سمعه صعق))، واتە: ئەگەر جەنازەیەك ئامادە کراو خەڵکی بە سەر شانەکانیان هەڵیان گرت، جا ئەگەر کەسەکە لە چاکەکاران بوو ئەوا دەڵێت: پێشم بخەن ..پێشم بخەن.. ئەگەر لە چاکەکاران نەبوو ئەوا دەڵێت: وەیل بۆ خۆی، بۆ کوێی دەبەن؟ هەموو شتێك گوێی لەو دەنگە دەبێت تەنها مرۆڤ نەبێت، ئەگەر گوێی لێ بوایە ئەوا دەبورایەوە لە ترساندا)).

هەر لە یەکەم ساتی هەڵگرتنی لەسەر شانەکان قسە دەکات ئەگەر هاتوو ئەم کەسە لە پیاوچاکان بوو ئەوا دەڵێت: تکایە پەلە بکەن و دوام مەخەن، واتە: پێشم بخەن پێشم بخەن... چونکە جێگاکەی خۆی لە بەهەشتدا دەبینێ، ئەوەی بۆی ئامادە کراوە دەیبینێ، خوای گەورە لەو خۆشگوزرانییە بۆی ئامادە کردووە... ئەگەر (پەنا بەخوا) کەسێکی خراپ بوو ئەوا دەڵێت: یا ویلها ... أين يذهبون بها؟؟ واتە: ویل بۆ خۆی... بۆ کوێی دەبەن؟ هەر لە رەحمەتی خوایە بۆ بەندەکانی کە پەردەیەکی خستووەتە نێوان بەندەکانی و دەنگی خاوەن جەنازەکان، ئەگەر ئەو پەردەیە نەبوایە و خەڵکی گوێیان لە دەنگی خاوەن جەنازەکان بوایە ئەوا ژیان تێك دەچوو... هەروەها لە ڕەحمەت و بەزەیی و میهرەبانی خوای گەورەیە بۆ ئێمە و لاوازییەکەمان کە پەردەیەکی خستووەتە نێوان ئێمە و تەسبیحاتی ئەم بونەوەرەی دەور و بەرمان ..

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿تُسَبِّحُ لَهُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ ٱلسَّبۡعُ وَٱلۡأَرۡضُ وَمَن فِيهِنَّۚ وَإِن مِّن شَيۡءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمۡدِهِۦ وَلَٰكِن لَّا تَفۡقَهُونَ تَسۡبِيحَهُمۡۚ﴾ الإسراء: ٤٤، واتە: هەر حەوت ئاسمانەکان و زەوی و هەموو ئەوانەش کە تێیاندان هەموو گەورەیی و بێ خەوشی

---

[1] ـ أخرجه البخاري، كتاب الجنائز، باب حمل الرجال الجنازة دون النساء (١٣١٤).

ئەو(خوا)یە دەڵێن گەواهی بۆ یەکتایی ئەو دەدەن، هەموو شتێك هەر هاواری تاك و تەنیایی ئەو ئەکەن، پاڕانەوە و تەسبیحاتی و حەمدی ئەو دەڵێن، واتە: هەموو نیازمەندی ئەون ئەو بێ نیازە لە هەموو بەڵام ئێوە لە پاکانە و تەسبیحاتیان تێ ناگەن، چونکە عەقڵ و ژیریتان ناخەنە کار بۆ تێگەیشتن)) بۆ؟ خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ إِنَّهُۥ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴾، واتە: بە ڕاستی ئەو (خوا)یە هەمیشە بە حەوسەڵە و لەسەر خۆیە بۆیە لە گەڵ ئەو هەموو گوناهـ و تاوانەدا مۆڵەتی ئێوە دەدا و ناتانگرێ، زۆریش لێبووردەیە، بۆیە هەرکەسێك داوای لێبووردنی لێ بکات لێی دەبووری)). لە سەرخۆیە و هێمنە بەرانبەرتان، کاتێ کە پەردەیەکی خستووەتە نێوان ئێوە و دەنگی تەسبیحاتی هەموو دروستکراوەکان لە دەوروبەرتان... ئەگینا ئەگەر ئەو پەردەیە نەبوایە لە نێوان ئێمە و دەنگی تەسبیحاتی بوونەوەرەکان لە دەوروبەرمان ئەوا عەقڵمان لە دەست دەدا وە ژیانمان سەقامگیر نەدەبوو... وای دابنێ، کە خوای گەورە ئەو پەردەیەی نێوان تۆو جل و بەرگەکەتی لادا و گوێت لە دەنگی جل و بەرگەکەت دەبوو کاتێ تەسبیحاتی دەکرد... یان دەنگی تەسبیحاتی ئەو خواردنەی کە دەیخۆی... یان دەنگی تەسبیحاتی ئەو خانووەی کە تێایدا نیشتەجێی... سوێند بە خوا ئەوا عەقڵت لە دەست دەدا دڵنیابە کە هەموو بوونەوەر بێ ئاگا نین لە یاد و تەسبیحاتی خوا... بەڵکو ئێمە بێ ئاگاییەکەمان درێژەی کێشا... لە ڕێ لادانمان زۆر بووە و لە خوای گەورە زۆر دوور کەوتینەتەوە ﴿ إِنَّهُۥ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴾.

جەنازەکە گەیشتە گۆڕەکەی...گەیشتە ماڵی نامۆیی...گەیشتە ماڵی سامناکی و دڵتەنگی... گەیشتە ماڵی تەنگ و چەڵەمەیی... گەیشتە ماڵی خاك و کرم ... فلان خانەدان و ناسراوی شکۆمەند... خاوەنی فەرمانڕەوایی... ئێستا دەکرێتە ناو ئەم چاڵەوە... ئەم جێگا تەنگ و چەڵەمەیە لە ناو ئەم خاك و خۆڵە... هەرگیز جێگای ئاورێشمی تیادا ڕاناخەن... ئەوان گەڕانەوە و تۆیان بە جێهێشت... تۆیان خستە ناو ئەو خاك و خۆڵە ... هەر چەندە ئەگەر لە گەڵتدا بمانایەوە ئەوا هیچ سوودی نەدەبوو... لەوێ... لەو تەنهاییە هیچ شتێك لە گەڵ تۆدا نەماوەتەوە تەنها

کردەوەکانت و ڕەحمەتی ئەو خوایەی کە زیندووە و نامرێت...

پێغەمبەری خواﷺ فەرمویەتی هەروەکو لە هەردوو (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی(أنس)ەوە: ((یتبع المیت ثلاث: أهله وماله وعمله، فیرجع اثنان و یبقی واحد، یرجع أهله وماله ویبقی العمل)) واتە: سێ شت شوێنی مردوو دەکەوێت: کەسو کارەکەی و سامانەکەی و کردەوەکانی، جا دووانیان دەگەڕێنەوە و یەکێکیان دەمێنێتەوە، کەسوکار و سامانەکەی دەگەڕێنەوە و کردەوەکانی دەمێنێتەوە)).

هەموو سامانەکەی بە سەر کەس و کارەکەیدا دابەش دەکرێت... لەم ژیانی دونیا و تەنها کردەوەکانی مایەوە کە ئەم بەندە بە دەستەکانی خۆی پێشی خۆی خستووە... هیچ کەس لە کەس و کارت ناتوانن تەنها شەوێك لە گەڵ تۆدا و لە ناو گۆڕەکەتدا بمێننەوە هیچ سوودی نییە تەنها ئەوە نەبێت کە بە دەستەکانی خۆت پێشت خستون...

بە(حاتم الاصم)[2] یان گوت: بە چی شتێك پشت بەستنت بە خوا هێنایە دی؟ فەرمووی: بە چوار ئاکار و رەوشت: دڵنیا بووم کە رزقەکەم هیچ کەسێکی تر نایبات بۆیە دڵنیا بووم، دڵنیا بووم کە کارەکانم جگە لە خۆم بە جوانی هیچ کەسی تر ئەنجامی نادات بۆیە خۆم پێوە خەریك کردووە وە دڵنیا بووم کە مردن لە ناکاودا دێت بۆیە من دەست پێشخەر بووم... دڵنیا بووم کە خوای گەورە هەموو کاتێك دەمبینێت بۆیە شەرمم کرد لە کاتی سەرپێچیدا بمبینێ)).

چەند وشەیەکی کەم دەبوایە بە روناکی و بە ئاوی چاو بنوسرایە نەك بە ئاوی ئاڵتون... بەڵێ... کەس و کار دەگەڕێنەوە... سەروەت و سامان دەگەڕێنەوە... تەنها کار و کردەوەکانت دەمێنێ... بۆیە هەر ئێستا چاکە بروێنە... بۆ رۆژێك کە پێویستت بە تەنها یەك تەسبیحاتە... یان یەك جار وتنی (لا اله الا الله)... یان یەك (الله اکبر) یان تەنها یەك رکات لە تاریکی شەودا و لە بەر دەستی خوای گەورە و باڵا دەست دا.

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الرقاق، باب سكرات الموت (٦٥١٤)، ومسلم كتاب الزهد والرقائق (٢٩٦٠).

٢ـ أخرجه البيهقي في ((الشعب)) (١٢٧٤)، وأبو نعيم في ((الحلية)) (٨ / ٢٧٣).

لە ئەمریکا بووم – بە سەردانێك چوو بووم بۆ لای ئەو برایانە–... پێیان گوتم: فلان کەس یەکێکە لەو برایانەمان لێرە دەژی... کەچی هیچ یارمەتیمان نادات بە سەروەت و سامان بۆ ئەنجامدانی پرۆژە خەیرییەکان... ئامادە نابێت لە گەڵماندا لە کاتی نوێژەکاندا... کەچی خوای گەورە سەروەت و سامانێکی فراوانی پێداوە بە هۆی ئەو بازرگانییەوە و نزیکی ئەم مزگەوتەیە... حەز دەکەین بڕۆین بۆ لای و یادی خوای بهێنیتەوە... مردن و گۆڕ و ڕۆژی دوایی یاد بهێنەوە... بەڵکو خوای گەورە ڕازی بوون بخاتە ناو دڵیەوە بە هۆی قسەکانتەوە ... منیش ڕۆیشتم بۆ لای ئەو کابرایە لە گەڵ چەند برایەکدا ... یادیم خستەوە بە یادی خوای گەورە کەچی هیچ سوودی نەبوو... هەندێ قورئانم بە سەردا خوێندەوە کەچی هیچ کاریگەری لەسەر نەبوو... یادیم خستەوە بە هەندێ لە فەرموودەکانی پێغەمبەری نازدارﷺ کەچی دڵی هیچ نەجولایەوە... ئەمجار پێی گوتم: ئەی مامۆستا خۆت هیچ ماندوو مەکە... گوتم: خوا پاداشتی چاکەت بداتەوە دڵنیات کردم... کاتێ دڵتەنگی و غەمباری بە ڕوومەوە بینی ڕووی لێ کردم، منیش گوتم: خەیر... داوا لە خوا دەکەم کە دڵی تۆی کردبێتەوە بۆ وەرگرتنی حەق... گوتی: من دڵنیات دەکەمەوە ئەگەر کاتێ گەڕامەوە بۆ شار و وڵاتەکەی خۆم ئەوا مزگەوتێك بۆ خوا دروست دەکەم ... خۆم یەکلا دەکەمەوە بۆ خواپەرستی و گوێڕایەڵی... گوتم: کەوابوو پێنوسێك و پەڕەیەکی کاغەزم بدەرێ... گوتی: بۆ؟ گوتم: دەمەوێت بەڵێننامەیەك بنوسیت و فریشتەی مردن (ملك الموت) لە سەری ئیمزا بکات بۆ ئەوەی (ملك الموت) بە هیچ شێوەیەك نزیکت نەبێتەوە تاکو دەگەڕێیتەوە وڵاتەکەت و مزگەوتێك دروست دەکەیت و دەگەڕێیتەوە بۆ لای خوا و خۆت یەکلا دەکەیتەوە بۆ گوێڕایەڵی و خوا پەرستی... کابرا پێکەنی و لە مەبەستەکەم تێگەیشت... تەماشایەکی کردم و گوتی: من نەهاتووم بۆ ئەم وڵاتە تەنها بۆ (دۆلار) کۆکردنەوە نەبێت... ئەمجار گوتی: من هەر کاتێك توشی سەر ئێشەیەك ببم ئەوا لە گیرفانم کاغەزێکی سەد دۆلاری دەردەهێنم و دەیخەمە سەر سەرم و بە بێ دواکەوتن سەر ئێشەکەم نامێنێ... گوتم: کەوابوو تۆ بەندەی دۆلاری...(عبد للدولار).

ڕاستی فەرمووە پێغەمبەری هەڵبژێردراوﷺ کە دەفەرموێت: ((تعس عبدالدينار، وعبد الدرهم، وعبد الخميصة: إن أعطي رضي و إن لم يعط سخط، تعس و انتكس، وإذا شيك فلا انتقش))، [١] واتە: کەساس و چارەرەش بوو بەندەی دینار و بەندەی دەرهەم و بەندەی (الخميصه) ئەگەر پێی بدرێ ئەوا ڕازی دەبێت و ئەگەر پێی نەدرێ ئەوا پەست دەبێت، کەساس و سەرەوژێر بوو، ئەگەر درکێك چوو بە لەشیدا ئەوا کەسێك نابینێتەوە بۆی دەربهێنێ)).

سوێند بە خوا هیچ شتێك سوودی بۆت نییە تەنها ئەوە نەبێت کە پێشی خۆتی دەخەیت...

پێغەمبەری خواﷺ بە هاوەڵانی دەفەرموێت: ((أيكم مال وارثه أحب إليه من ماله؟ قالوا: يا رسول الله، ما منا أحد إلا ماله أحب إليه . قال: ((فإن ماله ما قدم، ومال وارثه ما أخر)) [٢] واتە: کام لە ئێوە سامانی میراتگرەکەی لە سامانەکەی خۆی خۆشتر دەوێت؟ فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ هیچ کەسێك لە ئێمە نییە وە هەموومان سامانەکەی خۆمان لا خۆشەویستترە، فەرمووی: کەواتە سامانەکەی خۆی ئەوەیە کە پێشی خۆی دەخات و سامانی میراتگرەکەی ئەوەیە کە پاشی خۆی دەخات و جێی دەهێڵێ)).

کەوابوو سەروەت و سامانە ڕاستەقینەکەت ئەوەیە کە لە ژیانتدا و لە دونیادا خەرجت کردووە بە دەستەکانی خۆت... بۆیە هەرگیز پیسکە مەبە لەسەر خۆت ئەو سەروەت و سامانەی کە سەرقاڵی کردووی لە یادی خوا... سەرقاڵی کردووی لە گوێڕایەڵی خوا... لە نوێژ ... لە کردەوەی چاکە بۆ دوا ڕۆژت... بەڵکو ڕەنگە تۆ ئەو هەموو سامانە لە ڕێگای حەرامەوە کۆت کردبێتەوە، خۆت نەدەپاراست لە کاتی خواردنی حەڵاڵ، یان پارویەکی حەڵاڵ بکرێتە دەمی کەس و کار و منداڵەکانتەوە ... ئەم سامانە لە بەر دەستی خوای گەورە پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی: لە چی ڕێگایەکەوە پەیدات کرد و لەچی ڕێگایەکەوە خەرجت کردووە؟ سامانەکەت بە

١ـ أخرجه البخاري كتاب الجهاد و السير، باب الحراسة في الغزو في سبيل الله (٢٨٨٦، ٢٨٨٧) من حديث أبي هريرة ﷺ.

٢ـ أخرجه البخاري كتاب الرقاق، باب ما قدم من ماله فهو له (٦٤٤٢) من حديث عبدالله بن مسعود ﷺ.

جێ دەهێڵی... بە سەر میراتگرەکانتدا دابەش دەکرێت... ئەگەر بڕۆی بۆ ناو گۆڕ... هیچ شتێك لە ناو گۆڕدا لە گەڵ تۆدا نامێنێتەوە تەنها کردەوەکانت نەبێت... گۆڕەکەت داخرا... بە تەنها مایتەوە ئەی بەستەزمان... پەروەردگارا... یارمەتیمان بدە لە تەنهایی ناو گۆڕ ئەی بە بەزەییترین کەسی میهرەبانەکان ..

لە فەرموودەیەکدا کە (الترمذي و ابن ماجة و الحاکم)[١] بە سەنەدێکی (حسن) ڕیوایەتیان کردووە ((کان عثمان إذا و قف علی قبر بکی حتی یبل لحیته . فقیل لـه: تذکر الجنة والنار فلا تبکي، وتبکي من هذا؟ قال عثمان: إن رسول الله قال: إن القبر أول منازل الآخرة، فإن نجا منه، فما بعده أیسر منه، وإن لم ینج منه فما بعده أشد منه)) وقال رسول الله (ما رأیت منظرا قط إلا والقبر أفظع منه))، واتە: ((ئەگەر ئیمامی عوسمان لەسەر گۆڕێك ڕابوەستایە دەستی بە گریان دەکرد تاکو ریشی تەڕ دەبوو، پێیان گوت: باسی بەهەشت و ئاگرت بۆ دەکرێت کەچی ناگریت، بەڵام لەم کاتەدا دەگری؟ عوسمان فەرمووی: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: گۆڕ یەکەم ماڵە لە ماڵەکانی دوارۆژ ئەگەر لێی ڕزگار بووی ئەوانەی لە پاش ئەو دێت سووك و ئاسانترە وە ئەگەر لێی ڕزگار نەبیت ئەوانەی کە لە پاش ئەو دێت سەختترە)) وە پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((هیچ دیمەنێکم نەبینیوە ئیللا گۆڕ لەو ترسناکترەو سامناکترە))

من حەز دەکەم بە هەموو دڵێکەوە بۆ هەر کەسێ هەستی کرد بە دڵ ڕەقی و وشك بوونی چاوەکانی ئەوا با لە گەڵ جەنازەیەکدا بڕوات... و بە قەستی تەماشی ناو گۆڕەکە بکات لە پێش ئەوەی مردووەکەی تیادا بنێژن... بۆیە پێغەمبەری خواﷺ فەرمانی پێ کردووین بە سەردانی گۆڕستان و دەڵێت: ((نهیتکم عن زیارة القبور، فزوروها)) [٢] واتە: من سەردانی گۆڕستانم لە ئێوە قەدەغەکردبوو جا لێرە بە دواوە سەردانی بکەن))

١ـ أخرجه الترمذي، کتاب الزهد، باب (٥) رقم (٢٣٠٨) وقال: ((حدیث حسن غریب))، وابن ماجه، کتاب الزهد، باب ذکر القبر والبلی (٤٢٦٧)، وأحمد (٤٥٦)، والحاکم (١/ ٣٧١)، وحسنه الألباني في ((صحیح الجامع)) (١٦٨٤)، و((المشکاة)) (١٣٢).

٢ـ أخرجه مسلم، کتاب الجنائز، باب استئذان النبيﷺ ربه في زیارة قبر أمه (٩٧٧).

له ڕیوایەتێکی تردا که له (صحیح مسلم) دا هاتووه ((فإنها تذكر الموت))[1] واتـه: چونکه مردنتان یاد دەخاتەوه)).

ئەی ئەو کەسەی هەست به ڕەق بوونی دڵەکـەت دەکـەیت بەرانبـەر بـه گـۆڕ... تەماشای بکە... تەماشای ڕوبەڕەکەی بکـه و بـیر بکـەرەوە لـه تـەنهایی و تـەنگ و چـەڵەمەیی، تەماشـای ئـەو خاکـه بکـه کـه لـه بـن گۆڕەکەدایـه... ئـەمجار بیهێنـه بەرچـاوی خـۆت کـه ئـەوه تـۆی ئـەو هـەموو گڵـه دەکەنـه سـەر لاشـەت و دەم و چاوتدا... یادی ئەو گڵه بکەرەوە که دەکرێته سەر لاشەتدا... به تەنها لـەو جێگـه تەسـك و تەنهاییـه دەمێنیتـەوه، حـەز دەکـەم لێـرەدا هەنـدێ ڕاوەسـتم وەکـو بنەمایەکی زانستی، ناچـارم کـه بیڵـیم... ئـەگینا حـەزم دەکـرد هـەر لـەم باسـەدا بـەردەوام بوایـەم وە بـه چـەند وشـەیەکی نـەرم و نیـان و ناسـك لـه پێغەمبـەری خوداوەﷺ پێشینه چاکەکارانمانەوه بۆ ئـەوەی دڵـەکان بـدوێنم... بـەلام هـەروەکو باسم کرد من تەنها دڵەکان نادوێنم... وە تەنها عەقڵەکان نادوێنم بەڵکو دڵ و عەقڵ هەردوو پێکەوه دەدوێنم له هەمان کاتدا... بەڵێ... چونکه هەندێ خەڵکی بەرانبەر به گورێك و له گەڵ گۆڕێکدا ڕادەوەستێ... دەڵێت: ئـەو خۆشـگوزەرانییه و سزایەی ناو گۆڕ که باسی لێوه دەکەن تەنها ئەفسانه و قسەی پڕ و پووچـه... چـونکه ئـەم کاره عەقڵ پێی ڕازی نییه... چونکه هیچ گونجا و بـه جـێ نییـه کـەوا گـۆڕ فـراوان بێتەوه یان تەسك بێتەوه یان خاوەنەکەی خۆشگوزەران بێت یاخود سـزا بـدرێت...؟ ئەمـه کارێکـه عـەقڵ وەری ناگرێـت... هـیچ عـەقڵێکی سـاغ و تـەواو بـاوەڕی پـێ ناکات...

براکانم... من هەرگیز له ڕێز و پایـەی عـەقڵ کـەم ناکەمـەوه... بـەڵکو دووپـاتی دەکەمەوه کەوا هەرگیز ڕوناکی(وەحی) سرووش ڕوناکی عەقڵ ناکوژێنێتـەوه بـەڵکو پاکی دەکاتەوه و به هێزی دەکات و پڕ بەرەکەتی دەکات... به مەرجێ ئەو عەقڵه له گەڵ هەموو بوونەوەردا سوژدە بەرن و ملکەچی خوای گەورە بن... خوای گەورە عەقڵی به پاکی ناو بردووه له قورئاندا وه پایه و شکۆمەندی ڕوونکردووەتەوه..

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الجنائز، باب استئذان النبيﷺ ربهفي زيارة قبر أمه (٩٧٦).

خواى گەورە دەفەرموێت: ﴿أَفَلَا يَعْقِلُونَ﴾ يـس : ٦٨، واتە: دە ئايا ئەوان تێ ناگەن و ژيرييان ناخەنە كار)) خـواى گـەورە دەفـەرموێت: ﴿ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ﴾محمد: ٢٤، واتە: ئايا ئەوانە بۆ لە ئايەتـەكانى قورئـان رانـامێنن و تـێ نـافكرێن تـا پـەند و ئامۆژگـارى لـێ وەرگـرن)) خـواى گـەورە دەفـەرموێت: ﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴾ الأنعام: ١١، واتە: پێيـان بڵـێ: بـچن بـە ولاتى بێ باوەڕەكاندا ئەوانەى ياخى بوون گەشتێ بكـەن ئەوسـا تەماشـاكەن بـزانن پاشە رۆژى ئەوانە چۆن بوو كە ئايەتەكانى خوايان بە درۆ دادەنا؟))، خواى گـەورە دەفــەرموێت:﴿ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ﴾ آل عمـــران: ١٩٠، واتـــە: بـــە راســـتى لـــەو شـــێوە دروســـتكردنە سەرسـوڕهێنەرەى ئاسمانـەكان و زەوى و ئـاڵوگۆڕى شـەو و رۆژ چـەندين بەڵگـە و نيشانەى پتەو هەيە لەسەر بوونى خوا و تاك و تەنيايى بۆ كەسانێ خـاوەن ژيـرى و هۆشمەندن)). بۆ خاوەنى عەقڵە روناكەكان... كـەوابوو عـەقڵ چـەندە مەزنـە؟؟!! عەقڵ چەندە بە شكۆيە؟؟!! عەقڵ چەندە بەڕێزە؟ بە مەرجێ جگە لەو رۆڵەى كـە پێى سپێردراوە هيچ رۆڵێكـى تـر نـەبينى... سنورى خـۆى نەبـەزێنى... لـە توانـاى خۆى زياتر هەنگاو نەنێت... دەبێت عەقڵ لەگەڵ هەموو بوونەوەردا ملكەچى خـواى گەورە بن...

چونكە زۆر ئەستەمە كەوا عەقڵ بتوانێت ڕاستيەكانى(وەحى) سـرووش بزانێـت و بناسێت و لێى تێبگات لەم راستێتيە گەورە بە بێ (وەحـى) سـرووش. مـن پرسـيار لەو برا و خوشكانە دەكەم: ئايا كێ خـاوەنى پـاكترين و شـكۆدارترين و مـەزنترين و خاوێنترين عەقڵە كەوا ئەم زەوييە ناسيويەتى ؟؟ ئەو كەسە محمد ى كـوڕى عبـدالله يـەﷺ... لـە گـەڵ ئەوەيـشدا پێغەمبـەرمانﷺ نەيـدەتوانى راسـتيەكانى ئيمـان و قورئان بناسێت ئيللا لە پاش هاتنى (وەحـى) سـرووش لـە لايـەن خوداوەنـدەوە... چۆن ئەم قسەيە دەكەيت؟؟ ئايا پێغەمبەرى خواﷺ ڕاستيەكانى ئيمانى نەدەناسى بە عەقڵە روناكەكەى ئيللا پاش دابەزينى(وەحى) سرووش؟؟ بەڵێ...

خوای گەورە دەفەرمویت: .. ﴿وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۚ مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا ۚ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾ الشورى: ٥٢، واتە: هەروەك بۆ پەیامبەرانی پێشین وەحیمان كرد ئاوایش ئەم قورئانەمان بۆتۆ وەحی كرد بە بڕیار و فەرمانی خۆمان و ڕۆح و گیان و ئەقڵ دەژێنێتەوە تۆ لەپێش وەحی نەت ئەزانی كتێب و بڕوا چییە؟ بەڵام ئێمە ئەو قورئانەمان كردە نوور و ڕووناكییەك تا بە هۆی ئەوەوە هەر كەسێكمان بوێت لە بەندەكانمان ڕێنمایی بكەین كەوابوو چ قورئان چ بڕوا هەردوو بەهرەی خوان بێ گومان تۆ ئەی موحەممەدﷺ بۆ ڕێگەیەكی ڕاست خەڵكی ڕێنوێنی دەكەیت)).

كەواتە... تەنانەت پێغەمبەری خوا(ﷺ) نەیدەتوانی لە پێش (وەحی) سرووش ڕاستیەكانی وەحی بزانێت و بناسێت... عەقڵ بواری خۆی هەیە، دەبا لە بوارەكەی خۆیدا داهێنان ئەنجام بدات... خۆت دەزانی كە چەندە پێویستمان بە داهێنانی عەقڵەكان هەیە لەم كات و ماوەیەدا ... بەڵام ئێمە عەقڵ بكەینە(حاكم) دادوەرێك بە سەر دینی خوای گەورەوە ئەوا سوێند بە خوا ئەم دینە دەبووە یاریەك بە دەستی عەقڵی مرۆڤەكانەوە... ئەگینا من پرسیار دەكەم، ئەو چۆن دینێك دەبێت كە ئێمە وەری دەگرین ؟؟ ئەو دینەی كە عەقڵی تۆ بڕیاری لە سەرداوە ؟؟ یان ئەوە دینەی كە عەقڵی من بڕیاری لە سەرداوە ؟؟ یان ئەو دینەی كە عەقڵی فلان بڕیاری لە سەرداوە؟؟ یان عەقڵی فلان... ئەم دینە كام دینە و چۆن دینێكە ؟؟ !

ئیمامی عەلیﷺ دەڵێت: ((لو كان الدین بالرأي لكان المسح علی باطن الخف أولی من المسح علی أعلاه)).[1] واتە: ئەگەر دین بە بۆچوون(ڕای) بوایە ئەوا سڕینی ژێرەوەی خوف لە پێشتر و ڕەواتر بوو لە سڕینی سەرەوەی)) ئەگەر بتەوێت خوفەكانت بسڕی ئەوا سوننەت وایە كە سەرووی خوفەكان بسڕی... ئەوەك ژێرەوەی كە دەكەوێتە سەر زەوییەكە... ئەگەر دین بە پێی عەقڵ بوایە ئەوا ژێرەوەی خوفەكان لە پێشتر و ڕەواترە بۆ سڕین لە سەرەوەی خوفەكە... بەڵام

١ـ أخرجه ابو داود،كتاب الطهارة، باب كیف المسح؟ (١٦٢ – ١٦٢)، والدار قطني في ((السنن)) (١ / ١٩٩، ٢٠٤)، والبیهقي في ((السنن الكبری)) (١ / ٢٩٢)، وصححه الألباني في (الإرواء) (٣).

دين ئـەرك پێدان و ياسادانانە، ئەمەيشە ئـەوە ناگەيـەنێت كـە ئێمـە عـەقڵ پـووچ بكەينەوە و هەڵيبوەشێنينەوە... دەبا بيربكەينـەوە بـە عەقڵـەكانمان لـە فـەرمانى پەروەردگارمان و پێغەمبەرمانﷺ .. من (هەروەكو باسم كرد) ڕێـز و پايـەى عـەقڵ كەم ناكەمەوە لە بايەخ و گرنگى كەم ناكەمـەوە... ئـەگينا ئەگـەر عـەقڵ بـەرنگارى روناكى (وەحى) سرووش ببێتەوە وە ئەو عەقڵـە لـە پـەيرەو بەرنامـەى پێغەمبـەرى خواﷺ لا بدا يان لە بەرنامەى پێغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) بـە شـێوەيەكى گشتى... سوێند بەو خودايەى كە هيچ خودايەك جگە لە ئەو نييە ئەوا عەقڵ لە نـاو زەلكاوێكى بـێ نرخـەوە نـوقم دەبێـت... نـوقم دەبـوو لـە نـاو زۆنگـاوى گـومڕايى و ئارەزووەوە... ئايا بە بيرتدا دێت عەقڵى وا هەيە مانگا دەپەرستێ ؟؟ بەڵكو عەقڵى وا هەيە مـشك دەپەرسـتێ ؟؟ ئايـا بـاوەڕ دەكـەيت؟؟ كـە مانگايـەك لـە سـەردەمى ئـەتۆم و سـەردەمى(فـضائيات)دا وە لـە سـەردەمى(انترنێـت)دا تـاكو ئێـستا كردوويانەتە خوايەك و دەيپەرستن؟؟ دەيپەرسـتن جگـە لـە خـوا..(جـل جلالـە)وە هەروەها لە سەردەمى ئەتۆمدا مشك دەپەرستن لە پەرستگا گەورە و شكۆدارەكاندا جگـە لـە خـوا؟؟(جـل جلالـە) بـەڵكو عـەقڵى وا هەيـە كـە ئەنـدامى نێرينـەى پيـاو دەپەرستێت؟؟ بەڵكو عەقڵى وا هەيە كە ئەندامى مێيينەى ئـافرەت دەپەرسـتێت؟؟ عەقڵى وا هەيە مرۆڤ دەپەرستێت؟ ئـەوەتا عيـسا ى كـوڕى مـريم دەپرسـتن (عليـه وعلى نبينا أفضل الصلاة والسلام)وە (العزير)يان دەپەرست... عەقڵى وا هەيە كـەوا كچەكەى خۆى دەكوژێت، كە هێشتا زينـدووە لـە ترسـى برسێتى و شـەرمەزارى! عـەقڵى وا هەيـە بـەرگرى لـەزۆرانبازى(گـا) دەكـات! عـەقڵى وا هەيـە بـەرگرى لـە رەگەزپەرسـتى رەنگـى پيـستەكان دەكـات! عـەقڵى وا هەيـە(نـاڵێم چـەندەها ماڵ)،بەڵكو چەندەها دەوڵەت و ميللەت لە ناو دەبـەن لـە ڕێگـاى موشـەك و چـەكى هاوێژەر و فڕۆكە و راجيمە و زريپۆشەوە بە ناوى ئازادى و ديموكراسـييەوە، عـەقڵى وا هەيە خاوەنەكەى دەڵێت:

هبوني عيدا يجعل العرب أمة　وسيروا بجسماني على دين برهم

سـلام علـى كفـر يوحـد بيننـا　وأهــلا وســهلا بعــده بجهــنم

واتە: بمبەخشنە جەژنانەيەك بە مەرجێ عەرەب بكاتە ميللەتێك، لاشەكەم بكەنە

سەر دینی (برهم)، سڵاو لە کوفرێك ببێتە هۆی یەکگرتنمان، لە پاش ئەوە دۆزەخ بە خێر بێت.

عەقڵی وا هەیە خاوەنەکەی دەڵێت: دواین کەڵەشێر کە بانگی دەکرد(قوقاندی) سەرمان بڕی ئێستا هیچ نەماوەتەوە تەنها خوا نەبێت...!! ئەوا ئاسکێکی تر رادەکات هەموو سەگەکانی راوی دوای کەوتوون ئێمەیش دوای دەکەوین پاشان راوی خوا دەکەین...))عەقڵێکی تر هەیە خاوەنەکەی دەڵێت: ئەو خودا ناپەرستێ و شەیتانیش ناپەرستێ ئەمجار دەڵێت: هەردووکیان دیوارێکن چاوەکانم دەگرن و دایدەپۆشن... ئایا دیوارێك بگۆرمەوە بە دیوارێکی تر... عەقڵی ئافرەتێکی تر هەیە خاوەنەکەی دەڵێت: تەنانەت (یەکتاپەرستی) ش ستەمی لە ئافرەت کردووە. پێیان گوت: چۆن؟ گوتی: وشەی یەکتاپەرستی بریتییە لە(لا اله الا هو) ئایا بۆ نالێین(لا اله الا هي)؟ ئایا ئەمانە عەقڵن ئەی بەرێزان؟؟ ڕەحمەتی خوا لە زانای پایەدار (ابن القیم) کاتێ دەڵێت:

لا یـستقل العقـل دون هدایـة   بـالوحي تأصـیلا ولا تفـصیلا
کالطرف دون النور لیس بمدرك   حتـى یـراه بكـرة و أصـیلا

واتە: هەرگیز عەقڵ سەربەخۆ نابێت بە بێ هیدایەتی، وەحی لە بناغەوە و بەدوور و درێژی، وەکو چاوێك بە بێ روناکی نابینێ،تاوەکو تەماشا بکات بەیانیان و ئێواران.

تۆ چاوەکانت دەبینێ... منیش چاوەکانم دەبینێ... بەڵام ئایا لە تاریکیدا هیچ دەبینین ؟؟ هیچ نابینین لە تاریکیدا... لە گەڵ ئەوەیشدا هەستی بینیمان هەیە... بەڵکو دەبێ روناکی یەك هەبێت بۆ ئەوەی ببینێ...بۆیە عەقڵەکەی من و عەقڵەکەی تۆ پێویستی بە روناکی پێغەمبەرایەتی یە... بۆ ئەوەی ئەم عەقڵە حەق و راستی لەسەر راستێتی خۆی ببینێ... ئەگینا ئەوا ئەم عەقڵە نوقمی تاریکی گومڕایی دەبێت... عەقڵی وا هەیە لە بواری دونیادا داهێنان دەکەن (من نکۆڵی لە داهێنان ناکەم) بەڵام ئەگەر لە رووی بیرو باوەڕە و ئەخلاقەوە تەماشای بکەیت ئەوا دەبینی

کەوتووەتە نێو قوڕاو و لێتاودا بە بێ ناکۆکی...

لا يستقل العقل دون هداية ... بالوحي تأصيلا ولا تفصيلا
كالطرف دون النور ليس بمدرك ... حتى يراه بكرة و أصيلا
نور النبوة مثل نور الشمس ... للعين البصيرة فاتخذه دليلا
فإذا النبوة لم ينلك ضياؤها ... فالعقل لا يهديك قط سبيلا
طرق الهدى محدودة إلا على ... من أم هذا الوحي والتنزيلا
فإذا عدلت عن الطريق تعمدا ... فأعلم بأنك ما أردت وصولا
يا طالبا درك الهدى بالعقل ... دون النقل لن تلقى لذاك دليلا[1]

واتە: هەرگیز عەقڵ سەربەخۆ نابێت بەبێ هیدایەتی، وەحی لە بناغەوە و بە دوور و درێژی، وەکو چاوێك بە بێ روناکی نابینێ، تاکو تەماشا بکات بەیانیان و ئێواران، روناکی پێغەمبەرایەتی وەك روناکی رۆژە، بۆ ئەوەی چاوەکان ببینن بۆیە بیکە رێ پیشاندەر، ئەگەر پێغەمبەرایەتی روناکی خۆی پێت نەبەخشی، ئەوا عەقڵ بە تەنها هەرگیز بۆ ڕێگا ڕێنموییت ناکات، ڕێگاکانی هیدایەت دیاریکراون تەنها ئەو کەسە نەبێت کە بۆ پیشەوای ئەم سرووشە و قورئانە، ئەگەر بە قەستی لە ڕێگا لابدەیت ئەوا بزانە کە خۆت نەتویستووە بگەیتە جێ، ئەی ئەو کەسەی کە دەتەوێت هیدایەت لە ڕێگای عەقڵەوە بەدەست بهێنی، بە بێ قورئان و فەرموودە بزانە کە ئەوە نابێتە ڕابەرت.

علم العليم وعقل العاقل اختلفا ... من ذا الذي فيهما قد أحرز الشرفا
العلم قال: أنا أحرزت غايته ... والعقل قال: أنا الرحمن بي عرفا
فأفصح العلم إفصاحا وقال له ... بأينا الله في قرآنه اتصفا
فأيقن العقل أن العلم سيده ... فقبل العقل رأس العلم و انصرفا

زانستی زانیارێك و عەقڵی هۆشمەندێك بووە جیاوازییان، کام لەوان پلە و پایە و شکۆمەندیان بە دەست هێنا، زانستەکە گوتی: من ئەو مەبەستەیەم بە دەست

---

١. ((الصواعق المرسلة)) لابن القيم (٣/ ٩٧٩) ط دار العاصمة.

هێناوە عەقڵ گوتی: لە ڕێگای منەوە خەڵکی (الرحمن) ی ناسیوە، بۆیە زانستەکە بە دەربڕینێك دەربڕی و گوتی: بە کام لە ئێمە خوای گەورە لە قورئاندا وەصفی خۆی کردووە،بۆیە عەقڵ زانی کەوا زانست گەورەی ئەوە، پاشان عەقڵ سەری زانستی ماچ کرد و بلاوەیان لێ کرد.

کەوابوو ئەمە بنەمایەکە دەبێ بزانین لە کێشە و باسی سزا و خۆشگوزرانی و ناو گۆڕ و تاوەکو حوکم نەدەین بە سەر دینی خوداوە بە عەقڵەکانمان.

بنەمای دووەم...

دەڵێن:... سزای ناو گۆڕ لە قورئانی پیرۆزدا نەچەسپاوە، هەر چەندە لە سوننەتدا هاتبێت ئەوا بەسە بۆ ئێمە تەنها لە قورئانەوە شت وەرگرین!!

قسەیەکی زۆر ترسناکە... بەڵکو لەو پەڕی ترسناکیدایە وە ڕەنگە ئەوان ئەو ئایەتە بکەنە بەلگە کە دەڵێت: ﴿مَّا فَرَّطْنَا فِي ٱلْكِتَٰبِ مِن شَيْءٍ﴾ الأنعام: ٣٨، واتە: لە هیچ شتێك کەمتەرخەمیمان نەکردووە لە(لوح المحفوظ) دا)) ئەم قسەیە ڕاستە بەلام مانای ئەوە ناگەیەنێت کە ئێمە پێویستمان بە سوننەت نییە و تەنها قورئان بەسە! چونکە ترسناکییەکی زۆر گەورەیە... چونکە بە دەقی قورئانی پیرۆز خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ﴾ الحشر: ٧، واتە: هەرچی پەیامبەرﷺ پێی دان وەری بگرن، واتە: بەچی فەرمانی پێ کردن بیکەن چ لەم دەستکەوتەدا و، چ لە هەر شتێکی تردا جێبەجێی بکەن. ڕێپیشی لە هەر شتێ لێ گرتن، ئێوەش دەستی لێ هەلگرن، خۆتان لە خەشم و غەزەبی خوا بپارێزن بە جێبەجێکردنی فەرمانەکانی و وازهێنان لە قەدەغەکراوەکانی بە ڕاستی خوا سەخت تۆڵەیە قاری لە هەر کەسێك گرت ڕزگاری نابێ)).

ئایا ئەوانە لە بیریان چووە کە خوای گەورە ئەم قورئانەی بە جارێك دانەبەزاند؟ بەڵکو خوای گەورە هەردوو (وەحی) سرووشەکەی پێکەوە دابەزاند (قورئان و سوننەت) بیر بکەینەوە ئەی موسڵمانان... من ڕووی دەمم لە هەموو ئەم ئوممەتە

لەسەر زەوی بە گشتی دەکەم و لە گەڵ ئەواندا قسە دەکەم... کە تۆ فـەرمانت پـێ کراوە بە وەرگرتنی سـوننەتەکەی پێغەمبـەری خۆشەویستﷺ... بـەڵکو قورئانی پیرۆز ئەم مەسەلەی یەکلا کردووەتەوە...

خوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًا مُّبِينًا﴾ الأحـزاب: ٣٦، واتە: بۆ هیچ پیاو و ژنێکی بـڕوادار نییـە کـاتێ خـوا و پەیامبەرەکـەی بڕیـاری کارێکیان دا سەرپشککرانیان بۆ هەبێ لە کارەکەیاندا واتە: بۆیان نییە خۆیان بارێك هەڵبژێرن، بەڵکو دەبێت بێ سەرلێکردنەوە فەرمانبەردار و ملکەچ بن، ئەمانە گشت ئەو ڕاستییە دووپات دەکەنەوە کە دەبێ موسڵمان هەمیشە گوێڕایەڵی لە خـوا و لـە پێغەمبەرەکەی بکەن و نابێ بۆ خۆی – بێجگـە لـەوە – بڕیـارێکی تـر بـدات (ئـیبن کەسیر) یش ئەڵێت: ((ئەم ئایەتە هەموو بوارەکانی ژیان دەگرێتـەوە، کـەوابوو هـەر کات خوا و پەیامبەرەکەیﷺ بڕیاری شتێکیان فەرموو لە هـەر بوارێکـدا ئـیتر ئـەبێ هەر ئـەوە پیـادە بکـرێ ئـەگینا یاخیبوون و سەرپێـچییە)) هەرکەسێك سەرپێچی بکات لە فەرمانی خوا و پەیامبەرەکەی بەو شێوەیە کە جگە لـە بڕیارەکـانی ئـەوان کـارێکی دی هەڵبـژێرێ بـۆ خـۆی ئـەوە بـێ گومـان گـومڕا بـووە بـە گومڕابـوونێکی ئاشکرا)) .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا۟ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَخْشَ ٱللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَآئِزُونَ﴾ النـور: ٥١- ٥٢، واتە: وتە و گوفتاری بڕوادارەکانیش کاتێ بانگ دەکرێن بۆ لای خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ بۆ ئەوەی لە نێوانیاندا داوەری بکا هەر ئەمەیە کە ئەڵێن: ئەوا بیستمان و گوێڕایەڵیشین، ئا ئەوانە – کە بۆ ڕەزامەندی خوا پەلە ئەکەن – سەرفرازی ڕاستەقینەی دونیا و قیامەتن .(٥١)هەر کەسێ گوێڕایەڵی خوا و پەیامبەرەکەی بکا و لە خوا بترسێت لە بەر ئەو درێغییانەی کە کردوویەتی وە لە سەرپێچیش خۆی بپارێزێ ئا ئەوانەن

سەرکەوت و برەوەن(٥٢)))٠

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾ المائـــدة: ٩٢، واتـــە: دەبـــێ بەبـــەردەوام گوێڕایـەڵی خـوا بـن و بەرفـەرمانی پەیامبـەر بـن و وریاشـبن هەمیـشە لـەو شـتە ناپەسەندانە دوور بگرن جا ئەگەر لە قسەم دەرچوون و ڕووتان لـە ئامۆژگارییـەکانم وەرگێڕا ئەبێ بزانن کە بە ڕاستی پەیامبەر جگە لە ڕاگەیاندنی پـەیامی خـوا هیـچی تری لەسەر نییە سزاو تۆڵەیش هەر بەدەستی خوایە))٠

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ ۖ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ النساء: ٥٩، واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە! گوێڕایەڵی فەرمانی خوا و پەیامبەر بن لە هەموو کاروبارێکدا وە بەر فەرمانی کاربەدەستان و کارسازانی خۆتان بن، واتە: بە قسەی ئەو کاربەدەست و زانایان بکەن کە لە خۆتان بن .واتە: لە چوار چێوەی شەریعەتدا گوێڕایەڵیان بن، ئینجا ئەگەر لە شتێکدا کێشەو ناکۆکیتان بوو جا بیگێڕنەوە بۆ لای خوا و پەیامبەرﷺ واتە: با تەنها قورئان و سوننەت داوەر و حەکەمتان بن، بەڵێ پێویستە لە هەموو شتێکدا بگەڕێینەوە لای خواو پەیامبەرﷺ دیارە کە بڕیاری پەیامبەریشﷺ هەر بڕیاری خوایە. ئەگەر باوەڕتان بە خوا و بە ڕۆژی دوایی هەیە دەبێ ئاوابێت، ئەو گێڕانەوەی کێشە و هەرایە بۆ لای قورئان و سوننەت جوانتر و چاکترە بۆتان چاکترین ڕەفتاریشە بۆ داهاتووتان))٠

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ النساء: ٦٥، واتە: نەخێر وەك ئەوە نییە دوو ڕووەکان دەیزانن سوێند بێ بە پەروەردگارت ئەی پێغەمبەر نابنە باوەڕدار تا بۆ یەکلا کردنەوەی کێشەکانی نێوانیان تۆ دەکەنە داوەر و ئەوساش بەرامبەر بەو بڕیارەی تۆ داوتە هیچ

تەنگیەکیان دەست نەکەوێ لە دەروونیاندا و بەچاکیش تەسلیم و ملکەچ ببن بەڵێ دەبێ ملکەچی و ڕەزامەندی تەواومان بۆ هەموو بڕیارەکانی خوا و پەیامبەرﷺ هەبێ)).

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَٱلنَّجۡمِ إِذَا هَوَىٰ ١ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمۡ وَمَا غَوَىٰ ٢ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلۡهَوَىٰٓ ٣ إِنۡ هُوَ إِلَّا وَحۡيٞ يُوحَىٰ ٤ عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلۡقُوَىٰ﴾ الـنجم: ١ـ ٥، واتـە: سـوێند بـەو ئەستێرەیە کـە بـە خێرایـی ئـاوا دەبێـت، یـا لـە شـوێنی خـۆی دەترازێـت و بـەر دەبێتـەوە کـاتی نزیکبوونـەوەی قیامـەت (١) هاوەڵەکـەی ئێـوە (موحەممەد)ﷺ لە ڕێی هەق لای نەداوە و باوەڕی پووچیشی نەبووە (٢) وە قسەو گوفتاری (پێغەمبەر) لە رووی هەواوهەوەسەوە نییە، جا کەسێ ئـاوابێ چـۆن ڕێگـە ون ئەکات ؟! (٣) ئەو قورئانەی کە ئەو دەیڵێت، جگە لـەوەی کـە بـە وەحـی بـۆی دەنێررێ هیچی تر نییە، واتە: ئەم قورئانە هەر لە لایەن خواوەیە(٤) خـاوەن هێـز و بە زەبر (جوبریل) ی فریشتەیە، قورئانی فێرکردووە (٥).))

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿هُوَ ٱلَّذِي بَعَثَ فِي ٱلۡأُمِّيِّـۧنَ رَسُولٗا مِّنۡهُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمۡ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ﴾ الجمعـة: ٢، واتـە: خـوا هـەر ئـەو پەروەردگارەیە کە لە ناو عەرەبە نەخوێندەوارەکاندا –وەك ئیبن عـەبباس– ئـەڵێ: پەیامبەرێکی پایەبەرزی لە خۆیان نارد، ئایەتـەکانی قورئانەکـەی ئـەویان بـە سـەرا دەخوێنێتەوە هەرچەند ئەمیش خـوی نەخوێنـدەوارە، ودڵ و دەروون و ڕەواڵـەتیان پـاك دەکاتـەوە لـەبیروباوەری بتپەرسـتی و یاسـای لاروچـەوتی کۆمەڵایـەتی ئـەو سەردەمە و قورئان و فەرموودەکانی خۆیان فێر دەکات خۆ بەڕاستیش پێش هـاتنی ئەو ئەوان لە گومڕایی و سەر لێشێواوییەکی ئاشـکرادا بـوون... سیاسـەتی پـووچ و گەندەڵ، ڕەوشت و ئەخلاقی رووخاو، باری کۆمەڵایەتی پەست و قێزەون... هتد)).

خوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿ وَٱذۡكُرۡنَ مَا يُتۡلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنۡ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ وَٱلۡحِكۡمَةِۚ ﴾ الأحـزاب: ٣٤، واتـە: و یـاد بگـرن ئـەوەی دەخوێنرێتـەوە لـە ماڵەکانتاندا لە ئایەتەکانی خـوا و فـەرموودەکانی پێغەمبـەرﷺ واتـە: مـادەم ئێـوە

ماڵەکانتان جێگەی سروش و نیگای خوایە ئەبێ زۆر ساڵح و چاك و پاك بن))
مەبەست لە (آیات الله) قورئانە و مەبەست لە (الحکمه) بە یەکدەنگی هەموو ئەهلی سوننە: مەبەستی سوننەتە...

ئیمامی الشوکانی دەڵێت[1]: ((جێگیر بوونی بەڵگەیەتی سوننەت و سەربەخۆبوونی لە یاساداناني حوکمەکان، یەکێکە لە پێویستی یە دینیەکان، وە هیچ کەسێك لەو قسەیەدا جیاواز نییە ئیللا کەسێك نەبێت کە هیچ پشکێکی لە ئیسلامدا نەبێ))...

زۆر ئەستەمە کە لە قورئان تێبگەین بە بێ سوننەت ئەو کەسەی کە قورئانی لە سەردابەزیوە وە پێویستە لە سەرمان دڵنیا بین و لێبکۆڵینەوە لە ڕاست و دروستی فەرموودە(صحة الحدیث) چونکە هەرکەسێ بە دەم پێغەمبەری خوداوەﷺ بە قەستی درۆی کرد ئەوا با جێگای خۆی لە ئاگردا ئامادە بکات هەروەکو لە (صحیح البخاری)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((بلغوا عني ولو آية، وحدثوا عن بني إسرائيل ولا حرج، ومن كذب علي متعمدا فليتبوأ مقعده من النار)) واتە: لە منەوە ئەگەر تەنها یەك ئایەتش بووە بگەیەنن، لە بەنی ئیسرائیلەوە باسەکان بگەڕێننەوە بە بێ ئەوەی قەدەغە بێت، هەرکەسێ بە دەم منەوە بە قەستی درۆ بکات ئەوا با جێگای خۆی لە ئاگردا ئامادە بکات))

بۆیە ئەگەر ڕاست و دروستی فەرموودەیەکی جێگیر بوو بە پێی ئەو بنەمایانە کە دانراوە لە لایەن زانا رەخنەگر و لێهاتووەکان، دانا بە سەلیقەکان لە فەرموودەناسان ... ئەوا پێویستە لە سەرمان کەوا ملکەچی فەرموودەکەی پێغەمبەری خوابینﷺ، جا ئەگەر هاتوو عەقڵمان لێی تێگەیشت یان لێی تێنەگەیشت.

١- ((إرشاد الفحول)) (ص ٥٣).
٢- أخرجه البخاري في كتاب أحاديث الأنبياء، باب ما ذكر عن بني إسرائيل (٣٤٦١).

ابن القیم دەفەرموێت[١]: سوننەت لە گەڵ قورئاندا سێ ڕووی هەیە یا خود بە سێ شێوەیە: ...

ڕووی یەکەم: ئەو سوننەتەی کە لە گەڵ قورئاندا دەگونجێ لە هەموو ڕوویەکەوە... ئەمە مانای چییە؟ مانای ئەوەیە: کەوا خوای گەورە لە قورئاندا فەرمان دەکات بە نوێژ و ڕۆژوو و زەکات و حەج... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ﴾ البقرة: ٤٣، واتە: فەرمانیان پێ بکە با بە تێر و تەسەل نوێژ ئەنجام بدەن و بەشێکی داراییشیان بە زەکات بدەن)) وە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ حِجُّ ٱلْبَيْتِ مَنِ ٱسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾آل عمران: ٩٧، واتە: خوا حەجی کەعبەی بڕیارداوە لەسەر مەردم لەسەر ئەوەی توانای ڕێگای هەبێ)). ...هتد .

ئەمجار سوننەت دێت ئەو فەرمانە کە قورئان فەرمانی پێ کردووە دەیچەسپێنێت... بۆیە خاوەنی سوننەتﷺ دەڵێت: هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[٢] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابن عمر) ەوە:

((بني الإسلام على خمس: شهادة أن لا إله إلا الله، و أن محمدا رسول الله، و إقام الصلاة، و إيتاء الزكاة، وصيام رمضان، وحج البيت)) واتە: ئیسلام بنیات نراوە لەسەر پێنج پایە: شایەتیدان کە هیچ خوایەك نیە شایەنی پەرستن بێت تەنها (الله) نەبێت و محمد یش نێردراوی (الله) یە، نوێژ کردن و زەکات دان و ڕۆژووگرتن و حەجی ماڵی خوا)).

کەوابوو فەرمان بەوە دەکات کە قورئان فەرمانی پێکردووە بۆیە بەڵگەکانی سوننەت و بەڵگەکانی قورئان هاوکار و پشتیوانی یەك دەکەن ئەمە یەکەم ڕووە ..

١ـ ((إعلام الموقعين)) (٢ / ٢٧١، ٢٧٠) ط الإيمان (بتصرف).

٢ـ أخرجه البخاري في كتاب الإيمان، باب: دعاؤكم إيمانكم (٨)، ومسلم، كتاب الإيمان، باب: أركان الإسلام و دعائمه العظام (١٦).

ڕووی دووەم : سوننەت ببێتە ڕوونکەرەوە و ڕاڤەکردنی ئەوەی کە قورئان بە کورتی و پوختی باسی کردووە:... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ﴾ البقرة:٤٣) ئەگەر بڵێیت چۆن نوێژ بکەم؟ چۆن نوێژەکان ئەنجام بدەم بەو شێوەی کە خوای گەورە فەرمانی پێ کردووە؟ پێت دەڵێم: بڕۆ قورئان بکەرەوە و تەنها یەك ئایەتم بۆ دەربهێنە کە پێمان بڵێت نوێژی نیوەڕۆ چوار ڕکەعاتە ... خێراکە لە قورئان پایەکانی حەجم بۆ دەربهێنە ... هەروەها ئەو شتانەی کە نوێژ پووچ دەکەنەوە و هەروەها چەنییەتی و بڕەکانی زەکات... هتد...

ئەوا هەموو ئەوانە نادۆزیتەوە ئیللا لە سوننەت دا نەبێت ... لە قورئاندا فەرمانی کورت و پوخت کراوە: ((وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ)) ئەمجار خاوەنی سوننەت دێتﷺ و لە پێش چاوی هاوەڵان نوێژ دەکات... دەڵێت: ((صلوا كما رأيتموني أصلي))[١] واتە: نوێژ بکەن بەو شێوەی کە منتان دەبینی نوێژم دەکرد)).

قورئان فەرمان دەکات ﴿وَأَتِمُّوا۟ ٱلْحَجَّ وَٱلْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾ البقرة: ١٩٦، واتە: هەربۆ خوا حەج و عومرە بە چاکی و بە تەواوی ئەنجام بدەن واتە ئەگەر نیازی هەریەك لەوانەتان کرد دەبێ زۆر بەرێك و پێکی جێبەجێیان بکەن و تەنها نییەتی خوایان لێ بێنن)) پاشان پێغەمبەری خوارحەج دەکات و هەموو بنەما و ڕێساکانی حەج بە تەواوی لە پێش چاوی هاوەڵان دەکات و بەوان و بە هەموو ئەم ئوممەتە لە پاش خۆی، دەڵێت: ((لتأخذوا عني مناسككم))،[٢] واتە: هەموو یاسا و ڕێسا و چۆنییەتی حەج لە منەوە وەرگرن و فێر بن)).

کەوابوو سوننەت ڕوونکەرەوەی قورئانە و درێژە پێدانی ئەم ئایەتانەیە کە بە کورتی و پوختەیی باس کراوە...

ڕووی سێیەم : ئەویش بە بایەخترین ڕووی سوننەتە لە گەڵ قورئاندا... ئەویش ئەوەیە کە سوننەت شتێك بەپێویست(واجب) دابنا کەچی قورئان باسی نەکردووە و لێ بێ دەنگ بووە لە (واجب) بوونی یا خود شتێکی بە حەرام دانابێ کە قورئان

١ـ أخرجه البخاري كتاب الأذان، باب الأذان للمسافر إذا كانوا جماعة (٦٣١).
٢ـأخرجه مسلم، كتاب الحج، باب استحباب رمي جمرة العقبة يوم النحر (١٢٩٧)، وأحمد (٢ / ٣٦٦).

لێی بێ دەنگ بووە لە بە حەرام زانینی... کەوابوو پێغەمبەری خوا ﷺ یاسا دادەنات چونکە هەرگیز هیچ قسەیەك لە خۆوە ناکات... لە کتێبی (سنن ابي داود و الترمذي)دا[1] بە سەنەدێکی(صحیح) هاتووە لە فەرموودەیەکی (المقدام ی کوڕی معد یکرب)ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ألا إني أوتيت الكتاب ومثله معه ألا يوشك رجل شبعان على أريكته، يقول: عليكم بهذا القرآن، فما وجدتم فيه من حلال فأحلوه وما وجدتم فيه من حرام فحرموه))، ((ألا لا يحل لكم لحم الحمار الأهلي، ولا كل ذي ناب من السبع، ولا لقطة معاهد، و إن ما حرم رسول الله كما حرم الله))، واتە: خوای گەورە قورئانی پێ بەخشیوم و هاوشێوەکەی لە گەڵدایە (واتە: سوننەت) خەریکە وای لێ دێت کەسێکی تێر لەسەر قەنەفەکەی دانیشتووە و دەڵێت: دەست بگرن بەم قورئانەوە (واتە: تەنها ئەم قورئانەمان بەسە) ئەوەی حەڵاڵ بوو تیایدا ئەوا بە حەڵاڵی بزانن و ئەوەی حەرام بوو تیایدا ئەوا بە حەرامی بزانن))، جا بزانن کەوا گۆشتی گوێدرێژی ماڵی حەڵاڵ نییە بۆتان، لە گەڵ هەموو دڕندەیەکی کەڵبەداردا و دۆزراوەی پەیمان پێدراوەکان، دڵنیابن ئەوەی کە پێغەمبەری خوا ﷺ حەرامی کردووە هەروەکو ئەوەیە چۆن خوای گەورە حەرامی کردبێت)).

لێرەدا پلە و پایەی سوننەتمان زانی و بۆمان دەرکەوت کە تەنها قورئان بەس نییە.[2]

کەوابوو خێراکەن... لە پاش ئەم بناغە گرنگە لە (ابن القیم)ی زۆر زانەوە فەرموون دەربارەی کێشەی سزا و خۆشییەکانی ناو گۆڕ باس بکەین ... من بە قەستی ئەم بنەما زانستییە زۆر گرنگەم باس کرد بۆ ئەوەی عەقڵ و دڵ لە یەك کاتدا پێکەوە بدوێنم...

پێت دەڵێم: برای خۆشەویستم ..خوشکی بەڕێزم... ژیانی ناو گۆڕ پێی دەڵێن: ژیانی بەرزەخ... هیچ کەسێك حەقیقەتەکەی نازانێت نە فریشتەیەکی نزیککراو و نە

١- أخرجه ابو داود،كتاب السنة، باب لزوم السنة (٤٦٠٤)، والترمذي، كتاب العلم، باب ما نهى عنه أن يقال عند حديث رسول الله ﷺ (٢٦٦٤)، وصححه الشيخ الألباني في ((المشكاة)) (١٦٣).

٢- بۆ زیاتر ئاشنا بوون لەم بابەتە بڕوانە کتێبی ((پلە و پایەی سوننەت لە ئیسلامدا و تەنها قورئان بەس نییە) لە دانانی زانای پایەدار محمد ناصر الدين الألباني و وەرگێرانی مامۆستای بەڕێز خلیل أحمد کەلاری.

پێغەمبەرێکی نێردراو... ئەمەیشە بنەمایەکی گرنگە و لەوپەڕی گرنگیدایە...

کەوابوو مانای بەرزەخ چییە؟

براکانم ... لە پاش مردن، ژیانی دووەم و ماڵێکی تر هەیە... وە ژیانیش لەم ماڵەدا بە تەواوەتی جیاوازە لە ژیانمان لە ماڵی دونیا...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقُل رَّبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ﴿٩٧﴾ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَن يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ ۚ كَلَّا ۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا ۖ وَمِن وَرَائِهِم بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾ المؤمنون:٩٧-١٠٠، واتە: بڵێ پەروەردگاری من! پەنا بە تۆ ئەگرم لەتێ کوتاندن و دنەدنەو وەسوەسەی شەیتانەکان کە بەرەو کاری خراپ بمبەن و نەهێڵن لە بەرامبەری خراپەوە چاکە بکەم.(٩٧)و خۆشم هەر بە تۆ ئەسپێرم ئەی پەروەردگار! کە ئەوان بێنە لامەوە بۆ تێکدانی کارەکانم.(٩٨) خوانەناسان هەر درێژە بە کاری خراپ و بێ بڕوایی خۆیان ئەدەن تا کاتێ مردن یەخەی یەکەبەیەکەیان دەگرێت و ئەحواڵی ئاخیرەتی بۆ ئاشکرا دەبێ، ئەوسا ئەڵێ: پەروەردگارم! بمگێڕەوە بۆ دونیا.(٩٩) بەشکو ئەو کارە چاکەی کاتی خۆی لە دەستم چووە بیکەم،نەخێر هەرگیز ئەو داخوازیە جێبەجێ نابێت ئەوەیش هەر قسەیە و — ئەو بە ناچاری — دەیکات،تا ڕۆژی زیندوو دەکرێنەوە لەمپەرێکی زۆر گەورەیان لە پێشدایە و ناتوانن بگەڕێنەوە بۆ دونیا واتە: هەرگیز ناگەڕێنەوە و هەر لە سزاشدا دەبن(١٠٠))).

ابن القیم دەڵێت [١]: ((خوای گەورە سێ ماڵی دروست کردووە ئەوانیش: ماڵی دونیا و ماڵی بەرزەخ و ماڵی نیشتگە(قرار) بەهەشت یان دۆزەخ))... ماڵی دونیا هەموو دەزانین چییە... ئەی لە پاش دونیا چی دێت؟ هەرکە مرۆڤ دەمرێت و لە گۆڕەکەیدا دەنێژرێت... ئەوا دەگوێزرێتەوە بۆ ماڵی دووەم کە ئەویش ماڵی بەرزەخە ﴿لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ ۚ كَلَّا ۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا ۖ وَمِن وَرَائِهِم بَرْزَخٌ

١- كتاب ((الروح)) (ص ٦٣، ٦٤)، وانظر: ((العقيدة الطحاوية)) (ص ٣٩٠).

﴿ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴾ المؤمنـون: ١٠٠، واتـە تـا ڕۆژی قیامـەت... مـاڵی سـێیەم: مـاڵی نیشتگە (دار القرار) یان بەهەشت دەبێت یان دۆزەخ (داوا لە خـوا دەکـەم کـە مـن و ئێـوە بگێـڕێ لـە ئـەهلی بەهەشـت)) مـن و ئێـوە بپـارێزێ و دوورمـان بکاتـەوە لـە دۆزەخ).

ئاگاداری ئەم بنەمایە بە... چونکە ئەگەر تۆ لێی تێبگەیت ئەوا هـەموو دژواری و کێشەیەك کە دەتەوێت پرسیاری لێ بکەیت نامێنێ.

ابن القیم دەڵێت: ((خوای گەورە ئەحکامەکانی لە ماڵی دونیادا بە سەر جەستەدا چەسپاندووە و ڕوحـەکان شـوێنکەوتەی ئـەون)) ئـەم قـسەیە زۆر بـە نرخـە و بـە بەهایە... تۆ بـە جەسـتە نوێـژ دەکـەیت و کاریگـەری لەسـەر ڕوحـت دەبێـت... بـە جەستە ڕۆژوو دەگریت و ڕوح و دەروون پاك دەبێتـەوە... بـە جەسـتە (صـەدەقە) دەدەیـت و بـە ڕوح و دەروون پـاك دەبێتـەوە... فـەرمووی: ((خـوای گـەورە ئەحکامـەکانی مـاڵی بـەرزەخی بـە سـەر ڕوحەکانـدا سـەپاندووە و جەسـتەکان شوێنکەوتەی ئەون)) ئایا کێشە و گومان چارە کرا؟؟ تـۆ پرسـیارم لـێ دەکـەیت: چۆن سزا دەدرێت یان خۆشگوزران دەبێت کەسێك بمرێت بە خنکان، یان بمرێت بـە سووتان؟ پێت دەڵێم: خوای گەورە لە ژیانی بەرزەخدا ئەحکامـەکانی چەسـپاندووە بە سەر ڕوحەکاندا... ئایا ڕوح چییە؟؟ ئایا وەکو ئاسن ڕەقە؟یان وەکو ئـاو شـلە؟ یان وەکـو دوکـەڵ گـازە؟ ﴿ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِ ۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنْ أَمْـرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ إِلَّا قَلِيـلًا ﴾ الإسراء: ٨٥، واتە: وە لە بابـەت (ڕۆح)ـــەوە لێـت دەپرسـن و دەڵێن: باشە ئەو ڕۆحەی کە هۆی ژین و زیندوێتی ئادەمیزادە چییە؟ ئایـا شـتێکی کۆنە، تازەیە، هەقیقەتی هەیە؟! پێیان بڵێ: ڕۆح منیش هیچی لێ نازانم چونکە لـە فەرمانـە نهێنییـەکانی پەروەردگارمـە بـە دەسـەڵاتی خـۆی بـە دیهێنـاوە و مـرۆڤ و گیانلەبەرانی پێ دەجووڵێ و دەژی ئەو هەر خۆی لێی بە ئاگایە، ئێـوە بـە تایبـەتی لە بابەت ڕۆحەوە بەشێکی کەم زانیاریتان پێ دراوە کەوابوو دەم لـە هـەموو شـتێك مـەکوتن و بـێ چـەند و چـون خـۆ بـە دەسـەوە بـدەن زۆر باشـترە ئەمـەیش ئـەوە ناگەیەنێت کە مرۆڤ دەبـێ دەرگـای هـەموو هـەوڵ و تێکۆشـانێك لـە خـۆی دابخـات، بەڵکو تەنها ئەوە دەگەیەنێت کە: بۆ عەقڵ و ژیری مرۆڤ سنوورێك دانراوە لەوە بەو

لاوە ڕێ دەرناکات کەوابوو بێ دەنگ بوون لە(ڕۆح) خێر و قازانجە بۆی))·

بۆیە کەس نازانێت ڕوح چییە کەس نازانێت ڕوحی مرۆڤ لە چی پێك هاتووەو چۆنەو تاکو ئێستا هەرچەندە زانستی ئەمڕۆ لەسەردەمی ئەتۆمدا گەیشتووەتە پلەیەکی زۆر پێشکەوتوو کەچی تاکو ئێستا نازانێت ڕوح چییەو لەچی دروست بووەو چۆنە؟

کەوابوو ڕوح لە خۆشگوزرانیدا دەبێت و سزا دەدرێت وە جەستەیش شوێن کەوتەی ڕوح دەبێت لە خۆشگوزرانی و سزای سەختدا... کەواتە هەرکەسی بە سووتان مرد یان بە خنکان مرد... یان بە تەزووی کارەبا... یاخود کەسێ لە دەریاکاندا بووە خۆراکی ماسییەکان ئەوا پشکی خۆی دەست دەکەوێت لە کامەرانی یان سزای بەرزەخ هەرگیز حوکم مەدە بە عەقڵەکەت بە سەر ئەو چاڵە تەسکەدا کە دەیبینی و بڵێیت: من هەرگیز چاڵێکم نەبینیوە فراوان ببێتەوە یان تەسك ببێتەوە...

براکانم... فەرموو بنەمای چوارەم وەربگرە کە ئەویش لەو پەڕی گرنگیدایە...

ابن القیم دەڵێت[١]: ((نهێنی مەسەلەی ڕوناکی و ئاگری ناو گۆڕ و فراوان بوون و تەنگی گۆڕ بەو شێوە ناسراوەی لای خەڵکی نییە لە جیهانی دونیادا)) جاری وا هەیە لە بیابانێکی فراوان، یان کۆشکێکی گەورە، کە بە شکۆدارترین کەل و پەل ئامادە کراوە... لە گەڵ ئەوەیشدا هەست دەکەیت وا خەریکە دەخنکێیت... جێگاکە خەریکە بە سەرتەوە تەنگ دەبێت.. دەڵێی ڕوحت یان دەروونت خەریکە لە کونی دەرزییەکەوە دەردەچێت... ئەمە لەم دونیادا... ئەوەی لە جیهانی بەرزەخدا ڕوو دەدات سەیرترە... ڕوناکی ناو گۆڕ جیاوازە لە ڕوناکی دونیا وە ئاگری ناو گۆڕ جیاوازە لە ئاگری دونیا وەفراوانی ناو گۆڕ جیاوازە لە فراوانی دونیا وە تەنگی ناو گۆڕ جیاوازە لە تەنگی دونیا وە نهێنی ئەم مەسەلەیە لەوەدایە کە ڕوناکی و ئاگری ناو گۆڕ و فراوان و تەنگی ناو گۆڕ لەو شێوە زانراوە نییە کە خەڵکی لە جیهانی دونیادا دەیناسن...

---

١ ـ ((الروح)) (٧٢، ٧٣ بتصرف).

ابن القيم نمونەيەكى نايابى هێناوەتـەوە و دەڵێـت: دوو پيـاو لەسـەر جێگەيـەك دەخەون لە يەك ژووردا و لە يەك كاتدا... كەسـى يەكـەم هەڵدەسـتى و شـوێنەوارى كامەرانى بە ڕوويەوە ديارە و دادەنيـشێت و ڕووى گـەش بووتـەوە و سـنگى فـراوان بووەو باسى خەوێكت بۆ دەكات لە جوانترين ئەو خەوانەى كە بينيويەتى بـۆ نمونـە دەڵێت: لە خەودا لە گەڵ پێغەمبەرى خوادا بووم ﷺ يـان دەڵێـت:لـە خـەودا لـە نـاو بەهەشتدا بووم... فلان شت و فلان شتم بينى... شوێنەوارى كامەرانى بـە ڕوويـەوە ديارە بە هۆى ئەو خەوەوە كە لە چەند سـاتێكدا بينيبـووى... بـەڵام ئـەويتر هـاوار دەكات و ئازار دەچێژێ، لە جێگەكەى بێزابووە، لە خەو هەڵدەسـتێ و بـە ڕوويـەوە شوێنەوارى سزا و ئازار ديارە بەڵكو ڕەنگە بە سەر لاشەيەوە... ئـەو دەڵێـت: كـەوا لە خەوێكى ناخۆشدا بوو كەوا خەريكە پەراسـۆكانى بـشكێنى و هەناسـەكانى تـەنگ كردبوو... ئەو هاوارى دەكرد... بەڵام ناتوانێ دەنگى خۆى بگەيەنێتە هـيچ كەسـێك بۆ ئەوەى لەو خەوە ناخۆشە ڕزگارى بكات...

مەبەست لەم نمونەيە ئەوەيە: .....

كەسى يەكەم لە كامەرانيدا بوو... ڕوحەكەى لە كامەرانيدا بوو بەڵكو ڕۆيشت بـۆ بەهەشت كەچى هێشتا لە جێگاكەى خۆيدايە و نەجوڵاوەتـەوە و نەگوێزراوەتـەوە و هەستى بە ئازارى براكەى نەدەكرد كە بە تەنيشتييەوە لە ئەشـكەنجەدا بـوو وە بـە هەمان شێوە براكەى هەستى بە كامەرانييەكەى ئەم نەدەكرد... ئەمە لەم دونيايەدا ڕوودەدات، ئەى گومانت چۆنە بەوەى كە لە ژيـانى بەرزەخـدا ڕوودەدات؟ وادەزانم مـن عـەقڵتم دوانـد... بـۆ ئـەوەى بزانيـت بـە دڵنياييـەوە كـەوا ئـەم كـارە عـەقڵى هۆشمەندەكان نكۆڵى لى ناكـەن لـە سـەرووى ئـەو هـەموو بەڵگانـەى لـە كتێبەكـەى پـەروەردگارى زەوى و ئاسمـان و بەڵگـەى فـەرموودەكانى پێـشەواى پێغەمبـەران و گەورەى لە خواترس و پوختـەكان ﷺ... سـوێند بـە خـوا ئەگـەر باسـى ئـەو بەڵگـە عەقڵيانـەم نەكردبايـە و تـەنها يـەك ئايـەت لـە كتێبەكـەى خـواى گـەورە و يـەك فەرموودەى دروست (صحيح) لـە فـەرموودەكانى پێغەمبـەرى ڕاسـتگۆم ﷺ بكردايـە ئـەوا پێويـست (واجب) بـوو لـە سـەرت كـە ئـەوە بڵێيـت كـە ئيمانـدارە پێـشينە و

ڕاستگەکان دەیڵێن:

﴿سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ﴾البقرة: ٢٨٥،واتە، ئەڵێن: وتـەی خوامان بیست و گوێڕایەڵی فەرموودەکانی خواین، ساتوش ئـەی پـەروەردگارمان! (هەرچی بفـەرموی ئامـادەین)، داوای لـێ بوردنـت لـێ ئەکەین،دەسا تـۆیش لێمـان خۆش ببە ئـەی پـەروەردگارمان! چـاکیش دەزانـین کە سـەرەنجام گەڕانـەوەشمان تەنها بۆ لای تۆیە)).

بەڵام بە ڕاستی ویستم هەموو عەقڵەکان و هەموو دڵەکان بدوێنم... داوا لـە خـوا دەکەم لەم ساتانەدا خوای گەورە عەقڵەکان و دڵەکان لە یەك کاتدا بجولێنێتەوە بـە تەوبە و گەڕانەوە بۆ لای خۆی... بە ئەنجامدانی کاری چاکە بۆ ئەم چاڵە تەنگە... داوا لە خوا دەکەم بیکاتە جێگایـەکی خـۆش بـۆ ئێمـە و ئێـوە... ئێمـە و ئێـوە لـە سـزای دوارۆژ دوور بکاتـەوە و بمانپـارێزی... هـەر خـۆی پـشت و پەنامانـە و بـە توانایایە بە سەر هەموو شتێکدا...

دەڵێیت: ئایەتێکم لە قورئانەوە دەوێ؟

بـەڵێ ... ئێـستا لـە قورئانـەوە ئایـەتێکی ڕوون و ئاشـکرات بـۆ دەڵـێم ... کـە زانایانی ئەهلی سوننە ڕێك کەوتوون لەسەر ئەوەی کـەوا ئـەم ئایەتـە لەسـەر سـزای ناو گۆڕە... بەڵکو پێشەوای ئەم دونیایە و خاوەنی ڕاستترین کتێب لە پاش قورئان کە ئەویش ئیمامی بوخاری یە لە (صحیح)ەکەیدا و لە (کتاب الجنائز)[1] دەرگایـەکی دارێژاوە و دەڵێت: (باب ما جاء في عذاب القبر)[2] واتە: (دەرگای ئەو فەرموودانەی کە دەربارەی سزای ناو گۆڕ هاتوون) وە تەنها دارێژانی ئەو دەرگایە (باب) ە بەسە بـۆ ئەوەی ببێتە بەڵگەی مەسەلەکەمان... بۆیە زانایان فەرموویانە: (فیقهی بوخاری لە دارێـژانی دەرگاکانیدایـە)[3] بـەمانای ئـەوەی دارێژانەکـەی خـۆی لـە خۆیـدا پـڕ لـە فیقهە... ئیمامی بوخاری ئەم ڕاستییەی جێگیر کردووە لەو دارێژانـە ڕەوانبێـژە ...

١ـ رقم (٢٣)
٢ـ رقم (٨٦).
٣ـ ((فتح الباري)) (١ / ١٣، ٢٤٣).

باسی ئایەتەکان لە قورئانی پیرۆز و فەرموودە ڕاستەکان لە فەرموودەی پێغەمبەرەوەﷺ...

بیربکەرەوە لە گەڵ مندا لەو ئایەتەی خوای گەورە کە لە سورەتی (غافر)دا هاتووە دەربارەی بنەماڵە و کەس وکاری فیرعەون: ﴿ وَحَاقَ بِـَٔالِ فِرْعَوْنَ سُوٓءُ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٥﴾ ٱلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا ۖ وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدْخِلُوٓا۟ ءَالَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ ٱلْعَذَابِ ﴾ غافر: ٤٥ـ ٤٦، واتە: ئەو سزابەد و توندەش داروودەستەکەی فیرعەونی داگرت، واتە: لە دەریاکەدا نوقم کران (٤٥) لەسەر ئاگر رادەنوێنرێن بە بەیانی و نیوەڕۆ بە دواوە ئەمەش هەر لە گۆڕەوە تا قیامەت، ڕۆژێکیش قیامەت بەرپا دەبێت خوا بە فریشتەکان دەفەرموێ: ئال و شوێنکەوتوانی فیرعەون بخەنە ناو سەختترین سزاوە(٤٦))).

ئەم ئایەتە ڕوون و ئاشکرایەی خوای گەورە باسی دوو سزای کردووە لە ئایەتەکەدا... سزای بەرزەخ و سزای دوارۆژ ﴿ ٱلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا ﴾ واتە: بەیانیان و ئێواران... ئەمە لە بەرزەخدا بە بەڵگەی وتەی خوای گەورە کە لە پاش ئەوە دێت لە هەمان ئایەتدا ﴿ وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدْخِلُوٓا۟ ءَالَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ ٱلْعَذَابِ ﴾.

الحافظ لە (الفتح)دا دەڵێت[١]: ((ئیمامی قرطبي فەرموویەتی: ڕای جمهوری زانایان ئەوەیە کە ئەم نمایش دانە لە بەرزەخدا دەبێت... ئەمەیشە بەڵگەیە بۆ جێگیر بوونی سزای ناو گۆڕ، جگە لەو گوتوویەتی... باسی سزای هەردوو ماڵەکە (الدارین) لەم ئایەتەدا ڕوونکردووەتەوە بەڵام بەڵگەی لەسەر ئەو کەسانەی کە نکۆڵی لە سزای ناو گۆڕ دەکەن بە ڕەهایی نەك لەسەر ئەوەی تایبەتە بە بێ باوەڕانەوە وە بەڵگەیشە لەسەر ئەوەی کەوا ڕوحەکان دەمێنن لە پاش جیابوونەوەیان لە لاشەکەیان... ئەوەیشە گوتە و فەرموودەی ئەهلی سوننەیە)).

١ـ (٣ / ٢٧٦).

ئەمجار فەرمووی ئەوە سوننەتە(صەلات و سەلام لەسەر خاوەنی سوننەت) لە هەردوو كتێبی (الصحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (البراء‌ی كوڕی عازب) دەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إذا أقعد المؤمن في قبره)) واتە: ئەگەر كەسی ئیماندار لە گۆڕەكەیدا داياننیشاند)) چۆن دایدەنیشینن لە گۆڕەكەیدا ؟؟ من پێش ئێستا بە تۆم گوت: كە نهێنی مەسەلەی روناكی و ئاگری ناو گۆڕ و فراوانی و تەنگی ناو گۆڕ بەو شێوە ناسراوەی لای خەڵكی نییە لە جیهانی دونیادا وە ئەویشە بە زۆر مەزانە لە توانا و مەزنی خوای گەورە...

ئیمامی (بوخاری و مسلم)[2] ڕیوایەتیان كردووە لە فەرموودەیەكی (ابو هريرە) وە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: _ ((كان رجل يسرف على نفسه، فلما حضرته الموت: قال لبنيه: إذا أنا مت فأحرقوني ثم اطحنوني ثم ذروني في الريح))، واتە: كابرایەك هەبوو لە ئەنجامدانی تاواندا زیادە ڕەوی كردبوو، كاتێ مەرگ لێی نزیك بووەوە بە كوڕەكانی گوت: ئەگەر من مردم ئەوا لاشەكەم بسوتێنن و پاشان ورد وردی بكەن و بمكەن بە بادا)).

لە ڕیوایەتێكی تردا كە لە(صحیح)دا هاتووە((فاذروا نصفي في البر ونصفي في البحر)) واتە: نیوەی خۆڵەمێشەكەم فرێدەنە وشكانی و نیوەكەی تری فرێدەنە دەریاوە)) بە ڕاستی وەسێتێكی نامۆیە فەرمووی: فوالله لئن قدر الله عليَّ ليعذبني عذابا ما عذبه أحداً من العالمين، فلما مات فُعل به ذلك. فأمر الله الأرض، فقال: اجمعي ما فيك منه، ففعلت: فإذا هو رجل قائم)) فقال الله سبحانه: ((ما حملك على ما صنعت؟ فقال: يا رب خشيتك))وفي لفظ: ((مخافتك يا رب، وأنت أعلم)) ((فغفر الله له))، واتە: سوێند بە خوا ئەگەر خوا بتوانێت زیندووم بكاتەوە ئەوا سزایەكم دەدات كە هەرگیز هیچ كەسێكی بەو شێوە سزا نەدابێت، كاتێ كابرا مرد

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجنائز، باب في عذاب القبر (١٣٦٩) ومسلم، كتاب صفة القيامة والجنة والنار، باب عرض مقعد الميت من الجنة أو النار عليه، و إثبات عذاب القبر والتعوذ منه (٢٨٧١).

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب أحاديث الأنبياء، باب(٥٤)، (٣٤٨١)، وكتاب التوحيد (٧٥٠٦)، ومسلم، كتاب التوبة، باب في سعة رحمة الله تعالى و أنها سبقت غضبه(٢٧٥٦)، وانظر: صحيح البخاري(٧٥٠٨)، ومسلم(٢٧٥٧).

ئامۆژگارییەکەیان جێ بە جێ کرد، جا خوای گەورە فەرمانی کردە زەوی: ئەوەی لە تۆدا هەیە کۆی بکەرەوە، ئەویش کردی و بە بێ دواکەوتن بووە کابرایەك و راست بووەوە، خوای گەورە پێی فەرموو: چی وای لێ کردی ئەو کارە بکەیت؟ ئەویش فەرمووی: ترسی تۆ ئەی پەروەدگارا)) لە گوتەیەکی تردا: واتە: ترسی تۆ ئەی پەروەردگارم و خۆتیش دەزانی)) ((خوای گەورە لێی خۆش بوو)).

بەڵکو لە ریوایەتێکی تردا کە لە (صحیح) دا هاتووە: ((فأمر اللـه البحر)) واتە: خوای گەورە فەرمانی کردە دەریا)) ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ بە گوتەی(البحر) دەستی پێ کرد ((فجمع ما فیه وأمر البر فجمع ما فیه ثم قال: لم فعلت؟ قال: من خشیتك وأنت أعلم. فغفر لـه)) واتە: ئەویش ئەوەی تیادا بوو کۆی کردەوە و فەرمان کردە وشکانی ئەوەی تیادا بوو کۆی کردەوە ئەمجار پێ گوت: بۆ ئەو کارەت ئەنجام دا؟ ئەویش فەرمووی: لە ترسی تۆ تۆیش باش دەزانی، بۆیە خوای گەورە لێی خۆش بوو)).

ئایا هیچ شتێك بە زۆر دەزانی لە توانای خوای گەورە و لە مەزنی خوا و ویستی خوای گەورە... لە گەڵ مندا بگەڕێرەوە بۆ ئەو فەرموودەی لە پێش دا باسمان کرد ((إذا أقعد المؤمن في قبره، أتي ثم شهد أن لا اله إلا الله، و أن محمدا رسول الله فذلك قول الله تعالى: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّـٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴾ إبراهيم: ٢٧، واتە: ئەگەر کەسی ئیماندار لە گۆڕەکەیدا دایاننیشاند دەهێنن و ئەمجار شایەتی دەدا کە هیچ خوایەك نییە شایەنی پەرستن بێت تەنها(الله) نەبێت و (محمد)یش نێردراوی ئەوە، ئەوەیشە مانای ئەو ئایەتەیە کە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّـٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴾، واتە: جا ئەوانە کە باوەڕیان بە خوا و بە گشت بڕیارەکانی خوا هێناوە،بەهۆی ئەم وشە جێگر و نەگۆڕاوەی(لا اله الا الله)، خوا پێگەیان قایم و سابت ئەکا لە ژیانی ئەم دونیا و لە ژیانی ئەو دونیا و ستەمکارانیش گومرا و سەر

لێشێواو دەکات خوا بیەوێ هەر شتێ بکات زۆر بە ئاسانی دەیکات حەز بکا کێ رینموویی بکا و کێیش گومڕا و سەر لێشێواو بکا ئەمانە هەموو لە دەسەڵاتی ئەودان)).

لە ڕیوایەتی (مسلم)دا هاتووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرمویەتی: ((نزلت في عذاب القبر، فيقال له: من ربك؟ فيقول: ربي الله، ونبيي محمد فذلك قوله: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱلۡقَوۡلِ ٱلثَّابِتِ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَۚ وَيَفۡعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴾ إبراهيم: ٢٧، واتە: لەسەر سزای ناو گۆڕ دابەزیوە، پێی دەڵێن: کێ پەروەردگاری تۆیە؟ ئەویش دەڵێت: پەروەردگاری من(الله)یەوە پێغەمبەرەکەم(محمد)ەﷺ ئەوەیشە مانای ئەو ئایەتەی خوای گەورەیە کە دەفەرموێت: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱلۡقَوۡلِ ٱلثَّابِتِ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَۚ وَيَفۡعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴾.

چەند وشەیەکی ڕوون و ئاشکرایە، لەو پەڕی ڕوونیدایە لە ڕاستگۆی باوەڕ پێکراوەﷺ کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات...

لە پێشدا باسی فەرموودەیەکمان کرد لە(عثمان)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرمویەتی: ((إن القبر أول منازل الآخرة))، واتە: گۆڕ یەکەمماڵە لە ماڵەکانی دوارۆژ)).

لە هەردوو (صحیح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابن عباس)ەوە دەڵێت: ((مر النبيﷺ بقبرين ثم قال: ((إنهما ليعذبان وما يعذبان في كبير، أما أحدهما فكان لا يستتر من البول، وأما الآخر فكان يمشي بالنميمة)) واتە: پێغەمبەری خوا بە تەنیشت دوو گۆڕەوە تێپەڕی ئەمجار فەرمووی: ئێستا ئەم دوو گۆڕە سزا دەدرێن، لەسەر شتێکی گەورەش سزا نادرێن – مەبەستی ئەوەیە کە وازلێهێنانی زۆر گەورە نییە ئەگینا بەڵێ ئەویش گەورەیە وەکو تاوان – پاشان فەرمووی: جا یەکێکیان

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الوضوء، باب ما جاء في غسل البول (٢١٨)، وانظر طرفيه هناك، ومسلم، كتاب الطهارة، باب الدليل على نجاسة البول ووجوب الاستبراء منه (٢٩٢).

خۆی لە میز پاك نەدەکردەوە و ئەویتریان لە کۆششکردندا بوو بۆ قسە هێنان و بردن)) .

لە گوتەیەکی تردا هاتووە ((لا یتنزه من بوله))واتە: خۆی لە میز پاك نەدەکردەوە)).

کارێکی زۆر سووك و ئاسانە کە مرۆڤ خۆی لێ دوور بکاتەوە تاوەکو نەبێتە هۆیەك لە هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕ... ئەگینا پێغەمبەری خواﷺ لە ترسناکی قسەهاوردن و بردن (نمیمە) کەم ناکاتەوە و لە ترسناکی خۆنەشاردنەوە و خۆپاك رانەگرتن لەمیز... نەخێر ئەوە مەبەستەکەی نییە بەڵکو سووك و ئاسانە بۆ ئێمە کە واز لە قسەهاوردن و بردن (نمیمە) بهێنین و یان خۆمان بشارینەوە لە کاتی میز کردندا و خۆمان پاك بکەینەوە لە میزکردن... لە پاشان دەگەڕێمەوە بۆ روونکردنەوەی مانای ئەو وشانەی پێغەمبەری خواﷺ ـ انشاء اللهـ لە کاتی باس کردنی هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕ... بەڵام ئەم ریوایەتەم بۆیە هینایەوە چونکە بەڵگەیەکی زۆر روونە لەسەر سزای ناو گۆڕ . (البخاری و مسلم)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (ابو هریره) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ زۆر جار ئەم دوعایەی دووبارە دەکردەوە ((اللهم إني أعوذ بك من عذاب القبر)) واتە: پەروەردگارا... من پەنا دەگرم بە تۆ لە سزای ناو گۆڕ)).

هەروەها ئیمامی مسلم لە(صحیح)ەکەیدا[2] لە فەرموودەیەکی (زید ی کوڕی ثابت)ەوە ریوایەت کردووە دەڵێت: (بینما النبي في حائط لبني النجار على بغلة له ونحن معه إذ حادت به، فكادت تلقيه،(أي: كادت بغلة رسول الله أن تلقيه على الأرض حين نفرت به فجأة) يقول زيد: وإذا أقبر ستة، أو خمسة،أو أربعة، فقال: ((من يعرف أصحاب هذه الأَقْبُر؟)) قال رجل: أنا أعرفها يا رسول الله! ، قال: ((فمتى مات هؤلاء؟)) قال الرجل:ماتوا في الإشراك (أي: في الشرك قبل الإسلام)، فقال عليه

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجنائز، باب التعوذ من عذاب القبر (١٣٧٧)، ومسلم كتاب المساجد، باب ما يستعاذ منه في الصلاة (٥٨٨).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب صفة القيامة والجنة والنار، باب عرض مقعد الميت من الجنة أو النار عليه و إثبات عذاب القبر والتعوذ منه (٢٨٦٧).

الصلاة والسلام: ((إن هذه الأمة تُبْتَلَى في قبورها، فلولا أن لا تدافنوا لدعوت اللـه أن يُسْمِعَكُم مـن عذاب القبر الذي أسمع))، واته: له کاتێکدا پێغەمبەرخواﷺ لـه نزیکی باخچەیەکی بەنی نەجار بوو لەسەر ولاخەکەی، ئێمەش لـه گەڵیدا بووین لـه ناکاو لێی ترازا و خەریك بوو فڕێی بداتە خوارەوە (واتە: خەریك بوو ولاخەکە پێغەمبەری خواﷺ فڕێی بداتە سەر زەوییەکە کاتێ لە ناکاودا ترسا) زید دەڵێت: لەوێدا چەند گۆڕێك هەبوو شەش یان پێنج یان چوار بوو، فەرمووی: کێ خاوەنی ئەم گۆڕانە دەناسێت؟ کابرایەك فەرمووی: من دەیناسم ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئەویش فەرموویی: کەواتە ئەوانە کەی مردوون؟ کابرا فەرمووی: لە کاتێکدا مردوون کە هاوەڵیان بۆ خوا دادەنا (واتە لە سەردەمی هاوەڵدانانـدا و پێش هاتنی ئیسلام) پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەم ئوممەتە لە گۆڕەکەیدا توشی بەلا دەبن وە ئەگەر ئێوە مردووتان نەناشتبایە ئەوا داوام لە خوا دەکرد، کە دەنگی سزای گۆڕەکانتان ببیستایە لەوەی کە من دەیبیسیم)).

بەڵکو سەرسام دەبین کاتێ بزانین کەوا هەڵبژێردراوی خواﷺ هاوەڵانی فێری ئەو دوعا ترسناکە دەکرد (کە ئێستا باسی دەکەم) هەروەکو چۆن سورەتەکانی قورئانی فێر دەکردن...

تاکو ئەو رادەیە؟ بەڵێ... تکام وایە کەوا ئێمەیش ئەو فەرموودەیە لە بەر بکەین کە (ئیمامی مسلم) ریوایەتی کردووە لە (صحیح)[1] مکەیدا لە فەرموودەیەکی (ابن عباس)ەوە ((أن رسول اللهﷺ كان يعلمهم هـذا الدعاء كما يعلمهم السورة من القرآن يقول: ((قولوا: اللهم إنا نعوذ بك من عذاب جهنم وأعوذ بك من عذاب القبر وأعوذ بك من فتنة المحيا والممات وأعوذ بك من فتنة المسيح الدجال))، واته: پێغەمبەری خواﷺ ئەم دوعایەی فێر دەکردن هەروەکو چۆن سورەتێکی لە قورئانەوە فێر دەکردن و دەیفەرموو: ((بڵێن: خودایە ئێمە پەنا دەگرین بە تۆ لە سزای دۆزەخ وە پەنا دەگرم بە تۆ لە سزای ناو گۆڕ و پەنا دەگرم بە تۆ لە فیتنەی ژیان و مردن و پەنات پێ دەگرم لە (المسيح الدجال) .لە پاشان بە درێژی باسی

١ـ أخرجه مسلم، كتاب المساجد، باب ما يستعاذ منه في الصلاة (٥٩٠).

دەکەم ـ انشاء الله.

ئێستایش فەرموو بۆ وەرگرتنی فەرموودەیەکی روون و ئاشکرا لەسەر سزای ناو گۆڕ کە ئەویش فەرمودەیەکی کۆڵەکە و پشت پێبەستراوە لەم بابەتەدا... (ئیمامی أحمد) ریوایەتی کردووە لە(مسند)ەکەیدا و (أبو داود) لە(سنن)ەکەیدا و (النسائي) لە(سنن)ەکەیدا و (الحاکم) لە (مستدرك)ەکەیدا و جگە لەوان[١] لە فەرموودەی (براء ی کوڕی عازب)ەوە دەڵێت: ((خرجنا مع رسول الله ﷺ في جنازة رجل من الأنصار فانتهينا إلى القبر ولما يلحد، فجلس النبي على شفير القبر وجلسنا حوله،كأنما على رؤوسنا الطير))، واتە: لە گەڵ پێغەمبەری خواداﷺ دەرچووین لە شوێن تەرمی (جەنازەی) کابرایەکی ئەنصاری جا کە گەیشتینە گۆڕەکە هێشتا نەنێژرابوو، ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ دانیشت و ئێمەیش بە دەوریدا دانیشتین،کو ئەوەی کە باڵندەیەك بە سەر سەرمانەوە نیشتبێتەوە))(بێ دەنگی و خامۆشی و شکۆمەندی و ڕێزگرتن بە هۆی مردنەوە) قال: وفي يده عود ينكت به في الأرض – أي: يضرب به في الأرض – فرفع النبي رأسه فقال: ((استعيذوا بالله من عذاب القبر)) مرتين أو ثلاثا ثم قال: ((اللهم إني أعوذ بك من عذاب القبر ثلاثا)) ثم قال: ((إن العبد المؤمن إذا كان في انقطاع من الدنيا وإقبال من الآخرة نزل إليه ملائكة من السماء بيض الوجوه كأن وجوههم الشمس))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ دارێکی بە دەستەوە بوو لە زەوییەکەی دەدا پاشان سەری بەرز کردەوەو فەرمووی: پەنا بگرن بە خوا لە سزای ناو گۆڕ، دووجار یاخود سێ جار ئەو رستەیەی دوو بارە کردەوە ئەمجار فەرمووی: خودایە من پەنا دەگرم بە تۆ لە سزای ناو گۆڕ (سێ جار دووبارەی کردەوە) ئەمجار فەرمووی: دڵنیابن کەوا بەندەی ئیماندار ئەگەر کاتی ئەوەی هات لە دونیا دەرچێت و روو لە دوا ڕۆژ بکات ئەوا لە ئاسمانەوە چەند

---

١ ـ أخرجه ابو داود،كتاب السنن، باب المساءلة في القبر و عذاب القبر (٤٧٥٣)، والنسائي كتاب الجنائز باب عذاب القبر (٢٠٥٨) مختصراً، وابن ماجه كتاب الزهد، باب ذكر الموت والبلى (٤٢٦٩) مختصراً، والترمذي كتاب الجنائز،باب ما جاء في عذاب القبر (١٠٧١) والحاكم (١ / ٣٧–٤٠) وصححه على شرط الشيخين و أقره الذهبي، وأحمد (٤ /٢٩٥،٢٨٨،٢٨٧،٢٩٦)وصححه الشيخ الألباني في((صحيح الجامع))(١٦٧٦)، و((أحكام الجنائن)) (١٩٨، ٢٠٢).

فریشتەیەکی ڕوو سپی بۆ دادەبەزن ڕوویان وەکو ڕۆژ وایە))

ئەی خودایە بمانگێڕە لەو لەخواترس و پوختانەی کە فریشتە بە سەریاندا دادەبەزێ بە مەبەستی جێگیر کردنیان ئەی پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان ((معهم كفن من أكفان الجنة، وحنوط من حنوط الجنة، حتى يجلسوا منه مد البصر، ثم يجيء ملك الموت حتى يجلس عند رأسه فيقول: يا أيتها النفس الطيبة اُخرجي إلى مغفرة من الله ورضوان))، واتە: ئەو فریشتانە کفنیان پێیە کە لە بەهەشتەوە هێناویانە و بۆنی خۆشیان پێە کە لە بەهەشتەوە هێناویانە تاکو لای دادەنیشن بە قەد ئەوەی چاو بڕ دەکات، ئەمجار فریشتەی گیان کێشان دێت بۆ لای و تا لای سەری دادەنیشێت و دەڵێت: ئەی نەفسە پاکەکە دەرچۆ بۆ لێبوردن و ڕەزامەندی خوای گەورە)).

وە لە ڕیوایەتێکی تردا کە ئیمامی احمد[1] لە (ابو هریرە)ەوە ریوایەتی کردووە دەڵێت: ((كانت في الجسد الطيب اخرجي حميدة، و أبشري بروح و ريحان و رب غير غضبان)) واتە: ئەی ئەو نەفسەی کە لە جەستەیەکی پاکدا بوویت بە سوپاسگوزارییەوە دەرچۆ، مــوژدە بۆ تۆ بە بۆن و بەرامی خۆشی بەهەشت و خوایەك کە لێت پەست نییە)).

ئەی خودایە...!! پەروەرگارا هەمووومان بگێڕە لەوانەی کە ئەم بانگە شیرینەیان لێ دەکرێت.

((قال ﷺ: ((فتخرج تسيل كما تسيل القطرة من في السِّقاء))، واتە: جا نەفسەکەی دەردەچێت هەروەکو ئەوەی کە دڵۆپە ئاوێك لە دەمی شەربەیەکەوە بە سووك و ئاسنی دێتە خوارەوە)) ((فيأخذها، فإذا أخذها لم يدعوها في يده طرفة عين حتى يأخذوها، فيجعلوها في ذلك الكفن، وفي ذلك الحنوط، ويخرج منها كأطيب نفحة مسك وجدت على وجه الأرض))، واتە: ئەمجار دەیبات، کاتێ بردی ئەوا دەیکەنە نێو ئەو کفن و بۆنە خۆشەوە کە بۆی ئامادە کراوە وە بۆنێکی خۆشی لێوە دەردەچێت وەکو خۆشترین بۆنی میسك کە لەسەر ئەم زەوییەدا بینراوە)).

١ـ أحمد في ((المسند)) (٦ / ١٣٩، ١٤٠).

کەسی وامان تیادایە بە لوتی خۆی بۆنی کردووە و بە چاوەکانی بینیوەیەتی وە بە گوێی خۆی بیستیویەتی شتی زۆر سەیر... کاتێك کە کەسێکی چاکەکار لە ئەهلی چاکسازی کۆچی دوایی کردووە و بۆنێکی زۆر خۆش و بەرێزیان لێ بیستووە کە ئەو جێگایەی هەموو پڕ کردووەتەوە.

((قال: ((فيصعدون بها فلا يمرون على ملأ من الملائكة إلا قالوا: ما هذا الروح الطيب؟ فيقولون: فلان ابن فلان، بأحسن أسمائه التي كانوا يسمونه بها في الدنيا، حتى ينتهوا بها إلى السماء الدنيا، فيستفتحون له، فيفتح لهم، فيشيعه من كل سماء مقربوها إلى السماء التي تليها، حتى ينتهي إلى السماء السابعة،فيقول الله عز وجل: اكتبوا كتاب عبدي في عليين وأعيدوه إلى الأرض، فإني منها خلقتهم، وفيها أعيدهم، ومنها أخرجهم تارة أخرى، فتعاد روحه في جسده، فيأتيه ملكان، فيجلسانه فيقولان له: من ربك؟ فيقول: ربي الله، فيقولان له: ما دينك؟ فيقول ديني الإسلام، فيقولان له: ما هذا الرجل الذي بعث فيكم؟ فيقول هو رسول الله))، واتە: ئەمجار بەرزی دەکەنەوە وە بە لای هیچ کۆمەڵێکی فریشتەدا تێناپەڕن ئیللا دەڵێن: ئەم روحە پاکە کێیە؟ ئەوانیش دەڵێن: ئەمە فلان ی کوڕی فلانە، بە جوانترین و خۆشترین ئەو ناوەی کە لە دونیادا بانگیان دەکرد تاکو دەگەنە ئاسمانی دونیا ئەمجار داوای ئەوە دەکەن کە دەرگایان بۆ بکرێتەوە و پاشان دەرگایان بۆ دەکرێتەوە، جا لە هەر ئاسمانێك نزیکەکانیان لە خوداوە شوێنی دەکەون تاوەکو دەگەنە ئاسمانەکەی تر، تاکو دەگەنە ئاسمانی حەوتەم، ئەمجار خوای گەورە دەفەرموێت: ناو و نوسراوی بەندەکەم لە (عليين)دا بنووسن و بیگەڕێننەوە بۆ زەوی چونکە من لە زەوییەوە دروستیانم کردووە و هەر بۆ ئەوێیش دەیانگێڕمەوە و لەوێیشەوە جارێکی تر دەریاندەهێنم، ئەمجار روحەکەی دەگەڕێننەوە بۆ لای جەستەکەی، دوو فریشتە دێن بۆ لای و دایدەنیشێنن پێی دەڵێن: پەروەردگاری تۆ کێیە؟ ئەویش دوڵێت: پەروەردگاری من (الله)یە، ئەوانیش پێی دەڵێن: ئایا دینەکەت چی دینێکە؟ ئەویش دەڵێت: دینی من ئیسلامە، ئەوانیش پێی دەڵێن: ئەو پیاوە کە لە ناوتاندا رەوانە کرا کێیە؟ ئەویش دەڵێت: ئەوە پێغەمبەری خودایە ﷺ)).

((چونکه ئەو لەم دونیایە جگە لە دینی ئیسلام لەسەر هیچ دینێکی تر نەژیاوە؟ لەسەر جگە لە یەکتاپەرستی و ئیمان نەژیاوە؟ نە مردووە تەنها لەسەر ئەو نیعمەتە نەبێ؟ ویستی خوای گەورە وا بووە ئەوەی لەسەر هەر شتێك بژێت ئەوا هەر لەسەر ئەوە دەمرێت وە ئەوەی لەسەر هەر شتێك بمرێت ئەوا لەسەر ئەوە زیندوو دەکرێتەوە)).

((فیقولان له: وما علمك؟ فیقول: قرأت کتاب الله فأمنت به وصدقت، فینادي مناد من السماء: أن صدق عبدي فأفرشوه من الجنة، وألبسوه من الجنة، وافتحوا له باباً إلى الجنة، فیأتیه من روحها وطیبها، ویأتیه رجل حسن الوجه حسن الثیاب، طیب الریح، فیقول: أبشر بالذي یسرك، هذا یومك الذي کنت توعد، فیقول له: من أنت؟ فوجهك الوجه الذي یجيء بالخیر؟ فیقول: أنا عملك الصالح))، واتە: ئەمجار پێی دەڵێن: ئەی زانستەکەت چییە؟ ئەویش دەڵێت: کتێبەکەی خوای گەورەم خوێندەوە و باوەڕم پێ هێناو بە ڕاستم زانیوە، بۆیە بانگکارێك لە ئاسمانەوە بانگ دەکات و دەڵێت: کەوا بەندەکەم ڕاستی فەرموو ئەوا لە بەهەشتەوە جێگای بۆ ڕاخەن وە لە پۆشاکی بەهەشتی لە بەرکەن وە لە بەهەشتەوە دەرگایەکی بۆ بکەنەوە، جا بۆیە لە بۆن و بەرامی بەهەشتی پێ دەگات، ئەمجار کابرایەکی ڕوو خۆشی جلوبەرگ پاك و جوان و بۆن خۆش دێت بۆ لای و پێی دەڵێت: مژدە بێ لێت بەو شتەی کە دڵخۆشت دەکات، ئەمە ئەو ڕۆژەیە کە پەیمانت پێ درا بوو ئەویش دەڵێت: تۆ کێیت؟ چونکە ڕووت ئەو ڕووەیە کە چاکەی لە گەڵ خۆیدا هێنا بێت؟ ئەویش دەڵێت: من کردەوە چاکەکانتم)).

من یەکتاپەرستییەکەتم، نوێژەکەتم، ڕۆژووەکەتم، زەکاتەکەم، حەجەکەتم، چاکەکەتم، شەونوێژییەکەتم، فەرمان کردنەکەتم بە چاکە، نەهی کردنەکەتم لە خراپە، صەدەقەکەتم، من باڵا پۆشێکەتم ئەی خوشکی موسڵمان و ڕێزدارم)).

((فیقول: رب أقم الساعة، حتى أرجع إلى أهلي ومالي، وإن العبد الکافر إذا کان في انقطاع من الدنیا، وإقبال من الآخرة، نزل إلیه من السماء ملائکة سود الوجوه، معهم المسوح فیجلسون منه مد البصر ثم یجيء ملك الموت حتى یجلس عند

رأسه،فيقول: أيتها النفس الخبيثة اخرجي إلى سخط من الله وغضب، فتفرق في جسده فينتزعها كما ينتزع السفود من الصوف المبلول، فيأخذها، فإذا أخذها لم يدعوها في يده طرفة عين حتى يجعلوها في تلك المسوح، ويخرج منها كأنتن ريح جيفة وجدت على وجه الأرض، فيصعدون بها فلا يمرون بها على ملأ من الملائكة إلاّ قالوا: ما هذه الروح الخبيثة؟! فيقولون: فلان ابن فلان بأقبح أسمائه التي كان يسمى بها في الدنيا حتى ينتهي بها الى السماء الدنيا، فيستفتح له، فلا يفتح له))، واته: پەروەردگارا! قيامەت هەڵسێنە تاكو بگەڕێمەوە ناو كەس و كار و ماڵەكەم، بەڵام بەندەی بێ باوەڕ ئەگەر كاتی ئەوەی هات لە دونيا دەرچێت و ڕووبكاتە دوارۆژی ئەوا لە ئاسمانەوە چەند فريشتەيەك دەموچاو ڕەش بۆ لای دادەبەزن كفنی ئاگرينيان پێيە، لە لايدا دادەنيشن بە قەد ئەوەی چاو بڕ دەكات ئەمجار فريشتەی گيان كێشان دێت بۆ لای و لە ژوور سەری دادەنيشێت و پێی دەڵێت: ئەی نەفسە پيسەكە دەرچۆ بۆ پەستی و توڕەيی خوای گەورە، ئەمجار ئەويش ڕوحەكەی بە لاشەيدا بەش بەش دەبێت ئەوانيش ڕايدەكێشن هەروەكو چۆن (شيشی گۆشت برژاندن) بە ناو خوری تەڕدا ڕابكێشرێت، ئەمجار دەيبات، جا ئەگەر بردی ئەوا لە چاوتروكانێكدا بەری نادات تا دەيخەنە ناو ئەو كفنی ئاگرينەوە جا بۆنێكی لێوە دەردەچێت وەكو پيسترين و ناخۆشترين بۆن كە لەسەر زەويدا بينرابێت، پاشان بەرزی دەكەنەوە و بە لای هيچ كۆمەڵێكی فريشتەدا تێناپەڕن ئيللا دەڵێن: ئەم ڕوحە پيسە كێيە؟ دەڵێن: فلانی كوڕی فلانە... بە ناخۆشترين ناوەكانی كە پێی بانگ دەكرا لە دونيادا، تا دەگەنە ئاسمانی دونيا، جا داوای ئەوە دەكەن دەرگايان بۆ بكرێتەوە كەچی دەرگايان بۆ ناكرێتەوە، ئەمجار پێغەمبەری خوا(ρ)ئەو ئايەتەی خوێندەوە كە دەفەرموێت: ﴿لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ ٱلسَّمَآءِ وَلَا يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ ٱلْجَمَلُ فِى سَمِّ ٱلْخِيَاطِ﴾ الأعراف: ٤٠، واتە: ئەو كەسانەش ئايەتەكانی ئێمەيان بە درۆ دانـاو، باوەڕيان پێ نەكردن و لە ئاستيان خۆيان بە گەورە گرت، هەرگيز دەروازەكانی ئاسمان بۆ ڕۆحيان و بۆ كار و كردەوەيان ناكرێتەوە و ناشچنە بەهەشتەوە، هەتا وشتر نەچێ بە كونی دەرزی درووماندا، واتە: خۆ هەرگيز ئەمە

دەست نادات کەواتە ئەوانیش دەست نادات بچنە بەهەشت))، ((فیقول اللـه عز وجل: اكتبوا كتابه في سجين في الأرض السفلى، فتطرح روحه طرحاً))، واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: ناو و نوسراوەکەی لە (سجين)دا بنووسن و لە زەوی ژێرەوە ئەمجار روحەکەی بە فرێدان فرێی دەدەنە خوارەوە)) ئەمجار پێغەمبەری خوا ﷺ ئەو ئایەتەی خوێندەوە، کە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ ٱلطَّيْرُ أَوْ تَهْوِى بِهِ ٱلرِّيحُ فِى مَكَانٍ سَحِيقٍ﴾ الحج : ٣١، واتە: هەرکەسێك هاوەڵ و هاوبەش بۆ خوا دابنێت وەکو ئەوەیە لە ئاسمانەوە بەربێتەوە (بۆ قوڵایی زەوی) کتوپڕ هەر لە هەواوە مەل و پەلەوەر لە سەری ئامادە بێت و بیفڕێنێ و پارچە پارچەی بکات یاخود بایەکی بەهێز و قورس بیبا بۆ جێگایەکی دوور و چەپەك و ملی بشکێنێ، ئەوە نموونەی کەسێکە هاوەڵ بۆ خوا دابنێ چونکە لە ئاسۆی بەرزی باوەڕەوە ئەکەوێتە چاڵی هەرە خواری تیا چوونەوە و جێگەی قایمی خۆی لە دەست داوە و پەلەوەر سەری تێ ئەکەن)). ((قال: فتعاد روحه في جسده ويأتيه ملكان فيجلسانه فيقولان له: من ربك؟ فيقول: هاه.. هاه.. لا أدري، فيقولان له: ما دينك؟ فيقول: هاه.. هاه.. لا أدري، فيقولان لـه: مـا هـذا الرجـل الـذي بُعِثَ فيكم؟ فيقول: هاه.. هاه.. لا أدري، فينادي منادٍ من السماء: أن كذب فأفرشوه من النار وافتحوا له بابا إلى النار فيأتيه من حرها وسمومها، ويضيق عليه قبره حتى تختلف فيه أضلاعه، ويأتيه رجل قبيح الوجه، قبيح الثياب، منتن الريح، فيقول: أبشر بالذي يسوءك، هذا يومك الذي كنت توعد فيقول: من أنت فوجهك الوجه يجئ بالشر؟ فيقول: أنا عملك الخبيث، فيقول: رب لا تقم الساعة))، واتە: فەرمووی: ئەمجار روحەکەی دەگێڕنەوە بۆ لای جەستەکەی، ئەمجار دوو فریشتە دێن بۆ لای و دایدەنیشێنن و پێی دەڵێن: پەروەردگاری تۆ کێیە؟ ئەویش دەڵێت: هاه ..هاه... نازانم، ئەوانیش دەڵێن: ئەی دینەکەت چ دینێکە؟ ئەویش دەڵێت: هاه... هاه... نازانم، ئەوانیش دەڵێن: ئەو پیاوەی کە لە ناوتاندا رەوانە کرا کێ بوو؟ ئەویش دەڵێت: هاه... هاه... نازانم... ئەمجار بانگکەرێك لە ئاسمانەوە بانگ دەکات: کەوا درۆی کرد و لە ئاگر جێگایەکی بۆ رابخەن وە دەرگایەکی لە دۆزەخەوە بۆ

بکەنەوە، جا لە گەرمی ناخۆشی دۆزەخی بۆ دێت، گۆڕەکەی لەسەر تەنگ دەبێتەوە و دێتە یەك تا پەراسوەکانی تێك دەچن و دەچن بە ناو یەکدا، ئەمجار کابرایەکی روو ناشیرین دێت بۆ لای جلوبەرگێکی پیسی لە بەردایە و بۆنێکی بۆگەنی لێ دێت، پێی دەڵێت: موژدە بێت بۆ ئەو شتەی کە دڵتەنگت دەکات ئەمە ئەو رۆژەیە کە پەیمانت پێ دراوە، ئەویش دەڵێت: تۆ کێیت؟ رووت بە ئەو رووە دەکات کە شەڕ و خراپەی لە گەڵ خۆیدا هێنابێت؟ ئەویش دەڵێت: من کردەوە خراپەکانی تۆم، ئەویش دەڵێت: پەروەردگارا قیامەت هەڵمەسێنە)) ... داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە بگێڕێ لە ئەهلی کامەرانی... هەموومان رزگار بکات لە سزا و دۆزەخ و داپۆشراومان بکات بە پۆشاکە جوانەکەی خۆی لە دونیا و دوارۆژدا هەر ئەو پشت و پەنامانە و بە توانایایە بە سەر هەموو شتێکدا.

براکەم ... کارەکە زۆر تۆقێنەر و ترسناکە... کێشەکە زۆر ناشیرین و ئێسك قورسە، بەسە بۆ مرۆڤ تەنها تەماشایەکی ناو گۆڕ بکات تەنانەت با لە نێو زیندووەکانیشدا بێت بۆ ئەوەی دڵەکان دەرچێتە دەرەوە... سوێند بە خوا هیچ کەس لە ئێمە ناتوانێت کە تەنها یەك شەو لە ناو گۆڕێکدا لە گۆڕستان بمێنێتەوە کە هێشتا زیندووە... ئەی گومانت چۆنە ئەگەر روحەکەی لێ دەرچووە و لە لاشەکەی جیابووتەوە؟ گومانت چۆنە ئەگەر هەر یەکە لەو خەڵکە ببینی کە هیچ شتێکی پێ نەماوە تەنها کردەوە چاکەکانیان نەبێت؟

دەڵێم: رەنگە خۆشەویستەکانم پرسیارم لێ بکەن ئایا هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕ چییە؟ پرسیارێکی ترسناکە و لەو پەڕی گرنگیدایە... منیش وڵامەکەم بە ئەم شێوەیەیە...

١: (النميمه) قسەهێنان و بردن... ئایە(النميمـه) چییە؟ گواستنەوەی قسە لە نێوان خەڵکیدا بە مەبەستی خراپەکاری ... چەندەها کەس بە و هۆیەوە توش بوون لەژنان و پیاوان... داوا لە خوا دەکەم کە ئێمە و ئێوە داپۆشێت لە دونیا و دوارۆژدا. (نمام) لە ماڵێکەوە دەڕوات بۆ ماڵێکی تر... لە نوسینگەیەکەوە بۆ نوسینگەیەکی تر... لە جێگایەکەوە بۆ جێگایەکی تر بۆ ئەوەی قسە بگوازێتەوە!

ئایا نەتبیستووە كەوا فلان دەربارەی تۆ قسەی كردووە و فلان شت و فلان شتی گوت؟ ئەمجار گوێیەكان دەكرێنەوە بۆ ئەم وشە پیس و ترسناكە (بۆ قسەی دوو زمان) كە خۆشەویستان لە یەك جیادەكاتەوە و ماڵەكان و خێزانەكان تێك دەدات... جاری وا هەیە یەك وشەی دووزمان ڕەنگە ببێتە هۆی جیابوونەوەی پیاو لە ژنەكەی... لە نێوان برا و براكەیدا... ڕەنگە بە وشەیەكی ڕاست خێزانێك بەختەوەر بكەیت... ڕەنگە بە یەك وشەی (نمیمە) خێزانێك بە تەواوی بەد بەخت و بێ نەوا بكات.

ئەی موسڵمانان... تەنها وشەیەك بە كەم مەزانن — من قسە لە گەڵ هەموو ئەم ئوممەتەدا دەكەم... هەموو خاوەن پێنوسەكان دەدوێنم خاوەنی زمانەكان دەدوێنم... وشەیەكی ترسناكە، بە وشەیەك مرۆڤ ڕەزامەندی خوا بە دەست دەهێنێ... بە وشەیەك مرۆڤ پەستی خوا بە دەست دەهێنێ وە بە وشەیەك دەچێتە بەهەشتەوە وە بە وەشەیەك دەچێتە ئاگرەوە... بەڵكو بە تەنها وشەیەك ئافرەتێك بۆ پیاوێك حەڵاڵ دەبێت، بە تەنها وشەیەك لێی حەرام دەبێت ئەوە تەنها وشەیە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَّا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾ ق: ١٨، واتە: هەر وتەیەكی لە دەم دەردەچێت فریشتەی چاودێری ئامادە لە لایەتی دەینووسێ ئایا فریشتەكان هەموو قسەیەك دەنووسن؟ یا تەنها ئەو قسەیە دەنووسن كە پاداش و تۆڵەی هەیە؟ بەڵێ بە پێی ئەم ئایەتە هەموو وتە و قسەیەك ئەنووسن)).

بەڵكو پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ فەرموویەتی هەروەكو چۆن لە هەردوو كتێبی (صحیح)[1]دا هاتووە لە فەرموودەیەكی (ابوهریرە)وە ((إن العبد ليتكلم بكلمة من رضوان الله لا يلقى لها بالاً يرفعه الله بها درجات، وإن العبد ليتكلم بالكلمة من سخط الله لا يلقى لها بالاً يهوى بها في جهنم))، واتە: بەندەی وا هەیە كە تەنها یەك وشەی لە ڕەزامەندی خوادا دەكات و گوێی پێ نادات كەچی خوای گەورە چەندان

١ـ أخرجه البخاري كتاب الرقاق، باب حفظ اللسان (٦٤٧٨)، ومسلم كتاب الزهد والرقائق، باب التكلم بالكلمة يهوي بها في النار (٢٩٨٨) مختصراً.

پلە بەرزی دەکاتـەوە، بەنـدەی واش هەیـە کـە تـەنها یـەك وشـە لـە پەسـتی خـوادا دەکـات و گـوێی پـێ نـادات کەچـی خـوای گـەورە دەیهاوێژێتـە نـاو دۆزەخـەوە))، کەوابوو وریای دووزمانی بە... هیچ شـتێك پەیوەنـدی نێـوان زانایـان و بـانگخوازانی تێك نەداوە تەنها ئەم جۆرە وشانە نەبێت... کەسی دووزمان لە زاناياکـەوە دەڕوات بۆ لای زانایـەکی تـر وە لـە بانگخوازێکـەوە دەڕوات بـۆ لای بـانگخوازێکی تـر وە لـە نێـوان بـرا و براکەیـدا و لـەنێوان پیـاو و خێزانەکەیـدا بـە تـەنها یـەك وشـە کـە خۆشەویستییەکە تێك دەدات... ئەم ئاوە پاکە پیس دەکات...

بیر بکەرەوە لەم فەرموودەیە کە دڵەکان لە بن دەردەهێنێ کە ئیمامی أحمـد لـە (مسند)ەکەیدا و (ابو داود)و جگە لەوان ڕیوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەیەکی (ابن عمر)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من قـال في مؤمن ما ليس فيه، أسكنه الله ردغة الخبال حتى يخرج مما قال وليس بخـارج))، واتـە: هەرکەسێك دەربارەی ئیمانداریك شتێك بڵێت کە ئـەو ڕەوشـتەی تیـادا نـەبێت ئـەوا خوای گەورە لە (ردغه الخبال) دا نیشتەجێی دەکـات تـاکو ئـەوەی کـە گوتوویـەتی دەرنەچێت وە ئەوەیشە دەرناچێت)).

ئایا دەزانی (ردغة الخبال)چییە؟ ئەوە گوشراو و رینگاوەی ئەهلی ئاگرە...

براکەم ... لە خوا بترسە لە قسەکانتدا... چونکە بەردان و وازهێنانی زمـان ئـەوا دەبێتە هۆی بوختانی کوێرانە... بە بێ ڕوونکەرەوەیەك یان بەڵگەیـەك ڕێگـا خـۆش دەکات بۆ هەموو کەسێك کە ئارەزووی لێ بێت هەرچی دەڵێت بـە ئـارەزووی خـۆی بیڵێت... لە هەر کاتێکدا ئارەزووی لێ بێت پاشان بۆی دەردەچێت بە دڵنیایی و بە بێ ترسەوە... جاری وا هەیە ڕۆژ دەبێتەوە کۆمەڵێکی بێ وەی و بێ کێـشە کەچـی کاتێ ئێوارە دادێت دەبینی ناموسـی ئـەو کۆمەڵـە بریـنـدار بـووە و ناوبـانگی خـراپ بـووە. هـەموو تاکێـك تاوانبـار کـراوە یـان هەڕەشـەی تاوانبـاری لێکـراوە... ئـەم

١ـ أخرجه أحمد في ((مسنده)) (٢ / ٧٠)، وأبو داود كتاب الأقضية باب فيمن أعان على خصومة من غير أن يعلم أمرها (٣٥٩٧)، والحاكم (٢ / ٣٢)، وصححه ووافقه الذهبي، والطبراني في ((المعجم الكبير)) (١٢ / ٣٨٨)، ((و الأوسط))(٦٤٩١)، وعبدالرزاق في ((المصنف)) (٢٠٩٠٥) والبيهقي في ((الشعب)) (٥ / ٣٠٤، ٣٠٥) و (٦ / ١٢١)، و ((الكبرى)) (٦ / ٨٢) و (٨ / ٣٣٢)، وصححه الشيخ الألباني في ((الإرواء)) (٧ / ٣٤٩)، و ((صحيح الجامع)) (٦١٩٦)، و ((صحيح الترغيب)) (١٨٠٩)، و ((الصحيحة)) (٤٣٧).

حاڵەتەی لە دڵەڕاوکێ و گومان و دوودڵی کە لە هیچ حاڵەتێك لـە حاڵەتـەکان وەری ناگرێت...

کەوابوو وریای (نمیمە) بن، چونکە ئەوە هۆیەکی گەورەیە لە هۆکارەکانی سـزای ناو گۆڕ...

((إنهما لیعذبان وما یعذبان في کبیر، أما أحدهما فکان یسعی بالنمیمة)) واتـە: ئێستا ئـەم دوو گـۆڕە سـزا دەدرێـن، لەسـەر شـتێکی گـەورەش سـزا نـادرێن، جـا یەکێکیان کۆششی دەکرد بۆ قسە هێنان و بردن)) سـوێند بـە خـوا ئەگـەر بـیر لـەم فەرموودەیە بکەینەوە بە جوانی ئەوا هەزار جار بیرت دەکردەوە لـە پـێش ئـەوەی یەك جار قسە بکەیت وە پێش ئەوەی یەك جار بدوێی... تۆ ئەی خوشکەکەم زمانت بپارێزە و وریای (نمیمـە) بـە، چـونکە (نمیمـە) هۆیەکـە لـە هۆکارەکـانی کەساسـی زۆربەی پیاوان و ژنانی موسڵمانان، دڵنیابـە کـە وشـەیەکی زۆر ترسناکە... داوا لـە خوا دەکەم کەوا من و ئێوە بگێڕێ لە ڕاستگۆیان.

هۆکاری دووەم : خۆنەشاردنەوە لە کاتی میزکردن... دیمەنێکی ناشیرینە و هیچ شەرمێکی تیادا نییە کاتێ پیاوێك ببینی لـە شـوێنێکی گشتی دا ڕاوەسـتاوە و میـز دەکات بە بێ ئەوەی خۆی داپۆشێت... تەماشای ئەم بەها ناسکە جێگیرە بکـە لـە سوننەتی پێغەمبەری خوداوەﷺ... بـەڵام کـوا داپۆشـین؟ کـوا شـەرم؟ کـوا پـاك و خاوێنی؟

إذا لم تخـش عاقبـة اللیـالي　　ولم تستح فاصنع ما تشاء
فـلا والله مـا فی العیش خـیر　　ولا الدنیا إذا ذهـب الحیاء

واتە: ئەگەر لە ئاکامی شـەوان ناترسـیت، شـەرم ناکـەیت ئـەوا ئـارەزووی چـی دەکـەیت بیکـە، سـوێند بـەخوا ئـەم ژیانـە خـەیری تیـادا نیـە، لەدونیایـشدا(خـەیر نییە)ئەگەر شەرم نەما و ڕۆیشت.

ئەم پیاوە لە ناو گۆڕدا سزا دەدرێت... چـونکە خـۆی نەدەپۆشـا لـە کـاتی میـز کردن... ئەندامێك لە ئەندامەکانی خۆی ئاشکرا کردووە لە کاتی میزکردنـدا... ئـەی گومانـت چـییە کەسـێك هـەموو جەسـتەی ئاشـکرا بکـات؟ یـان ئافرەتێـك هـەموو

جەستەی ئاشکرا بکات؟ داوا لە خوا دەکەم کەوا ئێمە و ئێوە داپۆشێت...

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((وأما الأخر فكان لا يستتر من البول))، واتە: ئەویتریان لە کاتی میزکردن خۆی نەدەشاردەوە)).

لە گوتەیەکی تردا ((لا يتنزه من بوله))، واتە: خۆی پاك نەدەکردەوە لە پاش میزکردن))... دڵنیا بن کە دینەکەمان دینی پاکی و خاوێنی و جوانییە: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلتَّوَّٰبِينَ وَيُحِبُّ ٱلْمُتَطَهِّرِينَ﴾ البقرة: ٢٢٢، واتە: بە ڕاستی خوا ئەو کەسانەی خۆش ئەوێ کە لە گوناه پەشیمان ئەبنەوە و خۆیان بە پاك و خاوێن ڕائەگرن)).

برای موسڵمانم:

با ڕواڵەتت پاك بێت... لە ناخیشدا پاك بیت... پاك ڕاگرتنی ناخ بەڵگەیە لەسەر پاکی ڕواڵەت... پاك ڕاگرتنی ڕواڵەت بەڵگەیە لەسەر پاکی ناخ... انشاء الله... چونکە ناخ و ڕواڵەت لای ئەهلی سوننە و جەماعە لە یەك جیانابنەوە... چونکە ئەگەر ڕواڵەت لە ناخ جیا ببێتەوە ئەوا کەسەکە دەبێتە کەسێکی دوو ڕوو.

هۆکاری سێیەم: لە ترسناکترین هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕ. خواردنی حەرامە(پەروەردگارا...ئێمە و ئێوە بپارێزێ لە حەرام و ڕزقی حەڵاڵمان پێ ببەخشێت)) لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبوهريره)وە ((أن رجلا مات فقال الناس: هنيئاً له الشهادة إنه في الجنة، فقال رسول الله: ((بل والذى نفسي بيده، إن الشَّمْلَة التي أصابها يوم خيبر من المغانم لم تصبها المقاسم،لتشتعل عليه ناراً))، واتە: کابرایەك مرد و خەڵکی فەرموویان: موژدە بۆ خۆی بۆ بە دەست هێنانی پلەی شەهادەت ئەو لە بەهەشتدایە، جا پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: بەڵکو سوێند بەو کەسەی گیانی منی بە دەستە ئەو کالاّیەکی برد لە ڕۆژی خەیبەردا لە دەستکەوتەکان پێش ئەوەی دابەش بکرێت وە ئەوەیشە بووەتە ئاگر و دەیسوتێنی)).

١ـ أخرجه البخاري كتاب المغازي، باب غزوة خيبر (٤٢٣٤)، ومسلم كتاب الإيمان، باب غلظ تحريم الغلول، و أنه لا يدخل الجنة الا المؤمنون (١١٥).

ئەی خودایە ! ! کالآیەکی بردووە (بەرگێکی فراوانە بۆ خۆپێچانەوە و داپۆشین) لە پێش ئەوەی دەستکەوتەکان دابەش بکرێت... بەجگە لە مافی خۆی برد بووی... کەوا بوو خواردنی سامانی خەڵکی بە ناحەق و خواردنی حەرام لە ترسناکترین هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕە... بۆیە وریای حەرام بە و خۆتی لیّ بە دوور بگرە... لە(صحيح مسلم) [١]دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبو هريرە)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((أيها الناس! إن الله طيب لا يقبل إلا طيبا، و إن الله أمر المؤمنين بما أمر به المرسلين))، واتە: ئەی خەڵکینە خوای گەورە چاك و باشە بۆیە ئەوەی چاك و باش نەبێت وەری ناگرێت وە خوای گەورە فەرمانی کردووەتە ئیمانداران بەوەی فەرمانی کردووەتە پێغەمبەران)) خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿ إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَاۚ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ﴾ المؤمنون: ٥١، واتە: وتمان: ئەی پەیامبەران! هەر لە خۆراکی پاك و حەڵاڵ بخۆن و بەردەوام کاری چاك ئەنجام بدەن، واتە: پەیامبەرانمان گشت بەو جۆرە ڕێنمایی کردوون کەواتە ئوممەت و گەلەکەیشیان دەبیّ هەروا ڕەفتار بکەن)) وە خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُلُواْ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقْنَٰكُمْ ﴾ البقرة: ١٧٢، واتە: ئەی گەلی خاوەن باوەڕان! لەو نیعمەتە پێماندان و کردمانە ڕۆزیتان کامی پاکە ئەوە بخۆن)).

((ثم ذكر الرجل يطيل السفر، أشعث أغبر، يمد يديه إلى السماء: يا رب يا رب ! ومطعمه حرام ومشربه حرام، وملبسه حرام، وغذي بالحرام فأنى يستجاب لذلك ؟)) ئەمجار باسی کابرایەکی کرد کە سەفەرەکەی درێژ دەکاتەوە و قژگڤ و تۆزاوی یە، دەستی بەرز دەکاتەوە بۆ ئاسمان پەروەردگارا... پەروەردگارا .... لە کاتێکدا خواردنەکەی حەرامە و خواردنەوەکەیشی حەرامە و پۆشاکەکەی حەرامە و حەرامی دەرخوارد دراوە ئیتر چۆن وەڵام بدرێتەوە ؟)).

١ـ أخرجه مسلم كتاب الزكاة، باب قبول الصدقة من الكسب الطيب و تربيتها (١٠١٥).

برا بەڕێزەکەم... سامانی خەڵکی بە ناحەق مەخۆ... بەرتیل مەخۆ... سامانی هەتیوان مەخۆ... خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا﴾ النساء: ١٠، واتە: ئەو کەسانەی کە بە ستەم و ناهەق ماڵ و سامانی منداڵی هەتیوو دەخۆن بێ سۆ تەنها ئاگر دەکەنە سك ورگیانەوە و بە زوویش دەخرێنە ناو ئاگرێکی زۆر گەرم و بەگڕی دۆزەخەوە)).

سوێند بە پەروەردگاری کەعبە ئەو هەموو سامانە دەبێتە میراتی و بۆ کەس و کارت بە جێی دەهێڵی... بە هۆیەوە خۆشگوزران دەبن و رادەبوێرن کەچی تۆ دەربارەی ئەو سامانە لەبەردەستی خوای پەروەردگاردا پرسیارت لێ دەکرێت... لە کوێ بە دەستت هێنا؟ لە کوێ خەرجت کرد؟.

هۆکاری چوارەم : لە هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕ... درۆ کردن، بەد رەوشتی و داوێن پیسی، سوو خواردن (ربا) هەروەکو چۆن لە فەرموودەی (سمرة ی کوڕی جندب الطويل)دا هاتووە لە (صحيح البخاري)[1]دا.

بەڵام درۆ، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ التوبة: ١١٩، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە ! لە نافەرمانی خوا پارێز بکەن و هەمیشە لە گەڵ دەستەی ڕاستان بن)).

لە هەردوو کتێبی(صحيح)[2] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرمویەتی: ((عليكم بالصدق، فإن الصدق يهدي إلى البر، وإن البر يهدي الى الجنة، وما يزال الرجل يصدق و يتحرى الصدق حتى يكتب عند الله صديقا، و إياكم و الكذب، فإن الكذب يهدي الى الفجور، و إن الفجور يهدي الى النار، وما يزال الرجل يكذب و يتحرى الكذب حتى يكتب عند الله كذابا))، ((واتە:

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجنائز، باب ما قيل في أولاد المشركين (١٣٨٦)، وانظر (٨٤٥).
٢ـ أخرجه البخاري، كتاب الأدب، باب قول الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ التوبة: ١١٩،(٦٠٩٤)،ومسلم كتاب البر والصلة و الآداب،باب قبح الكذب و حسن الصدق وفضله(٢٦٠٧)واللفظ له.

دەست بگرن بە ڕاستگۆیی یەوە چونکە ڕاستگۆیی ڕێنموویی خاوەنەکەی دەکات بۆ چاکە، چاکەیش ڕێنموویی خاوەنەکەی دەکات بۆ بەهەشت، بەردەوام کەسێك ڕاست دەکات و بە دوای ڕاستیدا دەگەڕێت تاکو لای خوای گەورە بە ڕاستگۆ دەژمێردرێت، خۆتان بە دوور بگرن لە درۆ چونکە درۆ ڕێنموویی خاوەنەکەی دەکات بۆ خراپە، خراپەیش ڕێنموویی خاوەنەکەی دەکات بۆ دۆزەخ وە بەردەوام کەسێك درۆ دەکات و بە دوای درۆدا دەگەڕێت تاکو لای خوای گەورە بە درۆزن دەژمێردرێت)).

سوو خواردن (ربا) خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَمْحَقُ ٱللَّهُ ٱلرِّبَوٰا۟ وَيُرْبِى ٱلصَّدَقَـٰتِ ۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ﴾ (البقرة: ٢٧٨) واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە! دەبێ بە تەواوی ملکەچی فەرمان و قەدەغەکراوەکانی خوا بن، و لە گشت سنوورەکانی پارێز بکەن و لە پاشماوەی سووەکەشتان – کە بە لای ئەم و ئەوەوەیە واز بێنن و داوای مەکەن ئەگەر باوەڕداری ڕاستەقینەن، دەبێ گوێڕایەڵی تەواوی فەرمودەکانی خوا بن و لەو سووەش بێدەنگ بن)).

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە (صحيح مسلم)[1]دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابن مسعود) و(جابر)ەوە: (لعن رسول الله آكل الربا و مؤكله وكاتبه و شاهديه وقال: ((هم سواء)) واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ نەفرەتی کردووە لەو کەسەی سوو دەخوات و ئەوەی دەبێتە وەکیلی و نووسەرەکە و هەردوو شایەتەکە و ئەمجار فەرمووی: هەموان وەکو یەکن)).

داوێن پیسی (زنا) تاوانێکی گەورەیە لە نابووترین تاوانە گەورەکانە: ﴿وَٱلَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَـٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ ٱلنَّفْسَ ٱلَّتِى حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَـٰعَفْ لَهُ ٱلْعَذَابُ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِۦ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَـٰلِحًا فَأُو۟لَـٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ

---

[1] ـ أخرجه مسلم كتاب المساقاة باب لعن آكل الربا و مؤكله (١٥٩٧) من حديث ابن مسعود رضي الله عنه، وفي (١٥٩٨) من حديث جابر رضي الله عنه وهذا لفظه.

حَسَنَٰتٖۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴾ الفرقان: ٦٨ـ ٧٠، واتە: ئەوانەی وێڕای خوا هیچ پەرستراوێکی تر ناپەرستن، کەسێکیش ناکوژن کە خوا کەشتنی یاساغ کردبێ، مەگەر بە هەق و ڕەوا. زیناش ناکەن وە هەرکەسێ ئەو کاروکردەوە ناپەسەندانە بکات ئەوە لە دوارۆژدا دەگاتە سزای تاوانەکەی خۆی (٦٨) لە ڕۆژی قیامەتیشدا دوو بەرامبەر ئازار دەدرێ چونکە لە لایەکەوە هاوەڵی بۆ خوا بڕیار داوە لە لایەکی تریشەوە ئەو گوناهە ناشیرینانەی کردووە و بە سووکی و زەلیلی و ریسواییەوە بە هەتا هەتایی هەر لەوێدا ئەمێنێتەوە (٦٩) مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوە و بڕوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ دەگۆڕێت بە چاکە، هەمیشە خوا گوناه پۆش و میهرەبانە (٧٠))).

کەواتە لە ترسناکترین هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕ بەڵکو سزای دوارۆژیش درۆکردن و داوێن پیسی و سووخۆرادنە...

بە گشتی... ڕێزداران... هەموو سەرپێچییەکان لە هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕن... کەوابوو چارەسەر و دەرمانەکەی چییە؟

وەڵامەکەی لە چەند وشەیەکی کەمدایە... ئەویش ئەوەیە کە بەردەوام بیت لەسەر ڕێگا و بەرنامەکەی پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان... بە ئەنجامدانی فەرمانەکانی و دوور کەوتنەوە لە قەدەغەکراوەکانی وە لەسنوورەکانی خۆیدا ڕابوەستێ... دوور بکەوێتەوە لە (نمیمە) و (غەیبەت) و دوور بکەوێتەوە لە هەموو ئەوانەی کە دەبێتە هۆی پەست بوونی خوای گەورە...

یادت دەخەمەوە ئەی برا خۆشەویست و ژیرەکەم بە خوێندنەوەی سورەتی (الملك) لە هەموو شەوێکدا.

جا لە فەرموودەیەکدا هاتووە، کە (الترمذي و أبو داود و ابن ماجە)[١] ڕیوایەتیان کردووە و شێخ ئەلبانی لە کتێبی (صحیح الجامع) دا بە (صحیح) ی زانیوە لە فەرموودەیەکی (ابو هریرە)ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إن سورة

١ـ أخرجه أبو داود، كتاب الصلاة، باب عدد الآي (١٤٠٠)، والترمذي كتاب فضائل القرآن، باب ما جاء في فضل سورة الملك (٢٨٩١) وقال: ((حديث حسن))، وابن ماجه، كتاب الأدب، باب ثواب القرآن (٣٧٨٦)، وأحمد (٢ / ٢٩٩)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٢٠٩١)، و((المشكاة)) (٢١٥٣).

من القرآن ثلاثون آية، شفعت لرجل حتى غفر له، و هي سورة تبارك الذي بيده الملك)) واتە: سورەتێك لە سورەتەکانی قورئان هەیە سی ئایەتە، شەفاعەتی بۆ کابرایەك کرد تاکو خوا لێی خۆش بوو، ئەویش سورەتی تبارك الذي بيده الملك ە)).

لە (مصنف)ی عبدالرزاق و (الكبرى) ی ئیمامی (النسائی) دا و (مستدرك الحاكم)و (سنن البيهقي) بە (موقوف)ی هاتووە(واتە قسەکە دراوەتە پاڵ هاوەڵێك لە هاوەڵان) وە لە لای (ابن مردويه) بە (مرفوع)ی هاتووە (واتە قسەکە دراوەتە پاڵ پێغەمبەری خواﷺ) بە سەنەدێك کە شێخ ئەلبانی بە (صحيح)ی[1] زانیوە و لە فەرمودەیەکی (ابن مسعود)ەوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((سورة الملك هي المانعة من عذاب القبر)) واتە: سورەتی (الملك) ڕێگرە لە سزای ناو گۆڕ)) کەوابوو سوور بە لەسەر خوێندنەوەی سورەتی (الملك) لە هەموو شەوێکدا... ئەگەر قەدەری خوا وابوو بمریت ئەوا لەسەر گوێڕایەڵی دەمریت ..

لە گەورەترین هۆکارەکانی ڕزگار بوون لە سزای ناو گۆڕ شەهید بوونە لە ڕێگای خوادا... وە ئیمامی (الترمذي و ابن ماجة و احمد و جگە لەوان)[2] ریوایەتیان کردووە لە فەرمودەیەکی (المقدام ی کوری معد يكرب)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((للشهيد عند الله ست خصال: يغفر له في أول دفعة من (دمه) ويرى مقعده من الجنة، و يجار من عذاب القبر، و يأمن من الفزع الأكبر، و يوضع على رأسه تاج الوقار، الياقوتة منها خير من الدنيا وما فيها، و يزوج اثنتين و سبعين زوجة من الحور العين، و يشفع في سبعين أقاربه))، واتە: شەهید لە لای خودا شەش ئاکاری هەیە: لەگەڵ یەکەم دڵۆپە خوێندا خوای گەورە لە تاوانەکان خۆش دەبێت،جێگای خۆی لە بەهەشتدا دەبینێت، لە سزای ناو گۆڕ دەپارێزرێت، لە ترسی گەورە دڵنیا

١ـ أخرجه عبدالرزاق (٦٠٢٤، ٦٠٢٥)، والنسائي في ((الكبرى)) (١٠٥٤٧)، و الحاكم (٢/٥٤٠) والطبراني في ((الكبير)) (٩ / ١٣٢، ١٣١)، و ((الأوسط)) (٦ / ٢١٢)، والبيهقي في ((الشعب)) (٢ / ٤٩٤)، وأبو نعيم في ((الحلية)) (٧/ ٢٤٨)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (١١٤٠)، و ((صحيح الجامع)) (٣٦٤٣)، و ((صحيح الترغيب و الترهيب)) (٢/٩١).

٢ـ أخرجه الترمذي، كتاب فضائل الجهاد، باب في ثواب الشهيد (١٦٦٣) وقال: ((حسن صحيح غريب))، وابن ماجه، كتاب الجهاد باب فضل الشهادة في سبيل الله (٢٧٩٩) و أحمد (١٦٧٣٠) والبيهقي في (السنن) (٩ / ١٦٤) وفي(الشعب) (١٠٨٢٣، ١٠٨٢٤) وصححه الشيخ الألباني في(صحيح الجامع) (٥١٨٢) و (أحكام الجنائز)(٣٥, ٣٦).

دەبێت، تاجێکی ڕێز لێنانی لەسەر دادەنرێت، کە تەنها یەك(یاقوتە)ی هەموو دونیاو ئەوەیشی تیادایە دەهێنێت، حەفتا و دوو حۆری لە (حور العین) ی لێ مارە دەکرێت، شەفاعەت دەکات بۆ حەفتا کەس لە کەس و کاری)).

داوا لە خوا دەکەم کە من و ئێوە لە سزای ناو گۆڕ بپارێزی...

خۆشەویستان... ئایا لە پاش ئەمانە چی دێت؟ لە بەشی داهاتوودا بە پشتیوانی خوای گەورە باسی دەکەین و داوا لە خوا دەکەم کردەوە چاکەکانی ئێمە و ئێوە وەربگرێت... آمین

نیشانە بچووکەکانی قیامەت

لە بەشی رابوردوودا لە باسی گۆڕدا راوەستاین... ئا ئەوەتا گۆڕەکە بە سەر خاوەنەکەیدا داخرا!! تاکو کەی؟ تاکو ڕۆژی قیامەت... داوا لە خوا دەکەم گۆڕەکانمان بۆ بکاتە باخچەیەك لە باخچەکانی بەهەشت و نەیکاتە چاڵێك لە چاڵەکانی ئاگر... ئەمجار فەرموون با پێکەوە باسی قیامەت و نیشانەکانی بکەین...

پێش ئەوەی باسی قۆناغەکانی قیامەت بکەم لە زیندووبوونەوە و حەشر و ترازوو و لێپرسینەوە و سیرات و بەهەشت و دۆزەخ... تاوەکو ئەو دوای ئەو هەموو کارە مەترسیدارانە... کۆمەڵێك بنەمای گرنگ هەیە دەیخەمە ڕوو...

بنەمای یەکەم : قیامەت دێت و هیچ گومانێکی تیادا نییە

ئەم ڕاستییە دەبێ هەموو ستەمکارێك و ستەملێکراوێك پێکەوە بیزانن... با ستەمکار بزانێت کەوا ئەو لە بەر دەستی خوادا رادەوەستێ بە مەبەستی تۆڵە لێسەندنەوە (القصاص) (واتە: سزا بە گوێرەی تاوانەکەی خۆی)، موژدە بێ بۆ ستەملێکراو کەوا نەیتوانی لە دونیادا حەقەکەی خۆی وەرگرێتەوە ئەوا لە تەنیشتی ئەو کەسەی ستەمی لێکردووە رادەوەستێنرێت... وە لە لای خوداوەند دوژمنان و نەیاران کۆدەبنەوە بۆ ئەوەی خوای گەورە بە تەواوەتی و بە بێ کەم و کووری مافەکانی خۆی بداتەوە ...

لا تظلمن إذا ما كنت مقتدرا   فالظلم ترجع عقباه الى الندم

تنام عيناك والمظلوم منتبه   يدعوا عليك و عين الله لم تنم

واتە: هەرگیز ستەم مەکە ئەگەر بوویتە کەسێکی بە توانا و دەسەڵاتدار، چونکە هەردەم ستەم پەشیمان بوونەوەی بە دواوەیە، تۆ دەخەوی و چاوەکانت لە یەك

دەنێت و ستەملێکراویش بە ئاگایە، دوعات لێ دەکات و چاوەکانی خوایش نەخەوتووە.

لە پاشاندا بە درێژی باسی (القصاص) دەکەم (انشاء الله)، داوا لە خوا دەکەم کەوا من و ئێوە داپۆشێت لە دونیا و قیامەتدا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ وَأَنَّهُۥ يُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَأَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ﴿٦﴾ وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٞ لَّا رَيۡبَ فِيهَا وَأَنَّ ٱللَّهَ يَبۡعَثُ مَن فِي ٱلۡقُبُورِ﴾ الحج: ٦ـ ٧، واتە: دروستکردنی ئادەمیزاد بەو جۆرەو زیندووکردنەوەی زەویش بەو شێوەیە هەر هەموو بۆ ئەوەیە ئێوە بیربکەنەوەو چاك بزانن کە بەراستی تەنها خوا زاتێکی راست و هەقە و بێ گومان هەر ئەویشە مردووان زیندوو ئەکاتەوە و هەر ئەوە بە سەر هەموو شتێکدا بە توانایە (٦) دڵنیابن قیامەتیش بەرپا دەبێت، کە هیچ گومانی تێدا نییە،و بە راستی خوا هەموو ئەوانەی لە گڵکۆ و گۆڕدان زیندوو ئەکاتەوە تا پاداشت و تۆڵەیان وەرگرنەوە(٧))).

ئەم مرۆڤە لە گۆڕەکەیدا دەمێنێتەوە تاکو گوێی لە بانگەواز دەبێت... هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱسۡتَمِعۡ يَوۡمَ يُنَادِ ٱلۡمُنَادِ مِن مَّكَانٖ قَرِيبٖ ﴿٤١﴾ يَوۡمَ يَسۡمَعُونَ ٱلصَّيۡحَةَ بِٱلۡحَقِّۚ ذَٰلِكَ يَوۡمُ ٱلۡخُرُوجِ﴾ ق: ٤١ـ ٤٢، واتە: گوێ راگرە ئەی پێغەمبەرﷺ! بۆ ئەو هەواڵەی پێت دەدەین لە ئەحواڵی قیامەت، رۆژێك (ئیسرافیل) بانگ دەکا لە شوێنێکی نزیك بە خەڵك هەمووتان دەرچن لە گۆڕەکانتان بۆ حەشر (٤١) ئەو رۆژە کە هەموو ئەو (صیحە) و هاوارەیان بە هەق گوێ لێ دەبێ، ئا ئەو رۆژە رۆژی لە گۆڕ دەرچوونە بۆ حەشر و پاداش و تۆڵە(٤٢))) .

خوای گەورە فەرمان دەکاتە (ئیسرافیل) بە فووکردن بە بووقدا، کە ئەویش فووکردنی زیندووبونەوەیە... لەو کاتەدا زەوی دێتە لەرزە و دەجوڵێتەوە بۆ ئەوەی خۆی رزگار بکات لەو بارە قورسەی کە پێیەتی، بۆ ئەوەی هەرچی لە ناخیدایە فرێی بداتە دەرەوە لە مرۆڤەکان، هەر لە (ئادەم)ەوە تاوەکو دووایین مرۆڤ، کە قیامەتی بە سەردا هاتووە...

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ۝١ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا﴾ الزلزلة: ١ـ ٢، واتە: کاتێ کە زەوی بە توندی تـەکانی داو کەوتـە لـەرزە لەرز و جووڵە جووڵ بە هەر هۆیەکەوە بێت، (ئیبن عەبباس) ئەڵێ: ئەوە لە (نەفخە) ی یەکەمدایە بە جۆرە لەرزەیەکی وا کە شایستەی ئەو بێت جا ئەبێ ئەو حاڵەتـە چ ڕووداوێکی گەورە بێت.(١) زەوی هەرچی باری گران و قوورسـی هـەبوو فرێـی دایـە دەرەوە: (مردوان، نەوت و ئاو و خەزنە و هەزاران هەزار شتی تر)! (٢))).

واتە: هەموو مردووەکان فرێ دەداتە دەرەوە ﴿وَقَالَ ٱلْإِنسَـٰنُ مَا لَهَا﴾ الزلزلـة: ٣، واتـە: ئـەو کاتـە ئـادەمی کـافر بـە سـەر سـوڕمانێکەوە دەڵـێ: زەوی چـییەتی وا دەکات...؟(٣))).

بۆیە لەو کاتەدا مرۆڤی ترساوی تۆقیو نکۆڵی لەو کارە دەکـات دەڵێـت: مـا لهـا؟ ئەوە چییەتی؟ چی شتێك جێگیر بـوون و هێمنییەکـەی تێـك داوە؟ پـێش ماوەیـەك ئەم زەوییە جێگیر و دامەزراو و هێمن بوو کەچی ئێستا دەجوڵێتەوە و تێك چووە و شلژاوە، ئەوە فەرمانی خـوای بـە سـەردا دابـەزیوە لـەوەی کـە خـوای گـەورە بـۆی ئامـادە کـردووە لـە لەرینـەوە و بوومەلـەرزە، کـە هـیچ داڵدەیـەکی نییـە... پاشـان ئەوەی لە ناخیـدا بـوو لـە مردووەکـان لـە پێشینەکان و پاشینەکان فرێـی داوەتـە دەرەوە وە لەو کاتەدا خەڵکی نکۆڵی لەو کارە دەکەن وە ئەم زەوی یە دەگۆڕدرێت بە زەوی یەکی تر... دێنە دەرەوە و دەردەکەون بۆ لای خوای تاك و بەتوانا[1]...

﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ۝٤ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ۝٥ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ ٱلنَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا۟ أَعْمَـٰلَهُمْ ۝٦ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ۝٧ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ﴾الزلزلة:٤ـ ٨، واتە: لەو ڕۆژەدازەوی هەواڵەکانی خۆی چاك و خراپ ڕادەگەیەنێت و مەردوم تێ ئەگات کە ئەو زەمین لەرزەیە سەرەتای ڕۆژێکی سەخت و وێران بوونی دونیایە(٤) ئەویش بەهۆی ئەوەوە کە

١ـ ((تفسیر ابن کثیر)) (٥٢٤/٤).

پەروەردگارت وەحی و فرمانی پێ کردووە بەو زەلزەلەیە: لە خۆیەوە ناتوانێ هیچ بکات و هەردەم لە ژێر دەستەڵاتی خوادایە.(٥) لەو ڕۆژەدا خەڵکی بە پەرش و بڵاوی لەگۆڕەکانیان دەردەچن بۆ شوێنی حیساب بۆ ئەوەی پاداش و تۆڵەی کار و کردەوەکانیان نیشان بدرێت.(٦) ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە(٧) کەسێکیش کێشی وردیلەیەك شەڕ و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بێنێ بە سەریا، کەوابوو با هەموومان هۆشیارو زیرەك و وریابین، بزانین ڕۆژانە چی ئەکەین و لە خوا بترسین(٨)).

بە ڕاستی دیمەنێکی ترسناکە و دڵەکان لە بن دەردەهێنێ!! وە بزانە کەوا قیامەت دێت و نزیکە... ئەگەر تۆ بە پێوەرە مرۆڤایەتییەکەت بیپێوی ئەوا هێشتا دوورە، خوای گەورەی بەرز و بەرێز هەواڵمان دەداتێ کەوا نزیکە و زۆر نزیکە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُۥ بَعِيدًا ﴿٦﴾ وَنَرَىٰهُ قَرِيبًا﴾ المعارج: ٦- ٧، واتە: بە ڕاستی ئەوان ئەو ڕۆژە بە دوور دەبینن!(٦) وە ئێمەیش بە نزیکی ئەبینین، چونکە بۆ ئێمە هیچی تێ ناچێت(٧)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِى غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ﴾ الأنبياء: ١، واتە: کاتی حیساب و لێپرسینەوەی مەردم لە کار و کردەوەیان نزیك بۆتەوە و ئەوانیش لە خەفڵەتان لەو ڕۆژە، ڕوو دەسووڕێنن و گوێیان لێ نییە و لەوە داناچڵەکێن کە خوا پێیان ئەکات!(١)).

بیر بکەرەوە لەو قسەی خوای گەورە کە دەفەرموێت: ﴿ٱقْتَرَبَتِ ٱلسَّاعَةُ وَٱنشَقَّ ٱلْقَمَرُ﴾ القمر:١[١]، واتە: ڕۆژی قیامەت نزیك بۆتەوە، مانگیش لەت بوو(١)).

خوای گەورە باسی قیامەت دەکات بە شێوازی ڕابوردوو ﴿أَتَىٰٓ أَمْرُ ٱللَّهِ فَلَا

١- قيل: إن انشقاق القمر هي الآية التي ظهرت على عهد النبي ﷺ، كما ثبت ذلك في الصحيح، وقيل: بل المعنى: إنه ينشق، كما في قوله (﴿أَتَىٰٓ أَمْرُ ٱللَّهِ﴾ النحل: ١، أي: يأتي، وانظر: ((التذكرة)) للقرطبي (٦٣٨، ٦٣٩).

تَسۡتَعۡجِلُوهُۚ﴾ النحل: ١، واتە: ئەوا بەفەرمانی خوا بۆ سزای بێ باوەڕان هات و گەیشت و قیامەت بەرپا بوو، بەڵێ چونکە قیامەت هەر لە هاتندایەو سەرئەنجامیش (هەر پێش دێت) خوای گەورە بە کرداری رابووردوو (ماضي) وشەی (أتى)ی هێنا، جا کەوایە پەلەی ئەو ڕۆژە مەکەن، بێ گومان بن هەر دێت (١)). خوای گەورە بە شێوازی رابووردوو دەریبڕیوە کە بە بێ گومان روو دەدات[١]، بیر بکەرەوە لە گەڵ مندا لەو قسەیەی خوای گەورە: ﴿يَسۡـَٔلُكَ ٱلنَّاسُ عَنِ ٱلسَّاعَةِۖ قُلۡ إِنَّمَا عِلۡمُهَا عِندَ ٱللَّهِۚ وَمَا يُدۡرِيكَ لَعَلَّ ٱلسَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا﴾ الأحزاب: ٦٣، واتە: بێ باوەڕەکان پرسیاری هاتنی ڕۆژی قیامەتت لێ ئەکەن !پێیان بڵێ: ئەی پێغەمبەرﷺ! هەر خوا خۆی زانیاری و ئاگاداری تەواوی هەیە بە ڕۆژی قیامەت کە کەی دێت،جا تۆ چووزانیت لە قیامەت؟ لەوانەیە کاتی هاتنیشی زۆر نزیك بێت ! (٦٣)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرۡسَىٰهَا ۝٤٢ فِيمَ أَنتَ مِن ذِكۡرَىٰهَآ ۝٤٣ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَىٰهَآ ۝٤٤ إِنَّمَآ أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخۡشَىٰهَا ۝٤٥ كَأَنَّهُمۡ يَوۡمَ يَرَوۡنَهَا لَمۡ يَلۡبَثُوٓاْ إِلَّا عَشِيَّةً أَوۡ ضُحَىٰهَا﴾ النازعات: ٤٢- ٤٦، واتە: لە بابەت ڕۆژی قیامەتەوە: لێت دەپرسن کە چ کاتێ روو ئەدا؟.(٤٢) جا تۆ چیتە لە باسکردنی ئەو ڕۆژە؟ واتە: تۆ هیچی لێ نازانیت، ئیتر ئەوانە بۆ ئەوەندە تەنگاوت دەکەن...؟ (٤٣) سەرەنجام و کۆتایی دونیا تەنها لای پەروەردگارتە، واتە: هەر خواوەندت کاتەکەی دەزانێ.(٤٤) ئەرکی تۆ تەنها بێدار کردنەوەو ترساندنی ئەوانەیە لەو ڕۆژە دەترسن و خۆیانی بۆ ئامادە دەکەن ئیتر دیاریکردنی کاتەکەی بە تۆی نەسپاردراوە.(٤٥) ئەو ڕۆژە کە ئەوانە قیامەت دەبینن، وا ئەزانن لە دونیادا تەنها ئێوارەیەك یا چێشتەنگاوێك ماونەتەوە، واتە: لە بەر درێژی و سەختی و گرانی ئەو ڕۆژەیە، ماوەی ژیانی دونیایان بەلاوە زۆر کەم دەبێ! .(٤٦)).

واتە: ئەگەر هەستانەوە لە گۆڕەکانیان بۆ مەحشەر ئەو ماوەی ژیانی دونیایان بە کەم دەزانن تاکو وا دەزانن لای ئەوان ئێوارەی ڕۆژێك بووە یان تەنها

١- ((تفسير ابن كثير)) (٢/ ٥٤٣).

چێشتەنگاوێك[1]، ئـەهلی زەوی وا هەسـت دەکـەن کـەوا ئـەوان لەسـەر زەویـدا نەماونەتەوە تەنها یەك کاتژمێر نەبێت...

براکەم... هەر چەندە ڕۆژگار درێژە بکێشی ئەوا قیامەت هـەر دێت، و قیامـەتی تۆ بـە مردنـت دەسـت پـێ دەکـات، هەرچـەندە ژیـان درێـژە بکێشێ وە هەرچـەند شەوگار درێژ بێت ئەوا هەر دەبێ شەبەق دەرکەوێت... هەرچەندە تەمەن درێژ بێـت ئەوا هەر دەبێ بچینە ناو گۆڕەوە، هەرچەندە مانەوە لـە نـاو گـۆڕدا درێـژە بکێشێ ئەوا هەر دەبێ لـە گۆڕەکـەمان دەرچـینە دەرەوە بـە مەبەسـتی ڕاوەسـتان لـە بـەر دەستی خوای بەرز و پیرۆزدا...

کەوا بوو ئەگەر تەماشای قیامەت بکەین بە ئەم پێوەری مرۆڤیيانـە ئـەوا هێـشتا دوورە بەڵام پەروەردگارمان ئاگادارمان دەکاتەوە کەوا زۆر نزیکـە... خـوای گـەورە دەفـــەرموێت: ﴿وَمَآ أَمۡرُ ٱلسَّاعَةِ إِلَّا كَلَمۡحِ ٱلۡبَصَرِ أَوۡ هُوَ أَقۡرَبُۚ﴾ النحــل: ٧٧، واتە: وە هاتنی ڕۆژی قیامەتیش هێندە ئاسانە و خێرایە هەر بە قەد چاوتروکانێکە، یـان لـە خێراییـدا لـەوەیش نـزیکترە چـونکە تـەنها هـەر ئەوەندەیـە کـە خـوا پێـی بفەرموێ ببە، ئەوجا دەست بە جێ دەبێت، جا ئەو کاتە ئەو ڕۆژە هات ئیتر هەق و ناهـەق ڕوونـتر دەرئەکـەوێ (٧٧)) لـە هـیچ فەرهـەنگێکی زمانەوانیـدا دەربڕینێـك نادۆزیتەوە لەسەر نزیك بوونـەوەی هـاتنی قیامـەت وەکـو ئـەم چـەند وشـە کەمـە و یەکلایی کەرەوە... هەرکە چاوەکانت لە یەك نا و نوقاندت ئەمجار بیکەیتـەوە ئـەوا هەموو شت کۆتایی پێ هاتووە.

بنەمای دووەم : نیشانەکانی قیامەت

بنەمایەکـە ئێمـە باسـی دەکـەین دەربـارەی نیشانەکانی قیامـەت و دووبـارەی دەکەمەوە: زانیاری دەربارەی هاتنی قیامەت ئەوا خوای گـەورە هـیچ کەسـێکی لـێ ئاگـادار نەکردووەتـەوە نەفریـشتەیەکی نزیککراو و نـە پێغەمبـەرێکی نێـردراو هـەر چەندە ئـەو کەسـە پێغەمبـەری هەڵبـژێردراو بێـتﷺ ... کـەوا بـوو هـاتنی قیامـەت

١ـ ((المصدر السابق)) (٤ / ٤٥٤).

زانیارییەکەی نادیارە و کەس نازانێت تەنها خوای گەورە نەبێت.

پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە (صحیح البخاری) دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابن عمر)ەوە: ((مفاتح الغیب خمس لا یعلمهن إلا الله)) (واتە: کلیلەکانی غەیب پێنج دانەن هیچ کەسێك دەربارەیان نازانێت تەنها خوا نەبێت) ئەمجار ئەو ئایەتەی خوای گەورەی خوێندەوە ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥ عِلْمُ ٱلسَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ ٱلْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِى ٱلْأَرْحَامِ ۖ وَمَا تَدْرِى نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ۖ وَمَا تَدْرِى نَفْسٌۢ بِأَىِّ أَرْضٍ تَمُوتُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌۢ ﴾ لقمان:٣٤، واتە: ئینجا خوا باسی پێنج شت ئەکات کە تەنها هەر خۆی ئەیان زانێ: (١) بە راستی زانیاریی هاتنی رۆژی قیامەت هەر لای خوایە، جگە لەو کەسێکی تر نازانێ قیامەت کەی دێت (٢)تەنها ئەویش باران ئەبارێنێ لە کاتی دیاریکراوی خۆیدا، کەسێکی تر ناتوانێ باران ببارێنێ(٣) ئەویش ئەزانێ چی لە منداڵدانەکاندایە، واتە: هەر لەو کاتەوە کە هێشتا ئاوە، خوا خۆی دەزانێ چییە: کوڕە یان کچ، بەختیارو سەرفرازە، یان لاسار و بەدبەختە، بەژن و باڵای کورتە، یا... هتد (٤)هیچ کەسێك – نەچاکەکار و نەخراپەکار– سەد لە سەد نازانێت سبەینێ چی دەکا لەچاك و لە خراپ (٥) هیچ کەسیش نازانێ لەسەر کام زەوی ئەمرێ، واتە: کام جێگا دەبێتە گۆڕ و ئارامگای، هەرچەندە لەوانەیە هەوڵیش درابێ بۆ زانینی ئەمە! چونکە هەر خوایە زانا و بە ئاگایە بە تەواوی رووداوەکان و گشت نهێنی و ئاشکرایەکیشی لا یەکسانە (٣٤)).

لە جوانترین ئەو شتانەی کە لەم بابەتەدا خوێندوومەتەوە ئەوەیە کە ئیمامی (أحمد) ریوایەتی کردووە لە(مسند) ەکەیدا و ابن ماجە لە (سنن)ەکەیدا و البوصیری لە (الزوائد)دا بە سەنەدێکی (صحیح) و پیاوانی سەنەدی فەرموودەکە لە باوەڕپێکراوەکانن (رجاله ثقات)، الحاکم لە (المستدرك)و بە (صحیح) ی زانیوە (الذهبي) لە گەڵیدا هاودەنگەوە و العلامە (أحمد شاکر) بە (صحیح) ی زانیوە[1] لە

١ـ أخرجه أحمد (٥/ ١٨٩) و وابن ماجة، كتاب الفتن و باب فتنة الدجال وخروج عيسى ابن مريم و خروج يأجوج و مأجوج (٤٠٨١)، وقال البوصيري في ((الزوائد)): ((هذا إسناد صحيح، رجاله ثقات، و مؤثر بن عفارة ذكره ابن حبان في الثقات، وباقي رجال الإسناد ثقات)). و الحاكم (٤ / ٤٨٨، ٤٨٩) و قال: ((حديث صحيح

فەرمووەیەکی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت:: ((لقیت ليلة أسري بي إبراهيم و موسى و عيسى – صلوات الله عليهم أجمعين– فتذاكروا أمر الساعة))، واتە: ئەو شەوەی کە گەشتی ئیسرایان پێ کردم چاوم کەوت بە ئیبراهیم و عیسا و موسا (صەلات و سەلامی خوا لە هەموویان بێت) باسی کیشەی قیامەتیان کرد)) ئەی خودایە...! ((الخليل و الكليم وروح رب العالمين وسيد البشر)) کە پێشەوای هەموو مرۆڤایەتی و گەورەیان و هەڵبژێردراوویانە بایەخیان بە قیامەت داوە... ئاگاداری ئەم ئەدەبە بە... پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((فردوا أمرهم إلى إبراهيم، فقال: لا علم لي بها)) واتە: کیشە و باسەکەیان گەڕاندەوە بۆ لای ئیبراهیم‌ﷺ و ئەویش فەرمووی: هیچ شتێك دەربارەی نازانم)) تەماشای ئەو ئەدەبە بکە لە گەڵ خوای پەروەردگاردا!! ((فردوا الأمر إلى موسى، فقال: لا علم لي بها، فردوا الأمر إلى عيسى، فقال: أما وجبتها، فلا يعلمها أحد إلا الله، و فيما عهد إلي ربي أن الدجال خارج . قال: ومعي قضيبان، فإذا رآني ذاب كما يذوب الرصاص فيهلكه الله))، واتە: ئەمجار کیشە و باسەکەیان گەڕاندەوە بۆ لای موسا‌ﷺ و ئەویش فەرمووی: هیچ شتێك دەربارەی نازانم ئەمجار کیشە و باسەکەیان گەڕاندەوە بۆ لای عیسا‌ﷺ و ئەویش فەرمووی: بەڵام کاتی ڕوودانەکەی، هیچ کەسێك زانیاری دەربارەی نییە تەنها خوا نەبێت وە ئەوەی کە خوا پەیمانی پێداوم کە دەججال دەردەچێت، ئەمجار فەرمووی: وە دوو داردەستم پێیە کاتێ ئەگەر من ببینێ ئەوا دەتوێتەوە هەروەکو چۆن قورقۆشم (رصاص) دەتوێتەوە و خوا بە هەلاکەتیا دەبات)).

لە ڕیوایەتێکی تردا (کە لە پاشدا بە درێژی باسی دەکەم انشاء الله) ((ذاب كما يذوب الملح في الماء)) واتە: دەتوێتەوە هەروەکو چۆن خوێ لە ئاودا دەتوێتەوە)).

کەوابوو کاتی هاتنی قیامەت هیچ کەسێك نازانێت تەنها خوا نەبێت... زانیاری دەربارەی کاتەکەی لە لای خوداوەندی بەرز و پیرۆزە ..

الإسناد ولم يخرجاه))، ووافقه الذهبي و صححه الشيخ أحمد شاكر في ((المسند)) (٣٥٥٦)، وضعفه الألباني في ((ضعيف الجامع)) (٤٧١٢).

بەڵکو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە کەوا جبریل‌ﷺ پرسیاری کردووە لە پێغەمبەری خواﷺ: ((متی الساعة؟ فقال المصطفیﷺ: "ما المسؤول عنها بأعلم من السائل . قال: فأخبرني عن أمارتها . قال: ((أن تلد الأمة ربتها، و أن ترى الحفاة العراة العالة رعاء الشاء يتطاولون في البنيان)) واتە: قیامەت کەی دێت؟ پێغەمبەری خۆشەویستﷺ فەرمووی: ئەو کەسەی کە پرسیاری لێ دەکرێت لە پرسیارکەر زاناتر نییە . فەرمووی: کەواتە نیشانەکانیم پێ بڵێ . ئەویش فەرمووی: کەنیزەك گەورەو خاوەنی خۆی لێوە لە دایك دەبێت، خەڵکانی پێ پەتی و رووت و هەژار و شوانی مەڕەکان ببینی کە پێشبرکێ بکەن لە بەرزکردنەوەی کۆشکەکانیاندا)) بەڵام ئەو خوایەی کە کاتی هاتنی قیامەتی لە هەموو دروستکراوەکانی شاردووەتەوە ئەوا پێغەمبەرو خۆشەویستە هەڵبژێردراوەکەیﷺ خۆی ئاگادار کردووەتەوە لە نیشانەکانی قیامەت کەوابوو هیچ رێگریێك نییە لە شاردنەوەی کاتی هاتنی قیامەت و زانینی نیشانەکانی، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا ٱلسَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً فَقَدْ جَآءَ أَشْرَاطُهَا﴾ محمد: ١٨، واتە: ئایا ئەمانە مەگەر چاوەڕێی هاتنی قیامەت ناکەن لە ناکاو دەرگایان لێ بگرێت؟! خۆ بێ گومان هەندێ لە نیشانەکانی قیامەت هاتوونە پێش و دەرکەوتوون(١٨))). ئەمە نیشانەکانی قیامەتەو خوای گەورە پێغەمبەرەکەمانیﷺ ئاگادار کردووەتەوە... پێغەمبەرەکەمانﷺ هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات چونکە قورئان سروشە(وەحی)یەو سوننەتیش وەحییە. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱلنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ۝١ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ۝٢ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلْهَوَىٰٓ ۝٣ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْىٌ يُوحَىٰ ۝٤ عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلْقُوَىٰ﴾ النجم:١-٥، واتە: سوێند بەو ئەستێرەیە کە بە خێرایی ئاوا دەبێت، یا لە شوێنی خۆی دەترازێت و بەر دەبێتەوە کاتی نزیکبوونەوەی قیامەت(١) هاوەڵەکەی ئێوە(موحەممەدﷺ) لە ڕێی هەق لای نەداوە و باوەڕی پووچیشی نەبووە(٢) قسەو گوفتاری (پێغەمبەر) لە رووی

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الإيمان، باب بيان الإيمان و الإسلام و الإحسان ووجوب الإيمان بإثبات قدر الله سبحانه و تعالى (٨).

هەواوهەوەسەوە نییە، جا كەسێ ئاوابێ چۆن ڕێگە ون ئەكات ؟!(٣) ئەو قورئانەی كە ئەو دەیڵێت، جگە لەوەی كە بە وەحی بۆی دەنێررێ هیچی تر نییە، واتە: ئەم قورئانە هەر لە لایەن خواوەیە(٤) خاوەن هێز و بە زەبر (جوبریل) ی فریشتەیە، قورئانی فێركردووە، بەڵێ زۆر بە هێزە، دەست پاكە، زمان پاكە؟!!(٥))).

لە فەرموودەیەكدا كە(ابو داود و الترمذي) ریوایەتیان كردووە لە فەرموودەی (المقدام ی كوڕی معد یكرب)ەوە كەوا پێغەمبەری خوا ﷺ ((ألا إني أوتيت القرآن ومثله معه))، واتە: من قورئانم بۆ هاتووە و دابەزیوە و هاوشێوەكەیشی لە گەڵدایە)) (واتە: سوننەت).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿هُوَ ٱلَّذِى بَعَثَ فِى ٱلۡأُمِّيِّـۧنَ رَسُولٗا مِّنۡهُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمۡ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ﴾ الجمعة:٢، واتە: خوا هەر ئەو پەروەردگارەیە كە لە ناو عەرەبە نەخوێندەوارەكاندا پەیامبەرێكی پایەبەرزی لە خۆیان نارد، ئایەتەكانی قورئانەكەی ئەویان بە سەرا دەخوێنێتەوە هەرچەند ئەمیش خۆی نەخوێندەوارە،دڵ و دەروون و ڕەوالەتیان پاك دەكاتەوە لە بیروباوەری بتپەرستی و یاسای لاروچەوتی كۆمەلایەتی ئەو سەردەمە و قورئان و فەرموودەكانی خۆیان فێر دەكات خۆ بە ڕاستیش پێش هاتنی ئەو ئەوان لە گومرایی و سەر لێشێواوییەكی ئاشكرادا بوون... سیاسەتی پووچ و گەندەڵ، رەوشت و ئەخلاقی رووخاو، باری كۆمەلایەتی پەست و قێزەون... هتد(٢)).

مەبەست لە (الحكمة) سوننەتە.

كەوا بوو – ئەی ڕێزداران – خوای گەورە پێغەمبەرەكەی ﷺ لە نیشانەكانی ئاگادار كردووەتەوەو پێغەمبەری خوا ﷺ هاوەلانی ئاگادار كردووەتەوە ئەوەی لەبەری كرد ئەوا لە بەری كرد و ئەوەی لە بیری كرد ئەوا لە بیری كرد .

لە هەردوو كتێبی (الصحيح)[١]دا هاتووە لە فەرموودەیەكی (حذيفة ی كوڕی اليمان)ەوە دەڵێت: ((: لقد خطبنا النبي ﷺ خطبة ما ترك فيها شيئا إلى قيام

١ـ تقدم، وهو في ((صحيح البخاري)) برقم (٦٦٠٤)، ومسلم (٢٨٩١).

الساعة إلا ذكره علمه من علمه وجهله من جهله))، واته: پێغەمبەری خواﷺ وتارێکی بۆ خوێندینەوە کە هیچ شتێکی تیادا بە جێ نەهێشت تاکو هاتنی قیامەت ئیللا باسی بۆ کردین ئەوەی لێی تێگەیشت ئەوا لێی تێگەیشت و ئەوەیشی لێ تێنەگەیشت ئەوا لێی تێنەگەیشت)).

لە(صحيح مسلم)دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبي زيد عمرو ی کوڕی أخطب الأنصاري)ەوە دەڵێت: ((صلى بنا رسول اللهﷺ الفجر، وصعد المنبر. فخطبنا حتى حضرت الظهر، فنزل فصلى ثم صعد المنبر، فخطبنا حتى حضرت العصر، ثم نزل فصلى،ثم صعد المنبر فخطبنا حتى غربت الشمس، فأخبرنا بما كان وبما هو كائن فأعلمنا أحفظنا))[1] واتە: پێغەمبەری خواﷺ نوێژی بەیانی پێ کردین و ئەمجار چووە سەر مینبەر و وتاری بۆ خوێندینەوە تاکو نیوەڕۆ هات ئەمجار دابەزی نوێژی کردوو دیسان چووە سەر مینبەر و وتاری بۆ خوێندینەوە تاکو نوێژی عەسر، ئەمجار دابەزی و نوێژی عەسری بۆ کردین دیسان چووە سەر مینبەر و وتاری بۆ خوێندینەوە تاکو ڕۆژ ئاوا بوو... ئەوەی کە ڕوویداوە و ئەوەی کە رووودەدات باسی بۆ کردین زاناترینمان ئەو کەسە بوو کە زیاتری لە بەر کردبوو)) ئەمەیشە جیاواز نییە لە گەڵ گوتەی پەروەردگارمان کە دەفەرموێت: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥ عِلْمُ ٱلسَّاعَةِ ﴾ لقمان:٣٤، واتە: بە راستی زانیاریی هاتنی ڕۆژی قیامەت هەر لای خوایە، جگە لەو کەسێکی تر نازانێ قیامەت کەی دێت))، کەواتە کاتی هاتنی قیامەت هیچ کەسێك نازانێت تەنها خوای بەخشندە و میهرەبان نەبێت... بەڵام نیشانەکان و ئەو ڕووداوانەی کە لە پێش هاتنی قیامەت دێن ئەوا خوای گەورە پێغەمبەرەکەی لێ ئاگادار کردووەتەوەﷺ ... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِۦٓ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ إِلَّا مَنِ ٱرْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ ﴾ الجن:٢٧، واتە: ئەو زاتە زانای نادیار و غەیبە،غەیبی خۆی بۆ هیچ کەسێك دەرناخاو ئاشکرا ناکا .(٢٦) مەگەر بۆ پەیامبەرێك کە خۆی لێی ڕازی بێت، ئەو کاتە ئاگاداری هەندێ لە نهێنییەکانی خۆی

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب في الآيات التي تكون قبل الساعة (٢٨٩٢).

دەکات، کەوابوو غەیب زانین، تایبەتە تەنها بەزاتی پەروەردگارمانەوە(جل جلالە) ئیتر هیچ کەسێك پەی پێ نابات، مەگەر کەسێکی خاوەن خووی جوان و شیرین و راسالّ و ملکەچ بۆ فەرمانەکانی خوا لە پەیامبەران(٢٧))).

کەواتە ئەم نیشانانە چین ؟

نیشانەکان دەبنە دوو بەشەوە: نیشانە بچووکەکان و نیشانە گەورەکان...

نیشانە گەورەکان: پێغەمبەری خواﷺ باسی دە نیشانەی کردووە، هەروەکو لە (صحیح مسلم)[١]دا لە فەرموودەی (حذیفة ی کوڕی أسید الغفاری) یەوە هاتووە کەوا پێغەمبەری خواﷺفەرموویەتی: ((اطلع النبی علینا ونحن نتذاکر، فقال: ((ما تذاکرون؟)) قالوا: نذکر الساعة، قال :((إنها لن تقوم حتى ترون قبلها عشر آیات فذکر الدخان والدجال، والدابة، وطلوع الشمس من مغربها، ونزول عیسى ابن مریم علیه السلام، ویأجوج ومأجوج، وثلاثة خسوف، خسف بالمشرق، وخسف بالمغرب، وخسف بجزیرة العرب، وآخر ذلك نار تخرج من الیمن تطرد الناس إلى محشرهم))))،واتە: پێغەمبەری خواﷺ بەسەری کردینەوە لە کاتێکدا ئێمە گفتوگۆ و قسەمان دەکرد، جا فەرمووی: دەربارەی چی گفتوگۆ دەکەن و باسی چی دەکەن؟ فەرموویان: باسی قیامەت دەکەین ئەی پێغەمبەری خواﷺ، فەرمووی: قیامەت هەڵناسێت تا لە پێشدا دە نیشانە نەبینن ئەمجار باسی کرد و فەرمووی: (دوکەڵێك)و (دەججال)و (زیندەوەرێکی سەیر (دابة))و (هەڵاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە)و (دابەزینی عیسا ی کوڕی مەریەم)و (یأجوج و مأجوج)و سێ ڕۆچوون روو دەدات: (ڕۆچوونێك لە ڕۆژهەڵات)و (ڕۆچوونێك لە ڕۆژئاواوە)و (ڕۆچوونێك لە دوورگەی عەرەبەوە) لە کۆتایی ئەوانە ئاگرێك لە یەمەنەوە دەردەچێت خەڵکی ڕادەماڵێت بەرەو مەحشەر)).

کەوابوو ئەمانە نیشانە گەورەکانن... بەڵام وەرن پێش ئەوەی باسی نیشانە گەورەکان بکەین با باسی نیشانە بچووکەکان بکەین...

---

١. أخرجه مسلم، کتاب الفتن و أشراط الساعة، باب إخبار النبیﷺ فیما یکون إلى قیام الساعة (٢٩٠١).

نیشانە بچووكەكان: ئاگاداری ئەم بنەما گرنگە بە... چونكە هەندێ لەوانەی كە باسی ئەم مەسەلەیان كردووە لێیان تێكەڵ بووە...

دەڵێم: هەندێ لە نیشانە بچووكەكان هاوجووتن لە گەڵ دەركەوتنی نیشانە گەورەكان وەكو دەركەوتنی (المهدی) چونكە دەركەوتنی (المهدی) لە سەردەمی (عیسا ی كوڕی مەریەم) دا دەبێت وە ئەگەر (عیسا ی كوڕی مەریەم) بە دیار بكەوێت واتە دەججال هەیە و مەوجوودە... بەڵكو (عیسا) و (المهدی) دەردەچن بۆ كوشتنی دەججال هەروەكو چۆن لە پاشاندا بە درێژی باسی دەكەین (انشاء الله).

كەوابوو هەندێ لە نیشانە بچووكەكان لە گەڵ هەندێ لە نیشانە گەورەكاندا دەردەكەون وە هەندێكیان لە پاش نیشانە گەورەكان دەردەكەون وەكو (با)، ئایا دەزانی (با) چییە؟ بە پشتیوانی خوا لە پاشاندا بە درێژی باسی دەكەین (انشاء الله) بەڵام ئەو (با) یە بایەكی ساردی خۆشە كە گیانی ئیمانداران دەكێشێ لەسەر ڕووی زەوی تاكو لەسەر زەویدا تەنها كەسێك نامێنێتەوە بڵێت ((الله، الله)) وە لەسەر زەویدا هیچ كەس نامێنێتەوە تەنها خراپترین كەسەكان نەبێت وە قیامەت بە سەر ئەواندا هەڵدەستێ وە لەم سەردەمەدا كەعبە دەروخێنرێت بەرد بە بەرد، كەوابوو فەرموون با باسی نیشانە بچووكەكان بكەین ...

ڕەوانە كردنی پێغەمبەری خواﷺ و مردنی و رزگار كردنی (بیت المقدس).

نیشانەی یەكەم : ڕەوانە كردن و هاتنی پێغەمبەری خواﷺ

لە هەردوو كتێبی (صحیح)[1] دا هاتوو لە فەرموودەی (سهل ی كوڕی سعد الساعدي)) لە فەرموودەی (أنس ی كوڕی مالك))ەوە و گوتەكەی هی (مسلم)ە لە فەرموودەی (أنس)ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((بعثت أنا والساعة كهاتين)) واتە: هاتنی من و قیامەت وەكو ئەم دووانەیە)) پێغەمبەری خواﷺ

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب التفسير، باب (١) (٤٩٣٦)، و مسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب قرب الساعة (٢٩٥٠) من حديث سهل. و أخرجه البخاري، كتاب الرقاق، باب قول النبيﷺ ((بعثت أنا والساعة كهاتين)) (٦٥٠٤) ومسلم كتاب الفتن و أشراط الساعة باب قرب الساعة (٢٩٥١) من حديث أنس رضي الله عنه.

هەردوو پەنجەی شایەتمان و پەنجەی ناوەڕاستی یەك خست و دایە پاڵ یەك... بۆ؟ چونکە لە نێوان ئەو دوو پەنجەیەدا پەنجەی سێیەم نییە... یان لە بەر ئەوەی پەنجەی شایەتمان لە پاش پەنجەی ناوەراست دێت... یان لە بەر ئەوەی پەنجەی ناوەراست لە پاش پەنجەی شایەتمان دێت بە بێ جیاوازی... هەروەها پێغەمبەری خواﷺ و هاتنی قیامەت (هێندە لە یەك نزیکن)، تەمەنی میللەتان جیاوازە لە تەمەنی تاکەکان (تاکو مەسەلەکەت لێ تێکەڵ نەبێت) کەوا بوو هاتن و رەوانەکردنی پێغەمبەری خواﷺیەکەم نیشانەیە لە نیشانەکانی قیامەت چونکە لە پاش پێغەمبەری خواﷺ پێغەمبەری تر نییەو ئەو دوایین پێغەمبەرەﷺ...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴾ الأحزاب: ٤٠، واتە: موحەممەدﷺ باوکی هیچ پیاوێکتان نییە، نە زەید و نە کەسی دیکە، بەڵکو ئەو پەیامبەری خوایە دواهەمینی پەیامبەرانە، کۆتایی زنجیرەی پەیامبەرانی پێ هاتووە، هەمیشەش خوا بە هەموو شتێك زانا و بە ئاگایە (٤٠) .))

ئەو بە بێ گومان دوایین پێغەمبەرەﷺ و پێغەمبەری تر لە پاش ئەو نییە وە هیچ نێردراوێك لە لایەن خوداوە نییە بەڵکو لە پاش پێغەمبەری خواﷺ راستەوخۆ قیامەت دێت...

هەروەکو لە هەردوو کتێبی (الصحیح)[١] دا هاتووە – بە پێی گوتەی (مسلم) – لە فەرموودەیەکی (ابو هریرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((فضلت على الأنبياء بست: أعطيت جوامع الكلم ونصرت بالرعب، وأحلت لي الغنائم، وجعلت لي الأرض طهوراً ومسجداً، وأرسلت إلى الخلق كافة، وختم بي النبيون))، واتە: فەزڵی من دراوە بە سەر پێغەمبەرانی تردا بە شەش ئاکار: من رەوانبێژییەکی تەواوم پێ بەخشراوە وە سەرخراوم بە سەر دوژمندا بە ترس، وە دەستکەوت و

١ـ أخرجه البخاري كتاب الجهاد والسير، باب قول النبي (ﷺ): ((نصرت بالرعب مسيرة شهر)) (٢٩٧٧)، ومسلم كتاب المساجد و مواضع الصلاة (٥٢٣).

غەنیمەتم بۆ حەڵاڵ کراوە وە هەموو سەر زەویم بۆ پاك کراوە و کراوەتە نوێژگە، من بۆ هەموو خەڵکی ڕەوانە کراوم، کراومەتە دوایینی پێغەمبەران)).

مەبەستمان لەم فەرموودەیە ((وختم بي النبیون))واتە: کراومەتە دوایینی پێغەمبەران)) هەرچەندە چەند بانگەواز کارێکی درۆزن بانگەشەی پێغەمبەرایەتی بکەن ئەوا دڵنیا بە کەوا لە پاش(محمد) پێغەمبەری تر نایەتﷺ ... لە پاش ئەو خۆشەویستە هەڵبژێردراوە هیچ نێردراوێك لە لایەن خوداوە نییە، جا پێغەمبەری خوداﷺ دواین پێغەمبەرە و دواین نێردراوە و بە ڕەوانە کردنی ئەو زاتە پیرۆزە یەکەم نیشانە لە نیشانەکانی قیامەت دەرکەوت هەروەکو خۆی فەرموویەتی: ((بعثت أنا والساعة کهاتین))، واتە: هاتنی من و قیامەت وەکو ئەم دووانەیە))، هەردوو پەنجەی شایەتمان و ناوەڕاستی لە یەك ناو یەکی خست...

نیشانەی دووەم و سێیەم و چوارەم و پێنجەم و شەشەم و حەوتەم:

هەموو ئەوانە لە فەرموودەکەی (عوف ی کوڕی مالك) دا هاتووە کە (ئیمامی بوخاری)[1] ڕیوایەتی کردووە (لە سەرەتادا وەکو نموونەیەك لە نموونەکانی قیامەت باسم کرد) پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((أعدد ستا بین یدي الساعة: موتي، ثم فتح بیت المقدس،ثم موُتان یأخذ فیکم کقصاع الغنم، ثم أستفاضة المال حتی یعطي الرجل مائة دینار فیظل ساخطا، ثم فتنة لا یبقی بیتا في العرب إلا دخلته، ثم هدنة تکون بینکم وبین بني الأصفر فیغدرون، فیأتونکم تحت ثمانین غایة تحت کل غایة أثنا عشر ألفا)) واتە: شەش نیشانە بژمێرە لە پێش هاتنی قیامەت: مردنی من، پاشان ڕزگار کردنی (بیت المقدس)، پاشان مردنێکی لە ناکاو و کوت و پڕ لە ناوتاندا بڵاو دەبێتەوە وەکو ئەو دەردەی لە مەڕ دەدات، پاشان زۆربوونی سەروەت و سامان تاوەکو هەر پیاوێك سەد دیناری پێ دەدرێت کەچی هێشتا هەر پەست و نارازییە، پاشان فیتنە و ئاژاوەیەك پەیدا دەبێت هیچ ماڵێکی عەرەب نامێنێت ئیللا ئەو فیتنەیەی تێ دەچێت، پاشان ڕێککەوتنامەیەك لە نێوان ئێوە و ڕۆمەکاندا مۆر

---

١ ـ سبق وهو في البخاري (٣١٧٦).

دەکرێت، جا ئەوان ئەو ڕێککەوتنامەیە دەشکێنن، پاشان لە ژێر هەشتا ئاڵادا هێرشتان بۆ دەهێنن لە ژێر هەر ئاڵایەکدا دوازدە هەزار جەنگاوەر هەیە))

ئێستا با پێکەوە لەگەڵ ئەو نیشانانەدا ڕابوەستین، کە ڕوویداوە لەم فەرموودە پیرۆزەدا:

١ـ مردنی ئەو:

خۆشەویستمان کۆچی دوایی کردﷺ ... وە کۆچی دوایی ئەو خۆشەویستە گەورەترین کارەسات بوو کە بە سەر ئەم ئوممەتەدا هاتووە... تاکو (أنس) دەڵێت: وە فەرموودەکە لە سنن (الترمذي)دا هاتووە بە سەنەدێکی (صحیح)[١]: ((لما كان اليوم الذي دخل فيه رسول اللهﷺ المدينة أضاء كل شئ . فلما كان اليوم الذي مات فيه أظلم منها كل شئ، وما نفضنا عن رسول اللهﷺ الأيدي، وإنا لفي دفنه حتى أنكرنا قلوبنا))، واتە: کاتێ ئەو ڕۆژە پێغەمبەری خواﷺ هاتە شاری مەدینەوە هەموو شتێك ڕووناك بووەوە وە کاتێ ئەو ڕۆژە کۆچی دوایی کرد هەموو شتێکی تیادا تاریك بوو وە هێشتا دەستمان لە تەپوتۆزەکەی کاتی ناشتنی پێغەمبەرﷺ نەتەکاندبوو، هێشتا خەریکی ناشتنی بووین تاکو ئینکاریمان لە دڵەکانمان دەکرد)).

ڕەزای خوا لەم خۆشەویستە ئەویندارە... بۆ نا؟ بە مردنی ئەو وەحی لە ئاسمانەوە بڕا... ئای ئەوە چ کەرامەتێکە! زۆربەی خەڵکی لێی تێناگەن...

لە (صحيح مسلم)[٢] هاتووە لە فەرموودەی (أنس)ەوە دەڵێت: ((قال ابو بكرﷺ بعد وفاة رسول اللهﷺ لعمرﷺ: انطلق بنا إلى أم أيمن نزورها كما كان رسول الله يزورها، قال: فلما انتهينا إليها بكت، فقالا لها: ما يبكيك؟ ما عند الله خير لرسوله فقالت: ما أبكي أن لا أكون أعلم أن ما عند الله خير لروسله، ولكن ابكي أن الوحي قد انقطع من السماء، فهيجتهما على البكاء، فجعلا يبكيان معها))، واتە: ئەبو بەکر بە

١ـ سبق تخريجه، رواه أحمد (٣ / ٢٢١، ٢٦٨) والترمذي (٣٦١٨)، وابن ماجه (١٦٣١).
٢ـ أخرجه مسلم، كتاب فضائل الصحابة، باب من فضائل أم أيمنﷺ (٢٤٥٤).

عومەری فەرموو لە پاش مردنی پێغەمبەری خواﷺ : هەستە با پێکەوە بڕۆین بۆ سەردانی (أم أيمن) هەروەکو چۆن پێغەمبەری خواﷺ سەردانی ئەوی دەکرد، فەرمووی: کاتێ گەیشتنە لای ئەو دەستی بە گریان کرد، ئەوان بە (أم أيمن) یان فەرموو: بە هۆی چییەوە دەگریت؟ ئەوەی لە لای خوداوەندە چاکتر و باشترە بۆ پێغەمبەرەکەیﷺ. ئەویش فەرمووی: بۆ ئەوە ناگریم و دەزانم ئەوەی لای خوداوەندە باشترە بۆ پێغەمبەرەکەیﷺ بەڵام بۆ ئەوە دەگریم کە بە مردنی ئەو وەحی لە ئاسمانەوە بڕا، جا هەستی ئەوانی وروژاند و ئەوانیش لە گەڵ ئەودا دەستیان بە گریان کرد)).

چونکە وەحی لە ئاسمانەوە بڕا... بەڵام پێغەمبەری خواﷺ بە سوننەتەکەی لە گەڵماندایە... بە شەریعەتەکەی لە گەڵماندایە... بە ڕەوشت و ئاکارەکانی لە گەڵماندایە... بە ڕێنموونییەکانی لە گەڵماندایە... بەڵکو ئێستا ئەو خۆشەویستە و لە ژیانی بەرزەخدایە و هیچ کەس حەقیقەتی و چۆنیەتییەکەی نازانێ نە فریشتەیەکی نزیککراو و نە پێغەمبەرێکی نێردراو...

لە فەرموودەیەکی (أوس ی کوڕی أوس)دا هاتووە کە (ئیمامی أحمد و الترمذي و ابو داود و النسائي و ابن ماجه) بە سەنەدێکی (حسن)[1] ریوایەتیان کردووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن من أفضل أيامكم يوم الجمعة، فأكثروا علي من الصلاة فيه، فإن صلاتكم معروضة علي)) فقالوا: يا رسول لله، وكيف تعرض صلاتنا عليك وقد أرمت؟ يقولون: بليت[2] ـ أي: أكلت الأرض جسدك يا رسول الله ـ قال: (إن الله تبارك وتعالى حرم على الأرض أن تأكل أجساد الأنبياء))، واتە: باشترین ڕۆژ لە ڕۆژەکانی ئێوە ڕۆژی هەینییە، بۆیە صڵاواتم زۆر بۆ بنێرن لەو ڕۆژەدا و دڵنیاش بن کە صڵاواتەکانتنان بۆم نمایش دەکرێت) فەرموویان ئەی پێغەمبەری خواﷺ ..

---

١ ـ أخرجه أحمد (٤ / ٨) و أبو داود، كتاب الصلاة، باب فضل يوم الجمعة و ليلة الجمعة (١٠٤٧)، و ابن ماجة كتاب إقامة الصلاة و السنة فيها (١٠٨٥)، وكتاب الجنائز، باب ذكر وفاته و دفنه (١٦٣٦)، والنسائي (٣ / ٩١، ٦٢)، و في ((الكبرى)) (١ / ٥١٩)، وابن حبان في ((صحيحه)) (٩١٠)، وصححه الشيخ الألباني في (صحيح أبي داود، وابن ماجة) و غيرهما.

٢ـ انظر ((لسان العرب)) (مادة: أرم).

چۆن صەڵاواتەکانمان نمایشت دەکرێت لە کاتێکدا تۆ بوویت بە خاك و خۆڵ؟ فەرمووی: خوای بەرز و پیرۆز حەرامی کردووە لەسەر زەوی جەستەی پێغەمبەران بخوات)) .

ئەی باشە گومانتان چۆنە بەجەستەی پاکترین پیغەمبەر و پێشەوای لەخواترسان و پوختەکان وە خۆشەویستی پەروەردگاری زەوی و ئاسمان؟!

بەڵێ خۆشەویستان ... کۆچی دوایی پێغەمبەری خواﷺلە گەورەترین ئەو کارەساتانەیە کەوا توشی ئەم ئوممەتە هاتووە ..بەڵکو من باوەڕم وایە کەوا مەزنترین کارەساتە بەڵام خوای گەورە ویستی و قەدەری وایە کەوا هیچ کەسێك لەسەر زەویدا بە نەمری نامێنێتەوە هەرچەندە ئەو کەسە خۆشەویستی هەڵبژێردراوی خۆی بێتﷺ.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ ٱلْخُلْدَ أَفَإِيْن مِّتَّ فَهُمُ ٱلْخَـٰلِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ وَنَبْلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾ الأنبياء: ٣٤- ٣٥، واتە: ئێمە پێش لە تۆ وامان نەکرد مرۆیەك نەمرێ ئایا ئەگەر تۆ بمری، ئەوانە ژیانی هەتا هەتاییان دەبێ؟! نە، هەرگیز شتی وا نییە(٣٤) هەموو گیانێك تامی مردن هەر دەچێژێ و دەمرێ، تاقیتان دەکەینەوە بە ناخۆشی،خۆشی، هەژاری، دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی، تا سابیر و ناشوکر دەرکەوێ وەئیللا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش ئیقامەی حوججەیان لەسەر دەکات تا کەس بیانووی نەمێنێ سەرەنجام هەر بۆ لای خۆمان دەگێردرێنەوە ئەوسا بە پێی رەفتار و دەرچوونتان لە تاقی کرنەوەکەدا پاداش و تۆڵە وەرئەگرن (٣٥))) .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُ أَفَإِيْن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ ٱنقَلَبْتُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَـٰبِكُمْ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ ٱللَّهَ شَيْـًٔا وَسَيَجْزِى ٱللَّهُ ٱلشَّـٰكِرِينَ﴾آل عمران: ١٤٤، واتە: موحەممەدیش تەنها هەر پێغەمبەرێکە و چیتر نییە، بەر لەویش گەلێ پەیامبەرانی تر هاتوون و رۆیشتوون و

مردوون و دینەکەشیان دوای خۆیان هەر ماوەتەوە، ئەمیش هەر وەك ئەوان وایە، باشە! ئەر ئەو وەفاتی کرد وەك (مووسا) و (عیسا) وەیان کوژراو شەهید بوو وەك (زەکەریا)و (یەحیا) ئێوە پاشگەز دەبنەوەو لە دین وەردەگەڕێن؟ خۆ هەرکەسێکیش: پاشگەز بێتەوە و لە دین وەرگەڕێ با چاك بزانێت کە هەرگیز ناتوانێ زیانێ بە خوا بگەیەنێت، بەڵکو هەر لە خۆی زیان دەدات، دڵنیاشبن کە خوا پاداشتی شەکرانەبژێران ئەداتەوە و سەریان دەخات.(١٤٤))).

کەوابوو مردنی پێغەمبەری خواﷺ نیشانەیەکە لەنیشانەکانی قیامەت،دایك و باوك و روحم بە فیدای بێت...

٢- رزگار کردنی (بیت المقدس):

پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ثم فتح بیت المقدس)) واتە: پاشان رزگار کردنی (بیت المقدس) لە پاش کۆچی دوایی پێغەمبەری خواﷺ بە چەند ساڵێکی کەم (بیت المقدس) رزگرا کرا... چونکە پێغەمبەری خواﷺ لە ساڵی (یازدەی کۆچی) کۆچی دوایی کرد و (بیت المقدس) لەسەردەمی (عومەر ی کوڕی خەتتاب) دا رزگار کرا لەسەر دەستی (ابو عبیدە ی کوڕی الجراح) لە ساڵی شازدەی کۆچی... (عومەر ی کوڕی خەتتاب) لە مەدینەی پیرۆزەوە هات بۆ (فلسطین) بە مەبەستی وەرگرتنی کلیلەکانی (بیت المقدس) وە بە شێوەیەکی نەرم و نیانی لە گەڵ خەڵکەکەیدا جوڵایەوە و ئارامی بەخشی بە خەڵکەکە و سەروەت و سامانیان بەڵکو تەنانەت کەنیسەکانیان و هەمووانی رازی کرد ..

٣- دەرد و نەخۆشی و درم (الوباء):

((ثم موُتان یأخذ فیکم کقصاع الغنم))، واتە: پاشان مردنێکی لە ناکاو و کوت و پڕ لە ناوتاندا بڵاو دەبێتەوە وەکو ئەو دەردەی لە مەڕ دەدات)) دەرد و ئافات و درم، تاعون (چاوە قووڵە)، ئەمەیشە مەبەستی: (تاعونی عمواس) بوو، (عمواس): شارێکە لە فلسطین بە دووری نزیکەی شەش میل لە رێگای (بیت المقدس) لە

جێگایەك کە پێی دەڵێن (الرملـة). لـەم تاعونـەدا واتـە: (تـاعونی عمـواس) بیـست و پێنج هـەزار موسـڵمان کـوژران... لـە سـەرووی هەموویانـەوە (ابـو عبیـده ی کـوڕی الجراح و معاذ ی کوڕی جبل) ڕەزای خوا لـەوان و لـە هـەموو هـاوەڵانی پێغەمبـەری خوا ﷺ ((ثم موُتان يأخذ فيكم كقصاع الغنم)) واتـە: لـە نێـو ئێـوەدا بـڵاو دەبێتـەوە هەروەکو چۆن دەرد و ئافات و درم لە نێـو ئـاژەڵ و مـەڕدا بـڵاو دەبێتـەوە وە ئـەم نیشانەیش هاتە دی و ڕوویدا... هەروەکو زانایانمان فەرموویانە...

٤ـ زۆر بوون و فرەبوونی سەروەت و سامان (أستفاضة المال).

((ثم أستفاضـة المـال)) واتـە سـەروەت و سـامان زۆر دەبێـت... وە لـە گوتـەی (البخاری) دا هاتووە ((لا تقوم الساعة حتى يكثر المـال)) واتـە: قیامـەت هەڵناسـێت تاوەکو سەروەت و سامان زۆر نەبێت)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کـە لـە هـەردوو کتـێبی (الـصحیح)[1] دا لـە فـەرموودەی (ابـی موسى الاشعری) ەوە هاتووە ((ليأتين على الناس زمان يطوف الرجـل فيـه بالـصدقة من الذهب ثم لا يجد أحدا يأخذها منه)) واتە: سەردەمێك بە سەر خەڵکیدا دێت کـەوا کەسێك بە (صەدەقە)ی ئاڵتونەوە دەسوڕێتەوە کەچی هیچ کەسێك نادۆزێتەوە لێی وەربگرێت)).

لە (صحيح البخاری)[2] دا لە فەرموودەی (عدی کوڕی حاتم))ەوە هـاتووە دەڵێـت: (((بينا أنا عند النبيﷺ إذ أتاه رجـل فـشكا إليـه الفاقـة، ثـم أتـاه آخـر فـشكا قطـع السبيل، فقال النبي ﷺ لعدي بن حاتم: ((يا عدي، هل رأيت الحيرة ؟)) قلت: لم أرهـا، وقد أنبئت عنها، فقال النبيﷺ :((فإن طال بك حياة لترين الظعينة ترتحل مـن الحـيرة، حتى تطوف بالكعبة لا تخاف أحدا إلا الله)) يقول عدي: قلت فيمـا بـيني و بـين نفـسي: فأين دعار طيئ الذين قد سعروا الـبلاد؟ يقـول عـدي: وقـال لـي رسـول اللهﷺ ((ولـئن

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الزكاة، بـاب الـصدقة قبـل الـرد (١٤١٤)، ومـسلم، كتـاب الزكـاة، بـاب الترغيـب في الصدقة قبل أن لا يوجد من يقبلها (١٠١٢).

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب الزكاة، باب الصدقة قبل الرد (١٤١٣)، وانظر (٣٥٩٥).

طالت بك حياة لتفتحن كنوز كسرى)) قلت: كسرى بن هرمز؟ فقال الصادق: كسرى بن هرمز، قال عدي: فرأيت الظعينة ترتحل من الحيرة حتى تطوف بالكعبة لا تخاف إلا الله، وكنت فيمن افتتح كنوز كسرى بن هرمز، ولئن طالت بكم حياة لترون ما قال النبي أبو القاسم: لترين الرجل يخرج ملء كفه من ذهب أو فضة يطلب من يقبله منه، فلا يجد أحدا يقبله منه)) واتە: لە کاتێکدا لە خزمەتی پێغەمبەری خوادا بووم ﷺ کابرایەك هاتە خزمەتی و سکاڵای هەژاری لێ کرد، ئەمجار کابرایەکی تر هاتە خزمەتی و سکاڵای زۆربوونی ڕێگرانی کرد، جا پێغەمبەری خوا ﷺ بە (عدی کوڕی حاتم)ی فەرموو: ((ئەی عدی، ئایا شاری (حیرە)ت بینیوە؟ گوتم: نەمبینیوە بەڵام باسیان بۆ کردووم، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئەگەر تەمەنت درێژ بێت ئەوا ئافرەت دەبینی، کە دەخرێتە سەرکەژاوەیەك و دەخرێتە سەر وڵاخێك و لە (حیرە)وە دەردەچێت و تاکو (تەوافی کەعبە) دەکات و لە هیچ شتێك ناترسێت تەنها خوا نەبێت، منیش لە دڵی خۆمدا گوتم: ئەی ئەوانەی کە ڕێگایان لە خەڵکی دەگرد لە کوێن؟ ئەمجار فەرمووی: ئەگەر تەمەنت درێژ بێت ئەوا گەنجینەی وڵاتی کیسرا ڕزگار دەکەن، گوتم: کیسرای کوڕی هرمز؟ فەرمووی: کیسرای کوڕی هرمز، (عدی) دەڵێت: ئافرەتم دەبینی لە ناو کەژاوەیەکدا بوو بە سەر وڵاخەوە لە (حیرە)وە دەردەچوو تاکو تەوافی کەعبەی دەکرد و لە هیچ کەس نەدەترسا تەنها خوا نەبێت وە من یەکێك بووم لەوانەی کە گەنجینە و وڵاتی (کیسرای کوڕی هرمز) مان ڕزگار کرد، ئەگەر ئێوە تەمەنتان درێژ بێت ئەوا ئەوە دەبینن کە پێغەمبەرمان (ابو القاسم) ﷺ فەرمووی: ئەوا سەردەمێك دێت کابرایەك دەبینی پڕ دەستی خۆی ئاڵتون و زیو دەکات بۆ ئەوەی کەسێك لێی وەربگرێت کەچی هیچ کەس نادۆزێتەوە لێی وەرگرێت)).

ئایا ئەمە ڕوویداوە؟ بەڵێ ڕوویداوە ..لە چی سەردەمێکدا؟ لە سەردەمی (عمری کوڕی عبدالعزیز) دا هەروەکو چۆن زۆربەی لێکۆڵەرەوان لە ئەهلی زانست دەڵێن[1]... تا گەیشتە ئەو ڕادەیە کە لە سەردەمی (عمر)دا کەسی وا هەبوو

1ـ انظر: ((فتح الباري)) (٦/ ٧٤٣ ط الحديث).

(صەدەقە)ی لە ماڵەکەی دەردەکرد کەچی کەسی نەدەدۆزییەوە لێی وەربگرێت چونکە خوای گەورە بە فەزڵی خۆی دەوڵەمەندی کردوون و پێشەوایەکی دادپەروەری پێ بەخشیبوون.. بۆیە ئەویش بانگەوازکارێکی دەنارد و بە شاران و وڵاتاندا بانگی دەکرد: ((هەرکەسێ قەرزی لە سەرە ئەوا دانەوەی قەرزەکەی لەسەر (بیت المال)ی موسڵمانانە)) جا عمر ی کوڕی عبدالعزیز قەرزی هەموو قەرزارانی دایەوە ((وە هەر کەسێ لەگەنجان دەیەوێ ژن بهێنێ ئەوا خەرجی ژن هێنانەکەی لە (بیت المال)ی موسڵمانانەوە دابین دەکرێت، هەر کەسێ بیەوێ حەج بکات و خەرجی حەجەکەی نییە ئەوا لە (بیت المال)ی موسڵمانانەوە بۆی دابین دەکرێت بۆیە کەسی وا هەبوو کە صەدەقەی لە سامانەکەی دەردەهێنا و بە دوای هەژارێکدا دەگەڕا کەچی نەیدەدۆزییەوە)) سبحان الله! !

خوای گەورە بە فەزڵی خۆی دەوڵەمەندیانی کردبوو بە بەرەکەتی (بیت المال)ی موسڵمانان ئەمجار بە فەزڵی دادپەروەری ئەم پێشەوا لە خواترس و دەستپاکە... چونکە ئەو لە جۆر و شێوە و شێوازی (عمر ی کوڕی خەتتاب)ە...

هەندێ لە ئەهلی زانست فەرموویانە[١]: ئەم ڕووداوە لە دواسەردەمدا ڕوو دەدات لە سەردەمی عیسا دا ﷺ کاتێ بۆ جارێکی تر بەرەکەت دادەبەزێتە سەر زەوی... چونکە ئێستا بەرەکەت لە کاتەکاندا نەماوە و بەرکەت لە خواردن و خواردنەوە و تەمەن و تەندروستی و لەشساغی و بەروبومدا نەماوە ... بەرەکەت لە بن دەرهێنراوە... جارێکی تر بەرەکەت دادەبەزێتە سەر زەوی بە ئیزنی خوای پەروەردگار لە سەردەمی عیسای کوڕی مەریەم دا ﷺ (هەروەکو لە پاشاندا بە درێژی ڕوونی دەکەمەوە انشاء الله) تاوەکو وای لێ دێت لەو سەردەمەدا کەسێك (صەدەقە) لە ماڵەکەی دەردەکات کەچی هیچ کەسێك نادۆزێتەوە (صەدەقە) کەی لێ وەربگرێت چونکە خەڵکی دەزانن کەوا قیامەت نزیکە و هەروەها دەزانن کەوا پێویستیان بەو جۆرە سامانە نییە.

١ـ هەمان سەرچاوە.

٥ــ فیتنه و ئاژاوه (الفتنة).

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی: ((ثم فتنة لا يبقى بيتا في العرب إلا دخلته)) واته: پاشان فیتنه و ئاژاوەیەك پەیدا دەبێت هیچ ماڵێکی عەرەب نامێنێت ئیللا ئەو فیتنەیەی تێ دەچێت)) وە خوای گەورە خۆی دەزانێ مەبەستی پێغەمبەرەکەی ﷺ لەم (فیتنەیە) چییە.. خۆتان دەزانن کەوا فیتنه لەم سەردەمەدا چەند زۆر بووە... بەڵام نە بە عەقڵ و نە دادپەروەرییە کەوا عاقڵێك بە بەڵگەی قورئان و سوننەتی پێغەمبەرەکەی ﷺ قسە بکات بڕیار بدات کەوا ئەم فیتنەیە مەبەستی دەزگاکانی ڕاگەیاندنە (بۆ نمونە) بە هەموو شێوازەکانی بینراو و بیسراو و خوێندراو... دەڵێم: نابێت هیچ کەسێك فەرموودەیەك دابەزێنێتە سەر خودی شتێکدا بەڵکو خوای گەورە خۆی مەبەستی پێغەمبەرەکەی دەزانێ ﷺ ...[1]

٦ــ ڕێککەوتنامەیەك لە نێوان موسڵمانان و ڕۆمەکاندا (الهدنة بين المسلمين وبني الاصفر).

ئەمەیشە نیشانەی شەشەمە لەم فەرموودەیەدا پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت ((ثم هدنة تكون بينكم وبين بني الأصفر))، واتە: پاشان ڕێککەوتنامەیەك لە نێوان ئێوە و ڕۆمەکاندا مۆر دەکرێت)) مەبەست لە (بني الاصفر): ڕۆمەکانە... ڕۆمەکانیش بە زمانی ئەم سەردەمە ئەهلی ئەوروپا و ئەمریکا دەگرێتەوە...

دەڵێت: ((فيغدرون، فيأتونكم تحت ثمانين غاية)) واتە: جا ئەوان ئەو ڕێککەوتنامەیە دەشکێنن، پاشان لە ژێر هەشتا ئاڵادا هێرشتان بۆ دەهێنن)) مەبەستی لە (غاية) ئاڵایە کە بۆ سوپا بەرز دەکرێتەوە و بە ئاڵا دەڵێن مەبەست (غاية)، چونکە ئاڵا مەبەستی هەر لەشکرێکە و ئەگەر ئاڵاکە ڕووخا ئەوا مەبەستەکەیش لە گەڵیدا دەڕوخێت ..

١ـ قال القرطبي في ((التذكرة)) (ص ٦١٢): ((والذي ينبغي أن يقال به في هذا الباب إن ما أخبر به النبي ﷺ من الفتن و الكوائن أن ذلك يكون، و تعيين الزمان في ذلك من سنة كذا يحتاج إلى طريق صحيح يقطع العذر..)).

ڕیوایەتێکی تریشدا، کە لە پێشدا باسم کرد لە (سنن ابی داود و ابن ماجە) و (صحیح ابن حبان) دا هاتووە بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەی کابرایەك لە هاوەڵانی پێغەمبەرﷺ پێیان دەگوت: (ذو مخمر)، دەڵێن (مخبر) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ستصالحون الروم صلحا آمنا، فتغزون أنتم وهم عدوا من ورائكم، فتنصرون وتغنمون و تسلمون، ثم ترجعون حتى تنزلوا بمرج ذی تلول "- والمرج: المكان الذي يكثر فيه الماء والخضرة - " فيرفع رجل من أهل النصرانية الصليب، فيقول: غلب الصليب، فيغضب رجل من المسلمين فيدقه، فعند ذلك تغدر الروم وتجمع للملحمة))) واتە: ئێوە پەیماننامەیەکی ئاشتی لە گەڵ ڕۆمدا مۆر دەکەن، جا ئێوە دەجەنگن و لە کاتێکدا ئەوان دوژمنتانن لە پاشەوەتانن، ئێوە سەردەکەون و دەستکەوتتان دەست دەکەوێت و خەڵکی دەکەنە موسڵمان، پاشان دەگەڕێنەوە تاکو لە جێگایەکدا دادەبەزن کە پێی دەڵێن (مرج ذي تلول)ە (مانای مرج: ئەو جێگایەیە کە سەوزایی و ئاوی زۆر لێیە واتە: مێرگ) ئەمجار کابرایەکی گاور خاچەکەی بەرز دەکاتەوە و دەڵێت: خاچ سەرکەوت... بۆیە کابرایەك لە موسڵمانان پەست دەبێت و لە ملی دەدا، جا لەو کاتەدا ڕۆمەکان غەدرتان لێ دەکەن و خۆیان ئامادە دەکەن بۆ داستانێك)) لەو فەرموودەی کە ئێستا ئێمە لە باسی ئەوداین ((فيأتونكم تحت ثمانين غاية تحت كل غاية أثنا عشر ألفا))، واتە: پاشان لە ژێر هەشتا ئاڵادا هێرشتان بۆ دەهێنن لە ژێر هەر ئاڵایەکدا دوازدە هەزار جەنگاوەر هەیە)).

بیر بکەرەوە... ئەم فەرموودەیە یەکێکە لە فەرموودەکانی پێغەمبەری خواﷺ کە تیایدا باسی شەش نیشانە لە نیشانەکان دەکەن کە لە پێش هاتنی قیامەت ڕوودەدەن، تا ئەوەتا ئێمە باسی نیشانە نیشانە لە بەشەکانی داهاتوودا دەکەین...

١ـ أخرجه ابو داود وكتاب الملاحم باب ما يذكر من ملاحم الروم (٤٢٩٢، ٤٢٩٣)، وابن ماجة كتاب الفتن باب الملاحم (٤٠٨٩)، وقال البوصيري: ((إسناد حسن))، وأحمد في ((المسند)) (٤/٩١) و (٣٧١، ٤٠٩)، وابن أبي شيبة (١٩٤٤٩)، وابن حبان في صحيحه (٦٧٠٨، ٦٧٠٩)، والحاكم (٤ / ٤٢١)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٣٦١٢)، و ((المشكاة)) (٥٤٢٨).

دەرکەوتن و بڵاو بوونەوەی فیتنە (ظهور الفتن)

وشەی (الفتن) کۆی (فتنة) یە، مەبەست لە (فیتنة) تاقیکردنەوە و ئەزمون دێت... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً﴾ الأنبياء: ٣٥، واتە: تاقیتان دەکەینەوە بە ناخۆشی، خۆشی، هەژاری، دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی، تا سابیر و ناشوکر دەرکەوێ وەئیللا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش ئیقامەی حوججەیان لەسەر دەکات تا کەس بیانووی نەمێنێ (٣٥)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ﴾ الأنفال: ٢٨، واتە: بشزانن کە بێ گومان هەموو ماڵ و سامان و منداڵتان هۆی تاقیکردنەوەن بۆتان بۆ ئەوەیە دەرکەوێ ئاخۆ ئێوە چۆن هەڵسوکەوتیان لە گەڵ ئەکەن؟ (٢٨)) . مەبەست لە فیتنە لێرەدا تاقیکردنەوەیە... دەڵێت: (فتنت الذهب بالنار إذا امتحنته لتظهر جودته من رداءته)،[1] واتە: ئاڵتونەکەت بە ئاگر تاقیکردەوە، ئەگەر تاقیتکردنەوە بۆ ئەوەی چاك و خراپیت بۆ دەرکەوێ)) کەواتە دەرکەوتنی تاقیکردنەوە و زۆربوونی لە نیشانەکانی قیامەتە، وا دەزانم ئێستا تاقیکردنەوە بە چاوی خۆمان دەبینین – داوا لە خوا دەکەم ئێمە و ئێوە بپارێزێ بە میهرەبانی و ناز و نیعمەت و چاکەی خۆی هەر ئەو پشت و پەنامانە و بە توانایە بە سەر هەموو شتێکدا –پێغەمبەری خواﷺ ئەم تاقیکردنەوەیانەی بە وردی وەصف کردووە، لە گەڵ مندا بیر بکەرەوە لەم وشانەی پێغەمبەری نازدارﷺ.

لە صحیح (مسلم)[2]دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبو هريرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((بَادِرُوا بِالأَعْمَالِ فِتَناً)) واتە: بە کردەوەی چاکە پێشبرکێ بکەن پێش ئەوەی تاقیکردنەوە دابەزێتە سەر هەر یەکێکتاندا))... ((کقطع الليل المظلم، يصبح الرجل مؤمناً ويمسي كافراً أويمسي مؤمناً ويصبح كافراً)) واتە: وەکو پارچەیەك لە شەوەزەنگی تاریك، کە ڕۆژ دەبێتەوە کابرا ئیماندارە و کەچی ئێوارەی بە سەردا دێت کافر بووە یان کە ئێوارە دێت ئیماندارە و کاتێ ڕۆژ

١ ـ معجم مقاييس اللغة (٤ / ٤٧٢)، ولسان العرب مادة ((فتن)).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الإيمان، باب الحث على المبادرة بالأعمال قبل تظاهر الفتن (١١٨).

دەبێتەوە کافر بووە)) لە یەك ڕۆژدا کوفر دەکات یان لە یەك شەودا... بۆ؟ پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((يبيع دينه بعرض من الدنيا)) واتە: دینەکەی خۆی دەفرۆشێت بە شتێکی بێ نرخی دونیا)).

لە نوێژی بەیانیدا لە گەڵ تۆدا دەبێت لە ماڵێك لە ماڵەکانی خوای پەروەردگار بەڵام نوێژی مەغریب یان لە نوێژی عیشا بە دوایدا دەگەڕێت کەچی نایدۆزیتەوە !! ڕۆژی دووەم دیسان نایدۆزیتەوە و ڕۆژی داهاتوو دیسان نییە، ئەی بۆ کوێ ڕۆیشت؟ ئەو دینەکەی خۆی فرۆشتووە، بەرانبەر بە شتێکی کەم و هیچ و پووچی ئەم دونیایە... ڕەنگە ئێوارە بچێتە ژوورێکەوە لە ژوورەکانی (الشات) یان لە ژووری (دردشە) (لە ئەنتەرنێت)یان سایتێکی بەرەڵایی (إباحی) وە لەو ژوورە یان لەو سایتە دەرناچێت ئیللا دینەکەی خۆی فرۆشتووە بەرانبەر بە شتێکی کەمی دونیا (لا حول ولا قوه الا بالله) بە پلە و پایەیەکی تیاچوو... بە هەوەس ئارەزوویەکی قەدەغەکراو... بە تام و چێژێکی لە ناوچوو... بە پلەیەکی هیچ و پووچی بێ نرخ... بە ڕاستی واقیعێکی ترسناکە و زۆربەی خەڵکی تێی کەوتون لە ئاستی هەموو مرۆڤایەتی... کەسێك دەبینی (کەم تەرخەمە) لە نوێژەکانیدا یان لە باڵاپۆشی خێزانەکەی یان خواردنی حەرام و سوو یان خواردنی سامانی خەڵکی بە ناحەق لە پێناوی شەهوەتێکی بێ نرخدا...

ئایا ئێستا دەیهێنیتە پێش چاوی خۆت لە پاش ئەو دەربڕینە پڕ ڕەوانبێژییە پێغەمبەرایەتیە ((بادروا بالأعمال فتناً كقطع الليل المظلم)) ئەوە دەربڕینی پێغەمبەرایەتی یە لەو پەڕی ڕەوانبێژیدایە کە خوای گەورە (جوامع الكلم) ی پێ بەخشیوە... خۆشەویستمان دەربارەی ئەو فیتنەیە بەو شێوەیە دەری بڕیوە ((كقطع الليل المظلم)).

بەڵێ... هیچ ڕزگار بوونێك نییە لەو فیتنە زۆر تاریك و ڕەشەدا... کە هیچ تروسکایی و روناکی تیادا نییە... تەنها بە کرداری چاکە نەبێت... پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ سەرنجمان ڕادەکێشێ بە ڕوونی بۆ لای چارەسەرێك چونکە ئەو میهرەبانییەکی بە دیاری نێردراوە، ئەو خۆشەویستە نەخۆشییەکەمان بۆ دیاری

دەکات و پاشان ئەم ئوممەتە جێ ناهێڵێ بە سەرسامی بمێنێتەوە بەڵکو چارەسەرەکەی بە وردی و دەستپاکی یەوە دیاری و دەست نیشانی دەکات .

لە صحیح (مسلم)[١]دا و لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە هاتووە: ((نادى منادي رسول الله ﷺ: الصلاة جامعة)) واتە: بانگەوازکارێکی پێغەمبەرﷺ بانگی کرد: الصلاة جامعة)) ئەمە سەرنج رادەکێشێ و دڵەکان دەجوڵێنی و ماناکەی ئەوەیە: ئەی موسڵمانان کۆبنەوە بۆ نوێژ بۆ ئەوەی گوێبیستی پێغەمبەری خواﷺ بن... ڕوونکردنەوەیەکی پێغەمبەری خواﷺ هەیە و ئێستا بە سەر خەڵکیدا بڵاو دەکرێتەوە... یان چاکەیەکە دەبێتە فەرمانێك بۆ ئەم ئوممەتە یان خراپەیەك کە دەبێتە قەدەغەکراوێك لەسەر ئەم ئوممەتە...

کاتێك پێت دەڵێن: خوای گەورە فەرمووی، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی... ئەوا بە جوانی گوێ بگرە و دڵت بکەرەوە کەوا بوو خۆشەویست چی فەرموو ؟؟ فەرمووی: ((إنه لم يكن نبي قبلي إلا كان حقا عليه أن يدل أمته على خير ما يعلمه لهم وينذرهم شر ما يعلمه لهم)) واتە: هیچ پێغەمبەرێك لە پێش من نەهاتووە ئیللا لە سەری بووە کە ڕێنمایی ئوممەتەکەی بکاتەوە لە هەر چاکەیەك بۆیان کە بیزانێت و ئاگاداریان بکاتەوە لە هەر خراپەیەك بۆیان کە بیزانێت)).

دڵنیابە کە هەموو پێغەمبەران بۆ هەموو خەڵکی ڕەحمەتن، مرۆڤایەتی پەرتەوازە بوون و بڵاوبوونەوە هەروەکو چۆن ڕانە مەڕ پەرتەوازە دەبن... ئەمجار خوای گەورە میهرەبانییان بە سەردا دادەبەزێنێ بە ناردنی پێغەمبەران... بۆیە نابێت مرۆڤایەتی وا ببینێت (تەنانەت لە سەردەمی فضائیات دا) کەوا گەیشتوونەتە پلەیەك چیتر پێویستییان بە بەرنامەی پێغەمبەران نەماوە... ئەوانەی کەوا پەروەردگاری جیهان ناردوونی بۆ ئەوەی ئەو مرۆڤایەتییە پەرتەوازەی ونبووی گومڕایە ڕێنمویی بکەن بۆ ڕێگای ڕاست و هیدایەت... بۆ ڕێگای پەروەردگاری جیهان چونکە ئێستا خەڵکی وا هەن دەچپێننە گوێی مرۆڤەکانەوە و دەڵێن: شوێن کەوتنی پێغەمبەران دەبێتە بەردێك لەسەر عەقڵی مرۆڤ بۆ تێگەیشتن لەوەی کە

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الإمارة، باب وجوب الوفاء ببيعة الخلفاء الأول فالأول (١٨٤٤).

لەم سەردەمەدا پێی گەیشتوون وە ئەم هەموو جیهانەی کردووەتە گوندێکی بچووك لە ڕێگای ئەم پێشکەوتنە زانستییە سەرسوڕهێنەرە لە جیهانی گەیاندن و پەیوەندی و هاتووچۆدا... تاکو کۆتایی ئەم وشە بریقەدارانە... سوێند بە خوا هیچ شتێك مرۆڤایەتی ناگەیەنێتە ئاستێك کە پێویستیان بە پێغەمبەران نەبێت... لە سەرووی هەموویانەوە و مەزنترینیان و پێشەوایان محمدﷺ ئەو کەسەی کە ئەگەر لە هەر سەردەمێکدا بوایە ئەوا پێویست بوو خەڵکی بڕۆن بۆ لای و شوێنی بکەون و باوەڕی پێ بهێنن و پشتیوانی بکەن و کۆمەکی بکەن و بە ڕێزداری بزانن ـ صلى الله وسلم وبارك عليه ـ.

پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ دەفەرموێت: ((إنه لم يكن نبي قبلي إلا كان حقا عليه أن يدل أمته على خير ما يعلمه لهم وينذرهم شر ما يعلمه لهم وإن أمتكم هذه جعل عافيتها في أولها)) واتە: هیچ پێغەمبەرێك لە پێش من نەهاتووە ئیللا لە سەری بووە کە ڕێنمایی ئوممەتەکەی بکاتەوە لە هەر چاکەیەك بۆیان کە بیزانێت و ئاگاداریان بکاتەوە لە هەر خراپەیەك بۆیان کە بیزانێت، ئەم ئوممەتەی ئێوە خوداوەند لە سەرەتاکەیدا خراپەی لێ دوور کردەوە))

تەماشای یەکەمین سەدە بکە، سەدەی پڕ خەیر و بەرەکەت هەروەکو پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: (لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1]دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە: ((خير الناس قرني، ثم الذين يلونهم، ثم الذين يلونهم)) واتە: باشترینی خەڵکی ئەوانەی ئەم سەدەیەن، پاشان ئەوانەی لە پاش ئەوان دێن، پاشان ئەوانەی لە پاش ئەوان دێن)).

کەوابوو پێغەمبەری خواﷺ باسی یەکەمین باشترین سەدەکان دەکات، باسی سەردەمی هاوەڵان و سەردەمی شوێنکەوتووان و سەردەمی شوێنکەوتووانی شوێنکەوتووان دەکات و دەڵێت: ((وإن أمتكم هذه جعل عافيتها في أولها، وسيصيب آخرها بلاء، و أمور تنكرونها)) واتە: ئەم ئوممەتەی ئێوە هێز و ڕەنگ و بۆی لە

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الرقاق، باب ما يحذر من زهرة الدنيا (٦٤٢٩)، ومسلم، كتاب فضائل الصحابة، باب فضل الصحابة (٢٥٣٣ / ٢١٢).

سەرەتاکەیدایە و کۆتاییەکەی توشی بەلا دەبن و توشی چەندەها کێشە دەبن کە ئینکاری لێ دەکەن))

فیتنەی وا دێت وای دەبینی زۆر سەختە و دەڵێی: من بەرگەی ئەم بەلایە ناگرم، بەرگەی ئەم فیتنەیە ناگرم ئەمجار ئەو فیتنەیان لەسەر لادەچێت، فیتنەیەکی تر دێت کە فیتنەی پێشوو ناسك دەکاتەوە، واتە: کاتێ تەماشای فیتنەی دووەم دەکەیت دەبینی کە فیتنەی یەکەم هیچ نییە لە چاو ئەودا... پێغەمبەری خوا ﷺ دەڵێت: ((وتجيء فتنة فيرقق بعضها بعضا، وتجيء الفتنة فيقول المؤمن: هذه مهلكتي ثم تنكشف وتجيء الفتنة فيقول المؤمن: هذه هذه، فمن أحب أن يزحزح عن النار ويدخل الجنة فلتأته منيته، وهو يؤمن بالله واليوم الآخر، وليأت إلى الناس الذي يحب أن يؤتى إليه))، واتە: فیتنەی وا دێت کە یەکتری ناسك دەکەنەوە (واتە: هەر فیتنەیەك دێت و ئەوەی پاش ئەو لەو خراپتر و گەورەترە)، فیتنە دێت و کەسی ئیماندار دەڵێت: بە ڕاستی ئەم فیتنەیە بە هەلاکەتما دەبات، ئەمجار ئەو فیتنەیەی لەسەر لادەچێت و فیتنەیەکی تر دێت و ئیماندار دەڵێت: ئەمە ئەمە (واتە: ئەمە بە ڕاستی بە هەلاکەتما دەبات) جا هەر کەسێ دەیەوێ لە ئاگر ڕزگاری بێت و بچێتە بەهەشتەوە با کاتێ دەمرێت باوەڕی بە خوا و ڕۆژی دوایی هەبێت و بڕوات بۆ لای ئەو کەسانەی کە پێی خۆشە بچێت بۆ لایان)) .

دڵنیابە کە پێغەمبەری خوا ﷺ چارەسەرەکەی دیاری کردووە بۆ هەر فیتنەیەك لە چەند وشەیەکی کەمدا بەڵام لەوپەڕی ڕەوانبێژی و ئاشکرادایە... پێویست لەسەر موسڵمان ئەوەیە لەم فیتنەیەدا باوەڕەکەی خۆی ساغ بکاتەوە و بتەوی بکات، چونکە ئیمان کۆتی ئارامی و دڵنیایی یە و پەیژەی ڕزگار بوونە لە نێو دەریای ئەم هەموو فیتنە لەسەریەك و هەڵچوانەدا... ئیمان قەڵای دڵنیاییە لە نێوان ئەم گەردەلوولە هەڵچووەدا –گەردەلوولی فیتنە – ئیمانیش پێویستی بە تازە کردنەوە هەیە بە گوێڕایەڵی... چونکە (ئیمان) وتە و باوەڕ و کردەوەیە... بە گوێڕایەڵی زیاد دەکات و بە سەرپێچی کەم دەکات... حاڵی دڵت لە کاتێکدا تۆ گوێبیستی: خوای گەورە فەرمووی... پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی... دوارۆژت دەهێننە یاد و بڕیار

دەدەیت بە دڵت کە تەوبە بکەیت و بگەڕێیتەوە... زۆر ئەستەمە حاڵی ئیمان لە دڵتدا لەم کاتەدا وەکو حاڵی ئەو کاتەی دڵت بێت کاتێ تەماشای فلیمێکی بێ ئابڕوو بکەیت یان زنجیرەیەک لە زنجیرە نزمە بێ نرخەکان! ! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿هُوَ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ لِيَزۡدَادُوٓاْ إِيمَٰنٗا مَّعَ إِيمَٰنِهِمۡۗ﴾ الفتح:٤، واتە: ئەو خوایەیە کە ئاسوودەیی و ئارامی ڕۆحی و مەعنەوی دابەزاندە دڵی بڕوادارەکان، لە کاتی پەیمانەکەی حودەیبییەدا بۆ ئەوەی بڕوایان زیاد بکات لە گەڵ بڕواکەیاندا، تا تەنها پشت بە خوا ببەستن و دڵیان تەنها یادی ئەوی تیا بە دی بکرێ)).

کەوابوو ئیمان بە گوێڕایەڵی زیاد دەکات، بە یادی خوا زیاد دەکات، بە کۆڕ و مەجلیسی زانست زیاد دەکات، بە دوور کەوتنەوە لە خوای گەورە کەم دەکات لەسەر هەر زەوییەک بێت یاخود لە ژێر هەر ئاسمانێکدا بێت...

لێرەدا ئاوردانەوەیەکی زانستی تر هەیە کە ئەوەیش: گوتەی پێغەمبەری خواﷺ ((ولیأت إلى الناس الذي يحب أن يؤتى إليه))، واتە: بڕوات بۆ لای ئەو کەسانەی کە پێی خۆشە بچێت بۆ لایان)) کەوابوو لێرەدا مافی خودا هەیە و مافی خەڵکی هەیە وە لێرەوە پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أنس) ەوە: ((لا يؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه))، واتە: هیچ کەسێك لە ئێوە ئیمانی کامل نییە تاوەکو ئەوەی بۆ خۆی پێی خۆشە بۆ براکەشی پێی خۆش بێت)).

ئەگەر لەم ڕوانگەوە لە گەڵ خەڵکیدا هەڵسوکەوت بکەیت، ئەوا هەرگیز ئازاری کەس نادەیت، بیر بکەرەوە لەو وشەیەی پێش ئەوەی لە حەقی کەسێکدا بیڵێیت، ئایا پێت خۆشە ئەو کەسە بە هەمان شێوە قسە لە گەڵ تۆدا بکات؟ بە هەمان زمان و شێواز؟ بە هەمان ئەو وشانەی کە تۆ ئێستا لە گەڵ ئەودا دەیکەیت؟ ئایا پێت خۆشە ئەو کردارەت پێ بکرێت کە تۆ بە براکەت دەیکەیت؟

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الإيمان، باب من الإيمان أن يحب لأخيه ما يحب لنفسه (١٣)، ومسلم كتاب الإيمان، باب الدليل على أن من خصال الإيمان: أن يحب لأخيه المسلم ما يحب لنفسه من الخير (٤٥).

براکەم... ئەگەر تۆ کەسێکی بە توانای ئەوا بیر بکەرەوە لە توانای خوای گەورە بە سەرتەوە، ئەگەر دەوڵەمەندیت ئەوا بیر لە هەژاری خۆت بکەرەوە بەرانبەر خوای گەورە، هەر کەسێك خودای خۆی ناسی ئەوا خۆیشی دەناسێ، ئەگەر هەر کەسێك خودای خۆی بە دەوڵەمەندێکی رەها ناسی ئەوا خۆی بە هەژارێکی رەها دەناسێ... وە هەر کەسێ خواکەی خۆی بە عیززەتێکی تەواوەوە ناسی ئەوا خۆی بە زەلیلێکی تەواوەوە دەناسێ، هەر کەسێ خواکەی خۆی بە خاوەن زانستێکی تەواوەوە ناسی ئەوا خۆی بە نەفامێکی تەواوەوە دەناسێ ....

براکەم... ئەگەر تۆ کەسێکی زانایت ئەوا کێ فێری کردیت؟ وە ئەگەر تۆ کەسێکی دەوڵەمەندی ئەوا کێ دەڵەمەندی کردی؟ وە ئەگەر تۆ کەسێکی بە هێزی ئەوا کێ بە هێزی کردی؟ لە خۆ بایی مەبە... بەڵکو خواکەی خۆت باش بناسە بۆ ئەوەی توانای خۆت بناسی و بزانیت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلْفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِ ۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿١٥﴾ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٍ﴾ فاطر:١٧، واتە: ئەی خەڵکینە! ئێوە هەژارن و نیازتان بە خوا هەیە، ئەو بێ نیاز و سوپاسکراوە هەرچەندە خەڵکی ململانێ بکات.(١٥) ئەگەر بیەوێ ئێوە لە ناو ببا و خەڵکێکی تازە بێنێت، وادەکات.(١٦) ئەو کارەش بۆ خوا گران نییە (١٧))) .

من وا دەبینم کە ئەگەر ئەم ئوممەتە هیچ شتێك جێ بە جێ نەکات تەنها ئەم ئامۆژگارییە نەبێت ئەوا هەڵسوکەوت و مامەڵەی نێوان خەڵکی ڕێك و پێك دەبوو وە ئەگەر گوێڕایەڵی فەرمانەکانی پێغەمبەری خوا ﷺ دەبووین لەم چەند وشانەدا ئەوا خوای گەورە لە فیتنە ڕزگاری دەکردین ئەوانەی کە ئاشکران و ئەوانەی کە شاراوەن...

دەڵێم: ترسناکی فیتنەکان زیاتر و زۆرتر دەبن کاتێ کە کەسانێك پێی هەڵسن و ئاگرەکەی زیاتر خۆش بکەن ((أناس من جلدتنا ويتكلمون بألسنتنا ويلبسون ملابسنا))،واتە: خەڵکانێك لەنەوەی خۆمانن و بەزمانی خۆمان قسە دەکەن و جل و بەرگەکەی ئێمە لەبەر دەکەن)) ئەوا فیتنەکە بە زەبرتر وتوندتر دەبێت...

ڕەزای خوا لە (حذیفة ی کوڕی الیمان)... دەستپاك و جێی باوەڕی نهێنییەکانی پێغەمبەری خوا ﷺ، دەڵێی خوای گەورە منەتی کردووە بە سەریدا بۆ گواستنەوەی ئەو فەرموودانەی کە دەربارەی (فیتنەکان) هاتوون.

(حذیفة ی کوڕی الیمان)[1] دەڵێت: ((کان الناس یسالون رسول الله ﷺ عن الخیر وکنت أسأله عن الشر مخافة أن یدرکني))، واتە: خەڵکی پرسیاریان دەکرد لە پێغەمبەری خوا ﷺ دەربارەی خێر و چاکە، بەڵام من پرسیاری شەڕ و خراپەم لێ دەکرد لە ترسی ئەوەی پێم بگات)).

تەماشای ئەم فیقهە و تێگەیشتنە بەرزە بکە... حذیفة دەستمان دەخاتە سەر دەرگایەك لە ترسناکترین دەرگاکان، چونکە چاکە لای هەموو خەڵکی ئاشکرایە و دیارە، بەڵام هەندێ فیتنە هەیە کە پێویستی بە چاوساغی و زانیاری و تێگەیشتن هەیەو پێویستی بە دڵسۆزی و یارمەتی خوا هەیە . بۆیە ئاگاداری ئەم گفتوگۆ نایاب و بەنرخە بە، حذیفة دەڵێت: ((یا رسول الله إنا کنا في جاهلیة وشر فجاءنا الله بهذا الخیر، فهل بعد هذا الخیر من شر؟؟)) قال ﷺ: ((نعم)) واتە: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئێمە لە ناو نەفامی و شەڕ و خراپەدا بووین — واتە: پێش ئیسلام — ئەنجا خوا ئەم خێرەی هێنا و ئێمەش تێیدابوین و تۆشی هێنا بۆمان، ئایا لە پاش ئەم خێرە شەڕ و خراپە هەیە وەك چۆن لە پێشەوەیدا هەبوو؟ پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: بەڵێ)) ئەی خودایە ! بمانپارێزە... حذیفة فەرمووی: ((و هل بعد ذلك الشر من خیر؟)) واتە: ئایا لە پاش ئەو شەڕ و خراپەیە خێر و چاکە هەیە ؟)) پرسیارێکی سەیرە! ئەگەر پێی بگوتایە بەڵێ پاش ئەوە شەڕ هەیە و حذیفة بێ دەنگ بوایە و پرسیاری دووەمی لێ نەکردایە ئەوا فیتنەکە گەورە دەبوو، بەڵام حذیفة دوودڵ بوو بۆیە فەرمووی: ((و هل بعد ذلك الشر من خیر؟ فقال ﷺ : ((نعم وفیه دخن))، واتە: ئایا لە پاش ئەو شەڕ و خراپەیە خێر و چاکە هەیە؟ پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: بەڵێ بەڵام خەڵتێکی (خەوشێك) تێدایە)) هەمووی خەیر و

١ـ أخرجه البخاري كتاب المناقب، باب علامات النبوة في الإسلام (٣٦٠٦)، ومسلم، كتاب الإمارة، باب وجوب ملازمة جماعة المسلمين (١٨٤٧).

چاکەی پاڵاوتە نییە بەڵکو خەیرێکە و گومان و ئارەزووەکانی تێکەڵە کەواتە پێویست بە چاورووونی دەکات بۆ ڕۆیشتن بە سەر ڕێگادا... حذیفة فەرمووی: ((وما دخنه؟ قال: ((قوم یهدون بغیر هدیي تعرف منهم وتنکر)) قلت: فهل بعد ذلك الخیر من شر ؟)))، واتە: ئایا خەوشەکە چییە؟ فەرمووی: خەڵکانێك دەبێت لەسەر بەرنامە و ئاکاری من ناڕۆن، چاکە و خراپەشیان لێدەبینیت، گوتم: ئایا لە پاش ئەو خێر و چاکەیە خراپە و شەڕ هەیە ؟)) واتە: ئایا لە پاش ئەو خەیرەی کە تێکەڵ بە خەڵتە شەڕی تر هەیە؟ لە گەڵ مندا وریای وڵامەکەی داهاتوو بە . ((دعاة علی أبواب جهنم من أجابهم إلیها قذفوه فیها))، واتە: بانگەوازکارانێك لەسەر دەرگاکانی دۆزەخ راوەستاون، هەر کەسێك وەڵامیان بداتەوە ئەوا فڕێی دەدەنە ناو دۆزەخەوە))

جا حذیفة بەردەوام پرسیار دەکات لە پێغەمبەری خوا ﷺ و دەڵێت .((قلت: یا رسول الله صفهم لنا، قال: هم من جلدتنا ویتکلمون بألسنتنا)) واتە: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ وەسفیان بۆمان بکە؟ فەرمووی: ئەوانە لە پێستی خۆماندان و بە زمانی خۆمان قسە دەکەن (مەبەستی ئەوەیە مرۆڤن))).

جاری یەکەم دەڵێت: ((وما دخنه؟)) ئەویش دەڵێت: ((قوم یهدون بغیر هدیي تعرف منهم وتنکر)).

جاری دووەم دەڵێت: ((صفهم لنا یا رسول الله)) ئەویش دەڵێت: ((هم من جلدتنا ویتکلمون بألسنتنا)) بانگەوازکارانێك لەسەر دەرگاکانی دۆزەخ راوەستاون خەڵکی بانگ دەکەن بۆ ناو دۆزەخ بە وتە و کردەوەکانیان !! یان ئەوان (خەڵکی بانگ دەکەن بۆ بەهەشت بە وتەکانیان بەڵام بە کردەوەکانیان بانگیان دەکەن بۆ ئاگر، جا هەر کاتێك بە قسەکانیان بە خەڵکی بڵێن: وەرنە پێشەوە و بێن بۆ لامان ... ئەوا کردەوەکانیان دەڵێت: گوێیان لێ مەگرن) هەروەکو (ابن القیم) [1] گوتویەتی، بۆیە زۆرجار خەڵکی دەبینی زۆر سەرسام دەبن .

١ـ الفوائد (٦١).

لێرەدا ریوایەتێکی تر هەیە کە چەند وشەیەکی سەیری تێدایە، ئەویش فەرمایشتی پێغەمبەری خوایەﷺکە دەفەرموێت: ((رجال قلوبهم قلوب الشياطين في جثمان إنس))[1] ماناکەی ئەوەیە: بە رواڵەتدا رواڵەتی مرۆڤە بەڵام دڵەکانیان دڵی شەیتانە – پەنا بە خوا – دەبینی بە زمانی عەرەبی قسە دەکات و جل و بەرگەکەی ئێمە لە بەر دەکات کەچی دەڵێت: ((پێنووسێکی سوورم بدەنێ با هەڵەکانی قورئانتان بۆ راست بکەمەوە))!.

گوێی لێ دەگریت و لەوەوە دەخوێنیتەوە کاتێك دەڵێت: ((تەنانەت (یەکتاپەرستی) ش ستەمی لە ئافرەت کردووە، چونکە وشەی یەکتاپەرستی دەڵێت (لا اله الا هو) ئایا بۆ نالێین (لا اله الا هي؟))).

گوێی لێ دەگریت و لەوەوە دەخوێنیتەوە کاتێك دەڵێت: ((کۆمەڵگای هاوەڵان کۆمەڵگایەکی پارچە پارچە و سەرقاڵی کارە سووك و ریسواکان و ئارەزووە جنسییەکان بوون، ئەم دەستدرێژییە جنسییە تەنها هاوەڵە بەناوبانگەکانی نەگرتبووەوە و بەڵکو هاوەڵە ئافرەتە ناسراوەکانیشی گرتبووەوە! چونکە کاتێك نێر مێ، مێ و نێر بە یەك دەگەن و بوو بووە نەریتێکی رۆژانە کە کۆمەڵگای (یثرب) لە سەری راهاتبوون، بۆیە (محمد) بۆ نەهێشتنی تەنگی ناچار بوو کە رێگە بداتە هاوەڵانی کەوا کێشە نییە ئەگەر بچنە مزگەوتەکانەوە بە لەشگرانییەوە)).

گوێی لێ دەگریت و لەوەوە دەخوێنیتەوە کاتێك دەڵێت: من خودا هەڵنابژێرم و شەیتانیش هەڵنابژێرم چونکە هەردووکیان دیوارێکن چاوەکانم دەگرن و دایدەپۆشن... ئایا دیوارێك بگۆرمەوە بە دیوارێکی تر؟)).

ئەی پەروەردگارمان! پەستی و تورەیی خۆت لە سەرمان هەڵگرە، بە پێی قسە و کردەوەی نەفامەکانمان مامەڵەمان لە گەڵدا مەکە هەر تۆ پشت و پەنایت و توانات بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

جارێکی تر دەگەڕێینەوە بۆ فەرموودەکە، حذيفة فەرمووی: ((يا رسول الله، فما تأمرني إن أدركني ذلك؟))، واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ بە چی شتێك فەرمانم پێ

١ـ وهي في ((صحيح مسلم)) برقم (٥٢ / ١٨٤٧).

دەکەی ئەگەر ئەو سەردەمەم بە سەردا هات ؟))، واتە: لە کاتی فیتنەدا چی بکەم؟ پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ فەرمووی: ((تلزم جماعة المسلمين و إمامهم)) واتە: پەیوەست دەبیت بە کۆمەڵی موسڵمانان و پێشەواکەیانەوە))، بە ڕاستی ئەم ڕێگایە ڕێگای ڕزگاربوون و دەربازبوونە، لە سەردەمی فیتنەدا، ئەو شتەی کە خوای گەورە لە سەرت فراوانی کردووە خۆت لەسەر خۆت تەنگی مەکە ! وە مەڵێ: کۆمەڵەکەی من کۆمەڵەی فلانە... حزبەکەم حزبی فلانەو... مەبە کەسێکی حزبی و... مەبە کەسێکی دەمارگیر... واز بهێنە لەم دەمارگیریە سەرسەخت و گەنیوە، تەنها با دەمارگیرییەکەت بۆ کۆمەڵی حەق بێت لەسەر ڕووی ئەم زەوییەدا کە ئەویش کۆمەڵی موسڵمانانە، هەروەکو خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿هُوَ سَمَّىٰكُمُ ٱلْمُسْلِمِينَ﴾ (٧٨) سورة الحج) واتە: لە پێشدا و لەم قورئانەشدا هەر خوا ئێوەی ناوناوە موسڵمان و خۆ بەدەسەوەدەر)) خوای بەرز و بەڕێز خۆی ئەم ناوەی لێ ناوین بۆیە تۆیش دەست بگرە بە کۆمەڵی موسڵمانانەوە هەروەکو چۆن پێغەمبەری خوا ﷺ ڕێنمویی حذیفەی کردووە و فەرموویەتی: ((تلزم جماعة المسلمين و إمامهم)) کەچی حذیفة بەردەوامە لە پرسیارەکانی دەڵێت: ((فإن لم يكن لهم جماعة و لا إمام ؟))، واتە: ئەی ئەگەر موسڵمانان نە کۆمەڵیان هەبوو نە پێشەوا)) ئەویش فەرمووی: ((فاعتزل تلك الفرق كلها ولو أن تعض بأصل شجرة حتى يدركك الموت وأنت على ذلك)) واتە: خۆت بە دوور بگرە لە هەموو ئەو فیرقە و تاقمانە، ئەگەر چی بە قەپ گرتنیشت بێت بە ڕەگی دارێك هەتا مردن پێت دەگات، تۆش هەر بە هەمان شێوە دوور بگرە)).

جا بۆیە فیتنە و تاقیکردنەوەکە زیاد دەکات و گەورە دەبێتەوە کاتێ کەسانێك ئاگرەکە گڕ بدەن و بەرێوەی ببەن لە پێستی خۆمانن و بە زمانی خۆمان قسە دەکەن هەروەکو چۆن ئەو ڕاستگۆیە فەرموویەتی کە هەرگیز لە خۆ ، قسە ناکات.

بەڵاکە زیاتر و زۆرتر دەبێت کاتێ بزانیت کەوا فیتنەکە ڕووبەڕووی دڵەکان دەبێتەوە... هەندێ کەس هەن وا دەزانن ئەگەر لە جێگای فیتنەکە دوور بکەونەوە لە پاش ئەوەی ڕووبەڕووی بووەوە بە چاوەکانی بینی و بە گوێیەکانی گوێبیستی

وشەکانی بوو بەڵکو ڕەنگە بە ئەندامەکانی بەشداری کرد بەڵکو ڕەنگە دڵەکەی پەیوەست بوو پێوە، پاش ئەوە وا دەزانێ ئەگەر ئەو لەو جێگەیە دوور بکەوێتەوە ئەوا هەموو شتێك تەواو دەبێت... بەڵام کاتێ دەڕوات بۆ سەر جێگەکەی بۆ ئەوەی بخەوێ ئەوا دیمەنی ئەو فیتنانە دیسان بە بەر چاویدا دێن و دەچن و وێنە بە وێنە وشەکانی فیتنە دەبیسێ و لە گوێیدا دووبارە دەبێتەوە وشە بە وشە...بۆ؟

چونکە پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: (هەروەکو لە (صحیح مسلم))[1]دا هاتووە لە فەرموودەی (حذیفة ی کوڕی الیمان)ەوە کە دەڵێت: ((تعرض الفتن علی القلوب کالحصیر عودا عودا))، واتە: فیتنەکان ڕووبەڕووی دڵەکان دەبنەوە وەکو حەسیرێك دار بە دار))، واتە: فیتنە بە فیتنە ((فأي قلب أشربها نكتت فيه نكتة سوداء))، واتە: هەر دڵێك خواردیەوە و وەریگرت ئەوا خاڵێکی ڕەشی تیادا بە جێ دەهێڵێ)) ئەی خودایە!! جا هەر دڵێك هەندێ لەو فیتنەیەی چەشت ئەوا شوێنەوارێکی ڕەش لە ناو دڵیدا دەهێڵێتەوە ((وأي قلب أنكرها))، واتە: هەر دڵێك ئینکاری لێ کرد و ڕەدی کردەوە))، بە هیچ شێوەیەك جێگای فیتنەی تیادا نابێتەوە، چونکە بە فەزڵی خوا پڕە لە ئیمان و قورئان نوێژ و تەسبیحات و ئیستغفار و فەرمان کردن بە چاکە و بانگەواز کردن بۆ خوا و خۆشویستنی هەژاران و نەداران، جا ئەوە دڵێکە پڕە لە چاکە، بۆیە فیتنە دێت بە دوای جێگایەکدا دەگەڕێت لەو دڵە ڕوناك و گوێڕایەڵەدا کەچی هیچ جێگایەك بۆ خۆی نادۆزێتەوە و ئەمجار دەردەچێت ! بەڵێ... ئەو فیتنەیە ڕووبەڕوو دەبێتەوە بەڵام لە ناو دڵەکەیدا جێی نابێتەوە و دڵەکان هیچی لێ ناخواتەوە چونکە ئەو ئینکاری لێ کردووە .

ئەی من لە پێشدا نەمگوت: کەوا دەبێ چۆڵکردن و بەتاڵکردن (التخلية) لە پێش خۆڕازاندنەوە (التحلية) وە دەبێ دڵەکان پاك بکەیتەوە لە پێشدا بۆ ئەوەی مادەی ئیمانی تیادا جێگیر بێت بۆیە لە پاش ئەوە ئەگەر فیتنەی ڕووبەرو بێتەوە ئەوا ڕەدی دەکاتەوە و وەری ناگرێت ((وأي قلب أنكرها نكت فيه نكتة بيضاء حتى تصير على قلبين، على أبيض مثل الصفا، فلا تضره فتنة ما دامت السموات

---

[1] ـ أخرجه مسلم، كتاب الإيمان، باب رفع الأمانة و الإيمان من بعض القلوب و عرض الفتن على القلوب (١٤٤).

والأرض،وعلى أسود مربادا كالكوز مجخياً لا يعرف معروفا ولا ينكر منكرا إلا ما أشرب من هواه)) وقلب أبيض لا تضره فتنة ما دامت السماوات والأرض))، واته: هەر دڵێك ئینكاری لە فیتنەكە كرد ئەوا خاڵێكی سپی تیادا بە جێ دەهێڵێ، تاكو دەبێتە دوو جۆرە دڵ: یەكێكیان سپی هەروەكو شتێك روون و پاك و بێگەرد بۆیە چیتر هیچ زیانی پێناگەیەنن تاكو زەوی و ئاسمانەكان هەن، ئەویتریان دڵێكی رەشە وەكو گۆزەیەكی لارەوە بوو وایە جا هیچ چاكەیەك ناناسێت، هیچ خراپەیەك ئینكار ناكات ئیللا شتێك كە ئارەزووەكەی پێ ئاو بدات)) ئەوە دڵێكە پڕ لە هەوەس و ئارەزووە !.

هەوەس و ئارەزوو پادشایەكی ستەمكاری نەفامی زۆردارە، گوێیەكان كەڕ دەكات بۆ بیستنی حەق وە چاوەكان كوێر دەكات بۆ بینینی بەڵگە و چاكەكاری، هەرچەندە ئەو بەڵگە و چاكەیە وەكو ڕۆژی روون و روناك بێت لە كاتی چێشتەنگاودا وە وەكو رۆژ وابێ كاتێك دەدرەوشێتەوە، خاوەنی هەوەس و ئارەزوو هەرگیز قسەیەك وەرناگرێت لە خوداوە و یان لە پێغەمبەری خوداوەﷺ، پێی دەڵێیت: گۆشتی بەراز حەرامە، كەچی ئەو پێت دەڵێت: بەڵی جاران حەرام بووە چونكە نەخۆش بووە و نەخۆشی لە گەڵ خۆیدا گواستووەتەوە، بەڵام ئێستا بەراز لە كێڵگە تەندروستەكاندا بە خێو دەكرێت و لە ژێر چاودێری پزیشكی پسپۆڕدا ئیتر بۆ حەرامە؟! پێی دەڵێیت: ئاڵتون حەرامە، ئەو دەڵێت: بۆ؟ چی شتێك و هۆكارێك هەیە بۆ حەرام كردنی ئاڵتون لە پیاوان؟

پێی دەڵێیت: مەی حەرامە... ئەو دەڵێت: بەڵێ، بەڵام ئەوانەی ئەم سەردەمە پێی ناڵێن مەی بەڵام پێی دەڵێن (المشروبات الروحية) بە ناوی ترەوە ناویان لێ ناوە بە هۆی ئەوەی لە گەڵ ئەم سەردەمەی تیایدا دەژین بیگونجێنن...

إن قلت قال الله قال رسوله — همزوك همز المنكر المتغال
أو قلت قال الصحابة و الأولو — تبع لهم في القول والأعمال
أو قلت قال الشافعي وأحمد — وابو حنيفة والإمام الغالِ
صدوا عن وحي الإله ودينه — وأحتالوا على حرام الله بالإحلال

يـا أمـة لعبـت بـدين نبيهـا كتلاعـب الـصبيان في الأوحـال
حاشا رسول الله يحكم بالهوى تلـك حكومـة الـضلال

واتە: ئەگەر بڵێیت خوا و پێغەمبەرەکەی فەرمووی، ئەوا چاوەقرپێت لێ دەکەن وەکو کەسێکی بێ بڕوای لە خۆبایی، یان بڵێیت هاوەڵان فەرموویان و شوێنکەوتووانی ئەوان لە وتە و کردەوەکانیاندا، یان بڵێیت (الشافعي) و أحمد فەرمووی ابو حنیفە و پشەوای بە نرخ و گرانبەها (مەبەستی مالکە)، بەرهەڵستی وەحی خوا و دینەکەی دەکەن، فێڵ دەکەن لەوەی خوا حەرامی کردووە و حەڵاڵی دەکەن، ئەی ئەو ئوممەتەی کە بە دینی پێغەمبەرەکەی یاریان کردووە وەکو یاریکردنی منداڵ لە نێو قوڕاودا،حاشا بێت کە پێغەمبەر حوکم بە هەوەس بکات، بە ڕاستی ئەوە حوکمێکی کوێرانەیە...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰدَاوُۥدُ إِنَّا جَعَلۡنَٰكَ خَلِيفَةٗ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَٱحۡكُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ بِٱلۡحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ ٱلۡهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَضِلُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ لَهُمۡ عَذَابٞ شَدِيدُۢ بِمَا نَسُواْ يَوۡمَ ٱلۡحِسَابِ﴾ ص:٢٦، واتە: ئەی داوود! بە ڕاستی ئێمە تۆمان کردە جێنشین لەسەر زەویدا بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری مەردم، دەسا تۆیش بە شێوەیەکی پەسەند و بە هەق و دادگەرانە لە نێوان خەڵکدا بڕیار بدە و حوکم بکە، و شوێن هەوا و ئارەزوو مەکەوە لە حوکمکردندا تا بەو هۆیەوە لە ڕێگای خوا گومڕات بکات بێ گومان ئەو کەسانەی کە لە ڕێی خوا لادەدەن و گومڕا ئەبن سزا و جەزرەبەی توند و سەختیان بۆ هەیە بە هۆی ئەوەی کە ڕۆژی حیساب و پاداشت و تۆڵەیان لە بیرکردووە)).

حذیفة دەڵێن [1]: ((القلوب أربعة: قلب أجرد فيه سراج يزهر– أي: ينير– وقلب

١ـ أخرجه ابن أبي شيبة في ((المصنف)) (١١/ ٣٦) عن أبي البختري عن حذيفة، قال أبو نعيم في ((الحلية)) (٤ / ٣٨٥): ((و أرسله) وقد روي مرفوعاً)، أخرجه أحمد (٣ / ١٧)، و أبو نعيم (٤ / ٣٨٥) عن أبي سعيد الخدري مرفوعاً، وفيه علتان: ضعف ليث، والانقطاع بين أبي البختري و أبي سعيد، وضعفه الشيخ شعيب في تحقيق المسند (٢٩ / ١١)، وانظر: ((مجمع الزوائد)) (١ / ٦٣).

أغلف مربوط على غلافه، وقلب منكوس، وقلب مصفح، فأما القلب الأجرد فقلب المؤمن سراجه فيه نوره، وأما القلب الأغلف فقلب الكافر، وأما القلب المنكوس فقلب المنافق عرف ثم أنكر، وأما القلب المصفح فقلب فيه إيمان ونفاق فمثل الإيمان فيه كمثل البقلة يمدها الماء الطيب، ومثل النفاق فيه كمثل القرحة يمدها القيح والدم، فأي المادتين غلبت على الأخرى غلبت عليه))، واتە: دڵەکان چوار جۆرن: دڵێکی رووت و بەتاڵ چرایەکی تێدایە و روناکی دەتاتەوە، دڵێکی بەرگ گیراو و بە بەرگەکەی بەستراوەتەوە (واتە: دڵکوێربووە)، دڵێکی سەرەوخوار، دڵێکی گوشاد، جا دڵە رووتەکە ئەوا دڵی ئیمانداره چراکەی تێدا روناکییەکەیەتی، دڵە بەرگ گیراوەکە ئەوا دڵی بێباوەڕە، دڵە سەرەوخوارەکە ئەوا دڵی دووڕووە حەقی ناسی، بەڵام پاشان نکۆڵی لێ کرد، دڵە گوشادەکە ئەوا ئەو دڵەیە کەوا ئیمان و دووڕووی تێدایە جا نمونەی ئیمانەکە وەکو سەوزی وایە و ئاوی پاکی پێ دەگات، نمونەی دووڕووییەکەی وەکو برینێك وایە و خوێن و زوخمی پێ دەگات، جا هەر مادەیەك لەو دووانە زاڵ بوو بە سەر ئەویتردا ئەوا زاڵ دەبێ بە سەریدا)).

بەڵێ ئەی ڕێزداران... هاتنی فیتنە نیشانەیەکە لە نیشانەکانی قیامەت جا ئەو فیتنەیە زۆر بووەتەوە و زیادی کردووە و گڕی گرتووە وەکو ئەوەی کە پووش و پەڵاش ئاگری تێ بەر بووبێت...

پێش ئەوەی ئەم بەشە تەواو بکەم دەڵێم: فیتنە بە گشتی دەبنە دوو بەشەوە و سێیەمیان نییە ئەوانیش:

فیتنەی هەوەس و ئارەزوو (الشهوات)، فیتنەی گومان و دوو دڵی ((الشبهات))

- فیتنەی هەوەس و ئارەزوو (الشهوات)...

ئەمەیشە جۆرەکانی زۆرە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ ٱلشَّهَوَٰتِ مِنَ ٱلنِّسَآءِ وَٱلْبَنِينَ وَٱلْقَنَٰطِيرِ ٱلْمُقَنطَرَةِ مِنَ ٱلذَّهَبِ وَٱلْفِضَّةِ وَٱلْخَيْلِ ٱلْمُسَوَّمَةِ وَٱلْأَنْعَٰمِ وَٱلْحَرْثِ﴾ آل عمران:١٤، واتە: حەزوو ئارەزوو بۆ ژنان بۆ کوڕانی زۆر و بۆ کۆگا و کیسەی زێڕ و زیوو، بۆرەوە ئەسپی نیشاندار و پڕخاڵ و

بۆ مەڕ و بزن و وشترو گاو مەزرا و کشتوکاڵ ڕازێنراوەتەوە بۆ خەڵك و لایان شیرینکراوە تەنانەت گەلێ جار زیانی خۆشیانی تێدایەو ملی خۆیانی بۆدەشکێنن کەچی هەر کەمی ناکەنەوە!!)) ئەمە نمونەیەکە لە نمونەکانی فیتنەی هەوەس و ئارەزوو.

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (عمرو ی کوڕی عوف الأنصاري) ەوە دەڵێت: ((والله ما الفقر أخشى عليكم ولكني أخشى أن تبسط عليكم الدنيا كما بسطت على من قبلكم، فتنافسوها كما تنافسوها، وتهلككم كما أهلكتهم))، واتە: سوێند بە خوا هەرگیز لە هەژاری لێتان ناترسم بەڵام لەوە دەترسم کە نیعمەتەکانی دونیاتان بە سەردا بڕێژرێ هەروەکو چۆن بە سەر ئەوانەی پێش ئێوەدا ڕژا و ئێوەش پێشبڕکێی تیادا بکەن هەروەکو ئەوان کردیان و ئەمجار بەهەلاکەتدا بتانبات هەروەکو چۆن ئەوان بە هەلاکەتدا چوون)).

تەماشای فیتنەی سامان بکە و تەماشای فیتنەی دونیا بکە، جا سامان فیتنەیەکی زۆر سەختە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّمَآ أَمۡوَٰلُكُمۡ وَأَوۡلَٰدُكُمۡ فِتۡنَةٞ﴾ التغابن: ١٥، واتە: بە ڕاستی ماڵ و منداڵەکانتان بەڵان بۆتان پێیان تاقی دەکرێنەوە تا دەرکەوێ کامتان گوێڕایەڵی دەکەن و کامیشتان یاخی دەبن کەوابوو بێدار و هۆشیار بن پێیان فریو نەخۆن!))، واتە: تاقیکردنەوە، جا منداڵ فیتنەیە، بەڵێ بەرپرسیاری دەربارەی ئەوان، ئەوان دەبنە جێی تاقیکردنەوەی تۆ، جاری وا هەیە خوای گەورە (خەیر) دەکاتە فیتنە هەروەکو چۆن لە (شەڕ) دا فیتنە هەیە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَبۡلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلۡخَيۡرِ فِتۡنَةٗ﴾ الأنبياء:٣٥، واتە: تاقیتان دەکەینەوە بە ناخۆشی،خۆشی، هەژاری، دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی، تا سابیر و ناشوکر دەرکەوێ وەئیللا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش

١ـ أخرجه البخاري كتاب الرقاق، باب: ما يحذر من زهرة الدنيا و التنافس فيها (٦٤٢٥) وفي (٣١٥٨)، ومسلم كتاب الزهد والرقاق باب (٥٣) (٢٩٦١).

ئیقامەی حوججەیان لەسەر دەکات تا کەس بیانووی نەمێنی)).

ئێستا(ترمومتر)ێکی زۆر ورد دەخەمە بەر دەستت بۆ ئەوەی نیعمەتەکانی بەردەستت بناسیتەوە، ئایا ئەوە نیعمەتە یان تۆڵە سەندنەوەیە (نقمە)؟ تەماشای ئەو سامانەی بەردەستت بکە کە خوای گەورە پێی بەخشیوی ئایا نیعمەتە یان فیتنەیە؟ منداڵەکانت ئایا نیعمەتن یان فیتنەن؟ ئەو کورسییە و پلە و پایەی کە تۆی تیادای، پێگە کۆمەڵایەتییەکەت، ئایا نیعمەتە یان فیتنەیە؟ چۆن ئەوە بزانم؟ خێراکە پێم بڵێ چۆن لە یەك جودایان بکەمەوە؟ وەڵام: (بە ددانەکانت توند بیگرە و بزری مەکە،چونکە زۆر بەنرخە!!) دەڵێم: ئەگەر ئەو سامانەی بەردەستت لە خوای گەورە نزیکت بکاتەوە ئەوا نیعمەتە، هەروەها ئەگەر سەروەت و سامانەکەت لە ڕێگای حەڵاڵەوە کۆت کردەوە و حەقی خوای گەورەت لێ دەرهێنا ئەوا نیعمەتە، ئەگەر سامانت بە حەرام کۆ کردەوە، لە گەڵ ئەوەیشدا خوای گەورە سامانەکەت زیاد دەکات ئەوا دڵنیا بە کە فیتنەیە و لە بەرگی نیعمەت دایە، کەوابوو هەموو خەیرێك کە لە بەر دەستت دایە ئەگەر لە خوا نزیکت بکاتەوە ئەوا نیعمەتە و ئەگەر لە خوا دوورت بکاتەوە ئەوا فیتنەیە و لە بەرگی نیعمەتدایە. وە هەروەها پلە و پایە ئەگەر لە خوا نزیکم بکاتەوە ئەوا من ئەم کارەم کردووە لەم جێگەیەدا بۆ خوای گەورە و دینی خوا و خزمەتی موسڵمانان، ئەم کار و کورسییە یان ئەم پلە و پایەم نەگرتووەتە دەست بۆ ستەم کردن لە هەژاران و نەداران یان بەدەست هێنانی هەوەس و ئارەزوویەکی پیس و بێ نرخ، یان شتێکی کورتی لەناوچوو، ئەگەر لەخوا نزیکی کردیتەوە ئەوا نیعمەتە و پێویستی بە سوپاسگوزاری هەیە، ئەگەر لە خوا دووری کردینەوە ئەوا دڵنیا بە کە فیتنەیە هەر چەندە لە پێش چاوت پۆشاکی نیعمەتی لە بەر کرد، جا دڵنیابە ئەو فیتنەیە کە ڕاستییە.

باش بیر بکەرەوە لە گوتەی خوای گەورە کاتێك دەفەرموێت: ﴿فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ الأنعام: ٤٤-٤٥، واتە: جا کە ئەو هەموو ئامۆژگاریەیان لە بیرخۆ بردەوە کە لەسەر زمانی پەیامبەران کرابوون ئینجا ئێمەیش بۆ خەفڵاندنیان و وەك(إستدراج) ێکیش،

دەروازەی هەموو خێرێکمان بۆ والا کردنەوە و رزق و ڕۆزییەکی فرەمان رشت بە سەریاندا و ئەوانیش خۆشی و نەشوە گرتنی هەتا بەو ماڵ و منداڵەی پێماندابوون دەعیەو فیزگرتنی و لە ڕێی ڕاست لایاندا ئەوسا ئێمەیش کتوپڕێك رقمان لێ گرتن و ئەوانیش لەو هەموو خۆشگوزرانییە بێ هیوا و نائومێد بوون.(٤٤) ئینجا ئەوانەی کە ناهەقی و ستەم پیشەیان بوو، هەموو خێر و خۆشیەکیان لە کیس چوو و دوابڕاو بوون سوپاس و ستایشی بێ پایانیش بۆ خوای پەروەردگاری جیهانەکان.(٤٥)).

جۆرەکانی هەوەس و ئارەزوو زۆرن، بەلام دەڵێم: جۆری ئارەزووەکە هەر چۆنێك بێت ئەگەر بەندەکە تەوبەی لێ کرد و گەڕایەوە بۆ لای خوا ئەوا خوا تەوبەکەی لێ وەردەگرێت هەرچەندە ئەگەر توشی زینایش هاتبێ، ئەگەر توشی کردارەکانی قەومی (لوط) بوو، ئەگەر مەی خواردەوە، ئەگەر دزی کرد وە هەرچەندە تاوانەکە گەورە بێت، هەرچەندە تاوانەکە ترسناك بێت ئەگەر بەندەکە تەوبەی کرد و لە بن دەریهێنا و پەشیمان بووەوە و کرداری چاکەی ئەنجام دا ئەوا خوای گەورە لێی خۆش دەبێت، چونکە ئەهلی سوننە هیچ کەسێك بە کافر نازانن کاتێ تاوانێك لە تاوانە گەورەکان ئەنجام بدات ئەمەیشە فەزڵی خوای گەورەیە بە سەر بەندەکانییەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ حَسَنَٰتٍ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾ الفرقان: ٧٠، واتە: مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوە و بڕوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ دەگۆڕێت بەچاکە، هەمیشە خوا گوناه پۆش و میهرەبانە)).

- بەلام فیتنەی گومان و دوو دڵی (الشبهات).

ئەمە ترسناکترە، چونکە ئەگەر دڵەکان تامی گومانی چەشت ئەوا دەبێتە باوەڕێك لای خاوەنەکەی و رەنگە لەو پێناوەدا بکوژرێت یان ئەو لەو پێناوەدا کەسی تر بکوژێت، چونکە ئەو وا دەزانێ لەسەر بیر و باوەڕی راستی یە، ئەویش لەو ڕێگایەوە دین سەر دەخات، کەچی لە راستیدا گومان و دوو دڵی یە ! !

(ئیمامی أحمد) و (أبو داود) و (الحاكم) و (الدارمي) و جگە لەوان ڕیوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحیح)[١] لە فەرموودەی (معاویە ی کوڕی أبو سفیان)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((افترقت اليهود على إحدى و سبعين فرقة فواحدة في الجنة وسبعون في النار، وافترقت النصارى على ثنتين و سبعين فرقة فإحدى و سبعون في النار و واحدة في الجنة والذي نفس محمد بيده لتفترقن أمتي على ثلاث وسبعين فرقة، فواحدة في الجنة وثنتان و سبعون في النار)) قيل: يا رسول الله ! من هم! قال: ((الجماعة)) واتە: جولەکەکان لە نێو خۆیاندا بوونە حەفتا و یەك تاقم و فیرقەوە و یەکێکیان لە بەهەشتدایە و حەفتای لە ئاگردایە،وە گاورەکان لە نێو خۆیاندا بوونە حەفتا و دوو تاقم و فیرقەوە حەفتا و یەك تاقمیان لە ئاگردایە و یەکێکیان لە بەهەشتدایە، سوێند بەو خوایەی کە گیانی (محمد)ی بە دەستە بە دڵنیاییەوە ئوممەتەکەم دەبێتە حەفتا و سێ تاقم و فیرقەوە، یەکێکیان لە بەهەشتدایە و حەفتاو دووی لە ئاگردایە، فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ کێن ئەو کۆمەڵە ڕزگار بووە؟ فەرمووی: کۆمەڵی موسڵمانانە)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە (الترمذي)[٢] ڕیوایەتی کردووە: ((على ثلاث و سبعين ملة كلها في النار إلا واحدة)) قالوا: من هي يا رسول الله . قال: ((ما أنا عليه و أصحابي))، واتە: دەبێتە حەفتا و سێ تاقم و فیرقەوە، یەکێکیان لە بەهەشتدایە و حەفتاو دووی لە ئاگردایە، فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ کێن ئەو کۆمەڵە ڕزگار بووە؟ فەرمووی: ئەو بەرنامەیەیە کە ئەمڕۆ من و هاوەڵانمی لە سەرە)).

١ـ أخرجه أحمد (٤/ ١٠٢)، وأبو داود، كتاب السنة، باب شرح السنة (٤٥٩٧)، والدارمي (٢٥١٨)، والحاكم (١٢٨/١) بسند حسن عن معاوية ﷺ.

قال الحاكم: ((هذه أسانيد تقام بها الحجة في تصحيح هذا الحديث)) ووافقه الذهبي.

وقال شيخ الإسلام في ((الاقتضاء)) (١ / ١٢٢): ((هذا حديث محفوظ من حديث معاوية)) و أصل حديث الافتراق ثابت من طرق أخرى، كما عند أبي داود (٤٥٦٦)، والترمذي (٢٦٤٠)، وابن ماجه (٣٩٩١)، وأحمد (٢ / ٣٣٢)، من حديث أبي هريرة مرفوعاً، وسنده حسن

٢ ـ أخرجه الترمذي، كتاب الإيمان، باب ما جاء في افتراق هذه الأمة (٢٦٤١) وقال: ((هذا حديث حسن مفسر غريب))، والحاكم في ((المستدرك)) (١ / ١٢٨، ١٢٩) من حديث عبدالله بن عمرو مرفوعاً، وفي سنده الأفريقي و هو ضعيف، لذا ضعفه من هذا الوجه الحاكم، ورمز السيوطي لضعفه في ((الجامع الصغير)) (٧٥٣٢ — فيض).

وقال الشاطبي في ((الأعتصام)) (١ / ١٦٥): ((إسناده غريب)).

ئەم گومانانەش زۆر ترسناکن، کەبە هۆیەوە چەندەها کۆمەڵ جیابوونەوە، هەروەکو ابن القیم[1] دەفەرمویت: هیچ شتێك (القدریە و المرجئە و الخوارج و المعتزلە و الروافض) و هەموو کۆمەڵەکانی تری ئەهلی بیدعەی بەو ڕێگایەدا نەبردووە کە تێی کەوتوون تەنها خراپ تێگەیشتن لە خوا و پێغەمبەرکەیﷺ.

ئایا دەزانی الخوارج ئیمامی (علی) یان بە کافر دەزانی ؟؟ لە کاتێکدا ئەو چ کەسێکە ! ! ؟؟ ئەو ئەو کەسەیە کە لە ماڵەکەی پێغەمبەری خواداﷺ گەورە بووە و ئەوەیشە بەسە... بە کافریان زانی بە هۆی گومانێکەوە ! کە ئێستا کاتی ئەوە نییە باسی بکەین وە بە درێژی لە کتێبی (الفتنة بین الصحابة) دا باسم کردووە بۆ هەر کەسێ دەیەوێ بگەڕێتەوە بۆی، بەڵام دەمەوێت باسەکە تەواو بکەم بە دانانی چەند خاڵێکی کرداری (عملی) وەکو چارەسەرێك بۆ ئەم نەخۆشییە ترسناکە، لە کاتێکدا کە فیتنە بڵاو بووەتەوە، فیتنەی هەوەس و ئارەزوو وە فیتنەی گومان و دوو دڵی... وە من هیچ سەردەمێك نازانم (بە پێی خوێندنەوەکانم) کە بەو شێوەیە فیتنەی تیادا بڵاو ببێتەوە (لە هەردوو جۆرە فیتنەکە) وەکو ئەم سەردەمە، کەوابوو هەنگاوە کرداریەکان (عملی) چین بەرەو ڕێگای ڕزگار بوون ؟

یەکەم: خاڵی کرداری سەر ڕێگا

ڕاستکردن و دڵسۆزی لە کاتی داواکردنی یارمەتی لە خوداوەندی گەورە و بێ هاوتاوە، والله من هیچ ڕزگار بوونێکم نییە و تۆیش هیچ ڕزگار بوونێکت نییە تەنها بەڕاستکردن لە کاتی پەنا گرتندا بە خوای گەورە، بەو زانیارییەی کە پێتە هەرگیز لە خۆ بایی مەبە، نە بە گوێڕایەڵیکەتیش، نە بە پەرستنەکەتیش... بەڵکو پەنا بە خوا بگرەو دڵنیابە، کە هیچ ڕزگارکەرێك و هیچ پەنایەك نییە تەنها بۆ لای ئەو نەبێت، خوای گەورە دەفەرمویت: ﴿ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴾ البقـرة: ١٨٦، واتە: هەر کاتێ بەندەکانم لە بارەی من پرسیارت لێ دەکەن: ئایا من دوورم لێیانەوە یان نزیك؟ دەبێ بزانن، من زۆر نزیکم لێیانەوە بە هاناو پاڕانەوەی نزا

١ـ ((الروح)) (ص ٦٣ دار الكتب العلمية).

گۆیانەوە دێم و وەڵامیان ئەدەمەوە هەر کە لێم وەپاڕێن دەبا ئەوانیش فەرمان و داخوازی من وەڵام بدەنەوە و فەرمانەکانم پشتگوێ نەخەن و باوەڕی تەواو بتەویان بە من هەبێ، بەشکو ڕێی ڕاست بۆ خۆ بە دی بکەن.))

هیچ هێز و توانایەکمان نییە بۆ ئەنجامدانی گوێڕایەڵی یان وازهێنان لەسەر سەرپێچی یان هەڵاتن و دەرباز بوون لە فیتنە تەنها بە یارمەتی خوای گەورە نەبێت...

ابن الجوزی[1] دەڵێت: ((شێخێك لە ئەهلی زانست و زانیاری لە قوتابییەکەی خۆی پرسی کە لە مەجلیسکەدا لای بوو، فەرمووی: کوڕم... چی دەکەیت ئەگەر بە لای ڕانەمەڕێکدا تێپەڕیت و سەگی ڕانەمەڕەکە پێت وەڕی (حەپەی کرد)؟ فەرمووی: مەڕەکان لە خۆم دوور دەخەمەوە تا لە توانامدایە، فەرمووی: ئەی چی دەکەیت ئەگەر جارێکی تر پێت وەڕی؟ فەرمووی: سەگەکە دەگەڕێنمەوە تاکو دەتوانم. فەرمووی: ئەی چی دەکەیت ئەگەر بۆ جاری سێیەم وەڕی؟ فەرمووی: وەکو ئەوەی جاری پێشوو دەکەم... فەرمووی: کوڕم... جا ئەوە درێژە دەکێشێ، بەڵام ئەگەر ڕزگار بوونت دەوێ و دەتەوێت بپەڕیتەوە پەنا بگرە بە خاوەنی مەڕەکە ئەوا سەگی ڕانەمەڕەکەت لە کۆڵ دەکاتەوە... ئەگەر ڕزگار بوونت دەوێ ئەوا پەنا بە خوا بگرە جا فێڵی شەیتانت لە کۆڵ دەکاتەوە)) کەوابوو هیچ ڕێگا چارەیەك نییە لە فیتنە ڕزگارت بکات تەنها بە ڕاستکردن نەبێت لە پەنا گرتنت بە خوای گەورە...

هەنگاوی دووەم: دەست گرتن بە بەردەوامبوونەوە لە کاتی تەنگانەدا ...

لە پاش ئەوەی پەنات بە خوا گرت و پەرستنەکانت ئەنجامدا، نوێژەکان لە کاتی خۆیدا ئەنجامدا و خوێندنەوەی قورئان و پارێزگاری کردن لە ویردەکان و ئیستغفارو زەلیلی نواندن و پاڕانەوە و تەسبیحات و سوپاس گوزاری خوداوەند و وتنی (لا الـه الا الله و الله أكبر).. تاکو کۆتایی ئەو جۆرەکانی تر لە جۆرەکانی پەرستن...

گوێ بگرە و بزانە پێغەمبەری خواﷺ چی دەفەرموێت، فەرموودەکەیش لە

١ـ في ((تلبيس إبليس)) (٤٧) بتصرف.

(صحيح مسلم)[١] دایە لە فەرموودەی (معقل ی کوڕی یسار)ەوە دەڵێت: ((العبـادة في الهرج)) واتە: پەرستن لە (الهرج) دا .... الهرج چییە؟ مەبەسـتی فیتنەیـە ((العبـادة في الهرج كهجرة إلي))، واتە: پەرستن لە (الهرج)دا وەکو ئەوەیە کەسێك کۆچ بکات بۆ لا من)) واتە هەرکەسێ خوای گەورە دەپەرست لە سەردەم فیتنە و کوشتار دا ئـەوا پاداشتەکەی وەکو پاداشتی کەسێکە کە کۆچی کردبێت بۆ لای پێغەمبەری خـوا(ρ) لە شاری مەککەوە بۆ شاری مەدینە... کەوا بوو پارێزگاری لە پەرستنەکانت بکە لە کاتی فیتنەدا...

هەنگاوی سێیەم: ئامادەبوون لە مەجلیسی زانستدا.

هەرگیز ئەو مەجلیسە باشانە لە دەستی خۆت دەرمەکە بۆ ئەوەی باشتر خـوای گەورە بناسیت، باشتر پێغەمبەری خواﷺ بناسیت و باشتر حەڵاڵ و حەرام بناسیت وە باشتر سوننەت و بیدعە بناسیت، جا هەرکەسێ ڕێگایەکی گرتەبەر بە مەبەسـتی فێربوونی زانیاری ئەوا خوای گەورە ڕێگای بەهەشتی بۆ سووك و ئاسان دەکات ...

هەنگاوی چوارەم: هاوڕێتی کەسانی باش ..

واز لە چاکەکاران مەهێنە، چونکە ئەوانەن،کە خوای گەورەت بەبیر دەهێننەوە و ئاگاداری ئاگرت دەکەنەوە وە لە خراپە و خراپەکاران دوورت دەکەنـەوە، بـەردەوام بە لە هاوڕێتی ئەو کەسانە.

لە فەرموودەیەکدا کە (أبو داود و الترمذي) و جگە لەوان ریوایەتیان کردووە بـە سەنەدێك کە شێخ (البانی) بە (حسن)ی زانیوە لە فەرموودەی (ابی سـعید الخـدری) کەوا پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموویـەتی ((لا تـصاحب إلا مؤمنـا، ولا يأكـل طعامـك إلا تقـي))[٢] واتـە: هـاوڕێتی هـیچ کەسـێك مەکـە تـەنها ئیمانـدار نـەبێت و هـیچ کەسـێك

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب فضل العبادة في الهرج (٢٩٤٨).

٢ـ أخرجه ابو داود،كتاب الأدب، باب في كراهية المراء (٤٨٣٢)، والترمذي كتاب الزهد، باب ما جاء في صحبة المؤمن (٢٣٩٥)، وابن حبان في ((صحيحه)) (٥٥٤، ٥٦٠)، وحسنه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٧٣٤١)، و((المشكاة)) (٥٠١٨).

چێشتەکەت نەخوات تەنها کەسی لە خواترس نەبێت)) وە بەم چەند وشەیە کۆتـایی بە بەشەکە دێنم و چەند کۆتاییەکی خۆش و گرنگە!! هـەرگیز بـێ ئاگا مەبـە لـە یادی خوا چـونکە یادکردنـەوە ژیانـەوەی دڵەکانـە هـەروەکو خۆشەویـستی دڵـەکان محمدﷺ فەرموویەتی.

لــە هــەردوو کتــێبی (صــحیح)[١] دا هــاتووە لــە فــەرموودەی (ابــی موســی الاشعری)یەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((مثل الذي يذكر ربه، والـذي لا يذكر ربه، كمثل الحي و الميـت)) واتـە: نموونـەی ئـەو کەسـەی یـادی خـوا دەکـات و ئەوەی یادی ناکات وەکو زیندوو و مردوو وایە)).

داوا لە خوا دەکەم لە بەر خاتری ناوە بەرز و مەزنەکـەی خـۆی (الاسـم الأعظـم) ئەگەر هەرکەسێ بەو ناوەوە داوای لێ بکات ئەوا خوای گـەورە پێـی دەبەخـشێ وە ئەگەر لێی بپارێتەوە ئەوا وەڵامی دەداتەوە، کە وا ئێمە و ئێـوە لـە فیتنـە بپـارێزێ ئەوانەی کە ئاشکران و ئەوانەی شاراوەن و هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانـای بـە سەر هـەموو شـتێکدا هەیـە... لـە نیشانەکانی قیامـەت ئەوەیـە: کـە کـار دەدرێتـە دەستی کەسانێکەوە شایەنی ئەو کارە نەبێت و ئەمە بە درێژی لە بەشـی داهـاتوودا باسی دەکەین ـ انشاء الله ـ.

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الدعوات، باب فضل ذكر الله (٦٤٠٧) واللفظ له، ومسلم، كتاب صلاة المسافرين و قصرها، باب استحباب صلاة النافلة في بيته و جوازها في المسجد (٧٧٩).

لە نیشانەکانی قیامەت: فەوتان و بزرکردنی سپاردە (ضیاع الأمانة).

بەڕێزان ... بەردەوامین لە باسکردنی نیشانە بچووکەکانی قیامەت و لەم بەشەدا وتارەکەم تەرخان دەکەم بەو نیشانەیەوە کە ئەگەر بە جوانی گوێی لێ بگری وا دەزانم کە دڵەکەت پڕ دەبێت لە خۆشەویستی خوای پەروەردگار و پێغەمبەرە دەستپاکە ڕاستگۆکەیﷺ.... ئەم نیشانەیە لە ئاستی مرۆڤایەتی بڵاوبووەتەوە، لە هەموو جیهاندا بە شێوەیەکی گشتی وە لەم ئوممەتەدا بە شێوەیەکی تایبەتی ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم ...

بە وردی لە گەڵ مندا بیربکەرەوە لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ کە لە (صحيح البخاري)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابو هريرە)وە دەڵێت: ((بينما النبي ﷺفي مجلس يحدث القوم، جاءه أعرابي، فقال: متى الساعة؟- واتە: لە کاتێکدا کەوا پێغەمبەری خواﷺ لە نێو هاوەڵانیدا بوو قسەی بۆ ئەوان دەکرد کابرایەکی دەشتەکی هات بۆ لای و فەرمووی: کەی قیامەت دێت ؟)) فمضى رسول اللهﷺ يحدث، فقال بعض القوم: سمع ما قال، فكره ما قال، وقال بعضهم: بل لم يسمع حتى إذا قضى حديثه، قال: ((أين السائل عن الساعة ؟)) قال: ها أنا يا رسول اللهﷺ. قالﷺ: ((فإذا ضيعت الأمانة فانتظر الساعة)). فقال الأعرابي -الفقيه-: كيف إضاعتها يا رسول الله؟واتە: کەچی پێغەمبەری خواﷺ لەسەر باسەکەی خۆی ڕۆیشت و وڵامی نەدایەوە بۆیە هەندێ لە خەڵکەکە فەرموویان: ئەوەی کابرا فەرمووی بیستی و پێی ناخۆش بوو، هەندێکیان فەرموویان: بەڵکو ئەو قسەکەی نەبیست، تاکو لە قسەکانی بووەوە ئەمجار فەرمووی: کوا ئەو کەسەی پرسیاری قیامەتی دەکرد؟ فەرمووی: ئەوەتا لێرەم ئەی پێغەمبەری خواﷺ... پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەگەر سپاردە فەوتا و بزر بوو ئەوا چاوەڕوانی قیامەت

١- أخرجه البخاري، كتاب العلم، باب فضل العلم (٥٩).

بکە...ئەمجار دەشتەکییەکە فەرمووی: (ئەو دانا و تێگەیشتووە): ئەی پێغەمبەری خواﷺ فەوتان و بزر بوونی چۆن دەبێت؟)). بۆیە پێغەمبەری خواﷺ باسی شێوەیەك لە شێوەکانی بزر کردن و فەوتانی سپاردەی کردوو فەرمووی: ((إذا وسد الأمر إلى غير أهله فانتظر الساعة))، واتە: ئەگەر کار درا بە دەستی کەسانێکەوە شایستەی ئەو جێگەیە نەبوون ئەوا چاوەڕوانی قیامەت بکە)).

لە گوتەیەکی تردا هاتووە: ((إذا أسند الأمر إلى غير أهله)).[1]

ئایا من بە ئێوەم نەگوت کە ئەو کەسێکە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات؟!

ئەی ئێستا کاروبار نەدراوەتە دەستی جگە لە خاوەنەکانیان؟ بەڵێ سوێند بە پەروەردگاری کەعبە... لە هەموو بوارەکانی ژیاندا کارەکان دراونەتە پاڵ کەسانێکی ناشایستە بە بێ ئەوەی هیچ بوارێکی فەرامۆش کردبێت ... ((ئیللا مەگەر خوا بە رەحمی خۆی رەحمی کردبێت)) من تەنها باسی یەك شێوە لە شێوەکانی سپاردە ناکەم کە ئەویش: ویلایەت و دەسەڵاتە – ئەم شێوەیە لە پاشاندا باسی دەکەم بەڵام دەمەوێت هەر لە سەرەتاوە بزانن کە سپاردە چەندەها شێوە و جۆری هەیە ...

لێرەدا خۆشەویستﷺ کردەوەیەك بدرێتە دەستی کەسێکەوە جگە لە خاوەنەکەی ئەوا کردوویەتیە جۆرێك لە جۆرەکانی فەوتان و بزرکردنی سپاردە ... فەوتانی سپاردەکانیش نیشانەیەکە لە نیشانەکانی قیامەت و وا دەزانم کە ئەم نیشانەیە ڕوویداوە و بڵاو بووەتەوە وە زۆر بە جوانی بۆ هەموو کەسێك ڕوون بووەوتەوە...

پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ لەفەرموودەیەکی تردا زۆر بەوردی باسی نەمان و فەوتانی سپاردەکانی کردووە.. کەوابوو خێراکە – ئەی برای موسڵمانم – فێربە و بزانە چۆن سپاردە وەردەگیرێت؟ ئەمجار چۆن بەرزدەبێتەوە؟ وە چۆن بزر دەبێت؟ لە پاشان باسی شێوەکانی سپاردە بە درێژی دەکەین (انشاء الله)

١ـ أخرجه البخاري،كتاب الرقاق، باب رفع الأمانة (٦٤٩٦).

هەروەکو باسمان کرد ... ڕێزداران ... من نامەوێ تەنها باسی نیشانەکە بکەم و بە سەریدا بڕۆم... نەخێر... بەڵکو لە گەڵ نیشانەکەدا رادەوەستم بۆ ئەوەی نەخۆشییەکە دیاری بکەم... وەپاشان چارەسەرەکەی دیاری بکەم... بەڵکو پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان ئێمە و ئێوە رزگار بکات لەم جۆرە فیتنانە... چ نهێنییەکان و چ ئاشکراکان هەر خۆی پشت و پەنامانە و بە توانایە بە سەر هەموو شتێکدا ..پێغەمبەری خواﷺ باسی ئەوە دەکات چۆن سپاردە بەرز دەبێتەوە و دەفەوتێ ... دەڵێت: (فەرموودەکە ئیمامی (البخاري و مسلم)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (حذیفة ی کوڕی الیمان)ەوە دەڵێت: ((حدثنا رسول اللهﷺ حديثين رأيت أحدهما وأنا أنتظر الأخر، حدثنا: ((أن الأمانة نزلت في جذر قلوب الرجال، ثم نزل القرآن، ثم علموا من القرآن، ثم علموا من السنة))،[2] واتە: پێغەمبەری خواباسی دوو فەرموودەی بۆ کردین و من یەکێکیانم بینیوە و چاوەڕوانی ئەوی ترم، باسی بۆ کردین کە سپاردە دابەزیوەتە ناو رەگی دڵی پیاوان ئەمجار قورئان دابەزیوە و ئەمجار لە قورئانەوە فێر بوون و ئەمجار لە سوننەتەکانەوە فێر بوون)).

تەماشای شێوەی دابەزینی سپاردە بکە.

ئەمجار حذیفة دەڵێت: وحدثنا عن رفعها، قال: ((ينام الرجل النومة، فتقبض الأمانة من قلبه، فيظل أثرها مثل أثر الوكت))[3] واتە: ئەمجار باسی بەرزبوونەوەی سپاردەی بۆ کردین و فەرمووی: کابرایەك دەخەوێ و سپاردەکە لە دڵیدا دەردەهێنرێت و شوێنەوارەکەی لە دڵیدا وەکو خاڵێك دەمێنێتەوە)).

صەڵات و سەلام لەسەر ئەو کەسەی کە خوای گەورە پاکترین و بەرزترین پلەی رەوانبێژی پێ بەخشیوە ... کابرایەك شەوێك لە شەوان دەخەوێ کە سبەینێ هەڵدەستی کەچی سپاردە لە دڵیدا دەرهێنراوە... بووەتە کەسێکی ناپاك

١ـ أخرجه البخاري كتاب الرقاق، باب رفع الأمانة (٦٤٩٧)، ومسلم كتاب الإيمان، باب رفع الأمانة و الايمان من بعض القلوب و عرض الفتن على القلوب (١٤٣).

٢ـ وأسوق لطيفة سريعة فقط لأحبابنا و إخواننا من طلبة العلم بأن البداية الحقيقية الصحيحة للطلب تكون — بنص هذا الحديث: القرآن ثم السنة !.

٣ـ قال ابن منظور في ((اللسان)) (مادة وكت): ((الوكت: الأثر اليسير في الشيء)).

((فتقبض الأمانة من قلبه، فيظل أثرها مثل أثر الوكت))، واته: جا سپارده له دڵیدا دەردەهێنرێت، شوێنەوارەکەی دەمێنێتەوە هەروەکو خاڵێك)) تەماشای ئەو خاڵە ڕەشە کەمە بکەن لەو جێگایەی کە سپاردەی لێ بەرز بووەتەوە، ئەمجار فەرمووی: ((ثم ينام النومة فتقبض، فيبقى أثرها مثل المجل[1] كجمر دحرجته على رجلك فنفط، فتراه منتبرا، وليس فيه شيء))، واته: ئەمجار شەوێکی تر دەخەوێ دیسان سپاردەکە لە دڵیدا دەردەهێنرێت و شوێنەوارەکەی لە دڵیدا وەکو پارچە پێستێکی ئاوساو دەمێنێتەوە بەڵام بەتاڵەو هیچی تێدا نییە (لە زمانی عەرەبیدا مانای المجل واتە: شوێنەواری کارکردن لە ناو دەستی مرۆڤدا) وەکو پارچەیەك ئاگر بە سەر پێیەکانتدا بیهێنی و ئەویش بەرز دەبێتەوە و دەئاوسێ بۆیە دەیبینی بەرز و ئاوساو بووە کەچی هیچی تێدا نییە ئەگەر فشاری بخەیتە سەر ئەوا دەگوشرێ)).

((فيصبح الناس يتبايعون، فلا يكاد أحدهم يؤدي الأمانة، فيقال: إن في بني فلان رجلا أمينا))، واته: پاشان خەڵکی دەکڕن و دەفرۆشن کەچی وای لێ دێت هیچ کەسێك نادۆزنەوە کە حەقی سپاردە بدات، دەڵێن: لە بەنی فلاندا کابرایەکی دەستپاك هەیە)) ئەی خودایە..! کابرایەك بە پەنجەی دەست ئیشارەتی بۆ دەکرێت لە (بەنی فلان) ((ويقال للرجل ما أعقله؟ وما أظرفه وما أجلده ؟))، واته: تاکو بە پیاوێك دەڵێن: چەند ژیرە؟!، چەند ڕووخۆش و قسە خۆشە؟!، چەند بە غیرەتە؟!)) لە پێش خۆی هەڵیدەنێن و بە ناڕەواوە کەسەکە دەپێون ((وما في قلبه مثقال حبة خردل من إيمان)) واته: کەچی لە دڵیدا یەك گەردیلە باوەڕی تێدا نییە)) حذيفة دەڵێت: ((ولقد أتي علي زمان وما أبالي أيكم بايعت)) واته: سەردەمێك هاتووەتە سەرمدا کە هیچ گوێم پێی نەدەدا کە شمەکێك بفرۆشمە فلان یا لە فلانی بسێنم))، ((لئن كان مسلما رده علي الإسلام)) واته: من لە گەڵ هەموو کەسێکدا ڕەفتار دەکەم... ئەگەر ئەو کەسەی کە من ڕەفتاری لە گەڵدا دەکەم کەسێکی موسڵمان بوو ئەوا ئیسلام بوونەکەی ڕێگەی لێ دەگرێت کە ناپاکی لە گەڵ مندا بکات ((وإن كان نصرانياً رده علي ساعيه)) واته: وە ئەگەر ئەو کەسەی کە من

١ـ المجل: أثر العمل في الكف (اللسان مادة: مجل).

ڕەفتاری لە گەڵ دا دەکەم (لە سەردەمی حذیفـةدا) کەسێکی جگە لـە موسڵمانان بوو ئەوا ناپاکیم لە گەڵدا ناکات، چونکە فەرمانڕەوا یان کار بەدەست سزای دەدات ئەگەر ناپاکی کرد یاخود ناپاکییەکەی لێ دەسێنێتەوە ((فأما الیوم فما کنت أبـایع إلا فلانا و فلانـا))، واتـە: ئـەو لـە سـەردەمی پێغەمبـەرﷺ و سـەردەمی الـصدیق و سەردەمی ڕاشیدیندا دەیکڕی و دەیفرۆشـت و لـە گـەڵ هـەموو کەسێکدا مامەڵـەی دەکرد جا ئەگەر لە موسڵمانان بوایە یان جگە لە موسڵمانان بوایە بەڵام ئەمڕۆ ((لـە دوا سەردەمەکانی حذیفةدا)) دەڵێت: ((فما کنت أبایع إلا فلانا و فلانـا)) واتـە: تـەنها لە گەڵ فلان و فلاندا مامەڵە دەکەم)) مەبەستی ئەوەیە تەنها ئـەهلی سپاردەکان و بەس... تا ئەو ڕادەیە؟ بەڵێ... ئەی ڕێزداران...

لـە شـێوەکانی فـەوتانی سـپاردە ئەوەیـە کـە کـار و فـەرمان بدرێتـە دەسـت کەسانێکی جگە لە خاوەنەکانیان (واتـە شایـستەی ئـەو جێگەیـە نـین) ئوممـەتێکی ناپاک ئەو کارانە ئەنجام دەدات واتە: خەڵکانێك پێش دەخـەن کـە شایـستەی ئـەوە نین پێش بکەون... شایستەکان دوا دەخرێن کە بە کەڵکی ئەو کات و شوێنە بێن... نهێنی مەزنی پێغەمبەری خواﷺ ئەوەیە کە نەوەیەك بـۆ ئـەم دونیایـە دەربهـێنێ و ئامادەی بکات هەرگیز مرۆڤایەتی لە شێوەی نەبینیوە چونکە ئەو — باوك و دایـك و ڕوحم بە فیدای بێت — هەموو کەسێکی لە هاوەڵان لە جێگەی خـۆی دادەنـا کـە بـە پێی شارەزایی و تواناکەیدا بگونجێ...

جا بۆیە (مصعب ی کوڕی عمیر)ی نارد بۆ مەدینە...

(معاذ ی کوڕی جبل) بۆ یەمەن.

(ابو عبیدە ی کوڕی الجراح) بۆ یەمەن یان ئەهلی نەجران.

(خالدی کوڕی الولید) لە هونەر و شێوازەکانی جەنگ و کوشتاردا.

(زید ی کوڕی ثابت) لە کۆکردنەوە و نوسینی قورئاندا...

هەموو کەسێك بە پێی پسپۆڕ و بوارەکەی خۆی، جا ئوممەتی دەستپاك ئەوەیـە کە کەسی شایستە پێش دەخەن و کەسی شیاو لە جێگەی شیاو و لـە کـاتی شیاو دادەنا ... ئەگەر ئەم ئوممەتە کەسانێکی لە پلە و پایەیەك دانا یـان لـە کورسییەك

جا ئەو پێگە و جێگە هەر پلە و پایەیەك بێت (هەروەکو چۆن ئێستا باسی دەکەم بۆ ئەوەی کەوا هیچ کەسێك وا نەزانیت ئەم کارە تەنها فەرمانڕەوای گشتی دەگرێتەوە!). کاتێك ئوممەتێکی دەستپاك دەبینێ کە فلان شایەنی ئەو جێگایە نییە ئەوا پێویستە لەسەر ئەو کەسە ئەگەر لە راستگۆ خۆیەکلایی کەرەوەکان بوو ئەوا بگەڕێتەوە و خۆی دوا بخات، چونکە کێشەکە سپاردەیە و دەربارەی پرسیاری لێ دەکرێ لە بەر دەستی خوای گەورەدا وە ئەگەر بینیان کەسێکی تر هەیە شایستە ترە لە ئەو ئەوا با پێشی بخەن وە ئەم ئوممەتە بەرەو پێشەوە دەبێ ڕەوانەی بکات...

جارێکیان (ابو ذر) دەڕوات بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ (فەرموودەکە لە (صحیح مسلم)[1] دایە) دەڵێت: گوتم: ((یا رسول الله ألا تستعملني ؟- واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ پلە و پایەیەکم پێنادەی؟ لە وەزارەت و ئەمارەت و ویلایەت. - قال: فضرب بیده علی منکبي، ثم قال: یا أبا ذر إنك ضعیف، وإنها أمانة وإنها یوم القیامة خزي وندامة إلا من أخذها بحقها وأدی الذي علیه فیها))، واتە: فەرمووی: ئەویش بە دەستەکانی دای بە سەر شانمدا و ئەمجار فەرمووی: ئەی (أبوذر) تۆ کابرایەکی لاوازی، ئەوەیشە سپاردەیە، ئەوەیشە لە ڕۆژی قیامەتدا شەرمەزاری و پەشیمان بوونەوەی بە دواوەیە تەنها ئەو کەسانە نەبێت کە حەقەکەی خۆی داوە و ئەوەی لە سەری بووە جێ بە جێی کردووە)).

بە ڕاستی ئەوە سپاردەیەکی گەورەیە، بەر پرسیارییەتیەکی مەزنە، لە بەر دەستی خوای گەورەدا پرسیارت لێ دەکرێ جا ئەو بەر پرسیارێتییەی هەرچەندە گەورە یان بچووك بێت و قەبارە و پایەکەی چەند بێت وە قەبارەی سپاردەکە چەند بێت کە پێت سپێردراوە...

لە (سنن الترمذي) و (ابو داود) دا هاتووە بە سەنەدێکی (صحیح)[2] لە فەرموودەی (أبی هریرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((أد الأمانة إلی

١- أخرجه مسلم، کتاب الإمارة، باب کراهة الإمارة بغیر ضرورة (١٨٢٥).

٢ - أخرجه ابو داود،کتاب الإجارة، باب في الرجل یأخذ حقه من تحت یده (٣٥٣٥)، والترمذي، کتاب البیوع، باب (٣٨) (١٢٦٤)، والدارمي (٢٥٩٧)، والحاکم (٢ / ٥٣)، وصححه علی شرط مسلم، ووافقه الذهبي، وصححه الشیخ الألباني في ((الصحیحة)) (٤٢٣).

مـن ائتمنـك، ولا تخـن مـن خانـك)) واتـه: سـپارده بگەڕێنـەوە بـۆ ئـەو کەسـەی کـە سـپاردەکەی پـێ سـپاردووی و ناپـاکی مەکـە لەوانـەی کـە بەرانبـەرت ناپاکیـان کردووه)) .

ئەمە (ابو عبیدە ی کوڕی الجراح)ە دەستپاکی ئەم ئوممەتەیـە بـە شـایەتی ئـەو ڕاسـتگۆیەی کـە لـە خـۆ وە قـسە ناکـاتﷺ (ابـو بکـر) سـەرکردایەتی بـەرەی موسڵمانانی لە وڵاتی شامدا خستە ئەستۆی ئەو، لە پاشان (ابـو بکـر) وای بـە بـاش زانی کە (خالد ی کوڕی الولید) لە ئەو شایستە تـرە لـەم کـات و سـاتەدا و ئـەویش پیاوی گۆڕەپان و پیاوی ئەو کاتەیە، ئایا یەکـەم جێـنشینی ڕاشـیدی پێغەمبـەرﷺو گەورەترین ڕاستگۆی ئەم ئوممەتە چی کرد؟ (ابو عبیدە)ی لە کارەکەی خۆی لادا و (خالد کوڕی الولید) ی پێش خست بـۆ ئـەو جێگەیـە!! ئەمـە بۆچوونی (ابـو بکـر) بوو... وای بە باش زانی کە پیاوی ئەو کات و ساتە(خالد)ە، بۆیە بـا (خالـد) پـێش بکەوێت وە (ابو عبیدە) ئەو جێگەیە چۆڵ بکە بـۆ (خالـد)... وە ئـەم لادانـەی (ابـو عبیدە) لە کارەکەی هیچ لـە کەسـایەتی ئـەو کـەم ناکاتـەوە... وە ڕێـز و گرنگـی و بایەخ و پلە وپایەی کەم ناکاتەوە، جا بۆیە (ابو بکر الصدیق) نامەیەکی قەشەنگ و جوانی ڕەوانەی (ابو عبیدە ی کوڕی الجراح) دەکات و تیایدا دەڵێـت: پـاش ئـەوەی سوپاسگوزاری خوا بوو وە صەڵات و سەلامی نارد بۆ پێغەمبـەری نـازدارﷺ... أمـا بعد:

لە(ابو بکر عبدالله ی کوڕی ابی قحافه)وە بۆ (ابو عبیدەی کوڕی الجراح)...

سڵاوی خوات لێ بێت.. لە پاشاندا... ئەوا من تۆم لەسەر کارەکەت لادا و (خالـد ی کوڕی الولید) م لەسەر سەرکردایەتی بەرەی وڵاتی شام دانـا، بۆیـە گـوێ بیـستی بە و گوێڕایەڵ بە، سوێند بە خوا من (خالد ی کوڕی الولید) م لەو جێگەیە دانـەناوە ئیللا گومانم وایە کە ئەو شارەزاییەکی زۆری لە جەنگ هەیـە کـە لـە تـۆدا نییـە، تـۆ لای من لە (خالد) چاکتری، خوای گەورە بۆ ئێمە و ئێوە چاکەی دەوێت والسلام)).[1]

١ـ ((مجموعة الوثائق السياسية للعهد النبـوي والخلافـة الراشـدة)) (٣٩٢، ٣٩٣) لمحمـد حميـدالله. نقـلاً عـن كتاب د.الصلابي (أبو بكر الصديق) (٢٩٩, ٣٠٠).

صەلات و سەلام لەسەر ئەو کەسەی پەروەردەی کرد و فێری کرد... ئەم دڵە پاك و یەکلایی یە چییە؟(خالد) پیاوی ئەو کات و ساتەیە، کەوابوو با(خالد) پێش بکەوێت با (ابو عبیدە ی کوڕی الجراح) لە سەرکردایەتی سوپا و سەرکردایەتی ئەو بەرەیە واز بهێنێ!

بۆ ئەوەی (ابو عبیدە) ببێتە سەربازێکی گوێڕایەڵ پاش ئەوەی دوێنێ ی نزیك سەرکردەیەکی گوێلێڕاگیراو بوو! ! ئایا بیری لەوە نەکردەوە کە کودەتایەکی سەربازی بە سەر (ابوبکر) دا ئەنجام بدات؟ نەخێر... ئەی بە سەر (خالد)دا؟ نەخێر، چونکە ئەوانە تێناکۆشن لە پێناوی دونیادا... بە هیچ شێوەیەك ئەوان لە پێناوی پلە و پایە و کورسیدا ناجولێنەوە، هەر یەکێك لەوان ئاواتەخوازە گیانی خۆی ببەخشێتە دینی خوا ... پێگەی هەر چەند بێت لەسەر گۆڕەپانی جەنگ یان لە ناو گۆڕەپاندا...

لە (صحیح البخاری)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی(أبوهریرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((طوبى لعبد آخذ بعنان فرسه في سبيل الله، أشعث رأسه، مغبرة قدماه، إن كان في الحراسة كان في الحراسة، وإن كان في الساقة كان في الساقة، إن استأذن لم يؤذن له، وإن شفع لم يشفع))، واتە: موژدە بۆ بەندەیەك کە جڵەوی ئەسپەکەی خۆی گرتووە لە پێناوی خوادا، قژی گڤ و هەردوو پێی تۆزاوی، ئەگەر لە کاتی پاسەوانیدا بێت ئەوا ئەو پاسەوان دەبێت، ئەگەر پێویست بوو لە پاشەوە بێت ئەوا ئەو لە پاشەوەیە، ئەگەر داوای مۆڵەت بکات ئەوا مۆڵەتی پێ نادرێت، ئەگەر داوای لێ خۆش بوون بۆ کەسێك بکات ئەوا لێ ی خۆش نابن)).

ئەو کابرایەکە کە پیاهەڵنانی ناوێت بە نارەوایی... چونکە ئەو دەیەوێ هەر شتێکی هەیە پێشکەشی بکاتە خوای پەروەردگار... چیتر گرنگ نییە ئەگەر لە پێشەوە لە گەڵ سەرکردەکاندا بێت یان لە پاشەوە لە گەڵ سەربازەکاندا بێت... چونکە ئەو دڵنیایە کە لەسەر ڕێگایەکە کار بۆ ڕەزامەندی خوا دەکات... لوتکەی دڵسۆزی و خۆیەکلایی کردنەوە، ئەگەر حەز دەکەیت بڵێ لوتکەی دەستپاکی.

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب الجهاد، باب الحراسة في الغزو في سبيل الله (٢٨٨٧).

پاشان (ابو بکر الصدیق) کۆچی دوایی دەکات و ئەمجار (جیاکەرەوەی ئوممەت) کە (عومەری کوڕی خەتتاب)ە دەبێتە خەلیفەی موسڵمانان، ئا ئەوەتا (عمر) بۆچوونێکی تری هەیە: وای دەبینی کە نابیت هیچ کەسێك بخرێتە پێش دەستپاکی ئەم ئوممەتە (ابو عبیدە ی کوڕی الجراح) بۆیە(عومەر ی کوڕی خەتتاب) جارێکی تر (خالد)ی لەسەر کارەکەی لادا و (ابو عبیدە) ی لە جێگای ئەو دانا.. جا ئەنجامەکەی چی بوو؟

(خالد ی کوڕی الولید) وازدەهێنێ لە سەرکردایەتی سوپاکە بۆ (ابو عبیدەی کوڕی الجراح) دەستپاکی برای.... بۆ ئەوەی (خالد ی کوڕی الولید) ببێتە سەربازێکی گوێڕایەڵ لە پاش ئەوەی دوێنێ نزیك سەرکردەیەکی بە سامی فەرمانبەردار بوو...

بە ڕاستی ئەمە دەستپاکی یە... ئەوە خۆیەکلایی کردنەوە و دڵپاکییە... براکەم... من لە ناخی خۆمدا وا دەبینم کە شایەنی ئەم جێگایە نیم بۆیە واز دەهێنم ... چونکە لەسەر ئەم کورسییەی کە لە سەری دانیشتووم پرسیارم لێ دەکەن وە پرسیارم لێ دەکرێ دەربارەی ئەم سپاردەیەی هەڵم گرتووە لە بەر دەستی خوای پەروەردگاردا.

کەوابوو سپاردە تەنها وشەیەك نییە – بە هیچ شێوەیەك –وە تەنها بواری فەرمانڕەوایی ناگرێتەوە لە گەڵ ئەوەیشدا جەخت دەکەم لەسەر ئەوەی کە فەرمانڕەوایی گەورەترین سپاردەیە، کە کەسێکی دەستپاك بکرێتە فەرمانڕەوای موسڵمانان، لەسەر حوکمی موسڵمانان بەڕاستی ئەوە سپاردەیەکی گەورەیە و بەر پرسیارێتییەکی ترسناکە.!

لە هەردوو کتێبی(صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرمووده‌یەکی (معقل ی کوڕی یسار)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ما من عبد یسترعیە الله رعیة یموت یوم یموت وهو غاش لرعیته إلا حرم الله علیه الجنة)) واتە: هیچ بەندەیەك نییە

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب الأحكام، باب من استرعى رعية فلم ينصح (٧١٥٠)، ومسلم، كتاب الإيمان، باب استحقاق الوالي الغاش لرعيته النار (١٤٢).

کاتێ کە خوای گەورە پلەو پایەیەکی دەداتێ و دەیکاتە بڕا گەورەی کۆمەڵێك و دەمرێت، لە ڕۆژێکدا دەمرێت کە ئەو ساختەی لەو کۆمەڵە کەسە کردووە ئیللا خوای گەورە بەهەشتی لێ حەرام کردووە)).

هەروەها لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عومەر)ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((کلکم راع وکلکم مسؤولٌ عن رعیته، الإمام راع))، واتە: هەر هەمووتان شوان و بەرپرسن و بەر پرسیارن لەو ژێر دەستەی کە پێتان سپێردراوە وە پێشەوا شوان و بەرپرسە..)) واتە: حاکم و فەرمانڕەوا، ئەمەیشە بەرپرسیارێتییەکی گەورەیە ((الإمام راع ومسؤول عن رعیته))، واتە: پێشەوا شوان و بەرپرسە و بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی)) ئایا من بە ئێوەم نەگوت کە بەرپرسیارێتی لەسەر هەموانە، کەوابوو وا مەزانە تۆ بەرپرسیار نیت ئەگەر پلە و پایەکەت هەرچی بیت وە ئێستا ئەوە ڕوون دەکەمەوە انشاء الله ((والرجل راع فی أهله وهو مسؤول عن رعیته، والمرأة راعیة فی بیت زوجها ومسؤولة عن رعیتها، والخادم راع فی مال سیده ومسؤول عن رعیته وکلکم راع و مسؤولٌ عن رعیته)) وە پیاو شوان و بەرپرسە لەسەر خێزانەکەی و هەر ئەویش بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی، ئافرەت شوان و بەرپرسە لە ماڵی پیاوەکەیدا وە هەر ئەویش بەر پرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی، خزمەتکار شوان و بەرپرسە لە ماڵی گەورەکەیدا و هەر ئەویش بەرپرسیارە لەسەر ژێردەستەکەی، کەواتە هەر هەمووتان شوان و بەر پرسن و هەمووتان بەرپرسیارن لەسەر ژێر دەستەکەتان)) ئەوەتا پێغەمبەری خوا ﷺ لە سەرەتای فەرموودەکە و لە کۆتاییەکەی دووپاتی دەکاتەوە جارێکی تر دەڵێت ((و کلکم راع و مسؤولٌ عن رعیته)).

کەوابوو سپاردە مانایەکی گەورەی هەیە، کە تەنها بواری فەرمانڕەوایی ناگرێتەوە، تەنها ئەوە ناگرێتەوە کە کەسێك شتێك لای کۆمەڵە خەڵکێك دادەنێ، هەروەها ئەمەیشە جۆرێکی ترە لە جۆرەکان و شێوەکانی سپاردە، هەروەکو لە

١ـ أخرجه البخاري، کتاب الجمعة، باب الجمعة في القرى و المدن (٨٩٣)، و مسلم کتاب الإمارة، باب فضیلة الإمام العادل (١٨٢٩).

پێشدا باسمان کرد: ((أد الأمانة إلى من ائتمنك، ولا تخن من خانك)) واتە: سپاردە بگەڕێنەوە بۆ ئەو کەسەی کە سپاردەکەی پێ سپاردووی و خیانەت مەکە لەوانەی خیانەتت بەرانبەر دەکەن))، لە جۆرەکانی سپاردە ئەوەیە کە کەسێك سپاردەیەك لای تۆ دابنێ شێوەکەی هەرچی بێت، جا ئەگەر پارەیەکی لای تۆ دانا یان کەس و کار و منداڵەکانی بە تۆ سپارد یان نهێنییەکی خۆی، بەلآم... ئاە ە بۆ هەر شێوەیەك لەو جۆرە سپاردانە شێوەیەکی ناپاکی و خیانەت هەیە... ناپاکی بۆنی دەرچووە و بڵاو بووتەوە، بۆنی گەنیوی و بۆگەنی بڵاو بووتەوە لەم سەردەمەدا کە رژێمی ڕۆژئاوا سەرکردایەتی دەکات ... چەندان خوێن رژان...! چەندەها جەستە پارچە پارچە بوون!! بە ناوی ئازادی یەوە، بەناوی دیموکراسییەوە... تاکو ئەو دوای ئەو هەموو درۆشمە درۆ و ناپاك و هەڵبەستراوانە... خوێن رژا لەسەر خاکی عێراق... لەسەر خاکی فلسطین... لەسەر خاکی لبنان... ئەفغانستان... شیشان، لە زۆر جێگای تر-کە لە پاشاندا بە درێژی باسی دەکەم انشاء الله-.. کەوایە سپاردە بارێکی قورس و گەورەیە... بیهێنە پێش چاوی خۆت کە ئاسمانەکان و زەوی و چیاکان... ئەم دروستکراوە گەورەو بەهێزە نەیتوانی ئەم سپاردەیە هەڵگرێ... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ إِنَّا عَرَضْنَا ٱلْأَمَانَةَ عَلَى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱلْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا ﴾ الأحزاب:٧٢، واتە: بە راستی ئێمە سپاردە و (تەکالیف)ەکانمان خستە سەر ئاسمانەکان و زەوی و کێوەکان کەچی هیچیان لە خۆیانرا نەدی و لە هەڵگرتنیان نکوولییان کرد.)).

ئەی خودایە!! هەموو ئەم دروستکراوە گەورانە رازی نەبوون کە ئەم بارە قورسە هەڵگرێت...

﴿فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا ٱلْإِنسَٰنُ إِنَّهُۥ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا﴾ الأحزاب:٧٢، واتە: کەچی هیچیان لە خۆیانرا نەدی و لەهەڵگرتنیان نکوولییان کردو نەچوونە ژێری و ترسان کە: نەتوانن هەڵسن بە جێبەجێکردنی داخوازییەکان کەچی مرۆڤ هاتە پێشەوەو و چووە ژێرباری و هەڵی گرت! بە راستی ناهەقی لە خۆکرد و

نەیزانی بە ئەنجام ئەگینا هەرگیز هەڵی نەئەگرت واتە: بە جێ هێنانی فەرمانەکانی خوا ئەوەندە گرنگە ئاسمان و زەوی و شاخەکان لە گەڵ ئەو هەموو توانایەدا بۆیان هەڵنەگیرا!! کەچی ئادەمیزاد – بە نەزانی خۆی – هەڵی گرت)).

بیهێنە پێش چاوی خۆت... ئاسمانەکان ترسی لێ نیشت!! زەوی ترسی لێ نیشت! چیاکان لە هەڵگرتنی ئەو سپاردەیە ترسیان لێ نیشت! کەچی مرۆڤی کەم تەمەن، لاوازی گێل، کە حەز و ئارەزووەکانی حوکمی بە سەردا دەکەن، ئەم مرۆڤە پێش دەکەوێت بۆ هەڵگرتنی ئەم سپاردەیە، جا ئەگەر هەر کەسێ بە جوانی و بە تەواوی بە جێی هێنا و بە پێی ویستی خوای گەورە ئەوا کەسێکی دەستپاکە... وە هەر کەسێ ناپاکی تیادا کرد ئەوا کەسێکی ستەمکار و نەفامە ﴿فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا ٱلْإِنسَٰنُ إِنَّهُۥ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا﴾ لأحـزاب:٧٢، واتە: مرۆڤ هاتە پێشەوەو و چووە ژێرباری و هەڵی گرت! بە راستی ناهەقی لە خۆکرد و نەیزانی بە ئەنجام ئەگینا هەرگیز هەڵی نەئەگرت)).

- پەرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: سپاردە چییە؟
- وەڵامەکە لەم مانایانەدایە...

ابن عباس ﷺ دەڵێت: ((سپاردە ئەو فەرزانەیە کە خوای گەورە لەسەر بەندەکانی فەرزی کردووە))[١] هەمان پێناسە لە (سعید ی کوڕی جبیر) هوە گێڕدراوەتەوە...

أبو العالیة دەڵێت: ((سپاردە ئەوەیە کە فەرمانی پێکراوە و ئەوانەی کە نەهی لێ کراوە)).[٢]

قتادة دەڵێت: ((سپاردە: ئایینە))،[٣] جا ئایین هەمووی سپاردەیە، و سپاردەیش ئایینە...

کەواتە: ڕێزداران...سپاردە تەنها وشەیەك نییە!! بەڵکو جێ بەجێ کردن و کردارە...

١ـ أخرجه ابن جرير في ((تفسير)) لسورة الأحزاب (٧٢).
٢ـ أخرجه ابن أبي حاتم في ((تفسيره)) كما في ((الدر المنثور)) (٦ / ٥٩١).
٣ـ أخرجه الطبري في ((تفسيره)) لسورة الأحزاب.

دەڵێم: ئەوەی کە ئەمڕۆ تەماشای ئەم واقیعە بکات بە دڵنیاییەوە دەزانێ کە کەسانێك ئێستا جیهان بەڕێوە دەبەن و مرۆڤایەتی بە تەواوی لە ناو دەبەن کەسانێکن ئەو کار و فەرمانەیان دراوەتە پاڵ لە کاتێکدا ئەوان شایستەی ئەو جێگەیە نین!.

لێرەدا لەگەڵ فەرموودەیەکی پێغەمبەری خوادا ﷺ ڕادەوەستم، کە ئیمامی أحمد لە (مسند)ەکەیدا و الحاکم لە (مستدرك)ەکەیدا بە سەنەدێکی(صحیح)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (أبو هریرە)وە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((سيأتي على الناس سنوات خداعات، يصدق فيها الكاذب، ويكذب فيها الصادق، ويؤتمن فيها الخائن، ويخون فيها الأمين، وينطق فيها الرويبضة)). قيل: وما الرويبضة؟ قال: ((الرجل التافه)). وفي لفظ: ((الرجل السفيه يتكلم في أمر العامة))، واتە: سالانێکی هەڵخەڵەتێنەر بەسەر خەڵکیدا دێت، باوەڕ بە کەسی درۆزن دەکرێت و کەسی ڕاستگۆ بە درۆ دەخرێتەوە، کەسی دەستپیس و ناپاك دەبێتە دەستپاك و کەسی دەستپاکیش دەبێتە دەستپیس و ناپاك، (الرويبضة) دیتە قسە کردن و دەبێتە دەم سپی. فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ (الرويبضة) کێیە؟ فەرمووی: کەسانێکی هیچ و پووچ و نەفام لە کاروباری گشتیدا قسە دەکەن)).

بەڵکو چەندەها بڕیار لە لایەن نەفامانەوە دەردەچێت کە بە هۆیەوە بە شێوەیەکی سەخت و پڕ لە ئازار خوێن دەڕێژرێ، لەسەر ڕووی زەویدا، خوێن بووەتە هەرزانترین شت، خوێنی خەڵکی حەڵاڵ کراوە بە هۆی چەند بڕیارێکەوە کە دڵەکان لە بن دەردەهێنن و جێ بە جێ دەکرێن، بە چەند وشەیەك دەگوترێت، چەندەها لەشکر و سوپا لەوپەڕی زەوییەوە بە ڕێ دەکەون بۆ ئەوەی بێن بۆ ناو جەرگەی وڵاتی موسڵمانان !وە صەلات و سەلام لەسەر ڕاستگۆی دەستپاك. کەوابوو سپاردە ئایینە و ئاینیش هەمووی سپاردەیە.

تۆ بەر پرسیاریت، منیش بەر پرسیارم، بۆچوونی دانانی پاساوهێنانەوە

١ـ أخرجه أحمد (٢ / ٢٩١، ٣٣٨)، وابن ماجه، كتاب الفتن، باب شدة الزمان (٤٠٣٦)، والحاكم (٤ / ٥٢١)، وصححه، ووافقه الذهبي، وحسنه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (١٨٨٧).

(التبريرية) بـۆ هەڵـەکان و کەمتەرخـەمی کەسـایەتی و قـسە هەڵواسـین لەسـەر فەرمانڕەوایان،یان لەسەر دوژمنان، یان لەسەر زانایان،ئەوا بۆچوونێکی ناپەسەند و نەویستراوە بە دەقی ئایەتی قورئانی پیرۆز، نابێت خەڵکی تر بکەیتە هەڵواسەیەك و بۆ ئـەوەی هەڵـەکانی خـۆتی پیـا هەڵواسـێت ﴿أَوَلَمَّآ أَصَـٰبَتۡكُم مُّصِيبَةٌ قَدۡ أَصَبۡتُم مِّثۡلَيۡهَا قُلۡتُمۡ أَنَّىٰ هَـٰذَاۖ قُلۡ هُوَ مِنۡ عِندِ أَنفُسِكُمۡۗ﴾آل عمـران: ١٦٥، واتـە: ئـاخۆ کـاتێ زیانتان پێ گەیشت لە تێکشکانەکەی ڕۆژی ئوحوددا و سەرتان سوڕما، ئێـوەش لـە (بەدر) دوو ئەوەندە زیانتان بەوان گەیاند، گوتتان: هۆی دووچاربوونمان چی بوو؟، ئەی پێغەمبەر ﷺپێیـان بڵـێ: ئـەوە هـەر لـە خۆتانـەوە بـوو تووشتان بـوو، هـۆی سەرەکی لە خۆتانەوە بوو چونکە ئێوە فەرمانی پێغەمبەرتانﷺ شکاند)).

براکەم ... من گەردیلەیەکی زۆر بچووك (کە تەنها بە میکروسکوب دەبینرێـت) لە چاوی تۆدا دەبینم بەڵام چاوپۆشی لە پارچە دارێکی گەورە دەکەم لە چاوەکانی خۆمدا، تۆیش گەردیلەیەکی زۆر بچووك لە چاوەکانی مندا دەبینی کەچی چاوپۆشی لە پارچە دارێکی گەورە لە چاوەکانی خۆتدا دەکەیت، وای لێهاتووە هەر یـەکێك لـە ئێمە براکەی خۆی کردووەتـە هەڵواسـەیەك بـۆ ئـەوەی هەڵـە و کەمتەرخەمییـەکانی خـۆی بەرانبـەر بـە خواکـەی پیـا هەڵواسـێت، کەمتەرخەمییـەکان بەرانبـەر بـە پێغەمبەرەکەی ﷺ ، ئـەمجار بەرانبـەر بـە دینەکـەی، ئـەمجار بەرانبـەر بـە خـودی خۆی، ئەمجار بەرانبەر بە کەس و کارەکەی، ئەمجار بەرانبەر بـە کـار و پیشەکەی، ئەمجار بەرانبەر بە خەڵکە نزیکەکانی خۆی، ئەمجار بەرانبەر بە خەڵکانی تر..!!

براکەم ... ئایین سپاردەیە... پەرسـتن سـپاردەیە، فـەرزەکان سـپاردەن... جا نوێـژیش سـپاردەیە، ئایـا ئـەم سـپاردەیە بـە ویـستی خـوای گـەورە جـێ بـە جـێ دەکەیت؟ ئایا نوێژەکانت لە کـاتی خۆیـدا ئـەنجام دەدەیت هـەروەکو چـۆن خـوا و پێغەمبەرەکەتﷺ فەرمانیان پـێ کردوویـت؟ هـەروەها ڕۆژوو سپاردەیە، ئایـا ئـەم سپاردەیە بە سپاردنەوە جێ بە جێ دەکەیت؟ یان جڵەوی چاوەکانی خـۆت بـەرەڵا دەکـەیت بـۆ تەماشـاکردنی ئـەوەی کـە خـوا حـەرامی کـردووە لـە کـاتی ڕۆژوودا؟ هەروەها زمانت جڵەوی بۆ شل دەکەیت بۆ گوتنی ئەوەی کە خوا پێی ڕازی نییە لـە

ڕۆژانی ڕەمەزاندا؟هەروەها جلەو بۆ گوێیەکانت شل کردووە بۆبیستنی ئەوەی کە خوا حەرامی کردووە لەشەوان و ڕۆژانی مانگی ڕەمەزاندا؟ئایا ئەم سپاردەیە حەقی خۆیت داوە؟

هەروەها زەکات... ئایا ئەو سپاردەیە بە جوانی جێ بە جێت کردووە؟ ئایا ئەو سامانەی کە هەتە لە حەڵاڵدا کۆت کردووەتەوە؟ لە خودا ترساوی لە کاتی کۆ کردنەوەیدا؟ حەقی هەژاران و نەدارانت لێ دەرهێناوە؟

هەروەها حەج سپاردەیە... ئەگەر خوای گەورە ڕزقەکەتی فراوان کردووە... بۆ حەجەکەت ئەنجام نادەیت؟

بە کابرایەکم گوت: (کاتێ بینیم خوای گەورە رزقی فراون کردووە): براکەم بۆ ناڕۆیت بۆ ئەنجامدانی حەجەکەت؟ گوتی: ئەی شێخ... دەتەوێت بڕۆم شەست هەزار خەرج بکەم بۆ ئەوەی لە کەعبە بەردێك ماچ بکەم؟! ئا بەم شێوەیە — پەنا بە خوا — جا ئەمە شێوەیەکە لە شێوەکانی خیانەت، کەوابوو فەرزەکان سپاردەن وە ئەندامەکانی لاشەت سپاردەن... چاوەکانت سپاردەن، گوێیەکانت سپاردەن، زمانت سپاردەیە، دامێنت سپاردەیە... پێیەکانت... دەستەکانت... هەموو ئەندامەکانی لاشەت سپاردەن.

بە جوانی لە گەڵ مندا بیر لەو ئایەتەی خوای گەورە بکەرەوە ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُوْلَٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا﴾ الإسراء: ٣٦، واتە: بە دوای شتێکدا مەچۆ و نەزانی چییە و چۆنە و زانیاریت دەربارەی نییە، واتە: تا بە تەواوی زانینت بە شتێ نەبێت، هەنگاوی جیددی بۆ نەنێیت و قسەی لێ نەکەیت و بە دووی گومان مەکەوە، چونکە بە ڕاستی هەموو ئەمانە: (گوێ و چاو و دڵ) هەریەکەیان لە ڕۆژی قیامەتدا بەرپرسیارن لێی)).

دڵنیابە کە دەربارەی هەموو ئەم ئەندامانە پرسیارت لێ دەکرێت، چونکە هەموو ئەوانە سپاردەن لای تۆ، ئایا ئەم سپاردانەت بە جوانی و سپاردنەوە بە کار هێناوە؟ یان تۆ کەوتویتە ناو خیانەتەوە؟

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَخُونُواْ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ وَتَخُونُوٓاْ أَمَٰنَٰتِكُمْ﴾ الأنفال: ٢٧، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە ! گزی و خیانـەت لـە خوا و لە پێغەمبەر و لە سپاردەکانتان مەکەن، واتە: نەیار و دوژمنی ئەوان مەکەنـە یار و دۆسـتی خۆتـان و نهێنییـەکانیان لا بـدرکێنن بـۆ خۆیـشتان چـاك ئـەزانن، کـە گوناه و تـاوانی خەیانـەت کـردن چـەندە گەورەیـە و دەشـکەرێتەوە سـەر ئەسـتۆی ئێوە)).

ئایا بەندەیەك دەتوانێت خیانەت لە خوا و پێغەمبەرﷺ بکـات؟ بـەڵێ... چـۆن؟ ابـن عبـاس[1] دەفـەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَخُونُواْ ٱللَّهَ﴾ بـە وازهێنـان لـە فـەرزەکانی ((وَالرَّسُولَ)) بـە فەوتانـدن و بـزر کردنـی سـوننەتەکان و ئەنجامـدانی سەرپێچییەکانی ((وَتَخُونُواْ أَمَانَاتِكُمْ)) ئەو سپاردانە لە نێو خۆتاندا پووچ مەکەنـەوە بە بزر کردن و فەوتاندنی)) .

ئایا ئێستا زانیت کە بەنـدە چـۆن خیانـەت دەکـات لـە پەروەدگارەکـەی؟ چـۆن خیانەت لە پێغەمبەرەکەیﷺ دەکات؟ کەوابوو خێراکە –براکەم– بۆ ئەوەی ببیتـە کەسـێکی ئـەهلی سـپاردە، ببـە کەسـێکی دەسـتپاك بـە جـێ بـەجێ کردنـی فەرمانەکان... ببـە کەسـێکی دەستپاك بـە وازهێنـان لـە قەدەغـەکراوەکان... ببـە کەسێکی دەستپاك بـە وەسـتان لەسـەر سنوورەکانی خـوای پـەروەردگار ... ببـە کەسێکی دەستپاك لە گەڵ خۆشەویستە هەڵبژێردراوەکەتـداﷺ بـە شـوێن کـەوتنی سـوننەتەکەی... بـە بـەرگری و پاراسـتنی شـەریعەتەکەی... بـە گەیانـدنی بانگەوازەکـەی و هەوڵـدان بـۆ دینەکـەی لـە نێـو خەڵکیـدا بـە قـسەکانت، بـە ڕاستگۆیەکەت، بە ڕەوشتت، بە ئاکارەکانت، بە کردەوەکانت...

لێرەدا ئاوڕدانەوەیەکی گرنگ هەیە پێم خۆشە کـە ئاگـادارت بکەمـەوە ئـەویش: هـیچ مانـای نییـە کاتێـك کـە فـلان خیانـەتت لـێ دەکـات و تـۆیش خیانـەتی لـێ

١ـ أخرجه ابن جرير الطبري في تفسيره (لسورة الأنفال: ٢٧)،،ابن أبي حاتم في ((تفسيره))، وانظر: ((الدر المنثور)) (٤ / ٤٥، ٤٦).

دەکەیت!! نەخێر... بەڵکو ئەگەر جگە لە موسڵمانان خیانەت بکەن ئەوا ئەهلی ئیسلام خیانەت ناکەن... ئەگەر جگە لە موسڵمانان غەدر بکەن ئەوا موسڵمانان غەدر ناکەن... چونکە ئێمە دینێکمان هەیە قسەکانمان و کردەوەکانمان و هەستەکانمان و ڕەوشتەکانمان ڕێك دەخات وە بۆ هیچ کەسێك نییە کە ئەوەی بیەوێ بیکات و لە چی کاتێکدا بیکات... نابێت هیچ کەسێك ئەوەی ئەیەوێ بیڵێت لە هەر کاتێکدا خۆی بیەوێ... نەخێر... چونکە تۆ دینێکت هەیە هەموو هەڵسوکەوتێکی تۆی ڕێکخستووە تەنانەت خۆشەویستی... رق لێ بوون... بەخشین... گرتنەوە... کەوابوو تۆ لە سەرتە پارێزگاری سپاردە بکەیت، لە هەموو کات و ساتێکدا لە هاتن و ڕۆیشتندا لە چوونە ژوورەوە و دەرچووتندا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَقُل رَّبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ ﴾ الإسراء:٨٠، واتە: ئەی موحەممەدﷺ بڵێ: پەروەردگاری من ! لە هەر جێگایە هەم و هەر کارێکم بە دەستەوە بێ هاوکاری و یارمەتیم بدە بۆ ئەنجامدانی چ لە دونیا و چ لە پاشە ڕۆژدا تا بە ڕاست و ڕاستانە بتوانم ئەنجامی بدەم، واتە: با هەردەم جێگەی ڕەزامەندی تۆ بێت، بە ڕاست و ڕاستانە و سەرفرازانەش لە جێگایەدا بەرێم بکە بە کورتی: چوونم بۆ هەر جێگایەك هەر لە بەر ڕەزامەندی و خۆشنوودی تۆ بێت دەرچوونیشم بۆ هەر جێگایەك با بە پێی مەیل و خواستی تۆ بێ و بتوانم بە باشی لێیان بچمە دەرێ)).

کەوابوو دەبێ جێگای چوونە ژوورەوەت چوونە ژوورەوەیەکی ڕاست بێت وە جێگای دەرچوونت دەرچوونێکی ڕاست بێت... با قسە و کردەوەکانت قسە و کردارێکی ڕاست بێت...

ئەمە ئیمانداری دەستپاکە.... جا هەموو ئیمانداران دەستپاکن، دووڕووەکان ناپاك و خائینن – داوای لێبوردن دەکەم کە شێوازی قسەکانم توندن بەڵام ئەوە ڕاستییە – چونکە کەسی دووڕوو ناپاکە (خائینە) وە بۆ خیانەتەکەی چەند نیشانەیەك هەیە...

لە هەردوو کتێبی (صحیح البخاری ومسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبی هریـرە) ەوە کـەوا پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموویـەتی: ((آیـة المنـافق)) واتـە: نیشانەکانی دووڕوو ((ثلاث: إذا حدث کذب)) واتە: سێ دانەن: ئەگەر قسەی کرد درۆ دەکات)) خودایە ئێمە و ئێوە ڕزگار بکات لە درۆ وە بمانگێرە لە راستگۆکان ((وإذا وعد أخلف، وإذا أؤتمن خـان)) واتـە: ئەگـەر بـەڵێنی دا ئـەوا نایباتـە سـەر و ئەگـەر سپاردەیەکی پێ سپێردرا ئەوا خیانەتی لێ دەکات)).

بەڵێ خیانەت ئاکارێکە لە ئاکارەکانی دووڕوویی.

لـە هـەردوو کتـێبی (صـحیح)[2] دا هـاتووە لـە فەرموودەیـەکی (عبـدالله ی کـوڕی عمرو)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویـەتی:: ((أربـع مـن کـن فیـە کـان منافقـا خالصا، ومن کانت فیه خصلة منهن کانت فیه خصلة من النفاق حتی یدعها، إذا أؤتمـن خان، وإذا حدث کذب و إذا عاهد غدر و إذا خاصم فجر)) واتـە: چـوار ئاکـار و ڕەوشـت هـەن هەرکەسـێ تێیـدا بـوو ئـەوا دوورەوورەیـەکی روونـە . وە ئەگـەر هەرکەسـێك ئاکارێکی تێدا بوو ئەوا ئاکارێکی لە دووڕووی تێدایە تاکو وازی لێ دەهـێنێ: ئەگـەر سپاردەیەکی پێ سـپێردرا ئـەوا خیانـەتی لـێ دەکـات و ئەگـەر قـسەیەکی کـرد درۆ دەکات و ئەگەر پەیمانێکی دا ئـەوا غـەدر دەکـات و ئەگـەر دوژمنایـەتی و نـەیارێتی کەسێکی کرد ئەوا لە راستی لا دەدا))

کـەوابوو... ئیمانـداران دەسـتپاکن... دووڕووەکـان ناپـاك و خـائینن... بۆیـە سپاردەکان جێ بە جێ بکە و خۆت مەچوێنە بـە دووڕووەکـان لـە هـیچ ئاکارێـك لـە ئاکارەکانیان...

هەروەها بزانە کە تەنها وشەیەك سپاردەیە... تەنها وشەیەك بـە کـەم مەزانـە... هەرچەندە ئەو وشەیە بینراو بێت یان خوێندراو یـان بیـستراو یـان وێنەکێشراو یـان نوسراو... چونکە رەنگە بە تەنها وشەیەك ڕەزامەندی خوا بە دەست بهێنی، یان بـە

---

[1]ـ أخرجه البخاري، کتاب الإیمان،باب علامات المنافق(٣٣)،ومسلم، کتاب الإیمان،بیان خصال الإیمان (٥٩).
[2]ـ أخرجه البخاري،کتاب الإیمان،باب علامات المنافق(٣٤)، ومسلم، کتاب الإیمان،بیان خصال الإیمان (٥٨).

تەنها وشەیەك توشی پەستی خوا ببی، من یادی خۆم و براکانم لە ئەهلی زانست دەکەمەوە، براکانم لە ئەهلی ئەدەب، رۆژنامەوانان و بیرمەندان و پەروەردەکاران و فێرکاران... وە بە هەمووان دەڵێم... تەنها وشەیەك سپاردەیە ..! داوا لە خوا دەکەم کە من و ئێوە بگێڕێ لە ئەهلی ئەم جۆرە سپاردەیە وە بۆ هەموو شێوەیەك لە جۆرەکانی سپاردە... بۆیە چاودێری خواکەت بکە –برای موسڵمانم– لە پێش ئەوەی تەنها وشەیەك بە زمانتدا بێت وە پێش ئەوەی قسە بکەیت...

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبوهریرە)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن العبد ليتكلم بالكلمة من رضوان الله لا يلقي لها بالا يرفعه الله بها درجات، وإن العبد ليتكلم بالكلمة من سخط الله لا يلقي لها بالا يهوي بها في جهنم))، واتە: بەندەی وا هەیە تەنها وشەیەك لە ڕەزامەندی خوادا دەڵێت و گوێی پێ نادا کەچی خوای گەورە بە هۆیەوە پلەی بەرز دەکاتەوە و بەندەیەك تەنها وشەیەك لە پەستی خوادا دەکات و گوێی پێ نادا کەچی بە هۆیەوە دەهاوێژرێتە ناو دۆزەخەوە)).

لە گەڵ مندا بیر بکەرەوە لەو ئایەتەی کە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَّا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾ ق: ١٨، واتە: هەر وتەیەکی لە دەم دەردەچێت فریشتەی چاودێری ئامادە لە لایەتی دەینووسێ ئایا فریشتەکان هەموو قسەیەك دەنووسن؟ یا تەنها ئەو قسەیە دەنووسن کە پاداش و تۆڵەی هەیە؟ بەڵێ بە پێی ئەم ئایەتە هەموو وتە و قسەیەك ئەنووسن)).

هەروەها نهێنی سپاردەیە... ئەگەر هەر برایەك نهێنییەکی خۆی لای تۆ درکاند ئەوە تۆ ببە کەسی ئەهلی پاراستنی ئەو سپاردەیە وە هەرگیز نهێنی براکەت مەدرکێنە... تۆیش ئەی خوشکی بەڕێزم ئەگەر یەکێك لە دەستە خوشکەکانت نهێنییەکی خۆی لای تۆ درکاندا ئەوا ببە کەسی ئەهلی پاراستنی ئەو نهێنییە وە

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب الرقاق، باب حفظ اللسان (٦٤٧٧) واللفظ له، و مسلم كتاب الزهد و الرقاق، باب التكلم بالكلمة يهوي بها في النار (٢٩٨٨).

هەرگیز سپاردەکەی بزر مەکە و مەیفەوتێنە... لە نابوتترین جۆری خیانەت ئەوەیە کە پیاوێك لە گەڵ خێزانەکەیدا و لە چێگادا دوو بە دوو بوونەوەدا ئەم قسەی خۆی لای ئەو باس کرد و ئەویش قسەی خۆی لا ئەم باس کرد کاتێ کە ڕۆژ بووەوە دادەنیشێت لە نێو هاوەڵ و هاوڕێ و هاوکارەکانیدا لەسەر کار یان لە نوسینگە یان لێرە یان لەوێ و نهێنی ژنەکەی خۆی دەدرکێنێ بەڕاستی ئەمە خیانەتێکی بۆگەن و گەنیوە...

تکام وایە لە گەڵ مندا بیر لەم هەڕەشەیە بکەیتەوە، لە فەرموودەیەکدا کە ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردووە لە فەرموودەی (ابی سعید الخدری)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن من أشر الناس عند الله منزلة يوم القيامة)) واتە: لە خراپترینی پایەی خەڵکی لە لای خوا لە ڕۆژی قیامەتدا))، لە ڕیوایەتێکی تردا هاتووە : ((إن أعظم الأمانة عند الله يوم القيامة: الرجل يفضي إلى امرأته و تفضي إليه، ثم ينشر سرها)) واتە: لە مەزنترین سپاردە لای خوا لە ڕۆژی قیامەتدا ئەوەیە: پیاوێك نهێنی خۆی لای ژنەکەی باس دەکات و ژنەکەی نهێنی خۆی بۆ پیاوەکەی باس دەکات کەچی پاشان نهێنییەکەی بڵاو دەکاتەوە)) ولا حول ولا قوه الا بالله.

ئازارەکان زۆرترە و زیاتر دەبێت کاتێ دەبیسم یان هەندێ نامە دەخوێنمەوە لەوانەی بۆم دەنێرن یان هەندێ جار پرسیارم لێ دەکرێ لەو جۆرە وشانەی کە دەگوترێت بە بێ هیچ ڕێکخەرێك لە هەندێ لە نوسینگەکانی کارکردندا هەندێ جار خوشکی ڕێزدارمان دادەنیشێ و گفت و گۆ دەکات لەسەر کارەکەی لە گەڵ پیاوێکدا (بە بانگەشەی برادەری) دەربارەی نهێنییەکانی جێگەی خەوتن... یان پیاوێك لەسەر کارەکەی دادەنیشێت بۆ برادەرێکی باسی نهێنییەکانی جێگای خەوتن دەکات لە گەڵ خێزانەکەیدا... بە ڕاستی ئەمە خیانەتێکی بۆگەنی گەنیوە...

لە ناسکترین باس لەم بابەتەدا خوێندبێتمەوە ئەوەیە، کەوا کابرایەکی هۆشمەندی چاکەکاری دەستپاك هەبوو ویستی خێزانەکەی خۆی تەڵاق بدات بە هۆی جیاوازییەکەوە لە نێوانیاندا ڕوویدا بوو، هەندێ خەڵکی چوون بۆ لای و

١ـ أخرجه مسلم، كتاب النكاح، باب تحريم إفشاء سر المرأة (١٤٣٧).

گوتیان: بۆ دەتەوێ خێزانەکەت تەلاق بدەیت؟ چی شتێکی بە دڵت نییە؟ ئەم کابرا دەستپاك و دەمپاکە فەرمووی: کەسی هۆشمەند نهێنی خێزانی خۆی ئاشکرا ناکات !.. خوای گەورە قەدەری وابوو کە خێزانەکەی خۆی تەلاق دا پاشان ڕۆیشتن بۆ لای (لە پاش ئەوەی تەلاقی دابوو) گوتیان: تۆ ئێستا تەلاقت داوە ئایا بۆچی ئەو ژنەت تەلاق دا؟ ئەم پیاوە دەستپاکە فەرمووی: چیم دەوێ لە ژنی خەڵکی؟ ئەمە چۆن سپاردەیەکە؟؟! ! بە ڕاستی ئەوانە دەستپاکن...

هەروەها زانست لای زانا سپاردەیە، ئەگەر لە خواترسا و ئەوەی لە سەرێتی بە جوانی جێ بە جێی کرد... بە تێگەیشتنی وردەوە... بە تێگەیشتنێکی قووڵەوە... بە چەند وشەیەکی ڕاستەوە، ئەم زانستەی ساختە نەکرد و ئەم زانستەی لە پێناوی ئارەزووەکانیدا پێشکەش نەکرد یان لە پێناوی دونیادا یان لە پێناوی ساماندا یان لە پێناوی پلە و پایەدا... ئەوا کەسێکی دەستپاکە وە هەرکەسێ زانستەکەی خۆی شاردەوە لە کاتێکدا دەزانێ ئەوا لە ڕۆژی قیامەتدا بە لەغاوی ئاگرین لەغاو دەکرێت.. چونکە کەسێکی ناپاك و خائینە و سپاردەکەی فەوتاندووە و بزری کردووە... داوا لە خوا دەکەم کە من و ئێوە بگێڕێ لە ئەهلی سپاردە.

هەروەها قەرز سپاردەیە... پێویستە لە سەرت — برای موسڵمانم — ئەی ئەو کەسەی کە قەرزت لە براکەت بردووە دەبێ دەستپاك بیت وە دەبێ حەقەکەی خۆی لە کاتی دیاری کراودا بیەیتەوە ئەگەر توانات هەبوو ئەو قەرزە بدەیتەوە، کاتێ ڕزقەکەت فراوان بوو ئەوا فێڵ دەکەیت وەکو فێڵی ڕێوییەکان... ئەمەیشە جۆرێکە لە جۆرەکانی خیانەت کەوابوو قەرز سپاردەیە... پێویستە لە سەرت دەبێت دەستپاك بیت لەم سپاردەیە ..

لە ناسکترین شت لەم بابەتەدا خوێندبێتمەوە ئەوەیە کە ئیمامی (البخاري)[1] بە شێوەی (تعليق بصيغه الجزم) لە فەرموودەی (ابو هريره) وە ڕیوایەتی کردووە لە پێغەمبەری خوداوەﷺ کە فەرموویەتی: ((أنه ذكر رجلا من بني إسرائيل سأل بعض بني اسرائيل أن يسلفه ألف دينار فقال: ائتني بالشهداء أشهدهم فقال كفى بالله

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب الكفالة، باب الكفالة في القرض و الديون بالأبدان و غيرهما (٢٢٩١) معلقاً.

شهيدا قال: ائتني بالكفيل قال كفى بالله كفيلا قال صدقت فدفعها إليه إلى اجل مسمى فخرج في البحر فقضى حاجته ثم التمس مركبا يركبها يقدم عليه للأجل الذي أجله فلم يجد مركبا فأخذ خشبة فنقرها فأدخل فيها ألف دينار وصحيفة منه إلى صاحبه ثم زجج موضعها ثم أتى بها الى البحر فقال اللهم إنك تعلم أني كنت تسلفت فلانا ألف دينار فسألني كفيلا فقلت كفى بالله كفيلا فرضي بك وسألني شهيدا فرضي بك وإني جهدت أن أجد مركبا أبعث إليه الذي له فلم أقدر، وإني أستودعكها فرمى بها في البحر حتى ولجت ثم انصرف وهو في ذلك يلتمس مركبا يخرج إلى بلده فخرج الرجل الذي كان أسلفه ينظر لعل مركبا قد جاء بماله فإذا بالخشبة التي فيها المال فأخذها لأهله حطبا فلما نشرها وجد المال والصحيفة ثم قدم الذي كان أسلفه فأتى بالألف دينار فقال: والله مازلت جاهدا في طلب مركب لآتيك بمالك فما وجدت مركبا قبل الذي أتيت فيه،قال: هل كنت بعثت إلي بشيء ؟ قال أخبرك أني لم أجد مركبا قبل الذي جئت فيه قال: إن الله قد أدى عنك الذي بعثت في الخشبة فانصرف بالألف دينار راشدا))، واتە: باسی کابرایەکی کرد لە بەنی ئیسرائیل داوای لە کابرایەکی تر کرد هەر لە بەنی ئیسرائیل کە هەزار دیناری بە قەرز پێ بدات، کابرا فەرمووی: چەند کەسێکم بۆ بهێنە تا ببنە شایەت لە نێوانماندا، ئەویش فەرمووی: خودا بەسە ببێتە شایەتی نێوانمان، ئەویش فەرمووی: کەوابوو کەفیلێکم بۆ بهێنە، ئەویش فەرمووی: خودا بەسە ببێتە کەفیلم، فەرمووی: ڕاست دەکەی ئەویش پارەکەی پێدا بۆ ماوەیەکی دیاری کراو، ئەویش دەرچوو سواری دەریا بوو وە پێویستییەکەی خۆی جێ بە جێ کرد، ئەمجار بە دوای کەشتیەکدا دەگەڕا بۆ ئەوەی سواری ببێت و لە کاتی دیاری کراودا بگەڕێتەوە کەچی هیچ کەشتییەکی نەدۆزییەوە، بۆیە پارچە دارێکی هێناو هەڵیکۆڵی هەزار دینارەکەی تێ کرد و نامەیەکی لە گەڵدا نارد بۆ کابرای هاوڕێی ئەمجار جێگاکەی ڕێك و پێك کرد پاشان هێنایە سەر ڕوبارەکە و فەرمووی: ئەی پەروەردگاری من! خۆت باش دەزانی کەوا من لە فلان کەس هەزار دینارم قەرز کردبوو ئەویش داوای کەفیلی لێ کردم منیش گوتم: خودا بەسە ببێتە کەفیلم وە ئەویش بە کەفالەتی تۆ ڕازی بوو، ئەمجار داوای شایەتی لێ کردم و

منیش گوتم: خودا بەسە ببێتە شایەتی نێوانمان وە ئەویش بە شایەتی تۆ ڕازی بوو وە خۆت باش دەزانی کەوا من هەوڵێکی زۆرم دا بۆ ئەوەی کەشتیەك بدۆزمەوە تا پارەکەی پێدا بنێرمەوە کەچی نەمتوانی بۆیە من ئەم پارەیەت پێ دەسپێرم، ئەمجار فرێی داوە ناو دەریاکە تاوەکو نوقمی ئاوەکە بوو، ئەمجار گەڕایەوە، لە گەڵ ئەوەیشدا بە دوای کەشتییەکدا دەگەڕا بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە وڵاتەکەی خۆی، جا ئەو کابرایەی کە پارە قەرزەکەی دابوویە لە ماڵ دەرچوو بۆ سەر دەریا بەڵکو کەشتییەك بگەڕێتەوە و پارەکەی بۆ هێنابێتەوە، جا لەسەر دەریاکە پارچە دارەکە کە پارەکەی تێدا بوو بینی، ئەویش هەڵیگرت و بردیەوە بۆ ماڵ بە مەبەستی بە کار هێنانی بۆ سوتەمەنی کاتێ کردیەوە پارە و نامەکەی تێدا دۆزییەوە، پاشان کابرای قەرزار گەڕایەوە و هەزار دینارەکەی لە گەڵ خۆیدا هێنا و فەرمووی: سوێند بە خوا من بەردەوام هەوڵم دەدا بۆ ئەوەی کەشتیەك بدۆزمەوە تا لە کاتی خۆیدا پارەکەت بۆ بگێڕمەوە کەچی هێچ کەشتیەکم لە پێش ئەم کەشتیە نەدۆزییەوە، فەرمووی: ئایا تۆ هیچ شتێکت بۆ من ناردووە؟ فەرمووی: من پێت دەڵێم لە پێش ئەم کەشتیە کە پێی هاتووم هیچ کەشتیەکی ترم نەدۆزییەوە، فەرمووی: کەوابوو بزانە کەوا خوای گەورە ئەو پارەی کە بە پارچە دارەکەدا ناردبووت گەیاندیە دەستم، ئەویش گەڕایەوە بە هەزار دینارەکەی خۆیەوە)) .

تەماشای سپاردەی قەرزدار و قەرزدەر بکە !! ((فمن أخذ أموال الناس يريد أداءها أدى الله عنه ومن أخذ أموال الناس يريد إتلافها أتلفه الله))[1] هەروەکو ڕاستگۆ فەرموویەتیﷺ... واتە: هەرکەسێ پارەی لە خەڵکی بە قەرز برد و دەیەوێ بیگێڕێتەوە ئەوا خوای گەورە یارمەتی دەدات بۆ دانەوی، هەرکەسێ پارەی لە خەڵکی برد و دەیەوێ بیفەوتێنێ ئەوا خوای گەورە دەیفەوتێنێ)).

هەروەها بازرگانی سپاردەیە، ئیمامی (البخاري ومسلم)[2] ڕیوایەتیان کردووە لە

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الاستقراض و أداء الديون و الحجر و التفليس، باب من أخذ أموال الناس يريد أداءها أو إتلافها (٢٣٨٧) من حديث أبي هريرةﷺ.

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب البيوع، باب إذا بيّن البيعان، ولم يكتما، ونصحا (٢٠٧٩)، ومسلم كتاب البيوع، باب الصدق في البيع و البيان (١٥٣٢).

فەرموودەیەکی (حکیم ی کوڕی حزام)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((البیعان بالخیار ما لم یتفرقا، فإن صدقا و بینا بورك لهما في بیعهما، وإن کتما و کذبا محقت برکة بیعهما))، واتە: کڕین و فرۆشتن لە نێوان دوو کەسدا بە هەڵبـژاردن دەبێت (واتە: ئەگەر بیەوێ بیکڕێ یان نا) بە مەرجێ لە یەك جیانەبنەوە، جا ئەگەر ڕاستیان کرد و هەموو شتێکیان ڕوون کردەوە ئەواخوای گەورە بەرکەت دەخاتە ناو ئەو کڕین و فرۆشتنەوە، بەڵام ئەگەر درۆیان کرد و لە یەکتر شتیان شاردەوە ئەوا بەرکەت لەو کڕین و فرۆشتنەدا نامێنێ)).

هەروەها ئەو ژنەی کە لە لای تۆیە سپاردەیە، دڵنیابە کە دەربارەی ئەو پرسیارت لێ دەکرێت لە بەردەستی خوادا وە بزانە کە نەیار و دوژمنت جگە لە خێزانەکەت ئەگەر ستەمی لێ بکەیت ئەوا پێغەمبەری خوایەﷺ هەروەکو لە (مسند أحمد) و (سنن ابن ماجە)و (مستدرك الحاكم)و (صحیح ابن حبان) و جگە لەوان[1] لە فەرموودەیەکی(ابو هریرە)ەوە هاتووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((اللهم إني أحرج علیکم حق الضعیفین الیتیم والمراة))، واتە: ئەی خودایە... من نرخ و بەهای مافی ئەو دوو بەندە لاوازەت لا گران دەکەم: هەتیو و ئافرەت)).

هەروەها ئەو پیاوەی لە لای تۆیە سپاردەیە (ئەی خوشکی بەڕێزم) دڵنیابە کە پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی، جا ئەگەر لە ماڵەوە نەبوو ئەوا دەستپاك بە و سامانەکەی بپارێزە، ناموسەکەی بپارێزە، شەرەفەکەی بپارێزە، ئابڕۆکەی بپارێزە، پلە و پایەکەی بپارێزە، منداڵەکانی بپارێزە، بە پەروەردەیەکی سەنگینەوە پەروەردەیان بکە لەسەر قورئان و سوننەت، لەسەر قسەی ڕاستی و لەسەر کردەوەی چاك و دڵنیابە کەوا منداڵەکانت سپاردەن... لە بەر دەستی خوادا دەربارەی ئەو سپاردەیە پرسیارت لێ دەکرێت، خوای گەورە دەفەرموێت ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ وَأَهۡلِيكُمۡ نَارٗا وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلۡحِجَارَةُ عَلَيۡهَا مَلَٰٓئِكَةٌ غِلَاظٞ شِدَادٞ لَّا يَعۡصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمۡ وَيَفۡعَلُونَ مَا يُؤۡمَرُونَ﴾ التحریم: ٦، واتە: ئەی ئەوانەی

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢ / ٤٣٩)، وابن ماجه، كتاب الأدب، باب حق اليتيم (٣٦٧٨)، والنسائي في ((الكبرى)) (٩١٤٩)، والحاكم (١٣١/١)، وابن حبان (٥٥٦٥)، وصححه العلامة الألباني في ((الصحيحة)) (١٠١٥).

باوەڕتان هێناوە! خۆتان و ژن و ماڵ و کەس وکارەکەتان بپارێزن لە ئاگرێك سووتەمەنییەکەی جەستەو لاشەی مرۆی کافر و بەردە، یان ئەو بەردانەن خەڵکی دەیپەرستن، مەبەست ئەوەیە کە زۆر بڵێسەدار و بە گڕ و گەرمە،ك ئاگری ئەم دونیا نییە کە تەنها بە دار و بە چیلکە هەڵگیرسێ بەڵکو ئەو بە بەرد زیاتر گردەگرێ و بڵێسە ئەسێنێ! کۆمەڵە فریشتەیەکی زبر و توند و تیژ بە سەریەوەن هەر چەندە داوای بەزەییان لێ بکرێ کەڵکی نییە نافەرمانی خوا ناکەن لە هەرشتێك فەرمانیان پێ بکا وە هەر فەرمانێکیشیان پێ بسپێرێ بە خێرایی ئەنجامی دەدەن)).

داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە لە خیانەت پاك بکاتەوە...

ڕێزداران... چەند پێویستیمان بە سپاردەیە!! بە قەستی درێژەم بە باس و شێوەکانی سپاردە دا چونکە ئێمە لەوپەڕی پێویستی داین بۆ سپاردە، هەر یەکێك لە ئێمە سپاردەیەکی پێی سپێردراوە وە یادی خۆم و براکانم و خوشکانم دەخەمەوە کەوا ببینە ئەهلی ئەو سپاردەیە جا قەبارەکەی چەند بێت... بزانە تۆ لەو پلە و پایەی کە تیایدا دەبیت دەستپاك بیت... هەر لار و لەویرییەك لە ئەنجامدانی کارەکەتدا بە وەرگرتنی بەرتیل یان خواردنی سامانی خەڵکی بە ناڕەوایی یان فەوتانی بەرژەوەندییەکانی خەڵکی... ئەوە شێوەیەکە لە شێوەکانی خیانەت... فەوتانی سامانی گشتی بە بانگەشەی ئەوەی کە سامانی بێ سەرپەرشت (سایب) خاوەنی نییە و چاودێری نییە وە دڵنیابە کە فەوتاندن و خەرج کردن لە جێگەیەکی بێ سوود دا ئەوا ناشیرینترین شێوەیە لە شێوەکانی خیانەت.

کەوابوو با لە خوا بترسین و پاراستن و چاودێری خوا بکەین... دڵنیابە کەوا خوای گەورە دەبینێ و دەبیسێ وە فەوتان و بزرکردنی سپاردە ڕوویداوە وە پێغەمبەری خوا ﷺ کردوویەتییە نیشانەیەك لە نیشانەکانی قیامەت، ئەوەتا ئێمە بە چاوی خۆمان دەیبینین و هەستی پێ دەکەین کەوا بڵاو بووەتەوە لە ئاستی مرۆڤایەتی بە بێ ناکۆکی و جیاوازی و لا حول ولا قوه الا بالله.

داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە بگێڕێ لە ئەهلی سپاردە... من و ئێوە لە خیانەت بپارێزێ... چاومان گەش بکاتەوە بە بینینی سەرکەوتنی ئیسلام و عیززەتی موسڵمانان، هەر خۆی پشت و پەنامانە و بە توانایە بە سەر هەموو شتێکدا.

لە نیشانە بچووکەکانی قیامەت

زۆربوونی کوشتن و بڵاو بوونەوەی داوێن پیسی و دزی...

لەم بەشەدا باسەکەمان–بە پشتیوانی و یارمەتی خوا– دەربارەی نیشانەیەکی ترسناك، کە بە شێوەیەکی ترسناك و دیار بڵاو بووەتەوە... هەر کاتێك دەخوێنمەوەو ئەو هەموو دیمەنانە دەبینم ئەوا دڵەکان لە بن دەردەهێنن لە پەخشنامە هەواڵییەکان و لە ڕێگای کەناڵە ئاسمانییەکانەوە یان لە ڕێگای ئێزگەکانەوە یان ڕۆژنامەو گۆڤارەکانەوە... سوێند بەو خوایەی کە جگە لەو هیچ خوایەکی تر نییە خۆشەویستیم بۆ پێغەمبەری خواﷺ زیاد دەکات، باوەڕ و دڵنیاییم زیاد دەکات کەوا خۆشەویستە هەڵبژێردراوەکەم هیچ شتێك کەوا ڕوویداوە یان ئێستا تیایداین یان لە داهاتوودا ڕوودەدات لە هەموو بوونەوەردا و لە پێش قیامەت ئیللا پێغەمبەری خواﷺ باسی کردووە، ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات وەکو خۆی ڕوویداوە، پێغەمبەری خواﷺ باسی ئەو شێوازە کوشتنە نابووتەی کردووە کە ئەمڕۆ دەیبینین لە هەر پەخشنامەیەك لە پەخشنامە هەواڵییەکان وە ڕەنگە زیادە ڕەویم نەکردبێت کاتێ بڵێم: هیچ پەخشنامەیەکی هەواڵی یان ڕۆژنامەیەکی رامیاری نییە باسی ئەو جۆرە تاوانە خراپانە نەکات... دەربارەی ئەو هەموو خوێنە کە دەڕژێت و دەڕوات وە دەربارەی ئەو هەموو جەستانە کە ڕۆژانە پارچە پارچە دەکرێن لەسەر ڕووی زەویدا...

لە گەڵ مندا بیر بکەرەوە و دڵ و بوون و هۆشت کۆ بکەرەوە، ئیمامی (مسلم) لە (صحیح)[1] ەکەیدا ریوایەتی کردووە لە فەرموودەیەکی (ابوهریرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى يكثر الهرج)) قالوا: وما الهرج يا رسول الله؟ قال: ((القتل القتل)) واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو (الهرج) زۆر

---

١ ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن وأشراط الساعة، باب إذا تواجه المسلمان بسيفيهما (١٨ / ١٥٧).

نەبێت... فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خوا(الهرج) چییە؟ فەرمووی: کوشتن کوشتن)) .

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکەی (ابو هریرە)وە –لەگەڵ مندا بیر لەم ڕیوایەتە بکەرەوە – کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((والذي نفسي بيده))، واتە: سوێند بەو کەسەی کە گیانی منی بە دەستە ...) جا ئەو کەسێکی ڕاستگۆیە و هیچ پێویست بە سوێند ناکات، بەڵام سوێند دەخوات! لەسەر چی؟! دەڵێت: ((والذي نفسي بيده لاتذهب الدنيا حتى يأتي على الناس يوم لا يدري القاتل فيم قتل، ولا المقتول فيم قتل)) ، واتە: سوێند بەو کەسەی کە گیانی منی بە دەستە ئەم دونیایە بە سەر ناچێت تاکو ڕۆژێك دێت بە سەر خەڵکیدا کەوا بکوژ نازانێت بۆ دەکوژێت و کوژراویش نازانێت بۆ کوژراوە)).

کاتێ من بە وردی تەماشای هەندێ لەو گفت و گۆیانە دەکەم کە لە گەڵ هەندێ سەربازەکان ڕوویداوە، ئەو سەربازانەی کە لەوپەڕی زەوییەوە هاتوون، لە ئەمریکاوە بۆ ناوچەرگەی عێراق یان لە بریتانیاوە یان لە ئیتالیاوە یان لە ئوسترالیاوە بۆ ناوچەرگەی عێراق، هەندێ لە ڕۆژنامەکان ئەو گفت و گۆیانەیان ئەنجام داوە لە گەڵ هەندێ سەربازدا... بۆچی هاتووی بۆ ئێرە؟ نازانێت... ئەمجار ئەوەی کە سواری فرۆکەکەی دەبێت یان سواری زرێپۆشەکەی دەبێت ناڵێمماڵێك بەڵکو شارێك بە تەواوەتی لە ناو دەبات، بەڵکو وڵاتێك بە تەواوەتی بە چەندەها تەنێکی ترسناك لەو چەکە کوشندە فڕێ دەداتە خوارەوە... بەڵکو ئەو جۆرە چەکانەی کە قەدەغەکراوە و بە تاوان دەژمێردرێت لە نێو دەوڵەتاندا (ئەمە لە کاتێکدا ئەگەر ئەوان ڕێز لە یاسا نێو دەوڵەتییەکان بگرن) بە هەزاران تەن لەو جۆرە چەکە قەدەغەکراو و تاوانکارو کوشندانە فڕێ دەدەنە خوارەوە کە هەر لە یەکەم ساتیدا سەدان بەڵکو هەزاران لە ناو دەبات... کە شار و قوتابخانە و کارگە و کێڵگە لە ناو دەبات هەر ئەوەیە، کە جەستەی مرۆڤەکان دەکاتە لاشەیەکی بێ

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن واشراط الساعة، باب لا تقوم الساعة حتى يمر الرجل بقبر الرجل فيتمنى أن يكون مكان الميت من البلاء (٥٦ / ٢٩٠٨).

گیان و دەیکاتە کۆمەڵە تەپۆڵکەیەك لە گۆشتی بچڕ بچڕ و دەریایەك لە خوێن... تاکو وای لێهاتووە ئێستا خوێن لە گڵ هەرزانترە... کەچی ئەو کەسەی کە ئەو هەموو بارە قورسەی کە هەزاران کەس لە مرۆڤەکان لە ناو دەبات نازانێت بۆ دەکوژێت؟ ئەو هەزارە ئاگای لە هیچ شتێك نییە... ئەو پیرەمێردەی کە لاشەی پارچە پارچە بووە و ئەو منداڵە شیرەخۆرەی کە لەسەر خەونە شیرینەکانی خۆی خەوتووە کەچی لاشەی دەتەقێتەوە بە هەموو ئەو تەنە هاوێژەرانە و ئەو هەموو راجیمە و موشەك و فرۆکە کە هەر لە یەکەم بیستنی ئەو دەنگانە دەمرێت پێش ئەوەی بە ڕاستی بمرێت، لە ترساندا دەمرێت لە پێش ئەوەی بمرێت وە لە پێش ئەوەی روحی لە جەستەی جیا ببێتەوە لە کاتێکدا ئەو منداڵێکی رووخۆشە... بەڵکو هێشتا ئەو منداڵێکی شیرەخۆرە ئاڵاوەتە پەڕۆ و پاڵەکەیەوە، ئەی ئاخۆ تاوانی چییە؟ بۆ کوژرا؟ نازانێت!.

ئەو ئافرەتە بەستەزمانە کە هیچ چەکێکی هەڵنەگرتووە و لە ماڵەکەی خۆیدا و لە نێو منداڵەکانیدا دانیشتووە لە ناکاودا دەبینێ منداڵەکانی پارچە پارچە دەکرێن لە بەر دەستیدا و لە پێش چاوی، رەنگە خۆیشی لاشەی پارچە پارچە بێت ... کەچی نازانێت بۆ منداڵەکانی کوژران؟ وە نازنێت بۆ مێردەکەی کوژرا؟ وە نازانێت بۆ باوکەکەی کوژرا؟ نازانێت بۆ خۆی کوژرا؟ ((لا يدري القاتل فيم قتل ولا المقتول فيم قتل)).

بە ڕاستی تاوانێکی نابووتە و دڵەکان گڕ دەدات... هەر پەخشنامەیەك لە پەخشنامەکانی هەواڵ چاوەکان بیانبینێ ئیللا فرمێسکی لێ دێتە خوارەوە و دەگری... مرۆڤ دەیانبینێ دڵی پارچە پارچە دەبێت و جەرگی دەبرێت لەسەر رشتنی ئەو خوێنە هەرزانە ... کە ڕۆژانە دەرژێن ... بەڵکو (سوێند بە پەروەردگاری کەعبە) زیادە رەویم نەکردووە ئەگەر بڵێم لە هەموو کاتژمێرێکدا خوێن دەرژێت لە عێراق لەم ساڵانە کەمەی دواییدا بە هەزاران کەس کوژران لە پیاوان و ژنان و منداڵان!! ئایا ئەو هەموو لاشەیەی کەوتووەنەتە سەر ئەو ئاوانە بۆ؟ سەریان بڕیوە و لە دارستانەکان و کێڵگەکاندا فڕێ دراون وە لەسەر تەنیشتی

ڕێگاکان؟ بۆ ئەو هەموو خوێنە ڕژان کە خاکی عێراقی ڕەنگ کردووە ... لە لوبنان و فلسطین و ئەفغانستان و شیشان و صۆماڵ و سودان ... لە هەموو جێگایەك!! بۆ تا ئەو ڕادە و بەو شێوەیە خوێن هەرزان بووە؟ لە سەرووی هەموو ئەوانەوە کە بووەتە هۆی ئەوەی دڵەکان خوێنیان لێ بتکێ و خوێنیان لێ بڕژێ و جەستەکان پارچە بێت بە ناوی دیموکراسی و ئازادییەوە یان بە ناوی ئەو پروپاگەندەو دروشمە درۆ و هەڵخەڵەتاندنەوە... خوێن بووەتە هەرزانترن شت لەم بوونەوەردا، مروڤیش بووەتە قێزەونترین شت ....ولا حول ولا قوة الا بالله.

ئەی موسڵمانان ... بەڵکو ئەی دانیشتوانی هەموو جیهان... خوێن حورمەتێکی تایبەتی خۆی هەیە... ئاواتەخواز بووم ئەگەر ئەم چەند وشانەم وەربگێردرایەتە زمانەکان بۆ ئەوەی هەموو مرۆڤایەتی گوێبیستی بێت – لە گەڵ جیاوازی بیرو باوەر و زمان و زاراوەکان – کەوا خوێنی هەر مرۆڤێك حورمەتی تایبەتی خۆی هەیە، ئەو خودایە خۆی مرۆڤی دروستکردووە ڕێزی لێ گرتووە و فەرمانی کردە فریشتەکان کە سوژدەی بۆ ببەن و لە ڕوحی خۆی فووی پیادا کردووە و لە پێناویدا چەندەها کتێبی دابەزاندووە و لە پێناویدا چەندەها پێغەمبەرانی ناردووە و بەڵکو لە پێناویدا یاسا و ڕێسایەکی بتەوی داناوە کە خوشگوزرانی دونیا و دوا ڕۆژی تیادایە... مافەکانی خۆی تیادایە، لە مەزنترین ئەو مافانە مافی ژیانە... ئەو مافە کە هیچ کەسێك بۆی نییە حورمەتەکەی ئەتك بکات یان سنوورەکانی ببەزێنێت و حەڵاڵی بکات چونکە خوای گەورە تەنها خۆی ژیانی بە خەڵکی بەخشیوە ... جا بۆیە بۆ هیچ کەسێك نییە لە دروستکراوەکانی ئەو ژیانە لە خەڵکی تر زەوت بکات و لێی بسێنی بەو شێوە قێزەونە هەرزانە بێ نرخە...!! ئەم مافە تەنها مافی خوای گەورەیە و لە سنوری ئەو یاسا و ڕێسایەدا کە خۆی دایڕێژاوە بۆ بەندەکانی... جا ئەو خۆی تەنها دەزانێ کێی دروست کردووە...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ الملك: ١٤، واتە: مەگەر خوا نازانێ کێی دروست کردووە و چۆنی دروست کردووە لە کاتێکدا زۆر وردبین و بە ئاگایە؟)).

نابێت بە هیچ شێوەیەك ئەو ژیانە لە هیچ کەسێك زەوت بکرێت تەنها لە سنووری شەرعدا نەبێت ... لەسەر دەستی فەرمانڕەوای وڵات، ئەو کارە بە شێوەیەك بە جێ نەهێڵراوە هەرکەسێ بیەوێ بکوژێت ئەوا بکوژێت و لە چی کاتێکدا بیەوێت ئەوا بیکوژێت... پاشان بە دڵنیایی و ئارامییەوە بۆی دەرچێت بە بانگەشەی ئەوەی سنورێك لە سنورەکانی خوای جێ بە جێ کردووە!! نەخێر... ئەو کارە بۆ هیچ کەسێك جێ نەهێڵراوە چونکە خوێنەکان حورمەتیان هەیە و ژیانیش حورمەتی هەیە...

بائەوانەی ئاگری جەنگیان هەڵگیرساندو ئەوانەی خوێنی بێ تاوانەکانیان رشت و جەستەی منداڵ و ئافرەتانیان پارچە کرد، هەڕەشەی پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان ببیسن لەو ئایەتەی کەوا خوای گەورە لە سورەتی (النساء) دا باسی کردووە و دەڵێت: ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾ النساء: ٩٣، واتە: و هەرکەسێك بە دەستی ئەنقەست مرۆڤێکی خاوەن ئیمان بکوژێ سزا و تۆڵەی هەر دۆزەخە و بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێنێتەوە غەزەب و تووڕەیی خوا لە سەرەو نفرینیشی لێ کردووە و سزایەکی گەورە و قورسیشی بۆ ئامادە کردووە)).

ئایا لە هەموو قورئاندا لە سەرەتای سورەتی (الفاتحە) تاکو کۆتایی سورەتی (الناس) هەڕەشەیەکی تر هەیە لەم هەڕەشەیە مەزنتر بێت؟ نەخێر...ئاواتە خواز بووم کە بە بەرزترین دەنگم هاوارم بکردایە بۆ ئەوەی هەموو سەرۆك و سەرکردەکانی جیهان بیانبیستایە... ئەوانەی کە ئێستا خوێن دەرێژن بە ناوی ئازادی و دیموکراسییەوە وە لە لای ئەوانە خوێن بووەتە هەرزانترین شت لە بوون و بوونەوەردا ئەمجار لە پاش هەموو ئەوانە دینەکەمان تۆمەتبار دەکرێت... ئیسلامەکەمان تۆمەتبار دەکەن کەوا دینی خوێن رشتنە و دینی توندڕەویی و تۆقاندنە...!! ئەمجار پێغەمبەرە هەڵبژێردراو و بە بەزەییەکەمان ﷺ تۆمەتبار دەکرێت کە ئەو نەهاتووە بۆ مرۆڤایەتی تەنها بە توندو تیژی نەبێت... تەنها بە تۆقاندن نەبێت... دینەکەی بڵاو نەکردووەتەوە تەنها بە زەبری شمشێر نەبێت!! تا کۆتایی ئەو هەموو پڕوپاگەندە بەتاڵ و ناڕەوایە کە تەنها ناڕەواییەکەی بەسە بۆ

ناڕەوایی کردنی و تەنها فەسادەکەی بەسە بۆ فەسادکردنی... وە بەڵاو موسیبەت و کارەساتەکە زیاتر دەبێت لە زاری کابرایەك (کە دەبوایە ئەویش وەکو ئەوانیتر ببوایەتە کۆترێك لە کۆترەکانی ئاشتی هەروەکو دەڵێن) کەچی پێغەمبەری ئاشتیﷺ تۆمەتبار دەکات کەوا ئەو نەهاتووە بۆ مرۆڤایەتی تەنها بە تۆقاندن و ترساندن نەبێت... لە کاتێکدا ئەو پێغەمبەری میهرەبانییەﷺ ... ئەمە دینەکەی (محمد ی کوڕی عبدالله) یە کە ئایەتەکەی خوای پەروەردگارمان بۆ دەخوێنێتەوە... ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾ النساء: ٩٣، بە ڕاستی هەڕەشەیەکی ترسناکە لە کتێبەکەی خوای گەورەدا ...

ئەی پێغەمبەری میهرەبانیﷺ چی فەرمووە؟ ئەو کەسەی هات بۆ ئەوەی مرۆڤایەتی دڵنیا بکاتەوە و جەخت بکات لەسەر ئەم مافە واتە مافی ژیان وە هات بۆ ئەوەی حورمەتی خوێن روون بکاتەوە، پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی (هەروەکو لە(صحيح البخاري)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عومەر)ەوە: ((لن يزال المؤمن في فسحة من دينه، ما لم يصب دما حراما)) واتە: کەسی ئیماندار بەردەوام وا لە نێو فراوانی دینەکیدا، تاوەکو خوێنێکی قەدەغەکراو نەڕێژێ)).

جا بۆیە (عبدالله ی کوڕی عومەر) دیفەرموو: ((إن من ورطات الأمور، التي لا مخرج لمن أوقع نفسه فيها: سفك الدم الحرام بغير حله))،[2] واتە: لە کارە گرفت و کارەساتەکان ئەوەیە هەرگیز ڕزگاربوونی نیە ئەگەر هاتوو کەسێك خۆی تێوەگلاند: ڕشتنی خوێنی حەرامە بە بێ حەڵاڵ کردنی)).

هەروەها لە فەرموودەیەکی تردا کە(أحمد و النسائي و جگە لەوان)[3] ڕیوایەتیان

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الديات، باب قول الله تعالى: ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ ﴾ النساء: ٩٣، (٦٨٦٢).

٢ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو (٦٨٦٣).

٣ ـ أخرجه أحمد (٤ / ٩٩)، والنسائي كتاب تحريم الدم (٣٩٨٤)، وفي ((الكبرى)) (٣٤٤٦)، والحاكم(٤/٣٩١) وقال: ((صحيح الإسناد))، ووافقه الذهبي، والطبراني في ((الكبير)) (١٩/ ٣٦٤، ٣٦٥) ((والأوسط)) (٥/٢١٩)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٤٥٢٤) و ((الصحيحة)) (٥١١).

کردووە لە فەرموودەیەکی (معاویـة)ەوە، هـەروەها (ابـوداود) ریوایـەتی کـردووە لـە فەرموودەی (أبي الدرداء)[1]ەوە کـەوا پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموویـەتی: ((کـل ذنـب عسی الله أن يغفره، إلا من مات مشرکا، أو مـؤمن قتـل مؤمنـا متعمـدا)) واتـە: هـەموو تاوانێك ڕێی تێ دەچێت و ڕەنگە خوا لێی خۆش بێت تـەنها کەسـێك نـەبێت کـە بـە موشـریکی مـردووە یـان کەسـێکی ئیمانـدار بـە قەسـتی کەسـێکی ئیمانـداری کوشتووە)).

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ﴾ النساء: ٤٨، واتە: بێگومان هەرگیز خوا لە دانانی هاوبـەش بـۆی نـابوورێ و لە خوار شیرکەوە لە هەر گوناهێك دەبووریّ بۆ هەر کەسێك خۆی بیەوێت)) .

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَٱلَّذِينَ لَا يَدۡعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقۡتُلُونَ ٱلنَّفۡسَ ٱلَّتِي حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلۡحَقِّ وَلَا يَزۡنُونَۚ﴾ الفرقـان: ٦٨، واتـە: ئەوانـەی وێـڕای خوا هیچ پەرستراوێکی تر ناپەرستن، کەسێکیش نـاکوژن کـە خـوا کەشـتنی یاسـاغ کردبـێ، مەگـەر بـە هـەق و ڕەوا وەکـو پاشـگەز بوونـەوە لـە ئیسلام، زینـا کـردن، کوشتنی خەڵکی بێ تاوان . زینا و داوێن پیسیش ناکەن)).

جا لێرەدا تاوانی گەورەی کوشتنی خستووەتە پاش تاوانی گەورەی هاوەڵدانەوە و ئەمجار دەفەرموێت:﴿ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ يَلۡقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَٰعَفۡ لَهُ ٱلۡعَذَابُ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَيَخۡلُدۡ فِيهِۦ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمۡ حَسَنَٰتٖۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾ الفرقان: ٦٨-٧٠، واتە: ... هەرکەسێ ئەو کاروکردەوە ناپەسەندانە بکات ئەوە لە دوارۆژدا دەگات بە سزای تاوانەکەی خۆی (٦٨) لە ڕۆژی قیامەتیشدا دوو بەرامبەر ئازار دەدرێ و بە سووکی و زەلیلی و ریسواییەوە بە هەتا هەتایی هەر لەوێدا ئەمێنێتەوە.(٦٩) مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوە و بڕوا بێنێ و کاری چاك

١ـ أخرجه ابو داود، كتاب الفتن والملاحم، باب تعظيم قتل المؤمن(٤٢٧٠)، وصححه الشيخ الألباني هناك، وهذا لفظه.

ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ دەگۆڕێت بە چاکە، هەمیشە خوا گوناه پۆش و میهرەبانە(٧٠))).

پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە (سنن النسائی)[1] دا هاتووە بە سەنەدێکی (صحیح) لە فەرموودەی (بریدە)وە: ((قتل المؤمن أعظم عند الله من زوال الدنیا)) واتە: کوشتنی ئیماندارێك لای خوا گەورەترە لە رووخان و نەمانی دونیا)).

تەماشای حورمەتی خوێن بکە لە دینی خوادا و لە دینەکەی (محمد ی کوڕی عبدالله)دا بۆ هەموو مرۆڤێك... پێغەمبەری خواﷺ ئەم مافەی بۆ جگە لە موسڵمانان لە بیر نەکردووە ئەگەر لە کاتێکدا بەرانبەر بە موسڵمانان نەجەنگاون یاخود بێ باوەڕی خۆی رانەگەیەنێ و شمشێرەکەی بەرزنەکاتەوە بە سەریاندا.

پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی هەروەکو ئیمامی (البخاری) ریوایەتی کردووە (التاریخ – تعلیقا)وە (النسائی) لە (سنن)[2] دکەیدا لە فەرموودەی (عمرو ی کوڕی الحمق الخزاعی)وە: ((من أمن)) واتە: هەرکەسێ ئەمانیدا بە کەسێکی تر ((من أمن رجلا علی دمه فقتله، فأنا برئ من القاتل وإن کان المقتول کافرا)) واتە: هەرکەسێ ئەمانی دا بە کابرایەك لەسەر خوێنەکەی و ئەمجار کوشتی، ئەوا من لەبکوژەکە بەریم و هەرچەندە ئەگەر کابرای کوژراو کەسێکی بێ باوەڕ بوو)).

با هەموو دونیا ببیسێ... با فاتیکان ببیسێ... با ئەورووپا ببیسێ... با ئەمرکا ببیسێ ... با هەموو ئەوانەی کە پێغەمبەری خواﷺ تۆمەتبار دەکەن کەوا ئەو نەهاتووە بۆ مرۆڤایەتی تەنها بە توند و تیژی و تۆقاندن نەبێت، با هەموو دونیا ببیسێ کە (محمدی کوڕی عبدالله) چی فەرمووە...؟!

١ـ أخرجه النسائي، كتاب تحريم الدم، باب تعظيم الدم (٣٩٩٠)، وفي ((الكبرى)) (٢/٢٨٥)، وصححه الألباني في ((صحيح الجامع)) (٤٣٦١).

٢ـ أخرجه البخاري –معلقاً – في ((التاريخ)) (٣/ ٣٢٢)، والنسائي في ((الكبرى)) – بلفظ قريب – (٥/٢٢٥)، وابن حبان (٥٩٨٢)، والطيالسي (١٢٨٥)، وعبدالرزاق في ((مصنفه)) (٩٦٧٩)، والبيهقي في ((الكبرى)) (٩/ ١٤٢)، والبزار في ((مسنده)) (٦ / ٢٨٥)، وصححه الألباني في ((صحيح الجامع)) (٦١٠٣) و ((الصحيحة)) (٤٤١).

سوێند بە خوا ئەم سەر زەوییە هیچ کەسێکی نەناسیوە وەکو پێغەمبەری خواﷺ میهرەبانتر و راستگۆ تر و بە وەفاتر و پاکتر و شەریفتر بێت ... ئەگەر هەر کەسێك بەڵێنی بە کەسێك دا بە ئارامی و هێمنی پاشان غەدری لێ کرد ئەوا لە رەوشت و ئەخلاقی (محمد) نیە و لە دینی خوای باڵا دەست نییە...

من چەند جارێك گوتوومە... رێزداران ... ئەگەر جگە لە موسڵمانان خیانەت بکەن ئەوا موسڵمانان خیانەت ناکەن وە ئەگەر ئەوان غەدر بکەن ئەوا موسڵمانان غەدر ناکەن، دڵنیابە کە موسڵمانان بە وەفا و دەستپاك و راستگۆن چونکە ئەوان دینێکیان هەیە هەموو قسە و کردار و هەستەکان و خۆشەویستی و رق لێ بوون و بەخشین و گرتنەوەیان و جوڵانەوە و وەستانیان رێك دەخات بە فەزڵی خوای گەورەی باڵا دەست...

لە بەر بواری بنەمایەکی زانستییەوە حەز دەکەم باسی بنەمایەك بکەم کەوا لەسەری رێك کەوتووین چونکە من عەقڵەکان و دڵەکان دەدوێنم ..

دەڵێم: جگە لە موسڵمانان دەبنە چوار بەشەوە بۆ ئەوەی لە کاغەزاکانی بەر دەستی براکانمان تێکەڵ نەبێت...

١ـ بێباوەڕێکی جەنگاوەر (شەڕکەر) (کافر محارب) : کە دەست درێژی دەکاتە سەر موسڵمانان لە خاکی خۆیاندا... لە وڵاتی خۆیاندا کەوابوو ئەمە دەجەنگێ وە بە هەموو رێگایەکەوە بەرگری دەکات وە ئەمەیشە لای زانایانمان بە تێکۆشانی بەرگری دەناسرێت (جهاد الدفاع) ئەمەیشە فەرزی عەینە (فرض عین) لەسەر دانیشتوانی ئەو جێگەیەی کە دوژمنێکی بازدەر هاتووەتە سەری و ئەمەیشە یەك دەنگی زانایانی لە سەرە لە کتێبە فیقهێکاندا بە فەزڵێ خوای پەروەردگار...

٢ـ بێباوەڕێکی هاوپەیمان (کافر معاهد) لە گەڵ موسڵماناندا پەیمانێکی مۆر کردووە بۆیە نابێت بە هیچ شێوەیەك بکوژرێت تاوەکو لە پاش ئەوەی کە ئەو پەیماننامەیە هەڵوەشێتەوە.

٣ـ بێباوەڕێکی تەئمین کراو (کافر مستأمن) هەر کەسێك ئارامی و دڵنیایی بۆ بێباوەڕێك ئاشکرا کرد نابێت بکوژرێت لە پاش ئەوە بە هۆی بێباوەڕییەوە بەڵکو

ئەگەر بێ باوەڕێکی جەنگاوەر باوەڕی وابوو کە موسڵمانان قسەیان لە گەڵدا کردووە و ئارامی و دڵنیای یان پێداوە ئەوا دەبێتە کەسێکی (مستأمن)[١] و کوشتنی حەڵاڵ نییە.

٤ـ بێباوەڕێکی خاوەن کتێبی ئاسمانی (کافر ذمي): بە هیچ شێوەیەك نابێت بکوژرێت تا لە کاتی بەڵێنەکەیدایە...[٢]

برای بەڕێزم... وەرە لە گەڵ منـدا و تەماشـای مـەزنی ئـەم دینـە بکـە ...(لقد ذهبت أم هانئ بنت أبي طالب إلى رسول اللهﷺ عام الفتح فوجدته يغتسل، وفاطمة ابنته تستره قالت: فسلمت عليه، فقال: ((من هذه؟)) . فقلت: أنا أم هانئ بنت أبي طالب، فقال: ((مرحبا بأم هانئ)) فلما فرغ من غسله قلت: يا رسول الله، زعم ابن أمي أنه قاتل رجلا قد أجرته – فلان ابن هبيرة، فقال الوفي الأمينﷺ(لأم هانئ: ((قد أجرنا من أجرت يا أم هانئ))[٣] واتە: (أم هانی کچی أبي طالب ڕۆیشت بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ لە ساڵی ڕزگار کردنی مەککەدا، لەو کاتەدا پێغەمبەری خواﷺ خۆی دەشۆرد

فاطمەی کچی سوتری بۆ دەکرد، فەرمووی: سڵاوم لێ کرد، ئەویش فەرمووی: ئەو کێیە؟ گوتم: منم (ام هانی کچی أبو طالب) ئەویش فەرمووی: سڵاو لە (أم هانی) کاتێ لە خۆشتنەکەی بووەوە گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ کوڕەکەی دایکم وا دەبینێ – مەبەستی علی برایەتی – کەوا ئەو دەیەوی کابرایەك بکوژێت کە من پەنام داوە – فلانی کوڕی هبیرە – جا علی دەیەوێ بیکوژێت چونکە ئەو کەسێکی بێباوەڕە و نایەوی دان بەو پەنادانەدا بنێت کە(أم هانی) بەو کابرایەی داوە، جا پێغەمبەری دەستپاك و بە وەفاﷺ بە(أم هانی) فەرموو: ئەوا ئێمە پەنای ئەو کەسەمان دا کە تۆ پەنایت دابوو))، صەڵات و سەلام لەسەر ئەو کەسەی کە هەموو جیهانی فێری تام و چێژی وەفا کرد.

١ـ ((الصارم المسلول)) (١ / ١٩١، ٢٧٣ دار ابن حزم) لشيخ الإسلام.

٢ـ انظر في هذه الجزئية: الصارم (١ / ٩٤)، و ((المغني)) لابن قدامة (١٢ / ٦٥٥ دار الحديث).

٣ـ أخرجه البخاري،كتاب (الصلاة)، باب (الصلاة في الثوب الواحدة ملتحفا) (٣٥٧٠)،ومسلم، كتاب (الحيض)، باب (تستر المغتسل بثوب و نحوه) (٣٣٦).

بەڵکو لە (صحیح مسلم)[1] دا لە فەرموودەیەکی (أبی هریرە) ەوە هاتووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((وذمة المسلمين واحدة، يسعى بها أدناهم . فمن أخفر مسلما — واتە پەیمانەکەی هەڵوەشێنێتەوە — فعليه لعنة الله والملائكة والناس أجمعين، لا يقبل منه صرف ولا عدل)) واتە: زمە و پەنای موسڵمانان یەکێکە، خوارترین کەسیان هەولی بۆ دەدا، جا هەر کەسێ پەیمانی موسڵمانێك هەڵوەشێنێتەوە ئەوا نەفرەتی خودا و فریشتەکان و هەموو خەڵکی لێ بێت وە هیچ فەرزێك و سوننەتێکی لێ وەرناگیرێت)) ئەمە قسەی پێغەمبەری خوایەﷺ ، ئایا هەموو دونیا کەسێکی تری ناسیوە لەو راستگۆ تر و بە وەفاتر بێت؟ نەخێر (سوێند بە خوا) بەڵکو پێغەمبەری خواﷺ تەنانەت خیانەتی نەبووە لە سۆمای چاوەکانیدا...

هەروەکو(ابوداود و النسائی و الحاکم) و جگە لەوان ریوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحیح)[2] و بە چەند (شواهد)ێکەوە کەوا ((عوسمانی کوڕی عەففان) لە رۆژی رزگار کردنی مەککەدا (عبدالله ی کوڕی سعد ی کوڕی ابی السرح)ی لە گەڵ خۆیدا هێنا... کەچی لە پێش ئەوە پێغەمبەری خواﷺ خوێنی حەڵاڵ کردبوو... واتە: بە هاوەڵانی فەرموو بوو ئەگەر بینیتان خۆی هەڵواسیبووە پەردەکانی کەعبەوە ئەوا بیکوژن... من ئەو باسە بۆ خۆت بە جێ دەهێڵم کە ئاخۆ ئەو کەسە چی کردبێت تاوەکو پێغەمبەری خواﷺ خوێنی حەڵاڵ بکات ئەگەرچی خۆی هەڵواسیبێتە پەردەکانی کەعبەوە !! کەچی لە ناکاودا پێغەمبەری خواﷺ (عبدالله ی کوڕی سعد) لە بەر دەستیدا دەبینی لە گەڵ عوسمانی کوڕی عەففاندا ئەو کەسە بە شەرمەیە کەوا پێغەمبەری خواﷺ شەرمی لێ دەکرد و لە هەمان کاتدا بە پێغەمبەری خوایﷺ فەرموو: ئەی پێغەمبەری خواﷺ بەیعەی پێ بدە ! کەچی

١ـ أخرجه مسلم، كتاب ((الحج))، باب ((فضل المدينة و دعاء النبي ﷺ فيها بالبركة)) (٤٧٠ / ١٣٧١).

٢ـ أخرجه ابو داود،كتاب ((الجهاد))، باب ((قتل الأسير ولا يعرض عليه الإسلام))(٢٦٨٣)، (٤٣٥٩) والنسائي كتاب ((تحريم الدم))، باب ((الحكم في المرتد)) (٤٠٦٧)، وابن أبي شيبة في ((مصنفه)) (٣٦٩١٢) والحاكم في ((المستدرك)) (٣/ ٤٥)، وقال: ((صحيح على شرط مسلم ولم يخرجاه))، وأبو يعلى (٧٥٧)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (١٧٢٣).

پێغەمبەری خوا ﷺ تەماشای عبداللە ی کوڕی سعد کرد و ئەمجار رووی لێ وەرگێڕا دیسان عوسمان فەرمووی: (بۆ جاری سێیەم) ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ بەیعەی پێ بدە... بۆیە پێغەمبەری خوا ﷺ دەستی درێژ کرد و ئەویش بەیعەی پێدا کاتێ کە عبداللە ی کوڕی سعد رۆیشت پێغەمبەری خوا ﷺ بە هاوەڵانی فەرموو: ((ئایا پیاوێکی هەستیارتان تێدا نەبوو هەستێت – کاتێ بینی من لە سەرەتادا دەستم درێژ نەکرد بۆ بەیعە– و بیکوژێت ؟)) فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئێمە چۆن بزانین ! کە چی شتێك لە ناخی تۆدا هەیە، بریا بە چاوەکانت ئیشارەتت بۆ بکردینایە بۆ کوشتنی... بۆیە راستگۆی بە وەفا فەرمووی: ((هیچ پێغەمبەرێك بۆی نییە کە خیانەت لە سۆمای چاوەکانیدا هەبێ)).

بەڕاستی ئەمە حورمەت و پایەی خوێنە لای پێغەمبەری خوا ﷺ هەر لەو پێناوەدا بوو لە رۆژی عەرەفەدا فەرمووی (لە کاتێکدا ئەو لەسەر کێوی عەرەفات) راوەستاوە لەو رۆژە بەرێز و مەزن و شکۆدار و میهرەبانە رادەوەستێ بۆ ئەوەی وتارە پارێزگارەکەی بخوێنێتەوە، بۆ ئەوەی بۆ هاوەڵان و هەموو مرۆڤایەتی حورمەت و پلە پایەی خوێن روون بکاتەوە، دەڵێت: هەروەکو (جابر ی کوڕی عبداللە) ریوایەتی کردووە لە(صحیح مسلم)[1]دا: (إن دماءكم وأموالكم حرام عليكم كحرمة يومكم هذا في شهركم هذا في بلدكم هذا ألا كل شئ من أمر الجاهلية تحت قدمي موضوع، و دماء الجاهلية موضوعة، وإن أول دم أضع من دمائنا دم ابن ربيعة بن الحارث كان مسترضعا في بني سعد فقتلته هذيل وربا الجاهلة موضوع و أول ربا أضع ربانا ربا عباس بن عبدالمطلب)) واتە: بزانن کەوا خوێنەکانتان و سامانەکانتان لە سەرتان حەرامە وەکو حورمەتی ئەمڕۆ لەم مانگەتاندا و لەم شارەتاندا، جا هەموو کارێکی سەردەمی نەفامی لە ژێر پێمدا دانراوە، ئەو خوێنەی کە لە سەردەمیدا نەفامی روویداوە ئەوا دانراوە و پووچ بووەوە،وە یەکەم خوێنێك لە خوێنی ئێمە دادەنرێت و پووچ دەبێتەوە خوێنی (ابن ربيعە ی کوڕی حارث)ە کە بە دوای دایاندا دەگەڕا لە بەنی سەعد و هۆزی هذیل کوشتیان، هەموو سوویێکی سەردەمی نەفامی

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الحج، باب حجة النبي ﷺ (١٢١٨).

دانراوه و پووچ دەبێتەوه وه یەكەم سوودێك كە دایدەنێین و پووچی دەكەینەوه سووی عباس ی كوڕی عبدالمطلب ە)).

له ڕیوایەتێكی ابن عباس دا كه له (صحیح البخاری)[1] دا هاتووه و ڕیوایەتی (أبی بكره)یه كه له هەردوو كتێبی (صحیح)[2] دا هاتووه: ((أن النبيﷺ خطب الصحابة يوم النحر، فقال: أي يوم هذا؟ قلنا: الله ورسوله أعلم، فسكت حتى ظننا أنه سيسميه بغير أسمه،قال: أليس يوم النحر؟ قلنا: بلى . قال: أي شهر هذا؟ قلنا: الله ورسوله أعلم، فسكت حتى ظننا أنه سيسميه بغير أسمه،قال: أليس ذا الحجة؟ قلنا: بلى . قال: أي بلد هذا؟ قلنا: الله ورسوله أعلم، فسكت حتى ظننا أنه سيسميه بغير أسمه،قال: أليست بالبلدة الحرام؟ قلنا: بلى .))، واته: پێغەمبەری خواﷺ له ڕۆژی قوربان دا وتاری بۆ هاوەڵان دەخوێندەوه و فەرمووی: ئەمڕۆ چی ڕۆژێكە؟ گوتمان: خواو پێغەمبەرەكەی ﷺ دەزانن، ئەویش بێ دەنگ بوو تاكو وامان زانی ناوێكی تری لێ دەنا جگه له ناوەكەی خۆی، ئەمجار فەرمووی: ئایا ئەمڕۆ ڕۆژی قوربان نییه؟ گوتمان: بەڵێ، ئەمجار فەرمووی: ئەم مانگه چی مانگێكە؟ گوتمان: خواو پێغەمبەرەكەیﷺ دەزانن، ئەویش بێ دەنگ بوو تاكو وامان زانی ناوێكی تری لێ دەنا جگه له ناوەكەی خۆی، ئەمجار فەرمووی: ئایا ئەم مانگە مانگی (ذي الحجة) نییه؟ گوتمان: بەڵێ، ئەمجار فەرمووی: ئەم شاره چی شارێكە؟ گوتمان: خواو پێغەمبەرەكەی دەزانن، ئەویش بێ دەنگ بوو تاكو وامان زانی كەوا ناوێكی تری لێ دەنا جگه له ناوەكەی خۆی، ئەمجار فەرمووی: ئایا ئەمه (البلد الحرام) نییه؟ گوتمان: بەڵێ)) ئەمجار له پاش ئەم باس كردنە خۆش و شیرینه و ڕەوانبێژییه كەم وێنەیه فەرمووی: ((فان دمائكم وأموالكم عليكم حرام كحرمة يومكم هذا في شهركم هذا في بلدكم هذا))، واته: كەوابوو بزانن خوێنەكانتان و سامانەكانتان لەسەرتان حەرامەوەكو حورمەتی ئەمڕۆ لەم مانگەتاندا و لەم شارەتاندا)).

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب الحج، باب الخطبة أيام منى (١٧٣٩) عن ابن عباس.

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب الحج، باب الخطبة أيام منى (١٧٤١)، ومسلم، كتاب القسامة، باب تغليظ تحريم الدماء و الأعراض و الأموال (١٦٧٩) عن أبي بكرة.

لەو پێناوەدا... ڕێزداران... خوێن یەکەم شتە خوای گەورە فەرمانی لەسەر دەدات لە نێوان دروستکراوەکانیدا لە ڕۆژی قیامەتدا... ئەمە ئاوڕدانەوەیەکە... بەڵام چۆن؟ ئێمە زانیمان کە یەکەم شت بەندەکان لە ڕۆژی قیامەت دەربارەی لێپرسینەوەی لەسەر دەکرێت نوێژە؟ وڵامەکە ئەوەیە کە هیچ جیاوازی و دژایەتییەك لە نێوان ئەو دوو فەرموودەیەدا نییە چونکە ڕاستی لە یەك چرا و سەرچاوەوە دەردەچێت ... کەوابوو ئەو دوو فەرموودەیە چۆن کۆ دەکرێنەوە وە لە هەردوو تێدەگەین، لە نێوان ئەو فەرموودیەی کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە و دەڵێت: ((إن أول شئ يقضي فيه يوم القيامة بين الناس في الدماء)) واتە: یەکەم شتێك لە ڕۆژی قیامەتدا لە نێوان خەڵکیدا حوکمی لەسەر بدرێت خوێنە)) وە لە نێوان ئەو فەرموودەیەی کە خاوەنی (السنن)ەکان ڕیوایەتیان کردووە ((إن أول ما يحاسب به العبد يوم القيامة الصلاة))[2] واتە: یەکەم شتێك کە لە ڕۆژی قیامەتدا بەندەکان لێپرسینەوەیان لەسەر بکرێت نوێژە)).

دەڵێین: نوێژ حەق و مافی خودایە و خوێن حەق و مافی بەندەکانە وە یەکەم شت لە ڕۆژی قیامەتدا فەرمانی لەسەر دەدرێت لە مافی بەندەکان ئەوا خوێنە ... ئەی خودایە!! ئەگەر ڕۆژ نزیك بووەوە لەسەر سەری مرۆڤەکان، دۆزەخیان هێنا کە حەفتا هەزار جڵەو (زمام)ی هەیە و لە گەڵ هەر جڵەو (زمام)ێکدا حەفتا هزار فریشتە هەن و ڕایدەکێشن و ئەویش هاوار دەکات و دەنەڕێنێت و پەست و تووڕە بووە کە هەرگیز لە پێش ئەو کاتە وا پەست نەبووە و لە پاش ئەوە بەم شێوەیە پەست نابێت...!! لەو کات و ساتەدا کابرای بکوژ هەموو ئەوانەی کە لە دونیادا کوشتبوویان دەیانبینێ وە ڕەنگە ژمارەیان نەزانێت، هەموویان لەو کات و ساتەدا

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الرقاق، باب القصاص يوم القيامة (٦٥٣٣)، ومسلم، كتاب القيامة، باب المجازاة بالدماء في الآخرة (١٦٧٨) من حديث ابن مسعود رضي الله عنه.

٢ـ أخرجه الترمذي في أبواب الصلاة، باب ما جاء أن أول ما يحاسب به العبد يوم القيامة الصلاة (٤١٣)، والنسائي كتاب الصلاة، باب المحاسبة على الصلاة (١ / ٢٣٢)، وابن ماجه، كتاب إقامة الصلاة، باب أول ما يحاسب به العبد الصلاة (١٤٢٥)، وأحمد (٢/ ٢٩٠، ٤٢٥)، وصححه الألباني في((الصحيحة)) (١٣٥٨)من حديث أبي هريرة رضي الله عنه

دەبینیٚ لەسەر زەوی مەحشەر لە بەر دەستی خوای پادشاو باڵا دەستدا ئەوانیش هەموو لە دەوری کۆبوونەتەوە و رایدەکێشن بۆ ئەوەی لە بەر دەستی پادشای پادشاکاندا رایبوەستێنن... هەموو کوژراوەکان (دەمەوێت لە گەڵ مندا بە دڵت لەو دیمەنەدا بژیت) چەندی کوشتووە؟ دە کەسی کوشتووە!! هەزاری کوشتووە!! ئوممەتێکی کوشتووە!! هەموویان دێن و هەر یەك لە کوژراوەکان دێن و خۆیان و برینەکەیان کەوا هێشتا خوێنیان لیٚ دەتکیٚ... ئەی خودایە ..!!سەد کەس لە دەوری ئەون... یان هەزار کەس دەوریان لیٚ گرتووە وە هەمووان توند دەستیان پێوە گرتووە و راپێچی دەکەن و پاڵی پێوە دەنێن بۆ ئەوەی لە بەر دەستی پادشای حەق و راستیدا رایبوەستێنن وە هەموو یەکێك لە کوژراوەکان بە پەروەردگارەکەی دەڵێت: ئەی پەروەردگارمان ... پرسیاری لیٚ بکە بۆ منی کوشت؟ ئەو نازانێت!! زۆربەی ئەو بکوژانە نازانن، زۆربەی کوژراوەکان نازانن بۆ کوژران؟ ئەوانە بۆ کوژران؟ ئەی ئەوانە بۆ خەڵکیان کوشت؟ لە پێناوی نەوتدا خەڵکی دەکوژرێت؟ یان لە پێناوی باوەڕێکی دەمارگیری سەرسەخت و گەنیو و بۆگەندا، خوێن دەرێژن و لاشەکان پارچە پارچە دەکەن وە چەندەها شارستانیەت لە ناو دەبەن و چەندەها شار دەروخێنن و چەندەها کارگە وێران دەکەن و چەندەها خانوو چەندەها کێڵگە؟ ئایا بۆ مرۆڤ بە برای مرۆڤی ئەو کردارە ناشرینە دەکات؟ بۆ مرۆڤ بە راستی ئاشتی بڵاو ناکەنەوە و دەستەبەری ناکەن؟!! بۆ کەسە زیرەکانی جیهان بە راستی ئاشتی بڵاو ناکەنەوە و دەستە بەری ناکەن؟ بۆ ئەوەی مرۆڤەکان بە ئاشتی بژین هەروەکو چۆن پێغەمبەری ئاشتیﷺ فەرموویەتی: ((أفشوا السلام وأطعموا الطعام وصلوا والناس نيام، تدخلون الجنة بسلام))[١] واتە: ئاشتی بڵاو بکەنەوە و سەلام لە یەکتر بکەن و نانی خەڵکی بدەن و لە کاتێکدا نوێژ بکەن خەڵکی خەوتبن و ئەوا بە ئاشتی و ئارامییەوە دەچنە

١ـ أخرجه الترمذي كتاب صفة القيامة باب (٤٢) (٢٤٨٥) وقال: ((حديث صحيح))، وابن ماجه كتاب إقامة الصلاة باب ما جاء في قيام الليل (١٣٣٤)، وفي الأطعمة (٣٢٥١)، وأحمد (٤٥١/٥)، والدارمي (١٤٦٠، ٢٦٣٢)، وابن أبي شيبة في ((المصنف)) (٣٥٨٤٧)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٥٦٩) من حديث عبدالله بن سلام رضي الله عنه.

بەهەشتەوە)) بەڵێ... هەموو دینەکەمان ئاشتییە وە سڵاوی ئیمانداران ئاشتی یە(السلام) لە نوێژەکەتدا بە ئاشتییەوە نەبێت لێ نابێتەوە (السلام) ناچیتە بەهەشتەوە ئیللا فریشتەکانی خوا بە ئاشتییەوە پێشوازیت لێ دەکەن... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُۥ سَلَٰمٌ﴾ الأحزاب: ٤٤، واتە: ئەو ڕۆژەش کە بە دیداری ئەو دەگەن ڕێز و تەحیەیان سەلامە بە سڵاو کردن لە لایەن خوای میهرەبانەوە پێشوازییان لێ دەکرێت)).

جا خودایە... پەروەردگارمان... ئاشتی دابەزێنە سەر هەموو زەوی... ئەمجار لە پاش ئەوە پێغەمبەری ڕەحمەت و میهرەبانیﷺ کە خوای گەورە ڕەوانەی کردووە تا ببێتە ڕەحمەتێك بۆ هەموو جیهان تۆمەتبار دەکرێت بە تۆقاندن، ئەو ڕەحمەتە بۆ هەموو مرۆڤایەتی نەك تەنها بۆ موسڵمانان﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا رَحۡمَةً لِّلۡعَٰلَمِينَ﴾الأنبياء: ١٠٧، واتە: ئێمە هەر بۆیە تۆمان نارد کە ڕەحمەت و بەزەیی و میهرەبانییەك بیت بۆ هەموو جیهانیان تادەستی تەواوی مەردوم بەرەو هیدایەت و ڕێگەی بەختیاری بگری)).

کەوابوو کوشتن تاوانێکە لە ناشرینترین تاوانەکان پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: (هەروەکو لە (سنن النسائي) دا بە سەنەدێکی (حسن)[1] لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە ((يجيء المقتول متعلقا بالقاتل و أوداجه تشخب دما، يقول: يا رب، سل هذا فيم قتلني)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا کەسی کوژراو دێت و دەستی گرتووە بە بکوژەکەیەوەو برینەکانی هێشتا خوێنییان لێ دەتکێ، دەڵێت: ئەی پەروەردگاری من ! پرسیار لەم کەسە بکە لە بەر چی منی کوشت؟)).

ئایا وڵامەکەت چی دەبێت ئەی بکوژ؟ وە تۆ ئەی ئەو کەسەی کە خوێن هەرزان دەکەیت و دەردەچیت بۆ کوشتنی هەر مرۆڤێك بۆ تۆڵە سەندنەوەیەکی کوێرانە؟ وریابە کە نابوتترین تاوان و شەرمەزارترین تاوان کە لەسەر ڕووی زەویدا ڕوودەدات

١ـ أخرجه النسائي، كتاب ((تحريم الدم))، باب ((تعظيم الدم)) (٣٩٩٩)، وفي ((الكبرى)) (٣٤٦٨)، والترمذي كتاب ((تفسير القرآن))، باب ((ومن سورة النساء)) (٣٠٢٩)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن الترمذي والنسائي)).

لە پاش هاوەڵ دانان بۆ خوای گەورە کوشتنی نەفسێکە کە خوای گەورە حەرامی کردووە تەنها بە حەقی خۆی نەبێت... ئایا ئەو حەق و مافە چییە؟.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرمودەی (ابن مسعود) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا یحل دم امرئ مسلم، یشهد أن لا الـه الا الله وأني رسول الله، إلا بإحدى ثلاث: النفس بالنفس..))، واتە: خوێنی هەر موسڵمانێك کە شایەتی دابێت هیچ خوایەك نییە شایەنی پەرستن بێت تەنها (الله) نەبێت و محمد نێردراوی ئەوە حەڵاڵ نییە تەنها بە یەکێ لەم سێ شتە نەبێت: نەفس بەرانبەر بە نەفس ..)) واتە: بکوژ کاتێ دەکوژێت ئەوا فەرمانڕەوا و دەسەڵات بەر پرسیارە ئەگینا کۆمەڵگای موسڵمانان دەبووە پاشاگەردانی وە هەرکەسێ کێی بویستایە بکوژێ وە لە هەر کاتێکدا بیەوێ ئەوا دەیکوشت !! جا خوێن حورمەتی تایبەتی خۆی هەیە هەروەکو چۆن باسمان کرد﴿ ٱلنَّفۡسَ بِٱلنَّفۡسِ ﴾ خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَلَكُمۡ فِي ٱلۡقِصَاصِ حَيَوٰةٞ يَٰٓأُوْلِي ٱلۡأَلۡبَٰبِ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ﴾ البقرة: ١٧٩، واتە: ئەی خاوەنانی فام و ژیری ! لەم تۆڵە وەرگرتنەوەدا ژیانی خۆش و مەزنتان هەیە، واتە: ئەم یاسایە دەبێتە مایەی مانەوەی ژیانی مرۆڤ و خۆ دورگرتن لە کوشت و کوشتار، چونکە کابرای بکوژ بزانێ کەسێ بکوژێ دەکوژرێتەوە ئیتر دەس درێژی بۆ سەر گیانی ئەم و ئەو ناکات، بەڵکو لە بەر ئەو یاسایە لە سنوورەکانی خوا خۆبپارێزن ئاسوودەیی و بەختیاری بۆ وڵات و ناوچەکەتان بگەڕێتەوە و خوێن ڕێژی نەکرێ)) .

(...والثيب الزاني ...) پاشان دەگەڕێمەوە بۆ لای ماناکەی (انشاء الله) لە نیشانەیەکی تر لە نیشانەکانی قیامەت ((.. والتارك لدينه المفارق للجماعة)) واتە: ئەو کەسەی واز لە دینەکەی خۆی دەهێنێت و لە کۆمەڵی موسڵمانان جیا دەبێتەوە)).

١ـ أخرجه البخاري، كتاب ((الديات))، باب ((قول الله تعالى: ﴿ ٱلنَّفۡسَ بِٱلنَّفۡسِ وَٱلۡعَيۡنَ بِٱلۡعَيۡنِ ﴾ المائدة: ٤٥، (٦٨٧٨)، ومسلم، كتاب ((القسامة))، باب ((ما يباح به دم المسلم)) (١٦٧٦).

کەوابوو ئیسلام زۆر لە هیچ کەسێك ناکات بۆ هاتنە ناو دینەکەوە دەبێ ئەمە وەکو بناغەیەك بزانیت، جا ئێمە ئەم دینە دەگەیەنین و بۆ خەڵکی ڕوونی دەکەینەوە بە ڕاستی و دانایی و میهرەبانی و ئەدەب و خۆ بەکەم زانینەوە جا هەر کەسێ لە پاش ئەم گەیاندنەوە و پاش ئەم بانگەوازە و پاش ئەم ڕوونکردنەوەیە گوتی: نەخێر نایەمە ناو ئەم دینەوە ئەوا ئەو قسەی بۆ دەکەین هەروەکو چۆن خوای گەورە بۆی کردووە ﴿لَآ إِكۡرَاهَ فِي ٱلدِّينِۖ قَد تَّبَيَّنَ ٱلرُّشۡدُ مِنَ ٱلۡغَيِّۚ﴾ البقرة: ٢٥٦، واتە: لە دینی ئیسلامەدا داسەپاندن و ناچار کردن و زەبر و زەنگ نییە بۆ دینداری و وەرگرتنی ئایینی ئیسلام، چونکە بێ گومانە کە ڕێگای چاك و ڕاست لە ڕێگای ناڕاست و کوفر و تووله ڕێگاکان لێك جیاکراوەتەوە و ئاشکرا و نمایانە جا لە بەر ئەوە نایەوێ زۆر لە هیچ کەسێك بکرێت بۆ ئیسلامبوون و هەر کەسەش بە مەیلی خۆیەتی)) . وە دەڵێین هەروەکو چۆن خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَقُلِ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكُمۡۖ فَمَن شَآءَ فَلۡيُؤۡمِن وَمَن شَآءَ فَلۡيَكۡفُرۡۚ﴾ الكهف: ٢٩، واتە: پێیان بڵێ: ئەی پێغەمبەرﷺ هەق و ڕاستی تەنها هەر ئەوەیە کە لە لای پەروەردگارتانەوە هاتووە بۆتان، کەواتە دوای ئەو بێ دینە غافڵانە مەکەون ئینجا پاش دەرکەوتنی هەق و ڕاستی هەمووشتان سەربەستن کێ باوەڕ دێنێ و موسڵمان دەبێ با بڕوا بێنێ و کێیش دەیەوێ کافر و بێ بڕوا بێت با هەر کافر بێت دیارە ئەمە هەڕەشەیە چونکە هەرگیز خوای گەورە ڕازی نییە بە کوفر و داوا لە خەڵك ناکات کە: بچن ڕێبازی کوفر هەڵبژێرن لەولایشەوە هەق و ناهەق بە بوون و نەبوونی سامانی ئەم دونیا نییە هەتا وا بزانن هەموو دەوڵەمەندێك ڕاست و چاك و پاکە، هەموو هەژارێکیش نەگریس و نەگبەتە)). خوا گەورە دەفەرموێت: ﴿لَكُمۡ دِينُكُمۡ وَلِيَ دِينِ﴾ الكافرون: ٦، واتە: دین و ئایینی خۆتان بۆ خۆتان و منیش دین و ئایینی خۆم بۆ خۆم)) ئەوە لە پاش بانگەواز و ڕوونکردنەوە بەڵام بیربکەرەوە و تێفکرە... ئەگەر بە ویستی خۆی هاتە ناو دینەکەوە وە بە هەڵبژاردنی خۆی و حەزی خۆی ئەوا بۆی نییە چیتر لە دینەکەی دەرچێت هەرکاتێك بیەوێ بۆ ئەوەی بنکەکانی کۆمەڵگای

موسڵمانان بهێنێته لەرزە!! نەخێر... بە هیچ شێوەیەك بۆی نییە، بەڵام مافی خۆیەتی لە پاش گەیاندنی دینەكە بڵێت: من دێمە ناو ئەم دینەوە یان نایەمە نێو ئەم دینەوە بەڵام ئەگەر هاتە ناو دینەكەوە و هەر كاتێك بیەوێت دەرچێت ئەوا لە دینی خوادا نەویستراوە وە نێوە لەسەر رووی زەویدا دەستورێكم بۆ بهێنن كە بە ئەمە رازی بێت بۆ ئەندامەكانی و ئەهلەكەی بەڵكو ئەگەر كەسێك لە دەستوری دەوڵەتێك لە دەوڵەتەكان دەرچێت ئەوا بە خیانەتی مەزن تۆمەتبار دەكرێت (الخيانة العظمى) وە هەموومان دەزانین سزای خیانەتی گەورە چییە... ئەویش كوشتنە، ئایا گومانت چۆنە كەسێك خیانەت لە دینی خوا بكات وە خیانەت لە خوا و پێغەمبەرەكەی ﷺ بكات خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَخُونُواْ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ وَتَخُونُوٓاْ أَمَٰنَٰتِكُمْ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾ الأنفال: ٢٧، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە ! گزی و خیانەت لە خوا و لە پێغەمبەر و لە سپاردەكانتان مەكەن، بۆ خۆیشتان چاك ئەزانن كە گوناه و تاوانی خەیانەت كردن چەندە گەورەیە و دەشكەرێتەوە سەر ئەستۆی ئێوە)).

كەوابوو رێزداران ... كوشتن نابوتترین و ناشرینترین تاوانە لەسەر رووی زەویدا لە پاش هاوەڵدانان كە ئەنجام دەدرێت... حەزم دەكرد لە باسی ئەم تاوانە گەورەدا زیاتر بڕۆم كەوا پێغەمبەری هەڵبژێردراو ﷺ كردوویەتی بە نیشانەیەك لە نیشانەكانی قیامەت پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى يكثر الهرج)) قالوا: وما الهرج يا رسول الله؟ قال: ((القتل القتل)) واتە: قیامەت هەڵناسێت تاكو (الهرج) زۆر نەبێت، فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ (الهرج) چییە؟ فەرمووی: كوشتنە كوشتن))

لە ریوایەتێكی تردا كە لە پێشدا باسمان كرد ((والذي نفسي بيده لاتذهب الدنيا حتى يأتي على الناس يوم لا يدري القاتل فيم قتل، ولا المقتول فيم قتل)) واتە: سوێند بەو كەسەی كە گیانی منی بە دەستە ئەم دونیایە بە سەر ناچێت تاكو رۆژێك دێت بە سەر خەڵكیدا كەوا بكوژ نازانێت بۆ دەكوژێت و كوژراویش نازانێت بۆ كوژراوە)).

لە نیشانەکانی قیامەت

زۆربوونی زینا و داوێن پیسی

ئەم نیشانەیە یەکێکە لە نیشانە ترسناکەکان کە ئاشکرا بووە و بڵاو بووەتـەوە لەم سەردەمەدا... بەڵام ئایا پێغەمبەری خواﷺ باسی ئەمـەی کـردووە؟ وە باسی ئەوەی کردووە کەوا بڵاوبوونەوەی داوێن پیسی لە نیشانەکانی قیامەتە؟ بەڵێ ...

ئەی خودایە ... خێزانـەکانمان و کـچەکانمان داپۆشـە و منداڵـەکانمان بپـارێزە و لاوەکانمان چاکەکار بکە وە داوێنمان بپارێزە ئەی بە بەزەییترین میهرەبانەکان ..

ئەی ڕێزداران ... زینـا تـاوانێکی ترسـناکە . یەکێکـە لـە تاوانـە گـەورەکان کـە دڵەکان لە بن دەردەهێنێ وە ناموس و شەرەفی مرۆڤایەتی کـە بـە مـیرات بۆیـان بـە جـێ مـاوە . جا ئـەتك کردنی ئـەم ناموسـە کـارێکی تۆقێنـەرە، بۆیـە پێغەمبـەری خواﷺ زینای بە نیشانەیەك لە نیشانەکانی قیامەت ژماردووە.

ئیمامی (البخـاری ومـسلم)[1] ڕیوایـەتیان کـردووە لـە فەرموودەیـەکی (أنـس) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرمویەتی: ((إن من أشراط الساعة: أن يرفع العلـم، ويثبـت الجهل، ويشرب الخمر، ويظهر الزنا))، واتە: لە نیشانەکانی قیامەت: زانست و زانیاری بـەرز دەبێتـەوە و نـەفامی جێگیر و دامـەزراو دەبێـت و مـەی دەخورێتـەوە و زینـا ئاشکرا دەبێت)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە(مسلم) ڕیوایەتی کردووە ((ويفشوا الزنا)) واتە: زینـا بـڵاو دەبێتەوە)).

لە ڕیواتێکی لای (البخاری)[2]: ((ويكثر الزنا)) واتە: زینا زۆردەبێت)).

جا زینا زۆر بووە و بڵاو بووەتەوە وە حەزم دەکـرد لێـرەدا سـەرژمێرییەك هەیـە

١ـ أخرجه البخاري، كتاب العلم، باب رفع العلم وظهور الجهل، (٨٠، ٨١)، ومسلم كتاب العلم، باب رفـع العلـم وقبضه (٢٦٧١، ٢٦٧٢).

٢ـ عند البخاري، كتاب النكاح، باب يقل الرجال و يكثر النساء (٥٢٣١).

باسی بکەم کە لە سەری ڕاوەستام و قەبارە و گەورەیی تاوانی زینا لام ئاشکرا بوو لەسەر ڕووی زەویدا لە ئەورووپا و ئەمریکا و هەندێ لە وڵاتە ئیسلامییەکان!

سوێند بە خوا هیچ ڕێگرێك لە ڕێگامدا نەبوو ئەو سەرژمێر و لێکۆڵینەوەیە باس بکەم تەنها ئەوە نەبێ کە ترسام دڵەکانتان بە هۆی ئەم چەند کاغەزە بچووکانەوە رابچەڵەکێنم، گومان دەکەم کە هەندێ لەو برایانەی سەردانی ئەو سایتانەی سەر تۆڕی ئەنتەرنێت دەکەن باش دەزانن تا چەند قەبارەی ئەو سەرژمێرییە بە شێوەیەکی ترسناك زۆر بووە بە ڕاستی ئەوە کارێکی ترسناك و ناشیرین و نابووتە!!

لەم سەردەمەدا فلیمەکانی داوێن پیسی وێنەگیراوە, وە گواستراوەتەوە بۆ زۆربەیماڵی موسڵمانان وە زۆرێك لە خەڵکی شەوانە دەمێننەوە... نەك بۆ ئەوەی لە گەڵ خوادا بن یان لە گەڵ نوێژدا بن وە نەك لە گەڵ سوننەتی پێغەمبەری خوادا ﷺبمێننەوە بەڵکو لە گەڵ ئەو فلیمە داوێن پیس و بێ ئابڕووانە شەوگار دەمێنێتەوە لە گەڵ زینادا... هەرگیز قەبارە و ژمارەی ئەو هەموو پەیوەندییانەم لە بیر ناچێت وە ئەو هەموو پرسیارە ترسناکانە دێت بۆ ئەوەی لە هەموو کاتژمێرێکدا پرسیار بکات دەربارەی ئەم نەخۆشییە کە زۆربەی ماڵەکانی وێران کردووە ... جا زۆربەی پیاوان وازیان لە ژنەکانیان هێناوە بە هۆی ئەو فلیم و گۆڤارانەوە کە وێنەی ئەو فلیمە داوێن پیسانەی گرتووە بە هەموو شێوەکانییەوە... و لا حول ولا قوه الا بالله.

جا زینا تاوانێکی ناشیرین و نابووتە ئەگەر ژنێك یان کچێك زینا بکات ئەوا سەری باوکی شۆڕ دەکات و سەری دایکی و سەری براکانی و خێزانەکەی دەکاتە ناو گڵ و قوڕاودا،ئەگەر کچێك بە هۆی زیناوە سك پڕ بوو وە لە ئەنجامی تاوانەکەی ترسا ئەوا دەیکوژێت بۆیە دوو تاوان لە تاوانە گەورە و ترسناکەکان ئەنجام دەدات کە ئەوانیش: تاوانی زینا و تاوانی کوشتنە کە هەردوو لە تاوانە گەورەکانن!!

ئەگەر ژنێك شووی کردبوو، کەوتە ناو تاوانی زیناوە و خوای گەورە تاوانەکەی داپۆشی و شاردییەوە ئەویش منداڵی زینای هێنایە ژوورەوە بۆ لای پیاوەکەی و بۆ لای ماڵەکەی و، بۆ لای منداڵ و کەس و کارەکەی ئەوا کەسێکی ئەجنەبی

هێناوەتـە ژوورەوە بـۆ لایـان، کـاتێ دوو بـە دوو بێتـەوە کەسـێکی ئەجنەبییـە لـە میراتەکەیاندا دەبات لە کاتێکدا هـیچ مـافێکی نییـە، پیـاو ئەگـەر زینـای کـرد ئـەوا حورمەتی بـرا و خوشـکانی ئـەتك کـردووە... بـە ڕاسـتی تـاوانێکی گـەورە و تاڵـە و هەست بە تاڵی دەکەیت کاتێ کە تەنها باسی دەکەیت بۆیە خوای گـەورە لـە چـەند ئایەتێکی توندا دەفەرموێت: ﴿ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِي...﴾ النـور: ٢، واتە: ئەو کوڕ و کچەی کە تاوانی زینایـان ئەنجامـداوە ...)) لـە پێـشان بـە کـچە داوێـن پیـسەکە (الزانیـە) دەستی پێ کردووە چونکە ئەو ڕێگاکە خۆش دەکات، زۆر ئەسـتەمە پیاوێـك بگاتـە ئافرەتێك و بگاتە ئەو تاوانە گەورە و قێزەونە بە بێ ئەوەی ئافرەتەکـە بـە تـەواوی ڕێگاکەی خۆش نەکردبێت... ئەی خوشکی موسڵمانم ... لـە خـوا بترسـە لـە جـل و بەرگەکەتدا... لە پۆشـاکەکەتدا... لـە وشـەکانتدا... لـە چۆنییەتی دەرچـوونت و، ملکەچی قسەکانیان مەبە ..

ئـەی خوشـکی موسـڵمانم ... وریابـە... شـەیتان هـەنگاونانی هەیـە وە خـوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا۟ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَٰنِ﴾ البقرة: ١٦٨، واتـە: هـەرگیز بـە شوێن هەنگاوەکانی شەیتانیـشدا مـەڕۆن و پـەیڕەوی لـێ مەکـەن)) ڕەنگـە ئـافرەت یەکەم جار نەکەوێتە ناو زیناوە ڕەنگە یەکـەم جـار ئـەو هەڵـە گەورەیـە بـە پیـاوان نەکات بە ئەنجامدانی زینا ... لێرەدا چەند هەنگاوێك هەیە... ئەگەر یەکەم هـەنگاو هەنگاو بنێیت... ئەگەر خوا نەتپارێزێ — ئەوا تێدەکەویت وە ئەگەر یەکەم هـەنگاو بنێیـت ئەگـەر خـوا نـەتپارێزێت ئـەوا دەهاوێژرێیتـە خـوارەوە ئـەی خودایـە بـە پارێزگاری خۆت بمانپارێزە .... یا أرحم الراحمین.

خوای گـەورە دەفـەرموێت ﴿ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِي فَٱجْلِدُوا۟ كُلَّ وَٰحِدٍ مِّنْهُمَا مِا۟ئَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِى دِينِ ٱللَّهِ﴾ النـور: ٢، واتە: ئەو کچ و کوڕەی زینـا و داوێـن پیـسی ئەکـەن دەبێ لە هەریەکەیان سەد جەڵدە (شەلاق)ی لێ بدەن ئەمە تۆڵـەی هـەر کەسێکە (نێر یان مێ) پێشتر بە شێوەی شەرعی جووت نەبووبێ (واتە: کچ و کوڕ) بن، نـابێ بـەزەیی و نـەرم و نیـانی و سـۆز بتـانگرێ لـە بەرامبـەر هەریـەك لـەو دوانـەوە لـە

ڕاپەڕاندنی حوکمی خوادا واتە: لەکاتی جێبەجێ کردنی بڕیاری خوادا توندو تیژبن و بەزەییتان بە زیناکەراندا نەیەتەوە بەوشێوەیە ژمارەی شەلاقەکان یا بەردە بارانەکە وەکو خۆی جێ بە جێ نەکەن)) . خوای بەخشندە و میهرەبان و بەسۆز و بە بەزەیی ئەو قسەیەی فەرمووە ﴿ وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۖ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ الزَّانِي لَا يَنكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ ۚ وَحُرِّمَ ذَٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴾ النـور: ٢ـ ٣، واتـە: نابێ بەزەیی و نەرم و نیانی و سۆز بتانگرێ لە بەرامبەر هەریەك لەو دوانەوە لە ڕاپەڕاندنی حوکمی خوادا، ئەگەر ئێوە باوەڕتان بە خوا و بە ڕۆژی دوایی هەیە جا بۆ ئەوەی ئەو دوانە پتر ئێشیان پێ بگات و خەڵکیش پەند وەرگرن با کۆمەڵێ لە بڕواداران ئامادەی سزاکەیان ببن و ببینن (٢) پیاوی زیناکەر و داوێن پیس هەردەبێ ژنی زیناکەر و داوێن پیس وە یان موشریك و بتپەرست مارە بکات بۆ خۆی، ژنی زیناکار و داوێن تەڕیش وە پیاوی زیناکار و موشریکیش هەروا ئەبێ بێگومانە ئەو جۆرە شووکردنە و(مارەکردنی ژنانی زیناکاران) لەسەر بڕوادارانی داوێن پاك حەرام کراوە، چونکە زیانی گەورە تێدایە(٣) .

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾ الفرقان: ٦٨ـ ٧٠، واتە: ئەوانەی وێڕای خوا هیچ پەرستراوێکی تر ناپەرستن، کەسێکیش ناکوژن کە خوا کەشتنی یاساغ کردبێ، مەگەر بە هەق و ڕەوا. زینا و داوێن پیسیش ناکەن وە هەرکەسێ ئەو کاروکردەوە ناپەسەندانە بکات ئەوە لە دوارۆژدا دەگات بە سزای تاوانەکـەی خـۆی .(٦٨) لـە ڕۆژی قیامەتیشدا دوو بەرامبەر ئـازار دەدرێ و بـە سووکی و زەلیلی و ڕیسواییەوە بە هەتا هەتایی هەر لەوێدا ئەمێنێتەوە .(٦٩)

مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوە و بڕوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ دەگۆڕێت بەچاکە، هەمیشە خوا گوناه پۆش و میهرەبانە(٧٠))).

یا هاتکا حرم الرجال و تابعا	طرق الفساد فأنت غیر مکرم
من یزني في قوم بألفي درهم	في قومه یزن بربع درهم
إن الزنا دین إذا أستقرضته	کان الوفا من أهل بیتک فأعلم

واتە: ئەی ئەو کەسەی کە حورمەتی پیاوانت ئەتك کردوو و شوێنی ڕێگای خراپەکاری کەوتوویت بزانە کە تۆ کەسێکی بێ ڕێزی، بزانە کە هەرکەسێ لە گەڵ خەڵکیدا زینا بکات بە دوو هەزار درهم ئەوا لە گەڵ کەس و کارەکەیدا بە چارەکە دەرهەمێك زینا دەکرێت، بزانە کەوا زینا قەرزە، ئەگەر قەرزت کرد، ئەوا دانەوەی ئەو قەرزە لەسەر کەس و کارەکەت دەبێت.

زۆر کەس هەیە وا دەزانێ دەتوانێت ئەوەی بیەوێ بیکات... هەرچی ویستی لە سەری بوو ئەوا بیکات... دڵنیابە لە سزا و تۆڵەکەی! جا وریابە...

دڵنیابە کە زینا قەرزە و دەبێ بدرێتەوە لەم دونیایەدا و لە پێش قیامەت وە دەربارەی زینا پێغەمبەرمانﷺ فەرموویەتی: لە کاتێکدا سزا و تۆڵەی زینا ڕووندەکاتەوە.. هەروەکو لە فەرموودەیەکی (سمرە ی کوڕی جندب الطویل)ەوە هاتووە لە (صحیح البخاري)[١] دایە، تیایدا هاتووە کە (جبریل و میکائیل) هاتوون بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ و بە ئەویان فەرمووە: ((انطلق انطلق، قال: فانطلقنا فأتینا علی مثل التنور أعلاه ضیق وأسفله واسع)) واتە: بە ڕێکەوە بە ڕێکەوە، دەڵێت: ئێمەیش دەرچووین و کەوتینە ڕێ، جا چووینە جێگایەك وەکو تەنوور وابوو سەرەوەی فراوانە و خوارەوەی تەنگە)) ئایا لەگەڵ مندا ئەو دیمەنە دەهێنیتە پێش چاوی خۆت ؟((قال الصادق: ((فأتینا علی مثل التنور فأطلعنا فیه، فإذا فیه رجال

١ـ أخرجه البخاري،کتاب الجنائز، باب ما قیل في أولاد المشرکین (١٣٨٦)، وفي کتاب التعبیر، باب تعبیر الرؤیا بعد صلاة الصبح (٧٠٤٧).

ونساء عراة، يتوقد تحته نارا فإذا اقترب ارتفعوا، حتى كاد أن يخرجوا (من التنور)، فإذا خمدت رجعوا فيها))واتە: ڕاستگۆﷺ فەرمووی: ئەمجار چووینە سەر شتێك وەكو تەنوور وابوو، ئێمەش تەماشامان كرد و بینیمان چەندەها پیاو و چەندەها ئافرەتی بە ڕووتی لێیە لە ژێرەوەی ئاگری تێدا هەڵگیرساوە هەركاتێك لێیان نزیك ببێتەوە ئەوان بەرز دەبوونەوە تاوەكو خەریك بوو لە تەنوورەكە دەردەچن، ئەگەر ئاگرەكە كپ ببێتەوە ئەوا دیسان دەگەڕێنەوە ناوەوە))، واتە: بۆ قوڵایی و بنی تەنوورەكە، فقال النبيﷺ: من هؤلاء يا جبريل؟ قال: وأما الرجال والنساء العراة الذين في مثل بناء التنور و فإنهم الزناة والزواني))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەی جبریل ئەوانە كێن؟ فەرمووی: ئەو پیاو و ژنانەی، كە لە ناو ئەو شێوە تەنوورەدا بوون ئەوانە پیاوان و ژنانی داوێن پیس و زیناكارن)).

لە هەردوو كتێبی (الصحیح) دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی كوڕی مسعود)ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لایحل دم امرئ مسلم يشهد أن لا اله إلا الله وأني رسول الله إلا بإحدى ثلاث: النفس بالنفس والثيب الزاني))، واتە: خوێنی هەر موسڵمانێك شایەتی دابێت كە هیچ خوایەك نییە شایەنی پەرستن بێت تەنها (الله) نەبێت و محمد نێردراوی ئەوە حەڵاڵ نییە تەنها بە یەكێ لەم سێ شتە نەبێت: نەفس بەرانبەر بە نەفس و كەسێك زینا بكات لە كاتێكدا خاوەنی ژن بێت...)).

واتە هەركەسێ زینای كرد و لە كاتێكدا خاوەن ژن بوو، خوای گەورە ڕزقێكی حەڵاڵی پاكی پێ بەخشیوە بەڵام ئەو وازی لە حەڵاڵ هێناوە وە دەڕوات بۆ لای حەرام و گەنیو ((والتارك لدينه المفارق للجماعة))، واتە: ئەوەی واز لە دینەكەی خۆی دەهێنێت و لە كۆمەڵی موسڵمانان جیا دەبێتەوە)).

لە هەردوو كتێبی (الصحیح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هریرە)ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن، ولا يسرق

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب ((المظالم))، باب ((النُّهْبَى بغير إذن صاحبها))، (٢٤٧٥)، ومسلم كتاب ((الإيمان))، باب ((نقصان الإيمان بالمعاصي)) (٥٧).

السارق حين يسرق وهو مؤمن، ولا يشرب الخمر حين يشربها وهو مؤمن))، واته: کاتێ کەسی زیناکار لەو کاتەدا زینا دەکات ئەوا ئیماندار نییە، کاتێ کەسی دز لەو کاتەدا دزی دەکات ئەوا ئیماندار نییە وە کاتێ کەسی مەیخۆر لەو کاتەدا مەی دەخواتەوە ئەوا ئیماندار نییە)).

لە گوتەیەکی تردا لە (ابن عەبباس)[1]ەوە هاتووە کەوا پێغەمبەری خوا(ρ) فەرموویەتی: ((لا يزني العبد حين يزني وهو مؤمن، ولا يسرق حين يسرق وهو مؤمن، ولا يشرب حين يشرب وهو مؤمن، ولا يقتل حين يقتل وهو مؤمن))قال عكرمة: قلت لأبن عباس: كيف ينزع الإيمان منه؟ قال هكذا: وشبك بين أصابعه، ثم أخرجها، فإن تاب عاد إليه هكذا، وشبك بين أصابعه)) واتە: کاتێ بەندەیەك زینا دەکات لەو کاتەدا زینا دەکات ئەوا ئیماندار نییە، کاتێ کەسێ دزی دەکات لەو کاتەدا دزی دەکات ئەوا ئیماندار نییە وە کاتێ کەسی مەیخۆر لەو کاتەدا مەی دەخواتەوە ئەوا ئیماندار نییە، کاتێ کەسی بکوژ کەسێك دەکوژێت لەو کاتەدا کە دەیکوژێت ئیماندار نییە، عکرمە فەرمووی: بە (ابن عباس) م گوت: چۆن ئیمانی لێ دەسێنرێتەوە؟ ئەویش فەرمووی: بەم شێوەیە (پەنجەکانی کردە نێو یەکتردا و ئەمجار دەریهێنا)وە ئەگەر تەوبەی کرد ئەوا ئیمانەکەی بەم شێوەیە بۆ دەگەڕێتەوە(ئەمجار پەنجەکانی کردە نێو یەکتردا))).

ئیمامی بوخاری ریوایەتی کردووە (تعليقا بصيغه الجزم)[2] کە فەرموویەتی: ((ينزع منه نور الإيمان في الزنى))، واتە: روناکی ئیمانی لێ دەردەهێنرێت بە هۆی زیناوە)).

ئیمامی (الطبري) لە (تهذيب الآثار)و ابن عساكر لە (التاريخ) دا ریوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (منقطع)[1] لە (عبدالله ی کوڕی رواحە)، کە فەرموویەتی: ((إن

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب ((الحدود)) باب ((إثم الزناة)) (٦٨٠٩).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب ((الحدود)) باب ((الزنى وشرب الخمر))، قبل حديث (٦٧٧٢)، ووصله ابن أبي شيبة في ((كتاب الإيمان)) (٩٤) ولفظه أن ابن عباس قال لغلمانه: ((من أراد منكم الباءة زوجناه، لا يزني منكم زان إلا نزع الله منه نور الإيمان، فإن شاء رده، و إن شاء أن يمنعه منعه))، وحسنه الشيخ الألباني هناك.

مثل الإيمان مثل قميصك، بينما أنت وقد نزعته إذ لبسته، وبينما أنت قد لبسته إذ نزعته)) واتە: نموونەی ئیمان وەکو نموونەی کراسەکەت وایە، لە کاتێکدا تۆ دایدەکەنیت ئەگەر لەبەرت کردبوو وە لە کاتێکدا تۆ لەبەری دەکەیت ئەگەر داتکەندبوو))[1].

پرسیار کرا لە (ابو هريرە) دەربارەی ئەو فەرموودەیە: ((لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن))، ئەو کاتە ئیمانەکەی لە کوێیە؟ فەرمووی: (ئا بەم شێوەیە لە سەری دەبێت) بە دەستەکانی ئیشارەتی کرد... ئەگەر وازی هێناو تەوبەی کرد ئەوا ئیمانەکەی بۆ دەگەڕێتەوە))[2].

ئەمەیشە ڕاستکردنەوەی فەرموودەیەکی پێغەمبەری خوایە ﷺ کە (ابو داود والحاكم و جگە لەوان)[3] ڕیوایەتیان کردووە لە (ابو هريرە) وە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إذا زنى الرجل خرج منه الإيمان كان عليه كالظلة، فإذا انقلع رجع إليه الإيمان))، واتە: ئەگەر کەسێك زینای کرد ئەوا ئیمانەکەی لێی دەردەچێت، لەسەر سەری وەکو سێبەرێك دەمێنێتەوە، ئەگەر وازی لە زیناکەی هێنا ئەوا بۆی دەگەڕێتەوە)).

لە پاشاندا بە درێژی و ڕوونی باسی ئەم مەسەلەیە دەکەم بە پشتیوانی خوا... کە ئەویش ئەوەیە.

ئایا ئەو کەسە کە زینای کرد بۆی هەیە تەوبە بکات؟ ئایا ئەو کەسەی کەسێکی کوشت بۆی هەیە تەوبە بکات ؟.

وڵامی ئەم پرسیارە لە بەشی داهاتوودا باس دەکەم انشاء الله... داوا لە خوا دەکەم بە (اسم الأعظم) کە ئەگەر هەر کەسێ بەو ناوەوە بانگی بکات ئەوا بێ

---

١ ـ أخرجه الطبري في ((تهذيب الآثار)) (٩٦٦) مسند ابن عباس، وابن عساكر في ((تاريخه)) (٢٨ / ١١١، ١١٢).

٢ـ أخرجه المروزي في ((تعظيم قدر الصلاة)) (٥٣٩).

٣ـ أخرجه ابو داود،كتاب ((السنة))، باب ((الدليل على زيادة الإيمان و نقصانه)) (٤٦٩٠)، والحاكم (٧٢/١)، وابن مندة في الإيمان (٥١٩)، والمروزي في ((تعظيم قدر الصلاة)) (٥٣٦)، والطبري في ((تهذيب الآثار)) (٢ / ١٥٤، ١٤٠٩، ١٤١٠)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٥٠٩).

بەشی ناکات، ئەگەر داوا بکات پێی دەدرێت... کە خێزانەکانمان و منداڵەکانمان چاکساز بکات و بمانپارێزێ لە کەساسی و زەبوونی وە ئێمە و ئێوە بگێڕێ لەوانەی کە ئەگەر هەر قسەیەك ببیسن ئەوا شوێنی چاکەکانی دەکەون، بە ڕاستی ئەوانە ئەو کەسانەن کە خوا ڕێنمویی کردوون و ئەوانە خاوەن عەقڵەکانن.

ئایا بکوژ و داوێن پیس (زیناکار) بۆیان هەیە تەوبە بکەن ؟؟

خۆشەویستانم ...

لە بەشی رابوردوودا و لە باسی نیشانەکانی قیامەت باسی ئەم دوو نیشانە ترسناکەم کرد... کە ئەوانیش بریتی بوون لە زۆر بوونی کوشتن و بڵاو بوونەوەی زینا ... کۆتایی بەشەکەم بەو پرسیارە هێناوە،وا دەزانم کە زۆربەخۆشەویستانم لەبرایانم و خوشکانم چاوەڕوانی وەڵامی ئەم پرسیارە گرنگەن کە ئەویش ئەوەیە:

ئایا بکوژ و زیناکار بۆیان هەیە تەوبە بکەن؟

وڵامەکەی: بەڵێ... بە بێ باسکردن و هێنانەوەی پێشەکی، خوای گەورە فەرموویەتی (ئاگاداری ڕەوشت و سیفاتی بەندەکانی (الرحمن) بە کە خاوەنی ئەو ڕەوشتە جوانانەن): ﴿وَٱلَّذِينَ لَا يَدۡعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقۡتُلُونَ ٱلنَّفۡسَ ٱلَّتِي حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلۡحَقِّ وَلَا يَزۡنُونَۚ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ يَلۡقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَٰعَفۡ لَهُ ٱلۡعَذَابُ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَيَخۡلُدۡ فِيهِۦ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمۡ حَسَنَٰتٖۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَن تَابَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَإِنَّهُۥ يَتُوبُ إِلَى ٱللَّهِ مَتَابًا﴾ الفرقان: ٦٨ـ ٧١، واتە: ئەوانەی وێڕای خوا هیچ پەرستراوێکی تر ناپەرستن، کەسێکیش ناکوژن کە خوا کەشتنی یاساغ کردبێ، مەگەر بە هەق و ڕەوا، زینا و داوێن پیسیش ناکەن، هەرکەسێ ئەو کاروکردەوە ناپەسەندانە بکات ئەوە لە دوارۆژدا دەگات بە سزای تاوانەکەی خۆی.(٦٨) لە رۆژی قیامەتیشدا دوو بەرامبەر ئازار دەدرێ و بە سووکی و زەلیلی و ریسواییەوە بە هەتا هەتایی هەر لەوێدا ئەمێنێتەوە .(٦٩) مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوە و بڕوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ

دەگۆڕێت بە چاکە، هەمیشە خوا گوناه پۆش و میهرەبانە(٧٠) ئەوەی لە گوناهەکانی تەوبەی کرد و کردەوەی چاکی کرد ئەوە بە ڕاستی زۆر بە مەزنی دەگەڕێتەوە بۆ لای خوا(٧١).

ئای ئەوە چی فەزڵێکە!! ئەوە چی ڕێزێکە!!

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلْ يَٰعِبَادِيَ ٱلَّذِينَ أَسْرَفُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ...﴾ الزمر: ٥٣، واتە: ئەی موحەممەدﷺلە منەوە بڵێ: ئەی بەندەکانی من! ئەی ئەوانەی ستەم و زیادە ڕۆییتان لە خۆتان کردووە..!))

خوای گەورە باسی ئەوانەی کردووە کە زیادە ڕەوییان کردووە لە ئەنجامدانی تاواندا و کردوونی بە بەندەی خۆی ئەمجار دەفەرموێت: ﴿لَا تَقْنَطُوا۟ مِن رَّحْمَةِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ﴾، واتە: ئێوە لە ڕەحمەت و میهرەبانی خوا بێ ئومێد مەبن. بە ڕاستی خوا لە هەموو گوناهێك خۆش ئەبێ دیارە ئەم بانگەشەیە بۆ تەواوی تاوانبارانە کە بگەڕێنەوە بۆ لای خوا، ئەگەرچی گوناهیشیان بە ئەندازەی کەفی سەر زەریاکان بێ. چونکە ئەوە لێبووردە و میهرەبان.)).

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ﴾ النساء:٤٨، واتە: بێگومان هەرگیز خوا لە دانانی هاوبەش بۆی نابووری)) ئەمە ئەو تاکە تاوانەیە کە لێی خۆش نابێت کە ئەویش بریتییە لە هاوەڵدانان ((وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَاءُ)) واتە: لە خوار شیرکەوە لە هەر گوناهێك دەبووری بۆ هەر کەسێك خۆی بیەوێت)) تەنانەت (مشرك) یش ئەگەر تەوبە بکات ئەوا خوای گەورە لێی خۆش دەبێت ... ئایا (مشرك) چۆن تەوبە دەکات ؟؟ بە داماڵین و داکەندنی پۆشاکی هاوەڵدانان لە بەر دەرگای ئیسلام و باوەڕ و یەکتاپەرستی... وە پەشیمان ببێتەوە لەوەی کە ئەنجامی داوە لە هاوەڵدانان و سەر پێچی... پاشان ئەو کارانە ئەنجام بدات کە لە خوای بەخشندە و میهرەبان نزیکی دەکاتەوە... ئەو کاتە خوای گەورە تەوبەکەی لێ وەردەگرێت... بەڵکو خوای گەورە خۆشحاڵ دەبێت بە گەڕانەوەکەی لە کاتێکدا

خۆی دەوڵەمەندە و پێویستی بە هیچ کەسێك نییە لەم بوونەوەردا . خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلْفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِ ۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿١٥﴾ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٍ﴾ فاطر:١٥ـ ١٧، واتە: ئەی خەڵکینە! ئێوە هەژارن و نیازتان بە خوا هەیە، ئەو بێ نیاز و سوپاسکراوە هەرچەندە خەڵکی ململانێ بکات.(١٥) ئەگەر بیەوێ ئێوە لە ناو ببا و خەڵکێکی تازە بێنێت، وادەکات.(١٦) ئەو کارەش بۆ خوا گران نییە(١٧).

بۆیە ڕوو لە خوا بکە و مەترسە – ئەی ئەو کەسەی کە کەوتویتە ناو تاوانی زیناوە –هەروەها ڕوو لە خوا بکە ئەی ئەو کەسەی کەوتویتە ناو تاوانی گەورەی کوشتنەوە –هەرگیز مەترسە...سوێند بە خوا پەروەردگارەکەت خۆشحاڵ دەبێت بە تەوبە و گەڕانەوەکەت بۆ لای... هەرگیز بێ ئومێد و بێ هیوا مەبە چونکە تۆ کەسێکی خواکەت بە تاك و تەنها دەناسیت... چونکە تۆ شوێن کەوتەی پێغەمبەری خۆشەویستیﷺ جا ئێمە مرۆڤین، فریشتە پاکەکان نین... هەروەها شەیتانە سەرسەختەکان نین... بەڵکو ئێمە مرۆڤین کە لە ناخماندا وەرگرتن و ڕەتکردنەوە هەیە (الاقبال والاحجام) وە لە ناخماندا چاکە و خراپە هەیە... حەڵاڵ و حەرام هەیە..گوێڕایەڵی و سەرپێچی هەیە... خراپەکاری و چاکەکاری تیادایە... نزیك بوونەوە و دوور کەوتنەوەی تیادایە...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّىٰهَا ﴿٧﴾ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَىٰهَا ﴿٨﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا﴾ الشمس:٧ـ ١٠، واتە: سوێند بە نەفس و دەروونی مرۆ و بەو زاتەی دروستی کردووە بە ڕێکوپێکی(٧).ئینجا ئیلهامی بەدکاری و پارێزگاری بۆ کرد، واتە: خێر و شەڕی بۆ ڕوون کردەوە، نیشانی دا چی چاکە بیکا و چی خراپە نەیکا و خۆی لێ بپارێزێ (٨) سوێند بەوانە هەموو بێ شك ڕزگاری بوو ئەو کەسەی کە نەفسی خۆی لەهەرچی کاری بەدوو فەسادە پاك و پوختەی کردەوە.(٩) و بەراستی ئەو کەسەش کە نەفسی خۆی بە گوناه و تاوان ئالوودە کرد نائومێد و ناموراد بوو(١٠).

هەرگیز مەڵێ... من کەوتومەتە ناو تاوانێکی گەورەوە چونکە خواکەت زۆر لەوە گەورەتر و ڕێزدارتر و شکۆمەندترە کەسێك لە دەرگاکەی بدات و ئەویش دەرگاکەی بە ڕوویدا بگرێت...!! بۆیە ڕووی لێ بکە و هەرگیز بێ ئومێد مەبە لە میهرەبانی خوای گەورە.

ئەی برا خۆشەویست و ژیرەکەم... ئەوا تۆ گوێبیستی هەندێك لە ئایەتەکانی کتێبەکەی خوای پەروەردگار بوویت وەکو بەڵگەی ڕوون و ئاشکرا لەسەر ئەوەی کە خوا هەرگیز دەرگای تەوبە داناخات بە ڕووی هەرکەسێکداکە بیەوێ بگەڕێتەوە بۆلای و پەشیمان ببێتەوە بە مەرجێ نەگەیشتبێتە قۆناغی غەرغەرە وە هێشتا ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەرنەچووبێت – پشت بە خوا لە پاشاندا باسی ئەو نیشانەیە دەکەم–

بەڵام هەرگیز کاری ئەمڕۆ مەخەرە سبەینێ چونکە مردن لە ناکاودا دێت و دەبێتە میوانت... بۆیە هەر ئێستا پەیمان بە خواکەت بدە بە گەڕانەوە و تەوبە... وە دڵنیا بە کە خوای گەورە لێت خۆش دەبێت... بەڵکو خۆشحاڵ دەبێت بە تەوبەکەت و گەڕانەوەکەت، لە کاتێکدا زۆر دەوڵەمەندە و پێویستی بە هیچ کەسێك نییە لەم بوونەوەرەدا...

کەوابوو ئەی ئەو کەسەی کە لە تاوانەکانت پەشیمان بوویتەتەوە کوا شوێنەواری پەشیمان بوونەوەکەت؟ کوا گریانەکەت لەسەر پێ هەڵخلیسکانەکەت؟ بزانە کە گەورەترین پایە لە پایەکانی تەوبە پەشیمان بوونەوەیە لە کردەوەکانی ڕابوردوو... نەوەك هەر کاتێك تاوانەکانت بێتەوە یادت خۆشحاڵ بیت، بەڵکو دەبێ هەست بە ئازاری برینی دڵەکەت بکەیت... شکانەوە و پەشیمانیت لە بەر دەست پەروەردگارەکەتدا بنوێنی...

ئەگەر تاوانەکە پەیوەندی بە کەسێکەوە هەبوو لە براکانت ئەوا هەوڵ بدە کە مافەکەی خۆی بگێڕیتەوە بۆ خاوەنەکەی... بەڵام ئەی چۆنە ئەگەر کەسێك کەوتبووە ناو تاوانی زیناوە و بەرانبەر بەو کەسەی کە ئەو کارەی لە گەڵدا کردووە پێی بڵێت ئەو کارەم کردووە؟ ناتوانێت... لەو کاتەدا لە سەری نییە بەڵکو تەنها لە

سـەریەتی تەوبـە و گەڕانەوەکـەی تـازە بکاتـەوە وە بـە خـوێن بگریـەت لـە جێـی فرمێسك وە کوشش بکات بۆ ئەنجامدانی کاری چاکە تـاکو خواکـەی لـە خـۆی ڕازی دەکـات، ئەگـەر کارەکـە نەگەیـشتە فـەرمانڕەوا و سـنووری شـەرعیان بـە سـەردا نەسەپاند...

ئێستا ئەم چەند موژدەیەت بە دیاری دەدەمێ لە فەرموودەکانی ئـەو میهرەبانـە دیاری کراوە و، ئەو نیعمەت بەخشراوە پاکترین صەلات و سەلامی لەسەر بێت...

بـە نیـسبەت کوشـتنەوە:ئـەوا (البخـاری و مـسلم)[١] ڕیوایـەتیان کـردووە لـە فەرموودەیەکی (ابی سـعید الخـدری) یـەوە کـەوا پێغەمبـەری خـواﷺ فـەرمووەتی: ((کان فیمن کان قبلکم رجل قتل تسعة و تسعین نفسا فـسأل عـن أعلـم أهـل الأرض فدل علی راهب، فأتاه، فقال: إنه قتل تسعة و تسعین نفسا، فهل له من توبة؟ فقال: لا ! فقتله فکمل به مائة))، واتە: لە پێش ئێوە کابرایەك هەبوو نەوەت و نـۆ کەسـی کوشتبوو، پاشان پرسیاری کـرد کـە زانـاترین کەسـی سەر زەوی کێیـە؟ ئـەوانیش خواناسێکیان بۆدەست نیشان کرد، ئەویش ڕۆیشت بۆلای و فەرمووی: کە نـەوەت و نۆ کەسی کوشتووە ئایا بۆی هەیە تەوبە بکـات؟ گـوتی: نـەخێر... بۆیـە ئەویـشی کوشت و ژمارەکـە بـووە سـەدی تـەواو)) داوای لێبـوردن دەکـەم بـۆ ئـەوەی چـەند وشەیەکی کەم بڵێم... پاشان دەگەڕێمەوە سەر فەرموودەکە بە پشتیوانی خوا...

جارێکیان بابەتی کەسێکی ڕێزدارم خوێندەوە کە لە گۆشەیەك لە گۆشەکانی ڕۆژنامەیەك نوسیبووی کاتێك ئەم فەرموودەیەی لە زانایەکەوە یان لە وتاربێژی مزگەوتێکەوە بیستبوو... ئەو نوسەرە دەڵێت: ئەم قسەیە زۆر ترسناکە وە ئەم قسەیە بەربڵاوە !! ئێوە بەم شێوەیە دەرگای کوشتن دەکەنەوە و پاشان بکوژەکە دەڵێت: من دەمەوێت تەوبە بکەم!من پێی دەڵێم: هەرگیز وانییە ئەی مامۆستا.. ئەمە مانا و مەبەستەکە ناگەیەنێت... لە پێشاندا حورمەتی خوێنمان ڕوون کردەوە وە باسی ئەوەم کرد کە خوای گەورە لە هەموو قورئانی پیرۆزدا هیچ هەڕەشەیەکی

١ـ أخرجه البخاري، کتاب ((أحادیث الأنبیاء)) (٣٤٧٠)، ومسلم، کتاب ((التوبة))،باب ((قبول توبة القاتـل و إن کثر قتله)) (٢٧٦٦).

وەكو هەڕەشەی كوشتن نەداوە هەروەكو خوای گەورە دەفەرمويت: ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾ النساء: ٩٣، واتە: هەركەسێك بە دەستی ئەنقەست مرۆڤێكی خاوەن باوەر بكوژێ سزا و تۆڵەی هەر دۆزەخە و بە هەتا هەتاييش تێيدا ئەمێنێتەوە غەزەب و توورەيی خوای لەسەرەو نەفرينيشی لێ كردووەو سزايەكی گەورەو قورسيشی بۆئامادە كردووە))بەراستی ئەمە هەڕەشەيەكی ترسناكە بۆ بكوژ! !

بەڵام ئەم فەرموودە دروستە (صحيح)ە دەرگا دەكاتەوە بۆ ئەو جۆرە كەسانە كە دەستيان چووەتە رشتنی خوێنی خەڵكی وە ياخود خوێنيان رژاندووە بە بێ هيچ جوامێری و مەردايەتی و دينێك... لەگەڵ ئەوەيشدا پێی دەڵێين: خێراكە ... دەستەكانت لەو خوێنە پاك بكەرەوە... چونكە دەرگای تەوبە كراوەتەوەو نابەسترێت تاكو كاتی غەرغەرە كردن يان تاوەكو رۆژ لە رۆژئاواوە دەردەچێت... ئێستا ئەوەت لە سەرە كە دڵەكەت پاك بكەيتەوە لەم باوەرە خراپە... لە دەرگای تەوبە بدەو دڵنيابە كە خوای گەورە تەوبەكەت لێ وەردەگرێت ...بەڵام ئەو راهبە خواپەرستە كە فەتوای بە بكوژەكە دا نە قورئان و نە سوننەتی بە سەردا جێ بە جێ نابێت، بەو دوو پێوەرە فەتوای نەداوە كە ئەو بكوژە بۆی نييە تەوبە بكات... دەرگای تكا بە روويدا داخست و لە ژيان بێ ئومێدی كردووە... لە كاتێكدا ئەم كابرايە دەيەوێ لاپەرەيەكی نوێ لە ژيانيدا بكاتەوە... بە هيچ شێوەيەك فەرموودەكە دەرگا ناكاتەوە بۆ ئەوەی كەسانێك بوێرن كە خوێنی خەڵكی برێژن... بەڵكو ئەم فەرموودەيە دەرگای تكا دەكاتەوە بۆ ئەو كەسانەی كە دەستەكانيان بە خوێنی خەڵكی سوور كراوە... دەيەوێ تەوبە بكات لای پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەكان... دەرگا دەكاتەوە بۆ ئەو كەسانەی كە كەوتوونەتە ناو ئەم تاوانە گەورە و سامناك و ترسناكەوە... خوای گەورە دەرگای تەوبە و گەڕانەوە دەكاتەوە... تەوبەكەی تەواو نييە ئەگەر پەشيمان نەبێتەوەو لەو تاوانەی كە ئەنجامی داوە وە بۆ يەكجاری واز لەو تاوانە گەورە بهێنێ... دەست بكاتە كردەوەی چاكە كە پەروەدگاری زەوی و ئاسمانەكان رازی دەكات... ئەمە

مەبەستی پێغەمبەرکەمانەﷺ ئەی مامۆستای ڕێزدار...

ئەمەیشە بەڵگەیەکی تـرە لەوپـەڕی جـوانی و قەشـەنگیدایە لـە فـەرموودەی گەورەی هـەموو پیـاوان (محمـدی کـوڕی عبـدالله)ﷺ جـارێکی تـر دەگەڕێمـەوە بـۆ یەکەم فەرموودە... بەڵام دەمەوێت بەڵگەیەك بهێنمـەوە لەسـەر ئـەو بنەمایـەی کـە ئێستا باسی دەکەم چونکە من دەمەوێت دڵ و عەقڵ پێکەوە بدوێنم...

ئیمامی (البخاری و مسلم)[1] لە (ابوهریرە)وە ریوایەتیان کردووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ لە پەروەردگارییەوە دەیگێڕێتەوەو دەفەرموێت: ((أذنـب عبـد ذنبـا)) واتـە: بەندەیەك تاوانێکی لە تاوانەکان ئەنجامدا)) من و تۆ ئەو بەنـدە تاوانبـارەین... داوا لە خوا دەکەم کە لە هەموومان خۆش بێت و بۆ ئەوەی ئێمەش بگەڕێینـەوە بـۆ لای خۆی ((فقال: اللهم أغفر لي ذنبي))، واتە: جا فەرمووی: ئەی خودایە! لە تاوانەکـەم خۆش بە)) ئەگینا کەسێك تاوانباری سووك و ریسوا و لاسار بۆ کوێ بڕوات ئیللا بـۆ لای خوای بەخشند و میهرەبان نەبێت.

یا رب إن عظمت ذنوبي كثرة   فلقـد علمـت بـأن عفـوك أعظـم
إن كـان لا يرجـوك إلا محـسن   فمن ذا الذي يرجوا و يدعو الآثم

واتە: پەروەردگارا... ئەگەر تاوانەکانم زۆر و گەورە بوون، ئـەوا مـن بـاش دەزانم کەوا لێبوردنی تۆ گەلێك گەورەترە، ئەگەر تەنها چاکەکاران تکات لێ بکـەن و داوات لێ بکەن، ئەی کەسی تاوانبار و گوناهبار بۆ کوێ بڕوات؟

ئایا کەسی تاوانبار بۆ کوێ دەڕوات جگـە بـۆ لای خـوای بەخـشندە و میهرەبـان نەبێـت؟ کەسی هەژار بۆ لای دەوڵەمەند نەبێ بۆ کوێ بڕوات؟ کەسی زەلیل بـۆ لای خوای بە عیززەت نەبێت بۆ کوێ بڕوات؟ ئایـا هـەڵاتن بـۆ کوێـە؟ بـۆ کـوێ دەڕۆن؟ هیچ پەناگەیەك و ڕزگارکەرێك نییە لە خوا ئیللا بۆ لای خـوا نـەبێت، چـونکە هـەموو زەوی زەوی ئەوە، هەموو موڵکەکان مـوڵکی ئـەون... بـەرزی و پـیرۆزی هـەموو بـۆ ئەوە...

١ـ أخرجه البخاري، كتاب ((التوحيد)) (٧٥٠٧)، ومسلم، كتاب ((التوبة))،باب ((قبول التوبة من الذنوب و إن تكررت الذنوب و التوبة)) (٢٧٥٨)، واللفظ.

قال: ((أذنب عبد ذنبا، فقال: اللهم! أغفر لي ذنبي، فقال تبارك وتعالى: أذنب عبدي ذنبا، فعلم أن له رباً يغفر الذنب، ويأخذ بالذنب، ثم عاد فأذنب))، واتە: بەندەیەك تاوانێكی لە تاوانەكان ئەنجامدا، جا فەرمووی: ئەی خودایە ! لە تاوانەكەم خۆش بە... خوای گەورە دەفەرموێت: بەندەكەم تاوانێك لە تاوانەكانی ئەنجامداو پاشان زانی كەوا خودایەكی هەیە لەتاوانەكان خۆش دەبێت، بەهۆی تاوانەوە دەبات، ئەمجار گەڕایەوە و تەوبەی كرد))،پەروەردگار هەر پەروەردگارە و بەندەش هەر بەندەیە ((فقال: أي رب ! أغفر لي ذنبي)) فەرمووی: ئەی خودایە ! لە تاوانەكەم خۆش بە)) بۆ جاری دووەم؟ بەڵێ...بۆ جاری دووەم و جاری سێیەم، تاكو بە ڕاستییەوە بگەڕێتەوە بۆ لای خوا، پەشیمان بووبێتەوە، بەردەوام لەو جێگایەدا نامێنەتەوە كە تاوانەكەی ئەنجام دا، بۆیە لێرەدا خوای گەورە لێ وەردەگرێت ((فقال تبارك وتعالى: عبدي أذنب ذنبا فعلم أن له ربا يغفر الذنب و يأخذ بالذنب . ثم عاد فأذنب، فقال: أي رب! اغفر لي ذنبي. فقال تبارك وتعالى: أذنب عبدي ذنبا فعلم أن له ربا يغفر الذنب و يأخذ بالذنب، فقال تبارك وتعالى: اعمل ما شئت فقد غفرت لك))، واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: بەندەكەم تاوانێك لە تاوانەكانی ئەنجامدا و پاشان زانی كەوا خودایەكی هەیە لە تاوانەكان خۆش دەبێت، بە هۆی تاوانەوە دەبات، ئەمجار گەڕایەوە و تەوبەی كرد فەرمووی: ئەی خودایە! لە تاوانەكەم خۆش بە، خوای گەورە دەفەرموێت: بەندەكەم تاوانێك لە تاوانەكانی ئەنجامدا و پاشان زانی كەوا خودایەكی هەیە لە تاوانەكان خۆش دەبێت، بە هۆی تاوانەوە دەبات، خوای گەورە دەفەرموێت: هەر كارێك دەكەیت بیكە چونكە من لە تۆ خۆش بوومە)) لە ریوایەتێكی تردا: ((غفرت لعبدي فليعمل ما شاء)) واتە: من لە بەندەكەم خۆش بووم جا هەر كارێك دەكات با بیكات)) .

لە فەرموودەیەكدا كە لە هەردوو كتێبی (صحيح)[1]دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرە) وە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((جعل الله الرحمة مائة جزء

١ـ أخرجه البخاري، كتاب ((الأدب))، باب ((رحمة الولد و تقبيله و معانقته)) (٦٠٠٠)، ومسلم، كتاب ((التوبة))، باب ((في سعة رحمة الله)) (٢٧٥٢).

فأمسك عنده تسعة وتسعين جزءا وأنزل في الأرض جزءا واحدا، فمن ذلك الجزء تتراحم الخلائق، حتى ترفع الدابة حافرها عن ولدها خشية أن تصيبه)) واتە: خوای گەورە بەخشندەیی کردووەتە سەد بەشەوە، جا نەوەت و نۆ بەشی لای خۆی هێشتووەتەوە و تەنها یەك بەشی دابەزاندووەتە سەر زەوی، جا تەنها لەو بەشەیە هەموو دروستکراوەکان لە نێو خۆیاندا بە بەزەیین تەنانەت ئەو ولاخەی کە سمی بەرز دەکاتەوە لە ترسی ئەوەی بەر بێچووەکەی نەکەوێت)) .

خوای گەورە تەنها یەك بەش لەو ڕەحمەتە مەزنەی داگرتووە سەر زەوی هەر لەو تەنها بەشەیە، ڕەحمەتی پێغەمبەری خوا ﷺ ، ڕەحمەتی دایك بەرانبەر منداڵەکەی، ڕەحمەتی باوك بەرانبەر بە منداڵەکەی، ڕەحمەتی پزیشك بەرانبەر نەخۆشەکەی، ڕەحمەتی دەوڵەمەند بەرانبەر بە هەژاران، ڕەحمەتی بەهێز بەرانبەر بە لاواز و بێ هێزەکان، هەموو لەو شێوە و شێوازی ڕەحمەتە ناسك و جوانە کە لەم بوونەوەرەدا دەبینین ئەمە تەنها بەشێکە لە سەد بەش لە ڕەحمەتی خوای بەخشندە و میهرەبان...

سوێند بە خوا هەر کەسێ خوای ناسی و ڕەحمەتەکەی ناسی ئەوا هەرگیز بێ ئومێدو بێ هیوا نابێت... هەرچەندە تاوانی گەورەی ئەنجام دابێت... هەر چەندە سەرپێچی ئەنجام دابێت، بەڵام براکەم هەر لە ئێستاوە واز لە تاون بهێنە... پەشیمان ببەرەوە لەوەی کە لە ڕابووردوودا ئەنجامت داوە، پەیمان بدە خواکەی خۆت بەتەوبەو گەڕانەوە و کرداری چاکە... سوێند بەو خوایەی کە هیچ خوایەك جگە لەو نییە ئەوا خوای گەورە خۆشحاڵ دەبێت بە تەوبەکە و گەڕانەوەکەت لە کاتێکدا خۆی دەوڵەمەند و پێویستی بە هیچ کەسێك نییە لە جیهاندا.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا لە فەرموودەیەکی (عومەر ی کوڕی خەتتاب)ەوە ڕیوایەت کراوە کەوا فەرموویەتی: ((قدم على رسول الله بسبي فإذا امرأة من السبي تبتغي إذا وجدت صبيا في السبي أخذته فألصقته ببطنها وأرضعته))، واتە: هەندێ

١ـ أخرجه البخاري، كتاب ((الأدب))، باب ((رحمة الولد و تقبيله)) (٥٩٩٩)، ومسلم، كتاب ((التوبة))، باب ((في سعة رحمة الله)) (٢٧٥٤).

دیلیان هێنا بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ لە ناو دیلەکاندا ئافرەتێك هەبوو هەوڵی دەدا تاکو منداڵێکی لە نێو دیلەکاندا دۆزییەوە توند نوساندی بە سنگی خۆیەوە و شیری پێدا)) ئەگەر منداڵێك لە دایکەکەی بزر بێت ئەوا عەقڵەکەی لە گەڵ منداڵەکەدا بزر دەبێت بە تەواوی، عەقڵەکەی ون دەبێت و راستی لە دەست دەدات و هەموو شتێکی لە دەست دەردەچێت، رەنگە بە پەلە لە ماڵ دەرچێت کەچی سەرپۆشەکەی بە سەردا نەداوە یان بە تەواوی جل و بەرگەکەی لە بەر نەکردووە، چونکە عەقڵەکەی بە تەواوی فڕێ داوە، عەقڵیش جێگای پێ سپاردن و سەپاندنە. لە گەڵ ئەوەیشدا پێغەمبەری خواﷺ ئەو ئافرەتە دەبینێ وە منداڵەکەی کردووەتە سەر سنگی و شیری پێ دەدات بۆیە پرسیار لە هاوەڵان دەکات و دەڵێت: ((أترون هذه المرأة طارحة ولدها في النار ؟)) قالوا: لا والله وهي تقدر على أن لا تطرحه، فقال رسول اللهﷺ : ((لله أرحم بعباده من هذه بولدها))، واتە: ئایا وا دەبینن کەوا ئەو ئافرەتە منداڵەکەی خۆی فڕێ بداتە ناو ئاگرەکەوە؟ فەرموویان: نەخێر سوێند بە خوا لە کاتێکدا ئەو دەتوانێ فڕێ نەداتە ناو ئاگرەکەوە، جا پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: باش بزانن کەوا خوای گەورە زۆر بە بەزەیی ترە بەرانبەر بە بەندەکانی لەو ئافرەتە بەرانبەر بە منداڵەکەی)).

یەکێ لە پیاوچاکان فەرموویەتی: خودایە... تۆ باش دەزانیت کە دایکم لە هەموو خەڵکی زیاتر میهرەبانترە بەرانبەرم، منیش باش دەزانم کە تۆ لە دایکم میهرەبانتری بەرانبەر بە من ... دایکم رازی نابێت بە من سزا و لە ناو چوونم ئایا تۆ پێی رازی دەبیت لە کاتێکدا تۆ (أرحم الراحمین)ی؟؟

براکەم... بە دڵنیایی و هێزەوە روو لە خوا بکە و مەترسە هەروەکو چۆن خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَـٰيَحْيَىٰ خُذِ ٱلْكِتَـٰبَ بِقُوَّةٍ﴾ مریم: ١٢، واتە: ئەی یەحیا عليه السلام بە هەرچی تواناتە ئەو نامەی تەوراتە بگرە و کار و رەفتاری پێ بکە)).

هەروەکو چۆن خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَـٰمُوسَىٰٓ أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ﴾ القصص: ٣١، واتە: ئەی مووسا بەرە و رووی من وەرە و مەترسە)).

هەموومان کەمتەرخەمین و هەموو مرۆڤێك هەڵە دەکات و باشترینی هەڵەکاران تەوبەکارانن... تەنانەت کوشتنیش؟ بەڵێ ...

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێرەوە بۆ فەرموودەی کابرای بکوژی نەوەت و نۆ کەس... پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((كان فيمن كان قبلكم رجل قتل تسعة و تسعين نفسا فسأل عن أعلم أهل الأرض فدل على راهب، فأتاه، فقال: إنه قتل تسعة و تسعين نفسا، فهل له من توبة؟ فقال: لا! فقتله فكمل به مائة ثم سأل عن أعلم أهل الأرض))، واتە: لە پێش ئێوە کابرایەك هەبوو نەوەت و نۆ کەسی کوشتبوو، پاشان پرسیاری کرد کە زاناترین کەسی سەر زەوی کێیە؟ ئەوانیش خواناسێکیان بۆ دەست نیشان کرد، ئەویش ڕۆیشت بۆ لای و فەرمووی: کە نەوەت و نۆ کەسی کوشتووە ئایا بۆی هەیە تەوبە بکات؟ گوتی: نەخێر... بۆیە ئەویشی کوشت و ژمارەکە بووە سەدی تەواو ئەمجار پرسیاری کرد دەربارەی زاناترین کەسی سەر زەوی)) جارێکی تر؟ بەڵێ ..((فدل على رجل عالم)) واتە: ئەوانیش کابرایەکی زانایان بۆ دەست نیشان کرد)) لێرەدا فەزڵی زانست و پایەی زانایانت بۆ ڕوون دەبێتەوە ((فقال: إنه قتل مائة نفس فهل له من توبة؟ فقال: نعم)) واتە: فەرمووی: کە ئەو سەد کەسی کوشتووە، ئایا ئەو بۆی هەیە تەوبە بکات؟ فەرمووی: بەڵێ)) بە ڕاستی ئەمە ڕووناکی زانستە ((ومن يحول بينه و بين التوبة؟!)) واتە: ئایا کێ دەتوانێت نێوان ئەو و تەوبە بگرێت ؟)) ئایا لەسەر ڕووی زەویدا کەسێك هەیە بتوانێت دەرگای تەوبە بە ڕووی کەسێکدا دابخات؟ نەخێر ... بە هیچ شێوەیەك نابێت خۆمان هاوتای خوا بکەینەوە و حوکم بە سەر خەڵکیدا بدەین بە بەهەشت یان دۆزەخ... چونکە ئەوە مافی هیچ بەندەیەك نییە بەڵکو ئەوە کاری خوای گەورەو میهرەبانە کە هەر خۆی کۆتایی و دواساتەکانی هەموو مرۆڤێك دەزانێت ...

((فدل على رجل عالم، فقال: إنه قتل مائة نفس، فهل له من توبة؟ فقال: نعم، ومن يحول بينه وبين التوبة))، واتە: ئەوانیش کابرایەکی زانایان بۆ دەست نیشان کرد، جا فەرمووی: کە ئەو سەد کەسی کوشتووە، ئایا ئەو بۆی هەیە تەوبە بکات؟ فەرمووی: بەڵێ، ئایا کێ دەتوانێت نێوان ئەو و تەوبە بگرێت ؟)) بەڵێ بەڵام تەوبە چەند مەرجێکی هەیە ... ئەو مەرجانە چین؟ زانای چاوڕوون فەرمووی ((انطلق إلى أرض كذا و كذا، فإن بها أناسا يعبدون الله فاعبد الله معهم، ولا ترجع الى أرضك فإنها

أرض سوء)) واتە: دەرچوو بۆ زەوی فلان، چونکە لەوێ کەسانێك هەن خودا دەپەرستن و تۆیش لە گەڵ ئەواندا خودا بپەرستە، چیتر مەگەڕێوە زەوییەکەی خۆت چونکە ئەمە زەوی خراپەکارییە)) بۆیە دەبێت ژینگەی سەرپێچی بگۆڕیت... ئەو هاوەڵانەی کە هانی دەدای بۆ ئەنجام دانی زینا و کەوتنە ناو تاوانی کوشتنەو و خواردنەوەی مەی و عەرەقەوە... دەبێ بە هێزەوە و بە پیاوانە و ورەیەکی بەرزەوە بڕیار بدەیت بڕیارێکی یەکلایی کەرەوە ئەو هاوەڵە خراپانە بگوردرێت.

وعل قدر أهل العزم تأتي العزائم	وتأتي على قدر الكرام المكارم
وتعظم في عين الصغير صغارها	وتصغر في عين العظيم العظائم
وإذا كانت النفوس كبارا	تعبت في مرادها الأجسام

واتە: ئەگەر نەفس و دەروونەکان گەورە و مەزن بوون ئەوا جەستەکان بۆ بەدی هێنانی مەبەستەکانیان ماندوو دەبن.

بەڵێ ... دەبێ بڕیارێکی پیاوانە بدەیت وە دەبێ هاوەڵە خراپەکانت بگۆڕیت... وە دەبێ فەرمانەکەی پێغەمبەری خواﷺ جێ بە جێ بکەیت کە دەفەرمووێت: ((لا تصاحب إلا مؤمنا ولا يأكل طعامك إلا تقي))[1] واتە: هاوڕێتی کەس مەکە تەنها ئیماندار نەبێت، هیچ کەسێك چێشتەکەت نەخوات تەنها کەسی خۆپارێز و لە خواترس نەبێت)) هەرگیز هاوڕێتی کەس مەکە تەنها کەسی رێزدار و لە خواترس و پوختە نەبێت...

لەهەردوو کتێبی (صحيح)[2] دا لە فەرموودەیەکی (ابی موسی الاشعری) ەوە هاتووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((مثل الجليس الصالح والجليس السوء كحامل المسك ونافخ الكير فحامل المسك إما أن يحذيك، وإما أن تبتاع منه، وإما

---

[1] ـــ أخرجه ابو داود،كتاب ((الأدب))، باب ((من يؤمر أن يجالس)) (٤٨٣٢)، والترمذي، كتاب ((الزهد))، باب ((ما جاء في صحبة المؤمن)) (٢٣٩٥) وقال: ((حديث حسن إنما نعرفه من هذا الوجه))، وابن حبان (٥٥٤، ٥٦٠)، وحسنه الألباني في ((صحيح الجامع)) (٧٣٤١).

[2] ـــ أخرجه البخاري كتاب ((الذبائح والصيد))، باب ((المسك)) (٥٥٣٤)، ومسلم ((كتاب البر والصلة و الأدب))، باب ((استحباب مجالسة الصالحين و مجانبة قرناء السوء)) (٢٦٢٨).

أن تجد منه ريحا طيبة، ونافخ الكير إما أن يحرق ثيابك، وإما أن تجد ريحا خبيثة))
واته: نمونەی هاودەمی چاك و هاودەمی خراپ وەكو هەڵگری میسك و ئەو كەسەیە فوودەكاتە كوورەی ئاسنگەردا، جا هەڵگری میسك یان هەندێكت پێ دەدا وە یان هەندێكی لێ دەكڕیت وە بۆنێكی خۆشی لێوە دەبیسی، بەڵام ئەو كەسەی فوودەكاتە كوورەدا یان جل و بەرگەكەت دەسوتێنێت وە یان بۆنێكی ناخۆشی لێ دەبیسی)).

ئەم فەرموودەیە نابێتە حەرام كردنی كاری ئاسنگەری... نەخێر بە هیچ شێوەیەك... بەڵام ئەمە لە یەكچوونە بۆ هاوڕێی چاك و هاوڕێی خراپ... بۆیە زۆر وریابە... هیچ كەسێك مەهێنەماڵەكەت تەنها لە خواترسان نەبێت... وە خواردن و خواردنەوەی خۆت پێشكەش كەس مەكە تەنها چاكەكاران و چاكسازان نەبێت وە ئەهلی فەزڵ و خواترسان و دین نەبێت ... بۆیە دەبێ ئەو ژینگەیەی خۆت بگۆڕیت...

ئەوەتا ئەم زانایە ئامۆژگاری دەكات و پێی دەفەرموێت: ((انطلق إلى أرض كذا و كذا، فإن بها أناسا يعبدون الله فاعبد الله معهم، ولا ترجع الى أرضك فإنها أرض سوء)) جا لە ماڵ دەرچوو وە نیەت و بڕیاری یەكلایی كەرەوەی دا وە بە كردار (فعلی) بەرەو زەوی تەوبە و خواپەرستی كەوتە ڕێ... تەنها نیەتی نەهێنا و واز لە جێ بە جێ كردن بهێنێ... نەخێر... بەڵكو نیەتی هێناو كەوتەڕێ، خۆشەویستە هەڵبژێردراوەكەمانﷺ دەڵێت: (فانطلق، حتى إذا نصف الطريق))، واتە: گەیشتە ناوەڕاستی ڕێگاكە لە نێوان زەوییەكەی خۆی زەوی سەرپێچی و خراپەكاری و نێوان زەوی گوێڕایەڵی و تەوبە وخواپەرستی ((فأنطلق حتى إذا نصف الطريق أتاه الموت، فاختصمت فيه ملائكة الرحمة وملائكة العذاب، فقالت ملائكة الرحمة: جاء تائبا مقبلا بقلبه إلى الله، وقالت ملائكة العذاب: إنه لم يعمل خيرا قط، فأتاهم ملك في صورة آدمي فجعلوه بينهم))، واتە: دەرچوو تاوەكو گەیشتە ناوەڕاستی ڕێگاكە، لەو كاتەدا مردن یەخەی پێ گرت، بۆیە فریشتەی ڕەحمەت و فریشتەی عەزاب بووە مشت و مڕیان، فریشتەی ڕەحمەت فەرمووی: ئەم كابرایە بە تەوبەوەو بە دڵەوە

بەرەو لای خوا هاتووە وە فریشتەی عەزاب فەرمووی: ئەم کابرایە هەرگیز کرداری چاکەی نەکردووە، بۆیە فریشتەیەك لەسەر روخساری ئادەمیزاد هات بۆ لایان ئەوانیش ئەویان کردە دادەوەری نێوانیان)) واتە: کردیانە دادوەرێك لە نێوان خۆیاندا ((فقال: قیسوا ما بین الأرضین)) واتە: نێوان زەوی تەوبە و زەوی سەرپێچی (بپێون) ((فإلى أیتهما كان أدنى فهو له)) واتە: بۆ هەر کام لەو دوو زەوییە نزیك بوو ئەوا حەقی خۆیەتی))

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((فأوحى الله إلى هذه أن تقربي، وأوحى الله إلى هذه أن تباعدي، وقال: قیسوا ما بینهما، فقاسوا المسافة، فوجدوا أدنى إلى أرض التوبة بشبر، فقبضته ملائكة الرحمة))، واتە: خوای گەورە وەحی بۆ ئەمیان کرد کە نزیك بەرەوە و وەحی بۆ ئەویتر کرد کەوا دوور بکەوەرەوە، و فەرمووی: نێوان هەردوو زەوییەکە بپێون، ئەوانیش پێوایان، بینیان کەوا لە زەوی تەوبەکاریەوە بە بستێك نزیکترە، بۆیە فریشتەی رەحمەت گیانیان کێشا)) بەرەحمەت و بەزەیی خوای پەروەردگار لێی خۆش بوو وە لە ریوایەتێکی تردا ((فغفر له))، واتە: خوای گەورە لێی خۆش بوو)).

ئایا کەسێك تاوانی زینای ئەنجامدا و ئەمجار گەڕایەوە بۆ لای خوا و تەوبەی کرد ئایا خوای گەورە تەوبەکەی وەردەگرێت و، لە منداڵ و کەس و کارەکەیدا سزای نادات؟ بەڵێ... تەوبەی لێ وەردەگرێت، چونکە تەوبە تاوانەکانی پێش خۆی دەسڕێتەوە... بەڵام بە مەرجێك لە گەڵ خواکەی خۆیدا ڕاست بکات و، ڕەنگە کەسێك بڵێت: من تەوبەم کرد، بەڵام هەندێ جار لاواز دەبم بەرانبەر بە تاوان، پێی دەڵێم: جارێکی تر تەوبە بکە و بگەڕێوە و بزانە، کە خوای گەورە هەرگیز بێزار نابێت تاکو تۆ بێزار نەبێت... بزانە کە هیچ شەوێك بە سەرماندا تێپەڕ نابێت ئیللا خوای گەورە دادەبەزێتە ئاسمانی دونیا (دابەزینێك کە شایستەی گەورەیی و شکۆمەندی خۆی بێت) بزانە ئەوەی کە بە هۆش و بیرتدا دێت خوای گەورە لەوە جیاوازە ﴿لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ﴾ الشورى: ١١، واتە: هیچ شتێك نییە لە وێنەی ئەو (خوا) یە نە لە زاتیا نە لە سیفاتیا نە لە کرداریا بۆ خۆی

تەنیایە و لە هەموو شتێك بێ نیازە و هەموو شتێکیش نیازمەندە بەو، ئەویشە بیسەری بینا بە ئاگایە بە وتەی بەندەکانی بینایە بۆ کار و کرداریان)).

هیچ سیفاتێك لە سیفاتەکانی خوای گەورە ئینکار مەکە (تعطیل) وە چۆنییەتێکەی مەچوێنە بە هیچ شتێك... هیچ سیفاتێکی مەچوێنە بە سیفاتی هیچ دروستکراوێك لە دروستکراوەکانی، پاکی و بێگەردی بۆ خوای گەورە وە هیچ هاوشێواز و هاوچەشن و هاووێنە و هاوشان هاوتایەکی نییە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلرَّحْمَٰنُ عَلَى ٱلْعَرْشِ ٱسْتَوَىٰ﴾ طـه:٥، واتە: ئەو خوا بەخشندەیە چوویە سەر عەرشی خۆی . بەڵێ ..مەبەست بەم چوون و سەرکەوتنەیە بۆ سەر عەرش، سەرکەوتنێکە شیاوی زاتی بڵندی ئەو بێ و بەو شێوەیە کە (سەلەف) و پێشینانمان تەفسیریان کردووە و بێ هیچ شوبهاندن و لێکدانەوە و چوونە ناو قوڵاییەوە)).

(استوی) بەو شێوەیەی کە خۆی باسی کردووە، بەو شێوەی کە خۆی ویستی لەسەر بووە وە ماناکەی ئەوەیە کە فەرموویەتی، (استواء)ێك بە بێ جێگۆرکێ و چوونە ناو دروستکراوەکانەوە، چونکە عەرش ئەوی هەڵنەگرتووە، (الکرسی) جێی متمانەو پەنای نییە بەڵکو عەرش و هەڵگرانی، کورسی و مەزنێتی، هەمووی بە توانای خۆی هەڵگیراوە و بە مەزنی و توانای خۆی و ملکەچن بۆ گەورەیی و دەسەڵاتی خوا، بۆیە واتای (الاستواء) دیار و ئاشکرایە، چۆنییەتیەکەی نەزانراوە، باوەڕهێنان پێی واجبە، پرسیار کردن دەربارەی بیدعەیە... جا خوای گەورە دادەبەزێت... بۆ ؟

لەهەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا لە فەرموودەیەکی (ابی هریرە)ەوە هاتووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ینزل الله إلى السماء الدنیا كل لیلة حین یمضي ثلث اللیل الأول، فیقول: أنا الملك أنا الملك، من ذا الذي یدعوني فأستجیب له من ذا

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب ((التهجد))، باب ((الدعاء والصلاة من آخر اللیل)) (١١٤٥)، ومسلم، كتاب ((صلاة المسافرین و قصرها))، باب ((الترغیب في الدعاء و الذكر في آخر اللیل و الإجابة فیه)) (٧٥٨ / ١٦٩). واللفظ لمسلم.

الذي يسألني فأعطيه، من ذا الذي يستغفرني فأغفر له، فلا يزال كذلك حتى يضئ الفجر)) واتە: خوای گەورە هەموو شەوێك دادەبەزێتە ئاسمانی دونیا کاتێ کە یەکەم سێیەکی شەو دەڕوات، دەڵێت: من پادشام من پادشام، کێ هاوارم پێ دەکات و بانگم دەکات تاکو وەڵامی بدەمەوە، کێ داوام لێ دەکات تاکو پێی بدەم، کێ داوای لێخۆشبوونم لێ دەکات تاکو لێی خۆش بم، بەردەوام وا دەبێت تاکو گزنگ دەردەچێت)) .

لە (صحيح مسلم)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابی موسی الاشعری)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی ((إن الله يبسط يده بالليل ليتوب مسئ النهار ويبسط يده بالنهار ليتوب مسئ الليل حتى تطلع الشمس من مغربها))، واتە: خوای گەورە شەوانە دەستەکانی فراوان دەکاتەوە بۆ ئەوەی لە تاوانکاری ڕۆژ خۆش بێت وە ڕۆژانە دەستەکانی فراوان دەکاتەوە بۆ ئەوەی لە تاوانکاری شەو خۆش بێت تاکو ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەردەچێت)) ئەمەیشە نیشانەیەکە لە نیشانەکان کە لە پاشان بە درێژی باسی دەکەم انشاء الله .

هەروەها هەرکەسێ تاوانی گەورەی زینا ئەنجام بدات...پاشان بیەوێ تەوبە بکات و بگەڕێتەوە بۆ لای خوا... پەشیمان بووەوە وازی لە تاوانەکەی هێنا و کرداری چاکەی ئەنجام دا ئەوا خوای گەورە وەری دەگرێت ... چونکە بەڵێنی داوە... پێغەمبەرەکەیﷺ بەڵێنی داوە... ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات ...

لەگەڵ مندا بیر بکەرەوە لەم ڕیوایەتە خۆش و شیرینە ... هەروەکو (ئیمامی مسلم)[٢] ڕیوایەتی کردووە و دەڵێت: (ماعز ی کوڕ مالك) هات بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ و فەرمووی: ((يا رسول الله ! طهرني)) واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ پاکم بکەرەوە) پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((ويحك ارجع فاستغفر الله، وتب إليه)) واتە: ((تیابچیت.. بگەڕێوە... داوای لێ خۆش بوون لە خوا بکە و تەوبە بکە))

١ـ أخرجه مسلم، كتاب ((التوبة))، باب ((قبول التوبة من الذنوب و إن تكررت الذنوب و التوبة)) (٢٧٥٩).
٢ـ أخرجه مسلم، كتاب ((الحدود))، باب ((من أعترف على نفسه بالزنا)) (١٦٩٥).

صەلات و سەلام لەسەر ئەو ڕەحمەتە بە دیاری نێردراوە ئەو نیعمەتە بەخشراوە، بزانە کە ئیسلام تینووی خوێن ڕشتن نییە هەروەکو چۆن دوژمنان تۆمەتباری دەکەن، ئەویش دەڕوات بەڵام زۆر دوور ناکەوێتەوە و جارێکی تر دەگەڕێتەوە و دەڵێت: ((یا رسول الله طهرني)) بۆ جاری دووەم؟ بەڵێ بۆ جاری دووەم، ئەی پێغەمبەری خوا(ρ)چی بە ئەو فەرموو ؟! فەرمووی: ((ویحك ارجع فاستغفر الله، وتب إليه)) واتە: ((تیابچیت.. بگەڕێوە... داوای لێ خۆش بوون لە خوا بکە و تەوبە بکە)) ئەویش دەڕوات بەڵام زۆر دوور ناکەوێتەوە و جارێکی تر دەگەڕێتەوە و دەڵێت: ((یا رسول الله طهرني)، بۆیە پێغەمبەری خواﷺ بۆ جاری سێیەم پێی فەرموو: ((ویحك ارجع فاستغفر الله، وتب إليه)) سێ جار لەسەر یەك، چونکە پێغەمبەرﷺ هەمووی میهرەبانییە هەمووی ناسك و نەرمییە، سۆز و خۆشەویستییە، سوێند بە خوا ئەگەر (ماعز ی کوڕی مالك) بگەڕایەتەوە و داوای لێخۆشبوونی لە خوا بکردایە و تەوبەی بکردایە ئەوا خوا لێ ی خۆش دەبوو، ئەوەتا خوای گەورە لە حەقی پێغەمبەرەکەیداﷺ دەڵێت: ﴿بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ رَءُوفٞ رَّحِيمٞ﴾ التوبة: ١٢٨، واتە: بەرامبەر بە بڕواداران زۆر دڵسۆز و بە بەزەیی و دلۆڤانە)) . من لێرەدا جەخت لەسەر ئەم بەشە دەکەم چونکە ئێمە زۆر جار دەبیسین گوایە کە ئیسلام دینێکە هەردەم تینووی خوێنە ! نەخێر، ئەوە دینێکە کە زۆر ڕێز لە خوێن دەگرێت وە ڕێز لە ژیان دەگرێت – لە پێشدا باسی ئەوەم بە درێژی کرد– وە تکام لای خوا ئەوەیە کە لەم ئوممەتەدا کەسانێك هەبن کەوا ئەم چەند وشەیەم بگۆڕنە زمانەکانی تر چ بە نوسراوی یان بە بیستراوی بۆ ئەوەی ئەهلی ڕۆژهەلات و ئەهلی ڕۆژئاوا بیخوێننەوە، داوا لە خوای گەورە دەکەم کە خەڵکی ڕێنمووی بکات بۆی، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە... ئەوەتا پێغەمبەری خواﷺ بە (ماعز ی کوڕی مالك) سێ جار دەفەرموێت: ((ویحك ارجع فاستغفر الله، وتب إليه)) ئەویش زۆر دوور نەکەوتەوە و دیسان گەڕایەوە – بۆ جاری چوارەم – فەرمووی: ((یا رسول الله طهرني)) ئەم پیاوە دان بە تاوانەکانی خۆیدا دەنێت – وە دان پیانانیش گەورەی بەڵگەکانە

هەروەکو دەڵێن – پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی ((مم أطهرك؟))واتە: لە چی پاکت بکەمەوە؟)) فەرمووی: ((من الزنا)) واتە: لە ئەنجامی زینا کردن)).. پێغەمبەری خوا ﷺ لێی پرسی: ((أبه جنون ؟)) واتە: ئایا ئەم کابرایە هیچ شێتییەکی تێدایە؟)) بۆیە پێیان راگەیاند کە هیچ شێتییەکی تێدا نییە – وتیان: نەخێر ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ کەواتە ئەم پرسیارە بەسە، بەڵام پێغەمبەری خوا ﷺ پرسیارێکی تری کرد و فەرمووی: ((أشربت خمرا)) واتە: ئایا عارەقت (مەی)ت خواردووەتەوە))، سەر خۆشی کردبێتی و نەزانی چی دەڵێیت؟ بۆیە پیاوێك هەستاو بۆنی دەمی ئەوی کرد کەچی بۆنی عارەقی لە ئەوەوە نەبیست فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ عارەقی نەخواردووەتەوە، لە پاش هەموو ئەوانە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((أزنيت؟))، واتە: ئای تۆ زینات کرد؟)) فەرمووی: بەڵێ، بۆیە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمانی کرد و بەردباران کرا، خەڵکەکە دەربارەی ئەو بوونە دوو بەشەوە هەندێکیان دەیانگوت: ماعز لەسەر خراپترین کارەکانیدا تیاچوو وە تاوانەکانی دەورەیان لێ گرتبوو، هەندێکیان دەیانگوت: هیچ تەوبەیەك لە تەوبەکەی ماعز باشتر نەبووە کە خۆی هات بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ و دەستی خستە نێو دەستی و ئەمجار وتی: بە بەرد بمکوژن، دەڵێت: بەو شێوەیە دوو سێ رۆژ مانەوە، ئەمجار پێغەمبەری خوا ﷺ هات بۆ لایان، لە کاتێکدا ئەوان دانیشتبوون، سڵاوی لەوان کرد و دانیشت و فەرمووی: ((استغفروا لماعز بن مالك))واتە: داوای لێخۆشبوون بۆ ماعزی کوڕی مالك بکەن)).

ئەم پیاوە زینای کردووە، سنووری شەرعی بە سەردا جێ بە جێ کرا بە فەرمانی پێغەمبەری خوا ﷺ بەڵام پێغەمبەری خوا ﷺ خودی خۆی فەرمان دەکاتە هاوەڵانی، کە داوای لێخۆشبوونی بۆ بکەن ... بەڵێ براکەم ... من و تۆ مرۆڤین... بۆیە تەماشای خەڵکی مەکە بە تەماشا کردنێکی وشك و رەقەوە... وا دەزانی خۆت هیچ کەم و کورییەکت نییە و لە هەموو تاوانێك پاك کراویتەتەوە، کۆتاییت بۆ خۆت دەستەبەر کردووەو بە دەستت هێناوە!! نەخێر سوێند بە خوا... دڵنیا بە کە ماڵەکەی من لە شووشە دروست کراوە وە ماڵەکەی تۆیش لە شووشە دروست

کراوە... ئەگەر هەرکەسێ ماڵەکەی لە شووشە دروست کرابوو ئەوا نابێت بە هیچ شێوەیەك (ئەگەر عاقڵ بێت) بەرد لە خەڵکی بگرێت و، ئێمە لە فریشتە نزیککراوەکان نین... تەنها خوا خۆی دەزانێت کە کۆتایی هەر یەکێك لە ئێمە چۆن دەبێت (داوا لە خوا دەکەم کۆتایی من و ئێوە و هەمووان بە باوەڕەوە بێت) خاوەن دڵە گەورەکان زۆر بە کەمی جێگای ناحەزی و توند و تیژی و تۆڵە سەندنەوەی تیادا دەبێتەوە، چونکە ئەوانە لەو جۆرە دڵەن کە پڕن لە میهرەبانی و نەرم و نیانی و ناسکی، بۆیە تەماشای خەڵکی تر مەکە بە تەماشاکردنێکی ناحەزی و توندو تیژییەوە... خوای گەورە دەفەرموێت ﴿ فَإِذَا ٱلَّذِى بَيْنَكَ وَبَيْنَهُۥ عَدَٰوَةٌ كَأَنَّهُۥ وَلِىٌّ حَمِيمٌ ﴾ فصلت: ٣٤، واتە: ئەوسا ئەبینی ئەو کەسەی کە لە نێوان تۆ و ئەودا دوژمنایەتییە، وای لێ دێ دەڵێی دۆستێکی نزیك و بە سۆزە)).

ئەوەتا جادوو بازەکانی فیرعەون لەو کات و ساتەدا دەیانگوت ﴿بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴾ الشعراء: ٤٤، واتە: بە یارمەتی و دەسەڵات و توانای فیرعەون ئێمە بە سەر مووسادا زاڵ ئەبین و دەیبەینەوە)) لە یەك ساتدا، کاتێك دڵەکانیان بە روناکی یەکتاپەرستی و باوەڕ روناك بووەوە و گەڕانەوە بۆ لای خودای بەخشندە و میهرەبان و سوژدەیان بۆ پەروەردگارەکەی موسا و هارون برد وە بە فیرعەونیان گوت ئەو وشە نەمر و یەکلایی کەرەوە ((لا ضَيرَ))واتە: چی دەکەی بیکە, لە پەند و نموونەی زاراوەی خۆمان (مەبەستی میسرییە) دەڵێن: ((أعلى ما في خيلك أركبه)) واتە: لە وڵاخەکەی خۆت بەرزتر سواربە)) چونکە دڵەکان تام و چێژ و شیرینی باوەڕی چەشت... دڵنیایی و باوەڕیان زیاتر و بتەوتر بوو بە بەڵێنەکەی خواکەیان... بۆیە چیتر جگە لە ئەو لە کەسی تر ناترسن...

ئەوەتا لێرەدا پێغەمبەری خواﷺ بە هاوەڵە پاکەکانی وەکو (أبوبکر و عمر و عوسمان و عەلی و ئەوانیتر) دەفەرموێت: ((استغفروا لماعز بن مالك)) ئەوانیش فەرموویان: خوا لە ماعز ی کوڕی مالك خۆش بێت ..)) جا ئەوان نەیانگوت: چۆن داوای لێخۆشبوونی بۆ بکەین لە کاتێکدا ئەو زینای کردووە ئەی پێغەمبەری خواﷺ

؟ نەخێر وایان نەگوت... چونکە ئەوە فەرمانی پێغەمبەرایەتییە... ئەمجار خۆشەویستمانﷺ فەرمووی: (لقد تاب توبة لو قسمت بين أمة لوسعتها))، واتە: بە ڕاستی ئەو تەوبەیەکی کردووە ئەگەر دابەش بکرایەتە سەر ئوممەتێکدا ئەوا بەشی هەمووی دەکرد)).

دەڵێت: ئەمجار ئافرەتێك لە (غامد لە الازد) واتە: غامدی بوو، هات بۆ لای و وتی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ! پاکم بکەرەوە . ئەویش فەرمووی: ((ويحكِ ارجعي فاستغفري الله، وتوبي إليه) واتە: تیابچیت... بگەڕێوە و داوای لێخۆشبوون لە خوا بکە و لای خوا تەوبە بکە)) ئەویش فەرمووی: ((لعلك تريد أن ترددني كما رددت ماعز بن مالك)) واتە: ڕەنگە بتەوێت بمگەڕێنیتەوە هەروەکو چۆن ماعز ی کوڕی مالك ت گەڕاندەوە)) فەرمووی: ((وما ذاك ؟)) واتە: ئەوە چییە؟ ((قالت: إنها حبلى من الزنا)) وتی: ئەو لە ئەنجام ئەو زینایە ئێستا دووگیانە(سکی پڕە) ؟)) ئەمجار ئەو ڕەحمەتە بە دیاری نێردراوە و نیعمەتە بەخشراوە فەرمووی: ((أرجعي حتى تلدي)) واتە: بگەڕێوە تاوەکو منداڵەکەت دەبێت .)) ئەویش گەڕایەوە تاکو منداڵەکەی بوو ئەمجار منداڵەکەی لە گەڵ خۆیدا لە نێو پەڕۆوپاڵەیەکدا هێنا بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ و فەرمووی: ((ها هو يا رسول الله قد ولدته))، واتە: ئەوەتا ئەی پێغەمبەری خواﷺ منداڵەکەم بوو)) ئەو ئافرەتە نەچوو پاسەپۆرتێکی ساختە دروست بکات ! هەڵنەهات بۆ هاندەران ! بەڵکو ئەو خۆی بە پێی خۆی هات، ئایا ئەو ڕەحمەتە نێردراوە چی بە ئەو فەرموو؟ فەرمووی: ((ارجعي فأرضعيه حتى تفطميه))، واتە: بگەڕێوە وشیری بدەیە تاکو لە شیر دەبڕێتەوە)) ئەو دەبێ دوو ساڵ شیر بەو منداڵە بدات ! ئایا ئەمە ئەو ئیسلامەیە کە تینووی خوێن ڕشتنە ! ؟ –ئەی بانگەوازکارانی دروستکردنی گومان و دوودڵی بیخوێننەوە – ((فجاءت به وقد فطمته، وفي يده شئ يأكله، فأمر الصبي، فدفع الى رجل من المسلمين و أمر بها فحفر لها و أمر بها فرجمت)) واتە: لە پاش دوو ساڵ دیسان هێنایەوە، لە کاتێکدا لە شیر براوەتەوە و شتێکی بە دەستەوەیە خەریکە دەیخوات . ئەویش فەرمانی کرد و منداڵەکەیان دا بە دەست کابرایەکەوە لە موسڵمانان، ئەمجار فەرمانی کرد و چاڵیان

بۆ کرد و بەرد بارانیان کرد...))

ئەو ئافرەتە هەر ئەو ئافرەتەیە...لە پاش دوو ساڵ هەڵنەهات و رابکات، چونکە پێغەمبەری هەڵبژێردراوﷺ ئەوانی لەسەر چاودێری پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان پەروەردە کردووە نەك لەسەر چاودێری یاسای ئێرە و ئەوێ یان لەسەر چاودێری خوودی خۆی (دایك و باوکم و روحم بە فیدای بێت)) هەرگیز ...

بەڵکو ئەوانی فێر کردوون لەسەر چاودێری ئەو پەروەردگارەی کە نەمرو زیندووە و هەرگیز نامرێت .

چەند پێویستمان لەو جۆرە وانانە هەیە!! دەمەوێت لە هەموو موسڵمانێك چاودێری خواکەی بکات، ئەو خوایەی کە دەبینێ و دەبیسێ... دڵنیابە کە خوا هەموو قسەو هەناسەکانت دەبیسێ هەرچەندە بە تەنها بیت... هەموو کردەوەکانت دەبینێ هەرچەندە بە تەنها بیت... بۆیە چاودێری یاسا مەکە بەڵکو چاودێری پەروەردگاری جیهان بکە.

اذا ما خلوت الدهر يوماً فلا تقل خلوت ولكن قل عليَّ رقيب

ولا تحسبن الله يغفل ساعة و لا أن ما تخفي عليه يغيب

واتە: ئەگەر رۆژێك لە رۆژان بە تەنها بوویتەوە مەڵێ، بە تەنهام بەڵکو بڵێ چاودێرێك وا بە سەرمەوەیە، هەرگیز وا مەزانە خوا تەنها ساتێك بێ ئاگا دەبێت یان شتێکی لێ بشاردرێتەوە و ئەو لێی بێ خەبەرە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۖ مَا يَكُونُ مِن نَّجْوَىٰ ثَلَٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَآ أَدْنَىٰ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا۟﴾ المجادلة:٧، واتە: ئایا نەتزانیوە کە خوا دەزانێ چی لە ئاسمانەکان و زەویدایە؟ هەر سێ کەسێك لە گەڵ یەکتردا چپە بکەن خوا چوارەمینیانە، هەر پێنج کەسێك چپە بکەن خوا شەشەمیانە وە لەو ژمارانەش کەمتر یا زۆرتر لە هەر کوێدا بن هەر خوایان لەگەڵە، واتە: ئەوانە هەر چەند بین،

هەرچی بکەن، هەرچی بڵێن، لە هەر شوێنێکدا بن خوا لەگەڵیانەو ئاگای لەهەموو شتێکیانە)).

جا ئەو خوایە لە گەڵیاندایە لـە هـەر کوێیـەك بـن بـە زانیـاری و بیـنین... بۆیـە قەبارە و جەستە بۆ خودا دامەنێ (لا تجسم) مەیچوێنە بە هیچ شتێك (لا تـشبه): ﴿ لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴾ الشورى:١١، واتە: هیچ شتێك نییە لە وێنەی ئەو(خوا) یە ئەویشە بیسەری بینا بە ئاگایە بە وتـەی بەنـدەکانی بینایـە بـۆ کار و کرداریان)).

لە پاش دوو ساڵ ئەو ئافرەتە (غامدی)یە هاتەوە، بۆ ئەوەی پێغەمبەری خواﷺ سنووری لەسەر جێ بە جێ بکات وە فەرمانی کرد بەرد باران بکرێت، خالد یـەکێك بوو لەوانەی کە بەرد بارانی دەکرد، بۆیە بـەردێکی لێدا و دڵۆپێك لـە خوێنەکـەی کەوتە سەر گۆنای بۆیـە ئـەویش جوێنی پێدا، جا پێغەمبـەری خـواﷺ فـەرمووی: ((مهلا یا خالد، فوالذي نفسي بیده لقد تابت توبة لو تابها صاحب مكس لغفر له... ثـم أمر بها فصلى علیها و دفنت)) واتە: لە سەرخۆبە ئەی خالد، سوێند بێ بەو کەسـەی گیانی منی بە دەستە ئەو بە ڕاستی تەوبەیەکی کـرد ئەگـەر خـاوەنی (مکس: بـاج) ئەو تەوبەی بکردایە ئەوا خوا لێی خۆش دەبوو ئەمجار فەرمانی کرد نوێژیان لەسەر کـرد و ناشـتیان)) بـەڵێ پاشـان پێغەمبـەری خـواﷺ لـە سـەری نوێـژ دەکـات وە بەڵگەیش لەسەر ئەوە لە (صـحیح مـسلم)[1] دا هـاتووە کـە عومـەری کـوڕی خـەتتاب پرسیار دەکات لە پێغەمبەری خواﷺ و دەڵێت: ((یا رسـول الله أتـصلي علیهـا وقـد زنت!؟ فقال الـنبيﷺ ((لقـد تابـت توبـة لـو قـسمت بـین سـبعین مـن أهـل المدینـة لوسعتهم، وهل وجدت توبة أفـضل مـن أن جـادت بنفسها لله تعـالى؟)) واتـە: ئـەی پێغەمبـەری خـواﷺ نوێـژی لەسـەر دەکـەیت لـە کاتێکـدا ئـەو زینـای کـردووە؟! پێغەمبەری خواﷺ فـەرمووی: بـە ڕاسـتی ئـەو تەوبەیـەکی کـردووە ئەگـەر دابـەش بکرایەتە سـەر حـەفتا کـەس لـە ئـەهلی مەدینـەدا ئـەوا بەشـی دەکـردن، ئایا هـیچ

١ـ أخرجه مسلم، كتاب((الحدود))، باب ((من أعترف على نفسه بالزنا)) (١٦٩٦).

تەوبەیەکی لەوە باشتر دۆزییەتەوە کە بە بێ پێچ و پەنا خۆی ببەخشێتە خوای گەورە)).

بەڵگە لەسەر ئەم بابەتە روون و ئاشکرایە... هەرچەندە لە وڵامی ئەم پرسیارە ترسناکەدا درێژەم پێدا بەڵام هۆکارەکەی ئەوەیە کە دەرگای تکا کردن بکەمەوە بۆ تاوانباران و کەمتەرخەمان ..(هاوشێوەکانی من) بۆ ئەوەی روویکەنە خوای پەروەدگار... تەنانەت ئەگەر کەوتونەتە ناو تاوانی گەورەی کوشتنەوە، دەستەکانت لە خوێنی حەرام پاك بکەرەوە... دڵەکەت پاك بکەرەوە لەو باوەڕە پووچ و ناڕەوایە... هەروەها تاوانی گەورەی زینا ئەوا ئەندامەکانت پاك بکەرەوە و دامێنت بپارێزە و ئەوەی کە لە سەرتە تەوبە و گەڕانەوە و پەشیمان بوونەوەیە... گەڕانەوە بۆ لای خوای پەروەدگار... دڵنیابە کە ئەگەر بەندەیەك گەڕایەوە بۆ لای خوای گەورە و تەوبەیەکی راستی کرد ئەوا خوای گەورە تەوبەکەی لێ وەردەگرێت...

ئەم باسە بە هەڵویستێکی کاریگەر کۆتایی پێ دەهێنم ..رۆژێك لە جێگایەکی گشتیدا بووم گەنجێك رووی لێ کردم وە سوێندی بۆ خواردم بە خوا کە ئەو منی خۆش دەوێ ئەمجار دەستی بە گریان کرد... گوتم: برا خۆشەویستەکەم بۆ دەگری؟ فەرمووی: سوێند بەخوا ئەی مامۆستا... خوای گەورە تۆی کردە هۆی هیدایەت دان و تەوبەکردنم، گوتم: سوپاس بۆ خوا، ئەی خودایە کردەوەکانمان تەنها لە بەر خاتری تۆ ئەنجام بدەین... کردەوەکانمان لێ وەربگرە و لە ریا و دووڕوویی دوورمان بکەرەوە... راستگۆییمان بە نسیب بکە... لە کردار و کردەوە و هەموو حاڵەتێکدا...خودایە بەش و پشکمان لەدینەکەماندا تەنها قسەکردن نەبێت و کردار و نیەتمان پاك بکەرەوە ئەی پەروەردگاری هەموو جیهان... ئەمجار گوتم: پێم بڵێ... برا خۆشەویستەکەم... ئەمجار ئەویش دەستی بە قسەکردن کرد و باسی ئەوەی کرد کە هیچ خوانێك نەبووە ئیللا لە پێش ئەوەی ئاو دابنێن عارەقیان دادەنا، ئەمجار گوتی: نوسینگەیەکی گەورەم هەبوو و بەشێکی تایبەتی تیادا بوو تایبەت بە زینا... باسی بۆ کردم کە فەرمانبەرێکی تایبەتی بۆ ئەو مەبەستە دامەزراند بوو بۆ ئەوەی جوانترین کیژۆڵە و کچی بۆ بهێنێ (خودایە خێزان و کچ و

خوشـکەکانمان داپۆشـە و بیانپـارێزە و گەنجـەکانمان چاکسـاز بکـە و ڕێنمـویی منداڵەکانمان بکە و دامێنمان بپارێزە یا أرحم الراحمین ..) ئـەمجار پێـی گـوتم: لـە شەوی سێیەمی ڕەمەزانێك لە ڕەمەزانەکانی پێشوو گوێی لە هەندێ خەڵکی بـوو لـە دەرەوە نوێـژی تـەراویحیان دەکـرد و دەڵێـت: منـیش سـەرم بـادەدا و گاڵتـەم بـەو دەروێشانە دەکرد وە لە دڵی خۆمدا دەمگوت: ئەوانە چین؟ چیان بە سەر هـاتووە؟ چی دەکەن؟ سوێندی بۆ خواردم بە خوا کە لە تەمەنیدا تەنها یەك کڕنۆشی بۆ خـوا نەبردووە، من وا هەستم کرد کە تەمەنی لە سی و پێنج سـاڵ تێپـەڕیوە لـە کاتێکدا کە ئەو لە خێزانێکی ناسـراوە و پایـەدارە... (داوا لـە خـوا دەکـەم کـە لـە دونیـا و قیامەتدا دامان پۆشێت) پێی گـوتم: لـەم شـەوەدا کـچێکی جوانکیلـەیان بـۆ ئامـادە کردم بەلام لە پاش ئەوەی زینای لە گەڵدا کرد هیچ تام و چێژێکی لێ وەرنەگرت... بۆیە فەرمانی کردە ئەو فەرمانبەرەی کە تایبەتە بۆ ئەو مەبەستە بچێت بـۆ ئـەوەی یەکێکی جوانتری بۆ ئامادە بکات... گوتی: دەرچووە دەرەوە... منیش (ریمـوت)ی تەلەفزیونەکەم گرتە دەستەوە... بەردەوام بە دوای کەناڵێکدا دەگەڕام... دەربارەی فلیمێکی خراپ و ئابڕوبـەر... بـۆ ئـەوەی کاتەکـەی خـۆی لـە گەڵدا بـە سـەر ببـات تاوەکو ئەو کچەی بۆ ئامادە دەکەن ... دەڵێت: سبحان الله... لـە کاتێکدا لـە نێـو کەناڵەکاندا دەگەڕام... لـە ناکـاو ڕووی تـۆم لەسـەر شاشـەکە بـینی... گـوتم: چـی شتێك ئەمـەی بـە هەڵـە هێناوەتـە ئێرە؟ بـەلام چرکەیەك چـاوەڕوان بـووم... دوو چرکە... دە چـرکە... لـە کاتێکدا مـن تەماشـای وێنەکـەتم دەکـرد... ئـەو دیمەنـە دەبینم... ریش و ئامۆژگاری لەسەر شاشەی تەلەفزیونەکە... لە دڵی خۆمـدا گـوتم: هیچ سوودی نییە ئەمە لێرە بێت... گوتم: چارەکە خولەکێك بە سـەر منـدا تێپـەڕی ئەمجار نیو خولەك... لە کاتێکدا (ریموت) ەکە بە دەسـتمەوەیە... ئـەمجار هەسـتم کرد کە گوێ دەگرم... گوتم: ئەوا خوا ویستویەتی گوێ بگری و هیدایەت و چـاکەی بۆ تۆ ویستووە ... دەڵێـت: بـۆ مـاوەی یـەك خولـەك گـوێم دەگـرد... ئـەمجار سـێ خولەك پاشان (ریموت) ەکەم دانا و دەستم بـە گریـان کـرد... پێـی گـوتم: وانەکـە (محاضرة) ەکە بە ناونیشانی (ترسناکی زینـا) بـوو... ئـەی خودایـە!! تەقـدیرێکی پەروەدگاری بوو... کە هـیچ کەسـێك هـەرگیز ناتوانێـت ڕێکـی بخـات... وانەکـە لـە یەکێ لە دەوڵەتەکانی کەنداو بوو... ڕاسـتەوخۆ پـەخش دەکـرا... لـە کاتێکدا ئـەو

کەناڵەکانی ئەم دیو ئەو دیو دەکرد ... خوای زەوی و ئاسمانەکان ویستی کە گوێی لەو وانە بێت لە لایەن بەندەیەکی هەزارەوە بۆ پادشای بە توانا... دەڵێت: چل خولەك گوێم لەو وانەیەیە بوو... لە کاتێکدا خۆی یەك کاتژمێر بوو وە لە گەڵ خۆیدا قسەی دەکرد و دەڵێت: دەستم بە گریان کرد و وات دەزانی کە لە ژیانمدا هەرگیز نەگریاوم... وە چووە ژوورەوە بۆ نوسینگە تایبەتەکەی خۆی و خۆی شتت و لەش گرانی لەسەر خۆی لادا لە ئەنجامی زیناکەیدا... بۆ یەکەم جار... لە پاش کەمێك فەرمانبەرەکە هاتە ژوورەوە و کچێکی جوانی ئامادە کردبوو... فەرمانبەرێکی تری لە گەڵدا بوو... تەماشای نوسینگەکەیان کرد... کەچی کەسیان نەبینی پاشان تەماشایان کرد کابرایەك لە سوژدەدایە لە بەر دەستی خوای بەرز و باڵادەستدا... دەگری بە کوڵ، فرمێسك لە چاوەکانی دێتە خوارەوە باوەڕیان نەدەکرد... کوا فلان؟ زۆر ئەستەمە ئەم کابرایە کە لە سوژدەدایە ئەو بێت !! ئەی من بە ئێوەم نەگوت ﴿ فَإِذَا ٱلَّذِى بَيْنَكَ وَبَيْنَهُۥ عَدَٰوَةٌ كَأَنَّهُۥ وَلِىٌّ حَمِيمٌ ﴾ فصلت:٣٤، واتە: ئەوسا ئەبینی ئەو کەسەی کە لە نێوان تۆ و ئەودا دوژمنایەتییە، وای لێ دێ دەڵێی دۆستێکی نزیك و بە سۆزە)).

براکانم .... (ئیمامی مسلم)[١] ریوایەتی کردووە لە (عبد الله ی کوڕی عمرو ی کوڕی العاص)) دەڵێت: گوێم لێ بوو پێغەمبەری خوای ﷺ فەرموویەتی: (إن قلوب بني آدم كلها بين إصبعين من أصابع الرحمن . كقلب واحد يصرفه حيث يشاء)) واتە: دڵی مرۆڤەکان هەمووی لە نێوان دوو پەنجەیە لە پەنجەکانی خوای میهرەباندا،کو تەنها دڵێکە هەرچۆن بیەوێ ئەمدیو ئەودیوی دەکات)) ئەمجار پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((اللهم مصرف القلوب صرف قلوبنا على طاعتك)) واتە: ئەی خودایە ! ئەی ئەو کەسەی دڵەکان ئەم دیو ئەودیو دەکەی دڵەکانمان لەسەر گوێڕایەڵی خۆت دامەزراو بکە)).

دڵ وەکو ژوورێکی تاریك وایە... کە دەچیتە ژوورەوە دەبینی تاریکییەکی سەخت و هیچی تیادا نابینیت... هەست بە دیوارەکانی دەکەیت... هەر کە دەستەکانت بدات لە کلیلی روناکییەکەی وە فشاری بخەیتە سەر و دەستی پیادا

١ـ أخرجه مسلم، كتاب القدر، باب تصريف الله تعالى القلوب كيف شاء (٢٦٥٤).

بنێیت بە ناسکی ئەوا روناکی ئەو گڵۆپە هەموو تاریکییە سەختەکە دەکاتە روناکییەکی زۆر...هەروەها دڵەکان دەبێتە روناکییەکی زۆر بە فەزڵی خوای بەرز و بەرێز... بە فەزڵی ئەو کەسەی کە دڵەکان بە دەستی ئەوە... کاتێ کە چوونە ژوورەوە بۆ لای بر اکەمان لە کاتێکدا ئەو لە سوژدەدایە... گوتیان: ئەی فلان... مەسەلەکە چییە؟ چی روویداوە؟ تۆ لە پێش کەمێك....!! (دەستی بە گریان کرد) بە ئەوانی گوت: سوێند بە خوا رووداوەکە بەم شێوەیە بوو... پرسیاریان لێ کرد دەربارەی ئەو کچە جوانە کە ئامادەیان کردووە... کەچی ئەو گوتی: نەخێر... هەموو شتێك کۆتایی پێهات... ئەی خودایە...!! بە راستی دڵەکەی تامی شیرینی باوەڕی چەشت... خۆشی ئیمان چووە دڵییەوە... بۆیە کچەکە رۆیشت... چونکە چیتر ئەم پێویستی بە ئەو نەما... سوێندی بۆ خواردم کە ئەم رووداوە لە سێیەم شەوی ڕەمەزاندا بوو... لە پێنجەم رۆژی رەمەزانـدا من و خێزانەکەم رۆیشتین بۆ مەککە بە مەبەستی عەمرە و دەڵێت: لەو شەوەوە دەستم بە نوێژ کردووە و وازم لێ نەهێناوە بە فەزڵی خوای بەرز و باڵادەست.. پاشان موژدەیەکی تری پێدام.. موژدەیەکی شیرین... گوتی: (لە کاتێکدا سوێندی بۆ دەخواردم بە خوا) کە لەو کاتەوە نزیکی هیچ ئافرەتێك نەکەوتووە بە مەبەستی خراپەکاری... بە راستی فەزڵی خوایە دەیداتە هەرکەسێ کە خۆی ویستی لەسەر بێت وە خوای گەورە خاوەنی فەزڵی گەورەی مەزنە... بۆیە براکەم... هەرگیز بێ ئومێد مەبە لە رەحمەتی خوا... هەرگیز بێ هیوا مەبە لە ڕەحمەتی خوا... هەر لە ئێستاوە دڵت بە شکاوی و زەلیلی یەوە فرێ بدە بەر دەستی خوای گەورە... دان بنێ بە هەژاری خۆت بەرانبەر بە ئەو ... دان بنێ بە لاوازییەکەتدا وە دان بنێ بە کەم توانایی و کەم تەرخەمی و هەڵەکانتدا و بڵێ ...

بـك أسـتجير ومـن يجـير سـواك فـأجر ضـعيفاً يحتمـي بحمـاك
إنـي ضـعيف أسـتعين علـى قـوي ذنـبي و معـصيتي بـبعض قـواك
أذنبـت يـا ربـي و قـادتني ذنـوب مـــا لهـــا مـــن غـــافر إلاك
دنيــاي غــرتني و عفــوك شــدني مـــا حـــيلتي في هـــذه أو ذاك
لـو أن قلـبي شـك لم يـك مؤمنـاً بكريم عفوك ما غوى و عصاك

ربـاه هـا أنـا ذا خلـصت مـن الـهوى   واستقبل القلـب الخلـي هـداك

ربـــاه قلـــب تائـــب ناجـــاك   أتـــرده وتـــرد صـــادق تـــوبتي

حاشـاك تـرفض تائبـا حاشـاك   فليرض عني الناس أو ليسخطوا

أنا لم أعد أسعى لغير رضاك

واتە: پەنا دەگرم بە تۆ، جگە لە تۆ کێ پەنا دەدات؟ بۆیە پەنای لاوازێك بدە کە دڵدەی داوەتە دڵدەکەت، من کەسێکی لاوازم و پەنا بە کەسێکی بەهێز دەگرم، لە تاوان و سەرپێچییەکانم بە هەندێ لە تواناکەت، من تاوانم ئەنجامدا ئەی خودایە و تاوانەکانم ڕێنوینیم دەکەن کە هیچ کەسێك نییە لێی خۆش بێت جگە لە تۆ نەبێت، دونیاکەم مەغروری کردم و لێخۆشبوونی تۆ ڕایدەکێشام، هیچ دەسەڵاتی منی تێدا نییە نەلە ئەمیاندا و نەلە ئەویتردا، ئەگەر دڵم گومانێك بکات ئەوا ئیماندار نییە، بە خانەدانی لێخۆشبوونەکەت هەرگیز وێڵ نەدەبوو و سەرپێچی نەدەکرد، پەروەردگارا ! ئەوەتا من خۆم لە ئارەزوو پاك کردەوە، دڵم پێشوازی لە هیدایەتە پاکەکەی تۆ دەکات، پەروەردگارا ! دڵی تەوبەکارێك هاوارت لێ دەکات، ئایا تۆ دەیگێڕیتەوە تەوبە ڕاستەکەم دەگەڕێنیتەوە، زۆر دوورە لە تۆوە کە تەوبەکارێك وەرنەگریت زۆر دوورە دەبا خەڵکی لێم رازی بێت یان پەست بن،چیتر من هەوڵ نادەم لەجگە لەرازی بوونی تۆ.

خـوای گـەورە دەفـەرموێت ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ تُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ تَوۡبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمۡ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَيُدۡخِلَكُمۡ جَنَّٰتٍ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ يَوۡمَ لَا يُخۡزِي ٱللَّهُ ٱلنَّبِيَّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَعَهُۥۖ نُورُهُمۡ يَسۡعَىٰ بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَبِأَيۡمَٰنِهِمۡ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَتۡمِمۡ لَنَا نُورَنَا وَٱغۡفِرۡ لَنَآۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ﴾ التحريم:٨، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە ! بگەڕێنەوە بۆ لای خوا بە تەوبەو گەڕانەوەیەکی یەکجاری، واتە: بە شێوەیەك، ئیتر جارێکی تر نەگەڕێنەوە سەر ئەو تاوان و گوناهانە، لە پێشەوا (عومەر) یان پرسی: تەوبەی (نەسووح)چییە ! فەرمووی: تەوبەی (نەسووح) ئەوەیە کە ئەو کەسە تاوانکارە لە تاوانەکانی پەشیمان ببێتەوە و جارێکی تر نەگەڕێتەوە

سەریان، چۆن شیر هەر کە لە گوانی ئاژەڵەکە هاتەدەر جارێکی تر ناگەڕێتەوە بۆ گوانی ئاژەڵەکە، دڵنیابن – ئەگەر تەوبەی ئاوا بکەن – پەروەردگارتان لە گوناهەکانتان خۆش دەبێت، دەتانباتە ناو چەندین باخی بەهەشتەوە کە لە ژێر بنکی دار و درەختەکانیانەوە ئاو و رووبار بە خوڕم دەڕوات، لەو رۆژەدا (رۆژی قیامەت) خوا پەیامبەر و ئەوانەی باوەڕیان هێناوە ریسوا و سەر شۆڕ ناکات لە بەردەمیانەوە و لە لای راستیانەوە بە سەر پردی (صراط)دا پێی دەڕۆن و دەڵێن: پەروەردگاری ئێمە! نوور و روناکییەکەمان بۆ تەواو بکە و بەردەوام بێت و لێمان خۆش ببە بە راستی تۆ بە سەر هەموو شتێکدا بە توانایت .))

رێزداران... لە نیشانەکانی قیامەت... ((أن تلد الأمة ربتها)) لە گوتەیەکی تردا ((أن تلد الأمة ربها)) ئەمە مانای چییە ؟؟ ئەمە لە بەشی داهاتوو باسی دەکەین انشاء الله... داوا لە خوا دەکەم تەوبەمان لێ وەرگرێت و ئێمەیش تەوبەی لا بکەین... لە تاوانەکانمان خۆش بێت و کەم و کورییەکانمان داپۆشێت... کێشەکانمان لەسەر ئاسان بکات... هەر خۆی پشت و پەنامانە و بە توانایە بە سەر هەموو شتێکدا...

لە نیشانەکانی قیامەت

أن تلد الأمة ربتها...

مانای ئەم نیشانەیە چییە؟ مانای ئـەوە چییە کـە دەفـەرموێت ((أن تلـد الأمـة ربتهـا أو ربهـا))؟ لـە گـەڵ منـدا بـیر لـەم فەرموودەیـە بکـەرەوە کـە بەشـێکە لـە فەرموودەیـەکی درێـژی جبریـل لـە ((صـحیح مـسلم))[١] دا هـاتووە وە مـن باسـی فەرموودەکە بە درێژی دەکەم لە بەر شیرینی و شکۆمەندی فەرموودەکە وە لـە بـەر پەند و ئامۆژگارییەکەی ... کە چەند زۆرن !! بۆ نا؟ لە کاتێکدا ئەوە فـەرموودەی کەسێکە کە خـوای گـەورە ڕەوانبێژییـەکی تـەواوی پـێ بەخـشیوە ﷺ (قـال الإمـام مسلم ﷺ حدثني أبو خيثمة زهير بن حرب، حدثنا وكيع، عن كهمس، عـن عبـد الله بـن بريدة، عن يحيى بن يعمر، (ح) وحدثنا عبيد الله بن معاذ العنـبري – وهـذا حديثـه – حدثنا أبي، حدثنا كهمس، عن ابن بريدة، عن يحيى بن يعمر، قال: كان أول مـن قـال في القدر – يعني: بنفي القدر – بالبصرة معبد الجهني، فانطلقت أنـا وحميـد بـن عبـد الرحمن الحميري حاجين – أو معتمرين – فقلنا: لو لقينـا أحـدا مـن أصـحاب رسـول الله ﷺ، فسألناه عما يقول هؤلاء في القدر، فوفق لنـا عبـد الله بـن عمر بن الخطـاب داخلا المسجد، فاكتنفته أنا وصاحبي أحدنا عن يمينه، والآخـر عـن شمالـه، فظننـت أن صاحبي سيكل الكلام إلي – يعني: سيتركني أسأل عبدالله بن عمر –، فقلت: أبـا عبد الرحمن إنه قد ظهر قبلنا ناس يقرءون القرآن، ويتقفرون العلم، – يعني: يبحثـون عن غوامض العلم و خوافيه و دقائق مسائله – وذكر من شأنهم، وأنهم يزعمون أن لا قدر، وأن الأمر أنف، – يعني: لا يعلم الله الأشياء إلا بعد أن تحدث و تقع – قـال: " فإذا لقيت أولئك فأخبرهم أني بريء منهم، وأنهم برآء مني "، والـذي يحلـف بـه عبـد

١ـ أخرجه مسلم، كتاب ((الإيمان))، باب ((بيان الإيمان و الإسلام و الإحسان ووجوب الإيمان بإثبـات قـدر الله سبحانه و تعالى)) (٨).

الله بن عمر " لو أن لأحدهم مثل أحد ذهبا، فأنفقه ما قبل الله منه حتى يؤمن بالقدر " ثم قال: حدثني أبي عمر بن الخطاب قال: بينما نحن عند رسول الله ﷺ ذات يوم، إذ طلع علينا رجل شديد بياض الثياب، شديد سواد الشعر، لا يرى عليه أثر السفر، ولا يعرفه منا أحد، حتى جلس إلى النبيﷺ ، فأسند ركبتيه إلى ركبتيه، ووضع كفيه على فخذيه، وقال: يا محمد أخبرني عن الإسلام، فقال رسول الله ﷺ: " الإسلام أن تشهد أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول اللهﷺ ، وتقيم الصلاة، وتؤتي الزكاة، وتصوم رمضان، وتحج البيت إن استطعت إليه سبيلا "، قال: صدقت، قال: فعجبنا له يسأله، ويصدقه، قال: فأخبرني عن الإيمان ؟، قالﷺ: " أن تؤمن بالله، وملائكته، وكتبه، ورسله، واليوم الأخر، وتؤمن بالقدر خيره وشره "، قال: صدقت .، قال: فعجبنا له يسأله، ويصدقه، قال: فأخبرني عن الإحسان، قال: " أن تعبد الله كأنك تراه، فإن لم تكن تراه فإنه يراك "، قال: فأخبرني عن الساعة، – وهذا هو الشاهد – فقال الصادقﷺ: " ما المسئول عنها بأعلم من السائل " قال: فأخبرني عن أمارتها – يعني: عن علاماتها و أشراطها – فقالﷺ: " أن تلد الأمة ربتها)) وفي لفظ: ((أن تلد الأمة ربها، وأن ترى الحفاة العراة العالة رعاء الشاء يتطاولون في البنيان "، قال: ثم انطلق، فلبثت مليا، ثم قال ليﷺ: " يا عمر أتدري من السائل؟ " قلت: الله ورسوله أعلم، قال: " فإنه جبريل أتاكم يعلمكم دينكم)).

واتە: ئیمامی موسلیم ریوایەتی کردووە بە سەنەدێك لە (يحيى ی کوڕی معمر) ەوە فەرمووی: یەکەم کەسێك دەربارەی قەدەر قسەی کرد (واتە: بە نەبوونی قەدەر) لە شاری بەسرەدا (معبد الجهني) بوو، من و (حميد ی کوڕی عبدالرحمن الحميري) دەرچووین بە مەبەستی حەجکردن یان بۆ عەمرە، گوتمان: بەڵکو یەکێ لە هاوەڵانی پێغەمبەرمان بینیﷺ و پرسیاری قسەی ئەوانەمان لێ کرد دەربارەی قەدەر، دەڵێت: (عبدالله ی کوڕی عمر ی کوڕی خەتتاب) مان بۆ ڕێك کەوت لە کاتێکدا ئەو دەچووە ناو مزگەوتەوە، من و هاوڕێکەم هاوشانی ئەو بووینەوە، یەکێکمان لای ڕاستی و ئەویتر لای چەپی، گومانم وا بوو کە هاوڕێکەم پرسیارەکە بۆ من بە جێ دەهێڵێ و من پرسیار لە (عبدالله کوڕی عمر) بکەم بۆیە گوتم: ئەی

(باوکی عبدالرحمن)، لای ئێمە خەڵکێك پەیدا بوونە قورئان دەخوێنن و بە دوای وردەکاری و نادیاریەکانی زانستدا دەگەڕێن — وە باسی ئەوانی کرد —ئەوان وا دەبینن کە قەدەر نییە و هەموو کردارێك پێش وەخت نییە (واتە: خوای گەورە هیچ شتێك نازانێت ئیللا لە پاش ئەوەی ڕوونەدات) عبداللە کوڕی عمر فەرمووی: ئەگەر گەیشتیتە ئەوان و ئەوانت بینی ئەوا پێیان بڵێ کەوا من لەوان بەریم و ئەوانیش لە من بەرین وە ئەوەی کە عبداللە ی کوڕی عمر سوێندی لەسەر دەخوات ئەوەیە ئەگەر یەکێك لەوان بە قەد چیای ئەحوود ئاڵتون ببەخشێت ئەوا خوا لێی وەرناگرێت تاکو باوەڕ بە قەدەر نەهێنێ، ئەمجار فەرمووی: باوکم عمری کوڕی خەتتاب بۆی گێڕامەوە و فەرمووی: لە کاتێکدا ئێمە ڕۆژێك لە خزمەتی پێغەمبەری خوادا ﷺ بووین لە پڕێکدا کابرایەك هاتە ژوورەوە، جلوبەرگێکی زۆر سپی لە بەردابوو وە قژێکی زۆر ڕەشی هەبوو، شوێنەواری سەفەری پێوە دیار نەبوو، هیچ کەس لە ئێمە ئەوی نەدەناسی تاکو نزیك پێغەمبەری خوا ﷺ دانیشت هەردوو ئەژنۆی توند کرد لە هەردوو ئەژنۆی پێغەمبەری خوا ﷺ هەردوو دەستی خستە سەر هەردوو ڕانی و فەرمووی: ئەی (محمد) پێم بڵێ ئیسلام چییە؟ پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموی: ((ئیسلام ئەوەیە کە شایەتی بدەیت کەوا جگە لە (الله) هیچ خوایەکی تر نییە شایەنی پەرستن بێت و (محمد) یش نێردراوی خوایە و نوێژەکانت بە ڕێك و پێکی ئەنجام بدەیت و زەکاتی ماڵەکەت بدەیت و ڕۆژووی مانگی ڕەمەزان بگریت و حەجی ماڵی خوا بکەیت ئەگەر توانات هەبوو)) کابرا فەرمووی: ڕاست دەکەیت .

فەرمووی: ئێمەیش سەیرمان پێهات پرسیاری لێ دەکات و هەر خۆیشی بە ڕاستی دەخاتەوە،فەرمووی: ئەی پێم بڵێ ئیمان چییە؟ ئەویش فەرمووی: ئەوەیە باوەڕی تەواو بهێنیت بە خوای گەورە و فریشتەکانی و کتێبە ئاسمانییەکان و هەموو پێغەمبەران و ڕۆژی دوایی و وە باوەڕیش بە قەزاو قەدەر بهێنیت چ چاك بێت یان خراپ: فەرمووی: ڕاست دەکەیت... فەرمووی: ئێمەیش سەیرمان پێهات پرسیاری لێ دەکات و هەر خۆیشی بە ڕاستی دەخاتەوە،فەرمووی: ئەی پێم بڵێ چاکە(ئیحسان) چییە؟ ئەویش فەرمووی: ئەوەیە بە شێوەیەك خودا بپەرستیت

وەکو ئەوەی کە دەیبینی خۆ ئەگەر تۆ ئەو نەبینی ئەوا باش بزانە ئەو تـۆ دەبـینێ، فـەرمووی: پـێم بڵـێ قیامـەت کـەی دێـت؟ (مەبەسـتی هێنانـەوەی فەرموودەکـە لێرەدایە) فەرمووی: ئەو کەسەی کە پرسیاری لێ دەکرێت لە پرسیارکەر زاناتر نییە . فەرمووی: کەوایە نیشانەکانم پێ بڵێ؟ فەرمووی: لە نیشانەکانی قیامەت ئەوەیە: کەنیزەك گەورەو خاوەنی خۆی لێوە لە دایك ببێت، خـەڵکانێکی پـێ پـەتی رووت و هەژار و شوانی مەڕ پێشبڕکی بکەن لە بـەرز کردنـەوەی کۆشـك و خانووەکانیانـدا . (عمر) دەڵێت: پاش ئەوە کابرا هەڵسا و ڕۆیـشت و منـیش ماوەیـەك رامـام، ئـەمجار پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەی (عمر) ئایـا دەزانـی ئـەو پرسـیارکەرە کـێ بـوو؟ گوتم: خوا و پێغەمبەرەکەی باشتر دەزانن، فەرمووی: ئـەوە (جبریـل) بـوو، هـاتبوو بۆ ئەوەی لە دینەکەتان شارەزاتان بکات .

مەبەستم لـە هێنانـەوەی بـۆ ئـەم فـەرموودە جوانـە فەرموودەکـەی پێغەمبـەری خوایـەﷺ ((أن تلـد الأمـة ربتهـا)) لەریوایـەتێکی تـردا((ربهـا)) پرسـیارەکە لێـرەدا ئەوەیە: ئەمە مانای چییە؟.

هەندێ لە ئەهلی زانست و زانیاری فەرموویانـە[1] (یتـزوج الرجـل السید الأمـة) وە مانـای (الأمـة) ئـافرەتێکی کۆیلـەی کەنیزەکـە... واتـە: کابرایـەکی گـەورەی ئـازاد کەنیزەکێ لە کەنیزەکان مارە دەکات... پاشان کوڕێکی لێ دەبێت، ئـەم کـوڕە کـە لەو کەنیزەکە بووە دەدرێتە پاڵ ئەو پیاوە و بە ناوی ئەوەوە بانگ دەکرێـت وە بـە ئازادی و گەورەیی (سید) گەورە دەبێت چونکە کوڕی ئەو پیاوەیـە لـە کاتێکـدا کـە دایکی هێشتا کەنیزەکێکە لە کەنیزەکەکان وە ئەو فەرموودەیە (أن تلـد الأمـة ربهـا) واتە گەورەکەی، یان (أن تلد الأمة ربتها) یان لە پیاوەکە کچێکی دەبێت و ئەو کـچە دەبێتـە گـەورەی دایکەکـە چـونکە لـە پیاوەکەیـە وە دایکەکـەیش بـە کـەنیزەکی دەمێنێتەوە بۆیـە مانـای فەرموودەکـە ئـەوە دەگەیـەنێت کـە کەنیزەیـەك گـەورەی خۆی دەبێت، ئەمە قسەی هەندێ لە ئەهلی زانست و زانیاری یە...

---

[1] ـ انظر: ((فتح الباري)) (١/ ١٥٣)

هەندێکیان دەڵێن[1]((أن تلد الأمة ربتها أو ربها)) ڕەنگە کەسێکی ئازاد و گەورە کەنیزەیەکێ لە کەنیزەکان مارە دەکات و پاشان منداڵی لێ دەبێت و کوڕی ئەو کەنزەیە گەورە دەبێت و پاشان ئەو کەنیزەیە لە بازارەکاندا دەفرۆشرێت و بۆ جارێکی تر ئەو کەنیزەیە دەگەڕێتەوە بۆ لای کوڕەکەی خۆی بۆ ئەوەی ببێتە بەندە و کەنیزەکی... کەچی لە بنەڕەتدا دایکی خۆیەتی... ئەمە مانایەکە لە ماناکانی ...

باشترین و ڕێدارترین مانا بۆ فەرموودەکەی پێغەمبەری خواﷺ (أن تلد الأمة ربتها أو ربها)) قسەکەی (ابن حجر)ە...

(الحافظ ابن حجر)[2] دەڵێت: ((زۆربوونی ڕەنجاندن و سەرپێچی دایك و باوك لە لایەن منداڵەکانیانەوە، فەرمووی: ئەم کارەیشە لە پێش هاتنی قیامەت ڕوودەدات چونکە لە پێش هاتنی قیامەت هەموو کارەکان ئاڵوگۆڕ دەبن... بۆیە کەسی فێرخواز دەبێتە پەروەردەکار و کەسی بێ ڕێز بەرز دەبێتەوە، جا منداڵ ڕەفتار لە گەڵ دایکیاندا دەکەن هەروەکو چۆن گەورەیەك لە گەڵ کەنیزەکەیدا دەیکات... لە سووکایەتی پێ کردن و لێدان و بە کارهێنان، بۆیە ناونراوە بە گەورەکەی و لێرەدا (مجاز)ە، یان مەبەست لە (الرب) پەروەردەکارە بۆیە لێرەدا (حقیقە)یە، فەرمووی: ئەمە ڕێدارترین بۆچوونە لای من لە بەرگشتاندنی)) (تەواو بوو بە دەستکارییەوە).

دەڵێم: ئەمە نزیکترین بۆچوونە لەسەر فەرموودەکەی پێغەمبەری خواﷺ ، وا دەزانم ئەم نیشانەیە بەم مانایە زۆر بووە و بڵاو بووەتەوە بە شێوەیەك کە دڵەکان خوێناوی دەکەن، ڕەنجاندن زۆر بووە بۆیە کەسی فێرخواز بووەتە پەروەردەکار ... وای لێهاتووە ئەو کوڕەی کە لەسەر دەستی دایك و باوکی پەروەردە بووە ئێستا فەرمان دەکاتە باوکی... وە فەرمان دەکاتە ئەو دایکە بەڕێزە کە ئەو شایستەی ئەو جێگایە نیە ... یان ئەو باوکە بەڕێزە کە شایستەی ئەو جێگایە نییە... بۆیە زۆربوونی ڕەنجاندنی دایك و باوك یەکێکە لە نیشانەکانی قیامەت بە

١ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو.

٢ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو.

دەقی فەرموودەی پێغەمبەری خواﷺ: ((أن تلد الأمة ربتها)) هەروەکو باسمان کرد کچان رەفتار لە گەڵ دایکیاندا وەکو رەفتاری گەورەیەك لە گەڵ کەنیزەکەیدا دەیکات وە هەروەها کوڕان رەفتار لە گەڵ دایکیاندا وەکو گەورەیەك لە گەڵ کەنیزەکەیدا دەکات، ئەم دیمەنە زۆربووە و بڵاو بووەتەوە ! ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم، رەنجاندنی دایك و باوك بە شێوەیك بڵاو بووەتەوە کە دڵەکان خوێناوی دەکەن ...

دەڵێم: بە راستی دایك و باوك نیعمەتێکن لە بەرزترین و گەورەترین نیعمەت، رەنگە زۆربەی منداڵەکانمان و براکانمان درك بەو نیعمەتە نەکەن ئیللا مەگەر لە دەستی بدەن ئەو کاتە پێی دەزانن ... داوا لە خوا دەکەم کە بەرەکەت بخاتە تەمەنی دایك و باوکمانەوە هەر ئەو پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە...

دایك و باوك هەر بە فیترەت منداڵەکانیان خۆش دەوێت و حەزیان لە پارێزگاری و پاراستن و چاکەکردنە لە گەڵیاندا، بەڵکو رەنگە دایك و باوك خۆیان بکەنە قوربانی منداڵەکانیان بە خوێن و رەگ و ریشە، بە هێز و توانا، بە حەوانەوە و سرەوتن، بە خواردن، بە خواردنەوە لە پێناوی خۆشگوزران و بەختیار کردنی مندالەکانیان، بۆیە دەبینین خۆشترین کات و سات لای باوکان ئەو ساتەیە کە پاروویەك لە دەمی خۆی دەردەهێنێ و دەیکاتە دەمی منداڵەکەیەوە، خۆشترین کات و سات لای دایك ئەو کاتەیە کە شەوان بە تەواوی لە پێناوی خەوتنی منداڵەکەیدا شەونخوونی دەکات، یان لە پێناوی حەوانەوەی کوڕەکەیدا، یان لە پێناوی دڵشادکردنی کچەکەیدا... بە ڕاستی ئەوە خۆشترین کات و ساتە لای دایك و باوك، من باش دەزانم کە ئەو کەسەی خوای گەورە منداڵی پێ بەخشیوە ئەوا زیاتر رێزی دایك و باوکی دەزانێ لە پاش ئەوەی بووە کەسێکی بەرپرسیار، بە دڵنیاییەوە دەزانێ کە ئەو باوکە بەڕێزە چەند ماندوو بووە لە گەڵ ئەواندا و باش دەزانێ کە ئەو دایکە بەڕێزە چی پێشکەشی ئەوان کردووە چونکە ئەو ئێستا لە کاتی بەخشیندایە، هەروەکو چۆن رووەکێك هەموو خواردنێك لە تۆوێکەوە دەمژێت

و پاشان ئەو تۆوە دەبێتە پارچەیەك پـووش و پـەلاش و (بـا) بـە ئـارەزووی خـۆی یاری پێ دەکات، یان هەروەکو چۆن جووجەڵەیەك هـەموو خواردنەکـەی خـۆی لـە هێلکەوە دەمژێت پاشان ئەو هێلکەیە دەبێتە توێکڵێکی بەتاڵ بەو شێوەیە منـداڵان هەموو شیلەکان دەمژن، هەموو تێکۆشانەکان، هەموو بەخشین و تینـەکانی دایـك و باوك، بۆیە لە ئەنجامدا ئەوان دەبنە پیرەمێرێکی بـە ساڵاچوو لـە گـەڵ ئەوەیـشدا ئەوان دڵخۆش و بەختیارن چونکە بەخشندەیی دایك و باوك هەرگیز لە بن نایـەت و تەواو نابێت .

بـەڵام منـداڵان – ولا حـول ولا قـوە الا بـاللە – تیایانـدا هەیـە ئـەم بەخـشین و خۆشەویستی و نازەی لە بیر دەچێت ! بە شێوەی ئینکاری و درندانـە و سەرپێـچی و ناسوپاسـگوزاریەوە وڵامیـان دەداتـەوە، بـە خـراپ رەفتـارکردن لـە گـەڵ دایـك و باوکدا، بە بێ بەزەیی و میهرەبانی و چاکەکاری! ئەو رەنجاندنـە رەشـە دەگەیەتـە ئەو پەڕی، کاتێ کە منداڵێك بە خراپی رەفتار دەکات لـە گـەڵ باوکیـدا، یـان کـاتێ کوڕێك دەدا لـە دایکی، سوێند بـە خـوا رووداوی وا دەخوێنمـەوە دڵـەکان لـە بـن دەردەهێنن وە ئەگەر ئەوانە روو بدەن ئەوا بەڵگەیـە بـۆ نزیك بوونـەوەی قیامـەت، کوڕێك بەرانبەر بە باوکی دەسـت بەرزدەکاتـەوە ! یـان کـچێك بەرانبـەر بـە دایکـی دەست بەرز دەکاتـەوە ! بـە راسـتی ئـەوە شـێوەیەکی زۆر ناشـیرین و نابووتـە لـە شێوەکان رەنجاندنی دایك و باوك !

بۆیە خوای گەورە فەرمانی کردووە بە چاکەکاری لە گەڵ دایك و باوکدا لـە پـاش ئـەوەی فـەرمانی کـردووە بـە پەرسـتن و یەکتاپەرسـتی خـۆی بـە راسـتەوخۆیی، دەمەوێت ئێستا ڕێزی دایك و باوك و پلـەی پایـەی چـاکەکاری لـە گەڵیانـدا بهێنیتـە پێش چاوی خۆت...

لەگەڵ مندا بیر لەم ئایەتە بکەرەوە: ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّآ إِيَّاهُ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَـٰنًا﴾ الإسراء:٢٣، واتە: پەروەردگارت بڕیاری داوە و وەسیەتی کرد کە: دەبێ هەر خۆی بپەرستن وە فەرمانی دا کـە: دەبـێ لـە گـەڵ دایك وبابدا چاکە بکـەن)) بەڵکو پێغەمبەری خواﷺ هاوەڵدانانی کردووەتـە گـەورەترین تـاوان و ئـەمجار ئـەو

تاوانە گەورەی لە پاش هاوەڵدانان دێت (ڕەنجاندنی دایك و باوك)ە، ئەم قسەیەت لە کوێ هێنا؟ من زۆر دەترسم ڕێنوێنیم بکە خوا ڕێنوێنیت بکات .

پیغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبو بکرە)وە ((ألا أنبئکم بأکبر الکبائر؟ قالوا: بلی یا رسول الله ! قال: ((الإشراك بالله و عقوق الوالدین)))، واتە: ئایا پێتان بڵێم کەوا گەورەترینی تاوانە گەورەکان چییە؟ فەرموویان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: هاوەڵدانان بۆ خودا و ڕەنجاندنی دایك و باوك).

ئاواتە خواز بووم کە ئەم قسەیە هەموو منداڵەکانمان گوێبیستی بوایەن، هاوەڵدانان گەورەترین تاوانە، ستەمکارترین ستەمە، نابوترین و ناشیرینترین تاوانە لەسەر ڕووی زەویدا ئەنجام دەدرێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰبُنَيَّ لَا تُشۡرِكۡ بِٱللَّهِۖ إِنَّ ٱلشِّرۡكَ لَظُلۡمٌ عَظِيمٞ﴾ لقمان: ١٣، واتە: کوڕەبچکۆلەکەم! هەر شتێك یا کەسێك مەکە بە شەریك و هاوبەشی خوا بە ڕاستی شەریك و هاوبەشدانان بۆ خوا ستەمێکی گەورەیە لە هەموو تاوانێك گەورەترە و هەرگیز بێ تەوبە قابیلی عەفو و لێبووردن نییە)).

خوای گەورە بە پێشەوای یەکتاپەرستان و پێشەنگی لێکۆڵەرەوان و گەورەی پێغەمبەران ﷺ دەفەرموێت: ﴿وَلَقَدۡ أُوحِيَ إِلَيۡكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكَ لَئِنۡ أَشۡرَكۡتَ لَيَحۡبَطَنَّ ...)) واتە: وەحی کراوە بۆ تۆ و بۆ ئەو پەیامبەرانەی بەر لە تۆ بوون: کە ئەگەر گریمان بە هاوبەش قایل ببێت بۆ خوا، ئەوە بێ گومان هەموو کردەوەکانت پووچەڵ دەبێ..)) بیر لە توندی ئەم هەڕەشەیە بکەرەوە، خوای گەورە بە پێغەمبەرەکەمان ﷺ دەفەرموێت:﴿...لَيَحۡبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ٱللَّهَ فَٱعۡبُدۡ وَكُن مِّنَ ٱلشَّٰكِرِينَ﴾ الزمر:٦٥ـ ٦٦، واتە:... ئەوە بێ گومان هەموو

١ـ أخرجه البخاري في كتاب الشهادات، باب ما قيل في شهادة الزور (٢٦٥٤)، ومسلم كتاب الإيمان، باب بيان الكبائر و أكبرها (٧٨).

کردەوەکانت پووچەڵ دەبێ وە لە زیانمەندانیش دەبیت .(٦٥) نەخێر، هەرگیز بە گوێیان نەکەیت بەڵکو تەنها هەر خوا بپەرستە و لە شوکرانە بژێران بە(٦٦)).

هێندە ڕەنجاندنی دایك و باوك ترسناکە و ڕاستەوخۆ لە پاش هاوەڵدانان دێت؟!
بەڵێ لە پاش هاوەڵدانان.

کوڕە شیرینەکەم ... بیربکەرەوە... کچە بە نرخ و بەڕێزەکەم ئاگادار بە... برا ڕێزدارەکەم تۆیش، بە ڕاستی کارەکە زۆر سامناك و ترسناکە...

ابن عباس[1] دەڵێت:((سێ ئایەت دابەزیون لە گەڵ سێ شتی تردا پێکەوەبەندن و هیچ یەکێ لەوان بە بێ هاوڕێکەی وەرناگیرێت...

یەکەمیان: ئەو ئایەتەی خوا گەورەیە کە دەفەرموێت: ﴿وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ﴾ المائدة: ٩٢، واتە: دەبێ بە بەردەوام گوێڕایەڵی خوا بن و بەرفەرمانی پەیامبەر بن)) جا هەرکەسێ گوێڕایەڵی خوای گەورە بوو بەڵام گوێڕایەڵی پێغەمبەرەکەیﷺ نەبوو ئەوا لێی وەرناگیرێت.

دووەمیان: ئەو ئایەتەی خوا گەورەیە کە دەفەرموێت: ((وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ﴾البقرة: ٤٣، واتە: فەرمانیان پێ بکە با بەتێر و تەسەل نوێژ ئەنجام بدەن و بەشێکی داراییشیان بە زەکات بدەن)) جا هەرکەسێ نوێژی کرد و بەڵام زەکاتی سەروەت و سامانەی دەرنەکرد ئەوا لێی وەرناگیرێت .

سێیەمیان: ﴿أَنِ ٱشْكُرْ لِي وَلِوَٰلِدَيْكَ﴾ لقمان: ١٤، واتە: کەوایە (ئەی مرۆڤ !) بەردەوام سوپاسی من بکە لەسەر نیعمەتەکانم و سوپاسی باوك و دایکیشت بکە لەسەر ئەو هەموو ئەزیەت و ئازارە لە پێناوی تۆدا چێشتوویانە)) جا هەرکەسێ سوپاسگوزاری خوا بوو بەڵام سوپاسگوزاری دایك و باوکی نەبوو ئەوا لێی وەرناگیرێت.

١ـ ذكره ((الذهبي في الكبائر)) (٥٤)، والهيتمي في الزواجر (١٤٧/٢).

ئایا دەزانی کەوا ڕەنجاندنی دایك و باوك هۆیەکە لە هۆکارەکانی دوورکەوتنەوە لە ڕەحمەتی خوا گەورە وە بێ بەش بوون لە بەهەشت؟ هەرچەندە چاکە پێشکەش بکەیت ئەوا هیچ سوودی نییە، چونکە خوای گەورە نە فەرزەکانت لێ وەردەگرێت و نە سوننەتەکانیش لە ڕۆژی قیامەتدا، بەڵێ... ڕەنجاندنی دایك و باوك یەکێکە لە تاوانە نابوت و ناشرینە گەورەکان کە ئێستا بە شێوەیەکی غەمگین بڵاو بووەتەوە .

(أبو عاصم) لە کتێبی (السنه) و (الطبراني) لە (معجم)ەکەیدا و جگە لەوان بە سەنەدێکی (حسن)[١] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (ابو أمامە) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ثلاثة لا يقبل منهم صرفا ولا عدلا: عاق، ومنان، ومكذب بالقدر)) .واتە: سێ کەس هەن بە هیچ شێوەیەك فەرزەکان و سوننەتەکانیان لێ وەرناگیرێت، ئەو کەسەی دڵی دایك و باوکی دەرەنجێنێ و منەتکەر و ئەو کەسەی قەدەر بە درۆ دەخاتەوە)).

لە فەرموودەیەکی تردا کە پێشەوا (النسائی) لە (سنن) ەکەدا و (أحمد) لە (مسند) ەکەیدا و الطبراني لە (الكبير) دا و البزار لە (مسند) ەکەیدا و جگە لەوان بە سەنەدێکی (حسن)[٢] لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمر)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ثلاثة لا ينظر الله إليهم يوم القيامة: العاق لوالديه))!

((والمرأة المترجلة))، واتە: ئەو ئافرەتەی کە خۆی بە پیاو دەچوێنێ لە هەموو شتێکدا، لە قسەکردنیدا و لە جلّ و بەرگیدا، (والديوث)، واتە: ئەوەی کە دەزانێ خراپەکاری لە کەس و کار و خێزانەکەیدا هەیە و پێی ڕازییە ولا حول ولا قوە الا بالله...

١ـ أخرجه ابن أبي عاصم في ((السنة)) (٣٢٣)، والطبراني في ((الكبير)) (٧٩٥) بسند حسنه المنذري في ((الترغيب)) (٣/ ٢٢١)، ووافقه الألباني في ((الصحيحة)) (١٧٨٥).

٢ ـأخرجه أحمد (٢/ ١٣٤)، والنسائي، كتاب الزكاة، باب المنان بما أعطى (٥ / ٨٠)، وابن خزيمة في التوحيد (٢٣٥)، والطبراني في ((الكبير)) (٨٧٩)، و (١٣٠٠٢)، وابن حبان (٥٦)، والبزار، كما في ((المجمع)) للهيثمي (٨/١٤٨،١٤٧)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٦٧٤)، وانظر: ((صحيح الجامع)) (٣٠٧١).

(مانای فەرموودەکە: سێ کەس هەن کەوا خوای گەورە لەو ڕۆژی قیامەتدا تەماشایان ناکات: ئەو کەسەی کەوا دایك و باکی خۆی دەرەنجێنێ و ئەو ئافرەتەی کە خۆی بە پیاو دەچوێنێ و گەواد)).

زۆر بە باشی بیر بکەرەوە کەوا ڕەنجاندی دایك و باوك هەر دەبێ بەرهەمە تاڵەکەی لەم دونیایەدا دروینە بکەیت – لێرە لە دونیا – پێش قیامەت، ئەم قسەیە لە منەوە وەربگرە و خۆت بە دوایدا بگەڕێ، تەماشای هەر موسڵمانێك بکە کە لە بازرگانیەکەیدا سەرکەوتووە، لە کار و کەسابەتەکەیدا، لە پلە و پایە کۆمەڵایەتییەکەیدا، بگەڕێ و بپشکنە لە حاڵی ئەو لە گەڵ دایك و باوکیدا... بە تایبەتی لە گەڵ دایکیدا ... بە دڵنیاییەوە دەڵێم – پڕ بە دەم دەیڵێم – وە بە بەرزترین دەنگم: ئەو پیاوە سەرفراز و سەرکەوتووە دەبینی لە هەموو کەس زیاتر لەگەڵ دایك و باوکیدا باشە و بە جوانی رەفتاریان لە گەڵدا دەکات... تەنها نمونەیەکم بۆ بهێنەوە کەسێك لەگەڵ دایکیدا باش بووەو چاکەی لە گەڵیدا دەکرد و ڕێزی لێی دەگرت و ڕێزی لە باوکی دەگرت کەچی خوای گەورە لە کارەکەیدا سەرکەوتووی نەکردووە !... ئەمجار تەنها یەك نمونەم بۆ بهێنەرەوە کەسێك باوکی ڕەنجاندبێ و دایکی ڕەنجاندبێ وە پێم بڵێ: ئەم نمونەیە لە دونیادا سەرکەوتوو بووە؟ و لە بازرگانیەکەیدا قازانجی کردووە؟! بە بەختیاری دەژێت بە هەموو مانایەکەوە؟ بەڵکو لە پەنجەرەکانی بەختیارییەوە چووەتە ژوورەوە لە پێش دەرگاکانی؟! زۆر ئەستەمە ! سوێند بێ بە خوا هەر دەبێ تام و چێژی ڕەنجاندن بچێژێ لە دونیادا لە پێش قیامەت، لە لایەن چ کەسێکەوە؟ لە لایەن کوڕ و کچەکەیەوە.

ئیمامی (أحمد و أبو داود و الترمذي و ابن ماجە)[١] و جگە لەوان ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (أبی بکرە)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی:

١ـ أخرجه أحمد(٥/ ٣٦ – ٣٨)، وأبو داود، كتاب الأدب، باب النهي عن البغي (٤٩٠٢)، والترمذي، كتاب صفة القيامة، باب (٥٧) (٢٥١١)، وابن ماجة، كتاب الزهد، باب البغي (٤٢١١)، والبخاري في الأدب المفرد (٢٩)، وابن حبان (٢٠٣٩)، والحاكم (٣٥٦/٢) و (١٦٢/٤، ١٦٣)، وابن المبارك في الزهد (٧٢٤)، وصححه الألباني في ((الصحيحة)) (٩١٨).

((ما من ذنب أجدر أن يعجل الله تعالى لصاحبه العقوبة في الدنيا مع ما يدخر له في الآخرة مثل البغي و قطيعة الرحم))، واتە: هیچ تاوانێك نییە شایستەتر بێت کەوا خوای گەورە تۆڵەی لە خاوەنەکەی بسێنێتەوە لەم دونیایە لە گەڵ ئەوەی کە بۆی پاشەکەوت کردووە بۆ ڕۆژی دوایی وەکو: ستەمکاری و بچڕاندنی پەیوەندی خزمایەتی)) .

لە فەرموودەیەکی تردا کە (البخاری) لە (التاریخ) ەکەیدا و (الطبرانـي) لە (الکبیر) دا بە سەنەدێکی (صحیح)[1] و چەند (شواهد) ێکی هەیە لە فەرموودەیەکی (أبـی بکـرە) ەوە کـەوا پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموویـەتی: ((أثنتـان – وە لـە ریوایەتێکی تردا – بابان یعجلهما الله في الدنيا قبل الآخرة: البغي – واتـە ستەم وە لە پاشاندا دەگەڕێمەوە بۆ باسی ستەم ان شاء الله تعالى وەکو نیشانەیەکی تر – و عقوق الوالدین)) مانای فەرموودەکە: دوو ئاکار یان دوو دەرگا هەن کە خوای گەورە پەلەی لێ دەکات لە دونیادا پێش قیامەت ئەویش: ستەمکاری و ڕەنجاندنی دایك و باوکە)) . ئاه ه! ! هەر دەبێ تامی ڕەنجاندن بچێژی، وا مەزانە لە کاتێکدا تۆ وای لە نێو سامانەکەتدا و لە نێو پلە و پایەکەتدا و لە نێو ڕووە کۆمەڵایەتییەکەتدا و لە هێز و تواناکەتدا، کەوا تۆ لەو باوکە بێ هێز و لاواز و بەستەزمانە بە هێزتریت، یاخود وا مەزانە ئەی خوشکی بەڕێزم کەوا تۆ لەو دایکە لاواز و بەستەزمانە بەهێزتریت کەوا لە سکیدا هەڵی گردووی، یان لە لە سکیدا تۆی هەڵگردووە بۆ ماوەی نۆ مانگ، –براکەم– پاشان بە خێوی کردووی بەڵکو ئەو خەوی لێ نەدەکەوت تاکو تۆ نەخەویت وە خۆی برسی دەکرد لە پێناوی ئەوەی تۆ تێر ببێت وە خەمبار دەبوو لە پێناوی ئەوەی تۆ دڵشاد بیت، تێبینی ئەوە بکە کەوا زۆربەمان ئێستا ئەو کارەیان لە گەڵدا دەکەین بەڵام حەز دەکەین ئەوان بمرن – ئیللا کەسانێك نەبێت کە خوا خۆی ڕەحمی پێ کردوون لە ئەهلی چاکەکاری، خوای

١ـ أخرجه البخاري في (تاريخه) (تعليقاً ١ /١٦٦)، وأحمد(٥/٣٦)، والطبراني في ((الكبير))، ومن طريقه أبو نعيم في ((أخبار أصبهان)) (٢/٩٩) عن أبي بكرة، وله شاهد عند البخاري في (التاريخ الكبير)) (١/١٦٦ تعليقاً) والحاكم (٤ / ١٧٧) عن أنس. والحديث صحيح بشواهده كما في ((الصحيحة)) (١١٢٠)، و ((صحيح الجامع)) (١٣٧).

گەورە ئێمە و ئێوە بگێڕێ لە چاکەکاران — خۆزگە دەخوازێت کەوا دایکی یان باوکی بمرێت، بەڵام باوکت هەموو ئەوانەی بۆ دەکردی و بە زیاترەوە، ئەو هەردەم دەپارایەوە و خۆی زەلیل دەکرد لە بەر دەستی خوادا بۆ ئەوەی تۆ تەمەن درێژ بیت و بە گەورەیی بتبینێ و ببیتە هۆی بەختیاری ئەو، هەروەها دایکەکە هەردەم لە خوا دەپارایەوە بەڵکو دەگریا لە بەر دەستی خوادا لە پێناوی تۆدا، بۆ ئەوەی تۆ هەردەم لە بەختیارییەکی بەردەوامدا بیت...

بەڵام تەماشای بەرهەمی ڕەنجاندنی دایك و باوك بکە، کاتێ باوکەکە لە تەمەندا گەورە بوو، پشتی چەمایەوە، لیك بە دەمیدا هاتە خوارەوە و هێشتا لە گەڵ کوڕەکەی خۆیدا لە ماڵەکەدا دەژی، کاتێ کوڕەکە کەف دەمی باوکی دەبینێ دێتەخوارەوە خۆیو خواردنەکەی هەڵدەگرێت و فرێی دەداتە ژوورێکەوە بۆ ئەوەی بە تەنها لەو ژوورەدا بژێت و دووری بکاتەوە لە منداڵەکانی، بەڵام منداڵە بچووکەکانی بە باوکیان گوت: بابە، بۆ ئەم کارە دەکەی؟ بۆ باپیرەت بە تەنها لە ژوورێکدا بە جێ دەهێڵی؟ ئەویش چی گوت؟ گوتی: تاوەکو بێز نەکەنەوە لە لیکەکەی دەمی لە کاتی نانخواردندا! بەڵام پەروەردگارت ویستی وا بوو کە یەکێ لە منداڵەکان بهێنێتە گۆ و بەم کوڕە سەرپێچی کەرە بڵێت: بابە... ئەگەر تۆیش لە تەمەندا گەورە بوویت ئێمەیش بە تەنها لەو ژوورەدا دەتهێڵینەوە هەروەکو تۆ بە باپیرەت کرد، ئەی خودایە! ((بروا آباءكم تبركم أبناؤكم))[1] واتە: لە گەڵ باوکتاندا بە باشی ڕوفتار بکەن ئەوا منداڵەکانتان بە باشی ڕەفتارتان لە گەڵدا دەکەن)) لێرە لەم دونیایە، تەماشا کە برای خۆشەویستم... ئەی ئەو کەسەی لە گەڵ دایك و باوکیدا بە باشی ڕەفتار دەکەیت تۆ دەبینی یەکێ لە منداڵەکانت کە هێشتا تەمەنی نەگەیشتووەتە دوو ساڵ — بۆ نمونە — هیچ شتێك ناخوات تاوەکو پارویەك نەکاتە دەمتەوە! منداڵەکەت کە هێشتا درك بە هیچ شتێك ناکات، هەست بە هەموو شتێك ناکات! نان دەداتە تۆ پێش ئەوەی خۆی بیخوات، هەروەکو ئەوەی خوای گەورە بەرهەمی چاکەکارییەکەت لە گەڵ دایك و باوکتدا بهێنێتە پێش چاوت لە پێش ڕۆژی

١ـ وقد ورد هذا في حديث ضعيف، كما في ((ضعيف الجامع)) (٢٣٢٩)، و((الضعيفة)) (٢٠٣٩، ٢٠٤٣).

دوایی، بەڵکو لە هەموو تەمەنتدا بە چاوەکانی خۆت دەیبینی، هەردەم هەست بە سنگ فراوانی دەکەیت، جێگیر بوونی کردەوەکانت و هێزی جەستەت و دڵشادی و دڵخۆشیت لە گەڵ خێزانەکەتدا، لە گەڵ منداڵەکانتدا، لە گەڵ کرێکار و فەرمانبەرەکانتدا، دڵنیابە بە بەختیاری دەژیت بە هۆی ئەو چاکەکارییەوە لەم دونیایە و لە دوارۆژیشدا.

بەلام باوکی دووەم: کوڕەکەی بە ڕاکێشان لە ماڵ دەری دەکات، باوکەکە پێی دەڵێت: بەسە، واز بهێنە، رۆڵەکەم لە تەنیشت دەرگاکە بە جێم بهێڵە، ئەمجار دەستی بە گریان کرد و بە کوڕەکەی خۆی گوت: سوێند بە خوا ئەی کوڕی خۆم... پێش سی ساڵ زیاتر من باوکی خۆم تەنها بۆ لای دەرگاکە ڕاکێشا!!.

من بە چاوی خۆم بینیم لە گۆڕەپانێکی گشتیدا خەڵکێك کۆ بوونەتەوە و غەڵبەغەڵبێك دروست بووە، لە نێوانیاندا پیرەمێردێك دانیشتووە و دەگری، منیش ڕاوەستام و پرسیارم کرد: ئەمە چییە؟ گوتیان: ئەم کوڕە - دەستیان درێژ کرد بۆ کوڕێك کە دانیشتبوو - زلەیەکی دا لە رووی باوکی! گوتم: پەنا بە خوا! ئەمجار یەکێ بە منی گوت: شێخ ئەم پیاوە دانیشتووە ودەگری، کاتێ ویستمان لە کوڕەکە بدەین گوتی: نەخێر... وازی لێ بهێنن لێی مەدەن ... گوتمان: بۆ؟ گوتی: ئەوە کوڕی منە، گوتمان: ئەوە کوڕێکی سەرپێچی کەرە و تۆی ڕەنجاندووە و دەبێ تەمێ بکرێت، گوتی: نەخێر، ئەمە قەرزێکە و دەبێ بیگەڕێنمەوە، گوتی: من لە ڕووی باوکی خۆم دا لێرە لە هەمان جێگا!!

سوێند بە خوا هەر دەبێ ئەم قەرزە بدەیتەوە - بیر بکەرەوە ((اثنتان يعجلهما الله في الدنيا قبل الآخرة: البغي و عقوق الوالدين)) سوور بە لەسەر ئەوەی - براکەم - دایکت دوعات بۆ بکات! واتە: ئەگەر تۆ دەستەکانی ئەوت ماچ کرد و پاشان ڕۆیشتی بۆ سەر کارەکەت بەو بەیانییە و لە کاتێکدا ئەو دوعای بۆ کردووی، ئەوا ئەمە شتێکی جوانە، بەلام ئاه ئەگەر لە دایکت جیابوویتەوە و بە گریانەوە ئەوت بە جێ هێلا و دوعای لە سەرت دەکرد!! هەرگیز مەڵێ: من کەسێکی لە خواترسم و پەیوەستم بە دینەکەمەوە، بە هەموو دڵمەوە پێت دەڵێم: وای لێ بکە کە دوعات بۆ

بکات، وای لێ بکە هەردەم بڵێت: ئەی پەروەردگارم، من لێت ڕازیم ئەی کوڕی شیرینەکەم، ئەوا سوێند بە خوا لە ژیانتدا سەرکەوتوو دەبێت – انشاء الله – .

ئەمە خواپەرستێکە لە خواپەرستەکانی بەنی ئیسرائیل – ئەویش جورەیج ە – چیرۆکەکەی بەناوبانگە هەروەکو لە هەردوو کتێبی (البخاری و مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابو هریرە)وە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((لم یتکلم في المهد إلا ثلاثة: عیسی ابن مریم و صاحب جریج، وکان جریج رجلا عابدا))واتە: هیچ کەسێك لە لانکەکەیدا قسەی نەکردووە تەنها سێ کەس نەبێت: عیسا ی کوڕی مەریەمعليه السلام وە هاوڕێکەی جورەیج، جورەیج کابرایەکی خواناس بوو)) کەسێکی خراپەکار نەبوو بەڵکو کەسێکی لە خواترس و زاهید بوو ((فاتخذ صومعة))، واتە: جێگایەکی دوور لە چاوی خەڵکی و خۆی یەکلا کردبووەوە بۆ خواپەرستی و گوێڕایەڵی . ((فکان فیها –واتە: لە خەڵوەتگەکەیدا – فأتتە أمە و هو یصلي، فقالت: یا جریج، فقال: یا رب أمي و صلاتي)) واتە: دایکی هات بۆ لای و لە کاتێکدا ئەو نوێژی دەکرد فەرمووی: ئەی جورەیج ... ئەویش فەرمووی: خودایە ئایا لەسەر نوێژەکەم بەردەوام بم یان وەڵامی دایکم بدەمەوە ؟!((فأقبل علی صلاتە فأنصرفت))، واتە: جا لەسەر نوێژەکەی بەردەوام بوو، بۆیە دایکیشی ڕۆیشتەوە)) ئەویش لەسەر نوێژەکەی بەردەوام بوو وە وڵامی دایکی نەدایەوە ((فلما کان من الغد أتتە و هو یصلي، فقالت: یا جریج، فقال: یا رب أمي و صلاتي فأقبل علی صلاتە فأنصرفت))، واتە: بۆ سبەینێ دیسان دایکی هاتەوە بۆ لای و لە کاتێکدا ئەو نوێژی دەکرد فەرمووی: ئەی جورەیج ... ئەویش فەرمووی: خودایە ئایا لەسەر نوێژەکەم بەردەوام بم یان وەڵامی دایکم بدەمەوە، جا لەسەر نوێژەکەی بەردەوام بوو، بۆیە دایکی ڕۆیشتەوە)) ئەو نوێژ دەکات دەتوانین بڵێین هەموو کاتەکانی خەریکی نوێژە ((فلما کان من الغد أتتە و هو یصلي، فقالت: یا جریج، فقال: أي رب أمي و صلاتي فأقبل علی صلاتە، فقالت: اللهم لاتمتە حتی ینظر إلی وجوه

١ـ أخرجه البخاري، كتاب في المظالم، باب إذا هدم حائطاً فليبن مثله (٢٤٨٢)، ومسلم، كتاب البر والصلة والآداب، باب تقديم بر الوالدين على التطوع بالصلاة و غيرها (٢٥٥٠/ ٧، ٨) واللفظ له.

الموسمات))، واتە: بۆ سبەینێ دیسان دایکی هاتەوە بۆ لای و لە کاتێکدا ئەو نوێژی دەکرد فەرمووی: ئەی جورەیج ... ئەویش فەرمووی: خودایە ئایا لەسەر نوێژەکەم بەردەوام بم یان وەڵامی دایکم بدەمەوە، جا لەسەر نوێژەکەی بەردەوام بوو، بۆیە دایکی فەرمووی: خودایە ! ئەم کوڕەی من مەمرێنە تاوەکو تەماشای ڕووی ئافرەتە داوێن پیسەکان دەکات)) بۆیە دایکەکە پەست بوو ! بۆ پەست دەبێت لە کاتێکدا کوڕەکەی خەریکی نوێژە؟ ئایا لە شەرعدا هەیە کە منداڵ بەردەوام بێت لەسەر نوێژەکەی و وەڵامی دایکی نەداتەوە ؟

وەڵامەکەی ئەوەیە: ئەگەر لە نوێژە فەرزەکاندا بوو ئەوا دەبێت بەردەوام بێت لەسەر نوێژەکەی، بەڵام ئەگەر هاتوو لە نوێژە سوننەتەکاندا بوو وە گوێی لێ بوو دایکی بانگی دەکات و دەبینێت دایکی سوورە لەسەر بانگکردنەکەی و ئەوا با نوێژەکەی ببڕێت و وەڵامی دایکی بداتەوە.[١]

خۆشەویستان... ئەمە پلە و پایە و ڕێزی دایکە لە دینی خوای بەرز و باڵادا و لە دینەکەی (محمد ی کوڕی عبداللە)دا ﷺ، تاکو هیچ کەسێك نەڵێت: کەوا ئیسلام ستەمی لە ئافرەت کردووە ! ! نەخێر! دڵنیابە و بزانە کەوا ئیسلام ڕێزی لە ئافرەت گرتووە کاتێك کە دایکە، ڕێزی لێ گرتووە کاتێك کە کچە و ڕێزی لێ گرتووە کاتێك کە خێزان و خانەوادەیە، بە شێوەیەك ڕێزی لێگرتووە کەوا هیچ بەرنامەیەك لەسەر زەویدا نە لە ڕۆژئاوا و نە لە ڕۆژهەڵاتدا ئەو ڕێزەی لێنەگرتووە...

سبحان اللە !بە ڕاستی (دایکی جریج) بە شێوەیەکی زۆر سەیر هەڵچوو، بۆیە دوعای لە (جورەیج) ی خواناس و لە خواترسی زاهید کرد، وریابە... ئەو جوێنی پێ نەدابوو، لێی نەدابوو، بە قسەی ناخۆش وەڵامی نەدابووەوە، چونکە ئەو کابرایە لە کاتی خواپەرستیدا بوو، لە کاتی گوێڕایەڵیدا بوو تەنها تاوانەکەی ئەوە بوو کە نەیتوانی وەڵامی بداتەوە، چونکە ئەو لە کاتی نوێژدا بوو بۆیە دایکی دوعای لێ کردو فەرمووی: ((اللهم لا تمته حتی ینظر الی وجوه الموسمات))، واتە: خودایە ئەم کوڕەی من مەمرێنە تاوەکو تەماشای ڕووی ئافرەتە داوێن پیسەکان دەکات)) داوا

١ـ انظر: ((شرح مسلم)) للنووي (١٦ / ١٠٥).

له خوا دەکەم کە ئێمە و ئێوە داپۆشێت لـه دونیـا و قیامەتـدا! وەڵامـی دوعاکـەی درایەوە کە له (جورەیج) ی کردبوو! به راستی ئەوە دوعایەکی نامۆیە بەرانبەر بـەو کـابرا لـه خـواترس و زاهیـده کـرا، ؟! پێغەمبـەری خـواﷺ دەڵێـت: ((فتـذاكر بنـو إسرائيل جريجا وعبادته وكانت امرأة بغي يتمثل بحسنها، فقالـت: إن شـئتم لأفتننـه لكم، فتعرضت له، فلم يلتفت إليها، فأتت راعيا كان يأوي إلى صومعته، فأمكنته مـن نفسها، فوقع عليهـا فحملـت، فلمـا ولـدت قالـت: هـو مـن جـريج، فـأتوه فاسـتنزلوه وهدموا صومعته وجعلوا يضربونه فقال: ما شأنكم؟ قالوا: زنيت بهذه البغي، فولـدت منـك، فقـال: أيـن الـصبي؟ فجـاءوا بـه، فقـال: دعـوني حتـى أصـلي، فـصلى، فلمـا انصرف أتى الصبي فطعن في بطنه، وقال: يا غلام من أبوك؟ قال: فلان الراعـي ؟))، واتە: بەنی ئیـسرائیل باسـی جـورەیج و پەرسـتنەکەیان دەکـرد، ئـافرەتێکی داوێـن پیـسی زۆر جـوان هـەبوو، ئـەو ئافرەتـە گـوتی: ئەگـەر دەتانـەوێت توشـی فیتنـەی دەکـەم، بۆیـە ئـەو ئافرەتـە رۆیـشت بـۆ لای و خـۆی پێشکەشی کـرد کەچـی ئـەو تەنانـەت ئـاوڕی لـێ نەدایـەوە پاشـان رۆیـشت بـۆ لای شـوانێك کـە سـەردانی خەڵوەتگەکەی دەکرد، ئافرەتەکە توانی ئەو شوانە لە خـشتەببات و توشـی تـاوانی زینای بکات و بە هۆی ئـەو زینایـەوە ئافرەتەکـە سـکپڕ بـوو (حـەملی پەیـدا کـرد)، کاتێ منداڵەکە لە دایك بوو گوتی: ئەم منداڵە لە جورەیجـە، ئـەوانیش هـاتن بـۆ لای جـورەیج و لـە خەڵوەتگەکـەی هێنایانـە خـوارەوە و خەڵوەتگەکـەیان روخانـد و دەستیان بە لێدانی کرد، ئەویش گوتی: چی بووە؟ گوتیـان: تـۆ داوێـن پیـسیت لـە گـەڵ ئـەم ئافرەتـە داوێـن پیـسەدا ئەنجامـداوە و ئێـستا منـداڵی بـووە، ئـەویش فەرمووی: کوا منداڵەکە؟ ئەوانیش منداڵەکەیان بۆ هێنا، فەرمووی: لێم گەڕێن تـاکو نوێژ بکەم، پاشان جورەیج نوێـژی کـرد، کـە لـە نوێژەکـەی بـووەوە چـووە بـۆ لای منداڵەکەو لە سکی منداڵەکەی دا و فەرمووی: ئەی منداڵ کێ باوکی تۆیـە؟ ئـەویش هاتە زمان و گوتی: فلان شوان ..)).

ئەم منداڵە لە لانکەکەیدایە و تازە لە دایك بووە، ئایا چۆن قسەی لە گەڵدا کرد؟ تەماشای ئەو بڕوا و دڵنیایی یە بکە لای ئەو کابرایە گەیشتووەتە چـی پلەیـەك؟ لـە

هەمان كاتدا دوعای دايكى لىٚ گیرا بوو، ئەو منداڵە بە ويستى خوای گەورە دەستى بە قسە كردن كرد، لە كاتێكدا ئەو بە پەڕۆوپاڵەكەيەوە پێچراوەتەوە و دەڵێت: ((فلان الراعي)) بە دوعای دايكى توشى ئيبتلا بوو لە هەمان كاتدا خوای گەورە رزگارى كرد بە هۆی خواپەرستى و باوەڕ و نوێژەكانييەوە، لەو كاتەدا:((فأقبلوا على جريج يقبلونه ويتمسحون به، وقالوا: نبني لك صومعتك من ذهب، قال: لا، أعيدوها من طين كما كانت)) واتە: پاشان ئەو خەڵكە روويان لە جورەيج كرد و ماچيان دەكرد و بە مەبەستى پیرۆزراگرتنى دەستيان بە جەستەيدا دەهێنا و گوتيان: خەڵوەتگەكەت جارێكى تر بۆ دروست دەكەينەوە لە ئاڵتون، فەرمووی: نەخێر هەروەكو خۆی چۆن لە قوڕ دروست كرابوو ئاوايش دروستى بكەنەوە)).

مەبەست لە هێنانەوەی ئەم فەرموودەيە : دوعای دايكى (جورەيج)ە لە كوڕەكەی گیرابوو...

تەماشای ئەم ديمەنە جوان و روناكەی تر بكە، هەروەكو لە (صحيح مسلم)[١] دا هاتووە لە فەرموودەيەكى (أسير ى كوڕى جابر)ەوە دەڵێت: ((كان عمر بن الخطاب إذا أتى عليه أمداد[٢] أهل اليمن، سألهم: أفيكم أويس بن عامر؟ حتى أتى على أويس)) واتە: ئەگەر كۆمەڵ و خەڵكى يەمەن بهاتبايە بۆ لای عومەرى كوڕى خەتتاب ئەوا پرسيارى لىٚ دەكردن: ئايا كەسێكتان تێدايە بە ناوی أويس ى كوڕى عامر؟ تاكو رۆژێك أويس هات بۆ لای)) – ئاگاداری ئەم گفت و گۆيە شيرينە كە ئيمامى عومەر فەرمووی: ((أنت أويس بن عامر؟ قال: نعم، قال: من مراد ثم من قرن؟ قال: نعم)) فەرمووی: ئايا تۆ أويس ى كوڕى عامر ى؟ فەرمووی: بەڵىٚ، فەرمووی: لە تيرەی مراد ئەمجار لە قرن؟ فەرمووی: بەڵىٚ))– موراد و قەرن دوو هۆزن لە وڵاتى يەمەن – ((قال: فكان بك برص فبرأت منه إلا موضع درهم؟ قال: نعم))، واتە: فەرمووی: لە جەستەتدا بەڵەكيك بووە و ئێستا چاك بووەتەوە تەنها جێگای دەرهەمێكى ماوە؟ فەرمووی: بەڵىٚ)) – تەماشاكە ئيمامى عومەر تەمەنى

---

١ ـ أخرجه مسلم، كتاب فضائل الصحابة، باب من فضائل أويس القرني (٢٥٤٢).

٢ـ الأمداد: هم الأنصار و الأعوان.

نەخۆشییەکە دیاری دەکا و ئەو چاك بووتەوە تەنها جێگای دەرهەمێك نەبێت- ((قال: لك والدة؟ قال: نعم، قال سمعت رسول الله ﷺ، يقول: " يأتي عليكم أويس بن عامر)) ، واتە: دایکت ماوە؟ فەرمووی: بەڵێ، فەرمووی: گوێم لێ بوو پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: أويس ی کوڕی عامر دێت بۆ لاتان)).

پێغەمبەری خواﷺ (أويس ی کوڕی عامر) نەبینیوە تاوەکو بەم شێوە وردە وەصفی ئەو بکات هەروەکو دیاری کردنی جۆری نەخۆشییەکەی کە بە جەستەوەیە بووە وە هێشتا شوێنەواری ئەو نەخۆشییە بە جەستەیەوە ماوە بە قەد دەرهەمێك! ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ﴾ النجم:٤- ٥، واتە: ئەو قورئانەی کە ئەو دەیڵێت، جگە لەوەی کە بە وەحی بۆی دەنێردرێت هیچی تر نییە، واتە: ئەم قورئانە هەر لە لایەن خواوەیە(٤) خاوەن هێز و بە زەبر (جوبریل)ی فریشتەیە، قورئانی فێرکردووە، بەڵێ زۆر بە هێزە، دەست پاکە، زمان پاکە،؟! !(٥))).

فەرمووی ﷺ: ((يأتي عليكم أويس بن عامر مع أمداد أهل اليمن، من مراد، ثم من قرن، كان به برص فبرأ منه إلا موضع درهم، له والدة هو بها بر، لو أقسم على الله لأبره)) واتە: أويس ی کوڕی عامر دێت بۆ لاتان لە گەڵ کۆمەڵ و خەڵکی یەمەندا لە هۆزی موراد و ئەمجار لە قەرن وە توشی نەخۆشی بەڵەك بووە و پاشان چاك بووەتەوە تەنها جێگای دەرهەمێك نەبێت دایکی ماوە و لە گەڵیدا زۆر چاکەکارە ئەگەر سوێند بخوات کە خوا شتێکی بۆ دەکات ئەوا خوای گەورە سوێندەکەی بۆ جێ بە جێ دەکات)) تەماشای چاکەکاری و شوێنەواری چاکەکاری بکە - ((فإن استطعت أن يستغفر لك فافعل)) واتە: ئەگەر توانیت داوای لێ بکەیت کە داوای لێخۆشبوونت بۆ بکات ئەوا بیکە)).

سەیر لەوەدایە عومەر داوای دوعا لە یەکێ لە شوێنکەوتوان دەکات (تابعي) وە عومەریش کێیە و چی کەسێکە !؟ ئەو ئەو هاوەڵە گەورە و بەڕێزەیە کەوا ڕۆژێك پێغەمبەری خواﷺ دوعای کرد کە ئیسلامی پێ بە عیززەت ببێتەوە و فەرمووی: (هەروەکو الترمذي ریوایەتی کردووە لە فەرموودەیەکی عبدالله ی کوڕی عومەرەوە)

دەڵێت: ((اللهم أعز الإسلام بأحب هذين الرجلين إليك بأبي جهل أو بعمر بن الخطاب))[١] واتە: پەروەردگاری من ئیسلام بە عیززەت بکە بە خۆشەویسترینی ئەو دوو پیاوە لای تۆ: بە ئەبو جەهل یان بە عومەری کوڕی خەتتاب)) .

کەچی ئەوەتا لێرەدا پێغەمبەری خواﷺ بە عومەر دەڵێت: ((فإن استطعت أن يستغفر لك فافعل)) واتە: ئەگەر توانیت داوای لێ بکەیت کە داوای لێخۆشبوونت بۆ بکات ئەوا بیکە)) ئایا دەتوانیت لە گەڵ ئەم مانایانەدا بڕژێیت ئەی برای بەڕێزم و ئەی خوشکی ڕێزدارم؟!

بۆیە عومەر فەرمووی: ((فاستغفر لي، فاستغفر لـه)) واتـە:داوای لـێ خۆشبوونم بۆ بکە لای خوا، ئەویش داوای لێخۆشبوونی بۆ کرد)) بەڵێ... چاکەکاری بە تایبەت لە گەڵ دایکیدا (أويس) ی گەیاندە ئەم پلە و پایە بەرز و بە نرخە — ئایا ئەم پلە و پایەی أويس بە چاکەکاری بووە؟ بەڵێ... بە چاکەکاری لە گەڵ دایکیدا! . ((فقال له عمر: أين تريد؟ قال: الكوفة، قال: ألا أكتب لك إلى عاملها؟ قال: أكون في غبراء الناس أحب إلي)) واتە: عومەر بەوی فەرموو: بۆ کوێ دەتەوێ بڕۆیت؟ فەرمووی: بۆ کووفە، فەرمووی: نوسراوێکت بۆ بنووسم بۆ کاربەدەستەکەی ئەوێ؟ فەرمووی: ئەگەر لە چینی خوارەوەی خەڵکی بم پێم خۆشترە)) — ئەم پیاوە پێشەنگی و بەناوبانگی و ئەو جۆرە شتانەی ناوێت بەڵکو تەنها ڕەزامەندی خوای گەورەی دەوێت و دوارۆژ بۆ خۆی دابین بکات —

((قال: فلما كان من العام المقبل حج رجل من أشرافهم، فوافق عمر، فسأله عن أويس، قال: تركته رث البيت، قليل المتاع)) واتـە: بۆ ساڵی داهاتوو کابرایەك لە ناودارانیان بەمەبەستی حەج هاتبوو، وا ڕێك کەوت کە عومەر ببینێ، ئەویش پرسیاری أويس ی لێ کرد، کابراش لە وەڵامدا فەرمووی: کاتێ من بە جێم هێشت خاوەنی ماڵێکی شڕ و کەل و پەلێکی کەم بوو)). ئیمامی عومەر بەم کابرایەی فەرموو: ((سمعت رسول الله ﷺ، يقول: " يأتي عليكم أويس بن عامر مع أمداد أهل

١ـ أخرجه الترمذي كتاب المناقب باب (١٦) (٣٦٨١) وقال: ((حديث حسن صحيح غريب))، وابن حبان (٢١٧٩)، وأحمد في ((فضائل الصحابة)) (٣١٢)، وعبد بن حميد (٧٥٧)، و صححه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن الترمذي)).

اليمن من مراد، ثم من قرن، كان به برص فبرأ منه، إلا موضع درهم له والدة هو بها بر، لو أقسم على الله لأبره، فإن استطعت أن يستغفر لك فافعل)) واتە: گوێم لێ بوو کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: أویس ی کوڕی عامر دێت بۆ لاتان لە گەڵ کۆمەڵ و خەڵکی یەمەندا لە هۆزی موراد و ئەمجار لە قەرن وە توشی نەخۆشی بەڵەك بووە و پاشان چاك بووەتەوە تەنها جێگای دەرهەمێك نەبێت دایکی ماوە و لە گەڵیدا زۆر چاکەکارە ئەگەر سوێند بخوات کە خوا شتێکی بۆ دەکات ئەوا خوای گەورە سوێندەکەی بۆ جێ بە جێ دەکات، ئەگەر توانیت داوای لێ بکەیت کە داوای لێخۆشبوونت بۆ بکات ئەوا بیکە)) کابرایش گەڕایەوە بۆ یەمەن و بە دوای أویس ی کوڕی عامردا دەگەڕا ((فأتى أويسا فقال: استغفر لي، فقال أويس: أنت أحدث عهدا بسفر صالح، فاستغفر لي))، واتە: چوو بۆ لای أویس فەرمووی: داوای لێخۆشبوونم بۆ بکە، أویس فەرمووی: تۆ تازە لە سەفەری خەیر گەڕاویتەوەوە، تۆ داوای لێ خۆشبوونم بۆ بکە)) چونکە ئەو کابرایە تازە لە سەفەری حەج گەڕابووەوە بۆیە کابرا پێی گوت: ((استغفر لي، فقال أويس: لقيت عمر؟ قال: نعم)) واتە: داوای لێخۆشبوونم بۆ بکە، أویس فەرمووی: ئایا عومەرت بینی؟ فەرمووی: بەڵێ)) واتە: ئەم قسە و باسە هیچ کەسێك نازانێت تەنها عومەر نەبێت، کەوابوو ئایا تۆ ئەوت بینیوە و باسی بۆ کردووی؟ – ((قال: نعم، أستغفر لي، فاستغفر له، ففطن له الناس، فانطلق على وجهه)) واتە: فەرمووی: داوای لێخۆشبوونم بۆ بکە، ئەویش داوای لێخۆشبوونی بۆ کرد، خەڵکی لێی تێگەیشتن،ئەویش سەری دانواند و ڕۆیشت)) تەماشای فەزڵی چاکەکاری بکە – ئەی ڕێزداران – چەند جوان و شیرینە!!.

لە فەرموودەیەکدا، کە (أحمد و النسائي و الحاكم) و جگە لەوان بە سەنەدێکی (صحيح)[1] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەی دایکی ئیماندارانەوە (عائیشە) کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((دخلت الجنة فسمعت فيها قراءة، فقلت: من

١ـ أخرجه أحمد (٦/ ٣٦، ١٥١، ١٥٢، ١٦٦، ١٦٧)، وفي ((فضائل الصحابة)) (١٥٠٧)، والنسائي في ((فضائل الصحابة)) (١٢٩)، وعبدالرزاق في ((مصنفه)) (١٣٢/١١)، وأبو يعلى (٣٩٩/٧)، والحاكم (٢٠٨/٣)، وصححه على شرط الشيخين ووافقه الذهبي وابن حبان (٧٠١٤، ٧٠١٥)، وأبو نعيم في ((الحلية)) (٣٥٦/١)، والبغوي في ((شرح السنة)) (٣٤١٨)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٣٣٧١)، و((الصحيحة)) (٩١٣).

هذا؟)) واتە: چوومە بەهەشتەوە گوێم لە خوێندنەوەی قورئان بوو، گوتم: ئەمە کێیە؟)) واتە:ئایا ئەمە کێیە کەوا لە بەهەشتدا قورئان دەخوێنێت؟ ((قالوا: حارثة بن النعمان، فقالﷺ: كذاكم البر، كذاكم البر)) واتە: فەرموویان: حارثة ی کوڕی النعمان ە، خۆشەویستﷺ فەرمووی: ئەوە بە هۆی چاکەکارییەوەیە، ئەوە بە هۆی چاکەکارییەوەیە)) چونکە حارثة لە هەموو کەسێك زیاتر لە گەڵ دایکیدا چاك بووە.

ئەگەر توانیت پێیەکانی باوکت ماچ بکەی خێراکە ماچی بکە و هەرگیز خاو و تەمەڵ مەبە وسوێند بە خوا دایك و باوکت رێگاکەتن بەرەو بەهەشت، تۆ ئەی خوشکی بەڕێزم ئەگەر دەتوانیت پێیەکانی دایکت ماچ بکەی ئەوا خێراکە ماچی بکە و هەرگیز دوا مەکەوە چونکە رێگاکەتە بەرەو بەهەشت ئەگەر بە دەستی بهێنی، پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((ويحك ! الزم رجلها فثم الجنة))،[1] واتە: تیابچیت! دەست بە پێیەکانی دایکتەوە بگرە ئەوا رێگەی بەهەشتە)) من باوەڕم وایە کەوا هیچ کارێك لەوە بە باشتر نازانم کاتێك بگەمە خوا لە چاکەکردن لە گەڵ دایکمدا نەبێت وە داوا لە خوا دەکەم کە هەموو کار و کردەوەکانمان وەرگرێت و دڵسۆزیمان پێ ببەخشێت.

بەڵام چاکەکردن لە گەڵ دایکتدا کارێکی شاراوەیە ...دەستەکانی ماچ دەکەی... سەری ماچ دەکەی ... بە سنگی خۆتەوە دەیگوشیت... و خواردنی دەدەیێ... پارەی لەسەر خەرج دەکەی ... رێزی لێ دەگریت ... بە وتەیەکی خۆش دڵشادی دەکەیت ... بە بەخشینێك... هەتا کۆتایی ئەو کردەوە چاکانە ... هەموو ئەوانە هیچ کەسێك پێی نازانێت تەنها خوا نەبێت ...

ئەوەیشە بزانە کەوا پێغەمبەری خواﷺ چاکەکردن لە گەڵ دایك و باوکدا پێشی جیهادی خستووە لە پێناوی خوادا هەروەکو (البخاري و مسلم) لە (صحيح)[2] ەکەیاندا ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی مسعود) ەوە دەڵێت: ((قلت: يا رسول الله ﷺ، أي العمل أحب الى الله؟ قال: " الصلاة على

١ـ أخرجه ابن ماجه كتاب الجهاد، باب الرجل يغزو وله أبوان (٢٧٨١)، وحسنه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (١٢٤٨)، و((الإرواء)) (٥ / ٢١).

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب مواقيت الصلاة، باب فضل الصلاة لوقتها (٥٢٧)، ومسلم كتاب الإيمان، باب بيان كون الإيمان بالله تعالى أفضل الأعمال (٨٥).

وقتها"، قال: ثم أي؟ قال: " ثم بر الوالدين "، قال: ثم أي؟ قال: " الجهاد في سبيل الله)) واتە: گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ خۆشەویسترین کارێك لە لای خوا چییە؟ فەرمووی: نوێژ کردنە لە کاتی خۆیدا، گوتم: پاشان چی؟ فەرمووی: چاکەکردنە لە گەڵ دایك و باوکدا، فەرمووی: پاشان چی؟ فەرمووی: تێکۆشانە لە پێناوی خوادا)).

کەوابوو چاکەکردن لە گەڵ دایك و باوکدا پێشی جیهاد کەوتووە لە پێناوی خوادا، ئەوە ڕاستییەکەو دەبێ بیزانین و فێری ببین .

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە فەرموویەتی: ((أقبل رجل إلى نبي اللهﷺفقال: أبايعك على الهجرة والجهاد، أبتغي الأجر من الله، فقال له المصطفى ﷺ: " فهل من والديك أحد حي؟ " فقال الرجل: نعم، بل كلاهما، فقال له ﷺ: " فتبتغي الأجر من الله؟ " قال: نعم، قال: " فارجع إلى والديك فأحسن صحبتهما "))، واتە: کابرایەك هات بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: بەیعەتت پێ دەدەم لەسەر کۆچکردن و تێکۆشان لە پێناوی خوادا، چاوەڕوانی پاداشت لە خوا دەکەم، خۆشەویستﷺ فەرمووی: ئایا هیچ لە دایك و باوکت زیندوون؟ فەرمووی: بەڵێ، بەڵکو هەردووکیان ماون، فەرمووی: وە چاوەڕوانی پاداشت لای خوا دەکەی؟ فەرمووی: بەڵێ، فەرمووی: کەوابوو بگەڕێوە و لە گەڵیاندا بە باشی ڕەفتار بکە)).

لە گوتەیەکی تردا هاتووە ((أحي والداك؟ "، قال: نعم، قال: " ففيهما فجاهد)) واتە: ئایا دایك و باوکت زیندوون؟ فەرمووی: بەڵێ، فەرمووی: کەوابوو لە گەڵ ئەواندا تێبکۆشە)) .

لە گوتەیەکی تردا هاتووە: ((قال الرجل: جئت أبايعك على الهجرة، وتركت أبوي يبكيان!، فقال ﷺ: "فأرجع إليهما، وأضحكهما كما أبكيتهما))،[2] واتە: کابرا

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجهاد والسير، باب بإذن الأبوين (٣٠٠٤)، ومسلم كتاب البر والصلة والآداب (٢٥٤٩).

٢ـ أخرجه ابن ماجه،كتاب الجهاد، باب الرجل يغزو وله أبوان(٢٧٨٢)،وصححه الشيخ الألباني في(صحيح ابن ماجه).

فەرمووی: هاتووم بەیعەتت دەدەمی لەسەر کۆچکردن و باوك و دایکم جیّ هیّشت لە کاتیّکدا ئەوان دەگریان، فەرمووی: بگەڕیّوە بۆ لایان ئەوان پیّبەکەنینە هەروەکو چۆن ئەوان دەگریان بە هۆی تۆوە)).

لیّرەدا قسەیەکی شیرین و خۆشی پیّغەمبەری خوا ﷺ هەیە رووەمانی بۆ لای خۆی وەردەگیّریّنیّتەوە هەرچەندە زۆربەی خەڵکی تیّی کەوتوون – ئیللا کەسیّك نەبیّت کە خوا خۆی رەحمی لیّ کردبیّت –هەروەکو لە هەردوو کتیّبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کەوا پیّغەمبەری خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((من الكبائر شتم الرجل والديه))، واتە: یەکیّ لە تاوانە گەورەکان ئەوەیە کەسیّك جویّن بە دایك و باوکی خۆی بدات)) کاتیّ هاوەڵان ئەوەیان بیست فەرموویان: ((يا رسول الله، هل يشتم الرجل والديه ؟)) واتە: ئەی پیّغەمبەری خوا ﷺ ئایا کەس هەیە جویّن بە دایك و باوکی خۆی بدات ؟)).

لە گوتەیەکی تردا هاتووە: ((أيسب الرجل والديه ؟)) فقال النبي ﷺ: " نعم يسب أبا الرجل فيسب أباه، ويسب أمه فيسب أمه))، واتە: ئایا کەس جویّن بە دایك و باوکی دەدا؟ پیّغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: بەڵیّ، جویّن بە باوکی کەسیّك دەدات ئەویش جویّن بە باوکی ئەم دەدات و جویّن بە دایکی کەسیّك دەدات و ئەویش جویّن بە دایکی ئەم دەدات)).

ئایا بیرت لەم قسەیەی خۆشەویست کردەوە ؟کابرایەك تۆ جویّن بەدایکی دەدەیت و ئەویش جویّن بە دایکت دەدا، بۆیە تۆ کەوتیتە ناو خراپەکاری و رەنجاندن بەرانبەر بە دایکت، تۆ جویّن دەدەی بە باوکی کابرایەکی تر و ئەویش جویّن بە باوکت دەدا بۆیە تۆ خراپەکاری و رەنجاندنت بەرانبەر بە حەقی باوکت کرد!!

ڕەنگە هەندیّکمان ئیّستا دەست بە گریان بکات و ئەم قسانە کاریگەری لەسەر هەبیّت و دەڵیّت: خوا لیّت خۆش بیّت! تۆ برینەکانی ئیّمەت کولاندەوە چونکە

---

[1] ـ أخرجه البخاري، كتاب الأدب باب لا يسب الرجل والديه (٥٩٧٣)، ومسلم كتاب الإيمان باب بيان الكبائر و أكبرها (٩٠).

کەسی وامان تێدایە باوکی مردووە یان دایکی مردووە، ئایا ئێستا چی بکات؟ ئایا هیچ هەلێك ماوە شتێك بکەم لە پێش ئەوەی بمرم هەرچەندە دایك و باوکم کۆچی دواییان کردووە؟!

وەلامی ئەم پرسیارە: بەلێ ... هەرگیز بێ ئومێد مەبە وە خوای گەورە موژدەی خەیرت پێ دەدا وە بزانە هیوا و ئاوات بەرانبەر بە خوای گەورە هەرگیز لە بن نایەت ... دەرگای تکا داناخرێت ...تەنانەت ئەگەر لە ژیانی دایك و باوکتدا سەرپێچی فەرمانەکانیانت کردبوو ئێستا ئەوەت لە سەرە کە پەیمان تازە بکەیتەوە وە ئەو سەرپێچییانە بگۆڕیت بە چاکەکاری... ئەگەر دایك و باوکت کۆچی دواییان کردووە ئەوا ئێستایش دەرگای چاکەکاری بەرانبەریان کراوەیە وە رێگاکە لە بەر دەستتدایە و فراوانە بەلام گرنگ ئەوەیە هەنگاو بنێیت بە پەلە لەسەر رێگای چاکەکاری... ئەوە چۆن دەبێت؟

گوێ لە ولامەکە بگرە راستەوخۆ لە پێغەمبەری خوداوەﷺ بۆ ئەم پرسیارە... هەروەکو لە فەرموودەیەکدا هاتووە کە ئیمامی (أحمد) لە (مسند) ەکەیدا و أبو داود لە (سنن) ەکەیدا و الترمذي و ابن حبان و جگە لەوان[1] ریوایەتیان کردووە (وە لە بەر سپاردەیەکی زانستی لە سەنەدەکەیدا (علی کوڕی عبید الساعدی) هەیە کە تەنها لای ابن حبان باوەڕپێکراوە، بەلام ئەودوای پیاوانی سەنەدی فەرموودەکە لە باوەڕپێکراوەکانن... لە فەرموودەیەکی (أبي أسيد الساعدي) ەوە دەلێت: ((بينا نحن عند رسول اللهﷺ: إذ جاءه رجل من بني سلمة، فقال: يا رسول اللهﷺ، هل بقي من بر أبوي شيء أبرهما به بعد موتهما؟ –))، واتە: لە کاتێکدا ئێمە لە خزمەتی پێغەمبەری خوادا بووینﷺ کابرایەك لە هۆزی بەنی سەلەمە هات بۆ لای،فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئایا هیچ چاکەیەك ماوە لە گەلّ دایك و باوکمدا لە پاش مردنیان ئەنجامی بدەم ؟)) بە راستی پرسیارێکی راستەوخۆیە و

١ـ أخرجه ابو داود،كتاب ((الأدب)) باب ((في بر الوالدين)) (٥١٤٢)، وابن ماجه كتاب ((الأدب)) باب ((صل من كان أبوك يصل)) (٣٦٦٤)، وأحمد (٣/ ٤٩٨)، وابن حبان (٤١٨)، والحاكم (٤/١٥٤)، وصححه ووافقه الذهبي، وضعفه الشيخ الألباني في ((ضعيف أبي داود وابن ماجه)).

بیر لە ولامەکەی بکەرەوە... پێغەمبەری خواﷺ بە ئەوی فەرموو: ((نعم، الصلاة عليهما، والاستغفار لهما، وإنفاذ عهدهما من بعدهما، وصلة الرحم التي لا توصل إلا بهما، وإكرام صديقهما)) واتە: بەڵێ ئەوانەیش بریتین لە:

یەکەم: ((الصلاة عليهما)) ئەمە مانای چییە؟ مەبەستی لە (الصلاة) ئەو نوێژە نییە کە ڕۆژانە پێنج جار ئەنجامی دەدەین، بەڵکو مەبەستەکەی لێرەدا پاڕانەوە و دوعایە! ڕەنگە هەندێ کەس پێم بڵێت ئەم قسەت لە کوێوە هێنا کەچی ئەو دەڵێت: ((الصلاة عليهما))؟

دەڵێم: ئەم مانایە وەکو ئەو ئایەتەیە کە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿خُذْ مِنْ أَمْوَٰلِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْۖ إِنَّ صَلَوٰتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْۗ﴾ التوبة: ١٠٣، واتە: لە سامانەکەیان زەکات و سەدەقەیە وەرگرە دڵ و دەروونیانی پێ پاکەوەکە هەتا لە گوناهەکانیان پاك ببنەوەو چاکەکانیان فراوان ببێ و دەشگەنە پلەی هەرە بەرز و دوعای چاکیان دەرهەق بۆ بکە چونکە دوعا و نزای تۆ دڵئارامی و ئۆقرەبەخشە بۆیان)) لە پاڕانەوەی پێغەمبەری خواداﷺ هاتووە کاتێ یەکێ لە هاوەڵان خەیری دەکرد، جا ئەویش دەیگوت: ((اللهم صل على آل أبي أوفى))[١] مانای (الصلاه) لێرەدا مانای پاڕانەوەیە.

دووەم: ((والاستغفار لهما)) واتە: داوای لێ خۆشبوون بۆ دایك و باوکت بکە هەروەکو چۆن بە منداڵی تۆیان پەروەردە کرد.

سێیەم: ((وإنفاذ عهدهما من بعدهما)) واتە: جێ بە جێ کردنی ئەو پەیمانانەی دایك و باوکت پەیمانیان دابوو بە مەرجێ پەیمانەکە دروست بێت و حەرام نەبێت.

چوارەم: ((وصلة الرحم التي لا توصل إلا بهما، وإكرام صديقهما)) واتە: گەیاندنی ئەو پەیوەندییە خزمایەتییە کە تەنها لە ڕێگای ئەوانەوە پێت دەگەن، و ڕێز گرتن

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الزكاة باب صلاة الإمام و دعائه لصاحب الصدقة (١٤٩٧)، ومسلم كتاب الزكاة باب الدعاء لمن أتى بصدقه (١٠٧٨).

لە هاوڕێکانیان)) هەردەم ابن عمر دەیفەرموو — هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن أبر البر صلة الولد أهل ود أبيه)) واتە: لە چاکترین چاکەکاری لە گەڵ دایك و باوکدا ئەوەیە کەوا منداڵ پەیوەندی لە گەڵ خۆشەویستانی دایك و باوکیدا بگەیەنێت)).

ئەی ڕێزداران ...ڕەنجاندنی دایك و باوك تاوانێکە لە تاوانە گەورەکان و نیشانەیەکە لە نیشانەکانی قیامەت هەروەکو ئەو ڕاستگۆیە فەرموویەتی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکاتﷺ : ((أن تلد الأمة ربتها))، یان ((أن تلد الأمة ربها)) ئەویش ئەوەیە کە کوڕ ڕەفتار و هەڵسوکەوت لە گەڵ دایك و باوکیدا دەکات هەروەکو ڕەفتاری گەورەیەك لە گەڵ کۆیلەکانی خۆی دەیکات... هەروەها کچ ڕەفتار لە گەڵ دایکیدا دەکات وەکو ڕەفتاری کچە خانەدان و گەورەیەك لە گەڵ کەنیزەکەیدا. داوا لە خوا دەکەم بەرکەت بخاتە ژیانی دایك و باوکمانەوە، لە دونیا و دوارۆژدا ڕەحمیان پێ بکات... خودایە ئەگەر باوك و دایکی ئێمە ئێستا لە بەر دەستی تۆدان ئەوا ڕەحمەت و میهرەبانی خۆت برژێنە بە سەریاندا و نیشتەجێی بەهەشتی بەرینیان بکە وە هەر یەکێ لەوان ئەگەر زیندووە ئەوا لەسەر گوێڕایەڵی خۆت بیانژێنە وە ئێمە و ئەوان لەسەر سوننەتەکەی پێغەمبەرەکەتﷺ و دینەکەی خۆت بمرێنە ...یا أرحم الراحمين.

١ـ أخرجه مسلم، كتاب البر والصلة والآداب، باب فضل صلة أصدقاء الأب و الأم و نحوهما (٢٥٥٢).

دەرکەوتنی خراپەکاری و بچڕاندنی پەیوەندی خزمایەتی

لەم بەشەدا باسی نیشانەیەکی تر دەکەم کە دەرکەوتووە و بڵاوبووەتەوە بە شێوەیەکی وا کەسی ئیماندار باوەڕی زیاد دەکات بەو کەسەی، کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکاتﷺ.

لەگەڵ مندا بیر بکەرەوە لەم فەرموودەیە کەوا ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و الحاكم لە(مستدرك)ەکەیدا و جگە لەوان[1] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى يظهر الفحش والتفاحش وقطيعة الرحم وسوء المجاورة)) ، واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو خراپەکاری و زمانپیسی و بچڕاندی پەیوەندی خزمایەتی و خراپ مامەڵە کردن لەگەڵ هاوسێدا بڵاو نەبێتەوە)) خێراکەن با پێکەوە لەگەڵ یەکەم نیشانەدا ڕابوەستین، کە لەم فەرموودەیەدا هاتووە، ئەویش فەرموودەکەی پێغەمبەری خوایەﷺکە دەفەرموێت: ((حتى يظهر الفحش والتفاحش))...

جا کەوابوو ((الفحش والتفاحش)) چییە؟

ابن منظور و ابن الأثیرو جگە لەوان لە ئەهلی زمانەوانی فەرموویانە[2]: ((الفحش و التفاحش بریتییە لە هەموو وتەو کردەوەیەکی ناشیرین و ناقۆڵا)) بە ڕاستی وتە و کردەوەی ناشیرین و ناقۆڵا و نارێك بڵاو بووەتەوە بە شێوەیەکی وا کەسی ئیماندار باوەڕەکەی بە فەرموودەکانی پێغەمبەری خواﷺ زیاتر و زۆرتر دەبێت کەوا ئەو ئەم فەرموودانەی فەرمووە، چونکە ئەوانە چەند وشەیەکن لە چرای پێغەمبەرایەتییەوە دەردەچن.

ئێستا وشەی خراپ و ناشیرین و سووك و ریسوا زۆر بووە – گەردنم ئازاد بکەن ئەگەر بڵێم: لە زۆر ماڵ و لە دەزگاکانی ڕاگەیاندن و لە فلیمەکان و لە زنجیرەکاندا و

١ـ أخرجه أحمد (٢ / ١٦٢، ١٦٣، ١٩٩)، والحاكم (١ / ١٤٧)، وصححه ووافقه الذهبي، وفي (٥٥٨/٤)، والبزار في ((مسنده)) (٢٤٣٥)، وعبدالرزاق في ((مصنفه)) (٢٠٨٥٢)، وصححه الشيخ أحمد شاكر والشيخ شعيب.

٢ـ لسان العرب (٣٢٥/٦) مادة: ((فحش)).

لە کەناڵە ئاسمانییەکاندا بەڵکو چەندەها کەناڵ بە تـەواوی تایبـەت کـراوە بـۆ وێنـە گرتنی خراپەکاری و داوێن پیسی!

ابن الأثیر دەڵێت[١]: ((زۆرجار وشـەی (الفاحشة) بـە مانـای زینـا دێـت هـەروەکو چۆن خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِلَّآ أَن يَأۡتِينَ بِفَٰحِشَةٖ مُّبَيِّنَةٖۚ﴾ النساء: ١٩،واتـە: جا مەگەر بە ئاشکرا داوێن تەڕی و زینا بکەن، یان هەر کارێکی تری نابەجێ بکـەن، دیارە ئەو کاتە ڕەوایە ناچار بکرێن و تەڵاق بدرێن)).

دەڵێم: خراپەکاری و زینا وێنەگیراوە و هاتووەتە ناو زۆربەی ماڵی موسڵمانانەوە – ولا حول ولا قوە الا باللە – بەڵکو چەندەها گۆڤار و کەناڵ تایبەت کراون بۆ وێنە گرتنی زیناکاری و خراپەکاری –هەروەکو لە پێشدا باسم کرد – تـۆ جـاری وا هەیـە وشـەیەکی زۆر نـامۆ لـە کوڕێـك لـە کوڕەکانتـەوە دەبیـسی و سەرسـام دەبیـت و دەڵێیـت: چـۆن کوڕەکـەم ئـەم قسەیەی کرد و بـە زاریـدا هـات!؟ ئـەو کـوڕە ئـەو وشەیەی لە ماڵەوە نەبیستووە، کەوابوو ئەو وشـەیەی لـە کوێـوە هێنـا؟ ڕەنگـە لـە دەزگاکانی ڕاگەیاندنەوە، یان لەسەر شەقام گوێی لێ بووە، یان لە قوتابخانـە، یـان لـە هـەر هۆکارێـك لـە هۆکارەکـانی ڕاگەیانـدن... هتـد، ئێـستا زۆر وشـەی خـراپ دەرکەوتووەو چەندەها وشەی سووك و ڕیسوا لە زۆربەی جێگاکان بڵاو بووەتـەوە و چەندەها کردار و کردەوە کە ئابڕوو لەکەدار دەکەن بـەڵکو جـاری وا هەیـە دیـن لـە بنەچەوە هەڵدەکێشێ وە دڵەکان پڕ لە خراپەکاری دەکات و ئـەم کـردەوە خـراپ و سـووکانە دەبنـە هـۆی ئـەوەی جـاری وا هەیـە خوانـاس و زاهیـدەکان دەگـۆڕێن بـە کەسـانی خراپـەکار و بـەدکار ئەگـەر ڕەحمـەتی خـوای کـارزان باڵادەسـتیان پـێ نەگات... بەڵێ ئێستاوشەو قسەی خـراپ دەرکـەوتووە و کـردەوە و کـرداری خـراپ دەرکەوتووە بە شـێوەیەکی ڕوون و ئابڕووبـەر، ئـەخلاقیات و ڕەوشـتەکان لـە ڕێگـا لایان داوە... باوەڕم پێ بکەن ئەگەر بڵێم: ئێستا تەنگانەی ئەم ئوممەتە تەنگانـە و نەبوونی ئەخلاق و ڕەوشتە... ڕەنگە کەسێك بڵێت: ئێمە سامانمان دەوێت... ئێمـە چەکمان دەوێت... ئێمە ئابووریمان دەوێت... بەڵێ... من نکـۆڵی لـێ ناکـەم... لـە

---

١. ((النهایة)) (٣/٧٩٠).

پایە و قـەدری ئەوانـە کـەم ناکەمـەوە... بـەڵام مـن پرسـیارت لـێ دەکـەم — بـرا خۆشەویستەکەم — ئایا نرخی ئابووری چییە؟ نرخی زانست و زانیاری چییە؟ نرخی فلان و فلان چییە؟... ئەگـەر ئاکـار و ڕەوشـت نـەما و لەناوچـوو؟ سـوێند بـە خـوا هەموو ئەمانە هیچ نرخیان نییە.

إنما الأمم الأخلاق ما بقيت　　　فإن هموا ذهبت أخلاقهم ذهبوا

واتـە: مانــەوەی هــەر ئوممــەتێك پەیوەسـتە بـە ئاکـار و ڕەوشــتەوە ئەگـەر ئاکارەکانیان ڕۆیشت ئەوا ئەوانیش لە ناو دەچن))...

زانایەکی بێ ڕەوشت فیتنەیە بە سەر ئوممەتەکەیەوە.. پزیشکێکی بێ ڕەوشت فیتنەیە بە سەر نەخۆشەکانەوە و بە سەر ئوممەتەوە... ئەندازیارێکی بـێ ڕەوشـت فیتنەیـە بـە سـەر خـەڵکی و بـە سـەر ئوممەتـەوە، مـن تـەنها یـەك نموونـەتان بـۆ دەهێنمـەوە: وا دابـنێ ئەنـدازیارێك — هەرچـەندە پلـەی گـەورە بێـت — بـە دەیـان مەلایین دینار ودۆلاری لە بەر دەستدایە ..داوای لێ کرا بـە چـاککردنی کۆمـەڵێك لـە ڕێگاکان یان بە دروست کردنی کۆمەڵە بورجێك بەڵام تووشی نەخۆشی (غەش) فێـڵ هــاتووە... هــیچ ڕەوشــتی نییــە... ڕەوشــتی سـپاردەی لــە دەســتداوە... ئایــا ئەنجامەکەی چی دەبێت؟ دەبێتە هـۆی ڕووخـانی ئـەو هـەموو کۆشـك و تەلارانـە... ڕشتنی خوێنی دەیان و سەدان کەس... چەندەها ڕێگە چاك دەکرێتـەوە لـە هـەمان ئەو ساڵەی کە چاك کراوەتەوە پێویستی بەوەیە جارێکی تر چاکی بکەیتەوە!

با ئەوەش بزانین کەوا ئەم جۆرە ڕەوشتانە پێویستی بە ڕێنمووی کەس نییـە... ئەو کەسـە کـە پاشماوەکـەی خـۆی لـە ئۆتۆمبیلەکەیـەوە فـڕێ دەداتـە سـەر ڕێگـا گشتییەکان... ئەو کەسەی کـە پاشماوەکـەی خـۆی فـڕێ دەدا، لـە سـەیرانگایەکی جواندا کە بۆ ئەو و جگە لەو ئامادە کـراوە... بـە شـێوەیەك پاشمـاوەی خـواردن و خواردنەوەکەی بە جێ دەهێڵێ کە ئازارەکـان زیـاتر دەکـەن... ئەمـە پێویسـتی بـە ڕێنمووی هیچ کەس نییە... ئەم کابرایە کە ڕاوەستاوە — دوور لە ڕووی ئێوە — میز دەکاتە ناو ڕووباری (نیل)ەوە یان بە خراپـە مامەڵـە لـە گـەڵ ئـەو کـەنارە جوانـەی (نیل) دا دەکات بە هەر شێوەیەك لە شـێوەکانی خراپـەکاری... ئەمـە خراپەکارییـە

لـە وتـە و کـرداردا... ئـەو ڕەوشـتـە ڕیـسوایە هـیچ پێویـست ناکـات بـە ڕێنمـوویی کەسێك...

چونکە حەق وایە ئێمە چـاودێری خـوای بـەرز و باڵادەسـت بکـەین... بەلایـەکی گەورەتر ئەوەیە کە ئاوەڕۆکان بخەینە ناو ڕووباری (نیل)ەوە یان بۆ هەر ڕووبارێکی تر یان بۆ ئەو ئاوانەی کە کێڵگەکان و باخچەکان و بەرهەمەکانی پێ ئاو دەدرێت... هەموو ئەو ڕەوشتانە پێویستی بە ڕێنمـووی کەسـێك نییـە... چـونکە مـن کەسـێکی موسڵمانم پێویستم بەوە نییە بەرپرسێك یان هەر کەسێکی تر یادم بخاتەوە... پـێم بڵێت: ئەوە بکە و ئەوە مەکە... بەڵکو دەبێت من چاودێری خواکەی خۆم بکەم...

لەگەڵ مندا بیر بکەرەوە... بۆ ئەوەی بزانیت کە کێشەیانە ڕەنگـە زۆر کـەس لـە بـرا و خوشـکانمان بـە کـەمی بـزانن ڕەنگـە ببێتـە هۆیـەك لـە هۆیـەکانی پەسـتی و تووڕەیی خوای گەورە لەسەر بەندەکانی، هەر خراپەیەك لە وتـە و کـردەوەدا ڕەنگـە ببێتە هۆی پەستی خوای گەورە لێمان... بەڵێ سوێند بە خـوا... ((لا تقـوم الـساعة حتـی یظهر الفحش والتفاحش)) واتە: وتەو کردەوەی خراپ، ئێستا وتـە و کـردەوەی خراپ بڵاوبووەتەوە و لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظیم ...

لە فەرموودەیەکی (صحیح)دا کە (أحمد)و (ابن حبـان)و جگـە لـەوان ڕیوایـەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحیح)[١] لـە فـەرموودەی (اسـامە ی کـوڕی زیـد)ەوە کـەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن الله یبغض الفـاحش المـتفحش)) واتـە: خـوای گەورە ڕقی لە هەموو کەسێکی خراپەکار و زمانپیسە)).

هەرگیز تەنها وشەیەك بە کەم مەزانە، ڕەنگـە چـەند وشـەیەك ببیـسی و دڵـەکان بهێننە لەرزە لە هۆکارێك لە هۆکارەکانی ڕاگەیاندنەوە و ببێتە هۆی لەکەدار کردنـی هەموو ئافرەتێك... هـەر مرۆڤێـك شـەرم دەکـات کـە خێزانەکـەی یـان کـچەکەی لـە گەڵیدا دانیشتووە ببیسێ... ڕەنگە چەند وشەیەکی زۆر سووك و ڕیسوا لە بازاڕێـك لە بازاڕەکانەوە ببیسی... لە هۆکارێك لـە هۆکارەکـانی ڕاگەیانـدن... ڕەنگـە چـەند

---

١ ـ أخرجه أحمد (٥/٢٠٢)، وابـن حبـان (٥٦٩٤)، والطبراني في ((الکبیر)) (١ / ١٦٥، ١٦٦)، و((الأوسـط)) (١/١٠٦)، وصححه الألباني في ((الإرواء)) (٧ / ٢١٠)، و((الصحیحة)) (٨٧٦).

وشەیەك لە گۆڤارێکەوە ببیسی ببێتە هۆی لەکەدار کردنی ئابروو، بەڵکو ڕەنگە جاری وا هەبێ تەنانەت لە ڕۆژنامەیەکی فەرمییەوە دەردەچێت ! ئاه ه ئەگەر خوای گەورە لە بەندەیەك پەست بێت... ئای ئەوە چ خەسارەتێکە !! بەدبەخت و چارەڕەشە – سوێند بە خوا – ئەو کەسە لە دونیا و دوارۆژدا، کاتێك خوای گەورە لێی پەست دەبێت... هەرکەسێ خوا خۆشی بوێت ئەوا لە دونیا و دوارۆژدا خۆشحاڵ و بەختیارە.

بەڵکو لە فەرموودەیەکدا کە پێشەوا (أبو داود و الترمذي)[١] و جگە لەوان ڕیوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحيح) لە فەرموودەیەکی (أبو درداء)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ما من شيء أثقل في ميزان المؤمن يوم القيامة من حسن الخلق، وإن الله تعالى ليبغض الفاحش البذيء))، واتە: هیچ شتێك نییە لەسەر ترازووی ئیماندار قورس بێت هێندەی ڕەوشت جوانی، خوای گەورە ڕقی لە هەموو خراپەکارێکی زمانپیسە)).

ئەو جۆرە قسانە بەکارمەهێنە نە لە گەڵ خێزانەکەتدا و نە لەگەڵ منداڵەکانتدا و نە لەگەڵ سەرگەورە و خوار دەستەکانتدا لەسەر کارەکەت وە نە لە گەڵ هیچ برایەکت لە موسڵمانان یان خوشکێکی موسڵمانان لە جێگایەکی گشتیدا یان تایبەتی... سوێند بە خوا ئەو تەنگانەی کە ئێستا دڵەکان لە بن دەردەهێنن، نەمان و تەنگانەی ئەخلاقە ..چونکە من – هەروەکو باسم کرد– پێویستم بەوە نییە کەسێك ڕێنماییم بکات، بەڵکو لە سەرمە کە چاودێری خوا بکەم ... بۆ جوێن بە خێزانەکەم بدەم؟ بۆ جوێن بەمنداڵەکەم بدەم بە نابوتترین وشە و قیزەون ترین دەستەواژە؟ بۆ جوێن بە وڵاخی سوار بوونەکەم بدەم؟ تەنانەت لە گەڵ وڵاخەکەتدا بە ژیری و ڕەوشتەوە هەڵسوکەوت بکە. تەماشای ڕەوشتی هەڵبژێردراو بکەﷺ ئەو کەسەی کە هەموو دونیای فێری ڕەوشت و ئەخلاق و ئاکاری جوان و ڕێز کردووە... بەڵکو، لە گەڵ مندا بیر لەم فەرموودە ناسك و جوانە بکەرەوە... بەڵام لە پێشدا

---

١ ـ أخرجه ابو داود،كتاب الأدب، باب في حسن الخلق (٤٧٩٩)، والترمذي، كتاب البر والصلة، باب ما جاء في حسن الخلق (٢٠٠٢) وقال: ((حديث حسن صحيح))، وأحمد في ((مسنده)) (٦ / ٤٤٢، ٤٤٦، ٤٤٨)، والبخاري في ((الأدب المفرد)) (٤٦٤)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٨٧٦) و ((صحيح الجامع)) (٥٦٣٢).

پێشەکییەکم بۆت هەیە، لە پێش ئەوەی ئەو چەند وشە پێغەمبەرایەتییەت ئاراستە بکەم وە پێت دەڵێم: ئایا پێغەمبەری خوات خۆش دەوێتﷺ ؟ من دەزانم کەوا تۆ خۆشت دەوێت... بە شەو و بە ڕۆژ لە خوا دەپاڕێیتەوە کە لە گەڵ ئەودا بیت... وە ئایا باوەڕ دەکەیت کە دەتوانیت ببێتە کەسێك لە گەڵ خۆشەویستداﷺ وە ببیتە کەسێك لە نزیکترین پایە و مەجلیسی ئەو لە ڕۆژی قیامەتدا؟ بەڵێ، بەڵام بە چی؟ بە ڕەوشت جوانی دەتوانی بگەیتە ئەو پلە و پایەیە ...

بیر بکەرەوە کە خۆشەویستەکەمانﷺ چی فەرمووە... هەروەکو لە فەرموودەیەکدا کە (ابو داود) و جگە لەو ریوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحيح)[1] لە فەرموودەی (عائيشە)ی دایکی ئیماندارانەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن المؤمن ليدرك بحسن خلقه درجة الصائم القائم)) واتە: کەسی ئیماندار بە ڕەوشت جوانی دەگاتە پلەی ڕۆژووانێك بەردەوام شەونوێژ بکات)).

سوێند بە خوا ئیسلام هەمووی جوانییە... ئەدەبە... ناسك و نەرمییە وە محمدﷺ ئەو کەسەیە کە هەموو دونیای فێری ڕەوشت و ئەدەب کردووە... ئەو تۆقاندن و توندڕەویی خراپەکاری و ریسوایی نەهێناوە بۆ ئەم دونیایە و وتەی خراپ و کرداری خراپی نەهێناوە ... نەخێر دوور لە ئەو... هەر نەفامێك لەسەر رووی زەویدا لە هەر پلەیەکدا بێت و لە هەر پایەیەکدا بێت کە زمان درێژی دەکاتە سەر پێغەمبەری خواﷺ ئەوە کەسێکە هیچ دەربارەی ئەو خۆشەویستە نازانێ و هیچی دەربارەی ژیانی ئەو نەخوێندووەتەوە... جارێکی تر تەلەفزیونی دانیمارکی گەڕایەوە بۆ ئەوەی ئەو وێنە سووکانە بڵاو بکاتەوە کەوا خراپە دەکات بەرانبەر بە پاکی پاك، بەرانبەر بە شەرەف شەرەفی و کەرامەتی کەرامەت و وەفای وەفا و مرواری سەر تاجی هەموو مرۆڤایەتی... چونکە ئەو نەفامانە هیچ شتێك دەربارەی پێغەمبەری پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکانﷺ نازانن دەربارەی ئەو کەسە کە هەموو دونیای فێری ئەخلاق و ئەدەب و وەفا کردووەﷺ ... ئاه ئەگەر ئەوان ژیاننامەیان بخوێندبایەتەوە و ئەخلاق و بەرنامەکەی ئەویان بزانیبایە ... لە

---

١ ـ أخرجه ابو داود،كتاب الأدب باب في حسن الخلق (٤٧٩٨)، وأحمد (٦/٦٤، ٩٠، ١٣٣، ١٨٧)، والحاكم (١/٦٠)، وابن حبان (١٩٢٧)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (١٩٣٢)، و ((الصحيحة)) (٧٩٥).

ڕاستیدا دەڵێم: کێشەکە کێشەی ئێمەیە، کێشەی ئەم ئوممەتەیە، چونکە ئێمە تاکو ئێستا شایەتیمان نەداوە بە دیداری پێغەمبەری نازدارﷺ بە شایەتییەکی ئەخلاقی و شایەتییەکی ڕەوشتی و شایەتییەکی کرداری، ئەگەر کەسێك لە ئەهلی کوفر هات بۆ جێگایەکی گشتی لە یەکێك لە سەیرانگاکانی سەر کەناری جوانی ڕووباری (نیل)، ئەو (نیل)ە کە خوای گەورە کردوویەتیە ئایەتێك لە ئایەتەکانی جوانی و نیعمەتێك لە نیعمەتەکانی خۆی بە سەرمانەوە... ئەگەر ئەو کابرایە هات و لەسەر ئەو کەنارە ڕێی دەکرد و ئەوەی کە ئێمە دەیبینین ئەویش بینی! پیاوێکی بینی لە گەڵ خێزانەکەیدا و لەم جێگا جوانە لە گەڵیاندا بە خۆشگوزرانییەوە خواردنەکەیان خوارد– داوا لە خوا دەکەم کەوا ئەوە بکاتە یارمەتی دەرێکمان بۆ ئەنجامدانی گوێڕایەڵی– بەڵام لە پاش خواردنەکە هەموو پاشماوەکەی لە جێگاکەی خۆی بە جێ هێلا و دەبێتە هۆی ئەوەی کەوا هیچ کەسێکی تر چیتر ناتوانێ لەو جێگەیە دانیشێت بە هۆی کردەوەکەیەوە، ئەگەر ئەم دیمەنە ببینێ... زۆر ئەستەمە لە پاش ئەوە پێی بڵێیت: کەوا ئیسلام هانی داوین بۆ پاك و خاوێنی، هانی داوین بۆ جوانکاری ئەوا وەڵامت دەداتەوە و پێت دەڵێت: واز لەوە بهێنە چونکە ئەگەر قسە لە گەڵ کردەوەدا جوودا بوو ئەوا بەڵگەی بوونی تۆوی دووڕووییە لە دڵەکاندا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ۝٢ كَبُرَ مَقْتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن تَقُولُوا۟ مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾ الصف: ٢- ٣، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! بۆچی شتێ دەڵێن و ڕەفتاری پێ ناکەن؟ (٢) خوا لە لای سەختە کە شتێ بڵێن و کاری پێ نەکەن!(٣))).

چۆن داوا لە منداڵەکەم بکەم کەوا ڕەوشتی جوان و بەرز بگرێتە بەر لە کاتێکدا خۆم دەبینی کەوا زۆربەی قسەکانم بریتین لە وشەی سووك و ڕیسوا و خراپ و بە هیچ شێوەیەك پەیوەندی بە ڕەوشتی جوانەوە نییە و بە هیچ شێوەیەك پەیوەندی بە سیفات و ڕەوشتی کەسی ڕێزدارەوە نییە، سووك و ڕیسوایی لە وتە و کردەوەدا، هەموو ئەوانە هۆکارن لە هۆکارەکانی پەستی خوای گەورە بە سەر بەندەکانییەوە، لە هەمان کاتدا ڕەوشتی جوان خاوەنەکەی دەگەیەنێتە پلەی کەسانێك کە بە ڕۆژ بەڕۆژوو بێت و بە شەوان شەونوێژ بکات بۆ خوای گەورە.

ئایا چاکەیەکی تری ڕەوشت جوانیت بۆ باس بکەم؟ ئایا دەتەوێت ببیتە کەسێکی نزیکی پێغەمبەری خواﷺ ؟ بەڵێ ئەوە ئاواتمە... کەواتە لە گەڵ مندا بیر لەو فەرموودەیە بکەرەوە کەوا (الترمذي) و جگە لە ئەو ریوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن من أحبكم إلي..)) واتە: خۆشەویسترین کەستان لای من...)) ئەوە کێیە کە دەبێتە خۆشەویستی پێغەمبەرﷺ و کەسێکی نزیکی ئەو لە ڕۆژی قیامەتدا؟ فەرمووی: ((إن من أحبكم إلي وأقربكم مني مجلسا يوم القيامة أحاسنكم أخلاقا)) واتە: خۆشەویسترین کەستان لای من و نزیکترین کەستان لە منەوە لە ڕۆژی قیامەتدا ئەوانەتانن کە ڕەوشتی لە هەمووان جوانترە)).

کەسێك دەبینی ناتوانێت وشەی هیچ پووچ بێت بە زاریدا... ئەگەر ئەو وشەیەی لێ دەرچوو دەبینی شەرم دەکات و لە خۆی شەرم دەکات بە هۆی وتنی ئەو وشەیەوە وە بەردەوام داوای لێبوردن دەکات وە داوای لێبوردن لە خوای گەورە دەکات چونکە حەز ناکات کە وشەی سووك و ریسوا لە زاری دەرچێت و پێی خۆش نییە کە هیچ وشەیەك بە زاریدا بێت و هەستی کەسێك بریندار بکات... ئەم کەسە خۆشەویستی پێغەمبەری خوایەﷺ و لە پێغەمبەرەوە نزیکە و لەوانەشەوە نزیکە کە پشتگیر و کۆمەڵی ئەون...

ئەوە (عبدالله ی کوڕی عمرو ی کوڕی العاص) ە ڕەزای خوا لە خۆی و باوکی بێت ... تەماشاکە چی دەڵێت:؟ دەڵێت: (هەروەکو لە هەردوو کتێبی صحیح دا هاتووە)[2] ((لم يكن رسول اللهﷺ ، فاحشا، ولا لعانا، ولا سبابا))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ بە هیچ شێوەیەك کەسێکی بەدگۆ و نەفرەتکەر و جنێوفرۆش نەبووە)) .

لە گوتەیەکی تردا هاتووە: ((لم يكن النبي ﷺ فاحشا ولا متفحشا))، واتە: بە هیچ شێوەیەك پێغەمبەری خواﷺ کەسێکی بەدگۆ و زمانپیس نەبووە)) .

---

١ ـ أخرجه الترمذي كتاب البر والصلة، باب ما جاء في معالي الأخلاق (٢٠١٨) وقال: ((حديث حسن غريب من هذا الوجه))، والخطيب البغدادي في تاريخه (٤/٦٣)، و ((مساوئ الأخلاق)) للخرائطي (٥٩، ٥٥٢) و ((مكارم الأخلاق)) للطبراني (٦)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٢٢٠١) و ((الصحيحة)) (٧٩١).

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب المناقب، باب صفة النبيﷺ (٣٥٥٩)،ومسلم كتاب الفضائل باب كثرة حيائه (٢٣٢١).

ئایا ئەو پێشەنگ و چاولێكراو نییە؟

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿ لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ﴾ الأحزاب: ٢١، واتە: بە ڕاستی پەیامبەری خوایﷺ چاكترین نموونەی ڕێك و پێكی و سەرمەشقە بۆتان)).

جـاری وا هەیـە- هەنـدێ جـار- چـەندەها دەزگـای ڕاگەیانـدن دەبـینی لـە ڕێگایەكـەوە پێـی نازانیـت یـان لـە ڕێگایەكـەوە پێـی دەزانـی...كـەوا زۆر جـار لای زۆربەی ڕۆڵـەكانمان كێشەی دابـڕان (انفصام) دروسـت دەكـەن، منداڵەكـەی مـن و منداڵەكەی تۆ دادەنیشن بۆ ئەوەی ئەكتەرێك لە ئەكتەرەكان ببـینێ لـە فلیمێـك لـە فلیمەكان چەندەها وشەی زۆر نابوت و ناشیرین بە زاریدا دێـت... ئـەمجار لـە پـاش ئەوە ئەو ئەكتەرە دێـت بـۆ ئـەوەی ڕۆڵێكـی تـر ببـینێ، ڕۆڵـی كەسـیكی دینـدار لـە زنجـیرە فلیمێكـی ئایینیـدا ! بۆیـە ئـەم منداڵـە پرسـیار لـە دایكـی یـان لـە بـاوكی دەكات...ئایا ئەم ئەكتەرە هەمان ئەكتەر نییە كەوا لە فلان فلیمدا دەیگـوت ئـاوا و ئاوا؟ بۆیە لێرەدا ئەو منداڵە توشی دابڕانێك (انفصام) دەبێت لە كەسـایەتییەكەیدا، لای ئەو منداڵە خراپەكاری و چـاكەكاری یەكـسان دەبێـت...!ئایـا بـۆ ئـەم كابرایـە جـاری پێـشوو چـەند وشـەیەكی خراپـی دەگـوت كەچـی ئێـستا ئـاوا دەڵێـت و ئـاوا دەكات...!؟

براكـانم ... ئەمانـە هـەمووی شایـستەی تـۆ نـین... چـونكە پێـشەنگی ئێمـە پێغەمبەری خوایەﷺ كە هیچ ڕۆژێك بەدگۆ و زمانپیس نەبووە...

من ئێستا لە تۆم دەوێت – هەروا بە پەلە- كەوا چەند هەڵوێستێك بهێنیتە پێش چاوی خـۆت كـە پێغەمبـەری خـوایﷺ تیایـدا توشـی تەنگانـە بووبێـت... لـە گـەڵ ئەوەیشدا هیچ كاتێك توشی ڕەفتاری نارێك و ناشیرین نەهاتووە و ڕەفتـاری خراپـی ئەنجام نەداوە و قسەی ناڕەوای بە زاردا نەهاتووە...

لە سـەرەتاوە بـا لـە ماڵەكەیـەوە دەسـت پـێ بكـەین ...لـە عائیـشەوە ریوایـەت كراوە[١] و دەڵێت: ((كان رسول اللهﷺ یـشرب عـسلا عنـد زینـب بنـت جحـش، ویمكـث عندها، فواطیت أنا وحفصة علی: أیتنا دخل علیها فلتقل لـە: أكلـت مغـافیر، إنـي أجـد

١ـ أخرجه البخاري، كتاب التفسیر باب سورة التحریم (٤٩١٢) و (٥٢١٦) و (٥٢٦٨)، ومسلم كتـاب الطـلاق باب وجوب الكفارة علی من حرم امرأته ولم ینو الطلاق (١٤٧٤).

منك ريح مغافير، قال: ((لا، ولكني كنت أشرب عسلا عند زينب بنت جحش، فلن أعود له، وقد حلفت، لا تخبري بذلك أحدا)) واته: پێغەمبەری خواﷺ دەچوو بۆ لای زینب ی کچی جحش و لەوێ هەنگوێنی دەخوارد و لای ئەو دەمایەوە، جا لە گەڵ حفصە دا ڕێك کەوتین کەوا ئەگەر پێغەمبەری خواﷺ هات بۆ لای هەرکاممان ئەوا پێی بڵێت: ئایا (مغافیر) ت خواردووە؟ چونکە من بۆنی (مغافیر) لە تۆوە دەبیسم؟ – مغافیر– جۆرە ڕووەکێکە و لە زەوی دورگەی عەرەبی سەوز دەبوو وە بۆنێکی لێ دێت کەوا خۆش نییە)) فەرمووی: نەخێر... بەڵام لای زینب ی کچی جحش بووم و لەوێ هەنگوێنم خوارد چیتر ناگەڕێمەوە بۆ ئەو خواردنە وە من سوێندم خواردووە بەڵام قسە بۆ کەس مەکە)) غیرەت چووە دڵی عائیشە و حەفصەوە، بۆیە ڕێك کەوتن لەسەر پێغەمبەری خواﷺ ... چونکە پێغەمبەری خواﷺ دەچووە ماڵەکەی (زینب ی کچی جحش)ەوە و لەوێ زۆر دەمایەوە کاتێ پێغەمبەری خواﷺ لە ماڵەکەی زینب هاتە دەرەوە چووە ماڵەکەی (حفصە) وە کەچی ئەو لێی دوور کەوتەوە ! چی بووە؟ حفصە فەرمووی: ((إني أجد منك ريح مغافير))، واتە: من بۆنێك لە تۆوە دەبیسم کە بۆنێکی خۆش نییە!!)) ئایا پێغەمبەری خواﷺ وا بووە؟نەخێر بەڵکو عارەقەکەی پێغەمبەری خواﷺ زۆر بۆن خۆشتر بووە لە گوڵاو و بۆنی خۆش ...

ئەگەر بەڵگەت دەوێت – براکەم – ئەوا بەڵگەی زۆرمان لایە...

هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە (أنس ی کوڕی مالك) ەوە کەوا فەرموویەتی: ((خدمت رسول اللهﷺ عشر سنين، والله ما قال لي: أفا قط ولا قال لي لشئ: لم فعلت كذا و هلا فعلت كذا ؟))، واتە: دە ساڵ خزمەتی پێغەمبەری خوام کردﷺ سوێند بە خوا هەرگیز بە منی نەگوت: ئۆف... وە هەرگیز بە منی نەگوت بە هۆی شتێکەوە: بۆ وات کرد و خۆزگە وات بکردایە)).

هەروەها لە (أنس)[2] ەوە دەڵێت: ((ما مسست حريرا ولا ديباجا ألين من كف

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الأدب باب حسن الخلق والسخاء وما يكره من البخل (٦٠٣٨)، ومسلم كتاب الفضائل باب كان رسول الله ﷺ أحسن الناس خلقاً (٢٣٠٩).

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب المناقب، باب صفة النبي ﷺ (٣٥٦١)، ومسلم كتاب الفضائل باب طيب رائحة النبيﷺ ولين مسه والتبرك بمسحه (٢٣٣٠، ٢٣٣١) واللفظ له.

النبيﷺ وما شممت ريحا قط - مسكا ولا عنبرا - أطيب من ريح رسـول الله ﷺ .واتـە: هـەرگیز دەسـتم نـەداوە لـە هـیچ ئاوریـشمێك و هـیچ پـەشمێك لـە دەسـتەكانی پێغەمبەرﷺ نەرمتر بێت وە هەرگیز بۆنی هـیچ میسك و عەنبـەرێكم نـەكردووە لـە بۆنی پێغەمبەرﷺ خۆشتر بێت)) .

دخل علينا النبيﷺ فقال – أي: نام وقت القيلولة – عندنا، فعرق، وجاءت أمـي بقارورة، فجعلت تسلت العرق فيها، فاستيقظ النبيﷺ فقـال: " يـا أم سـليم مـا هـذا الذي تصنعين؟ "قالت: هذا عرقك نجعله في طيبنـا، وهـو مـن أطيـب الطيـب))، واتـە: پێغەمبەری خواﷺ هات بۆ لامان لای ئێمە خەوت (لە کـاتی دەمـەو نیـوەڕۆدا)، جـا ئارەقەی کرد، بۆیە دایکم شووشەیەکی هێنا و وای لێ کـرد کـە ئارەقـە بڕژێتـە نـاو شووشەکە، ئەمجار پێغەمبـەری خـواﷺ لـە خـەو هەسـتا و فـەرمووی: ئـەی دایکـی سلیم ئەوە خەریکی چیت؟ فەرمووی: ئەمە ئارەقەکەی تۆیە و ئێمـە دەیکەنـە نـاو بۆنە خۆشەکانمانەوە و ئەویش لە هەموو بۆنە خۆشەکان بۆنخۆشتر)) .

کەچی حفصە دێت و دوور دەکەوێتەوە و بە پێغەمبەری خـواﷺ دەڵێـت: ((إنـي أجد منك ريح مغافير)) بۆیە لێرەدا پێشەنگ و پەروەردەکار دەڵێت:(دایك و باوکم بە فیدای بێت) ((لا، ولكني كنت أشرب عسلا عند زينب بنـت جحـش))، واتـە: نـەخێر... بـەڵام لای زینـب ی کـچی جحـش بـووم و لـەوێ هـەنگوێنم خـوارد)) ئـەمجار لـەوێ دەردەچێت و دەچێتە ژوورەوە بۆ لای عائیشە ئەویش دوور دەکەوێتەوە و دەڵێـت: ((إني أجد منك ريح مغافير)) ئەویش دەڵێت: ((لا، ولكني كنت أشرب عسلا عند زينب بنت جحش، فلن أعود له)).

برای خۆشەویستم... ببهێنە پێش چاوی خـۆت ڕۆژێـك لـە ڕۆژان خێزانەکـەت بـە تـۆی گـوت: بۆنـت خـۆش نییـە... ڕەنگـە ڕاسـتیش بکـات چـونکە تـۆ لەسـەر کـار گەڕاویتەتـەوە و بۆنەکـەت گـۆڕاوە و خێزانەکـەت بـە ڕاشـکاوی پێـت دەڵـێ.. ئایـا کاردانـەوەت چـۆن دەبێـت؟ وە ئایـا وەڵامـی تـۆ چـی دەبێـت؟ دەڵـێم: تەماشـای پێغەمبەری خواﷺبکە کە دەڵێت (بە بێ هیچ هەڵچوونێك): ((لا، ولكـني كنـت أشـرب عسلا عند زينب بنت جحش، فلن أعود له)).

بە ڕاستی ئەمە ڕەوشت و ئەخلاقی پێغەمبەری هەڵبژێردراو بووەﷺ: (((لم يكن فاحشا ولا متفحشا)) وە هەندێ جار هەڵویستی وا هەیە ڕەنگە ببێتە هۆی تەنگکردنی پێغەمبەری خواﷺ لە گەڵ ئەوەیشدا پێغەمبەری خواﷺ بە لوتکەی ئەدەبەوە و بەم ڕەوشتە جوانە وەڵامی دەداتەوە... جارێکیان شتێك ڕوویدا لە نێوان عائیشە و پێغەمبەری خواداﷺ بۆیە پێغەمبەری خوا(ابو بکر)ی بانگ کرد بۆ ئەوەی ببێتە دادەوەرێك لە نێوان ئەو و عائیشەدا...

عبدالرزاق لە (مصنف)ەکەیدا و ئیمامی ئەحمەد لە (فضائل الصحابة)دا و ابن حبان لە (صحيح)[1] ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحيح) ڕیوایەتیان کردووە و چەند (شواهد) ێکی هەیە لە فەرموودەیەکی عائیشەوە: ((أن النبيﷺ استعذر أبا بكر من عائشة ولم يظن النبيﷺ أن ينال منها بالذي نال منها فرفع أبو بكر يده فلطمها وصك في صدرها فوجد من ذلك النبيﷺ وقال: " يا أبا بكر ما أنا بمستعذرك منها بعد هذا أبدا)) کەوا پێغەمبەری خواﷺ گلەیی کرد لە عائیشە لای ابوبکر، پێغەمبەری خواﷺ نەیدەزانی کەوا عائیشە ئەوەی تووش دەبێت کە لە لایەن ابو بکرەوە توشی بوو، و ئەبوبەکر دەستی بەرز کردەوەو زلەیەکی دا لە عائیشە کەچی پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((ئەی ئەبو بەکر لەمڕۆ بە دواوە چیتر گلەیی لە ئەو ناکەم لە لای تۆ)).

لە ڕیوایەتێکی تردا لای (عبدالرزاق)[2] بە سەنەدێکی (معضل) بە گوتەیەك: ((أن النبيﷺ دعا أبا بكر فاستعذره عن عائشة، فبينا هما عنده، قالت: إنك لتقول: إنك لنبي، فقام إليها أبو بكر فضرب خدها، فقال النبي ﷺ: " مه يا أبا بكر، ما لهذا دعوناك))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ بانگی ابوبکری کرد و گلەیی لە عائیشە کرد لای ئەو لەو کاتەی هەردوکیان لای ئەو بوون عائیشە فەرمووی: تۆ دەڵێیت: کەوا

١ـ أخرجه عبدالرزاق (٢٠٩٢٣)، وأحمد في ((الفضائل)) (١٦٢٩)، وابن حبان (٤١٨٥) عن عائشة، وله شاهد عن النعمان بن بشير عند أحمد في ((المسند)) (٤ / ٢٧٢، ٢٧١) و أبي داود (٤٩٩٩)، و صححه الألباني في ((الصحيحة)) برقمين: (٢٩٠٠، ٢٩٠١).

٢ـ في ((مصنفه)) (٢٠٩٢٤).

تۆ پێغەمبەری .... بۆیە ابوبکر هەستا و زلەیەکی لە گۆنای دا، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: لەسەر خۆبە ئەی ابوبکر ئێمە بۆ ئەمە تۆمان بانگ نەکردووە)).

پێغەمبەری خواﷺ بە تەنها وشەیەکی خراپ ولاّمی عائیشەی نەدایەوە، بە ڕاستی ئەوە هەڵبژێردراوە، کە هەرگیز کەسیکی بەدگۆ و زمانپیس نەبووە وە بۆیە هەردەم ئەم چەند وشانە دووبارە دەکەمەوە بۆ ئەوەی ئەم مانایە لە دڵی برا و خوشکانماندا جێگیر بێت و ببێتە بنەمایەك...

لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی ابو هريرە وە فەرموویەتی: ((قيل: يا رسول الله ادع على المشركين قال:"إني لم أبعث لعانا، وإنما بعثت رحمة))، واتە: فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ دوعا بکە لەسەر بێباوەڕان... ئەویش فەرمووی: من وەکو کەسێکی نەفەرتکەر ڕەوانە نەکراوم بەڵکو وەکو ڕەحمەتێك ڕەوانە کراوم)) ئاواتەخواز بووم ئەگەر هەموو مرۆڤایەتی — بە هەموو ئەوانەی کە موسڵمانیش نین — ئەو هەموو مانا ناسك و جوانەیە لەو کەسەوە کە هەموو دونیای فێری ڕەوشت جوانی و ڕێزی بەرز کردووە بزانن و بناسن)) .

ئەوەتا دایکی ئیمانداران عائیشە[2] پێی دەڵێت: ((يا رسول الله! هل أتى عليك يوم كان أشد من يوم أحد؟ قال: ((لقد لقيت من قومك ما لقيت، وكان أشد ما لقيت منهم يوم العقبة، إذ عرضت نفسي على ابن عبد ياليل بن عبد كلال فلم يجبني إلى ما أردت، فانطلقت وأنا مهموم على وجهي، فلم أستفق إلا وأنا بقرن الثعالب))، واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئایا ڕۆژێك بە سەرتدا هاتووە کە لە ڕۆژی ئوحوود سەختتر بێت؟ فەرمووی: لە لایەن قەومەکەتەوە تووش بووم ئەوەی کە تووش بووم، سەختترینی ئەوانە ئەوەی ڕۆژی (العقبە) بوو، لە کاتێکدا خۆم پەنا دا بە (ابن عبد ياليل بن عبدكلال)، کە لەناودار و پیاوماقوڵانی طائف بوو — کەچی ولاّمی داواکارییەکەمی نەدایەوە منیش بە خەمبارییەوە دەرچووم وە بە ئاگا نەهاتمەوە ئیللا کاتێك کە وا لە (قرن الثعالب) بووم)) تەماشاکەن چی کرا بە پێغەمبەری

١ـ أخرجه مسلم، كتاب البر والصلة و الآداب، باب النهي عن لعن الدواب و غيرها (٢٥٩٩).

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب بدء الخلق، باب إذا قال أحدكم آمين (٣٢٣١)، ومسلم كتاب الجهاد والسير، باب ما لقي النبي ﷺ من أذى المشركين والمنافقين (١٧٩٥).

خواﷺ له طائف: بەردبارانیان کرد، جوێنیان پێدا، شار بەدەریان کرد و توانجیان تێگرت و تورەیان کرد، ئەو خوێنه پاکه له هەردوو پێیه خوێناوییه ماندووەکەیەوه دەرۆیشت، ئەو له مەککەوه رۆیشت بۆ طائف به پێ، سوێند به خوا هیچ وڵاخێکی نەبوو سواری ببێت بەڵکو نزیکەی حەفتا کیلۆمەتر به پێ رێ دەکات، له کاتێکدا ئەو بۆ ئەوه نەچووه داوای سەروەت و سامانیان لێ بکات یان پایەیەك یان دونیا یان جێگایەکی بەرزی کۆمەڵایەتی بەڵکو بۆ ئەوه رۆیشت له تاریکی شیرك و بتپەرستی دەریان بکات بۆ روناکی یەکتاپەرستی و باوەڕ هێنان به خوای هەموو بوونەوەر – جل وعلا – کەچی له گەڵ ئەوەیشدا ئەو کارەیان پێ کرد کەوا سووکترین شتێك بوو مرۆڤێك به برا مرۆڤەکەی بیکات، پێغەمبەری خواﷺ خوێنی لێ دەتکێ، دەڵێت: ((فلم أستفق إلا وأنا بقرن الثعالب)) واته: به ئاگا نەهاتمەوه ئیللا کاتێك که وا له (قرن الثعالب) بووم)) جێگایەکه که له طائف ەوه نزیکەی پێنج کیلۆمەتر دووره.. پێغەمبەری خواﷺ به خەمبارییەوه رێ دەکات، چونکه بانگەواز له مەترسیدایه، شوێنی خاوەنی بانگەوازەکه کەوتوون و هاوەڵەکانی له حەبەشه شوێنیان کەوتوون و له مەککه ئازار و ئەشکەنجه دەدرێن به راستی واقیعێکی تاڵ و ئازاراوییه له گەڵ ئەوەیشدا دەڵێت – بیر بکەرەوه بزانه چی دەڵێت – ((فرفعت رأسي، فإذا أنا بسحابة قد أظلتني، فنظرت فإذا فيها جبريل، فناداني فقال: إن الله قد سمع قول قومك لك، وما ردوا عليك، وقد بعث إليك ملك الجبال لتأمره بما شئت فيهم)) واته: جا که سەرم بەرز کردەوه هەورێکم بینی سێبەری بۆ کردووم که تەماشام کرد جبریل م تێدا بینی، ئەویش بانگی لێ کردم و پێی گوتم: خوای گەوره گوێبیستی قسەی قەومەکەت بوو، گوێبیستی وڵامەکەیان بوو، جا خوای گەوره فریشتەی چیاکانی بۆ ناردووی بۆ ئەوەی چی فەرمانی پێ بکەیت ئەوا بیکەی)).

تەماشا که بزانه فریشتەی چیاکان چیت بۆ نمایش دەکات؟ لەو کاتەی که خوێن به جەستەیدا رێ دەکاتﷺ ئەوەیشه بزانه که بینینی خوێن خوێن هەڵدەقوڵێنێت، بەڵام تەماشاکه بزانه ئەو پێشەنگ و چاولێکراوه چی کرد و نمونەی مرۆڤی چاك بۆ هەموو جیهان تاکو رۆژی قیامەت...

پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت: ((فناداني ملك الجبال فسلم علي، ثم قال: يا محمد، فقال، ذلك فيما شئت، إن شئت أن أطبق عليهم الأخشبين)) واتە: فریشتەی چیاکان بانگی کرد و سڵاوی لێ کردم ئەمجار فەرمووی: ئەی محمد، ئەوە دەکەوێتە سەر ویستی تۆ، ئەگەر دەتەوێت ئەوا (الأخشبان)یان لەسەر یەك جووت دەکەم)) وە الأخشبان: ناوی دوو چیای مەزنن . کە بە یەکەمیان دەڵێن (ابو قبیس)وە بە دووەم دەڵێن (الأحمر) سوێند بەخوا ئەگەر پێغەمبەری خواﷺ لەو کەسانە بوایە کە تۆڵەی خۆی بسێنێ و حەقی خۆی وەرگرێتەوە ئەوا فەرمانی دەکردە فریشتەی چیاکان کەوا ئەو کاسە سەرە یاخییانە و ئەو کەللە ڕەقانە تێك و پێك بشکێنێ وە دەریایەك لە خوێن دەرژێت: ناڵێم بۆ ئەوەی ئەهلی طائف ببینن بەڵکو بۆ ئەوەی ئەهلی مەککە لە مەککەوە ببینن بەڵام ئایا خاوەنی ڕەوشتی جوانﷺ چی فەرمووی؟ فەرمووی: ((بل أرجو أن يخرج الله من أصلابهم من يعبد الله وحده، لا يشرك به شيئا))، واتە: بەڵکو تکام وایە کەوا خوای گەورە لە نەوەی ئەوانە کەسانێك دەرکات خوای گەورە بە تەنها بپەرستن و هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەن)).

بۆیە دەڵێم: بابەتی ڕەوشت جوانی پێویستی بە چەندەها وانەی دوور و درێژ هەیە... چەند پێویستمان بە ڕەوشت هەیە!.. من وا دەزانم کەوا تەنگانەی ئێستا نەبوون و تەنگانەی ڕەوشتە...

ئایا نرخ و بەهای سامان چییە ئەگەر ڕەوشتی لە گەڵدا نەبێت؟

ئایا نرخ و بەهای پلە و پایە چییە بە بێ ڕەوشت؟ ئایا نرخ و بەهای پایەی کۆمەڵایەتی و فەرمانڕەوایی چییە بە بێ ڕەوشت؟ هەموو ئەم شتە بەهادارانە ئەگەر ئەخلاقی لە گەڵدا نەبێت ئەوا دەبنە کۆسپێك بە سەر مرۆڤایەتییەوە هەروەکو چۆن ئێستا لە سایەی ئەم شارستانییە ماددییە وشکەی ڕۆژئاوادا دەیبینین, کە بە تەواوی ئەخلاقیان لە دەست داوە ئەگینا هەر شارستانییەك لەسەر زەویدا پێویستی بە دوو بنەمای سەرەکی هەیە:

یەکەم: بنەمای ماددی : من هەرگیز نکۆڵی لەوە ناکەم ئەوەی ئێستا شارستانییەتی ڕۆژئاوا پێی گەیشتووە لەم بوارە ماددیەدا... ئێمە سەرمان لە چاڵ

نانێین بۆ ئەوەی ئینکاری لەو پێشکەوتنە ماددیەی رۆژئاوا بکەین... بەلام کوا سەرەکیترین بنەما لەم شارستانییەدا؟ کوانی ئەخلاق لەم شارستانییەدا؟ رۆلەی ئەم شارستانییەتە ئێستا ئەوەی بە مرۆڤ دەکات کەوا درندە کێوییەکان بە یەکتر نایکەن لە جیهانی دارستاندا ! کوا مرۆڤایەتی؟ کوا میهرەبانی؟ کوا رەوشت؟ کوا ئەدەب؟ کوا لێبوردن لە کاتی دەسەلاتدا؟

بەلام ئەوەی ئێستا دەیبینی رەوشتی ستەمە، رەوشتی دلرەقییە، رەوشتی تۆلەسەندنەوەیە, رەوشتی نەهێشتن و ئیبادەیە، رەوشت نەمان و لەنابردنە, ! لە بنەمای یەکەمدا چاکترین شت دروست دەکات کەوا مرۆڤایەتی ئێستای پێ گەیشتووە، بۆ ئەوەی بە کاری بهێنی بۆ نەهێشتن و لە ناوبردنی مرۆڤ، ئێستا مرۆڤایەتی وەکو سەرخۆش لە بەر خۆیەوە قسە دەکات و (ورینە دەکات), وەکو شێت پێ دەکەنێت، رێ دەکات و نالەی دێت بە هۆی ئازارەوە، رادەکات وەکو کەسێکی هەلهاتوو, بە دوای هەموو شتێکدا دەگەرێت، کەچی لە راستیدا هەموو شتێکی هەیە، بەلام کاتێ لە رێگاکەی خوا و پێغەمبەری خواﷺ لایاندا هەموو شتێکیان لە دەستداو بزریان کرد، تەنگانە و نەبوون – ئێستا – نەبوونی ئەخلاقە.

ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((وقطیعة الرحم)) واتە: بچراندنی پەیوەندی خزمایەتی)) واتە: لە نیشانەکانی قیامەت... رەنگە کورێك – ئێستا – پەیوەندی لە گەل باوکیدا ببچرێنێت، یان لە گەل دایکیدا، یان لە گەل پووریدا، بەلکو رەنگە ئێستا کەسێك پەیوەندی برایەتی لە گەل براکەیدا ببچرێنێت، ولا حول ولا قوە الا باللە... بەلکو رەنگە کەسێك براکەی خۆی بکوژێت لە پێناوی پارەدا... بەلێ رەنگە کەسێك پەیوەندی لە گەل براکەیدا ببچرێنیت لە پێناوی ئەم دونیایەدا... وە بە پێلاوەکانی پێ بنێت بە سەر ئەم پەیوەندییەدا... گرنگ ئەوەیە پارەی هەیە... باوەرم هەیە باوەرێکی بتەو کەوا لەم رۆژانەدا بچراندنی پەیوەندی خزمایەتی زۆر بووە و بلاو بووەتەوە، لە سەردەمی ماددیات و ئارەزوو و هەوەسدا لەئاستی رۆژئاوا و لەئاستی ئوممەت، لەئاستی رۆژئاوا، کە گۆرانی بە بالای ئازادی و دیموکراسیدا دەلێت... گۆرانی بە پلە و پایە و رێزی ئافرەتدا دەلێت... تاکۆتایی

ئەو هەموو درۆ گەورانە... ڕەنگە کوڕێك لە تەمەنی شازدە ساڵیدا ماڵەکەی خۆی بە جێ بهێڵێ... ڕەنگە سەردانی دایك و باوکی نەکات تەنها لە ساڵی جارێکدا نەبێت... ئەویش لەو بۆنانەی کە ناویان لێ ناوە جەژنەکانی لە دایك بوون.. بەڵکو ڕەنگە هەندێ جار خۆی نەڕوات و تەنها بە پەیوەندییەکی تەلەفونی بیبڕێتەوە لە گەڵ دایکیدا یان لە گەڵ باوکیدا... !! لەسەر ئاستی ئوممەت بچراندنی پەیوەندی خزمایەتی بە شێوەیەکی خەماوی زۆر بووە و لا حول ولا قوە الا بالله ..

بیر بکەرەوە لەگەڵ مندا بزانە خۆشەویستﷺ چی دەفەرموێت؟ (ئیمامی بوخاری و موسلیم)[1] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (ابو هریرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن الله خلق الخلق، حتى إذا فرغ منهم قامت الرحم، فقالت: هذا مقام العائذ من القطيعة))، واتە: خوای گەورە کاتێ هەموو دروستکراوەکانی دروستکرد تاکو لێ بووەوە، لەو کاتەدا میهرەبانی و پەیوەندی خزمایەتی هەستا و فەرمووی: ئەمە جێگا وڕێگای کەسێکە کە پەنا دەگرێت لە بچراندن)) بەڵێ... میهرەبانی پەنا دەگرێت لە بچراندن بە پادشای پادشاکان .

ئەی پەروەردگارمان چی فەرموو؟ ((قال: نعم أما ترضين أن أصل من وصلك، وأقطع من قطعك ؟، قالت: بلى، قال: فذاك لك))، واتە: بەڵێ... ئایا ڕازی نابیت کەوا ئەوەی تۆ بگەیەنێت منیش بیگەیەنم و ئەوەی تۆ ببچڕێنێت ئەوا منیش بیبچڕێنم؟ فەرمووی: بەڵێ، فەرمووی: کەوا بوو ئەو بەشە بۆ تۆ)).

بەڵام ئەوە چی پەیوەندییەکە کە خوای گەورە خۆی دەیگەیەنێت ئەگەر کەسێك پەیوەندی خزمایەتی گەیاند؟ جۆرەها پەیوەندییە... وەکو پەیوەندی چاکەکاری، ڕێزداری و ڕزق و ڕۆزی و بەخشین و لێبوردن و لێخۆشبوون و خەیر بەهەموو جۆرەکانییەوە... ئایا حاڵی تۆ چۆن دەبێت ئەگەر خوای گەورە بە تەقوای خۆی گەیاندی؟ چۆنە ئەگەر خوای گەورە بە ڕێنمایی خۆی گەیاندی؟ چۆنە ئەگەر خوای گەورە بە عیززەت و دەوڵەمەندی خۆی گەیاندی؟ سوێند بە خوا ئەوا ژیانی دونیا و

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب التفسير، باب ﴿وَتُقَطِّعُوٓاْ أَرۡحَامَكُمۡ﴾ محمد: ٢٢، وانظر أطرافه هناك، ومسلم كتاب البر والصلة و الآداب، باب صلة الرحم وتحريم قطيعتها (٢٥٥٤).

دوارۆژت بەختیار دەبێت... ئایا چۆنە ئەگەر خوای گەورە بەندەکەی خۆی بچڕاند؟ پەروەدگارمان... بمانپارێزە بمانپارێزە...!! بەڵێ... ئەی ئەو کەسەی کە پەیوەندیت بچڕاندووە هیچ بەرەکەتێك لە رزق و سامانەکەتدا نابینیتەوە . وە هەموو ئەوەی کۆت کردووەتەوە بڵاو دەبێتەوە... هەموو کارەکەت پارچە دەبێت... ئەوە چۆنە؟ دەتەوێت نوێژ بکەیت، کەچی دەڵێیت: کاتم نییە بۆ ئەوەی نوێژەکەم بکەم...!! دەتەوێت شەو نوێژ بکەیت، دەڵێت: ناتوانم شەو نوێژ بکەم!! دەمەوێت بڕۆم سەردانی دایکم بکەم کەچی ناتوانم!! دەمەوێت سەردانی خوشك و براکەم بکەم کەچی نازانم! چونکە من پەیوەندی خزمایەتیم بچڕاندووە... بۆیە خوای گەورە منی بچڕاندووە، ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((اقرءوا إن شئتم قوله تعالى: واتە: ئەگەر حەز دەکەن ئەو ئایەتەی خوای گەورە بخوێننەوە)) ﴿ فَهَلۡ عَسَيۡتُمۡ إِن تَوَلَّيۡتُمۡ أَن تُفۡسِدُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَتُقَطِّعُوٓاْ أَرۡحَامَكُمۡ ٢٢ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُ فَأَصَمَّهُمۡ ﴾ محمد:٢٢ــ ٢٣، واتە: بۆ بیستنی حەق (وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ) واتە: بۆ بینینی هیدایەت وە بۆ بینینی بەڵگە وە بۆ بینینی ڕێگای بەختیاری و رزگار بوون لە دونیا و دوارۆژ .((مانای ئایەتەکە: جا ئەگەر ئێوە لە فەرمانی خوا لاریبی بکەن و فەساد و گێرە شێوێنی و خوێن ڕشتن لە زەویدا بەرپا بکەن و هەرچی پەیوەندی خزمایەتی هەیە ببڕن و بە جێی نەهێنن!(٢٢) ئا ئەوانە کەسانێکن کە خوا نفرینی لێ کردوون و "لە رەحمەتی خۆی بێ بەشی کردوون" ئینجا کەڕی کردوون و کوێرایی هێناوە بە سەر چاویاندا(٢٣)).

براکەم ..تۆ بە دوای فراوان بوونی رزقەکەتدا دەگەڕێیت، هۆکارەکەی لە بەر دەستی خۆتدایە! بە دوای بەرەکەت لە تەمەنەکەتدا دەگەڕێیت، تۆ ئەوەت لە بەردەستدایە... بەڵام تۆ جێ بە جێی ناکەیت، کەواتە، ئێستا تۆ پرسیارم لێ دەکەیت... چۆن رزقەکەم فراوان بکەم؟ چۆن تەمەنم زیاد بکەم؟

وڵامەکە لە فەرموودەیەکی پێغەمبەری خوادایەﷺ هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أنس)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب البيوع باب من أحب البسط في الرزق (٢٠٦٧)، ومسلم كتاب البر والصلة و الآداب، باب صلة الرحم وتحريم قطيعتها (٢٥٥٧).

فەرموویەتی: ((من أحب أن يبسط له في رزقه، و ينسأ له في أثره ..)) واتە: هەرکەس دەیەوێت رزقەکەی فراوان ببێتەوە و تەمەنی درێژ بێت ....)) هەموومان دەمانەوێت کەوا رزقەکەی فراوان بێت و تەمەنی درێژ بێت، بەڵام چی بکات؟ پێغەمبەری خواﷺدەڵێت: ((فليصل رحمه)) واتە: با پەیوەندی خزمایەتی بگەیەنێت)) پەیوەندی لە گەڵ دایکتدا بگەیەنە، لە گەڵ باوکتدا، لە گەڵ مامەکەتدا، لە گەڵ خاڵتدا، لە گەڵ پوورتدا، لە گەڵ براکەتدا، لە گەڵ خێزانەکەتدا بە چاکە، بە وشەیەکی چاك بە مامەڵەو رەفتاری ناسك و نەرم و جوان و بە ئەدەبەوە بە بێ بەدگۆیی و زمانپیسی ... برا خۆشەویستەکەم پەیوەندییە خزمایەتییەکەت بگەیەنە, تۆیش ئەی خوشکی بەرێزم... ئەوا خوای گەورە رزق و رۆزیتان فراوان دەکات و تەمەنتان درێژ دەکات .

ئەم موژدەیە دەدەمە هەموو ئەهلی میسر, داوا لە خوا دەکەم بە پاراستنی خۆی بیپارێزی و بەرێزی خۆی رێزداری بکات وە هیدایەت و رەحمەت و بەرەکەت و تەقوای خۆی برژێنێتە سەر هەموو وڵاتانی موسڵمانان هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

پێغەمبەری خواﷺ لە فەرموودەیەکدا کەوا ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردووە لە فەرموودەی (أبي ذر)ەوە بە هاوەڵانی دەفەرموێت: ((إنكم ستفتحون مصر...)) واتە: ئێوە وڵاتی میسر رزگار دەکەن)) پێغەمبەری خواﷺ موژدەی رزگار کردنی میسری داوە لە پێش ئەوەی رزگار بکرێت !-﴿ وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ﴾ النجم: ٣- ((إنكم ستفتحون مصر وهي أرض يسمى فيها القيراط، فإذا فتحتموها فأستوصوا بأهلها خيراً، فإن لهم ذمة ورحما)) واتە: ئێوە وڵاتی میسر رزگار دەکەن، ئەوێش خاکێکە لە ناویدا پێی دەڵێن (القيراط)، ئەگەر رزگارتان کرد ئەوا لە گەڵ خەڵکەکەیدا بە چاکی و نەرمییەوە رەفتار بکەن، چونکە ئەوان حەقی پەیوەندی خزمایەتییان هەیە)).

خوا پاداشتی پێغەمبەری خۆشەویستﷺ بداتەوە بە باشترین پاداشت، تەماشاکە خوای گەورە بە چی رێزێك رێزداری کردووی ! تەماشاکە پێغەمبەری

١- أخرجه مسلم، كتاب فضائل الصحابة، باب وصية النبيﷺ بأهل مصر (٢٥٤٣).

خواﷺ تۆی گەیاندووە بە چی پایەیەك!

لە ریوایەتێکی تردا هاتووە ((فأحسنوا إلى أهلها فإن لهم ذمة وصهرا)) واتە: بە چاکی و باشی لە گەڵ خەڵکەکەیدا هەڵسوکەوت بکەن چونکە ئەوان مافی پەیوەندی خزمایەتی و مافی ژن پێدانیان هەیە)) وە مەبەستی لە پەیوەندی خزمایەتی چونکە (هاجەرەی دایکی ئیسماعیل) ئافرتێکی میسری بووە وە مەبەستی لە ژن پێدان (صهر) ئەوەیە کە ماریەی دایکی ئیبراهیم لەوانە.[1]

کەوابوو ئەهلی میسر مافی خزمایەتی و مافی ژنپێدانیان هەیە، داوا لە خوا دەکەم بەرەکەت بخاتە ئەهلی میسر و ئێمە و ئێوە دامەزراو بکات لەسەر حەق و بەرەکەت بخاتە ناو هەموو ئەم ئوممەتەوە و چاوەکانمان گەش بکاتەوە بە سەرکەوتنی ئەم ئیسلامە و بە عیززەتی یەکتاپەرستان، چاوەکانمان گەش بکاتەوە بە نەمانی ئەم لەمپەر و بەربەستانەی نێوان وڵاتانی ئیسلامی .

ئەی موسڵمانان:... دڵنیابە کە هیچ بەربەستێك نییە، لە بنەڕەتدا ئەم ئوممەتە یەك ئوممەتە، داوا لە خوا دەکەم کە چاومان بەو ڕۆژە گەش بکاتەوە هەر ئەو پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە، لە پاشاندا باسی دەکەم – انشاء الله – من لە دەرگای سیاسەتێکی کورتەوە قسە ناکەم وە لە دەرگای خەوێکی خۆشی نەفامانەوە قسە ناکەم، لە دەرگای فشاری ئەم واقیعەوە قسە ناکەم کە لە هەموو لایەکەوە خوێن دەرژێت و جەستەکان پارچە پارچە دەبن بەڵکو لە روانگەی قورئان و سوننەتەوە قسە دەکەم.

لەگەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ پەیوەندی خزمایەتی کە لە هەموو لایەکەوە بچڕاوە، لە گەڵ مندا بیر لەم فەرموودەیە بکەرەوە هەروەکو لە (صحیح مسلم)[2] دا لە فەرموودەی (ابو هریرە)وە هاتووە ((أن رجلا قال: یا رسول الله إن لي قرابة أصلهم ویقطعوني، وأحسن إلیهم ویسیئون إلي، وأحلم عنهم ویجهلون علي، فقالﷺ: ((لئن کنت کما قلت، فکأنما تسفهم المل ولا یزال معك من الله ظهیر علیهم ما دمت علی

١ـ ((شرح مسلم)) للنووي (٨/ ٣٣٨) ط الحدیث.

٢ ـ أخرجه مسلم، کتاب البر والصلة و الآداب، باب صلة الرحم وتحریم قطیعتها (٢٥٥٨).

ذلك)) واتە: کابرایەك فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ من چەند خزمێکم هەیە و پەیوەندییان لە گەڵدا دەگەیەنم کەچی ئەوان ئەو پەیوەندییە دەبچڕێنن وە من چاکەیان لە گەڵدا دەکەم کەچی ئەوان بە خراپی ڕەفتارم لە گەڵ دەکەن وە من هەردەم ئەوانم لە یادە کەچی ئەوان من لە بیر دەکەن، پێغەمبەری خۆشەویستﷺ فەرمووی: ئەگەر ئەوەی تۆ دەیڵێیت بەو شێوە وا بێت ئەوا وەکو ئەوەیە خوڵەمێشی گەرمیان بە دەرخوارد بدەی وە بەردەوام خوای گەورە پشتگیرت دەبێت تاوەکو تۆ لەسەر ئەو کارە بیت)).

براکەم... بزانە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە (صحیح البخاری)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو) ەوە: ((لیس الواصل بالمكافئ ولكن الواصل الذي إذا قطعت رحمه وصلها)) کەوابوو خێراکە پەیوەندیت بگەیەنە لە گەڵ ئەو کەسانەدا پەیوەندیان بچڕاندووە، چونکە تۆ لەم گەیاندنی پەیوەندییەدا ڕازی بوونی خوات دەوێ و لە بەر خاتری ئەو دەیگەیەنیت، من لە پێشدا باسی ئەوەم کرد، من تەنها باسی نیشانەکە ناکەم چونکە ئامانج تەنها لای من باس کردنی نیشانەکانی قیامەت نییە، بەڵکو ئامانج و مەبەست لای من دیاری کردنی نەخۆشییەکەیە و دیاری کردنی چارەسەرەکەیەتی، داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە بگێڕی لەوانەی کە چارەسەرەکەی وەردەگرن و لەسەر ڕێگا دەڕوات لە بەر خاتری ڕەزامەندی خوای زەوی و ئاسمانەکان، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە...

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((لا تقوم الساعة حتى يظهر الفحش والتفاحش وقطيعة الرحم وسوء المجاورة))،واتە:قیامەت هەڵناسێت تاوەکو بەدگۆیی و زمانپیسی و بچڕاندی پەیوەندی خزمایەتی و خراپ مامەڵە کردن لە گەڵ هاوسێدا بڵاو نەبێتەوە)).

((وسوء المجاورة)) بە ڕاستی ئەمەیشە ڕەوشتێکی خراپە، ئەمڕۆ وای لێ هاتووە کە دەرهاوسێ دەرهاوسێکەی خۆی ناناسێت! بەڵکو بە هەموو شێوە و شێوازێك

١ـ أخرجه البخاري كتاب الأدب باب ليس الواصل بالمكافئ (٥٩٩١).

ئازاری دەرهاوسێکەی دەدات، نابێت دەنگی ئامێری تۆمارکارەکە (مسجل) ەکە بەرز بکەیتەوە چونکە ماڵە دەرهاوسێکەتان پیاوێکی نەخۆشیان هەیە یان ئافرەتێکی نەخۆش، نابێت خاك وخۆڵەکەت بهێنی و لە نزیکی دەرگای دەرهاوسێکەتان فرێی بدەی بەڵکو ئەگەر توانیت خاك و خۆڵەکەی پێش ماڵی هاوەسێکەتان کۆ بکەیتەوە ئەوا بکە... ئەو کارە بکە لە بەر خۆشەویستی پێغەمبەری خوا ﷺ.

خراپ ڕەفتارکردن لە گەڵ هاوسێدا ڕەوشتێکی ناشیرینە و لە ڕەوشتی ئیسلامدا نییە، لە ڕەوشتی ئەو کەسەدا نییە کە هەموو دونیای فێری ڕەوشت کرد ﷺ ئەی من بە تۆم نەگوت: ئاه ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ لای هەڵبژێردراو ﷺ بۆ لای شەرعەکەی و دینەکەی و ڕێنمایی یەکانی ئەوا هەموو مرۆڤایەتی لە دونیا و دوارۆژدا بەختیار دەبوون، سوێند بە خوا هەموو کێشەکانی سەر زەوی چارەسەر دەکرا بەڵکو تەنها بەوەی بگەڕێینەوە بۆ سوننەت و شەرعەکەی خۆشەویستی خوا ﷺ.

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يؤذ جاره، ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليكرم ضيفه، ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيرا أو ليصمت))، واتە: هەرکەسێ لە ئێوە باوەڕی بە خودا و ڕۆژی دوایی هەیە ئەوا با ئازاری دەهاوسێکەی نەدات، هەرکەسێ لە ئێوە باوەڕی بە خودا و ڕۆژی دوایی هەیە ئەوا با ڕێز لە میوانەکەی بگرێت، هەرکەسێ لە ئێوە باوەڕی بە خودا و ڕۆژی دوایی هەیە ئەوا با قسەی خەیر بکات وە یان بێ دەنگ بێت)) فەرموودەکە لە هەردوو کتێبی(صحيح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابو هريرە)ەوە.

هەروەها پێغەمبەری خوا ﷺ دەڵێت هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحيح)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابن عمر)ەوە ((ما زال جبريل يوصيني بالجار، حتى ظننت أنه سيورثه)) واتە: بەردەوام جبریل ئامۆژگاری دەکردم بە دەرهاوسێ تاوەکو

١ـ البخاري كتاب الأدب باب إكرام الضيف و خدمته إياه بنفسه (٦١٣٦، ٦١٣٨)، ومسلم كتاب الإيمان، باب الحث على إكرام الجار والضيف ولزوم الصمت إلا عن الخير (٤٧).

(٢) أخرجه البخاري كتاب الأدب باب الوصاة بالجار (٦٠١٥)، ومسلم كتاب البر والصلة و الأداب، باب الوصية بالجار و الإحسان إليه (٢٦٢٥)، ورواه البخاري (٦٠١٤)، ومسلم (٢٦٢٤) عن عائشة (ﭫ).

گومانم برد کە دەرهاوسێ دەبێتە میراتگری دەرهاوسێکەی)).

دەفەرموێتﷺ : ((والله لا يؤمن، والله لا يؤمن، والله لا يؤمن)) قيل: من يا رسول الله؟ قال: ((الذي لا يأمن جاره بوائقه))،[1] واتە: سوێند بە خوا ئیمان ناهێنی، سوێند بەخوا ئیمان ناهێنی، سوێند بە خوا ئیمان ناهێنی، فەرموویان: کێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ ؟ فەرمووی: ئەو کەسەی کە دەرهاوسێکەی لە رەوشتە خراپەکانی دڵنیا نییە))، واتە: هاوسێکەی لە خراپەکانی و لە رەوشتە خراپ و نارێکەکانی دڵنیا نییە.

ئیمامی (أحمد و ابن حبان و الحاكم)[2] و جگە لەوان ریوایەتیان کردووە لە (ابوهريرە) ەوە دەڵێت: ((قال رجل: يا رسول اللهﷺ ، إن فلانة يذكر من كثرة صلاتها وصيامها وصدقتها، غير أنها تؤذي جيرانها بلسانها قال: ((هي في النار))، قال: يا رسول الله، فإن فلانة يذكر من قلة صيامها و صدقتها و صلاتها، وأنها تصدق بالأثوار من الأقط، ولا تؤذي جيرانها بلسانها، قال: " هي في الجنة))، واتە: کابرایەك فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ فلان ئافرەت خەڵکی باسی زۆری نوێژ و ڕۆژوو و صەدەقەکانی دەکەن بەڵام ئەو ئافرەتە بە زمانی ئازاری دەرهاوسێکانی دەدات؟ فەرمووی: ئەو لە ئاگردایە، فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ, بەڵام فلان ئافرەت باسی کەمی ڕۆژوو و صەدەقە و نوێژەکانی دەکەن وە ئەویش بە چەند پارچەیەك لە کەشك صەدەقە دەکات، بەڵام بە زمانی ئازاری دەرهاوسێکانی نادات؟ فەرمووی: ئەو لە بەهەشتدایە)).

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[3] دا لە فەرموودەیەکی (أنس) ەوە هاتووە — وەئەم گوتەیە هی (مسلم)ە — کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا يؤمن أحدكم حتى يحب لجاره – أو قال: لأخيه – ما يحب لنفسه)) واتە: هەر یەکێك لە ئێوە

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب الأدب باب إثم من لا يأمن جاره بوائقه (٦٠٦١) من حديث أبي شريح (٦).

٢ـ أخرجه أحمد (٢/٤٤٠)، وابن حبان (١٣/ ٧٦) (٥٧٦٤)، والحاكم (٤/١٨٣)، وابن وهب في الجامع (٣١١)، وهناد في الزهد (١٠٣٤)، والخرائطي في مساوئ الأخلاق (٣٧٣، ٥٨٥)، ومسند إسحاق بن راهويه (٢٤٧)، وصححه الألباني في صحيح الترغيب والترهيب (٢٥٦٠).

٣ـ أخرجه البخاري كتاب الإيمان باب من الإيمان أن يحب لأخيه ما يحب لنفسه (١٣)، ومسلم، كتاب الإيمان، باب الدليل على أن من خصال الإيمان أن يحب لأخيه المسلم ما يحب لنفسه من الخير (٤٥) واللفظ له.

باوەڕی تەواو نابێت تاوەکو ئەوەی بۆ خۆی پێی خۆشە بۆ دەرهاوسێکەیشی پێی خۆش بێت – یان فەرمووی: بۆ براکەی)).

ئیمامی (الترمذي و أحمد و الدارمي)[1] و جگە لەوان ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو) ەوە وە فەرموودەکە (صحیح)ە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((خير الأصحاب عند الله خيرهم لصاحبه، وخير الجيران عند الله خيرهم لجاره)) واتە: باشترین هاوڕێ و هاوەڵ لای خوا باشترینیانە بۆ هاوڕێکانیان، باشترین دەرهاوسێ لای خوا باشترینیانە بۆ دەرهاوسێکەی)).

داوا لە خوا دەکەم کە بمانگێڕێتەوە سەر دین و ڕاستی بە جوانترین گەڕانەوە.

١ـ أخرجه الترمذي كتاب البر والصلة، باب ما جاء في حق الجار (١٩٤٤) وقال: ((حديث حسن غريب))، وأحمد في ((مسنده)) (٢ / ١٦٨)، والدارمي (٢٤٣٧)، وعبد بن حميد في ((المنتخب)) (٣٤٤)، والبخاري في ((الأدب المفرد)) (١١٥)، وابن خزيمة في ((صحيحه)) (٢٥٣٩)، وابن حبان في ((صحيحه)) (٥١٩)، والحاكم في ((المستدرك)) (١/ ٤٤٣) وصححه على شرط الشيخين ووافقه الذهبي، وصححه الألباني في ((الصحيحة)) (١٠٣).

زۆربوونی درۆ و شایەتی دانی بە ناحەق و مردنی کت و پڕ و دەرکەوتنی ئافرەتی پۆشتەی ڕووت.

لە نیشانەکانی قیامەت کەوا ئێستا زۆر بووە و بڵاو بووەتەوە: درۆکردنە...

لە فەرموودەیەکدا ئیمامی (موسلیم)[1] ریوایەتی کردووە لە فەرموودەی (أبو هريرە)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((سيكون في آخر أمتي أناس يحدثونكم بما لم تسمعوا أنتم، ولا آباؤكم، فإياكم وإياهم))، واتە: لە دوا سەردەمی ئوممەتەکەمدا خەڵکانێك پەیدا دەبن شتی واتان بۆ دەگێڕنەوە کە نە خۆتان و نە باوکتان نەتانبیستووە، ئامان نزیکی ئەوان مەبنەوە)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە ئیمامی ئەحمەد ریوایەتی کردووە بە سەنەدێکی (حسن)[2] لە فەرموودەی (أبو هريرە)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى تظهر الفتن، ويكثر الكذب...)) واتە: قیامەت هەڵناسێت (ڕوونادات) تاوەکو فیتنە دەرنەکەوێت و درۆ زۆر نەبێت)).

لەڕیوایەتێکی ترد کە لە(صحيح مسلم)[3] دا هاتووە لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی سمرة)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن بين يدي الساعة كذابين فاحذروهم)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا(لە پێش قیامەت) پەیدا بوونی چەندان درۆزنە جا ئاگاداریان بن)).

بە ڕاستی درۆ بڵاو بووەتەوە و زۆربووە، من هیچ سەردەمێك نازانم هەبووبێت بەم شێوەیە درۆی تێدا بڵاو بووبێتەوە و درۆزنان زۆر بوبێتن و ڕاستییەکانی تێدا ساختە کرابێ و مافەکانی تێدا بزر بووبێت و فەوتابێت وەکو ئەم سەردەمە، ئەگەر

١- أخرجه مسلم في المقدمة، باب النهي عن الرواية عن الضعفاء والأحتياط في تحملها (٦).

٢- أخرجه أحمد (١٦/ ٤٢٢) ط الرسالة، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٢٧٧٢).

٣- أخرجه مسلم، كتاب الإمارة، باب الناس تبع لقريش و الخلافة في قريش (١٨٢٢).

بیر بکەیتەوە – برا خۆشەویستەکەم –بە پشکنینێکی وردەوە تەماشایەکی ژیانی ئەو خەڵکە بکەیت، ئەوا دەبینی زۆربەی ژیانی خەڵکی بریتییە لە درۆ لە ناو درۆدا، فەرمانڕەوایەك لە گەڵ گەلەکەی خۆیدا درۆ دەکات! گەلێك بە درۆ وە وا دادەنێن کە ئەوان گەلی خوای هەڵبژێردراون وە ئەوان کوڕی خوای بەرز و باڵا دەستن، هەر ئەوان خۆشەویستی ئەون، مافێکی مێژووییان هەیە لە (فلسطین)دا ... هەروەها زانایەکی خراپ لە گەڵ ئوممەتەکەیدا درۆ دەکات، بازرگانێك لە گەڵ کڕیارەکانیدا درۆ دەکات، باوك لە گەڵ کوڕەکەی خۆیدا درۆ دەکات و کوڕ لە گەڵ باوکی خۆیدا درۆ دەکات، ژن لە گەڵ مێردەکەی خۆیدا درۆ دەکات وە پیاو لە گەڵ ژنەکەی خۆیدا درۆ دەکات!! ئاواتە خواز دەبووم کە تەنها جارێك لە گەڵ کەسێکدا مامەڵەم بکردایە لە هەر پیشەیەکدا و راستی بکردایە، ئایا بۆ نابیتە کەسێکی راستگۆ؟ بۆ درۆ دەکەیت؟.

یەکێ لەو برایانە دەڵێت: کابرایەکی زەڕنگەر بە ئەوی گوتووە: ((ئەو کەسەی کە ئەم پێشەی فێرکردم پێی گوتم: لە پێناوی ئەوەی کە رزق و رۆزی پەیدا بکەیت هەر دەبێت درۆ بکەیت))! سوێند بە خوا هەرگیز سوودمەند نابیت و قازانج ناکەیت، هەرچەندە هەموو دونیا بە دەست بهێنی ئەوا دوارۆژی خۆت دەدۆڕێنیت .

بۆ درۆ دەکەن ئەی موسڵمانان... ئەی ئەوانەی پێشەیان زەڕنگەرییە و بازرگانییە و ئەندازیارییە و پزیشکییە، هەتا دوایینی ئەم پیشانە و جگە لەوانە؟ ئەگەر بە وردی بڕوانیتە ژیانی خەڵکی دەبینی زۆربەی وتە و کردەوە و حاڵی ئەوان درۆیە لە ناو درۆدا، چەندان خوێن رژان بە هۆی درۆکردنەوە! چەندەها ناموس ئەتك کران بە هۆی درۆکردنەوە! چەندەها جێگەی پیرۆز پیس و گڵاو بوون بە هۆی درۆکردنەوە! چەندەها وڵات داگیر کرا بە هۆی درۆکردنەوە! سوێند بە خوا وڵاتی عێراق داگیر نەکرا تەنها لە رێگای درۆکردنەوە نەبێت، فلسطین داگیر نەکرا تەنها لە رێگای درۆوە نەبێت، شیشان داگیر نەکرا تەنها لە رێگای درۆوە نەبێت, ئەفغانستان داگیر نەکرا تەنها لە رێگای درۆوە نەبێت, جێگا پیرۆزەکان پیس و گڵاو نەکران تەنها لە رێگای درۆ وە نەبێت!! چەندەها خانوو لێرە و لەوێ دەروخێنرێن بە هۆی هەواڵی درۆوە... مرۆڤێك چەندەها ساڵ زیندانی دەکرێت بە هۆی چەند وشەیەك و

هەواڵێکی درۆ وە، بەڵام خەڵکی باوەڕپێکردنیان لە دەستداوە لە ڕاستێتی ئەم وشانە و لە ڕاستگۆیی خاوەن ئەم ڕاپۆرتانە، بە ڕاستی خەڵکی بێزار بوونە لە درۆ، چونکە بۆنە گەنیوەکەی هەموو سەر زەوی گرتووەتەوە وە ئەگەر درۆ بۆنێکی هەبوایە ئەوا هیچ کەس لەسەر ڕووی زەویدا نەیدەتوانی هەوایەکی پاك هەڵمژێت، من کەسێکی ڕەشبین نیم، بەڵام نەخۆشییەکەت بۆ دەست نیشان دەکەم تاوەکو چارەسەرەکەت بۆ دیاری بکەم.

ئایا باوەڕ دەکەیت کەوا خوای پەروەردگار درۆکردنی حەرام کردووە و بە تاوان ژماردوویەتی لە زیاتر لە دوو سەد و هەشتا ئایەتی قورئاندا؟ خەریك بوو عەقڵم لە دەست بدەم کاتێ من تەماشای ئەو هەموو ئایەتانەم دەکرد کە خوای گەورە درۆی تێدا حەرام کردووە، جا ئەمە دەبێتە بەڵگەیەك لە ترسناکی ئەم ڕەوشتە ناشیرین و قێزەونە!! دەبێ بزانین درۆ سووکی و ڕیسواییە، من باوەڕم وایە کەوا ئەو پیاوەی شانازی بە پیاوەتی خۆیەوە دەکات و شانازی بە پلە و بوونی خۆیەوە دەکات هەرگیز درۆ ناکات، جا ئایا گومانت چۆنە بە کەسێکی ئیماندادی ڕاستگۆ کەوا چاودێری خواکەی خۆی دەکات؟ بۆ پیاوێك لە گەڵ خێزانەکەی خۆیدا درۆ دەکات؟ بۆ ئافرەتێك لە گەڵ مێردەکەی خۆیدا درۆ دەکات؟ بۆ بازرگانێك لە گەڵ کڕیارەکانیدا درۆ دەکات؟ بۆ کەسی ئیماندار لە گەڵ خواکەی خۆیدا ڕاست ناکات؟ بۆ کەسی ئیماندار لە گەڵ خۆیدا ڕاست ناکات؟ بۆ کەسی ئیماندار لە گەڵ خەڵکیدا ڕاست ناکات لە وتە و کردەوە و هەموو حاڵێکیدا؟ سوێند بە خوا ئەمجار سوێند بە خوا هەرکەسێ بکەوێتە ناو درۆو بە درۆ وە قسە بکات ئەوا دەگۆردرێتە کەسێکی دووڕوو وە لە گەڵ دووڕووەکاندا دەبێت لە کاتێکدا خۆی بە خۆی نازانێت! بزانە کەوا درۆ ڕەوشتێکە لە ڕەوشتی دووڕووەکان، درۆزن لە دووڕووەکانە!

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ﴾ البقرة: ٩-

١٠، واتە: لەو خەڵکانەدا کەسانێك هەن دەڵێن: باوەڕمان بە خوا و بە ڕۆژی دوایی هەیە کەچی درۆ دەکەن و لە ڕاستیدا بڕوایان نییە (٨) ئەوانە بە نیازی خۆیان دەیانەوێ فێڵ و تەڵەکە لە گەڵ خوادا و ئەو کەسانەدا بکەن کە بڕوایان هێناوە بەڵام لە ڕاستیدا تەنها لە گەڵ خۆیان فێڵ و فەرەج ئەکەن و زیانەکەشی هەر بۆ خۆیان ئەگەڕێتەوەو تەنها خۆیان دەخەڵەتێنن لە حاڵێکدا هەستیش بەو ڕاستیە ناکەن!(٩)دڵیان دەردو نەخۆشی و حەسوودی و گومان و ناپاکی تیادایە جا خوایش ڕۆژ لە دوای ڕۆژ دەردو نەخۆشیەکانی زیاد کردن جگە لەوەیش سزایەکی سەخت و ئێش پێگەیەنەریان بۆ هەیە لە بەر ئەوە کە درۆیان کرد بە تایبەت ئەو کاتەی کە دەیانگوت بڕوامان بە خواو بە ڕۆژی دوایی هەیە (١٠))).

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿ قُلْ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴾یـونس: ٦٩، واتـە: بڵـێ: ئـەو کەسـانەی کـە درۆ بـۆ خـوا هەڵدەبەسـن هەرگیز ڕزگار و بەختیار نابن)) .

جـا درۆ کـردن بـە نـاو دیـنی خـوداوە لـە نـابوتترین جۆرەکـانی درۆیـە، مرۆڤێـك جورئەت دەکات بە بێ زانیاری و بەڵگە و بورهان فەتوا بدات! وە یەکێ لەوانەی کە خـوای گـەورە حـەرامی کـردووە لەسـەر بەنـدەکانی، ئەوەیـە کـە لـە کتێبەکەیـدا فەرموویـەتی: ﴿وَأَن تَقُولُواْ عَلَى ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾ الأعـراف:٣٣، واتـە: لـە ئاخـاوتن و قسەکردن دەربارەی خوا بە بێ زانین و بە بێ بەڵگە درۆ هەڵبەسن)) .

جا بۆیە دین بووەتە یارییـەك بـە دەسـتی زۆربـەی ئـەو کەسـانەوە کـە حـەقیان داوەتە خۆیان بە فەتوادان، بۆیە لەبەر خۆیەوە قسەدەکات و نازانێت چی دەڵێـت و وڕێنە دەکات بە شتێك کەوا هیچ زانیارییـەکی دەربـارەی نییـە وە ڕازی دەبێـت بـە شتێك بە پێی عەقڵی خۆی و ئەویتر ڕەد دەکاتەوە بە پێی عەقڵی خۆی، لە کاتێکدا ئیمامی عەلیﷺ دەفەرموێت: ((لو كان الدين بالرأي لكان المسح على باطن الخف أولى من المسح على أعلاه))[١] واتە: ئەگەر دین بە بۆچـوون (رأی) بوایـە ئـەوا سـڕینی

١ـ أخرجه ابو داود،كتاب الطهارة، باب كيف المسح(١٦٢– ١٦٤)،وصححه الألباني في صحيح سنن أبي داود.

ژێرەوەی خوف لە پێشتر و ڕەواتر بوو لە سڕینی سەرەوەی)) .

بە ڕاستی کێشەکە لە ترسناکترین کێشەکانە کەوا کەسێك عەقڵی خۆی بەکار بهێنێ بۆ بەرپەرچ دانەوەی دەقێکی دامەزراوی ئەم دینە چونکە لە گەڵ ئارەزووەکانیدا ناگونجێت ! یان مرۆڤێك قسە بکات لە کێشەیەکدا و هیچ شارەزاییەکی لێ نەبێت، لە کاتێکدا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُوْلَٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا﴾ الإسراء: ٣٦، واتە: بە دوای شتێکدا مەچۆ و نەزانی چییە و چۆنە و زانیاریت دەربارەی نییە، چونکە بە ڕاستی هەموو ئەمانە: (گوێ و چاو و دڵ) هەریەکەیان لە ڕۆژی قیامەتدا بەرپرسیارن لێی)) .

هەروەها لە شێوە نابووتەکانی درۆ: درۆ کردنە بە زمانی پێغەمبەرەوەﷺ ، پێغەمبەری خۆشەویستﷺ دەفەرموێت: ((إن كذبا علي ليس ككذب على أحد، من كذب علي متعمدا، فليتبوأ مقعده من النار))[1] واتە: درۆ کردن بە زمانی منەوە وەکو درۆکردن نییە بە زمانی کەسێکی ترەوە، هەر کەسێ بە ئەنقەست درۆ بە زمانی منەوە بکات ئەوا با جێگای خۆی لە ئاگردا خۆش کات)).

بۆ شتێك دەدەیتە پاڵ پێغەمبەری خواﷺ کەچی ئەو نەیفەرمووە؟ بۆ شتێك حەڵاڵ دەکەیت یان حەرامی دەکەیت کەچی پێغەمبەرمانﷺ حەڵاڵی نەکردووە یان حەرامی نەکردووە ! ! ؟

* ئەمجار درۆ کردن بە زمانی خەڵکیەوە:

ئیمامی ئەحمەد ریوایەتی کردووە لە(مسند)ەکەیدا و الترمذي لە (سنن)[2]ەکەیدا لە فەرموودەی (الحسن ی کوڕی علی)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی:

١ـ أخرجه البخاري كتاب الجنائز باب ما يكره من النياحة على الميت (١٢٩١)، ومسلم في المقدمة،باب وجوب الرواية عن الثقات وترك الكذابين، والتحذير من الكذب على رسول الله ﷺ (٤) من حديث المغيرة بن شعبةرضي الله عنه.

٢ـ أخرجه الترمذي كتاب صفة القيامة باب (٦٠) (٢٥١٨) وقال: ((حديث حسن صحيح))، والنسائي كتاب الأشربة، باب الحث على ترك الشبهات (٥٧١١)، وأحمد (١/ ٢٠٠)، وابن خزيمة (٢٣٤٨)، والحاكم (١٣/٢)، صححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٣٣٧٧، ٣٣٧٨)، و((الإرواء)) (٢٠٧٤).

((دع ما يريبك، إلى ما لا يريبك، فإن الصدق طمأنينة، وإن الكذب ريبة)) واتە: واز بهێنە لەوەی کە گومانت لێیە بۆ ئەوەی کە گومانت لێی نییە، چونکە ڕاستی دڵئارمییە و درووش گومانە)).

لەگەڵ مندا بیر لەم ئایەتەی خوای گەورە بکەرەوە: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰٓ إِلَى ٱلْإِسْلَـٰمِ ۚ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّـٰلِمِينَ﴾ الصف:٧، واتە: چ کەسێک هەیە لەوە ستەمکارتر کە لەسەر خوا درۆ هەڵبەسێت لە کاتێکدا بانگ بکرێت بۆ ئیسلام بوون و موسڵمان بوون؟ خواش ڕێنمایی گەل و هۆزی ستەمکار ناکات چونکە شایستەی هیدایەت نییە)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِذَا جَآءَكَ ٱلْمُنَـٰفِقُونَ قَالُوا۟ نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُۥ وَٱللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ ٱلْمُنَـٰفِقِينَ لَكَـٰذِبُونَ﴾ المنافقون:١، واتە: کاتێ دووڕووەکان هاتن بۆ لات ئەی پێغەمبەرﷺ ئەڵێن: شایەتی ئەدەین کە بە ڕاستی تۆ پەیامبەری خوایت، لە حاڵێکدا خوا خۆی ئەزانێ کە تۆ پەیامبەری ئەویت وە خوا گەواهی ئەدات کە ئەو دووڕووانە درۆ دەکەن کە ئەڵێن تۆ پەیامبەری خوایت)).

بەڵێ... دووڕوو کەسێکی درۆزنە، لە ڕۆژی قیامەتدا نیشانەیەکی تایبەتی خۆی هەیە لە نێو خەڵکی مەحشەردا ناسراوە، ئایا بەڵگە لەسەر ئەم قسە ترسناکە چییە؟!

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ تَرَى ٱلَّذِينَ كَذَبُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ ۚ أَلَيْسَ فِى جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ﴾ الزمر: ٦٠، واتە: لە ڕۆژی قیامەتیشدا ئەو کەسانە درۆیان لەسەر خوا هەڵبەستووە، دەبینی ڕوویان ڕەش هەڵگەڕاوە ئایا بۆ خەڵکانی لە خۆ بایی بوو — ئەوانەی ددان بە هەقدا نانێن — لە دۆزەخدا ئەوا و جێگا نییە؟)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا وَٱسْتَكْبَرُوا۟ عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَٰبُ ٱلسَّمَآءِ وَلَا يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ ٱلْجَمَلُ فِى سَمِّ ٱلْخِيَاطِ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى

﴿ٱلْمُجْرِمِينَ﴾ الأعراف: ٤٠، واتە: ئەو کەسانەش ئایەتەکانی ئێمەیان بە درۆ دانا و باوەڕیان پێ نەکردن و لەئاستیان خۆیان بە گەورە گرت، هەرگیز دەروازەکانی ئاسمان بۆرۆحیان و بۆ کار و کردەوەیان ناکرێتەوە و ناشچنە بەهەشتەوە، هەتا وشتر نەچێ بە کونی دەرزی دروومانداد، واتە: خۆ هەرگیز ئەمە دەست نادات کەواتە ئەوانیش دەست نادات بچنە بەهەشت)).

هەرگیز درۆزنی لە خۆبایی ناچێتە بەهەشتەوە تاوەکو وشتر لە کونی دەرزییەوە نەچێتە ژوورەوە! ئیللا مەگەر تەوبە بکات و بگەڕێتەوە بۆ لای خوای پەروەردگار، کەوا بوو خێراکەن ئەی گرووی موسڵمانان، با ناخی خۆمان پاك بکەینەوە لەم ئاکارە قێزەونە و لەم رەوشتە نابووت و ناشیرینە!

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا لە فەرموودەیەکی (ابو هریرة)وە هاتووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((آیة المنافق ثلاث: إذا حدث کذب، وإذا وعد أخلف، وإذا اؤتمن خان))، واتە: نیشانەکانی دووڕوو سێ دانەن: ئەگەر قسەی کرد درۆ دەکات، ئەگەر بەڵێنی دا ئەوا نایباتە سەر و ئەگەر سپاردەیەکی پێ سپێردرا ئەوا خیانەتی لێ دەکات)).

هەروەها لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە: ((أربع من کن فیه کان منافقا خالصا، ومن کانت فیه خصلة منهن کانت فیه خصلة من النفاق حتی یدعها، إذا اؤتمن خان، وإذا حدث کذب و إذا عاهد غدر و إذا خاصم فجر)) واتە: چوار ئاکار و رەوشت هەن لە هەرکەسێکدا هەبوو ئەوا دووڕوویەکی روونە . وە ئەگەر هەرکەسێك ئاکارێکی تێدا بوو ئەوا ئاکارێکی لە دووڕووی تێدایە تاوەکو وازی لێ دەهێنێ: ئەگەر سپاردەیەکی پێ سپێردرا ئەوا خیانەتی لێ دەکات و ئەگەر قسەیەکی کرد درۆ دەکات و ئەگەر پەیمانێکی دا ئەوا ناپاکی (غەدر) دەکات و ئەگەر دوژمنایەتی و نەیارێتی کەسێکی کرد ئەوا لە ڕاستی لا دەدا)).

١ـ أخرجه البخاري کتاب الإیمان،باب علامة المنافق(٣٣)ومسلم کتاب الإیمان،باب بیان خصال المنافق (٥٩).

٢ـأخرجه البخاري کتاب الإیمان،باب علامة المنافق(٣٤)ومسلم کتاب الإیمان،باب بیان خصال المنافق (٥٨).

براکانم: سوێند بە خوا هیچ کەسێك لە دونیا و قیامەتدا ڕزگاری نابێت تەنها بە ڕاستگۆیی نەبێت .

ڕاستگۆیی: ڕاسترین ڕێگایە هەر کەسێ لەسەر ئەو ڕێگایە نەڕوات ئەوا دەبێتە بێ بەش و خەسارەت مەندەکان.

ڕاستگۆیی: شمشێری حەقە لەسەر زەویدا، لە هیچ شتێك نادرێت ئیللا دەیبڕێت، هەر کاتێك ناڕەوا (باطل) ڕووبەڕووی ببێتەوە ئەوا شکستی پێ دەهێنێ و زاڵ دەبێت بە سەریدا وە هەر کەسێ پەلاماری بدات ئەوا پەلاماردانەکەی ڕەد ناکرێتەوە، هەرکەسێ ڕاستگۆیی بە زاریدا بێت ئەوا دەنگی بە سەر نەیارانیدا بەرز دەبێتەوە.

ئایا ئەو سێ کەسەتان بە بیردا دێتەوە کە لە جەنگی تەبوك دا بە جێمان و دوا کەوتن؟! ئەمە (کعب ی کوڕی مالك)ەو دەڵێت[1]: ((فلما بلغني أنه توجه قافلا، حضرني همي، وطفقت أتذكر الكذب، وأقول: بماذا أخرج من سخطه غدا، واستعنت على ذلك بكل ذي رأي من أهلي))، واتە: کاتێ پێم گەیشت کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ لە غەزای تەبوك گەڕایەوە بۆ مەدینە... زۆر خەمبار بووم و دەستم کرد بە بیرکردنەوەی درۆ، دەمگوت: سبەینێ بە چی شتێك لە تووڕەیی ئەو دەرچم؟ بۆیە پەنام دەبرد بۆ هەموو خاوەن عەقڵێك لە کەس و کارم بۆ ئەوەی ڕێگام بۆ دابنێن)). ئەم پیاوە بەردەوام بیری دەکردەوە چۆن لە تووڕەیی پێغەمبەری خوا ﷺ دەرچێت؟ ئایا چی بڵێت بە پێغەمبەری خوا ﷺ لە پاش گەڕانەوەی لە جەنگی تەبوك ؟؟ دەڵێت: ((فلما قيل: إن رسول الله ﷺ قد أظل قادما زاح عني الباطل، وعرفت أني لن أخرج منه أبدا بشيء فيه كذب، فأجمعت صدقه، وأصبح رسول الله ﷺ قادما، وكان إذا قدم من سفر بدأ بالمسجد، فيركع فيه ركعتين، ثم جلس للناس، فلما فعل ذلك جاءه المخلفون، فطفقوا يعتذرون إليه ويحلفون له، وكانوا بضعة وثمانين رجلا، فقبل منهم رسول الله ﷺ علانيتهم، وبايعهم واستغفر لهم،

١- أخرجه البخاري،كتاب الوصايا،باب إذا تصدق أو أوقف بعض ماله أو بعض رقيقه أو دوابه فهو جائز(٢٧٥٧)، وانظر أطرافه هناك و راجع(٤٤١٨)، ومسلم كتاب التوبة باب حديث توبة كعب بن مالك و صاحبيه (٢٧٦٩).

ووكل سرائرهم إلى الله، فجئته فلما سلمت عليه، تبسم تبسم المغضب، ثم قال: " تعال " فجئت أمشي حتى جلست بين يديه، فقال لي: ((ما خلّفك، ألم تكن قد ابتعت ظهرك ؟)) . فقلت: بلى، إني والله لو جلست عند غيرك من أهل الدنيا، لرأيت أن سأخرج من سخطه بعذر، ولقد أعطيت جدلا، ولكني والله، لقد علمت لئن حدثتك اليوم حديث كذب ترضى به عني ليوشكن الله أن يسخطك علي، ولئن حدثتك حديث صدق، تجد علي فيه، إني لأرجو فيه عفو الله، لا والله ما كان لي من عذر، والله ما كنت قط أقوى ولا أيسر مني حين تخلفت عنك، فقال النبي ﷺ: " أما هذا فقد صدق، فقم حتى يقضي الله في أمرك)) واته: كاتىَ گوتيان: كەوا پێغەمبەرى خواﷺ بەڕێوەيە و نزيك بووەتەوە ئەوا هيچ نارەواييەك لە سەرم نەما وە زانيم من هەرگيز رزگارم نابێت بە درۆ كردن ...بۆيە بڕيارم دا لە گەڵيدا ڕاست بكەم پێغەمبەرى خواﷺ هاتە ناو مەدينەوە، ئەگەر لە سەفەرێك بگەڕايەتەوە ئەوا دەچووە مزگەوت و دوو ركات نوێژى دەكرد... ئەمجار دانيشت لاى خەڵكى ... پاشان ئەوانەى كە نەرۆيشتبوون بۆ جەنگ هاتن بۆ لاى پێغەمبەرى خواﷺ دەستيان كرد بە هێنانەوەى بيانوو و سوێنديان بۆ دەخوارد... كە ژمارەيان لە هەشتا كەس زياتر دەبوو ... پێغەمبەرى خواﷺ بيانووەكانيانى وەرگرت ئەوەى كە ئاشكرايە و بەيعەى پێدان و داواى لێخۆشبوونى لە خوا بۆ كردن و نهێنييەكانى گەڕاندەوە بۆ لاى خوا ... ئەمجار من هاتم... كاتىَ كە سلاوم لىَ كرد... پێغەمبەرى خواﷺ تەماشايەكى كردم و ئەمجار بزەيەكى كرد وەكو كەسێك پەست بووبێت... ئەمجار فەرمووى: وەرە... منيش رۆيشتم بۆ لاى پێغەمبەرى خواﷺ تاكو لەبەردەستيدا دانيشتم... خۆشەويستﷺ فەرمووى: بۆ دوا كەوتى؟ ئايا ئەو وڵاخەت نەكڕيبوو كە بۆ ئەو جەنگە بە كارى دەهێنى؟ كعب ى كوڕى مالك دەڵێت: گوتم: بەڵىَ... سوێند بە خوا من ئەگەر لەبەردەستى جگە لە تۆ دابنشتايەم لەلاى ئەوانەى كە ئەهلى دونيان... دەتوانم بە بيانوويەك لە پەستى ئەوان خۆم دەرباز بكەم ... چونكە من تواناى گفت وگۆم هەيە (واتە دەتوانم لە هەموو كێشەو گرفتێك خۆم دەركەم هەروەكو چۆن تاڵە موويەك لە نێو هەويردا دەردەكرێت)... بەڵام سوێند بە خوا ... من دەزانم ئەگەر ئەمڕۆ درۆت لەگەڵدا بكەم و لێم ڕازى بيت ئەوا زۆرى نەماوە كە

خوای گەورە پەستت بکات بەسەرمدا (واتە ئەگەر ئێستا درۆت لە گەڵدا بکەم تۆ لێم رازی بیت ئەوا خوای گەورە درۆکەم ئاشکرا دەکات و چیتر هەتاهەتایە تۆ لێم پەست دەبیت) وە ئەگەر قسەیەکی راستت لەگەڵدا بکەم و هەڵەی منی تێدا ببینیت ئەوا من تکام وایە کە خوای گەورە لێم خۆش بێت ...نەخێر سوێند بە خوا هیچ بیانوویەکم نەبوو ... سوێند بە خوا هیچ کاتێک لەو کاتە بەهێز تر نەبووم و حاڵم باشتر نەبوو کە دواکەوتم لە تۆ... پێشەواﷺ رووی لە هاوەڵانی کرد و گوتی: بەڵام ئەم کەسە قسەکانی راست بوو ... هەستە ... تاکو خوای گەورە حوکمت بەسەردا دەدا)).

تەماشای بەرهەمی راستی بکە, راستگۆیی هۆی رزگاربوونە لە دونیا و قیامەت، هەوڵ بدە ئەزمونی راستگۆیی لە گەڵ هەر مرۆڤێکدا تاقیبکەیتەوە، لە گەڵ هەر کەسێکدا، لە هەر لایەنێکەوە ببێت، پێغەمبەرمانﷺ فێری راستگۆییمان دەکات لە هەموو شتێکدا، راستگۆیی لە نیگادا،لە وشەیەکدا، لە مەبەست و نیەتدا، لەهەموو کردارێکدا و لە هەموو حاڵەتێکدا...

پاشان دەگەڕێینەوە بۆ لای (كعب ی کوڕی مالك) بەڵام لە پێشدا گوێ لەم فەرموودە شیرینە بگرە تاکو بزانیت کەوا راستگۆیی رزگاربوونە لە هەموو تەنگانە و هەلۆیستێکدا.

لە (مسند) ی ئیمامی ئەحمەد دا و لە (سنن) ی (ابو داود) دا بە سەنەدێکی (حسن)[١] ریوایەت کراوە لە (عبد الله کوڕی عامر) ەوە دەڵێت: ((أتانا رسول اللهﷺ في بيتنا وأنا صبي، فذهبت أخرج لألعب، فقالت أمي: يا عبد الله تعال أعطك، فقال رسول الله ﷺ : ((وما أردت أن تعطيه؟)) قالت: أعطيه تمراً، قال: فقال رسول اللهﷺ: ((أما إنك لو لم تفعلي كتبت عليك كذبة))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ هات بۆ ماڵمان لە کاتێکدا من منداڵ بووم، منیش دەرچوومە دەرەوە بۆ ئەوەی یاری بکەم، دایکم گوتی: ئەی عبدالله وەرە شتێکت دەدەمێ، پێغەمبەری خواﷺ گوتی: ئایا

١ـ أخرجه ابو داود،كتاب الأدب في التشديد في الكذب (٤٩٩١)، وأحمد (٣/٤٤٧) وحسنه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن أبي داود)).

دەتەوێت چی بدەیتێ؟ گوتی: دەمەوێ خورمایەکی بدەمێ، دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ گوتی: جا ئەگەر تۆ ئەو کارە نەکەی ئەوا درۆیەکت بۆ دەژمێردرێت)).

دەبینی دایکێك لە گەڵ منداڵەکەیدا درۆ دەکات بۆ ئەوەی واز لە گریان بهێنێ، باوکێك لە گەڵ منداڵەکەیدا درۆ دەکات لە پێناوی ئەوەی رازی بکات! ئایا لە پاش ئەوە چۆن دەتەوێت منداڵەکەت فێری راستی بکەیت؟! ئایا چۆن لە پاش ئەوە دەتەوێت کچەکەت فێری راستگۆیی بکەیت ئەی خوشکی بەرێزم! ؟ کچەکەت دەبینێ تۆ لەگەڵ باوکیدا درۆ دەکەیت! ئەمە زۆر ئەستەمە... باوکەکە بە کوڕە بچووکەکەی دەڵێت: (کاتێ کەسێك لە دەرگا دەدات): برۆ پێی بڵێ باوکم لە ماڵ نییە... جا ئەو منداڵە بەستەزمانە دەڕوات و لەسەر دڵپاکی خۆی و دەرگاکە دەکاتەوە و دەڵێت: باوکم پێت دەڵێت: کەوا ئەو لە ماڵ نییە!! چونکە منداڵ لاپەرەیەکی سپی و جوانە، پێغەمبەری ئەکرەمﷺ دەڵێت: ((کل مولود یولد علی الفطرة، فأبواه یهودانه، أو ینصرانه، أو یمجسانه ...))[1] واتە: هەموو منداڵێك لەسەر فیترەتی پاکی ئیسلام لە دایك دەبێت، جا دایك و باوکی دەیکەنە جولەکە یان دەیکەنە گاور یان دەیکەنە مەجوسی (ئاگرپەرست))).

جا هەموو دایك و باوکێك منداڵەکەی خۆیان پەروەردە دەکەن لەسەر راستی یان لەسەر درۆ، لەسەر پیاوەتی و چاکی وە یان لەسەر ناپیاوی، لەسەر رەوشت جوانی وە یاخود لەسەر بەدرەوشتی. جا بۆیە پەروەردەکردنی منداڵ ئەرکێکی زۆر گەورەو مەزنە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ وَأَهۡلِيكُمۡ نَارٗا وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلۡحِجَارَةُ﴾التحریم: ٦، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! خۆتان و ژن و ماڵ و کەس وکارەکەتان بپارێزن لە ئاگرێك سووتەمەنییەکەی جەستەو لاشەی مرۆی کافر و بەردە، یان ئەو بەردانەن خەڵکی دەیپەرستن، مەبەست ئەوەیە کە زۆر بڵێسەدار و بە گڕ و گەرمە، وەك ئاگری ئەم دونیا نییە کە تەنها بە دار و بە چیلکە هەڵگیرسێ بەڵکو ئەو بە بەرد زیاتر گڕ دەگرێ و بڵێسە ئەسێنێ!)).

١ـ أخرجه البخاري کتاب الجنائز باب إذا أسلم الصبي فمات هل یصلی علیه (١٣٥٨)، وانظر (١٣٨٥)، ومسلم کتاب القدر، باب معنی کل مولود یولد علی الفطرة و حکم موت أطفال الکفار و أطفال المسلمین (٢٦٥٨)

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابن عمر) ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((کلکم راع وکلکم مسؤولُ عن رعیته، الإمام راع ومسؤول عن رعیته، والرجل راع فی أهله وهو مسؤول عن رعیته.....))، واتە: هەر هەمووتان شوان و بەرپرسن وە بەر پرسیارن لەو ژێردەستەی کە پێتان سپێردراوە، پێشەوا شوان و بەرپرسە وە بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی وە پیاو شوان و بەرپرسە لەسەر خێزانەکەی و هەر ئەویش بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی...)) تاکۆتایی فەرموودەکە...

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (معقل ی کوڕی یسار)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ما من عبد یسترعیه الله رعیة یموت یوم یموت وهو غاش لرعیته إلا حرم الله علیه الجنة))، واتە: هیچ بەندەیەك نییە کاتێ کە خوای گەورە پلەو پایەیەکی دەداتێ و دەیکاتە برا گەورەی کۆمەڵێك و دەمرێت، لە ڕۆژێکدا دەمرێت ئەو ساختەی لەو کۆمەڵە کەسە کردووە ئیللا خوای گەورە بەهەشتی لێ حەرام کردووە)).

لە گەڵ مندا بگەڕێوە بۆ لای ئەو هاوەڵە بەڕێزە (کعب ی کوڕی مالك) کە لە جەنگی تەبوك دا دوا کەوت، جا دەڵێت: ((أما هذا فقد صدق، فقم حتی یقضي الله في أمرك " . فقمت، وثار رجال من بني سلمة فاتبعوني، فقالوا لي: والله ما علمناك كنت أذنبت ذنبا قبل هذا، ولقد عجزت أن لا تكون اعتذرت إلى رسول الله ﷺ بما اعتذر إليه المتخلفون، قد كان كافيك ذنبك استغفار رسول الله ﷺ لك، فوالله ما زالوا يؤنبوني حتى أردت أن أرجع فأكذب نفسي، ثم قلت لهم: هل لقي هذا معي أحد؟ قالوا: نعم، رجلان، قالا مثل ما قلت، فقيل لهما مثل ما قيل لك، فقلت: من هما؟ قالوا: مرارة بن الربيع العمري، وهلال بن أمية الواقفي، فذكروا لي رجلين صالحين، قد شهدا بدرا فيهما أسوة، فمضيت حين ذكروهما لي، ونهى رسول الله ﷺ المسلمين عن كلامنا أيها الثلاثة

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب الجمعة، باب الجمعة في القرى و المدن (٨٩٣)، ومسلم كتاب الإمارة، باب فضيلة الإمام العادل و عقوبة الجائر (١٨٢٩).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب الأحكام، باب من استرعي رعية فلم ينصح (٧١٥٠، ٧١٥١)، ومسلم كتاب الإيمان، باب استحقاق الوالي الغاش لرعيته النار (١٤٢) وفي كتاب الإمارة بنحوه (٢١).

من بين من تخلف عنه، فاجتنبنا الناس، وتغيروا لنا حتى تنكرت في نفسي الأرض فما هي التي أعرف، فلبثنا على ذلك خمسين ليلة- هەموو كۆمەڵگەی ئیسلامی بۆ ماوەی پەنجا ڕۆژ وازیان لەوان هێنا و قسەیان لە گەڵیاندا نەدەکرد - ! ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ ٱلْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ﴾ التوبة: ١١٨، واتە: تا لە خەفەتدا وای لێهات ئەم زەویە فراوانەیان لا تەنگ بوو، لە خەم و خەفەتدا لە گیانی خۆیان بێزار بوون،))، فأما صاحباي فاستكانا وقعدا في بيوتهما يبكيان، وأما أنا، فكنت أشب القوم وأجلدهم فكنت أخرج فأشهد الصلاة مع المسلمين، وأطوف في الأسواق ولا يكلمني أحد، وآتي رسول اللهﷺ فأسلم عليه وهو في مجلسه بعد الصلاة، فأقول في نفسي: هل حرك شفتيه برد السلام علي أم لا؟ ثم أصلي قريبا منه، فأسارقه النظر، فإذا أقبلت على صلاتي أقبل إلي، وإذا التفت نحوه أعرض عني، حتى إذا طال علي ذلك من جفوة الناس مشيت حتى تسورت جدار حائط أبي قتادة، وهو ابن عمي وأحب الناس إلي، فسلمت عليه، فوالله ما رد علي السلام، فقلت: يا أبا قتادة، أنشدك بالله هل تعلمني أحب الله ورسوله؟ فسكت، فعدت له فنشدته فسكت، فعدت له فنشدته، فقال: الله ورسوله أعلم، ففاضت عيناي، وتوليت حتى تسورت الجدار، قال: فبينا أنا أمشي بسوق المدينة، إذا نبطي من أنباط أهل الشأم، ممن قدم بالطعام يبيعه بالمدينة، يقول: من يدل على كعب بن مالك، قال: فطفق الناس يشيرون له، حتى إذا جاءني دفع إلي كتابا من ملك غسان، فإذا فيه: أما بعد، فإنه قد بلغني أن صاحبك قد جفاك ولم يجعلك الله بدار هوان، ولا مضيعة، فالحق بنا نواسك، فقلت لما قرأتها: وهذا أيضا من البلاء، فتيممت بها التنور فسجرته بها، حتى إذا مضت أربعون ليلة من الخمسين، إذا رسول رسول اللهﷺ يأتيني، فقال: إن رسول اللهﷺ يأمرك أن تعتزل امرأتك، فقلت: أطلقها؟ أم ماذا أفعل؟ قال: لا، بل اعتزلها ولا تقربها، وأرسل إلى صاحبي مثل ذلك، فقلت لامرأتي: الحقي بأهلك، فتكوني عندهم، حتى يقضي الله في هذا الأمر، قال كعب: فجاءت امرأة هلال بن أمية رسول اللهﷺ، فقالت: يا رسول الله ! إن هلال بن أمية شيخ ضائع، ليس له خادم، فهل تكره أن أخدمه؟ قال: ((لا، ولكن لا يقربك)) . قالت: إنه والله ما به حركة إلى

شيء، والله ما زال يبكي منذ كان من أمره ما كان إلى يومه هذا، فقال لي بعض أهلي: لو استأذنت رسول اللهﷺ في امرأتك كما أذن لامرأة هلال بن أمية أن تخدمه؟ فقلت: والله لا أستأذن فيها رسول اللهﷺ، وما يدريني ما يقول رسول اللهﷺ إذا استأذنته فيها وأنا رجل شاب، فلبثت بعد ذلك عشر ليال، حتى كملت لنا خمسون ليلة من حين نهى رسول اللهﷺ عن كلامنا، فلما صليت صلاة الفجر صبح خمسين ليلة، وأنا على ظهر بيت من بيوتنا، فبينا أنا جالس على الحال التي ذكر الله، قد ضاقت علي نفسي، وضاقت علي الأرض بما رحبت، سمعت صوت صارخ، أوفى على جبل سلع بأعلى صوته: يا كعب بن مالك أبشر، قال: فخررت ساجدا، وعرفت أن قد جاء فرج، وآذن رسول اللهﷺ بتوبة الله علينا حين صلى صلاة الفجر، فذهب الناس يبشروننا، وذهب قبل صاحبي مبشرون، وركض إلي رجل فرسا، وسعى ساع من أسلم فأوفى على الجبل، وكان الصوت أسرع من الفرس، فلما جاءني الذي سمعت صوته يبشرني، نزعت له ثوبي، فكسوته إياهما، ببشراه والله ما أملك غيرهما يومئذ، واستعرت ثوبين فلبستهما، وانطلقت إلى رسول اللهﷺ، فيتلقاني الناس فوجا فوجا يهنوني بالتوبة، يقولون: لتهنك توبة الله عليك، قال كعب: حتى دخلت المسجد، فإذا رسول اللهﷺ جالس حوله الناس، فقام إلي طلحة بن عبيد الله يهرول حتى صافحني وهناني، والله ما قام إلي رجل من المهاجرين غيره، ولا أنساها لطلحة، قال كعب: فلما سلمت على رسول اللهﷺ، قال: رسول اللهﷺ، وهو يبرق وجهه من السرور:((أبشر بخير يوم مر عليك منذ ولدتك أمك)) فقال كعب: أمن عندك يا رسول الله أم من عند الله؟قال: ((لا، بل من عند الله)).يقول كعب: وكان رسول اللهﷺ إذا سر استنار وجهه،حتى كأنه قطعة قمر، وكنا نعرف ذلك منه، وقرأ عليه براءته التي أنزلها الله من فوق سبع سماوات: ﴿وَعَلَى ٱلثَّلَٰثَةِ ٱلَّذِينَ خُلِّفُواْ حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلۡأَرۡضُ بِمَا رَحُبَتۡ وَضَاقَتۡ عَلَيۡهِمۡ أَنفُسُهُمۡ وَظَنُّوٓاْ أَن لَّا مَلۡجَأَ مِنَ ٱللَّهِ إِلَّآ إِلَيۡهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيۡهِمۡ لِيَتُوبُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَكُونُواْ مَعَ ٱلصَّٰدِقِينَ﴾ التوبة:١١٩.

ماناى فەرموودەکە بە درێژى: واتە: ((پێغەمبەرى خواﷺ فەرمووى: بەڵام ئەم کەسە قسەکانى ڕاست بوو، هەستە، تاکو خواى گەورە حوکم بەسەر کێشەکەتدا دەدا)) بۆیە منیش هەستام و گەڕامەوە و کەس و کارەکەم لە بەنى سەلمە هەڵچوون، چەند پیاوێك شوێنم کەوتن ...پێیان گوتم: سوێند بە خوا.. نازانین هیچ تاوانێکت ئەنجام دابێت لە پێش ئەمە ...ئایا نەتتوانى داواى لێبوردن بکەیت هەروەکو چۆن ئەوانى تر داوایان کرد ..جا لێخۆشبوونى پێغەمبەرﷺ بەس بوو بۆ تاوانەکەت، (کعب) دەڵێت: سوێند بە خوا هێندە هانیان دام تاکو ویستم بگەڕێمەوە لاى پێغەمبەرى خواﷺ و خۆم بە درۆ بخەمەوە...ئەمجار گوتم: ئایا بە هیچ کەسێکى تر ئەوەى گوت کە بە منى گوت؟ گوتیان: بەڵێ... دوو کەسى تر وەکو قسەکانى تۆیان گوت... بە ئەوانیش هەر ئەوە گوترا کە بە تۆ گوترا... گوتم: ئەو دوو کەسە کێن؟ گوتیان: (مرارة ى کوڕى الربيع العمري) و(هيلال ى کوڕى أمية ى الواقفي)یە ... باسى دوو کەسى چاکیان بۆ کردم کە ئامادەى جەنگى بەدر بوو بوون و ئەوانیش بۆ من پێشەنگن... منیش بە ڕێی خۆمدا ڕۆیشتم کاتێ باسى ئەو دوو کەسەیان بۆ کردم، پێغەمبەرى خواﷺ قەدەغەى کرد کە موسڵمانان لەگەڵ کعب و دوو هاوەڵەکەیدا قسە بکەن ... جا خەڵکى لێمان دوور کەوتنەوە ... بەرانبەرمان گۆڕان ... تەنانەت وا هەستم دەکرد زەویش ڕووى لێمان هەڵگێراوە، وات دەزانى ئەو زەوییە نییە کە ئێمە لەگەڵیدا ئاشنا بوو بووین، بەو شێوەیە پەنجا شەو ماینەوە ... دوو هاوەڵەکەم کەساس و ملکەچ بوون و لە ماڵدا دانیشتن و دەگریان ... بەڵام من لەوان گەنجتر و بەهێزتر بووم ... لە ماڵ دەردەچووم ... لەگەڵ موسڵماناندا نوێژى جەماعەتم دەکرد ... بە بازاڕەکاندا دەسووڕامەوە ... بەڵام کەس قسەى لەگەڵدا نەدەکردم ... دەهاتم بۆ مزگەوت و دەڕۆیشتم بۆ لاى پێغەمبەرى خواﷺ و سڵاوم لێ دەکرد لە مەجلیسەکەى خۆیدا و لە پاش نوێژ و لە دڵى خۆمدا دەمگوت: ئایا لێوى جوڵاندەوە بۆ وەڵامدانەوەى سڵاوەکەم یان نا؟ ئەمجار لە نزیکى ئەو نوێژم دەکرد ... بە سۆماى چاوەکانم تەماشاى ئەوم دەکرد ... ئەگەر نوێژەکەم دەست پێ بکردایە ئەوا ڕووى لێ دەکردم ... ئەگەر ڕووم لێ

بکردایە ئەوا پشتی لێم دەکرد، تاکو ئەو وشکی یەی خەڵکی بەرانبەرم زیادی کرد، رۆیشتم تاکو لە دیواری باخچەیەکی (أبو قتادە)وە چوومە ئەو دیوە کە ئامۆزامە و خۆشترین کەسە لە دڵمدا، چوومە ژوورەوە و سڵاوم لێ کرد ... سوێند بە خوا وەڵامی سڵاوەکەی نەدایەوە ... گوتم: لەبەر خاتری خوا ئەی (ابو قتادە) ئایا دەزانی کە من خوا و پێغەمبەرەکەیمﷺ خۆش دەوێ؟ کەچی ئەو بێدەنگ بوو ... گوتم: لەبەر خاتری خوا ئایا دەزانی کە من خواو پێغەمبەرەکەیمﷺ خۆش دەوێ؟ کەچی ئەو بێدەنگ بوو ... گوتم: لەبەر خاتری خوا ئەی (ئەبو قتادە) ئایا دەزانی کە من خواو پێغەمبەرەکەیمﷺ خۆش دەوێ؟ گوتی: خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ دەزانن ... بۆیە خۆم پێ نەگیرا لەبەر وەڵامەکەی چاوەکانم پڕ بوون لە فرمێسك و گەڕامەوە... دیسان لە دیوارەکە چوومە ئەو دیوە . دەڵێت: رۆژێك لە بازارەکانی مەدینەدا رێم دەکرد ... کابرایەکی گاور لە شامەوە هاتبوو بۆ فرۆشتنی خواردن لە شاری مەدینە... دەڵێت: کێ (کعب ی کوڕی مالك)م پێ نیشان دەدا؟ خەڵکی دەستیان بۆ (کعب) درێژ کرد ئەویش هات بۆلام و نامەیەکی دا بەدەستمەوە کە لە لایەن پادشا (غەسان)ەوە نێردرابوو تێیدا هاتبوو...

أما بعد: ئەی (کعب ی کوڕی مالك) پێم گەیشتووە کە هاوڕێکەت پشتی لێت کردووە و پەراوێزی کردووی ... لە لای منیش جێگەی کەس ون نابێت و کەسیش سووك نابێت ... پەیوەندیمان پێوە بکە تاکو دڵت بدەینەوە...

کاتێ لە خوێندنەوەی نامەکە بوومەوە... گوتم: بەراستی ئەمەیشە جۆرێکە لە جۆرەکانی بەڵا و خراپەکاری... ئەمجار بەرەو تەنوورەکە رۆیشتم و نامەکەم خستە ناو تەنوورەکەوە ...پاشان تەنوورەکەم گڕدا و نامەکەم سووتاند ..تاکو چل شەو لەو پەنجا شەوە تێپەڕی ... نێردراوێك لەلایەن پێغەمبەری خواوەﷺ هات بۆ لام فەرمووی: پێغەمبەری خواﷺ فەرمانی پێت کردووە لە خێزانەکەت جیا ببیتەوە ... گوتم: تەڵاقی بدەم؟ یان چی بکەم؟ گوتی: نەخێر بەڵکو لێی دوور بکەوەرەوەو نزیکی مەبەرەوە ... بۆ دوو هاوڕێکەم هەمان فەرمانی کردبوو، بە خێزانەکەم گوت: بڕۆرەوە بۆ ماڵ کەس و کارت ... لەوێ بمێنەوە تاکو خوای گەورە حوکمێك دەدا

بەسەر ئەم کێشەیەدا... کعب دەڵێت: خێزانەکەی (هیلال ی کوڕی أمیە) هات بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ و گوتی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ هیلال ی کوڕی أمیە کابرایەکی بەتەمەن و گەورە و لاوازە و خزمەتکاری نییە...ئایا ڕازی دەبی خزمەتی بکەم؟ گوتی: بەڵێ بەڵام بەمەرجێ نزیکت نەبێتەوە ... خێزانەکەی هیلال گوتی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ سوێند بە خوا هیچ جوڵەیەکی تێدا نەماوە بۆ هیچ شتێك والله ئەو بەردەوام دەگری لەو کاتەوە ئەو کارە ڕوویداوە تاوەکو ئەمڕۆ... هەندێ لە کەس و کارەکەم گوتیان: بریا مۆڵەتت لە پێغەمبەری خواﷺ وەرگرتبایە بۆ خێزانەکەت هەروەکو چۆن مۆڵەتی بە خێزانەکەی (هیلال ی کوڕی أمیە)دا بۆ خزمەتکردنی... گوتم: سوێند بە خوا.. مۆڵەتی بۆ وەرناگرم لە پێغەمبەری خواﷺ، جا چوزانم کە پێغەمبەری خواﷺ چی دەڵێت ئەگەر مۆڵەتی بۆ وەرگرم لە کاتێکدا من کەسێکی گەنجم... لە پاش ئەوە دە شەو مامەوە تاکو پەنجا شەوەکە تەواو بوو لەو کاتەوە کە پێغەمبەری خواﷺ فەرمانی کردبوو کەس لە گەڵماندا قسە نەکات ...کاتێ کە نوێژی بەیانی ڕۆژی پەنجایەمم کرد من لەسەر یەکێ لەسەربانی خانووەکەمانم ... لەو کاتەی کە من دانیشتبووم بەو شێوەیەی کە خوای گەورە باسی دەکات.. دڵم تەنگ بوو بوو... هەموو سەر زەویم لا تەنگ بوو بوو... گوێم لە دەنگی بانگەوازکارێ بوو .... لەسەر چیاکەوە بە دەنگی بەرز هاواری کرد گوتی: ئەی (کعب ی کوڕی مالك) موژدەم بدەیە ...(لەم کاتەدا موژدەدەر دێت، لێخۆشبوونەکەی لە ئاسمانەوە لە لایەن پادشای بەرز و باڵادەستەوە دادەبزێت، تەماشای خۆشەویستی و برایەتی بکە، وەکو ئەوەی ئەمڕۆ نییە، برایەك حەز دەکات براکەی تێ بکەوێت و شکست بهێنێ هەرکە هاوەڵەکە گوێی لە موژدە و لێخۆشبوونەکە بوو دەردەچێت بۆ لای براکانی بۆ ئەوەی موژدەیان پێ بدات و بڵێت)): ئەی (کعب ی کوڕی مالك) موژدەم بدەیە... یەکسەر منیش چوومە سوژدەوە زانیم دەرگام لێ کرایەوە وە پێغەمبەری خواﷺ لێخۆشبوونەکەی ئێمەی ئاشکرا کرد کاتێ کە نوێژی بەیانی کرد، خەڵکیش هاتن بە مەبەستی موژدە پێدانمان وە موژدەدەرانیش ڕۆیشت بۆ لای دوو هاوڕێکەم، کابرایەك بە سواری

ئەسپەوە بەرەو لام هات و یەکێك بەسەر چیاکەوە بانگی کرد، جا دەنگەکە لە ئەسپەکە بەپەلە تر بوو کاتێ ئەوەی کە گوێم لە دەنگی بوو موژدەی پێدام هات بۆ لام ... ئەو دوو کراسەی لەبەرم دابوو بە هۆی موژدەکەیەوە بە دیاری پێمدا ... سوێند بە خوا لەو دوو کراسە زیاترم نەبوو لەو ڕۆژەدا... دوو کراسم قەرز کرد و لەبەرم کرد ... ئەمجار ڕۆیشتم بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ... خەڵکی کۆمەڵ کۆمەڵ پێشوازیان لێ دەکردم ... پیرۆز باییم لێ دەکەن بە هۆی وەرگرتنی تەوبەکەمەوە... دەیانگوت: پیرۆزبایی تەوبەکەت لێ دەکەین ... کعب دەڵێت: تاکو چوومە ژوورەوە بۆ ناو مزگەوت، بینیم پێغەمبەری خواﷺ دانیشتووە و خەڵکی لە دەوری کۆ بوونەتەوە، لەو کاتەدا (طلحة ی کوڕی عبیدالله) بە پەلە هات بۆ لام، تاکو تەوقەی لە گەڵدا کردم و پیرۆزبایی لێ کردم سوێند بە خوا جگە لە ئەو یەك کەسێك لە کۆچەران (المهاجرین) هەڵنەستان، هەرگیز ئەو هەڵوێستەم لە (طلحة) وە لە بیر ناچێتەوە، کعب دەڵێت: کاتێ سڵاوم لە پێغەمبەری خواﷺ کرد.. پێغەمبەری خواﷺ ڕووی دەگەشایەوە لە خۆشیدا و پێی گوتم: موژدە بۆ تۆ بە چاکترین ڕۆژ بەسەرتدا تێپەڕیوە لەو ڕۆژەوە لەدایك بووی ...گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ لە لایەن تۆوە یان لەلایەن خوای گەورەوە؟ گوتی: نەخێر بەڵکو لە لایەن خوای گەورەوە))کعب دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ ئەگەر شتێك ڕووی بدایە و پێی خۆش بوایە ئەوا ڕووی دەگەشایەوە ... تاکو وات دەزانی ڕووی پارچەیەکە لە مانگەکە، جا ئێمەیش ئەوەمان دەزانی ... ئەمجار ئایەتەکانی خوێندەوە کە لێخۆشبوونی ئەوانی تێدایە و خوای گەورە لە سەرووی حەوت ئاسمانەوە دایبەزاندووە:

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَعَلَى ٱلثَّلَٰثَةِ ٱلَّذِينَ خُلِّفُواْ حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلۡأَرۡضُ بِمَا رَحُبَتۡ وَضَاقَتۡ عَلَيۡهِمۡ أَنفُسُهُمۡ وَظَنُّوٓاْ أَن لَّا مَلۡجَأَ مِنَ ٱللَّهِ إِلَّآ إِلَيۡهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيۡهِمۡ لِيَتُوبُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَكُونُواْ مَعَ ٱلصَّٰدِقِينَ﴾ التوبة: ١١٩، واتە: خوا تەوبەی لەو سێ کەسەش

وەرگرت كە خۆيان لە غەزاكە گرتە دواوە، واتە: لە مەدينە مانەوە و نەچوونە جەنگى تەبووك تا لە خەفەتدا واى ليهات ئەم زەويە فراوانەيان لا تەنگ بوو، لە خەم و خەفەتدا لە گيانى خۆيان بێزار بوون!! ئيتر زانييان كە هيچ پەنايەكيان نەماوە، مەگەر هەر پەنا بە خوا بەرن، لە پاشان خوا رێنمايى تەوبەى كردن، بۆ ئەوە تەوبە بكەن، ئيتر ئەوانيش تەوبەيان كرد و خوا بەخشينى بە راستى تەنها ئەو خوايە قەبووڵكارى تەوبە و لێبووردەو زۆريش دلۆڤان و ميهرەبانە. (١١٨) ئەى ئەوانەى باوەڕتان هێناوە! لە نافەرمانى خوا پارێز بكەن و هەميشە لە گەڵ دەستەى ڕاستگۆيان بن(١١٩).

خودايە! ڕاستگۆييمان بە قسمەت بكە لە وتە و كردەوە و هەموو حاڵێكماندا.

جا راستگۆيى لە وتە و كردەوە و هەموو حاڵەتێكدا جوانى و مەزنى دەبەخشێت... بەڵام درۆكردن بە راستى ئاكارێكى شووم و زيان و خراپى يەكى هەيە بە سەر خاوەنەكەيەوە وە من باوەڕم وايە باوەڕێكى بتەو كەوا درۆ لەم سەردەمەدا بە شێوەيەكى غەمگين بڵاو بووەتەوە، باوەڕم پێ بكە ئەگەر بڵێم: تەنگانەى ئەم جيهانە ئەمڕۆ تەنگانە و نەبوونى راستگۆييە، دەتوانين بڵێين رۆژانە درۆ لە لێدوانەكانەوە دەردەچێت يان لە هەواڵەكانەوە، كار و نمونەى ئەم لێدوانانە وەكو نمونەى (مەلاى مەشهوور) وايە كە لەسەر روبارێك جۆگەيەكى دروست كرد بوو، ئاوى لە روبارەكەوە دەردەهێنا و هەمان ئاوى دەگێڕايەوە ناو هەمان روبار! خەڵكى گوتيان: سەيرە بۆ كارەكەت ئەى (مەلاى مەشهوور)! چى دەكەيت؟ جۆگەيەكت لەسەر روبارەكە دروست كردووە و ئاوەكە لە هەمان روبارەوە دەگوازێتەوە هەمان رووبار؟ مەلاى مەشهوور گوتى: تەنها دەنگە دەنگەكەى بەسمە!!

هەروەها ئێستا و لەم سەردەمەدا هاوار و دروشم و سوتانى ئاڵا و سوتانى ئامێرەكان و شكاندنى ئۆتۆمبيل و ڕوخاندنى كارگە و خانوو و شتومەك و كەرەستەو دەربڕينى چەندان دروشمى گەرم و گوڕ بە گەروويەكى گەرمەوە!!

من هەردەم دەڵێم: هەڵچوونەكانمان بە داخەوە هەمووى هەڵچوون و گەرمبوونێكى كاتييە، ئەمەيشە كارێكە دڵەكان خوێناوى دەكەن بۆيە دوژمنانمان

لەم رووانگەوە مامەڵەمان لە گەڵدا دەکەن، لێیان گەڕێن با هاوار بکەن ئێمە هەمووما‌ن هاوار دەکەین، بەڵام شایەتیدانێکی کرداری نابینی بۆ پێغەمبەرەکەمانﷺ بە جێبەجێ کردنی فەرمانەکانی و دوورکەوتنەوە لە قەدەغەکراوەکانی و راوەستان لەسەر سنوورەکانی و سەرخستنی دین و بانگەواز و شەریعەتەکەی و پەروەردەکردنی (نەوەیەکی قورئانی) نمونەیی لەسەر ئەم قورئانە و سوننەتەکەی پێغەمبەری خواﷺ داهێنان لە لایەن ئەم ئوممەتەوە، با هەموو جیهان شایەتی بدەن و بزانن کەوا (محمد) نەمردووە و کچی بە جێ نەهێشتووە بەڵکو چەندان کەسی پاك و خاوێنی بە جێهێشتووە کەوا لە هەموو بوارەکانی ژیاندا داهێنان ئەنجام دەدەن بە وتەو کردەوە و بە رەوشت و ئاکاری جوانەوە بە راستی ئەمە شایەتی دانە بە حەقی پێغەمبەری نازدارﷺ ، بەڵام کە بووە هاوار و دروشمی گەرم و گوڕی و خۆپیشاندانی زرینگەدار و بەس، ئەمجار کارەکە دەبێتە کارێکی ئاسایی بەڵکو رەنگە بانگ بدرێت بۆ نوێژ کەچی خەڵکی خەریکی خۆپیشاندانە، بۆیە دەبینی کەسانێك لە نێو ئەم خۆپیشاندەرانەدا نوێژی نیوەرۆ ناکات! رەنگە لە نێو کچاندا کە ئاڵایان بەرزکردووەتەوە کەچی دژایەتی خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ دەکات بە جلە رووت و خۆدەرخستن و سفوری یەکەیەوە، ئەم کەسە چۆن پێغەمبەرەکەیﷺ سەر دەخات؟!

سوێند بە خوا بە خۆشەویستییەوە قسەت لە گەڵدا دەکەم، چونکە تۆ برای منی، بە هەموو رێزەوە قسەت لە گەڵدا دەکەم ئەی خوشکە بەرێزەکەم چونکە تۆ خوشکی منی و کچی منی، ناکرێت بەم شێوەیە پێغەمبەرەکەمانﷺ سەربخەین، من دەبینم ئەمە شێوەیەکە لە شێوەکانی درۆ – گەردنم ئازاد بکەن – بۆیە دەبێ بە راستییەوە شایەتی بە دیاری پێغەمبەری نازدار بدەین ﷺ ، بە شوێنکەوتنی، بە جێ بە جێکردنی فەرمانەکانی، بەوەی کە ماڵەکانمان بگۆڕینە ماڵێك لەسەر بەرنامەکەی پێغەمبەری خواﷺ و هاوەڵە پاك و پوختەکانی.

برا خۆشەویستەکەم: رەنگە لە کاتژمێر سێی شەودا خێزانەکەت بانگت لی بکات... هەستە! چونکە مناڵەکەمان تاکەی بەرز بووەتەوە بۆ ئەوەی بیبەی بۆ

لای پزیشك، ڕەنگە بە جلو بەرگی خەوتنەوە لە ماڵ دەرچیت و منداڵەکەت لە باوش بگریت – خوا پاداشتی خێرت بداتەوە بۆ ئەم سوزە ناسك و نەرمە – بەڵام من پێت دەڵێم: تەماشای ئەم وڵامدانەوەیە بکە بە هۆی داوای دایکەکە و گریانی منداڵەکەوە، وڵامدانەوەیەکی بە پەلە و بە ڕاستگۆیە بەڵام ئەگەر گەڕایتەوە پاش ئەوەی منداڵەکەت هێنایەوە لە لایەن پزیشکەوە و سەرت لەسەر سەرین نا بۆ ئەوەی بنووی لە پاش کاتژمێرێك یان دوو کاتژمێر، ئەمجار گوێبیستی وشەی (حي على الصلاة، حي على الفلاح، الصلاة خير من النوم) بووی، ئایا حاڵی تۆ چۆن دەبێت ؟! ڕەنگە شتێك بخەیتە سەر گوێیەکانت بۆ ئەوەی ئەو بانگە نەبیسی! جا من پرسیارت لێ دەکەم: ئایا وڵامدانەوەت بۆ بانگی خواکەت وەکو وڵامدانەوەت بوو بۆ بانگی کوڕەکەت؟ ئایا ئەوە درۆ نییە؟ ئایا ڕاستگۆیی لە گەڵ خوا و پێغەمبەرەکەتداﷺ لە کوێیە؟ من نامەوێت لەسەر ئەم نیشانەیە لەوە زیاتر بڕۆم، چونکە ئەم بابەتە هۆی پەژارە و خەفەتە، داوا لە خوا دەکەم کە کۆتایی من و ئێوە کۆتاییەکی ئیمانی بێت، بەڵام دەمەوێ جەخت بکەم و بڵێم: تەنگانەی ئەم جیهانە تەنگانە و نەبوونی ڕاستییە، خوێن دەرێژرێ بە هۆی درۆ وە! بە ناوی ئازادییەوە، بە ناوی دیموکراسییەوە!!

بەڵام – سوێند بە پەروەردگاری کەعبە – کیشەکانی هەموو سەر زەوی چارەسەر ناکرێت تەنها بە ڕاستی نەبێت، دەبێ فەرمانڕەواکان ڕاست بکەن و زانایان ڕاست بکەن، و پیاو ڕاست بکات و ئافرەت ڕاست بکات و لاوان ڕاست بکەن و منداڵان ڕاست بکەن و دەبێ خۆمان و کچانمان لەسەر ڕەوشتی ڕاستی پەروەردە بکەین .

هەروەها لە نیشانەکانی قیامەت: زۆربوونی شایەتی دانی درۆ و شاردنەوەی (شایەتی حەق)ە:

لە فەرموودەیەکدا کە ئیمامی ئەحمەد ریوایەتی کردووە لە (مسند)[1] ەکەیدا بە

---

[1] أخرجه أحمد (١/٤٠٧)، والحاكم (٤/١١٠) وقال: ((صحيح الإسناد ولم يخرجاه)) ووافقه الذهبي، والبخاري في ((الأدب المفرد)) (١٠٤٩)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٦٤٧)

سەنەدێکی (صحیح) لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن بين يدي الساعة ... شهادة الزور، وكتمان شهادة الحق)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا (لە پێش قیامەت)... شایەتیدانی درۆ و شاردنەوەی شایەتی حەق هەیە)) .

بە دڵنیاییەوە شایەتی دانی درۆ زۆر بووە، ئێستا بە داخەوە هەریەکێك دەتوانێت بە سەد جونەیە یان هەزار یان دە هەزار – ئەگەر کێشەکە گەورە بێت – کابرایەك بهێنێت بۆ ئەوەی دینەکەی بفرۆشێت، دەڕوات و لە بەر دەستی قازیدا رادەوەستێت لە دادگا بۆ ئەوەی شایەتی درۆ بدات! چۆن دینەکەت بە هەزار جونەیە دەفرۆشیت! ؟ ئەم ستەملێکراوە بەند دەکرێت و تەمەنی خۆی لە بەندینخانەدا بە سەر دەبات بە هۆی ئەو شایەتی دانە ناڕەوایەوە! چۆن ئەو شایەتیدانە ترسناکە – برای موسڵمان– بە کەم دەزانیت! بەڵێ... شایەتیدانێکی ترسناك . کارەساتێکی گەورەیە و لە تاوانە گەورەکانە . ئایا بەڵگە چییە لەسەر ئەوە؟

بیر لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ بکەرەوە کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبي بكرة) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ألا أنبئكم بأكبر الكبائر ؟)) واتە: ئایا ئاگادارتان بکەمەوە لە گەورەترینی تاوانە گەورەکان)) تاوانێکی گەورەی ئاسایی نییە بەڵکو لە گەورەترینی تاوانە گەورەکانە – ((قالوا: بلى يا رسول الله ﷺ! قال: ((الإشراك بالله و عقوق الوالدين))، واتە: گوتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوارگوتی: هاوەڵدانان بۆ خودا و رەنجاندنی دڵی دایك و باوك)) – وجلس وكان متكئا –واتە لەسەر لا بوو ئەمجار ڕاست بووەوە و دانیشت – فقال: ((ألا وقول الزور)) فما زال يكررها حتى قلنا: ليته سكت))، واتە: گوتی: شایەتیدانی درۆیش، دەڵێ: بەردەوام دووبارەی دەکردەوە تاکو گوتمان: بریا بێ دەنگ بوایە)).

١ـأخرجه البخاري، كتاب الشهادات، باب ما قيل في شهادة الزور (٢٦٥٤)، ومسلم كتاب الإيمان، باب بيان الكبائر و أكبرها (٨٧).

برایەکی خۆشەویستمان، کە لە دادگا کاری دەکرد پێم گوت: نامۆترین کێشە بەر چاوت کەوتووە چی بووە؟!

گوتی: کابرایەك بە شایەتی ناحەق بەند کرابوو بە تۆمەتی کوشتن و لە بەندیخانەدا مایەوە، تۆمەتبار کراوە بە کوشتن، کە ستەم و دوژمنایەتی لە گەڵدا کرابوو! گوتی: تاوەکو بە هۆی ئەم کێشەیەوە حوکمی لە سێدارەدانی بە سەردا درا، هەموو کاغەزەکانی لە لایەن (مفتی)ەوە ئیمزا کرا... واتە کێشەکە تەواو بوو، دەڵێت: لەو دانیشتنەدا کە سەرۆکی دادگا حوکمەکەی بە سەردا دەدا، دەڵێت: دانیشتم... هۆڵەکە پڕە لە خەڵکی و دیمەنێکی ترسناکە، دەڵێت: پێشەکییەکەیم خوێندەوە و لە کۆتایی خوێندنەکەدا گوتم: ئەوا دادگا بە پێی ئەو بەڵگانەی سەرەوە بڕیاری دا لەسەر ئەوەی ..– لێرەدا دەبوایە بیگوتایە: بە لە سێدارەدانی تاوانبار – بەڵام گوتی: بینیم بە بێ ئەوەی ئاگام لە خۆم بێت گوتم: بە پێی ئەوانەی سەرەوە ئەوا دادگا بڕیاری دا کە تۆمەتبار بێ تاوانە... سبحان الله!!

خەڵکی وا بوو لەو دانیشتنەدا هاواری دەکرد، تێیاندا هەبوو دەگریا، گوتم: نابێت!! خۆم پێ ڕانەگیرا بۆیە تەختەکەم بە جێ هێشت و گەڕامەوە بۆ نوسینگەکەم، سەرم خستە نێوان هەردوو دەستم و دەستم بە گریان کرد، هاوەڵانی بە ئەویان گوت: ئەی فلان... گوێی پێ مەدە دەمانەوێت جارێکی تر بە کێشەدا بچینەوەو دیسان لێکۆڵینەوەی تێدا دەکەین، سوێندی بۆ خواردم بە خوا و گوتی: پێش مانگێك بە فەزڵی خوای گەورە ئەمجار بە فەزڵی پیاوانی ئاسایش گەیشتینە بکوژە ڕاستەقینەکە و ئەویش بە دوور و درێژی باسی تاوانەکەی بۆ کردین و چۆنییەتی ئەنجامدانی ئەم تاوانە گەورە و نابوتە، دەڵێی خوای گەورە خۆی ویستی لێ بوو کەوا خۆی ئەم کابرایە بە بێ تاوان دەرکات پێش ئەوەی دادگا بە بێ تاوان دەری کات!

ئەوەی کە دەمەوێت لێرەدا بڵێم: ئەم پیاوە بە ڕاستی حوکمی لە سێدارەدانی بە سەردا درابوو بە هۆی شایەتیدانێکی نارەواوە ئەگەر خوای گەورە دەربازی نەکردبایە، کەوابوو شایەتیدانی نارەوا ڕەنگە ببێتە هۆی لە سێدارەدانی کەسێك

کەچی تۆ ئاگات لێی نییە، یاخود ڕەنگە ببێتە هۆی ئەوەی کەسێك هەموو تەمەنی خۆی لە بەندیخانەدا تەواو بکات کەچی تۆ ئاگات لێی نییە!

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((إن بين يدي الساعة شهادة الزور، وكتمان شهادة الحق)) واتە: لەبەر دەستی قیامەتدا (لە پێش قیامەت)... شایەتیدانی درۆ و شاردنەوەی شایەتی حەق هەیە)).

جا هەرکەسێ شایەتی حەق بشارێتەوە ئەوا تاوانبارە هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُۥٓ ءَاثِمٌ قَلْبُهُۥ﴾ البقرة: ٢٨٣، واتە: هەر کەسێك کیتمانی شایەتی بکا و بیشارێتەوە، بە ڕاستی دڵی خۆی ژەنگاوی و تاوانبار دەکا)).

جا ئەگەر داوایان لێ کردی کەوا شایەتی بدەیت ئەوا شایەتی حەق بدە، ئاگادار بە سوێند بە درۆ نەخۆیت و لە کاتێکدا خۆت باش دەزانیت کەوا لە ڕاستگۆیان نیت چونکە ئەمە پێی دەڵێن سوێندی درۆ (يمين الغموس) خاوەنەکەی نقومی ئاگری دۆزەخ دەکات.

لە نیشانەکانی قیامەت: زۆرێك لە خەڵکی ئاواتە خوازی مردن دەبن لە بەر توندی ئەو هەموو تاقیکردنەوانەی توشیان دەبێت لە دونیا یا لە دینەکەیاندا.

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1]دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرە) وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی ((لا تقوم الساعة حتى يمر الرجل بقبر الرجل فيقول: يا ليتني مكانه)) واتە: قیامەت ڕوونادات تاوەکو پیاوێك بە تەنیشتی گۆڕی کابرایەکدا تێنەپەڕێت و بڵێت: خۆزگە من لە جێی ئەو بوایەم)).

لە ((معجم الطبراني الأوسط و الصغير)) و الضياء المقدسي لە ((المختارة)) دا بە سەنەدێکی (حسن)[2] هاتووە لە فەرموودەی (أنس) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ

١ـ أخرجه البخاري كتاب الفتن، باب لا تقوم الساعة حتي يُغْبطَ أهل القبور (٧١١٥)، و مسلم كتاب الفتن، باب لا تقوم الساعة حتى يمر الرجل بقبر الرجل فيتمنى أن يكون مكان الميت من البلاء (٥٣ / ١٥٧).

٢ـ أخرجه الطبراني في ((الأوسط)) (٩٣٧٦)، و ((الصغير)) (٢/١٢٩)، و عبدالرزاق في ((مصنفه)) (٦٧٨٠)، والعقيلي في ((الضعفاء)) (٤/ ١٩٥)، وابن عدي في ((الكامل)) (٢/ ٧٠٥)، وابن الجوزي في ((الواهيات)) (١٤٩١)،

فەرموویەتی: ((بين يدي الساعة أو من أمارات الساعة أن يظهر موت الفجأة)) واتـە: لـە بەر دەستی قیامەتدا یان لە نیشانەكانی قیامەت ئەوەیە كەوا مردنی كت و پڕ پەیدا دەبێـت)) جـا مردنـی لـە ناكـاو یـان مردنـی كـت و پـڕ نیـشانەیەكە لـە نیـشانەكانی قیامەتە، وادەزانم كـەوا مردنـی كـت و پـڕ زۆر بـووە، لـە ناكـاودا پێـت دەڵـێن: ئـەو كەسەی كەوا پێش كەمێك لە گەڵیدا بوویت مرد! تـۆ سەرسـام دەبیـت و دەڵێیـت: دوێنێ لە نوسینگەكە پێكەوە بووین! یـان لەسـەر كارەكـە! كەچـی ئـەم بەیانییـە مردووە! ئەوە چۆن بوو؟ خۆ ئەو لە پێـشان هـیچ نەخۆشـییەكی نـەبوو... ئـەو بـە نەخۆشی دڵ وەستان (سكتة القلبية) مردووە یان توشی جەڵـدە بـووە. ئـەم جـۆرە نەخۆشییانەی كە ئێستا دەیانبیسین لـە پێـشان هیـچمان دەربارەیـان نەبیـستووە، بەڵێ ..ئێمە ئێستا لە سەردەمێكدا دەژین نەخۆشی ئەوتۆی تێدا پەیدا بووە بە هیچ شێوەیەك پێشینانمان نەیانبیـستووە وە ئەگـەر پرسـیاری هۆكارەكـانم لـێ بكـەی! ئـەوا زۆرە، لـە فەرموودەیەكـدا كـە (ابـن ماجـە و الحـاكم) بەسـەنەدێكی (صـحیح)[1] ریوایـەتیان كـردووە لـە فـەرموودەی (عبـدالله ی كـوڕی عمـر)ەوە كـەوا پێغەمبـەری خواﷺ فەرموویەتی: ((يا معشر المهاجرين، خمس إن ابتليتم بهن و أعوذ بالله أن تدركوهن: لم تظهر الفاحشة في قوم قط حتى يعلنوا بها إلا فشا فيهم الطاعون والأوجاع التي لم تكن مضت في أسلافهم))واتە: ئەی گرووی كۆچەران...پێنج شت هەیە ئەگـەر توشی ببن، پەنا بە خوا دەگرم كە ئێوە پێی بگەن: لە هەر میللەتێكدا خراپـەكاری (زینا) ئاشكرا بێت و تاكو بانگەوازی بۆ بكـەن ئـیللا تـاعون و نەخۆشـی وایـان تێـدا بڵاو دەبێتەوە كە لە پێشینەكانیاندا نەبووە)).

ئـەی خودایـە... !! ئێمـە لـە پێـشدا دەربـارەی (الأزمـة القلبيـة) هیـچمان نەبیستبوو... هەروەها دەربارەی جەڵدەی مێشك و شیرپەنجەی خـوێن و نەخۆشـی

ورواه أبو عمرو الداني في ((الفتن)) (٣٩٥، ٣٩٩) وابن أبي شيبة في ((المصنف)) (٣/٤٨) عن الشعبي مرسلاً، وصححه الشيخ الألباني بشواهد في ((الصحيحة)) (٢٢٩٢)، وعزاه للضياء (ق ١٦١ / ٢).

١ـ أخرجه ابن ماجه، كتاب الفتن، باب العقوبات (٤٠١٩)، والحاكم (٤/٥٤٠)، وأبو نعيم في ((الحلية)) (٣/ ٣٢٠) و (٨/٣٣٣, ٣٣٤)، والطبراني في ((الأوسط)) (١/٢٨٧)، وصححه لشواهده الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (١٠٦).

کەمبوونەی بەرگری (ئایدز) و (الزهیمر) ... هتد، هیچمان نەبیستبوو ...جۆرەها نەخۆشی، داوا لە خوا دەکەم کە نەخۆشی موسڵمانان چارەسەر بکات .

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((لم تظهر الفاحشة في قوم قط حتى يعلنوا بها إلا فشا فيهم الطاعون والأوجاع التي لم تكن مضت في أسلافهم الذين مضوا، ولم ينقصوا المكيال والميزان إلا أخذوا بالسنين وشدة المؤنة وجور السلطان عليهم، ولم يمنعوا زكاة أموالهم إلا منعوا القطر من السماء، ولولا البهائم لم يمطروا، ولم ينقضوا عهد الله وعهد رسوله إلا سلط الله عليهم عدوا من غيرهم فأخذوا بعض ما في أيديهم، وما لم تحكم أئمتهم بكتاب الله ويتخيروا مما أنزل الله إلا جعل الله بأسهم بينهم)) واتە: لە هەر میللەتێکدا خراپەکاری (زینا) ئاشکرا بێت و تاکو بانگەوازی بۆ بکەن ئیللا تاعون و نەخۆشی وایان تێدا بڵاو دەبێتەوە کە لە پێشینەکانیاندا نەبووە، ساختە لە کێش و تەرازوودا بکەن ئیللا توشی قات و قڕی و سەختی بژێوی و ستەمی کاربەدەستان لە سەریان دەبن، هەرکاتێك دەست بگرنەوە لە دانی زەکاتی ماڵەکانیان ئیللا خوای گەورە بارانیان لێ دەگرێتەوە، ئەگەر گیانلەبەران نەبوایە ئەوا بارانیان بۆ نەدەباری، هەرکاتێك پەیمانی خوا و پێغەمبەرکەیﷺ بشکێنن ئیللا خوای گەورە دوژمنێك جگە لە خویان زاڵ دەکات بە سەریاندا، هەندێ لەوەی کە لە بەر دەستیاندایە دەیبات، هەرکاتێك پێشەواو کاربەدەستانیان حوکم بەقورئان نەکەن و بە ئارەزووی خۆیان لێی هەڵبژێرن ئیللا خوای گەورە ناکۆکی دەخاتە نێوانیان)).

ئایا هیچ شتێك ماوە پێغەمبەری خواﷺ نەیگوتبێت؟ ئایا ئەمە ئەو واقیعە تاڵەی ئێمە نییە !؟ ئایا ئەم ئوممەتە ئێستا بەو شێوەیە ناژێت؟ ئیللا مەگەر کەسانێك نەبێت خوای گەورە خۆی ڕەحمی پێیان کردبێت ...

خوای گەورە دەفەرموێت: ((إلا الذين ءامنوا وعملوا الصالحات وقليل ما هم)) (٢٤) سورة ص) واتە: ئەوانە نەبێت کە باوەڕیان هێناوە و کردەوە چاکەکانیان کردووە، دیارە ئەوانەیش زۆر کەمن)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ ٱلشَّكُورُ﴾ سبأ:١٣، واتە: بەلام لە بەندەکانم کسەمێکیان سوپاسگوزارن)).

خوای گەورە دەفەرمویت: ﴿وَإِن تُطِعۡ أَكۡثَرَ مَن فِي ٱلۡأَرۡضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۚ﴾ الأنعام: ١١٦، واتە: ئەگەر لە زۆربەی خەڵکانی ئەم سەر زەوییە، کە بێ باوەڕن پەیڕەوی بکەیت لە ڕێگەی خوا لات ئەدەن و چەواشە و سەر لێشێواوت ئەکەن)).

جا پێغەمبەری خواﷺ باسی ئەم واقیعەمان بۆ دەکات بەم دیمەنە پێغەمبەرایەتییە روون و ئاشکرا و راستییە دەربارەی مردنی کت و پڕ، ئەم جۆرە مردنەش بە شێوەیەکی ئاشکرا دەرکەوتووە و نمونەی زۆرمان لە بارەیەوە هەیە و زۆربەمان دەیزانین، جا هەر کاتێك لە جێگایەکدا جەنگ روو بدات و فیتنە و مەینەتی تێدا بڵاو ببێتەوە دەبینی زۆربەی خەڵکی لە هەموو کاتژمێرێکدا خۆزگە بە مردن دەخوازێت —داوا لە خوا دەکەم ئاسایشی ئێمە و ئێوە بپارێزێ وە هەروەها نیعمەت و خۆشگوزرانیو جێگیربوونمان لێ تێك نەدات و خەمیخەمباران نەهێڵێت و کێشەی کێشەداران نەهێڵێ و پەژارەی هەموو موسڵمانان بنەبڕ بکات و هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

چەندەها خەڵکی هەن هیچ شەوێك بە سەریاندا تێپەڕ نابێت ئیللا لە خوا دەپاڕێنەوە و داوای مردنی لێ دەکەن کەسێك دەبینی خێزان و کۆمەڵێك منداڵی هەیە و هەموو رۆژێك داوای خەرجی لێ دەکەن و خواردنی رۆژانەیان نییە، بیر لەوە دەکاتەوە ئاخۆ بۆ رۆژی جەژن منداڵەکانی چی لە بەر بکەن ! کەچی لەولاشەوە کەسانێك هەن لەو پەڕی خۆشگوزرانیدا دەژین و ئاگایان لە حاڵی بێ نەوایان نییە. چەندەهاخەڵکی هەن ئێستا لەعێراق و فلسطین و سودان و صومال و ئەفغانستان و شیشان و زۆربەی سەر ئەم زەوییە خۆزگە بە مردن دەخوازن لە هەموو ساتێکدا بە بێ هیچ زیادەرەوییەك.

هەموو ئەوانە روویداوە بەو شێوەیەی کەوا خۆشەویست باسی کردووەﷺ — دایك و باوك و روحم بە فیدای بێت — بۆیە دەبینی کەسێك بە تەنیشت گۆڕی کەسێکی ترەوە دەڕوات دەڵێت: خۆزگە من لە جێی خاوەنی ئەم گۆڕە بوایەم... بۆ؟ چونکە فیتنەکان زۆربوونە، ئەویش دەیەوێت دینەکەی خۆی بپارێزێت و لە

دەستی نەدات تاوەکو بە گوێڕایەڵییەوە بگاتە خواکەی خۆی.

هەندێ لە ئەهلی زانست و زانیاری دەڵێن: خۆزگە بە مردن دەخوازێت لە بەر توندی بەڵا لە کارو باری دونیادا، کابرایەك تەنها پارووییەك خواردن شك نابات و دەرخواردی منداڵەکانی بدات، بۆیە ڕەنگە جاری وا هەبێت خۆی ببینێتەوە ناچار بێت بە کەوتنە ناو حەرامەوە جا لە خوا دەپاڕێتەوە کە گیانی بکێشێ لە پێش ئەوەی دەستی بۆ حەرام درێژ بکات .

بەڵام پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أنس)ەوە: ((لا يتمنين أحدكم الموت من ضر أصابه، فإن كان لا بد فاعلا، فليقل: اللهم أحيني ما كانت الحياة خيرا لي، وتوفني إذا كانت الوفاة خيرا لي)) واتە: با هیچ کەس لە ئێوە خۆزگە بە مردن نەخوازێت لە بەر زیان و زەرەرێك کە پێی دەگات، ئەگەر هەر ناچار بوو بیڵێت ئەوا با بڵێت: خودایە بمژێنە ئەگەر ژیان بۆ من باشترە، و بممرێنە ئەگەر مردن بۆ من باشترە)).

براکەم... بە وردی سەرنجی ئەو پارانەوەیانەی پێغەمبەرﷺ بدە کە تۆ ئێستا دەیخوێنیتەوە و بە وردی بیری لێ بکەرەوە.

(سهل ی کوڕی عبدالله التستری) دەڵێت: ((هیچ کەسێك خۆزگە بە مردن ناخوازێت تەنها سێ کەس نەبێت: کابرایەکی بێ ئاگایە لەوەی کە لە پاش مردن چی هەیە، کابرایەك دەیەوێت لە قەدەری خوا هەڵبێت و کابرایەکی تامەزرۆی گەیشتنە بە دیدەنی خوای پەروەردگار)).

جا ئەو کەسەی کە بێ ئاگایە لەوەی کە لە پاش مردن چی هەیە لەو هەموو کارەساتە دەیەوێت لە دونیا هەڵبێت کەچی نازانێت چی لە پێشی هەیە، یان چی توش دەبێت و چی دەبینێ، کابرایەك دەیەوێت بمرێت لە ترسی توش بوونی فیتنە وە لە ترسی ئەوەی کە خوای گەورە تەقدیری کردووە و کابرایەکی خۆشەویست و تامەزرۆی بینین و دیدەنی خوای گەورە دەکات .

١ـ أخرجه البخاري كتاب المرضى، باب نهي تمني المريض الموت (٥٦٧١)، ومسلم كتاب الذكر والدعاء، باب كراهة تمني الموت لضر نزل به(٢٦٨٠).

جا لێرەدا پێغەمبەری ئەکرەمﷺ دەفەرموێت: هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی دایکە (عائیشە) وە: ((من أحب لقاء الله أحب الله لقاءه، ومن كره لقاء الله كره الله لقاءه)) قالت عائشة: فقلت: يا نبي الله أكراهية الموت؟ فكلنا نكره الموت، قال ﷺ: " ليس كذلك، ولكن المؤمن إذا بشر برحمة الله ورضوانه وجنته، أحب لقاء الله، فأحب الله لقاءه، وإن الكافر إذا بشر بعذاب الله وسخطه كره لقاء الله وكره الله لقاءه)) واتە: هەرکەسێ حەز لە دیدەنی خوای گەورە بکات ئەوا خوای گەورەش حەز بە دیدەنی ئەو دەکات، هەرکەسێ حەز بە دیدەنی خوای گەورەی نەکرد ئەوا خوای گەورەش حەز بە دیدەنی ئەو ناکات، عائیشە دەڵێت: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئایا مەبەستت رق بوونە لە مردن، ئێمە هەموومان رقمان لە مردنە؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: مەبەستم ئەوە نییە، بەڵکو کەسی ئیماندار ئەگەر موژدەی رەحمەت و رەزامەندی و بەهەشتی خوای پێدرا ئەوا حەز بە دیدەنی خوا دەکات، کەسی بێ باوەڕ ئەگەر موژدەی سزا و تووڕەیی خوای پێدرا ئەوا حەز بە دیدەنی خوا ناکات و خوایش حەزی لە دیدەنی ئەو نییە)).

لە ((موطأ الإمام مالك))[٢] و جگە لەو بە سەنەدێکی (صحیح) هاتووە کەوا کاتێ عومەری کوڕی خەتتاب تەمەنی گەورە بوو گوتی: ((اللهم كبرت سني، وضعفت قوتي، وانتشرت رعيتي، فاقبضني إليك غير مضيع ولا مفرط)) واتە: ئەی خودایە ! تەمەنم گەورە بووە، و هێزم نەماوە و رەعیەتەکەم (ژێردەستەکەم) بەربڵاو بووە جا گیانم بکێشە بۆ لای خۆت بە بێ تیاچوون و بە بێ زیادەڕەوی)) .

چەند پاڕانەوەیەکی جوانە لە ئەمیری ئیماندارانەوە عومەری کوڕی خەتتاب (رەزای خوای لێ بێت)!!

ئەم بەشە بە نیشانەیەکی تر کۆتایی پێ دەهێنم کە بڵاو بووەتەوە و زۆر بووە لەم سەردەمەدا، راستگۆی باوەڕپێکراو باسی کردووە، ئەو کەسەی هەرگیز لە

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب الرقاق، باب من أحب لقاء الله أحب الله لقاءه (٦٥٠٧)، ومسلم كتاب الذكر والدعاء،باب من أحب لقاء الله أحب الله لقاءه، ومن كره لقاء الله كره الله لقاءه (٢٦٨٤، ٢٦٨٥).

٢ ـ أخرجه مالك في (الموطأ) (١٥٠٦)، وأبو نعيم في(الحلية)(٥٤/١)، وابن أبي عاصم في(الآحاد والمثاني) (١٠٧/١).

خۆوە قسە ناکاتﷺ هەروەکو ئیمامی ئەحمەد لە (مسند) ەکەیدا و الحاکم لە (مستدرك) ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحیح)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو) ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خوافەرموویەتیﷺ: ((سیکون في آخر أمتي رجال یرکبون علی السروج کأشباه الرحال، ینزلون علی أبواب المساجد، نساؤهم کاسیات عاریات، علی رؤوسهم کأسنمة البخت العجاف)) واتە: لە کۆتایی ئوممەتەکەمدا پیاوانێك دێن سواری تەخت دەبن وەکو جلی سەر وشتر وایە لە دەرگای مزگەوتەکان دادەبەزن، ژنەکانیشیان پۆشتەی رووتن،سەریان وەکو بانپشتی وشتر وایە)) .

السروج لە زمانەوانیدا: کۆی (سرج) ە ئەویش ئەوەیە کە لەسەر پشتی وشتر دادەنرێت وەکو کۆپانە و کەژاوە، هەروەها مەبەست لە (الرحال): ئەو کەژاوەیەیە کە ئافرەت سواری دەبێت، بە ماڵی هەر پیاوێك دەڵێن: رحل.

جا ئێوە ئێستا دەبینن ئۆتۆمبیل هەروەکو ماڵی لێهاتووە،[2] هەموو تایبەتمەندییەکی تێدا ئامادەیە بە تەواوی، بەڵکو – دوور لە رووتان – ئۆتۆمبیلی وا هەیە ئاودەستی تێدایە، رەنگە هەر مرۆڤێك لەسەر کورسیەکەی دادەنیشێت و رەنگە بخەوێت، ئێوەش دەزانن ئەو ئۆتۆمبیلانەی کە لە کەرەفانە دەچێت ... هتد

ئەو فەرموودەی پێغەمبەرﷺ کە دەفەرموێت: ((نساؤهم کاسیات عاریات علی رؤوسهم کأسنمة البخت العجاف)) البخت: جۆرێکە لەو جۆرە وشترە (خوراسانی)یانەیە کە لە رادەبەدەر ملیان درێژە, والسنام: ئەو بەشە بەرزەی سەر پشتی وشترە.

جاپێغەمبەری خواﷺوەسفی ئەوئافرەتە داپۆشراوە رووتەی کردووەو شێوەیداهێنانەبەرزەکەی پرچی کە پێی دەڵێن: (برینی شێر)وەکوئەو کۆپارەی سەرپشتی وشتر.

١ـ أخرجه أحمد (٢٢٣/٢)، وابن حبان في ((صحیحه)) (٥٧٥٣)، والحاکم (٤٣٦/٤)، وصححه الشیخ الألباني في ((الصحیحة)) (٢٦٨٣).

٢ـ ونحن لا نجزم بأن هذا هو مراد النبيﷺ! لا،فالجزم بذلك ضرب من التخمین والظن الذي لا ینبغي ولایجوز بحال

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هریرە) پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((صنفان من أهل النار لم أرهما...)) واتە: دوو کۆمەڵ دێن لە ئەهلی ئاگرن و من ئەوانم نەبینیوە))

ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە ! ! ئەمە فەرموودەی ئەو پێغەمبەرە میهرەبان و بەدیاری نێردراوەیە ﷺ: ((قوم معهم سیاط کأذناب[2] البقر))، واتە: دەستەیەك قامچیان پێیە هەروەکو کلکی مانگا وایە)) براکەم ... ئاگاداری ستەم بە، بە ناحەق هەرگیز ئازاری هیچ موسڵمانێك مەدە...

لا تظلمن إذا ما كنت مقتدراً فـالظلم ترجع عقباه الى النـدم
تنام عيناك والمظلوم منتبهٌ يدعوا عليك و عين الله لم تنم

واتە: هەرگیز ستەم مەکە ئەگەر بوویتە کەسێکی بە توانا و دەسەڵاتدار، چونکە هەردەم ستەم پەشیمان بوونەوەی بە دواوەیە، تۆ دەخەوی و چاوەکانت لە یەك دەنێت و ستەملێکراویش بە ئاگایە،دوعات لێ دەکات و چاوەکانی خوایش نەخەوتووە.

جا ئەو کەسەی کە ئەو قامچییەی پێیە و لە خەڵکی دەدات بە ناحەق و ناڕەوا ئەوە لە ئەهلی ئاگرە بە شایەتی پێغەمبەری هەڵبژێردراوﷺ ئەگەر تەوبە نەکات و نەگەڕێتەوە بۆ لای خوای بەخشندە و لێبوردە ((ونساء کاسیات عاریات، ممیلات مائلات، رؤوسهن کأسنمة البخت المائلة، لا یدخلن الجنة، ولا یجدن ریحها، وإن ریحها لیوجد من مسیرة کذا وکذا)) واتە... ئافرەتانێکی پۆشتەی ڕووت خۆیان بۆ پیاوان لار دەکەنەو و لەنجەولار دەکەن لە ڕێکردندا سەریان وەك بانپشتی وشتر وایە، ئەوانە ناچنە بەهەشتەوە و بۆنیشی ناکەن ئەگەر چی بۆنیشی ئەوەندە و ئەوەندە ڕۆژەڕێ دەڕوات)).

١ـ أخرجه مسلم، كتاب اللباس والزينة، باب النساء الكاسيات العاريات المائلات المميلات (٢١٢٨).
٢ ـ جمع ذنب، وهو عقب كل شئ، والمراد به هنا:الذيل.

ئیمامی النـووی دەفـەرموێت: ((ئـەم فەرموودەیـە یەکێکـە لـە موعجیزەکـانی پێغەمبەرایەتی، ئەوەی ئەو باسی کردووە لەم دواییانەدا ڕوویداوە جا مەبەست لـە خاوەنی السیاط ئەو کاربەدەستانەن کە قامچی ستەم لە خەڵکی دەکەن .

بەڵام مەبەستی لە((کاسیات عاریـات)) پۆشـتەی ڕووت، ئـەوا چـەند بۆچـوونێك هەیە:

* یەکەم: پۆشتەن لەنیعمەتەکانی خـوای گەورە،بـەڵام ڕووتـن لەسوپاسـگوزاری ئەو.

* دووەم: پۆشتەن لە جلّ و بەرگدا بـەڵام ڕووتـن لـە ئەنجامـدانی چاکەکاری و بایەخ بە دوارۆژی خۆیان و گرنگیدان بە گوێڕایەڵی.

* سـێیەم: هەنـدێك لـە جەسـتەی خـۆی دەردەخـات لـە بـەر جـوانی جا ئەوانـە پۆشتەی ڕووتن.

* چوارەم: جلو بەرگی تەنك لە بەر دەکەن کە ئـەوەی لـە ژێرەوەیـەتی وەسـف دەکات جا ئەوانە ڕووتن بەڵام پۆشتەن بە مانا.

مەبەست لە (مائلات و ممیلات) دەڵێن: لە گوێڕایـەڵی خـوای گـەورە لایانـداوە لـە پاراستنی دامێنی خۆیان و جگە لەوانە، و(ممـیلات): جگـە لـە خۆیـان کردەوەکـانی خۆیان فێر دەکەن.

دەڵـێن: مـائلات: واتـە بـە فیـزەوە ڕێ دەکـەن وە ممـیلات:شـانەکانیان لار دەکەنەوە.

دەڵـێن: مـائلات: واتـە پرچـەکانیان بـە لارەوە دادەهێـنن کـە ئـەویش شـێوەی ئافرەتـە داوێـن پیـسەکانی پـێ دەناسـرێت، ممـیلات: بـەو شـێوە داهێنانـە پرچـی ئافرەتانی تر دادەهێنن.

دەڵێن: مائلات: لاردەبنەوە و بەرە و لای پیاوان ممیلات: جوانییەکەی خۆیان بۆ پیاوان دەردەخەن.

((رؤوسهن کأسنمة البخت)) واتە: سـەر و پرچـی خۆیـان گـەورە دەکەنـەوە بـەو

قوماش و کڵاوانەی کە دەیدەنە سەری خۆیاندا تاوەکو وەکو کۆپـارەی وشـتری لـێ دێت (ئەمە بە ناوبانگترین مانایە لە راڤەکردنی فەرموودەکە).

(المازري) دەڵێـت: ڕەنگـە مەبەسـت لـە ماناکـەی ئـەوە بێـت: تـەماحی پیـاوان دەکەن و چاویان داناپۆشن بەرانبەریان و سەریان داناخەن.

بەڵام (القاضي) رایەکی تری هەڵبـژاردووە کـەوا المـائلات بـە شـێوەیەکی لارەوە پرچەکانیان دادەهێنن، دەڵێت: مەبەستی پەلك و هوون و پـرچ و تونـد بەسـتنەوەی بۆ سەرەوەو کۆ کردنەوەی لە ناوراستی سەریان بۆیە بەشـێوەی کۆپـارەی وشـتری لێ دێت.

دەڵێت: ئەمە بەڵگەیە لەسەر ئـەوەی کـەوا مەبەسـت لـە لێچوونی بـە کۆپـارەی وشتر بـەرز بوونـەوەی پەلکـەکانیان لەسـەر سـەریان و کـۆ کردنـەوەی پرچـەکانیان لـەوێ، زۆر دەبێتـەوە تـاوکو بـە لایـەکی سـەریدا مەیـەلان دەکـات هـەروەکو چـۆن کۆپارە مەیەلان دەکات.

ابن درید دەڵێت: دەڵێن (ناقة میلاء) ئەگەر هاتوو کۆپارەکەی بە لایەکدا مەیەلان بکات . خوایش لە هەمووان زاناترە.

فەرموودەکەی پێغەمبەرﷺ: ((لا یدخلن الجنـة)) هـەروەکو ئەوانـەی پێشوو دوو بۆچوونی لە سەرە:

یەکەمیان: مەبەستی ئەوەیە ئەو کەسە شتی حەرامی حەڵاڵ کـردووە هەرچـەندە دەزانێت ئەوە شتێکی حەرامە بۆیە پێی کافر دەبێت و بـە هـەتا هـەتایی لـە ئـاگردا دەمێنێتەوە و هەرگیز ناچێتە بەهەشتەوە .

دووەمیان: مەبەستی ئەوەیە کە لە گـەڵ سـەرکەوتووەکاندا یەکـەم جـار ناچـێتە بەهەشتەوە، خوایش باشتر دەزانێت)) تەواو بوو..

خۆشکی بەرێزم... بـۆ خۆدەردەخـەیت و خـۆ دەڕازێنیتـەوە؟ چـۆن بـەو جـل و بەرگە ئابڕووبەرەوە دەردەچێتە دەرەوە؟

زۆر بە جوانی بیر لەو وەسفە جوانەی پێغەمبەرﷺ بکەرەوە کەوا لە سەردەمەی ئـەودا نـەبووە... ئافرەتێـك پۆشـاکی لـە بەردایـە بـەڵام رووتـە!! چـۆن؟ چـونکە

پۆشاکی زۆر تەنگە جوانی جەستە دەردەخات، یان زۆر تەنك و سووکە یان لە چەند لایەکەوە کراوەتەوە ((کاسیات عاریات ممیلات مائلات)) لە ڕێکردنیدا لارولەنجە دەکات، بۆیە دڵی پیاوانی بۆ لار دەبێتەوە ! بۆ ئەی خوشکی بەڕێزم!؟ سوێند بە خوا... خوای گەورە حیجابی لە سەرت فەرز نەکردووە و دوو بە دووبوونەوەی لە گەڵ پیاوی ئەجنەبیدا حەرام نەکردووە ئیللا لە بەر ئەوەی تۆ مروارییەکی پارێزراوی و گەوهەرێکی پۆشراوی، جا تۆ دایکی، تۆ خێزان و خانەوادەی، تۆ کچی و تۆ پوریت، ئەگەر تۆ نیوەی کۆمەڵگا ببەخشیت و خۆتیش نیوەی کۆمەڵگەی کەواتە تۆ هەموو کۆمەڵگەی.

يــا درة حفظـــت بـــالأمس غاليـــة	واليـــوم يبغونهـــا للـــهو واللعـــب
يـــا حـــرة قـــد أرادوا جعلـــها أمـــة	غريبـــة العقـــل غريبـــة النـــسب
هل يستوي من رسول الله قائده دوماً	و آخـــر هاديـــه أبـــو لهـــب
وأيـــن مـــن كانـــت الزهـــراء أسـوتها	من من تقفت خطا حمالة الحطب
فـــلا تبـــال بمـــا يلقـــون مـــن شـــبه	وعندك الشرع إن تدعيه يستجب؟
سليه من أنا؟ لمن أهلي؟ لمن نسبي؟	للغـرب أم أنـا للإسـلام والعُـرْبِ ؟
لمـن ولائـي؟ لمـن حـبي؟ لمـن عملـي؟	لله أم لـــدعاة الإثـــم والكـــذب ؟
هما سبيلان يا أختاه ما لهما من ثالث	فاكـــسبي خـــيرا أو اكتـــسبي
ســـبيل ربـــك والقـــرآن منهجـــه	نـور مـن الله لم يحجـب ولم يغـب

واتە: ئەی ئەو مرواریيەی تا دوێنێ بە نرخەوە پارێزراوبوو، بەڵام ئەمڕۆ دەیانەوێت بیکەنە جێگەی گەمە و یاری، ئەی ئەو ئازادەی دەیانەوێت ببێتە کۆیلە بە عەقڵ و بە ڕەچەڵەك نامۆیە، ئایا کەسێك پێغەمبەری خواسەرکردەی بێت هەردەم یەکسانە لە گەڵ کەسێکدا پێشڕەوەکەی ئەبو لەهەب بێت؟، چۆن یەکسانە کەسێك پێشەنگی (زەهرا) بێت، لە گەڵ کەسێکدا شوێن پێی (حمالة الحطب)ی هەڵگرتبێ، هەرگیز گوێی پێ مەدە کە گومان دەکەنە دڵتەوە، لە کاتێکدا تۆ شەرعێکت هەیە گەر بانگی بکەی وەڵامت دەداتەوە، لێی بپرسە من کێم؟ ئەهل و

ڕەچەڵەکم بۆ کوێ دەگەڕێتەوە؟، بۆ ڕۆژئاوا یان بۆ ئیسلام و عەرەب ؟، دڵسۆزیم بۆ کێیە؟ خۆشەویستیم بۆ کێیە؟ کارەکەم بۆ کێیە؟، بۆ خوایە یان بۆ بانگەوازکارانی خراپەکاری و درۆیە ؟، ئەوە دوو ڕێگایە — خوشکەکەم — سێیەمیان نییە، بۆیە چاکە بە دەست بهێنە یان داوای بکە، ڕێگای پەروەردگارت و قورئان پەیرەوی ئەوە، ڕوناکی لە خوداوە داناپۆشرێت و بزر نابێت.

خێراکە خوشکی بەڕێزم —هەر ئێستا — ... ئەی گەوهەرە بە نرخەکە ... ئەی مروارییە پۆشراوەکە... ئەی یاقوتە پارێزراوەکە... خێراکە ئەی کچی یەکتاپەرست ئەی کچی ئیسلام... خێراکە حیجابەکەت داپۆشە... بەرەو ڕەوشت بەرزی، بەرەو داوێن پاکی...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ قُل لِّأَزۡوَٰجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَآءِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ يُدۡنِينَ عَلَيۡهِنَّ مِن جَلَٰبِيبِهِنَّۚ﴾ الأحزاب: ٥٩، واتە: ئەی پەیامبەرﷺ بە ژنەکانت بڵێ، بە کچەکانت و ژنانی بڕوادار بڵێ: بالاپۆش و عاباکانیان بپێچن بە خۆیانا بە شێوەیەك کە تەواوی سەر و مل و جەستەیان داپۆشێ)) .

کەوابوو خێراکە ئەی خوشکی ڕۆژووانم ..ئەی خوشکی نوێژەرم ..خێراکە ئەی خوشکی بالاپۆشم ... خێراکە هەر ئێستا بڕیاری گوێڕایەڵی خوا و پێغەمبەرەکەت بدەﷺ.. بە خۆشەویستی خوا، بە خۆشەویستی پێغەمبەرەکەی ﷺ.. ئەویش بەوە دەبێ هەر لە ئێستا بە دوواوە چیتر لە ماڵ دەرنەچیت ئیللا بە پۆشاکێکی شەرعییەوە نەبێت، نابێت — خوشکی بەڕێزم — هەرگیز ئەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ لە بیر بکەی کە دەفەرموێت: ((صنفان من أهل النار لم أرهما، قوم معهم سياط كأذناب البقر يضربون بها الناس، ونساء كاسيات عاريات)) داوا لە خوا دەکەم هەرگیز نەبیتە ئەو جۆرە، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە وە داوا لە خوا دەکەم لە دونیا و قیامەتدا دامانپۆشێت ...

نزيكبوونەوەى ڕۆژگار و كەمبوونەوەى كار و زۆربوونى چروكى و ڕەزيلى

لە نيشانەكانى قيامەت: نزيك بوونەوەى ڕۆژگار...

ئيمامى (البخارى) لە (صحيح)[1] ەكەيدا ريوايەتى كردووە لە فەرموودەى (أبو هريرە) ەوە كەوا پێغەمبەرى خواﷺ فەرموويەتى: ((لا تقوم الساعة حتى يقبض العلم وتكثر الزلازل و يتقارب الزمان ...)) واتە: قيامەت هەڵناسێت تاوەكو زانيارى هەڵنەگيرێت و بومەلەرزە زۆر نەبێت و ڕۆژگار نزيك نەبێتەوە ...)) لە ريوايەتێكى تردا هاتووە ((يتقارب الزمان، وينقص العمل، ويلقى الشح)) واتە: ڕۆژگار نزيك دەبێتەوە و كاركردن كەم دەبێتەوە و چرووكى زۆر دەبێت)) .

نيشانەى يەكەم: لەم فەرموودەيەدا ((تقارب الزمان))... ئايا ماناى ئەو فەرموودەيە چييە ((حتى يتقارب الزمان))؟ مەن ماناى ئەم فەرموودەيە بە فەرموودەيەكى ترى پێغەمبەرى خواﷺ روون دەكەمەوە، چەند جوان و قەشەنگە كەوا هەموو قسەكانمان قسەى پێغەمبەرى خوابن ﷺ ! ؟

لە (مسند) ى ئيمامى ئەحمەد و (صحيح) ى ابن حبان و جگە لەوان بە سەنەدێكى (صحيح)[2] هاتووە لە فەرموودەيەكى (أبو هريرە) ەوە كەوا پێغەمبەرى خواﷺ فەرموويەتى: ((لا تقوم الساعة حتى يتقارب الزمان، فتكون السنة كالشهر، ويكون الشهر كالجمعة، وتكون الجمعة كاليوم، ويكون اليوم كالساعة، وتكون الساعة

١ـ أخرجه البخاري كتاب الاستسقاء باب ما قيل في الزلازل و الأيات (١٠٣٦)، وكتاب الأدب، باب حسن الخلق والسخاء و ما يكره من البخل (٦٠٣٧).

٢ـ أخرجه أحمد (٥٣٧/٢، ٥٣٨)، وابن حبان في ((صحيحه)) (٦٨٤٢)، وأبو يعلى في ((مسنده)) (٦٦٨٠) من حديث أبي هريرة ﷺ.

وله شاهد عن أنس ﷺ أخرجه الترمذي، كتاب الزهد، باب ما جاء في تقارب الزمان (٢٣٣٢)، وصححه العلامة الألباني في ((صحيح الجامع)) (٧٤٢٢).

کاحتراق السعفة الخوصة)) واته: قیامەت ڕوونادات تاوەکو ڕۆژگار نزیك نەبێتەوە،جا ساڵێك وەکو مانگێك دەبێت و مانگێك وەکو هەفتەیەك دەبێت و هەفتەیەك وەکو ڕۆژێك دەبێت و ڕۆژێك وەکو کاتژمێرێك دەبێت وە کاتژمێرێکیش وەکو سوتاندنی سەعاف دارەخورمایەك دەبێت)) صەڵات و سەلام لەسەر ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات، جا ئەم نیشانەیە رووی داوە ئێمە پێش چەند ڕۆژێکی کەم ڕۆژووی مانگی رەمەزانمان دەگرت ئا ئەوەتا ئێستا چاوەڕوانی رەمەزانێکی تر دەکەین، هەروەها ساڵێك وەکو مانگێکی لێ دێت ! خاوەن کارێك یان خاوەن پیشەیەك یان خاوەن نوسینگەیەك دەردەچێت، هەرکە دەردەچێت و دەچێتە سەر کارەکەی گوێی لەبانگی نیوەڕۆ دەبێت،هەر کە کاغەزەکان ئەمدیو ئەودیو دەکات و دەست بەهەر کارێك دەکات دەبینی کاتەکە وا تەواو بووەو کاتژمێرەکەش ڕۆیشت و ڕۆژەکەیش بە دوایدا تەواو بوو ... الله أکبر.

هەفتە وەکو ڕۆژ وایە، ڕۆژیش وەکو کاتژمێرە، کاتژمێریش هیچ نییە وەکو ئەوەیە گەڵای دارەخورامەیەك کەوتە خوارەوە و سووتا.

ئەم نزیك بوونەوە سەیرە بۆ وای لێهاتووە؟

زاناکان لەم بابەتەدا چەند ڕایەکیان هەیە: گرنگترین ڕا لەو ڕایانەدا کەوا دڵم پێی ئارام بێت و نەفسم پێی ڕازی بێت: نەمانی بەرەکەتە لە کاتەکاندا، واتە: بەرەکەت لە کاتەکاندا کەم بووەتەوە، وە لە کارەکاندا ! ئایا تاوانی ئێمە لەوەدا چییە؟ وا مەڵێ... ئێمە هۆکارین، چۆن؟ ! بە تاوان و سەرپێچییەکانمان، ئایا چارەسەر چییە و کار چییە؟ بە دوو شت: ئەوانیش ئیمان و تەقوایە .

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ ٱلْقُرَىٰٓ ءَامَنُوا۟ وَٱتَّقَوْا۟ لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَٰتٍ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ﴾ الأعراف: ٩٦، واتە: ئەگەر خەڵکی ئەو گوند و شارانە بڕوایان هێنابا و لە خوا ترسیان بووبا و کاریان بە بەرنامەی ئەو کردبا ئێمەش دەرگای گشت خێر و پیتێکی ئاسمان و زەوییمان بە ڕوویاندا واڵا دەکرد)).

جا سەر زەوی هەموو پڕە لە خەیر و بەرەکەت و نیعمەت،ئاڵتونی تێدایە،فوسفات و منجنیز و نەوتی تێدایە و هەروەها بەرەکەت لەئاسمانەوە

دادەبەزێت لەڕەحمەت و باران و خەیرات، بەڵام بەرەکەتی تێدا نەماوەو هەڵگیراوەو لاواز بووە و کەم بووەتەوە... دەتەوێت شەو هەستی بۆ شەونوێژ کەچی بەرەکەت لە کاتەکەدا نابینیتەوە, دەتەوێت پەیوەندی خزمایەتی بگەیەنیت کەچی بەرەکەت لە کاتەکەدا نەماوە، دەتەوێت کارێك ئەنجام بدەیت کەچی کات نییە، جا بە شێوەیەکی دیار و ئاشکرا بەرەکەت نەماوە! پێغەمبەری خواﷺ ڕاستی فەرمووە کاتێك دەفەرموێت: ((لا تقوم الساعة حتى يتقارب الزمان)).

بەڵام چۆن جارێکی تر بەرەکەت دەگەڕێتەوە بۆ کار و تەمەن و وشە و حاڵ و ماڵ و تەندروستیمان؟ وڵامەکەی هەر ئەوەیە کە باسم کرد بە ئیمان و تەقوا .

بەڵام ئیمان تەنها وشەیەك نییە — داوا لە خوا دەکەم ئیمان بە قسمەتی ئێمە و ئێوە بکات — جا ئیمان بریتییە لە: وتن بە زمان و باوەڕهێنان بە دڵ و کارکردن بە ئەندام و پەلەکان . وە تەقواش بریتییە لە: دین و پرۆگرام و بەرنامە، چونکە تۆ ڕۆژوو ناگریت تەنها لە بەر تەقوا نەبێت و حەج ناکەیت تەنها لە پێناوی تەقوادا نەبێت و صەدەقە بە هەژاران نادەیت تەنها لە پێناوی تەقوادا نەبێت هەموو پەرستنەکان لە پێناوی تەقوا ئەنجام دەدرێت چونکە مەبەست لە دروست کردنی هەموو دروستکراوەکان تەنها پەرستنە هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ الذاريات: ٥٦، واتە: من هەر بۆیە جنۆکە و ئادەمیزادم دروست کردووە بم پەرستن و بمناسن)) .

بەڵام ئایا دەزانی مەبەست لە پەرستن تەقوایە؟ بەڵێ... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعْبُدُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ البقرة: ٢١، واتە: ئەی خەڵکینە! تەنها پەروەردگاری خۆتان بپەرستن کە ئێوە و پێشووەکانی ئێوەی لە نەبوون دروستکردووە چونکە ئاوا پەرستنێك هێزی پارێزگاری دروست دەکا و بەڵکو ئێوەش خۆ بپارێزن)).

کەوابوو بە تەقوا و ئیمان بەرەکەت دادەبزێتە سەر تەمەن و سامان و خواردنەکانمان، جا هۆی نەمانی ئەم هەموو بەرەکەتانە تەنها تاوان و سەرپێچی

خۆمانە، ئەگەر گەڕاینەوە و لە لای پەروەردگارمان تەوبەمان کرد ئەوا بەرەکەت لە ژێر پێمانەوە هەڵدەقوڵێت و لە ئاسمانەوە بەرەکەتمان بۆ دادەبەزێت...

لە سەردەمێك لە سەردەمەکاندا دەنکە گەنمێکیان لە ناو سنوقێکی شووشەدا دەزیوەتەوە بە قەد ناوکە خورمایەك بووە و لە ژێری نوسراوە: ئەم گەنمە لە سەردەمی بەرەکەتدا لە زەوییەوە سەوز بووە، جارێکی تر بەرەکەت دادەبەزێتەوە (انشاء الله) جا بۆیە بێ هیوا و بێ ئومێد مەبە...

بەڵام ئەم بەرەکەتە لە سەردەمی پێغەمبەری خواعیسادا دەبێت (علی نبینا وعلیه أفضل الصلاة والسلام)، من باسی ئەم بابەتە دەکەم بە درێژی –انشاء الله– لە کاتی باسکردنی دابەزینی عیسا ی کوڕی مەریەمدا ﷺ چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ تەنانەت باسی ئەو جلوبەرگەی عیسای کردووە کاتێ لە ئاسمانەوە پێوەی دادەبەزێت،– انشاء الله– باسی ئەوە بە درێژی دەکەم لە جێگەی خۆیدا.

جا لێرەوە دەڵێین: ئەو نیشانەیە ڕویداوە بە شێوەیەك کەوا دڵەکەت پڕ دەکات بە خۆشەویستی و باوەڕ بە پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ.

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((لا تقوم الساعة حتى يتقارب الزمان، وينقص العمل[1]))، واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو ڕۆژگار نزیك دەبێتەوە و کارکردن کەم دەبێتەوە)) ئاه ه... بە ڕاستی ئەمە کێشەکەیە... دەبینی ڕەفی کتێبخانەکەمان پڕ دەکەین لە چەندان بەرگی کتێب (مجلدات)، کتێبی ئەوتۆمان هەیە کە پێشینەکانمان نەیانبووە بەڵام کێشەکە کێشەی تیۆر نییە !کەوابوو کوا کارکردن؟! کار کردن کەم بووەتەوە، ئەوەیشە نیشانەیەکە لە نیشانەکانی قیامەت، دڵنیابە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ ڕاستی فەرمووە دەربارەی هەر شتێك لە خودای گەورەوە کە دەربارەی ئەم دینە هاتبێت ﴿وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ﴾ النجم: ٣، واتە: قسەو گوفتاری(پێغەمبەر) لەرووی هەواوهەوەسەوە نییە))، بۆیە کاتێك بەراوردێك دەکەیت لەنێوان کار و کردەوەکانی ئێمەو کارو کردەوەکانی پێشینەکانمان ئەواکەلێنێکی گەورەو جیاوازییەکی زۆر دەبینی بەقەد نێوان زەوی و ئاسمانەکان، دەبینی ئەوان قسەکانیان کەم بووە،بەڵام کردەوەکانیان زۆر بوو وە

ئێمە قسەکانمان زۆر زۆرن کەچی کردەوەکانمان کەمن .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَآ أُبَرِّئُ نَفۡسِيٓۚ إِنَّ ٱلنَّفۡسَ لَأَمَّارَةُۢ بِٱلسُّوٓءِ﴾ یوسف: ٥٣، واتە: خۆ هەرگیزیش پاکانە بۆ خۆم ناکەم، چونکە نەفس و دەروون هەمیشە فەرمان بە خراپە دەدا)). داوا لە خوا دەکەم ڕاستی و ڕاستگۆیی بخاتە سەر زمان و کار و کردەوەمان لە هەموو کات و ساتێکدا، بە ڕاستی کاتێ من خۆم بەراورد دەکەم لە گەڵ پێشینە چاکەکانماندا هەست بە سووکی و گومڕاییەکی سەخت دەکەم! بە ڕاستی کار کردن بە شێوەیەکی غەمگین و شەرمەزاری کەم بووەتەوە! بە ڕاستی ئەم دابڕانە بێخێرە لەنێوان وتەو کردەوەکاندا هۆکارێکی زۆر ترسناکە لەهۆکارەکانی دواکەوتن و ڕیسوایی و زەلیلی و لاوازی ئەم ئوممەتە، چونکە بە ڕاستی –هەر وەکو باسم کرد– جیهان ناتوانێت فەرمانڕەوایی ئێمە بکات ئیللا لە ڕێگای کردار و داهێنان و ڕەوشت و بەرهەم و بەخشینەکەی نەبێت، بەڵێ... زۆر ئەستەمە کە زانایەك حوکم بە سەرماندا بکات لە ڕێگای وانەیەکی چاکەوە یان وتارێکی زرینگەدار یان تەنانەت لە ڕێگای دەیان بەرگی کتێبەوە کە چاپ دەکرێت، بەڵکو دەمانەوێت ئێمە بە کردار شایەتی بۆ ئەم دینە بدەین، چونکە ئیمان بە بێ کردار هیچ بایەخێکی نییە کەوابوو کردار بەشێکە لە ئیمان، پێشینانمان﵁ هەرگیز کرداریان لە ئیمان دەرنەدەکرد، جا ئیمان وتەیە بە زمان و باوەڕهێنانە بەدڵ و کردارە بەئەندام و پەلەکان، بۆیە دەبێت ئێمەئەم قسەیە و ئەم باوەڕە بگۆڕینە کردەوەیەکی واقیعی لەسەر زەوی .

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبو هريرە)ەوە: ((إن الله لا ينظر إلى صوركم وأموالكم، ولكن ينظر إلى قلوبكم وأعمالكم)) واتە: خوای گەورە تەماشای دیمەن و سامانەکانتان ناکات بەڵکو تەماشای دڵ و کردەوەکانتان دەکات)).

لەگەڵ مندا بیر لەم ئایەتە پیرۆزانە بکەرەوە، هەردەم ئایەتەپیرۆزەکان دێت و

١ـ أخرجه مسلم،كتاب البر والصلة و الآداب،باب تحريم ظلم المسلم و خذله و احتقارهو دمه و عرضه و ماله(٢٥٦٤).

ئیمان و کردار دەکاتە هاوڕێی یەك.

خــوای گــەورە دەفــەرموێت: ﴿وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّٰتٍ﴾ البقرة:٢٥، واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ مژدە بدە بەوانەی کە بڕوایان بە خـوا و پەیامبەر و بە ڕۆژی دوایی هەیە و ئاکارە چاك و پەسـەندەکان ئـەنجام دەدەن کـە بێ گومان بەهەشت گەلێکیان بۆ هەیە)) .

خوای گەورە دەفـەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّٰتُ ٱلْفِرْدَوْسِ نُزُلًا﴾ الكهف: ١٠٧، واتە: بێ گومـان ئەوانـەی ئیمـان و باوەڕیـان هێنـاو کـردەوەی چـاکیان ئـەنجام دا هــەر لــە زووەوە باخــەکانی فیردەوسمــان کردۆتــە جێـی پەزیراییان)).

بەڵکو خوای گەورە لە ئایەتێکی پیرۆزدا کرداری پێش ئیمان خستووە بۆ ئەوەی سەرنجمان بۆ گرنگـی کـردار رابکێشێ و دەڵێـت: ﴿مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ﴾ النحل: ٩٧، واتە: هەر کەسێك – لە نێر یان لە مـێ – هـەر کـارێکی چـاك ئەنجام بداو بە ئیمان و باوەڕداریش بێت بەڵێن بێت بیژێنین بە ژیانێکی پـاك، واتـە: بە ژیانێکی بە قەناعەت و بە سەعادەت، بە چاکتریش لەوەی کردوویانـە پاداشـتیان بدەینەوە)) بۆیە دەبێ کردار هەبێت، بەڵکو لە ئایەتێکی پیرۆزی تـردا لـە سـورەتی (الأعراف) خوای گەورە دەفەرموێت لە کۆتـایی ئایەتەکـەدا: ﴿وَنُودُوٓاْ أَن تِلْكُمُ ٱلْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ الأعراف: ٤٣، واتە: (جا کە بەهەشت دەبینن لە لایەن فریشتەکانەوە) بانگ دەکرێن و پێیان دەگوترێ ئـەم بەهەشـتە ئـەو بەهەشـتە بـوو بەڵێنتان پێ درابـوو وا ئـەمڕۆ بـە هـۆی (ئـەو کـار و کـردەوە چـاکانەوە لـە دونیـادا ئەنجامتان دان پێتانـدرا بوونـە خـاوەنی، واتـە: بـە هـۆی مانـدوو بـوونی خۆتانـەوە بوو)).

نەوەك لە بەر ئەوەی تێڕوانینتان دەکرد یان خۆتان دەردەخست یان قسەتان دەکرد! هەرگیز وانییە! تێڕوانیین چەندە ئاسانە! قسەکردن چەند ئاسانە! بەڵام کێشەکە ئەوەیە کەوا ئەو قسەیە بگۆڕیتە کردەوە، ئەمە کێشەکەیە ... هەرگیز ئەم ئوممەتە بەختیار نابێت لە دونیا و قیامەتدا تاکو ئەم تیۆرە ئیمانییە و ئەم باوەڕەی ناو دڵەکان نەگۆڕێتە واقیعێکی کرداری و بەرنامەی ژیان، هەموو لە جێگەی خۆیدا و لە بواری خۆیدا.

ئێمە نامانەوێت هەموو ئەم ئوممەتە ببنە بانگەوازکار لەسەر مینبەرەکان، یان وانەبێژ لە کەناڵە ئاسمانییەکان، نەخێر هەرگیز... بەڵکو دەمانەوێت هەموو ئەم ئوممەتە ببێتە بانگەوازکار بۆ دینی خوا بە وتە و باوەڕهێنان و کردەوە لەسەر مینبەری ئەم ئیسلامە گەورە و بڵندە، هەریەکەو لە پێگەکەی خۆی، هەرکەسێ لە جێگەی بەخششەکەی خۆی، تۆ کەسێکی پزیشکی ئەوا لە بوارەکەی خۆتدا داهێنان دابهێنە، تۆ کەسێکی ئەندازیاری لە کارگەکەی خۆتدا داهێنان دابهێنە، تۆ کەسێکی بازرگانی بازرگانییەکەت پێشبخە، هەروەها ئەو دوای پیشەکان بە گوێرەی ئەوەی کە خوای گەورە منەتی کردووە بە سەرتدا لە توانا و وزە و شارەزاییەکەت، بە ڕاستی ئەوە شایەتییەکە هەرکەسێ بیشارێتەوە سوێند بە پەروەردگاری کەعبە ئەوا تاوانبارە، دەبێ ئێستا هەموو موسڵمانێك شایەتی بدات لە پێناوی ئیسلام و دینەکەیدا، ئێستا دەبێت هەموو خوشکێکی موسڵمان ئەو شایەتییە بدات لە پێناوی ئیسلام و دینەکەیدا بە وتە و باوەڕ و کردار... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنُودُوٓا۟ أَن تِلْكُمُ ٱلْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ الأعراف: ٤٣، (لە پێشدا راڤە کرا).

من پرسیارێك دەکەم... ئایا ئێوە بیلال دەناسن؟ ئەو بیلالەی کە بانگ وێژی پێغەمبەری خوارﷺ بوو... ئەو کۆیلە حەبەشییە کە دینی ئیسلام بۆ ئەو پلە و پایە بڵندە بەرزی کردەوە ... بۆ ئەو جێگە بەرزە ... با ڕەدی ئەوانە بدەینەوە کەوا گۆرانی بە باڵای ئازادی و دیموکراسییەوە دەڵێن و پێیان بڵێین: بە ڕاستی ئیسلام ئەو دینەیە کەوا یەکسانی لە نێو خەڵکیدا سەپاندووە، لە نێوان کۆیلە و

گەورەکەیدا جیاوازی نەکردووە، ڕێزو کەرامەتی بەخشیوەتە خوا ترسان، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ﴾ الحجرات: ١٣، واتە: بێ گومان بەڕێزتریشتان لای خوا، ئەوەتانە کە بە تەقواتر و خۆپارێزتر بێت، لە سنوورەکانی خوا نەترازێت)).

تەماشای بیلال بکە... ئایا پێغەمبەری خواﷺ چی بە ئەو دەفەرموێت؟ هەروەکو لە (صحیح البخاری و مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هریرە)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((یا بلال حدثني بأرجى عمل عملته في الإسلام، فإني سمعت دف نعليك بين يدي في الجنة)) واتە: ئەی بیلال باسی چاکترین کارێك کە لە ئیسلامدا کردبێتت بۆ بکە، چونکە من گوێم لە دەنگی پێڵاوەکانت بوو لە بەر دەستمدا لە ناو بەهەشتدا)) .

بیلالی کوڕی ڕەباح؟ بەڵێ ... ئەو کەسەی کە لە سەرەتای بانگەوازدا ئازار و ئەشکەنجە دەدرا لەسەر ئەو لمە گەرمەی مەککە و بەردی گەورەیان لەسەر سنگی دادەنا و ئەویش ئەو سرووده شیرین و خۆشەی دەگوت کە گوێی ڕۆژگاری پڕ کردووە: ((أحد أحد)) پێغەمبەری خواﷺ گوێی لە دەنگی پێڵاوەکانی بوو لە بەهەشتدا، بەڵام بە چی شتێك گەیشتووەتە ئەو پلەیە؟ بە کردەوە... جا ئایا ئەو کردارە چییە کەوا بیلال ئەنجامی دەدات؟ تاوەکو لە ڕێگەی ئەوەوە گەیشتبێتە ئەو پایەیە... وە گەیشتە ئەو پلەیە... تا ڕادەیەك کەوا پێغەمبەری خواﷺ گوێی لە دەنگی پێڵاوەکانی ببێت لە بەهەشتدا؟ ئەمە بابەتێکە سوێند بە خوا ئەگەر بیری لێ بکەیتەوە ئەوا عەقڵت لە دەست دەدەیت، تەماشاکە و بزانە کە بیلال چی دەڵێت... کردارێکە ڕەنگە بە بیری زۆربەی برا و خوشکانماندا نەیەت، بریا لەم کارە تێبگەیشتایەن و پاشان هیممەتێك بکەین بۆ جێبەجێکردنی، چونکە ئەم بابەتە بابەتێکی تیۆری نییەو بەس، بابەتێکی قسەو باس نییە هەروەکو باسم کرد... داوا لەخوا دەکەم کە ئیخلاص و وەرگرتنی کردارەکانمان بە نسیب بکات...

١ـ أخرجه البخاري، أبواب التهجد ((باب فضل الطهور بالليل والنهار)) (١١٤٩)، ومسلم كتاب فضائل الصحابة ((باب من فضائل بلال)) (٢٤٥٨).

بیلال گوتی: ((یا رسول الله ﷺ ما عملت عملا أرجى عندي: أني لم أتطهر طهورا في ساعة ليل أو نهار إلا صليت بذلك الطهور ما كتب لي أن أصلي))، واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ هیچ کردارێك نییە لای من چاکتر بێت لەوەی کە هەر کاتێك دەستنوێژ بشۆرم لە هەر ساتێکی شەو یان ڕۆژدا ئەوا بەو دەستنوێژە چەند رکاتێك نوێژ دەکەم)) .(مەبەستی نوێژی دەست نوێژە).

تەنها! هەرکە دەستنوێژێك بگرێت بە پێی ئەوەی خوا ویستی لێ بێت نوێژ دەکات، ئەمە ئەو کردارە بوو کە گەیاندییە ئەو پلە و پایەیە؟؟

بەڵێ... لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبي ذر)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تحقرن من المعروف شيئا، ولو أن تلقى أخاك بوجه طلق)) واتە: هەرگیز چاکە بە کەم مەزانن، هەرچەندە ئەگەر بە بزەیەکەوە بگەیتە برایەکی خۆت)). ڕەنگە کردارێك لای خەڵکی گەورە بێت کەچی لای خوداوەند زۆر سووکە و هیچ کێشێك و بەهایەکی نییە، چونکە خاوەنەکەی لە پێناوی خوادا نەیکردووە،یاخود ڕەنگە کردارێك لای خەڵکی سووك و بێ نرخ بێت بەڵام لای خوداوەند زۆر گەورە و مەزنە... چونکە خاوەنەکەی تەنها لە پێناوی خوادا ئەنجامی داوە ((إِنَّمَا الأعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى))،[2] واتە: کردەوە و پەرستشەکان تەنها بە نیەتەوە دەبن وە هەموو کەسێکیش تەنها ئەوەی بۆ هەیە کە نیەتی لێ هێناوە)).

کێشەکە کێشەی ڕاستی لە مەبەست و نیەتدایە... ڕەنگە تۆ تەنها جونەیهی بە صەدەقە بدەیت و پێش هەزار جونەیە بکەوێت، بەڵکو پێش یەك ملیۆن جونەیە بکەوێت، چونکە خوای گەورە هیچ کردەوەیەك وەرناگرێت تەنها ئەوانە نەبێت کە تەنها لە پێناوی خۆیدا بووە و ڕاست و ڕێك و پێك بووە واتە: بە گوێرەی ڕێنمایی پێغەمبەری خواﷺ بووە.

١ـ أخرجه مسلم، كتاب البر والصلة و الآداب، باب استحباب طلاقة الوجه عند اللقاء)) (٢٦٢٦).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب بدء الوحي، باب كيف كان بدء الوحي على رسول الله ﷺ (١) ومسلم كتاب الإمارة باب قوله ﷺ: ((إنما الأعمال بالنية)) (١٩٠٧).

تۆ باش دەزانیت کەوا ئافرەتێك چووە دۆزەخەوە بە هۆی پشیلەیەکەوە کە بەندی کردبوو ئەو نە خواردنی دەدایە و نە ئازادی کردبوو بۆ ئەوەی خۆی شتێك پەیدا بکات[١]، کەچی ئافرەتێکی داوێن پیس لە داوێن پیسەکانی بەنی ئیسرائیل چووەتە بەهەشتەوە بە هۆی سەگێکەوە کە پێڵاوەکەی دەرکردبوو و پڕی لە ئاو کرد و ئاوی پێدا و ئەویش خواردییەوە خوای گەورە سوپاسگوزاری بوو وە لە تاوانەکانی خۆش بوو.[٢]

چەند مانایەکی جوان و ڕێك و پێکن ئەگەر مرۆڤایەتی لێی تێبگەن ئەوا ملکەچی فرمانەکانی خوای گەورە دەبوون، بە خۆشەویستییەوە بەرەو لای پێغەمبەری خواﷺ دەهاتن، ئافرەتێك دەچێتە دۆزەخەوە بە هۆی پشیلەیەکەوە و داوێن پیسێك دەچێتە بەهەشتەوە بەهۆی سەگێکەوە! الله أكبر! ! ئەمە یانی چی؟ بەڕاستی دینەکەمان دینێکی نایاب و بێ وێنەیە .

تەماشای (ربیعە ی کوڕی کعب الاسلمی) بکە... فەرموودەکە لە (صحیح مسلم)[٣] دا هاتووە دەڵێت: ((کنت أبیت مع رسول اللهﷺ...)) واتە: هەندێ شەو لای پێغەمبەری خواﷺ دەمامەوە ((قال: فأتیتە بوضوئە وحاجتە)) واتە: ئاوی دەستنوێژ و پێویستییەکەیم بۆ هێنا)) باش بیهێنە پێش چاوی خۆت، پێغەمبەری خواﷺ لە خەو هەستا، بینی (ربیعە) هەموو پێداویستییەکی بۆ ئامادە کردووە بۆیە پێغەمبەری خواﷺ ڕەنگە ویستبێتی پاداشتی(ربیعە) بداتەوە لەبەر زرنگ و زیتی و تێگەیشتنەکەی، بۆیە پێغەمبەری خواﷺ بە ربیعە دەڵێت: ((سل یا ربیعة " فقلت: أسألك مرافقتك في الجنة . فقال النبيﷺ: أو غیر ذلك؟)) واتە: داوا بکە ئەی (ربیعە)... گوتم: داوات لێ دەکەم ببمە هاوڕێت لە بەهەشتدا، پێغەمبەری خواﷺ

١ـ أخرجه البخاري كتاب بدء الخلق، باب خمس من الدواب فواسق، يقتلن في الحرم (٣٣١٨) وكتاب المساقاة ((باب فضل سقي الماء)) (٢٣٦٥)، ومسلم كتاب البر و الصلة و الآداب ((باب تحريم تعذيب الهرة ونحوها من الحيوان الذي لا يؤذي)) (٢٢٤٢) وكتاب السلام ((باب تحريم قتل الهرة)) (٢٢٤٢/١٣٣) من حديث ابن عمر رضي الله عنه، ورواه مسلم من حديث أبي هريرة رضي الله عنه (٢٦١٩).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب بدء الخلق، باب إذا وقع الذباب في شراب أحدكم فليغمسه (٣٣٢١) و (٣٤٦٧)، ومسلم كتاب السلام ((باب فضل سقيا البهائم المحترمة و إطعامها)) (٢٢٤٥) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه.

٣ـ أخرجه مسلم، كتاب الصلاة ((باب فضل السجود و الحث عليه)) (٤٨٩).

گوتی: جگە لەو داوایە ؟)) مەبەستی ئەوەیە هیچ ئاواتێكی ترت نییە؟ ((قلت: هو ذاك)) واتە: گوتم: نەخێر تەنها ئەوە داواكەمە)) هیچ هیوا و ئاواتێكی ترم نییە جگە لەوە، ئایا پێغەمبەری خواﷺ وازی لێ هێنا؟ هەرگیز نەخێر ..بەڵكو پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((فأعني على نفسك بكثرة السجود)) واتە: تێبكۆشە بە سوژدە زۆر بردن)) كار بكە و تێبكۆشە... دەبێ سوژدەكانت زۆر بكەیتەوە، دەبێ ملكەچ بوونت زیاتر بكەیتەوە... دەبێ شەو نوێژەكانت زۆرتر بكەیتەوە، دەبێ كار بكەیت و ئەو قسانەی دەیكەیت بگۆڕیتە كردار ..

ئەمە (أبو بكر الصدیق) ﷺ، یەكەم پیاوە لەم ئوممەتەدا لە پاش پێغەمبەری خوار لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هریرە) وە كەوا پێغەمبەری خواﷺ پرسیار لە هاوەڵانی دەكات لە پاش نوێژی بەیانی و دەفەرموێت: ((من أصبح منكم الیوم صائما؟)) قال أبو بكرﷺ: أنا، قال: ((فمن تبع منكم الیوم جنازة؟)) قال أبو بكرﷺ: أنا، قال: ((فمن أطعم منكم الیوم مسكینا؟))قال أبو بكرﷺ: أنا، قال: ((فمن عاد منكم الیوم مریضا؟)) قال أبو بكرﷺ: أنا، فقال رسول اللهﷺ: ((ما اجتمعن في امرئ، إلا دخل الجنة))، واتە: كێ لە ئێوە ئەمڕۆ بە ڕۆژووە؟ ئەبو بەكر فەرمووی: من، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: كێ لە ئێوە ئەمڕۆ شوێنی جەنازە كەوتووە؟ ئەبو بەكر فەرمووی: من، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: كێ لە ئێوە ئەمڕۆ نانی هەژارێكی داوە؟ ئەبو بەكر فەرمووی: من، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: كێ لە ئێوە ئەمڕۆ سەردانی نەخۆشی كردووە؟ ئەبو بەكر فەرمووی: من، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەو ئاكارانە لە هیچ كەسێكدا كۆ نابێتەوە ئیللا دەچێتە بەهەشتەوە)) .

تەماشای ئەو هەموو كارە بكە لە یەك ڕۆژدا! ئەوە(أبو بكر الصدیق)ە كەچی هەرگیز نەیدەگوت: من پیاوی یەكەمم لەم ئوممەتەدا ومن موژدەی بەهەشتم پێ دراوەو چیتر دانیشیت و پشوو بدات! نەخێر ..چونكە ئەو نەگەیشتووەتە ئەو

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الزكاة، ((باب من جمع الصدقة و أعمال البر)) (١٠٢٨)، وهو في كتاب فضائل الصحابة باب فضائل أبي بكر ﷺ.

پایەیە تەنها لە ڕێگای کردارەوە نەبێت و لە گەڵ ئەو باوەڕەی کە بە بتەوی لە دڵیدا جێگیر بوو وە هیچ کەس نەگەیشتووەتە ئەو لوتکەیە تەنها ئەو نەبێت .

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرە) وە: ((من أنفق زوجين في سبيل الله، نودي من أبواب الجنة: يا عبد الله هذا خير، فمن كان من أهل الصلاة دعي من باب الصلاة، ومن كان من أهل الجهاد دعي من باب الجهاد، ومن كان من أهل الصيام دعي من باب الريان، ومن كان من أهل الصدقة دعي من باب الصدقة"، فقال أبو بكر ﷺ: بأبي أنت وأمي يا رسول الله ما على من دعي من تلك الأبواب من ضرورة، فهل يدعى أحد من تلك الأبواب كلها، قال: " نعم وأرجو أن تكون منهم))

لەریوایەتێکی تردا کە (ابن حبان) ڕیوایەتی کردووە بە سەنەدێکی (صحیح)[2] لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ پێی فەرمووە: ((نعم و أنت هو يا أبو بكر)) واتە: بەڵێ، تۆ ئەو کەسەی ئەی ئەبو بەکر)).

بزانە کەوا ئەم کێشەیە تەنها کێشەی هیوا و ئاوات نییە... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ لَّيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ وَلَآ أَمَانِيِّ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ ۗ مَن يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهِۦ ﴾ النساء: ١٢٣، واتە: پاداش و بەرزونزمکردن و بەڵێنەکانی خوا نە بە ئاوات و ئارەزووی ئێوەیە ئەی موسڵمانان! نە بە ئاوات و ئارەزووی خاوەننامەکانیشە بەڵکو بە هەوڵ و تێکۆشان و گوێڕایەڵی کردنی خوایە)).

ئەوەتا پێغەمبەری خواﷺبە (فاطمة الزهراء) و بیلبلەی چاوەکانی و جگەر گۆشە و خۆشەویستی دڵەکەی و خۆشەویستی ئێمەی موسڵمانان دەفەرموێت: ((يا فاطمة بنت محمد، سليني ما شئت لا أغني عنك من الله شيئا)) واتە: ئەی فاطمة ی کچی محمد، هەر شتێك ویستت لە سەرە داوام لێ بکە دڵنیابە کە هیچ قازانجێکت

١ـ أخرجه البخاري كتاب الصوم ((باب الريان للصائمين)) (١٨٩٧)، ومسلم كتاب الزكاة ((باب من جمع الصدقة و أعمال البر)) (١٠٢٧).

٢ـ أخرجه ابن حبان في (•صحيحه)) (٦٨٦٧) ولفظه: أنه ﷺ قال: ((يدخل الجنة رجل فلا يبقى أهل دار و لا أهل غرفة إلا قالوا: مرحبا مرحبا إلينا إلينا))، فقال: أبو بكر: يا رسول الله، ما ترى على هذا الرجل من ذلك اليوم؟ قال: ((أجل و أنت هو يا أبا بكر)).

پـێ ناگەیـەنم لـە لای خـوای پـەروەردگار)) وە فەرموودەكـە لـە هـەردوو كتـێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرە) وە.

لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبـو هريـرە) وە كـەوا پێغەمبـەری خواﷺ فەرموویەتی: ((.. ومن أبطأ به عمله لم يسرع به نسبه))، واتە... هەركەسێك كردەوەكانی دوای بخەن ئەوا ڕەچەڵەكەكەی پێشی ناخات).

مـن لێـرەدا جـەخت لەسـەر بابـەتی كـاركردن دەكـەم – داوا لـە خـوا دەكـەم ڕاستگۆیی بە نسیبی ئێمە و ئێـوە بكـات – چـونكە ئـەم ئوممەتـە هـەرگیز ڕزگـاری نابێت و لە دونیادا لە نێو ئوممەتەكانی سەر زەویدا و لـە دوا ڕۆژدا لـە بـەر دەسـتی خوای گەورەدا ئیللا بە كردەوەی چاك نەبێت . . تەنها بەوە نەبێت ئـەو زانیارییـەی كە گوێبیستی بوویت و فێری بوویت بیگۆڕیتە واقعێكی كرداری و بەرنامەی ژیان .

قسەكردن دەربارەی كار و كردەوە باسێكی دوور و درێژە وە ئێمـەیش لەوپـەڕی پێویـستیداین بـۆ ئـەو كـارە... چـونكە بـە ڕاسـتی كێـشەكە لەوەدایـە كـەوا ئێمـە دابڕانێكی زۆر ترسناك دەبینین لە نێوان وتە و كردەوەدا، ڕەنگە تەماشـای مرۆڤێـك بكەیت و سەرسام بیت بە قسەكانی و لە گەڵ قسە خۆشەكانیدا تێكەڵ بیت بەڵام لە یەكەم گۆڕەپانی كاردا خاوەنی ئەو هەموو قسە خۆشانە تێبكەوێت، ئەگەر كاتێ بە دەرهەم و دینار مامەڵەت لە گەڵدا بكات سەرسام دەبیت و دەڵێیت: كوا هەموو ئـەو قسانەی كە دووبارەی دەكردەوە ! ؟ دابڕان لە نێوان وتە و كاردا ! ئەمەیشە دڵـەكان پڕ دەكات لە دووڕوویی ! !

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ٢ كَبُرَ مَقْتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن تَقُولُواْ مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾ الصف: ٢- ٣، واتە: ئـەی ئەوانـەی باوەڕتان هێناوە ! بۆچی شتێ دەڵێن و ڕەفتاری پێ ناكەن؟ (٢)خوا لـە لای سـەختە كە شتێ بڵێن و كاری پێ نەكەن ! (٣))).

١- أخرجه البخاري كتاب الوصايا ((باب هل يدخل النساء والولد في الأقارب)) (٢٧٥٢)، ومسلم كتاب الإيمان باب في قوله تعالى (({وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ} (٢١٤) سورة الشعراء)) (٢٠٤)

٢- أخرجه مسلم، كتاب الذكر والدعاء ((باب فضل الاجتماع على تلاوة القرآن و على الذكر)) (٢٦٩٩).

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت ﴿أَتَأْمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنتُمْ تَتْلُونَ ٱلْكِتَٰبَ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ البقرة:٤٤، واتە: ئاخۆ کەی ڕاستە ئێوە فـەرمانی چاکە بـە خـەڵکی بـدەن کەچـی وا خۆتـان لـە بیردەکـەن و گـوێ نـادەن؟ و لـە کاتێکـدا بـۆ خۆشـــتان کتـــێبی تـــەورات دەخوێننـــەوە و بـــەردەوام دەوری دەکەنـــەوە و خوێنـدەوارن؟! داخـۆ بیرێکـی ورد و تیـژ بـە کـار نـاهێنن و ژیرنـابن و لـەو کـارە ناپەسەندانە ناگەڕێنەوە؟!)).

کوا ڕاستی لە وتەکاندا؟ کوا ڕاستی لە کارەکاندا؟ کوانێ وەفا و پەیمان پارێزی؟ کوا سپاردە؟ کوا پیاوەتی؟ کوا خانـەدانی؟کوا جوامێری؟کـوا کردار؟کـوا ڕەوشـتی پێغەمبەرﷺلەناو ئەم ئوممەتەدا؟بەڵێ...دەبێت وتە و کردەوە یەك بگـرن و جـووت بن.

ئیمامی (البخاري و مسلم) [1] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (أسـامە ی کـوڕی زید)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((يؤتى بالرجل يـوم القيامـة، فيلقـى في النار، فتندلق أقتاب بطنه، فيدور بها كما يـدور الحمـار بـالرحى، فيجتمـع إليـه أهـل النار، فيقولون: يا فلان ما لك؟ ألم تكن تأمر بـالمعروف، وتنهـى عـن المنكـر؟ فيقـول: بلى، قد كنت آمر بالمعروف ولا آتيه، وأنهى عن المنكر وآتيه)) واتە: کەسێك دەهێـنن لە ڕۆژی قیامەتدا و فڕێ دەدرێتە نـاو ئـاگرەوە، هـەموو ڕێخۆڵـەکانی نـاو سـکی لـە جێگەی خۆی دەردەچن، جا پێوەی دەسوڕێتەوە هـەروەکو گوێدرێـژ بـە دەسـتاڕدا بسوڕێتەوە، جا ئەهلی دۆزەخـی لەسـەر کـۆ دەبێتـەوە و دەڵـێن: ئـەی فـلان ئـەوە چیتە؟ ئایا تۆ نەبووی فەرمانت پێ دەکردین بە چاکە و نەهیت دەکردین لە خراپە؟ ئەویش دەڵێت: بەڵێ، من فەرمانم بە ئێوە دەکرد و خـۆم ئـەنجامم نـەدەدا و نـەهیم دەکرد لە خراپە و کەچی خۆم ئەنجامم دەدا)) .

لـە ئەسـەردا هـاتووە لـە ئیمـامی (عـەلی)ەوە – هەرچـەندە لـە بـەر سـپاردەی

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب بدء الوحي ((باب صفة النار و أنها مخلوقة)) (٣٢٦٧)، وكتاب الفتن ((بـاب الفتنـة التي تموج كموج البحر)) (٧٠٩٨)، ومسلم كتاب الزهد والرقاق ((باب عقوبة من يأمر بـالمعروف ولا يفعلـه، وينهـى عن المنكر و يفعله)) (٢٩٨٩)

زانستی (الأمانة العلمية) لە سەنەدەکەدا (ضعف)[١] هەیە – دەڵێت: ((يا حملة العلم، اعملوا به، فإنما العالم من عمل بما علم، ووافق علمه عمله، وسيكون أقوام يحملون العلم لا يجاوز تراقيهم، يخالف عملهم علمهم و تخالف سريرتهم علانيتهم،، يجلسون حلقا، فيباهي بعضهم بعضا، حتى إن الرجل ليغضب على جليسه أن يجلس إلى غيره ويدعه، أولئك لا تصعد أعمالهم في مجالسهم تلك إلى الله)) واتە: ئەی ئەوانەی کە زانست و زانیارییان هەڵگرتووە، بەو زانستە کار بکەن، چونکە زانا ئەو کەسەیە کە کار بە زانستەکەی دەکات، زانست و کردەوەکەی وەکو یەك بوون، چەند کۆمەڵێك پەیدا دەبن کە زانستەکەیان ناگاتە دەفەی شانیان، کارەکەیان لە گەڵ کردەوەکانیاندا جیاوازە، نهێنییەکانیان لە گەڵ ئاشکراکانیاندا جیاوازە، بە شێوەی بازنە دادەنیشن، خۆیان بە سەر یەکتردا دەردەخەن، تاکو وای لێ دێت کەسێکیان پەست دەبێت لەوەی لە گەڵیدا دانیشتووە بە هۆی ئەوەی کە لە گەڵ کەسێکی تردا دادەنیشێت یان وازی لەم هێناوە، جا ئەوانە کردەوەکانیان لە مەجلیسەکانیانەوە بۆ لای خوا بەرز نابێتەوە)).

لەگەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ لای فەرموودەکە: ((لا تقوم الساعة حتى يتقارب الزمان، وينقص العمل))، واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو رۆژگار نزیك دەبێتەوە و کارکردن کەم دەبێتەوە)) باسی کارکردن باسێکی دوور و درێژە، بەڵام من نامەوێ باسەکە درێژ بکەمەوە، چونکە نیشانەکان زۆرن، داوا لە خوا دەکەم کە راستگۆییمان بە نسیب بکات لە وتە و کردار و هەموو حاڵەتێکدا هەر ئەو پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

نیشانەی سێیەم لە فەرموودەکەدا ئەوەیە: دەفەرموێتﷺ: ((ويلقى الشح)) ئایا مانای (الشح) چییە؟ (الشح) مانای چرووکی و پیسکەیی یە و زۆر لە رەزیلی توندترە و لەو زیاتر رێ لە خاوەنەکەی دەگرێت بۆ بەخشین[٢]... خۆتانیش دەزانن:

١ـ أخرجه الخطيب في ((الجامع لأخلاق الراوي و آداب السامع)) (٣٢)، وفي الاقتضاء (٩)، والدارمي (١/١٠٦)، وابن عبدالبر في ((جامع بيان العلم و فضله)) (١٢٣٧).

٢ـ راجع ((اللسان)) لابن منظور (٧/٤٢ مادة شحح) و ((القاموس المحيط)) (٢٨٩) للفيروز آبادي.

ڕەزیلی (البخل) ئەو نەخۆشییە پیس و نابوت و ریسوایەیە، جا چرووکی (الشح) لەو پیستر و ترسناکترە ! بەڵێ... جیاوازیان چییە؟ کەسی ڕەزیل (بخیل) ئەو کەسەیە کە: ڕەزیلی دەکات لەخەرجکردنی ئەو فەرزەی کە خوای گەورە لەسەری فەرز کردووە لەزەکات و صەدەقە، کابرایەك ڕەزیلە حەقەکەی خوای گەورە لە سامانەکەی دەرناکات، دەستەکانی خۆی توند گرتووە پارە بۆ خۆیشی خەرج ناکات و بۆ خێزان و منداڵەکانیشی... کەچی خەیرێکی زۆری پێیە، خوای گەورە رزقەکەی فراوان کردووە بەڵام منداڵەکانی لە تەنگانە و هەژاریدا دەژین ئەمە مانای ڕەزیلییە (بخل)ە، دەڵێت: من لەوە دەترسم ئەگەر زەکات لە سەروەت و سامانەکەم دەرکەم ئەوا کەم دەبێتەوە، سوێند بە خوا چەندەها جار پرسیارم لێ دەکرێت: ئایا پێویستە لە سەرم هەموو ساڵێك زەکاتی سامانەکەم دەرکەم!؟ ئایا لە هەموو هەزار جونەیە بیست و پێنج جونەیە دەرکەم؟!! بەڵێ، براکەم، کێیە ئەو کەسەی کە ڕێزی لێ گرتووی و نیعمەتی ڕژاندووە بە سەرتدا و فەزڵی خۆی پێت داوە؟.

خوای گەورە بەم سامانە رزقی تۆی داوە و دەیەوێ خۆتی پێ پاك بکەیتەوە و بۆ ئەوەی ئەم سامانە گەشەی پێ بدەی و پەرە بسێنێ، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿خُذۡ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡ صَدَقَةٗ تُطَهِّرُهُمۡ وَتُزَكِّيهِم بِهَا﴾ التوبة: ١٠٣، واتە: لە سامانەکەیان زەکات و سەدەقەیە وەرگرە دڵ و دەروونیانی پێ پاکەوەکە هەتا لە گوناهەکانیان پاك ببنەوەو چاکەکانیان فراوان ببێ و دەشگەنە پلەی هەرە بەرز)).

خوای گەورە هیچ پێویستی بەو پارەیە نییە کە خۆی پێی بەخشیوین، بەڵکو لە فەرموودەیەکدا هاتووە کە ئیمامی (البخاري و مسلم) [1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (أبو هريرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((قال الله تبارك وتعالى: يا ابن آدم أَنْفِقْ أُنْفِقْ عليك)) واتە: خوای گەورە فەرموویەتی: ئەی بەنی ئادەم خەرج بکەو ببەخشە ئەوا منیش پێت دەبەخشم)).

١- أخرجه البخاري في كتاب التفسير، باب قوله ﴿وَكَانَ عَرۡشُهُۥ عَلَى ٱلۡمَآءِ﴾ هود: ٧، (٤٦٨٤)، ومسلم كتاب الزكاة ((باب الحث على النفقة و تبشير المنفق بالخلف)) (٩٩٣)

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا هاتووە لە (ابو هریرە) وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ما من یوم یصبح العباد فیە، إلا ملکان ینزلان، فیقول أحدهما: اللهم أعط منفقا خلفا، ویقول الآخر: اللهم أعط ممسکا تلفا))، واتە: هیچ ڕۆژێك بە سەر بەندەکاندا تێپەڕ نابێت ئیللا دوو فریشتە دادەبەزن و یەکێکیان دەڵێت: خودایە ئەوەی کە دەبەخشێت جێگەی بۆ پڕبکەرەوە، ئەویتر دەڵێت: خودایە ئەوەی کە دەستی خۆی گرتووە سامانەکەی بفەوتێنە)).

کەوابوو کەسی ڕەزیل (بخیل) ئەوەیە کە ڕەزیلی دەکات لەوەی لە بەر دەستیدا لەو پێویستییەی کە لە سەرییەتی یان لەو زەکاتەی کە لە سەری فەرز کراوە لە سامانەکەیدا وە یان بە خەرجکردنی ئەو پارە پێویستە لەسەر خێزان و منداڵەکانی، بەڵام کەسی چرووك و پیسکە (الشحیح) لەو پیسترە ! بۆ؟ چونکە کەسی چرووك (شحیح) ڕەزیلی دەکات لەوەی خۆی وە تەماحی سامانی خەڵکی تریش دەکات، جا ئەو ڕەزیل و چرووکە لە هەمان کاتدا، ئەو تەنها بەوەوە ناوەستێت کە نایەوێت ببەخشێت، بەڵکو دەیەوێ ئەوەی لە دەستی خەڵکی تردایە بۆ ئەو بێت، تەماشاکە، خوای گەورە چی دەفەرموێت؟. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴾ الحشر: ٩، واتە: هەرکەسێ لە سیفەتی ڕژدی دەروونی خۆی بپارێزێ، واتە: هەرکەسێ خوی بپارێزی لە چرووکی دەروونی جا ئەوانەن برەوەکان .)) واتە: ئەو کەسەی کە خوای گەورە لە چرووکی نەفسی خۆی بیپارێزی ئەوا ئەو کەسەیە کە لە دونیا و دوا ڕۆژدا سەرفەراز و سەرکەوتوو بووە بۆیە هەرگیز باوەڕ و ڕەزیلی لە دڵی هیچ بەندەیەکدا کۆ نابێتەوە، هەروەکو (النسائی) لە (سنن)ەکەیداو (ئەحمەد) لە(مسند)[٢] ەکەیدا ریوایەتیان کردووە لە

١ـ أخرجه البخاري كتاب الزكاة، باب قوله تعالى﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَٱتَّقَىٰ﴾ الليل: ٥، (١٤٤٢)، و مسلم، كتاب الزكاة، باب في المنفق والممسك (١٠١٠).

٢ـ أخرجه أحمد (٢/ ٢٥٦، ٣٤١، ٤٤١)، والبخاري في ((الأدب المفرد)) (٢٨١) والنسائي، كتاب الجهاد، باب فضل من عمل في سبيل الله على قدميه (٦ / ١٢-١٤) و حسنه العلامة الألباني في ((صحيح النسائي))، وصححه في ((الأدب المفرد)).

فەرموودەی (أبو هريرە) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((... ولا يجتمعان في قلب عبد: الايمان والشح)) واتە: ..لە دڵی هیچ بەندەیەکدا باوەڕ و چرووکی کۆ نابێتەوە)) وە لە ریوایەتێکی تاردا هاتووە: ((لا يجتمع شح و ايمان في قلب رجل مسلم)) واتە: چرووکی و باوەڕ لە دڵی کەسی موسڵماندا کۆ نابێتەوە) .

جا رزگار بوون و دەربازبوون لەوەدایە کەوا کەسێك خوای گەورە لە چرووکی (شح) بیپارێزێ، لەو ئاکارە پیس و نابووت و قێزەونە ! !

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابن عمر) دوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا حسد إلا في اثنين)) واتە: ئێرەیی دروست نییە تەنها لە دوو شتدا نەبێت)) وە مەبەست لە ئێرەیی (الحسد) لێرەدا (الغبطة)[2]یە وە مانای ئەوە نییە کەوا کەسێك ئاواتە خواز بێت سامانی خەڵکی تر نەمێنێ، بەڵکو (الغبطة) ئەوەیە کەوا ئاواتە خواز بیت خوای گەورە ئەو دوو شتەت پێ ببەخشێت کەوا بە خاوەنی ئەو دوو نیعمەتەی بەخشیوە، ئایا ئەو دوو شتە چین؟

پێغەمبەری ئەکرەمﷺ دەفەرموێت: ((لا حسد إلا في اثنتين: رجل آتاه الله القرآن فهو يتلوه آناء الليل وآناء النهار، ورجل آتاه الله مالا فهو ينفقه آناء الليل وآناء النهار)) واتە: ئێرەیی دروست نییە تەنها لە دوو شتدا نەبێت، کابرایەك خوای گەورە فێری قورئانی کردووە و ئەویش بە شەو رۆژ دەیخوێنێتەوە، کابرایەك خوای گەورە سامانێکی پێ بەخشیوە و ئەویش بە شەو و بە رۆژ لێی دەبەخشێت)).

ئەی پەروەردگارمان ئێمەیش بگێڕە لەو دوو کۆمەڵە... ئەمە ئەو کەسەیە کە خۆزگە بە خەڵکی تر دەخوازێت، کەسێك کەوا خوای گەورە نیعمەتەکانی خۆی رژاندووە بە سەریدا و رزق و رۆزی فراوان کردووە و ئەویش بە شەو و بە رۆژ لێی

١ـ أخرجه البخاري، كتاب التوحيد، ((باب قول النبي ﷺ رجل آتاه الله القرآن)) (٧٥٢٩)، ومسلم كتاب صلاة المسافرين و قصرها، ((باب فضل من يقوم بالقرآن))(٨١٥).

٢ـ قال النووي في ((شرح مسلم)) (٣ / ٣٥٩): ((قال العلماء: الحسد قسمان: حقيقي، ومجازي، فالحقيقي: تمنى زوال النعمة عن صاحبها، وهذا حرام بإجماع الأمة مع النصوص الصحيحة. وأما المجازي: فهو الغبطة، وهو أن يتمنى مثل النعمة التي على غيره من غير زوالها عن صاحبها، فإن كانت من أمور الدنيا كانت مباحة، وإن كانت طاعة فهي مستحبة، والمراد بالحديث: لا غبطة محبوبة إلا في هاتين الخصلتين وما في معناهما)).

دەبەخشێت . بۆیە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَأَمَّا مَنۡ أَعۡطَىٰ وَٱتَّقَىٰ ۝٥ وَصَدَّقَ بِٱلۡحُسۡنَىٰ ۝٦ فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلۡيُسۡرَىٰ﴾ الليل ٥- ٧. (ابن كثير) دەفەرموێت[1]: ((فَأَمَّا مَن أَعْطَى وَاتَّقَى)) واتە: ئەوەی فەرمانی پێ کراوە لێی دەبەخشێت و لە خوا دەترسێت لە کارو بارەکەیدا ((وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى)) واتە: باوەڕی هەیە بە پاداشت لەسەر ئەوانە، دەڵێن: بە (لا الـه الا الله)، دەڵێن: بەو نیعمەتەی کە خوای گەورە بە سەریدا ڕژاندوویەتی ((فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلۡيُسۡرَىٰ))، واتە: بۆ خەیر وە دەڵێن: بۆ بەهەشت وە هەندێ لە زانایانی پێشین فەرموویانە: ((لە پاداشتی چاکە ئەوەیە کەوا چاکەیەکی تری بە دواوەیە وە لە سزای تاوان ئەوەیە کەوا تاوانێکی تری بە دواوەیە)) ا . هـ

زانایای پایەدار (السعدی)[2] دەفەرموێت: ((فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلۡيُسۡرَىٰ)) واتە: کارەکەی لەسەر سووك و ئاسان دەکەین، هەموو کارێکی چاکەی لا ئاسان دەکەین وە واز هێنانی هەموو خراپەیەکی لا ئاسان دەکەین، چونکە ئەو هۆکارەکانی ئاسانکاری گرتووەتە بەر بۆیە خوای گەورش ئەوانەی لەسەر ئاسان دەکات)) ا . هـ

خوا گەورە هەموو شتێکی لەسەر ئەم کابرایە ئاسان کردووە بە هۆی بەخشین و خەرجکردن و لە خواترسینەوە هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجۡعَل لَّهُۥ مِنۡ أَمۡرِهِۦ يُسۡرٗا﴾ الطلاق: ٤، واتە: هەر کەسێك خۆ بپارێزی لە بێ فەرمانی خوا، ئەویش کاروباری بۆ ئاسان ئەکات)). خوای گەورە هەموو کارەکانی بۆ ئاسان دەکاتەوە و هەموو کارە جیاواز و دژەکانی بۆ یەك دەخاتەوە .

هەروەکو لە ((سنن ابن ماجە)) بە سەنەدێکی (صحیح)[3] هاتووە لە فەرموودەی (زید ی کوڕی ثابت)ەوە لای (الترمذي) لە فەرموودەی (أنس) ەوە کەوا پێغەمبەری

١- ((التفسير)) (لسورة الليل: ٥ – ٧) بتصرف يسير.

٢- ((تيسير الكريم الرحمن)) (الليل: ٥ –٧).

٣- أخرجه أحمد(٥/ ١٨٣)، وابن ماجه (٤١٠٥)، كتاب الزهد ((باب الهم بالدنيا))، والبيهقي في ((السنن)) (٧/٢٨٨) من حديث زيد بن ثابت، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) برقم (٩٥٠). و أخرجه الترمذي كتاب صفة الجنة (٢٤٦٥) من حديث أنس بن مالك، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) برقم (٩٤٩)

خواﷺ فەرموویەتی: ((من كانت الآخرة همه جعل الله غنـاه في قلبـه وجمـع لـه شملـه، وأتته الدنيا وهي راغمة، ومن كانت الدنيا همه جعـل الله فقـره بـين عينيـه، وفـرق عليـه شمله، ولم يأته من الدنيا إلا ما قدر له)) هەرکەسێ دوارۆژ مەبەستی بێت ئـەوا خـوای گەورە دەوڵەمەندی دەخاتە دڵییەوە و هەموو شـتە دژەکـانی بـۆ کـۆ دەکاتـەوە وە دونیا بە ملکەچییەوە پێشوازی لێ دەکات، هەرکەسێ ئەگەر مەبەسـتی دونیـا بێـت ئەوا خوای گەورە هەژاری دەهاتە نێو چـاوی و هـەموو شـتە دژەکـانی بـۆ جیـاوازتر دەکات و لە دونیادا هیچی دەست ناکەوێت ئیللا ئەوەی کە خوای گەورە بۆی دیاری کردووە)).

ئەمجار وریابە – برای خۆشەویستم – بۆ ئایـەتی دووەم: ﴿وَأَمَّا مَنۢ بَخِلَ وَٱسۡتَغۡنَىٰ﴾ الليل:٨، واتە: ئەوەش چرووکی کرد و خۆی بێ نیاز گرت)). ڕەزیلی دەکات لـەوەی کەوا فەرمانی پـێ کـراوە و وازی لـە خـەرجکردنی فـەرز و سوننەتەکان هێنـاوە وە نەفسی ڕێگای پێ نادات بۆ جێ بە جێ کردنی ئەوەی کە خـوا لـە سـەری پێویـستی کردووە[1] ((وَاسْتَغْنَى)) خۆی بێ نیاز دەگرێت لـە خـوا، لـە فـەزڵی خـوا، لـەوەی کـە خوای گەورە ئامادەی کردوو بۆ گوێڕایـەڵان ! بـە ڕاسـتی ئەمـە خەسـارەت مەنـدی دونیا و دوارۆژە . ﴿وَكَذَّبَ بِٱلۡحُسۡنَىٰ ۝٩﴾، واتە: و بڕواشی بە پاداشی چاکتر نەکرد لە لای خوا .)) بە سـزا لـە ڕۆژی دواییـدا و بـاوەڕی بـە بەهەشـت نـەکرد و بـەوەی کـە خوای گەورە لەسەر بەندەکانی فەرزی کردووە لە بە ڕاستزانین و باوەڕ پێ هێنانی، ئایـا ئـەم کەسـە لـە ژیانیـدا سـەرکەوتوو دەبێـت؟ نـەخێر، بـەڵکو خـوای گـەورە دەفەرموێت: ﴿فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلۡعُسۡرَىٰ ۝١٠﴾ واتە: ئەوا ئێمەش کار ئاسانی بۆ دەکـەین بـۆ دژوارترین ڕێگە)) دەبینی هەموو کارەکانی لا گرانە، هـەردەم دڵـی تەنگـە، هـەردەم سـنگی تەنگـە، لـە ڕووی جێگـا و ڕێگـاوە دەبـینی هـەردەم لـە ناخۆشـیدا دەژێـت هەرچەندە لە جوانترین و فراوانترین کۆشك و تەلاردا بێت، هەست دەکات وا خەریکە دەخنکێـت هەرچـەندە لـە نێـو باخـچەیەکی جوانکیلـەدا بێـت ! بـەڵێ ... چـونکە

١-((تيسير الكريم الرحمن)) (الليل:٨).

کێشەی تەنگی و فراوانی پەیوەندی بە فراوانی جێگاوە نییە، بەڵکو لە سنگەکاندایە، بۆیە خوای گەورە منەت دەکاتە سەر پێغەمبەرمانﷺ بەو نیعمەتەو دەڵێت: ﴿أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ﴾ الشرح:١، واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ ئایا سینگمان بۆت گوشاد نەکردیت بە هیدایەتکردنت بۆ ئیسلام ؟)). جا لە پیرۆزترین نیعمەتەکانی خوای گەورە بە سەر بەندەکانییەوە ئەوەیە هەست بە دڵ فراوانی و سنگ فراوانی بکات، هەست بە جێگر بوونی ویژدان و هێمنی بکات، هەست بە رازی بوون و قەناعەت بکات، بۆیە خوای گەورە دەربارەی ئەهلی بەهەشت دەفەرموێت: ﴿سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ﴾محمد: ٥، واتە: لەدونیاشدا ڕێنمایان ئەکات بۆ کاری چاك و هۆکارەکانی بردنە بەهەشت، کاروباریان بۆ ئاسان دەکا و حاڵیشیان چاك ئەکات)). جا دڵ فراوانی و سنگ فراوانی یەکێکە لە نیعمەتەکانی بەهەشت، هیچ دڵتەنگییەك وە هیچ تاڵی و گرژییەکی تێدا نییە[1]. جا فراوانی لە سنگدایە نەك لە جێگاو ڕێگادا.

ڕەنگە مرۆڤێك هەبێت لەیەك ژووردا یان لە خانوویەکی ئاساییدا پێك هاتووە لە دوو ژوور و خۆی منداڵەکانی تێدا دەژین لەو پەڕی رازی بوون و نیعمەت، کەسێکی تر هەبێت لە نێو کۆشك و تەلاردا دەژیت بەڵام هەست بە دڵتەنگی و بەدبەختی و خنکان و خەفەت بکات هەرگیز هەست بە ئارامی و خۆشی و بەختیاری نەکات.

داوا لە خوا دەکەم سنگمان فراوان بکات و دڵەکانمان پڕ بکات لە قەناعەت و رازی بوون، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

جا (البخل و الشح) چرووکی و ڕەزیلی دوو هۆی سەرەکی دڵتەنگی و نەگبەتین، بۆیە پێغەمبەری ئازیزمانﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله)وە: ((اتقوا الظلم، فإن الظلم ظلمات يوم القيامة، واتقوا الشح، فإن الشح أهلك من كان قبلكم، حملهم على أن سفكوا دماءهم واستحلوا محارمهم)) واتە: خۆتان لە ستەمکردن بپارێزن، چونکە ستەم لە ڕۆژی قیامەتدا تاریکییە، خۆتان لە چرووکی بپارێزن، چونکە چرووکی ئەوانەی پێش ئێوەی بە

١ـ ((تيسير الكريم الرحمن)) (محمد: ٥).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب البر والصلة والآداب، باب تحريم الظلم (٢٥٧٨).

هەلاکەتدا برد، وای لیّ کردن کە خویّنی یەکتر بریّژن و قەدەغەکراوەکانیان حەلاڵ بکەن)) .

بۆیە ئاگاداری ستەم بە و خۆت لە هۆکارەکانی بپاریّزە ... بزانە کەوا پیّغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لتؤدن الحقوق إلى أهلها يوم القيامة، حتى يقاد للشاة الجلحاء، من الشاة القرناء))[1] واتە: دەبیّت هەموو مافەکان بگیّڕنەوە بۆ خاوەنەکانیان لە ڕۆژی قیامەتدا تەنانەت مەڕی بیّ شاخ مافی خۆی لە مەڕی شاخدار دەسیّنیّتەوە)) .

ڕاوەستانیّکمان دەبیّت – انشاء الله – کاتیّ باسی قۆناغەکانی قیامەت دەکەین دەربارەی (القصاص) لەسەر زەوی مەحشەر .

پیّغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: هەروەکو لە (صحيح البخاري)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابو سعيد الخدري)ەوە: ((إذا خلص المؤمنون من النار حبسوا بقنطرة بين الجنة والنار، فيتقاصون مظالم كانت بينهم في الدنيا حتى إذا نقوا وهذبوا، أذن لهم بدخول الجنة، فوالذي نفس محمد بيده، لأحدهم بمسكنه في الجنة أدل بمنزله كان في الدنيا)) واتە: ئەگەر ئیمانداران لە ئاگر ڕزگاریان ببیّت لە پردیّکدا ڕادەگیریّن لە نیّوان بەهەشت و دۆزەخدا، لەویّدا تۆڵەی ستەمەکان لە یەك دەسیّننەوە تاکو پاك دەبنەوە و پوختە دەبن، ئەمجار ڕیّگەیان پیّ دەدریّت بچنە بەهەشتەوە، سوێند بەو کەسەی کە گیانی محمد ی بە دەستە هەریەکیّکیان (واتە: ئیماندارن) بۆ ماڵەکەی خۆی شارەزاترە لە ڕیّگای ماڵەکەی دونیای)).

لەپاش ئەوەی پیّغەمبەری خواﷺ ئاگاداری کردینەوە لەستەم پاشان ئاگادارمان دەکاتەوە لەچرووکی و دەفەرمویّت: ((واتقوا الشح، فإن الشح أهلك من كان قبلكم، حملهم على أن سفكوا دماءهم واستحلوا محارمهم))، واتە:خۆتان لە چرووکی بپاریّزن، چونکە چرووکی ئەوانەی پیّش ئیّوەی بەهەلاکەتدا بردو فەوتاندنی،ئەوانی وا لیّ کرد،کە خویّنی یەکتر بریّژن و قەدەغەکراوەکانیان حەلاڵ بکات).

١ـ أخرجه مسلم، كتاب البر والصلة والآداب، باب تحريم الظلم (٢٥٨٢) من حديث أبي هريرةﷺ.

٢ـ أخرجه البخاري كتاب المظالم ((باب قصاص المظالم)) (٢٤٤٠).

کەسی (الشحیح) چرووك هەردەم داوای زیاتر دەکات وە بەوەی کە هەیەتی قەناعەت ناکات بەڵکو هەردەم تەماح و هەڵپەی هەیە وە ئەمەیشە بەرەو کەوتنە ناو حەرامەوە دەیبات وە هەروەها بەرەو کوشتن دەیبات، جا چرووکی هۆیەکە لە هۆکارەکانی فەوتان و نەمان.

براکەم ....

دع الحرص على الدنيا وفي العيش فلا تطمع
ولا تجمع من الحرام فلا تدري لمن تجمع
فإن الرزق مقسوم وسوء الظن لا ينفع
فقير كل من يطمع غنى كل من يقنع

واتە: واز بهێنە لە سووربونت لەسەر دونیا، تەماحت با نەبێت بۆ ژیان، هەردەم حەرام کۆمەکەرەوە،چونکە نازانیت بۆ کێی کۆ دەکەیتەوە، دڵنیابە کە رزق دابەش کراوە، گومانی خراپ هیچ سوودی نییە، هەژارە هەر کەسێ چاوچنۆك و چلێس بێت، دەوڵەمەندە هەرکەسێ ڕازی بێت.

لە ئەمریکا بووم بە سەردانێك چوو بووم بۆ لای ئەو برایانە... ئەو برایانە پێیان گوتم: لە نزیکمان کابرایەك هەیە کە خوای گەورە رزق و رۆزی فراوان کردووە، لە نزیك مەڵبەندێکی ئیسلامی لە شاری (بروکلن) لە ویلایەتی (نیویورك)... کەچی ئەم پیاوە هەرگیز نوێژ ناکات و هیچ یارمەتیمان نادات بۆ ئەنجامدانی پرۆژە خەیرییەکانی ئەم مەڵبەندە تەنانەت بە دۆلارێکیش، پرسیارم کرد ئەوەی کە لەسەر منە چییە؟ گوتیان: لە گەڵ ئێمەدا وەرە و خوای بهێنەرەوە یاد.. بەڵکو بە هۆی قسەکانتەوە دڵی نەرم بێت... منیش رۆیشتم بۆ لای لە گەڵ چەند برایەکدا ...گوتم: السلام علیکم ئەی فلان... گوتی: علیکم السلام ... ئەمجار دانیشتین، یادیم خستەوە بە یادی خوای گەورە، بەردەوام بە ئەوم دەگوت: خوای گەورە فەرموویی... پێغەمبەری خوارفەرمووی... کەچی ئەو بە منی گوت:ئەی مامۆستا، گوتم: بەڵێ، گوتی: خۆت هیچ ماندوو مەکە ! !... گوتم: خوا پاداشتی چاکەت بداتەوە دڵنیات کردم... ئەمجار پێی گوتم: بەڵێنت پێ دەدەم ئەگەر گەڕامەوە بۆ

شار و ولاتەکەی خۆم ئەوا مزگەوتێك بۆ خوا دروست دەکەم ... خۆم یەکلایی دەکەمەوە بۆ خواپەرستی و نوێژ و گوێڕایەڵی... گوتم: زۆر باشە ...بەلام پێنوسێك و پەڕەیەکی کاغەزم بە پەلە بدەرێ... گوتی: بۆ؟ گوتم: مەترسە، ئەویش هێنای، منیش گوتم: بنووسە، گوتی: چی بنووسم؟ گوتم: دەمەوێت بەلێننامەیەك بنوسین و فریشتەی مردن (ملك الموت) لە سەری ئیمزا بکات بۆ ئەوەی نزیکت نەبێتەوە بە هیچ شێوەیەك تاکو دەگەڕێیتەوە بۆ ولاتەکەت و مزگەوتێك دروست دەکەیت و دەگەڕێیتەوە بۆ لای خوا و خۆت یەکلا دەکەیتەوە بۆ گوێڕایەڵی و خوا پەرستی ... کابرا پێکەنی و لە مەبەستەکەم تێگەیشت... تەماشایەکی کردم و گوتی: باوەڕ دەکەیت من هەر کاتێك توشی سەر ئێشەیەك ببم ئەوا لە گیرفانم کاغەزێکی سەد دۆلاری دەردەهێنم و دەیخەمە سەر سەرم و بە بێ دواکەوتن سەر ئێشەکەم نامێنێ...؟ گوتم: کەوابوو تۆ کۆیلەی دۆلاری...(عبد للدولار).

هەروەکو پێغەمبەری هەڵبژێردراوﷺ فەرموویەتی: ((تعس عبدالدینار، تعس عبد الدرهم، تعس و انتکس، وإذا شیك فلا انتقش))،[١] واتە: کەساس و چارەرەش بوو کۆیلەی دینار و کۆیلەی دەرهەم، کەساس و سەرەوژێر بوو ئەگەر دڕکێك بە لەشیدا بچێت ئەوا کەس نییە بۆی دەربهێنێ)) .

ئەم کابرایە دۆلاری کردووەتە کەعبە و قیبلەی خۆی، ئەو تەنها لە پێناوی دۆلاردا دەژێت، لە پێناوی کۆکردنەوەی پارەدا دەگوزەرێت.

برا خۆشەویستەکەم ....هەرچەندە دەتەوێت پارە کۆبکەرەوە، بەلام بە دوو مەرج: ئەویش ئەوەیە کە لە ڕێگای حەلالەوە کۆی بکەیتەوە و حەقی خوای پەروەردگاری لێ بدەی، من نالێم: واز لە کارکردن بهێنە، نەخێر بەلکو دەلێم: پێویستە لە سەرمان کار بکەین و داهێنان بکەین و بەرهەم بهێنین بەلام لە ڕێگای حەلالەوە چونکە ئێمە دینێکمان هەیە هەموو هەست و کار و سامانمان ڕێك دەخات، هەموو سرەوتن و قسە و کردەوەکانمان و بەلکو لە هەست و سۆزماندا حوکم دەکات، دینەکەمان حوکمی هەموو شتێك دەکات لە جەستە و ناخماندا .

١ـ أخرجه البخاري، کتاب الجهاد والسیر، باب الحراسة في الغزو في سبیل الله (٢٨٨٦، ٢٨٨٧).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًا مُّبِينًا﴾ الأحزاب: ٣٦، واتە: بۆ هیچ پیاو و ژنێکی بڕوادار نییە کاتێ خوا و پەیامبەرەکەی بڕیاری کارێکیان دا سەرپشك کردنیان بۆ هەبێ لە کارەکەیاندا، هەرکەسێك سەرپێچی بکات لە فەرمانی خوا و پەیامبەرەکەی بەو شێوەیە کە جگە لە بڕیارەکانی ئەوان کارێکی دی هەڵبژێرێ بۆ خۆی ئەوە بێ گومان گومڕا بووە بە گومڕابوونێکی ئاشکرا)).

براکەم ... کەوایە چرووکی لە هەمان کاتدا ڕەزیلییە وە تەماحی سامانی خەڵکی تری تێدایە.

لێرەدا فەرموودەیەکی زۆر ناسکت بۆ باس دەکەم کە ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و (الترمذي) لە (سنن)ەکەیدا و جگە لەوان بە سەنەدێکی (صحیح)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (أبي كبشة الأنماري)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ثلاث أقسم عليهن))، واتە: سێ شت هەیە سوێندی لەسەر دەخۆم)) ئەو ڕاستگۆیە کە هەرگیز پێویست بە سوێند ناکات لە قسەکانیدا)) ((وأحدثكم حديثا فاحفظوه))، قال: ((فأما الثلاث الذي أقسم عليهن: فإنه ما نقص مال عبد صدقة، ولا ظلم عبد بمظلمة فيصبر عليها إلا زاده الله عز وجل بها عزا، ولا يفتح عبد باب مسألة إلا فتح الله له باب فقر، وأما الذي أحدثكم حديثا فاحفظوه))، فإنه قال: ((إنما الدنيا لأربعة نفر: عبد رزقه الله مالا وعلما، فهو يتقي فيه ربه، ويصل فيه رحمه، ويعلم لله فيه حقه)) (واتة: لة سامان و زانيارةكةدا))، فهذا بأفضل المنازل) واتة: لاي خوداوةند) ((قال: ((وعبد رزقه الله علما ولم يرزقه مالا؟)) قال: ((فهو يقول: لو كان لي مال عملت بعمل فلان) ((قال: ((فهو بنيته فأجرهما سواء))، قال: ((وعبد رزقه الله مالا ولم يرزقه علما، فهو يخبط في ماله بغير علم، لا يتقي فيه ربه، ولا يصل فيه رحمه، ولا يعلم لله فيه حقه، فهذا بأخبث المنازل)) قال:

---

[1] أخرجه الترمذي كتاب الزهد ((باب ما جاء مثل الدنيا مثل أربعة نفر)) (٢٣٢٥)، وقال: ((حديث حسن صحيح))، وابن ماجه كتاب الزهد ((باب النية)) (٤٢٢٨)، وأحمد (٤/ ٢٣٠، ٢٣١)، والبغوي في ((شرح السنة)) (٤٠٩٧)، والطبراني في ((الكبير)) (٢٢/ ٢٦٧)، والطحاوي في ((شرح مشكل الآثار)) (٢٦٣) و صححه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن الترمذي وابن ماجه)) و ((صحيح الترغيب والترهيب)) (١٤).

((وعبد لم يرزقه الله مالا، ولا علما فهو يقول: لو كان لي مال لعملت بعمل فلان، قال: هي نيته، فوزرهما فيه سواء))، واتە: قسەیەکتان بۆ دەکەم و باش ڕەوانی بکەن و لە بیری مەکەن،ئەنجا فەرموی: جا ئەو سێ شتەی کە سوێندی لەسەر دەخۆم: هەرگیز صەدەقە سامانی بەندەکان کەم ناکاتەوە، هەر کاتێك بەندەیەك ستەمێکی لێ بکرێت و ئارامی لەسەر بگرێت ئیللا خوای گەورە بە هۆیەوە سەربەرزی پێ دەبەخشێ، هەر کاتێك بەندەیەك دەرگای مەسەلەیەك بکاتەوە ئیللا خوای گەورە دەرگای هەژاری لێ دەکاتەوە، ئەو قسەی کە بۆتان دەڵێم و بە باشی ڕەوانی بکەن، ئەوەیە کە ئەو فەرموویەتی: ((دونیا تەنها بۆ چوار کەسە: کەسێك خوای گەورە سامان و زانیاری پێ بەخشیوە، جا بە هۆیەوە تەقوای خوا دەکات و پەیوەندی خزمایەتی دەگەیەنێت و دەزانێ لەو سامان و زانیارییەدا حەقی خوای تێدایە، جا ئەمە خاوەنی باشترین پایەیە لای خوا،فەرموی: وە کەسێك خوای گەورە زانیاری پێ بەخشیوە بەڵام سامانی پێ نەداوە، جا ئەو دەڵێت: ئەگەر پارەم هەبوایە ئەوا وەکو فلان کەس کارم دەکرد لە کردەوەی چاکە و خەیر، خۆشەویستﷺ دەفەرموێت: جا ئەو کەسە خۆی و مەبەستەکەی وە پاداشتیان وەکو یەکە (بە ڕاستی ئەمە موژدەیەکە لەو کەسەوە کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات) وە کەسێك خوای گەورە سامانی پێ بەخشیوە بەڵام زانیاری پێ نەداوە، جا ئەو کەسە سامانەکەی خۆی تێکەڵ دەکات بە بێ زانیاری و بە هۆیەوە تەقوای خوا ناکات و پەیوەندی خزمایەتی ناگەیەنێت و نازانێت کە حەقی خوای تێدایە، جا ئەمە خراپترین پایەی هەیە، گوتی: وە کەسێك خوای گەورە نە سامان و نە زانیاری پێ نەبەخشیوە (وە ئەویش مەبەستی خراپەیە... خوایە بمانپارێزە) ئەو دەڵێت: ئەگەر سامانم هەبوایە ئەوا وەکو کار و کردەوەی فلان کەسم دەکرد (واتە لە کاری خراپەکاری و سەرپێچی و گاڵتەجاری) گوتی: جا ئەو خۆی مەبەستەکەی و تاوانەکەیان وەکو یەکە).

هەرگیز چرووکی مەکە، سوێند بە خوا سەروەت و سامان وەکو سێبەرێکەو نامێنی و قەرزێکەو دەبێ بگێردرێتەوە، جا پێغەمبەری خواﷺ لە خەیر کردندا لە بایەکی ڕەوانە کراو بە گوڕتر بوو.

لێرەدا قسەکانم بە قسەی زانای پایەدار (ابن القیم) تەواو دەکەم کە لە کتێبە بە نرخەکەیدا (زاد المیعاد) هاتووە، جا ئەو دەفەرموێت[١]:

لە هۆکارەکانی سنگ فراوان بوون

لە پێش هەموو ئەو هۆکارانەوە یەکتاپەرستی باس کردووە و پاشان چەند هۆکارێکی تری هێناوە لەوانە:

چاکەکاری لە گەڵ خەڵکیداو، سوود بەخشین پێیان بە سامان و رووی کۆمەلایەتی تا لە توانایدایە وە سوود بەخشین بە خەڵکی بە جەستە و جۆرەکانی چاکەکاری چونکە کەسی چاکەکاری بەرێزی سەخی لە هەموو کەسێك سنگ فراوانترە و لە هەمووان ناخی پاکترە، لە هەموو کەسێك زیاتر دڵخۆشترە،بەلاّم کەسی رەزیل کە چاکەکاری تێدا نییە لە هەموو کەسێك زیاتر سنگی تەنگترە و ژیانی ناخۆشتر و خەم و پەژارەی لە هەمووان گەورەترە، پێغەمبەری خواﷺ لە (صحیح البخاری)[٢] دا نمونەیەکی هێناوەتەوە و دەفەرموێت: ((مثلاً للبخیل والمتصدق، کمثل رجلین علیهما جبتان من حدید، کلما هم المتصدق بصدقة اتسعت علیه و أنبسطت، حتی یجر ثیابه ویعفي أثره، وکلما هم البخیل بالصدقة لزمت کل حلقة مکانها ولم تتسع علیه)) واتە: نمونەی کەسی رەزیل و کەسی بەخشندە وەکو دوو کەس وان کە دوو جبەی ئاسنینیان لە بەردا بێت، جا هەر کاتێك کابرای بەخشندە بیەوێ ببەخشێت ئەوا جبەکەی فراوان دەبێتەوە و گەورە دەبێتەوە تاکو وای لێ دێت کە جلەکەی بە زەویدا رادەکێشێ و شوێنەواری دەردەکەوێت، هەر کاتێك کەسی رەزیل بیەوێ ببەخشێ ئەوا هەموو ئەڵقەکان جێگەکەی خۆیان توند دەگرن و فراوان نابێتەوە)).

١ـ (٢/ ٢٣، ٢٥ ط ابن رجب).

٢ ـ أخرجه البخاري كتاب اللباس، باب جيب القميص من عند الصدر و غيره (٥٧٩٧)، ومسلم، كتاب الزكاة، باب مثل المنفق والبخيل (١٠٢١).

جا ئەمە نمونەی سنگ فراوانی ئیمانداری بەخشێنەر و دڵگەورەییەتی و نمونەی سنگ تەنگی کەسی ڕەزیل و دڵ تەنگییەتی)) (مەبەستەکە تەواو بوو).

داوا لە خوا دەکەم سنگمان فراوان بکات و لە چرووکی و ڕەزیلی و کارە خراپەکانمان بمانپارێزێ، هەر خۆی بە توانایە و دەسەڵاتی بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

سەلام کردن لە کەسی ناسیاو بە تەنها و بڵاو بوونەوەی بازرگانی

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و الحاکم لە (مستدرك)ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحیح)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن بين يدي الساعة تسليم الخاصة وفشو التجارة حتى تعين المرأة زوجها على التجارة)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا (لە پێش قیامەت) سەلام کردن تەنها لە کەسی ناسیاو دەبێت و بازرگانی بڵاو دەبێتەوە تاوەکو ئافرەتیش یارمەتی مێردەکەی دەدا لە بازرگانی کردندا)) .

لە ڕیوایەتێکی تردا هاتووە: ((إن من أشراط الساعة أن يسلم الرجل على الرجل لا يسلم عليه إلا للمعرفة)) واتە: لە نیشانەکانی قیامەت ئەوەیە کەوا پیاوێك سەلام دەکات لە پیاوێکی تر تەنها لە بەر ناسیاوی سەلامی لێ دەکات)).

بە ڕاستی ئەم حاڵەتە بە شێوەیەکی روون و ئاشکرا بڵاو بووەتەوە، کەسی موسڵمان دەبینی لە گەڵ برا موسڵمانەکەیدا لە ماڵێك لە ماڵەکانی خوای گەورە... بەڵکو بە تەنیشتییەوە و لە پشت یەك ئیمام و بەرەو یەك قیبلە و لە گەڵیدا نوێژ دەکات بۆ یەك پەروەدگار کەچی سڵاو ناکات تەنها لەوانەی کە دەیناسێت !! ئەمەیشە جیاوازە لە سوننەتی پێغەمبەری خواﷺ کەوا فەرمانی پێ کردووین سەلام بکەین لەوانەی کە دەیانناسین و لەوانەی کە نایانناسین، بەڵکو پێغەمبەری خۆشەویستﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرة)ەوە: ((لا تدخلون الجنة حتى تؤمنوا، ولا تؤمنوا حتى تحابوا، أولا أدلكم على شيء إذا فعلتموه تحاببتم؟ أفشوا السلام بينكم))، واتە: هەرگیز ناچنە بەهەشتەوە تاوەکو باوەڕ نەهێنن، باوەڕ ناهێنن تاوەکو یەکترتان خۆش

١ـ أخرجه أحمد في مسنده (١ / ٤٠٧، ٤٠٨، ٤١٩)، والحاكم (٤ / ٤٤٥، ٤٤٦)، وصححه ووافقه الذهبي والبخاري في ((الأدب المفرد)) (١٠٤٩)، وقال الهيثمي في ((المجمع)) (٧ / ٣٢٩): ((رواه أحمد والبزار ورجال أحمد و البزار رجال الصحيح))، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٦٤٧).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الإيمان، باب بيان أنه لا يدخل الجنة إلا المؤمنون و أن محبة المؤمنين من الإيمان و أن إفشاء السلام سبب لحصولها)) (٥٤).

نەوێت، ئایا ڕێگایەکتان پێ بڵێم ئەگەر جێ بە جێ بکەن ئەوا یەکترتان خۆش بوێت؟ سەلام کردن لە نێوانتاندا بڵاو بکەنەوە)).

جا پێغەمبەرمانﷺ پێغەمبەری سەلام و ئاشتییە، دەبا هەموو ئەم دونیایە ببیسن، بەڵکو پەروەردگارمان خۆی (السلام)ە، بەهەشتیش ماڵی سەلام و ئاشتییە، سڵاوی موسڵمانان کاتێ دەچنە بەهەشتەوە سەلامە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُۥ سَلَٰمٌۭ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًۭا كَرِيمًۭا﴾ الأحزاب: ٤٤، واتە: ئەو ڕۆژەش کە بە دیداری ئەو دەگەن ڕێز و تەحیەیان سەلامە بە سڵاو کردن لە لایەن خوای میهرەبانەوە پێشوازییان لێ دەکرێت)) سڵاوی فریشتەکان لە بەهەشتدا بۆ ئەهلی باوەڕ سەلامە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَٱدْخُلُوهَا خَٰلِدِينَ﴾ الزمر: ٧٣، واتە: سڵاو و درووودتان لەسەر بێ، بە خێر هاتن خۆتان پاك ڕاگرت لە دونیادا هەوڵ و تێکۆشان و پاداشتیشتان لێرەدا پاك و خاوێنە یاخوا نۆشتان بێت، دە بچنە ناو بەهەشت بە هەتا هەتایی لەوێدا بن))

جا دڵنیابن کەوا دینەکەمان دینی ئاشتی و سەلامە.

براکەم... سڵاو بکە لە برا موسڵمانەکانت، لەوەی کە دەیناسیت و لەوانەش کە نایانناسیت هەروەکو چۆن پێغەمبەرەکەمانﷺ فەرمانی پێ کردووین، ئەمە مەبەستەکەیە لە (تسليم الخاصة)، بە ڕاستی ئێستا برایەتی ئیمانی زۆر کەم بووەتەوە، ئەو برایەتییە لەدڵەکاندا کەم بووەتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ﴾ الحجرات: ١٠، واتە: بە ڕاستی هەر بڕواداران برای یەکن .)).

جا لە هەر جێگایەکدا ئیمانێکت بینی بە بێ برایەتی ئەوا بزانە ئەو ئیمانە کەم و کووڕی تێدایە، ئەگەر برایەتییەکت بینی بە بێ ئیمان ئەوا بزانە ئەو برایەتییە برایەتی دینی نییە، برایەتی ئیمان نییە، بەڵکو ئەوە بە یەك گەیشتنی بەرژەوەندییەکانە، گۆڕینەوەی سوودەکانە، ئەگەر ئەو بەرژەوەندییە کۆتایی پێ بێت و ئەو سوودە نەما ئەوا ئەو پەیوەندییە کەم دەبێتەوە، بەڵکو ڕەنگە ئەم پەیوەندییە ببچڕێت، بۆیە دەڵێم: پەیوەندی ئیمانی پاکترین و بێگەردترین

پەیوەندییە و مەزنترین پەیوەندییە، بە نرخترین پەیوەندییە، چونكە ئیمانداران هەموویان وەكو یەك گیان وان، بەلاّم لە ناو چەند جەستەیەكی جیاوازدا جێگر بوونە، وەك لقەكانی دارێك وان و لە یەك داری گەورەوە سەرچاوە دەگرن، بۆیە پەروەردگارمان دەفەرموێت: ﴿إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ إِخۡوَةٞ﴾ الحجرات:١٠.

جا لە نیشانەكانی قیامەت هەروەكو پێغەمبەرمانﷺ فەرمویەتی: سلاّو كردن تەنها لە كەسی ناسیاو دەبێت (تسليم الخاصة)وە كارەساتەكە مەزنتر دەبێت كاتێ بە ئەنقەست سلاّو لە براكانی نەكات، چونكە ئەم موسلّمانە سەر بە بەرنامەیەكە لەوی تر جیاوازە وە پەیوەندی بەو كۆمەڵەوە نییە كە ئەو پەیوەندی پێوەیە، تا كۆتایی ئەو بۆچوونە حیزبییە تەسكە كە هەردەم داوا لە خوا دەكەم كە دلّ و دەروون و بیر و هۆشمانی لێ پاك بكاتەوە.

ئایا ئەم پەیوەندییە چەند بەرێزە و ئەم كۆمەڵە چەند مەزنە و چەند گەورە و رێزدارە!!، ئەو كۆمەڵەی كەوا پێویستە لەسەر هەموو موسلّمانێك كە شانازیی پێوە بكات كە ئەویش كۆمەڵی موسلّمانانە، ئەگەر پرسیاری شێخەكەتیان كرد ئەوا بلّێ: شێخی من پێغەمبەری خوایەﷺ، واز بهێنە لەو حزبایەتییە و دەمارگیرییە كەوا ئەم ئوممەتەی پارچەپارچە كردووە و ریزەكانی تێك داوە و بچڕاندوویەتی، لە كاتێكدا هەموو ئوممەتەكان كۆ بوونەتەوە لەدژی ئوممەتی ئیسلام و یەكتاپەرستی و ئیمان كەچی ئێمە بەردەوام پەرتەوازە و جیاوازین، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَا تَنَٰزَعُواْ فَتَفۡشَلُواْ وَتَذۡهَبَ رِيحُكُمۡۖ﴾ الأنفال: ٤٦، واتە: قرە قڕ و كێشەش لە گەڵ یەكتردا مەكەن، هەتا هێز و تواناتان بچێ و ئەوساش كز و لاواز و سست ببن.)) وە ئەگەر پرسیاریان لێ كردی دەربارەی كۆمەڵەكەت ئەوا بلّێ: ﴿هُوَ سَمَّىٰكُمُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ﴾ الحج: ٧٨، واتە: لە پێشدا و لەم قورئانەشدا هەر خوا ئێوەی ناونـاوە موسلّمان و خۆ بەدەستەوەدەر)).

من بە برایان و خۆشەویستانم دەلّێم: واز لەو دەمارگیرییە بهێنن چونكە ئەوە گەنیوە، بگەڕێنەوە بۆ كتێبەكەی خوا و سوننەتی پێغەمبەرەكەیﷺ و بۆ كۆمەڵی دایك كە پێویستە هەموو موسلّمانێك شانازی بكات بە پەیوەندی بەو كۆمەڵەوە، كە

ئـەویش کۆمـەڵی موسـڵمانانە، داوا لـە خـوا دەکـەم دڵـەکانمان پێکـەوە گرێـدا و ریزەکانمان یەك بخات و لەسەر قورئان و سوننەت کۆمـان بکاتـەوە بـە تێگەیـشتنی هاوەڵان، هەر ئەو پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

براکەم ... سڵاو بکە لە هەموو برایەکی موسڵمان، تۆیش خوشکی بەرێزم... سڵاو بکە لە هەموو خوشکێکی موسڵمانت، دەڵێیت: ئەم خوشکە بەردەوامە لەسەر سەرپێچی، پێت دەڵێم: خوای گەورەی یاد بهێنەرەوە، دەڵێیت: ئەو دێتە ناو مزگەوتەوە بە جل و بەرگێکی نارێکەوە، پێت دەڵێم: خوای گەورەی یاد بهێنەرەوە بە وشەیەکی جوانی ناسك، تۆیش برای بەرێزم هەرگیز مەڵێ: ئەم پیاوە بیدعەچییە یان کەمتەرخەمە وە خۆتیش دەستەوسان دەوستیت، نەخێر بەڵکو خوای گەورەی یاد بهێنەرەوە، بە شێوازێکی ناسك و جوان ئەگینا سوێند بە خوا ئێمە بە سەر دڵەکاندا زاڵ نین تاوەکو لە بیدعەوە بیگۆڕینە سوننە، لە خراپەکارییەوە بۆ چاکەکاری، لە نارەواوە بۆ حەق و راستی، لە گومراییەوە بۆ رێنموویی ئیللا بە پێی بەرنامەی خاوەنی سوننەت نەبێت... خاوەنی رێنمایی، خاوەنی رەوشتی بەرزﷺ ئەو کەسەی کە خواکەی پێی فەرموو: ﴿ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ لِنتَ لَهُمْۖ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ ٱلْقَلْبِ لَٱنفَضُّواْ مِنْ حَوْلِكَۖ فَٱعْفُ عَنْهُمْ وَٱسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي ٱلْأَمْرِۖ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَوَكِّلِينَ ﴾ آل عمران: ١٥٩، واتە: بە هۆی رەحمەت و بەزەیی و میهرەبانی خواوەیە، تۆ ئەی پێغەمبەرﷺ. ئەوەندە نەرم ونیان بووی لە گەڵیان، خۆ ئەگەر کەسێکی تووڕە و قسەرەق و دڵ رەق بای دەورووبەریان چۆڵ دەکردی و لێت دوور دەکەوتنەوە، دەسا تۆ ئازار و هەڵەکانیان ببەخشە و لە خوایش داوای لێخۆشبوونیان بۆ بکە، تا لە هەڵە و تاوانەکانیان ببورێ، لە تەواوی کارە ستراتیژییەکانیشدا پرس و راو مشۆرەت و راوێژیان پی بکە. ئینجا دوای پرس و ڕا و مەشۆرەت وەختێ لێ بڕایت بۆ ئەنجامدانی کارەکەت پشت بە خوا ببەستە و بچۆ کارەکەت پیادە بکە، بە راستی خوا ئەو کەسانەی خۆش ئەوێ پشت هەر بەو دەبەستن)) .

پاشان پێغەمبەری ئەکرەمﷺ ڕوونی کردەوە کەوا لە نیشانەکانی قیامەت: ((و فشو التجارة)) واتە: بڵاو بوونەوەی بازرگانی)) ئایا بازرگانی حەرامە؟ نەخێر... کەوابوو بۆ پێغەمبەری خواﷺ لە نیشانەکانی قیامەت باسی کردووە؟؟ وریابە ..ئەم بنەمایە زۆر گرنگە... مەرج نییە هەر نیشانەیەك لە نیشانەکانی قیامەت باس کرابێت ئەوا ئەو نیشانەیە حەرام بێت... جا بڵاو بوونەوەی بازرگانی نیشانەیەکە لە نیشانە بچووکەکانی قیامەت، بەڵام بازرگانی حەرام نییە، ئیللا مەگەر ئەو بازرگانییە خۆی بۆ خۆی لە بنەڕەتدا حەرام بێت – هەروەکو ئێستا ڕوونی دەکەمەوە– هەروەها بەرزکردنەوەی کۆشك و خانوو نیشانەیەکە لە نیشانەکانی قیامەت کەچی حەرام نییە، دەرکەوتنی(مەهدی) نیشانەیەکە کەچی حەرام نییە... هتد، بۆیە مەرج نییە هەر نیشانەیەك لە نیشانەکانی قیامەت پێغەمبەری خواﷺ باسی کردبێت ئەوا ئەو نیشانەیە حەرام بێت... جا لەو نیشانانە هەیە حەرامە هەروەکو باسمان کرد وە هەندێکیان پێغەمبەری خواحەرامی نەکردووەﷺ وە بڵاو بوونەوەی بازرگانی بە شێوەیەکی دیار بڵاو بووەتەوە ڕەنگە ئێستا –بە بێ زیادەڕەوی– لە ناو یەك شەقامدا ڕێ بکەی لە نێوان دوکانێك و دوکانێکی تردا دوکانێکی بازرگانی تر ببینی بە شێوەیەکی ڕوون و ئاشکرا دوکانەکان زۆر بوونە، بیر لەو ئیشارەتە پێغەمبەرایەتییە بکە کە دەفەرموێت: ((حتی تعین المرأة زوجها علی التجارة)) واتە: تاوەکو ئافرەتیش یارمەتی مێردەکەی دەدا لە بازرگانی کردندا)) .

صەڵات و سەلام لەسەر ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات . حەز دەکەم لێرەدا مەرجەکانی بازرگانی ڕوون بکەمەوە... دەڵێم: دونیا کێڵگەی دوارۆژە، هیچ کەم و کووری نییە کە بازرگانی تێدا بکەین .

ئەی بازرگانی خۆشەویست .... بزانە کەوا پاکترین و شەریفترین کەس بازرگانی کردووە پیغەمبەری خوایەﷺ! هەروەکو دەزانن ئەو بازرگانی بە سەروەت و سامانی خەدیجەوە دەکرد بۆیە بازرگانییەکەی پێغەمبەرﷺ ڕێزێکە بۆ هەموو

بازرگانەکانی سەر زەوی بۆیە هیچ کێشەیەك نییە کە بازرگانی بکەین بەڵام بە دوو مەرج:

* یەکەم: بازرگانی بە شتی حەڵاڵەوە بکەیت، بە پێی مەرجە شەرعییەکان .

* دووەم: حەقی خوای گەورەی لێ دەربکەیت .

جا کێشەکە ئەوە نییە ئێمە ئەم دونیایە بۆ جگە لە موسڵمانان جێ بهێڵین . کێ دەڵێ: هەرکەسێ بۆ دوارۆژ بژێت ئەوا دونیا جێ دەهێڵێ... ؟! کێ ئەمەی گوتووە؟ کێ دەڵێ کەوا پێغەمبەری خواﷺ کە پاکترین و ڕێزدارترین و مەزنترین کەس بوو کە بۆ دوارۆژ کاری دەکرد وازی لە دونیا هێناوە ؟؟! هەندێ کەس دەڵێن: ئەوەی لەسەر ئێمە پێویستە دەبێ زوهد بکەین لەم دونیادا، ئەمە مانای چییە؟ مانای ئەوەیە کە دەبێت بەندەکە جل و بەرگەکەی پاك نەبێت وە بۆنێکی پیسی هەبێت، دیمەنێکی ناشیرینی هەبێت، بەبانگەشەی ئەوەی لە دونیادا زوهد دەکات! بە ڕاستی ئەمە هەڵەیە... زاهیدترین کەس لەم دونیایە پێغەمبەری خوابووەﷺ دڵنیابە کەوا ئەم دونیایە هیچ کەسێکی بە خۆ وە نەبینیوە لە پێغەمبەری خواﷺ زاهید تر بێت... لە گەڵ ئەوەیشدا داواکارێك دێت و داوای لێ دەکات... بیهێنە پێش چاوی خۆت پێغەمبەری خواﷺ چی دەداتێ؟ پێغەمبەری خواﷺ کۆمەڵە مەڕێکی پێدا [1]! کەچی کاتی وای بە سەردا ڕۆیشتووە کە بەردی بەستووەتە سەر سکی خۆی لە برسانا [2]،! بەڵێ... بۆ ئەوەی حاڵی ئەم دونیایەمان بۆ ڕوون بکاتەوە...

لە هاوەڵانی پێغەمبەری خواﷺ هەبوو کە میراتەکەی لە ئاڵتون بووە و دابەش کراوە وەکو (عبدالرحمن ی کوڕی عوف) و (ابو بکر الصدیق) و (ابي طلحة الأنصاري)،ئێمە دەمانەوێت کێشەکە بە وردی تێ بگەین.

---

١ ـ أخرجه مسلم، كتاب الفضائل، باب ما سئل رسول اللهﷺ شيئا قط فقال: ((لا)) و كثرة عطائه (٢٣١٢).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب المغازي ((باب غزوة الخندق وهي الأحزاب)) (٤١٠١).

بۆیە ئیمامی عەلیﷺ دەفەرموێت[١]: ((الدنیا دار صدق لمن صدقها، ودار غنی لمن تزود منها، ودار نجاة لمن فهم عنها،، فهي مهبط وحي الله، ومصلى أنبياء الله، ومتجر أولياء الله، ربحوا فیها الرحمة، واكتسبوا فیها الجنة))، واتە: دونیا ماڵی ڕاستگۆیی یە بۆ هەر کەسێ ڕاستی لەگەڵدا بکات، ماڵێ دەوڵەمەندییە بۆ هەر کەسێ تێشووی تیادا کۆبکاتەوە، ماڵی ڕزگار بوونە بۆ هەر کەسێ لێی تێگەیشت، چونکە ئەم دونیایە شوێنی دابەزینی سروشی خوایە، جێ نوێژگەی پێغەمبەرانی خوایە، شوێن بازرگانی پیاو چاکان و خۆشەویستانی خوایە، سۆز و میهرەبانیان تیادا بردەوە وە بەهەشتیان تیادا قازانج کرد)) .

لێرەدا ئەوە تێدەگەین کە مەبەست لە زوهد ئەوەیە واز لە حەرام بهێنی و واز لەوە بهێنی کە خوا پێی ڕازی نییە وە زوهد ئەوەیە کە هەموو شتێك لە بەر دەستتدا هەبێت و دەتوانی هەموو شتێك بکەیت، کەچی هیچ شتێك ناکەیت تەنها ئەوە نەبێت کە خوا حەڵاڵی کردووە، جا تۆ واز لە حەرام دەهێنی لە بەر گوێڕایەڵی خوا و تەقوای خوا و دوویات کردنەوەی خۆشەویستی پێغەمبەری خواﷺ بە ڕاستی ئەمە بەرزترین لوتکەی زوهدە .

کەوا بوو هیچ کێشە نییە — برای خۆشەویستم — لە بازرگانیدا کار بکەیت، بەڵام بەڕێز و شەرەفەوە بازرگانی بکە، بە سپاردە و مەرجەکانەوە، گرنگترین ئەم مەرجانە ئەوەیە کە تەقوای خوات هەبێت و بازرگانییەکەت حەڵاڵ بێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ﴿١﴾ ٱلَّذِينَ إِذَا ٱكْتَالُوا۟ عَلَى ٱلنَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٢﴾ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَو وَّزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿٣﴾ أَلَا يَظُنُّ أُو۟لَٰٓئِكَ أَنَّهُم مَّبْعُوثُونَ ﴿٤﴾ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَقُومُ ٱلنَّاسُ لِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴾ المطففين: ١ـ ٦، واتە: تیاچوون بۆ یاریکەران بە پێوانە و تەرازوو(١) ئەوانەی کاتێ پێوانە بۆ خۆیان بکەن و شت لە خەڵکی بکڕن، بە ڕێك و پێکی ئەنجامی دەدەن و بە تەواوی وەری ئەگرن (٢) کاتێ پێوانە، یا کێشانە بۆ

١ ـ أخرجه ابن أبي الدنیا في ((إصلاح المال)) (١٠٥)، وابن عساكر في ((تاریخه)) (٤٢/ ٤٩٨) و (٥٨ / ٧٩)، وفي إسناده نظر، كما قال ابن رجب، وقد تقدم معنا

خەڵك بکەن و شتیان پێ بفرۆشن بە ناتەواوی بۆیان ئەنجام ئەدەن.(٣) ئایا ئەوانە نازانن و بڕوایان نییە کە بە ڕاستی زیندوو ئەکرێنەوە بۆ وەرگرتنی تۆڵەی فێڵ و خیانەتیان.(٤) بۆ ڕۆژێکی زۆر بە سام و گەورە!!(٥) ئەو ڕۆژەی هەموو خەڵکی بە پێوە دەوەستن بۆ حوکم و فەرمانی خواوەندی جیهانەکان(٦))).

ئەگەر لە خەڵکانی تر بکڕن ئەوا هەموو مافەکانی خۆیانیان بە تەواوەتی دەوێت بەڵام ئەگەر شتێك بە خەڵکی تر بفرۆشن ئەوا جۆرەها فڕوفێڵ بە کار دەهێنێ لەکێش و ترازوودا، ولا حول ولا قوه الا بالله، ئەمەیشە ساختە و غەشە لە بازرگانیدا!!

براکەم... چاودێری خواکەت بکە... ئەو خوایەی کە هەموو نهێنی و ئاشکراکانت دەزانێ... بەڵام ئەوەی کە ئێستا دڵەکان دەبچڕێنێت بازرگانێك دەتوانێت زۆر بە ئاسانی لە ترازووەکەیدا دزی بکات، کەچی ئەو بەستەزمانەی لە بەر دەستیدا ڕاوەستاوە ئاگای لە هیچ نییە! جا من بەو بازرگانە دەڵێم: کێ دەخەڵەتێنی؟ ئەگەر ئەو کەسەی کە شتت لێ دەکڕێت تۆ نابینێ، ئایا لە بیرت چوو کە خوای گەورە دەبیسێ و دەبینێ؟!

تۆ... برای خۆشەویستم... بەدڵنیایی یەوە حەڵاڵ و حەرام دەناسیت، سپاردە و ساختە دەناسی، بۆیە فێڵ لە هیچ کەسێك مەکە تەنانەت ئەگەر ئۆتۆمبیلە تایبەتییەکەی خۆتت فرۆشت، جا تۆ لەم سات و کاتەدا دەبیتە بازرگان، بۆیە هەموو شتێك ڕوون بکەرەوە و ڕاست بکە.

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (حکیم ی کوڕی حزام) ەوە: ((البیعان بالخیار ما لم یتفرقا، - فإن صدقا و بینا بورك لهما في بیعهما، وإن كتما وكذبا محقت بركة بیعهما)) واتە: کڕین و فرۆشتن لە نێوان دوو کەسدا بە هەڵبژاردن دەبێت (واتە: ئەگەر بیەوێ بیکڕێ یان نا) بە مەرجێ لە یەك جیانەبنەوە، جا ئەگەر ڕاستیان کرد و هەموو شتێکیان ڕوون

---

١ أخرجه البخاري كتاب البيوع ((باب إذا بيَّن البيعان ولم يكتما و نصحا)) (٢٠٧٩)، ومسلم كتاب البيوع ((باب الصدق في البيع و البيان)) (١٥٣٢).

کردەوە ئەوا خوای گەورە بەرەکەت دەخاتە ناو ئەو کڕین و فرۆشتنەوە، بەڵام ئەگەر درۆیان کرد و لە یەکتر شتیان شاردەوە ئەوا بەرەکەت لەو کڕین و فرۆشتنەدا نامێنیٚ)).

جا ئەگەر راست بکەی — ئەی برای بازرگان — ئەوا بەرەکەت دەرژێتە سەر تۆ و کڕیاردا، کەواتە بۆ بازرگانی بەرەکەتی تێدا نەماوە؟بەرەکەت نەماوە بەهۆی ساختە و غەش و درۆ و خیانەتەوە!! نابێت بە هیچ شێوەیەك بڵێیت: من دەمەوێت کەسابەت بکەم ئیتر بە هەر شێوەیەك بێت کێشە نییە، هەرچەندە بە دڵنیاییەوە بزانم کەوا کەرەستەکەم کەم و کوورییەکی ترسناکی تێدایە کە من بانگەشەی بۆ دەکەم بەڵام بە هەموو شێوەیەك دەمەوێت ئەم کەم و کوورییە لە کڕیارەکە بشارمەوە تەنها بۆ ئەوەی کەرەستەکە ببات و بڕوات!! ئەی لە پاش ئەوە چی براکەم؟ سوێند بە خوا هەرگیز ئەو پارەیە هیچ سوودێکی لیٚ نابینی کە لە ڕێگای غەش و ساختەوە پەیدات کردووە، هەرچەندە لە مێشکی خۆتتدا وا دابنێیت کەوا لە دونیادا سوودی لیٚ دەبینی ئەوا باش بزانە کەوا پرسیارت لیٚ دەکرێت دەربارەی لە بەر دەستی خوادا لە رۆژی دواییدا، هەموو ئەو سەروەت و سامانە بۆ وەرەسەکانت بە جیٚی دەهێڵی— هەروەکو چۆن ئێستا روونی دەکەمەوە بە پشتیوانی خوا لە کاتی باس کردنی نیشانەیەکی تری ترسناکدا لە نیشانەکانی قیامەت کەوا بە شێوەیەکی غەمگین بڵاوەی کردووە و لا حول ولا قوە الا بالله...

لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هریرە)ەوە:

((أن رسول اللهﷺ مر علی صبرة طعام فأدخل یده فیها، فنالت أصابعه بللا...))

واتە: پێغەمبەری خواﷺ بە تەنیشت دەفرێکی خواردنا تێپەڕی دەستی خستە ناوییەوە بۆیە پەنجەکانی تەڕ بوو...))وە ئەمە پێی دەڵێن (توشیش الأقفاص) دەبینی سەرەوەی سنوقەکە کە نمایش کراوە و لە تۆ وە دیارە شتی باش و چاکە بەڵام ئەگەر تەماشای خوارەوەی بکەی ئەوا...إنا لله و إنا إلیه راجعون...!! بۆ ئەم جۆرە ساختە و غەشە دەکەن ئەی بازرگانان؟ئێمە دەمانەوێت ئەم کاروان و

١ـ أخرجه مسلم، کتاب الإیمان، باب قول النبي ﷺ: ((من غشنا فلیس منا)) (١٠٢).

ڕەوشــت و ئاکارانـــەمان ڕاســت بکەینـــەوە بـــە کتێبەکـــەی خـــوا و ســـوننەتی پێغەمبەرەکەیﷺ ، بۆ ئەوەی دونیامان خۆش بێت، ببینە ئەوانەی کە لـە دونیـا و دوا ڕۆژدا بەختیارن... داوا لە خوا دەکـەم کـە ببینـە ئـەهلی خۆشـگوزرانی دونیـا و دوارۆژ ...

جا کاتێ پێغەمبەری ئەکرەمﷺ ئەو خواردنەی بینی لە ڕواڵەتدا باش و جوانە و دەستی درێژ کرد بۆ خوارەوەی بینی پەنجەکانی تـەڕ بـوو ..((فقـال: " مـا هـذا یـا صاحب الطعام؟" قال أصابته السماء یا رسـول الله ﷺ ، قـال: " أفـلا جعلتـه فـوق الطعام کي یراه الناس، من غش فلـیس مـني))، واتـە: فـەرمووی: ئەمـە چییە ئـەی خـاوەنی ئـەم خواردنـە؟ گـوتی: ئـەوە بـارانی بـە سـەردا بـاریوە ئـەی پێغەمبـەری خواﷺ ... فەرمووی: ئەی بۆ لە سەرەوەی خواردنەکە دات نەنا بۆ ئـەوەی خـەڵکی بیبینێ ! باش بزانە کەوا هەرکەسێ ساختە و غەش بکات ئەوا لە ئێمە نییە)).

هەموو ڕەوانبێژانی سەر زەوی ناتوانن—ئەگەر کۆ ببنەوە — بەو مانا گەورەیە و ئەو چەند وشە کەمە و بەو شێوە جوان دەرببـڕن — صـەڵات و سـەلام لەسـەر ئـەو کەسەی کـە خـوای گـەورە ئەوپـەڕی ڕەوانبێـژی پـێ بەخـشیوە — ئەمـە بەرنامـەی پێغەمبەرایەتییە کە هەموو سەر زەوی شاد دەکات لە دونیا و دوارۆژدا.

جا ئەی برای بازرگان ... ڕاست بکە و هـەموو کـەم و کوورییـەکانی کەرەسـتە و بازرگانییەکەت ڕوون بکەرەوە، بۆ ئەوەی خەڵکی ببینن، جا کڕیار دەتوانێت نرخی ئەو کەرەستەیە بە پێی ئەو کەم و کوورییە دیاری بکات، بەڵکو تۆ ڕوونی بکـەرەوە بۆی و خراپەکان دەربهێنە، لە گەڵ خوای خۆتدا ڕاست بکە بۆ ئەوەی خوای گـەورە بەرەکـەت بخاتـە نـاو بازرگانییەکەتـەوە، لـە بـەر ئـەوە هـیچ سەرسـام مەبـە کـەوا بازرگانی ڕاستگۆ لە گەڵ پێغەمبەری خواداﷺ دەبێـت لـە بەهەشـتدا، هـەروەکو لـە (سـنن ابـن ماجـە)[1] و جگـە لـەو هـاتووە لـە فـەرموودەی (ابـن عمـر)ەوە دەڵێـت:

---

١ ـ أخرجه عبد بن حمید (٩٦٦)، والدارمي (٢٥٣٩)، والترمذي کتاب البیوع ((باب ما جاء في التجار و تسمیة النبي ﷺ إیاهم (١٢٠٩) من حدیث أبي سعید الخدري، وفي سنده انقطاع، ولکن یقویه حدیث ابن عمر الذي رواه ابن ماجه، کتاب التجارات ((باب الحث علی المکاسب)) (٢١٣٩)، والطبراني في ((الکبیر)) (٥٧٧) و ((الأوسط)) (٧٦٠٧)، والحاکم (٥ / ٢٤٣) والدار قطني (٢٨٤٩)، والبیهقي (٥/ ٢٦٦)، وصححه لغیره العلامة الألباني في ((الصحیحة)) (٣٤٥٣) و ((صحیح الترغیب)) (١٧٨٢، ١٧٨٣).

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((التـاجر الأمـين الـصدوق المسلم مـع الـشهداء يـوم القيامة)) ، واتە: بازرگانی دەست پـاکی راسـتگۆی موسـڵمان لـە رۆژی قیامەتـدا لـە گەڵ شەهیداندا دەبێت)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە (الترمذي) ریوایەتی کردووە لـە فـەرموودەی (أبـی سـعید الخدری)ەوە: ((مع النبيين و والصديقين و الـشهداء))، واتـە: لـە گـەڵ پێغەمبـەران و راستگۆیان و شەهیداندا دەبێت)).

بە ڕاستی پێگە و جێگەیەکـە هـەرگیز وەسـف ناکرێـت، ڕەنگـە جـاری وا هـەبێت بازرگانێك ببینی لە خوا ناترسێت و ساختە لە گەڵ خەڵکیـدا دەکـات، بۆیـە دەبـینی کەرەسـتەیەك دەفرۆشـێت لـە سـەری نوسـیوە: (لـە یابـان دروسـت کـراوە)کەچـی خۆیـشی بـە دڵنیاییـەوە دەزانێـت لـە یابـان دروسـت نـەکراوە، ئـەم کەرەسـتەیە نرخەکـەی سـەد جونەیهـە چـونکە کەرەسـتەیەکی ئەصـلییە، لـە راسـتیدا کەرەستەیەکی ساختەیە و کە تـەنها دە جونەیـە ناهێنێت و ئـەو بـە سـەد جونەیـە دەیفرۆشێت! ! ! سویند بە خوا ئەو سامانە هەرگیز سوودی لـێ نـابینی لـە دونیـا و دوارۆژیشدا.

ئەی بازرگانان ... تۆ بۆ کێ کار دەکـەی؟ ئـەی کۆتاییەکـە چییە؟ دڵنیابـە کـە دەمریت! منیش دەمرم! ئەو سـەروەت و سـامانە بـۆ وەرەسـە بـە جـێ دەهـێڵین، ئەوان بە بەختیارییەوە پێوەی دەژین، تۆی بەستەزمان کە شەو و رۆژ نەدەخەوتی دەربارەی ئەو سامانە پرسیارت لێ دەکرێـت، لـە کـوێ هێنـات و لـە کـوێ خـەرجت کرد؟؟ هەروەکو خۆشەویستمان ﷺ دەفەرموێت: ((لا تزول قدما عبد حتى يسأل عـن عمره فيما أفناه، وعن علمه فيم فعل، وعن مالـه مـن أيـن اكتـسبه وفيمـا أنفقـه، وعـن جسمه فيم أبلاه))،[1] واتە: هەردوو پێی بەندە لە قیامەتـدا ناجوڵێتـەوە و هـەنگاوێك نانێت تاکو دەربارەی چوار شت پرسیاری لێ نەکرێت، تەمەنەکەی چۆن بـە سـەری

١ـ أخرجه الترمذي، كتاب صفة القيامة عـن رسـول الله ((باب في القيامة)) (٢٤١٧)، والـدارمي (٥٤٣)، وأبـو يعلى في ((مسنده)) (٧٤٣٤)، وابن ابي الدنيا في ((إصلاح المال)) (٣٠)، وأبو نعيم في ((الحلية)) (١٠ / ٢٣٢) مـن حديث أبي برزة الأسلمي رضي الله عنه، وصححه لشواهد الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٢/ ٦٢٩).

برد، زانستەکەی چی کاریکی پێی کرد، سامانەکەی چۆن پەیدای کرد و چۆن خەرجی کرد، جەستەکەی چۆن دایهێناو و رزاندی (واتە: بەکاری هێنا).

هیچ کێشە نییە لە ئیسلامدا قازانجێك دیاری بکەیت، لەم قازانجە تەقوا و بەزەییت بە خەڵکانی تردا و رادەی رازی بوونت دیاری دەکات .داوا لە خوا دەکەم کە رزق و رۆزی ئێمە و ئێوە فراوان بکات، رازی بوون بە قسمەتی ئێمە و ئێوە بکات، جا رازی بوون چەند جوانە و قەناعەت چەند مەزنە ! !

النَّفسُ تَجزَعُ أن تكونَ فَقيرَةً والفقرُ خَيرٌ مِن غِنَى يُطغِيهَا
وَغِنَى النفُوسِ هُوَ الكَفَافُ فَإن أبَتْ فجميعُ ما فى الأرضِ لا يكفيهَا
هَى القَنَاعةُ فالزَمْهَا تَكُنْ مَلكاً لَو لَم تَكُنْ لَكَ إلاَّ رَاحةُ البدنِ
وأنْظُر لمِن مَلَكَ الدُّنيا بأجْمَعِهَا هَل رَاحَ مِنْهَا بِغَيرِ الطيب والكَفَنِ

واتە: نەفس شپرز دەبێت کاتێ هەژار دەبێت، هەژاری چاکترە لە دەوڵەمەندییەك زاڵ بێت بە سەریدا، دەوڵەمەندی نەفسەکان ئەوەیە بژێوی رۆژانەت هەبێ، ئەگەر رازی نەبوو ئەوا هەموو سەر زەوی بەشی ناکات، ئەوە رازی بوونە و دەستی پێوە بگری دەبیتە پادشا، ئەگەر هیچ شتێکت نەبێت تەنها ئارامی جەستەت، تەماشای ئەوانە بکە کە بوونە خاوەنی هەموو دونیا، ئایا جگە لە بۆن و کفن هیچی تریان لە گەڵ خۆیاندا برد؟.

ئەوە(هارون الرشید)ە، ئەو سەرکردەیەکی دادپەروەر بوو ساڵێك غەزای دەکرد لە پێناوی خوادا و ساڵێك حەجی دەرکرد... کە بە هەورەکەی دەگوت کاتێ لە چەقی ئاسماندا بوایە پێی دەگوت: ئەی هەورەکە.. لە هەر کوێیەك دەباری بە ئارەزووی خۆت ببارە، دڵنیابە کە داهاتەکەت هەر دەگەڕێتەوە بۆ لای خۆم انشاء الله ..)) مەبەستی فراوانی موڵك و دەوڵەتەکەیەتی لە سەردەمی خۆیدا — رەحمەتی خوای لێ بێت — لە گەڵ ئەوەیشدا کاتێ لەسەر جێگەی مردن کەوت دەستی بە گریان کرد و فەرمووی: ﴿مَآ أَغۡنَىٰ عَنِّي مَالِيَهۡۜ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلۡطَٰنِيَهۡ﴾ الحاقة ٢٨_ ٢٩، واتە: دارایی و ماڵەکەم هیچ کەڵکێکی پێ نەگەیاندم بۆ ئەم رۆژەم.(٢٨) ئەو موڵك و

دەسەڵاتەی بووم لـە دەس چوو نـە ڕشتەم نـە پایەوپلـەم، هیـچیان نـەیان تـوانی تۆزقاڵەیـەك ئـارامم بکەنـەوە (٢٩))). کـوا سـەروەت و سـامان؟ کـوا دەسـەڵات و سوڵتان؟ کوا موڵکەکان؟ ئەمجار گوتی: دەمەوێت ئـەو گـۆڕە ببینـم کـە لـە ناویـدا دەنێژرێم، ئەوانیش هەڵیان گرت بۆ لای گۆڕەکەی و ئەویش تەماشای کرد و دەستی بە گریان کرد و فەرمووی: ((ئەی ئەو کەسەی کە هەرگیز موڵکەکەی لە نـاو ناچـێت ڕەحم بکە لەو کەسەی کە موڵکەکەی لە ناوچوو ..))[١].

بە ڕاستی (هارون الرشید) لە کۆشك و تەلارەکانەوە گوێزرایەوە بۆ گۆڕەکان، لـە جێگەی خۆشی خەوتنەوە بۆ گڵکۆکان وە لە یاری کردن لە گەڵ کەنیزەك و منـداڵی جواندا بۆ دەرهاوسێتی کرم و مار، سوێند بە خوا ئەگەر بە جوانی بـیر لـەم قـسەیە بکەیتەوە ئەوا ڕێڕەوت دەگۆڕدرێت، چـونکە دونیـا هەرچـەندە درێـژە بکێـشێ ئـەوا هـەر کورتــە، هەرچـەندە خـۆی بـە مـەزن بزانێـت ئـەوا سـووك و ریـسوایە، چـونکە شەوگار هەرچەندە درێژە بکێشێت ئەوا هەر دەبێ شەبەق دەرکەوێت، ئەگەر تەمەن هەرچەندە درێژە بکێشێ ئەوا هەر دەبێ بچیتە ناو گۆڕەوە، دڵنیا بە کە بـە نـەمری لـە دونیـادا نامێنیتـەوە، ئەگـەر تـەنها کەسـێك بـە نـەمری تێـدا بمایەتـەوە ئـەوا خۆشەویست هەڵبژێردراو دەبووﷺ.

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿ وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِن مِّتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ ﴾ الأنبياء: ٣٤، واتە: ئێمە پێش لە تۆ وامان نـەکرد مرۆیـەك نـەمرێ ئایـا ئەگەر تۆ بمری، ئەوانە ژیانی هەتا هەتاییان دەبێ؟! نە، هەرگیز شتی وا نییە)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ﴾، واتە: هەموو کەسێك بـێ جیاوازی تامی مردن دەچێژێ.)).

١ـ انظر: ((إحياء علوم الدين)) (٤ /٤٨١)، و ((تاريخ الخلفاء)) للسيوطي (٢٦٨)، و ((تاريخ بغداد)) ((١٤ / ١٩)) للخطيب، و((تاريخ الإسلام))للذهبي (١٦٣٢، ١٨٣٧، ١٨٣٨))، و((البداية والنهاية)) (١٠ / ٣١٠).

* وروى ابن أبي الدنيا في ((المحتضرين)) (١١٧) عن عبدالله بن بسطام قال: ((احتضر بعـض الملـوك فجعـل يقول: يا من لا يزول ملكه أرحم من قد زال ملكه)).

ئەگـەر ئـەو کورسـییە بـۆ خـەڵکی تـر بـەردەوام بوایـە ئـەوا دڵنیابـە بـە تـۆ نەدەگەیشت، سوێند بە خوا هیچ کەسێك بە نەمری تێدا نامێنێتەوە.

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ الرحمن: ٢٧، واتە: هەرچی بە سەر پشتی زەوییەوەیە هـەر هـەموو لـە نێــو دەچــێ .(٢٦) تــەنها ڕووی پــەروەردگاری خــاوەن شــکۆ و کەرەمکــەرت دەمێنێتەوە (٢٧))). بۆیە لـەم دونیایـە بـۆ خـۆت دار بڕوێنـە بـۆ ئـەوەی لـەوێ بـە بەختیاری و عیززەت و کەرامەتەوە دروێنەی بکەیت، داوا لە خـوا دەکـەم کـە مـن و ئێوە بگێڕێ لە ئەهلی خۆشحاڵی لەدونیاو قیامەتدا.

براکەم: بازرگانی بە سپاردەو شەرەفەوە ئەنجام بدە، جـا ئـەو بازرگانییـە هـەر بازرگانییـەك بێـت، هـەموو حـەقێکی خـوای تێـدا بـدە و هـەرگیز ڕەزیلـی مەکـە و ئەوەشت لە بیر نەچێت کەوا ئەو ڕزق و ڕۆزییەی تـۆ لـە فـەزڵ و چـاکەی خوایـە بـە سەرتەوە، چونکە تۆ کەسێکی هـەژار بوویـت و خـوای گـەورە دەوڵەمەنـدی کـردی، خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ فاطر: ١٥، واتە: ئەی خەڵکینە ! ئێوە هەژارن و نیازتـان بـە خـوا هەیـە، ئەو بێ نیاز و سوپاسکراوە هەرچەندە خەڵکی ململانێ بکات(١٥)).

تاکو دوێنی تۆ کەسێکی هەژار بوویت و ئێستا خوای گەورە بە فەزڵی خـۆی ئـەو نیعمەتەی بە سەرتدا ڕژاندووە و ڕزق و ڕۆزی لە سەرت فراوان کردووە، بۆیە حـەقی خوای باڵا دەست بدە و هـەرگیز هـەژاران و نـەدارانت لـە بـیر نەچێت، داوا لـە خـوا دەکەم کە فەزڵی خۆی زیاتر بە سەرتدا بڕێژێ .

بە جوانی بیر لەم فەرموودە مەزنە بکەرەوە، کـە پێویسـتە هـەردەم دوو بـارەی بکەینەوە و هەرگیز لە دووبارە کردنـەوەی بێـزار نـەبین و فەرموودەکـە لـە هـەردوو کتـێبی (صـحیح)[١] دا هـاتووە لـە فـەرموودەی (أبـو هريـرە)وە کـەوا پێغەمبـەری

١ـ أخرجه البخاري، كتاب أحاديث الأنبياء، بـاب حـديث أبـرص و أعمـى و أقـرع في بـني إسـرائيل (٣٤٦٤)، ومسلم، كتاب ((الزهد والرقائق)) (٢٩٦٤).

ئەکرەمﷺ فەرموویەتی: ((إن ثلاثة في بني إسرائيل: أبرص وأقرع وأعمى، فأراد الله عز وجل أن يبتليهم، فبعث إليهم ملكا، فأتى الأبرص، فقال له: أي شيء أحب إليك؟ قال: لون حسن، وجلد حسن، ويذهب عني الذي قد قذرني الناس))، واته: سێ کەس هەبوون لە بەنی ئیسرائیلدا، گەڕێك و کەچەڵێك و نابینایەك، خوای گەورە ویستی تاقیان بکاتەوە، بۆیە فریشتەیەکی بۆ ڕەوانە کردن و ئەویش هات بۆ لای کابرای گەڕ و پێی گوت: چی شتێك لای تۆ لە هەموو شتێك خۆشەویسترە ؟(واته: ئاوات بخوازە) گوتی: ڕەنگێکی جوان و پێستێکی جوان و ئەوەی کە بە هۆیەوە خەڵکی بێزم لێ دەکەنەوە لە سەرم نەمێنی و چاك ببمەوە)) ئەمە ئاواتێکە و لە جێی خۆیدایە چونکە ئەو توشی نەخۆشی گەڕی بووە، بۆیە داوای لە خوا کرد کە شیفای بدات و پێستێکی جوانی پێ ببەخشێ، ئەم بەڵایەی کە بە هۆیەوە خەڵکی لێی دوور کەوتوونەتەوە لە سەری نەمێنێ. ((قال: فمسحه فذهب عنه قذره، وأعطي لونا حسنا، وجلدا حسنا))، واته: گوتی: بە دەستەکانی سڕی و ئەویش چاك بووەوەو بێزێکەی نەما و ڕەنگێکی جوان و پێستێکی جوانی پێ بەخشرا)) خوای گەورە چارەسەری کرد و چاك بووەوە.

لە گەڵ مندا بیر لەم فەرموودەیە بکەرەوە کە (أحمد و أبو داود)[1] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (أبي رمثة) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((الله الطبيب)) واته: خوا پزیشکە)، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِذَا مَرِضۡتُ فَهُوَ يَشۡفِينِ﴾ الشعراء: ٨٠، واته: کاتێ نەخۆش کەوتم، ئەو شیفام ئەدا و هێزی شیفا هەر ئەو دروستی ئەکات)).

تۆ دەچیت بۆ لای پزیشکێك لە پزیشکەکان بۆ ئەوەی هۆکارەکان بگریتە دەست ئەگینا چارەسەر بە دەستی خوای باڵا دەستە، ئەوەیشە بزانە کەوا خوای گەورە هیچ نەخۆشییەکی دانەناوە ئیللا چارەسەرەکەی بۆ داناوە بۆیە چارەسەر بگرنە

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢ / ٢٢٦، ٢٢٧) (٤/١٦٣)، وأبو داود كتاب الترجل باب في ((الخضاب)) (٤٢٠٧)، والحميدي (٣٨٢/٢)، والطبراني في الكبير (٢٧٩/٢٢)، وصححه الشيخ الألباني على شرط مسلم في ((الصحيحة)) (١٥٣٧).

بەر، بەڵام دڵت پەیوەست مەکە بە هۆکارەکەوە، باش بزانە کەوا هۆکارەکان بە تەنها نە زیانیان هەیە و نەقازانج، رزقش نادەن و رزقش ناگرنەوە ئیللا بە دەستی خوای باڵا دەست نەبێت، خودایە ... داوات لێ دەکەم لەم کات و ساتە پیرۆزەدا کە بە چارەسەرەکەی خۆت چارەسەر دابەزێنە سەر نەخۆشی موسڵمانان و رەحمەت و بەرەکەتی خۆت بکەیتە هۆی نەمانی هەموو ئازار و ناخۆشییەکانیان... یا أرحم الراحمین.

((ثم قال الملك للأبرص: فأي المال أحب إليك ؟))، واتە: ئەمجار فریشتەکە بە کابرای گەڕی گوت: حەز لە چی جۆرە سامانێك دەکەیت ؟))، ((قال: الإبل)) واتە: حوشتر))، خۆشەویستمانﷺ دەفەرموێت: ((فأعطي ناقة عشراء)) ثم قال الملك: ((بارك الله لك فيها)) واتە: حوشترێکی ئاوسی پێ درا (عشراء: ئەو وشترانەیە کە دە مانگ یان هەشت مانگ بە سەر ئاوس بوونیاندا تێپەڕیوە) ئەمجار فریشتەکە گوتی: خوای گەورە بەرەکەت بخاتە سامانەکەتەوە)) بۆیە بەرەکەت رژا بە سەریدا وە ئەگەر دەتەوێ بڵێ: بەرەکەت بەرەکەتی کرد، ئەمجار فریشتەکە چوو بۆ لای کابرای دووەم – ((فأتى الأقرع، فقال: أي شيء أحب إليك؟ قال: شعر حسن، ويذهب عني هذا الذي قد قذرني الناس، قال: فمسحه فذهب عنه وأعطي شعرا حسنا، قال: فأي المال أحب إليك؟ قال: البقر، قال: فأعطي بقرة حاملا، فقال: بارك الله لك فيها))، واتە: ئەمجار چوو بۆ لای کابرای کەچەڵ و گوتی: چی شتێك لای تۆ لە هەموو شتێك خۆشەویسترە؟ گوتی: قژێکی جوان و ئەوەی کە بە هۆیەوە خەڵکی بێزم لێ دەکەنەوە نەمێنێ، ئەویش بە دەستەکانی سڕی و ئەویش چاك بووەوەو قژێکی جوانی پێ بەخشرا، گوتی: حەز لە چی جۆرە سامانێك دەکەیت؟ گوتی: مانگا (چێڵ)، گوتی: ئەویش مانگایەکی ئاوسی پێ درا و گوتی: خوای گەورە بەرەکەت بخاتە ناو سامانەکەتەوە)) وازی لێ هێنا و بە جێی هێشت، ئەمجار فریشتەکە چوو بۆ لای کابرای سێیەم – ((فأتى الأعمى،فقال: أي شيء أحب إليك؟ قال: أن يرد الله إلي بصري فأبصر به الناس، قال: فمسحه فرد الله إليه بصره)) واتە: ئەمجار چوو بۆ لای کابرای نابینا و گوتی: چی شتێك لای تۆ لە هەموو شتێك

خۆشەویستره؟ گوتی: خوای گەوره چاوەکانم بۆ بگێڕێتەوه و خەڵکی پێ ببینم، گوتی: ئەویش سڕی و خوای گەوره چاوەکانی بۆ گەڕاندەوه)) بەڵێ هەموو کارەکان لە سەرەتا و کۆتاییدا هی خوایە و بە دەستی خوایە .

خوای گەوره دەفەرموێت: ﴿وَإِن يَمْسَسْكَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِن يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ﴾ الأنعام: ١٧، واتە: ئەو خوایە دەسەڵاتدارێكی وەهایە ئەگەر تووشی هەر جۆره بەڵاو زیانێكت بكات بە غەیره خۆی هیچ كەسێ ناتوانێ لای ببا، خۆ ئەگەر خێر و چاكەیەكیشت پێ بگەیەنێت دیاره هەر خۆی بە سەر هەموو شتێكا دەسەڵاتداره و حەز لە هەرچی بكا دەتوانێ ئەنجامی بدا)).

يا صاحب الهمّ إن الهمّ منفرج	أبـشر بخـير فـإن الفـارج الله
وإذا بليـت فثـق بـالله وارض بـه	إن الـذى يكـشف البلـوى هـو الله
الله يحـدث بعـد العسر ميسرة	لا تجــزعن فــإن الخــالق الله
والله مـا لـک غـير الله مـن أحـد	فحـسبک الله فی کـل لـک الله

واتە: ئەی خاوەن خەم و پەژاره بزانە كە خەم نامێنی و دەڕوات، موژدە بێ لێت بە خەیرێك چونكە ئەوەی كێشەكان ناهێڵێ تەنها خودایە، ئەگەر توشی بەڵایەك بویت ئەوا باوەڕت بە خوا هەبێت و بە قەدەری ئەو ڕازی بە، چونكە ئەوەی بەڵاكان لادەدات تەنها خودایە، خوای گەوره لە پاش هەموو تەنگانەیەك خۆشی دەهێنێ، هیچ بێزار مەبە چونكە دروستكەرمان تەنها خودایە، سوێند بە خوا جگە لە خوا هیچ كەست نییە، بۆیە خودات بەسە لە هەموو شتێكدا تۆ خودات هەیە، داوا لە خوا دەكەم دڵی ئێمە و ئێوە پڕ بكات لە تەقوا و ڕازی بوون وە بمانگەیەنێتە هێدایەت و ڕێنموویی خۆی و هەر خۆی پشت و پەنامانە.

((ثم قال الملك للأعمى: فأي المال أحب إليك؟قال الغنم: فأعطي شاة والدا))، واتە: ئەمجار فریشتەكە بە كابرای نابینای گوت: حەز لە چی جۆره سامانێك دەكەیت؟ گوتی: مەڕ، گوتی: ئەویش مەڕێكی ئاوسی پێدا)) ئەمجار وازی لێ هێناو بە جێی هێشت ((فأنتج هذان وولد هذا))، واتە: ئەو دووانەی پێشوو بەرهەمییان

زیادی کرد و ئەویتر بێچووی زۆری بوو))، ((فکان لهذا واد من الإبل، ولهذا واد من البقر، ولهذا واد من الغنم)) واتە: پاشان ئەمیان پڕ دۆڵێك حوشتری بوو وە ئەمیش پڕ دۆڵێك مانگای بوو ئەویش پڕ دۆڵێك لە مەڕ)، بەڵام ئاگاداری تاقیکردنەوەکان بە، خوایە گیان بمانپارێزەو رزگارمان بکە... ((ثم إنه أتى الأبرص في صورته وهيئته، فقال: رجل مسكين قد انقطعت بي الحبال في سفري، فلا بلاغ لي اليوم إلا بالله ثم بك، أسألك بالذي أعطاك اللون الحسن، والجلد الحسن، والمال، بعيرا أتبلغ عليه في سفري، فقال: الحقوق كثيرة))، واتە: پاشان هات بۆ لای کابرای گەڕ لە شێوە و وێنەی خۆی، گوتی: کابرایەکی هەژارم و هەموو ڕێگاکان لە سەفەرەکەمدا لێ بڕاوە و هیچ دالدەیەکم نییە تەنها لای خوا و ئەمجار لای تۆ نەبێت بۆیە داوات لێ دەکەم لە بەر خاتری ئەو کەسەی ئەو ڕەنگە جوانە و ئەو پێستە جوانە و ئەو سامانەی پێداوی کە وشترێکم پێ بدە بۆ ئەوەی لە سەفەرکەمدا بە کاری بیهێنم، ئەویش گوتی: خەڵکی رەواتر زۆرن)).

ئا بەم شێوەیە مرۆڤەکان بنەڕەتی خۆیان لە بیر دەچێت! هەژاری و لاوازی و بێ دەسەڵاتی خۆی لە بیر دەچێت! جا ئەمەیشە بە ڕاستی کارەساتە. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلۡكَرِيمِ﴾ الإنفطار:٦، واتە: ئەی ئادەمیزاد...! چی تۆی تەفرە و فریوداو بەرامبەر بە پەروەردگاری بەخشندەت کافر بوویت لە گەڵ ئەو هەموو نیعمەت و بەخششانەدا ؟)) ئایا هەژاری خۆت لە بیر چوو؟ ئایا ئەصل و بنەڕەتی خۆت لە بیر چوو؟ ئایا نەفامی خۆتت لە بیر چوو؟.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلۡفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلۡغَنِيُّ ٱلۡحَمِيدُ﴾فاطر: ١٥، واتە: ئەی خەڵکینە! ئێوە هەژارن و نیازتان بە خوا هەیە، ئەو بێ نیاز و سوپاسکراوە هەرچەندە خەڵکی ململانێ بکات)).

هەر کەسێك خودای خۆی ناسی ئەوا خۆیشی دەناسێ، ئەگەر هەر کەسێك خودای خۆی بە دەوڵەمەندێکی ڕەها ناسی ئەوا خۆی بە هەژارێکی ڕەها دەناسێ... هەر کەسێ خواکەی خۆی بە عیززەتێکی تەواوەوە ناسی ئەوا خۆی بە

زەلیلێکی تـەواوەوە دەناسـێ، هـەر کەسـێ خواکـەی خـۆی بـە خـاوەن هێزێکـی تەواوەوە ناسی ئەوا خۆی بـە لاوازێکـی تـەواوەوە دەناسـێ . سـوێند بـە خـوا هـیچ دروستکراوێك لەسـەر ڕووی زەویـدا خـاوەنی هـیچ شـتێك نییـە، ئـەوەی کـە خـوای گەورە پێی بەخشیوی لەو هـەموو نـاز و نیعمـەت و بازرگانییـە و ئـەو هـەموو ڕزق و ڕۆزییە لە فەزڵ و چاکە و منەتی خوایە بە سەرتەوە و هەموو ئەوانە پێویـستیان بـە سوپاسگوزارییە، سوپاسگوزاریش تەنها وشەیەك نییە و تـەنها ماچێکی دەسـتەکان نییـە ! نـەخێر هـەرگیز وا نییـە . خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿ٱعۡمَلُوٓاْ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكۡرٗا﴾ سبأ: ١٣، واتە: وتمان: ئەی بنەماڵەی داوود ﷺ! سوپاسگوزاری بکـەن لـە بەرامبەر ئەو هەموو بەهرانەدا ڕشتوومە بە سەرتاندا)) بۆیـە ئامـان هـەرگیز هـەژاری خۆت و فەزڵی خوات بە سەرەوە لە بیر نەچێت، کاتێ کابرا گـوتی: خـەڵکی ڕەواتـر زۆرن، فریشتەکە پێی گوت: ((کـأني أعرفـك، ألم تكـن أبـرص يقـذرك النـاس، فقـيرا فأعطاك الله؟ فقال: إنمـا ورثـت هـذا المـال كـابرا عـن كـابر))، فقـال: إن كنـت كاذبـا فصيرك الله إلى مـا كنـت))، واتـە: دەڵێـی مـن تـۆ دەناسـم؟ ئایـا تـۆ کەسـێکی گـەڕ نەبوویت و خەڵکی بێزی لێـت دەکردەوە، هەژار بوویت و خوا پێی بەخشی؟ گـوتی: بەڵکو من ئەم سـامانەم لـە باوبـاپیرە گـەورە بەرێزەکانـەوە و ئـەوانیش لـە گـەورە بـەرێزەکان بـۆم بـە جـێ مـاوە)) (تەمـشای ئـەم نکۆڵییـە بکـە) گـوتی: ئەگـەر درۆ دەکەیت ئەوا خوای گەورە بتگێڕێتەوە سەر حاڵی جـاران)) جـا وەکـو پێـشووی لـێ هاتەوە ولا حول ولا قوة الا بالله. هـەروەکو چـۆن خـوای گـەورە لـە جـاری یەکەمـدا وڵامی دوعای فریشتەکەی دایەوە ئەوا لە جاری دووەمیشدا وڵامی دوعاکەی دایەوە، بۆیە وەکو جارانی لێ هاتەوە و هەموو شتێکی لە دەست دا: پێستی جوان، دیمەنی جـوان جـارێکی تـر توشـی نەخۆشـی گـەڕی بـووەوە وە هـەموو حوشـترەکانی لـە دەستدا! ! بۆیە ئاگادارت دەکەمەوە لە سامانی حەرام، چونکە سـەروەت و سـامان وەکـو سـێبەرێك وایـە و نـامێنێ، وەکـو قەرزێکـە و دەبـێ بگێڕدرێتـەوە، ئاگـاداری خواردنی سامانی هەتیوان بە، ئاگاداری ئەوە بەهەرگیز سامانی خەڵکی بە ساختە و ناڕەوا مەخۆ، هەرگیز قۆرخی بازار مەکە، بۆئەوەی زاڵ بیت بە سەر نرخی بازاردا و

خوێنی هەژاران و نەداران بمژێت! ئێستا لە ناو خەڵکیدا کەسی وا هەیە ئەگەر تاکو ماوە لە ژیاندا پارەی (بنکنوت) بخوات ئەوا ئەو سامانە تەواو نابێت! ولا حول ولا قوة الا بالله، سوێند بە خوا هەرگیز ئەو سامانە سوودی لێ نابینێت و هەمووی بۆ وەرەسەکەت بە جێ دەهێڵێ، لێرەدا هەندێ کەس هەن قسەی ترسناك دەکەن و دەڵێن: ئەگەر خوا لە فلان کەس ڕازی نەبوایە ئەوا ڕزقی فراوان نەدەکردەوە! بەڵگەی ڕازی بوونی خوا لەسەر فلان ئەوەیە کە بەو هەموو سامانە ڕێزداری کردووە!! جا من دەڵێم: نەخێر... براکەم... ئەمە بەڵگە نییە، ئایا تۆ (قارون) ت لە بیر چوو؟ ئەوەی کە خوای گەورە بە شێوەیەکی وا سەروەت و سامانی پێدابوو کە هەرگیز هیچ عەقڵێك باوەڕ ناکات . بیهێنە پێش چاوی خۆت کۆمەڵێك گەنجی بەهێز ناتوانن کلیلی گەنجینەکانی قارون هەڵبگرن!! لێرەدا قارون قسەکەی کابرای گەڕی گوت بەڵام بە دەستەواژەیەکی قارونییانە کاتێ یادی خرایەوە بەو فەزڵەی خوای گەورە بە سەرییەوە و بەو هەموو نیعمەتانە، ئەو قسەیەکی زۆر پیسی گوت کە لەسەر زمانی زۆربەی خەڵکی دووبارە دەکرێتەوە: ﴿إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلۡمٍ عِندِيٓۚ﴾ القصص: ٧٨، واتە: قارون گوتی: ئەو ماڵ و سامانە کە من هەمە، هەمووی بە هۆی زانیاری و زانستی خۆمەوە پێم دراوە، واتە هەر خۆم شایستەی ئەوەم).

ئەوە هەمان ئەو قسەیەیە کە ئێستا و لەم سەردەمەدا دووبارە دەکرێتەوە (فن الادارة) واتە: هونەری کارگێری یان هونەری بەڕێوەبردن!) من دەڵێم: زۆر جوانە ئەگەر تۆ هونەری کارگێڕیت هەبێت، بەڵام هەرگیز ئەو کارە مەگێڕەوە بۆ عەقڵی خۆت و فەزڵی خۆت، سوێند بە خوا تۆ لاوازیت، هەموومان هەژارین، خاوەنی هیچ شتێك نین، چونکە ئەوەی پێت دراوە هەمووی لە فەزڵی خوای گەورەیە، بۆیە هەرگیز مەڵێ: ﴿إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلۡمٍ عِندِيٓۚ﴾ هەرگیز مەڵێ: ئەمە هونەری کارگێڕییە! مەڵێ: کارگێڕییەکی یەکلایی کەرەوەیە،! بەڵێ... ئەوەی کە لەسەر تۆیە ببیتە کەسێکی موسڵمانی بەهێزی داهێنەری بەرهەمهێنەری چاك لە هەموو بوارەکانی ژیان، لە هەموو جێگایەکدا لە ژێر سێبەری ئەو ئاسمانەدا، لەسەر هەر

پارچەیەکی ئەم زەوییە، بەڵام هەرگیز فەزڵی خوات لە بیر نەچێت بە سەرتەوە وە بزانە ئەوەی کە تۆ ئێستا تێدای لەو ناز و نیعمەتە هەمووی تەنها فەزڵی خوای بەرز و باڵادەستە ئەو کەسەی کە هەردەم پارە لە ڕێگای حەرامەوە کۆ دەکاتەوە و دەبینی سامانەکەی زیاد دەکات ئەوا نزیککردنەوەیە (استدراج) لە لایەن خوای گەورەوە.

هەروەکو لە(مسند)[1]ەکەی ئیمامی ئەحمەد و جگە لەو هاتووە لە فەرموودەی (عقبەی کوڕی عامر)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إذا رأيت الله يعطي العبد من الدنيا على معاصيه ما يحب، فإنما هو استدراج " ثم تلا رسول الله ﷺ: ﴿ فَلَمَّا نَسُوا۟ مَا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَٰبَ كُلِّ شَىْءٍ حَتَّىٰٓ إِذَا فَرِحُوا۟ بِمَآ أُوتُوٓا۟ أَخَذْنَٰهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ ﴾ الأنعام: ٤٤، واتە: ئەگەر بینیت خوای گەورە نیعمەتەکانی خۆی دەداتە بەندەیەکی لە دونیادا لەسەر سەرپێچییەکانی کە خۆی پێی خۆشە بزانە کەوا ئەوە نزیککردنەوەیە (استدراج) ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ ئەو ئایەتەی خوێندەوە کە دەفەرموێت: ﴿ فَلَمَّا نَسُوا۟ مَا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَٰبَ كُلِّ شَىْءٍ حَتَّىٰٓ إِذَا فَرِحُوا۟ بِمَآ أُوتُوٓا۟ أَخَذْنَٰهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ ﴾ الأنعام: ٤٤، واتە: جا کە ئەو هەموو ئامۆژگارییەیان لە بیرخۆ بردەوە کە لەسەر زمانی پەیامبەران کرابوون ئینجا ئێمەیش بۆ خەفڵاندونیان و وەك (إستدراج) ێکیش، دەروازەی هەموو خێرێکمان بۆ واڵا کردنەوە و رزق و رۆزییەکی فرەمان رشت بە سەریاندا و ئەوانیش خۆشی و نیشوە گرتنی هەتا بەو ماڵ و منداڵەی پێماندابوون دەعیەو فیزگرتنی و لەرێی راست لایاندا ئەوسا ئێمەیش کتوپڕێك قارمان لێ گرتن و ئەوانیش لەو هەموو خۆشگوزرانییە بێ هیوا و نائۆمێد بوون)).

لێرەدا خوای گەورە نەیفەرموو: تۆڵەمان لێیان سەندەوە، نافەرموێت: کردمانە ناخی زەویدا، نافەرموێت: هەموو سامانەکەم لێیان سەندەوە، بەڵکو دەفەرموێت:

---

[1] أخرجه أحمد(٤/١٤٥)، والطبراني في ((الأوسط)) (٩٢٧٢)، والبيهقي في ((الشعب))(٤٥٤٠)، وصححه الشيخ ألألباني في ((الصحيحة)) (٤١٣) و ((صحيح الجامع)) (٥٦١).

((فتحنا عليهم أبواب كل شيء)).

بەڵام... چەندەها کەس هەن ئێستا لە ئیستدراجان لە نێو نیعمەتەکانی خوای گەورەردا و کەچی خۆیشی لێی بێ ئاگایە و نازانێت، چەندەها کەس توشی تاقیکردنەوە هاتوون بە مەدح کردنی خەڵکی و خۆیشی لێی بێ ئاگایە!!

پرسیارە گرنگەکە لێرەدا ئەوەیە: چۆن بزانم ئەو سامانەی ئێستا هەمە ئایا لە نیعمەتەکانی خوایە یان لە تۆڵەسەندنەوەکانییەتی؟ ترمومترێکی جوان و ورد و بچووك دەتوانیت لە گەڵ خۆتدا و لە گیرفانتدا هەڵگریت، دەتوانیت لە هەموو ساتێکدا هەر نیعمەتێکی پێ بپێوێ، خێراکە برا خۆشەویستەکەم ئەو نیعمەتەی کە ئێستا لە بەر دەستتدایە بیهێنە، سەروەت و سامان، خێزان، منداڵ، پلەو پایە، کورسی، رووی کۆمەڵایەتی، لەشساغی، جوانی، دەتوانیت بزانیت ئایا ئەوانە نیعمەتن یان تاقیکردنەوەن، بە سووك و ئاسانی، دەڵێم: ئەگەر ئەو نیعمەتە لە خوا نزیکی کردیتەوە ئەوا سوژدە بۆ خوا بەرە و سوپاسگوزاری بەو بزانە ئەوە نیعمەتە، بزانە ئەوە لە فەزڵی خوایە، ئەگەر ئەو نیعمەتە لە خواردنی حەڵاڵ و لە خوای گەورە دووری کردیتەوە ئەوا باش بزانە کە تاقیکردنەوەیە بەڵام لە پۆشاکی نیعمەتتدایە وە بزانە ئەوە فیتنەیە! لە پۆشاکی بەخشیندایە، ئایا ئەم پلە وپایە لە خوا نزیکی کردمەوە یان دووری کردمەوە؟ بووە هۆی ئەوەی من و نوێژ لە یەك جی بکاتەوە و بووە هۆی ئەوەی من و خەڵکی لە یەك بکات، ئایا من ئەم کورسییەم بە کار هێناوە بۆ نەهێشتنی کێشە لەسەر کێشەداران؟ ئایا ئەم پلە و پایەم بە کار هێناوە بۆ نەهێشتنی خەم لەسەر خەمباران؟ ئایا جێگا و رووە کۆمەڵایەتییەکەم بە کار هێناوە لە جێی خۆیدا؟

تۆ ئەی خوشکی بەڕێزم ئایا پلە و پایەی پیاوەکەت بە کار هێناوە؟ ئایا رووە کۆمەڵایەتی پیاوەکەت بە کار هێناوە بۆ ئەنجامدانی چاکە؟ ئایا هانی دەدەی بۆ ئەنجامدانی کاری چاکە؟

براکەم ... هەموو وزە و تواناکەت بە کار بهێنە، هەموو سەروەت و سامانەکەت، خێزان و کچ و کورەکانت، هەموو ئەوەی کە هەتە بە کاری بهێنە لە پێناوی دینی خوای باڵادەستدا، بە راستی قازانجی راستەقینە لەوێیە وە بە راستی ئەوە کێڵگەی

ڕاستییە، ئەمە ناشتن و ڕواندنی ڕاستەقینەیە، ئەمە چەند قسە و گوتەیەکە لێرەدا هێنامەوە داوا لە خوا دەکەم کە سوودی بۆ ئێمە و ئێوە هەبێت.

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ فەرموودەکەی پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت:

((وأتى الأقرع في صورته، فقال له مثل ما قال لهذا، ورد عليه مثل ما رد على هذا، فقال: إن كنت كاذبا فصيرك الله إلى ما كنت، قال: وأتى الأعمى في صورته وهيئته، فقال: رجل مسكين وابن سبيل انقطعت بي الحبال في سفري، فلا بلاغ لي اليوم إلا بالله، ثم بك، أسألك بالذي رد عليك بصرك شاة أتبلغ بها في سفري، فقال: قد كنت أعمى فرد الله إلي بصري، فخذ ما شئت، ودع ما شئت، فوالله لا أجهدك اليوم شيئا أخذته لله))، واتە: ئەمجار هات بۆ لای کابرای کەچەڵ لەسەر شێوەی خۆی، ئەوەی کە بە کابرای پێشوو گوت بە ئەمیشی گوت، ئەویش وەکو کابرای پێشوو وەڵامی دایەوە، ئەویش گوتی: ئەگەر درۆ دەکەیت ئەوا خوای گەورە بتگێڕێتەوە سەر حاڵی جاران، گوتی: ئەمجار هات بۆ لای کابرای نابینا لەسەر شێوەو دیمەنی خۆی گوتی: کابرایەکی هەژارو ڕێبوارم و هەموو ڕێگاکانم لێ بڕاوە لە سەفەرکەمدا و هیچ دالّدەیەکم نییە تەنها لای خوا و ئەمجار لای تۆ نەبێت بۆیە داوات لێ دەکەم لە بەر خاتری ئەو کەسەی کە چاوەکانی بۆ گێڕایەوە مەڕێکم پێ بدە بۆ ئەوەی لە سەفەرکەمدا بە کاری بهێنم، ئەویش گوتی: من کەسێکی نابینا بووم و خوای گەورە چاوەکانی بۆ گەڕاندمەوە بۆیە هەرچی دەبەی ببە و هەرچی بە جێ دەهێڵی ئەوا بە جێی بهێڵە سوێند بە خوا هەرگیز ڕێگات لێ ناگرم لە بەر خوا هەرچی ببەی))، ئەم کابرایە گەڕایەوە بۆ ڕەسەن و نەژادی خۆی، فەزڵی خوای لە بیر نەچوو بۆیە لە دونیا و دوارۆژدا سەرکەوتوو و بەختیار بوو، گوتی: ((ودع ما شئت، فوالله لا أجهدك اليوم شيئا أخذته لله))، واتە: هەرچی بە جێ دەهێڵی ئەوا بە جێی بهێڵە سوێند بە خوا هەرگیز ڕێگات لێ ناگرم لە بەر خوا هەرچی ببەی))، بۆیە فریشتەکە گوتی: ((أمسك مالك، فإنما ابتليتم، فقد رضي عنك، وسخط على صاحبيك))واتە: دەست بە سامانی خۆتەوە بگرە، بزانە کە ئێوە تاقی کرانەوە، جا خوای گەورە لە تۆ ڕازی بوو وە لە دوو هاوەڵەکەت پەست بوو)).

جا سەروەت و سامان سێبەرێكە و نامێنێ، بۆیە كار بكە و قازانج بكە بەلام بە شەرەف و سپاردە و راستگۆیی یەوە، لە بازرگانییەكەتدا هەموو شتێك روون بكەرەوە و ساختە مەكە، من كابرایەكم ڕەنگە لەم بازرگانییە تێنەگەم بۆیە براكەم تۆ ڕاستم لە گەڵدا بكە... راستیمان دەوێت لە ژیاندا، بە راستی لەم سەردەمەدا مامەڵە كردن پڕ بووە لە تاڵی و ئازار، زۆربەی ئەم ڕێزدارانە دەیانەوێت مامەڵە لە گەڵ ئەهلی سپاردەدا بكەن، لە گەڵ ئەهلی راستگۆییدا لە هەموو بوارەكانی ژیاندا، بەلام كارەكە تەنها ئەوەندەی دەوێت كە وێژدانمان لەو خەوە هەڵسێنین.

پێغەمبەری خواﷺ پرسیار لە هاوەڵانی دەكات- هەروەكو لە (صحیح البخاری)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی كوڕی مسعود)ەوە- پێیان دەفەرموێت: ((أیكم مال وارثه أحب إلیه من ماله؟ قالوا: یا رسول الله، ما منا أحد إلا ماله أحب إلیه. قال ﷺ: ((فإن ماله ما قدم، ومال وارثه ما أخر))، واتە: كام لە ئێوە سامانی میراتگرەكەی لە سامانەكەی خۆی خۆشتر دەوێت؟ فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ هیچ كەسێك لە ئێمە نییە وە هەموومان سامانی خۆمان لا خۆشەویستترە، فەرمووی: كەواتە سامانەكەی خۆی ئەوەیە كە پێشی خۆی دەخات و سامانی میراتگرەكەی ئەوەیە بە جێی دەهێڵێ)).

جا بزانە زۆربەی ئەو سامانانەی كە لە ڕێگای حەرامەوە كۆ دەكرێنەوە بۆ وەرەسە بە جێ دەهێڵرێ، بەندەكە لە بەر دەستی خوای گەورەدا پرسیاری لێ دەكرێت.

لە(صحیح مسلم)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی كوڕی الشخیر)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((یقول ابن آدم: مالي مالي، قال: وهل لك، یا ابن آدم من مالك إلا ما أكلت فأفنیت، أو لبست فأبلیت، أو تصدقت فأمضیت ؟)).

بەڕاستی ئەوە سامانی راستەقینەیە كە لە ڕێگای حەڵاڵەوە كۆت كردووەتەوە... بە ئارەقە و كۆشش و یارمەتی خوای گەورە وە حەقی خوای گەورەت لێ

١ ـ أخرجه البخاري كتاب الرقاق ((باب ما قدم من ماله فهو له)) (٦٤٤٢).
٢ ـ أخرجه مسلم، كتاب ((الزهد والرقائق)) (٢٩٥٨).

دەرهێناوە ئەمە ئەو سامانەیە کە بە هۆیەوە لە دونیا و دوارۆژدا بەختیار دەبێت.

براکانم: حەز دەکەم ئەم بەشە بە هەڵویستێکی جوان کۆتایی پێ بهێنم ڕەنگە لە پێشان باسم کردبێت بەڵام نابێتە کێشە ئەگەر جارێکی تر دووبارەی بکەمەوە، داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە لەسەر گوێڕایەڵی و ڕازی بوونی خۆی بهێڵێ.

کابرایەك لە شاری (المنصورە) دڵی توشی نەخۆشی هاتبوو (خودایە چارەسەری نەخۆشی موسڵمانان بکە) ڕۆیشت بۆ (لندن) بەمەبەستی پشکنین و چارەسەرکردن، پاش تێڕوانینی ئەشیعە و پشکنینەکان پێیان گوت: تۆ پێویستت بە ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکی بە پەلە هەیە بە مەبەستی فراوان کردنی خوێنبەرێك کە پێی دەڵێن: دڵە خوێنبەر (الشريان التاجي)، گوتی: هەرگیز نارازی نیم، ئەمجار داوای یارمەتی کرد لە پزیشك و سەرپەرشتیارانی چارەسەرەکەی کە ڕێگەی بدەن بگەڕێتەوە بۆ میسر، پێی گوتم: بیرم کردەوە بگەڕێمەوە بۆمیسر بۆ ئەوەی وەسێت بکەم وکارەکانم ڕێك بخەم و لەدڵی خۆمدا گوتم: هیچ کەسێك زامنی مردن و ژیان ناکات، جا منیش گەڕامەوە بۆ میسر و هەموو کارەکانم ڕێکخست و هەموو وەزع و حاڵی خۆمم ڕێکخست، پێش ئەوەی سەفەر بکەم بە چەند ڕۆژێکی کەم، لە کاتێکدا من لە گەڵ یەکێ لە هاوەڵانمدا دانیشتووم، تەماشای ڕووی پێشەوەم دەکرد، قەسابێکم بینی، پیرەژنێك سەرنجی ڕاکێشام، هەر کاتێك پارچە ئێسکێك لە دەستی قەسابەکە بەربێتەوە سەر زەوی، یان پارچە بەزێك ئەوا ئەو ئافرەتە هەڵیدەگرێت و لە کیسەیەکی دەنا، جار بە جار تەماشام دەکرد بینیم کارەکەی دووبارە دەبێتەوە، منیش دەرچووم، گوتم: وەرە دایە گیان لێرە چی دەکەیت؟ ئافرەتەکە گوتی: سوێند بە خوا کوڕی شیرینم من خاوەنی شەش کچم بۆ ماوەی هەشت مانگە دەبێت گۆشتیان نەخواردووە، جا منیش ئێستا ئەم پارچە ئێسك و بەزەیان بۆ کۆ دەکەمەوە !! کابرا دەڵێ: بە ڕاستی قسەکانی زۆر کاریگەریان لە سەرم بوو، چونکە ئیمە هەموو ڕۆژێك گۆشت فڕێ دەدەین، بە ئافرەتەکەم گوت: چەند کیلۆ گۆشتت پێویستە؟ گوتی: نیو کیلۆ کوڕی شیرینم.... کابرا دەڵێت: بە قەسابەکەم گوت: دوو کیلۆ گۆشتی بۆ ببڕە، ئەویش دوو کیلۆ گۆشتی بۆ بڕی، دەڵێت: سبحان الله...! لەو کاتەدا کە لە بەر دەستی قەسابەکەدا ڕاوەستابوو

خوای گەورە نایە دڵم و بە قەسابەکەم گوت: ئەم ئافرەتە بەڕێزە هەموو هەفتەیەك دێت بۆ لات تۆیش دوو کیلۆ گۆشتی بدەیە، منیش پارەی یەك ساڵ پێشەکیم پێدا، دەڵێت: سوێند بەخوا ئەی مامۆستا ئافرەتەکە هەردوو ئەژنۆی خستە سەر زەوی و سەری بۆ ئاسمان بەرز کردەوە لە خوای گەورە پاڕایەوە بە چەند وشەیەك، دەڵێت: بە ڕاستی بە چەند وشەیەك دوعای بۆ کردم کە دڵمی لە بن دەرهێنا، خۆم پێ ڕانەگیرا و دەستم بە گریان کرد، تۆیش باش دەزانی کە دوعای دایکە بەڕیزەکان چۆنە، خاوەنی ئەو فیترەتە پاك و بێ گەردانە، پارانەوەیەك دڵەکەکان دەردەهێنێ،سبحان الله! بە گریانەوە گەڕامەوە بۆ لای هاوڕێکەم، لە کاتێکدا ئەو دیمەنە زۆر کاریگەری لە سەرم هەبوو، بەڵام لە ناخمدا هەستم بە سنگ فراوانی و خۆشییەکی زۆر کرد.

گەڕامەوە بۆ ماڵ لەکاتێکدا من کەسێکی دڵ نەخۆشم، گەڕامەوە من زۆر چست و چالاکم، سوێندی بۆ خواردم و گوتی: سوێند بە خوا ئەگەر بە منیان بگوتایە دیوارێك بروخێنە ئەوا دەمڕوخاند، دەڵێت: کاتێك چوومە ژوورەوە بۆ ماڵی خۆم کچەکەم دەرگای بۆ کردمەوە کاتێك تەماشای کرد گوتی: ما شاء الله... ڕووت بە کەسێکی دڵ نەخۆش ناکات!! دەڵێت: منیش بە ئەوم گوت (لە کاتێکدا من دەگریام): سوێند بە خوا کچی خۆم کارێکی ئاوا ڕوویدا، هەموو باسەکەم لە گەڵ پیرەژنەکەدا بۆ گێڕایەوە، دەڵێت: کچەکەشم دەستی بە گریان کرد و سەری بۆ ئاسمان بەرز کردەوەو گوتی: خودایە...! پەروەردگاری ئێمە...! بە چاکبوونەوەی باوکم دڵخۆشمان بکە هەروەکو چۆن باوکم دڵی ئەو پیرەژنە و کچەکانی خۆش کرد، خوای گەورە وڵامی دوعاکانی دایەوە، دەڵێت: سوێند بەخوا ڕۆژی یەکەم و دووەم و سێیەم تێپەڕی هەست بە هیچ ئازارێك ناکەم، هەست بە هیچ دابەزینێك ناکەم!! بەڵام خێزانەکەم سوور بوون لەسەر ئەوەی سەفەر بکەم بۆ لندن بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکە، دەڵێت: منیش لەو کاتەدا دەستم بە گریان کرد، دەڵێی لە پێش ئەوە هەرگیز نەگریاوم، ئەو پزیشکەی کە سەرپەرشتی نەشتەرگەرییەکەی دەکرد بە پەلە پشکنینەکانی بۆ دووبارە دەکردمەوە، کە پشکنینەکەی دووبارەی

کردەوە، تەماشای کردم و گوتی: چی ڕوویداوە؟ زۆر سەرسام بوو و گوتی: هەموو ئەشیعەکانم بۆ ئامادە بکەن، ئەم کابرایە لە فلان جێگەی دڵیدا تەنگییەك هەیە لە خوێنبەرەکانیدا، تکایە ئەشیعەکەی بۆ دووبارە بکەنەوە ئەوانیش دووبارەیان کردەوە بینیان ئەو جێگەیەی کە تەنگە و پێویستی بە نەشتەرگەری هەیە ئێستا بە هیچ شێوەیەك پێویستی پێ نییە!! بۆیە پزیشکەکە هاواری کرد و گوتی: چیت کردووە؟ گوتی: منیش دەستم بە گریان کرد و گوتم: بازرگانیم لە گەڵ خوای باڵادەستدا کرد و ئەویش چارەسەری کردم و شیفای دام.

جا ئەگەر بازرگانییەکە لە گەڵ خوادا بوو ئەوە بازرگانییەکی بە سوود و قازانجە، بۆیە خێراکە لە گەڵ خوادا بازرگانی بکە بە یارمەتی هەژاران و نەداران و هەتیوان و بێوەژنان و قوتابییە هەژارەکانی زانست و زانیاری و ئەو کەسانەی کە تەنها پارووەیەکی خواردن شك نابەن لە فلسطین و عێراق و صومال و ئەفغانستان و سودان و هەموو جێگایەکی، بەڵکو لە گوندەکەی خۆتدا و شار و جێگەکەت، بۆیە خێراکە و پارە ببەخشە و لە گەڵ خوادا بازرگانی بکە.

داوا لە خوا دەکەم هەموو کردەوە چاکەکانی ئێمە و ئێوە وەرگرێت و لە تاوانەکانی من و ئێوە خۆش بێت وە ژیانمان بە ئیمانەوە کۆتایی پێ بهێنێ.

نزیك بوونەوەی بازارەكان و بڵاو بوونەوەی سوو خواردن و خورادنەوەی مەی

لەنیشانەكانی قیامەت ((نزیك بوونەوەی بازارەكـان))ە، جـا پێغەمبـەری خـواﷺ باسی كردووە لە فەرموودەیەكدا كە ئیمامی ئەحمەد ریوایەتی كردووە لە (مـسند)ە كەیدا و جگە لـەو بـە سـەنەدێكی (صـحیح)[1] لـە فـەرموودەی (أبـو هريـرە) وە كـەوا خۆشەویستﷺ فەرموویـەتی: ((لا تقـوم الـساعة حتـى تتقـارب الأسـواق)) واتـە: قیامەت روونادات تاوەكو بازارەكان لە یەك نزیك نەبنەوە)).

ئایا مانای نزیكبوونەوە چییە؟ نزیك بوونەوە دوو مانای هەیە:

مانای یەكەم : بە راستی بازارەكان لە یەك نزیك بوونەتەوە بە هـۆی زۆر بـوون و خێرایـی هۆیـەكانی گواسـتنەوەوە تـۆ ئێـستا دەتوانیـت بـە فـەزڵی خـوا سـواری ئۆتۆمبیلەكەت ببی و بڕۆیت بۆ هەر بازارێك لـە گوندەكـەت یـان لـە شـارەكەت یـان ناوەندەكــەت یــان لــە وڵاتەكەتــدا و لــە هــەمان رۆژدا بگەڕێیتــەوە هەرچــەندە سەفەركردن لە پێشان مرۆڤ ئەو رێگایەی بـە چـەند مـانگێكی دوور و درێـژ دەبـڕی بەڵكو ئێستا دەتوانیت سەفەر بكەیت بۆ نمونە لە وڵاتی میسرەوە بـۆ سعودیە یـان بۆ دوبەی بۆ ئەنجامدانی هەر كارێك و لە هەمان رۆژدا بگەڕێتەوە –ئەگەر بتەوێت – یاخود بۆ رۆژی دواتر، بەڵكو دەتوانیت سەفەر بكەیت بۆ هەر وڵاتێكی جیهان وە لـە چەند رۆژێكی كەمدا بگەڕێیتەوە كەچی لە پێشان ئـەو رێگایانـە بـە چـەند مانگێك دەبڕا بەڵكو بە چەندساڵێك بەڵام ئێستا و لەم سەردەمەدا بازارەكـان بـەم شـێوەیە لە یەك نزیك بونەتەوە.

ئەمەیشە بورصەی جیهانییە، ئێستا دەتوانیت نرخی هـەر شـمـەكێك بزانیـت یـان نرخی هەر دراوێك لە هەموو كاتژمێرێكدا یـان كـەمتر لـە كاتـژمێرێك، تەماشـای ئـەم

١ـ أخرجه أحمد(٢/٥١٩)،وابـن حبـان في ((صـحيحه)) (٦٧١٨)، وصـححه الـشيخ الألبـاني في ((الـصحيحة)) (٢٧٧٢)

نزیك بوونەوە بکە ...نزیك بوونەوە لە بازارەکاندا ... نزیك بوونەوەی زانینی نرخەکان، نزیك بوونەوەیەکی ڕاستەقینەی هەستکراو، ئەمەیشە نیشانەیەکە و پێغەمبەری خۆشەویستﷺ باسی بۆ کردووین وە لە پێشدا باسی ئەوەم کرد کەوا مەرج نییە هەر نیشانەیەك لە نیشانەکانی قیامەت حەرام بێت، جا مەبەست لە باسکردنی هەر نیشانەیەك بەڵگەی حەرام بوونی ئەو نیشانەیە نییە لە دینی خوای گەورەدا .

مانای دووەم: لە ماناکانی نزیك بوونەوە: سستی بازرگانی و بێ بازاری (کساد التجارة)[1]

لەگەڵ مندا بیر لەم نیشانە ترسناکە بکەرەوە کەوا ئەویش: بڵاو بوونەوەی سوو خواردنە، داوا لە خوا دەکەم ئێمە و ئێوە لە زۆر و کەمی سوو خواردن پاك بکاتەوە.

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت – هەروەکو لە فەرموودەیەکدا هاتووە کە (الطبراني) و جگە لەو ریوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحیح)[2] لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود) ەوە–: ((بين يدي الساعة يظهر الربا)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا زۆر بوون و بڵاو بوونەوەی سوو خواردنە))، مانای(الظهور) لێرەدا زۆر بوون و بڵاوبوونەوەیە، و لا حول ولا قوه الا بالله.

لە ڕیوایەتێکی تردا کە زۆر ترسناکە و لە (صحیح البخاری)[3] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابو هریره)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ليأتين على الناس زمان لا يبالي المرء بما أخذ المال أمن حلال أم من حرام)) واتە: ڕۆژگارێك بە سەر خەڵکیدا دێت خەڵکی بایەخ بەوە نادەن کە سامانەکەیان لە ڕێگای حەڵاڵەوە یان لە ڕێگای حەڕامەوە کۆکردبێتەوە)).

١ـ انظر: ((الدر المنثور)) للسيوطي (تفسير سورة محمد: ١٨).

٢ـ أخرجه الطبراني في ((الأوسط)) (٧٦٩٥، ٨١٥٨)، وقال الهيثمي في ((المجمع)) (١١٨/٤): ((رواه الطبراني في الأوسط و رجاله رجال الصحيح))، وصححه الشيخ ألألباني في ((الصحيحة)) (٣٤١٥ /٢).

٣ ـ أخرجه البخاري كتاب البيوع باب قول الله تعالى:﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَأۡكُلُواْ ٱلرِّبَوٰٓاْ أَضۡعَٰفٗا مُّضَٰعَفَةٗۖ ﴾ آل عمران: ١٣٠، (٢٠٨٣).

خۆشەویستانم... بە ڕاستی ئەمە واقیعێکی زۆر ترسناکە، زۆربەی خەڵکی تێدا دەژین لەسەر ئاستی مرۆڤایەتی بە گشتی و لەسەر ئاستی ئەم ئوممەتە بە تایبەتی.

باسی کێشەی سوو خواردن دەکەین و، پاشان دەگەڕێینەوە سەر باسی ئەم فەرموودەیە، چونکە ئەمە شێوەیەکە لە شێوەکانی خواردنی سامان لە ڕێگای حەرامەوە، گرنگ ئەوەیە پارە کۆبکاتەوە هەرچەندە ئەو ڕێگایە حەرام بێت!!

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((فوالله ما الفقر أخشى عليكم ولكني أخشى أن تبسط عليكم الدنيا كما بسطت على من قبلكم، فتنافسوها كما تنافسوها، وتهلككم كما أهلكتهم)) واتە: سوێند بە خوا هەرگیز لە هەژاری بوونتان ناترسم بەڵام لەوە دەترسم نیعمەتەکانی دونیاتان بە سەردا برێژرێ هەروەکو چۆن بە سەر ئەوانەی پێش ئێوەدا ڕژا و ئێوەش پێشبڕکێی تیادا بکەن هەروەکو ئەوان کردیان و ئەمجار بەهەلاکەتدا بتانبات هەروەکو چۆن ئەوان بە هەلاکەتدا چوون)).

فەرموودەکە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (عمرو ی کوڕی عوف الأنصاري) یەوە.

خۆشەویستان... بە ڕاستی سوو خواردن دیمەنێکی زۆر ترسناکە، نزمترین و ریسواترین شێوەیە لە شێوەیەکانی وەبەرهێنانی سەرمایە، ئەو شێوە نابووتە کە بە هیچ شێوەیەك گرنگی و بایەخ بە هیچ شەرەف و دینێك نادات . گرنگ ئەوەیە پارە کۆبکاتەوە و قازانج بکات، هەرچەندە لە ڕێگای خوێن مژینی خەڵکانی هەژار و نەدارانەوە بێت! جا سیستەمی ئیسلامی و سیستەمی سوو خواردن بە هیچ شێوەیەك لە بۆچووندا ڕێك ناکەون و لە ئەنجامیشدا بە یەکەوە ڕێك ناکەون، بۆیە لە قورئانی پیرۆزدا هەڕەشەیەکی سەختی کردووە لە سوو و سوو خۆران، من دەڵێم:

یەکەم: ئەو سووە چییە خوای گەورە لە قورئاندا حەرامی کردووە و جۆرەکانی چین؟

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجزية والموادعة ((باب الجزية والموادعة مع أهل الذمة و الحرب)) (٣١٥٨) و (٤٠١٥)، ومسلم كتاب ((الزهد والرقائق)) (٢٩٦١).

سوو دوو جۆر: (ربا النسيئة)و (ربا الفضل) ئەوانە مانایان چییە؟

(ربا النسیئة): شێوەکەی ئەوەیە کەوا – بۆ نمونـە – کابرایـەك دەڕوات بـۆ لای کابرایەکی تر، پێی دەڵێت: هەزار دینارم پێ بدە ئەویش بۆ ماوەیـەکی دیـاری کـراو پێی دەدا، داوای لێ دەکات لە کاتی دیاری کراودا هەزار دینارەکەی بۆ بگێڕێتـەوە، لەسەر ئەو مەرجانە ڕێك دەکەون، پاشان کابرا لە کاتی دیاری کـراودا دێـت ئـەویش پێـی دەڵێـت: نـاتوانم پارەکـەت بـۆ بگێڕمـەوە بۆیـە پەلـەم لـێ مەکـە و ماوەیـەکم بدەرێ، ئەویش دەڵێت: مۆڵـەتت دەدەم، بـەڵام بـە زیـادەوە لـە جێـی ئـەو هـەزارە هەزار و دوو سەد یان هەزار و پێنج سەدم پێ بدە!! ئەم شـێوە پێـی دەڵـێن (ربـا النسیئە)وە ئەمە یەکەم جۆرە کە خوای گەورە لە قورئاندا حەرامی کردووە.

بـەڵام (ربـا الفـضل): مانـای ئەوەیـە کـەوا کەسـێك کەرەسـتەیەك وەکـو ئـاڵتون بفرۆشێتە کەسێکی تر بە هەمان کەرەستە لە گەڵ وەرگرتنی زیادەوە، یان مرۆڤێـك خورمایەکی باش بفرۆشێت بە خورمایەکی خراپ لە گەڵ وەرگـرتنی زیـادەوە یـا بـە پێچەوانەوە ئەمە پێی دەڵێن: ((ربا الفضل)).

ئیمامی (البخـاری و مـسلم)[1] ریوایـەتیان کـردووە لـە فـەرموودەی (ابـو سـعید ی الخدری) یەوە کەوا پێغەمبەری ئەکرەمﷺ دەفەرموێت: ((الـذهب بالـذهب، والفـضة بالفضة، والبر بالبر، والشعير بالشعير، والتمر بـالتمر، والملـح بـالملح، مـثلا بمثـل، يـدا بيد، فمن زاد أو استزاد فقد أربى، الآخذ والمعطي فيه سواء)).

لە ڕیوایەتێکی تردا هاتووە کە پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی[2]: ((فـإذا اختلفـت هذه الأصناف فبيعوا كيف شئتم))، واتە: جا ئەگەر کەرەستەکان لـە یـەکتر جیـاواز بوون ئەوا بە ویستی خۆتان بفرۆشن) بۆ نمونـە: مـن ئۆتـۆمبیلێکم هەیـە وە تـۆ دوو ئۆتۆمبیلـت هەیـە، پاشـان مـن و تـۆ هەسـتاین بـە گۆڕینـەوەی ئۆتۆمبیلـەکانمان و

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب ((البيوع))، باب ((بيع الفضة بالفضة))(٢١٧٦، ٢١٧٧)، ومسلم كتاب المساقاة، باب ((الصرف و بيع الذهب بالورق نقدا)) (٨٢ / ١٥٨٤) واللفظ له

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب المساقاة،باب(الصرف وبيع الذهب بالورق نقداً)(١٥٨٧)من حديث عبادةبن الصامتﷺ

جیاوازییەکـەم پێـت دا... ئـەوە زۆر ئاسـاییە، بـەڵام لـەو شـەش جـۆرەی کـەوا پێغەمبەری خوا ﷺ باسی کردووە ئەوا ئەو ئاڵوگۆڕە مەکە؟! چونکە ئـەوە جۆرێکـە لە جۆرەکانی سوو و پێی دەڵێن (ربا الفضل).

کەوایە (ربا النسيئة و ربا الفضل) هەردوو قورئان حەرامی کردوون، خوای گەورە دەفـــــەرموێت: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَأۡكُلُواْ ٱلرِّبَوٰٓاْ أَضۡعَـٰفًا مُّضَـٰعَفَةً ﴾ آل عمران: ١٣٠، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! سوو چین لەسەر چین مـەخۆن و وەری مـەگرن وەك سـەردەمی نـەفامی دەچـوون بـۆ نموونـە: (١٠٠) دیناریـان ئـەدا بە(٣٠٠) دینار، چونکە لە بنەڕەتدا سوو بە هەموو جۆرێ شتێکی حەرامکراوە)).

بە راستی ئێستا سوو خواردن بـڵاو بووەتـەوە بـە شـێوەیەکی نـابووت، لـە گـەڵ مندا بیر لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خوا ﷺ بکەرەوە کە دەفەرموێت: ((بين يدي الساعة يظهر الربا)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا دەرکەوتنی سوو خواردنـە هەیـە)) رەنگە هەندێ کەس بپرسن و بڵێن: ئایا لە سەردەمی کۆنـدا سـوو خـواردن هـەبووە تـاکو قورئـان حـەرامی بکـات؟ وڵامەکـە: بـەڵێ... سـوو خـواردن هـەبووە و پاشـان قورئان حەرامی کردووە، بەڵام مەبەست لە دەرکەوتن کە لە فەرموودەکـەدا هـاتووە زۆربـوون و بڵاوبوونەوەیـەتی وە دڵنیـابن کـە بەرەکـەت لەسـەر زەوی و لـە نێـوان مرۆڤیاتیدا بنەبڕ نەکراوە تەنها بە هۆی سوو خواردنەوە نەبێت!!

پـەروەردگارمان چـی فـەرمووە؟ پـەروەردگارمان فەرموویـەتی: ﴿ يَمۡحَقُ ٱللَّهُ ٱلرِّبَوٰاْ ﴾ البقرة: ٢٧٦، واتە: خوا فەڕو پیتی سوو خۆری ناهێڵێ، واتە: هـەر داراییـەك ریبای تێدا بێت دەرەنجام هەر تیا دەچێت)).

براکەم... دەمـەوێت تـۆ لـە نێـو هـەموو فەرهەنگـەکانی زمانەوانیـدا بگـەڕێیت — لەسەر زەویدا — بۆ ئـەوەی وشـەیەك بدۆزیتـەوە هاوشـێوە و مـرادف (يمحق) بێـت، دڵنیابە کە هەرگیز هیچ وشەیەك نادۆزیتەوە کە هەمان مانا ببەخشێت !ئـەمجار تـۆ هەست بە ئەو بێژەیە دەکەیت وەکو ئەوەی لە پێش چاوت بێت، لـە بـەر دەسـتت بێـت، ئایـا ئێـستا رەوانبێـژی رازاوەی قورئانـت بـینی کـە لـە پـێش چـاوت خـۆی

دەڕازێنێـــتەوە؟ بۆیــە ئاگــاداری ســووخواردن بــە، چــونکە ئــەوە بەدبــەختی و نەگبەتییە، دڵتەنگی و بەڵایە.

لە فەرموودەیەکدا هاتووە کە ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و ابن ماجـە و الحاکم و جگە لەوان بـە سـەنەدێکی (صـحیح)[1] ڕیوایـەتیان کـردووە لـە فـەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ما أحد أكثر من الربا، إلا كانت عاقبة أمره إلى قلـة))، واتـە: هـیچ کەسێك سـامان کۆ ناکاتـەوە و زۆری ناکاتەوە لـە ڕێگـای سـوو خواردنـەوە ئـیللا کۆتـایی کارەکـەی بـەرەو کـەمی دڕوات).

ئایا مەترسی سوو خواردنت بینی؟! جا من لە تۆم دەوێت تەنها نموونەیەکم بۆ بهێنیتەوە کەوا کەسێك لەسەر کاری سوو خواردن بەردەوام بووبێت وە نانی لەسـەر سووخواردن بێت و پارەی خۆی لە ڕێگای سوو خواردنەوە دەرکات تەحەددا دەکەم ئەگەر لەسەر ئەوە بەردەوام بوو ئەوە بەرەکەتی لێ بنەبڕ دەبێت!!

ڕەنگە سامانەکەی زیاد بکات، بەڵام هەروەکو گـوتم: ئـەوە بەڵگـە نییـە لەسـەر ڕازی بوونی خوای گەورە لـە بەندەکـەی وە نموونـەی قـارونم هێنایـەوە، لـە پێشدا باسی ئـەو فەرموودەیـەی خۆشەویستمان کـردﷺ کـە دەفـەرموێت: ((إذا رأيت الله يعطي العبد من الدنيا على معاصيه، فإنما هو استدراج)) واتـە: ئەگـەر بینیـت خـوای گەورە نیعمەت و فەزڵ و پۆشینی تـاوان و مۆڵـەت دان دەبەخـشێتە بەندەیـەکی لـە دونیادا وە بەندەکەش بەردەوامە لەسەر سەرپێچی و بە بـێ تەوبـە جـا بزانـە ئـەوە نزیك کردنەوەیە (استدراج)ە)).

جا خوای گەورە مۆڵەت و ماوە دەدات بەڵام هەرگیز فەرامۆش ناکات، ئەمجار پێغەمبەری خۆشەویستﷺ ئەو ئایەتەی خوێندەوە: ﴿فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِۦ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَٰبَ كُلِّ شَىْءٍ حَتَّىٰٓ إِذَا فَرِحُوا بِمَآ أُوتُوٓا أَخَذْنَٰهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ

١ـ أخرجه أحمد(١ / ٣٩٥، ٤٢٤)، وابن ماجه كتاب ((التجارات))، باب ((التغليظ في الربا)) (٢٢٧٩)، والحاكم في ((المستدرك)) (٨٠٠٦)، وصححه و أقره الذهبي، و حسن سند ابن ماجه المناوي في ((فيض القدير)) (٥/٥٢٥)، وقال البوصيري في ((الزوائد)): ((إسناده صحيح و رجاله موثقون))، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٥٥١٨)، وفي ((الترغيب)) (٣ / ٥٢).

﴿٤٤ فَقُطِعَ دَابِرُ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ﴾ الأنعام:٤٤ـ ٤٥، واتە: جا کە ئەو هەموو ئامۆژگاریەیان لە بیرخۆ بردەوە کە لەسەر زمانی پەیامبەران کرابوون ئینجا ئێمەیش بۆ خەفڵاندنیان دەروازەی هەموو خێرێکمان بۆ واڵا کردنەوە و رزق و رۆزییەکی فرەمان رشت بە سەریاندا و ئەوانیش خۆشی و نەشوە گرتنی هەتا بەومالّ و منداڵەی پێماندابوون دەعیە و فیزگرتنی و لە رێی راست لایاندا ئەوسا ئێمەیش کتوپڕێك رقمان لێ گرتن و ئەوانیش لەو هەموو خۆشگوزرانییە بێ هیوا و نائۆمێد بوون.(٤٤) ئینجا ئەوانەی کە ناهەقی و ستەم پیشەیان بوو، هەموو خێر و خۆشیەکیان لە کیس چوو و دوابڕاو بوون سوپاس و ستایشی بێ پایانیش بۆ خوای پەروەردگاری جیهانەکان(٤٥)).

لە گەڵ مندا ئایەتەکانی سوو خواردن بخوێنەرەوە لە کۆتایی سورەتی (البقرە) ﴿ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ ٱلرِّبَوٰاْ﴾، واتە: ئەو کەسانەی سوو ئەخۆن))ئایا حوکمیان چییەو شێوەیان چۆنە و سزایان چییە؟ بیر لەو ئایەتە بکەرەوە: ﴿لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِى يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيْطَٰنُ مِنَ ٱلْمَسِّ﴾، واتە: کە لە گۆڕ دەنرێن پاشان زیندوو ئەکرێنەوە و راست دەبنەوە، وا راست دەبنەوە هەر دەڵێی شەیتانەکان دەستی لێ وەشاندوون. بە کورتی: پیاوی سوو خۆر لە رۆژی قیامەتدا وەکو مرۆڤی پەتەڕی و شێتی لێدێ)).

ئەی پەروەدگارمان بمانپارێزە!! ئایا ئەم دیمەنەت بینی؟؟ ئایا بە جوانی بیرت لێ کردووەتەوە؟ ئایا بەجوانی لێی تێگەیشتووی؟ دەمەوێت لە گەڵ مندا لەو دیمەنانەدا بژێیت کاتێ خەڵکی لە گۆڕەکانیان دەردەچن و خوای پەروەدگار فەرمان کردووەتە (ئیسرافیل) بە فووکردن بە بووقدا کە ئەویش فووکردنی زیندووبوونەوەیە.

هەموان لە گۆڕەکانیان دەردەچن، خوای گەورە دەفەرموێت:﴿وَٱسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ ٱلْمُنَادِ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ٤١ يَوْمَ يَسْمَعُونَ ٱلصَّيْحَةَ بِٱلْحَقِّ ذَٰلِكَ يَوْمُ ٱلْخُرُوجِ﴾ ق: ٤١ـ ٤٢، واتە: گوێ راگرە ئەی پێغەمبەرﷺ! بۆ ئەو هەواڵەی پێت دەدەین لە ئەحواڵی

قیامەت، ڕۆژێك (ئیسرافیل) بانگ دەکا لە شوێنێکی نزیك بە خەڵك هەمووتان دەرچن لە گۆڕەکانتان بۆ حەشر (٤١) ئەو ڕۆژە کە هەموو ئەو (صیحە) و هاوارەیان بە هەق گوێ لێ دەبێ، ئا ئەو ڕۆژە ڕۆژی لە گۆڕ دەرچوونە بۆ حەشر و پاداش و تۆڵە (٤٢))).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ۝١ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ۝٢ وَقَالَ ٱلْإِنسَٰنُ مَا لَهَا﴾ الزلزلة: ١ـ ٣، واتە: کاتێ کە زەوی بە توندی تەکانی داو کەوتە لەرزە لەرز و جووڵە جووڵ بە هەر هۆیەکەوە بێت، (ئیبن عەبباس) ئەڵێ: ئەوە لە (نەفخە) ی یەکەمدایە بە جۆرە لەرزەیەکی وا کە شایستەی ئەو بێت جا ئەبێ ئەو حاڵەتە چ ڕووداوێکی گەورە بێت. (١) زەوی هەرچی باری گران و قورسی هەبوو فڕێی دایە دەرەوە! (٢) . ئەو کاتە ئادەمیزادی کافر بە سەر سوڕمانێکەوە دەڵێ: زەوی چییەتی بۆ وا دەکات ..؟ (٣))). چی ڕوویداوە ! ! ؟ پێش کەمێك ئارام و بێدەنگ بوو! پێش کەمێك دامەزراو و دڵنیا بوو! ﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ۝٤ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا﴾ الزلزلة: ٤ـ ٥، واتە: لەو ڕۆژەدا زەوی هەواڵەکانی خۆی چاك و خراپ ڕادەگەیەنێت و مەردوم تێ ئەگات کە ئەو زەمین لەرزەیە سەرەتای ڕۆژێکی سەخت و وێران بوونی دونیایە(٤) ئەویش بە هۆی ئەوەوە کە پەروەردگارت وەحی و فەرمانی پێ کردووە بەو زەلزەلەیە: لە خۆیەوە ناتوانێ هیچ بکات و هەردەم لە ژێر دەستەڵاتی خوادایە.(٥)

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنشَقَّتْ﴾ الإنشقاق: ١، واتە: کاتێك ئاسمان لەت و پەت بوو و ئەم دەستوور و سیستەمە نەما و هەڵوەشایەوە)).

بیر بکەرەوە، لەت و پەت بوونی ئاسمەنەکان، لەت و پەت بردنێك لە زەویدا؟ بۆ؟ بە مەبەستی لێپرسینەوە. دەمەوێت لە گەڵ مندا لەو دیمەنەدا بژیت، کاتێ خەڵکی لە گۆڕەکانیان دەردەچن.

کۆمەڵێکیان کاتێ لە گۆڕەکانیان دەردەچن ڕاستەوخۆ بە سەر ڕوویاندا ڕێ دەکەن! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا

﴿وَصُمًّا مَّأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا﴾الاسـراء: ٩٧، واتـه: لـه ڕۆژی قیامەتیشدا بـه دەمـەو ڕوویـی و كوێری و لاڵـی و كـەڕی هـەموو كۆ دەكەینـەوە و حەشریان دەكەین چوون له دونیادا هەقیان نەبیستووە، هـەقیان نـەدیتووە لـەوێش هەر نابینـا و كـەڕ و لاڵ دەبـن . هـەر جـارێكیش بڵێسەی ئاگرەكـه كـەم و كـز بـوو دووباره نیلی دەدەین و هەڵی دەگیرسێنینەوە و زیاتری دەكەین بۆیان)) .

كۆمـەڵێك لـه گۆڕەكانیـان دەردەچـن دەیانـەوێت ڕابوەسـتن بـەڵام نـاتوانن، بـه زەویدا دەكەون، ناتوانن دابنیشن، بـه لای ڕاسـت و چـەپی خۆیانـدا دەسـوڕێتەوە، هەر وەكو كەسێكی پەركـەماوی و فێدار و شـێت، دەڵێـی شـەیتان بـه لای ڕاسـت و چەپدا دەیانهێنیت و دەیانبـات، بـۆ پێـشەوە و بـۆ پاشـەوە، بـه ڕاسـتی دیمـەنێكی ترسناكە، ئەوانە كێن؟ ئەوانـه سـوو خۆرەكـانن؟ ئەمەیـشە نیـشانەكەیانە كـاتێ لـه گۆڕەكانیان دەردەچن له ڕۆژی زیندووبوونەوە و هەستانەوە.

﴿ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ ٱلرِّبَوٰاْ لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِى يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيْطَٰنُ مِنَ ٱلْمَسِّ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوٓاْ إِنَّمَا ٱلْبَيْعُ مِثْلُ ٱلرِّبَوٰاْ ۗ وَأَحَلَّ ٱللَّهُ ٱلْبَيْعَ وَحَرَّمَ ٱلرِّبَوٰاْ ۚ فَمَن جَآءَهُۥ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ فَٱنتَهَىٰ فَلَهُۥ مَا سَلَفَ﴾ البقرة: ٢٧٥، واته: ئەو كەسانەی سوو ئەخۆن، كه له گۆڕ دەنرێن پاشان زیندوو ئەكرێنەوە و ڕاست دەبنەوە، وا ڕاست دەبنەوە هەر دەڵێی شەیتانەكان دەستی لێ وەشاندوون، چونكه له دونیادا دەیانگوت: مامەڵەو كڕین و فرۆشتنیش هەر وەكو مامەڵەكردن به سوو وایە((واته هەردوكیان به لای ئەوانەوە یەكسانن)) چونكه ئەوان باوەڕیان به حەرام و حەڵاڵ نەبوو . خۆ خواش كڕین و فرۆشتنی ڕێداوە و سوو خواردنیشی حەرام و یاساغكردووە. ئینجا هەر كەسێك ئامۆژگاری پەروەردگاری بۆهات و جێ به جێی كرد و وازی له سوو خواردن هێنا ئیتر ئێستا له سووەی كه له پێشتر خواردوویەتی چاوپۆشی ئەكرێ چونكه ئەوە پێش یاساغبوونی ڕیبا بووە)).

براكـەم... ئـا ئـەوەتا تـۆ بـه ئایـەتی خـوای گـەورە یادخرایتـەوە بۆیـه هـەر لـه ئێستاوە پەیمان به خواكەت بدە و سەرووەت و سامانەكەت پاك بكەرەوە، ماڵەكـەت

پاك بكەرەوە، منداڵەكانت پاك بكەرەوە، ناخ و دڵ و دەروونت لەو نەخۆشییە كوشندەیە پاك بكەرەوە كە بەرەكەت لە رزقەكەتدا بنەبڕ دەكات . وە بڵێ: خودایە..! لە ئەمڕۆ پەیمانت پێ دەدەم لەو نەخۆشییە كوشندەیە خۆم پاك بكەمەوە و سامانەكەم لە سوو پاك بكەمەوە، جا هەر كەسێ وازی هێنا ئەوا هیچی لەسەر نییە و هیچ تاوانبار نابێت و كارەكەی دەگەڕێتەوە بۆ لای خوا، بەڵام ئەگەر هەركەسێ بۆ جاری دووەم گەڕایەوە ئەوا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَمَنۡ عَادَ فَأُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِۖ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴾ البقرة: ٢٧٥، واتە: هەركەسیش – پاش ئەم بڕیارە – گەڕایەوە بۆ سوو خواردن، دەبنە یار و هاوڕێی ئاگر بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێننەوە چونكە ریبایان بە حەڵاڵ زانیوە و بەوەش كافر بوون).

كەوابوو سوو خواردن بەرەكەت بنەبڕ دەكات بەڵام صەدەقە و خەیر خوای گەورە پەرەی پێ دەدات و بۆ خاوەنەكەی زیادی دەكات.

لە هەردوو كتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هریرە) ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ما تصدق أحد بصدقة من طيب، ولا يقبل الله إلا الطيب، إلا أخذها الرحمن بيمينه، وإن كانت تمرة، فتربو في كف الرحمن حتى تكون أعظم من الجبل، كما يربي أحدكم فلوه أو فصيله) وفي رواية: ((أو قلوصة)) .واتە: هەر كاتێك كەسێك لە ئێوە صەدەقەیەك لە سامانە پاكەكەی بكات – وە خوای گەورەش تەنها پاك وەردەگرێت – ئیللا خوای گەورە ئەو صەدەقەیە بە راستی خۆی وەردەگرێت، هەرچەندە دەنكە خورمایەك بێت، ئەمجار لە دەستی خوای میهرەبان گەشە دەكات و زیاد دەكات تاوەكو لە چ یایەك مەزنتر دەبێت هەروەكو چۆن یەكێك لە ئێوە بێچووە ماینەكەی پەروەردە دەكات)) لە ریوایەتێكی تردا هاتووە: ((وەكو بێچووە وشترەكەی)).

بیهێنە پێش چاوی خۆت– ئەی برای بەخشێنەر– لە رۆژی قیامەتدا دێیت و پێت دەڵێن: كتێبەكەت بخوێنەرەوە، جا لە لاپەڕەی چاكەكانتدا دەبینی كە تۆ

١ـ أخرجه البخاري كتاب الزكاة، باب ((الصدقة من كسب طيب)) (١٤١٠)، ومسلم، كتاب ((الزكاة))، باب ((قبول الصدقة من الكسب الطيب و تربيتها)) (١٠١٤).

چیاییەكی خورمات بەخشیوە، چۆن ئەوە ڕوویداوە؟ ڕەنگە تۆ بڵێیت: من كەسێكی هەژار و نەدار بووم و نەمتوانی تەنانەت یەك كیلۆ خورما ببەخشم كەچی ئێستا لە لایەرەی چاكەكانمدا هاتووە كەوا من لە فلان ڕۆژدا بە قەد چیایەك خورمام بەخشیوە! بەڵام خۆ ئەمە كتێبەكەی تۆیە، كەواتە ئەوە چۆن ڕوویداوە؟ تۆ بە كردەوە بە قەد چیایەك خورمات نەبەخشیوە بەڵكو ئەوە تەنها خورمایەك بوو تەنها لە بەر خاتری خوا بەخشیوتە و ئەمجار خوای گەورە لێی وەرگرتویت و پاشان پەرەی پێداوە تاوەكو بە قەد چیایەكی لێ هاتووە، جا خوای گەورە دەربارەی خۆی دەفەرموێت: ﴿وَيُرْبِي ٱلصَّدَقَٰتِ﴾ البقرة: ٢٧٦، واتە: خێر و خێراتی ماڵ و سامانی سەدەقە، خوا بە فەزڵی خۆی زیادی ئەكات و پیتی تێدەخات بۆ خاوەنەكەی)).

جا ئاگاداری ئەم ئایەتە بە: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ....﴾، واتە: ئەی ئەو كەسانەی باوەڕتان هێناوە...)) دڵت بكەرەوە، بە باشی گوێ بگرە، چونكە ئەو شتەی كە خوای گەورە بە هۆیەوە بانگت دەكات ئەوا بە دڵنیایی یەوە خەیر و چاكەیە و فەرمانت پێ دەكات، یان خراپەیەكە و لێی ئاگادارت دەكاتەوە، خوای گەورە چی فەرمووە؟ فەرموویەتی: ﴿ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ﴾.

ئایا مانای ﴿ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ﴾ چییە؟ ئەو وشەیەی كە زۆر جار دەیبیسین؟ واتە: لە نێوان خۆتان و پەستی و توڕەیی و سزای خوای گەورەدا پاراستنێك دانەن)).

وشەی (التقوی) لە بنەڕەتدا لە (اتقی)وە هاتووە، واتە: خۆی پاراست، چاووگەكەی (الإتقاء) ە واتە: خۆ پاراستن، هەردووكیان لە وشەی (وقی) وە وەرگیراون، (الوقایة) واتە: پاراستنی شتێك لەوەی كە ئازاری دەدا و زیانی پێ دەبەخشێ) وە ئەصلی وشەی (التقوی) ئەوەیە كە بەندەكان لە نێوان خۆیان و پەستی و توڕەی و سزای خوادا پاراستنێك دابنەن، ئەم پاراستنەش بریتییە لە ئەنجامدانی گوێڕایەڵییەكان و دوور كەوتنەوە لە سەرپێچییەكان، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَذَرُوا۟ مَا بَقِىَ مِنَ ٱلرِّبَوٰٓا۟ إِن

كُنتُم مُّؤْمِنِينَ﴾ البقرة: ٢٧٨، واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە ! دەبێ بە تەواوی ملکەچی فەرمان و قەدەغەکراوەکانی خوا بن، و لە گشت سنوورەکانی پارێز بکەن و لە پاشماوەی سووەکەشتان – کە بە لای ئەم و ئەوەوەیە واز بێنن و داوای مەکەن ئەگەر باوەڕداری راستەقینەن، دەبێ گوێڕایەڵی تەواوی فەرمودەکانی خوا بن و لەو سووەش بێدەنگ بن)) ئەی باشە چی روودەدا ئەگەر ئەو کارەمان نەکرد؟ ﴿فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا۟ فَأْذَنُوا۟ بِحَرْبٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ﴾ البقرە: ٢٧٩، واتە: خۆ ئەگەر واتان نەکرد و دەستتان لە سوو خۆری هەڵنەگرت ئەوسا جەنگێکی گەورە رابگەیەنن لە گەڵ خوا و پەیامبەرەکەیدا ﷺ چونکە سوو خۆری دژایەتی کردنی فەرمانەکانی خوا و پێغەمبەری خوایە ﷺ، واتە: سوو خواردن ئیعلانی جەنگە لە گەڵ خوا و پێغەمبەر ﷺ)).

ئەی پەروەدگارمان بمانپارێزە ! ! کێ دەتوانێت لە گەڵ خوا و پێغەمبەرکەیدا ﷺ بجەنگێت ؟؟ سوێند بە خوا بە راستی ئەوە جەنگە، جەنگ لەسەر دەروونەکان، جەنگە لەسەر ناخ و ویژدانەکان، لێرەدا خنکان و دڵەڕاوکێ و تێکچوون و پەشۆکانی نەفس هەیە، لێرەدا دڵتەنگی و خەم و پەژارە و ئازار هەیە، بەڵێ... سامانەکەی زۆر زۆرە کەچی هیچ بەختیاری و ئاسوودەیی و رازی بوون و دڵفراوانی‌و هێمنی و جێگیر بوونی ناخەکان و دڵئارامی نابینی! ! بەڵکو لێرەدا بنەبڕکردن و نەمانی بەرەکەت دەبینی، بۆ؟ خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَأْذَنُوا۟ بِحَرْبٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۖ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَٰلِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ وَإِن كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ ...﴾البقرة: ٢٧٩ـ ٢٨٠، واتە: ئەوسا جەنگێکی گەورە رابگەیەنن لە گەڵ خوا و پەیامبەرەکەیدا ﷺ، چونکە سوو خۆری دژایەتی کردنی فەرمانەکانی خوا و پێغەمبەری خوایە ﷺ، ئەگەر دەست لە سوو خۆری هەڵگرن و لێی پەشیمان ببنەوە سەرمایە کانی ماڵی خۆتان تەنها و (بێ سوو) بسێننەوە لە قەرزارەکان ئیتر نە ئێوە لە قەرزارەکان ستەم کەن و واتە: ((زیاد لە ماڵەکەی خۆتان وەرمەگرنەوە)) وە نە لە لایەن ئەوانیشەوە ستەمتان لێ

کریێ، ((هەر بەو جۆرە کە کەمتر لە سەرمایەکەتان بدرێتەوە. (٢٧٩) ئەگەر قەرزارەکەش دەست تەنگ و نەدار بوو)) دەبێ تا دەسەڵات پەیدائەکا بۆ بژاردنەوەی قەرزەکە ماوەی بدەن...).

ئەمجار خوای باڵا دەست ئەو ئایەتانە بە چەند ئایەتێکی تر تەواو دەکات و دەفەرموێت: ﴿وَٱتَّقُوا۟ يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى ٱللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ البقرة: ٢٨١، واتە: خەڵكینە! لە سزای ڕۆژێك بترسن کە هەمووتان تێیدا ئەهێنرێنەوە بۆ لای خوا لە پاشان هەموو کەسێك پاداشی کار و کردەوەی خۆی بە تەواوی دێتەوە ڕێی ستەمیشیان لێ ناکرێ ((کەم و کورتی لە چاکەکانیاندا ناکرێ، زیادیش لە گوناهەکانیاندا)) نادرێ بە کۆڵیاندا)).

یـا نفـسُ أزف الرحيـل	وأظلـك الخطـب الجليـلُ
فتـأهبي يـا نفـس	لا يلعب بك الأمل الطويلُ
فلتَنْـزِلنَّ بمنـزلٍ	ينسى الخليل به الخليلُ
وليركـبن عليـك فيـه	مـن الثـرى ثقـل ثقيـلُ
قُـرِن الفنـاء بنـا جميعـا	فما يبقى العزيز ولا الذليلُ

واتە: ئەی نەفسەکەم کاتی کۆچکردن نزیك بووەتەوە، کارەکانی خودای شکۆمەند سێبەری بۆ کردووی، بۆیە ئەی نەفسەکەم خۆت ئامادە بکە هەرگیز هیوا درێژی یاریت پێ نەکات، ڕۆژێك دێت کە دەچیتە جێگایەك هاوڕێ هاوڕێی خۆی لە بیر دەچێتەوە، خاکی زۆر قورس لەسەر شانت کۆ دەبێتەوە، فەوتان هاودەمە لە گەڵ هەموومانـدا بۆیە هیچ کەس نامێنێت نە بەرێز و نە زەلیل.

أيـا عبـد كـم يـراك الله عاصيا	حريصا على الدنيا وللموت ناسيا
أنسيت لقـاء الله واللحـد والثـرى	ويوما عَبُوساً تشيبُ فيه النواصيا
لو أن المرء لم يلبس ثيابا من التقى	تجـرد عريانـا ولـو كـان كاسـيا

ولـــو أن الـــدنيا تـــدوم لأهلــها لكـــان رســـول الله حيـــاً وباقيـــا
ولكنهـــا تفنـــى ويفنـــى نعيمهـــا وتبقى الذنوب والمعاصى كما هى

واتە: ئەی بەندەکە تاکەی خودا لە سەرپێچیدا دەتبینێ، سووری لەسەر دونیا و مردنت لە بیر کردووە، ئایا دیدەنی خوا و گۆڕ و خاکت لە بیر چووە، ڕۆژێکی گرژ و مۆن کە پەرچەم و ناوچاوەکانی تێدا پیر دەبێت، ئەگەر کەسێك پۆشاکی تەقوا نەپۆشێت، ئەوا کەسێکی رووتە هەرچەندە جل و بەرگی لە بەردا بێت، ئەگەر دونیا بۆ دانیشتوانەکەی بەردەوام بوایە،ئەوا پێغەمبەری خواﷺ زیندوو دەبوو و دەمایەوە، بەڵام لە ناو دەچێت و خۆشگوزرانەکەشی لە ناو دەچێت، کەچی تاوان و سەرپێچییەکان هەر وەکو خۆی دەمێننەوە.

ئەی گرووی موسڵمانان.. ئاگاداری سووخواردن بن، ناخ و سامانتان پاك بکەنەوە بۆ ئەوەی میهرەبانی و بەرەکەت دابەزێت، کارەکە پێویستی بە ڕێنمایی هیچ کەسێك نییە، تۆ خۆت و دڵت... تۆ (ترمومترێکی) زۆر وردت پێیە دەتوانیت لە ڕێگایەوە ژیانت ڕێك بخەی.

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] هاتووە لە فەرموودەی (النواس ی کوڕی سمعان)ەوە: ((البر حسن الخلق، والإثم ما حاك في صدرك) واتە: چاکە (البر) بریتییە لە ڕەوشتی جوان و تاوان (الإثم) ئەوەیە کە لە سنگدا دەجوڵێتەوە و ئازارت دەدا...))، واتە: لە ناختدا ئامۆژگارێکی جوان هەیە و یادی خوات دەهێنێتەوە، ئامۆژگارێکی خوایی یە لە دڵی هەموو موسڵمانێکدا – ((والإثم ما حاك في صدرك وكرهت أن يطلع عليه الناس)) واتە: تاوان (الإثم) ئەوەیە کە لە سنگدا دەجوڵێتەوە و ئازارت دەدا و حەز ناکەیت خەڵکی پێی بزانن)).

هەرگیز مەڵێ: فلان کەس بەو شتە فەتوای بۆ دام !! نەخێر برای بەڕێزم ! فەتواکەی من بدە بە قەد دیوارەکاندا ئەگەر هاتوو فەتواکەم لە گەڵ قسەی خوا و پێغەمبەرەکەتداﷺ جیاواز بوو، جا ئەو فەتوایە هیچ نرخێکی نییە ئەگەر هاتوو لە گەڵ شەرعدا جیاواز بوو وە تەماشای دڵەکەت بکە چیت پێ دەڵێت؟

[1] ـ أخرجه مسلم، كتاب ((البر والصلة والآداب))، باب ((تفسير البر و الإثم)) (٢٥٥٣).

کەوابوو خێراکە و ماڵەکەت پاك بکەرەوە، سوێند بە خوا ئەوا بەرەکەت دادەبزێت و خوای گەورە بەرەکەت دەخاتە خێزان و منداڵەکانت و کارەکەت و تەندروستیت و لەشساغیت وە هەر چی شتێك لە بەر دەستتدایە وە ئاگاداری خواردنی حەرام بە، چەندەها جار دەڵێین: پەروەردگارا ... پەروەردگارا .... کەچی هیچ سوودی نییە ! بۆ؟ بە هۆی خواردنی حەرام و خواردنی سوو و خواردنی سەروەت و سامانی هەتیوانەوە.

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا﴾ النساء: ١٠، واتە: ئەو کەسانەی کە بە ستەم و ناهەق ماڵ و سامانی منداڵی هەتیوو بێ باب دەخۆن بێ سۆ تەنها ئاگر دەکەنە سك و ورگیانەوە و بە زووییش دەخرێنە ناو ئاگرێکی زۆر گەرم و بەگڕی دۆزەخەوە)).

ئێمە هەردەم لە مزگەوتەکاندا هاوار دەکەینە خوای گەورە و لێی دەپاڕێینەوە و لە بەر دەستیدا دەگرین.... ئایا لە نێو ئەو هەموو خەڵکەدا کابرایەکی لە خوا ترس نییە تاوەکو خوای گەورە دوعاکەی لێ وەرگرێت ؟؟ بەڵێ... پیاوچاکان لەم ئوممەتەدا هەن، بەڵام پیاوچاکان لە گەڵ خراپەکاراندا سواری یەك کەشتی بوون، ئەگەر ئەو کەشتییە رزگاری ببێت ئەوا چاکەکاران و خراپەکاران رزگاریان دەبێت، بەڵام ئەگەر کەشتییەکە نوقمی ژێر ئاو بوو ئەوا چاکەکاران و خراپەکاران دەخنکێن.

خوای بەرز و بێ هاوتا دەفەرموێت: ﴿ وَٱتَّقُواْ فِتۡنَةٗ لَّا تُصِيبَنَّ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنكُمۡ خَآصَّةٗۖ ﴾ الأنفال: ٢٥، واتە: لەو فیتنە و بەڵایەش خۆپارێزن و بترسن، کە کاتێ دێت، تەنها دووچاری ئەوانەتان نابێت ناهەقیان کردووە و دەستیان تێی دایە، بەڵکو یەخەی هەموان – گوناهبار و بێ گوناه، چاك و خراپ – دەگرێتەوە یان وەك دەڵێن (تەڕ و وشك) پێکەوە دەسووتێ)) پاشان هەریەکە و بە پێی نیەت و مەبەستەکەی خۆی زیندوو دەکرێتەوە،جا خوای گەورە سزای خراپەکاران دەدات و

پاداشتی چاکەکاران دەداتەوە .هەروەکو پێغەمبەری ڕاستگۆﷺ فەرموویەتی لە فەرموودەیەکدا کە لە (صحيح البخاری و مسلم) [1] دا هاتووە لە فەرموودەی دایکە (عائیشە) وە دەڵێت: ((ثم يبعثون على نياتهم))واتە: پاشان هەمویان بە پێی نیەت و مەبەستیان زیندوو دەکرێنەوە)) کە لە پاشاندا بە درێژی باسی دەکەین إنشاء الله .

ئێمە هەر هەموومان سواری یەك کەشتی بووین، جا ئەگەر پێم بڵێیت: ئەی دەربارەی دوعاکان چی؟ ئەوا دەڵێم: ئەوە کێشەی خواردنی حەرامە!!

هەروەکو لەو فەرموودەیەدا هاتووە کە لە پێشدا باسم کرد: ((ليأتين على الناس زمان لا يبالي المرء بما أخذ المال أمن حلال أم من حرام))، واتە: ڕۆژگارێك بە سەر خەڵکیدا دێت خەڵکی بایەخ بەوە نادەن کە سامانەکەیان لە ڕێگای حەڵاڵەوە یان لە ڕێگای حەرامەوە کۆکردبێتەوە)).

براکانم ... بە ڕاستی سوو خواردن تاوانێکی نابووت و قێزەونە و ئەوەی سوو دەخوات لەسەر زاری پێغەمبەری خوداوەﷺ نەفرەتی لێ کراوە، لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله) وە دەڵێت: (لعن رسول اللهﷺ آكل الربا و مؤكله وكاتبه و شاهديه وقال: هم سواء)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ لەعنەتی کردووە لەو کەسەی سوو دەخوات و ئەوەی دەبێتە وەکیلی ونوسەرەکە و هەردوو شایەتەکە و ئەمجار فەرمووی: هەموان وەکو یەکن)) .

لە (مسند أحمد)و (معجم الطبراني)دا بە سەنەدێکی (صحيح)[3] هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی حنظلة) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((درهم ربا يأكله الرجل وهو يعلم أشد من ستة وثلاثين زنية))، واتە: دەرهەمێك لە

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((البيوع))، باب ((ما ذكر في الأسواق)) (٢١١٨)، ومسلم كتاب ((الفتن و أشراط الساعة))، باب (الخسف بالجيش الذي يؤم البيت)) (٢٨٨٤)

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب ((المساقاة))، باب ((لعن آكل الربا و مؤكله)) (١٥٩٨).

٣ـ أخرجه أحمد (٢٠٩٥١) ط الرسالة، وابن أبي عاصم في ((الآحاد و المثاني)) (٢٤٣٣)، والدار قطني في ((سننه)) (٢٩٥، ٢٩٦))، والطبراني في ((الأوسط)) (٢٧٨٥)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (١٠٣٣)، و((المشكاة)) (٢٨٢٥)، و((صحيح الترغيب)) (١٨٥٥)، و((صحيح الجامع)) (٣٣٧٥).

ڕێگای سووەوە کەسێك بیخوات لە کاتێکدا دەزانێت ئەوە سووە ئەوا تاوانەکەی لە سی و شەش زینا گەورەترە)).

بە ڕاستی ئەوە قسەیەکی زۆر ترسناکە, ئایا بۆ ئەم هەڕەشە توندە هاتووە؟ ئایا هۆی نەگبەتی و بەدبەختی خەڵکی چییە کە ئێستا زۆربەی خەڵکی تێدا دەژێت؟

لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبو هریرە)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((أیها الناس! إن الله طیب لا یقبل إلا طیبا، و إن الله أمر المؤمنین بما أمر به المرسلین)) واتە: ئەی خەڵکینە خوای گەورە چاك و باشە بۆیە ئەوەی چاك و باش نەبێت وەری ناگرێت وە خوای گەورە فەرمانی کردووەتە ئیمانداران بەوەی فەرمانی کردووەتە پێغەمبەران)) خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلرُّسُلُ كُلُواْ مِنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَٱعْمَلُواْ صَٰلِحًا إِنِّى بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾ المؤمنون: ٥١، واتە: وتمان: ئەی پەیامبەران! هەر لە خۆراکی پاك و حەڵاڵ بخۆن و بەردەوام کاری چاك ئەنجام بدەن)) خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُلُواْ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقْنَٰكُمْ﴾ البقرة: ١٧٢، واتە: ئەی گەلی خاوەن باوەڕان! لەو نیعمەتە پێماندان و کردمانە ڕۆزیتان کامی پاکە ئەوە بخۆن)) ثم ذکرﷺ الرجل یطیل السفر، أشعث أغبر، یمد یدیه إلی السماء: یا رب یا رب! ومطعمه حرام ومشربه حرام، وملبسه حرام، وغذي بالحرام فأنى یستجاب لذلك؟)) ئەمجار باسی کابرایەکی کرد کە سەفەرەکەی درێژ دەکاتەوە و قژگف و تۆزاوی یە، دەستی بەرز دەکاتەوە بۆ ئاسمان پەروەردگارا... پەروەردگارا .... لە کاتێکدا خواردنەکەی حەرامە و خواردنەوەکەیشی حەرامە و پۆشاکەکەی حەرامە و حەرامی دەرخوارد دراوە ئیتر چۆن وەڵام بدرێتەوە؟)).

ئایا ئێستا زانیتان نهێنییەکە لە کوێدان؟ بە ڕاستی ڕزگاربوون و سەلامەتی لە خواردنی حەڵاڵ و دوورکەوتنەوە لە خواردنی حەرام دایە، خودایە..!! حەڵاڵمان بە

[1] ـ أخرجه مسلم کتاب الزکاة باب قبول الصدقة من الکسب الطیب و تربیتها (١٠١٥).

قسمەت بکە و بەرەکەتداری بکە و لە حەرام بمانپارێزە و دوورمان بکەرەوە لە نێوان ئێمە و ئەو دوور بخەرەوە هەروەکو چۆن نێوان رۆژئاوا و رۆژهەلاتت دوور خستۆتەوە.

هەرچەندە زۆر کەس هەیە بایەخ بەوە نادات، گرنگ ئەوەیە ئەو سامانی دەستکەوێت لە رێگای بەرتیلەوە، بە حەلالکردنی سامانی خەلکی و خواردنی سامانی ئەوان لە رێگای نارەواوە و بە رێگەی سوو ەوە، رەنگە یەکێکیان گالتە بە تۆ بکات و بلێت: ئێمە لە سەردەمی هاوەلاندا نین؟ هەموو ئەوانەی دەورە و بەرمان رازین بەوە! بەو شێوەیە خەلکی گوێ بە حەلاڵ و حەرام نادەن، ولا حول ولا قوە الا بالله، ئەمە نیشانەیەکی ترسناکە لە نیشانەکانی قیامەت، جا کێشەی پارانەوە پێویستی بەوە هەیە کە خواردن و خواردنەوەمان پاك بکەینەوە هەروەکو لە فەرموودەیەکدا هاتووە و لە سەنەدەکەیدا (ضعف)[1] هەیە: ((یا سعد أطب مطعمك تکن مستجاب الدعوة))، واتە: ئەی سعد خواردنەکەت پاك بکەرەوە ئەوا دوعاکانت ولام دەدرێتەوە)).

لەگەڵ مندا بیر لەو ئایەتانەی کۆتایی سورەتی (آل عمران) بکەرەوە کە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ لَءَايَٰتٍ لِّأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٩٠﴾ ٱلَّذِينَ يَذْكُرُونَ ٱللَّهَ قِيَٰمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَٰطِلًا سُبْحَٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿١٩١﴾ رَبَّنَآ إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ ٱلنَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُۥ ۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَّبَّنَآ إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِى لِلْإِيمَٰنِ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِرَبِّكُمْ فَـَٔامَنَّا ۚ رَبَّنَا فَٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّـَٔاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ ٱلْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا وَءَاتِنَا مَا وَعَدتَّنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ ٱلْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾ فَٱسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّى لَآ أُضِيعُ عَمَلَ عَٰمِلٍ مِّنكُم ...﴾ آل

١ـ أخرجه الطبراني في((الأوسط))(٦٦٨٣)، وضعفه الشيخ الألباني في((الضعيفة))(١٨١٢)، وقال((ضعيف جداً)).

عمران:١٩٥، واتە: بەڕاستی لەو شێوە دروستکردنە سەرسوڕهێنەرەی ئاسمانەکان و زەوی و ئاڵوگۆڕی شەو و ڕۆژ چەندین بەڵگە و نیشانەی پتەو هەیە لەسەر بوونی خوا و تاك و تەنیایی بۆ کەسانێ خاوەن ژیری و هۆشمەندن (١٩٠) ئەو کەسانەی کە بە پێوە و بە دانیشتن و لەسەر تەنیشت و ڕاکشان یادی خوا دەکەن لە دروستکردنی ئاسمانەکان و زەوی ڕادەمێنن و بیر ئەکەنەوە، ئەڵێن: ئەی پەروەردگاری ئێمە! هەرگیز تۆ ئەم دروستکراوە پڕ لە وردەکارییەت بێهودە و بێ ئامانج دروست نەکردووە، تۆ لە هەموو ناتەواوییەك پاك ڕائەگرین، دەسا تۆیش لە سزای ئاگر بمانپارێزە (١٩١) پەروەردگارا! بێ گومان هەرکەسێ تۆ بیخەیتە ناو ئاگرەوە ریسوات کردووەو لای گشت مەردم ئابڕووی چووەو بۆ خەڵکانی ستەمکار و بێ باوەر هیچ پشتیوانێك نییە (١٩٢) پەروەردگاری ئێمە! گوێمان لە جاڕچییەك بوو بانگی دەکرد، واتە: پەیامبەرﷺ یان قورئان، هەرچەندە (ئیبن کەسیر) دەڵێت: ((ئەو بانگ رایەڵە پێغەمبەرەﷺ.)) بانگی دەکرد بۆ باوەڕهێنان و دەیگوت: بە پەروەردگارتان باوەڕ بێنن، ئەوسا ئێمەیش وەڵاممان دایەوە و بڕوامان هێناو شوێنی کەوتین، ئەی پەروەردگاری ئێمە! دەسا گوناهەکانمان بپۆشە و بە میهرەبانی خۆت لە تاوانە وردەکانمان ببوورە، بیان سڕەوەو لە گەڵ چاکان بمانمرێنە(١٩٣) پەروەردگاری ئێمە! ئەوەمان پێ ببەخشە لەسەر زمانی پەیامبەرانتەوە بەڵێنت پێدابووین شەرمەزار و ڕوو زەردی ڕۆژی قیامەتمان مەکە بە ڕاستی تۆ لە پەیماندا لاریت نییەو دەیبەیتە سەر(١٩٤) ئینجا پەروەردگاریان وەڵامی دانەوە کە: بە ڕاستی من کار و کردەی هەرکام لە ئێوە — نێر و مێتان — زایە و بێ پاداش ناکەم...(١٩٥)).

ئایا بە جوانی بیرت لەو ئایەتە جوان و نەخشینە کردووەتەوە؟ ﴿فَٱسۡتَجَابَ لَهُمۡ رَبُّهُمۡ أَنِّي لَآ أُضِيعُ عَمَلَ عَٰمِلٖ مِّنكُم﴾، جا خوای گەورە لێرەدا نەیفەرموو: بانگی بانگەوازکارێك، چونکە پاڕانەوە خۆی لە خۆیدا کردارە .

ئایا کەسی سووخۆر بۆی هەیە تەوبە بکات؟ بەڵێ... بۆی هەیە تەوبە و گەڕانەوە لە گەڵ خواکەی خۆیدا تازە بکاتەوە، خوای گەورە تەوبەکەی لێ

وەردەگرێت و لە تاوانەکانی خۆش دەبێت، لەسەر ڕووی زەویدا هیچ بوونەوەرێك نییە بتوانێت دەرگای تەوبە بگرێت بە ڕووی کەسێکدا، خوای گەورە دەفەرموێت (لە کاتێکدا ئەوە ڕوون دەکاتەوە کەوا کەسی سوو خۆر ئەگەر ویستی تەوبە بکات ئەوا دەتوانێت تەنها سەرمایەکەی خۆی ببات و لەو دوای پارەکە تەوبە بکات) خوای گەورە دەفەرموێت: ((﴿ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ فَأْذَنُواْ بِحَرْبٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَٰلِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴾ البقرة: ٢٧٩، واتە: خۆ ئەگەر واتان نەکرد و دەستتان لە سوو خۆری هەڵنەگرت ئەوسا جەنگێکی گەورە ڕابگەیەنن لە گەڵ خوا و پەیامبەرەکەیدﷺ ئەگەر دەست لە سوو خۆری هەلگرن ولێی پەشیمان ببنەوە سەرمایە کانی ماڵی خۆتان تەنها و (بێ سوو) بسێننەوە لە قەرزارەکان ئیتر نە ئێوە لە قەرزارەکان ستەم بکەن وە نە لە لایەن ئەوانیشەوە ستەمتان لێ بکرێ)).

بۆیە بگەڕێوە بۆ لای خوا و داوای لێخۆشبوونی لێ بکە و کاری چاکە بکە و ببەخشە و سامانەکەت پاك بکەرەوە و دڵنیابە کە خوای گەورە بە تەوبە و گەڕانەوەکەت خۆشحاڵ دەبێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَهُوَ ٱلَّذِى يَقْبَلُ ٱلتَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِۦ وَيَعْفُواْ عَنِ ٱلسَّيِّـَٔاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴾ الشوری: ٢٥، واتە: هەر ئەویشە کە پەشیمانی لە بەندەکانی خۆی وەرئەگرێ لە تاوان و گوناهانیان – بچووك و گەورە – بۆ هەر کەسێك خۆی بیەوێ دەبوورێ وە دەشزانێ چی دەکەن))، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ أَلَمْ يَعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ ٱلتَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِۦ وَيَأْخُذُ ٱلصَّدَقَٰتِ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴾ التوبة: ١٠٤، واتە: ئاخۆ نەیانزانیبێ کە بێ گومان خوا تەوبە و پەشیمانی لە گشت بەندەکانی خۆی قەبووڵ دەکا وە سەدەقەش لە هەموو بڕواداران و دڵسۆزان وەردەگرێ بێ گومان هەر خوایە قبووڵکاری تەوبە و میهرەبان و دلۆڤانە)) .

داوا لە خوا دەکەین کە لێمان خۆش بێت و ڕزقی حەڵاڵمان بە نسیب بکات و هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

له نیشانه ترسناکەکان: زۆربوونی خواردنەوەی مەی و ناونانی مەی بە ناوی ترەوە:

جا مەی لە پێش ئیسلام هەبووە، موسڵمانان لە سەردەمی پێغەمبەری خوادا ﷺ خواردوویانەتەوە لە پێش ئەوەی حەرام بکرێت، لەو کاتەدا لە دانیشتنەکاندا هەروەکو ئاو پێشکەش دەکرا، ئەمجار ئیسلام حەرامی کرد و قورئان حەرامی کرد، هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أنس) ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إن من أشراط الساعة أن يرفع العلم، ويظهر الجهل ويشرب الخمر)) واتە: لە نیشانەکانی قیامەت ئەوەیە کە زانست هەڵدەگیرێ و نەفامی دەردەکەوێت و مەی دەخورێتەوە)).

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و ابن ابی شیبه لە(مصنف)ەکەیدا و ئیمامی بوخاری لە (التاريخ)ەکەی دا بە سەنەدێکی (صحيح)[2] هاتووە لە فەرموودەی (ابی مالك الاشعری)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((ليشربن ناس من أمتي الخمر يسمونها بغير اسمها)) واتە: لە ئوممەتەکەمدا کەسانێك پەیدا دەبن کە مەی دەخۆنەوە و بە ناوی ترەوە ناوی لێ دەنێن)).

بە ڕاستی ئەمە چەند وشەیەکە لە پێغەمبەری خوداوە ﷺ کە دڵەکان پڕ دەکەن لە دڵنیایی و باوەڕ بەو ڕاستگۆیەی کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات.

سەرسام دەبیت کاتێ بزانیت کەوا مەی تەنها لەم سەردەمەدا بە ناوی ترەوە ناو نراوە!! جا مەی ئێستا پێی دەڵێن (المشروبات الروحية)! بە مەبەستی خەڵەتاندن و گومڕاکردن و تێکەڵ کردنی شتەکان!

إن قلت قال الله قال رسوله　　همزوك همز المنكر المتغالي
أو قلت: قال الصحابة و الأولي　　تبعوهم في القول والأعمال

---

١. أخرجه البخاري كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم، وظهور الجهل)) (٨٠)، و مسلم كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم و قبضه و ظهور الجهل والفتن في آخر الزمان)) (٢٦٧١).

٢ـ أخرجه أحمد (٥ / ٣٤٢) (٢١٨٢٧)، وابن أبي شيبة (٧/ ٤٦٥)، والبخاري في ((التاريخ)) (٣٠٥/١/١) (٢٢٢/١/٤)، وأبو داود، كتاب ((الأشربة))،باب في ((الداذي)) (٣٦٨٨)، وابن ماجه كتاب الفتن، باب ((العقوبات)) (٤٠٢٠) و صححه الشيخ الألباني في الصحيحة (٩٠).

أو قلت: قال الشافعي وأحمد　　وابـو حنيفـة والإمـام الغـالي
صـدوا عـن وحـي الإلـه ودينـه　　وأحتالوا على حرام الله بالإحلال
يـا أمـة لعبـت بـدين نبيهـا　　كتلاعـب الـصبيان في الأوحـال
حاشا رسول الله يحكم بالهوى　　والجهـل تلـك حكومـة الـضلال[1]

واتە: ئەگەر بڵێیت خوا و پێغەمبەرەکەی فەرمووی، ئەوا چاوەقرپێت لێ دەکەن وەکـو کەسـێکی بـێ بـڕوای لـە خۆبـایی، یـان بڵێیـت هـاوەڵان فـەرموویان و شوێنکەوتووانی ئـەوان لـە وتـە و کردەوەکانیانـدا،یان بڵێیـت (الـشافعي) و (أحمـد) فـەرمووی، (ابـو حنيفـە) و پـشەوای بـە نـرخ و گرانبـەها (مەبەسـتی مالـك ە)، بەرهەڵستی وەحـی خـوا و دینەکـەی دەکـەن، فێـڵ دەکـەن لـەوەی خـوا حـەرامی کردووە و حەڵاڵی دەکەن، ئەی ئەو ئوممەتەی کە بـە دیـنی پێغەمبەرەکـەی یاریـان کردووە، وەکو یاریکردنی منداڵ لە نێو قوڕاودا،حاشا بێت کە پێغەمبەرﷺ حوکم بە هەوەس و نەفامی بکات، بە ڕاستی ئەوە حوکمێکی کوێرانەیە.

ئەگـەر بڵێیـت: ئەمـە (مـەی)ە... ئـەوا دەبیـسی کەسـانێك وڵامـت دەدەنـەوە و دەڵێن: نەخێر ئەمە (مشروبات الروحية) ئیتر بۆ حـەرامی دەکـەی؟ ئەگـەر ئـەڵێیت: ئەمە بەرازە! ئەوە یەکێکی تر دەڵێـت: مـن لـە گـەڵ تـۆدا جیـاواز نـیم، بـەڵام ئـەو بـەرازەی جـاران حـەرام کرابـوو بـەرازێکی نەخۆشـی دەردەدار بـووە و جۆرەهـا نەخۆشی پێوە بووە، بەڵام بەرازەکانی ئەمڕۆ لە ژێر چـاودێری پزیشکدا پـەروەردە دەکرێن، ئیتر چی هۆیەك هەیە بۆ حەرام کردنی !؟ ولا حول ولا قـوة إلا بـالله العلـي العظيم.

بەڵێ ... فێڵ دەکەن لەسەر قەدەغەکراوەکانی خوای گەورە و دەیانەوێ حەڵاڵی بکەن، ئیللا مەگەر کەسانێك نەبێت خوای گەورە ڕەحمی پێ کردبێتن، جا تەماشای ئەم چەند وشە پێغەمبەرایەتییە بکە کە یەکێکە لە موعجیزاتی پێغەمبەری خـواﷺ: ((ليشربن ناس من أمتي الخمر يسمونها بغير اسمها))، واتە: کەسانێك لە ئوممەتەکەم مەی دەخۆنەوە و بە ناوی ترەوە ناوی لێ دەنێن)).

١ـ ((إغاثة اللهفان)) (١/٢٣٢) ط المعرفة.

براکانم ... بە ڕاستی مەی دەردێکی کوشندە و مەزنە و دایکی هەموو نەخۆشییە پیسەکانە.

ئیمامی (النسائی) بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە گوفتاری عوسمانەوە ریوایەتی کردووە کەوا دەڵێت: ((اجتنبوا الخمر فإنها أم الخبائث، إنه كان رجل ممن خلا قبلكم تعبد فعلقته امرأة غوية، فأرسلت إليه جاريتها فقالت له: إنا ندعوك للشهادة فانطلق مع جاريتها، فطفقت كلما دخل بابا أغلقته دونه حتى أفضى إلى امرأة وضيئة عندها غلام وباطية خمر، فقالت: إني والله ما دعوتك للشهادة، ولكن دعوتك لتقع علي أو تشرب من هذه الخمرة كأسا أو تقتل هذا الغلام، قال: فاسقيني من هذا الخمر كأسا، فسقته كأسا، فقال: زيدوني فلم يرم حتى وقع عليها وقتل النفس، فاجتنبوا الخمر،فإنها والله لا يجتمع الإيمان وإدمان الخمر إلا ليوشك أن يخرج أحدهما صاحبه))، واتە: خۆتان بپارێزن لە مەی، چونکە ئەوە دایکی هەموو پیسەکانە، جا کابرایەکی خواپەرست لە پێش ئێوە هەبوو ئافرەتێکی داوێن پیس دڵی پەیوەست بوو پێوە، بۆیە کەنیزەکەکەی خۆی نارد و پێی گوت: ئێمە بانگت دەکەین بۆ گەواهییەك(شایەتییەك) ئەویش لە گەڵ کەنیزەکەکەدا ڕۆیشت، جا زەفەری پێ برد، لە هەر دەرگایەکەوە دەچوونە ژوورەوە ئەوا لە پاشی ئەو دەیگرت، تاکو گەیشتنە لای ئافرەتێکی زۆر جوان کە منداڵێك و دەفرێکی مەی لە نزیك بوو، ئافرەتەکە گوتی: سوێند بەخوا من تۆم بۆ گەواهی بانگ نەکردووە، بەڵکو بۆ ئەوە تۆم بانگ کردووە کە داوێن پیسیم لەگەڵدا ئەنجام بدەیت یان لەو(مەی)ە بخۆیتەوە وە یاخود ئەم منداڵە بکوژیت، (کابرایش بینی کە ناچارە بۆیە بە بۆچوونی خۆی سووکترین تاوانی لەو سێ تاوانە هەڵبژارد) گوتی: پەرداخێك لەو(مەی)ەم بدەرێ، ئەویش پەرداخێکی پێدا، گوتی: زیاترم پێ بدەن، جا وازی لێ نەهێنا تاوەکو لە گەڵ ئافرەتەکەدا داوێن پیسی ئەنجام دا و منداڵەکەیشی کوشت، بۆیە دوور بکەونەوە لە مەی، چونکە -سوێند بە خوا- هەر کە باوەڕ و بەردەوام بوون لەسەر مەی لەیەك دڵدا بیانەوی کۆ ببنەوە ئەوا یەکێکیان ئەویتر دەر دەکات)).

---

[1]- أخرجه النسائي كتاب ((الأشربة))ی، باب ((ذكر الآثام المتولدة عن شرب الخمر)) (٨/٣١٥)، و ((الكبرى)) (٥١٧٧)، وابن أبي شيبة في ((مصنفه)) (٥/ ٥٠٩)، وعبدالرزاق في ((مصنفه)) (٩/٢٣٦)، وانظر: ((الصحيحة)) (٢٧٩٨) وصححه الألباني في (صحيح سنن النسائي)).

جا زۆر ئەستەمە باوەڕ و خۆشویستنی مەی لە یەك دڵدا كۆ ببنەوە.

پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: (هەروەكو لە هەردوو كتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە: ((لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن، ولا يسرق السارق حين يسرق وهو مؤمن، ولا يشرب الخمر حين يشربها وهو مؤمن))، واتە: كاتێ كەسی زیناكار لەو كاتەدا زینا دەكات ئەوا ئیماندار نییە، كاتێ كەسی دز لەو كاتەدا دزی دەكات ئەوا ئیماندار نییە وە كاتێ كەسی مەیخۆر لەو كاتەدا مەی دەخواتەوە ئەوا ئیماندار نییە)).

إبن عباس[2] و جگە لەو دەفەرموون: ئەگەر كەسی ئیماندار مەی خواردەوە ئەوا بەم شێوە ئیمانی لێ دەسێنرێتەوە، ئەمجار ابن عباس پەنجەكانی كردە نێو یەكتردا و پاشان دەریهێنا، ئەگەر تەوبەی كرد ئەوا ئیمانەكەی بەم شێوەیە بۆ دەگەڕێتەوە (ئەمجار پەنجەكانی كردەوە نێو یەكتردا)، جارێكیان (أبو هريرە) دەستەكانی بەرز كردەوە بۆ سەر سەری و گوتی: ئا بەم شێوەیە ئیمانی لێ دەسێنرێتەوە و وەكو هەورێك لەسەر سەری رادەوەستێ ئەگەر تەوبەی كرد و گەڕایەوە ئەوا ئیمانەكەی بۆ دەگێڕێتەوە بەم شێوەیە[3] .

مەڵێ: من مەی ناخۆمەوە بەڵكو تەنها دەیكڕم و دەرخواردی كەسانێكی جگە لە موسڵمانانی دەدەم! جا من دەڵێم: تۆ خۆت دەخەڵەتێنی، ئایا گوێت لەو فەرموودەیەی پێغەمبەركەت نەبووەﷺ ؟!

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەكەیدا و الترمذي و أبو داود و ابن ماجە لە (سنن)ەكانیاندا بە سەنەدێكی (صحیح)[4] لەبەر چەند (شواهد)ێك لە فەرموودەی

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((الحدود))، باب ((الزنا و شرب الخمر)) (٦٧٧٢) و (٥٥٧٨)، ومسلم كتاب ((الإيمان))، باب ((بيان نقصان الإيمان بالمعاصي)) (٥٧).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب ((الحدود))، باب ((إثم الزناة)) (٦٨٠٩)، من حديث ابن عباسﷺ وقد سبق.

٣ـ أخرجه المروزي في ((تعظيم قدر الصلاة)) (٤٧٢) وقد سبق.

٤ ـ أخرجه الترمذي، كتاب البيوع، باب ((النهي أن يتخذ الخمر خلاً)) (١٢٩٥)، وقال: ((هذا حديث غريب من حديث أنس))، وابن ماجه، كتاب الأشربة، باب ((لعنت الخمر على عشرة أوجه)) (٣٣٨١)، وله شاهد من حديث ابن عباس أخرجه أحمد (٣١٦/١)، وشاهدٌ آخر عن ابن عمر عند أحمد (٢٥/٢)، وأبي داود (٣٦٧٤)، وابن ماجه (٣٣٨٠)، وصححه العلامة الألباني في ((الصحيحة)) (٨٣٩)، و((الإرواء)) (١٥٢٩) و ((غاية المرام)) (٦٠)، و((صحيح الترمذي))

(أنس و ابن عباس و ابـن عمـر)ەوە – گوتەکـە هـی ابـن عمـرە – کـەوا پێغەمبـەری خواﷺ دەفـەرموێت: ((لعـن اللە الخمـر، و شـاربها، و سـاقیها، و بائعهـا، و مبتاعهـا، و عاصـرها، و معتـصرها، و حاملـها، و المحمولـة إلیـه)) واتـە: خـوای گـەورە نـەفرەتی کردووە لە مەی و لەوەش کە دەیخواتەوە و لـەوەش پێشکەشی خـەڵکی دەکـات و لەوەش دەیفرۆشێ و لەوەش دەیکڕێ و لەوەش دەیگوشێ و لەوەش باری دەکات و هەڵیدەگرێ و لەوەش بۆی هەڵدەگیرێ و بار دەکرێت)).

ئایا هیچ کەسێکی تر ماوە کە پێغەمبەری خواﷺ باسـی نـەکردبێت؟ بـە راسـتی پێغەمبەری خواﷺ هیچ کەسێکی بە جێ نەهێشتووە، بۆیە وریابـە هـەرگیز نـەڵێی: من نایخۆمەوە بـەڵکو تـەنها پێشکەشی جگـە لـە موسـڵمانانی دەکـەم، وریابـە بـەو قسانە هەڵمەخەڵەتێ ئەگینا تۆ – سوێند بە خـوا – نـەفرەتت لـێ کـراوە لـە لایـەن خـوداوە و لەسـەر زاری پێغەمبـەری خـوداوەﷺ ئەگـەر ئـەو کـارە بکـەیت لـەپاش ئەوەی فێر بوویت و زانیت.

وریابە هەرگیز مەی پێشکەشی هیچ مرۆڤێك مەکە لەسەر زەویدا هەرچـەندە ئـەو کەسە بێباوەڕترین کەس بێت لەسـەر زەویـدا، خـۆت مەخـەرە بـەر نـەفرەتی خـوا، ئەوەش بزانە کـە نەفـەرتی خـوا مانـای دوور کەوتنەوەیـە لـە رەحمـەتی خـوا، ئـەو رەحمەتەی کە هەموو شتێکی گرتووەتەوە، بە راستی ئێمـە لەوپـەڕی پێویـستیداین بـۆ رەحمـەتی خوداوەنـدی گـەورە و باڵادەسـت، وریابـە هـەرگیز مـەی هەڵمـەگرە، هەرگیز پێشکەشی کەسی مەکە، هەرگیز مەیفرۆشە، هیچ کەسێك بـۆی نییـە بڵێـت: ئەمە بەرژەوەندی تێدایە!! نەخێر...

بزانە کە بەرژەوەندییەکان (المصالح) دەبنە سێ بەشەوە [1]:

١. بەرژەوەندی شەرعی (مصلحة شرعية) .

٢. بەرژەوەندییەکی بەفیرۆچووی قەدەغەکراوی هەڵوەشاو(مصلحة مهدرة ملغاة محرمة).

٣. بەرژەوەندییەکی تر کە پێی دەڵێن ((مصلحه مرسله)).

---

١ ـ انظر: ((معالم أصول الفقه عند أهل السنة)) (٢٥٢ – ٢٤٣ ط دار ابن الجوزي) للجيزاني.

جا بەرژەوەندی شەرعی (المصلحة الشرعية): بریتییە لەو بەرژەوەندییانەی کە جووتن لە گەڵ بەڵگەی قورئانی پیرۆز یان سوننەتی پێغەمبەری نازدارﷺ ، واتا: هەرکە ئیسلام هەیە واتە بەرژەوەندی هەیە، هیچ کێشە نییە ئەگەر بڵێیت: هەرکە بەرژەوەندی هەیە واتە ئیسلام هەیە – بەو مەرجەی کە باس کرا – چونکە هەرگیز ئیسلام نەهاتووە تەنها لە بەر بەرژەوەندی بەندەکان و خۆشگوزرانی ئەوان لە دونیا و دوارۆژدا نەبێت، بەڵام ئەصل وایە کە بڵێین: هەرکە ئیسلام هەبێت واتە بەرژەوەندی هەیە، بەڵام هەندێ کەس هەن – بۆ نمونە – تریێ دەکەنە مەی لە بەر زیادکردنی سەرمایە و دەڵێت: ئەمە بەرژەوەندییە بە نیسبەت منەوە!! لەو کاتەدا پێی دەڵێین: نەخێر، ئەو بەرژەوەندییە پێی دەڵێین: بەرژەوەندییەکی بەفیڕۆچووی قەدەغەکراو و هەڵوەشاو (مصلحة مهدرة و محرمة و ملغاة) چونکە راستەوخۆ دەدا لە بەرژەوەندی شەرعی کە جیاوازە لە گەڵ قورئانی پیرۆز و سوننەتی پێغەمبەری خواﷺ، جا بەرژەوەندی بەفیڕۆچوو (المصلحة المهدرة) بەرژەوەندییەکە لە گەڵ بەرژەوەندی شەرعی دا جیاوازە و ناگونجێت، واتە: لە گەڵ قورئان و سوننەت دا جیاواز و ناکۆکە.

بەڵام (المصلحة المرسلة): بریتییە لەو بەرژەوەندییەی کە لە گەڵ بنەماکانی ئەم دینەدا جووتە، لە گەڵ بنەما گشتییە شەرعیەکاندا جیاواز نییە، بۆ نمونە: قایم کردن و مەحکەم کردنی گرێبەستی هاوسەرگرتن، جا ئەم بابەتە هیچ بەڵگەیەك نییە لە سەری لە قورئان و سوننەتدا، بەڵکو ئەوە پێی دەڵێن (المصلحة المرسلة) بۆ دڵنیاکردن و زامن کردنی مافەکانی ئافرەت لە سەردەمێکدا هەموو پەیمان و بەڵێنەکان تێکچوونە، بەو شێوەیە ئەودوای نمونەکانی بزانە.

کەواتە مەی دایکی هەموو شتە پیسەکانە، خوای گەورە لە یەکەم ئایەتەکاندا کە دەربارەی حەرام کردنی مەی هاتووە فەرموویەتی: ﴿يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْخَمْرِ وَٱلْمَيْسِرِ ۖ قُلْ فِيهِمَآ إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَآ أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا﴾ البقرة: ٢١٩، واتە: لە بابەت بادە و شەراب و قومارەوە لێت ئەپرسن: خۆ ئەوانە حەڵاڵ و ڕەوان یان حەرام و ناڕەوان؟ پێیان بڵێ: تاوان و گوناهیان گەورەیە، بۆ خەڵکیش

بڕێ قازانج و کەڵکیان بۆ هەیە، بەڵام تاوان و زیانەکانیان لە سوود و بەهرەکەیان زۆرترە .)) جا ئەم ئایەتە یەکەم ئایەت بوو، پاشان ئەو ئایەتە دابەزی کە دەفەرموێت: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡرَبُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمۡ سُكَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَعۡلَمُواْ مَا تَقُولُونَ﴾ النساء: ٤٣، واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە ! لە کاتێکدا سەرخۆشن، نزیکی نوێژ مەکەونەوە، هەتا دەزانن چی دەڵێن ! .)) چونکە مەی عەقڵەکان دادەپۆشێت و داگیری دەکات وە عەقڵیش هۆ و جێگەی پێ سپاردنە (مناط التكليف)، کاتێك ئەم ئایەتە دابەزی (عومەر ی کوڕی خەتتاب) بانگ کرا و بە سەریدا خوێنرایەوە، ئەویش فەرمووی[1]: ((خودایە دەربارەی مەی ڕوونکردنەوەیەکی یەکلایی کار و دڵ سارێژکەرمان بۆ ڕوون بکەرەوە)) جا لە پاش ئەوە ئەم ئایەتە دابەزی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلۡخَمۡرُ وَٱلۡمَيۡسِرُ وَٱلۡأَنصَابُ وَٱلۡأَزۡلَٰمُ رِجۡسٞ مِّنۡ عَمَلِ ٱلشَّيۡطَٰنِ فَٱجۡتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱلشَّيۡطَٰنُ أَن يُوقِعَ بَيۡنَكُمُ ٱلۡعَدَٰوَةَ وَٱلۡبَغۡضَآءَ فِي ٱلۡخَمۡرِ وَٱلۡمَيۡسِرِ وَيَصُدَّكُمۡ عَن ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَعَنِ ٱلصَّلَوٰةِۖ فَهَلۡ أَنتُم مُّنتَهُونَ ﴾ المائدة:٩٠- ٩١، واتە: ئەی گەلی خاوەن باوەڕ! بێ گومان بن کە مەی خۆری و قومار بازی و کاغەزی (یانصیب)و ئەو بەردەی حەیوانی بتەکانی لەسەر سەر دەبڕێ بۆ بتەکان و فالگرتنەوە بۆ دەرکەوتنی بارێکی چاك یان خراپ یان بۆ تاقیکردنەوەی بەخت وەك عادەت و باو بوو ئەمانە گشت پیسن و لە کاری شەیتانن دەسا ئێوە خۆتانی لەدوور بگرن تا بەڵکو لەدونیاو قیامەتدا ڕزگار و بەختەوەربن(٩٠) شەیتان هەر ئەیەوێ بەشەراب خواردن و قومارکردن دوژمنایەتی و قین بخاتە ناوتان و لە یادی خوا و لە نوێژکردن ڕێتان لێ بگرێ و وەرتانگێڕێ ئاخۆ ئیتر ئێوە لەو کارانە دەسبەردار دەبن؟ واتە: دەبێ لەو شتانە دەست هەڵبگرن کە: خوا حەرامی کردون(٩١)))٠

---

١ ـ أخرجه أحمد(٥٣/١)، وأبوداود كتاب ((الأشربة))، باب ((تحريم الخمر)) (٣٦٧٠)، والترمذي، كتاب تفسير القرآن باب ومن سورة المائدة (٣٠٤٩)، وقال: ((حديث حسن صحيح))، و النسائي كتاب ((الأشربة))، باب ((تحريم الخمر)) (٢٨٦/٨)، وصححه علي ابن المديني. كما في ((الفتح)) (١٢٩/٨)، والحاكم (١٤٣/٤) ووافقه الذهبي، وصححه الشيخ الألباني في (صحيح الترمذي)).

لەو کاتەدا (عمر) بانگ کرا و بە سەریدا خوێنرایەوە ئەویش فەرمووی: دەستبەرداری بووین، دەستبەرداری بووین)).

ئایا ئێمە دەڵێین: پەروەردگارمان دەستبەرداربووین؟ یان چی دەڵێین؟ ئایا مەیخۆرەکان واز دەهێنن و دەستبەرداری دەبن؟ جا هەرکەسێ لای خوای گەورە تەوبە بکات ئەوا تەوبەکەی لێ وەردەگرێ.

بەڵێ... خێراکەن براکانم، داوا لە خوا دەکەم ئێمە و ئێوە بپارێزێ، من تاکو ئێستایش ئەوان بەبرای خۆم دەزانم چونکە من باش دەزانم کە بەندە هەر بەندەیەو پەروەردگاریش هەر پەروەردگارە... رەنگە هەندێ جار بەندەکان لاواز بن بەلام لە هەمان کاتدا خەیریان تێدایە، براکەم بۆیە من بانگی تۆ دەکەم، ئەی ئەو کەسەی توشی ئەو بەلایە هاتووی و کەوتوویتە ناو ئەو زەلکاوەوە وە ئەو تاوانە گەورەیەت ئەنجام داوە، یان تەنانەت (مەی)ت پێش ئاو خستبێت لەسەر خوانی خواردنەکەت، خێراکە هەر ئێستا: داوات لێ دەکەم لە بەر خاتری خوا هەر ئێستا بگەڕێوە بۆ لای خوای پەروەردگار، هەر ئێستا لەسەر خوانی نان خواردنەکەت دووری بکەرەوە، لە یەخچاڵ(ثلاجة) تایبەتییەکەت لەنوسینگەکەت یان لە ماڵەکەت،هەر ئێستا لەو بەلایە و لەو نەخۆشییە خۆت رزگار بکە و روو لە پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان بکە، دڵنیابە خوای گەورە شاد دەبێت بە تەوبە و گەڕانەوەکەت، بۆ ئەوەی تۆیش — انشاء الله — لە بەهەشتەکەیدا شادمان بیت بە خواردنەوەی ئەو مەیەی کە بۆ ئەوانەی ئەیخۆنەوە زۆر خۆش و بە مەزەیە، هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَّثَلُ ٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى وُعِدَ ٱلْمُتَّقُونَ ۖ فِيهَآ أَنْهَٰرٌ مِّن مَّآءٍ غَيْرِ ءَاسِنٍ وَأَنْهَٰرٌ مِّن لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُۥ وَأَنْهَٰرٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشَّٰرِبِينَ﴾ محمد: ١٥، واتە: نموونە و سیفەتی ئەو بەهەشتەی بە خۆپارێزان بەڵێن دراوە لە پاشەڕۆژدا پێیا بدرێت ئەم شێوەیە: رووباری زۆری لە ئاوی خاوێن و نەگۆڕاو و بێ بۆنی تێدایە، زۆر رووباری تێدایە، لە شیری سپی و جوان کە بە هۆی مانەوە — وەك شیری دونیا — تامی نەگۆڕاوە و چەندین چەم و رووباری تێدایە لە شەراب و مەیێك — کە بۆ ئەوانی ئەیخۆنەوە — زۆر خۆش و بە مەزەیە، واتە: دوورە لە هەر وەسفێکی مەیی دونیادا.)) مەی لە بەهەشتدا؟

بەڵێ... بەلاَم ئەو جۆرەیان هەرگیز توشی سەرئێشەت ناکات و بە هۆیەوە عەقڵت لە دەس نادەیت.

خێراکە هەر ئێستا برای خۆشەویستم هەرگیز بێ هیوا و بێ ئومێد مەبە، ئیمامی (البخاری) لە (صحیح) ەکەیدا ریوایەتی کردووە لە فەرموودەی (عمر ی کوڕی خەتتاب)ەوە دەڵێت: ((أن رجلا على عهد النبيﷺ كان اسمه عبد الله، وكان يلقب حمارا، وكان يضحك رسول الله ﷺ ، وكان النبيﷺ قد جلده في الشراب، فأتي به يوما فأمر به فجلد، فقال رجل من القوم: اللهم العنه، ما أكثر ما يؤتى به؟ فقال النبيﷺ: " لا تلعنوه، فوالله ما علمت إنه يحب الله ورسوله))،[١] واتە: کابرایەك هەبوو لە سەردەمی پێغەمبەری خواداﷺ ناوی عبدالله بوو وە بە (حمار) ناسراو بوو (واتە: گوێدرێژ) وە هەردەم پێغەمبەری خواﷺ بە هۆی ئەوەوە پێدکەنێ، پێغەمبەری خواﷺ بە هۆی خواردنەوەی (مەی)ەوە بە قامچی لێی دابوو، رۆژێك ئەویان هێنا و ئەویش فەرمانی کرد و قامچیان لێدا، کابرایەك لە خەڵکەکە گوتی: خودایە نەفەرتی لێ بکە، هێنانی بۆ ئێرە چەندە زۆرە!!؟ کاتێ پێغەمبەری خواﷺ ئەو دەستەواژەی بیست چی فەرموو؟

فەرمووی: نەفرەتی لێ مەکەن، سوێند بە خوا، ئەوەی کە من دەزانم ئەو کابرایە خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ خۆش دەوێت).

ئەم پیاوەی کە داری حەدی بە سەردا جێ بە جێ دەکرێت پێغەمبەری خواﷺ دەربارەی دەفەرموێت: ((ئەو خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ خۆش دەوێت)) بەڵێ ..چونکە ئەو بەندەیەکی لاوازە، لە هەر ساتێکدا بێت تێدەکەوێ و هەڵە دەکات، بەلاَم دەرگا هەردەم والآیە، ئومێد و هیوا لە رەحمەتی خوای بە توانا و بە دەسەلاَت زۆر و گەورەیە.

لە ڕیواتێکی تردا کە لە (صحیح البخاری) دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هریرە)ەوە دەڵێت: ((أتي النبيﷺ بسكران، فأمر بضربه . فمنا من يضربه بيده

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب ((الحدود))، باب ((ما يكره من لعن شارب الخمر و إنه ليس بخارج من الملة)) (٦٧٨٠).

ومنا من يضربه بنعله ومنا من يضربه بثوبه، فلما انصرف قال رجل: ما له أخزاه الله، فقال رسول اللهﷺ : "لا تكونوا عون الشيطان على أخيكم))[1] واته: كابرایەكی سەرخۆشیان هێنا بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ ئەویش فەرمانی لێدانی دا، جا تیاماندا هەبوو بە دەستەكانی لێی دەدا، هەبوو بە پێڵاوەكانی، هەبوو بە جل و بەرگەكەی، كاتێ ڕۆیشت كابرایەك گوتی: بە ڕاستی خوا شەرمەزاری كرد، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: مەبنە هاوكاری شەیتان بۆ سەر براكەتان)) .

لە ڕیوایەتێكی تردا (أبو هريرە) دەفەرموێت[2]: ((فقلنا له: ما اتقيت الله، ما خشيت الله، وما استجييت من رسول الله ﷺ، ثم أرسلوه، فقالﷺ ((لا تقولوا هكذا، لا تعينوا عليه الشيطان، ولكن قولوا: اللهم اغفر له، اللهم ارحمه، اللهم تب عليه)) . واتە: ئێمە بە ئەومان گوت: ئایا بۆ خۆت لە خوا نەپاراست، ئایا بۆ لە خوا نەترسای، ئایا بۆ شەرمت لە پێغەمبەری خواﷺ نەكرد، ئەمجار لێی گەڕان و وازیان لێ هێنا، پاشان پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((وا مەڵێن، هاوكاری شەیتان مەكەن لەسەر ئەو، بەڵكو بڵێن: خودایە لێی خۆش بە، خودایە ڕەحمی پێ بكە، خودایە تەوبەی لێ وەرگرە)).

من لێرەوە وەكو شوێنكەوتنی خۆشەویستەكەمﷺ دوعا بۆ هەموو ئەو كەسانە دەكەم كە توشی مەیخواردن هاتوون و دەڵێم: خودایە ڕەحمیان پێ بكەیت، خودایە لێیان خۆش بە.

خێراكە – برا خۆشەویستەكەم – بڵێ، (هەروەكو هاوەڵان گوتیان): پەروەردگارمان ئەوا دەستبەرداری مەی بووین.

لە هەردوو كتێبی (صحيح)[3] دا هاتووە كەوا (أنس ی كوڕی مالك) دەفەرموێت: ((كنت ساقي القوم في منزل أبي طلحة، وكان خمرهم يومئذ الفضيخ، فأمر رسول

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب ((الحدود))، باب ((ما يكره من لعن شارب الخمر)) (٦٧٨١).

٢ ـ أخرجه أحمد(٢/٢٩٩)، و أبوداود كتاب((الحدود))، باب ((الحد في الخمر)) (٤٤٧٧، ٤٤٧٨)، وصححه الألباني في ((المشكاة)) (٣٦٢١)، ((وصحيح أبي داود)).

٣ـ أخرجه البخاري كتاب ((المظالم))،باب ((صب الخمر في الطريق)) (٢٤٦٤)، وانظر أطرافه هناك، ومسلم كتاب ((الأشربة))، باب ((تحريم الخمر)) (١٩٨٠).

اللهﷺ منادیا ینـادي: " ألا إن الخمر قد حرمت " قـال: فقال لي أبو طلحة: اخرج، فأهرقها، فخرجت فهرقتها، فجرت في سكك المدينة)) واتە: من مـەیگێڕ بـووم لـە مـاڵی (أبو طلحة) وە ئەو ڕۆژە مەیەکەیان (فضیخ) بوو (واتە: ئارەقی خورما)، لەو کاتەدا پێغەمبەری خواﷺ فەرمانی کردە بانگەوازکارێك کە بانگ بکات: ئـەوا لـە ئـەمڕۆ بـە دواوە مـەی حـەرام و قەدەغـەکرا . دەڵێـت: (أبـو طلحـة) بـە مـنی گـوت: دەرچـوو، هـەمووی بڕێـژە . جـا منـیش دەرچـووم و هـەموویم ڕژانـد، بۆیـە بـە شـەقامەکانی مەدینەدا کەوتە ڕێ)).

تەماشـاکە براکـەم وەڵامدانـەوەی هـەموو هـاوەڵان بـۆ فەرمانـەکان چـۆن بـوو! خێراکە – برای موسڵمان – پەلەکە بە گەڕانەوە و وڵامدانەوە.

ئەم باسە بە چیرۆکێکی زۆر جوان تەواو دەکەم، کە ئەویش چیرۆکی (أبو محجن الثقفـي)[1] ە، (أبـو محجـن الثقفـي) کابرایـەکی سوارچـاکی پاڵـەوان بـوو، لـە گـەڵ ئەوەیشدا توشی بەڵایەك هاتبوو ئـەویش خواردنـەوەی مـەی بـوو، ئـەم کابرایـە زۆر لاواز بوو بەرانبەر بە مەی، لە گـەڵ ئەوەیـشدا دەرچـوو بـۆ جـەنگی (القادسـیە) بـە مەبەستی تێکۆشان لە پێناوی خوادا لە گەڵ (سعد ی کوڕی أبـی وقـاص) دا، لـەوێ لە گۆڕەپانی جەنگەکە جارێکی تر لاواز بوو وە مەی خواردەوە، بۆیـە ئـەویان هێنـا بۆ لای (سعد ی کوڕی أبی وقاص)، (سعد) یش بەنـدی کـرد، حـوکمی دا بـە سـەردا بەوەی کە نابێـت لـەو جەنگـە بەشـداری بکـات – چـونکە سـنوورەکان(الحـدود) لـە گۆڕەپانی جەنگدا جێ بەجێ ناکرێت–ئەمجار جەنگ دەسـتی پـێ کـردو أبـو محجـن گوێبیستی حیلەی ئەسپەکان و دەنگی شمشێرو ڕمەکان بوو دەستی بەگریان کرد و ویستی بەشداری بکات و ویـستی هەسـتێت بـەڵام بـە کـۆت و زنجـیر دەسـت و پێـی بەستراوەتەوە.

١ـ قال ابن حجر: في ((الإصابة)) (٣٢٣/٧): أبو محجن الثقفي الشاعر المشهور، مختلف في اسمـه، فقيـل: هـو عمرو بن حبيب بن عمرو بن عمير بن عوف.. . وقيل: اسمه كنيته، وكنيته أبو عبيد و قيل: اسمـه مالـك، وقيـل: عبدالله.. قـال أبـو أحمـد الحـاكم: ((لـه صـحبة و يخيـل إلـيَّ أنـه صـاحب سـعد بـن أبـي وقـاص..)). وانظـر: ((ألاستيعاب)) لابن عبدالبر ترجمة ابي محجن.

جا فەرموو ئەمە باسەکەیە بە تەواوی:

لە (مصنف عبد الرزاق)[١] دا بە سەنەدێك لە (ابن سیرین) ەوە هاتووە: أبو محجن هێشتا بەردەوام جەڵدەی لێ دەدرا بە هۆی مەیەوە، کاتێ ئەو کارە زۆر بووەوە بۆیە بەندیان کرد و بە کۆت و زنجیر بەستیانەوە، کاتێ ڕۆژی (القادسیە) هات ئەوانی دەبینی دەجەنگن، وا هاتە پێش چاوی کە بێ باوەڕان لە جەنگەکەدا پێش کەوتبێتن، بۆیە کەسێکی نارد بۆ لای دایکی کوڕەکانی سعد — یا بۆ لای خێزانەکەی — و پێی دەڵێت: کە أبو محجن پێت دەڵێت: ئەگەر ئەو ئازاد بکات و ئەم ئەسپەی پێ بدەی و چەکێکی پێ بدەیی، ئەوا لە پاش جەنگەکە یەکەم کەس دەبێت بگەڕێتەوە ئەگەر نەکوژرێت، جا لەو کاتەدا أبو محجن دەیگوت:

كفى حزناً أن تلتقي الخيل بالقنـا واترك مشدوداً على وثاقيـا
إذا شئت عنّاني الحـديد وغلقت مصاريع من دوني تصم المناديا

ئەمجار ئەویش ڕۆیشت و بە خێزانەکەی (سعد) ی گوت، ئەویش هەموو کۆت و زنجیرەکەی کردەوە و سواری ئەسپێکی کرد کە لە ماڵدا بوو وە چەکی هەڵگرت و ئەمجار بەپەلە خۆی گەیاندە موسڵمانان،جاکە دەگەیشتە هەر کەسێك دەیکوشت و پشتی دەشکاند، لەو کاتەدا (سعد) تەماشای کرد و سەرسام بوو، گوتی: ئەم سوارە کێیە؟ دەڵێت: پاش ماوەیەك خوای گەورە سەرکەوتنی بەخشییە موسڵمانان، جا أبو محجن گەڕایەوە و چەکەکەی گەڕاندەوە جێگەی خۆی و کۆت و زنجیرەکەی لە پێی خۆی کرد هەروەکو جاری پێشوو، پاشان سعد هات، خێزانەکەی گوتی: کوشتارەکەتان چۆن بوو؟ ئەمجار ئەویش بۆی باس کرد و گوتی: توش بووین و توش بووین ... تاکو خوای گەورە کابرایەکی نارد لەسەر ئەسپێکی بەڵەك (دووڕەنگ) بوو، جا ئەگەر من (أبو محجن) م لە کۆتەکەی بە جێ نەهێشتبایە ئەوا گومانم دەکرد ئەو بێت چونکە زۆر لەو دەچوو، ئەویش گوتی:

١ ـ أخرجه عبدالرزاق في ((مصنفه)) (٩/٢٤٤،٢٤٣)، وصحح سنده الحافظ في ((الإصابة)) (٧/٣٢٤)، ورواه ابن أبي شيبة في ((المصنف)) (٨/١٠، ١١) من وجهٍ آخر من طريق: إبراهيم بن محمد بن سعد عن أبيه قال: ((أُتي سعد بأبي محجن يوم القادسية)).

سوێند بە خوا ئەوە أبو محجن بوو، کارەکەیش بەو شێوە بوو .... ئەمجار هەموو چیرۆکەکەی بۆ باس کرد، ئەویش ناردی بە شوێنیدا و کۆتەکەی لێ کردەوە و گوتی: دەبێ هەرگیز بە هۆی مەیەوە جەڵدەت لێ نەدەین، أبو محجن گوتی: سوێند بە خوا دەبێ منیش هەرگیز نەیخۆمەوە، چونکە من پێم ناخۆش بوو لە ترسی جەڵدەدا وازی لێ بهێنم، جا لە پاش ئەوە چیتر نەیدەخواردەوە.

برای خۆشەویستم... هەرگیز بێ هیوا مەبە، هەرگیز بێ ئومێد مەبە خوشکی بەڕێزم... دەبا هەموو بگەڕێینەوە بۆ لای خوای باڵا دەست و میهرەبان، هەروەها ئاگادارتان دەکەمەوە لە ماددە بێ هۆشکەرەکان... گەنجەکانمان ئاگادار دەکەمەوە... کچەکانمان ئاگادار دەکەمەوە... با ئەوە باش بزانین کەوا هەمووان بەرپرسین و هەموو خێزانێك بەرپرسە، هەموو دەزگایەکی ئاینی و راگەیاندن و پەیرەو و بەرنامەی فێربوون (المنهاج التعليميه) و یانەیەکی وەرزشی بەرپرسە، چونکە لاوانمان جگەرگۆشە و سۆمای چاوی ئێمەن.

مؤامرة تدور على الشباب	لتجعله ركاما من التراب
مؤامرة تقول لهم: تعالوا	إلى الشهوات في ظل الشراب
مؤامرة يحيك خيوطها	أعداء سوء في لؤم الذئاب
تفرق شملهم إلا علينا	فصرنا كالفريسة للكلاب

واتە: پلانێك بۆ لاوان دەگێڕدرێت، بۆ ئەوەی بیکاتە تەپۆڵکەیەك لە خۆڵ، پلانێکە پێیان دەڵێت: وەرن، بۆ هەوەسبازی لە ژێر سیبەری شەرابدا، پلانێکە دەزووەکەی دەچێندرێت لە لایەن، دوژمنانی خراپەوە لە ریسوایی گورگدا، راو بۆچوونیان لە یەك جیاوازە تەنها لەسەر ئێمە نەبێت، بۆیە بووینە بە نێچیرێك لە بەر دەستی سەگدا.

ئەی برای خۆشەویستم... بگەڕێوە بۆ لای خوا، پارێزگاری لە نوێژی جەماعەت بکە، واز لە هاوەڵی خراپ بهێنە و، هاوڕێتی پاك و پوختەکان بکە، پەنا بگرە بە خوای گەورە و باڵا دەست، باش بزانە کە خوداوەندی گەورە هەرگیز پەشیمانت

ناکاتەوە، چونکە ئەوەی پەنا بە ئەو بگرێت و پشت بە ئەو ببەستێ و هەموو کارەکەی بۆ ئەو بگێڕێتەوە ئەوا دڵنیابە کە هەرگیز پەشیمان نابێتەوە.

داوا لە خوا دەکەم هەموو برا و خوشك و لاوەکانمان بپارێزی و ڕێنمایی منداڵەکانمان بکات ﴿رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾ الفرقان: ٧٤، واتە: ئەی پەروەردگارمان ! لە هاوسەرانمان و نەوەکانماندا مایەی ڕووناکی دیدە و خۆشیمان پێ ببەخشە تا هاوکاریمان بکەن لە خواپەرستیدا و گەل و کۆمەڵێکی وامان ببێ کە خواناس بێت وە خۆیشمان بگێڕە بە پێشەنگ بۆ لە خواترسان)).

بەرزبوونەوە و نەمانی زانست و زانیاری و بڵاو بوونەوەی نەفامی

لە نیشانە بچووکەکانی قیامەت: ئەوەیە کە ئیمامی (البخاری و مسلم)[1] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن من أشراط الساعة أن یرفع العلم، و یظهر الجهل)) واتە: لە نیشانەکانی قیامەت ئەوەیە کە زانست بەرزدەبێتەوە(هەڵدەگیرێتەوە) و نەفامی دەردەکەوێت).

لەڕیوایەتی ئیمامی (البخاری)[2] دا هاتووە: ((أن یقل العلم و یظهر الجهل)) واتە: زانیاری کەم دەبێت و نەفامی دەردەکەوێت).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[3] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابن مسعود و ابی موسی)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن بین یدي الساعة لأیاما، ینزل فیها الجهل، ویرفع فیها العلم، ویکثر فیها الهرج " والهرج: القتل)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا (لە پێش قیامەت) چەند ڕۆژگارێك هەیە نەفامی تێدا دادەبەزێت و زانیاری بەرز (هەڵدەگیرێتەوە) دەبێتەوە و (الهرج) زۆر دەبێت، مانای (الهرج): کوشتنە)).

ڕەنگە کەسێك بڵێت: چۆن دەڵێیت: نەفامی بڵاو دەبێتەوە و زانیاری نامێنی و بەرز دەبێتەوە، لە کاتێکدا ئێمە ئەو هەموو پێشکەوتنە زانستیە دەبینین ؟

وڵامی ئەو پرسیارە ئەوەیە کە مەبەست لە فەرموودەکەی پێغەمبەری خواﷺ زانیاری دونیا نییە بەڵکو زانیاری دەربارەی دوارۆژە و زانیاری دەربارەی قورئان و سوننەتە، بەڵام زانیاری دەربارەی ئەم دونیایە ئەوا لە زیاد بووندایە هەروەکو ئێستا دەیبینین.

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم، وظهور الجهل)) (٨٠)، و مسلم كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم و قبضه و ظهور الجهل والفتن في آخر الزمان)) (٢٦٧١).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم: وظهور الجهل)) (٨١)

٣ـ أخرجه البخاري كتاب ((الفتن))، باب ((ظهور الفتن)) (٧٠٦٢، ٧٠٦٣)، و مسلم كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم و قبضه و ظهور الجهل والفتن في آخر الزمان)) (٢٦٧٢).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ بَلِ ٱدَّٰرَكَ عِلۡمُهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِۚ بَلۡ هُمۡ فِي شَكّٖ مِّنۡهَاۖ بَلۡ هُم مِّنۡهَا عَمُونَ ﴾ النمل:٦٦، واتە: نا، بەڵکو زانیاری و زانستیان سەبارەت بە هاتنی ڕۆژی دوایی کۆتا و کورتە و نایگاتیّ تا ئەوان بپرسن کەی دێت؟ بەڵکو ئەوان هەر لە گوماندان لێی، بڕوایان پێی نییە بۆیە ململانیّ ئەکەن، بەڵکو لەئاستی نابیناو کوێرن بۆیە وا نکوڵی و ئینکاری ئەکەن !)) .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَعۡلَمُونَ ظَٰهِرٗا مِّنَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَهُمۡ عَنِ ٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ غَٰفِلُونَ﴾ الروم: ٧، واتە: ڕووکەشێك لە ژیانی ئەم دونیا ئەزانن، کەچی لە ئاخیرەت بیّ ئاگا و غافڵن!)).

ئایا پێغەمبەری خۆشەویستﷺ چی فەرمووە؟

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و ئیمامی بوخاری لە (الأدب المفرد)دا بە سەنەدێکی (صحیح)[١] لە (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە ڕیوایەتیان کردووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن بين يدي الساعة ... وظهور القلم)) واتە: لە بەر دەستی قیامەت دا (لە پێش قیامەت)... دەرکەوتنی پێنووسەکانە)) بە ڕاستی لەم سەردەمەدا پێنووس دەرکەوتووە، نوسین و ڕۆژنامەگەری بڵاو بووەتەوە، هەروەها ڕۆژنامە و گۆڤار بە شێوەیەکی بەرچاو بڵاو بووەتەوە، بە تایبەتی لە پاش ئەوەی ئامێری چاپی نوێی پەیدا بووە و کە لە تەنها یەك خولەکدا هەزاران بەڵکو مەلایین وشە چاپ دەکات، جا زانیاری دەربارەی ئەم دونیایە بەردەوام لە زیاد بووندایە هەروەکو پێغەمبەری ڕاستگۆﷺ فەرموویەتی لە کاتێکدا کە زانیاری دەربارەی قورئان و سوننەت کەم بووەتەوە، بەڵکو بە ڕاستی نەفامی دەربارەی قورئان و سوننەت دەرکەوتووە.

بەڵام... ڕێزداران دڵنیاتان دەکەمەوە — بەڵام گەردنم ئازاد بکەن لە بەر توندی وشەکانم: زۆربەی ئەهلی سەرزەوی بێئاگاو نەفامن دەربارەی پەروەردگاری زەوی و

---

١ ـ أخرجه أحمد (٤٠٧،٤١٩/١)، والبخاري في ((الأدب المفرد)) (١٠٤٩)، وله شاهدٌ أخرجه أحمد (٦٩/٥ مختصراً)، و النسائي (٢٤٤/٧ مختصراً) و في ((الكبرى)) (بطوله ٦٠٤٨) والطيالسي (١١٧١)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٦٤٧)، (٢٤٦٧).

ئاسمانـەكان و بـە پێـشەوای پێغەمبـەران و گـەورەی پوختـەكانﷺ ! بـەڵێ ئـەوە ڕاستییەكە و دەبێ ئاشكرا بكرێت، زۆربەی خەڵكی بێئاگان لەم دینە مەزنە.

بیر لەم ئایەتە پیرۆزەی خوای گـەورە بكـەرەوە: ﴿ وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُم بِاللَّهِ إِلَّا وَهُم مُّشْرِكُونَ ﴾ یوسف: ١٠٦، واتە: خۆ بەشی زۆری ئەو خەڵكەش كـە بـاوەڕ دێنێـت هەر موشریك و بتپەرستن! چاك دەزانن كە خوا دروستكەری بوونەوەرە، كەچـی لـە گەڵ ئەوەشدا بتەكانیش دەپەرستن!)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَإِن تُطِعْ أَكْثَرَ مَن فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ ﴾ الأنعام: ١١٦، واتـە: ئەگـەر لـە زۆربـەی خـەڵكانی ئـەم سـەر زەوییـە كـە بـێ باوەڕن پەیڕەوی بكەیت لـە ڕێگـەی خـوا لات ئـەدەن و چەواشـە و سـەر لێشێواوت ئەكەن)).

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ((وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ ﴾ هـود: ٤٠ واتـە: خـۆ ژمارەیەكی كەمیش نەبێت لە گەڵیا بڕوایان نەهێنا)).

خوای گەورە دەفـەرموێت: ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ ﴾ ص: ٢٤، واتە: ئەوانە نەبێت كە باوەڕیان هێناوە و كردەوە چاكەكانیان كردووە، دیـارە ئەوانەیش زۆر كەمن)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ ﴾ سبأ: ١٣، واتە: بەڵام لـە بەندەكانم كەمێكیان سوپاسگوزارن)).

ڕاستییەكی نەگۆڕە و بە پێی شەرع و قەدەری خوا، زۆربەی خەڵكی سـەر زەوی بێئاگان لەو دینەی كە خوای گـەورە خـۆی ڕازی بـووە ببێتـە دینـی ئـەهلی زەوی و ئـەهلی ئاسمـان، خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿ إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ ﴾ آل عمران: ١٩، واتە: بێگومان تەنها ئەم دینی ئیسلامەیە پەسـەند و قبووڵـە لای خـوا چونكە پاڵاوتە و پوختەی تەواوی ئایینە ئاسمانییەكانی ترە)).

جـا زۆربـەی خـەڵكی یەكتاپەرسـتی خوایـان جـێ بـەجێ نـەكردووە، بـاوەڕ بـە پێغەمبـەری خوایـانﷺ جـێ بـەجێ نـەكردووەﷺ، بـەڵكو لـەم دینـە پـیرۆز و بـە

رەحمەت نێردراوەدا کەسانێك هەن هێشتا پایەکانی دینەکەیان نازانن بە زانیارییەکی راستی و دروستەوە و بە پێی ویستی خوای گەورە و ویستی پێغەمبەری خۆشەویستﷺ.

جا ئەی بەندەی خوا ! پایەکانی دینەکەت فێربە، چونکە زانیاری دەربارەی ئەو پایانە فەرزی عەینن و پێویستە هەموو موسڵمانێکی پیاو و ئافرەت بزانن)).

جا پایەی یەکەم لەم ئیسلامە یەکتاپەرستییە، ئایا مانای (لا الـه الا الله) چییە؟ ئایا پێویستییەکانی چین؟ ئایا هەڵوەشێنەرەوەکانی یەکتاپەرستی چین؟ ئایا مەرجەکانی وشەی(لا اله الا الله) چییە؟ جا ئەمانە چەند پرسیارێکی زۆر گرنگن، ئاخۆ ئێمە تا چەند شارەزاییمان لە وڵامەکانی هەیە!

هەروەها نوێژ: ئایا پایەکانی چییە؟ پێویستییەکانی چین؟ وە سوننەتەکانی چین؟ ئایا چی شتێك پوچەڵی دەکاتەوە؟ ئایا جیاوازی چییە لە نێوان پایە و پێویست و سوننەت (الرکن والواجب و السنة)؟

هەروەها بەنیسبەت خوشکە بەڕێزەکانمانەوە: ئایا جیاوازی چییە لە نێوانی خوێنی بێنوێژی (حیض) و خوێنی زەیسانی(النفاس)و خوێنی (استحاضة)؟وە حوکمی هەریەکە لەو خوێنانە چییە؟

چەند پرسیارێکە لەو پەڕی بایەخ و گرنگیدان!پێویستە لەسەر هەموو کەسێك شارەزایی لێ هەبێت، ئاگاداری پایەکانی دینەکەی بێت، من ئەو قسەیە ناکەم تەنها لە بەر ئەوەی روونی بکەمەوە کە بە راستی نەفامییەکی ئاشکرا بڵاو بووەتەوە، لە نێو زۆربەی خەڵکی سەر زەویدا بە شێوەیەکی گشتی و لە نێو زۆربەی موسڵماناندا بە شێوەیەکی تایبەتی لە شتێکدا کەوا پێویستە هەر هەموو کەسێك بزانێت، هۆی ئەو کێشەیە ئەوەیە: کە بە راستی زانیاری بەرز بووەتەوە — مەبەستم زانیاری دەربارەی قورئان و سوننەت — وە نەفامی بە شێوەیەکی بەرچاو دەرکەوتووە، چونکە زۆربەی خەڵکی لە دوارۆژی خۆیان بێ ئاگان و خەریکی دونیان، ولا حول ولا قوە الا بالله .

پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: ئایا زانیاری چۆن بەرز دەبێتەوە؟ ئەم بابەتە لەوپەڕی ترسناکیدایە، جا ئەوەتا پێغەمبەرەکەمانﷺ بۆمان روون دەکاتەوە کە

بەرز بوونەوەی زانیاری مانای ئەوە نییە: کەوا کابرایەك شەو دەخەوێت و بۆ سبەینێ هەڵدەستێ دەبینی هیچ زانیارییەك لە سنگیدا نەماوە!! نەخێر، ئەوە مەبەستەکە نییە لە بەرز بوونەوەی زانیاری، کەواتە مەبەستی چییە؟

بیر لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ بکەرەوە، لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١]دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە دەڵێت: گوێم لێ بوو پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((إن الله لا یقبض العلم انتزاعا ینتزعه من الناس، ولكن یقبض العلم بقبض العلماء)) واتە: خوای گەورە کاتێك زانیاری هەڵدەگرێت و دەیباتەوە بە شێوەی هەڵکێشان لە خەڵکییەوە هەڵناکێشێت، بەڵکو ئەم زانیارییە هەڵدەگرێت و بەرزی دەکاتەوە بە مردنی زانایان)).

جا کارەساتەکە لەوێدایە، گەورەترین کارەسات لەم ئوممەتەدا روو بدات مردنی زانایەکە، ئەو شتەی کە دڵەکان خوێناوی دەکات ئەوەیە کەوا رەنگە زانایەك لە گەورە زانایان کۆچی دوایی بکات لێرە یان لەوێ کەچی ئەم ئوممەتە ئاگایان لە مردنی نییە، چونکە زۆربەی کەناڵە ئاسمانییەکان یان زۆربەی دەزگاکانی راگەیاندن وازیان لەو بەرێز و پاك و پوختانە هێناوە و خۆیان خەریك کردووە بە خەڵکانی ترەوە کەوا دەبوایە ئەو زانایانە پێش هەموو یەکێك لەوان بکەوتایە، دەبێت ئەهلی زانیاری و رێز پێش بخرێن، لەو کەسانەی کە دەڵێن: خوای گەورە فەرمووی... پێغەمبەری خواﷺفەرمووی... بە زانست و تێگەیشتن و بەڵگە و بورهانەوە...جا مردنی زانایان گەورەترین کۆسپ و کارەساتە لەم ئوممەتەدا روو دەدات.

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((حتى إذا لم یترك عالما، اتخذ الناس رءوسا جهالا، فسئلوا فأفتوا بغیر علم، فضلوا وأضلوا)) واتە: تاوەکو هیچ زانایەك نامێنێ، خەڵکی چەند کەسێکی نەفام دەکەنە پێشەوای خۆیان و پرسیاریان لێ دەکەن و ئەوانیش فەتوا دەدەن بە بێ زانیاری، جا خۆیان گومڕا دەبن و خەڵکیش گومڕا دەکەن)) چەند نەفامێکن، لە گەڵ ئەوەیشدا دەوێرن فەتوا بدەن! بە راستی واقعێکی بەسۆیە!.

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((العلم))، باب ((كیف یقبض العلم)) (١٠٠)، و مسلم كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم و قبضه و ظهور الجهل والفتن في آخر الزمان)) (٢٦٧٣).

ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی مەبەست لەو (علم)ەی کە پێغەمبەری خواﷺ باسی کردووە لەو فەرموودەیەی پێشوودا زانیارییە دەربارەی قورئان و سوننەت، جا پێغەمبەری خواﷺ لێرەدا فەرموویەتی: ((فسئلوا فأفتوا بغير علم، فضلوا وأضلوا)) ئاشکرایە کە گومڕایی روو لەم ئوممەتە ناکات ئیللا بە نەمان و بەرز بوونەوەی زانست نەبێت و بە مردنی زانایان نەبێت.

جا کارەساتە گەورەکە ئەوەیە کە ئێستا ئەم ئوممەتەی پێدا تێدەپەڕێت چەند کەسێکی نەفام دەوێرن فەتوا بدەن و بوێرن بەرانبەر بە زانست، من پڕ بە دەم دەڵێم: بە راستی پاشاگەردانی و بێ یاسایی یەك لە فەتواکان دەبینین کە لە رێگای کەناڵە ئاسمانییەکانەوە بڵاو دەکرێتەوە، تا رادەیەك خەڵکی توشی فیتنەیەکی راستەقینە هاتوون و دەڵێن: بە کێ باوەڕ بکەین؟ بەڵکو کەناڵە ئاسمانییەکان ئێستا ئەو شێخ و ئەهلی زانستانە کە لە رێگای شاشەکانیانەوە دەردەکەون دەڵێی شەڕە کەڵەباب دەکەن و بە گژیەکتردا دەچن، هەریەکەو بۆ خۆی قسەی خۆی هەیە!!.

دەڵێم: قسەکردن دەربارەی دینی خوا نە من و نە تۆ و نە هیچ کەسێك لەسەر رووی زەویدا بۆی نییە قسەی تێدا بکات، ئەگەر تۆ بەڵگەیەکت هەیە لە قورئانی پیرۆز و لە سوننەتی پێغەمبەری خواﷺ، بە تێگەیشتنی پێشینانی ئەم ئوممەتە (سەلەف) لە هاوەڵە پاك و پوختەکان و شوێنکەوتووان و شوێنکەوتووانی ئەوان ئەوا قسە بکە، کەچی کاك فلان یان خوشکە فلان دەردەکەون بۆ ئەوەی لە دینی خوادا قسە بکەن بەو شێوە سەیر و بوێرانە و بە بێ بەڵگە و زانیاری، رەنگە جاری وا هەبێت کە عەقڵی خۆی پێش ئایەتەکانی قورئان بکات یان فەرموودەکانی پێغەمبەری خواﷺ بە بانگەشەی ئەوەی کە ئەو زانیاری پێیە!

بەڵێ... زانیاری بەرز بووەتەوە، کەسانێکی نەفام لە قورئان و سوننەتەکەی پێغەمبەری خواﷺ پێشخراون بۆ ئەوەی بنوسێت و قسە بکات و رێنمایی بکات بە بێ ویستی خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ!! فیتنە گەورەکە لەوێدایە کە ئەو کەسانەی قسە دەکەن ئەوانە کەسانێکن بە زمانی ئێمەوە قسە دەکەن و لە جل و بەرگی ئێمە

دەپۆشن، بۆیە ((حذیفة ی کوڕی الیمان) دەفەرموێت: (هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا هاتووە): ((کان الناس یسألون رسول اللهﷺ عن الخیر وکنت أسأله عن الشر مخافة أن یدرکني، فقلت: یا رسول الله! إنا کنا في جاهلیة وشر، فجاءنا الله بهذا الخیر، فهل بعد هذا الخیر من شر؟؟)) فقال النبي ﷺ: ((نعم))! قال حذیفة: و هل بعد ذلك الشر من خیر؟ قالﷺ: ((نعم وفیه دخن)) قلت: وما دخنه؟ قال: ((قوم یهدون بغیر هدیي تعرف منهم وتنکر))؟ واتە: خەڵکی پرسیاریان دەکرد لە پێغەمبەری خواﷺ دەربارەی خەیر و چاکە، بەڵام من پرسیاری شەڕ و خراپەم لێ دەکرد لە ترسی ئەوەی پێم بگات، گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئێمە لە ناو نەفامی و شەڕ و خراپەدا بووین ئەنجا خوای گەورە ئەم خەیرەی بۆ هێناین، ئایا لە پاش ئەم خەیرە شەڕ و خراپە هەیە وەك چۆن لە پێشەوەیدا هەبوو؟ پێغەمبەریشﷺ فەرمووی: بەڵێ، حذیفة گوتی: ئایا لە پاش ئەو شەڕ و خراپەیە خێر و چاکە هەیە؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: بەڵێ بەڵام خەڵتێکی تێدایە، گوتم: ئایا خەڵتەکەی چییە؟ فەرمووی: خەڵکانێك پەیدا دەبن لەسەر بەرنامە و ئاکاری من نارۆن، چاکە و خراپەشیان لێدەبینیت)).

واتە: چەند قسەیەکی نامۆ دەربارەی دینی خوا دەبیسی، زۆر بە دووری دەزانی کە ئەوە قسەی خوای گەورە و پێغەمبەرمان بێتﷺ ، یان لە دینی ئیسلامدا هەبێت ((قلت: فهل بعد ذلك الخیر من شر؟ قال: ((نعم دعاة علی أبواب جهنم من أجابهم إلیها قذفوه فیها، قلت: یا رسول الله، صفهم لنا، فقال: هم من جلدتنا ویتکلمون بألسنتنا))، گوتم: ئایا لە پاش ئەو خێر و چاکەیە خراپە و شەڕ هەیە؟ گوتی: بەڵێ... بانگەوازکارانێك لەسەر دەرگاکانی دۆزەخ راوەستاون، هەر کەسێك وەڵامیان بداتەوە ئەوا فرێی دەدەنە ناو دۆزەخەوە، گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ وەسفیان بۆمان بکە؟ فەرمووی: ئەوانە لە پێستی خۆماندان و بە زمانی خۆمان قسە دەکەن (مەبەستی ئەوەیە مرۆڤن)).

---

١ ـ أخرجه البخاري کتاب ((الفتن))، باب ((کیف الأمر إذا لم تکن جماعة)) (٧٠٨٤)، ومسلم کتاب ((الإمارة))، باب ((وجوب ملازمة جماعة المسلمین عند ظهور الفتن)) (١٨٤٧).

لە ریوایەتێکی تردا کە ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردووە پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((رجال قلوبهم قلوب الشياطين في جثمان إنس)) قلت: فما تأمرني إن أدركني ذلك؟ قال: تلزم جماعة المسلمين و إمامهم، قلت: فإن لم يكن لهم جماعة و لا إمام؟ قال: فاعتزل تلك الفرق كلها ولو أن تعض بأصل شجرة حتى يدركك الموت وأنت على ذلك)) واتە: بە رواڵەتدا رواڵەتی مرۆڤە بەڵام دڵەکانیان دڵی شەیتانە، گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ بە چی شتێك فەرمانم پێ دەکەی ئەگەر ئەو سەردەمەم بە سەردا هات؟ گوتی: پەیوەست دەبیت بە کۆمەڵی موسڵمانان و پێشەواکەیانەوە،گوتم: ئەی ئەگەر موسڵمانان نە کۆمەڵیان هەبوو نە پێشەوا؟ گوتی:((خۆت بە دوور بگرە لە هەموو ئەو فیرقە و تاقمانە، ئەگەر چی بە قەپ گرتنیشت بێت بە رەگی دارێك هەتا مردن پێت دەگات، تۆش هەر بە هەمان شێوە دوور بگرە)).

بزانە کە بەرزبوونەوەی زانیاری ئەوە ناگەیەنێت کە زەوی چۆڵ دەبێت لە کەسانێك بانگەواز بکەن بۆ دینی خوا، ئەوە مەبەستەکە نییە، بەڵکو نەفامی بە شێوەیەکی زۆر بڵاو دەبێتەوە، ئەو زانایانەی کە تەنها لە بەر خوا کار دەکەن کەم دەبنەوە، بەڵام دەبێت سەر زەوی کەسانێکی تێدا بمێنێتەوە بۆ بانگەواز کردنی خەڵکی بۆ دینی خوا تاکو خوای گەورە خۆی ویستی لەسەر بێت، بزانە کەوا کۆمەڵی رزگار بوو لە هەموو کات و شوێنێکدا هەن، حەز دەکەم بە جوانی لە مەسەلەکە تێبگەین با وا نەزانین جیاوازی هەیە لە نێوان سوننەتەکانی پێغەمبەری خواداﷺ.

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[2] هاتووە لە فەرموودەی (معاويه)وە دەڵێت: گوێم لێ بوو پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تزال طائفة من أمتي قائمة بأمر الله، لا يضرهم من خذلهم أو خالفهم، حتى يأتي أمر الله وهم على ذلك))، لە ریوایەتەکەی ئیمامی (مسلم) دا هاتووە: ((وهم ظاهرون على الناس)).

---

١ - (١٨٤٧ / ٥٢).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب ((المناقب))، باب (٢٨)،حديث (٣٦٤١)، ومسلم كتاب ((الإمارة))، باب ((قوله ﷺ: ((لا تزال طائفة من أمتي ظاهرين على الحق لا يضرهم من خالفهم)) (١٠٣٧/١٧٥).

دەبێ کۆمەڵی ڕزگار بوو بمێنن و بەردەوام ڕێنمووی خەڵکی بکەن، بۆ ئەوەی ڕاستی ڕوونەوە بکەنەوە بە بەڵگەی قورئان و فەرموودەکانی پێغەمبەری خوا ﷺ، بەڵام نەفامی بە شێوەیەکی گشتی زۆر دەبێت، لەو پێناوەدا پێغەمبەری خوا ﷺ هێندە ڕێزی لە زانست ناوە و وەسفی زانایان دەکات، بەڵکو خوای گەورە لە قورئانەکەیدا فەزڵی زانستی باس کردووە و پلەو پایە و ڕێزی زانایانی لە زۆر ئایەتدا باس کردووە.

لە گەڵ مندا بیر لەم ئایەتەی خوای گەورە بکەرەوە: ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ الزمر: ٩، واتە: بڵێ: ئایا ئەو کەسانەی کە زانان و شارەزان لە گەڵ ئەو کەسانەدا کە نەزان و نەشارەزان یەکسانن؟! " دیارە هەرگیز یەکسان نین جا هەر بەو جۆرەیش مرۆڤی چاك و خراپ بڕوادار و بێ بڕوا")).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ فاطر:٢٨، واتە: بە ڕاستی لە بەندەکانی خوادا هەر زاناکانن لە خوا ئەترسن و سەری نەوازشی بۆ دائەنوێنن چونکە هەر ئەوان دەزانن ئەو زاتەی چ خاوەن دەسەڵاتێکە ..)) .

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ﴾ المجادلة: ١١، واتە: خوا ئەو کەسانەتان باوەڕیان هێناوە بەرز دەکاتەوە و ئەوانەش زانستیان پێ دراوە پلە گەلێ بە سەر باوەڕدارەکاندا بەرز دەکاتەوە، چونکە ڕێز و شەرەفمەندی لای خوا تەنها بە باوەڕ و زانستەوەیە...)).

بەڵکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ﴾ آل عمران: ١٨، واتە: خوا لە ڕێگەی دروستکراوەکانییەوە شایەتی دەدا — خۆ هەر خۆی بەسە بۆ شایەتی — پاشان فریشتە و زاناکانیش شایەتی دەدەن کە: جگە لە خۆی هیچ پەرستراوێکی شیاوی ڕاستەقینە نییە)).

جا یەکەم کەسێك گەواهی بە تەنهایی خوای گەورە داوە خوای گەورە خۆیەتی، ئەمجار فریشتەکان، ئەمجار لە پلەی سێیەمدا ئەهلی زانست و زانیاری باس کردووە.

ابن القيم دەڵێت: ((بە ڕاستی ئەم دادپەروەرییە لەو پەڕی پلەی بەرزیدایە، چونکە خوای گەورە کەسی لەکەدارکراو ناکاتە شایەتی خۆی))[1]

بۆیە پێغەمبەری خواﷺ بایەخێکی زۆری بە زانست و قوتابیانی زانیاری و زانایان داوە... بایەخێکی زۆر، لە جێگایەکدا بە (علی)[2] دەفەرموێت: ((لأن يهدى الله بك رجلا واحدا خير لك من حمر النعم)) واتە: ئەگەر بە هۆی تۆوە خوای گەورە هیدایەتی کەسێك بدات ئەوا زۆر باشترە بۆ تۆ لە مەڕ و ماڵاتێکی زۆر).

لە ڕیوایەتێکی تردا دەفەرموێت: ((من أن يكون لك حمر النعم)) واتە: لەوەی کە مەڕو ماڵاتێکی زۆرت هەبێت))جا بە وردی و جوانی بیر لەو ڕێز و پایەیە بکەرەوە.

لە فەرمودەیەکی تردا کە ئیمامی (الترمذي) و أبو داود و ابن ماجە و جگە لەوان بە سەنەدێکی (حسن)و بە بوونی چەند(شواهد) ێك ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (أبي الدرداء)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من سلك طريقا يلتمس فيه علما سهل الله له طريقا الى الجنة، وإن الملائكة لتضع أجنحتها رضا لطالب العلم، وإن العالم ليستغفر له من في السماوات ومن في الأرض، والحيتان في جوف الماء، وإن فضل العالم على العابد كفضل القمر ليلة البدر على سائر الكواكب، وإن العلماء ورثة الأنبياء وإن الأنبياء صلوات الله عليهم لم يورثوا دينارا ولا درهما، إنما ورثوا العلم فمن أخذه أخذ بحظ وافر))،[3] واتە: هەرکەسێك ڕێگایەك بگرێتەبەر بە دوای زانستدا بگەڕێت، ئەوا خوای گەورە ڕێگای بەهەشتی بۆ سووك وئاسان دەکات، فریشتەکان باڵەکانی خۆیان ڕادەخەن لە پێناوی ڕازی بوونی قوتابی زانستدا، ئەوەی لە زەوی و ئاسمانەکاندایە بۆ کەسی زانا داوای لێ خۆش بوون دەکەن، تەنانەت نەهەنگەکان لە قوڵایی دەریاکاندا، فەزڵی کەسی زانا لەسەر کەسی خواپەرست وەکو فەزڵی مانگی چواردەیە بە سەر هەموو ئەستێرەکاندا،

---

١ ـ ((مدارج السالكين)) (٤٣٩/٢) و (٤١٢/٣) بتصرف.

٢ـ أخرجه البخاري كتاب ((الجهاد والسير))، باب ((دعاء النبي ﷺ الناس الى الإسلام)) (٢٩٤٢)، ومسلم كتاب ((فضائل الصحابة))، باب ((من فضائل علي بن أبي طالب (ث))) (٢٤٠٦)

٣ ـ أخرجه أحمد (١٩٦/٥)، وأبو داود كتاب ((العلم))، باب ((الحث على طلب العلم)) (٣٦٤١)، والترمذي كتاب ((العلم))، باب ((ما جاء في فضل الفقه على العبادة)) (٢٦٨٢)، وابن ماجه في ((المقدمة)) (٢٢٣)، وحسنه لغيره الألباني في ((صحيح الترغيب)) (٧٠) و ((المشكاة)) (٢١٢)، و((صحيح الجامع)) (٦٢٩٧).

زانایان میراتگری پێغەمبەرانن، پێغەمبەران دینار و دەرهەمیان بە جێ نەهێشتووە بەڵکو زانستیان بە جێ هێشتووە، جا هەرکەسێ لەو زانستەی برد ئەوا بە ناوچاوانێکی چاکەوە بردوویەتی)).

خوای گەورە ئێمە و ئێوە لە ئەهلی زانست و زانیاری و خواپەرستە ڕاستگۆکان بژمێرێت .

لە فەرموودەیەکی تردا ئیمامی (الترمذي)[1] ڕیوایەتی کردووە بە سەنەدێکی (حسن) لە فەرموودەی (أبي أمامة الباهلي) یەوە: ((ذكر لرسول اللهﷺ رجلان أحدهما عابد والآخر عالم)) — واتە: باسی دوو کەسیان بۆ پێغەمبەری خواکردﷺ یەکێکیان لە خواترس و خواپەرست بووە و ئەویتر زانا بووە — ((، فقال رسول اللهﷺ: " فضل العالم على العابد كفضلي على أدناكم " ثم قال رسول اللهﷺ: " إن الله وملائكته وأهل السموات والأرضين حتى النملة في جحرها وحتى الحوت ليصلون على معلم الناس الخير)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: فەزڵی زانا بە سەر خواپەرستەوە وەکو فەزڵی منە بە سەر بچووکەکەتانەوە، ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: خوای گەورەو فریشتەکان و ئەهلی ئاسمانەکان و ئەهلی زەوی و تەنانەت مێروولەیەك لە کونەکەی خۆیدا صەڵاوات دەنێرن بۆ مامۆستای خەیری خەڵکی)).

ئایا ئەمە چۆن فەزڵ و ڕێزێکە؟؟!!

لە(صحيح مسلم)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرە) وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من سلك طريقا يلتمس فيه علما سهل الله له طريقا الى الجنة وما أجتمع قوم في بيت من بيوت الله يتلون كتاب الله ويتدارسونه بينهم إلا نزلت عليهم السكينة وغشيتهم الرحمة و حفتهم الملائكة، وذكرهم الله فيمن عنده ومن بطأ به عمله

١ـ أخرجه الترمذي كتاب ((العلم))، باب ((ما جاء في فضل الفقه على العبادة)) (٢٦٨٥) وقال: ((حديث حسن غريب صحيح))، و الطبراني في ((الكبير)) (٧٩١٢)، وصححه الألباني في ((صحيح الجامع)) (١٨٣٨)، وحسنه في ((المشكاة)) (٢١٣).

٢ـ أخرجه مسلم كتاب ((الذكر و الدعاء و التوبة و الاستغفار))، باب ((فضل الاجتماع على تلاوة القرآن و على الذكر)) (٢٦٩٩).

لم يسرع به نسبه))، واتە: هەرکەسێك ڕێگایەك بگرێتەبەر بە دوای زانستدا بگەڕێت، ئەوا خوای گەورە ڕێگای بەهەشتی بۆ سووك وئاسان دەکات، هەر کاتێك کۆمەڵێك لە ماڵێك لە ماڵەکانی خوادا کۆببنەوە و کتێبەکەی خوا بخوێننەوە و ڕاڤەی بکەن ئیللا ئارامی و دڵنیاییان بە سەردا دادەبەزێت و بە ڕەحمەتی خوا دادەپۆشرێن و فریشتەکان بە دەورە و بەریاندا دادەبەزن و خوای گەورە لای فریشتەکانی لای خۆی باسی ئەوان دەکات، هەرکەسێ کردارەکەی لە سەرخۆ و هێواشی بکاتەوە ئەوا ڕەچەڵەکەکەی پەلەی پێناکات)).

بەڵکو لە (مسند أحمد) و (معجم الطبراني) دا بە سەنەدێکی (حسن)[١] هاتووە لە فەرموودەی (صفوان ی کوڕی عسال المرادي)ەوە دەڵێت: ((أتيت النبي ﷺ، وهو متكئ في المسجد على برد له أحمر، فقلت له: يا رسول اللهﷺ، إني جئت أطلب العلم، فقال النبي ﷺ: " مرحبا بطالب العلم، إن طالب العلم تحفه الملائكة وتظله بأجنحتها، ثم يركب بعضهم بعضا حتى يبلغوا السماء الدنيا من حبهم لما يطلب)): ڕۆیشتم بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ لە کاتێکدا ئەو لە مزگەوت بوو، لەسەر کراسەکەی خۆی پاڵ کەوتبوو، گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ من هاتووم بە دوای فێربوون و داواکردنی زانستدا، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: سڵاو لە قوتابی و داواکاری زانست، دڵنیابە کەوا داواکاری زانست فریشتەکان هەردەم دەوریان گرتووە و بە باڵەکانیان سێبەری بۆ دەکەن، ئەمجار هەندێکیان سواری ئەوانی تر دەبن تاکو دەگەنە ئاسمانی دونیا لە بەر خۆشەویستی ئەوەی کە ئەو داوای دەکات)).

بە ڕاستی ئەمە ڕێزێکی زۆر بەرز و پیرۆزە، جا سڵاوت لێ بێت ئەی برای بەڕێزم... ئەی ئەو کەسەی کە سووری لەسەر ئامادە بوون لە کۆڕی زانستدا، سڵاو لە تۆیش بێت ئەی خوشکی بەڕێزم... ئەی داواکار و قوتابی زانست و ڕاستی.

١ـ أخرجه أحمد (٤/ ٢٣٩، ٢٤٠)، والطبراني في ((الكبير)) (٨/٥٤) (٧٣٤٧)، والحاكم (١ / ١٠٠، ١٠١) و صححه ووافقه الذهبي، وابن عدي في ((الكامل)) (٦/٣٣١)، وابن عبدالبر في جامع بيان العلم وفضله (١/ ٣٢)، وحسنه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٣٣٩٧)

بەڵکو لە سەیرترین فەرموودە لەم بابەتەدا هاتبێت ئەوەیە کە ئیمامی (البخاری و مسلم)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (أبي واقد الليثي) یەوە ((أن رسول اللهﷺ بينما هو جالس في المسجد والناس معه، إذ أقبل ثلاثة نفر، فأقبل اثنان إلى رسول اللهﷺ وذهب واحد، قال: فوقفا على رسول الله ﷺ ، فأما أحدهما: فرأى فرجة في الحلقة فجلس فيها، وأما الآخر: فجلس خلفهم، وأما الثالث: فأدبر ذاهبا، فلما فرغ رسول اللهﷺ قال: " ألا أخبركم عن النفر الثلاثة؟ أما أحدهم فأوى إلى الله فآواه الله، وأما الآخر فاستحيا فاستحيا الله منه، وأما الآخر فأعرض فأعرض الله عنه))، واتە: جارێکیان پێغەمبەری خواﷺ لە مزگەوت دانیشتبوو وە خەڵکی لەگەڵیدا بوون، سێ کەس بەرەو لای ئەمان هاتن، دوو کەسیان روویان لە پێغەمبەری خواﷺ کرد و ئەویتر رۆیشت، گوتی: وە لەسەر مەجلیسەکەی پێغەمبەری خواﷺ راوەستان، یەکێکیان کەلایی یەکی لە مەجلیسەکەدا بینی و دانیشت، ئەویتر لە پشتی ئەوانەوە دانیشت، کەسی سێیەم پشتی لەوان کرد و رۆیشت، کاتێ پێغەمبەری خواﷺ لە قسەکانی بووەوە فەرمووی: ئایا باسی ئەو سێ کەسەتان بۆ بکەم؟ یەکێکیان پەنای برد بۆ لای خوا، خواش پەنای ئەوی دا، ئەویتریان شەرمی کرد بۆیە خواش شەرمی لە ئەو کرد، ئەویتریان مەجلیسەکەی فەرامۆش کرد خواش ئەوی فەرامۆش کرد)).

بۆیە هەرگیز پشت لە قورئان و فەرموودە مەکە... ئەی برای شیرینم...

سوێند بە خوا ئەم ئوممەتە سووك و ریسوا نەبوو ئیللا لە پاش ئەوەی لەقورئانەکەو فەرموودەکەی پێغەمبەرﷺ دوور کەوتنەوە... ئیللا لە پاش ئەوەی زانا لە خواترسەکان کۆچی دواییان کرد و کەللە بۆش و نەفام و بەتاڵەکان پێش کەوتن بۆ ئەوەی لە دینی خوادا بە بێ زانیاری قسە بکەن!!

جا باس و کێشەی زانست و زانیاری باسێکی زۆر گەورەیە، لە بەر ئەوە ئێستا من لێرەدا ئاماژە بۆ زۆری فەتوا دەکەم... بە تایبەتی لەسەر تۆڕی ئەنتەرنێت و

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((العلم))، باب ((من قعد حيث ينتهي به المجلس))(٦٦)، ومسلم كتاب ((السلام))، باب ((من أتى مجلسا فوجد فرجة فجلس فيها و إلا وراءهم)) (٢١٧٦).

زۆربەی سایتەکان، زۆربەی ڕۆڵە و گەنجەکانمان داوای فەتوا لەو سایتانە دەکەن لە چەندەها کێشەی زۆر ترسناك و گەورە، ئەگەر پرسیار لە (عومەر ی کوڕی خەتتاب) بکرایە ئەوا هەموو هاوەڵانی ئەهلی بەدری بۆ کۆ دەکردنەوە، جا ئەوە بابەتێکە لەوپەڕی ترسناکیدایە، لەو پێناوەدا من دەڵێم: کێشە و باسی زانست و زانیاری لە ترسناکترین کێشەکانە، بەڵکو لە ترسناکترین کێشەیە کە نێوان لاوانی ئەم ئوممەتە و زانا راستەقینەکان بگرن و نەهێڵن گوێیان لێ بگرن، ئەو زانایانەی کە دەڵێن: خوای گەورە فەرمووی ... پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی ... بە تێگەیشتنێکی وردەوە، تێگەیشتنێکی قووڵەوە لە قورئان و فەرموودە و ئەو واقیعەی کە ئەم ئوممەتەی تێدا دەژین.

ابن القیم دەڵێت[1]: ((نابێت هیچ زانایەك یان هیچ مفتی یەك یان هیچ دادوەرێك لە هەر بابەتێکدا فەتوا بدات تاکو ئەو دوو زانستەی نەبێت:

یەکەمیان: تێگەیشتن لە واقیع.

زانستی دووەم: تێگەیشتنی پێویستی لە واقیعدا، واتە: تێگەیشتن لە بەڵگە شەرعییەکان کە لەسەر ئەو واقیعە جێ بە جێ دەبێت کەوا ئێمە دەیخوێنین و لێی دەکۆڵینەوە . واتە: پێش ئەوەی بڵێم: خوای گەورە فەرمووی و پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی ئایا من لە واقیعی ئەو خەڵکە شارەزام و چاوڕوونم یان نا؟ ئایا من شارەزای واقیعی ئەم ئوممەتەم و شارەزای قەبارەی ئەو پلانەم کە لێی دەکرێت یان نا؟

زۆر سووك و ئاسانە ببینە هۆی هەڵچوونی گەجەکانمان، یان سۆزیان بجولێنینەوە، بەلام خیانەتە بەرانبەر بە خوا و پێغەمبەرەکەی(ρ) و ئیمانداران، زانایەك یان بانگەوازکارێك یان پێشەنگی لاوان بێ ئاگا بێت لە واقیعی ئەم ئوممەتە، بێ ئاگا و چاو روون نەبێت لە واقیعی جیهان، چەندەها بەڵگە بۆ لاوان و خۆشەویستانمان لە ڕۆڵە و کوڕەکانمان بهێنین بە بێ لێکۆڵینەوەی هۆکارەکانی

١ـ ((إعلام الموقعین)) (١ / ٨٧ ط الجیل – بتصرف).

حوکمی ئەو بەڵگەیانە، بە بێ بەستنەوەی ئەو بەڵگانە لە قورئان و سوننەتەکانی پێغەمبەری خواﷺ لە لایەك و ئەو واقیعەی کە ئەم ئوممەتەی تێدا دەژێت بە تایبەتی و مرۆڤایەتی بە گشتی لە لایەکی ترەوە.!!

جا ئەم کێشە و باسە لەوپەڕی ترسناکیدایە!!بۆیە دەڵێین: دەبێت لە بەڵگەکان تێبگەین، دەبێ لە بەڵگەی قورئانی پیرۆز و سوننەتەکەی پێغەمبەر تێبگەین .

برای خۆشەویستم ... ئەگەر هاتوو بەڵگەکە ڕاست و دروست بوو ئەوا دەبێ تەماشای تێگەیشتنی بەڵگەکە بکەین، دەبێ پلە و پایەکانی بەڵگەکان بزانین، هۆی حوکمی بەڵگەکان و پوختەکان و ئاشکرا و حوکمە گشتی و تایبەتییەکان و بەڵگە هەڵوەشێنەرەوەکان و هەڵوەشێنراوەکان (الناسخ و المنسوخ) بزانین، جا بەڵگە بە تەنها ئەوپەڕی زانست نییە، بەڵکو دەبێت بەستنەوەیەکی ڕاست و دروست هەبێت لە نێوان بەڵگەکان و گۆڕانکاری و شتە نوێیەکانی ئەم واقیعە، پاشان گەڕانەوە بۆ لای زانا لە خواترسەکان، ئەم ئوممەتە بە فەزڵی خوا هەرگیز چۆڵ نابێت لە ڕۆڵەکانی کۆمەڵەی ڕزگار بوو (الطائفة المنصورة) بۆ ئەوەی لە مەبەستی خوا و مەبەستی پێغەمەرەکەی تێبگەین، بۆیە ئیمامی (البخاری) لە (صحیح)ەیدا دەرگایەکی کردووەتەوە بە ناوی (کتاب العلم) دەرگایەکە لەوپەڕی تێگەیشتن و فیقهدایە.

دەڵێت: ((باب العلم قبل القول والعمل)) واتە: دەرگای زانست لە پێش وتە و کردەوە)) دەرگایەکی فیقهییە و لێی تێگەیشتووە، واتە: پێش ئەوەی قسە بکەم و کار بکەم دەبێ فێربم و بزانم، لە سەرەتای دەرگاکەدا ئەو ئایەتەی خوای گەورەم هێناوەتەوە کە بە پێغەمبەرەکەیﷺ دەفەرموێت: ﴿ فَٱعۡلَمۡ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ وَلِلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتِۗ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ مُتَقَلَّبَكُمۡ وَمَثۡوَىٰكُمۡ ﴾ محمد: ١٩، واتە: جا ئەی موحەممەدﷺ ! ئەی ئینسان ! بزانە کە بێ گومان جگە لە (الله) هیچ پەرستراوێکی هەق نییە مافی پەرستنی ببێ، دەسا تۆش لەسەر ئەو بیر و باوەڕە جێگیر بەو هەرگیز نەگۆڕێیت، بۆ خۆت و ئیمانداران لە پیاوان و ژنان داوای لێبووردنی گوناهان بکە، خوا خۆی چاك دەزانێت ئێوە چۆن هەڵدەسووڕێن و چۆن

ئیسراحەت ئەکەن وە بە ڕۆژوو بەشەو چی ئەکەن، واتە: هەموو ئەحوالّتان ئەزانیّ و هیچی لیّ شاراوە نییە)).

لێرەدا خوای گەورە فەرمان دەکاتە پێغەمبەرەکەیﷺ بە دوو شت:

• بە زانست و زانیاری لەو ئایەتەی کە دەفەرموێت: ﴿ فَٱعۡلَمۡ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ ﴾.

• بە کار کردن لەو ئایەتەی کە دەفەرموێت: ((وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ)) ابن المنیر دەڵێت: (لە ابن حجر ەوە دەیگێڕێتەوە)[١]: ((خوای گەورە زانستی پێش کار و کردار خستووە، چونکە زانست و زانیاری راستکەرەوەی نیەت و مەبەستە کە لە ڕێگەیەوە هەموو وتە و کردەوەیەك ڕاست دەکرێتەوە)).

براکەم ... وریابە هەرگیز هیچ هەنگاوێك مەنیّ بە بیّ زانیاری، هەڵچوون و توندی یەکەت ڕێزی خۆی هەیە بەڵام بە تەنها بەس نییە، دڵسۆزیت بۆ ئەم دینە ڕێزی تایبەتی خۆی هەیە بەڵام هەڵچوون و دڵسوزیت بەس نین، کەواتە چیتر هەیە؟ دەبیّ هەڵچوون و دڵسۆزیت پابەندی مەرجەکانی شەرع بن، بەڵی دوای زەرەرمەند دەبین لە کاتێکدا دەمانەویّ سوود بگەیەنین وە کارەکە خراپ دەکەین لە کاتێکدا چاکسازیمان دەوێت، دەبینە هۆی خوێن ڕشتنی خەڵکی بە ناوی تێکۆشان لە پێناوی خوادا و بە ناوی غیرەتمان بۆ دینەکە، دبینە هۆی پەیدا کردنی بیدعە بە ناوی فەرمان کردن بە چاکە وە نەهی کردن لە خراپە!! کەچی کارەکە بە هیچ شێوەیەك وا نییە.

ئایا دەزانی خەواریج – سەگەکانی ئەهلی دۆزەخ – ئیمامی (عەلی) یان بە کافر زانی؟ بە چەند بەڵگەیەکەوە لە قورئانەوە، بەڵام بە تێگەیشتنی خۆیان، ابن عەباس ڕۆیشت بۆ لایان بۆ ئەوەی پرسیاریان لیّ بکات کە ئایا بۆ ئیمامی (عەلی) بە کافر دەزانن؟ لە پێشدا لە ناو لەشکری ئیمام (عەلی) دا بوون بەڵام لە لەشکرەکە

١ـ ((الفتح)) (١/١٦٠) ط دار المعرفة. بتصرف.

دەرچوون لە پاش کێشەی (التحکیم) لە نێوان خۆی و مەعاویە، کاتێ کە (ترجمان القران) و زانا و دانای ئەم ئوممەتە رۆیشت بۆ لایان، بۆ ئەوەی گفت و گۆیان لە گەڵدا بکات دەربارەی ئەو گومڕاییەی بۆی چوونە، ئایا بەڵگە و بورهانی ئەوان چی بوو ؟!

گوتیان:

یەکەم : ئیمامی عەلی چەند پیاوێکی بە کار هێناوە بۆ حوکم دانان لە دینی خوادا، کەچی خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنِ الْحُكْمُ إِلاَّ لِلَّهِ﴾ (٥٧) سورة الأنعام) واتە: چونکە هەموو حوکم و بڕیارێك هەر هی خوایە، هەموو شتێ هەر بە دەستی ئەوە)) کەوایە ئیمام عەلی کوفری کردووە ! جا بە بەڵگەی ئەم ئایەتە ئەویان بە کافر زانی... ! جا هیچ کەسێك نکۆڵی لەوە ناکات کە ئەمە ئایەتێکی قورئانە بەڵام ئەوان خراپ لێی تێگەیشتبوون .

دووەم : ئیمام عەلی لە گەڵ کۆمەڵێکدا کوشتاری کردووە کەچی ژنەکانیانی بە جاریە و کەنیزەك نەهێناوە (مەبەستی عائیشة و طلحة و الزبیر و معاویة بوو) – رەزای خوا لە هەموو هاوەڵانی پێغەمبەرﷺ – وە ماڵ و سامانیانی بە غەنیمەت و دەستکەوت نەهێناوە، جا ئەگەر ئەوان موسڵمانن ئەوا کوشتاریان حەرامە، ئەگەر ئەوان کافر و بێ باوەڕن ئەوا ژن و سامانیان حەڵاڵە ! بە راستی ئەمە گومان و کارەساتە، جا ئەگەر کەسێك لەم دینە تێنەگەیشتبێت و زانست و زانیاری نەبێت ئەوا دەڵێت: ئەم قسەیە تەواوە ! چونکە ئیمامی عەلی وای کردووە !! سوێند بە خوا بە راستی ئەم گومانە ترسناکە ئەوانی بەرەو ئەو کارەساتە بە سۆیە برد !

سێیەم: ئەو دەستی لە کار کێشایەوە وەکو (أمیر المؤمنین) ێك لە کێشەی (التحکیم) دا، جا ئەگەر ئەو ئەمیری ئیمانداران نەبێت ئەوا ئەمیری بێ باوەڕانە ! ئا بەم شێوەیە ئەمە بەڵگەکانیان بوو...

رەد دانەوەی ئەو سێ گومانە:

ئەوەیە کە ابن عەباس فەرمووی... فەرمووی: ئایا ئەگەر ئەو کێشەیە بە ئایەتی

قورئـان و فـەرموودەی پێغەمبـەرﷺ روون بکەمـەوە ئایـا دەگەڕێنـەوە؟ گوتیـان: بەڵێ... کوا ابن عەباس بەڵگەکانت بهێنە... جا تەماشای روناکی زانیاری بکە چۆن تاریکی نەفامی تێك و پێك دەدات .

الجهل قبل الموت موت لأهلـــه   و أجسامهم قبل القبور قبــور

وأرواحهم فی وحشة من جسومهم   ولیس لهم قبل النشور نشور

واتە: نەفامی مردنە بۆ خاوەنەکەی لە پێش ئەوەی بمرێت وە جەستەیان گۆڕە لە پێش ئەوەی ببرێن بۆ گۆڕستان، روحەکانیان لە دڵتەنگی و سامناکیدایە بەرانبەر بە جەستەیان، لە پێش رۆژی زیندووبونەوە زیندووبونەوەیان نییە.

جا لە گەڵ مندا بیر لەو گفتو گۆیە شیرینە بکەرەوە کە لـە نێـوان ابـن عـەباس و سەرکردەی خەواریجەکاندا روویدا لە رێگای ئەم دوو ریوایەتەوە:

یەکەم: لە (عبیداللە ی کوڕی عیاض ی کوڕی عمرو القاری)یەوە ریوایەت کراوە و دەفەرموێت: (عبداللە ی کوڕی شداد) هات و چـووە ژوورەوە بـۆ لای عائیـشە رضي الله عنها، لە کاتێکدا ئێمەش لای ئەو دانیشتبووین، عبداللە لە عێراقەوە گەڕابووەوە، لە پـاش چەند شەوێك لە کوژرانی عەلیرضي الله عنه، دایکە عائیشەرضي الله عنها پێی فەرموو: ئـەی (عبـداللە ی کوڕی شەدداد)، ئایا تۆ لە گەڵ مندا راست دەکەیت ئەگـەر هـەر پرسـیارێکت لـێ بکەم؟ دەربارەی ئـەو کۆمەڵـە بـۆم بـدوێ کـەوا عـەلیرضي الله عنه لـە گەڵەیانـدا دەجـەنگا، گوتی: ئایا چی شتێك وام لێ دەکات کە راستت لە گەڵدا نەکەم؟

ئەویش فەرمووی: فەرموو باسی چیرۆکەکەی ئەوانم بۆ بکە. گـوتی: کاتێـك کـەوا عەلیرضي الله عنه بـۆ معاویـەرضي الله عنه نوسـراوێکی نوسـی و دوو کەسـی بـە دادوەر دانـا، هەشـت هەزار قورئان خوێن لە نێو خەڵکییەوە دەرچوون، بۆیە لە جێگایەك جێگیر بوون کە پێی دەڵێن (حروراء) لە نزیك شاری کوفەیە، ئەوانیش گلەیی و گازندەیان لێ کـرد و گوتیان: کراسێك خوای گەورە لە بـەری کردبـووی خـۆت بـە دەسـتی خـۆت لـە بـەر خۆتت داکەند، ناوێك کەوا خوای گەورە ناوی لـێ نـابووی خـۆت سـڕیتەوە، ئـەمجار چوویت کەسانێکت کردە دادوەر لە دینی خوادا، ئێمەش دەزانین کـە هـیچ حوکمێـك

جگە لە حوکمی خوا نییە . کاتێك ئەو هەواڵ و گلەیی و گازندانە گەیشتە عەلی ﷺ کە لەو پێناوەدا لێی جیابوونەتەوە، فەرمانی کردە بانگدەرێك ئەویش بانگی دا: کەوا نابێت هیچ کەسێك بچێتە ژوورەوە بۆ لای (ئەمیری ئیمانداران) ئیللا هەڵگرانی قورئان نەبێت . کاتێك ماڵەکە پڕ بوو لە قورئان خوێنان، ئەمجار داوای قورئانی کردو لە بەر دەستی خۆیدا داینا، پاشان بە دەستەکانی دەیدا لە قورئانەکە و دەیفەرموو: ئەی قورئانەکە، بۆ خەڵکەکە قسە بکە . بۆیە خەڵکی بانگیان لێکرد و گوتیان: ئەی ئەمیری بڕواداران، پرسیار چی لێ دەکەیت لە کاتێکدا ئەو تەنها مەرەکەبە لەسەر کاغەز، ئێمەش ئەوە دەڵێین کە لە ئەوەوە ریوایەتمان کردووە، چیت دەوێ؟ گوتی: هاوەڵانتان، ئەوانەی کە دەرچوونە لە نێوان من و ئەواندا قورئان حوکم بکات.

خوای گەورە لە کتێبەکەیدا دەربارەی پیاو و ژنێك دەفەرموێت: ((وإن خفتم شقاق بينهما فابعثوا حكما من أهله وحكما من أهلها إن يريدا إصلاحا يوفق الله بينهما))[١] جا بزانن کەوا حورمەتی خوێنی ئوممەتی (محمد) مەزنتر و گەورەترە لە پیاو و ژنێك، ئەوان خشم و قینیان لێ هەڵگرتم چونکە من نوسراوێکم بۆ معاویە ﷺ نوسی: ئەوەیش نوسی (علی کوڕی ئەبو تالیب) (واتە: نەنوسی ئەمیری ئیمانداران)، بزانن کاتێك (سهیل ی کوڕی عمرو) لە رۆژی (الحديبية)هات و ئێمەش لە گەڵ پێغەمبەری خواداﷺ بووین بۆ ئەوەی لە گەڵ قورەیشدا رێك بکەوین، جا پێغەمبەری خواﷺ نوسی: ((بسم الله الرحمن الرحيم)) کەچی سهیل گوتی: مەنوسن: (بسم الله الرحمن الرحيم) . ئەویش فەرمووی: ئەی چی بنوسین؟ گوتی: بنوسن: (باسمك اللهم)، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەمجار بنوسە: (محمد رسول الله). سهیل گوتی: ئەگەر بە پێغەمبەرت بزانم سەرپێچیم نەدەکردی و لە گەڵ تۆدا

١ـ واتە: خۆ ئەگەر ترسان لە بشێوی و ناکۆکی ژن و مێرد هەبوو، دەتانزانی پێکەوە هەڵناکەن جا کەسێکی دادوەر لە خزم و بنەماڵەی مێردەکە و دادوەرێکیش لە خزم و کەس و کاری ژنەکە بنێرن بۆ دۆزینەوەی هەڵەکانیان و ئەوسا دانانی چارەسەرێك بە هەر جۆرێك کە ئەوان بە چاکیان دەزانی ئەگەر هەردووك رازی بوون پێك بێنەوە و نییەتیان پاك بوو ئەوا خواش یەکیان ئەخات و پێکیان دێنێتەوەو پیرۆزی ئەخاتە کارەکانیانەوە)).

جیاواز نەدەبووم، ئەویش نوسی: ئەمە ئەو ڕێککەوتننامەیە کە (محمد ی کوڕی عبدالله) و قورەیش لە سەری ڕێککەوتن، خوای گەورە لە قورئانەکەیدا دەفەرموێت: ((لقد کان لکم في رسول الله أسوة حسنة لمن کان یرجو الله والیوم الآخر)).[1]

بۆیە(علی کوڕی ئەبو تالیب)ﷺ عبدالله ی کوڕی عەباس یﷺ بۆ ڕەوانە کردن و منیش لە گەڵیدا چووم، تاکو گەیشتینە ناوەراستی سەربازگەکەیان، (ابن الکواء) هەستاو دەستی بە وتار خوێندنەوە کرد و بۆ خەڵکەکە دوا و گوتی: ئەی هەڵگرانی قورئان، ئەمە (عبدالله ی کوڕی عەباس) ە جا هەرکەسێ نایناسێت ئەوا من لە ڕیگای قورئانەوە دەیناسم، ئەمە ئەو کەسەیە کە خوای گەورە لە حەقی ئەو و قەومەکەیدا فەرموویەتی: ﴿قَوۡمٌ خَصِمُونَ﴾[2] الزخرف:٥٨، بۆیە بیگەڕێننەوە بۆ لای هاوڕێکەی و مەیکەنە تەرازوو بە سەر کتێبی خوداوە، بۆیە چەند وتارخوێنێکی تر هەستان وگوتیان: سوێند بە خوا دەبێ بیکەینە تەرزاوویەك بە سەر کتێبەکەی خوداوە، جا ئەگەر حەقی پێ بوو ئەوا دەیناسینەوە و شوێنی دەکەوین و ئەگەر ناحەق و ناڕەوای پێ بوو ئەوا بە ناڕەواییەکەی خۆی ڕەدی دەکەینەوە، ئەمجار سێ ڕۆژ بە پێی کتێبەکەی خوا لە گەڵیاند دوا، بۆیە چوار هەزار کەسیان لێ گەڕایەوە و تەوبەیان کرد، کە (ابن الکواء)یان تیادا بوو تاکو ڕۆیشتنە خزمەتی عەلیﷺ ، ئەمجار عەلیﷺ هەواڵی بۆ ئەوانی تر نارد و گوتی: کار ومەسەلەکەی ئێمە و خەڵکی گەیشتە ئەوەی کە دەیبینن، بۆیە چیتر بوەستن تاوەکو ئوممەتی(محمد) یەکدەگرن ئەو بەڵێنەی لە نێوان ئێمە و ئێوەدا ئەوەبێت کە خوێن نەڕێژن و ڕێگە نەبڕن و ستەم لە ئەهلی (ذمة) نەکەن، جا ئەگەر واتان کرد ئەوا لە گەڵتاندا ناجەنگین، خوداش ناپاکانی خۆش ناوێت.

عائیشەﷺ پێی گوت:ئەی کوڕی شەدداد، جا عەلیﷺ ئەوانی کوشت ! گوتی: سوێند بە خوا نەچووە سەریان تاکو ئەوان خوێنیان ڕشت و ڕێگەیان بڕی

---

[1] ـ واتە: بە ڕاستی پەیامبەری خواﷺ چاکترین نموونەی ڕێك و پێکی و سەرمەشقە بۆتان بە تایبەتی بۆ ئەو کەسە، کە بە تەمای خوا و ڕۆژی دواییە)).

[2] ـ واتە: هۆزێکن هەر دەمبازی دەکەن.

(واتە:ڕێگریان کرد) وە (ئـەهلی زیمـە)یـان بـە حـەڵاڵ زانـی . عائیـشە گـوتی: بڵـێ سوێند بە خوا . گوتی: سوێند بەو خوایەی کە جگە لەو هیچ خوایەکی تر نییـە بـەو شێوەیە بوو، عائیشە ﵂ گوتی: ئـەی ئـەوە چییە کـە لـە (ئـەهلی زیمـە)وە پـێم گەیشتووە و دەڵێن (ذو الثدی)، (ذو الثدی)؟ گوتی: من بینیم و لە ناو کوژراوەکاندا بوو، لە گەڵ عەلی﵁ دا چووینە سەری، ئـەویش بـانگی خـەڵکی کـرد، ئایـا ئەمـە دەناسن؟ خەڵکی زۆر هاتن و دەیانگوت: لە مزگەوتی (بەنی فلان) دەمبـینی نوێـژی دەکرد، لە مزگەوتی (بـەنی فـلان) دەمبـینی نوێـژی دەکـرد، هـیچ کـەس جگـە لـەو قسانە زیاتری نەدەگوت، عائیشە ﵂ گوتی: ئایا گوفتاری عەلی﵁ چی بوو کاتێ لە سەری راوەستا هەروەکو ئەهلی عێراق دەیلێن، گـوتی: گـوێم لـێ بـوو دەیگـوت: خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ ڕاستیان فەرموو، عائیشە فـەرموی: ئایـا جگـە لـەوە هـیچ شتێکی ترت لە ئەوەوە بیست؟ گوتی: نەخێر... خـوا ئاگـادارە، عائیـشە فـەرموی: بەڵێ خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ راسـتیان فـەرموو، ڕەحمـەتی خـوا لـە عـەلی﵁،لـە قسەکانی ئەو ئەوە بـوو کـە هـەر کاتێـك شـتێکی ببینایـە و پێـی سـەیر بوایـە ئـەوا دەیفەرموو خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ راسـتیان فـەرموو، ئـەمجار ئـەهلی عێـراق بـە دەم (عەلی)یەوە درۆیان کرد و شتی زیادەیان بۆ هەڵبەست)).[1]

ڕیوایەتی دووەم:

ئیمامی النسائی لە کتێبی (الخصائص)[2] دا ڕیوایەتی کردووە لە (عبدالله ی کوڕی عباس) ەوە دەڵێت:

((کاتێـك گـرووی (الحروریـة) دەرکـەوتن خۆیـان گۆشـەگیرکرد و لـە ماڵەکانیانـدا دانیشتن، ژمارەیان شەش هەزار کەس دەبوو، بە پێشەوا (علی کوڕی ئەبو تالیب) م گـوت: ئـەی ئـەمیری بـڕواداران ...کـەمێك نوێژەکـە دوا بخـە، بـەڵکو لـە گـەڵ ئـەو گرووەدا قسە بکەم، گوتی: من لە ژیانت دەترسـم، گـوتم: نـەخێر، دەڵێـت: ئـەمجار

١ـ أخرجه أحمد (١ / ٨٦، ٨٧)، وأبو يعلى (٤٧٤)، وابن عساكر (٢٧ / ١٠٤)، (٢٩ / ١٤٣)، وقال الهيثمي في ((المجمع)) (٦/ ٣٥٣): ((رواه يعلى و رجاله ثقات))، وإسناده حسن، كما قال الشيخ شعيب في ((المسند)).

٢ـ أخرجه النسائي في ((الخصائص)) (١٨٥)، وهو في ((السنن الكبرى)) (٥/١٦٥، ١٦٧) وسنده حسن.

خۆم لە بەر کرد و بە پێ ڕۆیشتم بۆ لایان لە کاتی (قیلولـە)دا بـوو ئـەوان پـشوویان دەدا و منیش سڵاوم لەوان کرد.

ئەوانیش گوتیان: سڵاوت لێ بێت ئەی ابن عباس، چـی شـتێك تـۆی هێنـاوە بـۆ ئێرە؟ منیش بە ئەوانم گوت: من لە لایەن هاوەڵانی پێغەمبەری خوداوەﷺ هـاتووم لە پشتیوانان و کۆچەران و کوڕی مام و زاوای پێغەمبەری خـوداوەﷺ، کـە قورئـان بە سەر ئەواندا دابەزی و ئەوانیش لە ئێوە شـارەزاترن بـە سـروش، مـن هـاتووم تـا قسەی ئەوانتان پێ ڕابگەیەنم، کە ئەوان هەواڵ پێ دراون لەو شـتانەی کـە دەیڵـێن، کۆمەڵێکیان بەرەو لای من جیابوونەوە، گوتم: پێم بڵێن چی شتێك وای لێکردن بـەو شێوەیە خشم و قین لە هاوەڵانی پێغەمبەری خواﷺ و کوڕی مامی بگرن؟!

گوتیان: لەبەر سێ شت.

گوتم:ئەو سێ شتە چین؟

گوتیان: یەکێکیان ئەوەیە، ئەو (واتـە: علـی) لـە فـەرمانی خـوادا حـوکمی دا بـە دەست پیاوانەوە کەچی خوای گەورە دەفەرموێت: ((إن الحكم إلا لله))[1] ئـیتر پیـاوان چیان داوە لە حوکم؟ گوتم: ئەمە یەك.

گوتیان: دووەمیان ئەوەیە، ئەو (واتە: عەلی) کوشـتاری کـرد کـەچـی لـەوانی بـە دیـل نـەبرد و ئـافرەتی نـەکردە جاریـە و سـامانەکەیانی بـە غەنیمـە و دەسـتکەوت نەبرد، جا ئەگەر ئەوان بێباوەڕن ئـەوا بـە جاریـە کردنـی ئافرەتـەکانیان دروسـتە و ئەگەر ئەوان باوەڕدارن ئەوا بە جاریە کردن و کوشتاریان دروست نییە.

گوتم: ئەمە دوو، ئایا سێیەمیان چییە؟

گوتیان: ئەو ناوی خۆی لە (ئەمیری باوەڕداران) سڕییەوە کەوابوو ئـەو (ئـەمیری بێباوەڕانە).

گوتم: ئایا جگە لەمانە هیچی ترتان پێیە؟ گوتیان: نەخێر... ئەمانەمان بەسـە . گوتم: ئایا ئەگەر چەند ئایەتێکی قورئان و چەند فەرموودەیەکی پێغەمبەری خواﷺ بە سەرتاندا خوێندەوە کە وڵامی قسەکانتان بێت ئایا ڕازی دەبن -دەگەڕێنەوە-؟

١- واتە: گشت حوکم و بڕیارێك تەنها و تەنها هی خوایە، دەبێ تەنها ئەو حاکم و بڕیار بە دەست بێت)).

گوتیان: بەڵێ، گوتم: ئەو قسەیەتان کە باسی حوکمی پیاوانە لە فەرمانەکانی خوادا، ئەوا من لە قورئانەوە ئایەتێکتان بۆ دەخوێنمەوە کەوا خوای گەورە حوکمی دا بە دەست پیاوانەوە لە نرخی چارەکە دەرهەمێکدا، جا خوای گەورە فەرمانی کردووە کە پیاوان حوکمی تێدا بدەن، خوای گەورە دەفەرموێت: ((یا أیها الذین آمنوا لا تقتلوا الصید، وأنتم حرم، ومن قتله منکم متعمدا فجزاء مثل ما قتل من النعم یحکم به ذوا عدل منکم))[1] جا من سوێندتان دەدەم بە خوای گەورە ئایا حوکم کردنی پیاوان لەسەر کەروێشکێك یان هەر شتێکی تر لە راو باشترە یان حوکم کردنیان لە خوێنی نێوان موسڵمانان و ئاشتی نێوانیان، خۆتانیش باش دەزانن ئەگەر خوای گەورە ویستی لێ بوایە ئەوا حوکمی دەدا و چیتر کارەکەی نەدەدایە دەستی پیاوان؟

گوتیان: بێ گومان ئەمە چاکترە.

هەروەها دەربارەی ئافرەت و مێردەکەی، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِن يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا ﴾[2] النساء:٣٥، جا سوێندتان دەدەم بە خوا ئایا حوکمی پیاوان لە ئاشتبوونەوەی نێوانیان و پاراستنی خوێن رشتن چاکترە یان حوکم لەسەر کێشەی ئافرەتێك؟

ئایا وەڵامی ئەو پرسیارەم دایەوە و ئێوەش رازی بوون؟ گوتیان: بەڵێ.

١ـ واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە ! هەتا لە ئیحرام دان هیچ جۆرە نێچیرێکی وشکانی مەکوژن، گۆشتی بخورێ یا نەخورێ هەرکەسێکتان بە دەست ئەنقەست کوشتی و لە ئیحرامیشدا بوو، لە تۆڵەی ئەوەدا دەبی وێنەی نێچیرە کوژراوەکە لە مەڕ و بزن و وشتر و گا کەفارەت بدات، دوو کەسی دادگەری زاناشتان بڕیاری لەسەر بدەن و بڵێن: ئەمە بۆ بارتەقا و کەفارەتی نێچیرە کوژراوەکە دەشێ..))

٢ـ واتە: خۆ ئەگەر ترستان لە بشێوی و ناکۆکی ژن و مێرد هەبوو، دەتانزانی پێکەوە هەڵناکەن جا کەسێکی دادوەر لە خزم و بنەماڵەی مێردەکە و دادوەرێکیش لە خزم و کەس و کاری ژنەکە بنێرن بۆ دۆزینەوەی هەڵەکانیان و ئەوسا دانانی چارەسەرێك بە هەر جۆرێك کە ئەوان بە چاکیان دەزانی ئەگەر هەردووك رازی بوون پێك بێنەوە و نییەتیان پاك بوو ئەوا خواش یەکیان ئەخات و پێکیان دێنێتەوەو پیرۆزی ئەخاتە کارەکانیانەوە.))

گوتم: سەبارەت بە قسەی دووەمتان کە دەڵێن: کوشتاری کرد و کەچی ئافرەتیانی بە جاریە نەبرد و غەنیمە و دەستکەوتی نەبرد، من لێتان دەپرسم: ئایا دەتانەوێ عائیشەی دایکتان بکەن بە جاریە و ئەوەی کە بۆ ئافرەتانی تر حەڵاڵی دەکەن بۆ ئەویش حەڵاڵی بکەن؟ لە کاتێکدا ئەو دایکتانە !؟ جا ئەگەر بڵێن ئەوەی کە بۆ جگە لەو حەڵاڵی دەکەین بۆ ئەویش حەڵاڵی دەکەین ئەوا بە دڵنیاییەوە کافر دەبن، ئەگەر بڵێن: ئەو دایکی ئێمە نییە ئەوا دیسان کافر دەبن، چونکە خوای گەورە دەفەرموێت: ((النبي أولى بالمؤمنين من أنفسهم وأزواجه أمهاتهم))[1] جا ئێوە لە نێوان دوو گومڕاییدا دەسووڕێنەوە، بۆیە خۆتان دەرکەن لەو نێوانە؟ گوتم: ئایا وەڵامی ئەو پرسیارەم دایەوە و ئێوەش ڕازی بوون؟ گوتیان: بەڵێ .

گوتم: سەبارەت بە قسەی سێیەمەتان کە دەڵێن: ناوی خۆی لە ئەمیری باوەڕداران سڕییەوە ئەوا من بەڵگەیەکتان بۆ دەهێنمەوە کەوا ڕازیتان بکات، وا دەزانم هەمووتان ئەوەتان بیستووە کاتێ پێغەمبەری خواﷺ لە گەڵ بێباوەڕاند لە ڕێککەوتنامەی (الحديبيه) ئاشتبوویەوە بە (علی) فەرمووو: بنووسە ئەمە ئەو ڕێککەوتنەیە کەوا پێغەمبەری خواﷺ (محمد رسول الله) لە سەری ڕێك کەوتووە، بێباوەڕان گوتیان: نەخێر سوێند بە خوا ئێمە تۆ بە پێغەمبەر نازانین وە ئەگەر بە پێغەمبەرت بزانین ئەوا هەرگیز کوشتارمان لە گەڵ نەدەکردی و گوێڕایەڵت دەبووین، بنووسە (محمد ی کوڕی عبدالله) . پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەی علی بیسڕەوە و بنووسە ئەمە ئەو پەیمانەیە کە محمد ی کوڕی عبدالله لە سەری ڕێك کەوتووە.

سوێند بە خوا پێغەمبەری خواﷺ لە(علی) چاکترە، لە کاتێکدا ئەو ناوی خۆی سڕییەوە، ئەو سڕینەوە لە پێغەمبەرایەتی نەیسڕییەوە، ئایا وڵامی پرسیارەکەتان درایەوە و ئێوەش ڕازی بوون؟ گوتیان: بەڵێ.

١ـ واتە: پەیامبەر ﷺ بە بڕواداران لە خودی خۆیانیش لە پێشترە لە هەموو کار و بارێکی دین و دونیادا، وە ژنەکانیشی دایکیانن پێویستە وەك دایکی خۆیان ڕێز و حورمەتیان لێ بنێن واتە: لە ڕێز گرتن و حەرامی مارەکردنیاندا وەك دایکیانن بەڵام لە تەماشا کردن و خەڵوەت و.. هتد وەك ژنانی تر مامەڵەیان لە گەڵ بکرێت)).

بۆیە دوو هەزار کەسیان لێ گەڕایەوە، ئەمجار هەموویان دەرچوون و لەسەر گومڕایی خۆیان کوژران، بۆیە کۆچەران و پشتیوانیان کوشتاریان لە گەڵدا کرد)).

بەڕاستی ئەوە زانست و زانیارییە... ئەوە تێگەیشتنە ... بۆیە ئیمامی بوخاری لە (صحیح) ەکەیدا دەرگایەکی کردووەتەوە و ناوی ناوە (باب الفهم في العلم) واتە: (دەرگای تێگەیشتن لە زانستدا)) جا تێگەیشتن فەزڵێکەو خوای گەورە دەیبەخشێتە ئەو کەسانەی خۆی بیەوێ، خوای گەورەش خاوەنی فەزڵ و چاکەی مەزنە.

ئەوەتا (أبو بكر الصديق) کاتێك پێغەمبەری خواﷺ لەسەر مینبەر راوەستا و فەرمووی: ((إن عبدا خيره الله بين أن يؤتيه من زهرة الدنيا ما شاء، وبين ما عنده، فاختار ما عنده " فبكى أبو بكر وقال: فديناك بآبائنا وأمهاتنا)) خەڵکی دەستیان بە قسە و هەرا کرد لەسەر الصديق، ئایا ابو بكر بۆ وا دەڵێت؟ أبو سعيد الخدري دەڵێت: (ئەوەی کە فەرموودەکە دەگێڕێتەوە): ((فكان رسول الله هو المخبر، وكان أبو بكر هو أعلمنا به)) وە ئەم فەرموودەیە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە (أبو سعيد)ەوە.

ئەوەتا عوسمانی کوڕی عەففان[2] ئافرەتێکیان بۆ هێنا لە پاش شەش مانگ شوو کردن منداڵی بووە، بۆیە تۆمەتباریان کرد بە زینا و ویستی داری حەددی بە سەردا جێ بە جێ بکات، ابن عباس گوتی: لەسەر خۆ بە ئەی ئەمیری ئیمانداران، لە ریواتێکی تردا عەلی وتی: لەسەر خۆ بە ئەی ئەمیری ئیمانداران، جاری وا دەبێت ئافرەت بە شەش مانگ منداڵی ببێت !! ئایا ئەم قسەیە چییە ؟؟ ئایا ئەم قسەت لە کوێ هێناوە ئەی عەلی؟ وە یان ئەی ابن عباس؟ گوتی: لە قورئانەوە، ئافرەت دەبێت لە پاش شەش مانگ منداڵی ببێت هەروەکو لە قورئاندا هاتووە؟ بەڵام من

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((مناقب الأنصار))، باب ((هجرة النبي ﷺ و أصحابه إلى المدينة)) (٣٩٠٤)، ومسلم كتاب ((فضائل الصحابة))، باب ((من فضائل أبي بكر الصديق رضي الله عنه)) (٢٣٨٢).

٢ـ أخرجه الطبري في ((التفسير)) سورة البقرة آية (٢٣٣)، وابن أبي حاتم في ((تفسيره)) لسورة البقرة (آية ٢٣٣)، وعبدالرزاق في ((مصنفه)) (٧/٣٥١).

ورواية علي عند ابن أبي حاتم في ((التفسير)) (لسورة الأحقاف: ١٥)، ومالك في ((الموطأ)) (في الحدود، باب ما جاء في الرجم باب ١ رقم ١١)، وانظر: ((الدر المنثور)) (تفسير البقرة و الأحقاف).

لێرەدا دەڵێم ئەوە نیعمەتی تێگەیشتنە، بیر لەو ئایەتەی خوای گەورە بکەرەوە ﴿وَحَمْلُهُۥ وَفِصَٰلُهُۥ ثَلَٰثُونَ شَهْرًا﴾ الأحقاف: ١٥، واتە: ماوەی دووگیانی و لە شیر بڕینەوەی (٣٠) مانگی خایاند، واتە: بە هەمووی دوو ساڵ و نیوی خایاندا...)).

واتە: ماوەی دوو گیانی و لە شیر بڕینەوە سی مانگە، شیر بڕینەوە بیست و چوار مانگە هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱلْوَٰلِدَٰتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَٰدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ ۖ لِمَنْ أَرَادَ أَن يُتِمَّ ٱلرَّضَاعَةَ﴾ البقرة: ٢٣٣، واتە: دایکان تا دوو ساڵی تەواو دەتوانن شیر بە منداڵەکانیان بدەن، ئەو دوو ساڵەیش بۆ کەسێکە کە بیەوێ دەورانی شیرپێدان تەواو بکات)).

جا ئەگەر بیست و چوار لە سی دەرکەین ئەوا شەش ی دەمێنێ، جا دەبێت و ئاساییە کە ئافرەت بە شەش مانگ منداڵی ببێت، بەم شێوەیە خوای گەورە ئەو ئافرەتەی بە تێگەیشتنی عەلی یان ابن عەباس رزگار کرد، بە راستی ئەوە تێگەیشتنێکی نموونەیی و بەرزە .

هەروەها عومەری کوڕی خەتتاب کاتێك پرسیار لە هاوەڵان دەکات: چی دەڵێن دەربارەی: ﴿إِذَا جَآءَ نَصْرُ ٱللَّهِ وَٱلْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ ٱلنَّاسَ يَدْخُلُونَ فِى دِينِ ٱللَّهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَٱسْتَغْفِرْهُ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابًۢا﴾ النصر: ١ـ ٣، هەندێکیان گوتیان: فەرمانمان پێکراوە سوپاسگوزاری خوا بین و داوای لێخۆشبوونی لێ بکەین ئەگەر سەرکەوتین و رزگارمان کرد، هەندێکیان گوتیان: نازانین یان هەندێکیان هیچیان نەگوت، ابن عباس لەو کاتەدا گەنجێکی بچووك بوو لە مەجلیسەکەدا دانیشتبوو ئەو مەجلیسەی کە عومەر هەڵیبژاردبوون، گوتی: ئەی ابن عباس، ئایا تۆیش وا دەڵێیت؟ گوتی: نەخێر، گوتی: ئەی چی دەڵێیت؟ گوتی: ئەوە ئەجەلی پێغەمبەری خوایەﷺ خوای گەورە خۆی ئاگاداری کردووەتەوە ((إذا جاء نصر الله والفتح)) مەبەستی رزگار کردنی مەککەیە جا ئەوە نیشانەی ئەجەلی تۆیە ((فسبح بحمد ربك واستغفره إنه كان توابا)) ئیمامی عومەر گوتی: هیچی لێ نازانم تەنها ئەوە نەبێت کە تۆ دەیزانی)).[1]

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب ((المغازي)) باب (٥١) (٤٢٩٤).

بەڕاستی ئەوە نیعمەتی تێگەیشتنە بۆیە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَفَهَّمْنَٰهَا سُلَيْمَٰنَ﴾ الأنبياء: ٧٩، داود و سلێمان هەردوو پێغەمبەری خوان و ڕێزدارن، بەڵام داود لە کێشەیەکدا حوکمی دا و سلیمان ی کوڕی لە گەڵیدا جیاواز بوو، جا خوای گەورە ستایشی تێگەیشتنی سلیمان دەکات بۆ کێشەکە و دەفەرموێت: ﴿فَفَهَّمْنَٰهَا سُلَيْمَٰنَ وَكُلًّا ءَاتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا﴾، واتە: چارەسەری کێشەکەمان فێری سولەیمان کرد و تێمان گەیاند کە چۆن بڕیار بدا، بە هەردووک — داوود و سولەیمان — داوەری زانیاریمان پێ بەخشین)).

جا لێرەدا تێگەیشتن لە ڕێگەی هەوڵدانەوە دێت، ئەویش بە ئامادە بوون و دانیشتن لە کۆڕ و مەجلیسی زانا لە خواترس و بەڕێزەکان، بە خوێندنەوەی کتێبی نوسەران لە ئەهلی زانست و زانیاری، لە گەڵ ئەوەیش هەرگیز پەلە نەکرێت لە فەتواداندا و بەرانبەر بەخوا بوێرانە مامەڵە نەکات، یان قسە کردن دەربارەی دینی خوا بێ زانست و زانیاری.

بەراستی ئەمە نیعمەتێکی مەزن و گەورەیە (نیعمەتی تێگەیشتن) وە ئەمەیشە لە پاش زەلیلی و خۆ بە کەم زانین بەرانبەر بە خوای گەورەی باڵا دەست دەست دەکەوێت، داوا لە خوا دەکەم هەمووومان تێبگەیەنێت و فێرمان بکات.

بویە ئاگاداری خۆم و ئێوە دەکەمەوە کە هەرگیز بوێر نەبێن لە کاتی فەتوادان، جا لە ترسناکترین شێوەی نەفامی: خۆ بە زانا زان، واتە کەسێك خۆی بە زانا دەزانێ کەچی وایش نییە، بۆیە زانایەك دەبینی کە هیچ بەڵگەیەکی پێ نییە لە گەڵ ئەوەیشدا خۆی بە زانا دەزانێت، بۆ نمونە لە کەناڵێکی ئاسمانییەوە پرسیارێکی لێ دەکریت کەچی شەرم دەکات وەڵام نەداتەوە بە تایبەتی دەزانێ کە خەڵکی تەماشای دەکەن بۆیە خۆی بە زانیار دەزانێت بۆیە بە بێ زانیاری قسە دەکات، جا بە ڕاستی ئەمە لوتکەی نەفامییە، جا خراپترین شێوە لە شێوەکانی نەفامی لە پاش نەناسینی خوا و پێغەمبەری خواﷺ ئەوەیە کە خۆی بە زانیار بزانێت بەرانبەر بە خەڵکی، جا ئەگەر من بەڵگەم پێ نەبێت لەم مەسەلەیەدا چی ڕێگەم لێ دەگرێت

ئەگەر بڵێم: وەڵامی پرسیارەکەت لە ئەڵقەی داهاتوودا دەدرێتەوە انشاء الله؟ چی شتێك ڕێگەم لێ دەگرێت ئەگەر ئەم مەسەلەیە بگەڕێنمەوە بۆ لای زانایان، ئەوانەی کە هیچ شتێکیان جێ نەهێشتووە ئیللا باسیان کردووە؟ ئەوەی کە لەسەر منە ئەوەیە کە خۆم یەکلا بکەمەوە بۆ خوای گەورە، کاتێکی دیاری کراو بۆ خۆم دیاری بکەم بۆ دووبارە کردنەوە و خوێندنەوە وە بە ڕاستگۆیی و پاڕانەوە داوا لە خوا بکەم کە فێرم بکات و تێگەیشتووم بکات، خودایە دڵسۆزی و تێگەیشتن و زانیاری بە نسیبی هەمووومان بکە.

کەواتە: خۆ بە زانا زان: ئەوەیە کە خۆی بە زانیار بزانێت و کەچی زانا نییە، یان لەو مەسەلەیەدا بەڵگەی پێ نییە، ڕەنگە ئەو کەسێکی زانا بێت بو لە مەسەلەیەکدا خۆی بە زانیار بزانێت کەچی بەڵگەی پێ نەبێت، ئەمە شێویەکە لە شێوەکانی خۆ بە زانا زان، ئەم شێوەش دەرگایەك لە دەرگاکانی ستەم و ناڕەوایی دەکاتەوە کە ئەویش دەرگای قسە کردنە بە دەم دینی خوداوە بە بێ زانست و زانیاری جا کەسی خۆبەزانازان خۆی بە بلیمەت دەزانێت کەچی هێشتا قوتابییە، خۆی بە پێگەیشتوو لە قەڵەم دەدا لە پێش ئەوەی پێ بگات، خۆی بە زانا دەزانێت پێش ئەوەی فێر ببێت. ! !

باسی کابرایەك دەکەن لەو جۆرە کە هەرگیز خۆی نەدەپاراست لە قسە کردن لە دینی خوادا تەنانەت لە هەر بابەتێکدا پرسیاریان لێ بکردایە ئەگەر لە پزیشکی و ئەندازیاریشدا بوایە ئەوا وەڵامی هەموویانی دەدایەوە ! ما شاء الله لا قوة الا بالله سبحان الفتاح العليم، جا هەندێ لە قوتابییانی زانست و زانیاری هاتن و گوتیان: بە ڕاستی ئەم کابرایە زۆر ترسناکە لەسەر خەڵکی وە دەمانەوێت ترسناکی ئەو کابرایە بۆ خەڵکی ڕوون بکەینەوە ... بەڵام چۆن؟ گوتیان: وشەیەك دروست دەکەین کە بنچینەی نەبێت نە لە زماندا و نە لە دونیادا، ئەمجار دێین لە مەجلیسەکەی خۆیدا پرسیاری لێ دەکەین، جا بەو شێوەیە بۆ خەڵکی دووپاتی دەکەینەوە کە ئەو کابرایە بە بێ زانیاری قسە دەکات، بۆ خەڵکی ڕوونی دەکەینەوە کە ئەو کابرایە چەند بوێرە بەرانبەر بە دینی خوا، ئەمجار ڕۆیشتن و وشەیەکیان دروست کرد و

ناویان لێ نا (الخنفشار) و ڕۆیشتن بۆ لای کابرا و پرسیاریان لێ کرد و گوتیان: حەز دەکەین لە ڕێگای بەڕێزتانەوە بزانین مانای وشەی (الخنفشار) چییە؟

ئەویش گوتی: (الخنفشار) ڕووەکێکە بۆنێکی خۆشی هەیە لە دەوروبەری یەمەن دەردەچێت (بۆ ئەوەی فەتواکەی بە بێ دەنگییەوە لێ وەرگرن، خۆ هیچ کەسێك ناڕوات بۆ دەوروبەری یەمەن بۆ گەڕان بە دوای ئەو ڕووەکەدا) ڕووەکێکە بۆنێکی خۆشی هەیە لە دەوروبەری یەمەن دەردەچێت ئەگەر وشتر بیخوات ئەوا شیرەکەی دەگیرێ، هەروەکو شاعیری یەمەن دەفەرموێت:

لقد عقدت محبتكم فؤادي   كما عقد الحليب الخنفشار

واتە: خۆشەویستی ئێوە دڵی منی بەستووە... هەروەکو چۆن الخنفشار شیری بەستووە.

أبو داود دەڵێت: مانای الخنفشار بەم شێوە و بەم شێوەیە ...... القرطبي دەڵێت: بەم شێوە و بەم شێوە .... پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: .....!!!

هەموویان هاواریان کردو گوتیان: بێ دەنگ بە ئەی درۆزنی فێڵباز، بە ناوی هەموو ئەوانەوە درۆت کرد، بە زمانی پێغەمبەری خوداوەﷺ درۆ مەکە چونکە ئەو دەفەرموێت[1]:

((ومن كذب علي متعمدا فليتبوأ مقعده من النار))، واتە: هەرکەسێك بە زمانی منەوە درۆ بکات ئەوا با جێگەی خۆی لە ئاگردا خۆش بکات)).

جا ئەم ئوممەتە بەردەوام توشی ئەم جۆرە بەڵایانە دەبێت لەو خنفشارییانەی کە خۆیان بە زانا دەزانن، ئەوانەی کە بە بێ زانیاری قسە دەکەن لە دینی خوادا بە بێ زانیاری و بە بێ بەڵگە و بە بێ تێگەیشتنی ورد و قووڵەوە لە مەبەستی خوا و پێغەمبەرکەیﷺ...!

من لێرەدا ئاماژە بەو پاشاگەردانییە زۆرە دەکەم لەو هەموو فەتوایەی کە لەسەر شاشەی کەناڵە ئاسمانییەکان دەردەچێت، داوا لە خوا دەکەم من و هەموو

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب ((العلم)) باب ((إثم من كذب على النبي ﷺ)) (١١٠)، ومسلم في مقدمة صحيحه، باب ((تغليظ الكذب عل رسول ﷺ)) (٣) من حديث أبي هريرةﷺ.

برایانم چاوروون بكات بە بینینی راستی و زانست و زانیاری هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێكدا هەیە.

ئایا هیچ كەسێك هەیە لە پێغەمبەری خواﷺ زاناتر بێت؟ نەخێر... هیچ كەسێك لەو زاناتر نییە، كەچی سەرزەنشتی لێ گیرا كاتێك گوتی: سبەینێ وەلامتان دەدەمەوە[1]، كارەكەی پەیوەست نەكرد بە ویستی خوداوە، بۆیە لەو پێناوەدا خوای گەورە قورئانی دابەزاند: ﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاْىْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُۚ وَٱذْكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ﴾ الكهف: ٢٤، واتە: هەرگیز لە بارەی هیچ شتێكەوە بە دڵنیاییەوە مەڵێ: من بەیانی ئەو كارە دەكەم بە وشەی (انشاء الله) وە نەبێت، واتە: كاتێ ئەتەوێ هەر شتێك بكەیت هەر دەبێ بڵێت: انشاء الله .(٢٣) وە هەر كە لە بیرت چوو (انشاء الله) بكەیت و ئەوجا وە بیرت هاتەوە هەر دەبێ (انشاء الله) بكەیت وە هەمیشەش یادی پەروەردگارت فەرامۆش نەكەیت(٢٤))).

ئا ئەوەتا (عبد الله ی كوڕی عمر)... زانای زوهد و قورئان و سوننەت... الزهری[2] لە (خالد ی كوڕی أسلم) ەوە دەیگێڕێتەوە و دەڵێت: ((خرجنا مع عبد الله بن عمر نمشي فلحقنا أعرابي فقال: أنت عبد الله بن عمر؟ قال: نعم . قال: قال سألت عنك فدللت عليك فأخبرني أترث العمة؟ فقال ابن عمر: لا أدري . فقال: أنت ابن عمر ولا تدري؟ وقال مرة أخرى: أنت لا تدري ولا ندري؟ قال: نعم اذهب إلى العلماء بالمدينه فسلهم ...فلما أدبر قبل ابن عمر يديه، فقال: نعم ما قال أبو عبد الرحمن، يسأل عما لا يدري، فقال: لا أدري)) واتە: لە گەڵ (عبدالله ی كوڕی عمر)دا دەرچووین، كابرایەكی دەشتەكی شوێنمان كەوت لە كاتێكدا ئێمە ڕێمان دەكرد و گوتی: تۆ (عبدالله ی كوڕی عمر) ی؟ گوتی: بەڵێ... گوتی: پرسیاری تۆم كرد و تۆیان نیشان دام، ئایا لە میراتدا پوور هیچ پشكێكی هەیە؟ ابن عمر گوتی: نازانم... كابرا: گوتی: تۆ (ابن عمر) یت و نازانیت؟ جارێكی تر گوتی: تۆ نازانیت و ئێمەیش نازانین؟ گوتی:

١ـ أخرجه ابن إسحاق، كما في ((تفسير ابن كثير))، و((الدر المنثور))والطبري في ((تفسيره)) (٢٢٦٥٧)، عن ابن عباس و سنده ضعيف.

٢ـ أخرجه الدارمي في ((سننه)) (١٧٩، ١٨١)، والحاكم (٦٤٤٦)، والبيهقي في ((الكبرى)) (٨٢/٤).

بەڵێ... بڕۆ بۆ لای زانایانی شاری مەدینە و پرسیار لەوان بکە... کاتێ کابرا پشتی هەڵکرد و ڕۆیشت (ابن عمر) دەستەکانی خۆی ماچ کرد و گوتی: باشترین شت ئەوە بوو کە (ابو عبدالرحمن) گوتی، پرسیاری لێ کرا دەربارەی شتێك کە نازانێت گوتی: نازانم)).

بەڵێ... ابن عمر دەڵێت: نازانم... سوێند بە خوا بە ڕاستی جوانترین و خۆشترین و ڕازاوەترین وشەیە.

ئەگەر باسی زانایان بکرێت... ئەوا (مالك ی کوڕی أنس) ئەستێرەیەکە لە ئاسمانی زانست و زانایاندا دەدرەوشێتەوە, کە بە (إمام دار الهجرە) ناسراوە، قوتابییە ژیرەکەی کە (الشافعی) یە دەڵێت: (ئەو (شافیعی)ەی کە یەکێکە لە پێشەوایان، قوتابی (مالك) بووە بە نۆ شەو کتێبی (موطأ) ی ئیمامی (مالك) ی لە بەر کرد) کاتێك ڕۆیشت بۆ لای (مالك) بۆ ئەوەی لە بەر دەستیدا فێری زانست ببێت، ئیمامی (مالك) گوتی: (کاتێك کە (شافعی) بە لەبەر کردنەوە کتێبی (موطأ) ی بۆ خوێندەوە و لە هیچ وشەیەکدا نەوەستا و کێشەی نەبوو): ئەی (شافعی) ... من وا دەبینم کە خوای گەورە ڕوناکییەکی خستووەتە دڵتەوە، تۆیش بە تاریکی سەرپێچی مەیکوژێنەوە)[1]

(شافعی) دەڵێت: هاوڕێتی (مالك) م کرد، جارێکیان پرسیاری لێکرا دەربارەی چل و هەشت مەسەلە کەچی ئیمامی (مالك) بە سی و دوو دانەی گوتی: نازانم.[2]

ئیمامی (شافعی) مامۆستای (ئەحمەدی کوڕی حەنبەل)ە، (ئیسحاق ی کوڕی راهەوەی) دەڵێت: (ئەحمەد) بە منی گوت: ئەی (ئیسحاق) وەرە با کەسێکت پێ نیشان بدەم لە مەککە کە هەرگیز چاوەکانت کەسی وایان نەبینیوە،! (ئیسحاق) گوتی: جا (الشافعی) پێ نیشان دام ! منیش تێڕوانینم لە گەڵدا کرد دەربارەی فیقە کەچی هیچ کەسێکم وەك ئەو نەبینیوە، دەربارەی قورئان تێڕوانینم لە گەڵدا

١ـ ((الداء والدواء)) (١٠٤) و ((إعلام الموقعين)) (٢٥٨/٤).

٢ـ ((تفسير القرطبي)) سورة البقرة آية (٣٢)، و ((التمهيد)) لابن عبدالبر (٧٣/١)، ((و آداب الفتوى)) للنووي (١٦)ط الفكر

كرد كەچی هیچ كەسێكم نەبینیوە لەو زاناتر بێت، دەربارەی فەرموودە تێڕوانینم لە گەڵدا كرد كەچی هیچ كەسێكم نەبینیوە لەو زاناتر بێت، لە گەڵ (شافعی)دا دەربارەی زمان تێڕوانینمان كرد بینیم ئەو مالّی زمانە، سوێند بە خوا چاوەكانم كەسی نەبینیوە وەك (الشافعی).[1]

ڕۆژێك ئیمامی (الشافعی) لە مەجلیسە پڕ لە زانستەكەیدا دادەنیشێت كەسێك دێت و لە مەسەلەیەكدا پرسیارێكی لێ دەكات، ئەویش بێ دەنگ دەبێت، كابرا دەڵێت: ئایا وەڵام نادەیتەوە؟ كەچی ئەو بێ دەنگە، كابرا دەڵێت: ئایا وەڵام نادەیتەوە ...؟ خوا ڕەحمەت لێ بكات... (شافعی) گوتی: چاوەڕێ دەكەم تاوەكو بزانم ئایا فەزڵ و چاكە لە بێ دەنگیمدایە یان لە قسەكردنمدا؟[2]

ئەی خودایە ..! بەڕاستی ئێمە لەوپەڕی بوێریداین ... ئێستا وتەی ئەو شاعیرە دێتە گوێمدا كە دەڵێت:

و غير تقي يأمر الناس بالتقى طبيب يداوي الناس والطبيب عليل

واتە: ئەوانەی كە لە خواترس نین فەرمان دەكەنە خەڵكی بە لە خوا ترسان، پزیشكێك چارەسەری خەڵكی دەكات و كەچی پزیشكەكە خۆی نەخۆشە.

إلهــي لا تعــذبنى فــإني مقــر بالــذي قــد كــان مــنى
فكـم مـن ذلـة لـي فى البرايـا وأنــت علــي ذو فــضل ومــن
يظــن النــاس بــي خــيرا وإني لشر الناس إن لم تعف عنى

واتە: ئەی خودایە سزام مەدە چونكە من، دان بە هەڵەكانی خۆمدا دەنێم ، چەندەها جار هەڵەم دەكرد و تێدەكەوتم، تۆ خاوەن فەزڵ و منەتی بە سەرمەوە، خەڵكی گومانی باش بە من دەبەن، بەڵام من خراپترین كەسم ئەگەر تۆ لێم خۆش نەبیت.

١ـ أخرجه ابن عساكر في ((تاريخه)) (٥١ / ٣٢٨ – ٣٣٠).

٢ـ انظر: ((إعلام الموقعين)) (٢١٨/٤)، و ((بدائع الفوائد)) (٧٧٣/٣)، و ((إحياء علوم الدين)) (٢٥/١)، و ((أدب المفتي والمستفتي))لابن الصلاح (١ /١٣).

سوێند بە خوا من باسی ئەم بابەتەم نەکرد بۆ ئەوەی وا هەست بکەم خۆم کەسێکی شایستەم، بەڵکو لە دەرگای هەست کردن بە بەرپرسیارییەتی، جا ئەمەیشە بنەمایەکی أصولی دووپاتی دەکاتەوە، ((ئەگەر ئاو نەبوو ئەوا تەیەموم بە خۆڵ بکە))بەڵێ... ئێمە لەوپەڕی پێویستیداین بۆ فێربوون لەکتێبەکەی خوادا و فەرموودەکەی پێغەمبەرﷺ ئەویش بە راستگۆیی و دڵسۆزی و پاڕانەوە و زەلیلی نواندن و دانیشتن لە بەر دەستی زانا لە خواترسەکان، هەر یەکێك لە ئێمە کاتێك بۆ خۆی دانێت بۆ فێربوون، ئەگەر کار و کەسابەتەکەی هەرچی بێت، پلە و پایەکەی هەرچی بێت، رووە کۆمەڵایەتییەکەی هەرچی بێت، دەبێت کاتێك بۆ خۆت دەست نیشان بکەیت بۆ فێربوون دەربارەی خواکەت، دەربارەی پێغەمبەرەکەتﷺ، چونکە خوای گەورە فەرمانی نەکردووەتە پێغەمبەرەکەیﷺ بە داواکردنی زیاتر تەنها لە زانستدا نەبێت، جا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقُل رَّبِّ زِدۡنِي عِلۡمٗا﴾ طـە: ١١٤، واتە: بڵێ: ئەی پەروەردگارم! زانست و زانیاریم زیاد بکە)).

ڕێزداران... نامەوێت چیتر لەمە زیاتر لەسەر نیشانە بچووکەکانی قیامەت بڕۆم بەڵام هەندی نیشانە هەن جووتن لە گەڵ نیشانە گەورەکاندا وەکو دەرکەوتنی المهدی – هەروەکو لە پاشاندا باسی دەکەم انشاء الله –هەروەها روخاندنی کەعبە هەروەکو باسی دەکەین و روونی دەکەینەوە، داوا لە خوا دەکەم کە کارە چاکەکانمان لێ وەربگرێت

نیشانە گەورەکانی قیامەت

دەرکەوتن و دەرچوونی مەسیحی دەججال

(خروج المسيح الدجال)

بڕوام وایە زۆربەی ئەو نیشانە بچووکانەی پێغەمبەری خواﷺ باسی کردوون ڕوویان داوە، جگە لە چەند نیشانەیەکی کەم، لەوانە بۆ نمونە: ئەو نیشانەیەی کە ئیمامی (مسلم)[1] ڕیوایەتی کردوە لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى يَحْسِرَ الفرات عن جبل من ذهب يقتتل الناس عليه، فيُقتل من كل مائة تسعة وتسعون، ويقول كل رجل منهم: لعلّي أكون أنا الذي أنجو)(واتە: قیامەت هەڵناسێت تاکو ڕووباری فورات چیایەکی ئاڵتون ئاشکرا دەکات، لە پێناویدا خەڵکی دەجەنگن و لە هەر سەد کەس نەوەت و نۆ کەسی دەکوژرێت، هەر کەسێك لەوانە دەڵێت: بەڵکو من ئەو کەسەیە بم کە ڕزگارم دەبێت)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (صحیح مسلم)[2]دا هاتووە پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((فمن حضره فلا يأخذ منه شيئاً)) واتە: هەر کەسێك ئەگەر ئامادەی بوو ئەوا با هیچی لێ نەبات)).

جا گومان لەوەدا نییە مەبەست لەم چیایە چیایەکی ئاڵتونی ڕاستەقینەیە، ئەوەی کە هەندێ لە ئەهلی زانست و زانیاری باسیان کردوە و دەڵێن: گوایە مەبەست لەو ئاڵتونە ئاڵتونی ڕەشە (واتە: نەوت) ئەوا بەو شێوەیە نییە ! ! من خۆم خوێندومەتەوە لە هەندێ لە هەواڵەکانەوە دووپاتی دەکەنەوە کەوا مانگە

١ـ أخرجه مسلم كتاب ((الفتن و أشراط الساعة)) ، باب ((لا تقوم الساعة حتى يحسر الفرات عن جبل من ذهب)) (٢٨٩٤).

٢ ـ أخرجه مسلم (٣٠/٢٨٩٤).

دەستکردەکان وێنەی چیایەکی ئاڵتونیان گرتوە لە ڕووباری فورات کە دەکەوێتە وڵاتی عێراق، بەڵام ناتوانم ئەوە بسەلمێنم تاکو ئەو باسە ڕوون نەبێتەوە، ئێمە ئێستا لە سەردەمی پەیوەندی و گەیاندندا دەژین، هەموو شتێك لە کاتی خۆیدا دەردەکەوێت، بەڵام هەندێ نیشانە دەمێننەوە کەوا هاوجووت و هاوکاتن لە گەڵ نیشانە گەورەکاندا هەروەکو باسم کرد، لە کاتی خۆیدا ــ إنشاء الله ــ لە گەڵ نیشانەکانی تردا باسی دەکەم.

جا بفەرموون ــ براکانم ــ بۆ ئەوەی نیشانە گەورەکان بناسین کە پێغەمبەری ڕاستگۆﷺ باسی کردوون، ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات، لە فەرموودەیەکی (صحیح) دا هاتوە کە ئیمامی (مسلم)[1] ڕیوایەتی کردوە لە فەرموودەی (حذیفة ی کوڕی أسید الغفاری)یەوە.. حذیفة دەڵێت: (((أطلع النبيﷺ علينا ونحن نتذاكر، فقال ﷺ: " ما تذاكرون؟" قالوا: نذكر الساعة، قالﷺ " إنها لن تقوم حتى ترون قبلها عشر آيات)) فذكر: الدخان، والدجال، والدابة، وطلوع الشمس من مغربها، ونزول عيسى ابن مريم(عليه السلام)، ويأجوج ومأجوج، وثلاثة خسوف: خسف بالمشرق، وخسف بالمغرب، وخسف بجزيرة العرب، وآخر ذلك نار تخرج من اليمن، تطرد الناس إلى محشرهم)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ بە سەری کردینەوە لە کاتێکدا ئێمە زیکر و یادمان دەکرد، فەرمووی: ــ ئەوە باسی چی دەکەن؟ فەرموویان: باسی قیامەت دەکەین، فەرمووی ﷺ: قیامەت هەڵناسێت تا لە پێشیدا (دە) نیشانە نەبینن ئەمجار باسی کرد و فەرمووی: (دوکەڵەکە) و (دەججال) و (زیندەوەرێکی سەیر (دابة)) و (هەڵاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە) و (دابەزینی عیسا ی کوڕی مەریەم(عليه السلام)) و (یەئجوج و مەئجوج) و سێ ڕۆچوون ڕوو دەدات: (ڕۆچوونێك لە ڕۆژهەڵات) و (ڕۆچوونێك لە ڕۆژئاواوە) و (ڕۆچوونێك لە دورگەی عەرەبەوە) و لە کۆتایی ئەوانە ئاگرێك لە یەمەنەوە دەردەچێت خەڵکی ڕادەماڵێت بەرەو مەحشەر)).

---

١ ـ أخرجه مسلم كتاب ((الفتن و أشراط الساعة)) ، باب ((في الآيات التي تكون قبل الساعة)) (٢٩٠١) .

ئەم نیشانە گەورانە لە جێگای تردا بە ریزبەندییەکی جیاواز باسکراوە، ئەو ریزبەندییەی باس کراوە لە فەرموودەکەی پێغەمبەری خوادا ﷺ مەبەست ئەوە نییە کەوا ئەو نیشانانە بەو شێوەیە لە دوای یەك روو دەدەن، چونکە چەند فەرموودەیەکی (صحیح) ی تر هاتوون لەو ریزبەندییەی فەرموودەکەی (حذیفة ی کوڕی أسید الغفاری) جیاوازە کە لە (صحیح مسلم) ریوایەت کراون.

جا لە پاش کۆ کردنەوە لە نێوان هەموو ریوایەتەکان و پەسەندکردنیان بۆمان روون دەبێتەوە - هەروەکو الحافظ ابن حجر[1] - رەحمەتی خوای لێ بێت - و جگە لەو لە ئەهلی زانست و زانیاری باسیان کردوە..کە دەرچوونی دەججال یەکەم نیشانەیە لە نیشانەکان و یەکەم ئایەتی گەورەیە کە بانگەشە دەکات بە گۆڕینی هەموو حاڵ و وەزعی جیهان لە سەر رووی زەویدا و ئەم گۆڕانکارییەی بارودۆخی زەوی کۆتایی بە دابەزینی عیسای کوڕی مەرەیەم دێت (علیه وعلی نبینا أفضل الصلاة والسلام) بە مەبەستی کوشتنی دەججال و دوعا کردن لە (یەئجوج و مەئجوج)، هەروەکو لە پاشاندا باسی دەکەم - إنشاء الله - .

دەرچوونی ڕۆژ لە رۆژئاواوە یەکەم نیشانەی گەورەیە کە بانگەشە دەکات بۆ گۆڕینی گەردوون و جیهانی سەرەوە، (العالم العلوی)، ئەوەش بە دەرکەوتنی زیندەوەرە سەیرەکە (الدابە) کۆتایی پێ دێت و بۆچوونی پەسەندکراو ئەوەیە کە ئەو زیندەوەرە لە هەمان رۆژدا دەردەچێت کە رۆژ لە رۆژئاواوە دەردەچێت، چونکە ئەگەر رۆژ لە رۆژئاواوە دەرچوو - هەروەکو لە پاشاندا باسی دەکەم إنشاء الله - چیتر تەوبەی تەوبەکاران وەرناگیرێت، پاشان ئەو زیندەوەرە لە هەمان رۆژدا دەردەچێت بۆ ئەوەی ئیمانداران بە سیفەتی ئیمانەوە نیشان بکات و بێ باوەڕان بە سیفەتی بێباوەڕییەوە نیشان بکات بە مەبەستی تەواو بوون و یەکلایی کردنەوە و جیاکردنەوە لە نێوان بڕواداران و بێ باوەڕان، و لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم.

---

١ (فتح الباري) (٣٥٢/١١) بتصرف ط المعرفة .

دەرچوونی دەججال: یەکەم نیشانەیە و یەکەم ئایەتە لە ئایەتە گەورەکان کە بانگەشەی گۆڕانی بارودۆخی جیهان دەکات لە سەر ڕووی زەویدا، بۆیە من بەو کەسانە دەڵێم کە نکۆڵی لەو فەرموودانە دەکەن و ئەوانەی نکۆڵی باس و بوونی دەججال دەکەن و ئەوانەی کە دەڵێن: دەججال تەنها هێمای خراپەکارییە و کەسایەتییەکی ڕاستەقینە نییە! دەڵێم: بە ڕاستی ئەمە پیرۆز ڕاگرتن و پێش خستنی عەقڵە بە سەر دەقە ڕاست و دروستەکاندا.. نابێت ئێمە عەقڵ بکەینە خودایەك و بیپەرستین جگە لە خوا، لێرەدا حەز دەکەم بڵێم: ئێمە لە قەدر و نرخ و پایەی عەقڵ کەم ناکەینەوە بەڵکو ڕوناکی وەحی خوداوەند(سروش) هەرگیز ڕوناکی عەقڵ ناکوژێنێتەوە، بەڵکو پڕ بەرەکەتی دەکات و پاکی دەکاتەوە و بە هێزی دەکات، بە مەرجێك عەقڵ و هەموو بوونەوەر کڕنۆش ببەن بۆ خوای گەورە و میهرەبان، دەبێ عەقڵ داهێنان لەو بوارەدا ئەنجام بدات کەوا لە توانایدا هەیە و خۆی پێی خۆشە، بەڵام ئەگەر هاتوو عەقڵی خۆی کردە خودایەك یان تاغوتێك بۆ ئەوەی حوکم بدات بە سەر دەقە ڕاست و دروستەکاندا و ئەوەی کە عەقڵ پێی ڕازی بێت پێی ڕازییە و ئەوەی پێی ڕازی نەبێت ڕەدی بکاتەوە ئەوا دینی خوا دەبێتە یارییەك بە دەستی عەقڵی مرۆڤەکانەوە، ئەگینا توخوا پێم بڵێ.. ئایە ئەو دینە کە وەری دەگرین کام دینە؟ ئەو دینەیە کە عەقڵی من پێی ڕازییە یان ئەو دینەی کە عەقڵی تۆ پێی ڕازییە؟! ئا بەم شێوەیە دین دەبێتە شتێك بە ویستی خۆمان وەریگرین یان ڕەدی بکەینەوە! بۆیە بە هیچ شێوەیەك نابێت عەقڵ بکەینە داوەرێك لە بەر دەستی دەقە ڕوون و دروستەکاندا.

علـم العلـيم وعقــل العاقــل اختلفــا ... من ذا الذي فيهما قد أحرز الشرفا
العلــم قــال: أنــا أحــرزت غايتــه ... والعقل قـال: أنـا الـرحمن بـي عرفـا
فأفــصح العلــم إفــصاحا وقــال لــه ... بأينـــا الله في قرآنــــه اتــــصفا
فـــأيقن العقـــل أن العلــم ســـيّده ... فقبـل العقـل رأس العلـم و انـصرفا

واتە: زانستی زانیارێك و عەقڵی هۆشمەندێك بوە جیاوازییان کام لەوان پلە و پایە و شکۆمەندیان بە دەست هێناوە، زانستەکە گوتی: من ئەو مەبەستەیەم بە

دەست هێناوە، عەقڵ گوتی: لە ڕێگای منەوە خەڵکی خودایان ناسیوە

بۆیە زانستەکە بە دەربرینێك دەربڕی و گوتی: بە کام لە ئێمە خوای گەورە لە قورئاندا وەصفی خۆی کردوە، بۆیە عەقڵ زانی کەوا زانست گەورەی ئەوە، پاشان عەقڵ سەری زانستی ماچ کرد و بڵاوەیان لێ کرد.

ڕەحمەتی خوا لە (ابن القیم)[1] کاتێك دەفەرموێت:

لا یستقل العقل دون هدایة	بالوحي تأصیلا ولا تفصیلا
کالطرف دون النور لیس بمدرک	حتی یراه بکرة و أصیلا
نور النبوة مثل نور الشمس	للعین البصیرة فاتخذه دلیلا
فإذا النبوة لم ینلک ضیاؤها	فالعقل لا یهدیک قط سبیلا
طرق الهدی محدودة إلا علی	من أم هذا الوحي والتنزیلا
فإذا عدلت عن الطریق تعمدا	فأعلم بأنک ما أردت وصولا
یا طالبا درک الهدی بالعقل	دون النقل لن تلقی لذاک دلیلا

واتە: هەرگیز عەقڵ سەربەخۆ نابێت بە بێ هیدایەت بە وەحی لە بناغەوە و بە دوور و درێژی، وەکو چاوێك بە بێ روناکی نابینێ تاکو بەیانیان و ئێواران تەماشا بکات، روناکی پێغەمبەرایەتی وەك روناکی رۆژە بۆ ئەوەی چاوەکان ببینن بۆیە بیکە رابەرێك، ئەگەر پێغەمبەرایەتی روناکی خۆی پێت نەبەخشی ئەوا عەقڵ بە تەنها هەرگیز بۆ رێگا رێنموییت ناکات، رێگاکانی هیدایەت دیاریکراون تەنها ئەو کەسە نەبێت کە پیشەوای ئەم سرووش و قورئانەیە، ئەگەر بە قەستی لە رێگا لابدەیت ئەوا بزانە کە خۆت نەتویستوە بگەیتە جێ، ئەی داواکاری هیدایەت لە رێگای عەقڵەوە بە بێ قورئان و فەرمووده بزانە کە ئەوە هەرگیز نابێتە رابەرت.))

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ﴾(الحشر: ٧) واتە: هەرچی پەیامبەر ﷺ پێی دان

---

١ ((الصواعق المرسلة)) (٣/٩٧٩) ط العاصمة .

وەری بگرن، واتە: ـ بەچی فەرمانی پێ کردن لە هەر شتێکدا ئەوا جێبەجێی بکەن. ڕێیشی لە هەر شتێ لێ گرتن، ئێوەش دەستی لێ هەڵگرن و خۆتان لە خەشم و غەزەبی خوا بپارێزن بە جێبەجێکردنی فەرمانەکانی و وازهێنان لە قەدەغەکراوەکانی بە ڕاستی خوا سەخت تۆڵەیە ڕقی لە هەر کەسێك گرت ڕزگاری نابێ)).

جا سوننەتی پێغەمبەرﷺ خۆی لە خۆیدا وەحی خودایە و پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ باسی ئەوەی بۆ کردووین.

هەروەکو (أحمد) و (أبو داود) ڕیوایەتیان کردوە بە سەنەدێکی (صحيح)[1] لە فەرموودەیەکی (المقدام ی کوڕی معد یکرب)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ألا إني أوتيت الكتاب ومثله معه ، ألا يوشك رجل شبعان على أريكته يقول: عليكم بهذا القرآن فما وجدتم فيه من حلال فأحلوه، وما وجدتم فيه من حرام فحرموه، ألا لا يحل لكم لحم الحمار الأهلي، ولا كل ذي ناب من السبع ولا لقطة معاهد)) واتە: خوای گەورە قورئانی پێ بەخشیوم و هاوشێوەکەی لە گەڵدایە (واتە: سوننەت) خەریکە وای لێ دێت کەسێکی تێر لەسەر قەنەفەکەی دانیشتوە و دەڵێت: دەست بگرن بەم قورئانەوە (واتە: تەنها ئەم قورئانەمان بەسە) ئەوەی حەڵاڵ بوو تیایدا بە حەڵاڵی بزانن و ئەوەی حەرام بوو تیایدا بە حەرامی بزانن، بزانن کەوا گۆشتی گوێدرێژی ماڵی حەڵاڵ نییە بۆتان، لە گەڵ هەموو دڕندەیەکی کەڵبەدار و دۆزراوەی پەیمان پێدراوەکان)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە (الترمذي) و (ابن ماجە)[2] ڕیوایەتیان کردوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((و إنما حرم رسول الله ﷺ كما حرم الله)) واتە: دڵنیابن ئەوەی کە پێغەمبەری خواﷺ حەرامی کردوە هەروەکو ئەوەیە چۆن خوای

---

١ أخرجه أحمد (١٣٠/٤) ، وأبو داود كتاب ((السنة)) ، باب ((في لزوم السنة)) (٤٦٠٤) ، و صححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٢٨٧٠) ، و((صحيح الجامع)) (٢٦٤٣) .

٢ أخرجه الترمذي كتاب ((العلم)) ، باب ((ما نهى عنه أن يقال عند حديث رسول الله ﷺ (٢٦٦٤) وقال : ((حديث حسن غريب من هذا الوجه)) ، وابن ماجه في المقدمة (١٢) ، وأحمد (١٣٢/٤) ، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن الترمذي ، وابن ماجه)) .

گەورە حەرامی کردبێت)).

لە شیرینترین و ڕازاوەترین قسەکانی ئیمامی (الشوکانی) ئەوەیە کە دەڵێت[1]: ((جێگیر بوونی بە بەڵگەدانانی سوننەت و سەربەخۆ بوونی لە دانانی حوکمە شەرعییەکاندا یەکێکە لە پێویستییە دینییەکان و هیچ کەسێك لەوەدا جیاواز نییە ئیللا کەسێك نەبێ کە لە ئیسلامدا هیچ پشکێکی نەبێت)).

بۆیە هیچ کەسێك ناتوانێت لە قورئان تێبگات بە بێ سوننەت، ئیللا دەبێ بگەڕێینەوە بۆ ئەو کەسەی کە قورئانی بە سەردا دابەزیوە کە ئەویش پێغەمبەری ئەکرەمە ﷺ.

بۆیە دەڵێم: ئەم قۆناغە – لە نیشانەکانی قیامەت – ناکرێت و نابێت هیچ یاسایەك لەو یاسایانەی کە ئێستا حوکممان دەکەن حوکمی تێدا بکات، چونکە کارەکە جیاواز دەبێت، هەروەها خۆمان بەو ڕیزبەندییەوە خەریك ناکەین، چونکە ئەگەر نیشانەیەك لە نیشانە گەورەکان دەرکەوێت ئەوا ئەو دوای نیشانەکان بە دوایدا دێن و دەردەکەون هەروەکو خۆشەویست ﷺ باسی کردوە.

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و الحاکم لە (مستدرك)ەکەیدا و جگە لەوان[2] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو) کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((الآيات خَرَزات منظومات في سلك، فإن يُقطع السلك يتبع بعضها بعضاً)) واتە: نیشانەکان وەك دەنکەکانن لە دەزوویەکدا هۆنراونەتەوە، ئەگەر دەزوەکە بچڕا ئەوا شوێنی یەکتر دەکەون)).

جا یەکەم نیشانەیەك بانگەشەی گۆڕینی حاڵی سەر زەوی دەکات: دەرچوونی دەججالە.

ئایە دەججال کێیە؟

حەز دەکەم لێرەدا بڵێم: زۆربەی موسڵمانان هیچ شتێك دەربارەی دەججال

---

١ - (إرشاد الفحول) (٥٣٠) .

٢ - أخرجه أحمد (٢/ ٢١٩)، والحاكم (٤/٥٢٠) عن عبدالله بن عمرو، وله شاهدٌ عن أبي هريرة ، أخرجه ابن حبان (٦٨٣٣)، والطبراني في ((الأوسط)) (٤٢٧١) وله شواهد أخرى، صححه بها الألباني في ((الصحيحة)) (١٧٦٢، ٣٢١٠) و ((صحيح الجامع)) (٢٧٥٥) .

نازانن، بەڵکو هەندێکیان دەڵێن: ئەمانە هەموو ئەفسانەن! ئێمە وا لە سەردەمی ئەنتەرنێت و ئۆتۆمبێلداین، برای بەرێزم... ئەوەش بزانە کە لە نیشانەکانی دەرکەوتنی دەججال ئەوەیە خەڵکی واز لە باسکردنی ئەو بهێنن، هەروەها زانایان و بانگەوازکاران لە سەر مینبەرەکان باسی ناکەن[1]، بە راستی ئەم ئوممەتە دەججالیان لە یاد کردوە ئیللا مەگەر کەسانێك نەبێت خوا رەحمی پێ کردبێتن.

لێرەدا پرسیارێك دەکرێت: ئایە دەججال مرۆڤە یاخود جنۆکەیە؟ ئایە ئەو مرۆڤێکە لە نەوەکانی ئادەم؟ بەڵێ: ئەو مرۆڤە و ئادەمیزادە!

ئایە بۆ ناونراوە بە(المسیح الدجال)؟

وەلامەکە ئەوەیە کە پێغەمبەری خواﷺ باسی کردوە ((الدجال ممسوح العين)) واتە: دەججال چاوی سڕاوەتەوە و رەش بوەتەوە))، (الدجال): لە داپۆشین و گومڕاکردن و درۆکردنەوە هاتوە، چونکە ئەو حەق و ناحەق تێکەڵ دەکات، ناونراوە (المسیح) نەك (المسیخ) چونکە ئەو گومڕاکەر و درۆزن و خەڵەتێنەری خەڵکییە ئیللا کەسانێك نەبێت کە خوا رەحمی پێ کردبێتن.

لەسەر رووی زەویدا هیچ فیتنەیەك نییە لەو رۆژەوە کە خوای گەورە ئادەمی دروستکردوە تاکو رۆژی قیامەت ترسناکتر بێت لە فیتنەی دەججال!!

هەروەکو لە (صحیح البخاری)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (أم سلمه) ی خێزانی پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((استيقظ النبي ﷺ ذات ليلة فقال: ((سبحان الله، ماذا أُنزل الليلة من الفتن، وماذا فُتح من الخزائن، أيقظوا صواحب الحجر ــ يريد به أزواجه ــ حتى يصلين،فرب كاسية في الدنيا عارية في الآخرة)) واتە: شەویکیان پێغەمبەری خواﷺ لە خەو هەستا و فەرمووی: پاکی و بێگەردی بۆ خوا، ئەمشەو

---

١ ـ كما في حديث الصعب بن جثامة أن النبي ﷺ قال : لا يخرج الدجال حتى يذهل الناس عن ذكره ، وحتى تترك الأئمة ذكره على المنابر)) أخرجه عبدالله بن أحمد في ((زوائد المسند)) (٧١/٤) والطبراني في ((مسند الشاميين)) (٩٩٢) وقال الهيثمي في ((المجمع)) (٧/ ٣٣٥) : رواه عبدالله بن أحمد من رواية بقية عن صفوان بن عمرو ، وهي صحيحة ، كما قال ابن معين ، وبقية رجاله ثقات)) ،ذكره الشيخ الألباني في ((قصة المسيح الدجال)) (٣٠) .

٢ـ أخرجه البخاري كتاب ((العلم))، باب (العلم والعظة بالليل) (١١٥) و (٦٢١٨) .

چی شتێك له فیتنـەکان دابـەزیوە، ئایـە چـی شـتێك لـە گەنجینـەکان کراونەتـەوە، خێزانەکانم هەڵسێنن بۆ ئەوەی نوێژ بکـەن، ڕەنگـە کەسـێکی داپۆشـراو لـە دونیـادا ڕووت بێت لە دوارۆژدا)).

مەبەست و بەڵگە لە فەرموودەکەدا ئەوەیە: کە دەفـەرموێت: ((مـاذا أُنـزل الليلـة من الفتن، وماذا فُتح من الخزائن؟)).

بـەڵکو لـە (صـحیح مـسلم)[1] دا هـاتوە لـە فـەرموودەی (ابـو هریـرە)ەوە کـەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((بَادِرُوا بالأعْمَال فِتَناً كقطع الليل المظلم، يـصبح الرجل مؤمناً ويمسي كافراً، أويمسي مؤمنـاً، ويـصبح كـافراً، يبيـع دينـه بعـرض مـن الـدنيا)) واتـە: بـە کـردەوەی چـاکە پێـشبڕکێ بکـەن پـێش ئـەوەی تاقیکردنـەوە دابەزێتـە سـەر هـەر یەکێکتانـدا وەکـو پارچـەیەك لـە شـەوەزەنگی تاریـك، کـە ڕۆژ دەبێتەوە کابرا ئیمانداره و کەچی ئێوارەی بە سەردا دێت کافر بوە یان کـە ئێـوارە دێـت ئێمانـدارە و کـاتێ ڕۆژ دەبێتـەوە کـافر بـوە دینەکـەی خـۆی دەفرۆشـێت بـە شتێکی بێ نرخی دونیا)) ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە.. بمانپارێزە...!!

لە (صـحیح مـسلم)[2] دا هـاتوە لـە فـەرموودەی (عبـدالله ی کـوڕی عمـرو)ەوە کـە دەفەرموێت: ((كنا مع رسول الله ﷺ في سفر فنزلنا منزلاً، فمنا من يصلح خبـاءه، ومنا من ينتضل، ومنـا مـن هـو في جـشره، إذ نـادى منـادي رسـول الله ﷺ: الـصلاة جامعة، فاجتمعنا إلى رسول الله ﷺ، فقال:((إنه لم يكن نبي قبلي إلا كـان حقـا عليـه أن يدل أمته على خير ما يعلمه لهم، وينذرهم شر ما يعلمه لهم، وإن أمتكم هذه جعـل عافيتها في أولها، وسيصيب آخرها بلاء و أمور تنكرونها،وتجيء فتنـة فيرقـق بعـضها بعضا، وتجيء الفتنـة، فيقـول المـؤمن: هـذه مهلكـتي، ثـم تنكـشف، وتجـيء الفتنـة فيقول المؤمن: هذه هذه، فمن أحب أن يزحزح عن النار ويدخل الجنة، فلتأته منيتـه وهو يؤمن بالله واليوم الآخر، وليأت إلى الناس الـذي يحـب أن يـؤتى إليـه)) واتـە: لـە سەفەرێکدا لەگەڵ پێغەمبـەری خـوادا بـووین ﷺ لـە جێگایەکدا دابـەزین و لامانـدا،

١ـ أخرجه مسلم كتاب ((الإيمان)) باب (الحث على المبادرة بالأعمال قبل تظاهر الفتن)) (١١٨) .

٢ ـ أخرجه مسلم كتاب ((الإمارة)) باب (وجوب الوفاء ببيعة الخلفاء الأول فالأول)) (١٨٤٤) .

تیاماندا هەبوو چادر و خێوەتەکەی چاك دەکرد و تیاماندا هەبوو تیر و رمەکەی چاك دەکرد و تیژی دەکرد و تیاماندا هەبوو وڵاخەکەی دەلەوەراند، بانگکارێك لە لایەن پێغەمبەری خوداوەﷺ بانگی کرد و فەرمووی: ((الصلاة جامعة)) بۆیە ئێمەش لە دەور و بەری پێغەمبەری خواﷺ کۆ بووینەوە، پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ فەرمووی: هیچ پێغەمبەرێك لە پێش من نەهاتوە ئیللا لە سەری بوە کە رێنمایی ئوممەتەکەی بکاتەوە بۆ هەر چاکەیەك بۆیان کە بیزانێت و ئاگاداریان بکاتەوە لەهەر خراپەیەك بۆیان،کە بیزانێت و ئەم ئوممەتە هێزو رەنگ و بۆی لە سەرەتاکەیدایە و کۆتاییەکەی توشی بەڵا دەبن و توشی چەندەها کێشە دەبن کە ئینکاری لێ دەکەن، فیتنەی وا دێت یەکتری ناسك دەکەنەوە (واتە: هەر فیتنەیەك دێت و ئەوەی پاش ئەو لەو خراپتر و گەورەترە)، فیتنە دێت و کەسی ئیماندار دەڵێت: بە راستی ئەم فیتنەیە بە هەلاکەتما دەبات و لە ناوم دەبات، ئەمجار ئەو فیتنەیەی لەسەر لادەچێت و فیتنەیەکی تر دێت و ئیماندار دەڵێت: ئەمە ئەمە (واتە: ئەمە بە راستی بە هەلاکەتما دەبات) هەر کەسێ دەیەوێ لە ئاگر رزگاری بێت و بچێتە بەهەشتەوە با کاتێ دەمرێت باوەڕی بە خوا و رۆژی دوایی هەبێت و بڕوات بۆ لای ئەو کەسانەی کە پێی خۆشە بچێت بۆ لایان))

لەگەڵ ئەوەشدا دەڵێین: هیچ فیتنەیەك نییە لە فیتنەی دەججال ترسناکتر بێت، هەروەکو پێغەمبەرمان ﷺ دەفەرموێت کە لە ((صحیح مسلم))[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (عمران ی کوڕی حصین)ەوە:

((ما بين خلق آدم إلى قيام الساعة أمر أكبر من الدجال)) واتە: هیچ کارێك لە نێوان دروستکردنی ئادەمەوە، تاوەکو هەستانی قیامەت لە دەججال گەورەتر نییە)).

هەروەها ابن ماجه لە (سنن)ەکەیدا و الحاکم لە (مستدرك)ەکەیدا و الطبرانی لە (الکبیر)دا و جگە لەوان[2] لە فەرموودەی (أبی أمامە الباهلی)یەوە ریوایەتیان کردوە

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٤٦) .

٢ ـ أخرجه ابن ماجة (٤٠٧٧) والحاكم (٨٦٢٠) والطبراني في (الكبير) (١٤٦/٨) وابن أبي عاصم في (الأحاد والمثاني) وسنده ضعيف , وله شواهد صححه بها الشيخ الألباني في ((قصة المسيح الدجال)) و ((صحيح الجامع)) (٧٨٧٥) .

کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إنه لم تكن فتنة في الأرض منذ ذرأ الله ذرية آدم أعظم من فتنة الدجال، و إن الله لم يبعث نبياً إلا حذر أُمته الدجال، وأنا آخر الأنبياء و أنتم آخر الأُمم، وهو خارج فيكم لا محالة و إن يخرج و أنا بين ظهرانيكم فأنا حجيج لكل مسلم، وإن يخرج من بعدي فكل امرئٍ حجيج نفسه، والله خليفتي على كل مسلم)) واتە: بەڕاستی هەر لەو کاتەوە خوای گەورە وەچەی ئادەمی دروست کردوە، لەسەر ڕووی زەویدا هیچ فیتنەو تاقیکردنەوەیەکی گەورەترو سەخت تر لە فیتنەی دەججال نەبوە، خوای گەورە هیچ پێغەمبەرێکی نەناردوە ئیللا ئوممەتەکەی وریا کردۆتەوە لە مەترسی دەججال، من کۆتایی پێغەمبەرانم و ئێوەش کۆتایی ئوممەتانن. کەواتە گومانی تێدا نییە کە دەججال لە ناو ئێوەدا و لە سەردەمی ئێوەدا دەردەکەوێت. ئەگەر لە کاتێکدا دەرکەوێت من لە ناوتاندابم، ئەوە من لەبری هەموو موسولمانان بەرەنگاری دەبمەوە و بەڵگەو نیشانە پوچەڵەکانی هەڵدەوەشێنمەوە، بەڵام ئەگەر لە دوای من دەرکەوت ئەوە هەر موسوڵمانە و پارێزگاری لە خۆی دەکات، بەئەندازەی عیلم و یەقینی بە خواو پەیامەکەی لە بەرامبەری دەوەستێت، بەڵام دوای منیش پەروەردگار پارێزەرتان دەبێت)).

بە ڕاستی فەرموودەیەکی زۆر ناسك و نایابە هەرچەندە باسی چەند فیتنەیەکی ترسناکی تێدایە بەڵام لایەنێکی زۆر بەبایەخمان بۆ دەردەخات لە لایەنەکانی سۆز و میهرەبانی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ، بەرانبەر بە ئەم ئوممەتە پیرۆزە.. ئوممەتی یەکتاپەرستی... ئوممەتی (محمدی کوڕی عبدالله) ﷺ بە ڕاستی مەزنترین و پاکترین و ڕێزدارترین ئوممەتە.. دڵنیابن هەروەها بە پیرۆزترین و باشترین ئوممەت دەمێنێتەوە تاکو ڕۆژی دوایی هەرچەندە ئێستا و لەم کاتەدا بە قۆناغی لاوازی و بێهێزیدا تێدەپەڕێت.. داوا لە خوا دەکەم بە جوانترین شێوە بیگێڕێتەوە سەر ڕاستی و عیززەت.. هەرخۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە..

دەڵێم: لە بەر ترسناکی و سامناکی ئەم فیتنەیە پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ بەو پەڕی وردیو ڕوونییەوە بۆی باس کردووین، چونکە فیتنەکە لەوپەڕی ترسناکی و

سامناکیدایە، تاکو وای لێهاتوە و دەتوانین هەر بە بینینی دەجەال بە بێ دواکەوتن بیناسینەوە، ئەمەشە کار و ئەرکی زانایانە بۆ گواستنەوەی ئەو زانیاریانە، پێویستە لەسەریان ئەو ڕاستییانە لە پێغەمبەری ئەکرەمەوە ﷺ بۆ ئەم ئوممەتەی باس بکەن لە باسکردنی وەسفی دەجەال، ئایە خۆشەویست ﷺ چی فەرموە؟

ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمر) ەوە دەڵێت: ((قام رسول الله في الناس فأثنى على الله بما هو أهله، ثم ذكر الدجال، فقال: ((إني لأُنذركموه، وما من نبي إلا وقد أنذره قومه، لقد أنذره نوح قومه، ولكن أقول لكم فيه قولا لم يقله نبي لقومه: تعلّموا أنه أعور، وأن الله تبارك و تعالى ليس بأعور)). واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ هەستا و وتاری لە ناو خەڵکیدا خوێندەوە، سەرەتا سوپاس و ستایشی خوای پەروەدگاری کرد بەوەی کە خۆی شایستەی ئەو وەسف وسەنایەیە، ئەمجار باسی دەجەالی کرد و فەرمووی: ((من ئاگادارتان دەکەمەوە لە دەجەال، هیچ پێغەمبەرێك نەهاتوە ئیللا ئوممەتەکەی خۆی لێ ئاگادار کردوەتەوە، نوح پێغەمبەر ﵇ ئاگاداری ئوممەتەکەی کردەوە، بەڵام من شتێك دەربارەی ئەو بە ئێوە دەڵێم کە هیچ پێغەمبەرێك بە ئوممەتەکەی نەگووتوە، بزانن و ئاگادارین کە دەجەال چاوێکی کوێرە، خوای پەروەدگار بە هیچ شێوەیەك کوێر نییە)).

بەرزی و بەرێزی بۆ خوای پەروەردگار، پاکی و بێگەردی بۆ ئەو لە هەموو لەیەکچوونێك و لەیەکچواندنێك و لە هەر کەم و کووڕیەك، دەجەال چاوێکی کوێرە و سڕاوەتەوە و ڕەش کراوەتەوە، (عین طافئة) واتە: ڕوناکی تێدا نەماوە، یان (عین طافية) واتە: عەیبدارە، هەردوو لەو وشانە تەواون.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱللَّهُ نُورُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ مَثَلُ نُورِهِۦ كَمِشْكَوٰةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ ۖ ٱلْمِصْبَاحُ فِى زُجَاجَةٍ ۖ ٱلزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّىٌّ يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَٰرَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِىٓءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ ۚ نُّورٌ عَلَىٰ نُورٍ ۗ يَهْدِى ٱللَّهُ لِنُورِهِۦ

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٠٥٧) معلقاً ووصله في مواطن (٣٣٣٧ , ٤٤٠٢ , ٧١٢٧) ومسلم (١٦٩/٩٥) .

﴿مَن يَشَآءُۚ وَيَضۡرِبُ ٱللَّهُ ٱلۡأَمۡثَٰلَ لِلنَّاسِۗ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ﴾ (النـور: ٣٥) واتە: هەر خوایە نوور و ڕووناکی ئاسمانەکان و زەوی، نموونەی نوور و ڕووناکی ئەو خوایە وەك تاقێکە کە چرایەکی گەورەی پرشنگداری پڕ نووری تێدا هەڵکرابێت، چراکەش لە ناو چوار چێوەیەکی پاکی درەوشاوەی شووشەیەکدا بێت، شووشەکەش وەك ئەستێرەیەکی پرشنگدار و گەش بێت، چراکە لە دار (زەیتون) ێکی بە فەڕو بە بەرکەوت ڕۆن و سووتەمەنییەکەی وەربگیرێ، دارەکەشی نە هەمیشە لە بەر خۆرگەیە تا بە درێژایی ڕۆژ خۆر لێی بدا نە هەمیشەش لە نسار و سێبەردایە تا هەرگیز خۆر لێی نەدات بەڵکو لە شوێنێکدا ڕوابێت خۆرانگەز نەبێ و بە هەمیشەش سەوز و جوان بێت، ڕۆنەکەشی ئەوەندە پاك و پاکژ بێت نزيك بێت هەر لە خۆیەوە گڕ بگرێ، بە بێ ئەوە ئاگریشی بەرکەوێ چونکە زەیتی ڕەسەن ئەوەندە جوانە کاتێ سەیری ئەکەی دەڵێیت بێ ئەوە ئاگری تخون کەوێ خۆی داگیرسێ کاتێ ئاگریشی ئەگاتێ شۆڵەو روناکیەکەی زیاتر ئەبێت دڵی باوڕەدرانیش ئاوایە بەنوور و ڕووناکی خوا دائەگیرسێ پێش ئەوە ڕێنوێنی و شارەزا بکرێ هەر کاتێکیش باسی ئیسلامی بۆ کرا و ڕێنما بوو ئەوا بە زوویی بەرەو ڕێگەی ڕاست ئەڕواو هیدایەت ئەبێ، ڕووناکی لە سەر ڕووناکی، تاقەکە، چراکە، شووشەکە، زەیتە پاکەکە، ئەمانە هەر هەمووی ئەبنە هۆی زێدە ڕووناکی و بریقەی چراکە، بێ گومان خوا ویستی لە هەر کەسێك بێ ئەوا ڕێنموونی ئەکات بۆ نوور و ڕووناکی خۆی، خوا هەمیشە بۆ خەڵکی نموونە دێنێتەوە بۆ ئەوەی باشتر و چاکتر تێ بگەن، هەروەها خوا بە هەموو شتێك زانا و ئاگادارە ئەزانێ کێ شایستەی هیدایەتە)).

هەروەها پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە ((صـحیح مـسلم))[1] هـاتوە لە فەرموودەی (أبو موسى الأشعري))یەوە: ((إن الله(ﷻ) لا ینـام، ولا ینبغـي لـه أن ینام، یخفض القسط و یرفعه، یرفع إلیه عمل اللیل قبل عمل النهار، وعمل النهار قبل عمل اللیل، حجابه النور، لو کشفه لأحرقت سبحات وجهه ما انتهـى إلیـه بـصره مـن خلقه)) واتە: خوای گەورە هەرگیز ناخـەوێت، شـیاو و گونجـاو نییـە ئـەو بخـەوێت،

---

[1] ــ أخرجه مسلم (١٧٩)

تەرازووی کردەوەکانی مرۆڤ بەرز دەکاتەوە و نزمی دەکاتەوە، کرداری شەوانەی پێش کرداری ڕۆژی بۆ بەرز دەبێتەوە و کرداری ڕۆژانەی پێش شەو بۆ بەرز دەبێتەوە، پەردەکەی زاتی خوا ڕوناکییە، ئەگەر ئەو پەردە لاببات نووری ڕووخساری هەموو دروستکراوانە دەسوتێنێت کە بینایی پێی دەگات (واتە: هەموو بوونەوەر))).

لە جوانترین و ناسکترین شت لەم بابەتەدا خوێندبێتمەوە ئەوەیە کە ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[1] لە فەرموودەی (ابن مسعود)ەوە ڕیوایەتیان کردوە دەڵێت: ((جاء حبر من الأحبار إلى رسول اللهﷺ فقال: يا محمد، إنا نجد: أن الله يجعل السموات على إصبع، والأرضين على إصبع، والشجر على إصبع، والماء والثرى على إصبع، وسائر الخلائق على إصبع، فيقول: أنا الملك، فضحك النبي حتى بدت نواجذه، تصديقا لقول الحبر، ثم قرأ رسول اللهﷺ: ﴿وَمَا قَدَرُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦ وَٱلْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ مَطْوِيَّٰتٌۢ بِيَمِينِهِۦ ۚ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾(الزمر: ٦٧) واتە: زانایەك لە زاناكانی جوولەكە هات بۆ لای پێغەمبەری خواﷺگوتی: ئەی محمد... ئێمە لە کتێبەکانی خۆماندا بینیومانە کە: خوای گەورە هەموو ئاسمانەکان لە سەر پەنجەیەکی دادەنا و زەوی لە سەر پەنجەیەك و دار و درەخت لە سەر پەنجەیەك و ئاو و خاك لە سەر پەنجەیەك و هەموو دروستکراوەکانی تر لە سەر پەنجەیەك، دەڵێت: من پادشام... بۆیە پێغەمبەری خواﷺ پێکەنی تاوەکو ددانەکانی دەرکەوت وەکو پشتگیری کردن و ڕاستکرنەوەی قسەی ئەو زانایە، پاشان پێغەمبەری خواﷺ ئەو ئایەتەی خوێندەوە کە دەفەرموێت: ﴿وَمَا قَدَرُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦ وَٱلْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ مَطْوِيَّٰتٌۢ بِيَمِينِهِۦ ۚ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ واتە: ئەوانە وەکو پێویست خوایان نەناسی و ڕێزیان لێ نەگرت، ئەگینا چۆن هاوەڵیان بۆ دادەنا؟ لە ڕۆژی قیامەتدا زەوی هەموو لە ناودەستی ئەودایە و ئاسمانەکانیش پێچراونەتەوە و بە دەستی ڕاستیەوەن، خوا پاك و بڵندە لەو شتانە ئەوان ئەیکەنە هاوبەشی)).

---

[1] ـ أخرجه البخاري (٤٨١١) ومسلم (٢٧٨٦) .

تەماشاکەن چۆن پێغەمبەری خواﷺ ئەم مەسەلەیە بە جوانی ڕوون دەکاتەوە.

ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[1] لە فەرموودەی (أنس ی کوڕی مالك)ەوە ریوایەتیان کردوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((الدجال ممسوح العين مكتوب بين عينيه كافر)) واتە: دەججال چاوی سڕاوەتەوە و ڕەشبوەتەوە و لە نێو دوو چاوەکانیدا نوسراوە کافر)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتووە کەوا فەرموویەتی: ((كَفَرَ – پێغەمبەری خواﷺ پیت بە پیت خوێندییەوە و فەرمووی: – ك ف ر))

لە ((صحيح مسلم))[3] دا هاتووە لە فەرموودەی (حذيفة ی کوڕی اليمان)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی:((مكتوب بين عينيه كافر، يقرؤه كل مؤمن كاتب و غير كاتب)).

مەبەستی ئەوەیە کە ئەو وشەیەی لە نێوان هەردوو چاویدایە دەخوێنێتەوە ئەو کەسە خوێندەوار بێت یا نەخوێندەوار، چونکە خوای پەروەردگار یارمەتی دەدات بە هۆی باوەڕەکەیەوە بە خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ بە خوێندنەوەی ئەو وشەیە کە لە نێوچاوی دەججال دا نوسراوە.

ئەی خودایە.. دڵەکانمان پڕ بکە لە باوەڕ و باوەڕدارمان بکە، ئێمە و ئێوە لە هەموو فیتنەیەك بپارێزێت چ فیتنەکە ئاشکرا بێت یان شاراوە.

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە ((صحيح مسلم))[4] دا هاتوە: ((مكتوب بين عينيه كافر يقرؤه كل مسلم)) واتە: لە نێوان هەردوو چاویدا نوسراوە کافر و هەموو موسڵمانێك دەیخوێنێتەوە)).

براکانم.... ڕەنگە مرۆڤێك بتوانێت هەموو دونیا پڕ بکات لە قسە و هاوار و نوسین، هەموو دونیا پڕ بکات لە زانست و زانیاری بەڵام لە سەرەمەرگدا ناتوانێت وشەی یەکتاپەرستی بڵێت: لا اله الا الله.. کەچی لەولاشەوە پیاوێکی نەخوێندەوار

---

١ ـ أخرجه البخاري (٧١٣١)و(٧٤٠٨) ومسلم (٢٩٣٣/١٠٣) .
٢ ـ أخرجه مسلم (٢٩٣٣/١٠٢) .
٣ ـ أخرجه امسلم (٢٩٣٤/١٠٥) .
٤ ـ أخرجه امسلم (٢٩٣٣/١٠٣) .

له باوكه باش و چاكەكانمان، دایكێك له دایكه پاكەكانمان خاوەنی فیترەتێكی پاك له سەره مەرگدا دەڵێت: لا اله الا الله، محمد رسول الله.

پزیشكێك له پزیشكه برینسازه خۆشەویستەكانمان سوێندی بۆ خواردم و گوتی: كابرایەك له ئەهلی قورئانیان بۆ هێنام به مەبەستی نەشتەرگەری كردنی، تەمەنی له حەفتا ساڵ تێپەڕیبوو، ڕووی وەكو مانگی چوارده دەدرەوشایەوە، هەموو ریشی سپی و جوان بوو، دەڵێت: بینیم كابرا دەستی بە گریان كرد، پێم گوت: باوكی بەڕێزم... بۆ دەگری له كاتێكدا تۆ ئەهلی قورئان و كەسێكی دینداری؟ ئەویش پێی گوت: كوڕی شیرینم.. من له مردن ناترسم، بەڵام من له بێهۆشكەر (بەنج) دەترسم! ئەویش گوتی: ئایه بۆ له(بەنج) دەترسیت؟ گوتی: لەوە دەترسم لەو كاتەدا عەقڵم له دەست بدەم و چیتر نەتوانم ویردی قورئانی ڕۆژانەی خۆم بخوێنم! پێم گوت: ڕۆژانه چەند دەخوێنێت؟ گوتی: هەموو ڕۆژێك پێنج جوزئی قورئان دەخوێنمەوە ـ هەموو هەفتەیەك جارێك قورئان خەتم دەكات ـ پاكی و بێ گەردی بۆ خوا!! پزیشكەكه پێی گوتم:

خوزگەم دەخواست لەو كاتەدا زەوی شەقی ببردایه و منی نوقم بكردایه، كابرایەك تەمەنی له حەفتا ساڵ زیاتره و دەگری، چونكه لەوە دەترسێت ویردی ڕۆژانەی قورئانی له دەست دەربچێت، له كاتێكدا ئەو خەریكی نەشتەرگەرییه! پزیشكەكه گوتی: دەستم كرد به قسەكردن و پێم گوت:انشاء الله ــ خوای گەوره پایەدارت دەكات، بەردەوام دڵنیام دەكردەوە به قسەو گوفتاری شیرین، ئەمجار سوێندی بۆ خواردم و گوتی: سوێند بەخوا.. كۆمەڵێك پزیشكم هێناو هەموویانم لەسەر ئەورووداوه كرده شایەت،چونكه من هەرگیز باوەڕم نەدەكرد لەم سەردەمەدا و له نێو خەڵكیدا شتی وا ڕوو بدات، پێم گوت: چی ڕوویدا؟ پێی گوتم:

كابرا بەوانی گوت: (بەنج)م پێ مەدەن تاكو دەست به خوێندنەوەی ویردی قورئانی ڕۆژانەكەم دەكەم، كاتێ ئەم كابرایه دەستی به خوێندنەوەكەی كرد، پزیشكی تایبەت به(بەنج) هاته ژوورەوه و بەنجەكەی لێدا، سوێندی بۆ خواردم به خوا ئەم كابرایه له خوێندنەوەی قورئان نەبوەوه له كاتی ئەنجامدانی

نەشتەرگەرییەکەدا و تاکو تەواو بوونی نەشتەرگەرییەکە و بە ئاگا هاتەوە کەچی ئەو بەردەوام قورئانی دەخوێندەوە!! ئایە تاکو ئێستا و لەم سەردەمەدا شتی وات بینیوە لە ناو خەڵکیدا روو بدات؟! بە راستی ئەوە فیترەتی پاك و بێگەردە، ئەو دڵە روناکەیە کە بە روناکی قورئان روناك بوەتەوە.

داوا لە خوا دەکەم دامەزراومان بکا و ڕێگای راستیمان نیشان بدات و یارمەتیمان بدات و دڵسۆزیمان پێ ببەخشێت.

جا کێشەکە لەوێدا جیاوازە، ئەو باوەڕدارەی کە خوێندەواری نییە ئەوا خوای گەورە یارمەتی دەدات بۆ خوێندنەوەی ئەو وشەیەی نێو چاوانی دەججال کە نوسراوە: کافر...

برا رێزدارەکانم.... بە راستی ئەو فیتنەیە فیتنەیەکی سەختە... هەروەکو چۆن پێغەمبەری خواﷺ وەسفی بۆ کردووین لە فەرموودەیەکی دوور و درێژدا، لە فەرموودەی (النواس ی کوڕی سمعان) ەوە و لە(صحیح مسلم)[1] دا هاتوە: کاتێ کە هاوەڵان پرسیار لە خۆشەویستی خوا دەکەنﷺ دەربارەی ئەو ماوەیەی کە دەججال لە سەر زەویدا دەمێنێتەوە، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((أربعون یوماً)) واتە: چل ڕۆژ)...واتە: دەججال لە ماوەی ئەو چل ڕۆژەدا هەموو سەر زەوی دەگەڕێت تەنها هەردوو شاری مەککە و مەدینە نەبێت، دەڵێت: ((یوم کسنة، ویوم کشهر، ویوم کجمعة، وسائر أیامه کأیامکم)).واتە: ڕۆژێکیان وەکو ساڵێك وایە و ڕۆژێکیشیان وەکو مانگێکە و ڕۆژێکی تریشی وەکو هەفتەیەکە، ئەو ڕۆژەکانی تریش وەك ڕۆژەکانی ترتانە)).

بەڵام هاوەڵان سەرقاڵی شتێکی ترن ئەویش ئەوەیە... ((قالوا: یا رسول الله، فذلك الیوم الذي کسنة أتکفینا فیه صلاة یوم؟)) واتە: فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺئەو ڕۆژەی وەکو ساڵیك وایە، ئایا نوێژی تەنها یەك ڕۆژی تیادا بەسە؟)).

تەماشاکە کێشەو خەمی ئەوان لەو ڕۆژەدا چییە؟ نوێژە..((قال: لا، اقدروا لە قدره)) واتە: فەرمووی: نەخێر، بەڵکو ئەندازەی بۆ دیاری بکەن)). واتە: چۆن لە

---

١ ـ أخرجه امسلم (٢٩٣٧) .

هەر بیست و چوار سەعاتێکدا پێنج نوێژ دەکرێت بەهەمان شێوەش لە هەموو بیست و چوار سەعاتێکی ئەو ڕۆژەدا پێنج نوێژ بکەن.

(القاضي عیاض)[1] لێرەدا تێبینییەکی هەیە و دەڵێت: ((ئەم حوکمە تایبەتە بە ئەم ڕۆژەوە کە لە لایەن خاوەنی شەریعەتەوە هاتوە ﷺ)).

پاشان هاوەڵان پرسیارێکی تری لێ دەکەن... ((قلنا: یا رسول الله، وما إسراعه في الأرض؟ قال: ((کالغیث استدبرته الریح فیأتي علی القوم، فیدعوهم فیؤمنون به، ویستجیبون له، فیأمر السماء فتمطر، والأرض فتنبت)) واتە: فەرموویان: خێراییەکەی لە زەویدا چۆنە؟. (ئێوەش تەماشای ئەو ڕەوانبێژییەی پێغەمبەرەکەن ﷺ فەرمووی: وەکو بارانێکە کە بایەکی لە پشتەوە بێت و پاڵی پێوە بنێ ئەویش دێت بە لای خەڵکانێك و بانگیان دەکات و ئەوانیش باوەڕی پێ دەهێنن، پاشان فەرمان دەکاتە ئاسمان باران ببارێنێت ؛ بۆیە یەکسەر دەبارێت، فەرمان بە زەوی دەکات ڕووەك برووێنێت، یەکسەر دەڕوێت)).

بەڵام کەسی باوەڕدار هەموو ئەوانە هیچ لە باوەڕەکەی کەل ناکات، کاریگەری لە سەر نابێت، چونکە نەخشە و پلانێکی هەیە کە پێغەمبەرە دڵسۆزەکەی ﷺ بۆی داڕێژاوە و هەموو بابەتەکانی بۆ باس کردوە، هیچ گومان و دوو دڵی و سەرلێشێوانێکی نییە، هەموو زانیارییەکی هەیە دەربارەی هەموو ڕووداوەکان کە ڕوودەدەن تاکو ڕۆژی دوایی چونکە ئەو باوەڕی بە خوا و پێغەمبەرەکەی هێناوە ﷺ و سوننەتی خوێندوەتەوە و شارەزای بوە، دەزانێت خاوەنی سوننەت چی فەرموە.. ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات ـ دایك و باوك و ڕوحم فیدای بێت ﷺ ـ .

((فیأتي علی القوم، فیدعوهم فیؤمنون به، ویستجیبون له، فیأمر السماء فتمطر، والأرض فتنبت، فتروح علیهم سارحتهم أطول ما کانت ذری، وأسبغه ضروعاً،وأمده خواصر، ثم یأتي القوم، فیدعوهم فیردون علیه قوله)) واتە: بەلای ئاوەدانییەکدا دەڕوات و بانگیان دەکات ئەوانیش ئیمانی پێ دەهێنن و وەڵامی

١ ـ مسلم بشرح النووي (٢٩٦/٩) ط الحدیث .

دەدەنەوە. ئەویش فەرمان دەکات بە ئاسمان باران ببارێنێت ؛ یەکسەر دەبارێت، فەرمان بە زەوی دەکات ڕوەك بڕوێنێت، یەکسەر دەڕوێت، تاوەکو ئاژەڵەکانیان ئەو ڕۆژە لە لەوەڕگا دەگەڕێننەوە بە تێرترین و قەڵەوترین شێوە، کە کەلەکەیان تێك شکاون و گوانیان پڕ بوون لە شیر لە هەموو ڕۆژێك زیاتر، پاشان بە لای کەمەڵێکی تردا دەڕوات و بانگیان دەکات و ئەوانیش قسەکانی ڕەد دەکەنەوە و بە درۆی دادەنێن)).

بە ڕاستی ئەو کۆمەڵە کۆمەڵی یەکتاپەرست و باوەڕە، ئەو بانگەشە نارەوا و ستەمکار و بێباوەڕییە ڕەد دەکەنەوە ((فينصرف عنهم، فيصبحون ممحلين، ليس بأيديهم شئ من أموالهم)) واتە: کە بە جێیان دەهێڵێت، هیچ مەڕو ماڵات و ئاژەڵیان نامێنێت و هەمووی دەمرێت و هیچ سەروەت و سامانێك بە دەستیانەوە نامێنێت))

بە ڕاستی فیتنەیەکی ترسناك و سامناکە! بەڵام ئەوە زۆر دوورە و زۆر دوورە لە ئەهلی یەکتاپەرستی و باوەڕەوە چونکە ئەوان هەموو ئەو ڕوداوانە بە باشی دەزانن ((و يمر بالخربة، فيقول لها: أخرجي كنوزك، فتتبعه كنوزها، كيعاسيب النحل، ثم يدعو رجلاً ممتلئاً شبابا، فيضربه بالسيف، فيقطعه جزلتين رمية الغرض، ثم يدعوه، فيقبل ويتهلل وجهه، يضحك)) واتە: بەلای شوێنێکی وێرانی کاول بوودا دەڕوات و پێی دەڵێت: کەنزو زێڕو زیوو ماددە بەهاکانی ناوەوەت فڕێدە دەرەوە، زەویش کەنزەکەی دەخاتە دەرەوە و دەکەونە شوێن دەججال، وەکو کۆمەڵە هەنگ تۆپەڵ و یەك لە دوای یەك شوێن شاکەیان دەکەون پاشان بانگی پیاوێکی گەنج دەکات و یەك شمشێری لێدەدات و دەیکاتە دوو لەتەوە، پاشان بانگی دەکات، ئەویش چاك دەبێتەوە و بە دەم پێکەنینەوە دێت بۆ لای)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1]دا هاتوە لە فەرموودەی (أبي سعيد الخدري)یەوە دەڵێت: ((فيخرج إليه يومئذ رجلٌ هو خير الناس، أو من خير الناس)) واتە: لەو ڕۆژەدا کابرایەکی بۆ دەردەچێت کە باشترینی خەڵکییە یان لە باشترین کەسە)).

---

١ ـ أخرجه البخاري (١٨٨٢) ومسلم (٢٩٣٨) .

((یخرج الدجال، فیتوجه قبله رجل من المؤمنین، فتلقاه المسالح، مسالح الدجال)) واته: دەججال دەردەچێت، پیاوێکی گەنج لە بڕواداران دەڕوات بەرەو دەججال و پاسەوانە چەکدارەکانی دەججال بەرەو ڕووی دەبنەوە)).

واتە: بە چەکەوە، شوێنکەوتوانی دەججال حەفتا هەزار کەسە لە جوولەکەکانی ئەصبەهان، هەروەکو لە ((صحیح مسلم))[1] دا هاتوە. ((فیقولون له: أین تعمد؟ فیقول هذا الرجل المؤمن: أعمد إلى هذا الذي خرج، فیقولون له: أو ما تؤمن بربنا؟ ـ یعنون الدجال ـ فیقول: ما بربنا خفاء، فیقولون: اقتلوه، فیقول بعضهم لبعض: ألیس قد نهاكم ربكم ـ یعني: الدجال ـ أن تقتلوا أحداً دونه، فینطلقون به إلى الدجال، فإذا رآه المؤمن قال: یا أیها الناس، هذا الدجال الذي ذكر رسول الله ﷺ ـ)) واته: پێی دەڵێن: بەرەو کوێت مەبەستە؟. کابرای ئیماندار دەڵێت: بەرەو ئەوەی کە دەرکەوتوە (واتە بەرەو دەججال). پێی دەڵێن: ئەوە تۆ ئیمان ناهێنی بە پەروەردگارمان؟. دەڵێت: پەروەردگاری ئێمە ون و نادیار و نەناسراو نییە (ما بربِّنا خَفاءٌ).دەڵێن: بیکوژن. ئەوجار هەندێکیان بە هەندێکیان دەڵێن: ئەی پەروەردگارتان قەدەغەی نەکرد لێتان کە کەس بکوژن بێ ئەو؟. واتە پێش ئاگاداری ئەو؟. ئەو کاتە دەیبەن بۆ لای دەججال، کە دەججالی بینی دەڵێت: ئەی خەڵکینە، شایەتی دەدەم کە ئەمەیە ئەو دەججالەی پێغەمبەرﷺبۆی باس کردووین.)) چونکە ئەوەی لە نێوان هەردوو چاویدایە خوێندییەوە و نیشانە و وەصفەکەی پێغەمبەری ﷺناسییەوە.

((قال: فیأمر الدجال به، فیشبح، فیقول: خذوه و شجوه، فیوسع ظهره وبطنه ضرباً، قال: فیقول: أوما تؤمن بي؟ قال: فیقول: أنت المسیح الكذاب، قال: فیؤمر به، فیؤشر بالمئشار من مفرقه حتى یفرق بین رجلیه ـ قال ـ ثم یمشي الدجال بین القطعتین، ثم یقول له: قم، فیستوي قائماً ـ قال ـ ثم یقول له: أتؤمن بي؟ فیقول: ما ازددت فیك إلا بصیرة،قال: ثم یقول: یا أیها الناس إنه لا یفعل بعدي بأحد من الناس، قال: فیأخذه الدجال لیذبحه، فیجعل ما بین رقبته إلى ترقوته نحاساً، فلا

1 ـ أخرجه مسلم (٢٩٤٤) .

یستطیع إلیه سبیلاً، قال: فیأخذ بیدیه و رجلیه، فیقذف بـه، فیحسب النـاس أنمـا قذفه إلى النـار، و إنمـا ألقـي في الجنـة)) واتـه: ئـەو کاتـە دەججـال فـەرمان دەکـات درێژی بکـەن بـۆ لێـدان، پـشت و سـکی لێـك دەکێـشنەوە بـە لێـدان (واتـە زۆری لێ دەدەن تا پـشتی نـەرم دەبێـت وەك پێـستەیەك بـە لێـدان لێـك دەکـشێت و تـەخت دەبێت لەگەڵ زەویدا). ئەو کاتە پێی دەڵێت: ئێستا ئیمانم پێ ناهێنیـت؟..دەڵێـت: تۆ مەسیحی درۆزنیت. ئەو جار فەرمان دەکات و بە مشار لـە ناوەڕاسـتی سـەریەوە تـا دوو لاقــەکانی لێـك جیـا دەکرێتــەوە و دەیکاتــە دوو پارچــەوە و لێکیـان دوور دەخاتەوە، خۆی بە نێوان هەردوو پارچەکەدا دەڕوات، لە دواییشدا بە دوو بەشـەکە دەڵێت: هەسـتەوە. ئـەویش دێتـەوە یـەك و دروسـت دەبێتـەوە و ڕاسـت دەبێتـەوە وەکو جاران. لە پاشان بانگی دەکات، ئەویش بـۆ لای دێـت بـە ڕوویـەکی گەشـاوەو درەوشاوە پێدەکەنێ، ئەو جار پێی دەڵێت: ئێـستا ئیمـانم پـێ دەهێنیـت؟.ئـەویش دەڵێت: سوێند بـەخوا زیـاتر دڵنیـاییم بـۆ زیـاد بـوو لـە سـەر بیروبـاوەڕی پێـشووم سەبارەت بە تۆ، ئـەوجار گەنجەکـە دەڵێـت: ئـەی خەڵکینـە لـە دوای مـن دەججـال ناتوانێ وا لە کەس بکات. دەججالیش دەیگرێت بۆ ئەوەی سەری ببڕێـت، بـەڵام بـە مس لە گـەردنی تـا ئێسقانی چۆڵەمەی سینگی دەبەسـترێت، لەبـەر ئـەوە توانـای سەربڕینی نابێت، دوو دەستو دوو قاچـەکانی دەگرێـت و فرێـی دەدات، خـەڵکی وا حیساب دەکەن کە فرێی داوەتە ناو ئاگرەوە، بەڵام لە ڕاستی دا فـرێ دراوەتـە نـاو بەهەشتەوە)).

((قـال ﷺ: ((هـذا أعظـم النــاس شــهادة عنــد رب العــالمين)) واتــە: ئــەوە شەهیدییەکەی لە هەموو خەڵکی گەورە ترە لای پەروەردگار)).

لە سەیرترین فەرموودە لە سەر دەججال ئەوەیە کە لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (فاطمـة ی کـچی قـیس)ەوە، دەڵێـت: (((سمعـت نـداء المنـادي ـــ منادي رسول الله ــ ينادي: الصلاة جامعة، فخرجت الى المسجد، فصليت مـع رسـول اللهﷺ فكنت في صف النساء التي تلي ظهور القوم ــ أي صـفوف الرجـال ـــ فلمـا

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٤٢).

قضى رسول اللهﷺ صلاته، جلس على المنبر وهو يضحك، ثم قال: ((ليلزم كل إنسان مصلاه)) ثم قال: ((أتدرون لم جمعتكم؟)) قالوا: الله ورسوله أعلم، قال: ((إني والله! ما جمعتكم لرغبة ولا لرهبة، ولكن جمعتكم لأن تميماً الداري)) ((كان رجلاً نصرانياً، فجاء فبايع و أسلم)) واتە: گوێم لە بانگەوازکارێکی پێغەمبەری خواﷺ بوو بانگی دەکرد: (الصلاة جامعة)، بۆیە منیش دەرچووم بۆ مزگەوت، لەگەڵ پێغەمبەری خوادا ﷺ نوێژم کرد و منیش لە ڕیزی ئافرەتان دانیشتبووم کە دەکەوتە پشتەوەی ڕیزی پیاوانەوە، کاتێ پێغەمبەری خواﷺ لە نوێژەکەی بوەوە، لە سەر مینبەرەکە دانیشت لە کاتێکدا ئەو پێدەکەنی، ئەمجار فەرمووی: با هەرکەسێك لە جێ نوێژەکەی خۆی دانیشێت، ئەمجار فەرمووی: ئایە دەزانن بۆ ئێوەم کۆ کردەوە؟ گوتیان: خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ دەزانن. فەرمووی: سوێند بە خوا من لە بەر هیچ هاندانێك و هیچ ترساندنێك ئێوەم کۆ نەکردوەتەوە، بەڵام لە بەر ئەوەی ئێوەم کۆ کردەوە چونکە (تميم الداري)... (کابرایەکی گاور بوو پاشان بەیعەی بە پێغەمبەری خواﷺ داو موسڵمان بوو).

بە ڕاستی ئەوە جێی شانازییەکی زۆر بەرزە بۆ (تەمیم) کە پێغەمبەری خواﷺ لە ئەوەوە فەرمووده بگێڕێتەوە، ئەمەشە دەبێتە بەڵگەیەك کە دەکرێ و دەبێت کەسێکی باشتر لە کەسی باشەوە شت بگێڕێتەوە.. لێرەدا (تميم الداري) هەواڵێکی پێیە، ئایە ئەو هەواڵە چییە؟ پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ـ

((وحدثني حديثاً وافق الذي كنت أحدثكم عن مسيح الدجال حدثني، أنه ركب في سفينة بحرية، مع ثلاثين رجلاً من لخم وجذام، فلعب بهم الموج شهراً في البحر، ثم أرفؤوا ـ أي: ألجأهم ـ إلى جزيرة في البحر حتى مغرب الشمس، فجلسوا في أقرب السفينة، فدخلوا الجزيرة، فلقيتهم دابة أهلب كثير الشعر، لا يدرون ما قبله من دبره، من كثرة الشعرة، فقالوا: ويلك! ما أنت؟ فقالت: أنا الجساسة، قالوا: وما الجساسة؟ قالت: أيها القوم، أنطلقوا إلى هذا الرجل في الدير، فإنه إلى خبركم بالأشواق، قال: لما سمت لنا رجلاً فرقنا منها أن تكون شيطانة، فانطلقنا سراعاً حتى دخلنا الدير، فإذا فيه أعظم إنسان رأيناه قط خلقاً، وأشده وثاقاً، مجموعة يداه إلى عنقه، ما بين

ركبتيه إلى كعبيه، بالحديد، قلنا: ويلك! ما أنت؟ قال: قد قدرتم على خبري، فأخبروني ما أنتم؟ قالوا: نحن أناس من العرب، ركبنا في سفينة بحرية، فصادفنا البحر حين اغتلم ، فلعب بنا الموج شهراً، ثم أرفأنا إلى جزيرتك هذه، فجلسنا في أقربها، فدخلنا الجزيرة، فلقيتنا دابة أهلب كثير الشعر، لا يدرى ما قبله من دبره من كثرة الشعر، فقلنا: ويلك! ما أنت؟ فقالت: أنا الجساسة. قلنا:: وما الجساسة؟ قالت: أعمدوا إلى هذا الرجل في الدير، فإنه إلى خبركم بالأشواق، فأقبلنا إليك سراعاً و فزعنا منها، ولم نأمن أن تكون شيطانة، فقال: أخبروني عن نخل بيسان؟قلنا: عن أي شئ تستخبر؟ قال: أسألكم عن نخلها، هل يثمر؟ قلنا له: نعم، قال: أما إنه يوشك أن لا تثمر، قال: أخبروني عن بحيرة الطبرية؟ قلنا: عن أي شئ تستخبر؟ قال: هل فيها ماء؟ قالوا: هي كثير الماء. قال: أما إن ماءها يوشك أن يذهب، قال: أخبروني عن عين زغر؟ قالوا: عن أي شئ تستخبر؟ قال: هل في العين ماء؟ وهل يزرع أهلها بماء العين؟ قلنا له: نعم هي كثيرة الماء، وأهلها يزرعون من مائها، قال: أخبروني عن نبي الأميين ما فعل؟ قالوا: قد خرج من مكة ونزل يثرب، قال: أقاتله العرب؟ قلنا: نعم، قال: كيف صنع بهم؟ فأخبرناه أنه قد ظهر على من يليه من العرب و أطاعوه، قال لهم: قد كان ذلك؟ قلنا: نعم، قال، أما إن ذاك خير لهم أن يطيعوه، وإني مخبركم عني: إني أنا المسيح وإني أوشك أن يؤذن لي في الخروج، فأخرج فأسير في الأرض، فلا أدع قرية إلا هبطتها في أربعين ليلة، غير مكة وطيبة فهما محرمتان علي كلتاهما، كلما أردت أن أدخل واحدة أو واحداً منهما، استقبلني ملك بيده السيف صلتا يصدني عنها، وإن على كل نقب منها ملائكة يحرسونها)) تقول فاطمة بنت قيس: قال رسول الله ﷺ وطعن بمخصرته في المنبر: ((هذه طيبة، هذه طيبة، هذه طيبة — يعني المدينة ــ ألا هل كنت حدثتكم ذلك؟)) فقال الناس: نعم، قال: ((فإنه أعجبني حديث تميم أنه وافق الذي كنت أحدثكم عنه...)) تا کۆتایی ئەو ڕیوایەتە.

واتە: قسەیەکی بۆ کردووم کە هاوشێوەی ئەوەیە کە من بۆم باس کردوون سەبارەت بە دەججالی یەکچاو، باسی بۆ کردم کە سواری کەشتییەکی دەریایی بوە لە گەڵ سی پیاو لە هۆزی (لخم)و (جذام) ماوەی مانگێک شەپۆلی دەریاکە گێژی

داون و یاری پێکردوون، تاوەکوو سەرەنجام پەنایان بردۆتە بەر دوورگەیەك لە دەریاکەدا تا ڕۆژئاوابوون، لە نزیك کەشتییەکە دانیشتن و پاشان ڕۆیشتنە ناو دوورگەکەوە، دەعبایەکی تووکنی تیسکنیان پێگەیشت، بە هۆی زۆری تووك و مووی دەعباکەوە پێش و پاشیان لە یەك جیا نەدەکردەوە، ئەوانش دەڵێن: تیابچیت!! تۆ کێیت؟ دەڵێت: من (الجساسە)م، دەڵێن: (الجساسە) چییە؟ دەڵێ: ئەی خەڵکینە.. بڕۆن بۆ لای ئەو پیاوەی لە کۆشکەکەدایە (کەنیسەکە)، چونکە ئەو زۆر تامەزرۆی هەواڵی ئێوەیە، دەڵێ: کاتێ ناوی پیاوی هێنا ترساین لێی جۆرە شەیتانێك بێت، ئێمەش بە پەلە ڕۆیشتین تاکو چووینە کۆشکەکەوە (کەنیسەکەوە) کە تەماشامان کرد بینیمان زەلامێکی تێدایە کە هەرگیز زەلامی ئاوامان نەدیبوو، لە هەموو کەسێك زلتر و کەتەتر بوو، لە هەموو کەس زیاتر کۆت و بەند و شەتەك درابوو، هەردوو دەستی تا گەردنی، نێوان هەردوو ئەژنۆی تا قوولە پێی بە ئاسن، وتمان: تیابچیت! تۆ کێیت؟ وتی: ئێوە توانیتان بە سەر دەنگ و باسی من ئاشنا ببن، پێم بڵێن ئێوە کێن؟ وتیان: ئێمە خەڵکانێکین لە عەرەب، سواری کەشتییەکی دەریایی بووین، گیرۆدەی داوی دەریا بووین لە کاتی هەڵچوونیدا، ماوەی مانگێك شەپۆلی دەریا گێژی داین، پاشان پەنامان هێنا بەرەو لای ئەم دوورگەیەی تۆ، لە نزیکەوە دانیشتین تا چووینە دوورگەکەوە، گیانلەبەرێکی تیسکنی تووکنمان پێگەیشت، لە بەر موو پێش و پاشیمان بۆ لە یەك جیا نەدەکرایەوە وتمان: تیابچیت! تۆ کێیت؟ ئەویش وتی: من (الجساسە). وتمان: (الجساسە) چییە؟ وتی: بڕۆن بۆ لای ئەو پیاوەی لە کۆشکەکەدایە ئەو تامەزرۆی دەنگ و باسی ئێوەیە، ئێمەش بە پەلە هاتین بۆ لای تۆ و زۆر لێی ترساین، لەوە ترساین جۆرە شەیتانێك بیت، ئەویش وتی: خەبەرم بدەنێ سەبارت بە دارەخورماکانی (بیسان) — ناوی جێگایەکە خەڵکی شام دەیناسنەوە –، وتمان: لە بارەی چی شتێکەوە پرسیار دەکەیت؟ وتی: پرسیارتان دەربارەی دارەخورماکانی لێ دەکەم داخۆ بەر دەگرێت؟ وتمان: بەڵێ، وتی: بەڵام نزیکە چیتر بەرنەگرێت، وتی: خەبەرم بدەنێ دەربارەی دەریاچەی (الطبرية) وتمان: لە بارەی چی شتێکەوە پرسیار دەکەیت؟

وتی: ئایا ئاوی تیادایە؟ وتیان: ئاوی زۆری لێیە، وتی: بەڵام ئاوەکە نزیکە نەمێنێت[1]، وتی: خەبەرم بدەنێ دەربارەی کانیاوی (زغرە)، وتیان: لە بارەی چی شتێکەوە پرسیار دەکەیت؟ وتی: ئایا لەو کانیاوەدا ئاو هەیە؟ ئایا خەڵکەکەی بە ئاوی کانیاوەکە کشتوکاڵ دەکەن؟ وتمان: بەڵێ ئاوی زۆرە، خەڵکەکەشی کشتوکاڵی پێ دەکەن، وتی: خەبەرم بدەنێ دەربارەی پێغەمبەری نەخوێندەوارەکان چی کرد؟ وتیان: لە مەککە دەرچوە و لە (يثرب) نیشتەجێ بوە، وتی: ئایا عەرەب شەڕیان لە گەڵ کرد، وتمان: بەڵێ، وتی: چۆنی پێکردن؟ خەبەرمان پێدا کە سەرکەوتوە بە سەر ئەوانەی لێوەی نزیکن لە عەرەب و ئەوانیش گوێڕایەڵی بوون، پێی وتین: ئەوە بوە؟ وتمان: بەڵێ، وتی: بزانن چاکتروایە بۆیان گوێڕایەڵی ببن ـ واتە: ئەو کابرایە کە بە کۆت زنجیر بەستراوەتەوە وتی: چاکتر وایە بۆ عەرەب گوێڕایەڵی ببن ـ منیش خەبەرتان پێدەدەم من کێم: من دەججالم، نزیکە مۆڵەتی دەرچوونم پێ بدرێت و دەرچم و بە زەویدا بڕۆم هێچ دێهاتێك نەهێڵمەوە کە دانەبەزم بۆی لە ماوەی چل شەودا، جگە لە مەککە و (طيبة) نەبێت، چونکە ئەو دوو شارە هەردوکیان لە من قەدەغەکراون، هەر کاتێك بمەوێ بڕۆمە یەکێکیان فریشتەیەك شمشێرێکی ڕووتی بە دەستەوەیە رووم تێدەکات و بەرهەڵستیم لێدەکات، لە سەر هەر ڕێگەوبانێکی فریشتە وەستاون و پاسەوانی دەکەن)) فاطمة ی کچی قەیس فەرمووی: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی ــ لە کاتێکدا بە داردەستەکەی دەستی دەیدا لە دوانگەکە ــ : ئەمە (طيبة)یە، ئەمە (طيبة)یە، ئەمە (طيبة)یە ــ مەبەستی شاری مەدینەیە ــ ئایا من لەو بارەوە قسەم بۆ کردوون؟ خەڵکەکەش وتیان: بەڵێ، فەرمووی: من قسەکەی (تەمیم)م پێخۆش بوو چونکە هاوشێوەی ئەوە بوو کە من قسەم بۆ کردن...) تا کۆتایی فەرموودەکە.

---

[1] ـ هەندێ لە ڕۆژنامە فەرمییەکان بڵاویان کردوەتەوە، لە لاپەڕەی یەکەمیدا بڵاویان کردوەتەوە کەوا بە شێوەیەکی زۆر سەیر ئاوی گۆڕیە کەمی کردوە .

بەڕێزان.... لێرەدا پرسیارێكی گرنگ و ترسناك هەیە: دەججال كەی دەفەوتێ و لەناو دەچێت؟ كەی خوای گەورە فیتنەكەی لە سەر زەویدا كۆتایی پێ دێنێت؟ كێ دەیكوژێت؟ لە كوێ دەكوژرێت؟

لە پێش ئەوەی وەڵامی ئەو پرسیارانە بدەینەوە، چەند خاڵێكی گرنگ پێشكەش دەكەم كە هۆكاری ڕزگار بوونن لە دەججال و لەو فیتنەیە؟

ئەو شتانەی كە لە فیتنەی دەججال ڕزگارمان دەكەن:

بۆ ڕزگاربوون لەو فیتنەیە چەند ڕێگا و هەنگاوێك هەیە دەبێ بیكەینە پێشەنگی خۆمان:

ڕێگا و هەنگاوی یەكەم: چەسپاندنی باوەڕ و بتەوكردنی، ئایا من بە ئێوەم نەگوت كە پێغەمبەری ئەكرەمﷺ فەرموویەتی:((یقرؤه كل مؤمن كاتب وغیر كاتب)) واتە: هەموو ئیماندارێك دەیخوێنێتەوە خوێندەوار بێت یان نەخوێندەوار)) بۆیە باوەڕەكەت بتەو و دامەزراو بكە، ئەوەشە بزانە باوەڕ تەنها وشەیەك نییە! بەڵكو ئیمان بریتییە لە: گوتن بە زمان و باوەڕهێنان بە دڵ و كاركردن بە ئەندام و پەلەكانی لەش، تام و چێژێكی تایبەتی خۆی هەیە، ڕووناكییەكی ئاشكرای هەیە، باوەڕ قەڵایەكی قایمی تۆیە و لە دونیادا دەتپارێزێت، هەروەها لە فیتنەكانی دونیا كە ڕوودەدەن و لە فیتنەی دەججال و بەڵكو لە سزای ناو گۆڕ و لە دوا ڕۆژیشدا دەتپارێزێت، ئای خودایە.. ئیمان چەند بە تام و چێژە!! ئەوەش بزانە كەوا ئیمان زیاد دەكات بە گوێڕایەڵی و كەم دەكات بە سەرپێچی، بۆیە برای خۆشەویستم دڵت بە گوێڕایەڵی و ئیمانەوە گۆش بكە و لە ژینگەی ئیمانەوە خۆت نزیك بكەرەوە بۆ ئەوەی ئیمان لە دڵەكەتدا زیاد بكات، لە ژینگەی سەرپێچی خۆت بە دوور بگرە، چونكە ئیمان لە دڵەكاندا بە هۆی سەرپێچی كردنەوە كەم دەكەن، ئەوەش باش بزانن یەكێكیان دەبێ ئەویتر دەركاتە دەرەوە لە دڵەكاندا، ولا حول ولا قوة الا بالله.

ڕێگای دووەم: سەقامگیربوون و دامەزراوبوون لە سەر دینی خوا و باوەڕ، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسۡتَقَٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيۡهِمُ

ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا۟ وَلَا تَحْزَنُوا۟ وَأَبْشِرُوا۟ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَآؤُكُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِىٓ أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ ﴿٣٢﴾﴾ (فصلت) واتە: بێ گومان ئەو کەسانەش فەرموویان: پەروەردگارمان خوایە پاشان خۆیان ڕاست کردبوویەوە، واتە: زۆر بە مەحکەمی لە سەر یەکتاپەرستی وەستان و بە هیچ لایەکدا لایان نەدا، کاتێ مردن، لە گۆڕدا لە کاتی زیندووبوونەوەدا فریشتەکان دائەبەزنە لایان و پێیان دەڵێن: لە پاشەڕۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان - پاش خۆتان - دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەکەونە خۆشی و شادییەوە (٣٠) ئێمە لە ژیانی دونیادا دۆستان بووین، لە پاشەڕۆژیشدا دۆستان دەبین و لەوێ نەفستان چ بخوازێ ئامادەیە بۆتان و هەرچیش بخوازن لە بەهەشتدا بۆتان هەیە.(٣١) ئەم مێوانداریەش، میوانداری و پەزیراییەکە لە لایەن پەروەردگارێکی گوناهپۆشی بەبەزەییەوە(٣٢).))

لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (النواس ی کوڕی سمعان)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من أدركه منكم فليقرأ عليه فواتح سورة الكهف)) واتە: هەر کەسێك لە ئێوە تووشی بوو، ئەوە با ئایەتەکانی سەرەتای سورەتی (الکهف)ی بەسەردا بخوێنێتەوە)).

هەروەها لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبي الدرداء)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من حفظ عشر آيات من أول سورة الكهف، عصم من الدجال)) واتە: هەرکەسێك دە ئایەتی سەرەتای سورەتی (الکهف) لە بەر بکات ئەوا لە فیتنەی دەجال پارێزراو دەبێت)).

ئەوەش بزانە کەوا ڕیوایەتی ڕوون و ئاشکرا هەن دەڵێت: دە ئایەتی کۆتایی سورەتی (الکهف)ە، بەڵام من دەڵێم: چی زیانێکی هەیە ئەگەر تۆ هەموو

---

١ - أخرجه مسلم (٢٩٣٧).
٢ - أخرجه مسلم (٨٠٩).

سورەتەکە لەبەر بکەیت؟ ئەوە فیتنەیەکە و پێویستی بە خۆپاراستن هەیە، بۆیە هەر ئێستا دانیشە دەست بە لەبەر کردنی ئەو سورەتە بکە، ئای چەند سورەتێکی جوان و مانادار و ناسکە!! سورەتی(الكهف) لەبەربکە تاکو خوای گەورە لە فیتنەی دەججال بتپارێزێت، موژدە بۆئەو کەسەی کە نیشتەجێی شاری مەککەیە و موژدە بۆ ئەو کەسەی نیشتەجێی شاری مەدینەیە، چونکە دەججال بە فەزڵی خوا ناتوانێت بچێتە ناو ئەو دوو شارەوە، هەروەکو پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ فەرموویەتی.

ڕێزداران... کێ دەججال دەکوژێت و لە کوێ دەکوژرێت؟

ئەم باسەو چەند باسێکی تر لە بەشی داهاتوودا باس دەکەین ـــ انشاء الله ـــ ، هەرگیز ئەوەتان لە بیر نەچێت لە هەموو نوێژێکدا و بە دڵێکی پاکەوە پەنا بگرن بە خوا لە فیتنەی دەججال، پێغەمبەری خوا ﷺ هاوەڵانی فێری ئەو دوعایە دەکرد هەروەکو چۆن فێری سورەتەکانی قورئانی دەکردن.

لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((اللهم إنا نعوذ بك من عذاب جهنم، وأعوذ بك من عذاب القبر، وأعوذ بك من فتنة المسيح الدجال، وأعوذ بك من فتنة المحيا و الممات)) واتە: خودایە پەنات پێ دەگرم لە سزای دۆزەخ و پەنات پێ دەگرم لە سزای گۆڕ و پەنات پێ دەگرم لە فیتنەی مەسیحی دەججال و پەنات پێ دەگرم لە ئاشوبەی ژیان و مردن).

---

١ ـ أخرجه مسلم (٥٩٠) وانظر صحيح البخاري (٨٣٢) ومسلم (٥٨٩).

دابەزینی پێغەمبەرعیسی ﷺ و کوشتنی دەجال

(نزول عیسى ومقتل الدجال)

دەجال لە ماوەی چل شەودا هەموو سەر زەوی دەگەڕێت و تەنها خەڵکی نەفام تووشی فیتنەکەی دەبن، خوای پەروەدرگار هیچ کەسێك لەو فیتنەیە دەرباز ناکات تەنها خاوەن باوەڕ و یەکتاپەرستان نەبێت، ئەو کەسانەی کە باوەڕی تەواویان هێناوە بە پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ، بە باشی لە قورئان و سوننەت و فیقهی ئەم قۆناغە تێگەیشتوون، دوور لەو تیورانەی کە نە لە قورئان و نە لە سوننەتەوە هیچ بەڵگەیەکیان نییە، ترسناکترین فیتنە کە مرۆڤایەتی و سەر زەوی ناسیویانە لە ئادەمەوە تاکو ڕۆژی دوایی فیتنەی دەجالە، لەم فیتنە سەختەدا خوای پەروەدگار بە ڕەحم و سۆزی خۆی ئەهلی باوەڕ لەسەر زەویدا دەپارێزێت، خوای گەورە یەکتاپەرستە ڕاستگۆکان دەپارێزێت، ئەوانەی کە شوێنکەوتەی پێغەمبەری خوانﷺ، خوای گەورە ئەو ئیماندارە پاکانە دەپارێزێت و ڕزگاریان دەکات بە دابەزینی عیسای کوڕی مەریەم (على نبينا وعليه أفضل الصلاة والسلام).

بیر بکەرەوە لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ کە(النواس ی کوڕی سمعان) ڕیوایەتی کردوە و لە بەشی ڕابوردودا بە درێژی باسم کرد، جارێکی تر دەگەڕێمەوە بۆ باسی ئەو فەرموودەیە لە باسی (یەئجوج و مەئجوج) دا (إنشاء الله)، پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((فبينما هو كذلك إذ بعث الله المسيح ابن مريمﷺ)) واتە: لە کاتێکدا دەجال بەو شێوەیەیە لەو کاتەدا خوای گەورە (عیسی)ی کوڕی مەریەمﷺ ڕەوانە دەکات)).

لە کوێوە دادەبەزێت؟ لە ئاسمانەوە، دابەزێنی عیساﷺ یەکێکە لە نیشانە گەورەکانی قیامەت، خوای گەورە دەفەرموێت ـ لە کاتێکدا وەڵامی جولەکەکان دەداتەوە، ئەوانەی بانگەشەی ئەوەیان دەکرد گوایە (عیسای کوڕی مەریەم) (ﷺ)

یان کوشتوه ـ: ـ

﴿وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِن شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مَا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا (١٥٧) بَل رَّفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا (١٥٨) وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ﴾(النساء) واته:..... ئەو بوختانە گەورەیەی بۆ خاتوو (مەریەم) کردیان، گوایا زینای کردبێت!(١٥٦) لە بەر ئەوەش کە دەیانگوت: ئێمە عیسای کوڕی مەریەممان ﷺ کوشت ـ کە پێغەمبەری خوایە، خوای گەورە بە درۆیان دەخاتەوە و دەفەرمووێ: کەچی نە توانییان بیکوژن و نە توانیشیان لە سێدارەی بدەن وەکو خۆیان کردیانە هەرا، بەڵکو سەریان لێ تێکچوو بوو، پیاوێکیان دیت لە شێوە و روخساردا وایان زانی(عیسا)یە و لە سێدارەیان دا، ئەوانەی دەربارەی ئەو کێشەیانە لە دوو دڵی دان، هیچ زانستییەکیان بەوە نییە، جگە لە شوێنکەوتی گومان نەبێ، بۆیە دەفەرمووێ: بە یەقین و بێ گومان نەیانکوشتوە.(١٥٧) بەڵکو خوای گەورە بەرەو خۆی بەرزی کردەوە، خواش هەمیشەو بەردەوام بەدەسەڵات و کارزانە، خۆی دەزانێ چی دەکات، هەرکەسێك پەنای پێ برد، دەیپارێزێ و سەری دەخات.(١٥٨) کاتێ عیسا لە ئاسمان دێتە خوارێ گشت خاوەن کتێبەکان بەر لە مەرگی عیسا ﷺ بڕوای پێ دێنن....(١٥٩).))

ابن عباس[١] دەفەرموێت: ((واتە: لە پێش مردنی عیسا) (علی نبینا وعلیـه أفـضل الصلاة والسلام)

کەواتە ئایا چی دەڵێیت دەربارەی ئەو قسەیەی خوای گەورە کە دەربارەی عیسا ﷺ فەرموویەتی: ﴿ إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴾ (آل عمران: ٥٥) واتە:

---

١ ـ أخرجه ابن جرير الطبري في التفسير (١٠٧٩٤) و (١٠٨٠٧) ، وابن أبي حاتم (٦٢٥٤)

ئەوەبوو خوای گەورە فەرمووی: ئەی عیسا ﷺ! بە ڕاستی من دەتبەمەوە بۆ لای خۆم و هەتا ڕۆژێ ئەتگەیەنمە کاتی دیارییکراوی ئاسایی بۆ ژیانت دەمێنیٚ و ئەوسا ئەتمرێنم، واتە: ئێستا بەر لە هاتنی کۆتایی ژیانت ناهێڵم ئەوانە بتکوژن و بمریت وە لە لای خۆیشم جێی بەرزت دەبیٚ و سەرت دەخەم بۆ ئاسمان بۆ لای خۆم، لە بەدکاری ئەوانە کە باوەڕیان نەهێناوە پاکت دەکەمەوە واتە: ڕزگارت دەبیٚ و ناهێڵم زیانت پیٚ بگەیەنن وە ئەوانەش وا شوێنکەوتەی تۆ بوون و خاوەنی باوەڕ بوون، تا ڕۆژی قیامەت ئەگەر بە ڕاستی لێی بنەون زاڵیان ئەکەم بە سەر بیٚ باوەڕان و دوژمنانیاندا لە پاشان هەمووتان هەر بۆ لای خۆم دێنەوە، ئینجا منیش بەڕاست و دروست گێرە و کێشەی نێوانتان سەبارەت بە کاروباری عیسا ﷺ بە دادپەروەرانە دەبڕمەوە)).

جا لە ئایەتەکەدا خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ إِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَىٰٓ إِنِّى مُتَوَفِّيكَ ﴾ ئەوە مانای چییە؟

بزانە کە مانای (الوفاة) تەنها مردن ناگەیەنێت لە گەڵ بەڵگەیەکی پێکەوەبەندی سەربەخۆ و جیاوازدا نەبێت، هەروەکو چۆن هەموو نوسەرانی تەفسیر فەرموویانە: ڕەنگە جاری وا هەبێت باسی (الوفاة) بکرێت و مەبەستی مردن نەبێت، بەڵکو مەبەستی مردنی بچووك بێت - واتە خەوتن - بە باشی بیر لەو ئایەتەی خوای گەورە بکەرەوە کە دەفەرموێت: ﴿وَهُوَ ٱلَّذِى يَتَوَفَّىٰكُم بِٱلَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِٱلنَّهَارِ ﴾(الأنعام: ٦٠) واتە: هەر ئەو خوایە کە بە شەودا دەتانخەوێنیٚ و هەستان لیٚ دەسێنیٚ و بە ڕۆژیشدا هەر تاوانیٚ بکەن پێی دەزانیٚ......)) مەبەست لە (الوفاة) لەو ئایەتە پیرۆزەدا: خەوتنە.

پێغەمبەری خوا ﷺ هەر کاتیٚ لە خەو هەڵدەستا دەیفەرموو: ((الحمد لله الذي أحيانا بعد ما أماتنا وإليه النشور))[1] واتە: سوپاس بۆ ئەو خوایەی کە ژیاندینییەوە پاش ئەوەی مراندینی، زیندووبوونەوەش هەر بۆ لای ئەوە)) کەواتە خەوتن خۆی لە

---

١ - أخرجه البخاري (٦٣١٢)

خۆیدا مردنێکی بچووکە.

جا خوای گەورە خەوتنێکی دا بە سەر پێغەمبەرەکەی خۆیدا عیسا(عليه السلام)، پاشان بۆ لای خۆی بەرزی کردەوە بۆ ئەوەی رزگاری بکات لە پلانی ئەوانەی ویستیان بیکوژن، ئەو کابرایەی کە جێگەکەی عیسای بە جولەکەکان نیشان دا خوای گەورە هێنایە سەر شێوەی عیسا(عليه السلام) و بە ئەوی شوبهاند و ئەوانیش ئەویان کوشت، پاشان خوای گەورە عیسای(عليه السلام) بەرز کردەوە، بۆ ئەوەی خوای پەروەردگار لە دوارۆژدا دایبەزێنێت و بیکاتە نیشانەیەك لە نیشانە گەورەکانی قیامەت، کە پێغەمبەری خوا(ﷺ)باسی کردوە، ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات.

جا پێغەمبەری خوا(ﷺ)تەنانەت باس و وەسفی ئەو جل و بەرگەی کردوە کە عیسا پێوەی دادەبەزێت، هەروەها باسی ئەو جێگەیەی کردوە کە تێیدا دادەبەزێت، سوێند بە خوا ئەو جێگەیە بەو شێوەیە نەناسراوە لەو کاتەی کە ئەو تێیدا باسی کردوە!

چی دەڵێیت!؟

پێت دەڵێم: ئەو جێگەیەی کە پێغەمبەری خوا(ﷺ) باسی کردوە و دیاری کردوە بۆ دابەزینی عیسا(عليه السلام) لە سەردەمی خۆیدا(ﷺ)بەو ناوەوە نەناسراوە!!

کەواتە، پێغەمبەری خوا(ﷺ)چی فەرموە؟

ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (النواس ی کوڕی سمعان)ەوە لە فەرمودەیەکی درێژدا و تێیدا هاتوە: ((فينزل عند المنارة البيضاء شرقي دمشق بين مهرودتين)) واتە: لەو کاتەدا (عیسی)ی کوڕی مەریەم(عليه السلام) لە ئاسمانەوە دادەبەزێت بۆ لای منارە سپییەکەی رۆژهەلاتی (دیمەشق) لە دوو پۆشاکی ڕەنگ کراودا بە وەرسی زەعفەران))، لە ریوایەتێکی تردا هاتوە[2]: ((بين ثوبين ممصرين)) واتە: دوو پۆشاك ڕەنگەکەی بەرەو ڕەنگی زەرد دەڕوانێ کە ئێمە پێی دەڵێین: (بێجی)، ئەمە وەسفی ئەو پۆشاکەیە کە عیسای(عليه السلام) پێوە دادەبەزێت، ئەو

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٣٧) .

٢ ـ (صحيح ابن حبان) (٦٨٢١) وصححه الشيخ شعيب على شرط مسلم .

فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺکە دەفەرموێت: ((فینزل عند المنارة البیضاء شرقي دمشق)) لە سەردەمی پێغەمبەری خواداﷺو لەو جێگەیە مەنارەی سپی نەبوە، بەڵام ئێستا هەیە لە مزگەوتی (الدمشقی)یە لە سوریا، لە ساڵی (٧٤١) ی کۆچی[١] بە بەردی سپی نۆژەن کرایەوە، لە پاش تێپەر بوونی چەند سەدەیەکی دوور و درێژ لە فەرموودەکەی پێغەمبەرﷺ.

﴿وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلْهَوَىٰٓ ﴿٣﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْىٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾﴾ (النجم)

((واضعا کفیه علی أجنحة ملکین إذا طأطأ رأسه قطر وإذا رفعه تحدر منه جمان کاللؤلؤ)) واتە: دوو لەپە دەستەکانی لەسەر باڵی دوو مەلائیکە داناوە کە سەر بەرز کاتەوە و نەوی بکات، دڵۆپە ئاوی سافی لە شێوەی دەنکە زیوی شێوە مرواری لێ دەتکێت)).

لەگەڵ مندا بیر لەو فەرموودەیە بکەرەوە چونکە تۆ قسەیەکی زۆر ترسناک دەخوێنیتەوە، ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[٢] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أبو هریرە)ەوە کەوا پێغەمبەری ئەکرەمﷺفەرموویەتی: ((کیف أنتم إذا نزل ابن مریمعليه السلامفیکم و إمامکم منکم؟)) واتە: ئاخۆ دەبێت حاڵتان چۆن بێت کاتێك کە عیسای کوڕی مەریەمعليه السلام دادەبەزێتەوە ناوتان لە کاتێکدا پێشەواکەتان لە خۆتانە؟!)).

براکانم.. وەرن پێکەوە هەندێك لە گەڵ ئەم پێشەوایەدا بوەستین بۆ ئەوەی بیناسین و پاشان دەگەڕێینەوە بۆ لای عیسای کوڕی مەریەمعليه السلام؟

گوتمان: دەججال لە سەر زەویدا بوونی هەیە و مەوجودە، فیتنەکەش روویداوە، خوای گەورە عیساىعليه السلامرەوانە کردوە و زانیمان چی لە بەر کردوە و لە کوێ دادەبەزێت، پاشان عیساعليه السلام بەرەو (بیت المقدس) دەڕوات ، چونکە زۆربەی داستانەکان لەو جێگەیە روودەدەن لە ناوەڕاستی وڵاتی شام، عیسای کوڕی

١ ـ في عهد الحافظ ابن كثير , كما قال – رحمه الله تعالى – وغيره من المؤرخين ومن المحققين من علماء الاسلام والمسلمين .

٢ ـ أخرجه البخاري (٣٤٤٩) ومسلم (٢٤٤/١٥٥) .

مەریەم(عليه السلام) بەرەو لای دەججال دەڕوات کە لە (بيت المقدس)ە بە مەبەستی کوشتنی ئەو، بەڵام لە پێش ئەوەی بگاتە ئەوێ چەند ڕووداوێکی ترسناك ڕوویداوە: ئەو ڕووداوانە چین؟

لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله)وە دەڵێت: پێغەمبەری خوا(ρ) فەرموویەتی: ((لا تزال طائفة من أمتي يقاتلون على الحق ظاهرين إلى يوم القيامة، فينزل عيسى ابن مريم، فيقول أميرهم)) واتە:بەردەوام کۆمەڵێك لە ئوممەتەکەم لە سەر حەق سەرکەوتوانە دەجەنگن تا ڕۆژی قیامەت، عیسا ی کوڕی مەریەم(عليه السلام)دادەبەزێت و فەرمانڕەواکەیان پێی دەڵێت:..) واتە: فەرمانڕەوای ئەو کۆمەڵە دیارە کە لە سەر حەق و ڕاستین تا قیامەت، کاتێك ئەو فەرمانڕەوا ئیمانداره عیسا(عليه السلام)دەبینێت یەکسەر دەیناسێتەوە ((فيقول أميرهم، تعال صل لنا)) فيقول عيسى(عليه السلام): ((إن بعضكم أمراء بعض تكرمة الله لهذه الأمة)) واتە: فەرمانڕەواکەیان پێی دەڵێت: وەرە پێش نوێژیمان بۆ بکە، عیسا(عليه السلام) یش دەڵێت: نا، بە ڕاستی ئێوە هەندێکتان فەرمانڕەوان بەسەر هەندێکی ترتانەوە ئەمە ڕێزێکی خواییە لەم ئوممەتە ناوێتی)).

واتە: کەرامەت و ڕێزێکە لە خوای پەروەردگارەوە بۆ ئوممەتی محمد(ﷺ).

ئایە ئەم پێشەوا و ئەمیرە کێیە؟

براکانم... سوننەت هەرگیز دژی یەکتر نین، چونکە حەق و ڕاستی لە یەك جێگەوە سەرچاوە دەگرن، (الحارث ی کوڕی أبي أسامه) لە (مسند)[2] ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحيح) ڕیوایەتی کردوە لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله)وە کەوا پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمویەتی: ((فيقول أميرهم المهدي: تعال صل لنا)) فيقول عيسى: ((لا، إن بعضكم أمير بعض تكرمة الله لهذه الأمة)) واتە: فەرمانڕەواکەیان کە (المهدي)یە پێی دەڵێت: وەرە پێش نوێژیمان بۆ بکە، پێغەمبەرعیسا(عليه السلام) دەفەرموێت: نا، بە ڕاستی ئێوە هەندێکتان فەرمانڕەوان بە سەر هەندێکی

---

١ ـ أخرجه مسلم (١٥٦) .

٢ ـ أخرجه الحارث كما في (المنار المنيف) لابن القيم (٩٤) وقال : وهذا إسناد جيد .

ترتانەوە، ئەمە رێزێکی خواییە لەم ئوممەتە ناوێتی))

جا ئەم (المهدی) یە کێیە و چیرۆك و باسەکەی چییە؟

پێش ئەوەی باسی ئەو پیاوە بکەم دەڵێم: هەندێ کەس شوێنی بۆچوونەکانی (ابن خلدون) کەوتوون کە دەڵێت: ((لەو فەرموودانەی کە دەربارەی (المهدی) هاتوون کەمێکی بە تەواوی گەیشتووە پێمان، بەڵکو زۆر کەم)) بەم شێوەیە ابن خلدون[1] باسی کردوە.

منیش دەڵێم: تەنانەت ئەگەر قسە و بۆچوونەکانی (ابن خلدون) وەرگرین و هیچ فەرموودەیەکی (صحیح)مان پێ نەگەیشتبێت تەنها یەك فەرموودە نەبێت ئەوا پێویست دەبوو لە سەرمان شوێنی بکەوین و وەریبگرین، ئەگینا ئەوا دەبووینە ئەو کەسانەی فەرمانەکانی خوایان رەد کردوەتەوە. هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ ﴾ (الحشر: ٧)واتە: هەرچی پەیامبەرﷺپێی دان وەری بگرن، واتە: ـ بەچی فەرمانی پێ کردن بیکەن، رێیشی لە هەر شتێ لێ گرتن ئێوەش دەستی لێ هەڵگرن.))

پێشەوای ئەهلی سوننە و جەماعە ئیمامی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل دەفەرموێت: ((ئەگەر فەرموودەیەکی دروستی پێغەمبەرمانﷺ رەد کردەوە ئەوا ئەو فەرمانەی خودامان رەد کردوەتەوە کە دەفەرموێت: ﴿وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ﴾

لەو بۆچوونەی (ابن خلدون)دا چەند کەسێکی تر شوێنی کەوتوون لەوانە (شەیخ محمد عبده) و (شەیخ محمد رشید رضا) رەحمەتی خوایان لێ بێت.

دەڵێن: ئەو فەرموودانەی کە دەربارەی (المهدی) هاتوون هەمووی فەرمودەی (ئاحاد) ن ئەمە خۆی لە خۆیدا بابەتێکە، هەروەها دەڵێن: ئەو فەرموودانەی کە دەربارەی (المهدی) هاتوون لەهەردوو کتێبی(صحیح)دا نەهاتوون (واتە: بوخاری و مسلم)! بە راستی ئەوە دوو گومانە لە لایەن هەندێ کەس دروستبوە، بۆ وەڵام دانەوەی هەریەك لەو دوو گومانە دەڵێین:

بۆ وەڵام دانەوەی گومانی یەکەم: ئەوان دەڵێن: ئەو فەرموودانەی کە دەربارەی

---

١ ـ تاریخ ابن خلدون (٣٢٢/١) .

(المهدی) هاتوون هەمووی فەرموودەی (ئاحاد)ن و فەرموودەی (ئاحاد) لە بابەتی بیروباوەردا وەرناگیرێت!! بە ڕاستی ئەمە قسەیەکی زۆر ترسناکە کە پێشینە چاکەکانمان نەیانزانیوە ـ ڕەزا و ڕەحمەتی خوایان لێبێت ـ ، بە هیچ شێوەیەك کەسێك لەوان ئەو قسەی نەگووتوە، ئەم قسە و باسە لە زانا پاشینەکانەوە سەری هەڵداوە، بە هیچ شێوەیەك لە هاوەڵانەوە جێگیر نەبوە ـ ڕەزای خوا لە هەموویان ـ ، ئەگەر یەکێك لەوان بە یەك بگەیشتایە و فەرموودەیەکی بۆ بگێڕایەتەوە ئەوا نەیدەگوت: نەخێر، من ئەو هەواڵ و قسەی تۆ وەرناگرم چونکە قسەکانی تۆ قسەی (ئاحاد)ن، برۆ کۆمەڵێك لە هاوەڵان بهێنە بۆ ئەوەی هەموویان شایەتیت بۆ بدەن کەوا پێغەمبەری خواﷺ ئەو قسەیەی فەرموە!! نەخێر ئەو ڕووداوە هەرگیز رووی نەداوە.

بە ڕاستی ڕووکردن لە قیبلە بە تەنها هەواڵی کەسێك گۆڕدرا، فەرموودەکە لە (صحیح البخاری و مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمر)ەوە دەڵێت: ((بینما الناس یصلون في مسجد قباء الغداة إذ جاء رجل، فقال: إن رسول الله قد أُنزل علیه اللیلة قرآن، و أُمر أن تستقبل الکعبة، فاستقبلوها، واستداروا، فتوجهوا نحو الکعبة)) واتە: لە کاتێکدا خەڵکی نوێژی نیوەڕۆیان دەکرد لە مزگەوتی (قباء) کابرایەك هات و فەرمووی: پێغەمبەری خوارئەمشەو قورئانی بۆ دابەزیوە و فەرمانی پێکراوە چیتر لە نوێژەکاندا روو لە قیبلە بکرێت. بۆیە خەڵکەکە هەموو روویان لە کەعبە کرد و وەرچەرخان)).هەرگیز نەیانگوت: ئێمە دڵنیا نین لەو هەواڵەی تۆ، چونکە هەواڵەکەی تۆ (ئاحاد)ە!!

برا خۆشەویستەکەم... ئایا نازانیت پێغەمبەری خواﷺ چەندان پەیامبەر و بانگەوازکاری دەنارد بۆ وڵاتان و دەسەڵاتداران و پادشایان و هەرگیز نەمانبیستوە یەکێك لەوان ئەو بانگەوازکارە یان ئەو نێردراوەی کە لە لایەن پێغەمبەری خوداوەﷺ هاتوە گێڕابێتەوە بە بانگەشەی ئەوەی کەوا هەواڵەکەی ئەو هەواڵی ئاحادە، نەخێر بەڵکو هەموو شتێکیان لەم پەیامبەرەوە وەرگرتوە کە لە لایەن

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٠٣) ومسلم (٥٢٦) .

پێغەمبەری خواوە ﷺ نێردراوە چ ئەو بابەتەی کە لە پێناویدا نێردرابێت بابەتێکی کرداری بووبێت یان بابەتێکی بیروباوەر، پێغەمبەری خوا ﷺ هاوەڵانی دەنارد بۆ شار و وڵاتەکان، ئەوەتا (أبو عبیدەی کوڕی الجراح) ی ڕەوانە کرد بۆ لای ئەهلی نەجران و (معاذ ی کوڕی جبل) ی نارد بۆ لای ئەهلی یەمەن و (مصعب ی کوڕی عمیر)ی ڕەوانە کرد بۆ لای ئەهلی مەدینە و (دحیە الكلبی) نارد بۆ لای فەرمانڕەواکەی بصری.. هتد. لە هیچ جێگایەکدا نەهاتوە و باس نەکراوە کە ئەوانە هەواڵی ئەو تاکانەیان ڕەد کردبێتەوە و وەریان نەگردبێت، بۆیە ئەم بابەتە پێویست ناکات زۆر لە سەری ڕاوەستین و باسی لێوە بکەین ئەگەر هاتوو هەواڵەکە ڕاست و دروست بوو.

چۆن دەزانین هەواڵەکە ڕاست و دروستە؟ بۆ ئەو مەبەستە بگەڕێوە بۆ ئەو بنەمایانەی کە زانایان دیاریان کردوە و دایان ناوە ئەو زانا بلیمەت و ناودارانە لە فەرموودەناسان، بە عەقڵی خۆت حوکم بە سەر ڕاست و دروستی فەرموودەکاندا مەدە ئەگینا هەروەکو باسمان کرد ئەوا دینەکەمان لە دەست دەدەین، ئایە لەو کاتەدا چی دینێك وەردەگرین؟ ئەو دینەی کە عەقڵی تۆ پێی ڕازییە؟ یان ئەو دینەی کە عەقڵی من پێی ڕازییە؟!

ڕەزا و ڕەحمەتی خوا لە (ئیمامی عەلی) کاتێك دەفەرموێت: ((لو كان الدين بالرأي لكان أسفل الخف أولى بالمسح من أعلاه))[1] واتە: ئەگەر دین بە بۆچوون (رأی) بوایە ئەوا سڕینی ژێرەوەی خوف لە پێشتر و ڕەواتر بوو لە سڕینی سەرەوەی)).

بەڵام لێرەدا چەندان بنەما هەن کە زانایان فەرموودەناس دایانڕێژاوە، بۆیە بگەڕێوە بۆ لای ئەو بنەمایانە بۆ ئەوەی ڕاست و دروستی فەرموودەکەت بۆ ڕوون و ئاشکرا ببێتەوە، لە گەڵ مندا ئەو ئایەتەی خوای گەورە بخوێنەرەوە کە دەفەرموێت: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمْ فَاسِقٌۢ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوٓاْ﴾ (الحجرات) واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! ئەگەر کەسێکی متمانە پێ نەکراو و (فاسق) هەواڵێکی

---

١ ـ أخرجه أبو داود (١٦٢ – ١٦٤)

بۆ هێنان خێرا بڕوای پێ مەکەن بەڵکو لێی بکۆڵنەوە..)) لێرەدا خوای گەورە فەرمانی پێ نەکردین بە لێکۆڵینەوە لە هەواڵی ئیمانداریکی باوەڕ پێکراو، بەڵکو فەرمانی پێ کردین بە لێکۆڵینەوە تەنها لە هەواڵی کەسێکی خراپەکار (فاسق)، ئەگەر هەواڵی کەسێکی ئیمانداری باوەڕ پێکراو پێویست بە روونکردنەوە و جێگیر بوون بوایە ئەوا خوای گەورە دیاری نەدەکرد و نەیدەگوت (کەسی خراپەکار (فاسق)) و فەرمانی پێ کردین بە لیکۆڵینەوە لە هەواڵەکەی، روون کردنەوەکەی رەها دەکرد و بۆ ئەوەی هەموو کەسێك بگرێتەوە، دەیگوت: ((يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمْ خبر فتبينوا)) بەڵکو کاتێ خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمْ فَاسِقُۢ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوٓاْ﴾ ئەوا دەبێتە بەڵگە کە هەواڵی کەسێکی باوەڕپێکراو پێویستی بە روون کردنەوە و لێکۆڵینەوە نییە، یا رەدی بکەینەوە، بە بانگەشەی ئەوەی گوایە هەواڵەکە (ئاحاد)ە یان لە تەنها کەسێکەوە ریوایەت کراوە، ئەمە باسی ئەو مەسەلەیە بوو بە کورتی بۆ ئەوەی ئەو گومان و دوو دڵییە لاچێت و نەمێنێ بە فەزڵی خوای پەروەردگار.

- گومانی دووەم: دەڵێن: ئەو فەرموودانەی کە دەربارەی (المهدی) هاتوون لە هەردوو صحیحی (البخاری و مسلم) دا نەهاتوە و جێگیر نەبوە لەو دوو کتێبەدا!!

بە راستی ئەم گومانە دەبوایە نەگوترایە، چونکە پێش کەمێك من دوو فەرموودەم گێڕایەوە:

- یەکەمیان: لە (صحیح البخاری) هاتوە و لە فەرموودەی (أبو هریرە) ەوە.
- دووەمیان: لە (صحیح مسلم) دا لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله) وە.

بەڵام فەرموودەکان بە روونی ناوی ئەوی نەهێناوە، ئەوە بزانە کە سوننەت تەواوکەری یەکترن، هەروەکو ئاشکرایە کە (ئیمامی بوخاری) دەربارەی کتێبەکەی خۆی (الصحیح)[1] فەرموویەتی: ((لەم کتێبەدا تەنها فەرموودەی راست و دروستم

١ ـ فتح الباري المقدمة (٩) ط الريان .

هێناوە وە فەرمودەی ڕاست و دروستی زۆرترم لایە).

لە ڕیوایەتێکی تردا هاتووە کە لە (ئیمامی بوخاری)یەوە ڕیوایەت کراوە دەڵێت: ((هیچ فەرموودەیەکم لە کتێبەکەمدا دانەناوە تەنها ڕاست و دروستەکان نەبێت، چەندان فەرموودەی ڕاست و دروستم جێهێشتوە باسم نەکردوە لە ترسی ئەوەی کتێبەکە زۆرتر و درێژتر نەبێت)).

(الاسماعیلی) دەڵێت: ئەگەر هەموو فەرموودەیەکی (صحیح) ی ڕیوایەت بکردایە ئەوا لە یەك بابەتدا فەرموودەی کۆمەڵێکی لە هاوەڵان کۆدەکردەوە، باسی ڕێگای ڕیوایەتی هەریەکە لەوانی دەکرد ئەگەر فەرموودەکە ڕاست و دروست بوایە ئەوە کتێبێکی زۆر گەورە دەبوو)).

لێرەدا بۆمان دەردەکەوێت کە هەموو فەرموودەیەکی ڕاست و دروست لە هەردوو کتێبی (صحیح مسلم و صحیح البخاري)دا کۆ نەکراوەتەوە بەڵکو دەیان کتێبی تر هەن وەکو (مسند الإمام أحمد)و (سنن الترمذي)و (سنن ابن ماجه)و (سنن أبي داود) و (سنن النسائي)و (الدارمي) و (سنن البیهقي)و (مسند البزار) و..و..کتێبەکانی کۆکردنەوەی سوننەت زۆرن و هەموو پڕن لە هەزاران بەڵکو دەیان هەزار فەرموودەی ڕاست و دروست، کەواتە مانای ئەوە نییە ئەگەر هاتوو فەرموودەیەك لە هەردوو کتێبی (صحیح) دا یان لە یەکێکیاندا نەبوو ئەوا فەرموودەیەکی (صحیح) نییە، بەڵکو دەبێت وردبینەوە و بگەڕێین بەشوێن ڕاست و دروستی فەرموودەکەدا لە لایەن سەنەد و دەقەوە (متن)، ئەگەر فەرموودەکە تەواو بوو لە سەنەد و لە دەقدا ئەوا پێویستە ئەو فەرموودەیە وەرگرین، هەرچەندە ئەو فەرموودەیە لە هەردوو کتێبی (صحیح) دا یان لە یەکێکیاندا نەبوو، چونکە هەموو سوننەت هەروەکو باسمان کرد لای (ئیمامی بوخاری و موسلیم) کۆ نەکراونەتەوە.

داوا لە خوای پەروەردگار دەکەم کە توانیبێتم و یارمەتی دابێتم بۆ ڕوون کردنەوەی ئەو بابەتە، تاکو کارەکە لەسەر برا و خوشکانمان تێکەڵ نەبێت، داوا لە خوا دەکەم کە خۆی فێرمان بکات و تێگەیشتوومان بکات.

لەگەڵ مندا بگەڕێوە بۆ لای ئەو ئەمیرە یاخود بۆ لای پێشەوا (مەهدی) ...

(الحارث ی کوڕی أبو أسامه) لـه (مـسند)[1] ەکەیـدا ریوایـەتی کـردوه بـه سـەنەدێکی (صحیح) له (جابر ی کوڕی عبدالله)وه کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ینزل عیسی ابن مریم، فیقـول أمیرهـم المهـدي: تعـال صـل بنـا)) فیقـول عیسی: ((لا، إن بعـضهم أمـیر بعـض تکرمـة الله لهـذه الأمـة)) واتـه: عیـسای کـوڕی مەریـەم ﷵ دادەبـەزێت فەرمانڕەواکـەیان پێـی دەڵێـت: وەره پـێش نوێـژیمان بـۆ بکـە، پێغەمبەرعیسا ﷵ دەفەرموێت: نا، به راستی ئێوه هەندێکتان فەرمانڕەوان به سەر هەندێکی ترتانەوه ئەمه ڕێزێکی خواییيه لەم ئوممەته ناوێتی)).

له ڕیوایەتێکی تردا که (أبو داود) ریوایەتی کردوه بـه سـەنەدێکی (صـحیح)[2] لـه فەرمودەی (عبدالله ی کوڕی مـسعود)ەوه کـەوا پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموویـەتی: ((لا تقوم الـساعة..)) واتـه: قیامـەت هەڵناسـێت...)) وه لـه ریوایـەتێکی تـردا: ((لا تنقضي الدنیا حتی یملك العرب رجل من أهل بیتي یواطئ اسمـه اسمـي، واسـم أبیـه اسم أبي)) واته: ئەم دونیایه دوایی نایەت تاوەکو کابرایەك حـوکمی عـەرەب نـەکات له ئەهلی بەیت و بنەماڵەی منه و ناوی خۆی وەکو ناوی منـه و نـاوی بـاوکی وەکـو ناوی باوکی منه) واته: ناوی (محمد ی کوڕی عبدالله)یه.

له ڕیوایەتێکی تردا هاتوه که (أبو داود) به سەنەدێکی (صحیح)[3] له فەرموودەی (أم سلمه) ەوه ریوایەتی کردوه کـەوا پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموویـەتی: ((المهـدي من عترتي من ولد فاطمة))واته: مەهدی له ڕەچه و نەوەی منه له نەوەی کوڕەکـانی (فاطمة)یه)).

بەڵکو له فەرموودەیەکی تردا که ئیمامی ئەحمەد له (مسند)ەکەیـدا و ابـن ماجـه لـه (سـنن)ەکەیـدا بـه سـەنەدێکی (صـحیح)[4] ریوایـەتیان کـردوه لـه فـەرموودەی (علی)یەوه کـەوا پێغەمبـەری ئـەکرەم ﷺ فەرموویـەتی: ((المهـدي منـا أهـل البیـت

---

١ ـ أخرجه الحارث بن أبي أسامة في (مسنده) كما في (المنار المنيف) (ص ٩٤ ط العاصمة) وقال ابن القيم: (وهذا اسناد جيد).

٢ ـ أخرجه أبو داود (٤٢٨٢) والترمذي (٢٢٣٠ ، ٢٢٣١) وقال (حسن صحيح) وصححه الألباني في (صحيح الجامع) (٧٢٧٥).

٣ ـ أخرجه أبو داود (٤٢٨٤) وابن ماجة (٤٠٨٦) والحاكم (٥٥٧/٤) وقال الشيخ الالباني: ((وهذا سند جيد رجاله كلهم ثقات وله شواهد كثيرة) الضعيفة (٨٠) وصححه في (صحيح الجامع) (٦٧٣٤).

٤ ـ أخرجه أحمد (٨٤/١) وابن ماجه (٤٠٨٥) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢٣٧١) و (صحيح الجامع) (٦٧٣٥) .

يصلحه الله في ليلة)) واته: مەهدی لە ئێمەیە و لە ئەهلی بەیتە، خوای پەروەردگار لە تەنها شەوێکدا ئامادە و چاکسازی دەکات)) خوای گەورە خۆی ئامادەی دەکات بۆ ئەوەی سەرکردایەتی هەموو ئەم ئوممەتە بکات لەو شەوەزەنگە تاریکەدا، چونکە خیلافەتی ڕاشیدی لە سەر بەرنامەی پێغەمبەرایەتی دەبێت بگەڕێتەوە بۆ سەر زەوی لە سەر بەڵێنی ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات، ئەی من بە تۆم نەگوت: هەرگیز بێ ئومێد و بێ هیوا مەبە، ئەوەش تەنها هیوا و ئارەزوو و خەونە خۆشەکان نییە، بەڵکو بە بەڵگەی قورئان و فەرموودەیە.

بیر بکەرەوە و بزانە کە گەورەی مرۆڤایەتی ﷺ چی فەرموە! لە فەرموودەیەکدا کە ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا ریوایەتی کردوە و جگە لەو بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەی (حذيفة ی کوڕی اليمان) کەوا پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ فەرموویەتی: ((تكون النبوة فيكم ما شاء الله أن تكون، ثم يرفعها إذا شاء أن يرفعها))

بەرنامەی پێغەمبەرایەتی بەرز بووەوە، ئایە ماوەی حوکمڕانی لە پاش پێغەمبەرایەتی چەندە و شێوەکەی چۆنە؟ باسی قۆناغی حوکمەکان چۆنە؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((تكون النبوة فيكم ما شاء الله أن تكون، ثم يرفعها إذا شاء أن يرفعها، ثم تكون خلافة على منهاج النبوة، فتكون ما شاء الله أن تكون، ثم يرفعها إذا شاء أن يرفعها، ثم تكون ملكا عاضا، فيكون ما شاء الله أن يكون، ثم يرفعها إذا شاء أن يرفعها، ثم تكون ملكا جبريةً، فتكون ما شاء الله أن تكون، ثم يرفعها إذا شاء أن يرفعها، ثم تكون خلافة على منهاج النبوة)) واتە: پێغەمبەرایەتی لە ناوتاندا دەمێنێتەوە تاکو خوای گەورە ویستی لە سەر بێت بمێنێتەوە، پاشان خوای گەورە بەرزی دەکاتەوە ئەگەر ویستی لێ بێت بەرزی بکاتەوە، ئەمجار خیلافەت لە سەر بەرنامەی پێغەمبەرایەتی دەبێت، تاکو خوای گەورە ویستی لە سەر بێت دەمێنێتەوە، پاشان خوای گەورە بەرزی دەکاتەوە ئەگەر ویستی لێ بێت بەرزی بکاتەوە، پاشان پادشایەتییەك دەبێت کە توند گاز لە

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢٧٣/٤) والطيالسي في مسنده (٤٣٨) والبزار كما في (كشف الأستار) (١٥٨٨) والبيهقي في (الدلائل) (٤٩١/٦) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٥) .

موڵکەکەی دەگرێت، تاکو خوای گەورە ویستی لە سەر بێت دەمێنێتەوە، پاشان خوای گەورە بەرزی دەکاتەوە ئەگەر ویستی لیّ بێت بەرزی بکاتەوە، پاشان پادشایەتییەکی زۆرداری دەبێت، تاکو خوای گەورە ویستی لە سەر بێت دەمێنێتەوە، پاشان خوای گەورە بەرزی دەکاتەوە ئەگەر ویستی لیّ بێت بەرزی بکاتەوە، پاشان خیلافەت لە سەر بەرنامەی پێغەمبەرایەتی دەبێت)).

ئەم باسە باسێکە بەڕاستی دڵەکان پڕ دەکات لە ئارامی و دڵنیایی و ڕازیبوون و سەکینەت، بەڵام بە پشت بەستن بە خوای گەورە نەك بە تەمبەڵی و تەوەزەلی، ئەو کەسەی کە ئەم موژدەیەی پێداین پێغەمبەری راستگۆیەﷺ هەموو کات و گیان و خوێنی خۆی تەرخان کردبوو بۆ سەرخستنی ئەم دینە، بۆیە وریابە فەرموودەکان وەکو مەبەستەکەی پێغەمبەری خواﷺ تێبگە نەك بە پێچەوانەوە، ئەمجار واز بهێنی لە کارکردن و بڵێیت: چیتر کار ناکەین هەوڵ نادەین و واز لە هەوڵ وتێکۆشان دێنین!! نەخێر.. بە راستی ئەمە تێگەیشتنێکی هەڵە و پێچەوانەیە، ئەگینا ئەو کەسەی کە ئەم موژدەیەی پێداین خوای گەورە پێی فەرموە: ﴿قُمْ فَأَنذِرْ ﴿٢﴾﴾ (المدثر) واتە: هەستە، لە ناو نوێچنەکەت خەڵکی بێ باوەڕ بێدار بکەرەوە و بترسێنە لە سزای خوا)).

ئەویش هەستا و چیتر تامی پشووی نەچەشت تاوەکو گەیەشتە لای پەروەردگاری خۆی؛ بۆیە دەبێت زۆر بە وردی و قووڵەوە لە مەبەستی خوا و پێغەمبەرەکەی بگەین ﷺ.

بە وردی بیر لەو فەرموودەیە بکەرەوە کە (الحاکم) لە (مستدرك)ەکەیدا ڕیوایەتی کردوە و بە (صحیح) ی زانیوە و ئیمامی (الذهبي)[1] یش لە گەڵیدا هاودەنگە لە فەرموودەی (أبي سعید الخدري) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((یخرج في آخر أمتي المهدي یسقیه الله الغیث، وتخرج الأرض نباتها، ویعطي المال صحاحاً، وتکثر الماشیة، وتعظم الأمة، یعیش سبعاً أو ثمانیاً ـ یعني:

١ ـ أخرجه الحاکم (٥٥٧/٤، ٥٥٨) وصححه ووافقه الذهبي، وصححه الشیخ الألباني في (الصحیحة) (٧١١).

حِجَجاً)) واتە: لە کۆتایی ئوممەتەکەمدا مەهدی دەردەچێت خوای پەروەردگار بارانی بۆ دەبارێنێت، زەوی رووەکی خۆی سەوز دەکات، پارە بە یەکسانی دەبەخشێت، مەڕ و ماڵات زۆر دەبێت، ئەم ئوممەتە مەزن و گەورە دەبێت، بۆ ماوەی حەوت یان هەشت ساڵ دەژێت).

برا ڕێزدارەکانم.... ناوی تەواوی ئیمامی (المهدی): محمدی کوڕی عبدالله یە و لە نەوەی (الحسن) ی کوڕی (علی) یە و لە (فاطمة) ی کچی پیغەمبەرە ﷺ، کەواتە ئەو (عەلەوییەکی حەسەنی فاطمي) یە، خوای گەورە لە تەنها شەوێکدا ئامادەی دەکات ﴿إِنَّمَآ أَمۡرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيۡـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ﴾(یس: ٨٢) واتە: بەڕاستی هەرکاتێ ویستی شتێ بەدی بهێنی هەر ئەوەیە کە پێی بفەرمێ ببە! ئەویش دەست بە جێ دەبێت)).

الحافظ ابن کثیر دەفەرموێت[1]: ((لە سەردەمی ئەودا کشتوکاڵ زۆر دەبێت، بەروبووم زۆر دەبێت، دین حوکم دەکات، سوڵتان زاڵە بە سەر خەڵکیدا، دوژمن ملکەچە، خەیر و چاکە لە سەردەمیدا بەردەوامە، لە شاری مەککە دەردەکەوێت، لە تەنیشت کەعبە بەیعەی پێ دەدرێت لە کاتێکدا خۆی رازی نییە و پێی ناخۆشە)).

خەڵکێکی زۆر دەرکەوتوون و بانگەشەی (المهدی) یان کردوە!! لەو پێناوەدا پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ بە نیشانەیەکی پێغەمبەرانەی روون وئاشکرا ئاگاداری کردینەوە ئەگەر ئەو نیشانەیە دەرکەوت ئەوا هەموو ئیماندارانی سەر زەوی دەزانن کە ئەوەی دەرکەوتوە لەمەککەی پیرۆز ئیمامی مەهدی یە.

ئیمامی (البخاری و مسلم)[2] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەیەکی دایکی ئیماندارانەوە (عائیشە)وە، دەفەرموێت: ((عبث رسول الله ﷺ في منامه)) واتە: شەوێك لە شەوان پێغەمبەری خواﷺلای عائیشە نووستبوو، هەندێك جووڵایەوە و پەشۆکا و شپرزبوو پاشان هەستا..((فقالت: یا رسول الله! صنعت شیئاً في منامك

---

١ ـ النهایة في الفتن والملاحم (٣١/١)

٢ ـ أخرجه البخاري (٢١١٨) ومسلم (٢٨٨٤) .

لم تكن تفعلـه)) واتـه: عائیشه فـەرمووی: ئـەی پێغەمبـەری خـوا ﷺ، لـه کـاتی نووستنەکەتدا شتێکت کرد لە پێشدا نەتکردوه)) پێغەمبـەری خـوا ﷺ نووسـتوه و شتێکی بینیوه، کە ئێستا بۆمـان دەگێڕێتـەوه، ئایا ئـەو شـتە چییە؟ فـەرمووی: ((العجب! إن ناساً من أمتي يؤمّون - أي: يتجهون و يقصدون - بالبيت برجل من قريش قد لجأ بالبيت - أي: لجأ إلى بيت الله الحرام - حتى إذا كانوا بالبيداء خُسف بهم)) هذه هي العلامة: ((قالت عائشة: يا رسول الله! إن الطريق قد يجمع الناس، قال: ((نعم، فيهم المستبصر، والمجبور، وابن السبيل، يهلكون مهلكاً واحداً، و يصدرون مصادر شتى، يبعثهم الله على نياتهم)) واتـه: بـه راسـتی سـەیرە! خـەڵکانێك لـە ئوممەتەکـەم بـەرەو کەعبـە دێـن بـۆ کوشـتنی پیـاوێکی قورەیـشی پەنایداوەتە کەعبە تا دەگەنە بیابـان زەویەکـە ڕۆدەچێت و نوقم دەبن - ئەمە نیشانەکەیە - عائیشە فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! ڕێگا هەموو خەڵکی کۆ دەکاتەوە، ئەویش فەرمووی: ڕاستە، هەندێکی بە نیـاز و مەبەسـتەوە و هەنـدێکی زۆر لێکراوە و ناچارە و هەندێکی ڕێبـوارن هـەمویان بـە یـەك جار دەمرن و خـوای گەورە هەر یەکە و بە پێی نییەتی خۆی زیندووی دەکاتەوە)).

هەر یەکە و بە پێی نیەتی خۆی زینـدوو دەکرێـتەوە، هەنـدێکیان لـە گـەڵ ئـەو لەشکرەدا دەرچووبوون بۆ کوشتنی ئیمامی مەهدی، هەندێکیان لە بەر بەرژەوەندی دەرچوە، هەندێکی ملکەچ و گوێڕایەڵە.

لـە ڕیوایەتێکـدا کـە لـە (صـحیح مـسلم)[1] دا هـاتوە لـە فـەرموودەی دایکـی ئیمانداارانەوە (حفصه) دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ليؤمن هذا البيت جيش يغزونه، حتى إذا كانوا ببيداء من الأرض، يخسف بأوسطهم، وينادي أولهم آخرهم، ثم يخسف بهم، فلا يبقى إلا الشريد الذي يخبر عنهم)) واتـه:سوپایەك ڕوو دەکاتە کەعبە بۆ داگیر کردنی تاکو ئەو کاتە لە بیابانێك دەبن ناوەڕاستیان توشی ڕۆچونێك دەبـن بـە شـێوەیەك سـەرەتاکەیان بـانگی کۆتاییەکـەیان دەکـات پاشـان

١ - أخرجه مسلم (٢٨٨٣).

ئەوانیش توشی ئەو ڕۆچوونە دەبن، هیچ کەسێکیان نامێنێ تەنها یەك کەس نەبێت کە هەواڵەکەیان دەبات)

جا لێرەدا پێغەمبەری خۆشەویستﷺ لەوپەڕی وردی و ڕوونیدا باسی مەسەلەکان دەکات.

پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: چۆن بزانین ئەوەی کە دەرچوە و بانگەشەی مەهدی دەکات ئیمامی مەهدی یە؟ کاتێ کە ئیمامی مەهدی دەردەکەوێت ئەوا لەشکرێکی بۆ دەردەچێت...بۆ؟ بە مەبەستی کوشتن و لە ناوبردنی.. لەو کاتەدا خوای گەورە ئیمامی مەهدی سەردەخات بە شێوەیەکی قەدەری کە بە هیچ شێوەیەك شوێن دەست و هەوڵ و تێکۆشانی هیچ مرۆڤێکی پێوە دیار نییە، ئەو لەشکرە تووشی رووچوون دەبن و دەچنە ژێر زەویدا، لەو رووچوونەدا هیچ کەسێك نامێنێت تەنها کۆمەڵە کەسێکی کەم نەبێت، بەو شێوەیە هەموو ئەهلی سەر زەوی دەزانن ئەوەی کە درەچوە ئیمامی مەهدی یە.

جا لەو کاتەدا خوای گەورە ئیمامی مەهدی و یەکتاپەرستان ئەوانەی لە گەڵیدان سەریان دەخات ئەوانەی کە لە هەموو سەر زەوییەوە بۆ لای ئەو دەڕۆن و بەیعەی پێ دەدەن و پاشان خوای گەورە بە فەزڵی خۆی و بە جوانترین شێوە سەریان دەخات.

ئیمامی (مسلم)[١] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەیەکی (نافع ی کوڕی عتبە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((تغزون جزيرة العرب، فيفتحها الله، ثم فارس، فيفتحها الله، ثم تغزون الروم، فيفتحها الله، ثم تغزون الدجال، فيفتحه الله)) واتە: هێرش دەبەنە سەر دورگەی عەرەب و خوایش سەرتان دەخات، پاشان هێرش دەبەنە سەر فارس خوایش سەرتان دەخات، پاشان هێرش دەبەنە سەر رۆم و خوایش سەرتان دەخات، پاشان هێرش دەبەنە سەر دەججال و خوایش سەرتان دەخات))

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٠٠) .

جا ئەم فەرموودەیە ئەوە روون دەكاتەوە ئەو داستان و جەنگانە لە پێش دەرچوونی دەججال ڕوو دەدەن ((ثم تغزون الروم، فیفتحها الله)) پاشان دوا بە دوای ئەوە یەكسەر دەججال دێت، چونكە ئەگەر هەر كاتێك دەججال بوونی هەبوو ئەوا پێغەمبەرعیسا یش(عليه السلام) بوون و وجودی هەیە، نیشانەكانی قیامەت هەروەكو باسمان كرد: ((خرزات منظومات في سلك فإن يقطع السلك يتبع بعضها بعضا)) واتە: نیشانەكان وەك دەنكەكانن لە دەزوویەكدا هۆنراونەتەوە ئەگەر دەزووەكە بڕا ئەوا شوێنی یەكتر دەكەن)).

ئایە ئەو باس و كێشەیە چییە كە دەفەرموێت: ((ثم تغزون الروم))؟ لە پێشەكی كتێبەكەدا بە دوور و درێژی باسم كرد، لەو فەرموودەیەی كە ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی كردوە لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە كەوا پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: ((لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَنْزِلَ الرُّومُ بِالأَعْمَاقِ أَوْ بِدَابِقَ فَيَخْرُجُ إِلَيْهِمْ جَيْشٌ مِنَ المَدِينَةِ مِنْ خِيَارِ أَهْلِ الأَرْضِ يَوْمَئِذٍ، فَإِذَا تَصَافُّوا قَالَتِ الرُّومُ: خَلُّوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الَّذِينَ سَبَوْا مِنَّا نُقَاتِلْهُمْ، فَيَقُولُ المُسْلِمُونَ: لاَ وَاللهِ! لاَ نُخَلِّي بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ إِخْوَانِنَا فَيُقَاتِلُونَهُمْ فَيَنْهَزِمُ ثُلُثٌ لاَ يَتُوبُ اللهُ عَلَيْهِمْ أَبَداً وَيُقْتَلُ ثُلُثُهُمْ، أَفْضَلُ الشُّهَدَاءِ عِنْدَ اللهِ وَيَفْتَتِحُ الثُّلُثُ لاَ يُفْتَنُونَ أَبَداً))، واتە:ـ قیامەت هەڵناسێت تاكو ڕۆمەكان كۆ نەبنەوە دژی موسڵمان لە(أعماق)[2] یان لە (دابق)، سوپایەك لە مەدینەوە دەردەچێ بۆ سەر ڕۆمەكان كە ئەو سوپایە لە باشترین و هەڵبژێردراوترینی ئەهلی سەر زەوی یە لەو كاتەدا، كە بەرامبەر ڕۆمەكان وەستان بە مەبەستی كوشتار ڕۆمەكان دەڵێن: ئەی سوپا ئێوە ڕێگامان بۆ چۆڵ بكەن و وازمان لێ بهێنن تا بچینە سەر ئەو موسڵمانانەی كە لە ئێمەیان بە دیل گرتوە(سبوا منا) بۆ ئەوەی بجەنگین دژیان موسڵمانەكانیش دەڵێن: نەخێر سوێند بە خوا ڕێگاتان بۆ چۆڵ ناكەین بۆ سەر برا موسڵمانەكانمان، ئەمجار جەنگ دەست پێ دەكات سێیەكی سوپای موسڵمانان

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٩٧) .

٢ ـ أعماق لە ناوجەرگەی وڵاتی شامە، والروم : بریتین لە ئەوروپی و ئەمریكییەكان ، ئەوان لە نەوەی (عیص ی كوڕی اسحاق ی كوڕی ابراهیم)

پاشە کشە دەکات و را دەکات کە هەرگیز خوای گەورە لەوان تەوبە وەرناگرێت و سێیەکیان دەکوژرێن کە باشترین شەهیدن لە لای خوا، ئەو سێیەکەکەی تر سەردەکەون و رزگار دەکەن هەرگیز توشی فیتنە نابن)).

جا ئەوانە ئەو کەسانەن کە رزگار کردنی (قسطنطینیة) لە سەر دەستی ئەوان دەبێت بە پشتیوانی خوای پەروەردگار هەروەکو لە فەرموودەیەکدا کە لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە، لە فەرموودەی (أبو هریرە)وە کەوا پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی ((: سمعتم بمدینة جانب منها فی البر وجانب منها فی البحر؟.. قالوا: نعم یا رسول الله قال: لا تقوم الساعة حتی یغزوها سبعون ألفاً من بنی إسحاق.. فإذا جاؤوها نزلوا، فلم یقاتلوا بسلاح ولم یرموا بسهم، قالوا: لا إله إلا الله والله أکبر فیسقط أحد جانبیها الذی فی البحر ثم یقولوا الثانیة: لا إله إلا الله والله أکبر فیسقط جانبها الآخر ثم یقولوا الثالثة: لا إله إلا الله والله أکبر فیفرج لهم فیدخولها فیغنموا، فبینما هم یقتسمون المغانم، إذ جاءهم الصریخ فقال: إن الدجال قد خرج، فیترکون کل شیء، ویرجعون)) واتە: ئایە شارێکتان بیستوە لایەکی لە وشکانیدایە و لایەکەی تری لە ناو دەریادا؟ گوتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ ، خۆشەویستی خوا ﷺ فەرمووی: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو حەفتا هەزار رۆمی (لە نەوەی ئیسحاق) ئەو شارە داگیری نەکەن (واتە: شاری(قُسْطَنطنیة) (إستنبول) بەڵام کاتێك موسڵمانە سەرکەوتوەکان دێنە سەر شارەکە ناجەنگن دژیان بە چەك و هیچ تیرێکیشیان بۆ ناهاوێژن، بەڵکو تەنها دەڵێن: لا إله إلا الله، والله أکبر، ئەو کاتە یەکسەر یەکێك لە لایەکانی ئەو شارە کە لەناو دەریادایە دەکەوێتە ژێر دەسەڵاتی موسڵمانەکان، لەپاشان جارێکی تر دەڵێنەوە: لا إله إلا الله والله أکبر، ئەو کات لاکەی تریشی ژێر باری موسڵمانان دەبێت. بۆ جاری سێیەم دەڵێن: لا إله إلا الله والله أکبر ئەو کاتە رێگاو دەرگایان بۆ دەکرێتەوە، دەچنە ناو شارەوەو سەردەکەون و غەنیمەتیان دەست دەکەوێت، لەکاتێکدا کە ئەوان غەنیمەت دابەش دەکەن لە ناو خۆیاندا، شەیتان هاوار دەکات و دەڵێت: مەسیحی دەجال لە دواوە چوەتە سەر کەس و

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٢٠).

کارو ئەهلەکانتان! ئەوانیش هەموو شتێك جێ دەهێڵن و دەگەڕێنەوە)).

ئەو موسڵمانانە دەگەڕێنـەوە بـۆ ئـەوەی بـزانن دەربـارەی دەججـال چـی شـتێك ڕوویداوە!!

لێرەدا پێغەمبەری خواﷺ دەفـەرموێت: ((فَيَنْهَـزِمُ ثُلُـثٌ لاَ يَتُـوبُ الله عَلَـيْهِمْ أَبَـداً وَيُقْتَـلُ ثُلُـثُهُمْ، أَفْـضَلُ الـشُّهَدَاءِ عِنْـدَ الله وَيَفْتَـتِحُ الثُّلُـثُ لاَ يُفْتَنُـونَ أَبَـداً)) واتـە: ـــ سێیەکی سوپای موسڵمانان پاشە کشە دەکات و را دەکات کە هەرگیز خوای گەورە لەوان تەوبە وەرناگرێت وە سێیەکیان دەکوژرێن کە باشترین شـەهیدن لـە لای خـوا ئەو سێیەکەکەی تر سەردەکەون و رزگار دەکەن هەرگیز توشی فیتنە نابن)).

لـە (صـحيح مـسلم)[1]دا هـاتوە لـە فەرموودەیـەکی (یـسیر ی کـوڕی جـابر)ەوە دەڵێت:((هَاجَتْ رِيحٌ حَمْرَاءُ بِالْكُوفَةِ، فَجَـاءَ رَجُـلٌ لَـيْسَ لَـهُ هِجِّـيرَى، يَـا عَبْـدَالله بْـنَ مَسْعُودٍ! جَاءَت السَّاعَةُ، قَالَ: فَقَعَدَ، وَكَانَ مُتَّكِئـاً فقـال: إِنَّ الـسَّاعَةَ لا تَقُـومُ حَتَّـى لاَ يُقْسَمَ مِيرَاثٌ، وَلاَ يُفْرَحَ بِغَنِيمَةٍ، ثُمَّ قَالَ بِيَدِهِ هَكَذَا _ وَنَحَّاهَا نَحْوَ الشَّامِ _ فَقَـالَ: عَـدُوٌّ يَجْمَعُونَ لأَهْلِ الإِسْلاَمِ، وَيَجْمَعُ لَهُمْ أَهْلُ الإِسْـلامِ، قُلْـتُ: ـــ الـرُّومَ تَعْنِـي؟ قَـالَ: نَعَـمْ، وَتَكُونُ عِنْدَ ذَاكُمُ الْقِتَالِ رَدَّةٌ شَـدِيدَةٌ، فَيَـشْتَرِطُ الـمُسْلِمُونَ شُـرْطَةً لِلْمَـوْتِ لاَ تَرْجِـعُ إِلاَّ غَالِبَةً، فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّى يَحْجُزَ بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ، فَيَفِيءُ هَؤُلاَءِ وَ هَؤُلاَءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِـبٍ وَتَفْنَـى الشُّرْطَةُ، ثم يَشْتَرِطُ الـمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً فَيَقْتَتِلُونَ، حَتَّى يَحْجُـزَ بَيْـنَهُمُ اللَّيْـلُ، فَيَفِـيءُ هَـؤُلاَءِ وَ هَـؤُلاَءِ، كُـلٌّ غَيْـرُ غَالِـبٍ، وَتَفْنَـى الـشُّرْطَةُ، ثـم يَـشْتَرِطُ الـمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ، لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً، فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّـى يَمـسوا، فَيَفِـيءُ هَـؤُلاَءِ وَ هَؤُلاَءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ، فَإِذَا كَانَ اليَوْمُ الرَّابِعِ: نَهَدَ إِلَيْهِمْ بَقِيَّةُ أَهْلِ الإِسْلاَمِ فَيَجْعَلُ الله الدَّبْرَةَ عَلَيْهِمْ فَيَقْتُلُونَ مَقْتَلَةً لَمْ يُرَ مِثْلُهَا،حَتَّى إِنَّ الطَّـائِرَ لَيَمُـرُّ بِجَنَبَـاتِهِمْ، فَمَا يُخَلِّفُهُمْ حَتَّى يَخِرَّ مَيْتاً، فَيَتَعَادُّ بَنُـو الأَبِ كَـانُوا مِائَـةً، فَـلاَ يَجِدُونَـهُ بَقِـيَ مِـنْهُمْ إِلاَّ الرَّجُلُ الْوَاحِدُ، فَبِأَيِّ غَنِيمَةٍ يُفْرَحُ؟ أَوْ أَيُّ مِيرَاثٍ يُقَاسَمُ؟ فَبَيْنَمَا هُـمْ كَـذَلِكَ إِذْ سَـمِعُوا بِبَـأْسٍ، هُـوَ أَكبَـرُ مِـنْ ذَلِـكَ فَجَـاءَهُمُ الـصَّرِيخُ: إِنَّ الـدَّجَّالَ قَـدْ خَلَفَهُـمْ فِـي ذَرَارِيِّهِـمْ، فَيَرْفُـضُونَ مَـا فِـي أَيْـدِيهِمْ وَيُقْبِلُـونَ، فَيَبْعَثُـونَ عَـشَرَةَ فَـوَارِسَ طَلِيعَـةً، إِنـي لأَعـرف

---

١ ــ أخرجه مسلم (٢٨٩٩).

أسماءهم وأسماء آبائهم وألوان خيولهم هم خير فوارس على ظهر الأرض يومئذ أو من خير فوارس على ظهر الأرض يومئذ)).

واتە: بايەكى سـوور لـە كوفـەوە هەڵـچوو(هـەڵيكرد)، كابرايـەك هـات بـە هـاوار و دەنگى بەرزەوە (واتە: بە دەنگى بەرزەوە خەريكە لە بەر بەرزى دەنگەكەى لە هيچ وشەيەكى تێنەگەى): ئەى (عبدالله ى كوڕى مەسعود) قيامـەت هەسـتا، فـەرمووى: بۆيە (عبدالله) ڕاست بوەوە و دانيشت لە كاتێكدا ڕاكشابوو، گوتى: ــ قيامـەت روو نادات تاكو ئەو كات و سەردەمەى ميراتـى تيـادا دابـەش ناكرێـت و بـە دەسـتكەوت (غەنيمە) دڵخۆش نابن ئەمجار بە دەستەكانى ئيشارەتى بۆ شام كردوە فـەرمووى: ــ دوژمنێك كۆدەبنەوە لـە دژى ئـەهلى ئيـسلام و ئـەهلى ئيـسلاميش كـۆ دەبنـەوە بۆيـــان)) گـــوتم: مەبەســـتت رۆمەكانـــە؟ فـــەرمووى: بـــەڵێ، لـــەو جەنگـــەدا هەڵگەڕانەوەيـەكى تونـد روو دەدات، (ئەمـە يەكـەم سـێيەكە كـە پـێش كـەمێك لـە ريوايەتەكەى ــ صحيح مسلم ــ دا باسمـان كـرد)، موسـڵمانان كۆمـەڵێك پاڵـەوانى ڕاستگۆى دڵسۆز پێش دەخەن بۆ ئەوەى ببنە پێشەنگيان لـەم جەنگـەدا، ئـەوانش مـەرج لـە سـەر خۆيـان دادەنـێن و پـەيمان بـە خـواى خۆيـان دەدەن كـە نابێـت بگەڕێنەوە ناو ريزى لەشكرى موسڵمانان تاوەكو يەكێك لەو دوو ئامانجە دەستەبەر نەكەن: يان سەركەوتن، يـان شـەهيد بـوون، ئـەمجار كوشـتار دەسـت پـێ دەكـات، تاوەكو تاريكايى شـەو لێكيـان جيـا دەكاتـەوە، موسـڵمانان و جگـە لـە موسـڵمانان دەگەڕێنەوە، لەم ڕۆژەدا سەركەوتن نە بۆ موسڵمانان و نە بۆ دوژمنانى موسـڵمانان دەستەبەر نابێت، ئەوانەى كە پـەيمانيان بـە پـەروەردگارى خۆيـان دابـوو لـە سـەر سـەركەوتن يـان شـەهيد بـوون هـەموو لـە نـاو دەچـن، ئەگـەر ڕۆژى دووەم هـات: موسڵمانان كۆمەڵێكى تر پاڵەوانى ڕاستگۆى دڵسۆز پـێش دەخـەن، ئـەوانيش مـەرج لە سەر خۆيان دادەنێن و پەيمان بە خواى خۆيان دەدەن كە نابێت بگەڕێنـەوە نـاو ريزى لەشكرى موسڵمانان تاوەكو يەكێك لـەو دوو ئامانجـە دەسـتەبەر نەكـەن: يـان سەركەوتن، يان شەهيد بوون ديسان جەنگێكى سەخت ڕوودەدات تاوەكو تاريكـايى شەو لێكيان جيا دەكاتەوە و شەڕ دەوەستێ بە بێ سـەركەوتنى هـيچ لايـەك و ئـەو

کۆمەڵـە فیداکارانـە هـەموویان لـە نـاو دەچـن، ئەگـەر ڕۆژی سـێیەم هـات کۆمەڵـە فیـداکارێکی تـر هەڵدەبـژێرن کـە تـا مـردن نەگەڕێنـەوە بـە سـەرکەوتوویی نـەبێت ئەوانیش دەجەنگن تاوەکو دیسان شەو کۆتـایی بـە جـەنگ دەهێنێـت و هـەردوولا دەگەڕێنەوە بنکەکانیان بە بێ سەرکەوتن بۆ هیچ لایەك و دوای جەنگانێکی تـر ئـەم کۆمەڵـە فیـداکارەش لـە نـاو دەچـن، ئەگـەر ڕۆژی چـوارەمی جـەنگ هـات بـاقی موسڵمانان بـۆ ڕۆمـەکان ڕاسـت دەبنـەوە و بـە گژیانـدا دەچـنەوە و بەربـەرەکانیان دەکەن، خوای گەورە مردن و بنەبڕ کردن لـە سـەر ڕۆمـەکان دادەنێـت کوشـتارێکی وایان لێ دەکرێ کە وێنەی نەبینراوە، یان نابینرێت بە شێوەیەکی وا کە باڵنـدە بـە سەر لاشەکانیاندا بـڕوات ناتوانێـت لێیـان تێپـەڕکات و دەمرێـت، ئـەو کاتـە نـەوەی باوکێك کە کاتی خۆی سەد کەس بوون ئێستا سـەرژمێری خۆیـان دەکەنـەوە سـەیر دەکەن تەنها یەك پیاویـان مـاوە! لـە بـەر ئـەوە بـە چ دەسـتکەوتێك (غەنیمـەتێك) دڵخـۆش دەبێـت؟ چ میراتێـك دابـەش بکرێـت؟ لـە کاتێکـدا کـە ئـەوان دەسـتکەوت (غەنیمەت) دابەش دەکەن لە ناو خۆیاندا کێشەیکی تر دەبیسن کـە ئـەوە لـەوی تـر گەورەترە، بانگـەوازکارێك دێت و بـانگ دەکـات و دەڵێـت: مەسـیحی دەججـال لـە دواوە چــوەتە ســەر کــەس و کــار و ئەهلــەکانتان ئــەوانیش ئــەو دەســتکەوتەی (غەنیمەتەی) لـە دەسـتیاندا بـوو فڕێـی دەدەن و دەردەچـن، موسـڵمانان لـە پـێش خۆیانەوە (دە) سوار دەنێرن (بۆ ئەوەی بزانن کە ئایـە ڕاسـتە دەججـال دەرچـووە یان نا).

بە جوانی بیر بکەرەوە بزانە پێغەمبەری خوا ﷺ (دایك و باوك و گیانم بـە فیـدای بێت) چی دەڵێت! خۆشەویستی خـوا ﷺ دەفـەرموێت: مـن دەزانم نـاوی خۆشـیان و باوکەکانیشیان چییە و ڕەنگی وولاخەکانیـشیان دەزانم، ئـەو دە سـوارە باشـترین و چاکترین سواری سەر زەوین لەو کاتەدا)).

لەگەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ لای عیسا ی کوڕی مەریەم ﷺ تکام وایە کـە لە مەسەلەکە باش تێگەیشتبێتی بۆ ئەوەی هەمووی پێکەوە گرێ بدەی.

پاشان دەڕۆن بۆ کوشتار لە گەڵ دەججالدا، هەروەکو لە ریوایەتەکەی (صحیح مسلم) دا هاتوە لە فەرموودەیەکی (أبو هریرە)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((فبینما هم یصفون الصفوف،إذ أقیمت الصلاة فنزل عیسی ابن مریم)) واتە: لە کاتێکدا ئەوان ڕێزیان یەك خستوە (بە مەبەستی کوشتنی دەججال) پێشەوای موسڵمانان لە پێشیانەوە پێش نوێژیان بۆ دەکات (هەندێك ریوایەت بە ڕوونی باسی کردووە کە نوێژی بەیانییە[1]) لەو کاتەدا (عیسی)ی کوڕی مەریەمعليه السلام لە ئاسمانەوە دادەبەزێت)) لای مەنارە سپییەکەی ڕۆژهەلاتی (دیمەشق) و بەرەو (بیت المقدس) دەڕوات، ئەوانەی کە لە گەڵیدان کۆمەڵە رزگار بوەکەیە ریزەکانی خۆیان ڕێك خستوە بۆ کوشتنی دەججال پێغەمبەری خۆشەویستﷺ دەفەرموێت: ((ثم تغزون الدجال فیفتحه الله)) واتە: پاشان هێرش دەبەنە سەر دەججال و خوایش سەرتان دەخات)).

بەلام خوای گەورە ویستی وا دەبێت کە نەمان و کوشتنی دەججال لە سەر دەستی پێغەمبەرعیساعليه السلام ببێت.

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ لای ریوایەتەکەی (النواس ی کوڕی سمعان) کە پێغەمبەری خواﷺدەفەرموێت: ((إذ بعث الله المسیح ابن مریم، فینزل عند المنارة البیضاء شرقي دمشق بین مهرودتین واضعا کفیه علی أجنحة ملکین، إذا طأطأ رأسه قطر، وإذا رفعه تحدر منه جمان کاللؤلؤ)) واتە: لەو کاتەدا (عیسی)ی کوڕی مەریەمعليه السلام لە ئاسمانەوە دادەبەزێت بۆ لای مەنارە سپییەکەی ڕۆژهەلاتی (دیمەشق) لە دوو پۆشاکی ڕەنگ کراودا بە وەرسی زەعفەران دوو لەپە دەستەکانی لەسەر باڵی دوو فریشتە داناوە کە سەر بەرز کات و نەوی بکات، دڵۆپە ئاوی سافی لە شێوەی دەنکە زیوی شێوە مرواری لێ دەتکێت)).

پاشان بەرەو (بیت المقدس) دەڕوات، لەوێ دەبینێ موسڵمانان خۆیان ئامادە کردوە بۆ نوێژی بەیانی - هەروەکو لە سەرتای بەشەکەدا ئاماژەم پێ کرد —

---

١ - عند ابن ماجه (٤٠٧٧)

لەو کاتەدا پێشەوای ئیمانداران یان مەهدی هەروەکو ریوایەتەکان بە روونی باسیان کردوە دەیەوێ پێشی بخات، بۆیە عیسا ی کوڕی مەریەم(علیه السلام) رازی نابێت کە پێش بکەوێت، لە ریوایەتێکی تردا کە لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە: ((فیؤمهم عیسی)) واتە: عیسا(علیه السلام) پێش نوێژیان بۆ دەکات)) بۆیە هەندێك لە ئەهلی زانست و زانیاری دەڵێن: ((فأمُّكم مِنكُم)) واتە: بەوەی کە پێتانە لە قورئان و سوننەتی پێغەمبەر(ﷺ) پێش نوێژیتان بۆ دەکات، چونکە عیسا(علیه السلام) بە بەرنامە و شەرعێکی تازەوە دانابەزێت، بەڵکو بە شەرعی پێغەمبەری خوا(ﷺ) و ئیسلامەوە دادەبەزێت، هەروەکو ئاشکرایە ئیسلام دینی عیسا و محمدو هەموو پێغەمبەرانە (سەڵات و سەلامی خوایان لە سەر بێت)، خوای گەورە هیچ پێغەمبەرێکی نەناردوە ئیللا دینەکەی ئیسلام بوە، لە سەرتاکەیانەوە کە(نووح)ە(علیه السلام) تاکو کۆتاییەکەیان کە(محمد)ە ﷺ.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَـٰمُ﴾(آل عمرا: ١٩) واتە: بێگومان تەنها ئەم دینی ئیسلامەیە پەسەند و قبووڵە لای خوا))، هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِى وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلْإِسْلَـٰمَ دِينًا﴾(المائدة: ٣) واتە: وا لە ئەمڕۆوە بەرنامە و ئایینەکەتانم بەپایان گەیاند، واتە: لە بارەی عەقیدەو جیهادەوە، لەبارەی حەڵاڵ و حەرامەوە هەموو شتێکم بۆ تەواو کردن، نیعمەت و بەخششی خۆمم بۆ تەواو کردن سەرم خستن بە سەر دوژمنانتانا و ڕێنماییم کردن بۆ ڕێگەی راست، ئیسلامیشم بە بەرنامە و ئایین بۆ هەڵبژاردن و نابێ هیچ کاتێك لێی لابدەن)) .

لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هريرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: ((.. فینزل عیسی ابن مریم فأمهم، فإذا رآه عدو الله، ذاب كما يذوب الملح في الماء، فلو تركه لانذاب حتى يهلك، ولكن يقتله الله بيده، فيريهم دمه في حربته)) واتە: عیسا ی کوڕی مەریەم(علیه السلام) دادەبەزێت و دەبێتە پێشەوایان کاتێك

١ - أنظر صحيح مسلم (٢٨٩٧) .
٢ - أخرجه مسلم (٢٨٩٧) .

دوژمنی خوا دەیبینێت دەتوێتەوە هەروەکو چۆن خوێ دەتوێتەوە لە ئاودا، ئەگەر عیسا ﷺ وازی لێ بهێنایە ئەوا تاکو مردن دەتوایەوە، بەڵام خوای گەورە ویستی وایە کوشتنی بە دەستی عیسا ﷺ بێت ئەویش خوێنی دەججالیان پیشان دەدات کە لە سەر ڕمەکەی)).

لە ریوایەتەکەی (النواس) دا کە لە (صحیح مسلم) دا هاتوە پێغەمبەری خوا ﷺ ئەو شوێنە دیاری دەکات کە پێغەمبەرعیسا ﷺ دەججالی تێدا دەکوژێت، ئەوەتا دەڵێت: ((فیطلبه حتى یدرکه بباب لد)) واتە: بە دوایدا دەڕوات تاکو لە دەرگای (لد) پێی دەگات..))

(لد) گوندێکە لە وڵاتی فلسطین لە شاری (تل أبیب)ەوە نزیکە، داوا لە خوا دەکەم کێشەی براکانمان لە فلسطین چارە بکات و لەو تەنگانەی کە تیایدان دەربازیان بکات. ئا ئەوەتا پێغەمبەری خوا ﷺ جێگاکان بە ناوی خۆیانەوە باس دەکات کە لەو کات و سەردەمەدا نەبوونە بۆ ئەوەی دڵنیا بین کە ئەو خۆشەویستە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات، دەفەرموێت: ((فیدرکه عند باب لد فیقتله)) واتە: لە دەرگای (لد) پێی دەگات و دەیکوژێت)

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((ثم یأتي عیسى ابن مریم ﷺ قوم قد عصمهم الله منه ـ أي: من الدجال ـ فیمسح عن وجوههم ویحدثهم بدرجاتهم في الجنة، فبینما هو کذلك إذ أوحى الله الى عیسى: إني قد أخرجت عباداً لي لا یدان لأحد بقتالهم، فحرز عبادي الى الطور)) واتە: پاشان عیسا ﷺ دێت بۆ لای کۆمەڵە موسڵمانێك کە خوای پەروەردگار لە فیتنەی دەججال پارستوونی، دەست دەهێنێت بە دەم و چاویاندا و پلەو دەرەجەی خۆیان بۆ باس دەکات کە لە بەهەشتدا دەستیان دەکەوێت، لەو کاتەدا خوای گەورە وەحی دەنێرێ بۆ عیسا ﷺ پێی دەفەرموێت: من بەندە گەلێکی خۆمم ـ کە (یەئجوج ومەئجوج)ە ـ دەرخستون، کە کەس توانای جەنگ کردنی نییە بەرامبەر ئەوان، لە بەرئەوە بەندە موسڵمانەکانم بدە پاڵ کێوی (طور) و لەوێ بیان شارەوەو پەنایان بدە)).

ئـەم بەشـە بـەو فەرموودەیـە تـەواو دەکـەم کـە ئیمـامی (بوخـاری و موسـلیم)[١] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەیەکی (ابو هریرە) دوە دەڵێت: پێغەمبـەری خـوا ﷺ دەفەرموێت: ((والـذي نفسي بيده، ليوشكن أن ينزل فيكم عيسى بـن مـريم حكمـاً مقسـطاً، فيكسـر الصليـب، ويقتل الـخنزير، ويضع الـجزيـة، ويفيـض المال حتـى لا يقبله أحد)) واتە: سوێند بەو کەسەی نەفسی منی بـە دەسـتە، وا خەریکـە عیسای کـوڕی مـریم ﷺ دادەبـەزێت و دەبێـت بـە فەرمانڕەواییـەکی دادپـەروەر، خـاچ دەشکێنی و بەراز دەکوژێت و سەرانە هەڵدەگرێت سەروەت و سـامان زۆر دەبێـت و خەڵکی بۆ بانگ دەکات کەچی کەس وەری ناگرێت))

ڕێزداران....دەبێ زۆر بایەخ بەزانست و کارکردن بدەین، هەرگیز نابێت تەمبـەڵ و تەوەزەل بین، بەڵکو دەبێت کـار بکـەین، پیـاوەتی لەوەدایـە لـە کاتێکدا دەگەیتـە خواکـەی خـۆت دەسـتت بـە دینەکەتـەوە گرتبێـت، هـەرگیز پـشت بـە کەسـی تـر مەبەستە، نابێت فەرموودەکانی پێغەمبەر ﷺ بـە شـێوەکی تـر لـە مەبەسـتی خـۆی تێبگەین، دەبێت بایەخ بە زانست و کارکردن بدەین، هەردەم تەوبە نـوێ بکەینـەوە لە گەڵ خوای خۆماندا و باوەڕەکەمان نوێ بکەینەوە و نەفامی بنەبڕ بکەین چونکە ئەوانەی تووشی فیتنەی دەججـال دەبـن تـەنها نـەفامانن، هـەرگیز هـیچ کەسـێ لـە فیتنەی دەججال و بەڵکو لە هەر فیتنەیەکی تر رزگاری نابێت تەنها ئـەهلی بـاوەڕ و یەکتاپـەرسـتان نـەبێت، خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّـٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴾ (إبـراهيم: ٢٧) واتـە: ئەوانـە کـە باوەڕیـان بـە خـوا و بـە گـشت بڕیارەکانی خوا هێناوە، بە هۆی ئەم وشە جێگر و نەگۆڕاوەی (لا اله الا الله)وە خـوا پێگەیان قایم و جێگر ئەکا لە ژیانی ئەم دونیا و لە ژیانی ئەو دونیا و ستەمکارانیش گومڕا و سەر لێشێواو دەکات خوا بیەوێ هەر شـتێ بکـات زۆر بـە ئاسـانی دەیکـات حەز بکا کێ ڕینموویی بکا و کێیش گـومڕا و سـەر لێشێواو بکـا ئەمانـە هـەموو لـە

١ ـ أخرجه البخاري (٢٢٢٢) ومسلم (١٥٥) .

دەسەلاتی ئەودان)).

ئاخۆ ئەوانەی کە لە پاش مردن و فەوتانی دەججال دەردەچن کێن؟ کە دەبنە فیتنەیەکی تر و خوای گەورە ئەهلی باوەڕ لە فیتنەیان دەپارێزی بە فەزڵی خۆی و ئینجا بە فەزڵی دوعای عیسا ﷺ ؟ ئەمە و چەند باسێکی تر لە بەشی داهاتوودا باس دەکەین - إنشاء الله - .

داوا لە خوا دەکەم لە بەر خاتری ناوە گەورەکەی خۆی (اسم الأعظم) کە ئەگەر بەو ناوەوە داوای لێ بکرێت ئەوا وەڵام دەداتەوە و ئەگەر هاواری پێ بکرێت ئەوا دێتە فریامانەوە، داوای لێ دەکەم من و ئێوە لە هەموو فیتنەیەك بپارێزێت ئەوانەی کە ئاشکران و ئەوانەی شاراوەن و من و ئێوە ئاخر خەیر بکات و بە باوەڕ و یەکتاپەرستی یەوە کۆتایی بە ژیانمان بهێنی و چاومان بە سەرکەوتنی ئیسلام و ئەهلی ئیسلام گەش و روون بکاتەوە هەر خۆی پشت و پەنامانەو توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

دەرچوون و دەركەوتنی یەئجوج و مەئجوج

(خروج یأجوج و مأجوج)

لە بەشی رابووردوودا لە باسی ئەو رووداوە ترسناكەدا راوەستاین، لە گەڵ عیسا پێغەمبەردا ﷺ لە كاتێكدا ئەو دەججال دەكوژێت، بۆ ئەوەی سەر زەوی لە ترسناكترین و توندترین فیتنە كە سەر زەوی ناسیویەتی رزگار بكات لە ئادەمەوە تاكو رۆژی قیامەت ئەویش فیتنەی مەسیحی دەججالە، خوای گەورە بە فەزڵی خۆی ئیمانداران رزگار دەكات، ئەمجار بە فەزڵی پێغەمبەرعیسا ﷺ كە مەسیحی دەججال دەكوژێت، هەروەكو باسمان كرد پێغەمبەری خوا ﷺ باسی چۆنییەتی دابەزینی عیسا ی ﷺ كردوە و جێگای دابەزینەكەی بۆ دەستنیشان كردووین بەڵكو ئەو جل و بەرگەی كە پێوەی دادەبەزێت پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ باسی كردوە، لێرەدا جارێكی تر بە پەلە ئەو ریوایەتە دووبارە دەكەینەوە پاشان دەچینە سەر باسی رووداوەكانی تر.

لە فەرموودەیەكدا كە ئیمامی (مسلم)[١] ریوایەتی كردوە لە فەرموودەی (النواس ی كوری سمعان)ەوە تێیدا هاتوە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ینزل عیسی ابن مریم عند المنارة البیضاء شرقي دمشق، بین مهرودتین،واضعا كفیه علی أجنحة ملكین، إذا طأطأ رأسه قطر، وإذا رفع رأسه تحدر منه جمان كاللؤلؤ، فلا یحل لكافر یجد ریح نفسه إلا مات، ونفسه ینتهي حیث ینتهي طرفه، فیطلبه حتی یدركه بباب لد فیقتله، ثم یأتي عیسی ابن مریم قوم قد عصمهم الله منه)) واتە: (عیسی)ی كوری مەریەم ﷺ لە ئاسمان دادەبەزێت بۆ لای منارە سپییەكەی رۆژهەڵاتی (دیمەشق) لە دوو پۆشاكی رەنگ كراودا بە وەرسی زەعفەران، دوو لەپە دەستەكانی لەسەر باڵی دوو فریشتە داناوە كە سەر بەرز كات و نەوی بكات، دڵۆپە

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٣٧) .

ئاوی سافی لە شێوەی دەنکە زیوی شێوە مرواری لێ دەتکێت، هەر بێباوەڕێك بۆنی هەناسەکەی بکات یەکسەر دەمرێت، بۆنی هەناسەکشی ئەوەندەی چاوی بڕ دەکات دەڕوات، شوێنی دەججال دەکەوێت و تا لە (باب لد) پێی دەگات و دەیکوژێت، پاشان عیسا ی کوڕی مەریەم ﷺ دێتە لای کۆمەڵە خەڵکێك کە خوای گەورە لە فیتنەی دەججال پاراستبوونی)).

واتە: لە فیتنەی مەسیحی دەججال، الله أکبر! ! کۆمەڵە خەڵکێك خوای گەورە لە فیتنەی مەسیحی دەججال رزگاری کردوون، توشی فیتنەکەی ئەو نەبوونە، پێشوازی لە عیسا پێغەمبەر ﷺ دەکەن ئەویش بەدەستەکانی رووەمەتیان دەسڕێ و باسی پلە وپایەی خۆیانی بۆ دەکات لە بەهەشتدا، ئایە لە گەڵ مندا بە جوانی ئەو دیمەنەت دێتە پێش چاو؟ چەند فەرموودەیەکی ناسك و جوانە؟! ((فیمسح عن وجوههم ویحدثهم بدرجاتهم في الجنة، فبینما هو کذلك إذ أوحی الله الی عیسی: إني قد أخرجت عباداً لي لا یدان لأحد بقتالهم، فحرز عبادي الی الطور)) واتە: عیسا ﷺ دەست دەهێنێت بە دەم و چاویاندا و پلەو دەرەجەی خۆیان پێ دەڵێت کە لە بەهەشتدا دەستیان دەکەوێت، لەو کاتەدا خوای گەورە وەحی دەنێرێ بۆ عیسا ﷺ پێی دەفەرموێت: من بەندە گەلێکی خۆمم (کە یەئجوج ومەئجوج)ە دەرخستون، کە کەس توانای جەنگ کردنی نییە بەرامبەر ئەوان، لە بەرئەوە بەندە موسڵمانەکانم بدە پاڵ کێوی (طور) و لەوێ بیان شارەوەو پەنایان بدە.)).

واتە: لە گەڵ ئیماندارە یەکتاپەرستەکاندا بەرەو کێوی (الطور) بڕۆن، بۆ سەر ئەو جێگە پیرۆز و بەڕێزە، هەروەکو ئاشکرایە کە چیای (الطور) لە (سیناء) ە، داوا لە خوا دەکەم وڵاتی موسڵمانان بپارێزێ لە هەموو خراپەیەك، خوای گەورە هەواڵی پێ دەدات کە کۆمەڵە بەندەیەکی خۆی دەرکەوتوون و هیچ کەسێك لە سەر زەویدا ناتوانێت لە گەڵیاندا بجەنگێت، بۆیە خوای گەورە فەرمان دەکاتە عیسا ﷺ بەندە ئیماندار و یەکتاپەرستەکان بەرەو کێوی (الطور) ببات، واتە سەر زەوی چۆڵ بکەن بۆ ئەو لەشکرە بە هێزە و زۆرە کە دەرکەوتوون.

ئەوانە کێن؟ ئەوانە (یەئجوج و مەئجوج) ن.

ئایا (یەئجوج و مەئجوج) کێن؟ ئەمەشە نیشانەیەکی ترە لە نیشانە گەورەکانی قیامەت، هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (حذیفة ی کوڕی أسید)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ بە هاوەڵان فەرموو: ((إنها لن تقوم حتى ترون قبلها عشر آيات)) فذكر ((الدخان، والدجال، والدابة، وطلوع الشمس من مغربها، ونزول عيسى ابن مريم(ﷺ) ويأجوج ومأجوج.....)) واتە: قیامەت هەڵناسێت تا لە پێشدا دە نیشانە نەبینن ئەمجار باسی کرد و فەرمووی: (دوکەڵەکە) و (دەججال) و (زیندەوەرێکی سەیر (دابة)) و (هەڵهاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە) و (دابەزینی عیسا ی کوڕی مەریەم(ﷺ)) و (یەئجوج و مەئجوج)......)) .

زۆربەی خەڵکی دەربارەی یەئجوج و مەئجوج هیچ نازانن، لە گەڵ ئەوەشدا خوای گەورە باسی ئەوانی لە قورئانی پیرۆزدا کردوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٍ يَنسِلُونَ ﴾ (الأنبياء: ٩٦) واتە: دونیاش بەردەوام دەبێت تا ئەو کاتەی دەرگا لە تیرەی (یەئجوج و مەئجوج) ئەکرێتەوە و بڵاو ئەبنەوە، کە ئەوەش نیشانەی نزیکبوونەوەی کۆتای دونیایە، ئەوانیش لە هەموو بەرزایی و کون و کەلێنێکەوە بە پرتاو دادەپەڕن و دەردەچن، واتە: یەئجوج و مەئجوج لە هەموو دەرگا و ڕێگایەکەوە دێنە دەرەوە بۆ فەساد و گێرە شێوێنی.))

جا باسی ئەوانە (واتە: یەئجوج و مەئجوج) لە قورئانی پیرۆزدا بە ڕوونی هاتوە بەڵام ئەم ئوممەتە سەرقاڵی شتی ترن و وازیان لە زانیاری دەربارەی دینەکەیان هێناوە ئیللا کەسانێك نەبێت خوا ڕەحمی پێ کردوون، داوا لە خوا دەکەم بە گوێڕایەڵی خۆیەوە سەرقاڵمان بکات هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٍ يَنسِلُونَ ﴾واتە: لە هەموو جێگایەکەوە دادەبەزن و لە سەر زەویدا بڵاو دەبنەوە، خوای گەورە لە پاش ئەوە

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٠١)

دەڵێت: ﴿وَٱقۡتَرَبَ ٱلۡوَعۡدُ ٱلۡحَقُّ﴾ باش بیر لەم تێهەڵکێشەی ئایەتەکان بکەرەوە، دەرچوون و دەرکەوتنی یەئجوج و مەئجوج هاوڕێ و هاوەڵە لە گەڵ نزیك بوونەوەی بەڵێنە راست و دروستەکە واتە: هەستانی قیامەت.﴿وَٱقۡتَرَبَ ٱلۡوَعۡدُ ٱلۡحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَٰخِصَةٌ أَبۡصَٰرُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَٰوَيۡلَنَا قَدۡ كُنَّا فِي غَفۡلَةٖ مِّنۡ هَٰذَا بَلۡ كُنَّا ظَٰلِمِينَ﴾ (الأنبياء: ٩٧) واتە: ئەوسا ئیتر بەڵێنە راست و دروستەکەش" بۆ هاتنی قیامەت " نزیك دەبێتەوە، واتە: هەر یەئجوج و مەئجوج لەو جێگای خۆیانە هاتنە دەرێ، ئەوە ئیتر قیامەتیش نزیکە، ئەوسا ئیتر چاوی ئەو کەسانەی خوانەناس و بێ بڕوان ئەبڵەق ئەبێ و لە جێی خۆی ناجووڵێ، واتە: لە بەر نارەحەتی ئەو ڕۆژە چاویان بۆ ناترووکێ، هاواریان لێ بەرز ئەبێتەوە و ئەڵێن: ئەی تیاچوو خۆمان! بە راستی ئێمە لە غەفڵەت و بێ ئاگاییدا بووین لەم ڕۆژە نەك هەر غافڵ بووین، بەڵکو ستەمکاریش بووین لە خۆمان)) .

بەڵێ... چونکە ئەوانە بەرنگاری حەق بوونەوە و بەرنگاری قسەی پێغەمبەری راستگۆﷺ بوونەوە هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱقۡتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمۡ وَهُمۡ فِي غَفۡلَةٖ مُّعۡرِضُونَ ۝١ مَا يَأۡتِيهِم مِّن ذِكۡرٖ مِّن رَّبِّهِم مُّحۡدَثٍ إِلَّا ٱسۡتَمَعُوهُ وَهُمۡ يَلۡعَبُونَ ۝٢ لَاهِيَةٗ قُلُوبُهُمۡۗ﴾(الأنبياء) واتە: کاتی حیساب و لێپرسینەوەی خەڵکی لە کار و کردەوەیان نزیك بۆتەوە و ئەوانیش لە غەفڵەتان لەو ڕۆژە، ڕوو دەسووڕێنن و گوێیان لێ نییە و لەوە داناچڵەکێن کە خوا پێیان ئەکات!(١) هەر بەش و پەندێکی تازەی قورئانیان لە لایەن پەروەردگاریانەوە بۆ بێت، گوێی بۆ ڕائەگرن، هەتا بزانن چییە؟ کەچی لە گەڵ ئەوەشدا گورج دەکەونە گاڵتە و گەپ پێی.(٢) دڵیان غافڵ و بێ ئاگایە، تا بیرێکی لێ بکەنەوە و بە خۆیاندا بچنەوە، بەڵێ دڵە مردووەکان لە کاتی پێویستدا ئاگایان لە خۆ نییە و هەر سەرگەرمن بە گاڵتەو گەمەوە...(٣))).

بە راستی زۆربەی خەڵکی پشتیان کردوە لە باس و زانیاری دەربارەی ئەو شتانەی کە دێن، زۆربەی خەڵکی لەم ئوممەتەدا هیچ شتێك دەربارەی یەئجوج و

مەئجوج و دەججال و زیندەوەرە سەیرەکە (الدابة) و دوکەڵەکە و دەرکەوتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە نازانن، چونکە ئێمە زۆر دوور کەوتوینەتەوە لە بەرنامەکەی خوای پەروەردگار و سوننەتی پێغەمبەرە خۆشەویستەکەی ﷺ تەنانەت هەندێ لە برا و خوشکانم بۆم دەگێڕنەوە و دەڵێن ئەمە یەکەم جارە شتی وا ببیسین، ولا حول ولا قوة الا بالله.

یەئجوج و مەئجوج کێن؟ ئایا هەواڵ و چیرۆکی ئەوان چییە؟ وریابە و دڵت بدە قسەکانم چونکە ئەم بابەتە لەوپەڕی ترسناکیدایە ! !

یەئجوج و مەئجوج دوو ئوممەتن لە ئوممەتەکانی سەر زەوی، ئەوانیش مرۆڤن، ئەو دوو ناوە نەعجەمین، هەروەکو چۆن لێکۆڵەرەوان لە ئەهلی زمان و زمانەوانی دەڵێن [1]. لە وشەی (أجيج النار) ەوە هاتوە واتە: بڵێسەی ئاگر، یان لە وشەی (الماء الأجاج)ەوە هاتوە واتە: ئاوێکی زۆر سوێر و زۆر گەرم بێت، کەواتە ئەو وشەیە لە بڵێسەی ئاگر و گەرمی و سوێری یەوە هاتوە لە بەر ئەوەی ئەو دوو ئوممەتە زۆر پیس و چەپەڵن و حەزیان لە تێکدان و خراپەکاری و سوتاندن و وێران کردنی سەر رووی زەوییە، ئەگەر بگەڕێیتەوە بۆ کتێبەکانی تەفسیر و مێژوو ئەوا ریوایاتی زۆر سەیر و هەواڵی نامۆ دەخوێنیتەوە، چەندەها ریوایەتی ئیسرائیلی دەبیسی کە کتێبەکانی پڕ کردوە دەربارەی هەواڵی یەئجوج و مەئجوج، من لێرەدا دەڵێم: ئەو کەسەی کە ڕێز لە عەقڵ و زانیارییەکەی خۆی بگرێت و ڕێز لە لێکۆڵینەوە و بەڵگەکان بگرێت، ئەوا نابێت هەرگیز خۆی بە ئەو قسە هیچ و پووچ و چیرۆکە ئەفساناوییانەوە خەریك بکات، بەڵکو پێویستە لە سەرمان لە کاتی باسی ئەو باسە غەیب و نادیارانەدا تەنها یەك وشەش قسە نەکەین ئیللا بە بەڵگەی کتێبەکەی خوای پەروەردگار یان بە بەڵگەیەکی راست و دروستی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ، چونکە تۆ باسی بابەتە غەیب و نادیارەکان دەکەیت کە هیچ جێگای عەقڵی تیدا نابێتەوە، هیچ جێگای خەیاڵ و ئەفسانەی تێدا نابێتەوە، چونکە من هەر کاتێك هەندێ لەو کتێبە تەفسیر و مێژووانە دەخوێنمەوە بە راستی هەواڵی وای

---

١ ـ انظر : (النهاية) لابن الأثير (٢٥/١) مادة : أجج ، ط التوعية ، ولسان العرب (٣٠/١ أجج) .

تێدا دەبینم کە لە بەر شەرمەزاری ئارەقە بە ناوچاوان دەکات، بۆیە بە هیچ شێوەیەك نابێت کەسێکی زانا ڕێز لە بەڵگەکان دەگرێت شوێنی ئەو ئەفسانانە بکەوێت، بۆیە پێویستە لە سەرمان لە کاتی قسەکردنماندا بەڵگەی قورئان و سوننەت بهێنینەوە.

بۆیە ئێمە لەم باسەدا تەنها باسی ئەو بەڵگانە دەکەین کە لە قورئانی پیرۆز و فەرموودە دروستەکانی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ هاتوون، دەڵێم:

یەئجوج و مەئجوج نێردراو و ئەهلی ئاگرن، هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] هاتوە لە فەرموودەی (أبو سعید الخدری) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((یقول اللە تعالى: یا آدم، فیقول: لبیك وسعدیك والخیر في یدیك، فیقول: أخْرِج بعث النار، فیقول آدم (علیه السلام): وما بعث النار؟ قال: من كل ألف تسعمائة وتسعة وتسعین، قال النبي: فذاك یشیب الصغیر ﴿وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَـٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَـٰرَىٰ وَلَـٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٌ﴾(الحج: ٢) قال فأشتد علیهم، قالوا: یا رسول الله! أینا ذلك الرجل؟ قال: أبشروا! فإن من یأجوج ومأجوج ألفاً ومنكم رجل))

واتە:خوای گەورە دەفەرموێت: ئەی ئادەم، دەڵێت: گوێڕایەڵم و لە خزمەتتام چاکەیش لە دەستی تۆدایە، دەفەرموێت: وەفدی ئاگر بنێرە، وتی: وەفدی ئاگر چەندە؟ فەرمووی: لە هەموو هەزارێك نۆ سەد ونەوەت و نۆ، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەوەش لە کاتێکدا منداڵ سەر سپی دەبێت، ﴿وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَـٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَـٰرَىٰ وَلَـٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٌ﴾(الحج: ٢) واتە: هەرچی مێینەی دوو گیان و سکپڕیشە لە ترس و لە هەیبەتا سکەکەی دادەنێ و لە باری دەچێت و هەموو خەڵکیش وەك مەست و سەرخۆش دەبینی، خۆ لە ڕاستیدا مەست و سەرخۆش نین، بەڵکو سزای خوا زۆر توند و سەختە بۆیە ئاوا بیر و هۆشیان نەماوەو وەك سەرخۆشیان لێ هاتوە)) دەڵێت: ئەوە زۆر نارەحتی کردن، ئینجا

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٣٠) و مسلم (٢٢٢) .

فـەرموویان: ئـەی پێغەمبـەری خـواﷺ ئـەو پیـاوە کاممانـە؟ پێغەمبـەری خـواﷺ فەرمووی: مژدەتان لێبێت، لە یەئجوج و مەئجوج هەزارێك و لە ئێوە پیاوێك))

ئەی خودایە سوپاس و ستایش بۆ تۆ کە سەربەرزت کردووین بە یەکتاپەرستی و ئیمەت کردوەتە شوێنکەوتەی رزگارکەری کۆیلە و بەنـدەکان ﷺ، ئیمـەت کردوەتـە باشـترین کۆمـەڵ کـە خـەڵکی پێـی ئاشـنای بـوون، چـەند جوانـە رێـز و کەرامـەتی یەکتاپەرستی! چەند جوانە فەزڵ و گـەورەیی یەکتاپەرستی!! بـەڵکو کەرامـەت و پلە و ریزی ئوممەتەکەی (محمدالمصطفى)ﷺ! بە راستی ئەمانە گوفتارێکن دەبێت ئەو پەڕی بایەخی پێ بدرێت، بۆیە هەر ئێستا سەرت بـۆ بلندترین جێگـە بـەرزەوە بکەرەوە لە سـەردەمێکدا کـە زۆربـەی موسڵمانان شکستیان هێنـاوە، شکستێکی دەروونی نەویستراو، لە کـات و سـاتێکدا هـەموو ئوممەتـەکانی سـەر زەوی شـانازی دەکەن بە مێژوو و پاڵەوانێتی و پیاوی ناودار و چالاکییەکانی خۆیانەوە.

من دەڵێم: رەواترین ئوممەت لە ئوممەتـەکانی سـەر رووی زەوی کـە مـافی خـۆی بێـت شـانازی بـە خۆیـەوە بکـات و لـە پێشەوەی ئوممەتـەکانی تـرەوە بـن ئـەوا شوێنکەوتوان و ئوممەتی خۆشەویستی هەڵبژێردراوەﷺ، ئەو ئوممەتـەی کـە خـوای پـەروەردگار خـۆی شـایەتی بـۆ داوە و فەرموویـەتی: ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ (آل عمران: ١١٠) واتە: ئێوە چاکترین ئوممەت و کۆمەڵن، هێنراونەتـە ئـەم سەر زەوییە بۆ کەڵك گەیاندن بە مەردم و رێنمایی کردنیان....))

دڵنیابن و باوەڕی بتەوتان هەبێت ئەم ئوممەتە بە باشـترین و چـاکترین ئوممـەت دەمێنێتەوە تاکو رۆژی دوایی.

لەگـەڵ منـدا بگـەڕێوە بـۆ لای فەرموودەکـە، پێغەمبـەری خـواﷺ فـەرمووی: ((أبشروا! فإن من يأجوج ومأجوج ألفاً ومنكم رجل)) واتـە:مـوژدە بـۆ ئێـوە! تـۆ سەدو نەوەت و نۆ لە یەئجوج و مـەئجوج بـۆ دۆزەخ ـ خـوا پـەنامان بـدات ـ و تەنها کەسێك لە ئێوە)) ئەمجار خۆشەویستﷺ فەرمووی: ((والذي نفسي بيده إني لأطمع أن تكونوا ربع أهل الجنة)) واتە: سوێند بە ئەو کەسەی گیانی من بە دەستە ئومێدەوارم ئێوە چواریەکی ئەهلی بەهەشت بن)) لێرەدا پێویستە کەمێك راوەستین

چونکە شەست و نۆ ئوممەت پێش ئوممەتی موحەممەد ﷺکەوتوون، چاکترین و باشترینیان ئوممەتی موحەممەدەﷺ.

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و (الترمذي) و (ابن ماجە) لە (سنن)ەکەیاندا و (عبد بن حمید) لە (المنتخب)دا بە سەنەدێکی (حسن)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (بهز ی کوڕی حکیم)ەوە لە باوکییەوە ئەویش لە باپیرییەوە کەوا پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ فەرموویەتی: ((أنتم توفون سبعين أمة أنتم خيرها و أكرمها على الله تبارك و تعالى)) واتە: ئێوە تەواوی حەفتا ئوممەتن کە لە هەموویان باشتر و بەڕێزترن لە لای خوای گەورە)

خودایە... زۆر سوپاسی نیعمەتەکانی تۆ دەکەین..

وممـا زادنـي فخـراً وتيهـا ... وكدت بأخمصي أطأ الثريا

دخولي تحت قولك يا عبادي ... ن صـيرت أحمـد لـي نبيـا

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَمُنُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُل لَّا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُم بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾(الحجرات: ١٧) واتە: ئەوانە بە ئیسلام بوونیان منەت دەکەن بە سەر تۆدا، تۆش پێیان بڵێ: منەت مەکەن بە سەرمدا لە سەر موسڵمان بوونتان، بەڵکو خوا منەت دەکات بە سەرتاندا کە ئێوەی ڕێنمایی کردوە بۆ ئیمان و بڕوا ئەگەر ئێوە لە داوای بڕوا هێناندا ڕاستگۆ بن.))

ئەی برای یەکتاپەرست... ئەی ئەو کەسەی شوێنکەوتەی پێغەمبەری خوایتﷺ.. سەرت بەرز بکەرەوە و زیاتر بڵندی بکەرەوە بۆ ئەوەی لە گەڵ ئەستێرەی جەوزادا ململانێ بکەیت.. هەستە هەموو سەر ڕووی زەوی بهێنە ژێر عابا پیرۆزەکەی خۆشەویستی خواﷺ، با هەموو جیهان گوێبیستی لێدانی دڵت بێت کاتێك بە یادی خواوە لێ دەدا و ئەو دڵەی کە تەنها خوای گەورەی ناسیوە، ئەوە

---

١ ـ أخرجه أحمد (٤٤٧/٤) (٣/٥) وعبد بن حميد (٤٠٩ , ٤١١) والترمذي (٣٠٠١) وقال (حديث حسن) وابن ماجه (٤٢٨٧) (٤٢٨٨) والدارمي (٢٧٦٠) وحسنه الشيخ الألباني في (صحيح سنن الترمذي وابن ماجه) .

چـاك بزانـە کـە تـۆ پیرۆزتـرین مرۆڤـی لـە سـەر رووی زەویـدا بـە هـۆی یەکتاپەرستییەکەتەوە بۆ خـوای زەوی و ئاسمانـەکان، بـە هـۆی باوەڕهێنانـت بـە باشترین مرۆڤی سەر زەوی کە ئەویش (محمدی کوڕی عبدالله) یـە ﷺ... ئـای ئـەوە چ ڕێزێکە! ئای ئەوە چ شەرەفێکە! داوا لە خوا دەکەم ئێمە و ئێوە بگەیەنێتە ئـەو پلەو پایەیەی کـە فـەخر و شـانازی بـە خۆدانـەپاڵ (محمـدی کـوڕی عبـداللهﷺ) وە دەکات.

پێغەمبـەری خـواﷺ دەفەرموێـت: ((وإنـي لأطمـع أن تكونـوا ربـع أهـل الجنـة)) فحمدنا الله وكبرنا، فقال: ((والذي نفسي بيده إني لأطمع أن تكونوا ثلث أهل الجنة)) فحمدنا الله و كبرنا. فقال المصطفى في الثالثة: ((والذي نفسي بيـده إنـي لأطمـع أن تكونـوا شـطر أهـل الجنـة، إن مـثلكم في الأمـم كمثـل الـشعرة البيـضاء في جلـد الثـور الأسود أو كالرقمة في ذراع الحمـار)). واتـە: مـن خوازیـارم ئێـوە چـواریەکی خـەڵکی بەهەشت بن، ئێمەش سوپاس گوزاری خوا بووین و (الله أكبر) مان کرد، پێغەمبـەری خواﷺ فەرمووی: سوێند بەو کەسەی گیانی منی بە دەستە من خوازیـارم سـێیەکی ئەهلی بەهەشت بـن، ئێمـەش سـوپاس گـوزاری خـوا بـووین و (الله أكبر)مـان کـرد، پێغەمبەری خواﷺ لە جاری سێیەمدا فەرمووی: سوێند بەو کەسەی گیانی مـنی بـە دەستە من خوازیارم نیوەی ئەهلی بەهەشت بن، نمونەی ئێوە لە ناو خەڵکیدا وەکو موویەکی سپی وان لە پێستی گایەکی ڕەشدا یـان وەکـو هێڵێکـی سـپی لـە دەسـتی گوێدرێژا)).

دەڵێم: پێغەمبـەری خۆشەویستﷺ ئـەوەی روون کـردەوە کـەوا ئوممەتەکـەی نیوەی ئەهلی بەهەشتن، لە کاتێکدا ئەم ئوممەتە حەفتاهەمین ئوممەتە، بۆ ئـەوەی پلە و پایەی ئوممەتەکەی موحەممەدت ﷺ بۆ دەرکەوێت کە چەند بەرز و بەڕێزە! لـە (صـحيح مـسلم)[1] دا هـاتوە لـە فـەرموودەی (عبـدالله ی کـوڕی عمـرو) ەوە کـەوا پێغەمبەری خواﷺ ڕۆژێك ئـەو ئایەتـەی خـوای گـەورەی خوێنـدەوە لـە سـەر زاری ئیـــبراهیمعليه السلام: ﴿ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ ٱلنَّاسِ فَمَن تَبِعَنِي فَإِنَّهُۥ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٠٢).

﴿فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾(إبراهيم: ٣٦) واتە: ئەی پەروەردگارم! بە راستی ئەو بتانە خەڵکێکی زۆریان سەرلێشێواو و گومڕا کردوە، هەرکەسێك پەیڕەوی لە من کرد و شوێنی ئایینەکەی من کەوت، بێ گومان ئەوە لە شوێنکەوتوانی منە، هەر کەسێکیش سەرپێچی و نافەرمانی کرد، دیارە تۆ بۆ خۆت چاك دەزانی چی ئەکەیت، چونکە بە راستی تۆ زۆر لێبووردەیت، زۆریش میهرەبانی بەرامبەر بە بەندەکانت.))

هەروەها ئەو ئایەتەی خوێندەوە کە لەسەر زاری عیسا﵇ هاتوە: ﴿إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ﴾ (المائدة: ١١٨) واتە: خودایە! ئەگەر تۆ سزایان بدەیت بێ گومانە کە بەندەی خۆتن و کەسیش بۆی نییە هیچ بڵێت، ئەگەر لێشیان ببووریت، ئەوە خۆت چاك دەزانی و بۆ خۆشت دەسەڵاتدار و کارجوانی.)) فرفع يديه، وقال:

((اللهم أمتي أمتي)) وبكى، فقال الله – عز وجل – : يا جبريل، اذهب إلى محمد، وربك أعلم، فسله ما يبكيك؟ فأتاه جبريل – عليه الصلاة والسلام – فسأله؟ فأخبره رسول الله ﷺ بما قال، وهو أعلم، فقال الله: يا جبريل، أذهب إلى محمدفقل: إنا سنرضيك في أمتك ولا نسوءك)).

واتە: بۆیە پێغەمبەری خوا ﷺ هەردوو دەستی بەرز کردەوە و فەرمووی:

((پەروەردگارا.. ئوممەتەکەم ئوممەتەکەم)) ئەمجار دەستی بە گریان کرد، خوای گەورە فەرمووی: ئەی جبریل﵇ برۆ بۆ لای موحەممەد ﷺ – لە کاتێکدا خوا خۆی باشتر دەزانێت – پرسیاری لێ بکە بزانە بۆ دەگری؟ جبریل﵇ هات بۆلای پێغەمبەری خوا ﷺ و پرسیاری لێ کرد؟ پێغەمبەری خوا ﷺ هۆی گریانەکەی پێ راگەیاند، لە کاتێکدا خوای گەورە خۆی باشتر دەزانێت، خوای گەورە فەرمووی: ئەی جبریل برۆ بۆ لای موحەممەد و بڵێ: ئێمە بەرامبەر ئەممەتەکەت رازیت دەکەین و دڵت ناشکێنین)).

بە ڕاستی ئەم ئوممەتە بەرێزترین ئوممەتە و باشترین ئوممەتە و پیرۆزترین ئوممەتە، رەنگە ئێستا کەسێك پرسیار بکات و بڵێت:

ئایە تا ئێستا بەو پیرۆزی و باشییە ماوەتەوە؟ بەڵێ..

تەنانەت لەم قۆناغە بێهێزییەی کە ئێستا ئەم ئوممەتەی پێدا تێدەپەڕێت؟ بەڵێ..

من لەوپەڕی بە ئاگابووندام و باش لە واقیعی ئێستا دەزانم بە فەزڵی خوا، ئەگەر دەتەوێت بە جوانی ڕێز و پیرۆزی ئەم ئوممەتە ببینیت ئەوا تەماشای هەموو ئوممەتەکانی سەر ڕووی زەوی بکە بۆ ئەوەی بە دڵنیاییەوە بزانیت کەوا هیچ ئوممەتێك نییە لە سەر ڕووی زەویدا خوای پەروەردگار بە تاك و تەنهایی بناسن و بیپەرستن تەنها ئوممەتی پێغەمبەری نازدار ﷺ نەبێت.

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿أَفَمَن كَانَ مُؤْمِنًا كَمَن كَانَ فَاسِقًا ۚ لَّا يَسْتَوُونَ﴾(السجدة:١٨) واتە: ئایا ئەو کەسەی بڕوای هێناوە وەك ئەو کەسە وایە کە لە ئیمان دەرچوە! بێ گومان هەرگیز ئەو دوانە چوون یەك نین))

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ﴾ (ص:٢٨) واتە: ئایا دەکرێت ئەوانەی کە باوەڕیان هێناوە و کارە چاکەکانیان کردوە، وەکو بەدکاران و ئاژاوەگێڕان لە زەویدا دابنێین و وەك یەك حسێبیان بۆ بکەین؟ یاخود دەبێ خەڵکانی پارێزکار لە گوناه و تاوان وەکو خەڵکانی خراپکار دابنێین؟)) .

با پێکەوە بگەڕێینەوە بۆ سەرەتای باسەکە: دەڵێم: بۆ ئەوەی بەجوانی سروشتی خراپەکاری ئەو دوو ئوممەتە بناسیت واتە (یەئجوج و مەئجوج)، تکام وایە لە گەڵ مندا بە پەلە ئەو گفتوگۆ قورئانییە جارێکی تر بهێنیتەوە یادی خۆت لە نێوان ئەو پادشا دادپەروەر و باوەڕدار و یەکتاپەرستەدا کە (زولقەرنەین)ە و ئەو ئوممەتە بێهێز و لاوازەی کە بە دەستی (یەئجوج و مەئجوج)ەوە دەیانناڵاند، بە باشی بیر لەو ئایەتەی خوای پەروەردگار بکەرەوە کە دەفەرموێت: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَن ذِي الْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَأَتْلُو عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾ إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِن كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَأَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾﴾(الکهف)) واتە: لە بارەی (زولقەرنەین) یشەوە

پرسیارت لیّ دەکەن، پێیان بڵێ: ئەی موحەممەد ﷺ وا هەندێ لە بەسەر هاتی ئەویشتان بۆ باس ئەکەم.(٨٣) بە ڕاستی ئێمە هێز و دەسەڵاتمان لە زەویدا پێدا، لە هەموو شتێك كە پێویست بوو هۆكار و ئامرازەكەیمان بۆ ڕەخساند.(٨٤) ئەوسا ئەویش هۆیەكانی بە كار هێناو بە دوای مەبەستیدا چوو تا گەیشتە مەبەستی خۆی (٨٥))).

هیچ پێویستمان بەوە نییە بكەوینە دوای ئەو خەیاڵات و ئیسرائیلیانەی دەربارەی (زولقەرنەین) باس كراون لە هەندێ لە كتێبەكانی تەفسیر و مێژوودا، ئەوەی كە قورئان باسی كردوە پڕ پێستی خۆیەتی و پێویستمان بە شتی تر نییە، دڵنیابە ئەگەر خوای گەورە بیزانیبایە هەر شتێكی زیاتر لەوەی كە لە قورئاندا هەیە سوودی بۆ ئیمانداران دەبێت ئەوا باسی دەكرد، بۆیە ئێمەش تەنها باسی ئەوە دەكەین لە قورئاندا هاتوە و ئەوەی لە فەرموودە دروستەكانی پێغەمبەری نازدارﷺدا هاتوە، ئەمەش جێی متمانەی دڵەكانە و پێویستییەكانی لێكۆڵینەوەن لە هەمان كاتدا.

ئایە (زولقەرنەین) كێیە؟

ئەو كابرایەكی پادشای دادپەروەر بوە، (زولقەرنەین) ئەو كەسە نییە هەندێ لە تەفسیرەكان باسیان كردوە گوایە ئەسكەندەری مەقدۆنییە، هەرچەندە بە ئەسكەندەری مەقدونی دەگوترا (زولقەرنەین)، بەڵام لە گەڵ ئەو (زولقەرنەین)ەدا جیاوازە باسی لە قورئانی پیرۆزدا هاتوە، چونكە ئەسكەندەری مەقدونی كابرایەكی میسری بێباوەڕ بوە، بەڵام ئەو (زولقەرنەین)ەی چیرۆكەكەی لە قورئاندا هاتوە پادشایەكی باوەڕداری یەكتاپەرستی دادپەروەر بوە.

الحافظ ابن كثیر دەفەرموێت[1]: ((ئەو (زولقەرنەین)ەی بە ئەسكەندەری مەقدونی میسری ناسراوە لە پاش ئەو (زولقەرنەین)ە بوە كە ناوی لە قورئاندا هاتوە بە ماوەیەكی زۆر، ئەو لە پێش مەسیح بوە بە نزیكەی سێ سەد ساڵ)).

---

١ ـ البداية والنهاية (٩٧/٢) و التفسير ا- الكهف آية (٨٣) .

بۆیە تەنها باسی ئەوە دەکەین کە لە قورئان و فەرموودەدا هاتوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ((وَيَسْأَلُونَكَ)) واتە: بێباوەران پرسیار لە پێغەمبەرﷺ دەکەن ((عَن ذِى ٱلْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ ..)) ئەو وشەی (قل)ەی کە هاتوە پێی دەڵێن (التلقينية) واتە کەسێك باسی شتێك بۆ کەسێکی تر بکات ئەوەش ئەوە دووپات دەکاتەوە ئەو چیرۆکە لە لایەن پێغەمبەرەوە ﷺ نییە بەڵکو ئەوە وەحییە و لەلایەن خوداوەندی گەورەوە هاتوە، پێغەمبەرمان ﷺ تەنها ئەو سرووشەی گواستوەتەوە بۆ ئوممەتەکەی، بەڵکو بۆ هەموو مرۆڤایەتی لە لایەن خوای گەورەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلْ سَأَتْلُوا۟ عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْرًا﴾ وشەی (مِنْ) لێرەدا هاتوە پێی دەڵێن (التبعيضية) واتە: پێغەمبەری خواﷺ هەموو باس و وردەکارییەکانی دەربارەی(زولقەرنەین)باس نەکردوە، مەبەستەکە لەوەدا نییە کەوا ئێمە ناو و شێوەی بزانین، ئەمە بە هیچ شێوەیەك مەبەستی قورئان نییە بەڵکو مەبەست ئەوەیە ئێمە دەرس و عیبرەت و ئامۆژگاری لێ وەرگرین، لەو گفتوگۆ ناسکەدا و لەو چیرۆکە ڕاستەقینانەدا، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيَسْـَٔلُونَكَ عَن ذِى ٱلْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَأَتْلُوا۟ عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾ إِنَّا مَكَّنَّا لَهُۥ فِى ٱلْأَرْضِ وَءَاتَيْنَٰهُ مِن كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَأَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾﴾(الكهف).

لێرەدا لە گەڵ ئەو وتەیەی خوای گەورەدا رادەوەستین: ((إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ)) گومانی تێدا نییە کە هێز و دەسەڵات و فەرمانرەوایی تەنها بە دەستی خوای گەورەیە، هیچ فەرمانرەوایەك دانانرێت و هیچ فەرمانرەوایەك لانادرێت و هیچ وڵاتێك بە دەستەڵات نابێت و هیچ وڵاتێك لە ناو ناچێت ئیللا بە فەرمانی خوای گەورە و پادشای پادشاکان نەبێت و بە دەستی دادوەرترین دادوەران نەبێت، وا مەزانە کاتێك فەرمانرەوایەك لە سەردەمێکدا دەردەکەوێت دوور لە قەدەری خوای گەورە پەیدا بوە، رەنگە فەرمانرەوایەك دەسەڵات بگریتە دەست نەك لە بەر خودی خۆی یان توانای خۆی بەڵکو لە بەر قەدەرێك خوای گەورە خۆی دەیەوێت.

بە جوانی تەماشای ئەو بنەمایە بکە کە دەبێتە بنەمای ئیمان و دەبێت لە دڵەکاندا بچەسپێن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ قُلِ ٱللَّهُمَّ مَٰلِكَ ٱلْمُلْكِ تُؤْتِى

ٱلْمُلْكَ مَن تَشَآءُ وَتَنزِعُ ٱلْمُلْكَ مِمَّن تَشَآءُ وَتُعِزُّ مَن تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَآءُ بِيَدِكَ ٱلْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ (آل عمران: ٢٦) ((واتـە: بڵـێ: خوایـە! ئـەی خـاوەن هێـز و دەسەڵات! هەرکەسێك خۆت بتەوێ دەسـەڵات و مـوڵکی پـێ ئـەدەی، هەرکەسـیش خۆت بتەوێ دەسەڵات و حکومەتی لە دەسـتێنی " دەسـەڵاتداری بـێ سـنوور و بـێ مەودا هەر ئەتۆی " هەر کەسیش خۆت بتەوێ باڵادەست و ڕێـزداری ئەکـەی و هـەر کەسیش خـۆت بتـەوێ زەلیـل و سـووکی ئەکـەی، گـشت خێـر و چـاکەیەك هـەر بـە دەستی خۆتە بە ڕاستی تۆ بە سەر هەموو شتێکدا بە توانا و دەسەڵاتداری.))

دەبێت ئەم بیروباوەڕە لە دڵەکانماندا بچەسپێت، هیچ شتێك لەم گەردوونەدا ڕوو نـادات ئـیللا بـە تەقـدیر و حیکمـەتی خـوای گـەورە نـەبێت، ئەگـەر ئێمـە ئـەو حیکمەتانەمان لـە دەسـت دەرچـوو و درکمـان پێیـان نـەکرد ئـەوا لـە دادوەرتـرینی داوەران بـزر نابێـت، خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَٰهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾﴾سورة القمر) واتە: بە ڕاستی ئێمە هەموو شتێکمان بە ئەندازەیەکی دیـاریکراو درووست کردوە.)

خوای گەورە هێـز و دەسـەڵات دەبەخـشێتە(زولقەرنـەین): ﴿إِنَّا مَكَّنَّا لَهُۥ فِى ٱلْأَرْضِ وَءَاتَيْنَٰهُ مِن كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا﴾(الکهف: ٨٤)خوای گەورەهەموو هۆکارەکانی سـەرکەوتن و هێز و ڕزگارکردن و دەسەڵاتی دابوویە: ﴿فَأَتْبَعَ سَبَبًا﴾ واتە: ئەم پادشا دادپـەروەر و یەکتاپەرستە هۆکارەکـانی هێـز و دەسـەڵات و سـەرکەوتنی بـە کـار هێنـا، هـەرگیز کەمتەرخەمی لە هۆکارەکان نەکرد و فەرامۆشی نەکردن، خوای گەورە هۆکارەکـانی پێبەخشیبوو ئەویش پاراستنی و ڕێزی لێگـرتن و بـە کـاری هێنـا، لـە دونیـادا و لـە واقیعی کار و کردەوەکاندا جیێ بە جێـی کـرد، کردبوویـە بەرنامـەی ژیـان، بۆیـە بـە دەست گرتنی بە هۆکارەکانەوە بوونە هۆی سەرکەوتن و دەسەڵاتی لە سەر زەویدا.

من لێرەدا ناتوانم لە گەڵ هەموو وشەیەکی چیرۆکەکەدا ڕابوەستم، چـونکە ئـەوە کاتێکی زۆری دەوێت، بەڵام ئەو چیرۆکە کورت دەکەمەوە و دەڵێم: قورئـانی پـیرۆز

باسی سێ گەشت لە گەشتەکانی (زولقەرنەین)مان بۆ دەکات:

گەشتی یەکەم: بەرەو رۆژئاوا رۆیشت، ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ ٱلشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِى عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِندَهَا قَوْمًا ۗ قُلْنَا يَـٰذَا ٱلْقَرْنَيْنِ إِمَّآ أَن تُعَذِّبَ وَإِمَّآ أَن تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا﴾ (الكهف:٨٦) واتە: خۆی و لەشکرەکەی کەوتنە رێ تا گەیشتنە ناوچەکانی خۆر ئاوا، وا هاتە بەرچاوی خۆر لە گۆم و کانیاوێکی رەش و لیلدا ئاوا ئەبێت هەر لەوێیشدا گەلێکی دڵرەق و بتپەرست و خوانەناسی دی، وتمان: ئەی زولقەرنەین! دەتوانی سزایان بدەی، ئەگەر بەردەوام بن لە سەر کوفری خۆیان دەشتوانی رێگایەکی چاکیان بۆ هەڵبژێریت بانگیان کەیت بۆ لای ئایینی خوا و چاکەیان لە گەڵ بکەیت.))

گەشتی دووەم: بەرەو رۆژهەڵات رۆیشت، تاکو گەیشتە رۆژهەڵات.﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ ٱلشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَل لَّهُم مِّن دُونِهَا سِتْرًا ﴾ (الكهف: ٩٠) واتە: تا گەیشتە ناوچەکانی خۆرهەڵات، دیتی خۆر لە پێش چاویدا بە سەر هۆزێکدا هەڵدێت کە هیچ پەناگا و داپۆشەرێکمان لەو نەداونەتێ، واتە: هیچ جل و بەرگ و فەرش و رایەخێکیان نەبوو، لە دەشتێکی کاکی بە کاکیدا دەژیان و نە دار و نەدرەخت و نە شاخ و کێوی تێدا نەبوو، تەنانەت بە کەڵکی بینا و باڵەخانە نەدەهات)).

گەشتی سێیەم: ئەو گەشتەیە کە پەیوەندی بە باسکەمانەوە هەیە ئەویش باسی (یەئجوج و مەئجوج) ە کە ئەویش لە باکوور بوو، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ ٱلسَّدَّيْنِ ﴾ الكهف:٩٣) واتە:لە نێوان دوو چیای گەورە و مەزندا.

لێرەدا دەڵێم: هیچ کەسێك ناتوانێت بە تەواوی جێگای ئەو دوو چیایە دیاری بکـــــــــات ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ ٱلسَّدَّيْنِ وَجَدَ مِن دُونِهِمَا قَوْمًا لَّا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴾(الكهف:٩٣) واتە: تا گەیشتە نێوان دووکێوی گەورە، لە خوارووی دوو کێوەکەدا خەڵکانێکی دیت بێجگە لە دوو دەستەکەی تر لەوانە بوو لە هیچ قسەیەك

تێنەگەن، واتە: خەڵکێکی زماننەزان و کەودەن و دوور لە شارستانییەت بوون، چونکە لە ناوچەیەکی شاخاوی و دوور لە ئاوەدانیدا بوون، ئەو خەڵکە بە دەست دوژمنێکی سەرسەخت بە ناوی (یەئجوج و مەئجوج)ەوە گیرۆدە ببوون، بۆیە کاتێ دەسەڵاتەکەی زولقەرنەین یان دیت، خێرا پەنایان بۆ برد.))

لە نێوان ئەو دوو چیایەدا کۆمەڵە خەڵکێکی بینی لە زمانەکەی زولقەرنەین و هاوەڵانی تێنەدەگەیشتن، نەیاندەتوانی خۆیان لە فیتنە و زیانی یەئجوج و مەئجوج بپارێزن. بۆ؟ بە جوانی بیر لە قسەکانیان بکەرەوە کە بە زولقەرنەینیان گوت، بەو پادشا دادپەروەر و فریادرەسە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قَالُواْ يَٰذَا ٱلْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي ٱلْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰٓ أَن تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا﴾(الكهف: ٩٤) واتە: وتیان: ئەی زولقەرنەین! بە راستی یەئجوج ومەئجوج لەم وڵاتەدا بەدفەڕوو خراپەکارن،بەڵێ.. ئەمانە لە نەژاددا هەر ئادەمیزادن بەڵام سیمایان تێکەو لێکەیە، هی وایان هەیە کورتە باڵایە، هەیانە باڵابەرزە گەلێکی تاڵانکەرو دز و پیاوکوژن، هەرچییان بەر پەلکەوێ ئەیخۆن. ئاخۆ ئەگونجێ ئێمە باج و خەرجی و دیارییەکت بۆ کۆبکەینەوە، کە لە نێوان ئێمەو ئەواندا بەربەستێك دروست بکەیت، تا ئەوان نەتوانن شاڵاومان بۆ بێنن.)) واتە: پارەیەکت بۆ دیاری دەکەین بەئەندازەی ئەوەی خۆت دەتەوێت، چەندێك خۆت ویستت لە سەر بێت ﴿عَلَىٰٓ أَن تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا﴾تاوەکو ئەو کۆمەڵە خراپەکار ستەممان لێ نەکەن، کاتێ ئەو کۆمەڵە بێدەستەڵات و بێهێزە پێشنیاری پارەیان بۆ زولقەرنەین کرد بۆ ئەوەی لە نێوان ئەوان و یەئجوج و مەئجوج ی خراپەکاردا بەربەستێك دروست بکات، زولقەرنەینی پادشای دادپەروەر وەڵامی ئەوانی دایەوەو فەرمووی: ﴿قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ﴾ (الكهف: ٩٥)) واتە: ئەوەی کە خوای گەورە پێ بەخشیوم لە هۆکارەکانی هێز و دەسەڵات لەوەی ئێوە چاکترە، هەروەها لەو پێشنیارەی ئێوە باشترە لە سەروەت و سامان، بەڵام زولقەرنەین کابرایەکی بلیمەت و پێشەوایەکی دانا بوو، ویستی کارێك بۆ ئەوانە بدۆزێتەوە و بیانکاتە هێزێکی خاوەن وزە و

بەرهەم بۆیە زولقەرنەین بەوانی گوت: ﴿فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا﴾(الكهف: ٩٥) واتە: بەڵکو ئێوە بە هێزی بازووی خۆتان یارمەتیم بدەن، ئەوسا لە نێوان ئێوە و یەئجوج و مەئجوج دا بەربەستێکی ئەستوور دروست دەکەم.)) بە زمانی سەردەم بە ئەوانی گوت: پلانی ئەندازیاری، ئەندازیاری بیناسازی و دروستکردن، ئەم پرۆژە گەورە و مەزنە من تەواوی دەکەم، من ئەرکی ئەو کارە دەگرمە ئەستۆی خۆم، بەڵام هێز و بازووی ئێوەم دەوێ ﴿فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ﴾ واتە: بە هێز و بازووی خۆتان و دەستی کار یارمەتیم بدەن ﴿أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا﴾قۆناغی یەکەم لەو پرۆژە مەزن و گەورەیە دەستی پێ کرد، چی فەرمووی؟ فەرمووی: ﴿ءَاتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ﴾واتە: پارچە و وردەی ئاسن، داوای کرد لەو کۆمەڵە خەڵکە کە پارچە ئاسنی زۆری بۆ ئامادە بکەن، ئەوانیش کۆمەڵە ئاسنێکی زۆریان بۆ ئامادە کرد، پاشان فەرمانی پێ کردن ئەو پارچە ئاسنانە بخەنە نێوان ئەو دوو بەربەستەوە، نێوان ئەو دوو چیا مەزنەوە ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انفُخُوا۟﴾ واتە: ئاسنەکان لە گەڵ لوتکەی دوو چیاکەدا یەکسان بوون، یان لە گەڵ لوتکەی ئەو دوو بەربەستە، ئەمە قۆناغی یەکەم بوو.

قۆناغی دووەم: فەرمانی پێ کردن لە ژێر ئەو ئاسنەدا ئاگر هەڵکەن، بە جوانی بیهێنە بیری خۆت و بەرچاوی خۆت قەبارەی ئەو ئاگرە گەورەیە لە ژێر ئەو هەموو تەنە ئاسنە تاکو لە نێوان ئەو دوو چیایەدا بتوێتەوە، ئاسنەکە توایەوە ! !

ئەمجار قۆناغی سێیەم دەستی پێکرد: لە قۆناغەکانی ئەو پرۆژە مەزنە، فەرمانی پێ کردن مسی تەواوەی بۆ بهێنن، پاشان فەرمانی کردن مسە تواوەکە بکەنە سەر ئاسنەکەدا، ئەو مسە لە گەڵ ئاسنەکەدا تێکەڵ بوو، بوە بەربەستێکی توندی ئەستوور، ئەمە بەڵگەیە کەوا زولقەرنەین پێش ئەندازیاری سەردەم کەوتوە، پێش زانایانی و ئەندازیارانی ئەم سەردەمە کەوتوە لە بەکارهێنانی ئاسن لە گەڵ مسدا بە مەبەستی زیادبوونی هێز و توندی و قایمی، ئەو بەربەستەی لە نێو ئەو

خەڵکە لاوازە و یەئجوج و مەئجوجی خراپەکاردا دروست کرد ﴿ءَاتُونِي زُبَرَ ٱلۡحَدِيدِۖ حَتَّىٰٓ إِذَا سَاوَىٰ بَيۡنَ ٱلصَّدَفَيۡنِ قَالَ ٱنفُخُواْۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَعَلَهُۥ نَارٗا قَالَ ءَاتُونِيٓ أُفۡرِغۡ عَلَيۡهِ قِطۡرٗا﴾ (الكهف: ٩٦) واتە: مسی تواوە، بیر بکەرەوە پاش ئەوە چی ڕوودەدات؟ جارێکی تر یەئجوج و مەئجوج دەرکەوتن و ویستیان دیسان وەکو جارانی پێشوو دەرچن بۆ ئەوەی هێرش بەرنە سەر ئەو میللەتانەدا، بۆیە ئەو بەربەستەیان هاتە پێش کە بوەتە هۆی ئەوەی نەگەنە ئامانج و مەبەستیان!! بیر لەو ئایەتە بکەرەوە: ﴿فَمَا ٱسۡطَٰعُوٓاْ أَن يَظۡهَرُوهُ وَمَا ٱسۡتَطَٰعُواْ لَهُۥ نَقۡبٗا﴾ (الكهف: ٩٧) واتە: ئیتر گێرەشێوینە (مفسد) ـەکان نەیانتوانی سەرکەونە سەری لە بەر ئەستووری و بەرزی، نەشیانتوانی لە خوارەوە کونی کەن لە بەر قایمی و مەحکەمی.))

ئەو ئایەتە کە دەفەرموێت: ﴿فَمَا ٱسۡطَٰعُوٓاْ﴾پیتی (تاء)ەکەی هەڵگیراوە و نەماوە، پاشان ئەو پیتی(تاء)ە لە وشەی دووەمدا بە دیار کەوتووە کە ئەویش: ﴿فَمَا ٱسۡطَٰعُوٓاْ﴾ تەماشای خۆشی و جوانی و ڕەوانبێژی قورئان بکە، تەماشای ئەو دڵخۆشیە بکە کاتێ کەسێك بە دیقەت و سەلیقەوە قورئان دەخوێنێتەوە، ئەو پیتی (تاء)ە لە وشەی یەکەمدا بۆ هەڵگیراوە و نەماوە؟ زانایانی زمانەوانی دەڵێن: ئەو (تاء)ە (تائی سووك)ی پێ دەڵێن (تاء الخفة)، ئەو (تاء)ە هەڵگیراوە لە بەر (التخفيف) واتە سووکی سەر زمان، لە بەر ئەوە لە گەڵ ئەو گفتوگۆ قورئانییەدا ڕێك بکەوێت، چونکە سەرکەوتن بە سەر ئەو بەربەستەدا پێویستی بە سووکی هەیە، تۆ وا هەست دەکەیت کاتێ ئەو وشەیە دەخوێنیتەوە، چاوەکانت یەئجوج و مەئجوج دەبینن و ئەوان خەریکن و دەیانەوێت لە بەربەستەکە بپەڕنەوە و بچنە ئەو دیوە بەلام هەموو جارێك شکست دەهێنن، ﴿فَمَا ٱسۡطَٰعُوٓاْ أَن يَظۡهَرُوهُ وَمَا ٱسۡتَطَٰعُواْ لَهُۥ نَقۡبٗا﴾ (الكهف: ٩٧) بەلام لە وشەی دووەمدا پیتی (تاء)ەکە دەرکەوتوە و پێی دەڵێن: (تاء الثقل) واتە تائی قورس یان (تاء التشديد)، چونکە کون کردن و شکاندنی بەربەستەکە پێویستی بە ئامێر و پێویستی بە پیاو و تێکۆشان و کات و

ئارامگرتن و ماندوو بوونە، لە وشەی دووەمدا پیتی (تاء)ەکە هاتوە و بە دیار کەوتوە، چونکە دەگونجێت لە گەڵ ئەو کونکردنەی کە پێویستی بە تێکۆشان و کاتە، لە وشەی یەکەمدا پیتی (تاء)ەکە نەماوە و هەڵگیراوە چونکە چوونە سەر بەربەستەکە و بازدان بە سەریدا پێویستی بە سووکی هەیە، بەڵام لە گەڵ ئەوەشدا لە هەردوو کاتەکەدا شکستیان دەهێنا، تاکو خوای گەورە خۆی ئیزنیان پێ دەدا و دەردەچن.

کاتێ زولقەرنەین ئەو بەربەستە بەهێزەی بینی کە یەئجوج و مەئجوج نەیانتوانی لێی بپەڕنەوە و نەشیانتوانی کونی بکەن ڕاستێتی ئەو باوەڕە بەرزەی سەلماند ﴿قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّي﴾، واتە: زولقەرنەین وتی: ئەم دەسەڵات و بەر بەستە ڕەحمەت و میهرەبانییەك بوو لە لایەن پەروەردگارمەوە پێی بەخشیوم، ئەگینا ئەو کارە لە توانای مندا نییە)).

تەماشای سەرکردەی بەهێز و بە توانا بکە کە هەموو وزەکانی بە شێوەیەکی جوان بە کاری هێناوە، ئەمەش ڕەوشت و ئاکاری سەرکردەی سەرکەوتوە، هەموو وزەکانی لە شوێنی خۆیدا تەرخان کردوە، ئای..ئەم ئوممەتە ئێستا چەند پێویستی بەو جۆرە تێگەیشتنەیە!! لە هەر کەسێکدا هەبێت سەرکردایەتی دەکات و لە هەر جێگایەکدا بێت، لە هەر بەرپرسیارییەتێك ببێت، وزەکان لەم ئوممەتەدا چەندە زۆرن! ئەو لاو و گەنجانە چەند مەزنن کە دەیانەوێت تێبکۆشن بە هەموو تواناکانیانەوە،بەڵام پرسیار دەکات: چۆن ئەو خزمەتە بکەم؟ ڕێگاکە لە کوێیە؟ لەم کاتەدا ئەم ئوممەتە چەند پێویستی بەو ڕەوشت و ئاکارەی سەرکردە سەرکەوتوە هەیە! لە هەموو بوارێك لە بوارەکانی ژیان! لە هەموو جێگایەك لە جێگاکانی بەرپرسیارییەتی، ئەو سەرکردە سەرکەوتوە هەرگیز مەغرور و لەخۆبایی نەبوو، سەرکەوتن و دەسەڵاتەکەی لە خشتەی نەبرد بەڵکو گوتی:﴿قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّي﴾بە پێچەوانەی ئەوەوە ئەگەر بە بیرتدا دێت کە قارون چی گوت؟ گوتی: ﴿إِنَّمَا أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِيٓ﴾(القصص: ٧٨) واتە: قارون گوتی: ئەو ماڵ و

سامانه كه من هه‌مه، هه‌مووی به هۆی زانیاری و زانستی خۆمه‌وه پێم دراوه، واته هه‌ر خۆم شایسته‌ی ئه‌وه‌م)) به‌لاّم ئه‌م پیاوه بیروباوه‌ری یه‌كتاپه‌رستی ئاشكرا ده‌كات له هه‌زاران ساڵه‌وه كه‌وا ئه‌و به‌ربه‌سته ته‌نها به فه‌رمانی خوا دروست كراوه، دڵنیابن كه‌وا زه‌وی ده‌یكوتی به‌سه‌ریه‌كدا بۆ ئه‌وه‌ی یه‌ئجوج و مه‌ئجوج ده‌رچن له كاتێكدا كه خوای گه‌وره ویستی له سه‌ر بێت.

زولقه‌رنه‌ین گوتی: ﴿فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ رَبِّى جَعَلَهُۥ دَكَّآءَ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّى حَقًّا﴾ (الكهف: ٩٨) واته: ئینجا هه‌ركاتێ به‌ڵێنی به‌ره‌ڵلاّبوونیان له لایه‌ن په‌روه‌ردگارمه‌وه به جێ گه‌یشت كه كاتی نزیك بوونه‌وه‌ی رۆژی قیامه‌ته ئه‌و به‌ربه‌سته وێران ئه‌كات و ئه‌یكوتێ به سه‌ریه‌كاو وردوخاشی ده‌كا، خۆ بێ گومانیشه به‌ڵێنی په‌روه‌ردگاری من راست و دروسته و هه‌ر وه‌دی دێ)) ئه‌مه‌شه هێزی باوه‌ڕی ئه‌و كابرایه نیشان ده‌دات، به ده‌رچوونی یه‌ئجوج و مه‌ئجوج وه‌كو نیشانه‌یه‌ك له نیشانه‌كانی رۆژی قیامه‌ت، هه‌روه‌ها وه‌كو روداوێك له روداوه‌كانی قیامه‌ت.

خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت: ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٍ يَنسِلُونَ﴾(الأنبياء: ٩٦) واته: دونیاش به‌رده‌وام ده‌بێت تا ئه‌و كاته‌ی ده‌رگا ــ به‌ربه‌سته‌كه‌ی (زولقه‌رنه‌ین) ــ له تیره‌ی (یه‌ئجوج و مه‌ئجوج) ئه‌كرێته‌وه و بلاّو ئه‌بنه‌وه، كه ئه‌وه‌ش نیشانه‌ی نزیكبوونه‌وه‌ی كۆتای دونیایه، ئه‌وانیش له هه‌موو به‌رزایی و كون و كه‌لێنێكه‌وه به پرتاو داده‌په‌ڕن و ده‌رده‌چن، واته: یه‌ئجوج و مه‌ئجوج له هه‌موو ده‌رگا و رێگایه‌كه‌وه دێنه ده‌ره‌وه بۆ فه‌ساد و گێره شێوێنی)).

چۆن ده‌رده‌چن؟ پێغه‌مبه‌ری ئه‌كره‌م ﷺ وه‌سفی ده‌رچونی ئه‌و میلله‌ته به شێوه‌یه‌كی ورد و جوانه‌وه باس ده‌كات، به‌ربه‌سته‌كه هه‌یه و مه‌وجوده، یه‌كه‌م كه‌لێنێك له‌و به‌ربه‌سته كرایه‌وه له سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ بوو، ئایا چی به‌ڵگه‌یه‌ك له سه‌ر ئه‌وه هه‌یه؟

به‌ڵگه له سه‌ر ئه‌و قسه‌یه ئه‌و فه‌رمووده‌یه‌یه كه ئیمامی(بوخاری و موسلیم)[1]

١ ــ أخرجه البخاري (٣٣٤٦) و مسلم (٢٨٨٠) .

ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی دایکی ئیمانداراننەوە (زەینەب ی کچی جەحش) دەفەرموێت: ((دخل عليها النبي ﷺ فزعاً — وفي رواية: أستيقظ النبي من النوم محمراً وجهه يقول: ((لا اله الا الله، ويل للعرب من شر قد أقترب، فتح اليوم من ردم يأجوج و مأجوج مثل هذه)) و حلّق بأصبعه الإبهام والتي تليها، قالت زينب: يا رسول الله ﷺ، أنهلك وفينا الصالحون؟ قال: نعم إذا كثر الخبث)) . واتە: پێغەمبەری خواﷺ هاتە ژوورەوە وەکو کەسێکی راچڵەکاو وابوو — لە ریوایەتێکی تردا هاتوە: پێغەمبەری خواﷺ لە خەو هەستا و رووخساری سوور ببوەوە و دەیفەرموو: ((لا اله الا الله، تیاچون و فەوتان بۆ عەرەب لە خراپەی رۆژێك کە نزیك بوەتەوە لێیان، ئەمڕۆ لە بەربەستەکەی یەئجوج و مەئجوج بە ئەندازەی ئەمە کرایەوە)) پێغەمبەری خواﷺ بە هەردوو پەنجەی شایەتمان و ئەویتر ئەڵقەیەکی دروست کرد — جوان بیر بکەرەوە ئەو بازنەیە یان ئەو ئەڵقەیە، ئەوە ئەندازەی ئەو کونەیە کە یەئجوج و مەئجوج لە بەربەستەکە کردوویانەتەوە لە سەردەمی پێغەمبەردا ﷺ — زەینەب فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ، ئایا بە هەلاکەتدا دەچین لە کاتێکدا پیاوچاکانمان تێدایە؟ فەرمووی: بەڵێ، ئەگەر خراپە زۆر بوون)).

من لێرەدا دەڵێم: بە راستی خراپە و خراپەکاران زۆر بوونە ! !

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و الترمذي و ابن ماجه لە (سنن)ەکەیاندا و ابن حبان لە (صحيح)ەکەیدا و جگە لەوان[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (ابو هريره)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن يأجوج و مأجوج ليحفرون السد كل يوم، حتى إذا كادوا يرون شعاع الشمس، قال الذي عليهم: ارجعوا فستحفرونه غداً، فيعودون إليه كأشد ما كان، حتى إذا بلغت مدتهم، وأراد الله — عز وجل — أن يبعثهم إلى الناس حفروا حتى إذا كادوا يرون شعاع الشمس قال الذي عليهم: ارجعوا، فستحفرونه غداً إن شاء الله، و يستثني، فيعودون إليه وهو كهيئته حين تركوه)) واتە: هەموو رۆژێك یەئجوج و مەئجوج لە بەربەستەکە چاڵ دەکەن،

---

١ — أخرجه أحمد (٢/ ٥١٠ — ٥١١) والترمذي (٣١٥٣) وقال : (حسن غريب) وابن ماجه (٤٠٨٠) والحاكم (٤/٤٨٨) وصححه ووافقه الذهبي وابن حبان (٦٨٢٩) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (١٧٣٥) .

تاکو خەریکە تیشکی ڕۆژ ببینن، لەو کاتەدا ئەو کەسەی کە بە سەریانەوەیە دەڵێت: بگەڕێنەوە سبەینێ چاڵەکە تەواو دەکەن، کە سبەینێ دەگەڕێنەوە دەبینن لە جاران سەختترە، تا ئەو ڕۆژەی کە وادەی دەرچوونیان دێت و خوای گەورە دەیەوێت ڕەوانەیان بکات بۆ خەڵکی چاڵ دەکەن تا خەریکە تیشکی ڕۆژ ببینن ئەو کەسەی کە بە سەریانەوەیە دەڵێت: بگەڕێنەوە، بۆ سبەینێ چاڵەکە تەواو دەکەن انشاء الله، لێرەدا انشاء الله دەڵێت، بۆ سبەینێ کە دەگەڕێنەوە دەبینن وەکو ئەو کاتەیە کە جێیان هێشتبوو)).

واتە: خوای گەورە ئەو جێگەیە چاڵیان کردبوو ناگێڕێتەوە وەکو جاری پێشوو، بەڵکو دەبینن هەروەکو ئەو کاتەیە کە جێیان هێشتبوو، دەست دەکەن بە چاڵکردنی و ئەمجار دەردەچن و لە هەموو کون و کەلێنێکەوە بە پرتاو دادەپەڕن.

لە ریوایەتەکەی (النواس ی کوڕی سمعان) کە لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە: ((وَيَبْعَثُ اللَّهُ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ،فَيَمُرُّ أَوَائِلُهُمْ عَلَى بُحَيْرَةِ طَبَرِيَّةَ، فَيَشْرَبُونَ مَا فِيهَا، وَيَمُرُّ آخِرُهُمْ، فَيَقُولُونَ: لَقَدْ كَانَ بِهَذِهِ مَرَّةً مَاءٌ)) واتە: خوای گەورە یەئجوج و مەئجوج ڕەوانە دەکات لە هەموو کەلێنێکەوە بە پرتاو دەردەچن، سەرەتاکەیان بە سەر دەریاچەی (الطبرية) دا تێدەپەڕێت، ئەوەی تێیدایە دەیخۆنەوە، کاتێ کە کۆتاییەکەیان تێدەپەڕێت دەڵێن: جاران لێرەدا ئاو هەبوە))

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ ریوایەتەکەی (أحمد و الترمذي) کە لە پێشدا باسمان کرد، پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((وَيَخْرُجُونَ عَلَى النَّاسِ، فَيُنَشِّفُونَ الْمِيَاهَ، وَيَتَحَصَّنَ النَّاسُ مِنْهُمْ فِي حُصُونِهِمْ، فَيَرْمُونَ بِسِهَامِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ، فَتَرْجِعُ وَعَلَيْهَا كَهَيْئَةِ الدَّمِ، فَيَقُولُونَ: قَهَرْنَا أَهْلَ الْأَرْضِ وَعَلَوْنَا أَهْلَ السَّمَاءِ))!! واتە: یەئجووج و مەئجووج بە سەر خەڵکدا دەردەچن ئاوەکان وشك دەکەن و خەڵکیش لە ناو قەڵاکانیان خۆیان دەشارنەوە لێیان، ئەوانیش تیرەکانیان بەرەو ئاسمان دەهاوێژن تیرەکانیان بە سووری دەگەڕێتەوە بۆیان وەکو خوێناوی بووبێ،

---

١ ـ أخرجه مسلم(٢٩٣٧).

ئەوانیش دەڵێن: زاڵ بووین بە سەر ئەهلی زەویدا و سەرکەوتین بە سەر ئەهلی ئاسمانیشدا)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە (أحمد) و خاوەنی (سنن)ەکان باسیان کردوە: ((ویفر الناس منهم)) واتە: خەڵکی لە دەستیان هەڵدێن)) لە ڕیوایەتێکی تردا ((وَيَتَحَصَّنَ النَّاسُ مِنْهُمْ فِي حُصُونِهِمْ)) واتە: خەڵکی لە قەڵاکانیاندا خۆیان دەشارنەوە و خۆیان قایم دەکەن)) هیچ کەسێك ناتوانێت بەرنگاریان ببێتەوە و لە گەڵیاندا بجەنگێت، تەنانەت پێغەمبەرعیسا ﷺ، خوای گەورە بە پێغەمبەرەکەی(عیسا) ﷺ دەفەرموێت: ((إِنِّي قَدْ أَخْرَجْتُ عِبَادًا لِي لا يَدَانِ لأحد بِقِتَالِهِمْ فَحَرِزْ عِبَادِي إِلَى الطُّورِ))[1] بۆیە پێغەمبەرعیسا ﷺ و ئەوانەی کە لە گەڵیدان لە یەکتاپەرستان و خواپەرستان پەنا دەبەنە بەر کێوی (طور)، خەڵکی ڕێگاو بانەکان بۆ یەئجوج و مەئجوج بە جێ دەهێڵن:﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتۡ يَأۡجُوجُ وَمَأۡجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٖ يَنسِلُونَ ﴾(الأنبياء: ٩٦) واتە: لە زەویدا بڵاو دەبنەوە.

بیر بکەرەوە چییان گوت؟ تەماشای خراپەکاری و کوفری ئەوان بکە، دەڵێن: هەروەکو لە ڕیوایەتەکەی (مسلم) دا هاتوە: ((لَقَدْ قَتَلْنَا مَنْ فِي الْأَرْضِ هَلُمَّ فَلْنَقْتُلْ مَنْ فِي السَّمَاءِ)) واتە: ئەوانەی لە سەر زەویدان کوشتمان هەستن با بچین ئەوانەی ئەهلی ئاسمان بکوژین)) پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ دەفەرموێت: ((فَيَرْمُونَ بِنُشَّابِهِمْ)) واتە: تیر و ڕمەکانیان بەرەو ئاسمان دەهاوێژن، هەر وەکو ئەوەی لە گەڵ ئەهلی ئاسماندا بجەنگن، ((فَيَرُدُّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ نُشَّابَهُمْ مَخْضُوبَةً دَمًا))[2] بۆ ئەوەی فیتنە و تاقیکردنەوەکەیان زیاتر و زۆرتر بێت، واتە: تیری خوێناوییان بۆ دادەبەزێتەوە، بۆیە ئەوانیش وا دەزانن و وای بۆ دەچن کە ئەهلی ئاسمانیان کوشتوە، هەروەکو چۆن ئەهلی زەوییان کوشت، بۆیە لەو کاتەدا ئەو قسە پیس و خراپ و چەپەڵە دەڵێن: ((قَهَرْنَا مَنْ فِي الْأَرْضِ وَعَلَوْنَا مَنْ فِي السَّمَاءِ)) واتە: سەرکەوتین بە سەر

---

١ ـ هذا لفظ (مسلم).

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٩٣٧/١١١)

ئەهلی زەویدا و زاڵ بوین بە سەر ئەهلی ئاسماندا)) ولا حول ولا قوة الا بالله.

بە ڕاستی فیتنەیە.. بەڵام ئایا چارەسەر چییە؟ چ کارێك دەبێ بکرێت؟ ((فَيَرْغَبُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ)) واتە: لە یەکتاپەرستان لە ڕۆڵەی کۆمەڵی ڕزگار بوو لە ئوممەتی گەورەی گشت پێغەمبەران، بۆیە عیسا﵇ و یەکتاپەرستانی ئوممەتی محمدﷺ پێکەوە لە خوای باڵا دەست دەپاڕێنەوە، بۆ ئەوەی خوای گەورە زەوی لە خراپەی یەئجوج و مەئجوج پاك بکاتەوە، لەو فیتنە تاریك و شەوەزەنگە، لەو کاتەدا خوای پەروەدگار وڵامی داواکەی عیسا﵇ و یەکتاپەرستان دەداتەوە ((فَيُرْسِلُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ النَّغَفَ فِي رِقَابِهِمْ)) واتە: خوای گەورە (النغف) بۆ یەئجوج و مەئجوج دەنێرێت، مانای (النغف) چییە؟ کرمێکی بچووکە لە لووتی حوشترەوە دەردەچێت، ئەی خودایە..! ئایا ئەوان نەیانگوت: ئەهلی زەویمان بەزاند و زاڵ بووین بە سەر ئەهلی ئاسماندا، بەڵام تەماشاکە خوای گەورە بە چی شتێك بە هەلاکەتیاندا دەبات: ((فَيُصْبِحُونَ فَرْسَى)) واتە: هەموویان دەکوژرێن و دەفەوتێت))، ((كَمَوْتِ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ)) واتە: هەروەکو مردنی تەنها نەفسێك)) پاکی و بێگەردی بۆ پادشای پادشاکان: ﴿إِنَّمَآ أَمْرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيْـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ﴾(یس: ٨٢) واتە: بەڕاستی هەرکاتێ ویستی شتێ بەدی بهێنی هەر ئەوەیە کە پێی بفەرمێ ببە، ئەویش دەست بە جێ دەبێت)).

((ثُمَّ يَهْبِطُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى الْأَرْضِ، فَلَا يَجِدُونَ فِي الْأَرْضِ مَوْضِعَ شِبْرٍ إِلَّا مَلَأَهُ زَهَمُهُمْ وَنَتْنُهُمْ)) واتە: ئەمجار عیسا﵇ و هاوەڵانی دادەبەزنە سەر زەوی، لە بەر بۆنی درن و گەنیوی ئەوان جێگای تەنها بستێك نادۆزنەوە لە سەر زەویدا هەمووی پڕبوە لەو بۆنە گەنیوە)) گۆشتی گەورە و زۆر مەزن، جەستەی مەزن و گەورە، هیچ کەسێك ناتوانیت بۆنی ئەو بۆنە گەنیوە بکات کە سەر زەوی پڕ کردوە ((فَيَرْغَبُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى اللَّهِ)) واتە: لە یەکتاپەرستانی ئوممەتی موحەممەدﷺ، لە خوای پەروەردگار دەپاڕێنەوە و تکای لێ دەکەن کەوا

سەر زەوی لە بۆدرن و بۆگەنی ئەوان پاك بکاتەوە)) ((فَيُرْسِلُ اللَّهُ طَيْرًا كَأَعْنَاقِ الْبُخْتِ)) خوای گەورە باڵندە ڕەوانە دەکات کە وەکو ملی وشتری (البخت) وایە)) ئەویش جۆرێکە لە وشتری خوراسانی، کە بە ملدرێژی بە ناو بانگن، دەڵێت: ((فَتَحْمِلُهُمْ فَتَطْرَحُهُمْ حَيْثُ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّهُ مَطَرًا لا يَكُنُّ مِنْهُ بَيْتُ مَدَرٍ وَلا وَبَرٍ)) واتە: ئەو باڵندانە هەموو ئەو جەستانە هەڵدەگرن و دەیانبەن و لە جێگایەك فرێی دەدەن کە خوا خۆی ویستی لە سەر بێت پاشان خوای گەورە بارانێکی خوڕەم بۆ سەر زەوی دەبارێنێت هەموو گوند و شار و چادرنشینێك دەگرێتەوە)) ((فَيَغْسِلُ الْأَرْضَ حَتَّى يَتْرُكَهَا كَالزَّلَفَةِ)) واتە: زەوی دەشۆرێتەوە تاکو وەکو ئاوێنەیەکی زۆر سپی و ڕوونی لێ دێت، لە ریوایەتێکی تردا کە (أحمد و الترمذي و الحاكم) ریوایەتیان کردوە: ((وَالَّذِي نَفْسِ محمدبِيَدِهِ إِنَّ دَوَابَّ الْأَرْضِ لَتَسْمَنُ وَتَشْكَرُ شَكَرًا مِنْ لُحُومِهِمْ و دمائهم)) واتە: سوێند بە زاتی ئەو کەسەی گیانی موحەممەدی بە دەستە ﷺ، گیاندارەکانی زەوی بە گۆشت و خوێنی ئەوان زۆر قەڵەو دەبن))

بگەڕێوە بۆ لای ریوایەتەکەی (مسلم): ((ثم يُقَالُ لِلْأَرْضِ: أَنْبِتِي ثَمَرَتَكِ، وَرُدِّي بَرَكَتَكِ)) واتە: ئەمجار بە زەوی دەگوترێت: بەروبومەکەت بهێنە بەرهەم و بەرەکەتت بگەڕێنەوە)) بە ڕاستی ئەوە ئاسوودەترین ماوەیە کە بە سەر زەویدا تێدەپەڕێت لەو ڕۆژەوە خوای گەورە دروستی کردوە تاکو ڕۆژی قیامەت.

لە فەرموودەیەکی تردا کە (الديلمي و الضياء المقدسي) بە سەنەدێکی (صحيح)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (ابو هريرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((طوبى لعيش بعد المسيح، طوبى لعيش بعد المسيح، يؤذن للسماء في القطر،ويؤذن للأرض في النبات،حتى لو بذرت حبك على الصفا لنبت))،واتە: شادی و بەختیاری بەژیان لەپاش مەسیح ﷺ، شادی و بەختیاری بەژیان لەپاش مەسیح ﷺ، مۆڵەت بە ئاسمان دەدرێت دەبارێت و بە زەوی سەوز دەبێت، تەنانەت ئەگەر

---

١ - أخرجه الديلمي (٢/١٦١) والضياء في (المنتقى) (١٢٧/ ١ - ٢) وأبو بكر الأنباري في حديثه (ج١ ورقة ٦/١-٢) كما في (الصحيحة) (١٩٢٦) وصححه الألباني هناك ورواه الحافظ ابو سعيد النقاش الحنبلي في (فوائد العراقيين) (٢٨).

تۆوێك لە سەر بەردێکی لووس بڕوێنیت ئەوا سەوز دەبێت)) بە ڕاستی ئەوە سەردەمی بەرکەت و سەردەمی میهرەبانییە.

ئەمجار فەرمووی: ((ولا تشاح ولا تحاسد ولا تباغض)).واتە: بە هیچ شێوەیەك ڕەزیلی و چرووکی و رق و کینە نامێنێت))

لە ڕیوایەتێکی تردا کە ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و (ابن حبان و الطيالسي)[1] و جگە لەوان ڕیوایەتیان کردوە، هەروەرها شەیخ (الالبانی) بە (صحیح)ی زانیوە لە فەرموودەی (ابوهریرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((فَيُهْلِكُ اللَّهُ فِي زَمَانِهِ الْمِلَلَ كُلَّهَا إِلَّا الْإِسْلَامَ، وَيُهْلِكُ اللَّهُ فِي زَمَانِهِ الْمَسِيحَ الدَّجَّالَ وَتَقَعُ الْأَمَنَةُ عَلَى الْأَرْضِ، حَتَّى تَرْتَعَ الْأُسُودُ مَعَ الْإِبِلِ، وَالنِّمَارُ مَعَ الْبَقَرِ، وَالذِّئَابُ مَعَ الْغَنَمِ، وَيَلْعَبَ الصِّبْيَانُ بِالْحَيَّاتِ لَا تَضُرُّهُمْ، فَيَمْكُثُ أَرْبَعِينَ سَنَةً، ثُمَّ يُتَوَفَّى، وَيُصَلِّي عَلَيْهِ الْمُسْلِمُونَ)). واتە: خوای گەورە هەموو ئوممەتەکان لە ناو دەبات تەنها ئوممەتی ئیسلام نەبێ، لە سەردەمی ئەودا خوای گەورە مەسیحی دەججال دەفەوتێنێ و ئەمن و ئاسایش لە سەر ڕووی زەویدا بڵاو دەبێتەوە، تا وای لێ دێت وشتر لە گەڵ شێردا پێکەوە دەلەوەڕێن، پڵنگ لە گەڵ مانگادا، گورگ لە گەڵ مەڕدا، منداڵان یاری بە مار دەکەن و هیچ زیانیان پێ ناگەیەنێت، بۆ ماوەی چل ساڵ دەمێنێتەوە، ئەمجار کۆچی دوایی دەکات و موسڵمانان نوێژی لە سەر دەکەن)).

بۆیە پێغەمبەری خواﷺ خۆزگەی بە ژیان دەخواست لە سەردەمی عیسا داعليه السلام، لە (مسند أحمد)[2] بە سەنەدێکی (صحیح) هاتوە لە فەرموودەی (ابو هریرە)وە کەوا پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ فەرموویەتی: ((إِنِّي لَأَرْجُو إِنْ طَالَ بِي عُمُرٌ أَنْ أَلْقَى عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ عليه السلام فَإِنْ عَجِلَ بِي المَوْتُ، فَمَنْ لَقِيَهُ مِنْكُمْ فَلْيُقْرِئْهُ مِنِّي السَّلَامَ)).واتە: تکام وایە ئەگەر تەمەن ڕێم بدات عیسا ی کوڕی مەریەمعليه السلام ببینم، ئەگەر مردم و

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢/٤٠٦ , ٤٣٧) وأبوداود (٤٣٢٤) وابن حبان (٦٨١٤ , ٦٨٢١) والطيالسي في (مسنده) (٢٥٧٥) وابن أبي شيبة في (مصنفه) (٣٧٥٢٦) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢١٨٢) .

٢ ـ أخرجه أحمد (٢/٢٩٨) وهو حديث صحيح وصححه الشيخ الأرناؤوط على شرط الشيخين .

نەمبینی، هەرکەسێ لە ئێوە ئەوی بینی با سڵاوی منی پێ بگەیەنێت)).

بەم شێوەیە ڕێزداران... خوای گەورە یەکتاپەرستان لە سەر زەویدا لە فیتنەی مەسیحی دەججال و فیتنەی یەئجوج و مەئجوج ڕزگار دەکات.

لەو کاتەدا ئەهلی زەوی لەوپەڕی خۆشیدا دەژین، لە حاڵێکدا دەژین کە سەر زەوی لە مێژوودا ئەو شێوە ژیانەی نەبینیوە، خوای گەورە لە ئاسمانەوە بەرەکەت دادەبەزێنێتە سەر زەوی، لە زەوییەوە بەرەکەت دەردەچێت، هەموو دڵەکان لە رق و کینە و حەسودی پاك دەبێتەوە، بە فەزڵی خوای گەورە ئەمن و ئاسایش لە زەویدا بەرقەرار دەبێت، ((فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ بَعَثَ اللَّهُ رِيحًا طَيِّبَةً فَتَأْخُذُهُمْ تَحْتَ آبَاطِهِمْ، فَتَقْبِضُ رُوحَ كُلِّ مُؤْمِنٍ وَكُلِّ مُسْلِمٍ وَيَبْقَى شِرَارُ النَّاسِ يَتَهَارَجُونَ فِيهَا تَهَارُجَ الْحُمُرِ، فَعَلَيْهِمْ تَقُومُ السَّاعَةُ))[1] واتە: خەڵکەکە بەو شێوەیە دەمێننەوە تا ئەو کاتەی خوای گەورە بایەکی خۆش دەنێرێت و دەدات بە ژێر باڵیاندا و گیانی هەموو موسڵمان و ئیمانداریك دەکێشێت، تەنها خراپەکاران دەمێننەوە بە بێ شەرم پیاوان لە گەڵ ئافرەتاندا جووت دەبن لە پێش چاوی خەڵکی وەکو گوێدرێژ، قیامەت بە سەر ئەو جۆرە خەڵکە هەڵدەستێت)) خوای گەورە بایەکی سارد دەنێرێت، بە فەزڵ و ویستی خۆی روحی هەموو ئیمانداران لە سەر زەویدا دەکێشێت، لە سەر زەویدا جگە لە خراپەکاران هیچ کەسێکی تر نامێنێت، قیامەت بە سەر ئەواندا هەڵدەستێت، ئەو ڕۆچوونەی کە لە پاشدا بە درێژی باسی دەکەم ـ إنشاء الله ـ ئەوان دەیبینن.

ڕێزداران.. ئەم بەشە بەم فەرموودە جوان و ناسکە تەواو دەکەم، بۆ ئەوەی موژدەتان پێ بدەم ـ ئەی گرووی یەکتاپەرستان لە پاشین و پێشینەکان لە هاوەڵانی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ ـ هەروەکو لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابو هريرە)وە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ ڕۆیشت بۆ گۆرستانێك و فەرمووی: ((السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ، وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لاحِقُونَ، وَدِدْتُ أَنَّا

---

١ ـ أخرجه مسلم .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٤٩) .

قَدْ رَأَيْنَا إِخْوَانَنَا)) قَالُوا: أَوَلَسْنَا إِخْوَانَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: أَنْتُمْ أَصْحَابِي، وَإِخْوَانُنَا الَّذِينَ لَمْ يَأْتُوا بَعْدُ)) فَقَالُوا: كَيْفَ تَعْرِفُ مَنْ لَمْ يَأْتِ بَعْدُ مِنْ أُمَّتِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ: ((أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ رَجُلاً لَهُ خَيْلٌ غُرٌّ مُحَجَّلَةٌ بَيْنَ ظَهْرَيْ خَيْلٍ دُهْمٍ بُهْمٍ، أَلا يَعْرِفُ خَيْلَهُ؟)) قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: ((فَإِنَّهُمْ يَأْتُونَ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ الْوُضُوءِ، وَأَنَا فَرَطُهُمْ عَلَى الْحَوْضِ)) واتە: سڵاوتان لێ بێت ئەی خاوەنی خانەکان لە ئیمانداران، ئێمەیش بە ویستی خوای گەورە پێتان دەگەین، پێم خۆش بوو براکانمان ببینایە، فەرموویان: ئایا ئێمە برای تۆ نین ئەی پێغەمبەری خواﷺ؟ فەرمووی: ئێوە هاوەڵی منن، بەڵام براکانم ئەوانەن کە هێشتا نەهاتوون، فەرموویان: ئایا ئەوانەی کە پاشان دێن لە ئوممەتەکەت چۆن دەیانناسیت؟ فەرمووی: ئایا ئەگەر کابرایەك چەند وڵاخێکی ناوچاوان و پێ سپی هەبوو لە نێو کۆمەڵە وڵاخێکی ڕەشی زۆردا بوو ئایا وڵاخەکانی خۆی ناناسێتەوە؟ فەرموویان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ، فەرمووی: ئەوانیش لە ڕۆژی قیامەتدا دێن ناوچاوان و پێیان سپییە بە هۆی دەستنوێژەکانیانەوە من پێشی ئەوان کەوتوم و چاوەڕوانیانم لە سەر حەوزی کەوسەر)).

ئەی خودایە پاداشتی پێغەمبەری خواﷺ بدەرەوە بە جوانترین و چاکترین پاداشت، ئێمە و ئەو خۆشەویستە لە فیردەوسدا کۆ بکەرەوە، هەر تۆ پشت و پەنایت و توانات بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

هەڵاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە و گیاندارە سەیرەکە و ڕۆچوون

((طلوع الشمس من المغرب، والدابة، والخسوف))

لە پاش ئەو قۆناغە بێ وێنەدا لە مێژووی مرۆڤایەتی کە سەر زەوی پێیدا تێدەپەڕێ، خەڵکی لە خۆشحاڵی و ئاسوودەییدا دەژین کە هەرگیز شتی وایان نەبینیوە، لە شەوێك لە شەوانی ئەو ڕۆژگار و سەردەمە پیرۆز و پڕ بەرەکەتەدا خوای گەورە خۆی ویستی لە سەری دەبێت و هەموو خەڵکی دەخەون، لە کاتی نوێژی بەیانیدا دەچن بۆ مزگەوتەکان، پاشان لە مزگەوت دەردەچن بەڵام هێشتا تاریکە شەوە، چونکە خەڵکی وا ڕاهاتوون کە لە مزگەوت دەرچن ئەوا گزنگ دەرکەوێت و ئاسمان ڕوناك ببێتەوە و پاشان ڕۆژ دەبێتەوە و هەموو سەر زەوی ڕوناك دەکاتەوە، بەڵام ئەمڕۆ ئەوا کاتی نوێژی نیوەڕۆیە و کەچی هێشتا هەر تاریکە شەوە، شەوەزەنگێکی تاریکە... ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە!! ئەمجار کاتی نوێژی عەسر هات، کەچی هێشتا هەر تاریکە شەوە و شەوەزەنگە، لەو کاتەدا هەموو خەڵکی سەر زەوی ئایەتێکی سەیر دەبینن لە نیشانە گەورەکانی قیامەت، ئەو نیشانەیە کە دەبێتە هۆی گۆڕانی جیهانی سەرەوە (العالم العلوی) ئەویش: هەڵاتنی ڕۆژە لە ڕۆژئاواوە..

خەڵکی سەر زەوی دەبینن وا ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەردەچێت! بە ڕاستی ئەوە نیشانەیەکی سەیرە..!! لە گەڵ مندا بە هەموو دڵ و عەقڵ و بوونت بیر بکەرەوە و بیهێنە پێش چاوی خۆت کەوا ڕۆژ لەو کاتەوە خوای گەورە دروستی کردوە تاکو ئەمڕۆ لە ڕۆژهەڵاتەوە هەڵدێ و لە ڕۆژئاواوە ئاوا دەبێت تەنانەت بۆ چرکەیەکیش دوا نەکەوتوە، بەڵکو بە ئەندازە و حیسابێکی وردەوە دێت و دەچێت: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱلشَّمۡسُ تَجۡرِي لِمُسۡتَقَرّٖ لَّهَاۚ ذَٰلِكَ تَقۡدِيرُ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡعَلِيمِ ٣٨ وَٱلۡقَمَرَ قَدَّرۡنَٰهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَٱلۡعُرۡجُونِ ٱلۡقَدِيمِ ٣٩ لَا ٱلشَّمۡسُ يَنۢبَغِي لَهَآ أَن تُدۡرِكَ

ٱلْقَمَرَ وَلَا ٱلَّيْلُ سَابِقُ ٱلنَّهَارِ ۚ وَكُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾ ﴾ (یـس) واتە: بەڵگەیەکی تر بۆیان خۆرە کە بەردەوام دێت و دەچێ تا کاتی دیاریکراوی خۆی بۆ راوەستان و لە کارکەوتن چی دەبینی بەرەو بنەوخولگەی خۆی هەر لە گەڕدایە تا ئەوکاتە بۆی دیاری کراوە، ئەو هاتوچۆ و گەڕانە بەو شێوە وردە، خەملاندنی خوای بە دەسەلاتی زانایە (٣٨) هەروەها گەڕانی مانگیشمان خەملاند ـ کە ئەمیش بەلگەیەکە بۆ دەسەلات و توانایی خۆمان ـ بە بیست وهەشت مەنزلْ و ئاسۆ، تا هەموو شەوێك دابەزێتە جێگایەکیانەوە پاشان دوو شەو یان شەوێك پەنا ئەگرێ تا وەك پەلی کۆنی باریکی وشکی زەرد بووی کەوانەیی داری خورمای لێ دێت (٣٩) نە بۆ خۆر دەکرێ بگاتە مانگ، تا هەردوو پێکەوە کۆببنەوە و نوور و رووناکی مانگ هەلگرێ و تا قیامەت هەر رۆژ بێت نە شەویش پێشی رۆژ دەکەوێ کە ئیتر تا کاتی کۆتایی دونیا، هەر شەو و تاریك بێت، نەخێر شتی وا ناشێ و نابێ بەڵکو خوا هەردووکیانی بە جۆری دروست کرد، کە کاری یەکتر تێك نەدەن، هیچیشیان ناچنە خولگەی ئەویتریان بەڵکو هەریەکەیان لە خولگەی خۆیا دەسووڕێتەوە وەك مەلەوان دێن و دەڕۆن. (٤٠).

هەروەکو دەزانن رۆژ (خۆر) ئایەتێکی سەیرە هەموو فیترەتێکی پـاك و هـەموو عەقلێکی پەسەند و هەموو دڵێکی لە خـواترس دەهێنێتـە گۆ، بـۆ ئـەوەی شـایەتی یەکتاپەرستی خوای کارزان و کاربەجێ بدەن، بەلام مرۆڤەکان لـە گـەڵ ئایەتـەکانی خوادا لە گەردووندا راهاتوون چیتر بیر لەو ئایەتانە ناکەنەوە و دڵی پێ نـادەن، رۆژ لە رۆژهەلاتەوە هەڵدێ و لە رۆژئـاواوە ئـاوا دەبێـت، تـاکو وای لێهـاتوە لای زۆربـەی مرۆڤـەکان بوەتـە شـتێکی ئاسـایی، بـەلام ئەگـەر بـیر بکەیتـەوە و تێفکریـت ئـەوا دروستکەری زەوی و ئاسمانەکان بـە تـەنها دەناسـیت و هـەرگیز هـاوەڵی بـۆ بڕیـار نادەیت، هـەروەها پـەروەردگاری خـۆر بـە مـەزن دەناسـیت، هـەرگیز رۆژ لـە جـێ خولگەی خۆی دواناکەوێت بەڵکو زانایانی پسپۆر لە ئەکادیمی زانیـاری لـە نیویـورك لــە ئــەمریکا گوتویانــە: لــە پــاش ژمــاردن و حیــسابێکی ورد و زانــستی بۆمــان دەرکەوتووە کەوا سیستەمی رۆژ و مانگ (هەیڤ) بە ئەنـدازە و حیـسابێکی وردەوە دانـراوە، دەڵـێن: ئەگـەر هـاتوو رۆژ کـەمێك خولگەکـەی خـۆی جـێ بهێڵـێ بـەرەو

سەرەوە ئەوا هەموو زیندەوەرانی سەر زەوی دەیانبەست و دەمردن، هەروەها ئەگەر هاتوو ڕۆژ کەمێك خولگەکەی خۆی بە جێ بهێڵێ بەرەو خوارەوە دابەزی بە ئەندازەی یەك سانتیمەتر یان دوو سانتیمەتر یان سێ سانتیمەتر ئەوا هەموو زیندەوەرانی سەر زەوی دەسووتان و لە ناودەچوون.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلشَّمۡسُ وَٱلۡقَمَرُ بِحُسۡبَانٍ﴾(الرحمن: ٥) واتە: خۆر و مانگ بە حیسابێکی ورد دێن و دەچن)).

ئایا چی ڕوودەدات لە کاتی دیاری کراو و ئەو ئاکامەی کە دروستکەری خۆر دیاری کردوە؟لەناکاودا هەموو خەڵکی دەبینن وا ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە هەڵدێ و سیستەمی جوڵەی گەردوون تێکدەچێت بە شێوەیەکی گشتی و گۆڕانێکی دیار لە جیهانی سەرەوەدا دەبینرێت، بەڵکو جیهانی سەر زەویش ئەو گۆڕانە بنەچەییە دەبینێ.

بیر لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ بکەرەوە کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا هاتوە ـ لە ڕیوایەتی (مسلم)و لە فەرموودەی (ابو ذر)ەوە ـ کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((أَتَدْرُونَ أَيْنَ تَذْهَبُ هَذِهِ الشَّمْسُ؟)) قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: إِنَّ هَذِهِ تَجْرِي حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى مُسْتَقَرِّهَا تَحْتَ الْعَرْشِ فَتَخِرُّ سَاجِدَةً)) واتە: ئایا دەزانن ئەو خۆرە بۆ کوێ دەڕوات؟ فەرموویان: خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ باشتر دەزانن، فەرمووی: ئەم خۆرە دەڕوات تاکو دەگاتە جێگای ڕاوەستانی لە ژێر عەرشدا، لەوێ کڕنۆش دەبات)) چەند وشە وگوفتارێکە دڵەکان پڕ دەکەن لە مەزنی و شکۆمەندی، لە گەڵ ئەوەشدا دڵی گوماندار و دوودڵەکان پڕ دەکات لە گومان و دوودڵی، دڵی بێ باوەر و بەدگومانەکان پڕ دەکات لە بێباوەڕی!!

پێت دەڵێم: برای موسڵمانم قورئان بخوێنەوە، کێشەی ئێمە ئەوەیە زۆر دوور کەوتوینەتەوە لە قورئان، خوای پەروەردگار و بە دەسەڵات لە قورئانەکەیدا باسی کردوە کەوا ڕۆژ کڕنۆش دەبات و دەچێتە سوژدە، ئایا خوای گەورە چی فەرموە؟

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣١٩٩) و مسلم (١٥٩) .

خـوای گـەورە دەفەرموێـت: ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ﴾(الحـج: ١٨) واتە: ئاخۆ نەتزانیوە کە هەرچی لـە ئاسمانـەکان و زەویدایـە سەرجەم هەموو بۆ خوا سوژدە دەبەن؟)) لە گـەڵ منـدا بـژمێرە، خـوای گـەورە بـە درێـژی بـاس دەکـات لـە پـاش ئـەوەی بـە پوختـەیی باسـی کـرد، خـوای گـەورە دەفـــــەرموێت: ﴿وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ ۖ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ۗ وَمَن يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ﴾ (الحـج: ١٨) واتـە: خـۆر و هـەیڤ و ئەسـتێرە و کێوەکـان و درەخـت و جفـۆك و خزۆکیش و زۆرێکـیش لـە مـەردوم! بـە ئـارەزووی خـۆی و بـە پێخۆشـبوونی خـۆی سـوژدە هـەر بـۆ خـوا دەبـا، زۆرێکیـشیان لاڕێ دەگـرن و سـزای خوایـان لـە سـەر شایستە و پێویست بوە خوا هەر کەسێك بێ ڕێز و سووکی بکات (بـە هـۆی لاسـاری خۆیەوە) واتە: هەر لە ئەزەلدا لای خـوا بـێ بـڕوا و شـەقی بێـت ئـیتر هـیچ کەسـێك ناتوانێ ڕێزی لێ بنێت و بەرەو بەختیاری بیهێنێتەوە، بە ڕاستی خـوا هـەر شـتێکی ویستی بێ ئەیکات، سزای کێ بدات و میهرەبانی لە گەڵ کێ بکات)) .

هـەروەها خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُم بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ﴾(الرعد:١٥)واتە: هەموو ئەوانەی کە لە ئاسمانەکان و زەویدان تـەنانەتی سێبەرەکانیشیان، بیانـەوێ و نەیانـەوێ بـە بـەیانیان و ئێـواران، سـەرجەم ئەمانـە گشتیان سـوژدە بـۆ خـوا دەبـەن، واتـە: خـوای گـەورە ڕژێـم و یاسایەکی بۆ داناون، هەرگیز ناتوانن لێی لا بدەن و لاساری بکەن.)

سێبەری کەسی ئیماندار بە ویستی خۆی بۆ خـوای باڵادەسـت سـوژدە دەبـات و سێبەری کەسی بێباوەڕ بە ناچاری و بێ ویستی خۆی سوژدە دەبات، هیچ شتێك لە سەر زەویدا نییـە ئیللا بـۆ خـوای گـەورە سـوژدە دەبـەن تـەنها ئەوانـە نـەبێت کـە کوفریان بە خوای گەورە کردوە لە جنۆکە و مرۆڤەکان، ولا حول ولا قوە الا بالله.

خوای کارزان دەفـەرموێت: ﴿تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ ۚ وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ ۗ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا﴾ (الإسـراء: ٤٤) واتـە:

هەر حەوت ئاسمانەکان و زەوی و هەموو ئەوانەش کە تێیاندان هەموو گەورەیی و بێ خەوشی ئەو(خوا) یە دەڵێن گەواهی بۆ یەکتایی ئەو دەدەن، هەموو شتێك هەر هاواری تاك و تەنیایی ئەو ئەکەن، پاڕانەوە و تەسبیحاتی و حەمدی ئەو دەڵێن واتە: هەموو نیازمەندی ئەون ئەو بێ نیازە لە هەموو بەڵام ئێوە لە پاکانە و تەسبیحاتیان تێ ناگەن چونکە عەقڵ و ژیریتان ناخەنە کار بۆ تێگەیشتن، بە ڕاستی ئەو (خوا) یە هەمیشە لە سەر خۆیە بۆیە لە گەڵ ئەو هەموو گوناهـ و تاوانەدا مۆڵەتی ئێوە دەدا و ناتانگرێ، زۆریش لێبووردەیە، بۆیە هەرکەسێك داوای لێبووردنی لێ بکات لێی دەبووری)).

دەمەوێت لە گەڵ مندا بە جوانی لەو ئایەتەی خوای گەورە تێبگەیت کە دەفەرموێت: ﴿وَلَٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ﴾ واتە: بەڵام ئێوە لە پاکانە و تەسبیحاتیان تێ ناگەن چونکە عەقڵ و ژیریتان ناخەنە کار بۆ تێگەیشتن))

ئایا دەزانی ئەو جلو بەرگ و پۆشاکەی تۆ لە بەری دەکەیت تەسبیحاتی خوا دەکەن؟ هەروەها ئەو بەرد و دارە تەسبیحاتی ئەو دەکەن؟ دڵنیابە کە هەموو شتێك لە گەردووندا و لە دەور و بەری تۆ تەسبیحاتی خوا دەکەن ﴿وَلَٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ﴾(الإسراء:٤٤).

وریابە: لە میانەی قسەکردنەکەدا دەبوایە ئایەتەکە کۆتایی بە (سمیعا بصیرا) بهاتبایە، چونکە ئەوانەی تەسبیحاتی ئەو دەکەن دەیانبینێ و دەیانبیسێ کەچی ئایەتەکە بە ((إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا)) کۆتایی پێهات، بۆ؟ چونکە خوای گەورە لە گەڵ بەندەکانیدا هێمن و هێدییە کاتێ تەسبیحاتی هەموو گەردوون و بونەوەری لێ شاردینەتەوە، میهرەبانییەکە لە لایەن خوای پەروەردگارەوە، ئەگینا ـ سوێند بە پەروەردگاری کەعبە ـــ ئەگەر خوای گەورە تەسبیحاتی ئەو دروستکراو و زیندەوەرانەی دەور و بەرمانی بۆ ئێمە ئاشکرا بکردبایە ئەوا بە ڕاستی هەموو عەقڵمان لە دەست دەدا، بیهێنە پێش چاو و خەیاڵی خۆت کەوا خوای گەورە دەنگی تەسبیحاتی گەردوونی بۆ ئێمەی ئاشکرا بکردبایە! تەسبیحاتی پۆشاکەکەت

دەبیسی! خواردنەکەت! دار و درەختەکان! بە ڕاستی ئەو کاتە عەقڵەکانمان بەرگەی نەدەگرت، ئەوە مەبەستی ئەو ئایەتەیە کە دەفەرموێت: ((إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا))، بەڵام ئەو ئایەتەی کە دەفەرموێت: ((غَفُورًا)) واتە: لە بەر بێئاگابوون و غەفلەتی ئێوە لە تەسبیحاتی ئەو، لە گەڵ ئەوەشدا ڕێزداری کردوون و کردوونی بە خاوەن فەزڵ و چاکە بە سەر هەموو شتێکدا لە بونەوەردا، لە گەڵ ئەوەشدا هەموو گەردوون تەسبیحاتی ئەو دەکەن لە کاتێکدا زۆربەی خەڵکی لە بێئاگابوانی مرۆڤ و جنۆکە وئەوانەی کە کوفریان کردوە لە مرۆڤ و جنۆکە.

جا دڵنیابە کە ڕۆژ (خۆر) کرنۆش دەبات بەڵام شێوە و شێوازی ئەو کرنۆشە چۆنە؟ وڵامەکە ئەوەیە: ئێمە لە چۆنییەتی کرنۆش بردنی ڕۆژ تێناگەین، واز بهێنە لە کرنۆش بردنی جەستە و لاشە، گرنگ ئەوەیە دڵەکان کرنۆش بەرن، ئەی دڵ چۆن کرنۆش دەبات؟ تۆ دەڵێیت: (سرْتُ والقمر)، لەگەڵ ئەوەشدا مانگ لە خولگەکەی خۆیەتی و لە ئاسماندایە و جێگەکەی خۆی جێ نەهێشتوە، لە گەڵ ئەوەشدا لە ڕێگاکەدا هەنگاو بە هەنگاو لە گەڵ تۆدا بوە، ئەمە نمونەیەکە، بۆیە هەرگیز نابێت تەنها یەك ئایەت یاخود تەنها یەك فەرموودەی (صحيح)ی پێغەمبەری ئازیزﷺ ڕەد بکەیتەوە بە بانگەشەی ئەوەی کە عەقڵی تۆ ئەو ئایەتە یان ئەو فەرموودەیە وەرناگرێت یان لێی تێناگات.

جا خوای گەورە بۆ خۆر و مانگ و هەموو زیندەوەرانی دەور و بەرمان هەستێکی دروست کردوە هیچ کەسێك چۆنێتییەکەی نازانێت تەنها ئەو نەبێت، ئەو هەموو زیندەوەرانە هەستیان کردوە کەوا سپاردەیەکیان پێ سپێردراوە: ﴿إِنَّا عَرَضْنَا ٱلْأَمَانَةَ عَلَى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱلْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا ٱلْإِنسَٰنُ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا﴾(الأحزاب: ٧٢) واتە: بە ڕاستی ئێمە سپاردە و (تەکالیف)ەکانمان خستە سەر ئاسمانەکان و زەوی و کێوەکان کەچی هیچیان لە خۆیانرا نەدی و لە هەڵگرتنیان نکوولییان کرد و نەچوونە ژێری و ترسان کە: نەتوانن هەڵسن بە جێبەجێکردنی داخوازییەکان کەچی مرۆڤ هاتە پێشەوەو و چوە ژێرباری و هەڵی گرت! بە ڕاستی ناهەقی لە خۆکرد و نەیزانی بە ئەنجام ئەگینا

هەرگیز هەڵی نەئەگرت واتە: بە جێ هێنانی فەرمانەکانی خوا ئەوەندە گرنگە ئاسمان و زەوی و شاخەکان لە گەڵ ئەو هەموو تواناییەدا بۆیان هەڵنەگیرا!! کەچی ئادەمیزاد ـ بە نەزانی خۆی ـ هەڵی گرت)).

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ لای فەرموودەکەی پێغەمبەری ئازیز ﷺ لە کاتێکدا ئەو پرسیار لە هاوەڵان دەکات و بەوان دەڵێت: ((أَتَدْرُونَ أَيْنَ تَذْهَبُ هَذِهِ الشَّمْسُ؟)) قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: إِنَّ هَذِهِ تَجْرِي حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى مُسْتَقَرِّهَا تَحْتَ الْعَرْشِ فَتَخِرُّ سَاجِدَةً))) واتە: ئایا دەزانن ئەو خۆرە بۆ کوێ دەڕوات؟ فەرمویان: خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ باشتر دەزانن، فەرمووی: ئەم خۆرە دەڕوات تاکو دەگاتە جێگای راوەستانی لە ژێر عەرشدا، لەوێ کرنۆش دەبات)).

جا ڕۆژ کرنۆش دەبات بۆ پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان بە شێوە و شێوازێك کەوا هیچ کەسێك چۆنێتییەکەی نازانێت تەنها ئەو زاتە پیرۆزە نەبێت، هەرگیز نابێت و ڕەوا نییە ئێمە بەو یاسا و ڕێسا مادییەی مرۆڤەکان بڕیار بە سەر بابەتێکی غەیبیدا بدەین، ئایا ئەگەر بە تۆم بگوتبایە: لە پێش بیست ساڵ یان پەنجا ساڵی رابوردوو کەوا ئامێرێکی دەستی هەیە لە گەڵ خەڵکیدا قسەی پێ دەکەیت لە ئەمریکا، ئەوا بە منت دەگوت: تۆ شێتیت!! بەلام ئەمڕۆ بە دەستەکانی خۆت ئامێری (مۆبایل) بە دەستەوە دەگریت و لە گەڵ ڕۆژئاوا و ڕۆژهەلاتی زەویدا قسە دەکەیت کەچی تۆ لە جێگەکەی خۆت راوەستاویت، ئەگەر پێش سەد ساڵ بە تۆم بگوتبایە: کەوا موسڵمانێك لە ئەمریکا یان لە روسیا یان لە بریتانیا یان لە سەر هەر پارچەیەکی سەر ڕووی زەوی دەتوانێت من ببینێ ئەوا بە منت دەگوت: کەمێك عاقڵ بە! بەلام ئەمڕۆ لە سەردەمی (فضائیات) و لە سەردەمی (ئەنتەرنێت) و سەردەمی مۆبایل دا بە چاوی خۆمان شتی سەیر و سەمەرە دەبینین، ئەوە بۆ کەسێك ئەگەر بەڵگەی عەقڵی بوێت، چەند زۆرن ئەو بەڵگە عەقڵیانە!! ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِمَن كَانَ لَهُۥ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى ٱلسَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ﴾(ق: ٣٧) واتە: بێ گومان لەو سەر گوزەشتەی پێشینانەدا ئامۆژگاری هەیە بۆ ئەوەی دڵ و ژیری هەیە، یان بە باشی گوێڕاگرێ و ئامادەش بێت دڵ و

گوێی بداتێ.))

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((إِنَّ هَذِهِ تَجْرِي حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى مُسْتَقَرِّهَا تَحْتَ الْعَرْشِ، فَتَخِرُّ سَاجِدَةً فَلَا تَزَالُ كَذَلِكَ، حَتَّى يُقَالَ لَهَا: ارْتَفِعِي، ارْجِعِي مِنْ حَيْثُ جِئْتِ، فَتَرْجِعُ، فَتُصْبِحُ طَالِعَةً مِنْ مَطْلِعِهَا، ثُمَّ تَجْرِي حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى مُسْتَقَرِّهَا تَحْتَ الْعَرْشِ فَتَخِرُّ سَاجِدَةً وَلَا تَزَالُ كَذَلِكَ، حَتَّى يُقَالَ لَهَا: ارْتَفِعِي، ارْجِعِي مِنْ حَيْثُ جِئْتِ، فَتَرْجِعُ فَتُصْبِحُ طَالِعَةً مِنْ مَطْلِعِهَا)). واتە: ئەم خۆرە دەڕوات تاکو دەگاتە جێگای راوەستانی لە ژێر عەرشدا، لەوێ کرنۆش دەبات لەوێ بەردەوام وا دەمێنێتەوە تاوەکو پێی دەگوترێت بەرزەوە بە، بگەڕێوە بۆ ئەو جێگەی کە لێوەی هاتووی، ئەویش دەگەڕێتەوە، لە ڕۆژهەڵاتەوە دەردەچێت، دیسان دەڕوات تا دەگاتە جێگای ڕاوەستانی لە ژێر عەرشدا و لەوێ کرنۆش دەبات، لەوێ بەردەوام وا دەمێنێتەوە تاوەکو پێی دەگوترێت: بەرزەوە بە، بگەڕێوە بۆ ئەو جێگەی کە لێوەی هاتووی، ئەویش دەگەڕێتەوە، لە ڕۆژهەڵاتەوە دەردەچێت))

واتە: بووەتە کارێکی ئاسایی کەوا هەموو ڕۆژێك لە ڕۆژهەڵاتەوە هەڵبێت و لە ڕۆژئاواوە ئاوا بێت.

ئەمجار فەرمووی: ((ثُمَّ تَجْرِي لَا يَسْتَنْكِرُ النَّاسَ مِنْهَا شَيْئًا، حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى مُسْتَقَرِّهَا ذَاكَ تَحْتَ الْعَرْشِ، فَيُقَالُ لَهَا: ارْتَفِعِي، أَصْبِحِي طَالِعَةً مِنْ مَغْرِبِكِ، فَتُصْبِحُ طَالِعَةً مِنْ مَغْرِبِهَا)) واتە: پاشان دەڕوات کە خەڵکی هیچ گومان و جیاوازییەکی لێ نابێت تاکو دەگاتە جێگای راوەستانی خۆی کە ئەویش لە ژێر عەرشی خوادایە، پێی دەگوترێت: بەرز بەرەوە، لە ڕۆژئاواوە هەڵبێ، ئەویش لە ڕۆژئاواوە هەڵدێ)).

کارەکە بە تەواوی گۆڕاوە، دڵنیابە ئەو ڕۆژە دێت کەوا پادشا و خاوەن و دروستکەری ڕۆژ فەرمان بە ڕۆژ بکات لە ڕۆژئاواوە هەڵبێ.

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((أَتَدْرُونَ مَتَى ذَاكُمْ؟ ذَاكَ حِينَ)). ﴿لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَٰنُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِىٓ إِيمَٰنِهَا خَيْرًا﴾ (الأنعام: ١٥٨) واتە: ئایە دەزانن ئەوە کەی ڕوو دەدات؟ ئەوە ئەو کاتەیە کە دەڵێت: ((.. ئیتر هەر کەسێك

پێش ئەوە باوەڕی نەهێنابێ و ئەو ڕۆژە باوەڕ بهێنێ، هیچ قازانجێکی لێ ناکات یان بییەوێ لەو ماوەیەدا چاکەیەك بە دەست بهێنێ ئەوا بێ سوود دەبێت کەوابوو پێش ئەو ڕۆژە باوەڕ بهێنن و کارێکی باشیش وە دەست بخەن بۆ خۆتان..))

هەموو کارەکە تەواو بوو، إنا لله وإنا إليه راجعون، دەرگای تەوبە داخرا، وریابە برای خۆشەویستم! کاتێك ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە هەڵات چیتر خوای گەورە تەوبەی بێباوەڕ وەرناگرێت، یان تەوبەی موسڵمانێکی سەرپێچی کار، بۆ؟ کاتێ هەموو دروستکراوەکانی سەر زەوی ڕۆژ ببینن لە ڕۆژئاواوە دەرچێت ئەوا هەموو بوونەوەر ئیمان و باوەڕی خۆیان ئاشکرا دەکەن، بە ڕاستی دوورە و ئەو کارە زۆر دوورە چیتر ئیمان هێنانی هیچ کەسێك سوودی بۆ خاوەنەکەی نییە!!

ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[1] ڕیوایەتیان کردوە لە فەرمودەی (ابو هريرە) وە کەوا خۆشەویست ﷺفەرموویەتی: ((لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا، فَإِذَا طَلَعَتْ مِنْ مَغْرِبِهَا آمَنَ النَّاسُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ، فَيَوْمَئِذٍ : ﴿لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَٰنُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِيٓ إِيمَٰنِهَا خَيْرًا﴾(الأنعام: ١٥٨) واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە هەڵدێت، ئەگەر لە ڕۆژئاواوە هەڵات ئەوا هەموو خەڵکی باوەڕ دەهێنن بەڵام ئەو کاتە.... ((باوەڕهێنان بۆ هیچ کەسێك سوودی نییە، ئەگەر پێشتر باوەڕی نەهێنابێت یان بە باوەڕەکەی خۆی چاکەی نەکردبێت)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرمودەی (ابو هريرە)وە پێغەمبەری ئازیزﷺ فەرموویەتی: ((ثَلَاثٌ إِذَا خَرَجْنَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا: طُلُوعُ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا، وَالدَّجَّالُ، وَدَابَّةُ الْأَرْضِ)) واتە: سێ شت هەن ئەگەر دەرکەوتن ئەوا چیتر باوەڕهێنان سوودی نییە بۆ کەسێك پێشتر باوەڕی نەهێنابێت یان بە باوەڕەکەی خۆی چاکەی

١ ـ أخرجه البخاري (٤٦٣٥ , ٤٦٣٦) و مسلم (١٥٧) .
٢ ـ أخرجه مسلم (١٥٨) .

نەكردبێت: هەڵاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە و دەججال و زیندەوەرە سەیرەكەی زەوی)).

جائەگەر هاتوو هەر نیشانەیەك لەو سێ نیشانەیە دەركەوت ئەوا چیتر تەوبەی بێباوەر و موسڵمانی یاخیبوو وەرناگیرێت.

جا خێراكە براكەم.. ڕوو لە خوا بكە و بگەڕێوە بۆ لای ئەو، چونكە هێشتا ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەرنەچوە و هێشتا ڕوحەكان نەگەیشتوەتە گەروو!!

لە (مسند أحمد)[١] دا بە سەنەدێكی (صحیح) هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی كوڕی عمر)ەوە ڕیوایەت كراوە كەوا پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((إِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُغَرْغِرْ)) واتە: خوای گەورە تەوبەی بەندەكانی وەردەگرێت ئەگەر ڕوحەكە نەگاتە گەروو)) ئەمەشە لە گەڵ قورئاندا هەرگیز جیاواز نییە، چونكە تۆ نازانێت ئەو ساتە كەیە لە سەر جێگەی مردن دەنویت و ڕوحەكەت دەگاتە گەروو.

لە (صحیح مسلم)[٢] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو موسى الاشعری) یەوە كەوا خۆشەویست ﷺ فەرمویەتی: ((إِنَّ اللَّهَ ـ عَزَّ وَجَلَّ ـ يَبْسُطُ يَدَهُ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ النَّهَارِ، وَيَبْسُطُ يَدَهُ بِالنَّهَارِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ اللَّيْلِ، حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا)).واتە: خوای باڵادەست بەشەو دەستی ڕادەخات بۆ ئەوەی گوناهبارانی ڕۆژ تەوبە بكەن، بەڕۆژیش دەستی ڕادەخات بۆ ئەوەی گوناهبارانی شەو تەوبە بكەن، هەتا خۆر لە خۆر ئاواوە هەڵدێت)).

هێشتا دەرگا كراوەیە بۆ تاوانباران و سەرپێچیكاران ـ نمونەی من ـ كەوابوو خێراكە.. پەلەبكە.. چاوەڕێی چی دەكەیت؟ خوشكە بەڕێزەكەم چاوەڕوانی چیت؟ هێشتا كات بە دەستەوە ماوە.

دع عنك ما قد فات في زمن الصبا   واذكر ذنوبك وابكها يا مذنب
لم ينسه الملكان حين نسيته   بل أثبتاه وأنت لاه تلعب
والروح منك وديعة أودعتها   ستردها بالرغم منك وتسلب

---

١ ـ أخرجه أحمد (١٣٢/٢) والترمذي (٣٥٣٧) وقال : هذا حديث حسن غريب ، وابن ماجه (٤٢٥٣) وحسنه الألباني في (صحيح الجامع) (١٩٠٣) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٧٥٩) .

وغـــرور دنیـاک التـی تـسعی لـهـا   دار حقیقتهـا متـاع يذهـــب
الليـــل فـــاعلم و النهــــار كلاهمـــا   أنفاسنا فيهما تعـــد وتحسب

واتـە: واز بهێنـە لـەوەی کـە ڕۆیـشت لـە تەمـەنی لاویتیـدا و یـادی تاوەنـەکانت بکەرەوە و بگری ئەی تاوانبار، دوو فریشتەکە لە بیریـان نـەکرد کـاتیّ تـۆ لـە بـیرت کرد بەڵکو ئەوان تۆماریان کرد و کەچی تۆ رادەبوێری و یاریت دەکرد، روحـیش لای تۆ بە بارمتە دانراوە، هەرکاتێك بێت دەیگەڕیننـەوە و دەیبەنـەوە بتـەوێت یـان نـا، مـەغرور بونـت بـەو دونیایـە کـە هـەوڵی بـۆ دەدەی، ئـەوە ماڵێکـە و راسـتیەکەی شمەکێکـــــە و دەڕوات، شـــــەوگار و رۆژگـــــار هـــــەردوو بزانـــــە هەناسەکانمان تیایاندا دەژمێردرێت و حیساب دەکرێت)).

هێشتا تەمەن ماوییەتی دەست و برد بکە، سوێند بـە خـوا! هـیچ کەسێك دڵنیـا نییە لە خۆی کەی دەمرێت، یان کەی کۆچ دەکات و سەفەر دەکات، ئەمڕۆ و سبەی مەکە، کارەکە دوا مەخە، هەرگیز مەڵێ: ماوەیەکی تر تەوبە دەکەم! نـەخێر.. هـەر ئێستا هەستە و تەوبە و گەڕانەوەکەت نویّ بکەرەوە، پەیمان بە خواکەت بدە چیتر واز لە سەرپێچی بهێنی، دەست بە گوێڕایەڵییەوە بگرە، واز لە سوو خواردن بهێنـە، لە گەڵ دایك و باوکتدا مامەڵەی باش بکە.

تـۆش ــ خوشـکی بـەڕێزم ــ پـەیمان بـدە خواکـەت کـەوا پۆشـاکی شـەرعی بپۆشیت و (حیجاب) لـە بـەر بکـەیت، پارێزگـاری لـە نوێـژەکانت بکـەیت لـە کـات و ساتی خۆیدا، لە گەڵ دەرهاوسێکانتدا باش بیت، کارەکانت بە رێك و پێکی ئـەنجام بدەیت، شایەتی بدەیت بۆ ئەم دینە بە گوفتار و دڵ و رەوشت.

پەیمان بە خواکەت بدە ــ ئەی یەکتاپەرستی سەربەرز ــ کـەوا فەرمانـەکانی خوا و خۆشەویستەکەت ﷺ جیّ بەجیّ بکەیت، واز لـە قەدەغـەکراوەکانیان بهـێنی، لە سەر سنوورەکان رابوەستی، چیتر لە هەر کاتێکدا مردن بوو بە میوانـت ئـەوا بـە خۆشـی و ئاسـوودەییەوە پێشوازی لـیّ دەکـەیت و لـە دونیـا و دوارۆژدا بـەختیار دەبیت.

أيـــا عبـــد كـــم يـــراك الله عاصـــيا   حريصا على الدنيا وللموت ناسيا

أنسيت لقاء الله واللحد والثرى ويوما عَبُوساً تشيبُ فيه النواصيا
لو أن المرء لم يلبس ثيابا من التقى تجرد عريانا ولو كان كاسيا
ولو أن الدنيا تدوم لأهلها لكان رسول الله حياً وباقيا
ولكنها تفنى ويفنى نعيمها وتبقى الذنوب والمعاصى كما هى

واتە: ئەی بەندەکە تا کەی خودا لە سەرپێچیدا دەتبینێ سووری لە سەر دونیا و مردنت لە بیر کردوە، ئایا دیدەنی خوا و گۆڕ و خاکت لە بیر چوە و ڕۆژێکی گرژ و مۆن کە پەرچەم و ناوچاوەکان تیایدا سپی دەبێت، ئەگەر کەسێك پۆشاکی تەقوا نەپۆشێت ئەوا کەسێکی رووتە هەرچەندە جل و بەرگی لە بەردا بێت، ئەگەر دونیا بۆ دانیشتوانەکەی بەردەوام بوایە ئەوا پێغەمبەری خواﷺ زیندوو دەبوو و دەمایەوە، بەڵام لە ناو دەچێت و خۆشگوزرانەکەیشی لە ناو دەچێت کەچی تاوان سەرپێچییەکان هەر وەکو خۆی دەمێننەوە)).

پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: ئایا بۆ خوای گەورە تەوبەی هیچ کەسێك وەرناگرێت ئەگەر ئەو نیشانانە دەرکەوت؟ وەڵامەکەی ئەویە: چونکە خەڵکی نیشانەکان بە ئاشکرا دەبینن، ئەو نیشانانە دەبنە هۆی ملکەچ بوونی گەردنەکان بۆ ئەوەی باوەر بهێنن بە خوای گەورە، لە گەڵ ئەوەشدا زۆربەی خەڵکی وەڵامی ئەو بانگەوازەی خوا نادەنەوە، وەڵامی ئەو ئامۆژگاری و نیشانەکانی خوا نادەنەوە، بەڵکو خەڵکی وا هەبوون کاتێ باسی قورئانت بۆ بکردبایە گاڵتەی پێ دەکردی، گاڵتەی بە سوننەت دەکرد، فەرموودەکانی پێغەمبەری ئازیزی ﷺ بە درۆ دەخستەوە، کاتێ مردن یەخەی پێ گرتن، لە سەر جێگە مردن راکشا، هەموو یادەوەرییەکانی دێتەوە یاد، بەڵام چیتر هیچ شتێك سوودی نییە، چونکە ئەوەتا روحەکە لە گەرووی دەرچوو.. چەند بەستەزمانە!! ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و ابن ماجە لە (سنن) ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحيح)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (بسر ی کوڕی جحاش) ەوە: ((أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَصَقَ يَوْمًا فِي كَفِّهِ، فَوَضَعَ عَلَيْهَا أُصْبُعَهُ، ثُمَّ

١ ـ أخرجه أحمد (٢١٠/٤) وابن ماجه (٢٧٠٧) وقال في (الزوائد): إسناده صحيح ورجاله ثقات) ووافقه العلامة الألباني في (الصحيحة) (١١٤٣).

قَالَ: ((قَالَ اللَّهُ: ابْنَ آدَمَ أَنَّى تُعْجِزُنِي وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ مِثْلِ هَذِهِ؟ حَتَّى إِذَا سَوَّيْتُكَ وَعَدَلْتُكَ، مَشَيْتَ بَيْنَ بُرْدَيْنِ وَلِلْأَرْضِ مِنْكَ وَئِيدٌ، فَجَمَعْتَ وَمَنَعْتَ، حَتَّى إِذَا بَلَغَتْ التَّرَاقِيَ، قُلْتَ: أَتَصَدَّقُ، وَأَنَّى أَوَانُ الصَّدَقَةِ؟)) واتە: ڕۆژێك پێغەمبەری خواﷺ تفی کردە ناو لەپی خۆی و پەنجەی خستە سەری و گوتی: خوای گەورە دەفەرموێ: ئەی نەوەی ئادەم چۆن لە دەسەلاتم دەردەچی کەچی من لە شتێ وا تۆم دروست کردوە؟ تاکو ئەندامەکانی بە جوانی ڕێك خستووی، لە نێوان دوو کراس و جلوبەرگدا ڕێ دەکەیت و قورسی و گرانیت بە سەر زەوییەوەیە، سەروەت و سامانت کۆ دەکردەوە و لە خەڵکیت دەگرتەوە، تاکو ڕوحت گەیشتە گەرووت، گوتت: ئێستا سامان دەبەخشم، ئەو کاتە کاتی بەخشین کەی ماوە؟!))

لەم کاتەدا قۆناغی دڵنیایی دێت، بە چاوەکانی خۆت ڕوداوەکان دەبینی، وەکو دەرچوونی مەسیحی دەججال و یەئجوج و مەئجوج و عیسا ی کوڕی مەریەم و هەلاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە، ئەم هەموو ڕوداوانە تۆی گواستەوە بۆ قۆناغی دڵنیایی و بەراورد کردنی ڕاستییەکان، ئەمجار لەو ڕۆژەی کە ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەردەچێت هەر هەمان ڕۆژ گیاندارە سەیرەکە دەردەچێت!!

ئایا ئەو گیاندارە سەیرە (الدابە) چییە؟ خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِذَا وَقَعَ ٱلْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَآبَّةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ ٱلنَّاسَ كَانُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا لَا يُوقِنُونَ﴾(النمل: ٨٢) واتە: کاتێ کە فەرمانی سزای ئەوانە دراو بڕیاریش درا کە قیامەت بێت، ئەوا لە سکی زەویدا (دابة الأرض)یان بۆ دەردەهێنین قسەیان لە گەڵ دەکا و دەڵێ: بە ڕاستی زۆربەی ئەم خەڵکە باوەڕیان بە ئایەتەکانی ئێمە نەهێناوە یەقینیان پێیان نەبوو.))

هەرگیز نکوڵی مەکە!! تۆ بو گوێی خۆت تەلەفون دەبیسی قسە دەکات و بە چاوەکانت تەلەفزیون دەبینی قسە دەکات، چیتر هەرگیز ئەو شتانە لە گەڵ عەقڵی خۆتدا بەراورد مەکە، بۆیە هیچ کەسێکی ژیر بۆی نییە دەربارەی ئەو نیشانە و ڕوداوانە بدوێ تەنها بە بەڵگەی قورئان و فەرموودەکانی پێغەمبەری ئازیز نەبێتﷺ.

فەرموودەی ابو هریرەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((تَخْرُجُ الدَّابَّةُ مَعَهَا عَصَا مُوسَى، وَخَاتَمُ سُلَيْمَانَ، فَتَجْلُو وَجْهَ الْمُؤْمِنِ بِالْعَصَا، وَتَخْتِمُ أَنْفَ الْكَافِرِ بِالْخَاتَمِ، حَتَّى إِنَّ أَهْلَ الْخِوَانِ لَيَجْتَمِعُونَ، فَيَقُولُ هَذَا: يَا مُؤْمِنُ، وَيَقُولُ هَذَا: يَا كَافِرُ)) واتە: زیندەوەرەکە دەردەچێت و دارەکەی (موسا) و ئەنگوستیلەکەی (سلیمان)ی پێیە بە دارەکە ڕووی ئیمانداران پاك دەکاتەوە و بە ئەنگوستیلەکە لووتی بێ باوەڕ دیاری دەکات، تاکو خەڵکانێك لە سەر یەك سفرە دادەنیشن، یەکێکیان بە ئەویتر دەڵێت: ئەی ئیماندار، ئەویش دەڵێت: ئەی بێباوەڕ))

جا ئەو زیندەوەرە لە زەوییەوە دەردەچێت، لە کاتێکدا خوای گەورە ویستی لە سەر بێت، لەو ڕۆژەی کە ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەردەچێت ئەو زیندەوەرە سەیرە دەردەچێت، بۆ ئەوەی لە گەڵ خەڵکیدا قسە بکات، بۆ ئەوەی هەواڵیان پێ بگەیەنێت کەوا خەڵکی بە ئایەتەکانی خوای گەورە باوەڕیان نەهێناوە، هەرچەندە لە پاش ئەوە هەرکەسێ باوەڕ بهێنێ ئەوا باوەڕەکەی هیچ سوود و بایەخێکی نییە، چونکە هەروەکو باسم کرد: ئەگەر زیندەوەرە سەیرەکە دەرچوو و ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەرچوو و ئەو دوکەڵە دەرکەوت کە سەر زەوی پڕ دەکات، ئەگەر ئەو دوکەڵە توشی موسڵمان ببێت هەروەکو ئەوەیە کەسێك توشی هەڵامەت ببێت کە ئێستا ڕۆژانە دەیبینین، بەڵام کەسی بێباوەڕ ئەم دوکەڵە دەچێتە ژوورەوەی و دەبێتە هۆی پەلەماندنی لە هەموو لایەکەوە لێی دەردەچێت، ئەمەشە نیشانەیەکە لە نیشانە گەورەکانی قیامەت.

پاش ئەوە خوای گەورە بایەکی خۆش و هێمن ڕەوانە دەکات، بۆ ئەوەی گیانی ئیماندارە یەکتاپەرستەکان بکێشێ لە سەر زەویدا، هیچ کەسێك ناهێڵێ لە سەر زەویدا بە ئەندازەی دەنکە گەردیلەیەك ئیمان لەدڵیدا ببێت ئیللا گیانی دەکێشێت و دەمرێت، هەروەکو چۆن لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرمودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((يُرْسِلُ اللَّهُ رِيحًا بَارِدَةً مِنْ قِبَلِ الشَّأْمِ فَلَا يَبْقَى عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ أَوْ إِيمَانٍ إِلَّا

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٤٠).

قَبَضَتْهُ، حتى لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ دَخَلَ فِي كَبَدِ جَبَلٍ لَدَخَلَتْهُ عَلَيْهِ)) واتە: خوای گەورە بایەکی سارد لە رووی شامەوە رەوانە دەکات، هیچ کەسێك لە سەر رووی زەویدا نامێنێتەوە بە ئەندازەی گەردیلەیەك ئیمان یان خەیر لە دڵیدا بێت ئیللا دەیکێشێت، تەنانەت ئەگەر کەسێکتان بچێتە ناو جەرگەی چیاکانەوە ئەوا شوێنی دەکەوێت و پێی دەگات)).

عبدالله ی کوڕی عمرو دەفەرموێت: ((ثم يبقى شرار الناس عليهم تقوم الساعة))[1] واتە: ئەمجار خراپەکاران دەمێننەوە و قیامەت بە سەر ئەواندا هەڵدەستێت)).

لە ریوایەتێکی تردا کە لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى لا يقال في الأرض الله الله)) واتە: قیامەت هەڵناسێت تاکو لە سەر زەویدا کەس نامێنێت بڵێت: الله الله)).

هەروەها لە (صحيح مسلم)[3] هاتوە لە فەرموودەی (ابوهريرە) ەوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ رِيحًا مِنْ الْيَمَنِ أَلْيَنَ مِنْ الْحَرِيرِ، فَلا تَدعُ أَحَدًا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ - وفي رواية - مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ إِيمَانٍ إِلَّا قَبَضَتْهُ)) واتە: خوای گەورە شنەبایەك لە یەمەنەوە هەڵدەکات نەرم و ناسکترە لە ئاورێشم، هەر کەسێك بە ئەندازەی دانەوێڵەیەك ئیمان — لە ریوایەتێکی تردا — بە ئەندازەی گەردیلەیەك ئیمان لە دڵیدا بێت گیانی دەکێشێت))

جا ئەو بایە رەنگە بایەکی (یەمانی) بێت واتە لە رووی یەمەنەوە هەڵدەکات، لە پاش کۆکردنەوەی هەموو دەقەکان، یان رەنگە هەڵچوونی ئەو بایە لە یەکێ لەو دوو هەرێمەوە بێت و پاشان بگاتە ئەویتر.[4]

داوا لە خوای باڵادەست دەکەم یارمەتی داپێتم بۆ ئەوەی روداوەکان پێکەوە ببەستم، هەروەها نیشانەکان پێکەوە گرێ بدەم، بۆ ئەوەی بە باشی لە ماناکەی

١ ـ أخرجه مسلم (١٩٢٤).
٢ ـ أخرجه مسلم (١٤٨) عن أنس .
٣ ـ أخرجه مسلم (١١٧) .
٤ ـ شرح مسلم (٢٣١/١) .

تێبگەیت، بۆ ئەوەی بە دڵ و عەقڵ لە یەك کاتدا بژیت.

دەڵێم: پوختەی قسەکان ئەوەیە، دوکەڵێك دەردەچێت و پاشان بایەکی سارد هەڵدەکات و گیانی ئیمانداران دەکێشێ، دەبێتە هۆی ئەوەی کە تەنها یەك ئیماندار لە سەر رووی زەویدا نەمێنێت، پاش ئەوە چەند نیشانەیەکی گەورە هەن، وەکو سێ ڕۆچوونەکە و ئەو ئاگرەی لە ڕۆژهەڵاتەوە دەردەچێت یان لە یەمەنەوە خەڵکی رادەماڵێت بەرەو ڕۆژئاوا.[1]

لە سۆز و میهرەبانی خوا ئەوەیە کە ئوممەتی (محمد) ﷺ ئەو نیشانە سامناك و ترسناکە نابینن، چونکە ئەو نیشانەیە لە نمونە و ئایەتی سزای خوای گەورەن، بۆیە تەنها بێباوەڕان ئەو نیشانەیە دەبینن.

جا ئیمانداران هەموو مردوون و کۆچی دواییان کردوە، بۆیە لێرەدا هیچ سەیر نەبێت لای تۆ ئەگەر بڵێم: لەم قۆناغەدا کەعبەی پیرۆز دەروخێنرێت! بەڵێ، چونکە لەو کاتەدا تەنها ئیماندارێکیش نەماوە بۆ ئەوەی حەجی ماڵی خوا بکات چونکە قیامەت راستەوخۆ لە پاش ئەو روداوانە هەڵدەستێت، بەڵام بە کات و پێوەری ئێمە نییە، بەڵکو ئەوە لە زانست و زانیاری خوای گەورەیە - پاکی و بێ گەردی بۆ ئەو زاتە پیرۆزە - هەموو ئیمانداران دەمرن و چیتر هیچ کەسێك حەج ناکات.

لە (مستدرك الحاكم) و (مسند أبي يعلى)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو سعيدالخدري)یەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى لا يُحجَّ البيت)).واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو حەجی ماڵی خوا ناکرێت)).

هەروەها لە (صحيح البخاري و مسلم)[3] دا لە فەرموودەی (ابو هريرە)وە هاتوە کەوا پێغەمبەری ئازیز ﷺ فەرموویەتی: ((يخرب الكعبة ذو السويقتين من الحبشة)) واتە: خاوەنی دوو لاقی باریك لە حەبەشە کەعبە دەروخێنێت)) ئا بەو شێوەیە پێغەمبەری ئازیز ﷺ وەسفی ئەو کەسەمان بۆ دەکات کە کەعبەی پیرۆز

---

١ - أخرجه مسلم (٢٩٠١) عن حذيفة بن أسيد .

٢ - أخرجه الحاكم (٤/٤٥٣) وصححه على شرط الشيخين , وابو يعلى (٩٥٦) وابن حبان (١٨٨٤) وعلقه البخاري في (صحيحه) (١٥٩٣) وصححه الألباني في (الصحيحة) (٢٤٣٠) .

٣ - أخرجه البخاري (١٥٩٦) و مسلم (٢٩٠٩)

دەروخێنێت، وەسفی ڕەنگی دەکات، وەسفی شێوەی دەکات، وەسفی لاقەکانی دەکات و دەڵێت: ((یخرب الكعبة ذو السويقتين)).

الحافظ لە (الفتح)[١] دا دەفەرموێت: ((هێنانەوەی (سويقة)ی بە شێوەی (مثنى) کە ئەویش بچووککراوەی وشەی (ساق)ە واتە: خاوەنی دوو لاقی باریکە)).

لە (صحيح البخاری)[٢] دا هاتوە لە ڕیوایەتی (ابن عباس)ەوە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((كأني به)) واتە: هەر دەڵێی دەیبینم و لە پێش چاومە، ((أسود أفحج، يقلعها حجرا حجرا))، پاکی و بێ گەردی بۆ خوا، ئەو وەسفە چەند بە وردی باس کراوە!؟ ئەوا زانیمان کابرایەکی ڕەش پێستە، ئەی واتای: ((الأفحج)) چییە؟ أفحج: واتە: نێوان هەردوو لاقی لە یەکەوە دوورە، ((يقلعها حجرا حجرا)) واتە: بەرد بەرد کەعبە لە بن دەردەهێنێ.

لە (مسند أحمد)[٣] دا هاتوە بە سەنەدێك کە (الحافظ ابن كثير) بە (جيد) ی زانیوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو) دەڵێت: گوێم لێبوو پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((يُخَرِّبُ الْكَعْبَةَ ذُو السُّوَيْقَتَيْنِ مِنْ الْحَبَشَةِ، وَيَسْلُبُهَا حِلْيَتَهَا وَيُجَرِّدُهَا مِنْ كِسْوَتِهَا، وَلَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ أُصَيْلِعَ أُفَيْدِعَ يَضْرِبُ عَلَيْهَا بِمِسْحَاتِهِ وَمِعْوَلِهِ)) واتە: کابرایەکی خاوەن دوولاقی باریك کەعبە دەروخێنێت، هەموو خشڵەکانی دەبات و بەرگەکەشی لێ دەکاتەوە، هەر دەڵێی لە پێش چاومە و دەیبینم کابرایەکی سەر ڕووتی گوجە، بە خاکەناز و قوڵنگەکەی لێی دەدا)).

واتای أصلع: ئەو کەسەی کە لە پێشەوە سەری ڕووتاوەتەوە.

لە فەرموودەیەکی (صحيح)دا لە (مسند أحمد)[٤] هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريرە)وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((وَلَنْ يَسْتَحِلَّ الْبَيْتَ إِلا أَهْلُهُ فَإِذَا

---

١ _ الفتح (٥٣٩/٣).

٢ _ أخرجه البخاري (١٥٩٥)

٣ _ أخرجه أحمد (٢٢٠/٢) وقال الحافظ ابن كثير في (النهاية في الفتن) (٧٠) وهذا إسناد جيد قوي) وصححه العلامة الألباني بشواهده في (الصحيحة) (٥٥٥/١/٦).

٤ _ أخرجه أحمد (٢٩١/٢ , ٣١٢) وابن أبي شيبة في (المصنف) (٥٢/١٥ – ٥٣) والحاكم (٤٥٢/٤ – ٤٥٣) وصححه الألباني في (الصحيحة) (٢٧٤٣).

اسْتَحَلُّوهُ، فَلَا يُسْأَلُ عَنْ هَلَكَةِ الْعَرَبِ، ثُمَّ تَأْتِي الْحَبَشَةُ فَيُخَرِّبُونَهُ خَرَابًا لا يَعْمُرُ بَعْدَهُ أَبَدًا)).واتە: کەس کەعبە بە حەلاڵ نازانێت جگە لە ئەهلەکەی، کە بە حەلاڵیان زانی کەس پرسیاری فەوتانی عەرەب ناکات پاشان حەبەشییەکان دێن و کەعبە وێران دەکەن بە شێوەیەك چیتر هەرگیز نۆژەن ناکرێتەوە)).

کەوابوو ئەی موسڵمانان پەلە بکەن لە سەردان و زیارەتی ئەو ماڵە پیرۆزە، ئەی خودایە.. بێ بەشمان مەکە لە سەردانی ئەو ماڵە پیرۆزە و حەج و عەمرەمان بە نسیب بکە و چاومان بگەشێنەوە بە بینینی ئەو جێگە بە نرخ و بە بەهایە هەر تۆ پشت و پەنامانی و توانات بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

براکانم...لە سەر ڕووی زەویدا هیچ کەسێك نامێنێت تەنها خراپەکاران نەبێت، قیامەتیش تەنها بە سەر ئەواندا هەڵدەستێت، هەر ئەوان دوایین نیشانەکانی قیامەت دەبینن کە بریتیە لەو سێ ڕۆچوونە: ڕۆچوونێك لە ڕۆژهەڵات و ڕۆچوونێك لە ڕۆژئاواوە و ڕۆچوونێك لە نیمچە دورگەی عەرەبەوە، مانای ڕۆچوونیش ئاشکرایە، واتا لە ناوچون لە خوارەوە: لە فەرهەنگی (لسان العرب)[١] دا هاتوە: ((الخسف: ڕۆچوونی زەوی و ئەوەی بە سەریەوەیە بە ناخی زەویدا، (خسف الله به الأرض خسفاً) خوای گەورە کردی بە ناخی زەویدا، ئەو ئایەتە پیرۆزە هەر بەو مانایە هاتووە کە دەفەرموێت: ﴿فَخَسَفْنَا بِهِۦ وَبِدَارِهِ﴾(القصص: ٨١) واتە: سەرەنجام خۆی و خانوەکەیمان برد بە ناخی زەویدا بە سامان و گەنجینەکەشیەوە)).

خوای گەورە ئەهلی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا و ناوچەرگەی دورگەی عەرەب دەکاتە ژێر زەویدا.....

هەروەکو باسم کرد لەم قۆناغەدا تەنها یەك کەسی ئیمانداری یەکتاپەرست لە سەر ڕووی زەویدا نەماوە، لە سەر زەویدا هیچ کەسێك نەماوە بڵێت: الله الله، خراپەکارانی سەر زەوی هەر ئەوانن کە ئەو سێ ڕۆچوونە و ئاگرەکە دەبینن.

پێغەمبەری ئازیز ﷺ دەفەرموێت، هەروەکو لە فەموودەی (حذیفة) وە هاتوە و لە پێشدا باسم کرد: ((خسف بالمشرق، وخسف بالمغرب، وخسف بجزيرة العرب،

---

١ ـ لسان العرب (مادة خسف ٦٧/٩) .

وآخـر ذلـك نـار)) واتـە: سـێ ڕۆچـوون ڕوو دەدات: (ڕۆچـوونێك لـە ڕۆژهـەڵات) و (ڕۆچوونێك لە ڕۆژئاواوە) و (ڕۆچوونێك لە دورگەی عەرەبەوە) وە لە کۆتایی ئەوانە (ئاگرێك دەردەچێت).

ئایا ئەو ئاگرە چییە؟ خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ((وآخر ذلك نار تخرج من الیمن)) واتـە: لـە کۆتـایی ئەوانـە ئاگرێـك لـە یەمەنـەوە دەردەچێت). سـەرەتای دەرچـونی ئاگرەکـە لـە یەمەنەوەیـە ((مـن قعـر عـدن)) واتـە: لـە قـوڵایی شـاری عەدەنـەوە)، هـەر وەکـو دەزانـن عـەدەن شـارێکی بـەناوبانگ و ناسـراوە و وڵاتـی یەمەنیش ئاشکرا و ناسراوە، ((تطرد الناس إلى محشرهم)) واتە: خـەڵکی رادەماڵێـت بەرەو مەحشەر)). واتە: زەوی مەحشەر.

ژیانی دونیا کۆتایی پێهات، نیشانە گەورەکانی قیامەت کۆتایی پێهات.

لە پـاش ئـەوە قۆنـاغێکی تـر دەسـت پـێ دەکـات کـە بـە تـەواوی جیـاوازە لـەو قۆناغەکانی تر، بە فووکردنی کەڕەنادا دەست پێ دەکـات و هـەموو زەمـین دێنێتـە لەرزە، هـەموو پەیوەندییـەکانی گـەردوون و سـەر زەوی تێك و پێك دەشـکێنێت، کاتێك کە خوای پەروەدگار فەرمان دەکاتە ئیسرافیل بە فووکردن بە کەڕەنادا، ئایا ئەم کەڕەنایە چییە؟

ئیمامی (أحمد و ابو داود و الترمذي)[1] بە سەنەدێکی (صحیح) ریوایـەتیان کـردوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە دەفەرموێت: ((جاء أعرابي إلى النبي ﷺ فقال: ما الصور؟ قال: ((قرن ینفخ فیه)) واتـا: کابرایـەکی دەشـتەکی هـات بـۆ لای پێغەمبەری خواﷺ و فەرمووی: ئایا (الصور) چییە؟ ئەویش فـەرمووی: کەڕەنایەکە فووی پێدا دەکرێت))، (القرن) وەکو کەڕەنایە (بووق).

ئایا کێ فووی پیادەکات؟ ئەوە (ئیسرافیل) ە.

ئایـا (ئیـسرافیل) کێیـە؟ فریـشتەیەکە لـە فریـشتەکانی پادشـای پادشـاکان، فووکردنی کەڕەنای پێسپێردراوە، ئەوە کار و پیشەی ئەوە و لەو پێناوەدا دروسـت

---

١ ـ أخرجه أحمد(٢/١٦٢ , ١٩٢) وابو داود(٤٧٤٢) والترمذي(٢٤٣٠) والنسائي في(الكبرى)(١١٢٥٠) والحاكم (٢/٤٣٦) وابن حبان(٧٢٥٧٠) وقال الترمذي : هذا حديث حسن , وصححه العلامة الألباني في (الصحيحة) (١٠٨٠).

کراوە، هەروەکو ئاشکرایە فریشتەکان هەر یەکە و کارێکی پــێ ســپێردراوە، جبریـل وەحی پێ سپێردراوە، میکائیل باران و رزق و رۆزی پێ سـپێردراوە، (ملـك المـوت) گیان کێشانی پێ سپێردراوە، فریشتەی تـر هــەن لــە کرنۆشـدان و هــەرگیز ســەریان بەرز ناکەنەوە، فریـشتەیەك سـەری نـەوی کـردوە لـە بـەر دەسـتی خـوادا و بـەرزی ناکاتــەوە، فریـشتەیەك راوەسـتاوە و ئـەوە کارەکەیـەتی، فریـشتەیەك تەسـبیحات دەکات، فریشتەیەك داوای لێخۆشبوون و ئیستغفار دەکـات، فریـشتەیەك بـە دەوری (بیت المعمور) دا لە ئاسمانی حەوتەم دەسوڕێتەوە،هەر فریشتەیەك کارێکی هەیـەو لـەو پێنـاوەدا دروسـت کـراوە، هــەرگیز لـە زیکـری خـوا و تەسـبیحات راناوەسـتن و دەست هەڵناگرن، خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿لَّا يَعۡصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمۡ وَيَفۡعَلُونَ مَا يُؤۡمَرُونَ﴾(التحريم: ٦) واتە: نافەرمانی خوا ناکەن لە هەرشتێك فەرمانیان پێ بکا و هــەر فەرمانێکیــشیان پــێ بــسپێرێ بــە خێرایــی ئــەنجامی دەدەن))، هــەروەها دەفەرموێت: ﴿يُسَبِّحُونَ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ لَا يَفۡتُرُونَ﴾(الأنبياء: ٢٠) واتە: بەردەوام بـە شەو و بە رۆژ هەر تەسبیحات و پاکانە ئەکەن و هیچ کات دەست هەڵناگرن و بـەڵکو هەردەم تەسبیحی دەکەن)). بەڵام کار و پیشەی ئیسرافیل تـەنها ئەوەیـە کـە فـوو بکات بە کەڕەنادا، ئایا ژمارەی فووکردنەکان چەندن؟ ئەهلی زانست و زانیـاری لـەو بابەتەدا یەکدەنگ نین، هەندێکیان دەڵێن: ژمارەی فووکردنەکان دوو دانەن[1]، بـەڵام رای پەسەند ئەوەیـە ــ والله أعلـم ــ کـە سـێ فووکردنـە: فـووکردنێکی تـرس و داچڵەکینە (نفخـة الفـزع)، فـووکردنێکی بێهۆشـکردن و بورانەوەیـە (نفخـة الـصعق)، فووکردنێکی زیندووبونەوەیە (نفخة البعث).

خــوای گــەورە دەفــەرموێت: ﴿وَيَوۡمَ يُنفَخُ فِي ٱلصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُۚ وَكُلٌّ أَتَوۡهُ دَٰخِرِينَ﴾(النمـل: ٨٧) واتــە: ئــەو رۆژە وەبیربێنــە ئەی موحەممەد ﷺ کە فووئەکرێ بە کەڕەنادا بۆ مرانـدنی هــەمووان، هەرکـەس لـە ئاسمانەکان و لەزەویدا هەیە ترس و بیمێکـی زۆر دایـدەگرێ و هــەموو ئـەمرن جگـە

---

١ ــ انظر : (التذكرة)للقرطبي (ص ٢٠٩ ط الكتب العلمية) فقد رجح أنها ثنتان , وكذا الحافظ ابـن حجـر في (الفتح) (٣٧٧/١١) . أما ابن تيمية وابن كثير وابن العربي فقالوا : هي ثلاث نفخات , ولكل فريق من هولاء دليله . راجع (مجموع الفتاوى) (٣٤١/١) و (٣٩٤/٣) والبداية والنهاية (٤٧/١) والنهاية في الفتن (٩١ , ٩٥) .

لەوانە کە ویستی خوا وایە نەترسن و بمێنن ئیتر دوای زیندوو کردنەوە هەموو بە ملکەچی و بە زەلیلی دێنە لای ئەو)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ((إلا مَن شَاء اللّهُ)) ئایا ئەو کەسە کێیە توشی ئەو ترسە نابێت؟

هەندێ لە زانایان فەرموویانە: ئەوانە شەهیدان و پێغەمبەرانن (علیهم الصلاه والسلام)، هەندێك دەڵێن: فریشتەکانن[١]، بەڵام من دەڵێم: هیچ شتێك لەو بارەوە لە پێغەمبەری ﷺ خواوە نەسەلمێنراوە، بۆیە لە ئایەتی ((إلا مَن شَاء اللّهُ)) راوەستین هەروەکو چۆن خوای گەورە باسی کردوە، چیتر پێویستیمان بە زیاتر نییە، دڵنیابە ئەگەر لەوە زیاتر سوودی بوایە بۆ ئوممەتی (موحەممەد) ﷺ ئەوا خوای گەورە باسی دەکرد، بۆیە تەنها باسی ئەوە دەکەین کە لە قورئان و سوننەت دا هاتوە، داوا لە خوا دەکەم هەموومان بگێڕی لە دڵخۆشان و بەختیارانی دونیا و دوارۆژ، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

جا ئەهلی تەقوا و خۆپارێزان هەرگیز ناترسن، نە لە دونیادا و نە لە دوارۆژدا، نە لە کاتی سەرەمەرگدا و نە لە کاتی زیندووبونەوەدا، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِي ٱلْأَخِرَةِ ﴾ (إبراهيم: ٢٧) واتە: ئەوانە کە باوەڕیان بە خوا و بە گشت بڕیارەکانی خوا هێناوە، بە هۆی ئەم وشە جێگر و نەگۆڕاوەی (لا اله الا الله) وە خوا پێگەیان قایم و سابت ئەکا لە ژیانی ئەم دونیا و لە ژیانی ئەو دونیا))

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحْزَنُواْ وَأَبْشِرُواْ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴾ (فصلت: ٣٠) واتە: بێ گومان ئەو کەسانەش فەرموویان: پەروەردگارمان خوایە پاشان خۆیان ڕاست کردبوویەوە، واتە: زۆر بە مەحکەمی لە سەر یەکتاپەرستی وەستان و بە هیچ لایەکدا لایان نەدا، کاتێ مردن، لە گۆڕدا، لە

١ ـ راجع التذكرة (١٨٩) وما بعدها .

کاتی زیندووبوونەوەدا فریشتە دائەبەزنە لایان و پێیان دەڵێن: لە پاشەڕۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان ـ پاش خۆتان ـ دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەکەونە خۆشی و شادییەوە.(٣٠)

ئەی خودایە.. ئیمان و یەکتاپەرستی و بەردەوام بوون و دامەزراوبوونمان بە نسیب بکە، من و ئێوە بگێڕێ لە ئیماندارە لە خواترس و راستگۆکان، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

ئیسرافیل فوودەکات بە کەڕەنادا ئەویش فووکردنی ترسە و ئەوە یەکەم فووکردنە، هەروەکو لە فەرموودەیەکدا هاتووە کە (أحمد و ابو داود و الترمذي) بە سەنەدێکی (صحیح)[1] ریوایەتیان کردوە ـ لە بەر بوونی چەند (شواهد)ێك ـ لە فەرموودەی (ابو سعید الخدری)یەوە، خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ((كَيْفَ أَنْعَمُ وَصَاحِبُ الْقَرْنِ قَدْ الْتَقَمَ الْقَرْنَ واستمع الإذن متى يؤمر بالنفخ))واتە: چۆن پشوو بدەم و دڵخۆش بم لە کاتێکدا ئیسرافیل کەڕەناکەی بە دەمگرتوە (قوتداوە) و گوێی شلکردوە چاوەروانی ئەوەیە کەی فەرمانی پێ دەکرێت؟)). لەریوایەتێکی تردا هاتوە[2]: ((وَحَنَى جَبْهَتَهُ يَسَّمَّعُ مَتَى يُؤْمَرُ فَيَنْفُخُ)) واتە: سەری دانواندوە و گوێ دەگرێ و چاوەروانی ئەوەیە کەی فەرمانی پێ دەکرێت))، لەریوایەتێکی ترد هاتوە[3]: ((وأصغى السمع متى يؤمر)) واتە: گوێی شلکردوە چاوەروانی ئەوەیە کەی فەرمانی پێ دەکرێت و ئەویش فوو بە کەڕەنادا بکات)).

ئایا بە باشی و بە جوانی لەو چەند وشەیە تێگەیشتی؟ ئیسرافیل کەڕەناکەی بە دەستەوەیە، بە ئەسپایی گوێی گرتوە، چاوەکانی تێبڕیوە و نایترووکێنی، چاوەڕوانی فەرمانی خوای گەورە دەکات لە هەر کات و ساتێکدا، فووی پێدا بکە،

---

١ ـ أخرجه أحمد (٣/ ٧ , ٧٣ , ٣٧٤) والترمذي (٢٤٣١) وقال : هذا حديث حسن وابن ماجه (٤٢٧٣) بلفظ مقارب وعبد بن حميد في المنتخب (٨٨٦) والحميدي في (مسنده) (٧٥٤) عن أبي سعيد , قال الألباني : حسن لغيره وذلك لأن عطية العوفي ضعيف) ا.هـ , لكنه توبع (الصحيحة) (١٠٧٩) وللحديث شواهد أوردها الشيخ – رحمه الله تعالى – .

٢ ـ عند أحمد (١/٣٦٤) عن ابن عباس .

٣ ـ عند أحمد كذلك (٤/٣٧٤) عن زيد بن أرقم .

ئەویش فووی پێدا دەکات، فووکردنی ترس کە بە هۆیەوە هەموو گەردوون و زەوی دێنێتە لەرزە ـ لە بەشی داهاتودا بە درێژی باسی ئەوە دەکەم ـ انشاء الله ـ پێغەمبەری ئازیز ﷺ دەفەرموێت: ((کیف أنعم)) واتە: چۆن تام و چێژ لە ژیان وەرگرم و دڵنیا بم لە کاتێکدا ئیسرافیل چاوەڕوانە، لە هەر ساتێك فوو بە کەڕەنادا دەکات! ! ئەو قسەیە لە سەر هاوەڵان گران بوو بۆیە فەرموویان: ((فما نقول یا رسول الله ﷺ؟ قال: ((قولوا: حسبنا الله ونعم الوکیل، علی الله توکلنا)) واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئێمە چی بڵێین؟ ئەویش فەرمووی: بڵێن: حسبنا الله ونعم الوکیل، علی الله توکلنا)) چونکە هەرکەسێ ئەوە بڵێت ئەوا بە ئیزنی خوای گەورە دەکەوێتە نێو ئەمن و ئاسایش و دڵنیایی و ئارامییەوە.

خـوای گـەورە دەفـەرموێت:﴿فَٱنقَلَبُواْ بِنِعۡمَةٖ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَضۡلٖ لَّمۡ يَمۡسَسۡهُمۡ سُوٓءٞ وَٱتَّبَعُواْ رِضۡوَٰنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ ذُو فَضۡلٍ عَظِيمٍ﴾ (آل عمران: ١٧٤) واتە: ئینجا لە ئاکامی ئەو پشت بەستنەیان بە خواوەوە بە بەخشش و نیعمەتێکی فراوانی خوا و تووشی هیچ ناخۆشی و نارەحەتییەکیش نەبوون لەو هەڕەشانە دەیانکرد هەر لە ڕەزامەندیی و خۆشنوودی خوا دەگەڕان، خواش خاوەنی بەخشش و بەهرەیەکی زۆر گەورەیە.))

ئایا پێغەمبەری ئازیزﷺبەو شێوەیە دەترسێت؟ بەڵێ، بە ئەندازەی خۆشەویستیت بۆ خوای باڵادەست لێی دەترسیت و بەمەزنی دەزانیت، تا چەند خۆشەویستییەکەت زیاتر بێت ئەوا زیاتر دڵەکەت پڕ دەبێت لە ترسی ئەو، دڵنیاشبە کەوا سەر زەوی هیچ کەسێکی نەناسیوە لە (محمدی کوڕی عبدالله)ﷺزیاتر لە خواکەی بترسێت.

لەگەڵ مندا بیر لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ بکەرەوە: ((لن یدخل أحداً منکم عمله الجنة)) قالوا: ولا أنت یا رسول اللهﷺ؟ قال: ((ولا أنا إلا أن یتغمدني الله منه بفضلٍ ورحمة)) [1] واتە: هیچ کەسێك کردەوەکانی خۆی نایباتە بەهەشت))

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٤٦٣) و مسلم (٢٨١٦) .

وتیان: تەنانەت تۆیش ئەی پێغەمبەری خواﷺ؟ فەرمووی: تەنانەت منیش، مەگەر خوا بە میهرەبانی و فەزڵی خۆی بمپۆشێت)).

جا بە ئەندازەی ناسینت بۆ خوای گەورە لێی دەترسیت، هەروەها بە ئەندازەی خۆشەویستیت بۆ ئەو و زانیاریت دەربارەی سۆز و میهرەبانی و گەورەیی ئەو، پێغەمبەری خۆشەویستﷺ دەفەرموێت: ((فوالله لأنا أعلمهم بالله، وأشدهم له خشية))[1] واتە: سوێند بە خوا من لە هەموو کەسێك زیاتر خوا دەناسم و لە هەموو کەسێك زیاتر لێی دەترسم)).

لەو پێناوەدا پێغەمبەری ئازیز ﷺدەفەرموێت: ((كيف أنعم وقد ألتقم صاحب القرن القرن، وحنى جبهته،و أصغى سمعه ينتظر متى يؤمر)) واتە: چۆن پشوو بدەم و دڵخۆش بم لە کاتێکدا ئیسرافیل کەڕەناکەی گرتوەتەدەم و سەری دانواندوە و گوێ دەگرێ و چاوەڕوانی ئەوەیە کەی فەرمانی پێ دەکرێت)).

براکانم...لە گەڵ ئێوەدا زیاتر لە باسی ئیسرافیلدا دەبێن لە پێش ئەوەی فووی ترس لێ بدات، بۆ ئەوەی لە بەشی داهاتوودا لە گەڵ ئەو دیمەنە مەترسیدارانەدا بە شێوەیەکی فراوانتر بژین، داوا لە خوا دەکەم لە دونیا و دوارۆژدا بمانپارێزی و ئەمن و ئاسایشمان لە دونیا و دوارۆژدا پێ بسپێرێ هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦١٠١) و مسلم (٢٣٥٦) .

فووکردنی زیندووبونەوە

(نفخة البعث)

خوای گەورە فەرمان دەکاتە (ئیسرافیل) فوو بە کەڕەنادا بکات، ئەو فوەی کە هەموو بوونەوەر دێنێتە لەرزە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي ٱلصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلْأَرْضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَٰخِرِينَ﴾ (النمل: ٨٧) واتە: ئەو ڕۆژە وەبیربێنە ئەی موحەممەد ﷺ کە فووئەکرێ بە کەڕەنادا بۆ مراندنی هەمووان، هەرکەس لە ئاسمانەکان و لەزەویدا هەیە ترس و بیمێکی زۆر دایدەگرێ و هەموو ئەمرن جگە لەوانە کە ویستی خوا وایە نەترسن و بمێنن، ئیتر دوای زیندوو کردنەوە هەموو بە ملکەچی و بە زەلیلی دێنە لای ئەو.))

ئەو فوەی کە شێواز و ڕواڵەتی هەموو جیهان دەگۆڕێت بە بێ ئەوەی هیچ شتێك بە جێ بهێڵێت، ئەوە فووی ترساندنە.. فووی تۆقاندنە.. حەز دەکەم ئەو دیمەنە ترسناکە بهێنیتە پێش چاوی خۆت کە توشی خراپەکاران دەبێت، ئەوانەی قیامەتیان بە سەردا هەڵدەستێت، هەروەکو ئەو ڕاستگۆیەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات ﷺ بۆی باس کردووین، بیهێنە پێش چاوی خۆت زەوی دەست بە لەرزین دەکات، دەیشەکێنێتەوە هەروەکو با بە چرای هەڵواسراوی دەکات، زەوی دەلەرێتەوەو دەلەرزێ هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمْۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ ٱلسَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾﴾(الحج)

بە ڕاستی ئەو زەمین لەرزەیە شتێکی مەزنە، واتە: کارێکی گەورەیە و بەڵایەکی سەختە و کوتەرێکی ترسناکە و ڕووداوێکی سامناکە و کارەساتێکی سەیرە.

دەمەوێت بیهێنیتە پـێش چـاوی خـۆت، دایكێك كۆرپەكـەی لـە بـیر دەچـێت!! بەڵكو فڕێی دەداتە سەر زەوی لە ترسی ئەوەی كە دەیبیسی، لە ترسی ئـەوەی بـە چاوەكانی دەیبینی، بۆیە لەو ترس و بیمەدا خۆشەویستترین كەسی خۆی فەرامۆش دەكات، لە كاتێكدا ئەو بە بەزەییترین كەسە بۆی، سەرسـام دەبێـت لـە كـاتی شـیر پێدانیدا[1] ﴿وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا﴾ واتە: ئافرەتی دووگیان و سكپڕ لـە بەر ئەوەی ترسەكەی زاڵ بوە بە سـەریدا و بوەتـە هـۆی تۆقانـدنی بۆیـە سـكەكەی دادەنێ و لەباری دەچێت.))

جا مانای زەمین لەرزە یان بومەلەرزە ئەوەیە كە ناخ و دەروونـەكان توشـی ئـەو ترس و بیمە دەبن،زەوی دێتە لەرزە و تەكان دەدات، ئاسمان لەت وپـەت دەبێـت و شەق دەبات، ئەسـتێرەكان تاریـك دەبـن و روناكییـان نامێنێـت، هـەروەها خـۆریش تاریك دەبێت و روناكی نامێنێت و لـە دەسـتی دەدات، ئـەو دڕندانـەی كـە لـە پـێش ئەوە خەڵكیان دەترسان ودەیانتۆقاند ئێستا خۆیان دەترسن و تۆقیون، لە كاتێكدا بەرەوە مەحشەر دەڕۆن، ئەو وشتر و وڵاخانە كە بە نرخترین شت بوون خـەڵكی ــ بە تایبەتی عەرەبەكان ــ شانازی بە خاوەندارییەتیەوە بكەن، ئێستا هـیچ كەسـێك بەر ناكات بە لایانەوە و فەرامۆش كراون، روبارەكان..دەریاكان..زەریاكان.. تاویان سەندوە و گەرم بوونە و بوونەتە پارچـەیەك ئـاگر، ئـەو ئـاگرە بـە كـوڵ و گڕگرتـوە فڕێ دەداتە دەرەوە كە هیچ كەسـێك چۆنییەتیەكەی نازانێـت تـەنها خـوای گـەورە نەبێـت، ئەو چیایانە كە لە بـەر زۆری زەویـان پـڕ كردوەتـەوە، دەروخـێن بـە سـەر زەویدا بەڵكو لە بن هەڵدەكنرێن و خـاپوور دەبـن، دەیـانبینی هـەروەكو خورییـەكی پارچە پارچە بە ئاسمانەكاندا باڵ دەگرنەوە.

تكام وایە لە گەڵ مندا بە دڵت لە گەڵ ئەو روداوانەدا بـژیت، لـە پـاش فـووكردنی ترساندن، بۆ ئەوەی بە تەواوەتی لە چەند و چونی ئەو ترس و سامە تێبگەی كاتێك توشی ئەم گەردوونە دەبێت لـە پـاش ئـەو فووكردنـە، ئەگـەر دەتـەوێت بـە جـوانی تێبگـەیت ئـەوا تـەنها لـە سـەرتە بڕۆیـت ئـەو چـەند ئایەتـە بخوێنیتـەوە لـە

---

١ ــ تفسیر (ابن كثیر) لسورة الحج : ١ .

سورەتی(التكوير و الأنفطار و الأنشقاق).

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و (الترمذي) لە (سنن)ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحيح)[1] ڕیوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (ابن عمر)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((من سره أن ينظر إلى يوم القيامة كأنه رأي عين، فليقرأ: ﴿إِذَا ٱلشَّمۡسُ كُوِّرَتۡ﴾ و ﴿إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنفَطَرَتۡ﴾ و ﴿إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنشَقَّتۡ﴾ واتە: هەرکەسێك پێی خۆشە تەماشای ڕۆژی قیامەت بکات هەروەکو ئەوەی بە چاوەکانی دەیبینێ با سورەتی (التكوير و الأنفطار و الأنشقاق) بخوێنێتەوە)).

لەگەڵ مندا بیر لەو ئایەتە بکەرەوە و باش تێفکرە: ﴿إِذَا ٱلشَّمۡسُ كُوِّرَتۡ﴾ واتە: ڕوناکی ڕۆژ ڕۆیشت و ڕۆشنایی نەما ﴿وَإِذَا ٱلنُّجُومُ ٱنكَدَرَتۡ﴾ واتە: ئەستێرەکان پەرش و بڵاو بوونەوە و تاریك بوون، ڕۆشنایی و ڕوناکی ئەوان نەما، هەمووی کەوتنە ناو دەریاکانەوە، ئەوانش هەموو دەبنە ئاگر و بڵێسە. ﴿وَإِذَا ٱلۡجِبَالُ سُيِّرَتۡ﴾واتە: چیاکان دەڕوخێن بە سەر زەویدا و تێك و پێك دەشکێن و وەکو خورییەکی شیکراوی لێ دێت، دەبێتە لمێکی شل، هەر وەکو خوری لێدێت، دەبێتە تۆز و خۆڵێکی پەرش و بڵاو، دەبێتە تراویلکە.﴿وَإِذَا ٱلۡعِشَارُ عُطِّلَتۡ﴾وشترە ئاوسەکان فەرامۆش دەکرێن و هیچ کەس بە لایاندا ناچێت و بەرەڵا کران﴿وَإِذَا ٱلۡوُحُوشُ حُشِرَتۡ﴾ گیانلەبەران هەموو کۆ دەکرێنەوە لە کاتێکدا ئەوان ترساون و تۆقیون ﴿وَإِذَا ٱلۡبِحَارُ سُجِّرَتۡ﴾ واتە: دەریاکان هەموو گڕدران و هەڵگیرسان، هەروەها دەڵێن: ئاوی دەریاکان چوە ناخی زەویدا و نقوم بوو.﴿وَإِذَا ٱلنُّفُوسُ زُوِّجَتۡ﴾هەموو ڕوحەکان چوونەوە جەستەی خۆیانەوە و یەکیان گرتەوە، یان ئیماندار و خێزانەکانیان لە (حور العين) پێکەوە بە یەکەوە بەسترانەوە یان

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢/٢٧ , ٣٦) , والترمذي (٣٣٣٣) وقال : هذا حديث حسن غريب , والحاكم (٤/٥٧٦) وصححه الألباني في (الصحيحة) (١٠٨١) .

بێباوەڕان لە گەڵ شەیتانەکاندا، ﴿وَإِذَا ٱلْمَوْءُۥدَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَىِّ ذَنۢبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾﴾ ئەو کچە بەستەزمانە کە زیندە بە چاڵ کرا بە هۆی چی تاوانێکەوە کوژرا؟.

لەگەڵ مندا ئەو چەند ئایەتەی سورەتی (الأنفطار) بخوێنەوە: ﴿إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا ٱلْكَوَاكِبُ ٱنتَثَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا ٱلْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا ٱلْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ﴿٥﴾﴾ (الإنفطار)) واتە: کاتێ ئاسمان (بە فەرمانی خوا) لەت لەت ئەبێ و هێزی کێشندەی دەبچڕێ.(١) ئەستێرەکان بەربوونەوەو پەرش و بڵاو بوون و ڕژانە خوار و لە جێگای خۆیاندا ترازان (٢) ساتێکیش دەریاکان تەقێنرانەوە و بەردرانە ناو یەکتر و بوونە یەکپارچە بە هۆی جموجۆڵی زەوییەوە و شیرین و سوێریان تێکەڵ بوون (٣) کاتێکیش گۆڕەکان هەڵگێردرانەوە و مردوەکان دەرهێنران لێیان و هەرچی لە ناوسکی زەویدا بوو فرێی دایە دەرێ (٤) کە ئەوانە ڕوویاندا.. ئەوسا هەموو کەسێك ئەزانێ چی پێش خۆی خستوە لە چاك و خراپ دەشزانێ چیشی دوای خۆی خستوە.(٥)))

لە گەڵ مندا ئەو چەند ئایەتەی سورەتی (الأنشقاق) بخوێنەوە: ﴿إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنشَقَّتْ ﴿١﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٢﴾﴾ واتە: ئیزن بە ئاسمان درا لەت و پەت ببێت چونکە خوای گەورە فەرمانی پێداوە کە لەت و پەت ببێت (١) شیاویشە و حەقی خۆیەتی ملکەچی بڕیارەکانی ئەو بێت و هەموو کارەکان بگێڕێتەوە بۆ لای خوای کارزان(٢) ﴿وَإِذَا ٱلْأَرْضُ مُدَّتْ ﴿٣﴾ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾﴾ واتە: کاتێکیش زەوی پان و فراوان کرا و کێوەکان بەرز و نزمیان تیا نەما و بوونە دەشتێکی کاکی بە کاکی (٣) وە چی تیا بوو فرێیدا و خاڵی بووە و لێی (٤).))

هەموو بارە قورسەکەی لە کۆڵ خۆی کردەوە، لێرەو لەوێ زەوی دەستی بە لەرزین کرد. ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾﴾واتە: کاتێ کە زەوی بە توندی تەکانی داو کەوتە لەرزە لەرز و جووڵە جووڵ بە هەر هۆیەکەوە بێت. (١) زەوی هەرچی باری گران و قورسی هەبوو فرێی دایە دەرەوە:

(مردوان، نەوت و ئاو و خەزنە و هەزاران هەزار شتی تر) (٢) ئەو کاتە ئادەمیزادی کافر بە سەر سورمانێکەوە دەڵێ: زەوی چییەتی؟ بۆ وا دەکات..؟ (٣))).

چی ڕوویداوە؟ چی شتێك ئارامییەکەی گۆڕا، چی شتێك هێمنی و ئاسایشی زەوی گۆڕا بۆ ئەم ترس و بیمە؟ ﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾﴾ (الزلزلة)).واتە: لەو ڕۆژەدا زەوی هەواڵەکانی خۆی چاك و خراپ ڕادەگەیەنێت و مەردوم تێ ئەگات کە ئەو زەمین لەرزەیە سەرەتای ڕۆژێکی سەخت و وێران بوونی دونیایە (٤) ئەویش بە هۆی ئەوەوە کە پەروەردگارت وەحی و فەرمانی پێ کردووە بەو زەمین لەرزەیە: لە خۆیەوە ناتوانێ هیچ بکات و هەردەم لە ژێر دەستەڵاتی خوادایە.(٥) لەو ڕۆژەدا خەڵکی بە پەرش و بڵاوی لە گۆڕەکانیان دەردەچن بۆ شوێنی حیساب بۆ ئەوەی پاداش و تۆڵەی کار و کردەوەکانیان نیشان بدرێت.(٦) ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە.(٧) کەسێکیش کێشی وردیلەیەك شەر و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بێنێ بە سەریا.(٨)).

بە ڕاستی حاڵەتێکی پڕ لە ترس و سامە! هیچ وشە و وتەیەك ناتوانم بدۆزمەوە لەو ئایەتەی خوای گەورە ڕەوانبێژتر و نایابتر و پەسەندتر بێت کە دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُم بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾﴾(الحج)

شاعیر دەڵێت:

مثــل لنفسـك أيهـا المغـرور — يـوم القيامـة والسـماء تمـور
إذا كورت شمس النهار وأُدْنِيَت — حتـى علـى رأس العبـاد تـسير

وإذا النجوم تساقطت وتناثرت وتبدلت بعد الضياء كدور
وإذا البحار تفجرت من خوفها و رأيتها مثل الجحيم تفور
وإذا العشار تعطلت وتخربت خلت الديار فما بها معمور
وإذا الجبال تقلعت بأصولها فرأيتها مثل السحاب تسير
وإذا الوحوش لدى القيامة أحشرت وتقول للأفلاك أين نسير؟
وإذا الصحائف نشرت وتطايرت وتهتكت للعالمين ستور
وإذا الجحيم تسعرت نيرانها ولها على أهل الذنوب زفير
وإذا الجليل طوى السماء بيمينه طيَّ السجل كتابه المنشور
وإذا الجنان تزخرفت وتطيبت لفتى على طول البلاء صبور
وإذا الجنين بأمه متعلق يخشى القصاص وقلبه مذعور
هذا بلا ذنب يخاف جناية كيف المصر على الذنوب دهور

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي ٱلصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلْأَرْضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ ۚ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَٰخِرِينَ ﴾(النمل: ٨٧) واتە: ئەو ڕۆژە وەبیربێنە ئەی موحەممەد ﷺ کە فووئەکرێ بە کەڕەنادا بۆ مراندنی هەمووان، هەرکەس لە ئاسمانەکان و لەزەویدا هەیە ترس و بیمێکی زۆر دایدەگرێ و هەموو ئەمرن جگە لەوانە کە ویستی خوا وایە نەترسن و بمێنن، ئیتر دوای زیندوو کردنەوە هەموو بە ملکەچی و بە زەلیلی دێنە لای ئەو)).

لە پاش چل....

چل ڕۆژ؟ خوا باشتر دەیزانێ، چل مانگ؟ خوا باشتر دەیزانێ، چل ساڵ؟ خوا باشتر دەیزانێ.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)دا[1] هاتوە لە فەرموودەی (ابوهریرە)وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((ما بين النفختين أربعون)) قالوا: يا أبا هريرة،

---

١ ـ أخرجه البخاري (٢٩٥٥) ومسلم (٢٩٥٥)

أربعون يوماً؟ قال: أبيتُ، قالوا: أربعون شهراً؟ قال: أبيتُ، قالوا: أربعون سنة؟ قال: أبيتُ)) واتە: لە نێوان هەردوو فووکردنەکەدا چل هەیە... فەرموویان ئەی (أبو هريره) چل ڕۆژە؟ فەرمووی: نەمویست پرسیار بکەم. فەرمویان: چل مانگە؟ فەرمووی: نەمویست پرسیار بکەم. فەرمویان: چل ساڵە؟ فەرمووی: نەمویست پرسیار لە پێغەمبەری خواﷺ بکەم دەربارەی ئەوە)).

ئیمامی (النووی)[1] دەفەرموێت: واتە:نەمویست بیبڕمەوە و یەکلای بکەمەوە کە مەبەستەکەی چل ڕۆژە یان چل ساڵە یان چل مانگە، بەڵکو ئەوەی کە دانی پێدا بنێم بە کورتی ئەو ماوەیە چلە، لە جێگای تردا هاتوە بە ڕوونی لە جگە ریوایەتی (مسلم) کەوا مەبەستی چل ساڵە)).

الحافظ لە (الفتح)[2] دا دەڵێت: ((مەبەستی لە (أبيتُ) ئەوەیە: کە شتێك بڵێم و نەمبیستبێت، بەلام (أبيتَ) واتە: نەمویست ئەو شتە بزانم، چونکە ئەوە شتێکی نادیار و غەیبە)).

ئیمامی (البيهقي) لە (إثبات عذاب القبر)[3] دەڵێت: ((دەڵێی (ابو هريره) لە مەبەستی پێغەمبەرەوەﷺ دەربارە ئەو (چل)ە لە بەری نەکردوە، بەلام ئەهلی تەفسیر دەڵێن: مەبەستی چل ساڵە)).

ئیمامی (القرطبي) لە (التذکرة)[4] دەفەرموێت: ((ئەو قسەی أبو هريره کە دەڵێت (أبيت) دوو لێکدانەوەی هەیە:

یەکەم: أبيت، واتە: نەمویست باسی بکەم و ڕوونی بکەمەوە، بەم پێیە ماناکەی دەزانی، واتە: لە پێغەمبەری ﷺ بیستبوو.

دووەم: أبيت: واتە: نەمویست پرسیار لە پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ بکەم، بەم پێیە هیچ زانیاری دەربارەی نەبوو. مەبەستی یەکەم ئاشکراترە، کە ئەو ڕوونی نەکردەوە چونکە هیچ پێویستییەکی نەبینی بۆ ئەو ڕوونکردنەوەیە)).

---

١ ـ شرح مسلم للنووي (٩/٢٤٣).
٢ ـ الفتح (٨/٥٥٨).
٣ـ ٢٢٢ .
٤ ـ التذكرة (١٨٨).

دەڵێم: لە پاش چل ـ کە هیچ کەسێك چۆنییەتیەکەی نازانێت تەنها خوای بەرز و باڵادەست نەبێت ـ خوای گەورە فەرمان بە ئیسرافیل دەکات کە فوو بکات بە کەڕەنادا ئەویش فووکردنی بێهۆشکردن و مراندنە، هەندێ لە زانایان هیچ جیاوازی نابینن لە نێوان فووکردنی ترساندن و فووکردنی بێهۆشکردن و مراندندا، ئەو دوو فووکردنە بە یەك دانە دەژمێرن، دەڵێن: کاتێ کە ئیسرافیل فووی ترساندن بە کەڕەنادا بکات ئەوا هەموو ئەوانەی لە سەر زەویدان دەبورێنەوە و دەمرن لە ترسی ئەو فووکردنەدا ئیللا ئەوانە نەبێت خوا خۆی ویستی لە سەر بێت لە بەر ترسی ئەو فووکردنە[1]، بەڵام رای پەسەند لای لێکۆڵەرەوان ئەوەیە: ئیسرافیل فووی ترساندن دەکات بە کەڕەنادا و ئەمجار لە پاش چل ـ کە تەنها خوا خۆی چۆنیەتیەکەی دەزانێت ـ دیسان خوای گەورە فەرمان دەکاتە ئیسرافیل جارێکی تر فوو بە کەڕەنادا بکات کە ئەویش فووکردنی مردنە.

لە گەڵ مندا ئەو چەند ئایەتە بخوێنەوە: ﴿وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلْأَرْضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ﴾ واتە: هەرکە لە لایەن ئیسرافیلەوە فوو بە شەیپووردا (کەڕەنادا)کرا، ئیتر ئەو کاتە هەموو ئەوانەی کە لە ئاسمانەکان و زەویدان مەگەر کەسێك خوا خۆی بیەوێ نەمرێت)) ئەمەش سێیەم فووکردنە لەو ئایەتەدا کە دەڵێت: ﴿ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنظُرُونَ﴾ (الزمر: ٦٨) واتە: لە پاشان بۆ جارێکی تر کە فووی پیاکرا ئەوجا لە ناکاو تەواوی دروستکراوەکان لە گۆڕەکانیاندا هەڵئەسنەوە و چاوەڕوانن چییان پێ بکرێ)).

با هەندێك لە گەڵ فووکردنی مردندا ڕابووەستین: ﴿وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَصَعِقَ﴾ واتە: مرد ﴿مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلْأَرْضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ﴾ ئایا ئەوە کێیە کە لەو بڕیارە بەدەرە؟ ئایا ئەوە کێیە کە خوای گەورە بڕیاری مردنی بە سەردا نادات و لەو بڕیارە جیاوازە؟ لە کاتێکدا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ﴾

---

١ ـ التذكرة (٢٠٩) وهو ترجيح القرطبي كما سبق .

(الرحمن: ٢٦) واتە: هەرچی بە سەر پشتی زەوییەوەیە هەر هەموو لە نێو دەچێ.))
جا مەبەست لە (علیها) لەو ئایەتە پیرۆزەدا: واتە: سەر رووی زەوی، پاشان گوفتاری خوای پەروەردگار دێت، زۆر بە روونی و ئاشکرایی و دەفەرموێت: ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾ (القصص:٨٨) واتە: هەموو شتێك تیا دەچێت جگە لە رووخساری پیرۆزی ئەو نەبێ.))
بەرزی و مەزنی بۆئەو زاتەی کە هەر خۆی هەڵسوڕێنەری زەوی و ئاسمانەکانە و زیندووی بێ سەرەتا و بێ کۆتایی و ئەزەلە، هەرگیز خەوی لێ ناکەوێت و هەرگیز نامرێت.
دەڵێم: زانایان لە بارەی ئەو کەسەوە کە لەو بڕیارە بە دەرە ((مەبەستم: إِلَّا مَن شَاء اللَّهُ)) جیاوازن: ئایە ئەو کەسە کێیە[1]؟ لە پێشدا بە کورتی باس کرا:
هەندێ لە ئەهلی زانست و زانیاری دەڵێن: فریشتەکانن.
هەندێکیان دەڵێن: بەڵکو مەبەستی تەنها، جبریل و ئیسرافیل و میکائیل و (ملك الموت) و هەڵگرانی عەرشە.
هەندێکیان دەڵێن: بەڵکو ئەوانە (حور العین) ن.
هەندێکیان دەڵێن: بەڵکو ئەوانە شەهیدانن، چونکە شەهیدان زیندوون لای خوداوەندی خۆیان بژێوی وەردەگرن و رادەبوێرن.
هەندێکیان دەڵێن: بەڵکو ئەوانە پێغەمبەرانن.
هەندێکیان دەڵێن: بەڵکو ئەوە پێغەمبەر(موسا)یە (علی نبینا و علیه أفضل الصلاة والسلام).
جا ئەوانەی ئەو قسەیە دەکەن ئەو فەرموودەیان کردوەتە بەڵگە کە لە (صحیح البخاری)[2]دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هریرە)وە کەوا ئازیزەکەمان ﷺ دەفەرموێت: (إني أول من يرفع رأسه بعد النفخة الآخرة، فإذا أنا بموسى متعلق

---

١ ـ انظر : (التذكرة) للقرطبي (١٨٩ - ١٩٣) وقال : قال شيخنا ابو العباس : والصحيح أنه لم يرد في تعيينهم خبر صحيح والكل محتمل) .
٢ ـ أخرجه البخاري (٤٨١٣) .

بالعرش، فلا أدري أكذلك كان، أم بعد النفخة)) واتە: من یەکەم کەس دەبم لە پاش دواین فووکردن سەر بەرز دەکەمەوە، کە سەر بەرز دەکەمەوە دەبینم موسا پێغەمبەرخۆی بە عەرشدا هەڵواسیوە، نازانم هەروا بووە یان لە پاش فووکردنەکە خۆی هەڵواسیوە)).

وەلە ریوایەتێکی تردا کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١]دا هاتوە: ((لا تخيروني على موسى، فإن الناس يصعقون فأكون أول من يفيق، فإذا موسى باطش بجانب العرش فلا أدري أكان فيمن صعق فأفاق قبلي أو كان ممن أستثنى الله)) واتە: لە موسا بە زیاترم مەزانن چونکە کە هەموو خەڵکی دەمرن من یەکەم کەس دەبم بە ئاگادێمەوە، کەچی دەبینم موسا لە تەنیشتی عەرشەوە ئیتر نازانم لە نێو ئەوانەدا بوو کە مردن و پێش من بە ئاگا هاتەوە یان لەو کەسانەیە کە خوای گەورە لەو بڕیارە بە دەری خستوون)).

جا من لێرەدا دەڵێم:ئەگەر پێغەمبەری هەڵبژێردراو ﷺ نەتوانێت یەکلای بکاتەوە ئایە موسا پێغەمبەرپێش ئەو مردوە و ئەمجار بەئاگا هاتوەتەوە یان لەو کەسانەیە کە خوای گەورە لەو بڕیارە بە دەری کردوە؟ چیتر هیچ کەسێك بۆی نییە قسەیەکی یەکلاکەرەوە بدات دەربارەی ئەو بابەتە.

جا بۆمان دەرکەوت و روونبووەوە کەوا پێغەمبەری ئازیزﷺ یەکلای نەکردوەتەوە کەوا موسا پێغەمبەر پێش ئەو مردوە و ئەمجار بەئاگا هاتوەتەوە یان لەو کەسانەیە کە خوای گەورە لەو بڕیارە بە دەری کردوون؟ هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)دا هاتوە.

دەڵێم: لە فەرموودەیەکی درێژدا دەربارەی کەڕەنا هاتوە، هەروەکو (ابو يعلى الموصلى) لە (الكبير)دا و ئیمامی (البيهقي) لە (البعث) دا و (الطبري) لە تەفسیرەکەیدا و (الطبراني) لە (الطوالات)دا و جگە لەوان ریوایەتیان کردوە، هەموویان لە ڕێگای (اسماعيل ى کوڕی رافع) ەوە کە کەسێکی (ضعيف)[٢] ە، تیایدا

١ ـ أخرجه البخاري (٣٤٠٨) ومسلم (٢٣٧٣/١٦٠) .

٢ ـ أخرجه الطبري في تفسيره (٤٩٣٩) , وابن ابي حاتم في تفسيره (١٥٥٤٩) والبيهقي في (البعث) (٥٩٣) وابو الشيخ في (العظمة) (٣٧٩) وابو يعلى في (الكبير) والطبراني في (الطوالات) كما في الفتح (٣٧٦/١١) .

هاتوه پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((فإذا مات كل من في السماوات وكل من في الأرض إلا من شاء الله جاء ملك الموت الى الملك، فقال مَلَكُ المَوْت: يَا رَبِّ، مَاتَ كل من في السماوات وَالأَرْض إلا مَنْ شِئْتَ، فَيَقُولُ الله ـ جل و علا ـ : مَنْ بَقِيَ؟ وهو أعلم سبحانه ـ فَيَقُولُ ملك الموت: جِبْرِيلُ وإسرافيل و مِيكائِيلُ و حَمَلَةُ العرش و بَقِيتَ أَنَا ـ يعني:ملك الموت ـ فَيَقُولُ ملك الملوك ـ جل جلاله ـ : ليمت جبريل، فيموت جبريل، ليمت ميكائيل، فيموت ميكائيل، ليمت إسرافيل، فيموت إسرافيل، ليمت حملة العرش)) واتە: كاتێك هەموو ئەوانەی لە ئاسمانەكان و زەويدا هەن دەمرن ئيللا ئەوانە نەبێت خوا خۆی ويستی لە سەر بێت، فريشتەی مردن دێت بۆ لای پادشای پادشاكان، فريشتەی مردن دەڵێت: ئەی پەروەردگارا... هەموو ئەوانەی لە ئاسمانەكان و زەويدان مردن تەنها ئەوانە نەبێت خۆت ويستت لە سەری بوە نەمرن، خوای گەورە دەفەرموێت: كێ ماوە؟ ــ لە كاتێكدا خۆی باشتر دەزانێت ــ فريشتەی مردن دەڵێت: جبريل و ئيسرافيل و ميكائيل و هەڵگرانی عەرش و من ـ واتە: فريشتەی مردن ـ پادشای پادشاكان دەفەرموێت: با جبريل بمرێت، بۆيە دەست بەجێ جبريل دەمرێت، با ميكائی بمرێت، دەست بە جێ ميكائيل دەمرێت، با ئيسرافيل بمرێت، دەست بەجێ ئيسرافيل دەمرێت، با هەڵگرانی عەرش بمرن....)).

جا ئەگەر هەڵگرانی عەرش (حملة العرش) بمرن كێ عەرشی خوا هەڵدەگرێ؟

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلرَّحۡمَٰنُ عَلَى ٱلۡعَرۡشِ ٱسۡتَوَىٰ﴾(طه: ٥).

(استوى) بەو شێوەيەی كە خۆی باسی كردوە، بەو شێوەی كە خۆی ويستی لەسەر بوە، ماناكەی ئەوەيە كە فەرموويەتی، (استواء)ێك بە بێ جێگۆركێ و چوونە ناو دروستكراوەكانەوە، چونكە عەرش ئەوی هەڵنەگرتوە و (الكرسی) جێی متمانەو پەنای نييە بەڵكو عەرش و هەڵگرانی، كورسی و مەزنێتی، هەمووی بە توانای خۆی هەڵگيراوە و بە مەزنی و توانای خۆی و ملكەچن بۆ گەورەيی و دەسەڵاتی خوا.

بۆيە واتای (الاستواء) ديار و ئاشكرايە، وە چۆنييەتييەكەی ناديارە، باوەڕهێنان پێی پێويست و واجبە، پرسيار كردن دەربارەی بيدعەيە.

دەڵێت: ((ليمت حملة العرش، فيموت حملة العرش، ويبقى ملك الموت مع ملك الملوك، فيقول ملك الملوك لملك الموت: يا ملك الموت، وأنت خلق من خلقي، وخلقت لما ترى ، فمت يا ملك الموت، فيموت ملك الموت ويبقى ملك الملوك)) واتە: با هەڵگرانی عەرش بمرن، دەست بەجێ هەڵگرانی عەرش دەمرن، تەنها فریشتەی مردن و پادشای پادشاکان دەمێننەوە، بۆیە پادشای پادشاکان بە فریشتەی مردن دەڵێت: ئەی فریشتەی مردن تۆیش دروستکراوێکی لە دروستکراوەکانم، بۆ ئەوەی کە بینیت دروستکراوی، بۆیە ئەی فریشتەی مردن تۆیش بمرە، دەست بەجێ فریشتەی مردن دەمرێت، تەنها پادشای پادشاکان دەمێنێتەوە)).

تەنها پادشای پادشاکان (شای شاهان) دەمێنێ، ئەو دوایین کەسە هەروەکو چۆن یەکەم کەس بوو، ئەو دیار و ئاشکرایە هەروەکو چۆن پەنهان و شاراوەیە، هیچ شتێك لە سەرەوەی ئەو نییە، ئەو یەکەمینە و پێش ئەو هیچ شتێك نەبوە و دوایەمین کەسە هیچ شتێك پاش ئەو نییە، ئەو دیار و ئاشکرایە و هیچ شتێك لە سەرەوەی نییە و ئەو پەنهان و شاراوەیە و هیچ شتێك لە خوارەوەی نییە.

﴿هُوَ ٱلۡأَوَّلُ وَٱلۡأٓخِرُ وَٱلظَّٰهِرُ وَٱلۡبَاطِنُۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٌ﴾ (الحديد: ٣) واتە: ئەویشە یەکەم کە هیچ شتێك لە پێشیەوە نییە، دواهەمینیش هەر ئەوە کە هیچ لە دوایەوە نییە و بوونی ئاشکرا بە بەڵگەکانی هەر ئەوە، واتە: لە ژوور ئەوەوە ئاشکراتر نییە، پەنهان و هەقیقەت و کونهی لە دروستکراوەکانی ئەوە کە لەو پەنهاتره نییە، هەر ئەویش زانایە بە هەموو شتێك لە گەردیلەیەکەوە تا وردتر ئاگاداریەتی.))

لە ناوەراستی ئەو بێدەنگییە سەیرەدا دەنگی پادشای شکۆمەند بەرز دەبێتەوە، خاوەنی ئەو دەنگە پرسیار دەکات و هەر خۆی وڵام دەداتەوە، چونکە لەو رۆژەدا هیچ کەسێك نییە پرسیار بکات و هیچ کەسیش نییە وڵام بداتەوە تەنها ئەو نەبێت، ئەهلی زەوی و ئاسمانەکان هەموو مردن، لەو کاتەدا دەنگی خوای باڵا دەست بەرز دەبێتەوە و دەفەرموێت: ﴿لِّمَنِ ٱلۡمُلۡكُ ٱلۡيَوۡمَۖ﴾واتە: ئەمڕۆ موڵك و دەسەڵات هی کێیە؟ هیچ کەسێك وەڵامی خوای تاك تەنها ناداتەوە، بۆیە خوای تاك

تــــەنها خـــۆی وڵام دەداتــــەوە و دەفەرموێــــت: ﴿لِّمَنِ ٱلۡمُلۡكُ ٱلۡيَوۡمَۖ لِلَّهِ ٱلۡوَٰحِدِ ٱلۡقَهَّارِ﴾(غافر: ١٦) واتە: موڵك و دەسەڵات ئەمرۆ هەر بۆ خوای تاك و تەنها و بە دەسەڵاتە)).

لە ریوایەتێکدا کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا هاتوە: ((يَقْبِضُ اللَّهُ الْأَرْضَ يوم القيامة، وَيَطْوِي السَّمَاء بِيَمِينِه، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ، أَيْنَ مُلُوكُ الْأَرْضِ؟)) واتە: خوای گەورە لە ڕۆژی قیامەتدا زەوی دەگریت و ئاسمانەکان بە دەستی ڕاستی دەپێچێتەوە و ئەمجار دەفەرموێت: منم پادشا، کوان پادشاکانی سەر زەوی؟)).

لە ریوایەتەکەی (مسلم)[2] دا هاتوە: ((أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟)) واتە: دەسەڵاتدارە بە زەبرەکان لە کوێن؟ خۆ بەزلزانەکان لە کوێن؟)).

دەڵێم: لە پاش چل ــ کە تەنها خوای گەورە خۆی دەزانێ مەبەست لەو چلە چییە ــ خوای گەورە لە ئاسمانەوە ئاوێك دەنێرێت بە شێوەی نمە بارانێك، هەروەکو لە (صحیح مسلم)[3] دا هاتوە: ((ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّهُ ــ أَوْ قَالَ: يُنْزِلُ اللَّهُ ــ مَطَرًا كَأَنَّهُ الطَّلُّ، أَوْ الظِّلُّ، فَتَنْبُتُ مِنْهُ أَجْسَادُ النَّاسِ))[4] واتە: ئینجا خوای گەورە نمە بارانێك دەبارێنێت کە لە مەنی پیاوان دەچێت جەستەی خەڵکی بە هۆیەوە شین دەبێتەوە)) لە ریوایەتێکی تردا: ((ثُمَّ يُنْزِلُ اللَّهُ مِنْ السَّمَاءِ مَاءً، فَيَنْبُتُونَ كَمَا يَنْبُتُ الْبَقْلُ)) واتە: ئینجا خوای گەورە لە ئاسامانەوە بارانێك دەبارێنێت، شین دەبنەوە هەروەکو چۆن ڕوەك شین دەبێتەوە)).

جا ئەو ئاوە دادەبەزێتە سەر ئەو جەستە و لاشانەدا، پاشان جەستەکان لە ژێر زەوییەوە یان لە گۆڕەکانیانەوە سەوز دەبێتەوە (شین دەبێتەوە) لە پاش مردنیان، ئەگەر خوای گەورە ویستی دروستکراوەکانی زیندوو بکاتەوە، ئەوا (ئیسرافیل) زیندوو دەکاتەوە و دیسان فەرمانی پێ دەکات کە کەڕەناکە بە

---

١ ــ أخرجه البخاري (٦٥١٩) ومسلم (٢٧٨٧)

٢ ــ كتاب (صفة القيامة) (٢٧٨٨) .

٣ ــ أخرجه مسلم (٢٩٤٠) .

٤ ــ قال النووي في (شرح مسلم) (٣٣١/٩) : قال العلماء :الأصح الطل بالمهملة , وهو الموافق للحديث الآخر (أنه كمني الرجال) .

دەستەوە بگرێت و فووی سێیەمی پێدا بکات، کە ئەویش فووی زیندوو کردنەوەیە، بۆ ئەوەی خەڵکی لە گۆڕەکانیانەوە و لە ژێر زەوییەوە هەستنەوە، روحی ئیمانداران دەهێنن روناکی لێ دەدرەوشێتەوە، بەڵام روحی بێباوەڕان بە تاریکی رووړەشییەوە، ئینجا روحەکان دەگێردرێتەوە جەستەکانیان، بۆئەوەی هەموو مرۆڤەکان – خوای گەورە دروستی کردوون هەر لە ئادەمەوە تاکو دوایین کەس – دەرچنە دەرەوە، جەستەکان سەوز دەبنەوە لە ئێسکێکی زۆر وردەوە، ئەو ئێسکە پێی دەڵێن: (عَجْب الذنب).

بیر لە فەرموودەکەی پێغەمبەری خواﷺ بکەرەوە چی فەرموە؟ ئەو ئێسکە لەم ساڵانەی دواییدا زانایان دۆزیانەتەوە، بۆ ئەوەی هەموو موسڵمانێ دڵنیا بێت کەوا خۆشەویستەکەی ﷺ هەرگیز لە خۆوە قسەی نەکردوە، لەو فەرموودەی کە لە پێشدا باس کرا[1]، ((لیس من الإنسان شئ إلا يبلى إلا عظماً واحداً، وهو عجب الذنب، ومنه يركب الخلق يوم القيامة)) واتە: هیچ شتێك لە لاشەی مرۆڤدا نامێنێتەوە تەنها یەك ئێسك نەبێت کە ئەویش (عجب الذنب) ە، لەو ئێسکەوە دیسان مرۆڤەکان لە رۆژی قیامەتدا بەدیدەهێنرێنەوە)) چونکە ئەوە یەکەم شت بوە دروستکراوە لە جەستەی مرۆڤدا، هەر ئەوەیە کە دەمێنێتەوە بۆ ئەوەی دیسان لەوێوە دروست بکرێتەوە[2].

ئیمامی (النووي)[3] دەفەرموێت: واتای (عَجْب الذنب) بریتییە لەو ئێسکە نەرم و ناسکەی کەوتوەتە خوارەوەی بڕبڕەی پشت، سەری ئەو ئێسکە بچووکەیە کە دەکەوێتە کۆتایی بڕبڕەی پشتەوە و پێی دەڵێن (عصعص)، هەروەها هەندێ کەس پێی دەڵێت: (عجم) ئەویش یەکەمین شتە کە لە ئادەمیزاددا دروست دەبێت)).

جا قەبارەی (عجب الذنب) لە دەنکە نیسکێك تێپەڕ نابێت، دەکەوێتە خوارەوەی زنجیرەی بڕبڕەی پشتی هەموو مرۆڤێك خوای گەورە لە سەر زەویدا دروستی

---

١ – عند الشيخين , الذي إوله : (ما بين النفختين) .

٢ – شرح النسائي (٣/٣٠٨) وتنوير الحوالك (٢٤٧) للسيوطي , وانظر : ((فيض القدير)) (١٢/٥) للمناوي .

٣ – شرح مسلم (٣٤٣/٩) .

کردوه، خوای گەورە ئەو ئێسکە دەهێنێت، خۆی زۆر بە باشی ئێسکی هەموو مرۆڤێك دەناسێتەوە هەر لە ئادەمەوە تاکو قیامەت، دەیهێنێت و جەستە و لاشەی مرۆڤەکە بە دەوریدا کۆ دەکاتەوە، هەموو ئەو بەشانەی کە بوەتە خاك و خۆڵ و بڵاو بوونەتەوە کۆی دەکاتەوە،تەنانەت ئەوەی کەوتوەتە ناو دەریاو سکی ماسی و درندەکانەوە، جەستە و لاشەکان لە ژێر زەویدا هەموو تەواو دەبن بە بێ کەم و کووڕی، ئەمجار خوای گەورە فەرمان دەکات ئیسرافیل فوو بە کەڕەنادا بکات، هەموو روحەکان دەگەڕێتەوە جەستەکانیان، خوای گەورە پاش فووی سێیەم (واتە: فووی زیندووبوونەوە) فەرمان دەکاتە زەوی و ئەویش دێتە لەرزە و سەر زەوی لەت و پەت دەبێت، بۆ ئەوەی لەو بارە قورسە خۆی رزگار بکات و چی لە سکی زەویدایە فڕێی بداتە دەرەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾ وَقَالَ ٱلْإِنسَٰنُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ ٱلنَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا۟ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴿٨﴾﴾(الزلزلة) واتە: کاتێ کە زەوی بە توندی تەکانی داو کەوتە لەرزە لەرز و جووڵە جووڵ بە هەر هۆیەکەوە بێت. (١) وە زەوی هەرچی باری گران و قوورسی هەبوو فڕێی دایە دەرەوە (٢) ئەو کاتە مرۆڤی کافر بە سەر سوڕمانێکەوە دەڵێ: زەوی چییەتی وا دەکات..؟ (٣) لەو رۆژەدا زەوی هەواڵەکانی خۆی چاك و خراپ رادەگەیەنێت و خەڵکی تێ ئەگات کە ئەو زەمین لەرزەیە سەرەتای رۆژێکی سەخت و وێران بوونی دونیایە (٤) ئەویش بە هۆی ئەوەوە کە پەروەردگارت وەحی و فرمانی پێ کردوە بەو زەلزەلەیە: لە خۆیەوە ناتوانێ هیچ بکات و هەردەم لە ژێر دەستەڵاتی خوادایە.(٥) لەو رۆژەدا خەڵکی بە پەرش و بڵاوی لە گۆڕەکانیان دەردەچن بۆ شوێنی حیساب بۆ ئەوەی پاداش و تۆڵەی کار و کردەوەکانیان نیشان بدرێت.(٦) ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە.(٧) کەسێکیش کێشی

وردیلەیەك شەر و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بهێنێ بە سەریا.(٨).

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْجِبَالِ فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّى نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَّا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَآ أَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ ٱلدَّاعِىَ لَا عِوَجَ لَهُۥ ۖ وَخَشَعَتِ ٱلْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾﴾ (طـه) واتە: لە بارەی کێوەکانەوە لێت دەپرسن: ئاخۆ لە ڕۆژی قیامەتدا چییان لێ دێت؟ لە وەڵامدا بڵێ: پـەروەردگارم لـە جێگـەی خۆیانـدا هـەڵیان ئەکـەنێ، بـەڵام چـۆن هەڵکەنـدنێك! وردوخاشاکیان ئەکا و بەبایان دەکا (١٠٥) شوێنەکەشیان دەکاتە دەشـتێکی سـاف و پان و کاکی بە کاکی، وەك هەر هیچی تیا نەبووبێ (١٠٦) هیچ خواری و نـاڕێکی و بەرزی و نزمی تیا نابینی، هەمووی یەك پارچە ئەبێتـەوە (١٠٧) لـەو ڕۆژەدا هـەموو خـەڵکی دوای دەنگـی جاڕچـی (بانگەوازکارێك) ئەکـەون، کـە هـیچ وەرچـەرخان و لادانێك نییە لێی.... (١٠٨)

ئایا ئەو بانگەوازکارە کێیە؟ فریشتەیەکە لـە فریـشتەکانی خـوای گـەورە بـانگی ئـەو هـەموو دروسـتکراوانە دەکـات بـۆ ئـەوەی لـە بـەر دەسـتی خـوای گـەورەدا ڕابووەستن بـە مەبەسـتی حەشـر کردنیـان ﴿وَخَشَعَتِ ٱلْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا﴾ (طـه:١٠٨) واتـە: هـەموو خـەڵکی لەبـەر خـوای بەخـشندە دەنگیـان نـەوی دەبێ، دەنگی ژێرلێو و چپەچپ و ئەسپایی نەبێ هیچ شتی تر نابیسی)).

لەگـەڵ منـدا ئـەو ئایەتـەی خـوای گـەورە بخوێنـەوە:﴿وَٱسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ ٱلْمُنَادِ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ ٱلصَّيْحَةَ بِٱلْحَقِّ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمُ ٱلْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾﴾(ق) واتـــە: گـــوێ ڕاگرە ئـەی پێغەمبـەرﷺ! بـۆ ئـەو هەواڵـەی پێـت دەدەیـن لـە ئـەحواڵی قیامـەت، ڕۆژێك(ئیسرافیل) بانگ دەکـا لـە شـوێنێکی نزیـك بـە خـەڵك هـەمووتان دەرچـن لـە گۆڕەکانتان بۆ حەشر(٤١) ئەو ڕۆژە کـە هـەموو ئـەو(صـیحە)و هاوارەیـان بـە هـەق گوێ لێ دەبێ،ئائەو ڕۆژە ڕۆژی لەگۆڕ دەرچوونە بۆ حەشرو پاداش و تۆڵە (٤٢))).

هەروەها ئەو ئایەتە پیرۆزە بخوێنەوە کە دەفەرموێـت: ﴿ وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ ۚ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ (١٨) يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ (١٩) ﴾ (غافر) واتە: ئەوانـە لـە ڕۆژە نزیکەکـەی قیامـەت بترسێنە (آزفة) یەکێکە لـە ناوەکـانی ڕۆژی قیامـەت، بۆیـە دەوتـرێ (آزفـة) چـونکە نزیکە بێت، کاتێ لە ترس و هەیبەتا گیان و دڵەکان دەگەنە گەروو و ڕادەوەستن بە پیـشخواردوویی دڵـەکانیان پـڕن لـە خـەم و خەفـەت، ئـەو کـات سـتەمکاران هـیچ پشتیوان و دۆستێکیان نییە، بتوانێ کەڵکیان پـێ بگەیـەنێ و هـیچ تکاکارێکیـشیان نییە، تکای وەربگیردرێ، هەموو پەیوەندییەك دەبچڕێ (١٨) ئەو خوایە هەمیشە بە چـاوە خیانـەتکارەکان ــ بەرامبـەر بـە نافـەرمانی خـوا ــ دەزانێـت و بـەوەش سینەکان حەشاری دەدەن (١٩).

بە جوانی بیر لە ئایەتەکان بکەرەوە، بە عەقڵ و دڵ و هەموو بوونت لە گەڵ ئـەو چەند ساتەدا بژی کە دڵەکان لە بن دەردەهێنن بەڵکو سوێند بە خوا لە جەسـتەکان دێتـە دەرەوە، لـە بـەر ترسـناکی و سـامناکی ئـەو ڕۆژە دڵـەکان دەگەنـە قـوڕگ و گەروو، چەند ترسناکییەکی سەختە! دروستکراوەکان لە گۆڕەکانیان دێنـە دەرەوە ـ لە ژێر زەوییەوە ـ پێڵاویان لە پێدا نییە و پێیان پەتییە، هەموو ڕووتن و هـیچ جل و بەرگێکیان لە بەردا نییە، بە خەتەنە نەکراوی،((غرلا): بە منداڵێك دەگوترێـت هێشتا خەتەنە نـەکرابێت)، خـوای گـەورە دەفەرموێـت: ﴿ يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ۚ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُ ۚ وَعْدًا عَلَيْنَا ۚ إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴾ (الأنبياء: ١٠٤) واتە: باسی ئەو ڕۆژە بکە ئاسمان وەکو هەڵپێچانی تۆماری قاقەز بۆ نووسین هەڵدەپێچین، چۆن نوسەر ئەو پەڕەی بەردەستی لوول دەکاو ئەیپێچێتەوە هەر وەك چۆن لە سەرەتاوە دروسـتمان کـرد، دیسان هـەر ئـاوایش وەك خـۆی لـێ ئەکەینەوە بەڵێنێکە ئەنجامدانی لە سەر ئێمەیە و بێ گومانیش ئێمە هـەر ئـەنجامی ئەدەین))

لەگەڵ مندا تەماشای ئەو دیمەنانە بکە کـە دڵـەکان دادەتـەکێنن و لـە بـن دەری دەهێـنن، ئـەوەش بزانـە کـە حـاڵ و وەزعـی خـەڵکی جیـاوازە، خـەڵکی وا هـەن لـە

گۆڕەکەیان دەردەچن ڕووی وەکو مانگ دەدرەوشێتەوە و ڕوناك دەبێتەوە و لە بەر دەستیدا و لە لای ڕاستییەوە ڕوناکی و ڕۆشناییە، خودایە.. ئێمەش لە ئەهلی ڕوناکی بگێڕە.

خـوای گـەورە دەفەرموێـت: ﴿يَوْمَ تَرَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَٰنِهِم بُشْرَىٰكُمُ ٱلْيَوْمَ جَنَّٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ﴾ (الحديد:١٢) واتە: ڕۆژی قیامەت پیاوان و ژنانی بڕوادار دەبینی ڕوناکییەکەیان لە بەردەم و لە لای ڕاستیانەوە دەدرەوشێتەوە فریشتە پێیان دەڵێت: دەسا ئەمڕۆ موژدە بێ لێتان بە باخانێك جۆگە و ڕووبار بە ژێر دار و درەخت و کۆشکەکانیدا دەڕوات، بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێننەوە، ئا ئەوەیە سەرکەوتن و سەرفرازی گەورە.))

موژدە بۆ ئێوە ئەی ئیمانداران....

موژدە بۆ ئێوە ئەی یەکتاپەرستان....

موژدە بۆ ئێوە ئەی شوێنکەوتوانی (محمد)ی کوڕی (عبدالله) ﷺ.

خـوای گـەورە دەفـەرموێت ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ تُوبُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ يَوْمَ لَا يُخْزِى ٱللَّهُ ٱلنَّبِىَّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ ۖ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَٰنِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَٱغْفِرْ لَنَآ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ﴾(التحريم:٨) واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! بگەڕێنەوە بۆ لای خوا بە تەوبەو گەڕانەوەیەکی ئیجگاری، واتە: بە شێوەیەك، ئیتر جارێکی نەگەڕێنەوە سەر ئەو تاوان و گوناهانە، دڵنیابن — ئەگەر تەوبەی ئاوا بکەن — پەروەردگارتان لە گوناهەکانتان خۆش دەبێت، دەتانباتە ناو چەندین باخی بەهەشتەوە کە لە ژێر بنکی دار و درەختەکانیانەوە ئاو و ڕووبار بە خوڕم دەڕوات، لەو ڕۆژەدا (ڕۆژی قیامەت) خوا پەیامبەر و ئەوانەی باوەڕیان هێناوە ڕیسوا و سەر شۆڕ ناکات، نوور و ڕوناکی لە بەردەمیانەوە و لە لای ڕاستیانەوە بە سەر پردی(صراط) دا پێی دەڕۆن و دەڵێن: پەروەردگاری ئێمە!

نوور و روناکییەکەمان بۆ تەواو بکە و بەردەوام بێت و لێمان خۆش ببە بە راستی تۆ بە سەر هەموو شتێکدا بە توانایت))

عبدالله ی کوڕی مەسعود دەفەرموێت: ـ هەروەکو (الطبري و ابن ابی حاتم) بە سەنەدێکی (صحیح)[١] ریوایەتیان کردوە ـ دەڵێت: ((خەڵکی دەهێنرێن روناکییان بە ئەندازەی کردەوەکانیانە، تیایاندا هەیە روناکییەکەی بە قەد دارە خورمایەکە، تیایاندا هەیە روناکییەکەی بە قەد کەسێکی راوەستاو وایە، کەمترینیان کەسێکە سەر پەنجەیەکی دەگرێت و دەکوژێتەوە)) خەڵکی وا هەیە لە هەموو لایەکەوە تاریك دەوری لێ گرتوە، ﴿يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِن نُّورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُم بِسُورٍ لَّهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِن قِبَلِهِ الْعَذَابُ﴾ (الحدید:١٢) واتە: لەو رۆژەدا پیاوانی دووڕوو و ژنانی دووڕوو بەوانەی باوەڕیان هێناوە دەڵێن: چاوەڕوانیمان بکەن با لە رووناکییەکەتان وەرگرین، بە گاڵتەوە پێیان دەوترێت: بگەڕێنەوە بۆ دواوەوەتان ـ بۆ دونیا ـ لەوێ رووناکییەك بخوازن، دەستبەجێ شوورەیەك دەخرێتە نێوان ئیماندارەکان و دووڕووەکان دەرگایەکی تیایە دیوی ناوەوەی رەحمەتی تێدایە، واتە: ئەوەی لە ئیماندارەکانەوە دیارە، لە دیوی دەرەوەشی سزایە، واتە: ئەوەی لە دووڕووەکانەوە دیارە.))

ئەهلی تاریکی بانگ دەکەن لە ئەهلی روناکی، ئەهلی دووڕوویی بانگی یەکتاپەرستان و ئیمانداران دەکەن، ئایا ئێمە لە دونیادا لە گەڵ ئێوەدا نەبووین؟ ئایا نوێژی جەماعەتمان لە گەڵ ئێوەدا نەدەکرد؟ ئایا لە گەڵ ئێوەدا رۆژووی مانگی رەمەزانمان نەدەگرت؟ ﴿يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنتُمْ أَنفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ﴾واتە: بەهەشتییەکان دەچنە جێی خۆیان و دووڕووەکانیش بانگیان لێ ئەکەن و دەڵێن: باشە ئێمە لە گەڵ ئێوە نەبووین؟ موسڵمانەکان

---

١ ـ أخرجه الطبري في (تفسيره) لسورة الحديد : ١٢ , وابن ابي حاتم كما في ابن كثير (البقرة : ٢٠) و (الحديد : ١٢) .

دەڵێن: بەڵێ.. بە ڕواڵەت لە گەڵمان بوون، بەڵام ئێوە خۆتانتان تووشی دووڕوویی کرد چاوەڕوانیتان دەکرد تووشی بەڵا بین و هەمیشە لە دوودڵی و گوماندا دەژیان بەرامبەر بە ئایینەکەی خوا)).

گومانتان لەو ئایەت و فەرموودانە دەکرد کە بە سەرتاندا دەخوێنرایەوە ﴿وَغَرَّتْكُمُ ٱلْأَمَانِىُّ حَتَّىٰ جَآءَ أَمْرُ ٱللَّهِ وَغَرَّكُم بِٱللَّهِ ٱلْغَرُورُ﴾ (الحديد: ١٤) واتە: هیوا و ئارەزووی نەشیاو فریویدان تا فەرمانی خوا هات بە مردن، شەیتانی خراپەکاریش سەبارەت بە بڕیارەکانی خوا فریوی دان))

((ومنهم من يبعث، ينبعث منه دم، اَللَّوْنُ لَوْنُ الدَّمِ وَالرِّيحُ رِيحُ الْمِسْكِ)) واتە: خەڵكی وا هەیە كاتێ زیندوودەكرێتەوە، خوێن لە جەستەی دەتكێت، ڕەنگەكەی ڕەنگی خوێنە و بۆن و بەرامی بۆنی میسكە))

ئەوانە كێن؟ ئەوانە ئەو شەهیدانەن كە لە پێناوی خوادا شەهید بوون، پێغەمبەری ئازیز ﷺ دەفەرموێت:هەروەكو لە هەردوو كتێبی (صحيح)[1]دا هاتوە لە فەرموودەی (ابوهريره)وە ـ: ((وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُكْلَمُ أَحَدٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ـ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكْلَمُ فِي سَبِيلِهِ ـ إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَاللَّوْنُ لَوْنُ الدَّمِ، وَالرِّيحُ رِيحُ الْمِسْكِ))واتە: سوێند بە زاتی ئەو كەسە گیانی منی بە دەستە هیچ كەسێك لە پێناوی خوادا برینێك لە جەستەی نابێت ـ خوا بۆ خۆی باش دەزانێ كێ لە پێناوی ئەودا بریندار بوە ـ ئیللا لە ڕۆژی قیامەتدا دێت ڕەنگەكەی ڕەنگی خوێنە و بۆن و بەرامەكەی بۆنی میسكە)).

ئەمە ئەو كەسەیە كە لە پێناوی خوادا خوێنی ڕژاوە، لە پێناوی دونیادا نەبوە، لە پێناوی سەركردایەتیدا نەبوە، لە پێناوی جوامێری و كەڵەمێردیدا نەبوە، لە پێناوی نیشتماندا نەبوە، یان لە بەر زیرەكی نەبوە، بەڵكو تەنها لە پێناوی خوادا، كاتێك دێت خوێنی لێ دەتكێت، ڕەنگەكەی ڕەنگی خوێنە، بەڵام بۆن و بەرامەكەی بۆنی میسكە.

خەڵكی وا هەیە كە زیندوو دەكرێتەوە، هەر كە لە گۆڕەكەی دەردەچێت دەڵێت: ((لبيك اللهم لبيك، لبيك لا شريك لك لبيك، إن الحمد والنعمة لك والملك لا شريك لك))

---

١ ـ أخرجه البخاري (٢٨٠٣) ومسلم (١٨٧٦)

ئەوە کێیە؟ ئەوە کەسێکە لە کاتێکدا مردوە خەریکی حەج کردن یان عومرە بوە، بە پۆشاکی ئیحرامەوە مردوە.

لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (جابر ی کوری عبدالله) وە کەوا پێغەمبەری ئازیز ﷺ فەرموویەتی: ((یبعث کل عبد علی ما مات علیه)) واتە: هەموو کەسێك لە سەر ئەو حاڵەتە زیندوو دەکرێتەوە کە لە سەری مردوە)) هەر کەسێ لە سەر گوێڕایەڵی خوای گەورە بمرێت ئەوا لە سەر ئەو گوێڕایەڵییە زیندوو دەکرێتەوە، هەر کەسیش لە سەر سەرپێچی بمرێت ئەوا لە سەر هەمان سەرپێچی زیندوو دەکرێتەوە ئەگەر تەوبەی نەکردبێت.

خەڵکی وا هەن کاتێ زیندوو دەکرێتەوە سکی ئاوساوە، ئەگەر بیەوێ ڕێ بکات یان لە سەر پێ بوەستێ ئەوا ناتوانێت، بەڵکو بە سەر زەویدا دەکەوێت، ئەگەر لە سەر زەوی دانیشێت ئەوا بە لای ڕاست و چەپیدا دەپلکێتەوە، ناتوانن ڕێ بکەن، ئەوانە کێن؟ ئەوانە سوو خۆرانن ﴿ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ ٱلرِّبَوٰاْ لَا يَقُومُونَ﴾ واتە: لە گۆڕەکانیان ڕاست نابنەوە﴿إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِي يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيۡطَٰنُ مِنَ ٱلۡمَسِّۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ قَالُوٓاْ إِنَّمَا ٱلۡبَيۡعُ مِثۡلُ ٱلرِّبَوٰاْۗ وَأَحَلَّ ٱللَّهُ ٱلۡبَيۡعَ وَحَرَّمَ ٱلرِّبَوٰاْۚ﴾(البقرة: ٢٧٥) واتە: ئەو کەسانەی سوو ئەخۆن، کە لە گۆڕ دەتریێن پاشان زیندوو ئەکرێنەوە و ڕاست دەبنەوە، وا ڕاست دەبنەوە هەر دەڵێی شەیتانەکان دەستی لێ وەشاندوون. چونکە لە دونیادا دەیانگوت: مامەڵەو کڕین و فرۆشتنیش هەر وەکو مامەڵەکردن بە سوو وایە " واتە هەردوکیان بە لای ئەوانەوە یەکسانن ")).

خەڵکی وا هەن کە زیندوو دەکرێتەوە منداڵی بچووك بە دەور و پشتیدا رایدەکێشن و پاڵی پێوە دەنێن! بۆ کوێی دەبەن؟ بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوای پەروەردگاردا ڕایبوەستێنن! ! ئەوانە کێن؟ ئەوانە هەتیوانن، ئەو کابرایەش ئەو کەسەیە کە بە ستەمەوە سەروەت و سامانی هەتیوانی خواردوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٧٨)

﴿وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا﴾(النساء: ١٠)واته: ئەو کەسانەی کە بە ستەم و ناهەق ماڵ و سامانی منداڵی هەتیوو دەخۆن بێ شك تەنها ئـاگر دەکەنـە سك و ورگیانـەوە و بـە زووییش دەخرێنە ناو ئاگرێکی زۆر گەرم و بەگڕی دۆزەخەوە.))

خەڵکی وا هەن کە زیندوو دەکرێتەوە ئەوەی کە دزیویەتی بە شان هەڵیگرتوە.

خـــوای گـــەورە دەفەرموێـــت: ﴿وَمَن يَغۡلُلۡ يَأۡتِ بِمَا غَلَّ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ﴾ (آل عمران:١٦١واتە: هەرکەسێ گزیی و نادادی بکات، ئەوا لە ڕۆژی قیامەتدا ئەو گزیی و تەشقەڵەیە بە کۆڵیەوەیە – بۆ ئەوە ئابڕووی بچێت – دەبیندرێ))

ئەی خودایە بمانپارێزە و دامانپۆشە و شەرمەزارمان مەکە.

بە ڕاستی چەند دیمەنێکن لەوپەڕی مەترسیدان و دڵەکان لە بن دەردەهێنن.

لە فەرموودەیەکدا کە (بوخاری و موسلیم)[1] ریوایـەتیان کـردوە لـە فـەرموودەی دایکـی ئیماندارانـەوە (عائیـشە) دەفـەرموێت: پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموویـەتی: ((یحشر الناس یوم القیامة حُفَاةً عُرَاةً غُرْلًا)) فقالَتْ عَائشَةُ للنبي ﷺ: يَا رَسُولَ اللّه النِّسَاءُ و الرِّجَالُ جميعاً يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ؟ قَالَ ﷺ: يا عائشة،الْأَمْرُ أَشَدُّ مِنْ أَنْ ينظر بعضهم الى بعض)) واتـە: خـەڵکی لـە ڕۆژی قیامەتـدا دەدرێـن لەبـەر و کـۆ دەکرێنەوە بە ڕووتـی و پـێ پـەتێتی و خەتەنـە نـەکراوی، عائیـشە بـە پێغەمبـەری خوای ﷺ فەرموو: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئافرەتان و پیـاوان هـەمووان تەماشـای یـەکتر دەکـەن؟ ئـەویش فـەرمووی: ئـەی عائیـشە، کارەکـە زۆر لـەوە تونـدتر و سەختترە کە تەماشای یەکتر بکەن)).

لە ڕیوایەتەکەی بوخاریدا هاتوە: ((الْأَمْرُ أَشَدُّ مِنْ أَنْ يُهِمَّهُمْ ذَاكِ)) واتـە: کارەکـە زۆر لەوە سەختترە ئەوە ببێتە خەمیان)).

سوێند بە خوا ئەگـەر بـە وردی بـیر لـەم فەرموودەیـە بکەیتـەوە ئـەوا قـەبارە و ئەندازەی ئەو ترس و بیمەت دەهاتە پێش چاو.

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ((فَـإِذَا جَـاءَتِ الـصَّاخَّةُ))، واتـە: ئـەو ڕۆژەی کـە گوێیەکان لە بەر دەنگە دەنگی بەرز و هاوار و ترس کەڕ دەبن : ((يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ

---

١ – أخرجه البخاري (٦٥٢٧) ومسلم (٢٨٥٩) .

أخِيهِ (٣٤) وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ (٣٥) وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ)) واتە: لەو ڕۆژەدا برا لە برای خۆی ڕادەکا (٣٤) لە دایك و باوکیشی (٣٥) وە لە خێزانی و کوڕەکانی)) ئایە بۆ خەڵکی لە منداڵ و خێزان و باوك و دایك و برای خۆی ڕا دەکات و هەڵدێ؟ خوای گەورە دەفەرموێت: ((لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ)) واتە: چونکە هەر کەسێك لێیان سەرگەرمی کاروکێشەی خۆیەتی و ناپەرژێتە سەر ئەوی تر)).

خەڵکی هەموو سەرقاڵی کێشە و گرفتی خۆیەتی و هیچ کەسێك ڕوو لە کەسێکی تر ناکات، بەڵکو دایك ڕوو لە منداڵە کۆرپەکەی خۆی ناکات، ئەو دایکەی وەکو نموونەی سۆز و میهرەبانی باس دەکرا، کۆرپە شیرە خۆرەکەی فڕێ دەداتە سەر زەوی، بەڵکو سکەکەی لە بار دەچێت، لە ترسی ئەوەی کە دەیبینێ!!

بەڵام بە داخەوە هەندێ کەس باوەڕ بە زیندووبوونەوە ناکات و وا دەزانێ ژیان بە مردن کۆتایی پێ دێت!! وا دەزانن خەڵکی لە بەر دەستی خوادا ڕاناوەستێن و نمایش ناکرێن و خەڵکی لێپرسینەوەیان لە گەڵدا ناکرێت!!

سوێند بەو خوایەی کە هیچ خوایەکی تر جگە لەو نییە هەمووان لە پاش مردن زیندوو دەکرێنەوە، بەڵکو خوای پەروەردگار فەرمان دەکاتە پێغەمبەرەکەی ﷺ کە بۆ ئەو مەبەستە سوێند بخوات: ﴿زَعَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَن لَّن يُبۡعَثُواْۚ قُلۡ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبۡعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلۡتُمۡۚ وَذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ﴾ (التغابن: ٧) واتە: ئەوانەی کافر و بێ بڕوا بوون گوتیان: هەرگیز پاش مردن زیندوو ناکرێنەوە، پێیان بڵێ ئەی پێغەمبەرﷺ: بەڵێ سوێند بە پەروەردگارم بێ گومان لە گۆڕەکانتاندا دەرئەهێنرێن و زیندوونەکرێنەوە پاشان لە هەر کارو کردەوەیەك ئەنجامتان داوە ئاگادار دەکرێن لە گەورە و لە بچووك و هەر بەوەش پاداشت دەدرێنەوە ئەوەیش بۆ خوا کارێکی ئاسانە چونکە ئێوە خۆتان دەزانن کە لە سەرەتاوە شتێك نەبوون و وجودتان نەبوو پاشان دروستی کردن و بوون باشە ئیتر چۆن ناتوانێ زیندووتان بکاتەوە؟!))

ئەی موحەممەد ﷺ بڵێ: ﴿بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبۡعَثُنَّ﴾ چونکە بێباوەڕان واپیشان دەدەن کە زیندوو ناکرێنەوە، ﴿وَقَالُوٓاْ إِنۡ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا ٱلدُّنۡيَا وَمَا نَحۡنُ بِمَبۡعُوثِينَ﴾ (الأنعام:

٢٩) واته: هەتا له دونیاشدابوون دەیانگوت: بێجگه لەم ژیانەی دونیایەمان هیچ ژیانی تر نییه و هەرگیز زیندوو ناکرێینەوە، واته: نه ژیانی تر هەیه و نه زیندوو بوونەوەش))

﴿وَقَالُوا۟ مَا هِىَ إِلَّا حَيَاتُنَا ٱلدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَآ إِلَّا ٱلدَّهْرُ ۚ وَمَا لَهُم بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ﴾ (الجاثية:٢٤) واته: هاوبەشدانەرەکان وتیان: جگه لەم ژیانی دونیایەمان شتێکی تر له گۆڕدا نییه، بۆ خۆمان ئەژین و ئەمرین، واته: دەستەیەك ئەژی و دەستەیەك ئەمرێ ئیتر دوای ئەوە نەزیندوو بوونەوە هەیه، نه لێپرسینەوە!! هەر سروشت و زەمانە و ڕۆژگارە دەمان مرێنی و له ناومان دەبات، ئەوانەش ئەو قسه ئەکەن، هیچ جۆرە زانستێکیان لەو بارەوە نییە، هەر لە خۆیانەوە ئەو قسه دەکەن، واته: ئەوەی دەیڵێن له ڕێی زانستەوە نییە، بەڵکو تەنها گومان ئەبەن، گومان بەو لاوە هیچ دڵنیاییەکیان نییه))

ئەوە ڕاستییەکە و دەبێت هەموو خەڵکی بزانن که له پاش مردن زیندووبوونەوە هەیە، خوای گەورە چەند نمونەیەکی لە قورئاندا هێناوەتەوە لە سەر باسی زیندووبوونەوە له پاش مردن، بۆ ئەوەی خەڵکی وا نەزانن که ژیان به مردن کۆتایی پێ دێت و لاپەڕەکانی ژیانی تا ئەو کات و ساتە تەواو دەبێت و دادەخرێت!! نەخێر..

له کۆندا یەکێ له سەرپێچیکاران هات بۆ لای خۆشەویستی خوا ﷺ! ئەویش (العاص ی کوڕی وائل) بوو ئێسکێکی ڕزیوی هێنا و به دەستەکانی وردی دەکرد، هەروەکو له (المستدرك) و (تفسير ابن أبی حاتم) و جگه لەوان به سەنەدێکی (صحيح)[1] هاتوه له (ابن عباس)ەوە دەفەرموێت: ((جَاءَ الْعَاصِ بْنُ وَائِلٍ السهمي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِعَظْمٍ حَائِلٍ، فَفَتَّهُ بِيَدِهِ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، أيبعث اللَّهُ هَذَا بَعْدَ مَا

١ـ أخرجه ابن ابي حاتم في (تفسيره) كما في ابن كثير (تفسير سورة يس : ٧٨) والحاكم في (المستدرك) (٣٥٦٥) وقال : (هذا حديث صحيح على شرط الشيخين ولم يخرجاه) والبيهقي في البعث , والاسماعيلي في (معجمه) والضياء في (المختارة) كما في (الدر المنثور) وأخرجه الطبري في تفسيره وأورده الشيخ مقبل في الصحيح المسند من أسباب النزول (١٩٧) .

أرم؟ قَالَ:"نَعَمْ، يَبْعَثُ اللّهُ هَذَا، ثُمَّ يُمِيتُكَ، ثُمَّ يُحْيِيكَ، ثُمَّ يُدْخِلُكَ نَارَ جَهَنَّمَ)) واتە: (العاص ی کوڕی وائل السهمی) هات بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ و ئێسکە ڕزێویکی هێنا و بە دەستەکانی وردو خاشاکی کرد و ڕووی لە پێغەمبەری خواﷺکرد و گوتی: ئەی موحەممەد: تۆ پێت وایە خوا ئەمە زیندوو دەکاتەوە لە کاتێکدا ورد و خاش بوە؟! ئەویش فەرمووی: بەڵێ.. خوای گەورە ئەمە زیندوو دەکاتەوە و ئەمجار تۆ ئەمرێنێ، لە پاشان زیندووت ئەکاتەوە ئەمجار دەتخاتە ناو ئاگری دۆزەخەوە)) لە پاش ئەوە ئەو ئایەتانەی سورەتی (یاسین) دابەزی کە دەفەرموێت: ﴿أَوَلَمْ يَرَ ٱلْإِنسَـٰنُ أَنَّا خَلَقْنَـٰهُ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِىَ خَلْقَهُۥ ۖ قَالَ مَن يُحْىِ ٱلْعِظَـٰمَ وَهِىَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا ٱلَّذِىٓ أَنشَأَهَآ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُم مِّنَ ٱلشَّجَرِ ٱلْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَآ أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾ أَوَلَيْسَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِقَـٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُم ۚ بَلَىٰ وَهُوَ ٱلْخَلَّـٰقُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٨١﴾ إِنَّمَآ أَمْرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيْـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾ فَسُبْحَـٰنَ ٱلَّذِى بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾﴾(يس)

واتە: ئایا ئەو مرۆیە کە ئینکاری توانا و دەسەڵاتی خوا دەکا لەسەر زیندوبوونەوە نەیزانیوە کە ئێمە ئەومان لە تنۆکە ئاوێکی قێزەون دروست کردوە؟ کەچی وائێستا ـ لەباتی سوپاسگوزاری ـ دوژمنێکی ئاشکرایە و نکوڵی زیندووبوونەوە ئەکات!!(٧٧) مەسەل و نمونەیەکی بۆ هێنایینەوە و ئینکاری دەسەڵاتی ئێمەی کرد بۆ زیندووکردنەوەی ئادەمیزاد و جنۆکە و دروستبوونی خۆی لە بیر کرد! وتی: کێ ئەتوانێ ئەو ئێسك و پروسکە رزیوانە زیندووبکاتەوە؟!(٧٨) تۆ بڵێ ئەی موحەممەد ﷺ: هەر ئەو کەسە کە یەکەمجار دروستی کردوون زیندوشتان دەکاتەوە، چونکە ئەو خوایە بە هەموو دروستکراوێك زاناو بە ئاگایە، ئەزانێ چۆنی دروستکردون و چۆنیش زیندوویان بکاتەوە (٧٩) هەر ئەو زاتە دەسەڵاتدارەیە ئێوە زیندوو دەکاتەوە کە لە داری سەوز و شین و تەڕ ئاگری بۆ دروستکردوون، ئینجا ئێوەش ئاگری لێ ئەکەنەوە (٨٠) ئاخۆ ئەو خوایە توانیبێتی ئەم ئاسمانان و

زەوییە بەدی بهێنێ توواناشی نییە بۆ جارێکی تر وێنەیان دروست بکاتەوە؟ بەڵێ ئەتوانێ و هەر ئەویشە دروستکار و زانیار (٨١) بەڕاستی هەرکاتێ ویستی شتێ بەدی بهێنی هەر ئەوەیە کە پێی بفەرمێ ببە!، ئەویش دەست بە جێ دەبێت (٨٢) پاکی و بێ عەیبی هەربۆ ئەو خوایە دەسەلاتی هەموو شتێکی بە دەستەوەیە، هەر بۆ لای ئەویش دەگەڕێنرێنەوە بۆ لێکۆڵینەوە و پاداش و تۆڵە (٨٣).

خوای گەورە لە فەرموودەیەکی قودسیدا دەفەرموێت: ـ هەروەکو ئیمامی بوخاری[1] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (ابو هریرە)وە ئەویش لە پێغەمبەری خواوەﷺ ـ : ((قَالَ اللَّهُ: كَذَّبَنِي ابْنُ آدَمَ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ، وَشَتَمَنِي وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ)) واتا: خوای گەورە دەفەرموێت: بەنی ئادەم بە درۆی خستمەوە لە کاتێکدا بۆی نەبوو ئەوە بکات و جوێنی پێدام لە کاتێکدا بۆی نەبوو ئەوە بکات))

خواکەت بە درۆ خستەوە ئەی بەنی ئادەم؟! جوێنت بە خواکەت دا ئەی بەنی ئادەم؟!

((فَأَمَّا تَكْذِيبُهُ إِيَّايَ فَقَوْلُهُ: لَنْ يُعِيدَنِي كَمَا بَدَأَنِي، وَلَيْسَ أَوَّلُ الْخَلْقِ بِأَهْوَنَ عَلَيَّ مِنْ إِعَادَتِه)) واتە: بە درۆخستنەوەکەی ئەوەیە کە دەڵێت: خوای گەورە جارێکی تر نامگێڕێتەوە و زیندووم ناکاتەوە هەروەکو چۆن لە سەرەتادا منی بە دی هێنا، باش بزانن کە سەرەتای دروستکردن سووکتر و ئاسانتر نییە بە لای منەوە لە گەڕانەوەی)).

ئەو خوایەی کە لە نەبوونەوە دروستکراوەکانی دروست کردوە بە توانایە بەدیبهێنێتەوە، بەڵکو بە توانایە لە نەبوونەوە بەدیبهێنێتەوە و لە نەبوونەوە دروست بکاتەوە، پاکی و بێگەردی بۆ ئەو، توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە، خوای گەورە لە فەرموودە قودسییەکەدا ئەمجار دەفەرموێت: ((وَأَمَّا شَتْمُهُ إِيَّايَ فَقَوْلُهُ: اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا! وَأَنَا الْأَحَدُ الصَّمَدُ لَمْ أَلِدْ وَلَمْ أُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لِي كُفُئًا أَحَدٌ)) واتا: بەڵام جوێن پێدانەکەی بەرانبەر بە من ئەوەیە کە دەڵێت: خوای گەورە کوڕی هەیە، لە کاتێکدا من تەنهاو بێ نیازم و نە منداڵم بوە و نە لە کەسیش بوومە و

---

[1] ـ أخرجه البخاري (٤٩٧٤)، (٤٩٧٥).

هەرگیز هیچ کەسیش هاوشێوە و هاوتای من نییە)).

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿٤﴾﴾(الإخلاص) واتا: ئـەی موحەممەدﷺ بڵێ: ئەو پەروەردگارەی کە من دەیپەرستم تاك و تەنیایە و هاوەڵ و هاوبەشی نییە (١) ئەو خوایە ـ کە ناوی الله یە ـ جێگـای هیـوا و ئومێـدە و بـێ نیازیشە هیچ کەسێکیش ـ جگە لەو ـ شایانی ئەوە نییـە گیروگرفتـەکان ببرێنـە لای بۆ چارەسەر، هەر ئەوزاتە گەورەیشە کە دەبێ هەر بۆ لای ئەو بگەڕێینەوە (٢) کەسی لێ نەبوە و هـیچ رۆڵەیـەکی نییـە ـ وەك جولەکـە و گـاور و بتپەرسـتەکان دەڵـێن ـ چـونکە خـوا زۆر بڵنـد و پـاك و بێخـەوش و دوورە لـەو جـۆرە بـیر و بۆچوونانە و لە کەسیش نەبوە و بێ دایك و بابە، چونکە هەموو شتێکی لە دایك بوو تازە و نوێیە و خوا نییە و سەرەتایەکی هەیە، بەڵام خوا بێ سەرەتا و(ئەزەل) یـە (٣) هەرگیز هـیچ کەسـێك هاوشـێوە و هاوتـای نییـە و کەسـێ نـاتوانێ بەرهەڵسـتی بکات (٤).

بەڵکو خوای گەورە چەندەها نمونەی نایاب و قەشەنگی هێناوەتەوە هەر لە سەر زیندوو بوونەوەی پاش مردن.

لە گەڵ مندا ئەو چەند ئایەتە بخوێنەوە:

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِى حَآجَّ إِبْرَٰهِـۧمَ فِى رَبِّهِۦٓ أَنْ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ ٱلْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَٰهِـۧمُ رَبِّىَ ٱلَّذِى يُحْىِۦ وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا۠ أُحْىِۦ وَأُمِيتُ ۖ قَالَ إِبْرَٰهِـۧمُ فَإِنَّ ٱللَّهَ يَأْتِى بِٱلشَّمْسِ مِنَ ٱلْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ ٱلْمَغْرِبِ فَبُهِتَ ٱلَّذِى كَفَرَ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٥٨﴾ أَوْ كَٱلَّذِى مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحْىِۦ هَٰذِهِ ٱللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۖ فَأَمَاتَهُ ٱللَّهُ مِا۟ئَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُۥ ۖ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ۖ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۖ قَالَ بَل لَّبِثْتَ مِا۟ئَةَ عَامٍ فَٱنظُرْ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ ۖ وَٱنظُرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ ءَايَةً لِّلنَّاسِ ۖ وَٱنظُرْ إِلَى ٱلْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ

نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴾ البقرة

واتا: ئایا تۆ دیمەنی ئەو کەسەت نەدیبوو کە چۆن لە گەڵ ئیبراهیمدا‌ عليه السلام ـ سەبارەت بە پەروەردگاری ـ دەمەقاڵێ و ململانێی دەکرد و وایدەزانی هەر خۆی خوایە؟! لە بەر ئەوە خوا پاشایەتی و دەسەڵاتی پێدابوو ئەوی کە خۆی بە خوا زانی بە عینادییەوە لێی پرسی و گوتی: تۆ پەروەردگارت کێیە؟ ئیبراهیمیش‌ عليه السلام لە وەڵامدا گوتی: پەروەردگاری من هەر ئەو زاتەیە کە ژیان دەبەخشێت و دەشمرێنێ، واتە: ژیان و مردن هەر بە دەستی ئەوە، کەچی ئەویش وتی: خۆ منیش کەسانێ دەژێنم و کەسانێکیش دەمرێنم ئارەزووم لە هەر کەسێك بوو ئەوا ئەیکوژم و دەیمرێنم، وەیان چاوپۆشی لێ ئەکەم و دەیژێنم، دیارە ئەم وەڵامە هەر لە رووی عینادییەوە بوو ئەگینا ئەوە وەڵام نەبوو، کە ئیبراهیم‌ عليه السلام زانی وەڵامەکەی ناڕاستە، بەڵگەیەکی تری هێنایەوە بۆ چەسپاندنی دەسەڵاتی خوا و دەمکوت کردنی ئەو بۆیە دەفەرموێ: دەی باشە خوا لە خۆرهەڵاتەوە خۆی دێنێ، دەسا تۆیش کە داوای خوایەتی ئەکەیت لە خۆر ئاواوە بیهێنە، واتە: یاسای بوونەوەر بگۆڕە ئەگەر تۆیش خوایت ئەوسا ئیتر ئەو ستەمکار و بێ باوەڕە حەپەسا و نقەی لێبڕا و وەڵامی نەما و بوو بە قسەی خۆیەوە و پەکی کەوت، بێگومان خوا هۆز و گەلی ستەمکاران رێنمایی ناکات، واتە: بەڵگە و نیشانەکانی خۆیانیانی فێر ناکات هەتا بتوانن سەر لە هەقەوە دەرکەن (٢٥٨) یان دەنگوباسی ئەو کەسەت بیستوە کە بە قەراخ گوندێکی وێراندا رابردوو دیتی داروبەردی هەموو بە سەریەکا کەوتوە و چۆڵ و وێرانەیە و دیوارەکانیشی بە میچکەیەوە تەپیوە؟ ئەوسا بە سەر سوڕمانێکەوە ـ لەبەرخۆیەوە ـ وتی: ئاخۆ خوا دوای وێرانبوونی ئەم گوندە و مردنی خەڵکەکەی چۆن دەتوانێ ئەمە زیندوو ئاوەدان بکاتەوە؟ ئینجا خوا بۆ ماوەی سەد ساڵ مراندی و بێ گیان کەوت، پاشان زیندووی کردەوە تا بە چاو دەسەڵاتی ئەو خوایە ببینێ، خوا لە سەر زاری فریشتە لێی پرسی و فەرمووی: تۆ چەندەت پێ چوە بە مردووی؟ لە وەڵامدا وتی: وا ئەزانم رۆژێك یا کەمتریش لە رۆژێك ماومەتەوە، زاناکان دەڵێن: ئەو رۆژە کە مرد و بێ گیان کەوت کاتی

چێشتەنگاو بوو کاتێکیش زیندووی کردەوە و هەڵیساند کاتی خۆرئاوا بوو بۆیە ئەویش ئەو وەڵامەی دایەوە، خوا فەرمووی: نەخێر بەڵکو سەد ساڵت پێ چوە، ئەوسا لە گەڵ ئەوەیشدا تەماشایەکی خواردەمەنی و خواردنەکەشت بکە، دەبینی تا ئێستاش تام و ڕەنگیان نەگۆڕاوە و فاسید نەبوون، بشنوارە بۆ گوێدرێژەکەت چۆن ئێسك و پروسکی رزیوە و چۆنیش هەر ئێستا لە پێش چاوخۆتەوە زیندووی دەکەینەوە؟ بۆ ئەوە ئەم مەسەلەی بەسەرهات و زیندووبوونەوەیەت بکەینە مۆعجیزە و پەندێك بۆ خەڵك،هەتا دڵنیابن لە مەسەلەی زیندووبوونەوە سەرنجی ئەم ئێسقانانەش بدەو بزانە چۆن ئەیانبزوێنین و پێکیان دەلکێنینەوە، دوای ئەو ماوە زۆرەیە لەپاشان بە گۆشت دایان دەپۆشین هەروەك یەکەمجاری لێ ئەکەینەوە ئینجا کاتێ ئەو دەسەڵاتەی بۆ دەرکەوت و بۆی ڕوون بوویەوە، وتی: وا ئێستا چاك ئەزانم و بە چاویش دیتم کە بەڕاستی خوا بە سەر هەموو شتێکدا دەسەڵاتی هەیە و دەتوانێ هەموو کارێ بکا.(٢٥٩))).

جا ئەمە کابرایەکی بەنی ئیسرائیلییە [١]، خوای گەورە وەکو نمونە هێناویەتی بۆ بابەتی زیندووبوونەوە لە پاش مردن، سواری گوێدرێژەکەی دەبێت، پاشان خوای گەورە بۆ ماوەی سەد ساڵ دەیمرێنێت، ئەمجار زیندووی دەکاتەوە، خوای گەورە لەڕێگای فریشتەیەکەوە پرسیاری لێ کرد: ماوەی چەند مایتەوە؟ کە تەماشای کرد بینی ڕۆژ لە ئاوابووندایە، بۆیە ئەویش وایزانی هەمان ئەو ڕۆژەیە کە تیایادا نوستوە، فەرمووی: ((قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ)) بەڵام چۆن بزانم؟ لێرەدا پێویستی بە دوو بەڵگە هەیە یەکێکیان بەراوردکردنێکی نەگۆڕ و ئەویتر گۆڕاو.

جا بەراوردکردنە نەگۆڕەکە بریتی بوو لە: خواردن و خواردنەوە، بۆیە فەرمووی: ((فَانْظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ))، واتە: نە بۆنەکەی گۆڕاوە و نە تامەکەی و نە ڕەنگەکەی.

---

١ ـ اختلف أهل العلم في هذا المار، من هو؟ والمشهور أنه عزير، كما قال ابن كثير في (التفسير) (٢/٤٥٣ ط أولاد الشيخ) .

له تۆم دەوێ که پێشکەوتوو ترین (دیب فریزر) بەفرکەر له سەر زەویدا بهێنیێ و بۆ ماوەی سەد ساڵ خواردن و خواردنەوە بپارێزێ هەر دەبێ ڕەنگ و بۆن و تامەکەی بگۆڕدرێ! ! پاکی و بێ گەردی بۆ ئەو کەسەی که توانای به سەر هەموو شتێکدا هەیە، ئەمە بەراورده نەگۆڕەکەیە.

بەراوردە گۆڕاوەکە، گوێدرێژەکە، بوەتە ئێسکێکی ڕزیو، خوای گەورە فەرمان دەکات بە زیندوو بونەوەی گوێدرێژەکە، بۆیە ئێسکەکان لێرە و لەوێ هەموو کۆبوەوە، ئێسکی پێیەکان لە گەڵ ئێسکی پێیەکاندا، دەستەکان لە گەڵ دەستەکاندا، ئێسکی پشت و بڕبڕە له گەڵ ئێسکی پشت و بڕبڕەکاندا، پاشان ئەو ئێسکانه به گۆشت داپۆشران، ئەمجار ڕوحی پیادا کرا، بۆیە یەکسەر گوێدرێژەکە دەستی به زەڕین کرد، به ئیزنی خوای باڵا دەست زیندوو بوەوە بە بەرچاو و لە بەر دەستی عوزەیردا، بۆیە یەکسەر فەرمووی: ((أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)).

له پاش ئەوە خوای گەورە دەفەرموێت: ((وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ)) واته: وه بیربێنەو باسی ئەمه بکە، ئیبراهیمﷺ به پەروەردگاری فەرموو: ئەی پەروەردگاری من! نیشانم بده ـــ به چاوی سەر ببینم ـ کە تۆ چۆن مردووان زیندوو ئەکەیتەوە؟ خوا فەرمووی: مەگەر تۆ هێشتا بڕوات بە زیندوو بوونەوە نییە؟ ئیبراهیمﷺ وتی: بەڵێ چاك باوەڕم هەیە، که تۆ دەتوانی مردووان زیندوو بکەیتەوە بەڵام حەز ئەکەم بە چاو ببینم تا به تەواوی دڵنیابم)).

دڵنیابە که ئیبراهیمﷺ هیچ گومان و دوودڵییەکی نەبوو.

وەکو ئەوەی تۆ بە من بڵێیت: کوڕەکەت ئەمساڵ ڕێژەی ١٠٠ ٪ هێنا لە تاقیکرنەوەکانی ئامادەیی کۆتایی ساڵدا و ئەمەش بڕوانامەکەیەتی، منیش دەڵێم: ما شاء الله، چۆن ئەم ئەنجامەت بە دەست هێناوە؟ کەچی من گومانم نییە لەو ئەنجامەی به دەستی هێناوە، ئیبراهیمﷺ فەرمووی: ((رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ))

واتە: ئەی پەروەردگاری من! نیشانم بدە - بە چاوی سەر ببینم - کە تۆ چۆن مردووان زیندوو ئەکەیتەوە؟ خوا فەرمووی: مەگەر تۆ هێشتا بڕوات بە زیندوو بوونەوە نییە؟ ئیبراهیمﷺ وتی: بەڵێ چاك باوەڕم هەیە، کە تۆ دەتوانی مردووان زیندوو بکەیتەوە بەڵام حەز ئەکەم بە چاو ببینم تا بە تەواوی دڵنیابم، خوا فەرمووی: دەسا چوار پەلەوەر بگرە و جوان سەرنجیان بدە)).

بیانبڕە، هەموو باڵندەیەك بناسە و بە جوانی بتوانی بیانناسیتەوە، ((ثُمَّ اجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا)) واتە: ئەوسا هەرچواریش سەر بڕە، ئینجا پەلیان کەو خوێنگۆشتەکەیان تێکەڵ بکە و بیانکە چوار کوت پاشان هەر کوتێکیان لەسەر لوتکەی کێوێك دانێ ئەوجا بانگیان بکە و بە فەرمانی خوا بە پەلە ((زیندوو ئەبنەوە و دێنە لات و هەر پارچەی لە گەڵ پارچەکەی خۆیدا یەك ئەگرێتەوە)).

نەیفەرموو: بە فڕین دێن بۆ لات، بەڵکو (يأتينك سعيا) بۆ ئەوەی ئیبراهیمﷺ هەر باڵندەیەك بە تەنها لە سەر راستێتی خۆی ببینێ.

بەڵکو (ابن کثیر) و جگە لەو باسیان کردوە[1]: ئیبراهیمﷺ بە دەستەکانی خۆی سەری باڵندەکانی هێنا،کاتێ جەستەکەی لە سەر کۆکراوە، ئەمجار گۆشت ئێسکەکانی داپۆشی، پاشان بە پەڕ داپۆشرا، ئەگەر ئیبراهیمﷺ هەر سەری باڵندەیەکی جگە لە سەری خۆی پێوەی بنابا ئەوە یەکتری نەدەگرت و ئەگەر سەری باڵندەکە خۆی بوایە ئەوا یەکتری دەگرتەوە، ئەمجار ئەو باڵندانە هاتن بۆ لای ئیبراهیمﷺ (سعیا) لە پێش چاوی و لە بەر دەستیدا، ((ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ)) واتە: ئەوجا بانگیان بکە و بە فەرمانی خوا بە پەلە ((زیندوو ئەبنەوە و دێنە لات و هەر پارچەی لە گەڵ پارچەکەی خۆیدا یەك ئەگرێتەوە بزانە و بێ گومانبە کە خوا چەندە دەستەڵاتدارە، کاردروستە ((بیەوێ هەر کارێك بکات ئەیکات و پڕیشە لە حیکمەت)).

---

١ ـ تفسير ابن كثير (٤٥٦/٢) وتفسير البغوي (٣٢٤/١) .

ئایا چیرۆکی یارانی ئەشکەوتتان بە بیر دێ؟ خوای بەرز و بالاّ دەفەرموێت: ﴿وَلَبِثُواْ فِي كَهْفِهِمْ ثَلَٰثَ مِاْئَةٍ سِنِينَ وَٱزْدَادُواْ تِسْعًا﴾(الكهف ـ ٢٥) واتە: لاوەکانیش لە ئەشکەوتەکەیاندا سێ سەد ساڵی هەتاوی بە خەوتووی مانەوە و نۆ ساڵیشیان بۆ زیاد کرد.)) الله أكبر...(٣٠٩) ساڵ لە ئەشکەوتێکدا!

﴿ثُمَّ بَعَثْنَٰهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ ٱلْحِزْبَيْنِ أَحْصَىٰ لِمَا لَبِثُوٓاْ أَمَدًا﴾ (الكهف: ١٢) واتە: پاشان دوای ماوەیەکی دوور و درێژ هەڵمان ساندن و خەبەرمان کردنەوە، تا بزانین و دەرکەوێ کام یەك لەو دوو دەستە و گروپەیان ـ کە قسەیان جیاوازە لە بارەی دیاری کردنی ماوەی مانەوەیان ـ هەر بە هەژمارساڵەکانی مانەوەیان لە بیر ماوە، کام لە دوولا دەزانن کە چەند ساڵە خەویان لێ کەوتوە، بەلاّم دەمانەوێ زانایی و توانایی خۆمانیان نیشان بدەین تا زیاتر سووربن لە سەر باوەڕەکەیان.))

خوای گەورە زیندووی کردنەوە لە پاش مردنیان بە چەندەها ساڵ.

ئەم بەشە بە فەرموودەیەکی ناسك و جوان تەواو دەکەم، کە پێغەمبەری ئازیزﷺ باسی زیندووبونەوەمان بۆ روون دەکاتەوە، هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هریرە) وە کە خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ((قَالَ رَجُلٌ لَمْ يَعْمَلْ خَيْرًا قَطُّ: فَإِذَا مَاتَ فَحَرِّقُوهُ وَاذْرُوا نصْفَهُ فِي الْبَرِّ وَنِصْفَهُ فِي الْبَحْرِ، فَوَاللَّه لَئنْ قَدَرَ اللَّهُ عَلَيْه لَيُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا لَا يُعَذِّبُهُ أَحَدًا منْ الْعَالَمينَ. فَأَمَرَ اللَّهُ الْبَحْرَ فَجَمَعَ مَا فيه، وَأَمَرَ الْبَرَّ فَجَمَعَ مَا فيه، ثُمَّ قَالَ: لمَ فَعَلْتَ؟ قَالَ: منْ خَشْيَتكَ وَأَنْتَ أَعْلَمُ، فَغَفَرَ لَهُ)) واتە: پیاوێك کە هەرگیز چاکەی لێنەوەشاوەتەوە ـ بە خێزان و کەسوکارەکەی وت ـ : ئەگەر مردم بمسوتێنن پاشان خۆڵەمێشەکەم پرش و بلاّوبکەنەوە، نیوەی بە وشکانیدا و نیوەکەی تریش بە ناو دەریادا، سوێند بە خوا ئەگەر خوا تەقدیری کردبێت لە سەری ئەوا سزایەکی ئەوتۆی دەدات کە هیچ کەس لە خەڵکی جیهانیانی ئاوا سزا نەدابێت، ـ کاتێك پیاوەکە مرد ئەوەی فەرمانی پێکردبوون بۆیان کرد ـ خوا فەرمانی کرد بە وشکانی چی تیابوو ـ لە

---

١ ـ أخرجه البخاري (٧٥٠٦) ومسلم (٢٧٥٦).

ئەندامانی ئەو ـ کۆی کردەوە و فەرمانی کرد بە دەریا چی تیابوو ئەویش کۆی کردەوە، پاشان فەرمووی: ((بۆ ئەوەت کرد؟ وتی: لە ترسی تۆ ئەی پەروەردگار، خۆیشت زاناتری. خوایش لێی خۆش بوو))

بەڵێ.. ترسان لە خوای گەورە دەبێتە هۆی سڕینەوەی تاوانەکان و لێبووردنی خوای گەورە، تەماشای ئەو ترسە بکە، تەماشای فەزڵی ترس بکە.

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و (ابن ماجە) لە (سنن)ەکەیدا بە سەنەدێکی (حسن)[١] ریوایەتیان کردوە لە (بسر ی کوڕی جحاش ی القرشی) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((أن النَّبيُّ ﷺ بزق يوما في كَفِّه فوَضَعَ عليه أُصْبُعَهُ ثم قَالَ: قال اللّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ابْنَ آدَمَ! أَنَّى تُعْجِزُني وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ مِثْلِ هَذِه؟ حتى إذا سويتك وعدلتك مشيت بين بردين وللأرض منك وئيد، فجمعت، ومنعت، حتى بَلَغَتِ التراقي قُلْتَ: أتَصَدَّقُ وأَنَّى أوَانُ الصَّدَقَة))

واتە: ڕۆژێك پێغەمبەری خواﷺ تفی کردە ناو لەپی خۆی و پەنجەی خستە سەری و گوتی: خوای گەورە دەفەرموێ: ئەی نەوەی ئادەم چۆن لە دەسەڵاتم دەردەچی کەچی من لە شتێ وا تۆم دروست کردوە؟ تاکو ئەندامەکانی بە جوانی ڕێك خستووی، لە نێوان دوو کراس و جلوبەرگدا ڕێ دەکەیت و قورسی و گرانیت بە سەر زەوییەوەیە، سەروەت و سامانت کۆ دەکردەوە و لە خەڵکیت دەگرتەوە، تاکو ڕوحت گەیشتە گەرووت، گوتت: ئێستا سامان دەبەخشم، ئەو کاتە کاتی بەخشین کەی ماوە؟!))

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلۡكَرِيمِ ﴿٦﴾ ٱلَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّىٰكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِيٓ أَيِّ صُورَةٖ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾ كَلَّا بَلۡ تُكَذِّبُونَ بِٱلدِّينِ ﴿٩﴾ وَإِنَّ عَلَيۡكُمۡ لَحَٰفِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامٗا كَٰتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعۡلَمُونَ مَا تَفۡعَلُونَ ﴿١٢﴾ إِنَّ ٱلۡأَبۡرَارَ لَفِي نَعِيمٖ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ ٱلۡفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٖ ﴿١٤﴾ يَصۡلَوۡنَهَا يَوۡمَ ٱلدِّينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمۡ عَنۡهَا بِغَآئِبِينَ ﴿١٦﴾ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا يَوۡمُ ٱلدِّينِ

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢١٠/٤) وابن ماجه (٢٧٠٧) والحاكم (٢٨١٤ , ٨٠٣١) وقال البوصيري : اسناده صحيح , وصححه العلامة الألباني في (الصحيحة) (١٠٩٩) .

﴿١٧﴾ ثُمَّ مَآ أَدۡرَىٰكَ مَا يَوۡمُ ٱلدِّينِ ﴿١٨﴾ يَوۡمَ لَا تَمۡلِكُ نَفۡسٞ لِّنَفۡسٖ شَيۡـٔٗاۖ وَٱلۡأَمۡرُ يَوۡمَئِذٖ لِّلَّهِ ﴿١٩﴾﴾(الأنفطار).واتە: ئەی مرۆڤ...! چی تۆی تەفرە و فریوداو بەرامبەر بە پەروەردگاری بەخشندەت کافر بوویت لە گەڵ ئەو هەموو نیعمەت و بەخششانەدا؟(٦) ئەوەی دروستی کردیت لە نەبوون، ئینجا بە شێوەیەکی زۆر جوان ئەندامەکانی ڕێك خستیت قەد و بەژن وباڵا و ئەندامی شیاو و گونجاوی پێ بەخشیت ڕێك و پێکی کردیت واتە: قەد و قامەت و باڵا لە جوانترین شێوەی پێ بەخشیت (٧) لە هەر شێوە و دیمەنێکدا خۆی ویستی یەکی خستیت (٨) نەخێر، ئێوە تەفرە مەخۆن بەو ڕێز و حورمەتەی من بەرامبەرتان و لاڕێ مەبن، جادەبوو سوپاسگوزار بن، کەچی هێشتا بڕواشتان بە ڕۆژی پاداشت و تۆڵە نییە و ئینکاری دەکەن (٩) لە کاتێکدا ـ کە ئێوە ئەوەندەش لاسار و یاخین ـ دەستەیەك لە فریشتەی چاودێر و پارێزەرتان لە سەر دانراوە، هەرچی بکەن ئەینووسێ (١٠) ڕێزدارانێکی نووسەرن (١١) ئەزانن چی دەکەن، واتە: بە هەموو کارو کردەوەیەکتان بە ئاگان(١٢) بە ڕاستی چاکان لە ناو خۆشی بەهەشت دان (١٣) و بێ گومان تاوانباران و بەدکارانیش لەئاگری دۆزەخ دان (١٤) لە ڕۆژی پاداشتدا دەچنە ناوی و گەرمای ئەچێژن و دەسوتێن (١٥) قەتیس دەمێنن و هەرگیز لێ نابڕێن و دوور نابن بەڵکو بە هەتا هەتایی لەوێن (١٦) تۆ چی ئەزانیت (ئەی ئینسان!) ڕۆژی پاداشت چییە و چۆنە؟ ئەوەندە گران و سەختە، مەگەر خوا خۆی وێنەیت بۆ باس بکات (١٧) دیسان ـ بۆ جارێکی تر ـ تۆ چووزانیت ڕۆژی قیامەت و پاداشت و تۆڵە چییە و چۆنە؟ (١٨) ڕۆژێکی سەختی وەهایە کە هیچ کەسێك بۆ کەسێکی تر هیچی بە دەست نییە و ئەو ڕۆژە هەموو کار و فەرمانێك هەر بۆ خوایە. هیچ کەسیش ناتوانێ ململانێ لە گەڵ خوا بکا(١٩)))

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُۖ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخۡرَىٰ فَإِذَا هُمۡ قِيَامٞ يَنظُرُونَ ﴿٦٨﴾ وَأَشۡرَقَتِ ٱلۡأَرۡضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ ٱلۡكِتَٰبُ وَجِاْيٓءَ بِٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَقُضِيَ بَيۡنَهُم بِٱلۡحَقِّ وَهُمۡ

لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾ ﴾(الزمر). واتە: هەرکە لە لایەن ئیسرافیلەوە فوو بە شەیپووردا (کەڕەنادا)کرا، ئیتر ئەو کاتە هەموو ئەوانەی کە لە ئاسمانەکان و زەویدان مەگەر کەسێك خوا خۆی بیەوێ نەمرێت، لە پاشان بۆ جارێکی تر کە فووی پیاکرا ئەوجا لە ناکاو تەواوی دروستکراوەکان لە گۆڕەکانیاندا هەڵئەسنەوە و چاوەڕوانن چییان پێ بکرێ (٦٨) زەویش لەو ڕۆژەدا بە نووری پەروەردگاری خۆی ڕووناك دەبێتەوە و هەموو خەڵکی کۆ ئەکرێتەوە و نامەی کرداریان لە بەردەمیان دادەنرێت و پەیامبەران و شایەدان لە فریشتەکان ئەهێنرێنە ڕوو و ئامادە ئەبن بۆ ئەوەی چی ڕاست و دروستە بیڵێن و بە ڕاست و عەدل لە نێوانیاندا داوەری دەکرێ و ستەمیشیان لێ ناکرێ (٦٩) هەرکەس هەرچی کردوە بە تەواوی و بێ کەم و کوڕی پاداشی ئەدرێتەوە، ئەو خۆی لە هەموو کەس زاناترە ئەگەر چی پێویست بە هیچ نامە و شایەتێك نییە بەڵام لە گەڵ ئەوەیشدا نامە و شایەت هەر دەهێنرێ (٧٠).))

ئایا لە پاش زیندوو بونەوە چی هەیە؟ لە پاش ئەوەی لە گۆڕەکان دەرچین چی دەبینین؟ ئا ئەوەتا خوای گەورە بانگەوازکارێکی لە فریشتەکان ڕەوانەی کردوە... بۆ چی مەبەستێك؟ بۆ ئەوەی هەموو مرۆڤایەتی بەرەو زەوی مەحشەر ڕاپێچ بکات!! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَوْمَ تُبَدَّلُ ٱلْأَرْضُ غَيْرَ ٱلْأَرْضِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ وَبَرَزُوا۟ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴾ (إبراهيم: ٤٨) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا کە ئەم زەوییەی ئێستایە ئەگۆڕدرێ بە زەوییەکی تر، ئاسمانەکانیش هەروا! ئەوجا هەموان لە گۆڕەکانیان دەهێنرێنە دەرو، دەبرێن بۆ بەردەم خوای تاك و تەنیای دەسەڵاتدار)).

بە جوانی بیر لەو ئایەتەی خوای باڵادەست بکەرەوە کە دەفەرموێت: ﴿ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ ٱلدَّاعِىَ لَا عِوَجَ لَهُۥ ۖ وَخَشَعَتِ ٱلْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴾(طه: ١٠٨) واتە: لەو ڕۆژەدا هەموو خەڵکی دوای دەنگی جارچی (بانگەوازکارێك) ئەکەون، کە هیچ وەرچەرخان و لادانێك نییە لێی، هەموو خەڵکی لەبەر خوای بەخشندە

دەنگیان نەوی دەبێ،دەنگی ژێرلێو و چپەچپ و ئەسپایی نەبێ هیچ شتی تر نابیسی.))

ڕێزداران.. ئایە حەشر چییە؟ ئایە ئەو زەوییە چییە کە لە خەڵکی لە سەر حەشر دەکرێت؟ ئایە سیفەتەکانی چۆنە؟ ئایا گروپ و حاڵ و کۆمەڵانی خەڵك چۆنە کاتێ لە بەر دەستی خوای گەورەدا حەشر دەکرێن؟ ئایا مەترسی ئەو کات و ساتە چۆنە لەو قۆناغەی قیامەت؟ ئەمە و چەند باسێکی تر لە بەشی داهاتوودا باس دەکەین انشاء الله.

ڕۆژی مەحشەر و ترس و سامناکی قیامەت

خوای باڵا دەست فەرمانی کردە (ئیسرافیل) بۆ ئەوەی بۆ جاری سێیەم فوو بە کەڕەنادا بکات، ئەویش: فووی زیندوبونەوەیە، هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت:﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَن شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنظُرُونَ﴾(الزمر: ٦٨).واتە: پاشان بۆ جارێکی تر کە فووی پیاکرا ئەوجا لە ناکاو تەواوی دروستکراوەکان لە گۆڕەکانیاندا هەڵئەسنەوە و چاوەڕوانن چییان پێ بکرێ)).

کاتێك خوای گەورە هەموو دروستکراوەکان زیندوو دەکاتەوە، ئەوا یەکەمین کەسێك زیندوو دەکرێتەوە خۆشەویستی پەروەردگارە ﷺ هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هريرە) ەوە کەوا پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ فەرموویەتی: ((أنا سيد ولد آدم يوم القيامة، وأول من ينشق عنه القبر، وأول شافع، و أول مشفع)) واتە: من گەورەی نەوەی ئادەمم لە ڕۆژی قیامەتدا و یەکەم کەسێك دەبم کە گۆڕم لە سەر دەکرێتەوە وە یەکەم شەفاعەتکارم و یەکەم شەفاعەت وەرگیراوم)) دایك و باوك و ڕوحم فیدات بێت ئەی خۆشەویستەکەم.

ڕێزداران...ئەوا خوای گەورە هەموو دروستکراوەکانی زیندوو کردەوە هەر لە ئادەمەوە تاوەکو دوایین کەسێك کە قیامەتی بە سەردا هاتوە بۆ ئەوەی هەمووان لە بەر دەستی خوای گەورەدا ڕابووەستن﴿إِن كُلُّ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾ لَّقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾﴾(مريم) واتە: بە ڕاستی هەرچی لە ناو ئاسمانەکان و زەویدایە سەرجەم هەموو بە بەندێتی و خولامەتی دێنە لای پەروەردگاری بەخشەر و ملکەچی دەبن (٩٣) بە ڕاستی زۆر بەوردی سەر حیسابی هەموویانە و هەر بە هەژمار سەرژمێری

---

[1] ـ أخرجه مسلم (٢٢٧٨).

کردوون و هەرچیشیان کردوە چاك ئەیزانیٚ (٩٤) هەر هەموویشیان ڕۆژی قیامەت بە تاك و تەنیایی و دوور لە هەموو دەسەلاّتیك ((دێنە لای خوا)) (٩٥)

هەموو مرۆڤایەتی کۆ بوونەتەوە، پادشای پادشاکان فریشتەیەك لـە فریـشتەکان دەنێرێت بۆ ئەوەی هەموو خەلّکی بـەرەو زەوی مەحـشەر ببـات، بـەرەو زەوییـەکی نویٚ.

خـوای گـەورەر دەفـەرموێت: ﴿ يَوْمَ تُبَدَّلُ ٱلْأَرْضُ غَيْرَ ٱلْأَرْضِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ ۖ وَبَرَزُوا۟ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴾ (إبراهيم: ٤٨) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا کـە ئـەم زەوییـەی ئێـستایە ئەگۆڕدریٚ بە زەوییەکی تر، ئاسمانەکانیش هەروا!، ئەوجا هەموان لـە گۆڕەکانیـان دەهێنرێنە دەرو، دەبرێن بۆ بەردەستی خوای تاك و تەنیای دەسەلاّتدار))

پێغەمبەری ئازیزﷺ بە وردی باسی ئەو زەوییەی بۆ کردووین ـ دایك و باوك و روحم بە فیدای بێت ـ دەفەرموێت هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هـاتوە لـە فـەرموودەی (سـهل ی کـوڕی سـعد الـساعدي) دەلّێـت: پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموویەتی: ((يحشر الناس يوم القيامة على أرض بيـضاء عفـراء كقرصـة النقـي)) واتە: خەلّکی لە ڕۆژی قیامەتدا لە سەر زەوییـەکی سـپی خـاکی پـاك کۆدەکرێنـەوە (زیندوودەکرێنەوە)، وەکو کولێرەیەکی دروستکراو لە ئاردێکی بێژراو وایە)).

زەوییەکی نویٚ بە هیچ شێوەیەك خوێنی لە سەر نەرێژراوە و هـیچ تـاوانێکی لـە سـەر ئـەنجام نـەدراوە، زەوییـەکی سـپی، پـاك و بـیٚ گـەرد زۆر سـپییە، ((كقرصـة النقـي)) واتـە: وەکـو کولێرەیـەکی دروسـتکراو لـە ئـاردێکی بێـژراو وایـە)) بـە هـیچ شێوەیەك غـەش و گـەردی تیـادا نییـە، بـە وردی بـیر لـەو وەسـفەی پێغەمبـەرﷺ بکەرەوە،سهل یـان جگـە لـەو دەفـەرموێت: ((لـيس فيهـا معلـم لأحـد)) واتـە: هـیچ نیـشانەیەکی تیـادا نابینیـت لـەو نیـشانانەی کـە لـە دونیـادا ڕێگـا و بانـەکانمان دەناسییەوە لە دونیادا، لەویٚ هیچ خانوویـەك نییـە، هـیچ دار و درەخـت و ڕووبارێـك نییە، ئەوە زەوییەکی ترە کە بە تەواوی جیاوازە لـەو زەوییـەی کـە هـەزاران هـەزار

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٢١) ومسلم (٢٧٩٠) .

ساڵ مرۆڤی لە سەر ژیاوە. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴾ (الكهف: ٤٧) واتە: و ئاگاری خەڵك بکەوە بە ڕۆژێ کە کێوەکان (بەر لەهاتنی قیامەت) دەخەینە گەڕ وەکو هەور بەهەوادا دەڕۆن و زەویش بە ڕووتەڵ دەبینی کە:هیچ شتێکی بەسەرەوە نەماوە، نەکیو،نەدار،نەدرەخت، هەمووی تەخت بوە، ئەو خەڵکەیش هەموو (چاك و خراپیان) کۆ دەکەینەوە بۆ پرسیار و وەڵام و لێپرسینەوە لەکارو کردەوەکانی دونیایان و هیچ کەسێکیان ناهێڵینەوە بێ لێپرسینەوە)).

هیچ کەسێك لەو جێگەیە دواناکەوێت.

ئەمجار خەڵکی بە شێوەیەکی سەیر پۆلێن دەکرێن، کۆمەڵێك لە سەر هەردوو پێیەکانی حەشر دەکرێن، لەو کات و ساتە ترسناکەدا و لەو کێشە و گرفتە ناهەموارەدا کۆمەڵێك هەر لە گۆڕەکەی زیندوو دەکرێتەوە دەبینین فریشتەکانی خوای پەروەردگار لە چاوەروانی و پێشوازی ئەودان لە کەرەستەکانی قیامەتی بۆ ئامادەکراوە مەگەر تەنها ئەو کەسە جوانییەکەی بزانێت کە خۆی ئامادەی کردوە، ئەوانە کێن؟ ئەوانە بەختەوەرانن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَٰنِ وَفْدًا﴾ (مریم: ٨٥) واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ باسی ئەو ڕۆژە بکە کە ئێمە دەستە دەستە خۆپارێزەکان بەڕێز و حورمەتەوە دەبەینە دیداری خوای بەخشندە بۆ پاداش بەریز و بە سواری هەروەکو چۆن پێشوازی لە وفدێ دەکرێ.))

واتە: بە سواری، کەسی خواناس و لە خواترس کاتێ لە گۆڕەکەی زیندوو دەکرێتەوە ڕەنگە لە دونیادا هەژار بووبێت، بەڵام لە دوارۆژدا تەنها هەنگاوێك بە پێ ناڕوات، بەڵکو جۆرەها سواری ئەوتۆی بۆ ئامادە کراوە وەفریشتەکان لە چاوەروانی و پێشوازی ئەودان بۆ ئەوەی پێی بڵێن: سواربە، وە ئەو موژدەیەی پێ دەدەن کە دەڵێن: ﴿أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾(فصلت: ٣٠) واتە: لە پاشەڕۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان

- پاش خۆتان - دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەکەونە خۆشی و شادییەوە.))

تەماشای ئەو ڕێزە پیرۆزە بکە بەرانبەر ئەو کۆمەڵە ڕێزدارە لە لایەن فریشتەکانەوە!!

ئەو کۆمەڵە موژدەی بەهەشتیان پێ دەدرێت هەر کە لە گۆڕەکەیان هاتنە دەرەوە، لە خواترسان پرسیاریان لێ دەکەن و دەڵێن: ئێوە کێن خوا موژدەی بە خەیرتان بداتێ؟ ئەوانیش بە زمانێکی شیرین وەڵامیان دەدەنەوە و دەڵێن: ﴿ نَحْنُ أَوْلِيَآؤُكُمْ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِي ٱلْآخِرَةِ ۖ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِيٓ أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴾ (فصلت: ٣١) واتە: ئێمە لە ژیانی دونیادا دۆستتان بووین و لە پاشەڕۆژیشدا دۆستتان دەبین و لەوێ نەفستان چ بخوازێ ئامادەیە بۆتان و هەرچیش بخوازن لە بەهەشتدا بۆتان هەیە.))

خودایە.. من و ئێوە لەو خۆشبەختانە بگێڕێت.

ئەگەر هاتوو خەڵکی لەو ڕۆژەدا هەستیان بە ترس کرد ئەوا لە خواترسان لە ئارامی و دڵنیایی و ئاسوودەییدا دەبن خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ﴾ (الدخان: ٥١) واتە: گومان پارێزکاران لە جێگایەکی هێمن و ئاسایشدان))

هەرگیز ناترسن کاتێ خەڵکی دەترسن! هەرگیز غەمبار و دڵتەنگ نابن کاتێ خەڵکی دڵتەنگ و غەمبار دەبن!

گرووی سێیەم: هەر کە لە گۆڕەکانیان زیندوو دەکرێنەوە ئەوا بە رووياندا رێ دەکەن!! ئایە ئەو دیمەنە بە جوانی دێنێتە پێش چاوی خۆت؟ سوێند بە خوا ئەوە دیمەنێکەو دڵەکان لە بن دەردەهێنن، بیهێنە پێش چاوی خۆت کاتێ تۆ رێدەکەیت یان بە سواری لە ڕۆژی مەحشەردا کەچی لە پێشەوە یان لە پاشەوە،

لای ڕاستەوە یان لای چەپەوە خەڵکی بە سەر ڕوویاندا ڕێ دەکەن!! دەبینی پێیەکانی لە سەرەوەیە و رووی لە سەر زەوییە!! بە راستی دیمەنێکی سەیر و ترسناکە! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا مَّأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا﴾(الإسراء:٩٧) واتە: لە ڕۆژی قیامەتیشدا بە دەمەو ڕوویی و کوێری و لاڵی و کەڕی هەموو کۆ دەکەینەوە و حەشریان دەکەین چوون لە دونیادا هەقیان نەبیستوە، هەقیان نەدیتوە لەوێش هەر نابینا و کەڕ و لاڵ دەبن،جێ و ڕێیان دۆزەخە هەرجارێکیش بڵێسەی ئاگرەکە کەم و کز بوو دووبارە نیلی دەدەین و هەڵی دەگیرسێنینەوە و زیاتری دەکەین بۆیان))

ئیمامی (الترمذي) لە (سنن)[1] ەکەیدا ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (ابوهریرە) وە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((يُحشر الناس يوم القيامة ثلاثة أصناف: صنفاً مشاة، وصنفاً ركبانا، وصنفاً على وجوههم)) فقالوا: يا رسول الله.! وكيف يمشون على وجوههم؟! قال ﷺ: ــ إن الذي أمشاهم على أرجلهم قادر على أن يمشيهم على وجوههم، أما إنهم يتقون بوجوههم كل حدب وشوك)) واتە: خەڵکی لە ڕۆژی قیامەتدا بە سێ شێوە و گروو حەشر دەکرێن، گروویەک بە پێ (پیادە)، گروویەکی بە سواری، گروویەکیان لەسەر ڕوویان)) فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ چۆن بە سەر ڕوویاندا ڕێ دەکەن؟ پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ــ ئەو کەسەی کە لە دونیادا لەسەر دوو پێ ڕێی پێیان دەکرد دەتوانێت لە قیامەتدا لەسەر ڕوو ڕێیان پێ بکات، ئەوان بە ڕوویان خۆیان لە هەموو جێگایەکی بەرز و درک ودالّ دەپارێزن)).

لە ریوایەتێکی تردا کە (بوخاری و موسلیم)[2] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە: ((أن رجلا قال: يا رسول الله، كيف يحشر الكافر على وجهه يوم القيامة؟ قال ﷺ: ((أليس الذى أمشاه على رجليه فى الدنيا قادراً على أن يمشيه

---

١ ــ أخرجه الترمذي (٣١٤٢) وقال : هذا حديث حسن , واحمد (٢/٣٥٤ , ٣٦٣) وضعف سنده الألباني في (ضعيف الجامع) ٦٤١٧) وضعيف الترمذي , لكن يشهد لبعض ألفاظه الرواية التي تأتي عند البخاري .

٢ ــ أخرجه البخاري (٤٧٦٠) ومسلم (٢٨٠٦) .

علی وجهه یوم القیامة؟)). قال قتادة: بلی وعزة ربنا)) واتە:کابرایەك گوتی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ، چۆن بێباوەر بەسەر ڕوویدا حەشر دەکرێت؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئایا ئەو کەسەی ڕێی پێ دەکرد لەسەر دوو پێ لە دونیادا بە توانا نییە لەسەر رووی ڕێی پێبکات؟؟)) قەتادە فەرمووی: بەڵێ سوێند بە عیززەتی پەروەردگارمان)).

ئێمەش هەموومان دەڵێین: — بەڵێ سوێند بە عیززەتی پەروەردگارمان ئەو دەتوانێ...

بە ڕاستی ئەوە دیمەنێکی ترسناك و بە سامە، کۆمەڵێك بە سوار و بەڕێزەوە دەیانبینی، ئەوانە ئەهلی باوەڕ ئەهلی تەقوان، ئەهلی سەقامگیری و بەردەوامبونن، ئەهلی یەکتاپەرستین، ئەهلی شوێنکەوتنن، کۆمەڵێك بە پێ ڕێدەکەن، کۆمەڵێك بە سەر ڕوویاندا ڕێ دەکەن، هەر کە ئەو هەموو خەڵکییە گەیشتنە زەوی مەحشەر... دەمەوێت بە دڵ و گوێ و عەقڵ و هەموو هەستت لە گەڵ مندا بیر بکەیتەوە لە کاتێکدا هەموو مرۆڤایەتی دەبینی هەر لە ئادەمەوە تاکو دواین کەس قیامەتی بە سەردا هەستاوە، لە سەر یەك زەوی و لە یەك جێگادا لە سەر زەوی مەحشەر، پاشان ڕۆژ (خۆر) لە خەڵکی نزیك دەبێتەوە، هیچ کەسێك ڕاستێتی و چۆنییەتی ئەو ڕۆژە نازانێت تەنها خوا نەبێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَوْمَ تُبَدَّلُ ٱلْأَرْضُ غَيْرَ ٱلْأَرْضِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ وَبَرَزُوا۟ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴾(إبراهيم: ٤٨).واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا کە ئەم زەوییەی ئێستایە ئەگۆڕدرێ بە زەوییەکی تر، ئاسمانەکانیش هەروا! ئەوجا هەموان لە گۆڕەکانیان دەهێنرێنە دەرو، دەبرێن بۆ بەردەم خوای تاك و تەنیای دەسەڵاتدار))

پێغەمبەری خۆشەویستﷺ دەفەرموێت — هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (المقداد ی کوڕی الأسود)ەوە — : ((تُدْنَى الشَّمْسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ الْخَلْقِ حَتَّى تَكُونَ مِنْهُمْ كَمِقْدَارِ مِيلٍ)) قَالَ سُلَيْمُ بْنُ عَامِرٍ: فَوَاللَّهِ مَا أَدْرِي

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٦٤) .

مَا يَعْنِي بِالْمِيلِ أَمَسَافَةَ الْأَرْضِ أَمْ الْمِيلَ الَّذِي تُكْتَحَلُ بِهِ الْعَيْنُ قَالَ: ((فَيَكُونُ النَّاسُ عَلَى قَدْرِ أَعْمَالِهِمْ فِي الْعَرَقِ فَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى كَعْبَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى حَقْوَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يُلْجِمُهُ الْعَرَقُ إِلْجَامًا)) قَالَ: وَأَشَارَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ إِلَى فِيهِ.)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا ڕۆژ لە خەڵکییەوە نزیک دەکرێتەوە، تا بە ئەندازەی (میل) ێك لێیانەوە دوور دەبێت)). (سلیم ی کوڕی عامر) دەڵێت: سوێند بە خوا نازانم مەبەستی بە (میل)چییە؟ ئایا پێوانەیەکی زەوییە یان ئەو میلەیە کە چاوی پێ دەڕێژن)) پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ فەرموی: خەڵکی هەر یەکەو بە ئەندازەی کردەوەکانی لە ناو ئارەقەدا دەبێت، هەندێکیان تاوەکو گوێزنگەکانیان، هەندێکیان تاوەکو ئەژنۆیان، هەندێکیان تا ناوکیان، هەندێکشیان ئارەقە بە تەواوی لەغاوی کردوون، دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ لێرەدا بە دەستەکانی ئاماژەی بۆ دەمی کرد)).

پاشان خەم و پەژارە زیاد دەکات!! ئایا هیچ کێشە و پەژارەیەك هەیە لەوە توندتر و سەختتر بێت؟ بەڵێ... ئایا ئەو کۆسپ و خەم و خەفەتانە چییە؟ ((يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ)) ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە...﴿ وَجِاْىٓءَ يَوْمَئِذٍۭ بِجَهَنَّمَ ۚ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ ٱلْإِنسَٰنُ وَأَنَّىٰ لَهُ ٱلذِّكْرَىٰ ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَٰلَيْتَنِى قَدَّمْتُ لِحَيَاتِى ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾ ﴾ (الفجر) واتە: وە لەو ڕۆژەدا دۆزەخ دەهێنرێتە ڕوو بۆ گومڕایان، لەو ڕۆژە قورسەدا ئادەمی هەرچی کردبێت بیری ئەکەوێتەوە و پەشیمان دەبێ لەسەر خراپەکانی و پەند دەگرێ وە لە کوێ پەند و ئامۆژگاری کەڵکی دەبێ بۆی؟ لەو ڕۆژەدا.. (٢٣) بەئێش و خەفەتێکەوە دەڵێت: خۆزگە من بۆ ئەم ژیانی پاشەڕۆژەم شتێکم پێش خستبا لەدونیادا..(٢٤) ئینجا لەو ڕۆژەدا سزایەك دەدات، هیچ کەسێك ناتوانێ سزای وابدات! (٢٥) و هیچ کەسێك ناتوانێ پێوەند بکات وەك پێوەندی خوا..(٢٦).

پێغەمبەری ڕاستگۆ ﷺ وەسفی کارەساتی ئەو ڕۆژەمان بە شێوەیەکی زۆر ورد و جوان بۆ دەکات، هەروەکو ئەوەی لە پێش چاومان بێت و ببیینین (دایك و باوك و

روحم فیدای بێت) هەروەكو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە ((يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زِمَامٍ، مَعَ كُلِّ زِمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجُرُّونَهَا)) واتە: دۆزەخ دەهێنرێت حەفتا هەزار جڵەوی هەیە، لە گەڵ هەر جڵەوێكدا حەفتا هەزار فریشتە هەن رایدەكێشن)).

ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە ! !

كاتێ دۆزەخ خەڵكی دەبینێ بە گەرمی هەناسە هەڵدەكێشێ و هاوار دەكات و دەنەڕێنێت و دەناڵێنێت! زۆر پەست و تووڕە دەبێت لە بەر پەستی و تووڕەیی خوای پەروەردگار! چونكە خوای پەروەردگار لەم رۆژەدا بە شێوەیەك تووڕە بوە هەرگیز پێش ئەوە بەو شێوەیە تووڕە نەبوە و لەوەو پاشیش بەو شێوەیە تووڕە نابێت، هەروەكو پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت لە فەرموودەی شەفاعەتی بەناوبانگدا كە لە پاشاندا بە درێژی باسی دەكەم (انشاء الله).

رۆژ لەسەر سەری دروستكراوەكانە، خەڵكی لە نێو ئارەقەی خۆیاندا نوقم بوون، لەولاشەوە دۆزەخ هاوار دەكات و دەناڵێنێت و دەنەڕێنێت و پەست و تووڕە بوە لە بەرتووڕە بوونی خوای پەروەردگار و خەڵكیش لە نێو ترس و باك و سامدان، لێرەدا هەرگیز ناتوانم بە جوانی روونی بكەمەوە كەوا ئەو ترس و سامە چەندە كە تووشی هەموو مرۆڤایەتی دەبێت بە بێ جیاوازی تەنانەت پێغەمبەرانیش، هەروەكو لە هەردوو كتێبی (صحیح)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريرە) وە دەڵێت: پێغەمبەری ئازیزﷺ دەفەرموێت: ((يَجْمَعُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ، فَيُسْمِعُهُمْ الدَّاعِي وَيَنْفُذُهُمْ الْبَصَرُ، وَتَدْنُو الشَّمْسُ، فَيَبْلُغُ النَّاسَ مِنْ الْغَمِّ وَالْكَرْبِ مَا لَا يُطِيقُونَ وَمَا لَا يَحْتَمِلُونَ، فَيَقُولُ بَعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ: أَلَا تَرَوْنَ مَا أَنْتُمْ فِيهِ؟ أَلَا تَرَوْنَ مَا قَدْ بَلَغَكُمْ؟ أَلَا تَنْظُرُونَ مَنْ يَشْفَعُ لَكُمْ إِلَى رَبِّكُمْ؟ فَيَقُولُ بَعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ: ائْتُوا آدَمَ، فَيَأْتُونَ آدَمَ، فَيَقُولُونَ: يَا آدَمُ، أَنْتَ أَبُو الْبَشَرِ، خَلَقَكَ اللَّهُ

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٤٢) وانظر (التتبع) للدار قطني (ص ٢٢٦ , ٢٢٧) وكذا (علله الكبير) (٧٣٢) فقد قال : (والموقوف أصح عندي) ا . هـ قله حكم الرفع .

٢ ـ أخرجه البخاري (٣٣٤٠) ومسلم (١٩٤) .

بِيَدِه، وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِه، وَأَمَرَ الْمَلَائِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى إِلَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ آدَمُ: إِنَّ رَبِّي غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ، وَإِنَّهُ نَهَانِي عَنِ الشَّجَرَةِ فَعَصَيْتُهُ، نَفْسِي، نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي، اذْهَبُوا إِلَى نُوحٍ، فَيَأْتُونَ نُوحًا فَيَقُولُونَ: يَا نُوحُ، أَنْتَ أَوَّلُ الرُّسُلِ إِلَى الْأَرْضِ، وَسَمَّاكَ اللَّهُ: عَبْدًا شَكُورًا، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ، وَإِنَّهُ قَدْ كَانَتْ لِي دَعْوَةٌ دَعَوْتُ بِهَا عَلَى قَوْمِي، نَفْسِي، نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى إِبْرَاهِيمَ ﷺ، فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ، فَيَقُولُونَ: أَنْتَ نَبِيُّ اللَّهِ وَخَلِيلُهُ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى إِلَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ إِبْرَاهِيمُ: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ، وَلَا يَغْضَبُ بَعْدَهُ مِثْلَهُ، وَذَكَرَ كَذَبَاتِه، نَفْسِي، نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي، اذْهَبُوا إِلَى مُوسَى، فَيَأْتُونَ مُوسَى ﷺ، فَيَقُولُونَ: يَا مُوسَى، أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ، فَضَّلَكَ اللَّهُ بِرِسَالَاتِه وَبِتَكْلِيمِه عَلَى النَّاسِ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ مُوسَى ﷺ: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ، وَإِنِّي قَتَلْتُ نَفْسًا لَمْ أُومَرْ بِقَتْلِهَا، نَفْسِي، نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى عِيسَى ﷺ فَيَأْتُونَ عِيسَى، فَيَقُولُونَ: يَا عِيسَى، أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ، وَكَلَّمْتَ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ، وَكَلِمَةٌ مِنْهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ، وَرُوحٌ مِنْهُ، فَاشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ عِيسَى ﷺ: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ ــ وَلَمْ يَذْكُرْ لَهُ ذَنْبًا ــ نَفْسِي، نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي، اذْهَبُوا إِلَى مُحَمَّدٍ ﷺ، فَيَأْتُونِّي، فَيَقُولُونَ: يَا مُحَمَّدُ، أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ، وَخَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ، وَغَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ (فأقول: أنا لها)[1]، قال: فَأَنْطَلِقُ فَآتِي تَحْتَ الْعَرْشِ، فَأَقَعُ سَاجِدًا لِرَبِّي، ثُمَّ يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَيَّ، وَيُلْهِمُنِي مِنْ مَحَامِدِه، وَحُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيْهِ شَيْئًا لَمْ يَفْتَحْهُ لِأَحَدٍ قَبْلِي، ثُمَّ يُقَالُ: يَا مُحَمَّدُ، ارْفَعْ رَأْسَكَ، سَلْ تُعْطَهْ، اشْفَعْ تُشَفَّعْ)). واتە: خوای گەورە لە ڕۆژی قیامەتدا خەڵكی پێشینان و پاشینان هەموو

---

١ ــ هذا الرواية عند البخاري (٧٥١٠) ومسلم (١٩٣/٣٢٦).

لە یەك شوێندا کۆدەکاتەوە، بانگخواز دەنگی دەیانگاتێ چاو دەیانبینێت، خۆریش نزیك دەبێتەوە، خەڵکی تووشی غەم و پەژارەیەك دەبن بەرگەی ناگرن و لە توانایاندا نییە، هەندێکیان بە هەندێکی تریان دەڵێن: ئایا نابینن ئێوە لە چ حاڵێکدان؟ ئایا نابینن چی یەخەی پێ گرتوون؟ ئایا ناگەڕێن بە دوای کەسێکدا لە لای خوا شەفاعەتتان بۆ بکات؟ هەندێکیان بە هەندێکی تریان دەڵێن: بچن بۆ لای ئادەم ﷺ دەچن بۆ لای ئادەم ﷺ و پێی دەڵێن: ئەی ئادەم ﷺ تۆ باوکی هەموو مرۆڤیت، خوا بە دەستی خۆی تۆی دروستکردوە، لە ڕۆحی خۆی گیانی بەبەرداکردووی، فەرمانی کرد بە فریشتەکان کڕنۆشیان بۆ بردی، کەواتە لای پەروەردگارت تکامان بۆ بکە، ئایا نابینی ئێمە لە چی حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی یەخەی گرتووین؟ ئادەمیش ﷺ دەڵێت: ئەمڕۆ پەروەردگارم تووڕەبوونێك تووڕە بوە کە لەمەو پێش ئاوا تووڕە نەبوەو، لەمەولاش ئاوا تووڕە نابێت، ئەو درەختەکەی لە من قەدەغەکرد و منیش سەرپێچیم کرد، ئێستا هەر خەمی خۆمە، خەمی خۆمە، بچن بۆ لای یەکێکیتر، بچن بۆ لای نوح ﷺ دەچن بۆ لای نوح ﷺ و دەڵێن: ئەی نوح ﷺ تۆ یەکەم ڕەوانەکراوی بۆ سەر زەوی، خوای گەورە ناوی ناوی: بەندەی سوپاسگوزار، کەواتە لای پەروەردگارت تکامان بۆ بکە، ئایا نابینی ئێمە لە چی حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی یەخەی پێ گرتووین؟ ئەویش پێیان دەڵێت: ئەمڕۆ پەروەردگارم تووڕەبوونێك تووڕە بوە کە لەمەو پێش ئاوا تووڕە نەبوەو، لەمەولاش ئاوا تووڕە نابێت، لە ڕاستیدا من یەك دوعام هەبوو ئەویش لە گەلەکەمم کرد، ئێستا هەر غەمی خۆمە غەمی خۆمە، بچن بۆ لای ئیبراهیم ﷺ ئەوانیش دەچن بۆ لای ئیبراهیم ﷺ و پێی دەڵێن: تۆ پێغەمبەری خوایت و خۆشەویستی ئەوی لە سەر زەویدا، پەروەردگارت تکامان بۆ بکە، ئایا نابینی ئێمە لە چی حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی یەخەی پێ گرتووین؟ ئیبراهیم ﷺ پێیان دەڵێت: ئەمڕۆ پەروەردگارم تووڕەبوونێك تووڕە بوە کە لەمەو پێش ئاوا تووڕە نەبوەو، لەمەولاش ئاوا تووڕە نابێت،، ئینجا باسی درۆکانی کرد، ئێستا هەر غەمی خۆمە غەمی خۆمە، بچن بۆ لای کەسێکی تر، بچن بۆ لای موسا ﷺ ئەوانیش دەچن بۆ لای موسا ﷺ و پێی دەڵێن: ئەی موسا ﷺ تۆ پێغەمبەری خوایت، خوای

گەورە ڕێزی زیاتری داوە بە تۆ بە پەیامەکانی و بە قسەکردن لە گەڵ تۆدا، کەواتە لای پەروەردگارت تکامان بۆ بکە، ئایا نابینی ئێمە لە چی حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی یەخەی پێ گرتووین؟ موسا ﷺ پێیان دەڵێت: ئەمڕۆ پەروەردگارم تووڕەبوونێك تووڕە بوە کە لەمەو پێش ئاوا تووڕە نەبوەو، لەمەولاش ئاوا تووڕە نابێت، من کەسێکم کوشتوە فەرمانم پێنەکرابوو بیکوژم، ئێستا هەر غەمی خۆمە غەمی خۆمە، بچن بۆ لای عیسا ﷺ ئەوانیش دەچن بۆ لای عیسا ﷺ و پێی دەڵێن: ئەی عیسا ﷺ تۆ پێغەمبەری خوای، لە بێشکەدا (لانکە) قسەت لە گەڵ خەڵکیدا کردوە، ڕۆحی خوا و وشەیەکی پیرۆزی ئەویت کە هەڵی داوە بۆ مریەم و بەخشراوی بە مریەم کەواتە لای پەروەردگارت تکامان بۆ بکە، ئایا نابینی ئێمە لە چی حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی یەخەی گرتووین؟ عیساش ﷺ پێیان دەڵێت: ئەمڕۆ پەروەردگارم تووڕەبوونێك تووڕە بوە کە لەمەو پێش ئاوا تووڕە نەبوەو، لەمەولاش ئاوا تووڕە نابێت،، ئێستا هەر غەمی خۆمە غەمی خۆمە، بچن بۆ لای کەسێکیتر بچن بۆ لای موحەممەد ﷺ ئەوانیش دێن بۆ لام، دەڵێن: ئەی موحەممەد ﷺ تۆ پێغەمبەری خوایت، دوایین پێغەمبەری، خوای گەورە لە گوناهە پێشووەکانیشت خۆش بوە، تکامان بۆ بکە لای پەروەردگارت ئایا نابینی ئێمە لە چ حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی یەخەی گرتووین؟ (منیش دەڵێم: من بۆ ئەو کارە) دەڵێت: منیش رادەپەڕم و دێمە ژێر عەرش، دەکەوم بە سوجدەدا بۆ پەروەردگار، ئینجا خوا دڵم دەکاتەوە چەند سوپاسگوزارییەك و ستایشێکی پیرۆز دەخاتە دڵمەوە کە لەوەوپێش نەیداوە بە کەس، ئینجا دەفەرموێت: ئەی موحەممەد ﷺ سەرت بەرز بکەرەوە، داوابکە دەتدرێتێ، تکا بکە لێت وەردەگیرێت)).

جا ئەمە ئەو ڕێزەیە کە پێی دەڵێن (المقام المحمود) کە هەموو پێغەمبەران خۆزگەی پێ دەبەن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَمِنَ ٱلَّيۡلِ فَتَهَجَّدۡ بِهِۦ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰٓ أَن يَبۡعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحۡمُودًا ﴾(الإسراء:٧٩) واتە: لە بەشێکی شەویشدا خەوت ماندوو بکە بە شەونوێژەوە و قورئانی زۆری تیا بخوێنە، ئەمەش بەهرەیەکی تایبەتەو، دراوە بە تۆ و زیادە لە فەرزەکانیشە، بە ئومێد بە پەروەردگارت بتنێرێتە

شوێن و جێگایەکی پەسەند و بەڕێزەوە (مقام المحمود) پێشینان و پاشینانیش سوپاست بکەن)).

دەڵێم: سوێند بە خوا هیچ کەسێك ڕێز و پایەی پێغەمبەری خوا ﷺ نازانێت وەکو خوای پەروەردگار، خۆشەویستمان ﷺ لەم کات و ساتە ترسناك و بە سامەدا پلە و پایە و ڕێزی دەردەکەوێت، لە کاتێکدا ابراهیم ﷺ دەفەرموێت: هەر غەمی خۆمە، موسا ﷺ دەفەرموێت: هەر غەمی خۆمە، عیسا ﷺ دەفەرموێت: هەر غەمی خۆمە، نوح ﷺ دەفەرموێت: هەر غەمی خۆمە، هەروەها باوکی هەموو مرۆڤایەتی کە ئادەمە ﷺ دەفەرموێت: هەر غەمی خۆمە، بەڵام خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ئەو کارە بۆ من بە جێبهێڵن.

خۆشەویستان... ئەمە ڕێز و پلە و پایەی پێغەمبەری نازدارە ﷺ لای خوای پەروەردگار: ((يَا مُحَمَّدُ، ارْفَعْ رَأْسَكَ، سَلْ تُعْطَهْ، اشْفَعْ تُشَفَّعْ ، فَأَرْفَعُ رَأْسِي، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ، أُمَّتِي أُمَّتِي)) واتە: ئەی موحەممەد ﷺ.. سەرت بەرز بکەرەوە داوابکە دەتدرێتێ، تکا بکە لێت وەردەگیرێت، منیش سەرم بەرزدەکەمەوەو دەڵێم: ئەی پەروەردگارم ئوممەتەکەم ئوممەتەکەم))

لەو کاتەدا خۆشەویستمان ﷺ ئوممەتەکەی پێش هەموو ئوممەتەکان دەخات، ئەو ئوممەتەی کە بە جوانی قەدری پێغەمبەرەکەی ﷺ نازانێت ــ ئیللا کەسانێك نەبێت خوای گەورە ڕەحمی پێ کردبێت ــ سوێند بە خوا ئەگەر ئەم ئوممەتە قەدری پێغەمبەرەکەی ﷺ بزانیبایە ئەوا بەم شێوەیە نەدەبوو، ئاهـ ە ئەگەر ئەم ئوممەتە قەدری بزانن و بگەڕێنەوە بۆ سەر ڕێگا و بەرنامەکەی ئەو، فەرمانەکانی ئەویان جێبەجێ بکردبایە و وازیان لە قەدەغەکراوەکانی بهێنابا و سنورەکان ئەویان نەدەبەزاند و دەستیان بە شەریعەت و بەرنامەکەی ئەوەوە بگردبایە و بانگەوازەکەیان بڵاودەکردەوە، سوێند بە خوا ئەگەر وا بکەن ئەوا هەرگیز ئەو قەزەمە بێ نرخ وسووکانە لێرە و لەوێ نەدەچوونە سەر ئەو لوتکە بەرزانە، زمانیان درێژ نەدەکردە سەر مرواری تاجی سەر هەموو مرۆڤایەتی ﷺ، دڵنیابن ئەو کورتە باڵا بێنرخانە هەرگیز دەست درێژی و دەمدرێژیان نەکردوەتە سەر پێغەمبەری

خواﷺ ئیللا بە هۆی کەمتەرخەمی ئێمەوە نەبێت! تەنها بە هۆی تاوانەکانمانەوە نەبێت! تەنها بە هۆی دوور کەوتنەوەمان لە ڕێگا و بەرنامەکەی خۆشەویست و بیلبیلەی چاوەکانمانﷺ!

لە فەرموودەیەکی دوور و درێژدا کە لە بەشی پێشوودا باسم کرد، ئەو فەرموودەیە کە (ابو یعلی الموصلی) لە(الکبیر)دا و ئیمامی (البیهقی) لە(البعث)دا و (الطبري) لە تەفسیرەکەیدا و (الطبراني) لە (الطوالات)دا و جگە لەوان ریوایەتیان کردوە(کە لە سەنەدەکەیدا (ضعف)[1] هەیە)، هەموویان لە ڕێگای (اسماعیل ی کوڕی رافع) ەوە کە کەسێکی (ضعیف) ە، هەروەها (محمدی کوڕی زیاد) لە سەنەدەکەیدا هەیە کە کەسێکی نەناسراوە (مجهول)ە، لەو فەرموودەیەدا هاتوە کە خوای گەورە بە خۆشەویستەکەی ﷺ دەفەرموێت: ((یَا مُحَمَّدُ، ارْفَعْ رَأْسَكَ، سَلْ تُعْطَهْ، اشْفَعْ تُشَفَّعْ)) واتە: ئەی موحەممەد.. سەرت بەرز بکەرەوە داوابکە دەتدرێتێ، تکا بکە لێت وەردەگیرێت)) خۆشەویست دەفەرموێت: ((یا رب وعدتني الشفاعة فشفعني في خلقك)) واتە: ئەی پەروەردگارا! بەڵێنت پێدام بە شەفاعەت، کەواتە شەفاعەتم وەرگرە بەرانبەر بە دروستکراوەکانت)).

الله أکبر! ! ((فأقضي بینهم)) واتە: داوەری نێوانیان دەکەم)) ئەم شەفاعەتە پێی دەڵێن (الشفاعه العامه) واتە: شەفاعەتی گشتی، چونکە شەفاعەتێکی تر هەیە تەنها بۆ ئوممەتەکەی (موحەممەد)ە ﷺ، بەڵام شەفاعەتی گشتی بۆ هەموو خەڵکییە، پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ شەفاعەت دەکات بۆ هەموو مرۆڤایەتی بۆ ئەوەی خوای پەروەردگار لە نێوان خەڵکی حوکمی خۆی بکات، بۆ ئەوەی خەڵکی لەو جێگە ترسناك و بە سامەدا ڕانەوەستن لە مەحشەردا، خوای گەورە دەفەرموێت: ((قد شفعتك، أنا آتیكم لأقضي بینكم)) قال ﷺ ((فأرجع فأقف بین یدي الناس)) واتە: ئەوا شەفاعەتەکەی تۆم وەرگرت، ئێستا دێم بۆ ئەوەی لە نێوانتاندا داوەری بکەم)) پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: منیش دەگەڕێمەوە و لە

---

١ ـ و راجع كلام الحافظ في (الفتح) (١١/٣٦٨).

نێوان خەڵکیدا ڕادەوەستم))

ئەمجار فریشتەکان دەست بە دابەزین دەکەن و بۆ ئەوەی لە دەوری خەڵکی بووەستن پۆل پۆل لە هەموو لایەکەوە، پاشان ئەو فریشتانە دادەبەزن کە هەڵگرتنی عەرشیان پێ سپاردراوە بە (حملە العرش) ناسراون و ئەوانیش دەڵێن: ((سبحان ذي الملك والملكوت، سبحان ذي العزة والجبروت، سبحان من كتب الموت على الخلائق، وهو الحي الذي لا يموت، سبحان قدوس قدوس قدوس، رب الملائكة والروح)) فيقول أهل الأرض للملائكة: ((أفيكم ربنا؟ فيقولون: لا هو آت)) واتە: پاکی وبێگەردی بۆ خاوەن موڵك و شکۆ و دەسەڵات، پاکی و بێگەردی بۆ خاوەن عیززەت و هێز و توانا، پاکی و بێگەردی بۆ ئەو کەسەی مردنی لە سەر هەموو دروستکراوەکان نوسیوە، هەر ئەویش زیندوە و هەرگیز نامرێت، پاکی و بێگەردی بۆ کەسی پیرۆز و موبارەك و خاوێن، خوای فریشتەکان و جبرائیل)) خەڵکی سەر زەوی بە فریشتەکان دەڵێن: ئایا پەروەردگارمان لە گەڵ ئێوەدایە؟ ئەوانیش دەڵێن: نەخێر ئەو ئێستا دێت))

خوای گەورە دێت، هاتنێك شایستەی گەورەیی و مەزنی ئەو بێت.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن يَأْتِيَهُمُ ٱللَّهُ فِى ظُلَلٍ مِّنَ ٱلْغَمَامِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَقُضِىَ ٱلْأَمْرُ ۚ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ﴾(البقرة٢١٠) واتە: ئاخۆ پەیرەوانی شەیتان بێلەمە لە ڕۆژی قیامەتدا خوای گەورە لە پەڵەهەورێکی سپیدا بێتە لایان و داوەرییان بکا، فریشتەکانیش بەریز ئامادە ببن بۆ تێپەڕانی بڕیارەکانی خوا، دادگایشیان ببڕێتەوە و بنێردرێن بۆ دۆزەخ، دەبێ بەدەرلەمە چاوەڕوانی چی بن؟ ئەوساش ئەنجامی هەموو کارێ بێنرێتەوە لای خوای گەورە و بەدادگەرانە داوەرییان بکات.)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَآءَ رَبُّكَ وَٱلْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا﴾(الفجر: ٢٢)

براکەم وەسفی هاتنی خوای گەورە دامەڕنە و مەیچوێنە و مەیشوبهێنە و لاشەی بۆ دامەنێ، بزانە هەر خەیاڵاتێك بە مێشکتدا دێت، ئەوا خوای گەورە لەوە جیاوازە،

خـوای گـەورە دادەبـەزێت بـە شـێوەیەك شایستەی گـەورەی و مـەزنی خـۆی بێـت ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ﴾ الشوری: ١١، واتە: هیچ شتێك نییە لە وێنەی ئەو (خوا) یە نە لە زاتیا نە لە سیفاتیا نە لە کرداریا بۆ خۆی تەنیایە و لە هەموو شتێك بێ نیازە و هەموو شتێکیش نیازمەندە بەو، ئەویشە بیسەری بینـا بـە ئاگایە بە وتەی بەندەکانی بینایە بۆ کار و کرداریان)) .

پاکی و بێگەردی بۆ ئەو کەسەی بە هیچ شتێك ناشوبهێنرێت و وێنە و شێوە و هاوتا و هاوچەشنی نییە، نە کوڕی هەیە نە باوك: ﴿قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝١ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝٢ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝٣ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ۝٤﴾(الإخلاص) واتا: ئەی موحەممەدﷺ بڵێ: ئەو پەروەردگارەی کە من دەیپەرستم تاك و تەنیایە و هاوەڵ و هاوبەشی نییە (١) ئەو خوایە - کە ناوی الله یە - جێگای هیوا و ئومێدە و بێ نیازیشە هیچ کەسێکیش - جگە لەو - شایانی ئەوە نییە گیروگرفتەکان ببرێنە بۆ چارەسەر، هەر ئەوزاتە گەورەیشە کە دەبێ هەر بۆ لای ئەو بگەڕێینەوە (٢) کەسی لێ نەبوە و هیچ ڕۆڵەیەکی نییە - وەك جولەکە و گاور و بتپەرستەکان دەڵێن - چونکە خوا زۆر بڵند و پاك و بێخەوش و دوورە لەو جۆرە بیر و بۆچوونانە و لە کەسیش نەبوە و بێ دایك و بابە، چونکە هەموو شتێکی لە دایك بوو تازە و نوێیە و خوا نییە و سەرەتایەکی هەیە، بەڵام خوا بێ سەرەتا و (ئەزەل) ییە (٣) هەرگیز هیچ کەسێك هاوشێوە و هاوتای نییە و کەسێ ناتوانێ بەرهەڵستی بکات (٤).

خوای گەورە دادەبەزێت و عەرش و کورسی دادەنرێت بە شێوەیەك خوای گەورە خۆی ویستی لێ بێت و شایستەی مەزنی خۆی بێت ئەمجار بانگ دەکات و دەڵێت: ((أيها الناس، لقد أنصت إليكم كثيرا منذ خلقتكم الى يومكم هذا، أسمع صوتكم، وأرى أعمالكم، فأنصتوا اليوم إلي فإنما هي أعمالكم و صحفكم تقرأ عليكم، فمن وجد خيراً فليحمد الله، ومن وجد غير ذلك فلا يلومن إلا نفسه)). واتـە: ئـەی خەڵکینە! لەوکاتـەوە ئێـوەم دروسـت کـردوە تـاکو ئـەمڕۆ زۆر لـە ئێـوەم بیست و

کردەوەکانتان دەبینم، ئەمڕۆ گوێ لە من بگرن، تەنها کردەوەکان و نامەی کارەکانتانە بە سەرتاندا دەخوێنرێتەوە، هەرکەسێ چاکەی بینی ئەوا با سوپاسی خوا بکات و هەرکەسێ جگە لەوەی بینی ئەوا بە تەنها لۆمەی خۆی بکات)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ ۞ أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَٰبَنِىٓ ءَادَمَ أَن لَّا تَعْبُدُوا۟ ٱلشَّيْطَٰنَ ۖ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٦٠﴾ وَأَنِ ٱعْبُدُونِى ۚ هَٰذَا صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا ۖ أَفَلَمْ تَكُونُوا۟ تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ هَٰذِهِۦ جَهَنَّمُ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾ ٱصْلَوْهَا ٱلْيَوْمَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾ ٱلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰٓ أَفْوَٰهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾﴾ (یس). واتە: ئەی نەوەکانی ئادەم! ئاخر من پێشتر وەسیەتم بۆ نەکردن کە شەیتان نەپەرستن چونکە ئەو بۆ ئێوە دوژمنێکی ئاشکرایە؟ (٦٠) ئەی فەرمانم پێ نەکردن کە تەنها من بپەرستن و پەیرەوی لە من بکەن، ئا ئەمەیە (واتە: پەرستنم بە تەنیا) ڕێ ڕاستەکە.(٦١) بێ گومان شەیتان خەڵکێکی زۆری گومڕا کرد لێتان دە ئایا تێناگەن و ژیرنابن؟.(٦٢) ئا ئەمە هەر ئەو دۆزەخەیە کە لە دونیادا بەڵێنتان پێ درابوو، بڕواتان نەکرد.(٦٣) دەفەرموون بە هۆی بێ باوەڕیتانەوە ئەمڕۆ بچنە ناوی.(٦٤) ئەمڕۆ (ڕۆژی قیامەت) مۆر دەدەین بە سەردەمیاندا و ناتوانن بە زمان هیچ قسەیەك بکەن دەستەکانیشیان قسەمان لەگەڵ ئەکەن پێیەکانیشیان شایەتی دەدەن بەوەی کردوویانە. (٦٥).

تذكر وقوفك يوم العرض عرياناً   مستوحشاً قلق الأحشاء حيراناً
والنار تلهب من غيظ ومن حنق   على العصاة.. ورب العرش غضباناً
اقرأ كتابك يا عبدُ على مهل   فهل ترى فيه حرفاً غير ما كانا؟
فلما قرأت ولم تنكر قراءته   وأقررت إقرار من عرف الأشياء عرفانا
نادى الجليل.. خذوه يا ملائكتي   وأمضوا بعبد عصى للنار عطشاناً
المشركون غداً في النار يلتهبوا   والموحدون بدار الخلد سكاناً

خوای گەورە من و ئێوە لە ئەهلی ئیمان و یەکتاپەرستی بگێڕێت، خودایە بە

ڕەحمەتی خۆت دامانپۆشە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَآءَ رَبُّكَ وَٱلْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾ وَجِاْىٓءَ يَوْمَئِذٍۭ بِجَهَنَّمَ ۚ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ ٱلْإِنسَٰنُ وَأَنَّىٰ لَهُ ٱلذِّكْرَىٰ ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَٰلَيْتَنِى قَدَّمْتُ لِحَيَاتِى ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾ يَٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفْسُ ٱلْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ٱرْجِعِىٓ إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَٱدْخُلِى فِى عِبَٰدِى ﴿٢٩﴾ وَٱدْخُلِى جَنَّتِى ﴿٣٠﴾﴾ (الفجر) واتە: لەو ڕۆژەدا پەروەردگارت هات بە هاتنێك شیاوی خۆی بێت و فریشتەكانیش لەگەڵی ریز ریز (٢٢) وە لەو ڕۆژەدا دۆزەخ دەهێنرێتە ڕوو بۆ گومڕایان، لەو ڕۆژە قورسەدا ئادەمی هەرچی كردبێت بیری ئەكەوێتەوە و پەشیمان دەبێ لەسەر خراپەكانی و پەند دەگرێ وە لە كوێ پەند و ئامۆژگاری كەڵكی دەبێ بۆی؟ لەو ڕۆژەدا (٢٣) بەنێش و خەفەتێكەوە دەڵێت: خۆزگە من بۆ ئەم ژیانی پاشەڕۆژەم شتێكم پێش خستبا لەدونیادا (٢٤) ئینجا لەو ڕۆژەدا سزایەك دەدات، هیچ كەسێك ناتوانێ سزای وابدات! (٢٥) و هیچ كەسێك ناتوانێ پێوەند بكات وەك پێوەندی خوا (٢٦) وە لەسەرەمەرگدا بە نەفسی ئیماندار دەوترێت: ئەی گیان و ڕۆحی! ئارامبە بە یاد و زیكری خوا..(٢٧) بگەڕێوە بۆلای پەروەردگارت، ئاوا كە ڕازی كردبوویت بە پاداشتی خۆی و لێت ڕازی بوە بەهۆی ئەوەی پێشی خۆتت خستوە لە كردەوەی چاك (٢٨) دەبچۆڕە ناو گیانی بەندە ساڵحەكانمەوە (٢٩) وە بچۆڕە بەهەشتە ڕازاوەكەمەوە كە ئامادەم كردوە بۆت (٣٠).

بەڕێزان.. ئایا دەزانن یەكەم كەس كێیە خوای گەورە لەو ڕۆژە سامناك و ترسناكەدا بانگ دەكات؟ ئەو كەسە ئادەمە.!

لە هەردوو كتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرمودەی (ابوسعید الخدری) یەوە كەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((یقول الله تعالی: یا آدم، فیقول: لبیك وسعدیك، والخیر في یدیك، فیقول: أخْرِج بعث النار، قال: وما بعث النار؟ قال: من كل ألف

١ ـ أخرجه البخاري (٣٣٤٨) و(٦٥٣٠) ومسلم (٢٢٢).

تسعمائة وتسعة وتسعين، فعنده يشيب الصغير، وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا، وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُم بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّه شَدِيدٌ)) قالوا: يا رسول الله، وأينا ذلك الواحد؟ قال: ((أبشروا، فإن منكم رجلا، و من يأجوج ومأجوج ألفاً))ثم قال: ((والذي نفسي بيده إني أرجوا أن تكونوا ربع أهل الجنة)) فكبرنا، فقال: ((أرجوا أن تكونوا ثلث أهل الجنة)) فكبرنا. فقال: ((أرجوا أن تكونوا نصف أهل الجنة)) فكبرنا، فقال: ((ما أنتم في الناس إلا كالشعرة السوداء في جلد ثور أبيض أو كشعرة بيضاء في جلد ثور أسود))، واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: ئەی ئادەم، دەڵێت: گوێڕایەڵم و لە خزمەتتام چاکەیش لە دەستی تۆدایە، دەفەرموێت: وەفدی ئاگر بنێرە، ئەویش دەڵێت: وەفدی ئاگر چەندە؟ فەرمووی: لە هەموو هەزارێك نۆ سەد ونەوەت و نۆ، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: لەو کاتەدا منداڵ سەری سپی دەبێت، ﴿وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَـٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَـٰرَىٰ وَلَـٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٌ﴾(الحج: ٢) واتە: هەرچی مێینەی دوو گیان و سکپڕیشە لە ترس و لە هەیبەتا سکەکەی دادەنێ و لە باری دەچێت و هەموو خەڵکیش وەك مەست و سەرخۆش دەبینی، خۆ لە راستیدا مەست و سەرخۆش نین بەڵکو سزای خوا زۆر توند و سەختە بۆیە ئاوا بیر و هۆشیان نەماوە و وەك سەرخۆشیان لێ هاتوە)) فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئەو پیاوە کاممانە؟ پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: مژدەتان لێبێت، لە یەئجوج و مەئجوج هەزارێك و لە ئێوە پیاوێك)) ئەمجار پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: سوێند بە ئەو کەسەی گیانی من بە دەستە ئومێدەوارم ئێوە چواریەکی ئەهلی بەهەشت بن)).

ئێمەش سوپاس گوزاری خوا بووین و وتمان (الله أكبر)، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: من خوازیارم سێیەکی ئەهلی بەهەشت بن)) ئێمەش سوپاس گوزاری خوا بووین و وتمان (الله أكبر)، پێغەمبەری خوا ﷺ لە جاری سێیەمدا فەرمووی: من خوازیارم نیوەی ئەهلی بەهەشت بن، نمونەی ئێوە لە ناو خەڵکیدا وەکو موویەکی ڕەش وان لە پێستی گایەکی سپیدا یان وەکو موویەکی سپی لە پێستی گایەکی ڕەشدا)).

پاشان بانگی (نووح) دەکرێت، هەروەکو لە (صحیح البخاری)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابی سعید الخدری) یەوە کەوا خۆشەویستمان ﷺ فەرموویەتی: ((((یدعی نوحﷺ یوم القیامة، فیقول: لبیك وسعدیك یا رب، فیقول: هل بلغت؟ فیقول: نعم. فیقال لأمته: هل بلغكم؟ فیقولون: ما أتانا من نذیر، فیقول: من یشهد لك؟ فیقول: محمدوأمته، فتشهدون له أنه قد بلغ ((وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا)).

واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا بانگی نووحﷺ دەکرێت، ئەویش دەڵێت: گوێڕایەڵم و لە خزمەتتام ئەی پەروەردگارا.. خوای گەورە دەفەرموێت: ئایا بانگەوازی دینەکەی خوات گەیاند؟ ئەویش دەڵێت: بەڵێ، ئەمجار بە ئوممەتەکەی دەڵێن: ئایا نووحﷺ ئاگادارتانی کردەوە؟ ئەوانیش دەڵێن: هەرگیز هیچ ترسێنەرێکمان بۆ نەهاتوە، ئەویش بە نووحﷺ دەڵێت: کێ شایەتیت بۆ دەدات؟ ئەویش دەڵێت: (موحەممەد)ﷺ و ئوممەتەکەی، ئێوەش شایەتی بۆ دەدەن کە بانگەوازەکەی گەیاندوە و ئەوانی ئاگادار کردوەتەوە ((وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا)). واتە: پەیامبەریش بەسەر گشتانەوە چاودێر و شایەت بێت ئاخۆ کێ دوای کەوتوە و کێیش سەرپێچی لێ کرد)).

بە ڕاستی قەومەکەی نووح سەیرن!! نۆ سەد و پەنجا ساڵ بانگی ئەوانی کرد بۆ سەر ڕێگای ڕاستی کەچی دەڵێن: هەرگیز ئەویان نەبینیوە!! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِۦ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ ٱلطُّوفَانُ وَهُمْ ظَٰلِمُونَ ﴾ (العنكبوت:١٤) واتە: بە ڕاستی ئێمە (نووح)مان ناردە لای هۆزو گەلەکەی خۆی بۆ ئەوەی یەکتاناسینیان پێ ڕابگەیەنێت، ئەویش ئەوەبوو بێ وچان قوڵی لێ هەڵماڵی، هەزار ساڵ ــ پەنجا کەم ــ لە ناویاندا مایەوە و ژیا بە شەو و بە ڕۆژ، بە ئاشکراو بە نهێنی، تێدەکۆشا و بانگی ئەکردن بۆ لای خوا کەچی ئەوان ڕۆژ لە دوای ڕۆژ بۆ پەرستنی بتەکانیان سوورتر دەبوون دەرەنجام تۆفان و سێڵاو هەموویانی گرت، چوون ئەوان ستەمکار بوون)).

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٤٨٧).

له گەڵ ئەوەشدا دەڵێن: هیچ کەسێکمان بۆ نەهاتوە و هیچ ترسێنەرێکمان بۆ نەهاتوه!! بەڵام ئوممەتەکەی (موحەممەد) ﷺ شایەتی بۆ (نووح) دەدەن کەوا ئەو بانگەوازەکەی گەیاندوه ئەمجار گوتی: ئەوە مەبەستی ئەو ئایەتەیە کە دەڵێت: ﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ﴾ (البقرة١٤٣) واتە: هەرچۆنێ بۆ ئایینی پیرۆزی ئیسلام ڕێنماییمان کردن، هەر ئاواش لە تەواوی ئیش و کاردا کردومانن بە ئوممەت و گەلێکی میانەڕەو واتە: ئێوه ئەی موسڵمانان! نە وەکو گاورەکان (نصاری) زێدە ڕەون و نەوەکو جوولەکەش کەمتەرخەمن، کەوابوو ئێوە ئوممەتێکی خێرخواز و هەڵبژێردراون، تا لەسەر ئەو خەڵکە ببنە شایەت کە: بەڵێ.. پەیامبەر ﷺ پەیامەکەی خوای گەورەی بەراست و ڕەوان گەیاند، و پەیامبەریش ﷺ بەسەر گشتانەوە چاودێر و شایەت بێت ئاخۆ کێ دوای کەوتووە و کێیش سەرپێچی لێ کرد، له ڕۆژی قیامەتیشدا لەولاشەوە هەم پێغەمبەرﷺ و هەم ئوممەتەکەی ببنە شایەت بۆ پێغەمبەران کە بەرنامەکەی خوایان گەیاند بە ئوممەتەکەیان)).

مانای (الوسط: دادپەروەرییە)

لە ڕیوایەتێکی تردا کە (ابن ماجە) بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە (ابو سعید الخدری) یەوە ریوایەتی کردوە دەڵێت: خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((فتدعى أمة محمد، فيقال: هل بلغ هذا؟ فيقولون: نعم، فيقول: وما علمكم بذلك؟)) واتە: ئەمجار بانگی ئوممەتی موحەممەدﷺ دەکرێت، پێیان دەڵێن: ئایا ئەم پێغەمبەرە پەیامەکەی گەیاند؟ ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ، پێیان دەگوترێت: ئێوە چۆن دەزانن؟))

ئێمە پێغەمبەر(نووح)مان نەبینیوە چۆن شایەتی بانگەوازەکەی دەدەین؟ ئەم ئوممەتە پیرۆزە لە وەڵامدا دەڵێن: ((أخبرنا نبينا ﷺ بذلك أن الرسل قد بلغوا

١ ـ أخرجه ابن ماجه (٤٢٨٤) وأحمد (٥٨/٣) وصححه الشيخ الألباني في صحيح ابن ماجه .

فصدقناه)) واتە: پێغەمبەرەکەمان ﷺ ئەوەی پێ ڕاگەیاندین کە ئەو پێغەمبەرانە هەموو پەیامەکەی خوایان گەیاندوە و ئێمەش باوەڕمان پێ کرد))

هەموو ئەو باس و هەواڵانەی کە لە (موحەممەد) ﷺ ەوە هاتوە ئێمە باوەڕمان پێی هێناوە.

پاشان بانگی پێغەمبەر (عیسا) دەکرێت: ﴿وَإِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَـٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ءَأَنتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ ٱتَّخِذُونِى وَأُمِّىَ إِلَـٰهَيْنِ مِن دُونِ ٱللَّهِ ۖ قَالَ سُبْحَـٰنَكَ مَا يَكُونُ لِىٓ أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِى بِحَقٍّ ۚ إِن كُنتُ قُلْتُهُۥ فَقَدْ عَلِمْتَهُۥ ۚ تَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِى وَلَآ أَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِكَ ۚ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّـٰمُ ٱلْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَآ أَمَرْتَنِى بِهِۦٓ أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ رَبِّى وَرَبَّكُمْ ۚ وَكُنتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ ۖ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِى كُنتَ أَنتَ ٱلرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنتَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾ إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۖ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾ قَالَ ٱللَّهُ هَـٰذَا يَوْمُ يَنفَعُ ٱلصَّـٰدِقِينَ صِدْقُهُمْ ۚ لَهُمْ جَنَّـٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ خَـٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ رَّضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١١٩﴾﴾ (المائدة) واتە: ئەو کاتەش وە بیر بێنە کە خوای کارزان لە ڕۆژی قیامەتدا بە عیسای کوڕی مەریەم ئەڵێ: ئەرێ تۆ بەو خەڵکەت گوت کە لە جیاتی خوای تاك و تەنیا خۆت و دایکت بکەنە دوو خوا؟ عیسایش دەڵێ: خوایە! من هەمیشە تۆ بە پاك و خاوێن ڕائەگرم و هەرگیزیش بۆ من ناشێ شتێکی ناراست و ناشیاوی وا بەرامبەر بە تۆ بڵێم ئەگەر ئەو قسەیەم کردبێ،بێ شك تۆ خۆت دەزانی، هەرچی لە ناخی مندایە تۆ ئەیزانیت بەڵام من دەربارەی ئەوەی لە نەفس و زاتی تۆدایە شتێکی ئەوتۆ نازانم بە ڕاستی تەنها هەر خۆتی بە هەموو نادیارەکان زانایت. (١١٦) چیت فەرمان پێ کردوم منیش هەر ئەوەم پێ گوتوون، پێم وتوون: بە تەنها هەر (الله) بپەرستن کە پەروەردگاری من و ئێوەیە هەتا لە ناویشیاندا بووم ئاگاداریان بووم کە مردیشم بە فەرمانی خۆت ئیتر بۆ خۆت چاودێر و ئاگادارایان بوویت دیاریشە کە تۆ بۆ خۆت بە سەر هەموو شتێکا بە ئاگای. (١١٧) ئیستایش ئەگەر تۆ سزایان بدەیت بێ گومانە کە بەندەی خۆتن و

کەسیش بۆی نییە هیچ بڵێت، ئەگەر لێشیان ببووریت، ئەوە خۆت چاك دەزانی و بۆ خۆشت دەسەڵاتدار و کارجوانی.(١١٨) خوای بە هەق پاش ئەو هەموو ئامۆژگارییە کردنی، فەرمووی: ئیتر ئەمڕۆ راستگۆیان، راستگۆییان کەڵکیان پێ دەگەیەنێت، واتە: تەنیا یەك خواپەرستان قازانجیانە، بۆ خواپەرستانی راستگۆ لە بەهەشتدا چەند باخاتێك هەیە و بە بەریاندا چەندین رووبار بە خوڕ دەچێت بە هەتا هەتاییش تێیاندا ئەمێننەوە، خوای میهرەبان لێیان رازییە، واتە: کردەوەکانی وەرگرتوون و ئەوانیش لە خوا رازین هەر ئەوەیش سەرکەوتن و سەرفرازی گەورەیە.(١١٩).

پاشان لەو رۆژەدا خوای گەورە بانگی هەموو پێغەمبەران دەکات و دەفەرموێت: ﴿يَوۡمَ يَجۡمَعُ ٱللَّهُ ٱلرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَآ أُجِبۡتُمۡۖ قَالُواْ لَا عِلۡمَ لَنَآۖ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّٰمُ ٱلۡغُيُوبِ﴾(المائدة: ١٠٩) واتە: لەو رۆژە بترسن کە خوا گشت پەیامبەرەکانی خۆی کۆدەکاتەوە ئەوجار لێیان ئەپرسێ و ئەفەرموێ: ئەرێ چۆن وەڵامێکتان درایەوە لە لایەن ئەو گەلانەوە نێردران بۆ لایان، کاتێ بانگتان دەکردن بۆ رێی راست؟ لە بەر شەرم و ئەدەبی خۆیان و سەختی رۆژەکە ئەڵێن: خوایە! ئێمە هیچ زانیارییەکمان لەو بارەیەوە نییە چونکە بێ گەمان تەنها هەر ئەتۆی کە بە تەواوی لە حاڵی گشت نادیارەکان بە ئاگای)).

(الحسن) و (مجاهد) و جگە لەوان[١] دەڵێن: بە هۆی ترس و سام و بیمی ئەو رۆژە بەو شێوەیە وەڵامیان دایەوە)) خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَلَنَسۡـَٔلَنَّ ٱلَّذِينَ أُرۡسِلَ إِلَيۡهِمۡ وَلَنَسۡـَٔلَنَّ ٱلۡمُرۡسَلِينَ﴾ (الأعراف: ٦) واتە: دڵنیابن لەو کەسانە پەیامبەرانیان بۆ هاتوە دەپرسینەوە و دەڵێین: ئاخۆ کاتێ بەرنامەی خواتان پێ راگەیەنرا لە لایەن پێغەمبەرانەوە وەڵامتان چی بوو بۆیان؟ وە لە پێغەمبەرەکانیش دەپرسین: ئەرێ بەرنامەکەی خواتان گەیاند؟)

تەنانەت پێغەمبەرانیش پرسیاریان لێ دەکرێت دەربارەی گەیاندنی پەیامەکەی خوا، هەمووان پرسیاریان لێ دەکرێت! ! بە راستی ئەوە دیمەنێکی زۆر گران و

---

١ ـ تفسير ابن كثير لسورة المائدة : ١٠٩ (٥/٤١٠ ط أولاد الشيخ) .

قورسە! ڕۆژ نزیك بوەتەوە و لە سەر سەری خەڵكی ڕاوەستاوە، لەولاشەوە دۆزەخ دەنەڕێنێت و دەناڵێنێت و هاوار دەکات، پاشان شای شاهان بانگی ئادەم دەکات و دەفەرموێت: ((أخرج بعث النار)) هەروەکو لە پێشدا باسمان کرد، بە جوانی بیر لەو وشانە بکەرەوە، سوێند بە خوا هیچ کەسێك ناتوانێت هەرچەندە خوای گەورە ئەوپەڕی ڕەوانبێژی و زمانپاراوی و پێ بەخشیبێت، کە بە جوانی ئەو مانا و واتانە وەکو خۆی شی بکاتەوە!!

دەڵێم: لەو کات و ساتە ترسەدا و لەو کات و ساتە سامناکەدا... کە هیچ دەریایەك نییە، هیچ ڕوبارێك نییە، هیچ دار و درەخت و خانوویەك نییە،تەنها زەوییەکی سپییە وەکو ئاردێکی پاکی سپییە، هیچ تاوانێکی لە سەر ئەنجام نەدراوە، هیچ خوێنێکی لە سەر نەڕێژراوە[1]، هەموو خەڵکی لە نێو ئارەقەی خۆیاندا خنکاون!!

لەو کات و ساتە بە سامەدا کۆمەڵێك بانگ دەکرێن بۆ ئەوەی خوای گەورە لە ژێر سێبەری عەرشی خۆیدا بیانهێڵێتەوە، لە ڕۆژێکدا هیچ سێبەرێك نییە تەنها سێبەری خوا نەبێت! ئەوانە کێن؟

ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[2] ڕیوایەتیان کردوە لە فەرمودەی (ابو هریرە) وە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((سبعة يظلهم الله في ظله يوم لا ظل إلا ظله، إمام عادل...)) واتە: حەوت جۆر کەس هەن کە خوا دەیانخاتە ژێر سایە و سێبەری خۆیەوە لەو ڕۆژەدا کە هیچ سایە و سێبەرێك نییە جگە لە سایە و سێبەری ئەو زاتە: پێشەوایەکی دادپەروەر...))

تەماشای پلە و پایەی فەرمانڕەوای دادپەروەر بکە، ئەو فەرمانڕەوایەی کە ژێر دەستەکەی خۆی بەختیار دەکات و ژێر دەستەکەی بە هۆی ئەوەوە ئاسوودە و بەختیارن ئەوا ئەو فەرمانڕەوایانە لە ژێر سێبەری عەرشی خوادا دەبن.

---

١ ـ أخرجه الطبري في تفسيره لسورة ابراهيم : ٤٨،عن ابن مسعود أنه تلا هذا الآية (يوم تبدل الأرض غير الأرض والسماوات وبرزوا لله الواحد القهار) قال: ((يجاء بأرض بيضاء كأنها سبيكة فضة , لم يسفك فيها دم , ولم يعمل عليها خطيئة)) والأثر صحيح .

٢ ـ أخرجه البخاري (٦٦٠) و مسلم (١٠٣١) .

((وشاب نشأ فـي عبـادة ربـه))، واتـە: لاوێکـە کـە لـە سـەر خواپەرسـتی گـەورە بووبێت..)) موژدە بۆ تۆ کوڕە شیرینەکەم... کچە بەڕێزەکەم.. ئەی ئەو کەسەی زاڵ بوویتە بە سەر ئارەزووەکانتدا و بە توندی دەستت بە دینەکەی خۆتـەوە گرتـوە هەروەکو ئەوەی بڵێیت ئاسکڵت بە دەستەوە گرتبێت لە نێو ئەو فیتنەیانـەدا، ئـەوا موژدە بـۆ تـۆ ئەگـەر بـەردەوام بیت لـە سـەر ئـەو ڕەوشـتە جوانـە تـاکو دەگەیتـە خواکەی خۆت.

((ورجل قلبـه معلـق بالمـساجد)) واتـە: کەسـێکە کـە دڵـی پەیوەسـتی مزگـەوت بێت..)).

لە مزگەوت دەردەچێت لە کاتێکدا ئەو تامەزرۆیە بگەڕێتـەوە بۆ مزگەوتەکـە بـۆ ئەوەی نوێژە فەرزەکـەی تـر لـە مزگـەوت بکـات، دەیبـینی دڵـی وەکـو چـرایەك بـە بنمچی (سقف) ی مزگەوتەکانەوە هەڵواسراوە، هەر بە تەواو بوونی نوێژە فەرزەکان حەز دەکات جارێکی تر بگەڕێتەوە بۆ مزگەوتەکە.

((ورجلان تحابا فی اللـه اجتمعا علیه وتفرقا علیه)) واتە: دوو کەس کەلەبەر خوا یـەکتریان خـۆش بوێـت و لـە سـەر ئـەو بنـچینەیە بـە یـەك گەیـشتن، دوای دوور کەوتنەوە و جیابونەوەشیان لە یەکتر خۆشەویستیان بەردەوام بێـت)) داوا لـە خـوا دەکـەم مـن و ئێـوە لـەو کۆمەڵـە بگێرێـت، بـرای خۆشەویـستم.. تـۆ منـت خـۆش نەویستوە تەنها لە بەر خوا نـەبێت و منـیش ــ واللە ــ تـەنها لـە بـەر خـوا تـۆم خۆشـدەوێت، لـە کاتێکـدا مـن بـە هـیچ شـێوەیەك ناتناسـم بـەڵام مـن هـەموو یەکتاپەرستێکم لە سەر زەویدا خۆش دەوێت لە بەر خوا.

((ورجل طلبته امرأة ذات منصبٍ وجمال فقال: إنی أخاف اللـه ورجل تـصدق..)) لە ڕیوایەتێکی تردا کە (مسلم) ڕیوایەتی کردوە: ((بصدقة فأخفاها ـ أخفـی، حتـی لا تعلم شماله ماتنفق یمینه))، واتە: کەسێك کـە ئـافرەتێکی جـوان و نـاودار بـانگی بکات، ئەویش بڵێت: بە ڕاستی من لە خـوا دەترسـم، کەسـێکە کـە خـەیر دەکـات و دەیشارێتەوە هەتا دەستی ڕاستی نازانێت دەستی چەپی چی بەخشیوە))

کابرایەکی دڵسۆزە لە کارەکانیدا هیچ مەبەستێکی نییە تەنها ڕەزامەنـدی خـوای پەروەردگار نەبێت، ئەوەش بزانە کـە هـیچ کێـشە نییـە ئەگـەر بـە ئاشـکرا چاکە و

صدقە بدەیت بۆ ئەوەی خەڵکی تر لە پیاوچاکان چاوت لێ بکەن، بەڵام ئەم کابرایە بە شێوەیەکی صدقەی داوە و شاردویەتییەوە تەنانەت کاتێك بە دەستی راستی بەخشیویەتی هەوڵی داوە دەستی چەپی نەزانێت.

((ورجل ذکر اللـه خالیاً ففاضت عیناه)) واتە: کەسێکە بە تەنهایی یادی خوا بکات و چاوەکانی ئەسرینیان لێ ببارێت)) گەورەیی و مەزنی خوات هێنایە یادی خۆت، بە تەنهایی و ئەمجار چاوەکانت پڕ فرمێسك بوو پاشان لە ترسی خوادا دەستت بە گریان کرد، پێغەمبەری ئازیز ﷺ دەفەرموێت: ((لا یلج النار رجل بکی من خشیة الله حتی یعود اللبن في الضرع))[1] واتە: هەرگیز کەسێك ناچێتە ناو ئاگرەوە لە ترسی خوادا گریا بێت، تاوەکو بۆ جارێکی تر شیر نەگەڕێتەوە گوانی ئاژەڵەوە)) خودایە ئێمە و ئێوە بگێڕێت لەو کەسانەی کە لە ترسی ئەودا دەگرین و لە بەر مەزنی و گەورەیی ئەو دەگرین، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

پرسیارێك لێرەدا هەیە، ئایا جگە لەوانە خەڵکی تر لە سێبەری عەرشی خوادا دەمێننەوە؟ وەڵامەکە: بەڵێ..

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابوهریره) وە: ((إن الله یقول یوم القیامة: أین المتحابون بجلالي؟ الیوم أظلهم في ظلي یوم لاظل إلا ظلي)) واتە: بە راستی خوای باڵادەست لە رۆژی قیامەتدا دەفەرموێت: کوان ئەوانەی کە یەکتریان لەبەر خاتری من خۆش دەویست؟ ئەمڕۆ من دەیانخەمە ژێر سێبەری خۆمەوە لە رۆژێکدا کە هیچ سێبەرێك نییە جگە لە سێبەری من)).

بە ڕاستی ئەو خۆشەویستییە تەنها لە پێناوی خوادایە.

ئا بەو شێوەیە بانگ لە خۆشەویستان دەکات ئەوانەی تەنها لە بەر خوا یەکیان خۆشویستوە و بەو موژدە گەورەیە موژدەیان پێ دەدات.

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢/٥٠٥) , والترمذي (٢٣١١) وقال : ((هذا حديث حسن صحيح) , والنسائي (١٢/٦) وصححه الألباني في (صحيح الجامع) (٧٧٧٨) من حديث أبي هريرة .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٥٦٦) .

هەروەها کەسێك خەڵکی تر لە تەنگانەدا دەرباز بکات، هەروەکو لە (صحیح مسلم)[١] دا هاتوە لە فەرموودەیەکی دوور و درێژ کە (ابو الیسر) ریوایەتی کردوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرمویەتی: ((من أنظر معسراً، أو وضع عنه، أظله الله في ظله)).واتە: هەرکەسێك ماوەی بە قەرزارێك دا، یان دەستبەرداری (قەرزەکەی) بوو، ئەوا خوای گەورە دەیخاتە سایە و سێبەری خۆیەوە)).

کابرایەك هەندێ پارەی پێ دەدەیت و ئەویش ناتوانێت بیگێڕێتەوە، ئەوا مۆڵەتی بدەیە بە بێ سوو و زیادە و پێی بڵێ: براکەم گوێی مەدەیە، بە پشتیوانی خوا هەر کاتێ بۆت کرا و لە سەرت سووك و ئاسان بوو ئەوا پارەکەم بۆ بگێرەوە، بە شێوەیەکی جوان، بە نەرم و نیانی و رازیبوون، بە بێ منەت و گرژی و هەست بریندار کردن و ئازارەوە، ئەگەر دەتەوێت لەوە زیاتر و مەزنتر و گەورەتر بزانیت ئەوا بەو کابرایەی کە ناتوانێت قەرزەکەت بداتەوە بڵێ: برۆ گەردنت ئازاد بێت تەنها لە بەر خوا...

دڵنیا بە ئەوا رێز و حورمەتت بە شێوەیەك دەبێت کەوا خوای گەورە لە سێبەری عەرشەکەی خۆیدا بتهێڵێتەوە لە رۆژێکدا جگە لە سێبەری ئەو هیچ سێبەرێکی تر نییە.. ئەی ئەو کەسەی یارمەتی خەڵکی لێقەوماوانت داوە و گەردنی ئەوانت ئازاد کردوە...

بەڵێ.. دیمەنێکە دڵەکان ئارام و هێوردەکاتەوە لە ناوەراستی ئەو کارەسات و ترس و سامناکییەدا...

ئەمجار حیساب و لێپرسینەوە دەست پێ دەکات، ئەوەش باش بزانە کەوا دیمەن و کاتی حیساب و لێپرسینەوە گرانترین و دژوارترین دیمەنەکانی قیامەتە، ئەمجار نمایش دەست پێ دەکات لە بەر دەستی خوادا و پاشان نامەی کردەوەکان دابەش دەکرێت.

---

١ ـ أخرجه مسلم (٣٠٠٦).

ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی دایکی ئیماندارانەوە (عائیشە) کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((من حوسب یوم القیامة عذب)) فقلت: ألیس قد قال الله: ((فأما من أُوتي کتابه بیمینه (٧) فسوف یحاسب حساباً یسیراً (٨))) فقال: ((لیس ذاك الحساب، إنما ذاك العرض، من نوقش الحساب یوم القیامة عذب)) واتە: هەرکەسێك لە ڕۆژی قیامەتدا لێپرسینەوەی لەگەڵ کرا ئەوا سزا دەدرێت، عائیشە فەرمووی: ئایا خوای گەورە نەیفەرمووە: ((فسوف یحاسب حساباً یسیرا)) واتە: ئیتر پرسینەوەیەکی سووك و ئاسانی لەگەڵدا دەکرێت، پاشان پاداش وەرئەگرێ و خراپەکانیشی ئەبووردرێ)) پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئەوە لێپرسینەوە نییە بەڵکو ئەوە تەنها پیشاندانی نامەی کردەوەکانە، بەڵام هەرکەسێ موناقەشەی لێپرسینەوەی لە گەڵدا بکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا ئەوا سزا دەدرێت)).

هەروەها ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[2] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (عدی کوڕی حاتم) ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((ما منکم أحد إلا سیکلمه ربه لیس بینه وبینه ترجمان، فینظر أیمن منه فلا یرى إلا ما قدم، وینظر أشأم منه فلا یرى إلا ما قدم، وینظر بین یدیه فلا یرى إلا النار تلقاء وجهه، فاتقوا النار ولو بشق تمرة)) واتە: هیچ کەسێك لە ئێوە نییە ئیللا خوای پەروەردگار قسەی لە گەڵدا دەکات کە بە هیچ شێوەیەك وەرگێڕ (ترجمان) لە نێوانیاندا نییە، کاتێ تەماشای لای ڕاستی خۆی دەکات هیچ نابینێ تەنها کردەوەکانی خۆی نەبێت، تەماشای لای چەپی خۆی دەکات هیچ نابینێ تەنها کردەوەکانی خۆی نەبێت، تەماشای بەردەست و بەردەمی خۆی دەکات تەنها ئاگر دەبینێ، بۆیە خۆتان لە ئاگر بپارێزن ئەگەر بە لەتە خورمایەکیش بێت)).

پێش ئەوەی لێپرسینەوە (حیساب) دەست پێ بکات کۆمەڵێك لە ئوممەتەکەی (محمدالمصطفى) ﷺ بانگ دەکرێن بۆ ئەوەی بە بێ لێپرسینەوە (حیساب) و ئازار و

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٣٦) و مسلم (٢٨٧٦) .
٢ ـ أخرجه البخاري (٦٥٣٩) و مسلم (٦٧/١٠١٦) .

سزا بڕۆنە بەهەشتەوە، کۆمەڵێك هەن لەم ئوممەتە نمایش ناکرێن و لێپرسینەوەیان لە گەڵدا ناکرێت لە بەر دەستی پەروەردگاردا؟ هەر لە زەوی مەحشەرەوە بەرەو بەهەشت بە بێ لێپرسینەوە و بە بێ سزا دەڕۆن؟ ئەوانە کێن؟ لە بەشی داهاتوو ئەوانە دەناسین انشاء الله.

دیمەن و باسی لێپرسینەوە و حیساب

لە بەشی رابوردوودا لەو کات و ساتە ترسناکەدا راوەستاین کاتێك هەموو مرۆڤایەتی کۆدەکرێتەوە،بەڵکو هەموو دروستکراوەکان لە جنۆکەو مرۆڤ و باڵندە و درندەکان و هەموو دروستکراوەکان، هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِذَا ٱلْوُحُوشُ حُشِرَتْ﴾ التكوير: ٥، واتە: کاتێ گیانلەبەرانی کێوی کۆکرانەوە، پاش ئەوە کە لە ترسی یەکتر نەیان ئەوێرا بە یەکەوە بژین چونکە ئەو رۆژە ئەوەندە سەختە ئەوانیش خۆیان لە بیر ئەچێتەوە و دوژمنایەتیان نامێنێ)).

هەموو دروستکراوەکان زیندووکرانەوە و کۆکرانەوە.. هەموو خەڵکی زیندووکرانەو و کۆکرانەوە..لە گۆڕەپانی مەحشەردا راوەستان و رۆژ لە سەر سەریان نزیك کراوەتەوە بە ئەندازەی یەك میل. پێغەمبەوری خوا ﷺ فەرموویەتی هەروەکو ئیمامی (مسلم)[١] ریوایەتی کردوە: ((يؤتى بجهنم يومئذ لها سبعون ألف زمام، مع كل زمام سبعون ألف ملك يجرونها)) واتە:: لەو رۆژەدا دۆزەخ دەهێنرێت حەفتا هەزار جڵەوی هەیە، لە گەڵ هەر جڵەوێكدا حەفتا هەزار فریشتە هەن رایدەکێشن)).

ئاگریش لە بەر پەستی و تووڕەیی خوای پەروەردگار هاوار دەکات و دەناڵێنێت، هەموو پێغەمبەران ـ لە پاش شەفاعەتی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ بۆ ئەوەی خوای گەورە داوەری خۆی بە سەر خەڵکیدا بدات ـ دەڵێن: ((اللهم سلّم سلّم)) واتە: خودایە... بمانپارێزە بمانپارێزە)) بەڵکو هەموان بە ئەندازەی تاوان و کردەوەکانیان نوقمی ئارەقەی خۆیان بوونە، لەوکات و ساتە ترسناکەدا، لەوکات و ساتە تۆقینەرەدا کاتێك خوای گەورە دێت، هاتنێك شایستەی گەورەیی و مەزنی ئەو بێت.

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٤٢).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَآءَ رَبُّكَ وَٱلۡمَلَكُ صَفّٗا صَفّٗا﴾(الفجر: ٢٢) واتە: لەو ڕۆژەدا پەروەردگارت هات بە هاتنێك شیاوی خۆی بێت و فریشتەكانیش لەگەڵی ریز ریز..)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿هَلۡ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن يَأۡتِيَهُمُ ٱللَّهُ فِي ظُلَلٖ مِّنَ ٱلۡغَمَامِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَقُضِيَ ٱلۡأَمۡرُۚ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرۡجَعُ ٱلۡأُمُورُ﴾ (البقرة: ٢١٠) واتە: ئاخۆ پەیڕەوانی شەیتان جگە لەمە لە ڕۆژی قیامەتدا خوای گەورە لە پەڵەهەورێكی سپیدا بێتە لایان و داوەرییان بكا، فریشتەكانیش بەریز ئامادە بن بۆ تێپەرانی بڕیارەكانی خوا، دادگایشیان ببڕێتەوە و بنێردرێن بۆ دۆزەخ، دەبێ بەدەرلەمە چاوەڕوانی چی بن؟ ئەوساش ئەنجامی هەموو كارێ بێنرێتەوە لای خوای گەورە و بەدادگەرانە داوەرییان بكات.))

خوای گەورە دێت بە شێوەیەك شایستەی گەورەیی و مەزنی خۆی بێت، ئەوەش بزانە هەموو ئەوەی كە بە مێشك و بیر و خەیاڵتدا دێت ئەوا خوای گەورە جیاوازە لەوە، لەو كات و ساتە پڕ ترس و سامەدا خوای پەروەدگار بانگ دەكات و مۆڵەت دەداتە كۆمەڵەكەسێكی ڕێزدار لە ئوممەتی پێغەمبەری خۆشەویستﷺراستەوخۆ و بە بێ لێپرسینەوە بڕۆنە بەهەشتەوە بە بێ هیچ جۆرە سزایەك!

جا پێش ئەوەی باسی ئەو دیمەنە ترسناكە بكەین لە دیمەنەكانی ڕۆژی قیامەت، دەڵێم: لە سایەی ئەو ترسەدا و لە سایەی ئەو هەموو سام و بیمەدا، كۆمەڵێك لە ئوممەتەكەی خۆشەویستی خوا ﷺ راستەوخۆ دەڕۆنە بەهەشتەوە بە بێ لێپرسینەوە ئەو كۆمەڵە لەو شوێن و جێگا ترسناكەدا ڕاناوەستن بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوای گەورەدا لێپرسینەوەیان لە گەڵدا بكرێت بەڵكو نە لەو كاتەدا و نە لە ئاگردا سزا نادرێن و توشی هیچ نارەحەتییەك نابن بەڵكو راستەوخۆ بەرەو بەهەشت دەڕۆن بە بێ لێپرسینەوە و بە بێ هیچ سزایەكی پێشین! ! ئایا ئەو كۆمەڵە بەختەوەرە كێن؟؟

وەڵامی ئەو پرسیارە لای خۆشەویستی خوایە ﷺ، لە فەرموودەیەكدا هاتوە كە ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[١] ریوایەتیان كردوە لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە

١ ـ أخرجه البخاري (٣٤١٠) و مسلم (٢٢٠) .

دەڵێت: خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((عرضت عليّ الأمم)) واتە: ئوممەتەکان خرانە بەرچاوم)) ئەم نمایشە کەی ڕوویداوە؟

ئیمامی (الترمذي)[1] ڕیوایەتی کردوە ـ جگە لە هەردوو کتێبی (صحيح) نەهاتوە ـ کەوا ئەم نمایشە شەوی (ئیسرا و میعراج) بوە.. ((عرضت عليَّ الأمم، فرأيت النبي ومعه الرهيط، والنبي ومعه الرجل والرجلان، والنبي ليس معه أحد)) واتە: ئوممەتەکان خرانە بەرچاوم، دەبینم پێغەمبەر هەیە کۆمەڵە کەسێکی کەمی لە گەڵدایە، پێغەمبەر هەیە تەنها پیاوێك یان دوو پیاوی لە گەڵدایە، پێغەمبەر هەیە کەسی لە گەڵدا نییە)).

واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ هەموو ئوممەتەکانی بینی لە کاتێکدا بەرەو بەهەشت دەڕۆیشت، بیهێنە پێش چاوی خۆت ئوممەتێك لە ئوممەتەکان خوای بە بەزەیی پێغەمبەرێك لە پێغەمبەرە بەڕێزەکانی بۆ ڕەوانە کردوون، کەچی لەو ئوممەتە زۆر و گەورەیە تەنها چەند کەسێکی کەم ئیمانیان بەو پێغەمبەرە بەڕێزە هێناوە کە خوای گەورە ڕەوانەی کردوە و ژمارەیان نەگەیشتوەتە دە کەس، چونکە وشەی (الرهط) لە زمانی عەرەبیدا بە کۆمەڵە کەسێك دەگوترێت ژمارەیان نەگاتە دە کەس، ئەو ئوممەتە هەمووی دەچێتە دۆزەخەوە، لەولاشەوە ئەو پێغەمبەرە و ئەو چەند هاوەڵە کەمەی لە گەڵیدان بەرەو بەهەشت دەڕۆن، ئەوانەی کە باوەڕیان بە خوا و پێغەمبەرەکەی هێناوە.

ئەمجار خۆشەویستەکەم ﷺ دەڵێت: ((إذ رفع سواد عظيم، فظننت أنهم أمتي)) واتە: ئینجا خەڵکێکی زۆرم پیشاندرا، گومانم کرد کە ئوممەتەکەی من بن)).

پێغەمبەری خوا ﷺ کۆمەڵە کەسێکی زۆر و دەستەیەکی مەزن دەبینی بەرەو بەهەشت دەڕۆن خۆشەویستی خوا ﷺ وای زانی ئەوە ئوممەتەکەی ئەوە، دەفەرموێت: ((فقيل لي: هذا موسى وقومه)) واتە: پێم وترا: ئەمە موسا و قەومەکەیەتی)) لەوانەی کە باوەڕیان بە خوا و پێغەمبەر موسا هێناوە، ئەمەش

---

١ ـ الترمذي باب (١٦) (٢٤٤٦) وقال: حديث حسن صحيح، وصححه الشيخ الألباني هناك.

ڕێزێکی گەورە و جێی شانازییە بۆ پێغەمبەر موسا ـ على نبينا وعليه أفضل الصلاة والسلام ـ کەواتە ئوممەتەکەی (موحەممەدﷺ) لە کوێن؟ کوان ئوممەتە پیرۆزەکەی (موحەممەد)ی بەڕێز و خۆشەویست ﷺ؟ پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((ولكن انظر الى الأفق، فنظرت، فإذا سواد عظيم، فقيل لي: انظر الى الأفق الآخر، فإذا سواد عظيم، فقيل لي: هذه أمتك، ومعهم سبعون ألفاً يدخلون الجنة بغير حساب ولا عذاب)) واتە: بەڵام تەماشای ئاسۆ بکە، منیش تەماشام کرد، بینیم کۆمەڵێکی مەزن و دەستەیەکی زۆرتر بەرەو بەهەشت دەڕۆن، دیسان فەرموویان: تەماشای ئاسۆیەکی تر بکە، منیش کۆمەڵێکی گەورەتر و دەستەیەکی فراوانترم بینی، فەرموویان: ئەوە ئوممەتەکەتە، حەفتا هەزار کەسیان لە گەڵدایە بە بێ لێپرسینەوە و بە بێ سزا دەچنە بەهەشتەوە)).

حەز دەکەم لێرەدا لە گەڵ ئەو کۆمەڵە کەسەدا ڕاوەستین و پاشان دەگەڕێینەوە بۆ تەواو کردنی فەرموودەکە، چونکە بەڕاستی ئەمە فەرموودەیەکی جوان و بەڕێزە. کەوابوو ئەوانە کێن؟ خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ((هذه أمتك، ومعهم سبعون ألفاً يدخلون الجنة بغير حساب ولا عذاب))

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1]دا هاتوە، لە فەرموودەی (ابو هريره) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((يدخل الجنة من أمتي زمرة هم سبعون ألفاً، تضئ وجوههم إضاءة القمر ليلة البدر)) واتە: کۆمەڵێك لە ئوممەتەکەم دەچنە بەهەشتەوە کە ژمارەیان حەفتا هەزار کەسە، ڕوخسار و دەمو چاویان وەکو مانگی چواردە دەدرەوشێتەوە)).

ئەی خودایە ئێمە و هەمووو موسڵمانان بگێڕە لەوانە بە فەزڵ و بەزەیی و میهرەبانی خۆت....ئەی میهرەبانترین کەسی میهرەبانەکان.

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (مسند أحمد) دا هاتوە بە سەنەدێکی (صحيح)[2] بە

١ ـ أخرجه البخاري (٥٨١١) و(٦٥٤٢) و مسلم (٢١٦ ، ٢١٧) .
٢ ـ أخرجه أحمد (٣٥٩/٢) وجوّد إسناده الحافظ في (الفتح) (٤١٨/١١) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (١٤٨٤) .

هۆی چەند (شواهد)ێکەوە لە فەرمودەی (أبو هريرە)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((سألت ربي عز و جل، فوعدني أن يدخل الجنة من أمتي سبعون ألفاً على صورة القمر ليلة البدر، فاستزدت فزادني مع كل ألفٍ سبعين ألفاً)) واتە: داوام کرد لە خوای باڵادەست و کارزان ئەویش بەڵێنی پێدام کە حەفتا هەزار کەس لە ئوممەتەکەم بخاتە بەهەشتەوە لە سەر شێوەی مانگی چواردە، داوام کرد خوای گەورە زیاترم پێ ببەخشێت ئەویش ئەو ژمارەیەی زیاد کرد و لە گەڵ هەر هەزارێکدا حەفتا هەزار کەس)).

من وا دەزانم ئەگەر ئەو حەفتا هەزارە لێکدانی لە گەڵ هەر هەزارێکدا بکەین ئەوا ژمارەکە کەم دەبێت لە چاو ئوممەتەکەی (موحەممەد) دا ﷺ بەڵام پێغەمبەری خواﷺ بەوەوە نەوەستا و بەڵکو داوای زیاتر و زۆرتری کرد تەماشای ئەو موژدەیە بکە کە خۆشەویست ﷺ موژدەی پێ داوین، بۆ ئەوەی شانازی بەو خۆشەویستەوە بکەیت و سەرت بڵند بکەیتەوە، تا لە گەڵ ئەستێرەی جەوزادا ململانێ بکات، چونکە تۆ یەکێکی لە یەکتاپەرستان.. تۆ کەسێکی لە شوێنکەوتوانی پێغەمبەری خواﷺ، ئەوەش بزانە کە خۆدانە پاڵ ئەم دینە و هەڵگرتنی ئەم دینە چەند پێویستی و داواکارییەکی خۆی هەیە، چونکە چوونە سەر ئەم دینە تەنها بە وشە نابێت، هەرگیز شتی وا نابێت، بەڵکو بە وتە و باوەڕهێنان و کردەوە دەبێت، تاوەکو ئەو پلە و پایە و ڕێزە بە دەست بهێنی، هەرگیز سست مەبە و واز لە کردەوە بهێنی و تەنها بەو خۆدانە پاڵ ئیسلام و بەو ڕێز و پایەیە دڵخۆش بیت، چونکە بە ڕاستی ئەوە بە هەڵە تێگەیشتنە لەو موژدانە کە پێغەمبەری خواﷺ موژدەی پێ داوین ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات، کەسی ڕێزدار چەند ڕێزی لێبگریت ئەوا خۆشەویستی و ڕێزی زیاتر بۆ تۆ دەبێت، بەڵام کەسی بێ ڕێز ئەگەر ڕێزی لێ بگریت ئەوا لە خۆی دەردەچێت و فیز پەیدا دەکات، ولا حول ولا قوه الا بالله.

هەروەکو شاعیر فەرموویەتی:

إذا أنـت أكرمـت الكـريم ملكتـه　　　وإذا أنت أكرمت اللئيم تمردا

ئوممەتەکەی پێغەمبەری نازدار ﷺ ئەو ڕێز و پلە و پایەی بە دەست نەهێناوە تەنها لە ڕێگای یەکتاپەرستی و شوێنکەوتنی ڕێبازەکەی خۆشەویستی ڕاستگۆوە ﷺ نەبێت، ئەوە تەنها هیوا و ئاوات نییە، چونکە شوێنکەوتنی دین بە هیوا و ئاوات و خۆرازاندنەوە نییە بەڵکو بەوەی کە لە دڵەکاندا جێگر بوە و وتە و کردەوەکان ئەو ڕاستییانە دەسەلمێنن، هەرکەسێ وتەی چاکی گوت و کردەوەی چاکی ئەنجام دا ئەوا لێی وەردەگیرێت، هەرکەسێ وتەی چاکی گوت و کردەوەی خراپی ئەنجام دا ئەوا لێی وەرناگیرێت.

بە جوانی بیر لەو وتە شیرینەی پێغەمبەری ئازیز ﷺ بکەرەوە، هەروەکو لە (مسند أحمد) و (سنن الترمذي) و (سنن ابن ماجة)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو أمامه) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((وعدني ربي أن يدخل الجنة من أُمتي سبعين ألفاً لا حساب عليهم ولا عذاب مع كل ألفٍ سبعون ألفاً، وثلاث حثياتٍ من حثيات ربي)).واتە: خوای گەورە بەڵێنی پێدام کە حەفتا هەزار کەس لە ئوممەتەکەم بخاتە بەهەشتەوە بە بێ لێپرسینەوە و سزا لە گەڵ هەر هەزارێکدا حەفتا هەزار کەس، لە گەڵ سێ چنگ (مشت) لە مشتی پەروەدگارم))[2].

لە ڕیوایەتێکی تردا کە (ابن حبان و الطبراني)[3] ڕیوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (عتبە ی کوڕی عبدٍ السلمی) کەوا پێغەمبەری ئازیز ﷺ فەرموویەتی: ((ثم يتبع كل ألفٍ بسبعين ألفاً، ثم يحثي بكفه ثلاث حثيات)) واتە: ئەمجار هەر هەزارێك حەفتا هەزار کەس شوێنیان دەکەون، پاشان خوای گەورە بە دەستی خۆی سێ مشت دەکاتە بەهەشتەوە)) لەو کاتەدا عومەری کوڕی خەتتاب پڕ بەدەم فەرمووی: الله أكبر... چونکە ئەو بە تەواوی لە مانای فەرموودەکە گەیشتبوو، ماناکەی چییە؟

---

١ ـ أخرجه أحمد (٥/٢٥٠ ، ٢٦٨) والترمذي باب (١٢) (٢٤٣٧) وقال : حديث حسن غريب ، وابن ماجه (٤٢٨٦) وابن حبان (٧٢٤٦) وابن أبي شيبة في (مصنفه) (٣١٧١٤) والطبراني في (الكبير) (٨/١١٠) ، وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢١٧٩) (٥/٢١٢) و (صحيح الجامع) (٧١١١) و (المشكاة) (٥٥٥٦) .

٢ ـ زەرکەشی پێیوایە لە گەڵ هەر حەفتا هەزار کەس سێ مشتی پەروەردگار شەفاعەت دەیانگرێتەوە – وەرگێڕ.

٣ ـ أخرجه ابن حبان (٧٢٤٧) والطبراني في (الكبير) (١٧/١٢٦) (٣١٢) و (الأوسط) (١/١٢٦) (٤٠٢) و (مسند الشاميين) (٤/١٠٤) (٢٨٦٠) وقال الشيخ شعيب في تحقيق ابن حبان (صحيح لغيره) .

ناتوانم بە تەواوی مانای فەرموودەکە ڕوون بکەمەوە تەنها بە فەرموودەیەکی پێغەمبەری ئازیز ﷺ نەبێت، هەروەکو لە فەرموودەیەکی درێژی (ابو سعید الخدری)[1] یەوە هاتوە ـ لە پاشاندا باسی دەکەم انشاء الله کاتێك باسی سیرات (صراط) دەکەم ـ پێغەمبەری ئازیز ﷺ پرسیاری سیرات (الصراط) ی لێ دەکەن، دەفەرموێت:((دحض مزلة، فیه خطاطیف و کلالیب و حسك)) واتە: پردێکی لوسە و جێی پێخلیسکانی و تیاچوونە و قولاپ و شتی لە ناکاو فڕاندنی بە سەرەوەیە))

جێگایەکە کە پێی لە سەر دەسوڕێت و خۆی پێ ناگیرێت تەنها ئەو کەسانە نەبێت کە خوای گەورە پێی دامەزراو دەکات، ئەی خودایە پێمان لە سەر سیرات (الصراط) دامەزراو بکە.

پێغەمبەری ئازیز ﷺ دەفەرموێت: ((فیمر المؤمنون، کطرف العین، وکالبرق، وکالریح، وکالطیر، وکأجاوید الخیل والرکاب، فناج مُسَلَّمٌ، ومخدوش مرسل، ومکدوس في نار جهنم)) واتە: ئیمانداران تێدەپەڕن وەکو چاوتروکان و وەکو بروسکە (تریشقە) و وەکو با و وەکو باڵندە و وەکو چاکترین ئەسپ و وەکو وشتر، کەسی وا هەیە بە سەلامەتی ڕزگاری دەبێت و کەسی واش هەیە بە زەحمەت و زامداری ڕزگاری دەبێت و کەسی واش هەیە فڕێ دەدرێتە ناو دۆزەخەوە)).

پاشان پێغەمبەری ئازیز ﷺ باسی شەفاعەتی ئیماندارانی کرد، ئەوانەی کە خوای پەروەردگار ڕزگاری کردوون بۆ براکانیان، ئەوانەی کە لە سەر پردی سیرات (الصراط) کەوتنە خوارەوە، دەڵێن: ((ربنا! کانوا یصومون معنا ویصلون ویحجون. فیقال لهم: أخرجوا من عرفتم. فتحرم صورهم علی النار. فیخرجون خلقا کثیرا قد أخذت النار إلی نصف ساقیه وإلی رکبتیه. ثم یقولون: ربنا! ما بقي فیها أحد ممن أمرتنا به. فیقول: ارجعوا. فمن وجدتم في قلبه مثقال دینار من خیر فأخرجوه. فیخرجون خلقا کثیرا. ثم یقولون: ربنا! لم نذر فیها أحدا ممن أمرتنا. ثم یقول: ارجعوا. فمن وجدتم في قلبه مثقال نصف دینار من خیر فأخرجوه. فیخرجون خلقا کثیرا. ثم یقولون: ربنا! لم نذر فیها ممن أمرتنا أحدا. ثم یقول: ارجعوا. فمن وجدتم

١ ـ أخرجه البخاري (٧٤٣٩) و مسلم (١٨٣).

في قلبه مثقال ذرة من خير فأخرجوه. فيخرجون خلقا كثيرا. ثم يقولون: ربنا! لم نذر فيها خيرا". فيقول الله عز وجل: شفعت الملائكة وشفع النبيون وشفع المؤمنون. ولم يبق إلا أرحم الراحمين. فيقبض قبضة من النار، (ثم يحثي ربي بكفه ثلاث حثيات) فيخرج منها قوما لم يعملوا خيرا قط. قد عادوا حمما. فيلقيهم في نهر في أفواه الجنة، يقال له نهر الحياة. فيخرجون كما تخرج الحبة في حميل السيل. ألا ترونها تكون إلى الحجر أو إلى الشجر. ما يكون إلى الشمس أصيفر وأخيضر. وما يكون منها إلى الظل يكون أبيض؟" فقالوا: يا رسول الله! كأنك كنت ترعى بالبادية. قال "فيخرجون كاللؤلؤ في رقابهم الخواتم...)) الحديث. واتە: دەڵێن: پەروەردگارا! ئەوانە لە گەڵ ئێمەدا ڕۆژوویان دەگرت و نوێژیان دەكرد و حەجیان دەكرد، پێیان دەگوترێت: ئەوانەی كە ئێوە دەیانناسن دەریانبهێنن، بۆیە روخسار و دیمەنیان لە ئاگر حەرام دەبێت، خەڵكێكی زۆر دەردەكەن كە ئاگر تاكو هەردوو پێی یان تا ئەژنۆی سوتاندوون، ئەمجار دەڵێن: پەروەردگارمان! هیچ كەسێكی لەوانەی كە فەرمانت پێ كردووین تێیدا نەما، ئەویش دەڵێت: بگەڕێنەوە ئەوەی بە ئەندازەی مسقاڵە دینارێك چاكەی لە دڵدایە دەریانبهێنن، بۆیە خەڵكێكی زۆر دەردەهێنن، ئەمجار دەڵێن: پەروەردگارمان! هیچ كەسێكمان بە جێ نەهێشت لەوانەی فەرمانت پێ كردین، ئەمجار دەڵێت: بگەڕێنەوە ئەوەی بە ئەندازەی نیو مسقاڵە دینار چاكەی لە دڵدایە دەریانبهێنن، بۆیە خەڵكێكی زۆر دەردەهێنن، ئەمجار دەڵێن: پەروەردگارمان! هیچ كەسێكمان بە جێ نەهێشت لەوانەی فەرمانت پێ كردین، ئەمجار دەڵێت: بگەڕێنەوە ئەوەی بە ئەندازەی مسقاڵە زەڕرەیەك چاكەی لە دڵدایە دەریانبهێنن، بۆیە خەڵكێكی زۆر دەردەهێنن، ئەمجار دەڵێن: پەروەردگارمان! هیچ چاكەیەكمان تێدا بە جێ نەهێشت، ئەمجار خوای گەورە دەڵێت: فریشتەكان شەفاعەتیان كرد و پێغەمبیەران شەفاعەتیان كرد و ئیمانداران شەفاعەتیان كرد هیچ كەسێك نەماوە تەنها میهرەبانترین كەسی میهرەبانەكان نەبێت، خوای گەورە بە مشتی خۆی مشتێك دەدات لە ئاگر، (ئەمەش مەبەستی فەرموودەكەیە كە باسمان كرد (ثم يحثي ربي بكفه ثلاث حثيات)) خوای گەورە بە مشتی خۆی

مشتێك دەدات لە ئاگر خەڵكێك لە ئاگر دەردەهێنی کە هەرگیز چاکەیان نەکردوە و سوتاون، دەیانهاوێژێتە ناو روبارێك لە بەردەم بەهەشتدا پێی دەگوترێت: روباری ژیان ئەوانیش سەوز دەبنەوە هەروەکو تۆوێك لە لیتەی لافاودا سەوز دەبێت، ئایا نابینن لە سەر بەرد یان لە سەر دار، ئەوەی لە بەر خۆرە زەردە یان سەوزە، ئەوەشی لە بەر سێبەردا بێت سپییە؟ وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ دەڵێی تۆ لەو دەشتەدا شوانیت کردوە؟ پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئەوانیش دەردەچن لە سەر شێوەی مرواری...) تاکۆتایی فەرموودەکە.

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ فەرموودەکە: ((ثم یحثي ربي بکفه ثلاث حثیات)) بە هیچ شتێك نایچوێنین و نایشوبهێنین و پەکیناخەین، دڵنیابە ئەوەی کە بە بیر و هۆشی تۆدا هاتوە خوای گەورە لەوە جیاوازە، من سوێند دەخۆم بە خوای گەورە کە هیچ کەسێك ئەندازەی مشتی دەستی خوای میهرەبان نازانێت تەنها خۆی نەبێت. ((ثم یحثي ربي بکفه ثلاث حثیات)) عومەری کوڕی خەتتاب فەرمووی: الله أکبر، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((و إن السبعین ألفاً الأول یشفعهم الله في آبائهم، و أمهاتهم، وعشائرهم، وإني لأرجو أن تکون أمتي أدنی الحثوات الأواخر)) واتە: یەکەمین حەفتا هەزار شەفاعەت بۆ باوك و دایك و عەشیرەتەکەیان دەکەن، من تکام وایە کە ئوممەتەکەم دواین مشت بیانگرێتەوە))

براکانم... ئەو موژدەیانە هەرگیز دڵەکانمان پڕ لە زاتکردن و نەترسان بەرانبەر بە خوای گەورە ناکات، بەڵکو دڵەکانمان پڕ لە تکاکردن و پاڕانەوە دەکات بەرانبەر بە خوای گەورە، من وا دەزانم هەر بەڕێزێك ئەو موژدانە ببیسێت ئەوا خۆشەویستی خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ لە دڵدا بتەوتر و زیاتر دەبێت، لە هەمان کاتدا ترس و بیمی زیاتر دەبێت، ئەمە کەسی بەرێزە هەست بە نرخ و بەهای ئەو خۆدانە پاڵە دەکات، هەندێ کەس وادەزانن ئەم فەرموودانە دەرگای بەهەشت دەکەنەوە هەرکێ بۆ خۆی!! ئا بەو شێوە و بە هەمان گوفتار! پاکی و بێگەردی بۆ خوای گەورە... کێ ئەو فەزڵ و پایەیە بە دەست دەهێنێ؟ ئەوە ئوممەتی ئەو پێغەمبەرەیە ﷺ کە خوایان بە تەنها زانی و شایەتییان دا کە هیچ خوایەك نییە تەنها (الله) نەبێت و (موحەممەد) نێردراو و پێغەمبەری ئەوە ﷺ، بەڵکو ئەوانە نوێژیان دەکرد بە

بەڵگەی فەرموودەکەی (ابو سعید الخدری) کە دەفەرموێت: ((کانوا یصومون معنا ویصلون ویحجون)) بەڵام مرۆڤایەتی بێهێزی و لاواز بوونی تێدایە، سەیر لەوەدایە هەندێ لە نوسەرانمان دەڵێن: ئەو فەرموودانە دەرگاکانی بەهەشت دەکەنەوە و دڵی خەڵکی پڕ لە سستی و تەوەزەلی دەکات! ! بەڵام من دەڵێم: بەڵکو دڵی خەڵکی پڕ لە تکاکردن و باوەڕ دەکات ئەوەش بزانە هەرچەندە بکەویتە ناو تاوانەوە و توشی ئەو هەڵە بێیت، هەرچەندە دڕکی سەرپێچی کراسەکەی تۆی دەگرت و رایدەکێشا ئەوا هەرگیز بێ هیوا و بێ ئومێد مەبە، تەنها ئەوەت لە سەرە کە واز لەو تاوانە بهێنێت و پێیەکانت لە سەر ئەو درك و داڵە بەرز بکەیتەوە، تەنها ئەوەت لە سەرە بە فرمیسکی تەوبە و گەڕانەوە و پەشیمانی جل و بەرگەکەت بشۆیتەوە، بگەڕێیتەوە بۆ لای خوا و کاری چاکە بکەیت، دیسان پەشیمانی نوێ بکەرەوە لە تاوان و سەرپێچیەکان، لە بەر دەستی خوای گەورەدا، لە کاتێکدا دڵنیابیت و باوەڕی بتەوت هەبێت کەوا خوای گەورە خۆشحاڵ دەبێت بە گەڕانەوە و تەوبەکەت لە کاتێکدا ئەو زۆر دەوڵەمەندە و پێویستی بە هیچ کەسێك نییە، ئەوە مانای تەواوی فەرموودەکەیە، بەڵام تەنها پشت ببەستین بە رەحمەتی خوا و بە هیچ شێوەیەك کار نەکەین و تەوەزەل بین ئەوە پێی دەڵێن (التواکل) ئەوا وا نابێت، بەڵام کار دەکەیت و پشت بە رەحمەتی خوای خۆمان دەبەستین و باوەڕی بتەومان پێی هەبێت، لە هەردوو کتێبی (الصحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابوهریرە)وە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((لن یدخل أحداً منکم عملە الجنة)) قالوا: ولا أنت یا رسول الله؟ قال: ((ولا أنا، إلا أن یتغمدني الله بفضل ورحمة)) واتە: هیچ کەسێك کردەوەکانی خۆی نایباتە بەهەشت، وتیان: تەنانەت تۆیش ئەی پێغەمبەری خواﷺ؟ فەرمووی: تەنانەت منیش، مەگەر خوا بە میهرەبانی و فەزڵی خۆی بمپۆشێت)).

جا ئێمە کار دەکەین، فەرمانەکانی خوای خۆمان جێ بە جێ دەکەین، واز لە قەدەغەکراوەکانی دەهێنین، لە سەر سنوورەکانی رادەوەستین و نایبەزێنین، شوێنی خۆشەویستی خوا دەکەوین ﷺ، خۆشەویستی راستی ئەوەیە کە شوینی

---

١ - أخرجه البخاري (٥٦٧٣) و(٦٤٦٣) و مسلم (٢٨١٦) .

خۆشەویستەکەت بکەویت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ (آل عمران: ٣١) واتە: ئەی پێغەمبەری ﷺ پێیان بڵێ: ئەگەر ئێوە خواتان خۆش ئەوێ و ئەتانەوێ لێی نزیك ببنەوە، دەبێ پەیڕەوی لە شەریعەت و بەرنامەکەی من بکەن ئەوسا خوایش ئێوەی خۆش دەوێ و لە هەڵە و گوناهەکانیشتان خۆش ئەبێت، چونکە ئەو خوایە زۆر چاوپۆشیکار و زۆریش دلۆڤان و میهرەبانە))

ڕاستی فەرمووە شاعیر کە دەڵێت:

مـن يـدعي حـب الـنبي ولم يفـد   مـن هديـه فـسفاهة وهـراء

فالحـــب أول شـــرطه وفروضـــه   إن كان صدقاً: طاعةٌ و وفاء

لە (صحيح البخاري و مسلم)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (سهل ی کوڕی سعد) و (أبو سعيد الخدري)یەوە – ڕێز و حورمەت و قەدری پێغەمبەری ئەکرەمت ﷺ بۆ دەردەکەوێت لەو کات و ساتە ترسناك و پڕ سامەدا – پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((أنا فرطكم على الحوض)) واتە: من پێشتان دەکەوم و ئاوگێڕتان دەبم لە سەر حەوزی کەوسەر ((من مرَّ عليَّ شرب، ومن شرب لم يظمأ أبداً)) واتە: هەرکەسێ بە لامدا تێپەڕێت ئەوا لێی دەخواتەوە و هەرکەسێ لێی بخواتەوە ئەوا هەرگیز تینووی نابێت))

ئەی خودایە... لە حەوزی خۆشەویستەکەمان ﷺ خواردنەوەی ئەو ئاوەمان بە نسیب بکە و خواردنەوەیەکی بە تام و چێژ و خۆش هەرگیز لە پاش ئەوە تینومان نەبێت... ئەی پەروەردگاری هەموو جیهانیان.

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((ليردن علي أقوام أعرفهم و يعرفوني، ثم يحال بيني و بينهم)) واتە: خەڵکێك دێن بۆ سەر حەوزەکەم دەیانناسمەوە و ئەوانیش دەمناسنەوە ئەمجار دەکەونە نێوان من و ئەوان))

---

١ – أخرجه البخاري (٦٥٨٣، ٦٥٨٤) و مسلم (٢٢٩٠، ٢٢٩١) .

له ڕیوایەتێکی تردا دەفەرموێت: ((إنهم مني، فيقال: إنك لا تدري ما أحدثوا بعدك، فأقول سحقاً سحقاً لمن غيَّر بعدي)) واته: ئەوانە لە منن! پێم دەگوترێت: تۆ نازانیت لە پاش تۆ چی شتێکی تازەیان داهێنا، منیش دەڵێم: دووربکەونەوە دوور.. ئەوەی کە لە پاش من دینی گۆڕاوە)).

بەڵێ... ئەو کەسەی ئەو ڕێز و پلە و پایەی دەستکەوێت یەکتاپەرستانی شوێنککەوتەی پێغەمبەری خۆشەویستن ﷺ .

لە (صحیح البخاری)[1] دا هاتوه، أبو هریرە دەفەرموێت: ((قلت: يا رسول الله، من أسعد الناس بشفاعتك يوم القيامة؟ قال رسول الله: (لقد ظننت، يا أبا هريرة، أن لا يسألني عن هذا الحديث أحد أول منك، لما رأيت من حرصك على الحديث، أسعد الناس بشفاعتي يوم القيامة من قال: لا إله إلا الله، خالصاً من قلبه أو من نفسه). واته: ئەی پێغەمبەری خواﷺ کێ بەختیارترین و کامەرانترین کەسە بە شەفاعەتت لە ڕۆژی قیامەتدا؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: گومانی ئەوەم دەبرد کە هیچ کەسێك پێش تۆ ئەو پرسیارە نەکات ئەی ئەبو هورەیرە، چونکە دەبینم تۆ زۆر سووریت لە سەر وەرگرتن و فێربوونی فەرموودە، بەختەوەرترین کەس لە ڕۆژ قیامەتدا بە شەفاعەتم ئەو کەسەیە وتبێتی: لا الە الا الله.. بە موخلیصی و دڵسۆزییەوە لە دڵیەوە یان لە ناخی خۆیەوە))

بە ڕاستی ئەوە مەرجی دڵسۆزی و ئیخلاصە.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هريرە) وە — گوتەکەی هی (مسلم) ە - کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((لكل نبي دعوة مستجابة، فتعجل كل نبي دعوته، وإني اختبأت دعوتي شفاعة لأمتي يوم القيامة فهي نائلة — إن شاء الله — من مات من أمتي لا يشرك بالله شيئاً)) واتە: هەر پێغەمبەرێك نزایەکی تایبەتی گیرای هەیە، هەموو پێغەمبەرێك پەلەی کردوە لە

١ – أخرجه البخاري (٩٩ , ٦٥٧٠) .
٢ – أخرجه البخاري (٦٣٠٤ , ٧٤٧٤) و مسلم (١٩٨ , ١٩٩) .

نزاکەیدا بەڵام من نزاکەم شاردۆتەوە بۆ ئوممەتەکەم بۆ ڕۆژی قیامەت ـ انشاء الله ـ گیرایە بۆ هەر کەس لە ئوممەتەم کە مردبێ و هاوەڵی بۆ خوا بڕیار نەدابێ.))

ئایا بە باشی لەو مەرجانە تێگەیشتی؟ چەند مەرجێکی گرانە، ئەو فەرموودانە مەرجەکان دادەنێت، بۆیە دەبێت بە باشی لەو مەرجانە تێبگەیت، بەو تێگەیشتنە گشتییە تێبگەیت.

جارێکی تر لە گەڵ مندا بگەڕێوە، ئەو کەسە پاك و بێگەردانە کێن کە دەچنە بەهەشتەوە بە بێ لێپرسینەوە و سزا، ڕوومەتیان وەکو مانگی چواردە دەدرەوشێتەوە؟

وەڵامی ئەم پرسیارە چییە؟

کاتێ هاوەڵان ئەو قسانەیان بیست هەر یەکەو بە شێوەیەك لە یەکی دەدایەوە و لێی تێگەیشتن فەرموویان: ((فلعلهم الذين صحبوا رسول الله)) واتە: ڕەنگە ئەوانە بن کە هاوڕێتی پێغەمبەری خوایان کردوە ﷺ)) ئەوەش بزانە کە هاوەڵان پلە و پایەیەکی بەرزیان هەیە.

پێناسەی هاوەڵبوون ئەوەیە هەروەکو (الحافظ ابن حجر)[1] فەرموویەتی: ((هاوەڵ ئەو کەسەیە کە پێغەمبەری خوای بینیوە ﷺ لە ژیانی خۆیدا بە موسڵمانی و لە سەر ئیسلام کۆچی دوایی کردوە)).

جا ڕێز و پلە و پایەی هاوەڵبوون تەنها خوای گەورە خۆی دەزانێ چەندە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُم بِإِحْسَانٍ رَّضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾ (التوبة: ١٠٠) واتە: لە دەستەی یەکەمی پێشەنگی کۆچەران و پشتیوانان و چاك پەیڕەوانی ئەوانیش خوا ڕازی بوو لێیان و ئەوانیش لە خوا ڕازی بوون، بەدەر لەوەش چەندان باخ و بێستانی بۆ سازداون کە بە بەر درەخت و کۆشکەکانییدا ڕووبار گەلێ دەچێت، بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێننەوە، هەر ئەوەشە دەسکەوت و سەرفرازی گەورە و بە نرخ))

---

١ ـ الإصابة في تمييز الصحابة (٨/١) ط الكتب العلمية .

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ (٨) وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (٩)﴾ (الحشر) واتە: ئەو (فەيئ) و دەسکەوتەیە بۆ ئەو هەژار و دوورە وڵات و کۆچکردوانەیە لە خانو و سامانی خۆیان دوورکران، لەلایەن مەککەییەکانەوە، تا بەڵکو وردە وردە ژیانیان ڕاست بکرێتەوە و بگاتەوە ئاستی ئاسایی خۆی، پاش ئەوەی، کە بتپەرستەکانی مەککە هەڵیان فڕاندن و ناچاریان کردن بە هیجرەت، داوای چاکە و ڕەزامەندی لە خوا دەکەن بۆیە نەیانتوانی لە مەککەدا بژین ئەگینا لە گەڵیاندا خۆیان ئەسازاند و یارمەتی خوا و پەیامبەرەکەی ﷺ دەدەن بۆیە کۆچیان کرد، ئا ئەوانەن ڕاستگۆکان لە باوەڕ و جیهادیاندا(٨) ئەو کەسانەی نیشتەجێی (دار الهجرە) و (دار الایمان) بوون واتە: کۆچەریەکانیان خۆش دەوێن و بەشێك لە دارایی خۆیانیان ئەدەنێ و دڵخۆشیان دەکەن و هیچ شتێکیان لە دڵدا نییە سەبارەت بەوەی بە کۆچەریەکان درا لە فەیئی (بنی نظیر)، چونکە پەیامبەری خوا ﷺ لەو هەموو دەستکەوتە تەنها بەشی سێ کەسیانیدا لە گەڵ ئەوەیشدا کەسێك نەبوو پێی ناخۆش بێت، ئیساری کۆچەریەکان دەکەن بە سەر خۆیاندا لە سەروەت و ساماندا، ئەگەرچی خۆیشیان نیازیان پێی هەبێ و هەژاربن، واتە: بەخشینەکەیان لەبەر دەوڵەمەندییان نییە بەڵکو سروشتی ئیمان و باوەڕیان بەرزە و هەر کەسێ لە سیفەتی ڕژدی دەروونی بپارێزێ، واتە: هەرکەسێ خوا بپارێزێ لە چرووکی دەروونی ئەوانەن برەوەکان.(٩).

چەندەها ئایەت لەو بارەیەوە هاتوە.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا هاتوە لە فەرموودەی (ابن مسعود) و (عمران ی کوڕی حصین) ەوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((خیر الناس قرني، ثم

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٦٤٩ ، ٣٦٥١) و مسلم (٢٥٣٣، ٢٥٣٥) .

الذين يلونهم، ثم الذين يلونهم)) واتە: باشترینی خەڵکی ئەوانەی ئەم سەدەی منن، دوای ئەوانەی بە دوایاندا دێن، دوای ئەوانەی بە دوایاندا دێن))

هەروەها لە هەردوو کتێبی (الصحيح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو سعيد الخدري)یەوە ((لا تسبوا أصحابي، فلو أن أحدكم أنفق مثل أحد ذهباً، ما بلغ مدَّ أحدهم ولا نصيفه)) واتە: جنێو بە یارانی من مەدەن، ئەگەر یەکێ لە ئێوە بە ئەندازەی کێوی ئوحود ئاڵتون بکات بە خێر، ئەوا ناگاتە مشتی یەکێ لەوان و بە نیوەی مشتێکیش))

جا پلە و پایەی ئەوانە زۆر بەرزە، رەزا و رەحمەتی خوا لە هەموویان بێت، لەو بەرێزە پاك و بێگەردانە، هەندێ لە هاوەڵان فەرموویان: ئەوانەی کە دەچنە بەهەشتەوە بە بێ لێپرسینەوە و بە بێ سزا ئەوانە: هاوەڵانن.

هەندێکی تر فەرموویان: ((رەنگە ئەوانە ئەو کەسانە بن کە بە موسڵمانی لە دایك بوونە و هاوەڵیان بۆ خوا دانەناوە)) ئەوانە ئەو کەسانەن کە لە یەکەم هەناسەو چاوتروکاندا یەکتاپەرست بوونە، لە باخچەی یەکتاپەرستی پەروەردە بوونە، هەرگیز توشی هاوڵدانان بۆ خوای گەورە نەهاتوون، ئەوانەن کە بە موسڵمانی لە دایك بوونە و هەرگیز هاوەڵیان بۆ خوا دانەناوە، یەکتاپەرستی چەند مەزن و بڵندە!! یەکتاپەرستی چەند بەرێز و پایەبەرزە!! هاوەڵدانان بۆ خوای گەورە چەند ترسناك و سامناکە!! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ﴾ (النساء: ٤٨)واتە: بێگومان هەرگیز خوا لە دانانی هاوبەش بۆی نابووری و لە خوار شیرکەوە لە هەر گوناهێك دەبووری بۆ هەر کەسێك خۆی بیەوێت))

بەڵکو خوای پەروەدگاری بەپێشەوای یەکتاپەرستان و پێشەنگی خواپەرستان و گەورەی هەموو پێغەمبەران ﷺ دەفەرموێت: ﴿وَلَقَدۡ أُوحِيَ إِلَيۡكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكَ لَئِنۡ أَشۡرَكۡتَ لَيَحۡبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ٱللَّهَ فَٱعۡبُدۡ وَكُن مِّنَ

١ ـ أخرجه البخاري (٣٦٧٣) و مسلم (٢٥٤١) .

ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٦٦﴾ (الزمر) واتە: سوێند ئەخۆم کە بێ گومان وەحی کراوە بۆ تۆ و بۆ ئەو پەیامبەرانەی بەر لە تۆ بوون: کە ئەگەر گریمان بە هاوبەش قایل ببێت بۆ خوا، ئــەوە بــێ گومــان هــەموو کردەوەکانــت پووچــەڵ دەبــێ وە لــە زیانمەنــدانیش دەبیت.(٦٥) نەخێر، هەرگیز بە گوێیان نەکەیت بەڵکو تەنها هەر خوا بپەرستە و لـە شوکرانە بژێران بە. (٦٦).

هەرخۆی فەرموویەتی ـ دایك و باوك و گیانم بە فیـدای بێـت ـــ هـەروەکو لـە (صـحیح مـسلم)[1] دا هـاتوە لـە فـەرموودەی (جـابر ی کـوڕی عبـدالله) وە کـەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((من مات لا یشرك بالله شیئاً دخل الجنة، ومـن مـات یشرك بالله شیئاً دخل النار)) واتە: هەرکەسێ مرد و هاوەڵی بۆ خـوا بڕیـار نـەدابوو ئەوا دەچێتە بەهەشتەوە و هەرکەسێ مرد هاوەڵی بۆ خوا بڕیار دابوو ئەوا دەچێـتە ئاگرەوە)).

هەروەها (الترمـذي)[2] ریوایـەتی کـردوە لـە فـەرموودەی (أنـس)ەوە کـەوا خـوای گـەورە لـە فەرموودەیـەکی قودسـیدا فەرموویـەتی: ((یـا ابـن آدم، إنـك مـا دعـوتني ورجوتني غفرت لك على ما كان فیـك ولا أبـالي. یـا ابـن آدم، لـو بلغـت ذنوبـك عنـان السماء ثم استغفرتني غفرت لك ولا أبالي. یا ابـن آدم، إنـك لـو أتیـتني بقـراب الأرض خطایا ثم لقیتني لا تشرك بي شیئا لأتیتك بقرابها مغفرة)) واتە: ئەی نەوەی ئادەم! تۆ هەر کاتێك هاوارم پـێ بکـەیت و داوام لـێ بکـەیت و تکـام لـێ بکـەیت ئـەوا لێـت خۆش دەبم هەرچی شـتێکت کردبـێ هـیچ بـاکم نییـە. ئـەی نـەوەی ئـادەم! ئەگـەر تاوانەکانت گەیشتنە ئاسمانـەکان ئـەمجار داوای لێخۆشـبوونت لـێ کـردم ئـەوا لێـت خۆش دەبم و هیچ باکم نییە، ئەی نەوەی ئادەم! ئەگەر بە ئەندازەی هـەموو زەوی بە تاوانەوە پـێم بگـەی و بـە مـن گەیـشتی هاوەڵـت بـۆ مـن بڕیـار نـەدابوو ئـەوا بـە ئەندازەی هەموو زەوی بە لێ خۆش بوونەوەوە پێت دەگەم)).

---

١ ـ أخرجه مسلم (٩٣) ومثله في البخاري (١٢٣٨) ومسلم (٩٢) من حديث ابن مسعود .

٢ ـ أخرجـه الترمـذي (٣٥٤٠) وقـال : (حـديث حـسن غريـب) وصـححه الـشيخ الألبـاني في (صـحيح سـنن الترمذي)

لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبـو ذر)ەوە دەڵێـت: خۆشەویـستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((.. ومن لقيني بقراب الأرض خطيئة لا يشرك بي شيئاً لقيتـه بمثلها مغفرة)) واتە: ئەگەر بە ئەندازەی هەموو زەوی بە تاوانەوە پێم بگات و بە من گەیشت هاوەڵی بۆ من بڕیار نەدابوو ئەوا بە ئەنـدازەی هـەموو زەوی بـە لـێ خـۆش بوونەوەوە پێت دەگەم))

جا تەماشای یەکتاپەرستی بکە چەند مەزنە!! چەند بەرێزە!! چەند پلەو پایـە بەرزە!! چەند شیرینە!!((رەنگە ئەوانە ئەو کەسانە بن کە لە موسـڵمانی لـە دایـك بوونە و هاوەڵیان بۆ خوا دانەناوە)) تاکو ئێستا نازانین ئەو کەسانە کێن کە دەچـنە بەهەشتەوە بە بێ لێپرسینەوە و سزا....

لەو کاتەدا پێغەمبەری نازدار ﷺ هـات بـۆ لای هـاوەڵان، گوێبیـستی ئـەوان بـوو کاتێك ئەوان گفتوگۆ و دەمەقاڵەیان بـوو، فـەرمووی: ((مـا الـذي تخوضـون فيـه؟)) قالوا في أولئك..)) واتە: ئەوە باسی چی دەکەن؟ فـەرموویان دەربـارەی ئەوانـە..)) واتـە ئەوانـەی کـە جـەنابت باسـت کـرد و فـەرمووت: دەڕۆنـە بەهەشـتەوە بـە بـێ لێپرسینەوە و سزا. لەو کاتەدا خۆشەویست ﷺ فەرمووی: ((هم الذين لا يرقـون، ولا يسترقون ولا يتطيرون وعلى ربهم يتوكلون)) واتە: ئەو کەسانەن کە نوشتە ناکـەن و داوای نوشتەکردن ناکەن و رەشبینی ناکەن و پشت بە پەروەردگاریان دەبەستن))

ئەی خودایە ئێمە لەو بەندانە بگێڕە کە تەنها پشت بە زاتی تۆ دەبەستن.

خۆشەویستان: پشت بەستن بە خوای گەورە هەموو پایەکان دەگرێتەوە، یەکـەم حەفتا هەزار کە دەڕۆنە بەهەشتەوە بە بێ لێپرسـینەوە و بـێ سـزادان ئەوانـەن کـە خۆیـان سـپاردوەتە خـوای گـەورەی بـاڵا دەسـت، ئەوانـە هـەرگیز داوای نوشـتەیان (روقيه) لە هـیچ کەسـێك نـەدەکرد، چـونکە ئـەوان لـەو پـردە پەڕینەتـەوە، ئەوانـە هەردەم هەموو داواکارییەکانیان لە خوای باڵادەست بوە، تەنها دڵیان بە خوا خۆش بوە، لە هیچ کەسێك نەدەترسان تەنها لە خوا نەبێت و هیچ داواکارییەکیان لە کەس نـەبوو تـەنها لـە خـوا نـەبێت، چـونکە ئـەو کەسـەی کـە نوشـتە (روقيـە) دەکـات

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٦٨٧).

چاکەکارە و ئەوەشی داوای نوشتە (روقیە) دەکات داواکاری چاکە و بەخششە، بەڵام ئەوانە داوا ناکەن تەنها لە پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان نەبێت، هیچ کێشە نییە ئەگەر کەسێك نوشتەیان بۆ بکات چونکە ئەوان رەدی ناکەنەوە بەڵام خۆیان هەرگیز داواناکەن، هیوادارم شێوەکە بە جوانی لە پێش چاوت بێت، چونکە ئەو دوو دیمەنە جیازیان زۆرە.

هەروەها داوای داخکردن (الكيَّ) لە کەس ناکەن، هەرگیز رەشبین نین، بەڵکو ئەوان بە باوەڕێکی بتەوەوە پشتیان بە خوای پەروەدگار بەستوە، چونکە باش دەزانن کە پشت بەستن بە خوا ئەوپەڕی هێنانە دی یەکتاپەرستییە، ئەویش بریتییە لە پشت بەستن بە خوای بالادەستی دەوڵەمەند، لە گەڵ گرتنەبەری هۆکارەکان، پەکخستنی هۆکارەکان پەکخستنی پشت بەستنە بە خوا، بۆیە پێویستە لە سەرمان بۆ جێبەجێکردنی پشت بەستن بە خوای گەورە هۆکارەکان بگرینە بەر، هۆکارەکانی داهێنان، هۆکارەکانی پێشکەوتن لە هەموو بوارەکانی ژیاندا، دڵمان هەمیشە پەیوەست نەبێت بە هۆکارەکانەوە، بەڵکو بە پەروەردگاری گەورە و دلۆڤانەوە، چونکە کەسی ئیماندار باوەڕی بتەوی هەیە کە هۆکارەکان بە تەنها نە زیان دەگەیەنن و نە سوودیان هەیە، نە رۆزی کەسێك دەدەن و نە رێگرن لە روویاندا، تەنها بە فەرمانی پادشای پادشاکان نەبێت.

پرسیار کرا لە (حاتم الأصم): چۆن پشت بەستنت بە خوای گەورە جێ بەجێ کرد؟فەرمووی: بە چوار شت: زانیم کە رزق و رۆزییەکەم هیچ کەسێکی تر نایبات بۆیە دڵنیا بووم...

زانیم کارەکەم هیچ کەسێکی تر جێبەجێی ناکات بۆیە خۆم سەرقاڵ کردوە پێوە..

زانیم کە خوای گەورە ئاگای لە هەموو کار و کردەوەکانمە بۆیە شەرمم کرد لە سەرپێچی فەرمانەکانیدا بمبینێ..

زانیم کە مردن چاوەڕوانی منە بۆیە توێشووم ئامادە کرد بۆ دیدەنی خوای گەورە)).

هەروەها (سهل ی کوڕی عبدالله التستری)[١] دەفـەرموێت: ((هەرکەسێ نکۆڵی لـە هۆکارەکان بکات ئەوا نکۆڵی لە سوننە کردوە، هەرکەسێ نکۆڵی لە پشت بەستن بە خوا بکات ئەوا نکۆڵی لە ئیمان کردوە)).

جا گرتنە بەری هۆکارەکان سوننەتی پێغەمبەرە ﷺ[٢] و پشت بەستن بـە خـوای گـەورە کـار و کـرداری پێغەمبـەری ئەکرەمـەﷺ، هەرکەسـێ دەیـەوێ وەکـو کاروکردەوەی پێغەمبەری خواﷺ بکات ئەوا دەبێت واز لـە سوننەتەکەی نـەهێنێ، چونکە خـاوەنی سـوننەت هـیچ هۆکـارێکی جێنەهێـشتووە ئـیللا ئـەنجامی داوە، ئێـوەش بـاش دەزانـن لـە ڕۆژی کۆچـکردندا بـۆ شـاری مەدینـە چۆن هۆکارەکـانی گرتەبەر، بەڵکو لە کاتی جەنگدا دوو قەڵغانی دەپۆشا، بـەڵکو ڕزق و ڕۆزی سـاڵێکی تەواوی بۆ خێزانەکەی هەڵدەگرت، ئەگەر بیویستایە سەفەرێك بکات ئەوا خـواردن و توێشووی لە گەڵ خۆیدا دەبرد، لە کاتێکدا ئەو گەورەی هەموو ئەوانەیـە کـە پـشت بە خوای پەروەردگار دەبەستن، ئەمە ڕاستی پشت بەستنە، هەرکەسێ دەیەوێت بە تەواوی پشت بەستن جێبەجێ بکات هەروەکو چۆن پێغەمبـەری ئـەکرەم ﷺ جێبـە جێی دەکرد ئەوا با هۆکارەکان بگرێتە بەر هەروەکو چۆن ئـەو هـەموو هۆکارەکـانی دەگرتە بەر، پشت بەستن بـە خـوای گـەورە کـۆی هـەموو ئیمانـە، هـەروەکو چـۆن (سعید ی کوڕی جبیر) فەرموویەتی[٣].

هـــەروەها ئەوپـــەری جێبـــەجێکردنی یەکتاپـەرســـتییە و ڕاســـتێتی بـــاوەڕ و پشتبەستنی دڵەکانە بە خوای گەورە لە گـەڵ گرتنەبـەری هۆکارەکـان، ئەوانـە ئـەو بەختەوەرانـەن کـە ڕاسـتەوخۆ بـەرەو بەهەشـت دەڕۆن بـە بـێ لێپرسـینەوە و هـیچ سزایەك.

ئای... ئەم ئوممەتە چەند پێویستی بە هێنانەدی پشت بەستنە بە خوای گەورە لەم کات و ساتەدا، هەروەها باوەڕبوون بە خواکەی خـۆی نوێبکاتـەوە، نـەك پـشت

---

١ ـ انظر : (الحلية) لأبي نعيم (١٠/١٩٥) .

٢ ـ مدارج السالكين (١/١٢١) بتصرف .

٣ ـ أخرجه أحمد في (الزهد) (١٠٣) وهناد في (الزهد) (٥٣٤) .

بەستن بە دەوڵەتێك لە دەوڵەتـەکان، یان هێزێك لـە هێزەکـان، یـان ئوممـەتێك لـە ئوممەتەکان، بەڵکو تـەنها بـە خـوای باڵادەسـت و شـکۆمەند، چـونکە ئـەو کەسـەی هەموو ئەوانە بەڕێوە دەبات تەنها خودایە، ئەوەی هـەموو گـەردوون حـوکم دەکـات تەنها خوایە، ئێمەش تەنها ئەوە لە سەرمانە هۆکارەکان بگرینـە بـەر بـە ئەنـدازەی تواناو دەسەڵاتی خۆمان و دڵەکانمان بە توندی پەیوەست بکەینە خوای خۆمانەوە، ئەمە خـاڵی جیاوازییـە لـە نێـوان ئەوانـەی یەکتاپەرسـتی ئیمانـداری لـە خـواترس و کەسی بەدبەختی بێباوەڕ بە خوای زەوی و ئاسمانەکان .

خۆشەویـستان... چ کەسـێك پـشتی بـە خـوا بەسـتوە و ئـەویش پەشـیمانی کردوەتـەوە؟ چ کەسێك پـشتی بـە خـوا بەسـتوە و ئـەویش بـزری کـردوە؟ بـەڵکو دڵنیابە هەرکەسێ پـشتی پـێ ببەسـتێ ئـەوە ئـەوی بەسـە، هەرکەسـێ پـەنای پـێ بگرێت رزگاری دەکات، هەرکەسێ کار و فەرمانی خۆی دایـە دەسـتی پـەروەردگاری خۆی ئەوا ئەو هیدایەت و ڕێنوینی دەکات.

بـە بـیری خـۆتی بهێنـەرەوە جارێـك لـە جارەکـان بـە تـەواوی پـشتت بـە خـوا بەستبێت و ئەویش تۆی پەشیمان کردبێتـەوە و شـەرمەزاری کـردبێتی، نـەخێر زۆر ئەستەمە سوێند بە پەروەردگاری کەعبە، تۆ تەنها راسـت بکـە و هۆکارەکـان بگـرە بەر و بڵێ: خودایە هیچ هۆکارێك نەماوە ئیللا من گرتومەتە بـەر وە هـیچ دەرگایـەك نەماوە و هەمووی لە رووم داخـراوە تـەنها دەرگـای تـۆ نـەبێت. ئـەمجار پـشتی پـێ ببەستە بە ڕاستی و لە بەر دەستیدا خۆت بەو پـەری زەلیـل نیـشان بـدە و ئـەمجار پشتبەستنی تەواو بهێنە دی، هۆکارەکان بگرە بەر ئەوەی کە لە تواناتـدا هەیـە — هەروەکو وتمان – ئەمجار دڵت پەیوەست بکە بە خواوە، سـوێند بـە خـوای تـاك و تـەنها! ئـەوا دەرووی خـەیرت لـێ دەکرێتـەوە لـە پـاش تەنگانـە و مەینـەتی، دەوڵەمەندی دەبینی لـە پـاش هـەژاری، عیـززەت و سـەر بـەرزی دەبـینی لـە پـاش زەلیلی و سەر شۆڕی، ئەمن و ئاسایش دەبینی لـە پـاش تـرس و بـیم، حەوانـەوەی فیکر و دەروون و جێگـر بـوونی ویـژدان دەبـینی لـە پـاش پەشـۆکان و تێکـچوون و شپرزی.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُۥٓ﴾ الطلاق:٣، واتە: هەرکەسێك پشت بە خوا ببەستێ دوای بە کارهێنانی هۆکارەکان، ئەوە تەنها خوای بەسە و کاروباری بۆ ئاسان دەکات)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَلَيْسَ ٱللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُۥ﴾ (الزمر٣٦) واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ! هەر خوا بەس نییە بۆ بەندەی خۆی (موحەممەد) لە کاتی هەموو خۆشی و ناخۆشییەکدا؟)).

لە خوێندنەوەیەکی تردا هاتوە (قراءة): ((أَلَيْسَ اللّهُ بِكَافٍ عباده)).

لەم کاتەدا تەنها هەڵوێستەکەی دایکی (موسا) پێغەمبەرت بە بیر دەهێنمەوە ئەگینا هەڵویست زۆرە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ أُمِّ مُوسَىٰٓ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِى ٱلْيَمِّ﴾ واتە: ئێمە خستمانە دڵی دایکی مووساوە کە شیری بدا، کە لە مووسا ترست بوو بیخە ناو سندوقێکەوە و بیهاوێژە ناو دەریای (نیل)ەوە)) بیهاوێژە ناو دەریاکەوە! زۆر ئەستەمە بە دایکێك لە کورپەکەی بترسێ بڵێیت: بیهاوێژە ناو دەریاکەوە! ئەمجار خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلْيَمِّ وَلَا تَخَافِى وَلَا تَحْزَنِىٓ إِنَّا رَآدُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ﴾القصص:٧، واتە: وە نەبترسە و، نەغەمیشت بۆی ببێ چونکە بەڕاستی ئێمە ئەیگێرینەوە لات و هەر خۆت ئەبیتە دایەنی لە ئاییندەشدا دەیکەین بە یەکێ لە پێغەمبەران ئەینێرین بۆ لای ئەو سەرکەشە.. بەڵێ ئەویش سندوقێکی هێنا و مووسای خستە نێو لانکێکی بچووکەوە، بە مووساوە هەڵیدایە ناو دەریاکەوە!!)).

تەنها بۆت ناگێرینەوە بەڵکو ﴿وَجَاعِلُوهُ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ﴾ ئەگەر دیارییەك لە پادشاوە بێت(جل جلاله) دەبێت پڕ بێت لە بۆنی عەتر و گوڵاو.

بە پشت بەستنێکی زۆر بەرزەوە و بە باوەڕێکی بتەو و دڵنیایی یەکی ڕەهاوە دایکی موسا کۆرپە بچوکە پیرۆزەکەی دەخاتە نێو سنوقێکەوە پاشان فرێی دەداتە

ناو دەریاوە، دەیهاوێژێتە ناو دەریاوە، ئەمجار ئاوەکە ئەو سنوقە دەبات، لە پێش کۆشکی فیرعەونی ستەمکاردا رادەوەستێ، الله أکبر!! ئەمە ئەو کەسەیە کە فیرعەون بە دوایدا دەگەڕێت، خوای گەورە کارێکی وای کرد کە فیرعەون ئەو بە خێو بکات و پەروەردەی بکات!! کاتێك کە خێزانی فیرعەون ئەو کۆرپەیە دەبینێ دەڵێت: ﴿قُرَّتُ عَيْنٍ لِّي﴾(القصص:٩) واتە: ئەم کورە مایەی رووناکی چاوی من و تۆیە چاو رووننییەکە بۆ هەردوکمان))

خوای گەورە موسا دەرباز دەکات بەو پەڕی داپۆشین و ستری ناسك و سۆزەوە، کە بە مێشك و دڵی هیچ کەسێکدا نەهاتوە، کە ئەویش داپۆشینی خۆشەویستییە، هەرکە خێزانی فیرعەون ئەو کۆرپەیە دەبینێ بە بێ دواکەوتن خۆشەویستی ئەو منداڵە دەچێتە دڵییەوە، دەڵێت: ﴿وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ﴾ واتە: ئەم کورە مایەی رووناکی چاوی من و تۆیە چاو رووننییەکە بۆ هەردوکمان مەیکوژن))

ئەی خودایە..!! موسا! پێغەمبەری خوا! وا لە کۆشکی فیرعەون دایە، چەند دایەنێکی بۆ دەهێنن، دایەن لە دوای دایەن، کەچی بە هیچ دایەنێك رازی نابێت، چونکە خوای گەورە بەڵێنی داوە دەبێت دایکی بە خێوی بکات و شیری پێ بدات، ئەمجار دایکی دەهێنن، ئێستا دایکی موسا لە کۆشکی فیرعەوندا دانیشتوەو موسای لە ئامێز گرتوە، بە جوانی بیهێنە پێش چاوی خۆت، فیرعەونش فەرمانی پێ دەکات: شیری پێ بدە، ڕێزی لێ بگرە تێری بکە.

تا دوێنێی نزیك لە فیرعەون و داردەستەکەی دەترسا نەوەك ئازاری موسا بدەن، کەچی ئێستا شیر بە موسا دەدات لە کۆشکی فیرعەوندا و بە فەرمانی فیرعەون!! تەماشای تام و چێژی پشتبەستن بە خوای گەورە بکە چەند شیرینە!! دڵنیابە ـ برا شیرینەکەم ـ هەرکەسێ بە تەواوی پشت بەستنی بە خوای گەورە بەدیهێنا ئەوا لە دونیا و قیامەتدا بەختەوەر دەبێت.

جا ئەوانە بەختەوەرانن.

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((هم الذين لا يسترقون، ولا يتطيرون، وعلى ربهم يتوكلون)).

فقام عكاشة بن محصن فقال: أدع الله أن يجعلني منهم.

قال: أنت منهم.

ثم قام رجل آخر فقال: أدع الله أن يجعلني منهم.

فقال: ((سبقك بها عكاشة)) واتە: ئەوە ئەو کەسانەن کە نوشتە ناکەن و داوای نوشتەکردن ناکەن و ڕەشبینی ناکەن و پشت بە پەروەردگاریان دەبەستن)) عکاشەی کوڕی محصن هەستا و وتی: داوا لە خوا بکە من لەو کەسانە بگێڕێ، ئەویش فەرمووی: تۆ لەوانی، پاشان کابرایەکی تر هەستا و وتی: داوا لە خوا بکە من لەو کەسانە بگێڕێ، ئەویش فەرمووی: عکاشە پێشت کەوت))

تەماشای ئەو فەزڵ و ڕێزە بکە، بەڵکو تەماشای مەزنی و گەورەیی ڕەوشت و دڵنەرمی پێغەمبەرﷺ بکە.

جارێکی تر لە گەڵ مندا بگەڕێوە بۆ گۆڕەپانی مەحشەر، ئەم کۆمەڵە بەڕێزە ڕۆیشتن بەرەو بەهەشت بە بێ لێپرسینەوە و سزادان. ئەمجار لێپرسینەوە و حیساب دەست پێ دەکات و خەڵکی لە بەر دەستی خوای پەروەردگاردا نمایش دەکرێن. ئەمجار نامەی کردەوەکان بە سەر خەڵکیدا بڵاو دەکرێتەوە.

هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (عائیشە) وە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ دەفەرموێت: ((من حوسب يوم القيامة عذب)) قالت عائشة: أليس قد قال الله عز وجل: ((فسوف يحاسب حساباً يسيرا)) الانشقاق: ٨)) فقال: ((ليس ذاك الحساب إنما ذاك العرض، من نوقش الحساب يوم القيامة عذب)) واتە: هەرکەسێك لە ڕۆژی قیامەتدا لێپرسینەوەی لە گەڵ کرا ئەوا سزا دەدرێت، عائیشە فەرمووی: ئایا خوای گەورە نەیفەرموو: ((فسوف يحاسب حساباً يسيرا)) واتە: ئیتر پرسینەوەیەکی سووك و ئاسانی لە گەڵدا دەکرێت، پاشان پاداش وەرئەگرێ و خراپەکانیشی ئەبووردرێ)) پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەوە لێپرسینەوە نییە بەڵکو ئەوە تەنها پیشاندانی نامەی کردەوەکانە، بەڵام هەرکەسێ موناقەشەی لێپرسینەوەی لە گەڵدا بکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا ئەوا سزا دەدرێت))

---

١ _ أخرجه البخاري (٦٥٣٦ , ٦٥٣٧) وانظر (١٠٣) و مسلم (٢٨٧٦) .

بە مەبەستی نزیك کردنەوەی بابەتەکە لە بیر و هۆشەوە، دەڵێم: ئایە تاکو ئێستا ڕۆژێك لە ڕۆژان ئامادە بوویتە لە هۆڵێکی دادگادا کاتێك دادگایی کەسێك دەکرێت؟ تکات لێ دەکەم لە فیکر و خەیاڵت لەو هۆڵی دادگایی کردنە ئامادە بیت، بیهێنە پێش چاوی خۆت ڕووی ئەو خەڵکە چۆنە کاتێك ئەو کارمەندە دێتە ژوورەوە کە لە بەر دەستی دەستەی دادگادا کار دەکات (الحاجب)، بە توندی هاوار دەکات و دەڵێت: محکمە!

هەموو هۆڵەکە لە بەر دەنگی ئەو دەنگ دەداتەوە، هەمووان بێ دەنگ دەبن، دەستە و دایەرەی دادگا دێنە ژوورەوە، سەرۆکی دادگا لە ناوراستی دەستەکەدا ڕاوەستاوە، لە پاش چەند دانیشتنێکی دوور درێژ، چەند گفتوگۆ و باسکردنێك، لە پاش چەند سرووتێکی دیاریکراو بۆ ڕاستکردنەوە و خستنەڕووی چەند ڕاستییەك، سەرۆکی دادگا دەیەوی حوکمی خۆی بدات، وا خەریکە بڕیارەکە دەدات... لەو کاتەدا ڕووی ئەو خەڵکە بهێنە پێش چاوی خۆت! تەماشاکە: دەبینی فرمیسك لە هەندێ ڕوەوە بە خوڕ دێتە خوارەوە، هەندێکی تر ترس و دوودڵی و بیم بە ڕوویانەوە دەبینی، دەبینی سنگی هەندێکی تر بەرز دەبێتەوە و دادەبەزێت، ئەوانەی لە هۆڵەکەدان هەمووان چاویان بڕیوەتە سەرۆکی داداگا تەنانەت ئەگەر بۆیان بکرێت نایترووکێنن، هەمووان بە جوانی گوێیان شل کردوە، بۆ ئەوەی حوکمەکە ببیسن! !هەموو ئەمانە لە هۆڵی دادگا لە دادگاکانی ئەم دونیایە!!!

برا ئازیزەکەم: ئایە بە جوانی ئەو چەند ساتەت هێنایە پێش چاوت؟؟ لە کاتێکدا تۆ لە بەر دەستی خوای زەوی و ئاسمانەکاندا ڕاوەستاویت؟ لە پێش چاوی هەموو خەڵکی، لە پێش چاوی هەموو بوونەوەر، لە کاتێکدا تۆ بە ڕووت و قوتی ڕاوەستاویت هەروەکو ئەو کاتەی کە لە دایك بوویتە: ((یحشر الناس یوم القیامة حفاة عراة غرلاً))[1] واتە: خەڵکی لە ڕۆژی قیامەتدا دەدرێن لەبەر و کۆ دەکرێنەوە بە ڕووتی و پێ پەتێتی و خەتەنە نەکراوی)) پێشکەوە بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوادا ڕاوەستیت، فریشتەکان پاڵت پێوە دەنێن و پێشت دەخەن، خوای گەورە دەڵێت:

---

١ ـ جزء من حديث أخرجه البخاري (٦٥٢٧) و مسلم (٢٨٥٩) .

﴿وَجَآءَتۡ كُلُّ نَفۡسٖ مَّعَهَا سَآئِقٞ وَشَهِيدٞ﴾ ق: ٢١، واتـــە: ئـــەو ڕۆژە هـــەر کەســـێك بـــۆ مەحشەر دێت، دوو فریشتەی لە گەڵدایە، یەکێکیان پێش خۆی داوە و دەیگەیەنێتە مەحشەر، ئەوی دیکەشیان شایەتی دەدا لە سەری بە کردەوەکانی)).

تۆیش لە گۆڕەپانی مەحشەردا بە ناوی خۆتەوە بانگ دەکرێیت!! کوا فلانی کوڕی فلان؟؟ تۆیش دەڵێیت: ئەوە ناوی منە..!! ئەی فریشتەکانی خوا چیتان دەوێت؟ پێت دەڵێن: پێشکەوە.. بڕۆ بۆ بەر دەستی خوای گەورە.. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوۡمَئِذٖ يَتَّبِعُونَ ٱلدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُۥۖ وَخَشَعَتِ ٱلۡأَصۡوَاتُ لِلرَّحۡمَٰنِ فَلَا تَسۡمَعُ إِلَّا هَمۡسٗا ﴿١٠٨﴾ يَوۡمَئِذٖ لَّا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ إِلَّا مَنۡ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحۡمَٰنُ وَرَضِيَ لَهُۥ قَوۡلٗا ﴿١٠٩﴾ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِۦ عِلۡمٗا ﴿١١٠﴾ ۞ وَعَنَتِ ٱلۡوُجُوهُ لِلۡحَيِّ ٱلۡقَيُّومِۖ وَقَدۡ خَابَ مَنۡ حَمَلَ ظُلۡمٗا ﴿١١١﴾ وَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَلَا يَخَافُ ظُلۡمٗا وَلَا هَضۡمٗا ﴿١١٢﴾﴾(طه) واتە: لەو ڕۆژەدا هەموو خەڵکی دوای دەنگی جارچی (بانگەوازکار) ئەکەون، کە هیچ وەرچەرخان و لادانێك نییە لێی، هەموو خەڵکی لەبەر خوای بەخشندە دەنگیان نەوی دەبێ، دەنگی ژێرلێو و چپەچپ و ئەسپایی نەبێ هیچ شتی تر نابیسی (١٠٨) لەو ڕۆژەدا تکا و لالانەوە لای خوا هیچ سوود نابەخشێ، مەگەر لە کەسێك خوای بەخشندە خۆی مۆڵەتی پێدابێ شەفاعەت بکا، وتار و قسەکەشی پەسەند بکا (١٠٩) خوا بە هەموو ئەو شتانە دەزانێت کە ئەوان پێشیان خستوە و کردویانە لە دونیادا، هەروەها بەو شتانەش چاك دەزانێت کە لە ڕۆژی دواییدا چاوەڕێیانە، واتە: ئاگای لە هەموو شتێکیانە، ئەوان بەزانین و عیلم ناتوانن دەورە بدەن بە بەڕێوەبردن و حیکمەتی خوا (١١٠) هەموو دەموچاو و ڕوخسارەکان لەو ڕۆژەدا لەئاستی ئەو خوایەی، کە هەمیشە زیندوە و هەرگیز نامرێ و ڕاگیرکەری هەموو بوونەوەرە لارە مل و سەرنەوی و ملکەچن و بێ گومان کێ ستەمی کرد و هەڵی گرت زیانمەندو ناهومێدە (١١١) هەر کەسیش ئاکار و کردەوەی چاك ئەنجام بدا لە هەمان کاتیشدا بڕواداریش بێت، نە لەوە دەترسێت، گوناهەکانی لە سەر زیاد بکرێن و نە لەوە چاکەکانی کەم بکرێنەوە(١١٢).

بانگت لێ دەکرێت! بەو بانگ کردنە دڵت دادەخورپێت و رادەچەڵەکێ، هەموو گیانت دێتە لەرزە، هەموو ئەندامەکانی لاشەت تێك دەچن و دەچن بە یەکدا، ئەمجار پاڵت پێوە دەنێن بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوای گەورەدا رابوەستی، بۆ ئەوەی پادشای پادشاکان لە گەڵ تۆدا قسە بکات.

هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (عدی کوڕی حاتم) ەوە کەوا خۆشەویستی خواﷺ فەرموویەتی: ((ما منكم من أحد إلا سيكلمه ربه. ليس بينه وبينه ترجمان. فينظر أمامه فتستقبله النار. وينظر عن أيمن منه فلا يرى إلا شيئا قدمه. وينظر عن أشأم منه فلا يرى إلا شيئا قدمه. فمن استطاع منكم أن يتقي النار ولو بشق تمرة، فليفعل)) واتە: هیچ کەسێك لە ئێوە نییە ئیللا خوای پەروەردگار قسەی لە گەڵدا دەکات کە بە هیچ شێوەیەك وەرگێڕ (ترجمان) لە نێوانیاندا نییە، تەماشای بەردەست و بەردەمی خۆی دەکات تەنها ئاگر دەبینێ، کاتێ تەماشای لای راستی خۆی دەکات هیچ نابینێ تەنها کردەوەکانی خۆی نەبێت، تەماشای لای چەپی خۆی دەکات هیچ نابینێ تەنها کردەوەکانی خۆی نەبێت، هەرکەسێك لە ئێوە توانی خۆی لە ئاگر بپارێزێت تەنانەت ئەگەر بە لەتە خورمایەکیش بوە ئەوا با بیکات و خۆی بپارێزێت)).

ئەمجار نامەی کردەوەکان بڵاو دەبێتەوە، ئەگەر لە بەختەوەران بویت ئەوا دەبینی نامەی کردەوەکانت دەدرێتە دەستی راستەوە و کتێبەکەت دەخوێنیتەوە، ئەمجار خوای پەروەردگار قسەت لە گەڵدا دەکات و لە خۆی نزیکت دەکاتەوە، داوا لە خوا دەکەم من و هەموو برایەکی بەڕێز و هەموو خوشکێکی بەڕێز لەو بەختەوەرانە بگێڕێت.

هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابن عمر)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ((إن الله يدني المؤمن، فيضع عليه كنفه ويستره، فيقول: أتعرف ذنب كذا؟ أتعرف ذنب كذا؟ فيقول: نعم أي رب، حتى إذا

١ ـ أخرجه البخاري (٧٥١٢)واللفظ له وانظر (١٤١٣) و مسلم (١٠١٦/٦٧) .
٢ ـ أخرجه البخاري (٢٤٤١ , ٤٦٨٥ , ٦٠٧٠ , ٧٥١٤) و مسلم (٢٧٦٨) .

قرره بذنوبه، ورأى في نفسه أنه هلك، قال: سترتها عليك في الدنيا، وأنا أغفرها لك اليوم، وأما الكافر والمنافق، فيقول الأشهاد: ((هؤلاء الذين كذبوا على ربهم ألا لعنة الله على الظالمين))، واته: خوای گەورە بەندەی ئیماندار لە خۆی نزیك دەكاتەوە تا بە داپۆشین و لێبوردنی خۆی دایدەپۆشێت، پێی دەگوترێت: ئەو تاوانانە دەناسیتەوە؟ ئەو تاوانانە دەناسیتەوە؟ ئەویش دەڵێت: بەڵێ ئەی پەروەردگارا.. تاكو دان بە هەموو تاوانەكانی خۆیدا دەنێت، خۆی وا دەبینێتەوە كەوا بە هەلاكەتدا چوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ئەوە من لە دونیادا بۆم داپۆشیت و ئەمرۆش لێت خۆش دەبم، بەلام كەسی بێباوەڕ و دووڕوو، ئەوا لە پێش چاوی هەموو خەڵكی پێیان دەگوترێت: ﴿هَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ كَذَبُواْ عَلَىٰ رَبِّهِمْۚ أَلَا لَعۡنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلظَّٰلِمِينَ﴾(هود: ١٨)).واتە: ئەمانە بوون — لە دونیادا — لە سەر پەروەردگاریان درۆیان كرد و هاوڕێ و هاوەڵیان بۆ دانا دەبا نەحلەت و نەفرینی خوا لە خەڵكانی ناهەقكار و ستەمكار بێت)) .

ئایە ئەو ئایەتەت خوێندووەتەوە كە دەفەرموێت: ﴿وَكُلَّ إِنسَٰنٍ أَلۡزَمۡنَٰهُ طَٰٓئِرَهُۥ فِي عُنُقِهِۦۖ وَنُخۡرِجُ لَهُۥ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ كِتَٰبٗا يَلۡقَىٰهُ مَنشُورًا ١٣ ٱقۡرَأۡ كِتَٰبَكَ كَفَىٰ بِنَفۡسِكَ ٱلۡيَوۡمَ عَلَيۡكَ حَسِيبٗا ١٤ مَّنِ ٱهۡتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهۡتَدِي لِنَفۡسِهِۦۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيۡهَاۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٞ وِزۡرَ أُخۡرَىٰۗ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبۡعَثَ رَسُولٗا ١٥﴾ (الإسراء) واتە: ئیتر هەموو مرۆڤێكە كردەوەكەیمان — خێر و شەڕ كە لە شەو و ڕۆژدا كردنی — ئاوێزانی ملی كرد واتە: لە قیامەتدا نامەی هەموو كاروكردەوەی مرۆڤ وەك (تەوق) و ملوانكە دەكرێتە ملی و هەر بە پێی ئەوەش لە قیامەتدا پاداش و تۆڵە وەردەگرێتەوە، لە ڕۆژی قیامەتدا نامەیەكی — كە كردەوەكانی تیا نوسراوە — بۆ دەردێنین و ئەویش بە كراوەیی دەگا بەو نامەیە و لێی تێ دەگات.(١٣) پێی دەگوترێت: دەسا بۆ خۆت نامەی كردەوەكانت بخوێنەوە، ئەمرۆ ئیتر هەر تۆ خۆت حیساب لە گەڵ خۆت بكێشە و پێویست بە كەسی تر ناكا، ئەوجا ئەویش خوێندەوار بێت، یا نە، بۆ خۆی كارنامەكەی دەخوێنێتەوە و باش لە ئەنجام و جێ و شوێنی خۆی تێدەگات

(١٤) ئەوەی ڕێگای هەق و ڕاستی بگرێ، ئەوەبو خۆی شارەزا بوە، واتە: قازانج و پاداشەکەی هەر بۆ خۆی دەبێ و لەو ڕۆژەیشدا سەر فراز دەبێت، هەر کەسێکیش ڕێگە گوم بکا و لا ڕێ بێ، ئەوەش تەنها سەر لە خۆی دەکەوێ و زیان و تۆڵەکەی لە سەر خۆیەتی و هەر خۆی گیرۆدە دەبێت (١٥)

ئـەو کتێبــە هــیچ کـەتنێکی لــە بــیر نــەکردوە ئــەنجامت دابێــت، یــان هــەر سەرپێچییەك شاردبێتتەوە، هەموو شتێك باسکراوە و نوسـراوەتەوە و تۆمـارکراوە، خــوای گــەورە دەفــەرموێت: ﴿فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴿٨﴾﴾(الزلزلة) واتـە: ئینجـا هـەر کەسـێك کێـشی وردیلەیـەك چـاکەی ئـەنجام دابێـت، پاداشـەکەی دەبینێتـەوە.(٧) وە کەسـێکیش کێـشی وردیلەیـەك شــەر و خراپــەی کردبێـت، تۆڵەکـەی دەبینێتـەوە. مەگـەر خـوا قەڵەمی عەفوو بێنێ بە سەریا، کەوابوو با هـەموومان هۆشـیار و زیـرەك و وریـابین، بزانین ڕۆژانە چی ئەکەین و لە خوا بترسین.(٨)

سوێند بە خوا! خوای گەورە و بەتوانا لە دونیادا هەرگیز تاوانەکانی تۆی دانەپۆشیوە بۆ ئەوەی لە قیامەتدا ئابڕوت ببات، بەڵکو ئەو خۆی فەرموویەتی ـ هەروەکو لە پێشدا ئاماژەم پێ کرد ـ ((سترتها عليك في الدنيا، وأنا أغفرها لك اليوم)) ئەمجار کەسی ئیماندار لە گۆڕەپانی مەحشەردا بۆی دەردەچێت لە کاتێکدا کتێبەکەی گرتوەتە دەستی ڕاستییەوە، بە دوای کەس و کار و خۆشەویستان و هاوەڵانی خۆیدا دەگەڕێت، هەر کاتێك کەسێك ببینێ لەوانەی کە دەیناسێت، پێی دەڵێت: ((هَاؤُمُ اقْرَءُوا كِتَابِيَهْ)) ئا ئەوەتا کتێبەکەم بە دەستی ڕاست وەرگرتوە، لە گەڵ مندا کتێبەکەم بخوێننەوە، ئەمە یەکتاپەرستێکەمە، ئەمە نوێژەکەمە، ئەمە زەکاتەکەمە، ئەمە ڕۆژووەکەمە، ئەمە حەجەکەمە، ئەمە... ئەمە﴿هَاؤُمُ اقْرَءُوا كِتَابِيَهْ ﴿١٩﴾ إِنِّي ظَنَنتُ أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴿٢١﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾﴾(الحاقة) واتە: ها ئەوەتە نامەکەم بگرن و بیخوێننەوە (چونکە کاتێ کە نامەکەی درایە دەستی

ڕاستی ئیتر هەر بەوەزانی بەختیارە، بۆیە بە سەر بەرزییەکەوە خۆی دەنوێنێ (١٩) چونکە بە ڕاستی من لە دونیادا ئەمزانی و یەقینم بوو کە دەگەم بە حیسابی خۆم!! وا ئەمڕۆش خوای میهرەبان پاداشتی بە چاکە دامەوە.(٢٠) ئەوە لە گوزەرانێکی خۆش و پەسەندکرا وایە (٢١) لە بەهەشتێکی بەرزدا (٢٢) میوەجاتی درەختەکانی نزیکە لێیەوە. واتە: دەس ڕەسە، بە ڕاوەستانەوە، بە دانیشتنەوە، دەستی ئەگاتێ، تەنانەت دەمیشی ئەگاتێ، خوای کارزان بە هیچ شێوەیەك نایەڵێ بەهەشتی ئەزیەت بکێشێ، پاش ئازار و ئەزیەتەکەی دونیای.(٢٣) پێیان ئەوترێ: بخۆن و بخۆنەوە بە خۆشی بە هۆی ئەو کارەجوان و چاکانەوە لە ڕۆژگارەکانی ڕابوردوودا ئەنجامتان دەدا بە کورتی: مرۆڤی بەهشتی لەوپەڕی خۆشیدا دەبێ (٢٤)

بەڵام کەسی بێباوەڕ، ئەوا کتێبەکەی دەدرێتە دەستی چەپییەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ بِشِمَالِهِۦ فَيَقُولُ يَٰلَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَٰبِيَهْ ﴿٢٥﴾ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يَٰلَيْتَهَا كَانَتِ ٱلْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَآ أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَٰنِيَهْ ﴿٢٩﴾﴾الحاقة، واتە: بەڵام ئەو کەسەی کارنامەکەی ئەدرێتە دەستی چەپی - کە ئەوەش نیشانەی بەدبەختییە - دەڵێ: خۆزگایە.. نامەکەمم پێ نەدرابا (٢٥) نەمزانیبا سەرئەنجامی حیساب و لێپرسینەوەم چییە؟ (٢٦) خۆزگایە ئەم مردنەم برابایەوە بە یەکجاری و زیندووش نەکرامایەتەوە(٢٧) دارایی وماڵەکەم هیچ کەڵکێکی پێ نەگەیاندم بۆ ئەم ڕۆژەم (٢٨) ئەو موڵك و دەسەڵاتەی بووم لە دەس چوو نە ڕشتەم نە پایەوپلەم، هیچیان نەیان توانی تۆزقاڵەیەك ئارامم بکەنەوە .(٢٩)

کوا سەروەت و سامان؟ کوا کەسایەتییەکەم؟ کوا کورسی؟ کوا پلە و پایە؟ ﴿مَآ أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَٰنِيَهْ ﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ ٱلْجَحِيمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَٱسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾ إِنَّهُۥ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾ فَلَيْسَ لَهُ ٱلْيَوْمَ هَٰهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَّا يَأْكُلُهُۥٓ إِلَّا ٱلْخَٰطِـُٔونَ ﴿٣٧﴾﴾ (الحاقة) واتە: دارایی و ماڵەکەم هیچ کەڵکێکی پێ نەگەیاندم بۆ ئەم

ڕۆژەم.(٢٨) ئەو موڵك و دەسەڵاتەی بووم لە دەس چوو نە ڕشتەم نە پایەوپلەم، هیچیان نەیان توانی تۆزقاڵەیەك ئارامم بکەنەوە (٢٩) بیگرن، کەلەپچەی بکەن، واتە: کۆت و زنجیر لە دەس و قاچ و ملی بئاڵێنن (٣٠) پاشان بیخەنە ناو ئاگری دۆزەخ.(٣١) ئینجا بیخەنە ناو زنجیرێکی حەفتا گەزیەوە و توندی بکەن، بۆ ئەوەی پتر ڕیسوا بێت، ئەگینە خۆ تەنها ئاگرەکەی بەسە، ئای ئەو ڕۆژە چەندە ڕۆژێکی گران و ناڕەحەتە! وەرە لە ناو ئاگریشدا هێشتا بەو شێوەیە زنجیر بکرێیت!!(٣٢) چونکە – لە دونیادا – بڕوای بە خوا نەبوو کە ئەمەش گەورەترین ستەمە، بۆیە هەر دەبێ ئاوا سەر شۆڕو ڕیسوا بکرێ(٣٣) هانی خەڵکی نەدەدا لە سەر خواردن دان بە هەژار، چەند ئاینێکی بەرز و پیرۆزە..! سەرەرای ئەوەی دەبێ لە ماڵ و مناڵی خۆیان بگرنەوە بەر بۆ هەژاران، دەبێ مەردومیش هان بدەن بۆ بووژاندنەوەیان(٣٤) ئەمرۆش لێرە – واتە: ڕۆژی قیامەت – هیچ دۆستێکی بۆ نییە تا تکایەکی بۆ بکا و تۆزێ ئەو بارەیەی لێ سووك بکات(٣٥) خواردن و خواردنەوەشی هەر کیم و زوخاوی داچۆڕاوی لاشەی دۆزەخییەکانە(٣٦) گوناهباران نەبێ کەسی دیکە لێی ناخوات، واتە: هەر ئەوانە دەیخۆن کە باوەڕیان بە خوا نەبوو(٣٧).

شاعیر ڕاستی فەرمووە کاتێك دەڵێت:

تذكر وقوفك يوم العرض عرياناً	مستوحشاً قلق الأحشاء حيراناً
والنار تلهب من غيظ ومن حنق	على العصاة.. ورب العرش غضباناً
اقرأ كتابك يا عبدُ على مهل	فهل ترى فيه حرفاً غير ما كانا؟
فلما قرأت ولم تنكر قراءته	وأقررت إقرار من عرف الأشياء عرفانا
نادى الجليل.. خذوه يا ملائكتي	وأمضوا بعبد عصى للنار عطشاناً

ئەی خودایە.. من و ئێوە لە یەکتاپەستان بگێڕێ!!

خێراکە برا خۆشەویستەکەم... خوشکە بە حیشمەتەکەم...لێپرسینەوە لە گەڵ خۆتدا بکە پێش ئەوەی لە بەر دەستی خوادا لێپرسینەوەت لە گەڵدا بکەن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن

كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ ﴾ (الأنبيـــاء: ٤٧) واتە: بێ گومان ڕۆژی قیامەت ئێمە ترازووی دادپەروەری دائەنێین و کردەوەکانیانی پێ ئەکێشین ئەوسا هیچ کەسێك کەمترین ستەمی لێ ناکرێ چ لە چاك کاران و چ لە خراپـەکاران، تەنانـەت ئەگـەر کردەوەکانیـانی بـە ئەنـدازەی سـەنگی دەنکـە گەردیلەیەکیش بێت کە لە بچووکیدا کراوە بـە نموونـە، ئێمـە ئـەیهێنین و ئامـادەی ئەکەین وە ئەوەندە بەسە بۆ ئێمە کە بە وردی ژمێریاری کردەوەکانیان بین)).

جا خوای گەورە پادشای حەق و دادپەروەرە، لە گـەڵ ئەوەشـدا لـەو ڕۆژەدا بـە دادپەروەرییەکی ڕەهاوە لێپرسینەوە لە گـەڵ بەنـدەکانی خۆیـدا ناکـات، بـەڵکو بـە فەزڵی خۆی لە پاش دادپەروەری، چونکە ئەگەر بەدادپەروەری خۆی لێپرسینەوە و مامەڵەمان لە گەڵدا بکات ئەوا هەمووان بە هەلاکەتدا دەچین! لە گەڵ منـدا بـیر لـەو ئایەتـە پـیرۆزە بکـەرەوە: ﴿وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴾ (فـصلت:٤٦) واتـە: پەروەردگاریشت هەرگیز غەدرباز و ستەمکار نییە لە بەندەکانی و بێ کـەم و کـورت پاداشتیان ئەداتەوە)).

هـەروەها دەفـەرموێت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ﴾(النـساء: ٤٠) واتـە: بـێ گومان خوا بە سەنگی بچووکترین گەردیلە (زەڕڕە) ستەم لە هیچ کەس ناکا)).

بە ڕاستی ئەوپەڕی دادپەروەرییە!!

خـوای گـەورە و کـارزان دەفـەرموێت: ﴿أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فِى صُحُفِ مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَإِبْرَٰهِيمَ ٱلَّذِى وَفَّىٰٓ ﴿٣٧﴾ أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ﴿٣٨﴾﴾ (الـنجم) واتـە: ئایـا هـەواڵی پێنەدراوە بەوەی لە (سفر)ەکانی مووسا (٣٦) وە سـحوف (ئیـبراهیم)ی وەفـاداردا هاتوە (٣٧) کە هیچ کەسێك گوناهی یەکێکی تر هەڵناگرێت (٣٨).

جا هیچ مرۆڤێك تاوانی مرۆڤێکیتر هەڵناگرێت، بەڵکو لە ناسکترین و ڕەواترین دادپەروەری خوای گەورە، هێنانەوەی بیانوە بۆ بەندەکانی خۆی، بۆیە کار و کردەوەکانیان بە نوسراوی و تۆمارکراوی پێشکەشی خاوەنەکانیان دەکات، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِن

سُوٓءٖ تَوَدُّ لَوۡ أَنَّ بَيۡنَهَا وَبَيۡنَهُۥٓ أَمَدَۢا بَعِيدٗاۗ وَيُحَذِّرُكُمُ ٱللَّهُ نَفۡسَهُۥۗ وَٱللَّهُ رَءُوفُۢ بِٱلۡعِبَادِ ﴾ (آل عمران: ٣٠) واتە: بترسن لەو ڕۆژەی کە هەموو کەسێك هەر چاکەیەکی کردبێت! دۆسیەو پەروەندەی بۆ کراوە و دەیبینێ و پێی دلخۆش ئەبێت، هەر کارێکی خراپیشی کردبێت (دیسان دەیبینێ و ئاوات خوازە کە لە نێوان خۆی و کارەخراپەکانیدا مەوداو ماوەیەکی زۆر دوور ببوایە و هەر چاوی پێ نەکەوتبا، هەر لە سزای زاتی خوای گەورە دەبێت خۆتان بپارێزن و ئاگادار بن بەرێکو پێکی گوێڕایەڵی بکەن و خوا هەمیشە بەرامبەر بە بەندەکانی خۆی میهرەبان و دلۆڤانە.))

چیتر نە من و نە تۆ هیچ بیانوویەك یان بەڵگەیەکمان نییە، چونکە کتێبەکە ئامادەیە و مەوجودە، تۆیش هەموو ئەوانەی کە لە سەرت نوسراوە دەیخوێنیتەوە، چەندەها بەلا و تاوان هەبوو ئێمە لە پەنهانیدا ئەنجاممان دابوو ئێستا خوای گەورە هەمووی دەردەخات، پەشیمان بوونەوە بۆ خۆمان.. لەم کات و ساتەدا کە چەند بێ بایەخ بووین بۆ جێبەجێ کردنی فەرمانەکانی خوای گەورە، لە گەڵ ئەوەشدا چەند شایەتێکش هەن!! گەواهی لە سەر بەندەکە دەدەن؟ ئەو شایەتانە کێن؟ گەورەترین شایەت خوای گەورە خۆیەتی، هەروەکو خوای گەورە خۆی دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ شَهِيدًا ﴾ (النساء: ٣٣) بە راستی خوا بە سەر هەموو شتێکا هەمیشە شایەت و ئاگادارە، هەر بە پێی ئەوەیش کە ئەو خەڵکە کردویانە تۆڵە و پاداش ئەداتەوە)).

خوای گەورە دەفەرموێت:﴿ يَوۡمَ يَبۡعَثُهُمُ ٱللَّهُ جَمِيعٗا فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوٓاْۚ أَحۡصَىٰهُ ٱللَّهُ وَنَسُوهُۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ شَهِيدٌ ﴾(المجادلة: ٦) واتە: ڕۆژێك خوا پێشینان و پاشینان، هەموو زیندوو دەکاتەوە ئینجا بە هەموو ئەو کاروکردەوانە کردوویانن ئاگاداریان دەکات، خوا ئاماری کردوەو نووسیویەتی لە سەریان، ئەوان لە بیریان چۆتەوە وە خوا شایەتە لە سەر هەموو شتێك، واتە: هیچ شتێکی لێ بزر نابێ)).

هەموو پێغەمبەرێك لە پێغەمبەران شایەتن بە سەر ئوممەتەکەیانەوە، هەروەها ئوممەتەکەی خۆشەویستی خوا ﷺ شایەتن بە سەر هەموو ئوممەتەکانەوە،

هەروەها پێغەمبەری نازدار ﷺ شایەتە بە سەر هەموو ئوممەتەکانەوە، خوای گـەورە دەفەرموێـت: ﴿ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴾ (النساء: ٤١) واتە: ئەبێ حاڵی بێباوەڕان ئەو ڕۆژە چۆن بێ کە ئێمە لە هەر گەلێك شایەتێك دێنین شایەتییان لە سەر بدات، تۆش دەکەینە شایەت ئەی پێغەمبەرﷺ لە سەر هەموو ئەوانە)).

هەروەها فریشتەکان شایەتی دەدەن، هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ ﴾ (ق: ٢١)، واتە: ئەو ڕۆژە هەر کەسێك بۆ مەحشەر دێت، دوو فریشتەی لە گەڵدایە، یەکێکیان پێش خۆی داوە و دەیگەیەنێتە مەحشەر، ئەوی دیکەشیان شایەتی دەدا لە سەری بە کردەوەکانی)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ((وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ (١٠) كِرَامًا كَاتِبِينَ (١١) يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴾ الإنفطار:١٠-١٢، واتە: لە کاتێکدا ـ کە ئێوە ئەوەندەش لاسار و یاخین ـ دەستەیەك لە فریشتەی چاودێر و پارێزەرتان لە سەر دانراوە، هەرچی بکەن ئەینووسێ (١٠) ڕێزدارانێکی نووسەرن (١١) ئەزانن چی دەکەن، واتە: بە هەموو کارو کردەوەیەکتان بە ئاگان(١٢).

لە ڕیوایەتێکدا کە لە (سنن الترمذي)و جگە لەو هاتوە ـ بە سەنەدێکی کە(ضعف)[1]ی تێدایە، لە بەر پاراستنی سپاردەی زانستی (الأمانة العلمية) لە فەرموودەی (أبوهريرة)وە دەربارەی ئەو ئایەتە، کە دەفەرموێت: ﴿(٣) يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴾ الزلزلة:٤.

قال الرسول: ((أتدرون ما أخبارها؟

قالوا: الله ورسوله أعلم.

---

١ ـ أخرجه أحمد في (المسند) (٣٧٤/٢) والترمذي باب (٧) (٢٤٢٩) وقال : حديث حسن غريب صحيح ، وفي كتاب (تفسير القرآن) (٣٣٥٣) وقال: حسن صحيح غريب، والنسائي في (الكبرى) (١١٦٩٣) وقال الشيخ الألباني : (ضعيف الإسناد) كما في (ضعيف سنن الترمذي) .

قال: ((فان أخبارها أن تشهد على كل عبدٍ أو أمةٍ بما عمل على ظهرها، أن تقول: عمل كذا وكذا يوم كذا وكذا، قال: فهذه أخبارها)) واته: پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ئایا دەزانن هەواڵەکەی چییە؟ فەرموویان: خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ باشتر دەزانن، ئەویش فەرمووی: هەواڵەکەی ئەوەیە کە شایەتی دەدا بە سەر هەموو بەندەیەکەوە بە هەر کارێك لە سەر پشتی ئەنجامی دابێت، دەڵێت: لە فلانە ڕۆژ ئەو کارە و ئەو کارەی ئەنجام داوە، فەرمووی: ئەوە هەواڵەکەیەتی.))

ئەمجار تەماشای جورئەت و بوێری بەندە بکە لەو کات و ساتەدا و لە بەر دەستی خوای باڵادەستدا!

لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە دەڵێت: ((كنا عند رسول الله فضحك، فقال:((هل تدرون مم أضحك؟))

قال: قلنا: الله ورسوله أعلم.

قال: ((من مخاطبة العبد ربه، يقول: يا رب، ألم تجرني من الظلم؟ قال: يقول: بلى، قال: فيقول: فاني لا أجيز على نفسي الا شاهداً مني، قال فيقول: كفى بنفسك اليوم عليك شهيداً، وبالكرام الكاتبين شهوداً، قال: فيختم على فيه)) واته: لای پێغەمبەری خواﷺ دانیشتبووین، پێغەمبەری خواﷺ پێکەنی و ئەمجار فەرمووی: ئایا دەزانن من بۆچی پێدەکەنم؟ وتیان: خوا و پێغەمبەرکەی ﷺ باشتر دەزانن، فەرمووی: لە گفتوگۆ کردنی بەندە لە گەڵ پەروەردگاریدا لە ڕۆژی قیامەت، دەڵێت: ئەی پەروەردگار ئایا تۆ پەنات نەدام لە ستەم لێکردن؟ خوای گەورەش دەفەرموێت: بەڵێ ئەویش دەڵێ: کەوابوو من ڕازی نابم کەس شایەتیم لەسەر بدات ئیللا لە خۆم نەبێت، خوای گەورەش دەفەرموێت: تۆ ئەمڕۆ بەستە کەوا تەنها خۆت شایەت بیت بە سەر خۆتەوە و فریشتەکان کە نوسەری کردەوەکانتن شایەت بن لە سەرت، دەڵێت: مۆر دەدرێتە سەر دەمیدا...))

ئەمجار خوای گەورە مۆڵەت دەداتە هەموو پەلەکانی و دێنە گوفتار، دەستەکان دێنە گوفتار و قسە دەکەن، هەروەها دامێن، سك، پێیەکان، هەموو ئەندامەکان شایەتی دەدەن.

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٦٩).

خـوای پـەروەردگار دەفـەرموێت: ﴿ ٱلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰٓ أَفْوَٰهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴾(یـس: ٦٥) واتـە: ئـەمڕۆ (ڕۆژی قیامـەت) مـۆر دەدەیـن بـە سـەردەمیاندا و نـاتوانن بـە زمـان هـیچ قـسەیەك بكـەن دەستەكانیشیان قسەمان لـە گـەڵ ئەكـەن پێیەكانیـشیان شـایەتی دەدەن بـەوەی كردوویانە))

هەروەها دەفەرموێت: ﴿ وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَآءُ ٱللَّهِ إِلَى ٱلنَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا مَا جَآءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَٰرُهُمْ وَجُلُودُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾ وَقَالُوا۟ لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدتُّمْ عَلَيْنَا ۖ قَالُوٓا۟ أَنطَقَنَا ٱللَّهُ ٱلَّذِىٓ أَنطَقَ كُلَّ شَىْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾ ﴾ (فصلت)، واتە: ئەی موحەممەد ﷺ باسی ئەو ڕۆژە بكە بۆ گەلەكەت كە نەیار ودوژمنانی خوا بەرەو ئاگری دۆزەخ كۆ ئەكرێنەوە، بە ریز ڕانەگێردرێن و دەستە دەستە بەرێ دەكرێن بۆ ئاگر، واتە: هەموو پێكەوە ریز دەكرێن و ئەیانبەن بۆ مەحشەر(١٩) هەتا كاتێ دەگەنە لای ئاگرەكە، گوێ و چاو و پێستیان گەواهییان لە دژ ئەدەن لە هەر كارێ كردوویانە.(٢٠) بە گلەییەوە بە پێستیان ئەڵێن: بۆچی بە زیانی ئێمە گەواهیتان دا؟ خۆ ئێمە لە ئێوە بەرگری ئەكەین! ئەڵێن: ئەو خوایەی كە هەموو شتێكی هێناوەتە قسەوگۆ، ئێمەیشی بە قسە هێنا، واتە: بە ئارەزووی خۆمان نەبوو، ئیتر بۆچی گلەییمان لێ ئەكەن؟ هەر ئەویشە بۆ یەكەمجار لە نەبوونەوە ئێوەی بە دی هێنا و هەر بۆ لای ئەویش دەگێردرێنەوە (٢١).

دەڵێت: ((فيختم على فيه، فيقال لأركانه: أنطقي، قال: فتنطق بأعماله، قال: ثم يخلى بينه و بين الكلام، قال: فيقول: بعداً لكن وسحقاً، فعنكن كنت أناضل)) واتـە: مۆر دەدرێتە سەر دەمیـدا و بـە ئەندامـەكانی دەوترێـت: بێنـە قـسەكردن، دەڵێـت: هەموو كردەوەكانی باس دەكات، پاشان بواری پێ دەدرێت قسەی لە گەڵدا بكـات، ئەویش دەڵێت: دووری و تیاچوون بۆ ئێوە، ئەی خۆ من لـە پێنـاوی ئێـوەدا هـەوڵم دەدا)).

لە پاش ئەم هەموو بنەما دادپەروەریانە ئەمجار فەزڵی خوای گەورە پێشکەش بە یەکتاپەرست و ئیمانداران دەکرێت، خوای گەورە هەموو تاوانەکانیان دەگۆڕێت بە چاکە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ حَسَنَٰتٍ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا﴾ (الفرقان:٧٠) واتە: مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوە و بڕوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ دەگۆڕێت بە چاکە، وە هەمیشە خوا گوناه پۆش و میهرەبانە))

لە فەرموودەیەکی زۆر جوان و ناسکدا هاتوە لە (صحيح مسلم)[١] ریوایەت کراوە لە فەرموودەی (ابو ذر)ەوە لە باسی دوایین کەسێك کە دەچێتە بەهەشتەوە، دوایین کەسێك لە دۆزەخ دەردەچێت، لەو فەرموودەیەدا هاتوە کەوا خۆشەویستﷺ دەفەرموێ: ((رجل يؤتى به يوم القيامة. فيقال: اعرضوا عليه صغار ذنوبه وارفعوا عنه كبارها. فتعرض عليه صغار ذنوبه. فيقال: عملت يوم كذا وكذا، كذا وكذا. وعملت يوم كذا وكذا، كذا وكذا. فيقول: نعم. لا يستطيع أن ينكر. وهو مشفق من كبار ذنوبه أن تعرض عليه.)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا کابرایەك دەهێنن و پێی دەگوترێت: تاوانە بچووکەکانی پیشان بدەن و گەورەکانی لەسەر هەڵگرن، ئەمجار هەموو تاوانە بچووکەکانی پیشان دەدرێت و پێی دەگوترێت: فلانە ڕۆژ ئەو کارە و ئەو کارەت ئەنجام داوە و فلانە ڕۆژ ئەو کارە و کارەت ئەنجام داوە، ئەویش دەڵێت: بەڵێ.. ناتوانێ نکۆڵی لێ بکات، لە کاتێکدا ئەو لە تاوانە گەورەکانی خۆی دەترسێت و پیشانی بدرێت))

تەنها ئەو تاوانە بچووکانەی کە بەندەکە هەندێکی لە بیرکردوە و هەندێکی لە بیر ماوە ئێستا هەمووی نوسراوە و مەوجودە، ئەو لەوە دەترسێت تاوانە گەورەکانی نمایش بکرێت و بخرێتە ڕوو، لەو کاتەی ئەو لەو حاڵە ترس و بیمەدایە ((فيقال له: فان لك مكان كل سيئة حسنة))، واتە: پێی دەگوترێت: ئەوا لە جێی

---

١ ـ أخرجه مسلم (١٩٠) .

هەر خراپەیەك خوای گەورە چاکەیەکی بۆداناوی))ئەمجار بەندەکە لێرەدا دەوێرێت و جورئەت دەکات ((فیقول: رب قد عملت أشیاء لا أراها ها هنا)) واتە: دەڵێت: پەروەردگارا.. من چەندەها کارم ئەنجام داوە کەچی لێرەدا هیچ لەوانە نابینم)) دەیەوێ ئەو تاوانانەش بگۆڕدرێت بە چاکە، جارێکی تر یەکتاپەرستان فەزڵیان بەرز دەبێتەوە و چاکەکانیان چەند جاران دەبێتەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَن جَآءَ بِٱلۡحَسَنَةِ فَلَهُۥ عَشۡرُ أَمۡثَالِهَاۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجۡزَىٰٓ إِلَّا مِثۡلَهَا وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ﴾ (الأنعام: ١٦٠) واتە: هەر کەسێك لەم دونیایەدا چاکەیەك بکا، لە ڕۆژی قیامەتدا دە بەرامبەر چاکەی لە گەڵ دەکرێتەوە، هەر کەسێکیش خراپە بکا تەنها بە ئەندازەی ئەو خراپەیە تۆڵە و جەزرەبە ئەدرێ، واتە: زیاد لە تاوانەکەی خۆی تۆڵە نادرێ بە سەریا وەکو دەفەرموێ: بە هیچ شێوەیەکیش ستەم لە هیچ کەسێکیان ناکرێت)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَّثَلُ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمۡوَٰلَهُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنۢبَتَتۡ سَبۡعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنۢبُلَةٖ مِّاْئَةُ حَبَّةٖۗ وَٱللَّهُ يُضَٰعِفُ لِمَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ﴾(البقرة٢٦١)، واتە: نموونەی ئەو کەسانەی کە دارایی خۆیان لە ڕێگەی خوادا ئەبەخشن، هەر وەکو دانە تۆمێك کە حەوت گوڵ دەردەکا و هەر گوڵەی سەد دانەی تێدا بێ کەوابوو تەنها دانە تۆمێك (٧٠٠) دەنکی پێوە دەبێ، واتە: پاداشتی گشت خێر و چاکەیەك بە لای خواوە یەك بەدە، تا حەوت سەدە و هێشتا بۆ هەر کەسیش خوا خۆی بیەوێ چەند بەرامبەر پاداش دەدا چونکە خوا بەخششی یەکجار فراوانە، زۆر بە ئاگا و زانایە (ئەزانێ چەندە هەڵئەگرێ).))

لە (مسند أحمد) دا بە سەنەدێکی (حسن)[1] هاتوە لە فەرموودەی (ابو ذر)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((قال الله تعالى: الحسنة بعشر أمثالها أو أزيد، والسيئة بواحدة أو أغفر، ولو لقيتني بقراب الأرض خطايا ما لم تشرك بي، لقيتك بقرابها مغفرة)) واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: چاکە و حەسنە بە دە ئەوەندە یا

---

١ ـ أخرجه أحمد في (المسند) (١٤٨/٥) والطيالسي في (مسنده) (٤٦٤) وحسّن إسناده الشيخ شعيب لأجل عاصم وهو صحيح لشواهده.

زیاتر دەینوسم و خراپە (سیئە) بە تەنها یەکێك دەینوسم و یان لێی خۆش دەبم، ئەگەر بە ئەندازەی هەموو زەوی بە تاوانەوە پێم بگەی و بە من گەیشتی هاوەڵت بۆ من بڕیار نەدابوو ئەوا بە ئەندازەی هەموو زەوی بە لێ خۆش بوونەوەوە پێت دەگەم)).

لە (صحیح البخاری و مسلم)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: خوای گەورە دەفەرموێت: ((فمن هم بحسنة فلم یعملها کتبها الله عنده حسنة کاملة، وان هم بها فعملها کتبها الله عنده عشر حسنات الی سبع مائة ضعف الی أضعاف کثیرة، و ان هم بسیئة فلم یعملها کتبها الله عنده حسنة کاملة، وان هم بها فعملها کتبها الله سیئة واحدة)) واتە: هەرکەسێك ویستی چاکەیەك ئەنجام بدات و ئەنجامی نەدا ئەوا خوای گەورە بە چاکەیەکی بێ کەم و کوڕی دەینوسی و هەرکەسێك ویستی کارێك ئەنجام بدات و ئەنجامی دا ئەوا خوای گەورە دە ئەوەندەی بۆ دەنوسێ تا حەوت سەد ئەوەندە تا چەندەها جاری زۆر، هەرکەسێك ویستی خراپەیەك ئەنجام بدات و ئەنجامی نەدا ئەوا خوای گەورە بە چاکەیەکی بێ کەم و کوڕی دەینوسێ و هەرکەسێك ویستی خراپەیەك ئەنجام بدا و ئەنجامیدا ئەوا خوای گەورە تەنها یەك خراپەی بۆ دەنوسێ)).

تەماشی فەزڵ و چاکەی خوای گەورە بکە بە سەر بەندەکانییەوە، ئەمە بنەما گشتییەکانی لێپرسینەوە بوو، ئاخۆ یەکەم کۆمەڵێك کە لێپرسینەوەیان لە گەڵدا دەکرێت لە بەر دەستی خوادا کێن؟ یەکەم کۆمەڵ و گروویەك کە حوکمیان بە سەردا دەدرێت لەم ئوممەتە کێن؟ ئایە یەکەم شتێك بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر بکرێت لە بەر دەستی خوادا چییە؟ یەکەم شتێك خوای گەورەر حوکمی لە سەر بدات لە نێوان بەندەکاندا چییە؟ وەڵامی هەموو ئەو پرسیارانە لە بەشی داهاتوودا دەزانین انشاء الله.

داوا لە خوا دەکەم ئێمە و ئێوە داپۆشێت لە دونیا و قیامەتدا، هەموو کار و کردەوە چاکەکانمان لێ وەرگرێت، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

---

١ ــ أخرجه البخاري (٦٤٩١) و مسلم (١٣١) .

یەکەم کۆمەڵێك داوەرییان لە نێواندا دەکرێت

أول من يقضى بينهم يوم القيامة

لە بەشی رابوردوودا بنەماکانی دادپەروەری و فەزڵی خوای گەورەمان زانی، ئەو بنەمایانەی کە خوای گەورە بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر دەکرێت لە رۆژی قیامەت، لە کۆتایی بەشی رابووردوودا پرسیارێکم کرد ئەویش بریتی بوو لە: ئایە یەکەم کۆمەڵ و گرووپەك کێن کە بانگیان لێ دەکرێت بە مەبەستی لێپرسینەوە، بۆ ئەوەی ترس و بیمی ئەو بارودۆخەیان لە سەر سووك بکرێت؟

بۆ وڵامی ئەو پرسیارە دەڵێین: ئەوە ئوممەتی پێغەمبەری نازدارە ﷺ، بەڵێ.. گەورەیی و رەحمەتی خوای گەورە لەو کاتەدا بۆ ئەم ئوممەتە دەردەکەوێت کاتێ ئەم ئوممەتە پێش دەخرێت بە مەبەستی لێپرسینەوە، هەڵوێست و بارودۆخی ئوممەتان لە گۆڕەپانی مەحشەردا و لە رۆژی مەحشەردا بە راستی بارودۆخێکی زۆر سەخت و دژوارە، رۆژ نزیککراوەتەوە بۆ سەر سەری بەندەکان، خەڵکی بە ئەندازەی کردەوەکانیان نوقمی ئارەقە بوون، لەولاشەوە دۆزەخ هاوار دەکات و دەناڵێنێت و تووڕە بوە لە بەر تووڕە بوون و پەستی خوای گەورە، هەموو پێغەمبەران دەڵێن: ((نفسی نفسی)) بە راستی بارودۆخەکە دژوار و ناهەموارە، هیچ کەسێك ناتوانێت.. هەرچەندە خوای گەورە ئەوپەڕی زمان پاراوی پێ بەخشیبێت، ئەوپەڕی شێوازی رەوانبێژی جوانی پێ بەخشیبێت، ئەوپەڕی شیرینی گوفتار و وشەسازی پێ بەخشیبێت، ناتوانێت بە جوانی ترس و بیمی ئەو کات و ساتەی بەر دەستی خوای گەورە بەرجەستە بکات، بەڵێ.. لە سایەی ئەو کات و ساتەدا بانگ لە ئوممەتی(محمدالمصطفی)ﷺ دەکرێت - دایك و باوك و گیانم بە فیدای بێت -.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە، لە فەرموودەی (أبو هریرە) وە

---

١ - أخرجه البخاري (٨٧٦) وانظر (٢٣٨) مسلم (٨٥٥) .

دەفـەرموێت، پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموویـەتی: ((نحـن الآخـرون الـسابقون يـوم القيامة)) واتە: ئێمە دوایین ئوممەتین (لە دونیادا) لە قیامەتیشدا یەکەمین)).

ئەمە چ ڕێز و شەرەفێکە؟ دوایین ئوممەتێك ئوممەتی پێغەمبـەری نـازدارە ﷺ، لە هەمان کاتدا یەکـەم ئوممەتێکـە پـێش دەخرێـت بۆ لێپرسینەوە، بـەڵکو یەکـەم ئوممەتێکە دەچێتە بەهەشتەوە بە فەرمانی پادشای باڵادەست و دلۆڤان.

لە ڕیوایەتەکەی (صحيح مسلم)[1] دا هاتوە: ((نحن الآخرون الأولـون يـوم القيامـة)) واتە: ئێمە دوایین ئوممەتین (لە دونیادا) لە قیامەتیشدا یەکەمین)).

لە ڕیوایەتێکی (ابن ماجه)[2] دا بە سەنەدێکی (صحيح) هاتوە لە فـەرموودەی (ابـن عباس)ەوە کەوا خۆشەویستی خـواﷺ فەرموویـەتی: ((نحـن آخـر الأمـم، وأول مـن يحاسب، يقال: أين الأمة الأمية ونبيها؟ فنحن الآخرون الأولـون)) واتـە: ئێمـە دوایـین ئوممـەتین (لـو دونیـادا) و یەکـەم ئوممـەتین لێپرسینەوەیان لـە گەڵـدا دەکرێـت، دەگوترێـت: لـە کـوێن ئوممەتـە نەخوێندەوارەکـە و پێغەمبەرکـەیان؟ ئێمـە دوایـین ئوممەتین لە دونیادا و یەکەمین ئوممەتین لە قیامەتدا)).

هەروەها لە ڕیوایەتێکی تردا لە (ابـن عبـاس)[3]ەوە دەڵێـت: پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموویەتی: ((فتُفرِّج لنا الأمم عن طريقنا، فنمضي غراً محجلـين مـن آثـار الطهـور، فتقول الأمم: كـادت هـذه الأمـة أن تكـون أنبيـاء كلـها)) واتـە: هـەموو ئوممەتـەکان ڕێگامان بۆ واڵا دەکەن و ئێمەش دەڕۆین لە کاتێکدا هـەموان نێـو چـاوان و هـەردوو پێمان سپییە لە بەر شوێنەواری دەستنوێژ، ئوممەتان دەڵێن: دەڵێی ئـەم ئوممەتـە هەموان پێغەمبەرن!!))

ئەمە ئەو ئوممەتەیە کە پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکانی بە تەنها ناسیوە.

جـا ئوممـەتی (موحەممـەد)ی خۆشەویـست ﷺ، ڕێزدارتـرین ئوممـەت بـوە و ئێـستاش وا بـەڕێزە و هـەرواش بـە ڕێـزداری دەمێنێتـەوە، هـەروەها پایـەدارترین

---

١ ـ صحيح مسلم (٨٥٥/٢٠) .

٢ ـ أخرجه ابن ماجه (٤٢٩٠) وقال البوصيري : (هذا إسناد صحيح , رجاله ثقات) وكذا قال الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢٣٧٤) .

٣ ـ أخرجه أحمد في (مسنده) (٢٨١/١ , ٢٩٥) وأبو يعلى في (مسنده) (٢١٣/٤) (٢٣٢٨) وحسنه لغيره الشيخ شعيب في (تحقيق المسند) .

ئوممەتە لە دونیا و قیامەتدا، لە گەڵ ئەو هەموو لاوازی و سستییەی لەم قۆناغەدا پێیدا تێدەپەڕێت!! ڕۆژگار دەستا ودەستە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَتِلْكَ ٱلْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ ٱلنَّاسِ﴾آل عمران: ١٤٠، واتە: ئێمە ئەوڕۆژگارەی سەرکەوتن و تێکشکانە، لە نێو مەردمدا دەستاو دەستی پێ دەکەین ڕۆژێ بۆ ئێوەیە و ڕۆژێکیش بۆ ئەوان)).

جا ئەگەر ئەم ئوممەتە ئێستا بە قۆناغێکی لاوازیدا تێدەپەڕێت، ئەوا چەندەها سەردەم بوە ئەم ئوممەتە خاوەن هێز و دەسەلات بوە و بە قۆناغی پڕ سەروەریدا تێپەڕیوە[1].

---

١ ـ من بە هەموو باوەڕێکەوە دەڵێم: کەوا قۆناغی داهاتوو بۆ ئوممەتی موحەممەدە ﷺ ئەوەش باش بزانە کە تاریکترین کاتی شەو ئەو کاتەیە کە روناکی گزنگی بە دواوەیە دڵنیابە کە گزنگ و سپیدەی دینی خوا بەڕێوەیە بە پشتیوانی خوای گەورە و بە بەڵێنی خۆی، هەروەها بە بەڵێنی پێغەمبەری راستگۆﷺ کە هەرگیز لە خۆوە قسەناکات، ئوممەتی موحەممەد ﷺباشترین و بەڕێزترین ئوممەتە ، هەموو ئوممەتێك لە سەر رووی زەویدا شانازی بە خۆی و مێژوویەوە دەکات بەڵکو گۆرانی بە باڵای ناودارەکانیانەوە دەڵێن، بەڵکو گۆرانی بە مێژووی خۆیانەوە دەڵێن، رەنگە مێژووەکەشی زۆر رەش و پڕ شەرمەزاری بێت، بۆیە شایستە ترین ئوممەتی سەر رووی زەوی کە شایانی پێشەنگی و شانازی و فەخر بێت ئەوە ئوممەتی پێغەمبەری نازدارە ﷺ بە شایەتی خوای پەروەردگار، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ﴾آل عمران: ١١٠، ئەگەر دەتەوێت برا شیرینەکەم رێز و پلەو پایەی ئەم ئوممەتە بزانیت ئەوا تەماشایەکی هەموو ئوممەتەکانی سەر زەوی بکە بە بێ جیاوازی لە رۆژهەلات یان لە رۆژئاوا یان لە هەر پارچەیەکی سەر رووی زەوی ، سوێند بە خوا هیچ ئوممەتێك نادۆزیتەوە کە ئەو مەبەستە بهێننە دی کە خوای گەورە زەوی و ئاسمانەکانی لەو پێناوەدا دروستکردوە، بەهەشت و دۆزەخی دروستکردوە، لە پێناویدا کتێبی دابەزاندوە و پێغەمبەرانی رەوانە کردوە، هیچ ئوممەتێك نادۆزیتەوە کە یەکتاپەرستی خوا جێبەجێ بکەن تەنها ئوممەتی پێغەمبەری خواﷺ نەبێت، خوای گەورە دەفەرموێت : ((أفمن كان مؤمناً كمن كان فاسقاً لا يستوُن)) هەندێ خەلکی هەن دەڵێن: واز لەو قسە بێ نرخانە بهێنە. بۆیە باش بزانە کە هەر شارستانییەتێکی ماددی بە بێ دین و ڕەوشت و زانست و پێشکەوتن هیچ بایەخێکی نییە.

دەڵێم: من هەرگیز لە نرخ و بەهای زانست کەم ناکەمەوە، چونکە من دەروێش نیم لە خۆمەوە قسە بکەم و نەزانم چی دەڵێم ، نەخێر، چونکە ئوممەتەکەی ئێمە ئوممەتی زانستە و یەکەم ئایەتێك بۆ سەر دڵی پێغەمبەری خواﷺ دابەزی بانگەوازی بۆ زانست دەکرد ((اقرأ)).

دەڵێم: شارستانییەت دوو کۆڵەکەی هەیە : کۆڵەکەیەکی ماددی و کۆڵەکەیەکی ئیمانی و رەوشت ، هەر شارستانییەتێك بە بێ ئەو کۆڵەکەیە هیچ نرخ و بەها و رێزێکی نییە، ئایا نرخی ئەو هەموو چەکە چییە کە ئێستا مرۆڤایەتی لە ناو دەبات؟ ئایا ئەو پێشکەوتنە چی بایەخێکی هەیە کە لە نێوان شەو و رۆژێکدا مرۆڤایەتی لە ناو دەبات؟ ئایا نرخ و بەهای شارستانییەت چییە بە بێ رۆح، بە بێ ویژدان بە بێ ئیمان، بە بێ یەکتاپەرستی، بە بێ رەوشت، بە بێ ناسینی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ و هەموو براکانی لە پێغەمبەران ؟ ئایا

جارێکی تر لەگەڵ مندا بگەڕێوە بۆ لای ئەو ئوممەتە پیرۆزە کە پلەو پایەی ئەو کاتە دەردەکەوێت کاتێك بانگی لێ دەکرێت بۆ ئەوەی شایەتی بە سەر هەموو ئوممەتانەوە بدات، لە گەڵ ئەوەشدا ئێمە تەنها یەك ئوممەت لەو ئوممەتانەمان نەدیوە و پێیان نەگەیشتووین، بەڵام ((ذلكَ فَضلُ اللهِ يؤتيه مَن يَشاءُ)) الجمعة: ٤)) واتە: ئەوە شەرەف و فەزڵ و بەهرەی خوایە، ویستی لە هەر کەسێك بێ، پێی دەبەخشێت)).

پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: ئایە چۆن شایەتی دەدەین بە سەر ئوممەتاندا و لە کاتێکدا ئێمە بەوان نەگەیشتووین و ئەوانمان نەبینیوە؟

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەڵێین: بەسە بۆ تۆ کە باوەڕی بتەوت هێناوە بەوەی کە پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ باسی کردوە، ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات، چونکە کەسی ئیماندار باوەڕی تەواوی هەیە بە هەموو وشە پیرۆزەکانی پێغەمبەرﷺ لەوەی زیاتر کە بە چاوەکانی خۆی دەیبینێ و بە گوێیەکانی دەیبیسێ، بە ڕاستی ئەوە ئیمانداری تەواوە بە خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ.

نرخ و بەهای ئەوشارستانییەتە چییە؟ شارستانییەتی ڕاستەقینە شارستانییەتە لە ڕەوشتدا، لە دانپێنان بە پەروەردگارەکەی، لەباوەڕهێنان بە پەروەردگارەکەی، لەدانپێنان بە هەموو پێغەمبەرانی، ئەوانەی کە ئاشتی و سەلامەتیان پێشکەشی مرۆڤایەتی کردوە، ئەمان و ئاسایش، ڕەوشت و بەهای جوان، نەك خوێن ڕشتن و پارچە پارچە کردنی لاشەکان و ڕوخانی خانوو و نەهێشتنی کێڵگە و کارگە و قوتابخانە، ئوممەتی موحەممەدﷺ ڕێزدارترین ئوممەتە و هەروا بە بەرێزی دەمێنێتەوە تا قیامەت، بۆیە سەرت بەرز بکەرەوە بۆ ئەوەی ململانێ لە گەڵ ئەستێرەی جەوزادا بکات، هەستە بە هەموو باوەر و قەناعەتێکەوە، هەموو جیهان بهێنە جۆش و خرۆش و با لێدانی دڵت ببیسن کە بڕیاری یەکتاپەرستی خوای داوە، هەستە هەموو جیهان بهێنە ژێر عابا بۆن خۆشەکەی پێغەمبەرەوەﷺ.

ومما زادني فخراً وتيهـــا — وكدت بأخمصي أطأ الثريا

دخولي تحت قولك يا عبادي — وأن صيرت أحمد لي نبيا

کێ وەك تۆیە ئەی برای یەکتاپەرست؟ سەرت بەرزبکەوە و شانازی بە ئیمانەکەتەوە بکە بە یەکتاپەرستییەکەتەوە، بە دینەکەتەوە، بە شوێنکەوتنی پێغەمبەرکەتەوەﷺ، ئەمجار ئەو فەخر و شانازییە لە گۆڕەپانی کارکردندا جێ بەجێی بکە دوور لە تیور و قسەی زل، بە ڕەوشتت شایەتی بەو شوێنکەوتن و خۆدانەپاڵ ئەم دینە بدە، بە داهێنانت، بە بەخشینت، بە بەرهەمت، بە کارکردنت لە هەموو بوارەکانی ژیانەوە.

ئەی خودایە! ئەم ئوممەتە لە هەموو بەڵا و خراپەیەك بپارێزە، خودایە! ڕەحم بە ئوممەتی موحەممەدﷺ بکە و هەموو خەفەت و کێشە و نارەحەتی و ناخۆشییەکی لە سەر لابە ئەی خوای گەورە و میهرەبان.

لە (صحیح البخاری)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو سعید الخدری) یەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((یدعی نوح یوم القیامة فیقول: لبیك وسعدیك یا رب، فیقول: هل بلغت؟ ـ وهو أعلم جل جلاله ـ فیقول: نعم، فیقال لأمته: هل بلغکم؟ فیقولون: ما أتانا من نذیر، فیقول: من یشهد لك؟ فیقول: محمدو أمته، فتشهدون أنه قد بلغ)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا بانگ لە (نووح) دەکرێت، ئەویش دەڵێت: گوێڕایەڵم و لە خزمەتتام ئەی پەروەردگارا..ئەویش دەڵێت: ئایا دینەکەت گەیاند؟ ـ لە کاتێکدا خوای گەورە خۆی باشتر دەزانێت ـ ئەویش دەڵێت: بەڵێ، ئەمجار بە ئوممەتەکەی دەڵێن: ئایا دینەکەی پێ گەیاندن؟ ئەوانش دەڵێن: هیچ ترسێنەرێکان پێ نەگەیشتوە ((سوێند بە خوا هەرگیز نەمانبینوە و نەماننناسیوە ئەمجار خوای گەورە بە نووح دەڵێت)): کێ شایەتیت بۆ دەدا؟ ئەویش دەڵێت: موحەممەد وﷺ ئوممەتەکەی، ئێوەش شایەتی بۆ دەدەن کەوا دینەکەی گەیاندوە)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (سنن ابن ماجه)دا هاتوە بە سەنەدێکی (صحیح)[2] لە (أبو سعید) ەوە دەفەرموێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((یجیء النبي ومعه الرجل، ویجیء النبي ومعه الرجلان، ویجیء النبي ومعه الثلاثة،وأکثر من ذلك، وأقل، فیقال له: هل بلغت قومك،فیقول: نعم، فیدعی قومه، فیقال: هل بلغکم، فیقولون: لا، فیقال: من یشهد لك، فیقول: محمدو أمته، فتدعی أمة محمد، فیقال: هل بلغ هذا؟ فیقولون: نعم. فیقول: وما علمکم بذلك فیقولون: أخبرنا نبینا بذلك، أن الرسل قد بلغوا فصدقناه. قال: فذلکم قوله تعالی: ﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَٰكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُوا۟ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ وَيَكُونَ ٱلرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ﴾ (البقرة: ١٤٣) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا پێغەمبەر دەهێنن تەنها یەك پیاوی لە گەڵدایە، پێغەمبەر هەیە دوو پیاوی لە گەڵدایە، پێغەمبەر دەهێنن سێ کەسی لە گەڵدایە، لەوە زیاتر و لەوە کەمتر، پێی دەگوترێت: ئایا بانگەوازەکەت گەیاندە قەومەکەت؟ ئەویش دەڵێ: بەڵێ،

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٤٨٧) و (٣٣٣٩) .

٢ ـ أخرجه ابن ماجه (٤٢٨٤) وصححه الشیخ الألباني في (صحیح سنن ابن ماجه) .

ئـەمجار بـانگی قەومەکـەی دەکـەن و پێیـان دەگوترێـت: ئایـا بانگەوازەکـەی پـێ گەیاندن؟ ئەوانیش دەڵێن: نەخێر، ئەمجار بە پێغەمبەرەکە دەگوترێت: کێ شایەتی تۆیە کە دینەکەت گەیاندوە؟ ئەویش دەڵێـت: موحەممـەد و ئوممەتەکـەی، ئـەمجار بـانگی ئوممـەتی موحەممـەد دەکرێـت و پێیـان دەگوترێـت: ئایـا ئـەم پێغەمبـەرە دینەکـەی خـوای گەیانـد؟ ئـەوانیش دەڵـێن: بـەڵێ، دەڵێـت: ئێـوە چـۆن دەزانـن؟ ئەوانیش دەڵێن: پێغەمبەرەکەمان ﷺ باسی بۆ کردووین و پێـی ڕاگەیانـدوین، کـەوا هەموو پێغەمبەران دینەکەی خوایان گەیاند و ئێمـەش باوەڕمـان پـێ کـرد، ئـەمجار فەرمووی: ئەوە مانای ئەو ئایەتەیە کە دەفەرموێت: ﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَٰكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُوا۟ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ وَيَكُونَ ٱلرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ﴾ البقـرة(١٤٣)) واتــە: هەرچۆنێ بۆ ئایینی پیرۆزی ئیسلام ڕێنماییمان کردن، هەر ئاواش لە تەواوی ئیش و کاردا کردومانن بە ئوممەت و گـەلێکی میانـەڕەو واتـە: ئێـوە ئـەی موسـڵمانان! نـە وەکو گاورەکان (نصاری) زێدە ڕەون و نەوەکو جوولەکەش کەمتەرخەمن، کەوابوو ئێوە ئوممەتێکی خێرخواز و هەڵبژێردراون، تا لەسەر ئەو خەڵکە ببنـە شـایەت کـە: بــەڵێ.. پەیامبــەرﷺ پەیامەکــەی خــوای گــەورەی بەراسـت و ڕەوان گەیانــد و پەیامبەریشﷺ بەسەر گشتانەوە چاودێر و شایەت بێت ئـاخۆ کـێ دوای کـەوتوە و کێیش سەرپێچی لێ کرد، لـە ڕۆژی قیامەتیـشدا لەولاشـەوە هـەم پێغەمبـەر و هـەم ئوممەتەکـەی ببنـە شـایەت بـۆ پێغەمبــەران کـە بەرنامەکـەی خوایـان گەیانـد بـە ئوممەتەکەیان)).

هــەروەها خــوای گــەورە دەفــەرموێت: ﴿ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍۭ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ شَهِيدًا ﴾ (النساء: ٤١) واتـە: ئـەبێ حـاڵی بێبـاوەڕان ئـەو ڕۆژە چۆن بێ کە ئێمە لە هـەر گـەلێك شـایەتێك دێـنین شـایەتییان لـە سـەر بـدات، تۆش دەکەینە شایەت ئەی پێغەمبەرﷺ لە سەر هەموو ئەوانە)).

برای بەڕێزم.. بۆ ئەوەی ڕێز و پلە و پایەی خۆت و ئوممەتە پیرۆزەکەت بزانی.

ئیمامی (موسلیم) لـە (صـحیح)[١]ەکەیـدا ڕیوایـەتی کـردوە لـە فـەرموودەی (أبـو

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٤٩) .

هریره)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ هاتە سەر گۆڕستان - واتە: چوو بۆ لای بەقیع - فەرمووی: ((السلام عليكم دار قوم مؤمنين. وإنا، إن شاء الله بكم لاحقون. وددت أنا قد رأينا إخواننا" قال الصحابة: أولسنا إخوانك يا رسول الله؟ قال "أنتم أصحابي. وإخواننا الذين لم يأتوا بعد". فقالوا: كيف تعرف من لم يأت بعد من أمتك يا رسول الله؟ فقال "أرأيت لو أن رجلا له خيل غر محجلة. بين ظهري خيل دهم بهم. ألا يعرف خيله؟" قالوا: بلى. يا رسول الله! قال "فإنهم يأتون غرا محجلين من الوضوء)).

واتە: سڵاوتان لێ بێت ئەیماڵی قەومی ئیمانداران، ئێمەش ئەگەر خوا بیەوێت شوێنتان دەکەوین پێتان دەگەین، حەزم دەکرد براکانم بدیبایە)) وتیان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئەی ئێمە برای تۆ نین؟ فەرمووی: بەڵکو ئێوە هاوەڵی منن، براکانم ئەوانەن کە هێشتا نەهاتوون)) وتیان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ چۆن کەسانێك دەناسیتەوە لە ئوممەتت کە هێشتا نەهاتوون)) فەرمووی: ئەگەر پیاوێك ئەسپێکی کوێتی (ناو چاو و دەست و پێ سپی) هەبێت لە ناو کۆمەڵێك ئەسپی ڕەشی تۆخدا بێت، ئایا ئەسپەکەی خۆی ناناسێتەوە؟ وتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: دە ئەوانیش ڕۆژی قیامەت بە ناوچاوی جوان و دەست و پێی سپییەوە، بە هۆی دەستنوێژەوە دێن))

ئای ئەوە چ شەرەفێکە!! ئەوە چ ڕێز و پلە و پایەیەکە!!

مانای (الغرە): ئەو تووك و پۆپە سپییە جوانەیە کە دەکەوێتە ناوچەوانی ئەسپەوە، هەروەها مانای (التحجيل) ئەو تووکە سپییە جوانەیە کە دەکەوێت سەر پێی ئەسپەوە لە خوارەوە، پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((أرأيت لو أن رجلا له خيل غر محجلة. بين ظهري خيل دهم بهم. ألا يعرف خيله؟"

قالوا: بلى. يا رسول الله! قال "فإنهم يأتون غرا محجلين من الوضوء.))

واتە: بە هۆی شوێنەواری دەستنوێژەوە! بۆیە پارێزگاری لە دەستنوێژ بکە، هەردەم با دەست بە دەستنوێژ بیت، هەر کاتێك لە ماڵ دەرچوویت با دەستنوێژت هەبێت، لە (مسند أحمد)و (سنن ابن ماجە و الدارمي)و (مستدرك الحاكم) و جگە

لەوان[1] هاتوە لە (ثوبـان)ەوە کـەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((... ولا یحـافظ علی الوضوء الا مؤمن))، واتە:... وە هـیچ کەسێك پارێزگاری لـە دەستنوێژەکەی ناکات ئیللا کەسی ئیماندار نەبێت))

هەر کە دەستنوێژەکەت لە دەستدا ئـەوا پەلـە بکـە ــ بە پێی توانـا ــ نـوێی بکەرەوە هەردەم با دەست بە دەستنوێژ بیت، کاتێ دەڕۆیت بۆ سەر کارەکەت، لـە ناو ئۆتۆمبیلدای، لە ماڵیت، لە هەر کوێیەك هەی.

جـا دەسـتنوێژ روناکییـەکی تایبـەتی خـۆی هەیـە، بەڵگـەی ئیمـان و بـاوەڕی بەندەکانـە، ئێـستا و لـەم سـەردەمەدا چـەند لێکۆڵینەوەیـەکی زانـستی تـازە بـۆی دەرکەوتوە کە ئەو کەسەی دەستنوێژی هەیە خەرمانەیـەك لـە روناکییـەکی هەسـت پێکـراوی راسـتی دەوری داوە،جـا دەسـتنوێژ روناکییـەکی لـە نـاو چـەواندا هەیـە، هەروەها لە هەموو ئەندامەکاندا، ئەمەش ڕێز و پلەپایەیەکـە لـەم ئوممەتـە گـیراوە، ئـەم ئوممەتـە یەکـەم ئوممەتـە بـانگی لـێ دەکرێـت بـە مەبەسـتی لێپرسـینەوە و حیساب.

پرسیارێکی تر لێرەدا هەیە ئەویش ئەوەیە: ئایە یەکەم کۆمـەڵ و گـروو کـێن کـە داوەری دەکرێن لەم ئوممەتەدا؟ ئەم پرسیارەش زۆر ترسناکە، هەموو ئەم ئوممەتە پێـشکەوتوون بـۆ بـەر دەسـتی پادشـاکان و دەسـەڵاتداری زەوی و ئاسمانەکان، لە بەر چاوی هەموو ئوممەتەکانی تر، ئـاخۆ کـێ یەکـەم کـەس بـانگی لێدەکرێت لەم ئوممەتەدا بۆ لێپرسینەوە؟

ئەوانـە ئـەو کەسـانەن نـین کـە تاوانـە گـەورەکانیان ئـەنجام داوە! هـەروەها ئەوانەش نین کە تاوانـە بـچوکەکانیان ئـەنجام داوە! ڕەنگـە بـاوەڕ نەکـەیت ئەگـەر بڵێم: ئەوانە شەهیدان و زانایان و قورئان خوێنان و چاکەکاران و بەخشندەکانن.

بەڵگەش لە سـەر ئـەم قـسانە ئـەو فەرموودەیـە کـە ئیمـامی (مـسلم)[2] ریوایـەتی

---

١ ــ أخرجـه ابـن ماجـه (٢٧٧) وأحمـد (٢٧٦/٥ , ٢٨٢) والـدارمي (٦٥٥) والحاكم (٤٤٧ , ٤٤٨ , ٤٤٩) والطيالسي (٩٩٦) والبيهقي في (السنن الكبرى) (٨٢/١ , ٤٥٧) و (الشعب) (٢٧١٣ , ٢٨٠٢) , وصححه الألباني في (الإرواء) (٤١٢) و(صحيح الجامع) (٩٥٢) .

٢ ــ أخرجه مسلم (١٩٠٥) .

كردوه لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە كەوا خۆشەويستی خواﷺ فەرموويەتی: ((إن أول الناس يقضى يوم القيامة عليه رجل استشهد فأتى به فعرفه نعمه فعرفها، قال: فما عملت فيها؟ قال: قاتلت فيك حتى استشهدت، قال: كذبت ولكنك قاتلت لأن يقال: جريء، فقد قيل ثم أمر به فسحب على وجهه حتى ألقي في النار))

بەڵێ.. شەهيد!! لە گۆڕەپانی جەنگدا پێكراوە و كوژراوە!! دەخرێتە ئاگرەوە!! بۆ؟؟ خوای گەورە پێی دەڵێت: درۆت كرد.. درۆت كرد... تۆ هەرگيز لە پێناوی خوادا نەجەنگاوی، خوێنی خۆت پێشكەشی خوای گەورە نەكردوە، نەخێر.. بەڵكو لە پێناوی سەركردايەتی و رابەری و سالاری و پێشەوايەتی و پێشەنگی و نەتەوايەتی و دەمارگيری گەنيو، شەهيدبوونی تۆ بۆ خوا نەبوە، ئەوەش بزانن ئەگەر هەريەكێك لە ئێمە بتوانێت هەموو خەڵكی بخەڵەتێنێت ئەوا ناتوانێت خوای خەڵكی بخەڵەتێنێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَمَا يَخۡدَعُونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمۡ وَمَا يَشۡعُرُونَ﴾ البقرة: ٩، واتە: ئەوانە بە نيازی خۆيان دەيانەوێ فێڵ و تەڵەكە لە گەڵ خوادا و ئەو كەسانەدا بكەن كە بڕوايان هێناوە بەلام لە راستيدا تەنها لە گەڵ خۆيان فێڵ و فەرەج ئەكەن و زيانەكەشی هەر بۆ خۆيان ئەگەڕێتەوە و تەنها خۆيان دەخەڵەتێنن لە حاڵێكدا هەستيش بەو راستيە ناكەن!)).

خوای بەرز و بەدەسەلات دەفەرموێت: درۆت كرد، بەڵكو خۆت بە كوشتدا بۆ ئەوەی بڵێن: كەسێك زيرك بوو، تۆ ئەوەت دەويست و ئەوەشت بە دەستهێنا، ئيتر بۆ داوای پاداشت دەكەيت؟

بەلام كەسی دووەم:

((ورجل تعلم العلم وعلمه وقرأ القرآن فأتى به فعرفه نعمه فعرفها قال: فما عملت فيها؟ قال: تعلمت العلم وعلمته، وقرأت فيك القرآن، قال: كذبت، ولكنك تعلمت العلم ليقال: عالم وقرأت القرآن ليقال: هو قارئ فقد قيل ثم أمر به فحسب على وجهه حتى ألقي في النار)).

زانایەك بە ڕوویدا بە ناو ئاگردا ڕادەکێشرێت؟ بەڵێ.. زانایەك هەموو جیهانی پڕ کردوە لە قسە و زانیاری و هاوار و ژاوەژاو! بەڵام لە پێناوی خوادا نەبوو!! ئەی خودایە.. بەش و پشکمان لە دینەکەماندا تەنها قسە و گوفتار نەبێت، هەروەها نیەت و کردەوەکانمان پاك بکەرەوە.

بە ڕاستی فیتنەیەکی زۆر ترسناکە، زانایەك بە ڕوویدا بە ناو ئاگردا ڕابکێشرێت چونکە ئەو ئیخلاصی نەبوە بۆ خوای بە بەزەیی و میهرەبان، حەزی لە ناوبانگ دەکرد! ئەو دەیویست تەنها پێی بڵێن، زانا، پێی بڵێن: بە ڕاستی کابرایەکی قسەزانە!

بەڵام کەسی سێیەم:

((ورجل وسع الله عليه وأعطاه من أصناف المال كله فأتي به فعرفه نعمه فعرفها، قال: فما عملت فيها؟ قال:ما تركت من سبيل تحب أن ينفق فيها إلا أنفقت فيها لك، قال: كذبت ولكن فعلت ليقال: إنه جواد فقد قيل ثم أمر به فسحب على وجهه فألقي في النار)).

ئەوانە ڕیاکارانن، یەکەم کەسێك دەبن خوای گەورە حوکمی خۆی بە سەریاندا دەدات لە ڕۆژی قیامەتدا لە ئوممەتی پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ، ئەوانە لە کار و کردەوەکانیاندا ڕازی بوونی خەڵکیان ویستوە، ناوبانگیان ویستوە، ویستوویانە خەڵکی سوپاسیان بکات و پلەوپایەیان پێ بدرێت، ئەوانە ڕازی بوونی خوایان نەویستوە.

جا(ريا): هەروەکو زمانناسان وەکو (فيروز آبادي) و (ابن منظور) لە (لسان العرب)[1] دا و جگە لەوان دەڵێن: (الرياء) لە وشەی (الرؤيا)وە وەرگیراوە(راءى مراءاةً ورياءاً وراءاً) واتە: بە شێوەیەکی جیاواز لە ناخ و دەروونی خۆی بۆ خەڵکی دەردەبڕێت))، خۆی بە کەسێکی دڵنەرم دەردەخات کەچی ئەو پەڕی دڵڕەقە، خۆی بە ڕاستگۆ دەردەخات کەچی گەورەترین درۆزنە.. خۆی بە لە خواترس

---

١ ـ انظر : لسان العرب (٨٨/٥) مادة رأي , و (المصباح المنير) (٢٤٧/١) و (تاج العروس) (٨٣٩٤) و (القاموس المحيط) (١٦٥٨) .

دەردەخات کەچی زۆر بوێرە بەرانبەر بە سنوورەکانی خوای گەورە!! ئەگەر ئەو ریایە لە بنەماکانی دیندا بوو، واتە: خۆی بە موسڵمان دەربخات و کەچی لە ناخەوە کوفر بشارێتەوە ئەوا پێی دەڵێن (النفاق الأکبر) واتە: دووڕوویی گەورە، ئەوەش دووڕوویی لە بیروباوەڕدایە،خاوەنەکەشی لە ئیسلام دەردەچێت بە کۆڕای زانایان.

خوای گەورە دەفەرموێت:﴿ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُعْجِبُكَ قَوْلُهُۥ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَيُشْهِدُ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا فِى قَلْبِهِۦ وَهُوَ أَلَدُّ ٱلْخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾ وَإِذَا تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِى ٱلْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ ٱلْحَرْثَ وَٱلنَّسْلَ ۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلْفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُ ٱتَّقِ ٱللَّهَ أَخَذَتْهُ ٱلْعِزَّةُ بِٱلْإِثْمِ ۚ فَحَسْبُهُۥ جَهَنَّمُ ۚ وَلَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴾ البقرة: ٢٠٦، واتە: مرۆڤی وا هەیە سەبارەت بە ژیانی ئەم دونیایە بە قسەو گوفتاری سەرسامت دەکا و دەربارەی ئەوەش کە لە دڵیایە خوا دەگرێ بە شایەت کە هەرچی دەڵێ ڕاستە کەچی لە دژایەتی کردندا زۆر بێ ویژدان و سەرسەختە (٢٠٤) هەرکە پشتی لێ هەڵکردی و دوورکەوتەوە دەست دەکات بە کاری بەد فەڕی لەم سەرزەوییەدا بۆ ئەوەی خراپەی تێدا بکا و مەزار و کشت و کێڵگە و تۆرەمە لە ناو ببا، هەرگیز خوا لە بەد فەڕی خۆشی نایە (٢٠٥) هەر کە پێی بگوترێ: دەبێ لە خوا ترست هەبێ، ئەوسا دەمارزلی، زیاتر بەرەو تاوان و گوناهـ دەیبات، جەهەنمی بۆ بەس دەبێت دیارە ئەو جێیەکی زۆر خراپە!(٢٠٦)

خوای گەورە دەربارەی ئەوان دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ فِى ٱلدَّرْكِ ٱلْأَسْفَلِ مِنَ ٱلنَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴾ (النساء: ١٤٥) واتە: دیارە کە دووڕووەکان لە چینی هەرە خواری ئاگری دۆزەخدان)).

هەروەها خوای گەورە دەربارەی ئەوان دەفەرموێت: ﴿إِذَا جَآءَكَ ٱلْمُنَٰفِقُونَ قَالُوا۟ نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُۥ وَٱللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ لَكَٰذِبُونَ ﴾ المنافقون:١، واتە: کاتێ دووڕووەکان هاتن بۆ لات ئەی پێغەمبەرﷺ ئەڵێن: شایەتی ئەدەین کە بە ڕاستی تۆ پەیامبەری خوایت، لە حاڵێکدا خوا خۆی ئەزانێ

کە تۆ پەیامبەری ئەویت وە خوا گەواهی ئەدات کە ئەو دووڕووانە درۆ دەکەن کە ئەڵێن تۆ پەیامبەری خوایت)).

بەڵام دووڕوی لە کردەوەکاندا، پێنج بنەمای هەیە بە کۆی هەردوو ریوایەتەکەی (أبو هريره) و (عبدالله ی کوڕی عمرو)، هەردوو فەرموودەکە لە (صحيح البخاری و مسلم)دا ریوایەت کراوە:

فەرموودەی یەکەم لە هەردوو کتێبی (الصحيح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبوهريره)وە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((آية المنافق ثلاث: اذا حدث كذب، واذا وعد أخلف، واذا أوتمن خان)) واتە: نیشانەکانی دووڕوو سێ دانەن: ئەگەر قسەی کرد درۆ دەکات و ئەگەر بەڵێنی دا ئەوا نایباتە سەر و ئەگەر سپاردەیەکی پێ سپێردرا ئەوا خیانەتی لێ دەکات)).

جا ئەم کابرای دووڕووە کەوتووەتە ناو دووڕووی کردەوەوە.

ریوایەتی دووەم لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کە لە هەردوو کتێبی (الصحيح)[2]دا هاتوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((أربع من كن فيه كان منافقا خالصا، ومن كانت فيه خصلة منهن كانت فيه خصلة من النفاق حتى يدعها، إذا اؤتمن خان، وإذا حدث كذب و إذا عاهد غدر و إذا خاصم فجر)) واتە: چوار ئاکار و رەوشت هەن هەرکەسێ تێیدا بوو ئەوا دووڕوویەکی روونە. وە ئەگەر هەرکەسێك ئاکارێکی تێدا بوو ئەوا ئاکارێکی لە دووڕووی تێدایە تاکو وازی لێ دەهێنێ: ئەگەر سپاردەیەکی پێ سپێردرا ئەوا خیانەتی لێ دەکات و ئەگەر قسەیەکی کرد درۆ دەکات و ئەگەر پەیمانێکی دا ئەوا غەدر دەکات و ئەگەر دوژمنایەتی و نەیارێتی کەسێکی کرد ئەوا لە راستی لا دەدا))

ئەمە کەسی دووڕوە، ئەگەر ئەو رەوشتانەی تیادا کۆببێتەوە ئەوا دووڕوویەکی تەواوە، ئەگەر یەك ئاکار لەو ئاکارانەی تێدا بوو ئەوا یەك لە ئاکارەکانی دووڕووی تێدایە.

١ ـ أخرجه البخاري (٣٣) و مسلم (٥٩) .
٢ ـ أخرجه البخاري (٣٤) و مسلم (٥٨) .

جا ریا - خوا من و ئێوەی لێ بپارێزێ - کردەوەکان پووچەڵ دەکاتەوە، ئەوەش پێی دەڵێن (الشرك الخفی) واتە شیرکی شاراوە، خوای گەورەش هیچ کردارێك وەرناگرێت تەنها ئەوانە نەبێت کە تەنها لە پێناوی رازی بوونی ئەودا ئەنجام دراوە و لە گەڵ سوننەتەکانی پێغەمبەری ئازیزدا ﷺ بگونجێ، رەنگە تۆ کەسێك بیت شوێنکەوتەی خۆشەویست بیت ﷺ و کردەوەکانت بە پێی سوننەتەکانی پێغەمبەربێتﷺ بەڵام لە بەر رازی بوونی خوا ئەنجامت نەداوە بۆیە ئەو کردەوەیە نەویستراوە و وەرناگیرێت، لە لایەکی ترەوە رەنگە کردەوەکانت تەنها لە بەر رازی بوونی خوا بێت بەڵام بە پێی سوننەتەکانی پێغەمبەرﷺ نەبێت ئەم کردارەش وەرناگیرێت و نەویستراوە، بۆیە دەبێت هەموو کردارێك دوو مەرجی تێدا بێت کە ئەوانیش بریتین لە (الاخلاص و الاتباع) واتە: دڵسۆزی و شوێنکەوتن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَمَن كَانَ يَرْجُوا۟ لِقَآءَ رَبِّهِۦ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَٰلِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ أَحَدًۢا﴾ (الكهف: ١١٠) واتە: ئینجا هەر کەسێك لە ئێوە ئومێدی بە گەیشتنی دیداری پەروەردگاری خۆی هەبێ لە دوارۆژدا با کاری چاك و کردەوەی دروست ئەنجام بدات و لە پەرستنی پەروەردگاری خۆیدا هیچ کەسێك نەکاتە هاوتا و هاوبەشی و ریایی نەکات چونکە خوا تەنها دڵسۆزی و ئیخلاس وەرئەگرێ نە ریا و رووپایی و شیرك و هاوبەشدانان)).

جا کردەوەی باش ئەو کردارەیە، کە تەنها لە پێناوی خوادایە و لە سەر رێنمۆیی پێغەمبەری خوایەﷺ.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَآ أُمِرُوٓا۟ إِلَّا لِيَعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ ۚ وَذَٰلِكَ دِينُ ٱلْقَيِّمَةِ﴾ البینة: ٥، واتە: لە هەمان کاتا لە (تەورات و ئینجیل)دا فەرمانیان پێ نەدرابوو بەوە نەبێ کە بە تەواوی هەمووان خوا بپەرستن و سەر بۆ ئەو دانەوێنن و ئاینی خالیس هەر بۆ ئەو دابنێن و لە هەموو ئاینێکی هیچ و پوچ لابدەن و بە تێر و تەسەل نوێژەکانیان بکەن لە ماڵ و سامانیان زەکات بدەن بەو شێوەیەی بۆیان روون کراوەتەوە و هەر ئەو

خواپەرستی یەکلا بوونەوەیە و نوێژ و زەکات دانەیە ئایینی پایەدار و راستە ئاوا فەرمانیان پێ کرابوو کەچی ئەوان جیابوونەوە و بوونە چەند دەستەیەك)).

ڕەنگە کردارێك بچووك بێت لای خەڵکی بەڵام لای خوای گەورە زۆر گەورە و گران بێت چونکە خاوەنەکەی لە کاتی ئەنجامدانیدا تەنها مەبەستی خوا بوە.

لە فەرموودەیەکی قودسیدا هاتوە کە ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (أبو هریرە) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((قال الله تبارك و تعالى: أنا أغنى الشركاء عن الشرك، من عمل عملاً أشرك فيه معي غيري، تركته و شركه)) واتە: من لە هەموو شەریکەکان بێ نیاز ترم لە شەریك، کەسێ کردەوەیەك بکات و جگە لە منی تێدا بەشدار بکات ئەوا لە گەڵ شەریکەکەیدا بە جێیان دەهێڵم)).

لە ریوایەتەکەی (ابن ماجه)[2]دا دەفەرموێت: ((فأنا منه بريء، وهو للذي أشرك)) واتە: ئەوا من لێی بەریم و ئەویش بۆ ئەوەیە کە بە شەریکی زانیوە))

جا خوای گەورە هیچ کردارێك وەرناگرێت تەنها ئەوە نەبێت کە بە دڵسۆزی و لە پێناوی ئەودا ئەنجامدراوە، من باشی دەزانم ئەو کارە زۆر گرانە! ئێستا زۆر برا لەو برایانە هەست بە ئازار دەکات، هەروەها زۆر لەو خوشکانە هەست بە ئازار دەکەن، لە کردەوەکانیان دەترسن!!

من پێیان دەڵێم: موژدە بێ لێتان بە موژدەیەك لە پێغەمبەری خواوە ﷺ بۆ ئەوەی هیمەتتان بەرز بکەمەوە و ئەو ترسە نەهێڵم، ڕەنگە برایەك لە برا خۆشەویستەکانمان یان خوشکێك لە خوشکە بەڕێزەکانمان یان دایکێك لە دایکە شیرینەکانمان کردارێکی چاك ئەنجام بدات لە پێناوی خوادا و لە هەمان کاتدا لە ریا بترسێت.

دەڵێم: ئەو پاڕانەوەیەت بۆ خوای گەورە کە داوای لێ دەکەیت ئیخلاص و دڵسۆزیت پێ ببەخشێت بەڵگەی دڵسۆزی و ئیخلاصە.

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٨٥).

٢ ـ أخرجه ابن ماجه (٤٢٠٢) وصححه الشيخ الألباني في صحيح سنن أبن ماجه وصحيح الترغيب (٣٤).

الحسن البصري[1] دەفەرموێت: هیچ کەسێك لە دووڕوویی بێ ترس و تەئمین نییە تەنها کەسی دووڕوو نەبێت، هیچ کەسێك لە دووڕوویی ناترسێت تەنها کەسی ئیماندار نەبێت)) موژدە بێ لێت! هەرگیز دوودڵ مەبە و مەترسە، بەڵگەی دڵسۆزیت ئەوەیە لە خوا دەپاڕێیتەوە ئیخلاصت پێ ببەخشێت، ڕەنگ کارێك لە کارە چاکەکان ئەنجام بدەیت ئەمجار بە گوێیەکانی خۆت سوپاسگوزاری خەڵکی ببیسیت بۆ خۆت و کارەکانت، بەڵکو ڕەنگە پلەوپایەی خۆت لە ناو دڵی ئیمانداران و موسڵماناندا ببینیت بۆیە خۆشحاڵ دەبیت، بزانە ئەوە ریا نییە و پێی ناڵێن ریا.

لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو ذر)ەوە دەڵێت: بە پێغەمبەری خوایان ﷺ فەرموو: ((أرأيت الرجل يعمل من الخير، ويحمده الناس عليه؟ فقال ﷺ: ((تلك عاجل بشرى المؤمن)) واتە: کەسی وا هەیە چاکە دەکات و خەڵکیش لە سەر ئەو چاکەیە سوپاسگوزاری دەبن و ستایشی دەکەن؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەوە موژدەیەکی پەلەیە دەدرێتە کەسی ئیماندار)).

جا ئەوە موژدەیە بۆ تۆ تاوەکو تۆ لە خوا بپاڕێیتەوە ئیخلاصت پێ بەخشێت و هەموو وتە و کردەوەکانت بۆ خوا بێت.

جا ئەوە شایەتی ئیمانداران و یەکتاپەرستانە بۆ تۆ.

ئیمامی (البزار) بە سەنەدێکی (صحيح)[3] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (أبو هريرە) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((ما من عبدٍ إلا وله صيت في السماء فإن كان صيته في السماء حسناً وضع في الأرض)) واتە: هیچ بەندەیەك نییە ئیللا ناوبانگێکی هەیە لە ئاسماندا، ئەگەر ئەو ناوبانگەی باش بوو ئەوا لە سەر زەویشدا دادەنرێت و باش دەبێت)).

---

١ ـ أخرجه البيهقي في (الشعب) وعلقه البخاري بصيغة التمريض كتاب (الإيمان) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٦٤٢) .

٣ ـ رواه البزار (ص٣٢٦ – زوائده) وابن عدي (٥٨/٢) وقال الهيثمي في (المجمع) (٢٧١/١٠) : رواه البزار , ورجاله رجال الصحيح , وقوّي إسناده الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢٢٧٥) وصححه في (صحيح الجامع) (٥٧٣٢) .

کەواتە موژدە بۆ خۆت کاتێ لە سەر زاری خەڵکییەوە سوپاسگوزاری دەبیسیت، لە هەمان کاتدا پلەو جێگەیەکی تایبەتی لە ناو دڵی ئیماندارە راستگۆکاندا کردوەتەوە، ئەوە موژدەیەکی خەیرە بۆ تۆ، چونکە باش بزانە زۆر ئەستەمە کەسی دووڕوو کەسی ئیمانداری خۆش بوێت، چونکە هیچ کەسێك رقی لە ئەهلی زانست و فەزڵ و سوننە نییە ئیللا کەسی دووڕوو نەبێت. پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی — هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1]دا لە فەرموودەی (أبوهريرە) وە هاتوە — : ((الأرواح جنود مجندة، فما تعارف منها ائتلف، وما تناكر منها اختلف)) واتە: رۆحەکانیش سەربازی راهێنراون، ئەوانەیان یەکتری ناناسن لە یەك دوور دەکەونەوە، ئەوانەی هاوڕەوشت و هاوبیرن پێکەوە دەگونجێن، ئەوانەشیان سروشت و بیروباوەڕیان بە یەك ناخوات لە یەکتر دوور دەکەونەوە و جیاواز دەبن)).

ئیمامی (الخطابي)[2] دەفەرموێت: ((خەڵکی هەڵبژێردراو و پوخت خۆشەویستی کەسی هەڵبژێردراو و پوختن، هەروەها خەڵکی خراپەکار خۆشەویستی کەسی خراپەکارن))

جا تەماشاکە براکەم بزانە کێت خۆش دەوێت؟ سۆزت بۆ کێ دێتە جۆش؟ ئەوە ئامێرێکی (ترمومتر)ی زۆر ورد و کارایە لای هەموو کەسێکی موسڵمان هەیە.

جا ئەگەر خوای گەورە سوپاسگوزاری چاکی تۆی خستە سەر زاری ئیمانداران و موسڵمانان، هەروەها لە دڵی خەڵکیدا جێگە و پلەوپایەت هەبوو، ئەوا بزانە موژدەیەکی پەلەیە خوای گەورە لەم دونیادا پێت دەبەخشێت، بۆ ئەوەی پەیوەست بن لە گەڵ موژدە گەورەکەدا لە رۆژی قیامەتدا و لە بەر چاوی هەموو خەڵکی، هەروەکو لە پێشدا باسمان کرد[3]، کە تێیدا هاتوە: ((يدني المؤمن يوم القيامة من ربه عز وجل، حتى يضع عليه كنفه، ثم يقرره بذنوبه، فيقول: هل تعرف؟ فيقول: أي رب! أعرف، قال: فإني قد سترتها عليك في الدنيا، وإني أغفرها

١ ــ أخرجه البخاري (٣٣٦) معلقاً بصيغة الجزم و مسلم (٢٦٣٨) .

٢ ــ مسلم بشرح النووي (٤٣٥/٨) ط الحديث . وانظر (فتح الباري) (٤٢٦/٦) .

٣ ــ أخرجه البخاري (٢٤٤١) و مسلم (٢٧٦٨) واللفظ له .

لك اليوم، فيعطى صحيفة حسناته)) واتە: خوای گەورە بەندەی ئیماندار لە خۆی نزیك دەکاتەوە تا بە داپۆشین و لێبوردنی خۆی دایدەپۆشێت، تاکو دان بە تاوانەکانیدا دەنێت، پێی دەگوترێت: ئەو تاوانانە دەناسیتەوە؟ ئەویش دەڵێت: بەڵێ ئەی پەروەردگارا.. دەیناسمەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ئەوە من لە دونیادا بۆم داپۆشیت و ئەمرۆش لێت خۆش دەبم، ئەمجار نامەی چاکەکانی پێ دەدرێت)).

پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: ئایا دەتوانیت باسی چارەسەری ئەو نەخۆشییە بکەیت؟ بەڵێ.. چونکە ئەوە بابەتێکە لەوپەڕی بایەخدایە؟

یەکەم هەنگاوێك ئەوەیە: واز لە هەموو دەورو بەری خۆت بهێنە و تەنها ڕوو لە خوا بکە و لە بەر دەستی ئەودا زەلیل بە و ئەوەش بزانە کە هیچ هێز و دەسەڵاتێکت نییە جگە لە پشت بەستنت بە خوا نەبێت، بۆیە لە بەر دەستیدا خۆت بە زەلیلی رابگرە و ملکەچی ئەوبە و خۆت بە کەساسی پیشان بدە و بیسەلمێنە کە تۆ لە بەر دەستی خوای بەهێز و لێبوردەدا زۆر زەبوونی، بە دڵ داوای لێبکە کە ئیخلاصت پێ ببەخشێت و لە ریا و دووڕوویی دوورت بکاتەوە.

من دەمەوێت تۆ لە بەر دەستیدا خوادا خۆت بە زەبوونی ببینی، دڵنیابە هەموو ڕێگاکان کە بەرەو لای خوا دەڕۆن پڕن لە پیاوچاکان، ئەگەر ڕێگای یەکتاپەرستی بگریتە بەر ئەوا دەبینی ڕێگاکە پڕە لە یەکتاپەرستان، ئەگەر ڕێگای نوێژ بگریتە بەر ئەوا دەبینی ڕێگاکە پڕە لە نوێژەران، ئەگەر ڕێگای زەکات و ڕۆژوو بگریتە بەر ئەوا پشت بە خوا دەبینی ڕێگاکە پڕە لە چاکەکاران و ئەهلی فەزڵ، بەڵام ئەوەش بزانە ڕێگای خۆ زەبوون کردن و خۆ کەساس کردن لە بەر دەستیدا خوادا خەڵکێکی کەم گرتویانەتە بەر بۆیە نزیکترین ڕێگایە دەگەیتە لای خوای باڵادەستی لێبوردە، ئەوەش بزانە خوای گەورە زۆر دەوڵەمەندە و پێویستی بە گوێڕایەڵی و پەرستنی ئێمە نییە،خوای گەورە دەیەوی ئێمە لە بەر دەستیدا ملکەچی ئەو بین و کەساس و زەبوونی بەر دەستی ئەو بین، ئایە دەزانی پێغەمبەری خوا ﷺ چ شتێك ڕێزداری کرد و پلە پایەی بەرزکردەوە؟ ئەو شتە تەنها پەرستن و خۆ بە بەندەی خوا

زانینە، ئەوەش بوە هۆی ئەوە کە بەرزترین پلەی بەندایەتی بۆ خوای گەورە بە دەست بهێنێ، ئەو لە جێگە و پلەوپایەی ئیسرادا بەندە بوو، لە جێگە و پلەوپایەی بانگەوازدا بەندە بوو، لە جێگا و پلەوپایەی بە ڕووداوەستاندا بەندە بوو، خوای گەورە بەو ڕەوشت و سیفاتانە وەسفی دەداتەوە کاتێك دەفەرموێت:

﴿سُبْحَانَ ٱلَّذِىٓ أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِۦ﴾ (الإسراء: ١) واتە: پاکە و خاوێنە لە هەر شتێکی ناپەسەند و خراپ، ئەو خوایەی کە شەوڕەوی بە بەندەی خۆی (محمد) کرد لە بەشێکی زۆر کەمی شەوێکدا)).

هەروەها دەفەرموێت: ﴿وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ﴾ الجن:١٩، واتە: کاتێ بەندەی خوا (محمد) بۆ خواپەرستی هەڵسا و هەر خوای دەپەرست لە نوێژەکەیدا)).

هەروەها دەفەرموێت: ﴿وَإِن كُنتُمْ فِى رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا﴾البقرة: ٢٣) واتە: ئەگەر سەبارەت بەو قورئانەی ئێمە ناردوومانەتە سەر بەندەی خۆمان (محمد) ئێوە دوودڵ و بە گومانن: ئاخۆ ڕاستە یان نا؟ سا دەی هەوڵ بدەن هیچ نەبێ بچووکترین سوورەتێك وەك ئەو بێنن)).

بۆیە ملکەچ و زەبوون و کەساس و زەلیل بە بۆ خوای گەورە، ئەوەش بزانە کە زەلیلی بۆ خوا، خۆی لە خۆیدا عیززەت و کەرامەتە، بە زەلیلی خوای گەورە پلەوپایەت بەرز دەکاتەوە و ڕێزت لێ دەگرێت و سەنگ و شکۆت بەرزتر دەکاتەوە، لە دونیا و قیامەتدا شکۆمەندی و پلەوپایەت بەرز و سەنگین دەکات، خوای گەورەش خۆی درۆزن و ڕاستگۆیان باش دەناسێت.

جا یەکەم هەنگاوێك بۆ دوور کەوتنەوە لە ڕیای گەورە و ڕیای بچووك و دووڕوویی گەورە ئەوەیە کە لە بەر دەستی خوادا زەلیل و زەبوون بیت.

هەنگاوی دووەم: چاوڕوون و ئاگاداری ئەنجام و چارەنووسی ڕیا بیت لە دونیا و قیامەتدا، چونکە کەسی ڕیاکار لە دوارۆژدا هیچ پشکێکی نییە، هەروەکو لە پێشدا فەرموودەکەم گێڕایەوە هەرچەندە ئەو کەسە زانا بێت یان قورئان خوێن یان شەهید .

لە (مسند أحمد)[١] و جگە لەودا هاتوە لە فەرموودەی (محمود ی کوڕی لبید)ەوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((یقول الله یوم القیامة إذا جزی الناس بأعمالهم: أذهبوا الی الذین کنتم تراؤن في الدنیا، فأنظروا هل تجدون عندهم جزاء؟)) واتە: کاتێ خەڵکی پاداشتی کردەوەکانی خۆیان وەرگرتەوە خوای گەورە دەفەرموێت: بڕۆن بۆ لای ئەو کەسانەی کە ریاتان بۆ دەکردن لە دونیادا، تەماشاکەن بزانن هیچ پاداشتێکتان دەدەنەوە؟))

من پێت دەڵێم: ((تۆ ریا بۆ کێ دەکەیت و سەرپێچی کێ دەکەیت؟)) ئایا دەزانی تۆ ریایی بۆ فلان دەکەیت و سەرپێچی خوا دەکەیت؟ دڵی ئەو کەسەی کە تۆ ریای بۆ دەکەیت بە دەستی پادشای پادشاکانە، ئەو بە توانایە کە دڵی ئەو کەسە بگۆڕێت بە دڵێکی پڕ لە رق وکینە بەرانبەرت.

ئەم بنەمایە زۆر گرنگە: ((المعاقبة بنقیض القصد أمر ثابت شرعا وقدراً)) واتە: سزادان بە پێچەوانەی مەبەست کارێکی جێگیر و دامەزراوە لە رووی شەرع و قەدەرەوە))

هەروەکو لە (سنن الترمذي) و (عبد بن حمید) و جگە لەوان[٢] هاتوە لە فەرموودەی (عائشە)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((من أرضی الله بسخط الناس کفاه الله الناس، ومن أسخط الله برضا الناس وکله الله الی الناس)) واتە: هەرکەسێك خوای لە خۆی رازی کرد هەرچەندە تووڕەبوونی خەڵکیشی تێدا بێت ئەوا خوای گەورە خەڵکی لە کۆڵ دەکاتەوە هەموو کارەکانی خۆی جێ بە جێی دەکات، وە هەرکەسێك خوای گەورەی لە خۆی تووڕە کرد لە بەر رازی بوونی خەڵکی ئەوا خوای گەورە پێویستییەکانی دەخاتە دەستی خەڵکی))

جا دڵی خەڵکی لە بەر دەستی خوای گەورەدایە چۆنی بوێت ئاوا هەڵیدەگێڕێتەوە، بۆیە دەبێت چاوڕوون بیت بە ئەنجامی ریاکارانەوە، کەسی ریاکار

---

١ ـ أخرجه أحمد (٤٢٨/٥ , ٤٢٩) والبیهقي في (الشعب) (٦٨٣١) والبغوي في (شرح السنة) (٣٢٤/١٤) و جود الألباني إسناده في (الصحیحة) (٩٥١) وصححه في (صحیح الجامع) (١٥٥٥) و (صحیح الترغیب) (٢٩) .

٢ ـ أخرجه الترمذي (٦٥) (٢٤١٤) وعبد بن حمید في (المنتخب) (١٥٢٢) وابن حبان (١٥٤٢) وقد روی موقوفاً والمرفوع أصح کما قال الشیخ الألباني في (الصحیحة) (٢٣١١) .

زۆر بەستەزمانە، هەردەم لە خەم و پەژارەدا دەژیت، چونكە چاوەڕوانە فلان بزەیەكی بۆ بكات، یان چاوەڕوانی قسە و گوفتاریكی فلانە!! ئەو بەستەزمانە ناتوانێت هەموو خەڵكی ڕازی بكات، چونكە ڕازی بوونی خەڵكی مەبەستێكە و هەرگیز نایەتە دی[1]، چیتر بۆ خۆت ماندوو دەكەیت؟؟ بۆیە لە كردار و گوفتارتدا تەنها مەبەستت خوا بێت، واز لە خەڵكی بهێنە لەبەر ڕازی بوونی خواكەت، چ خەیرێكی تیادایە خەڵكی ستایشت بكات بەڵام لای خوای گەورە زەمكراو بیت؟ یاخود چ خراپەیەكی تێدایە ئەگەر خەڵكی زەمت بكەن بەڵام لای خوای گەورە ستایشكراو بیت؟ ئەوەش بزانە كە هەرگیز ناتوانیت خەڵكی لە خۆت ڕازی بكەیت، ئەوە زۆر ئەستەمە، ئەگەر هەموو خەڵكی ڕازی بوایەن لە كەسێك ئەوا پێغەمبەری خوا ﷺ ڕازی دەبوون، خەڵكی وا هەبوو جوێنیان پێ دەدا، خەڵكی وا هەبوو ئازاریان دەدا!! بەڵكو ـ سوێند بە خوا ـ ئەگەر هەموو خەڵكی لە كەسێك ڕازی بونایە ئەوا خەڵكی لە خوای تاك و تەنها ڕازی دەبوون، بۆیە هەرگیز خۆت ماندوو مەكە، هەردەم دڵت پەیوەست بكە بە خوداوە.

بە ڕاستی شاعیر ڕاستی فەرمووە كاتێك دەڵێت:

والله لو صحب الانسان جبريل لم يسلم المرء من قال ومن قيلا
قد قيل في الله أقوال مصنفة تتلى اذا رتل القرآن ترتيلا
قد قيل ان له ولداً و صاحبة زوراً عليه وبهتاناً و تضليلا
هذا قولهم في الله خالقهم فكيف لو قيل فينا بعض ما قيل

ئەمجار هەموو كارەكانت با شاراوە بێت لە دیندا ئەوەی پێویست بێت بیشاریتەوە، باش بزانە كە ڕیا هیچ چارەسەرێكی نییە وەكو شاردنەوە و پەنهانی، ئەوەی بەڵگە هەبێت لە شەرعدا بۆ شاردنەوەی، ئەگینا هەرگیز بۆت نییە نوێژی جەماعەت (صلاة الجماعة) بشاریتەوە، یان حەجكردنی ماڵی خوا بشاریتەوە، یان بانگەواز بۆ دینی خوا بشاریتەوە، هەر كردارێك بكرێت بشاردرێتەوە ئەوا پەلە لە

١ ـ هذه مقالة للإمام الشافعي ، انظر : (شرح العقيدة الطحاوية) (ص ٢٤٥ ط ابن رجب) .

شاردنەوەی بکە، بۆ ئەوەی دڵت ڕابهێنیت لە شاردنەوەی کردارەکانت لە سەر ئیخلاصی و دڵسۆزی، لە کاتێکدا تۆ بە ئاشکرا کارەکانت ئەنجام دەدەیت.

جا ئەوانە یەکەم کۆمەڵن، کە خوای گەورە حوکمیان بە سەردا دەدات لە ڕۆژی قیامەتدا.

ئەمجار بانگ لە هەموو خەڵکی دەکرێت، بانگ لە تۆ دەکرێت برا بەڕێزەکەم...! لە تۆیش ئەی خوشکە بەڕێزەکەم...! بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوادا ڕابوەستێت بە مەبەستی لێپرسینەوە.

ئیمامی (القرطبي) لە کتێبی (التذكرة)[1] دا دەفەرموێت:

((بیهێنە بە بیری خۆتدا براکەم، بیهێنە پێش چاوی خۆت لەو کاتەی نامەی کردەوەکان بڵاو دەکرێتەوە، تەرازووەکان دامەزرێندران و بە جێگیری چەسپێندران، ئەمجار ناوی تۆیان بانگ کرد لە پێش چاوی هەموو خەڵکی: کوا فلانی کوڕی فلان؟ لە بەردەستی خوای گەورەدا ئامادەبە، کاتێك زانیت تۆ کەسی داواکراوی ئەوا ئەو بانگە دڵت دەهەژێنێت، هەموو ماسولکەکانی شان و سنگت دێتە لەرزە، هەموو ئەندام و پەلەکانت تێکدەچن و دەچنە بە یەکدا، ڕەنگت دەگۆڕدرێت، هەست دەکەیت دڵت خەریکە دەفرێت، فریشتەکانش هەنگاو بە هەنگاو بەرەو پێشت دەبن کە لە لایەن خوای گەورەوە دەستنیشان کراون بۆ پێش خستنت بۆ بەر دەستی خوای گەورە، بە ناو ریزەکاندا دەتبەن، ریزی مرۆڤەکان، ریزی فریشتەکان، ریزی جنۆکەکان، بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوادا ڕابوەستێنرێیت بە مەبەستی لێپرسینەوە لە بەر دەستی ئەودا، هەموو دروستکراوەکان تەماشات دەکەن.. بیهێنە پێش چاوی خۆت تۆ لە بەردەستی پەروەردگارەکەتدا ڕاوەستاویت، لە کاتێکدا نامەی کردەوەکانت وەرگرتوە، ئەو نامەیەی کە هەر کەتنێك ئەنجامت دابێت جێی نەهێشتوە، هیچ شتێك تۆ شاردبێتتەوە ئەو نەیشاردوەتەوە، چەندان کەتن و کارەساتت شاردبوەوە ئێستا خوای گەورە ئاشکرای دەکات و دەریدەخات،

---

١ ـ التذكرة بأحوال الموتى وأمور الآخرة (٣٣٢) ط الصفا . بتصرف وأختصار .

ئای لەو پەشیمانییەی لەو ساتەدا تووشت دەبێت! کە کەمتەرخەمیت دەکرد لە دونیادا لە گوێڕایەڵی پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان ....))

ئاخۆ یەکەم شتێك بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر بکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا چییە؟ لە پاش ئەوە پرسیاری چی لێدەکرێت؟ ئایا لە پاش ئەوەی خوای گەورە لە داوەری بەندەکان بوەوە لە حەقەکانی خۆی چی دەبێت؟

چی ڕوودەدات؟ ئەمجار مۆڵەت دەدرێت بۆ کێشەی ستەملێکراوەکان و گەڕاندنەوەی مافەکانیان، لای خوای گەورە هەموو نەیاران کۆ دەکرێنەوە، هەر دەبێ هەمووان مافی خۆیان وەرگرنەوە، چونکە هیچ کەسێك ناچێتە بەهەشتەوە ئەگەر مافی یەك کەسی لا مابێت، ئەمە و چەند باسێکی تر لە بەشی داهاتوودا بە درێژی باس دەکەین انشاء الله.

داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە لە دونیا و دوارۆژدا داپۆشێت، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

یەکەم شتێك بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر دەکرێت

أول ما يحاسب عليه العبد يوم القيامة

لە بەشی ڕابوردوودا باسی یەکەم شتێکمان کرد لە ڕۆژی قیامەتدا حوکمی لە سەر دەدرێت لە نێوان بەندەکاندا، ئاخۆ یەکەم شتێك خوای گەورە لێپرسینەوەی لە سەر دەکات لە ڕۆژی قیامەتدا چییە؟

وەڵامی ئەم پرسیارە بریتییە لەوەی کە پێغەمبەری خواﷺ باسی کردوە، هەروەکو لە فەرموودەیەکدا کە (أحمد و أبو داود و الترمذي و النسائي و ابن ماجه و جگە لەوان)ریوایەتیان کردوە بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إن أول ما يحاسب بە العبد يوم القيامة من عمله صلاته، فإن صلحت، فقد أفلح و أنجح، وان فسدت فقد خاب و خسر)) واتە: یەکەم شتێك بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر بکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا لە کردەوەکانی ئەوا نوێژە، ئەگەر باش و ڕێك وپێك بوو ئەوا ڕزگار و دەربازی دەبێت، بەڵام ئەگەر خراپ بوو ئەوا پەشیمان دەبێتەوە و لە خەسارەتمەندانە)).

هەروەها لە ریوایەتێکی تردا کە (الطبراني)[2] بە سەنەدێکی (صحیح) ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (أنس)وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((أول ما يحاسب به العبد يوم القيامة الصلاة فان صلحت، صلح سائر عمله وان فسدت فسد سائر عمله)) واتە: یەکەم شتێك بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر بکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا ئەوا نوێژە، ئەگەر باش و ڕێك وپێك بوو ئەوا ئەودوای کارەکانیشی باش

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢/٢٩٠ , ٤٢٥) وأبو داود (٨٦٤ , ٨٦٥) والترمذي (٤١٣) والنسائي (١/٢٣٢) وابن ماجه (١٤٢٥) وصححه الألباني في (الصحيحة) بمجموع طرقه (١٣٥٨) .

٢ ـ أخرجه الطبراني في (الأوسط) (٤٣٣٨) والضياء المقدسي في (المختارة) (٢/٢٠٩) وصححه الشيخ الألباني بمجموع طرقه في (صحيح الجامع) (٢٥٧٣) و (الصحيحة) (١٣٥٨) .

دەبێت بەڵام ئەگەر خراپ بوو ئەوا ئەو کارەکانی تریش خراپ دەبێت)).

براکەم..ئایا دەتوانیت لە سەردەمی گومان و ئارەزوودا و لە سەردەمی خۆپەرستی قێزەوندا واز لەو پەیوەندییەی نێوان خۆت و خواکەت بهێنی؟!کێ لە ئێمە کێشە و گرفتی نییە؟ کێ لە ئێمە خەم و پەژارەی نییە؟ خەمەکانی من و تۆ گەلێك زۆرن! دوودڵی و پەشۆکان و دڵتەنگی و پەژارە زۆرن، تەماشای ئەو خوێنە بکە رۆژانە دەرژێن، ئەو هەموو جەستانەی رۆژانە پارچە پارچە دەکرێن، ئەو فرمێسکانەی کە شەوانی جەژن لە چاوی منداڵەکان دێنە خوارەوە، ئەو منداڵە باوکی لە دەست داوە! ئەو کچە بچوکەش دایکی مردوە! ئەو ئافرەتە پیاوەکەی کوژراوە! خەم و خەفەت و ئازار دڵەکان پارچە پارچە دەکەن، هیچ رێگا چارەیەکش نییە ئەو خەم و پەژارەمان لە سەر کەم بکاتەوە و ئەو کێشە و گرفتانەمان لە سەر سووك بکاتەوە و بۆدرنی تاوان و سەرپێچییەکانمان پاك بکاتەوە تەنها نوێژ نەبێت، بۆیە خێراکە براکەم بە پەلە هەستە دەستنوێژەکەت بشۆرە، پەنا بە خوا بگرە لە هەر کوێیەك خۆت ویستت لە سەر بێت و لە هەر سەردەمێکدا خۆت ویستت لە سەر بێت، لە ژێر سێبەری هەر ئاسمانێکدا خۆت ئارەزووت لێ بێت، لە سەر هەر زەوییەك حەز بکەیت، دڵ و ناخ و دەروونت فرێدە بەر دەستی خوای گەورە بە زەلیلی و زەبوونی و کەساسی و بڵێ:

بك أستجير ومن يجير سواك	فأجر ضعيفاً يحتمي بحماك
إني ضعيف أستعين على قوي	ذنبي و معصيتي ببعض قواك
أذنبت يا ربي و قادتني ذنوب	ما لها من غافر إلاك
دنياي غرتني و عفوك شدني	ما حيلتي في هذه أو ذاك
لو أن قلبي شك لم يك مؤمناً	بكريم عفوك ما غوى و عصاك
رباه ها أنا ذا خلصت من الهوى	واستقبل القلب الخلي هداك
أترده وترد صادق توبتي	حاشاك ترفض تائبا حاشاك
فليرض عني الناس أو ليسخطوا	أنا لم أعد أسعى لغير رضاك

واتە: پەنا دەگرم بە تۆ، جگە لە تۆ کێ پەنا دەدات؟ بۆیە پەنای لاوازێك بدە کە

دالدەی داوەتە دالدەکەت، من کەسێکی لاوازم و پەنا بە کەسێکی بەهێز دەگرم، لە تاوان و سەرپێچییەکانم بە هەندێ لە تواناکەت، من تاوانم ئەنجامدا ئەی خودایە و تاوانەکانم ڕێنوینیم دەکەن، کە هیچ کەسێك نییە لێی خۆش بێت جگە لە تۆ نەبێت، دونیاکەم مەغروری کردم و لێخۆشبوونی تۆ ڕایدەکێشام، هیچ دەسەلاتی منی تێدا نییە نەلە ئەمیاندا و نەلە ئەویتردا، ئەگەر دڵم گومانێك بکات ئەوا ئیماندار نییە، بە خانەدانی لێخۆشبوونەکەت هەرگیز وێڵ نەدەبوو و سەرپێچی نەدەکرد، پەروەردگارا! ئەوەتا من خۆم لە ئارەزوو پاك کردەوە، وە دڵم پێشوازی لە هیدایەتە پاکەکەی تۆ دەکات، پەروەردگارا! دڵی تەوبەکارێك هاوارت لێ دەکات، ئایا تۆ دەیگێڕیتەوە تەوبە ڕاستەکەم دەگەڕێنیتەوە، زۆر دوورە لە تۆوە کە تەوبەکارێك وەرنەگریت زۆر دوورە، دەبا خەڵکی لێم ڕازی بێت یان پەست بن، چیتر من هەوڵ نادەم لە جگە لەڕازی بوونی تۆ)).

خێراکە هەستە دەستنوێژەکەت بشۆرە، دوو ڕکعات نوێژ بکە، سوێند بە خوا ئەگەر ڕاست بکەیت ئەوا خەم و پەژارەکانت لە سەر نامێنێ، خوای گەورە هەموو دوودڵی و پەشۆکانەکەت دەگۆڕێت بۆ ئاسایش و ئارامی، خەمەکانت دەگۆڕێتە بەختیاری، هەژاریت دەگۆڕێتە دەوڵەمەندی... لە گەڵ خوای خۆتدا ڕاست بکە و بزانە کە خوای گەورە لە هەموو تاوان و سەرپێچییەك پاکت دەکاتەوە، هەروەکو پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی.

ئیمامی (البخاری و مسلم)[1] ڕیوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أبو هریرە) ەوە کەوا خۆشەویستی خواﷺ فەرموویەتی: ((أرأیتم لو أنَّ نهراً بباب أحدكم، یغتسل فیه كل یوم خمساً، ما تقول ذلك یبقی من درنه؟))

واتە: ئەگەر لە پێش دەرگای کەسێکتان جۆگەیەك یان ڕوبارێکی جوان و پاك و خاوێن و شیرین هەبێت، هەموو ڕۆژێك پێنج جار خۆی لێ بشۆرێت، ئایا بە سەر جەستەیەوە هیچ پیسی و ناپاکییەکی پێوە دەمێنێ؟

---

١ ـ أخرجه البخاري (٥٢٨) وهذا لفظه و مسلم (٦٦٧) .

قالوا: لا يبقى من درنه شيئاً[*]، قال: ((فذلك مثل الصلوات الخمس، يمحو الله به الخطايا)).

واتە: وتیان: نەخێر.. هیچ پیسی و ناپاکییەکی پێوە نامێنێ، فەرمووی: ئەوە نموونەی پێنج نوێژە فەرزەکەیە، خوای گەورە تاوانەکانی پێ دەسڕێتەوە)).

ئایا هیچی ترت دەوێت؟

ئیمامی (الطبراني) لە (الصغیر) و (الأوسط)[1] دا ڕیوایەتی کردوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((تحترقون تحترقون فإذا صليتم الصبح غسلتها، ثم تحترقون تحترقون فإذا صليتم العصر غسلتها، ثم تحترقون فإذا صليتم الظهر غسلتها، ثم تحترقون تحترقون فإذا صليتم المغرب غسلتها، ثم تحترقون تحترقون فإذا صليتم العشاء غسلتها، ثم تنامون، فلا يكتب عليكم شئ حتى تستيقظوا).

واتە: بە تاوان دەسوتێن دەسوتێن کە نوێژی بەیانیتان کرد ئەوا دەیشواتەوە، پاشان بە تاوان دەسوتێن دەسوتێن کە نوێژی عەسرتان کرد ئەوا دەیشواتەوە، پاشان بە تاوان دەسوتێن دەسوتێن کە نوێژی نیوەڕۆتان کرد ئەوا دەیشواتەوە، پاشان بە تاوان دەسوتێن دەسوتێن کە نوێژی مەغریبتان کرد ئەوا دەیشواتەوە، پاشان بە تاوان دەسوتێن دەسوتێن کە نوێژی عیشاتان کرد ئەوا دەیشواتەوە، پاشان دەخەون، چیتر هیچتان لە سەر نانوسرێت تا بە ئاگا دێنەوە))

لە بەر پاراستنی سپاردەی زانستی فەرموودەکە (ضعف) تێدایە.

هەروەها ئیمامی (مسلم)[2] لە فەرموودەی (أبو هريرە)ەوە ڕیوایەتی کردوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((ألا أدلكم على ما يمحو الله به الخطايت ويرفع به

١ ـ أخرجه الطبراني في (الأوسط) (٢/ ٣٥٨) (٢٢٢٤) و (الصغير) (٤٧/١) والخطيب في (تاريخه) (٣٠٥/٤) وقال الهيثمي في (المجمع) (٢٩٩/١) أخرجه الطبراني في الثلاثة، الا أنه موقوف في (الكبير) (٥٧/٨) ورجاله الموقوف رجال الصحيح، ورجال المرفوع فيهم عاصم بن بهدلة، وحديثه حسن) وحسن اسناده المنذري في (الترغيب والترهيب) (١٧٥/١) وقال: (الموقوف أشبه) وكذا قال ابن رجب في (فتح الباري) (١٨٣/٥) (وقد روى موقوفاً وهو أشبه) وقال الشيخ الألباني: (حسن صحيح) في (صحيح الترغيب) (٣٥٧) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٥١).

الدرجات؟)).

قالوا: بلى يا رسول الله.

قال: إسباغ الوضوء على المكاره، وكثرة الخطا الى المساجد، وانتظار الصلاة بعد الصلاة، فذلكم الرباط))

واتە: ئایا ڕێنموییتان بکەم بۆ شتێك خوای گەورە تاوانەکانی پێ دەسڕێتەوە و پلەوپایەتانی پێ بەرز دەکاتەوە؟ فەرموویان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ، فەرمووی: بە تەواوی دەستنوێژ گرتن با لە کاتی نارەحەتیشا بێت (واتە: لە کاتی سەرما و نەخۆشی و شتیتر)، ئینجا هەنگاونانی زۆر بۆ مزگەوت پاشان چاوەڕێکردنی نوێژ لە دوای نوێژ، ئا ئەوەیە لە سەنگەردابوون و پابەند بوون بە فەرمانەکانی خوای گەورەوە)).

هەروەها لە فەرموودەیەکی تردا کە لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((من تطهر في بيته ثم مشى الى بيت من بيوت الله، ليقضي فريضة من فرائض الله، كانت خطوتاه إحداهما تحط خطيئة، والأخرى ترفع درجة)) واتە: هەرکەسێك لە ماڵەکەی خۆی دەستنوێژێکی شوشت ئەمجار ڕۆیشت بەرەو ماڵێك لە ماڵەکانی خوا، بۆ ئەوەی فەرزێك لە فەرزەکانی خوا بە ئەنجام بگەیەنێت ئەوا بە هەر هەنگاوێکی تاوانێکی لە سەر لادەچێت و بە هەنگاوێکی پلەیەکی پێ بەرز دەبێتەوە)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (البخاری و مسلم)[2] هاتوە پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((الملائكة تصلي على أحدكم، ما دام في مصلاه الذي صلى فيه، ما لم يحدث، تقول: اللهم اغفر له، اللهم ارحمه)) واتە: فریشتەکان سڵاوات دەدەنە دیار کەسێکتان تا لە جێ نوێژگەکەیدا بمێنێتەوە کە نوێژی تێدا کردوە، تاکو دەستنوێژەکەی بمێنێت، فریشتەکان دەڵێن: ئەی خودایە لە تاوانەکانی خۆش بە، ئەی خودایە ڕەحمی پێ بکە))

---

١ ـ أخرجه مسلم (٦٦٦) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٤٤٥)وانظر (١٧٦) و مسلم (٦٤٩) .

ئەوەش بزانە کە پاڕانەوە و دوعای فریشتەکان هەرگیز ڕەت ناکرێتەوە، ئەو مـوژدە جوانـەت بەسـە کـە پێغەمبـەری خـواﷺ باسـی کـردوە، هـەروەکو لـە فەرمووده‌یەکدا هاتوە و (أبو داود و الترمذي و النسائي و جگـە لـەوان) ڕیوایـەتیان کـردوە بـە سـەنەدێکی (صـحیح)[1] لـە فـەرموودەی (بریـدە) وە کـەوا خۆشەویستی خـواﷺ فەرموویـەتی: ((بـشر المـشائين في الظلـم الى المـساجد بـالنور التـام يـوم القيامة)) واتە: موژدە بدە بەو کەسانەی کە بە تاریکی ڕوو لـە مزگـەوت دەکـەن بـە ڕوناکییەکی تەواو لە ڕۆژی قیامەتدا)).

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَوْمَ لَا يُخْزِى ٱللَّهُ ٱلنَّبِىَّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ ۖ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَـٰنِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَٱغْفِرْ لَنَآ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ﴾ (التحريم:٨) واتە: لەو ڕۆژەدا (ڕۆژی قیامەت) خوا پەیامبەر ﷺ و ئەوانەی باوەڕیان هێناوە ڕیسوا و سەر شۆڕ ناکات لە بەردەمیانەوە و لە لای ڕاستیانەوە بە سەر پردی (صراط) دا پێی دەڕۆن و دەڵێن: پەروەردگاری ئێمە! نوور و ڕوناکییەکەمان بۆ تەواو بکە و بەردەوام بێت و لێمان خۆش ببە بە ڕاستی تۆ بە سەر هەموو شتێکدا بە توانایت))

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَوْمَ تَرَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَـٰتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَـٰنِهِم بُشْرَىٰكُمُ ٱلْيَوْمَ جَنَّـٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ خَـٰلِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ﴾الحديد: ١٢،واتە: ڕۆژی قیامەت پیاوان و ژنانی بڕوادار دەبینی ڕوناکییەکەیان لە بەردەم و لە لای ڕاستیانەوە دەدرەوشێتەوە فریشتە پێیان دەڵێت: دەسا ئەمڕۆ موژدە بێ لێتان بە باخانێك جۆگە و ڕووبار بە ژێر دار و درەخت و کۆشکەکانیدا دەڕوات، بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێننەوە، ئا ئەوەیە سەرکەوتن و سەرفرازی گەورە)).

ئەی خودایە من وئێوە بگێرێت لە ئەهلی ڕوناکی، خودایە! بـە ڕەحمـەتی خـۆت

---

١ ـ أخرجه أبو داود (٥٦١) والترمذي (٢٢٣) وقال : (حديث غريب من هذا الوجه) وصححه الألباني في (صحيح الجامع) (٢/١٢٣) و صحيح الترغيب (٣١٥ - ٣١٧) .

دوورمـان بکـەرەوە لـە ئـەهلی تـاریکی و لـەوانمان مـەگێڕە، ئـەمجار خـوای گـەورە دەفـــــەرموێت: ﴿يَوْمَ يَقُولُ ٱلْمُنَٰفِقُونَ وَٱلْمُنَٰفِقَٰتُ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱنظُرُونَا﴾ واتـــــە: چـاوەڕوانمان بـن.. بـۆ؟ ﴿نَقْتَبِسْ مِن نُّورِكُمْ﴾ چـاوەڕوانمان بـن لـە گـەڵ ئێـوەدا لـە ڕوناکیدا ڕێ بکەین و لەم تاریکستانە بـە جێمـان مـەهێڵن ﴿قِيلَ ٱرْجِعُوا۟ وَرَآءَكُمْ فَٱلْتَمِسُوا۟ نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُم بِسُورٍ لَّهُۥ بَابٌۢ بَاطِنُهُۥ فِيهِ ٱلرَّحْمَةُ وَظَٰهِرُهُۥ مِن قِبَلِهِ ٱلْعَذَابُ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ﴾ (الحديد) ئێمە لە گەڵ ئێوەدا بـووین لـە مزگەوتەکانـدا و لـە نوێـژە بـە کۆمەڵەکانـدا و لـە ڕۆژانـی هەینیـدا ﴿قَالُوا۟ بَلَىٰ وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنتُمْ أَنفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ﴾واتـە: بەرانبـەر بـە یەکتاپەرسـتان و ئیمانـداران ﴿وَٱرْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ ٱلْأَمَانِىُّ حَتَّىٰ جَآءَ أَمْرُ ٱللَّهِ وَغَرَّكُم بِٱللَّهِ ٱلْغَرُورُ﴾ الحديد: ١٤، واتە: لـەو ڕۆژەدا پیـاوانی دووڕوو و ژنـانی دووڕوو بەوانـەی باوەڕیـان هێنـاوە دەڵـێن: چـاوەڕوانیمان بکـەن بـا لـە ڕووناکییەکـەتان وەرگرین، بە گاڵتەوە پێیان دەوترێت: بگەڕێنەوە بۆ دواوەوەتان - بۆ دونیـا - لەوێ ڕووناکییەك بخوازن، دەستبەجێ شوورەیەك دەخرێتـە نێـوان ئیمانـدارەکان و دووڕووەکان دەرگایەکی تیایە دیوی ناوەوەی ڕەحمـەتی تێدایـە، واتـە: ئـەوەی لـە ئیماندارەکانــەوە دیــارە، لــە دیــوی دەرەوەشــی ســزایە، واتــە: ئــەوەی لــە دووڕووەکانەوە دیارە (١٣) بەهەشتییەکان دەچـنە جێـی خۆیـان و دووڕووەکـانیش بانگیـان لـێ ئەکـەن و دەڵـێن: باشـە ئێمـە لـە گـەڵ ئێـوە نـەبووین؟ موسـڵمانەکان دەڵێن: بەڵێ.. بە ڕواڵەت لە گەڵمان بوون، بەڵام ئێوە خۆتانتان تووشـی دووڕوویـی کرد چاوەڕوانیتان دەکرد تووشی بەڵا بین و هەمیشە لە دوودڵـی و گومانـدا دەژیـان بەرامبەر بە ئایینەکەی خوا و هیوا و ئارەزووی نەشـیاو فریویـدان تـا فـەرمانی خـوا هات بە مـردن، شـەیتانی خراپـەکاریش سـەبارەت بـە بڕیارەکـانی خـوا فریـوی دان (((١٤)).

جا یەکەم شتێك لێپرسینەوەت لە سەر بکرێت: نوێژە، بۆیە هەر ئێستا پـەیمان بە خواکەت بدە کە چیتر نوێژەکانت نەفەوتێنی، هەرگیز مەڵێ: من ماوەیـەکی زۆرە

نوێژم نەکردوە، من پێت دەڵێم: ئێستا نوێژ بکە، موژدەت پێ دەدەم بەو ئایەتەی خوای گەورە کە دەفەرموێت: ﴿إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمۡ حَسَنَٰتٍ﴾الفرقان:٧٠، واتە: مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوەو بڕوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ دەگۆڕێت بە چاکە)).

ڕوو لە خواکەت بکە بە دڵێکی پڕ ئومێد و هیواوە، موژدەت پێ دەدەم کە خوای گەورە خۆشحاڵ دەبێت بە تەوبەکەت لە کاتێکدا ئەو دەوڵەمەندە و پێویستی بە کەس نییە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلۡفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلۡغَنِيُّ ٱلۡحَمِيدُ ﴿١٥﴾ إِن يَشَأۡ يُذۡهِبۡكُمۡ وَيَأۡتِ بِخَلۡقٖ جَدِيدٖ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٖ ﴿١٧﴾﴾ (فاطر) واتە: ئەی خەڵکینە! ئێوە هەژارن و نیازتان بە خوا هەیە، ئەو بێ نیاز و سوپاسکراوە هەرچەندە خەڵکی ململانێ بکات.(١٥) ئەگەر بیەوێ ئێوە لە ناو ببا و خەڵکێکی تازە بێنێت، وادەکات (١٦) ئەو کارەش بۆ خوا گران نییە(١٧).

لە جێگایەکی تردا خوای گەورە بانگی ئەوانە دەکات کە زیادە ڕەوییان کردوە لە تاوان و سەرپێچی – نمونەی من – پێیان دەڵێت: ﴿قُلۡ يَٰعِبَادِيَ ٱلَّذِينَ أَسۡرَفُواْ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ﴾ خوای گەورە بە بەندەی خۆیمان دادەنێت لە کاتێکدا ئێمە ئەهلی تاوان و سەرپێچین و دەفەرموێت: ﴿قُلۡ يَٰعِبَادِيَ ٱلَّذِينَ أَسۡرَفُواْ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ لَا تَقۡنَطُواْ مِن رَّحۡمَةِ ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَغۡفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًا﴾ (الزمر: ٥٣) واتە: ئەی موحەممەدﷺ لە منەوە بڵێ: ئەی بەندەکانی من! ئەی ئەوانەی ستەم و زیادە ڕەوییتان لە خۆتان کردوە! ئێوە لە ڕەحمەت و میهرەبانی خوا بێ ئومێد مەبن. بە ڕاستی خوا لە هەموو گوناحێ خۆش ئەبێ دیارە ئەم بانگەشەیە بۆ تەواوی تاوانبارانە کە بگەڕێنەوە بۆ لای خوا، ئەگەرچی گوناهیشیان بە ئەندازەی کەف سەر زەریاکان بێ، چونکە ئەوە لێبووردە و میهرەبان)).

کەوابوو هەر ئێستا پەیمان بە خواکەت بدە لە سەر پارێزگاری کردنی نوێژەکانت، هەر ئێستا دوکانەکەت داخە، نوسینگەکەت داخە، وەرە بۆ مزگەوت و هەرگیز مەترسە، من لێرەوە لە گەڵ هەموو بەرپرساندا دەدوێم و پێیان دەڵێم: ئەنجامدانی نوێژ بەرهەم زیاد دەکات و کەمی ناکاتەوە، لە هەمان کاتدا ئاکار و رەوشت و هەستمان رێك دەخات.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ﴾ العنكبوت: ٤٥، واتە: بە راستی نوێژی (تێروتەسەل) بەرهەڵستی مرۆڤ لە کاری خراپ و ناپەسەند و گوناه و تاوان دەکات))

ئەی ئوممەتە خۆشەویستەکەم.. ئەی یەکتاپەرستانی سەر زەوی، پێتان دەڵێم: وەرن با هەموو پێکەوە پەیمان بە خواکەمان بدەین لە سەر ئەنجامدانی نوێژەکانمان.

داوا لە خوا دەکەم حاڵی ئێمە و هەموو موسڵمانان چاك بکاتەوە.

ئەمجار لە پاش نوێژ پرسیاری چی لە بەندەکان دەکرێت؟

خوای پەروەردگار لە قورئانی پیرۆزدا باسی چەند کارێکی دیاری کراوی کردوە کە لە بەر دەستی خوای گەورەدا پرسیاری لە سەر دەکرێت، هەروەها سوننەتیش ئەوەی روونکردوەتەوە، بەڵام ئاشکرایە کە بەندەکان لە بەر دەستی خوادا پرسیاریان لێ دەکرێت دەربارەی هەموو بچووك و گەورەیەك،دەربارەی هەموو وتەو کردەوەکانی، چونکە خوای گەورە خۆی فەرموویەتی: ﴿فَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٍ خَيۡرٗا يَرَهُۥ ٧ وَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ شَرّٗا يَرَهُۥ ٨﴾(الزلزلة) واتە: ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە.(٧) وە کەسێکیش کێشی وردیلەیەك شەر و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بێنێ بە سەریا، کەوابوو با هەموومان هۆشیار و زیرەك و وریابین، بزانین رۆژانە چی ئەکەین و لە خوا بترسین(٨))).

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ۝٩٢ عَمَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ۝٩٣﴾(الحجر) واتە: سوێند بە پەروەردگارت ئەی (موحەممەد) ﷺ لە هەمووان دەپرسین.(٩٢) لەو کاروکردەوەیە دەیانکرد و چۆنیش وەلامی پێغەمبەرەکانیان دایەوە؟ (٩٣))).

هەروەها بەندەکان لە رۆژی قیامەتدا پرسیاری خۆشییەکانی ژیانیان لێ دەکرێت، هەروەکو لەو ئایەتەدا هاتوە کە دەفەرموێت: ﴿لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ﴾ (التكاثر: ٨) واتە: پاشان باوەڕتان هەبێت لەو رۆژەدا پرسیاری هەموو بەهرەیەکتان لێ دەکرێ: تەندروستی، ماڵ و سامان، خێڵ و هۆز، هەر بەهرەیەکی تر کە خوا پێی دابن، چۆنتان دەست کەوتوە؟ لە ڕێی شەرعەوە یا لە ڕێگاکانی ترەوە؟ چۆنتان بەخت کرد؟))

ئایا واتای (النعيم) لەو ئایەتەدا چییە؟

ابن عباس[1] دەفەرموێت: ((النعيم: واتە: تەندروستی جەستە و بیستن و بینین))
ابن مسعود[2] دەفەرموێت: ((النعيم: ئاسایش و تەندروستییە))
مجاهد[3] دەفەرموێت: ((النعيم: هەموو تام و چێژێکی ئەم دونیایەیە))

(الترمذي) و (ابن حبان)[4] و جگە لەوان ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((إن أول ما يسأل عنه يوم القيامة - يعني: العبد - من النعيم أن يقال له ألم نصح لك جسمك، ونرويك من الماء البارد)) واتە: یەکەم شتێك لە رۆژی قیامەتدا بەندەکان پرسیاری لە سەر دەکرێن لە نیعمەتەکان ئەوەی کە پێی دەڵێن: ئایا لاشە و جەستەتمان تەندروست و ساغ

---

١ - أخرجه الطبري في تفسير سورة التكاثر وأورده عن الحسن البصري , وهناك أقوال أخرى .
٢ - المصدر السابق .
٣ - أخرجه الطبري في في (تفسيره) (تفسير ابن كثير) لسورة التكاثر : ٨ .
٤ - أخرجه الترمذي (٣٣٥٨) وقال : حديث غريب ، وابن حبان (٧٣٦٤) والحاكم (١٩٨/٤) وفي (علوم الحديث) (١٨٧) وعبدالله بن أحمد في (زوائد الزهد) (ص ٣١) والبيهقي في (الشعب) (٤٦٠٧) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٥٣٩) و (صحيح الجامع) (٢٠٢٢) .

نەکرد؟ ئایا ئاوی ساردمان بە دەرخوارد نەدا؟))

هەروەها (أحمد و ابن ماجه)[1] لە فەرموودەی (معاذ ی کوڕی عبدالله ی کوڕی خبیب) ەوە لە (باوکی)یەوە ئەویش لە (مامی)یەوە دەڵێت: ((کنا في مجلس فجاء النبي ﷺ وعلى رأسه أثر ماء، فقال له بعضنا: نراك اليوم طيب النفس، فقال: ((أجل و الحمد لله)) ثم أفاض القوم في ذكر الغنى، فقال: ((لا بأس بالغنى لمن أتقى، والصحة لمن أتقى خير من الغنى، وطيب النفس من النعيم)) واتە: لە مەجلیسی پێغەمبەری خوادا ﷺ بووین، پێغەمبەری خوا ﷺ هاتە ژوورەوە شوێنەواری ئاو بە سەرییەوە دیار بوو، هەندێکمان بە ئەوی گوت: ئەمڕۆ دەتبینین رووت خۆشە، ئەویش فەرمووی: بەڵێ سوپاس بۆ خوا، ئەمجار خەڵکەکە زۆر باسی دەوڵەمەندییان کرد، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: دەوڵەمەندی قەیدی نییە بۆ کەسێك تەقوای هەبێت، تەندروستیش بۆ کەسێك تەقوای هەبێت لە دەوڵەمەندی باشترە، هەروەها ڕووخۆشی لە نیعمەتەکانە)).

لە (مسند أحمد)دا هاتوە بە سەنەدێکی (صحیح)[2] لەڕێگای چەند(شاهد) ێکەوە لە فەرموودەی (أبو عسیب) کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ ڕۆژێك چوە ناو باخێکی هەندێ لە پشتیوانان (الأنصار) خاوەنی باخەکە هەندێ خورما و ئاوی ساردی هێنا بۆ پێغەمبەری خوا ﷺ (أبو بکر و عمر) ی لە گەڵدا بوو، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((لتسألنَّ عن هذا يوم القيامة)) واتە: دەربارەی ئەمە پرسیارتان لێ دەکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا)).

هەروەها لە فەرموودەیەکی تردا کە (الترمذي) بە سەنەدێکی (صحیح)[3] لە ڕێگای چەند (شواهد)ێکەوە ڕێوایەتی کردوە، لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە

---

١ ــ أخرجه أحمد (٣٧٢/٥ , ٣٨١) وابن ماجه (٢١٤١) والحاكم (٣/٢) وصححه ووافقه الذهبي وقال البوصيري : اسناده صحيح ورجاله ثقات وصححه العلامة الألباني في (الصحيحة) (١٧٤).

٢ ــ أخرجه أحمد (٨١/٥) والطبري في (التفسير) (٢٧٨٩٥) والبيهقي في (الشعب) (٤٢٨١) ط الرشد , وحسنه الشيخ الألباني في (صحيح الترغيب والترهيب) (٣٢٢١) وهو في (صحيح مسلم) (٢٠٣٨) من حديث أبي هريرة .

٣ ـ أخرجه الترمذي (٢٤١٦) وقال : حديث غريب , وبرقم (٢٤١٧) عن أبي برزة الأسلمي وصححه الشيخ الألباني في (صحيح الجامع) (٧٢٩٩ , ٧٣٠٠) و(الصحيحة) (٩٤٦) .

کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((لا تزول قدما ابن آدم يوم القيامة من عند ربه حتى يسأل عن خمس: عن عمره فيم أفناه وعن شبابه فيم أبلاه وعن ماله من أين اكتسبه وفيم أنفقه وماذا عمل فيما علم)) واتە: دوو پێی هیچ بەندەیەك گۆڕەپانی لێپرسینەوە بە جێ ناهێڵێت لە ڕۆژی قیامەتدا تا پرسیاری پێنج شتی لێ نەکرێت: دەربارەی تەمەنی کەوا لە چی شتێکدا بە سەری برد، دەربارەی لاوێتی بە چیدا تەواوی کرد، دەربارەی سامانەکەی لە کوێوە پەیدای کرد و چۆن سەرفی کرد، دەربارەی زانیارییەکەی تا چەند کاری پێکرد)).

یەکەم پرسیار لێی دەکرێت: ((عن عمره فيما أفناه)) باش بزانە کە تەمەن گەورەترین سەرمایەیە، هەر ئەویش گەورەترین کوتاڵ و کەرەستەیە، هەر کەسێك سەرمایەکەی یان کوتاڵ و کەرەستەکەی لە دەست بدات و هیچ قازانجێکی نەکردبێت ئەوا بە ڕاستی لە خەسارەتمەندانە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَٰكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ ٱلْمَلِكُ ٱلْحَقُّ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾﴾ المؤمنون.

واتە: ئایا پێتان وابوو بە گەمە و بێ هودە دروستمان کردوون و هەرگیز بۆ لای ئێمە ناهێنرێنەوە بۆ تۆڵەو پاداش؟! (١١٥) مەزنایەتی و بەرزی وبڵندی هەر بۆ خوای پاشا و فەرمانڕەوای هەقە، زۆر لەوەش بەرزترە کە ئەوان گاڵتەی پێ بکەن، هەر ئەوە پاشا، هەر ئەوە ڕاست و دروستبێژ، هەرچی شتە بە دەستی ئەوە، هیچ پەرستراوێکی هەق جگە لەو زاتە نییە هەر خۆی خاوەنی عەرشە (١١٦).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَيَحْسَبُ ٱلْإِنسَٰنُ أَن يُتْرَكَ سُدًى﴾(القيامة: ٣٦) واتە: ئایا مرۆڤ وا دەزانێ وازی لێ دەهێنرێ بە پشتگوێخراوی و زیندوو ناکرێتەوە و پاداش و تۆڵە نییە؟!)).

بۆیە وریابە سەرقاڵی دونیا مەبە و دوارۆژ لە بیر بکەی، ئەگەر لە دونیادا بە ئاگا نەیەیتەوە ئەوا کاتێك بە خۆت دەزانی لە ڕیزی مردوانی!! چونکە ڕۆژگار دێت و دەڕوات، ئەمجار مانگەکان بە دوایدا دەڕۆن، ساڵەکان لە گەڵ خۆیاندا ڕادەکێشن،

لە پاشدا تەمەن بە دوای خۆیدا دەبات، ئەمجار ژیان قۆناغ بە قۆناغ دەڕوات تاکو تەواو دەبێت، لە پاش هەموو ئەوانە هەموان لە بەر دەستی خوای بالادەست و شکۆمەندا رادەوەستن، بە مەبەستی پرسیارکردن دەربارەی بچوك و گەورە، دەربارەی کەم و زۆر، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَـٰسِبِينَ ﴾الأنبياء: ٤٧، واتە: بێ گومان ڕۆژی قیامەت ئێمە ترازووی دادپەروەری دائەنێین و کردەوەکانیانی پێ ئەکێشین ئەوسا هیچ کەسێك کەمترین ستەمی لێ ناکرێ چ لە چاك کاران، چ لە خراپەکاران، تەنانەت ئەگەر کردەوەکانیانی بە ئەندازەی سەنگی دەنکە گەردیلەیەکیش بێت کە لە بچووکیدا کراوە بە نموونە، ئێمە ئەیهێنین و ئامادەی ئەکەین وە ئەوەندە بەسە بۆ ئێمە کە بە وردی ژمێریاری کردەوەکانیان بین)).

لە فەرموودەیەکدا هاتوە کە ئیمامی (بوخاری)[١] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (ابن عباس) ەوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((نعمتان مغبون فیهما کثیر من الناس الصحة والفراغ)) واتە: دوو نیعمەت هەن زۆربەی خەڵکی لێی بێ ئاگان: تەندروستی و دەست بەتاڵی)).

واتە: هەرکەسێك تەندروستی و کاتی خۆی لە گوێڕایەڵی خوادا بە کار هێنا یان لە کارێکی چاکی دینەکەی یان دونیاکەی ئەوا کەسێکی کامەران و بەختیارە لە دونیا و دوارۆژدا، بەڵام هەرکەسێك تەندروستی و کاتی خۆی بۆ گوێڕایەڵی خوای گەورە بە کار نەهێنا یان بۆ کارێکی چاکی دینەکەی یان دونیاکەی ئەوا کەسێکی زەرەرمەند و خەسارەتمەندە لە دونیا و دوارۆژدا.

دانایەك لە دانایان هەردەم دەیفەرموو[٢]: ((چۆن دڵخۆش دەبێت کەسێك ڕۆژەکەی مانگەکەی بڕوخێنێت و مانگەکەی ساڵەکەی بڕوخێنێت و ساڵەکەی

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٤١٢) .

٢ ـ (ذم الدنيا) لابن أبي الدنيا (١٩٥) وانظر (لطائف المعارف) لابن رجب الحنبلي (٣٢١/١) و (جامع العلوم والحكم) (٣٨٣) .

تەمەنی بڕوخێنێت، هەروەها چۆن دڵخۆش دەبێت کەسێك تەمەنی بەرەو ئاکام و ئەجەلەکەی ڕێنوینی بکات و ژیانی بەرەو مردنی ڕێنوینی بکات)).

هەروەها جارێك (الفضیل ی کوڕی عیاض) گەیشتە کابرایەك، (الفضیل) بە کابرای فەرموو[1]: تەمەنت چەندە؟؟ کابرا فەرمووی: شەست ساڵە.

(الفضیل) فەرمووی: کەواتە تۆ شەست ساڵە بەرەو لای خوا دەڕۆیت و زۆرت نەماوە پێی بگەی.

کابرا فەرمووی: إنا لله وإنا إليه راجعون.

(الفضیل) فەرمووی: ئایا ماناکەی دەزانی؟؟

کابرا فەرمووی: بەڵێ دەزانم من بەندەی خودام و بۆ لای ئەو دەگەڕێمەوە.

(الفضیل) فەرمووی: براکەم.. هەرکەسێ زانی کەوا بەندەی خودایە و بۆ لای ئەو دەگەڕێتەوە ئەوا با بزانێت کە لە بەر دەستێدا رادەوەستێ و هەر کەسێ زانی کەوا لە بەر دەستیدا رادەوەستێ ئەوا با بزانێت کە بەرپرسیارە و هەر کەسێ زانی کەوا بەرپرسیارە ئەوا با بۆ ئەو پرسیارە وڵامێك ئامادە بکات..

کابرا دەستی بە گریان کرد و فەرمووی: ـ ئەی چارە چییە؟

(الفضیل) فەرمووی: ـ ئاسانە..

کابرا فەرمووی: ئەی ئەوە چییە ڕەحمەتی خوات لێ بێت؟

(الفضیل) فەرمووی: ـ ئەو تەمەنەی کە ماوە باشەی تیادا ئەنجام بدە، خوای گەورە لە تاوانەکانی رابووردوو و ئەوانەی کە ماوە خۆش دەبێت وە ئەگەر لەوەی کە ماوە خراپە بکەیت ئەوا سزای کردارە خراپەکانی رابووردوو و داهاتووت وەردەگریتەوە.))

هەردەم (لقمان الحکیم)[2] بە کوڕەکەی خۆی دەفەرموو: ((کوڕی خۆم! تۆ لەو ڕۆژەوە چاوت بە ژیان هەڵهێنا ئەوا پشتت لە دونیا کردوە و رووت لە دوارۆژ کردوە،

---

١ ـ أخرجه ابو نعيم في ((الحلية)) (٨/ ١١٣) , وانظر : ((جامع العلوم والحكم))(٣٨٣) , و ((لطائف المعارف)) (١٠٨) .

٢ ـ انظر (حلية الأولياء) (٦/٣٢٠) و (ذم الدنيا) لأبن أبي الدنيا(٧٣) و (الزهد) لابن المبارك (١٠٦٠) وابن عساكر في (تاريخه) (٣/٣٢) .

تۆ لەوماڵەی کە ڕووت لێکردوە نزیکتری تاکو ئەو ماڵەی پشتت لێی کردوە و لێ دوور کەوتویتەوە))

إذا مر بي يوم ولم أقتبس هدى ولم   أستفد علماً فما ذاك من عمري

ئەوە بکە دروشمی خۆت برا شیرینەکەم!

هەروەها جەستەش سپاردەی خوایە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ ۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُو۟لَٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا﴾الإسراء: ٣٤، واتە: بە دوای شتێکدا مەچۆ و نەزانی چییە و چۆنە و زانیاریت دەربارەی نییە، واتە: تا بە تەواوی زانینت بە شتێ نەبێت، هەنگاوی جیدی بۆ نەنێیت و قسەی لێ نەکەیت و بە دوای گومان مەکەوە، چونکە بە ڕاستی هەموو ئەمانە: (گوێ و چاو و دڵ) هەریەکەیان لە ڕۆژی قیامەتدا بەرپرسیارن لێی))

پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی دڵەکەت.

کێت خۆش دەوێت؟ ڕقت لە کێیە و کێت خۆشناوێت؟ پشتگیر و پشتیوانی کێ دەکەیت؟ دوژمنایەتی و دژایەتی کێ دەکەیت؟ چی شتێك تۆ دەجولێنێتەوە و کارت تێ دەکات، ڕاستگۆیی یان ئارەزووەکان؟ کێ لە ناو دڵی تۆدایە؟ ﴿وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ﴾ البقرة: ١٦٥، واتە: ئەوانەش وا باوەڕیان هێناوە، خوایان لە هەموو شتێك زیاتر خۆش دەوێ)).

پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی جەستەت بە چی شێوەیەك فەوتاندت و بە کارت هێنا؟ لە گوێڕایەڵیدا، یان لە هەوەس و ئارەزوو و تام و چێژی ئەم دونیایەدا؟ هیچ کێشە نییە ئەگەر کار بۆ ئەم دونیایە بکەیت بەڵام هەرگیز دوارۆژت لە بیر نەچێت، لە فەرموودەیەکدا هاتوە کە (الترمذي) ڕیوایەتی کردوە بە سەنەدێکی (صحيح)[1] لە فەرموودەی (أنس) ەوە دەفەرموێت: پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((من كانت الأخرة همه جعل الله غناه في قلبه وجمع له شمله، وأتته الدنيا وهي

---

١ ـ أخرجه الترمذي (٢٤٦٥) وابن ماجه (٤١٠٥) وأحمد(١٨٣/٥) وصححه الألباني في (الصحيحة) (٩٤٩ ، ٩٥٠).

راغمة، ومن كانت الدنيا همه جعل الله فقره بين عينيه، وفرق عليه شمله، ولم يأته من الدنيا إلا ما قدر له)) واتە: هەرکەسێ دوارۆژ مەبەستی بێت ئەوا خوای گەورە دەوڵەمەندی دەخاتە دڵییەوە و هەموو شتە دژەکانی بۆ کۆ دەکاتەوە وە دونیا بە ملکەچییەوە پێشوازی لێ دەکات، هەرکەسێ ئەگەر مەبەستی دونیا بێت ئەوا خوای گەورە هەژاری دەخاتە نێو چاوی و هەموو شتە دژەکانی بۆ جیاوازتر دەکات وە لە دونیادا هیچی دەست ناکەوێت ئیللا ئەوەی کە خوای گەورە بۆی دیاری کردوە)).

هەروەها پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی زانست و زانیارییەکەت، ئایا چ کارێکت بەو زانستە کردوە کە فێری بووی.؟ لە پێشدا باسی ئەو زانایەمان کرد کە دەخرێتە دۆزەخەوە و ئاگریان پێ گڕ دەدرێت، چونکە ئەوە کەسێکی ریاکار بوە !!

لە فەرموودەیەکدا کە (الترمذي) و جگە لەو بە سەنەدێکی (صحیح)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (کعب ی کوڕی مالك) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من طلب العلم ليجاري به العلماء أو ليماري به السفهاء أو يصرف به وجوه الناس إليه أدخله الله النار)) واتە: هەرکەسێك بە دوای زانستدا گەڕا فێری بوو بۆ ئەوەی پێشبڕکێی پێ بکات لە گەڵ زانایاندا، یان بۆ ئەوەی دەمە دەم و موناقەشەی نەفامانی پێ بکات یان بۆ ئەوەی سەرنج و ڕووی خەڵکی بۆ لای خۆی ڕاکێشێ ئەوا خوای گەورە دەیخاتە ناو ئاگرەوە)).

بۆیە هەردەم پێغەمبەری خواﷺ پەنای بە خوای گەورە دەگرت لە زانستێکی بێ سوود، هەروەکو لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (زید ی کوڕی أرقم) ەوە دەفەرموێت: ((هیچ شتێکتان پێ ناڵێم تەنها ئەوە نەبێت کە پێغەمبەری خواﷺ دەیفەرموو: ((اللهم إني أعوذ بك من علم لا ينفع، ومن قلب لا يخشع، ومن نفس لا تشبع، ومن دعوة لا يستجاب لها)) واتە: ئەی خودایە.. پەنات پێ دەگرم لە زانستێکی بێ سوود و لە دڵێك لە تۆ نەترسێت و لە نەفسێك هەرگیز تێر نەبێت و لە

---

١ ـ أخرجه الترمذي (٢٦٥٤) وصححه الألباني في (الترغيب) (١٠١) وأخرجه ابن ماجه (٢٥٩) عن حذيفة ، وأبو داود (٣٦٦٤) وابن ماجه (٢٦٠) عن أبي هريرة ، وابن ماجه (٢٥٣) عن ابن عمر ، وبرقم (٢٥٤) عن جابر .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٧٢٢) .

دوعایەك وەڵام نەدرێتەوە و گیرا نەبێت)).

هەروەها پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی سەروەت و سامان!! ((وعن ماله من أين اكتسبه و فيم أنفقه)) واتە: هەروەها دەربارەی سەروەت و سامانەکەی پرسیاری لێ دەکرێت لە کوێوە بە دەستی هێنا و چۆن سەرفی کردوە))

سەروەت و سامان نیعمەتێکی خوایە، ئای چەند نیعمەتێکی بەڕێز و چاکە! ئەگەر لە بەر دەستی چاکەکاران و پیاوچاکاندا بێت، بۆ ئەوەی تەنها لە پێناوی رازی بوونی خوای گەورەدا بە کاری بهێنن.

لە (صحيح البخاری)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابن مسعود) هوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((أيكم مال وارثه أحب إليه من ماله؟ قالوا: يا رسول الله، ما منا أحد إلا ماله أحب إليه. قال ﷺ: ((فإن ماله ما قدم، ومال وارثه ما أخر)) واتە: کام لە ئێوە سامانی میراتگرەکەی لە سامانەکەی خۆی خۆشتر دەوێت؟ فەرموویان: ــ ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ هیچ کەسێك لە ئێمە نییە وە هەموومان سامانی خۆمان لا خۆشەویسترە، فەرمووی: ــ کەواتە سامانەکەی خۆی ئەوەیە کە پێشی خۆی دەخات و سامانی میراتگرەکەی ئەوەیە بە جێی دەهێڵێ)).

هەروەها لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی الشخير) کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: (((يقول ابن آدم: مالي مالي، قال: وهل لك، يا ابن آدم من مالك إلا ما أكلت فأفنيت، أو لبست فأبليت، أو تصدقت فأمضيت؟)).واتە: بەنی ئادەم دەڵێت: سامانەکەم..سامانەکەم.. وتی: ئایا چی شتێکت هەیە لە سامانەکەت تەنها ئەوە نەبێت کە خواردت و فەوتاندت، یان ئەوەی لەبەرت کرد و رزاندت و کۆنت کرد، یان ئەوەی بەخشیت و ڕەوانەت کرد؟)).

ئا ئەوە پاشەکەوتە و بۆت هەڵگیراوە لای خوای گەورە لە دوارۆژدا.

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٤٤٢) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٩٥٨) .

لە (سنن الترمذي)[1] دا هاتوە لە دایکە (عائشە)وە کەوا ئەوان مەڕێکیان سەربڕی، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((ما بقي منها؟)) قالت: ((ما بقي منها إلا كتفها)) قال: ((بقي كلها غير كتفها)) واتە: چی بەشێکی لێ ماوە؟ فەرمووی: هیچ شتێك نەماوەتەوە تەنها شانەکەی نەبێت، ئەویش فەرمووی: هەموو ماوە تەنها شانەکەی نەبێت)).

دڵنیابە ئەوەی کە بەخشیوتە تەنها ئەوە ماوەتەوە، بۆیە لە حەرام کۆ مەکەرەوە، سوێند بە خوا ئەوە بۆ تۆ هیچ سوودی نییە، چونکە خوای بەرز و بالادەست مۆڵەت دەدات بەلام هەرگیز فەرامۆش ناکات، ئەوە نیشانەی خۆشەویستی و رازی بوونی خوا نییە، ئا ئەوەتا قارون کۆمەڵێك لە پاڵەوانە بەهێزەکان ناتوانن کلیلی خەزنەکانی هەڵگرن!! لە گەڵ ئەوەشدا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَخَسَفْنَا بِهِۦ وَبِدَارِهِ﴾(القصص: ٨١) واتە: سەرەنجام خۆی و خانوەکەیمان برد بە ناخی زەویدا بە سامان و گەنجینەکەشیەوە)).

بۆیە هەرگیز مەغرور مەبە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَٰكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾(المؤمنون:١١٥) واتە: ئایا پێتان وابوو بە گەمە و بێ هودە دروستمان کردوون و هەرگیز بۆ لای ئێمە ناهێنرێنەوە بۆ تۆڵەو پاداش؟!)).

بۆیە هەرگیز وا مەزانە پرسیارت لێ ناکرێت دەربارەی ئەوەی کۆی دەکەیتەوە.

لە (مسند أحمد) دا بە سەنەدێکی (صحیح)[2] هاتوە لە فەرموودەی (عقبە ی کوڕی عامر) کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((إذا رأيت الله يعطي العبد من الدنيا على معاصيه، فإنما هو استدراج)) واتە: ئەگەر بینیت خوای گەورە نیعمەت و فەزڵ و پۆشینی تاوان و مۆڵەت دان دەبەخشێتە بەندەیەکی لە دونیادا وە بەندەکەش بەردەوامە لەسەر سەرپێچی و بە بێ تەوبە بزانە ئەوە نزیك کردنەوەیە

---

١ ـ أخرجه الترمذي (٢٤٧٠) وصححه الشيخ الألباني في (صحيح سنن الترمذي) .

٢ ـ أخرجه أحمد (١٤٥/٤) والطبراني في (الأوسط) (٩٢٧٢) والبيهقي في (الشعب) (٤٥٤٠) وصححه الألباني في (صحيح الجامع) (٥٦١) و(الصحيحة) (٤١٣) .

(استدراج)ە)). ئـەمجار پێغەمبـەری خۆشەویـستﷺ ئـەو ئایەتـەی خوێنـدەوە:
﴿فَلَمَّا نَسُواْ مَا ذُكِّرُواْ بِهِۦ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَٰبَ كُلِّ شَىْءٍ حَتَّىٰٓ إِذَا فَرِحُواْ بِمَآ أُوتُوٓاْ
أَخَذْنَٰهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ ۚ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ
﴿٤٥﴾﴾ الأنعام، واتە: کە ئەو هەموو ئامۆژگارییـەیان لـە بیرخـۆ بـردەوە کـە لەسـەر زەمـانی پەیامبـەران کرابـوون ئینجـا ئێمـەیش بـۆ خەفڵانـدنیان دەروازەی هـەموو خێرێکمان بۆ واڵا کردنەوە و رزق و رۆزییەکی فرەمان رشت بە سەریاندا و ئـەوانیش خۆشی و نەشوە گرتنی هەتا بەو ماڵ و منداڵەی پێماندابوون دەعیـە و فیزگـرتنی و لە رێی راست لایاندا ئەوسا ئێمەیش کتوپڕێك رقمان لێ گرتن و ئەوانیش لەو هـەموو خۆشگوزرانییە بێ هیوا و نائومێد بـوون.(٤٤) ئینجـا ئەوانـەی کـە ناهـەقی و سـتەم پیشەیان بوو، هەموو خێر و خۆشیەکیان لە کیس چـوو و دوابڕاو بـوون سـوپاس و ستایشی بێ پایانیش بۆ خوای پەروەردگاری جیهانەکان.(٤٥)).

خـوای پـەروەردگار دەفـەرموێت:﴿فَذَرْهُمْ فِى غَمْرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٥٤﴾ أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِۦ مِن مَّالٍ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾﴾المؤمنون، واتە: ئاخۆ ئەوان پێیان وایە کە بـەو مـاڵ و منداڵـە پێیـان دەبەخـشین (٥٥) دەمانـەوێ بـە پەلـە لـەو نیعمەتانـە بـەهرەوەریان بکەین؟ نەخێر، ئەوانە تێ ناگەن، ئەگینا ماڵ و منداڵ نیشانەی چـاکی و رێز لێنـان نییە، بەڵکو بۆ تاقیکردنەوەیە (٥٦).

خوای پەروەردگار دەفـەرموێت:﴿فَأَمَّا ٱلْإِنسَٰنُ إِذَا مَا ٱبْتَلَىٰهُ رَبُّهُۥ فَأَكْرَمَهُۥ وَنَعَّمَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّىٓ أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَأَمَّآ إِذَا مَا ٱبْتَلَىٰهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّىٓ أَهَٰنَنِ ﴿١٦﴾﴾الفجـر، واتـە: بەڵام مرۆڤی کافر و خوا نەناس کاتێ، کە پـەروەردگاری تـاقی کـردەوە بـە پێـدانی ماڵ و دارایی، رێزی لێنا و سەروەت و سامانی پێ بەخشی و نیعمەت و بەهرەی بـە سەردا رشت تا دەرکـەوێ: سـپڵەیە یـان سوپاسـگوزارە، بـە باییبونێکـەوە دەڵێـت: پەروەردگارم رێزی لێناوم لە بەر ئەوەی شایەنی ئەو بەهرەیەم بۆیە پێی داوم (١٥) بەڵام کاتێکیش تاقی کردەوە بە تەنگانە رۆزی لێ گرتەوە، بە ناگاییەکەوە دەڵێـت:

پەروەردگارم سووکایەتی پێ کردوم! چونکە وادەزانێ ڕێزی مرۆڤ بە سامانەوەیە (١٦) نەخێر.. هیچی وا نییە، چونکە خوا ماڵ و سامان بە هەموو کەسێ دەدات، چاك و خراپ، یان لێیان دەگرێتەوە (١٧).

جا مەرج نییە ئەوەی خوای گەورە رزقی فراوان کردبێت بەڵگەی ڕێزی خوای گەورەیە بۆ کەسەکە، لە هەمان کاتدا ئەوەی خوای گەورە ژیانی لێ تەنگ کردبێت بەڵگەی سووکایەتی خوای گەورەیە بۆ کەسەکە!!

دع الحرص على الدنيا وفي العيش فلا تطمع
لا تجمع من الحرام فلا تدري لمن تجمع
فإن الرزق مقسوم وسوء الظن لا ينفع
فقير كل من يطمع غني كل من يقنع

واتە: واز بهێنە لە سووربون لەسەر دونیا و تەماحت با نەبێت بۆ ژیان، هەردەم حەرام کۆمەکەرەوە چونکە نازانیت بۆ کێی کۆ دەکەیتەوە، دڵنیابە کە رزق دابەش کراوە و گومانی خراپ هیچ سوودی نییە، هەژارە هەر کەسێ چاوچنۆك و چڵێس بێت و دەوڵەمەندە هەرکەسێ ڕازی بێت)).

هەروەها هەموان پرسیاریان لێ دەکرێت دەربارەی ئەو پەیمانانەی کە لە گەڵ خوادا بەستوویانە، ئەو پەیمانەش کە لە گەڵ خەڵکیدا بەستوویانە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا﴾ (الإسراء: ٣٤) واتە: پەیمانیشتان لە گەڵ خوا، لە گەڵ خەڵکی بەرنە سەرێ، چونکە بە راستی خاوەن پەیمان لە دوارۆژدا پرسینەوەی هەیە)).

هەروەها هەموو بەندەیەك پرسیاری لێ دەکرێت دەربارەی ژێر دەستەکەی و دەربارەی خێزانەکەی، هەموو ئافرەتێك پرسیاری لێ دەکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا، لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو) ەوە کەوا

---

١ ـ أخرجه البخاري ، كتاب الجمعة ، باب الجمعة في القرى و المدن (٨٩٣) ، و مسلم كتاب الإمارة ، باب فضيلة الإمام العادل (١٨٢٩) .

پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ألا كلكم راع وكلكم مسؤولُ عن رعيته، الإمام راع ومسؤول عن رعيته، والرجل راع في أهله وهو مسؤول عن رعيته، والمرأة راعية في بيت زوجها ومسؤولة عن رعيتها، والعبد راع في مال سيده ومسؤول عن رعيته و كلكم راع و مسؤولُ عن رعيته)))) واتە: هەر هەمووتان شوان و بەرپرسن و بەر پرسیارن لەو ژێر دەستەی کە پێتان سپێردراوە، پێشەوا شوان و بەرپرسە و بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی، پیاو شوان و بەرپرسە لەسەر خێزانەکەی و هەر ئەویش بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی، ئافرەت شوان و بەرپرسە لە ماڵی پیاوەکەیدا وە هەر ئەویش بەر پرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی، خزمەتکار شوان و بەرپرسە لە ماڵی گەورەکەیدا و هەر ئەویش بەرپرسیارە لەسەر ژێردەستەکەی، کەواتە هەر هەمووتان شوان و بەر پرسن و هەمووتان بەرپرسیارن لەسەر ژێر دەستەکەتان)).

خۆشەویستان... کاتێک خوای گەورە لە لێپرسینەوەی بەندەکان بووەوە دەربارەی مافەکانی خۆی، ئەمجار خوای گەورە فەرمان دەکات کە کێشەی ستەملێکراوەکان ئامادە بکرێت بە مەبەستی تۆڵەسەندنەوە، بۆ ئەوەی مافی هەموو بەندەکان کە لای بەندەکانە بدرێتەوە.

أيها المظلوم صبراً لا تهن — إن عين الله لا تنام
نم قرير العين واهنأ خاطراً — فعدل الله قائم بين الأنام

ئەی ستەمکار..!! بە هەموو دڵێك قسەت لە گەڵدا دەکەم..!! هەرگیز مەغرور مەبە بە هێزەکەت، بە سەروەت و سامانەکەت، بە کەسایەتیت لە ناو خەڵکیدا، بە پلەوپایەکەت، بە کورسییەکەت، بە دەسەڵاتەکەت، بە تەندروستییەکەت، سوێند بە خوا لە بەر دەستی خوای باڵادەستدا رادەوەستیت و لە بارەی هەموو گەورە و بچوکێکەوە پرسیارت لێ دەکرێت، با هیچ کەسێك وا نەزانێت دەچێتە بەهەشتەوە ـ هەرچەندە کەسێکی ئیماندار بێت ـ لە کاتێکدا حەقی موسڵمانێکی لە گەردن بێت، زۆر ئەستەم و مەحاڵە.. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٍ

لِّلۡعَبِيدِ ﴾فصلت:٤٦، واته: پەروەردگاریشت هەرگیز غەدرباز و ستەمکار نییە لە بەندەکانی و بێ کەم و کورت پاداشتیان ئەداتەوە)).

هەروەها دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظۡلِمُ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ﴾ (النساء: ٤١) واتە: بێ گومان خوا بە سەنگی بچووکترین گەردیلە (زەڕرە) ستەم لە هیچ کەس ناکا)).

بەڵکو سەرسام دەبیت کاتێ بزانی خوای گەورە تۆڵەی هەموو ئاژەڵ و گیانداران لە ڕۆژی قیامەتدا دەسێنێتەوە، هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە هاتوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لتؤدن الحقوق إلى أهلها يوم القيامة، حتى يقاد للشاة الجلحاء، من الشاة القرناء)) واتە: دەبێت هەموو مافەکان بگێڕنەوە بۆ خاوەنەکانیان لە ڕۆژی قیامەتدا تەنانەت مەڕی بێ شاخ مافی خۆی لە مەڕی شاخدار دەسێنێتەوە)).

دەبێت مەڕی بێ شاخ تۆڵەی خۆی لە مەڕی شاخدار بکاتەوە لەڕۆژی قیامەتدا و لە بەر چاوی هەموو خەڵکی.

لە (مسند أحمد) و (الطيالسي) دا هاتوە بە سەنەدێکی (صحيح) لە ڕێگای چەند (شواهد)[2] ێکەوە لە فەرموودەی (أبو ذر) ەوە کەوا خۆشەویستﷺ دوو مەڕی بینی، شەڕە قۆچیان دەکرد، پێغەمبەری خواﷺفەرمووی: ((يا أباذر أتدري فيما تنتطحان. قلت: لا، قال: لكن ربك يدري وسيقضي بينهما يوم القيامة)) واتە: ئەی (أبو ذر) ئایا دەزانیت بۆ شەڕ دەکەن؟ گوتم:نەخێر، فەرمووی: بەڵام پەروەردگارت دەزانێت و لە ڕۆژی قیامەتدا لە نێوانیاندا داوەری دەکات)).

هەروەها (ابن جرير الطبري) بە سەنەدێکی(جيد)[3] ڕیوایەتی کردوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو) ەوە دەڵێت: ((ئەگەر ڕۆژی قیامەت هات خوای

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٥٨٢) .

٢ ـ أخرجه أحمد (١٦٢/٥ , ١٧٣) والطيالسي (٤٨٠) وقال الهيثمي في (المجمع) (٦٣٨/١٠) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٦١٠/٤) تحت حديث (١٩٦٧) وانظر رقم(١٥٨٨) .

٣ ـ أخرجه ابن جرير الطبري في التفسير وقال الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٦٠٧/٤) : إسناده جيد , رجاله ثقات رجال الشيخين غير أبي المغيرة)

گـەورە زەوی رادەخـات و فراوانـی دەکاتـەوە تـا چـاو بڕدەکـات، هـەموو ئـاژەڵ و گیاندار و ولاخێك کۆ دەکرێتـەوە، ئـەمجار تۆڵـەی گیانـداران لـە یـەك دەکرێتـەوە، مەڕی بێ شاخ تۆڵەی خۆی لە مەڕی شـاخدار دەکاتـەوە کـە لێـی دابێـت، کـاتێ لـە تۆڵە سەندنەوەی گیانداران بوەوە خوای گەورە پێیان دەڵێت: ((کونی ترابا)) واتـە: ببنە خۆڵ (گڵ) دەڵێت: لەو کاتەدا بێباوەڕان دەڵێن: (یـا لیـتنی کنـت ترابـا) واتـە: بریـا ئێمـەش ببینـە خـۆڵ (گـڵ)) خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿إِنَّآ أَنذَرۡنَٰكُمۡ عَذَابٗا قَرِيبٗا يَوۡمَ يَنظُرُ ٱلۡمَرۡءُ مَا قَدَّمَتۡ يَدَاهُ وَيَقُولُ ٱلۡكَافِرُ يَٰلَيۡتَنِي كُنتُ تُرَٰبَۢا﴾النبأ: ٤٠، واتە: بـە ڕاستی ئێمە هەر زوو ئێوەمان ئاگادار کردوە - ئەی بێ بڕوایان - کـە سـزایەکی نزیك بەڕێوەیە بۆتان ئەو ڕۆژە ڕۆژێکە کە ئـادەمیزاد سـەیری دەسپێـشکەری خـۆی دەکات - لە چاك و لە خراپی - ئەو کاتە کافر و بێ بڕوایش دەڵێت: ئای خۆزگە هەر خـاك و خـۆڵ بوومایـە نـەك ئـادەمی تـا ئـاوا زینـدوو نەکرامایەتـەوە و حیـساب نەکرامایە)).

بیهێنە پێش چاوی خۆت ئەمـە حـاڵی ئـەو دڕنـدە و ئـاژەڵ و گیاندارانەیـە، ئایـا گومانت چۆنە بەرانبەر بە کەسی بەرپرسـیار و پێسپێردراو! ؟؟ بۆیـە دەبێـت تۆڵـە هەبێت، هەر دەبێت تەرازووی دادپەروەری دانرێت بۆ تۆڵەسەندنەوە.

أمـــا والله إن الظلـــم شـــؤم ولا زال المـــسيء هـــو الظلـــوم
ســـتعلم يـــا ظلـــوم غـــداً إذا التقينا عند المليك من الملوم
الى ديـــان يـــوم الـــدين نمـــضي وعنـــد الله تجتمـــع الخـــصوم

بۆیە ئاگاداری ستەم بە برای شیرینم.

لا تظلمـن إذا مـا كنـت مقتـدراً فـالظلم ترجـع عقبـاه الى النـدم
تنـام عينـاك والمظلـوم منتبـهٌ يـدعوا عليـک و عـين الله لم تـنم

واتە: هەرگیز ستەم مەکە ئەگەر بوویتە کەسێکی بە توانا و دەسەڵاتدار، چـونکە هەردەم ستەم پەشیمان بوونەوەی بە دواوەیە، تۆ دەخـەوی و چـاوەکانت لـە یـەك

دەنێت و ستەملێکراویش بە ئاگایە، دوعات لێ دەکات و چاوەکانی خوایش نەخەوتوە)).

کاتێ پێغەمبەری خوا ﷺ (معاذ ی کوڕی جبل) ڕەوانەی یەمەن کرد ــ فەرموودەکە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا هاتوە ــ لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە، پێغەمبەری خوا ﷺ بە (معاذ) ی فەرموو: ((واتق دعوة المظلوم، فإنه ليس بينها وبين الله حجاب) واتە: خۆت لە نزا و پاڕانەوەی ستەملێکراو بپارێزە، چونکە لە نێوان ئەو و خوای گەورەدا هیچ پەردەیەك نییە)).

لە ڕیوایەتێکی تردا[2] لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە: ((و دعوة المظلوم يرفعها الله فوق الغمام يوم القيامة، وتفتح لها أبواب السماء، ويقول الرب وعزتي لأنصرنك ولو بعد حين)) واتە: نزا و پاڕانەوەی ستەملێکراو خوای گەورە لە ڕۆژی قیامەتدا بەرزی دەکاتەوە بە سەر هەورەکەدا، هەموو دەرگاکانی ئاسمانی بۆ دەکرێتەوە، خوای پەروەردگار: دەفەرموێت: سوێند بە عیززەتی خۆم دەبێت سەرت بخەم ئەگەر دوایش خرا بێت)).

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[3] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو موسى الاشعرى) یەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((إن الله تعالى ليملي للظالم حتى إذا أخذه لم يفلته)) وقرأ قوله تعالى: ﴿وَكَذَٰلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَآ أَخَذَ ٱلْقُرَىٰ وَهِىَ ظَٰلِمَةٌ ۚ إِنَّ أَخْذَهُۥٓ أَلِيمٌ شَدِيدٌ﴾ هود: ١٠٢، واتە: بە ڕاستی خوای گەورە مۆڵەتی ستەمکار دەدات، هەر کاتێك گرتی چیتر بەری نادات پاشان ئەم ئایەتەی خوێندەوە کە ئەمە ماناکەیەتی: ((ئا بەو شێوەیە تۆڵەسەندنی پەروەردگاری تۆ کاتێك تۆڵە دەسێنێت لە خەڵکی شار و دێهاتەکان لە حاڵێکدا کە یاخی و ستەم پیشەبوون، بە ڕاستی تۆڵەسەندنەکەی زۆر بە ئێش و سەختە)).

---

١ ـ أخرجه البخاري (٢٤٤٨) ومسلم (١٩) .

٢ ـ أخرجه الترمذي (٢٥٢٦) و(٣٥٩٨) وابن ماجه (١٧٥٢) وأحمد (٢/٣٠٤ , ٣٠٥ , ٤٤٥) وابن حبان (٨٧٤ ، ٧٣٨٧) وصححه لشواهده الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢/٥٢٧ ، ٥٢٨) تحت حديث (٨٢٠) .

٣ ـ أخرجه البخاري (٤٦٨٦) ومسلم (٢٥٨٣).

لە (سنن ابن ماجە) و (صحيح ابن حبان) و جگە لەوان[1] لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله) وە هاتوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ بە کۆچەرانی فەرموو - ئەوانەی کە لە حەبەشە گەڕانەوە - : ((ألا تحدثوني بأعاجيب ما رأيتم بأرض الحبشة؟)).

قال فتية منهم: بلى يا رسول الله، بينا نحن جلوس مرت بنا عجوز من عجائزها رهابينهم تحمل على رأسها قلة من ماء، فمرت بفتى منهم فجعل إحدى يديه بين كتفيها، ثم دفعها فخرت على ركبتيها فانكسرت قلتها، فلما ارتفعت التفتت إليه، فقالت: سوف تعلم يا غدر إذا وضع الله الكرسي وجمع الأولين والآخرين وتكلمت الأيدي والأرجل بما كانوا يكسبون فسوف تعلم كيف أمري وأمرك عنده غدا، قال: يقول رسول الله ﷺ: ((صدقت صدقت! كيف يقدس الله أمة لا يؤخذ لضعيفهم من شديدهم)).

واتە: ئایا باسی سەیرترین شتم بۆ ناکەن لە زەوی حەبەشەدا بینیبێتتان؟ وتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ، لە کاتێکدا ئێمە دانیشتبووین پیرەژنێك لە پیرەژنەکانی ئەوان بە تەنیشتماندا تێپەڕی، گۆزەیەك ئاوی بە سەر هەڵگرتبوو، لاوێکی ئەوان بە تەنیشتیدا تێپەڕی و دەستی خستە نێوان هەردوو شانی و پاڵی پێوەنا، ئەویش لە سەر هەردوو ئەژنۆی کەوت و گۆزەکەی شکا، کاتێ هەستا رووی لێ کرد و گوتی: ئەی ستەمکار دەبێ حاڵی تۆ چۆن بێت کاتێ خوای گەورە کورسی دادەنێت و پێشینەکان و پاشینەکان کۆ دەکاتەوە و دەست و پێیەکان دێنێتە قسە باسی هەموو ئەو کارانەی ئەنجامی دابێت دەکات، سبەینێ حاڵی من و حاڵی تۆ دەبینی لای خوای گەورە، دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: راستی گوت.. راستی گوت.. خوای گەورە چۆن ئوممەتێك پیرۆز دەکات لە کاتێکدا حەقی ستەملێکراو و لاوازەکانیان لە بەهێز و ستەمکارەکانیان نەکەنەوە)).

ئوممەتی ستەمکار بەرەو نەمان دەڕوات هەرچەندە موسڵمان بێت و ئوممەتی دادپەروەری دەمێنێتەوە و بەردەوام دەبێت هەرچەندە بێباوەڕ بێت، هەروەکو (ابن

---

١ ـ أخرجه ابن ماجه (٤٠١٠) وابن حبان (٥٠٥٨) وأبو يعلى (٢٠٠٣) وروي عن بريدة عند البيهقي في (الكبرى) (٦/٩٥)، وصححه الشيخ الألباني في (صحيح الجامع) (٤٥٩٧، ٤٥٩٨).

تیمیه)[١] دەڵێت: ((خوای گەورە دەوڵەتی دادپەروەری جێگیر و دامەزراوی دەکات هەرچەندە دەوڵەتێکی بێباوەڕ بێت و دەوڵەتی ستەم جێگیر و دامەزراوی ناکات هەرچەندە دەوڵەتێکی موسڵمان بێت)).

جا ستەمکردن تاریکستانە لە ڕۆژی قیامەتدا، چونکە لەوێ دەرهەم و دینار و ریال و دولار نییە، بەڵکو (حسنات)و (سیئات)ە ! !

لە (صحیح البخاری)[٢] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هریرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من كانت له مظلمة لأحد من عرضه أو شيء فليتحلله منه اليوم، قبل أن لا يكون دينار ولا درهم، إن كان له عمل صالح أخذ منه بقدر مظلمته، وإن لم تكن له حسنات أخذ من سيئات صاحبه فحمل عليه)) واتە: هەرکەسێك ستەمی لە کەسێك کردوە (حەقی کەسێك ها بە سەریەوە) لە هەر ڕوویەکەوە با گەردنی خۆی پێ ئازاد کات، پێش ئەوەی ڕۆژێك بێت کە نە دیناری تێدایە و نە دەرهەم، ئەگەر کردەوەی چاکی هەبێت ئەوا لێی دەسێنرێت و دەدرێت بە ستەملێکراوەکە، بەڵام ئەگەر چاکەی نەبوو ئەوا خراپەکانی ئەو دەدرێتە کۆڵی ستەمکارەکەدا)).

واتە: لە چاکەکانی ئەو دەدەن بە براکەی، ئەگەر چاکە و حەسەناتی نەما ئەوا لە خراپەکانی براکەی دەدرێتە کۆڵی ئەودا و ئەمجار فڕێ دەدرێتە دۆزەخەوە ! !

لە (صحیح مسلم)[٣] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هریرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((أتدرون من المفلس؟ قالوا: المفلس فينا يا رسول الله من لا درهم له ولا متاع. فقال رسول الله ﷺ: إن المفلس من أمتي، يأتي يوم القيامة بصلاة وصيام وزكاة ويأتي وقد شتم هذا وقذف هذا وأكل مال هذا، وسفك دم هذا، وضرب هذا، فيعطى هذا من حسناته وهذا من حسناته، فان فنيت حسناته قبل أن يقضى ما عليه، أخذ من خطاياهم فطرحت عليه ثم طرح في النار)) واتە: ئایا دەزانن مایەپووچ کێیە؟ وتیان: مایەپووچ لە ناو ئێمەدا ئەی پێغەمبەری خواﷺ کە پارە و

١ ـ انظر : مجموع الفتاوى (٦٣/٢٨) و الأستقامة (٢٤٧/٢) .
٢ ـ أخرجه البخاري (٢٤٤٩ , ٦٥٣٤) .
٣ ـ أخرجه مسلم (٢٥٨١) .

پول و شت ومەکی نەبێت، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: مایەپووچ لە ئوممەتەکەی من کەسێکە کە لە ڕۆژی قیامەتدا دێت نوێژی کردوە و ڕۆژووی گرتوە و زەکاتیشی داوە بەڵام جوێنی بە ئەم داوە و بوختانی بۆ ئەو هەڵبەستوەو ماڵی ئەوی خواردوەو خوێنی ئەوی ڕشتوە و لە کەسێکی تری داوە، لە چاکەکانی دەدرێت بە ئەم و ئەو، کاتێك ئەگەر چاکەکانی تەواو بوو و هێشتا مافی خەڵکی بە سەرییەوە مابوو ئەوە لە تاوانەکانی ئەوان دەدرێت بە سەر ئەمدا، پاشان فڕێ دەدرێتە ناو ئاگرەوە)).

کەسی ستەمکار لە ڕۆژی قیامەتدا دێت لە گۆڕەپانی لێپرسینەوە و لە بەر دەستی پادشای پادشاکاندا، هەموو ئەوانەی ستەمی لێیان کردوە لە دونیادا دەورویەری لێ گرتوون، لە هەموو لایەکەوە، هەر یەك لەوان حەق و مافەکەی خۆی دەوێت، ئەمجار لە چاکەکانی ئەو ستەمکارە دەدرێتە ستەملێکراوەکان تاکو چاکەکانی نامێنێت و تەواو دەبێت، ئەمجار لە خراپەکانی ستەملێکراوەکان دەدرێتە کابرای ستەمکار، تاکو لاپەڕەی چاکەکان بە سپێتی دەمێنێتەوە! ئایا لە بیرت چوە براکەم ئەو ساتانەی کە لە بەر دەستی خوادا ڕاوەستاویت!؟

سوێند بە خوا دەبێ حەقی هەموان بدەیتەوە بە بێ کەموکوڕی، هەرکە چاکەکانت تەواو بوو ئەوا لە خراپەی ئەوان دەدرێ بە کۆڵی تۆدا و دەگوێزرێتەوە لاپەڕەکەی تۆ... بەڵێ... ئەمە خراپەکانی ئەو کەسانەیە تۆ ستەمت لێ کردبوو لە دونیادا، بۆیە بە ناچاری سەرت بڵند دەکەیتەوە، گەردنی تکا و پاڕانەوەت بەرز دەکەیتەوە بۆ لای پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان بۆ ئەوەی ڕزگارت بکات لەوانە، بۆیە بە گوێیەکانی خۆت دەبیسی و دڵت دادەخورپێت بە بانگی خوای گەورە کاتێ دەفەرموێت: ﴿ٱلۡيَوۡمَ تُجۡزَىٰ كُلُّ نَفۡسِۭ بِمَا كَسَبَتۡۚ لَا ظُلۡمَ ٱلۡيَوۡمَۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلۡحِسَابِ﴾غافر: ١٧،واتە: لەو ڕۆژەدا هەرکەس هەرچی کردوە پاداشت و تۆڵەی کاری خۆی دەبینێ لەوڕۆژەدا هیچ جۆرە ستەم و غەدرێك نییە،بێ زیاد وکەم هەموو کەسێك پاداشت و تۆڵە ئەدرێتەوە بە ڕاستی خوا زوو و پەلە حیساب و لێکۆڵینەوە دەکات)).

خـــــوای گـــــەورە دەفـــــەرموێت: ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱللَّهَ غَٰفِلًا عَمَّا يَعْمَلُ ٱلظَّٰلِمُونَۚ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ ٱلْأَبْصَٰرُ ﴿٤٢﴾ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْۖ وَأَفْـِٔدَتُهُمْ هَوَآءٌ ﴿٤٣﴾﴾ (ابـــراهیم)، واتـــە: هـــەرگیز تـــۆ وا بـــیر مەکەرەوە کە خوا لە کاروکردەوەی ستەمکاران خافڵ و بێ ئاگابێت، نەخێر، بـەڵکو بە هەموو کارێکیان زانـا و ئاگـادارە، بـەڵام بـۆ ماوەیـەك مۆڵەتیـان دەدات، پاشـان دەیانگرێ و تۆڵەیان لێ دەسێنێت وەکو دەفەرموێ: هەر بۆ ئەو ڕۆژە دوایان دەخـا و دەیانهێڵێتەوە کە ئەوەندە سەختە گشت چاوێك لـە ترسانا ئەبڵـەق دەبـن و لـە بزووتن دەکەون (٤٢) لە ترسانا بە پەلە بەرەو جارچێ خوا دەچن و بە سـەر بـەرەو ئاسمـان هــەڵبڕاوی نــاتوانێ بیـسوڕێنێ، پێڵـووی چاویـشیان وەسـتاوە و نایەتـە خوارەوە واتە: لە بەر قورس و گرانی ئەو ڕۆژە چـاویان ئەبڵـەق بـوەو نـایترۆکێنن و دڵیشیان لە هەموو هەست و نەستێك بەتاڵ و حەتاڵە(٤٣)).

دڵـت لـە سـنگت دێنـە دەرەوە و دەگەنـە گـەردنت هـەروەکو خـوای گـەورە دەفـــەرموێت: ﴿ٱلْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْۚ لَا ظُلْمَ ٱلْيَوْمَۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ﴾ (غافر:٢٨) واتە: ئەوانـە لـە ڕۆژە نزیکەکـەی قیامـەت بترسـێنە (آزفـة) یەکێکە لە ناوەکانی ڕۆژی قیامەت، بۆیە دەوترێ (آزفة) چونکە نزیکە بێت، کاتێ لە ترس و هەیبـەتا گیـان و دڵـەکان دەگەنـە گـەروو و ڕادەوەسـتن بـە پیـشخواردوویی دڵەکانیان پڕن لە خەم و خەفەت، ئەو کات ستەمکاران هیچ پشتیوان و دۆسـتێکیان نییە، بتوانێ کەڵکیان پێ بگەیەنێ و هیچ تکاکارێکیشیان نییە، تکای وەربگـیردرێ، هەموو پەیوەندییەك دەبچڕێ)).

برا خۆشەویستەکەم لە فلسطین...برا بەڕێزەکەم لـە عێـراق... لـە لوبنـان... لـە ئەفغانستـان... لـە شیـشان... ئـەی ئـەو کەسـەی ستەمت لێکراوە، ئـەی ئەوانـەی خوێنتان بە ناهـەق ڕژاوە.. ئـەی ئەوانـەی جەستەیان پارچـە پارچـە کـراوە، ئـارام بگرە و دڵتەنگ مەبە ! !

أين الظالمون و أين التابعون لهم في الغي بـــل أيـــن فرعـــون وهامـــان؟

أين من دوَّخوا الدنيا بسطوتهم   وذكرهم في الورى ظلم و طغيان؟
هل أبقى الموت ذا عزّ لعزته   أو هل نجا منه بالسلطان إنسان؟
لا والذي خلق الأكوان من عدم   الكلُّ يفنى فلا إنس و لا جان

واتە: کوان ستەمکاران و کوان شوێنکەوتووانیان لە گومڕاییدا؟ بەڵکو کوا فیرعەون و هامان؟ کوان ئەوانەی کە دونیایان قاڵ کردبوو بە دەسەڵاتیان و یادی ئەوان لە نێو دروستکراوەکاندا لە ستەم و سەرکەشی؟ ئایا مردن هیچ خاوەن عیززەتێکی هێشتوەتەوە بە هۆی عیززەتەکەیەوە؟ یان ئایا هیچ مرۆڤێك بە هۆی سوڵتانەکەیەوە ڕزگاری بوە؟نەخێر سوێند بەو کەسەی کە بوونەوەرەکانی لە نەبوونەوە دروستکردوە،هەموو نامێنن نە مرۆڤ و نە جنۆکە)).

ئەم بەشە بە پرسیارێکی گرنگ کۆتایی پێ دەهێنم، ئەویش بریتییە لەوەی: ئاخۆ یەکەم شتێك خوای گەورە حوکمی لە سەر بدات لە نێوان بەندەکاندا چییە؟

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەڵێین: ئەو شتە خوێنە.. ئەمجار خوای گەورە حوکمی خۆی دەدات، خوێن یەکەم مافە لە ماڤ بەندەکان، کە خوای گەورە حوکمی لە سەر بدات لە ڕۆژی قیامەتدا، ئەوەش بزانە هیچ جیاوازی و دژایەتییەك نییە لە نێوان ئەم فەرموودە و ئەو فەرموودەی کە دەڵێت: ((إن أول ما يحاسب عليه العبد: الصلاة))[1] واتە: یەکەم شتێك کە لە ڕۆژی قیامەتدا بەندەکان لێپرسینەوەیان لەسەر بکرێت نوێژە)).جا ڕیوایەتەکەی ئیمامی (النسائي) ئەو دوو ڕیوایەتەی کۆ کردوەتەوە، پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((أول ما يحاسب عليه العبد: الصلاة،و أول ما يقضى بين الناس في الدماء))[2] واتە: یەکەم شتێك کە لە ڕۆژی قیامەتدا بەندەکان

---

١ ـ أخرجه الترمذي في أبواب الصلاة، باب ما جاء أن أول ما يحاسب به العبد يوم القيامة الصلاة (٤١٣) , والنسائي كتاب الصلاة، باب المحاسبة على الصلاة (١ / ٢٣٢)، وابن ماجه، كتاب إقامة الصلاة ، باب أول ما يحاسب به العبد الصلاة (١٤٢٥)، وأحمد (٢/ ٢٩٠ , ٤٢٥)، وصححه الألباني في ((الصحيحة)) (١٣٥٨) من حديث أبي هريرة (رحمه الله) .

٢ ـ أخرجه النسائي (٨٣/٧)، والطبراني في (الكبير) (١٠٤٢٥) , وحسن الألباني سنده في الشواهد كما في ((الصحيحة)) (١٧٤٨) وصححه لغيره في (صحيح الترغيب) (٢٤٣٥) و (صحيح الجامع) (٢٥٧٢). وانظر كذلك للجمع بين الحديثين (شرح مسلم) للنووي (١٦٧/١١) و فتح الباري لابن حجر (٤٠٤/١١).

لێپرسینەوەیان لەسەر بكرێت نوێژە و یەكەم شتێك لە ڕۆژی قیامەتدا لە نێوان خەڵكیدا حوكمی لەسەر بدرێت خوێنە)).

جا خوێن حورمەتێكی مەزنی هەیە، چونكە خوای گەورە خۆی ژیانی بەخشیوەتە خەڵكی، بۆ هیچ كەسێك نییە ئەو حەقە حەڵاڵ بكات، یان سنوورەكانی خوای گەورە ببەزێنێت و حەڵاڵی بكات تەنها لە ڕێگای شەرعەكەی خوای گەورەوە نەبێت، خوای گەورە تەنها خۆی خەڵكی باش دەناسێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ ٱللَّطِيفُ ٱلْخَبِيرُ﴾الملك:١٤، واتە: مەگەر خوا نازانێ كێی دروست كردوە و چۆنی دروست كردوە لە كاتێكدا زۆر وردبین و بە ئاگایە؟)).

جا هەروەكو باسمان كرد خوێن حورمەتێكی گەورە و مەزنی هەیە، بۆیە خوێن یەكەم شتێكە لە نێوان بەندەكاندا حوكمی لە سەر بدرێت لە ڕۆژی قیامەتدا، هەروەكو لە هەردوو كتێبی (الصحيح)[1]دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی كوڕی مسعود) ەوە كەوا خۆشەویستی خواﷺ فەرموویەتی: ((أول ما يقضى بين الناس يوم القيامة في الدماء)) واتە: یەكەم شتێك لە ڕۆژی قیامەتدا لە نێوان خەڵكیدا حوكمی لەسەر بدرێت خوێنە)).

بە جوانی بیر لەو هەڕەشەیە بكەرەوە خوای گەورە باسی كردوە لە كتێبەكەیدا و دەفەرموێت: ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُۥ جَهَنَّمُ خَٰلِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾ (النساء: ٩٣) واتە: هەركەسێك بە دەستی ئەنقەست مرۆڤێكی خاوەن باوەر بكوژێ سزا و تۆڵەی هەر دۆزەخە و بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێنێتەوە غەزەب و تووڕەیی خوا لە سەرە و نفرینیشی لێ كردووە و سزایەكی گەورە و قورسیشی بۆ ئامادە كردوە))

با هیچ كەسێك وا تێنەگات ئەو خوێنەی كە دینەكەمان بە پیرۆزی زانیوە و حورمەتی روون كردوەتەوە تەنها خوێنی موسڵمانانە، بەڵكو خوێنە بە شێوەیەكی گشتی لە سنووری ئەو شەریعەتەی خوای گەورە خۆی داڕێژاوە.

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٣٣) ومسلم (١٦٧٨) .

دەڵێم: با هیچ کەسێك وا تێنەگات

جارێکی تر لێرەدا باسی ئەو فەرموودەیە دەکەم کە پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی هەروەکو ئیمامی (البخاری) ریوایەتی کردوە (التاریخ الکبیر)دا و (عبدالرزاق) لە (المصنف) دا و (الطبراني) لە (الکبیر) و (الأوسط) دا (ابن حبان) لە (الصحیح) دا و (البیهقی) لە (سنن)[1] ەکەیدا لە فەرموودەی (عمرو ی کوڕی الحمق الخزاعی)یەوە بە سەنەدێکی (صحیح) کەوا پێغەمبەری خوا(ρ) فەرموویەتی: ((من أمن)) واتە: هەرکەسێ ئەمانیدا بە کەسێکی تر ((من أمن رجلا علی دمه فقتله، فأنا بريئ من القاتل وإن کان المقتول کافرا)) واتە: هەرکەسێ ئەمانی دا بە کابرایەك لەسەر خوێنەکەی و ئەمجار کوشتی، ئەوا من لە بکوژەکە بەریم و هەرچەندە ئەگەر کابرای کوژراو کەسێکی بێ باوەڕ بوو)).

حەزم دەکرد و خۆشحاڵ دەبووم ئێستا (فاتیکان) و (ئەوروپا) و (ئەمریکا) گوێ بیستی ئەم فەرموودەیەی پێغەمبەرﷺبوایەن! تکام وایە چەند خۆشەویست و برایەك ـ ئەوانەی دڵیان بۆ دینەکەی خوا دەسوتێت بە شێوەیەکی گشتی و بۆ پێغەمبەرەکەیانﷺبە تایبەتی ـ ئەم چەند وشانەم وەرگێڕنە سەر زمانەکان.

پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی (هەروەکو لە (صحیح البخاری)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عومەر)ەوە: ((لن یزال المؤمن في فسحة من دینه، ما لم یصب دما حراما)) واتە: کەسی ئیماندار بەردەوام وا لە نێو فراوانی دینەکەیدایە، تاوەکو خوێنێکی قەدەغەکراو نەڕێژێ)).

جا بۆیە (عبدالله ی کوڕی عومەر) دەیفەرموو: ((إن من ورطات الأمور، التي لا مخرج لمن أوقع نفسه فیها: سفك الدم الحرام بغیر حله))[3] واتە: لە کارە گرفت و کارەساتەکان ئەوەیە هەرگیز ڕزگاربوونی نییە ئەگەر هاتوو کەسێك خۆی

---

١ ـ أخرجه البخاري -معلقاً- في ((التاریخ الکبیر)) (٣/ ٣٢٢)، وابن حبان (٦٠٨٢)، والطیالسي (١٣٦٩)، وعبدالرزاق (٥/٣٠٠) , والطبراني في (الکبیر) (٢٠/ ٢٢٢،٢٢٧،٢٣٠) و (الأوسط((١٤٠٣) والبیهقي في ((الکبری)) (٩/ ١٤٢)، وابن ابي عاصم في (الآحاد والمثاني) (٢٠٧٤) عن عمرو بن الحمق الخزاعي وله شواهد صححه بها الألباني في ((الصحیحة)) (٤٤٠) .

٢ ـ أخرجه البخاري، کتاب الدیات، باب قول الله تعالی : ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ ﴾ (النساء: ٩٣) (٦٨٦٢) .

٣ ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو (٦٨٦٣) .

تێوەگلاند: ڕشتنی خوێنی حەرامە بە بێ حەڵاڵ کردنی)).

هەروەها لە فەرموودەیەکی تردا کە (أحمد و النسائي و الحاکم)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (معاوية)ەوە، هەروەها (ابوداود و الحاکم) ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أبو الدرداء) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺفەرموویەتی: ((کل ذنب عسى الله أن يغفره، إلا من مات مشركا، أو مؤمن قتل مؤمنا متعمدا)) واتە: هەموو تاوانێك ڕێی تێ دەچێت و ڕەنگە خوا لێی خۆش بێت تەنها کەسێك نەبێت کە بە موشریکی مردووە یان کەسێکی ئیماندار بە قەستی کەسێکی ئیمانداری کوشتووە)).

ئەم نامەیە پێشکەشی براکانمی دەکەم لە فلسطین و عێراق: واز لە خوێن ڕشتنی موسڵمان بهێنن.

برا بەڕێزەکەم لە فلسطین و لە عێراق: ئاگاداربە هەرگیز خوێنی برا موسڵمانەکەت نەڕێژی، چونکە بە ڕاستی گرفت و کێشەیەکە دەربازبوونی نییە نە لە دونیا و نە لە دوارۆژدا، باش بزانە خوێن ڕشتنی موسڵمان حەرام و قەدەغەیە، لە هەردوو کتێبی (الصحيح)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبی بکرە) وە کەوا پێغەمبەری خواﷺلە (حەجیماڵئاوایی)دا فەرمووی: ((فإن دماءكم وأموالكم و أعراضكم بينكم حرام كحرمة يومكم هذا في شهركم هذا في بلدكم هذا)) واتە: بزانن کەوا خوێن و سامان و ناموستان لە سەرتان حەرامە وەکو حورمەتی ئەمڕۆ لەم مانگەتاندا و لەم شارەتاندا)).

ئاخۆ دیمەنەکانی قیامەت کۆتایی پێهات؟ نەخێر.. لە پاش لێپرسینەوە تەرازوو دادەنرێت و دادەمەزرێت، لێپرسینەوە بۆ پێشکەشکردنی کردەوەکانە و تەرازوو بۆ دەرخستن و زانینی ئەندازەکەیەتی، بۆ ئەوەی پاداشت یان تۆڵە بە ئەندازەی کارەکە ببێت، ئەمەو چەند باسێکی تر لە بەشی داهاتوودا باس دەکەین انشاء الله، خوای باڵادەست و شکۆمەند تاوانەکانی من و ئێوە داپۆشێ لە دونیا و قیامەتدا.

---

١ ـ أخرجه ابو داود (٤٢٧٠) والحاكم عن ابي الدرداء، و أخرجه أحمد (٤ / ٩٩)، والنسائي كتاب تحريم الدم (٨١/٧)، والحاكم(٣٩١/٤) وقال: ((صحيح الإسناد))، ووافقه الذهبي، وصححه الشيخ الألباني لشواهده في ((صحيح الجامع)) (٤٥٢٤) و ((الصحيحة)) (٥١١) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٦٧) وانظر (٤٤٠٦) ومسلم (١٢١٨) .

(تەرازوو) و (سیرات)

الميزان والصراط

خۆشەویستان... تـەرزاوو کێشە و باسێکی زۆر گرنگ و ترسـناك و بەشکۆیە.. ئێمـەی ئیمانـداری یەکتاپەرسـت بـاوەڕی بتـەومان بـە تـەرازوو هەیـە، هـەروەها باوەڕێکی تەواومان هەیـە کـە هـیچ کەسـێك شـێوە و گەورەییەکـەی نازانێـت تـەنها خوای بەخشندە و میهرەبان نەبێت.

ئەوەش بزانە کە تەرازوو کردەوەکان یان بەندەکان یان نامەی کردەوەکـانی پـێ کێشانە و پێوانە دەکرێت، بە پێی سێ بۆچوونی زانایان[1]، لـە پاشـاندا باسـی ئـەوە دەکەین ـ انشاء الله ـ بەڵام لێرەدا بە جوانی بیر لـەو فەرموودەیـەی پێغەمبـەری مـوژدەدەری ترسـێنەر ﷺ بکـەرەوە هـەروەکو لـە (مـستدرك الحـاكم)[2] هـاتوە بـە سـەنەدێکی (صـحیح) لـە فـەرموودەی (سـلمان الفارسـي)یـەوە کـەوا خۆشەویستی خوا ﷺ دەفەرموێت: ((یوضع المیزان یوم القیامة، فلو وزن فیـه الـسماوات و الأرض لوسعت، فتقول الملائكة: یا رب لمن یزن هذا؟ فیقول الله تعالى: لمن شئت من خلقي، فتقول الملائكة: سبحانك ما عبدناك حق عبادتك)) واتـە: لـە ڕۆژی قیامەتـدا تـەرازوو دادەنرێت، ئەگەر زەوی و ئاسمانەکانی پێ کێشانە بکرێت جێی هەمووی دەبێتەوە، فریـشتەکان دەڵـێن: ئـەی پـەروەردگارا.. ئەمـە بـۆ کـێ کێـشانە دەکـات؟ خـوای پەروەردگار دەفەرموێت: بۆ هەر کەسێك ویستم لە سەری بێت لە دروسـتکراوەکانم،

---

١ ـ راجعها بالتفصيل في (شرح الطحاوية) (ص ٢٣٠ – ٢٣٢ ط أولي النهى) و (معارج القبول) (٢/٨٤٥ – ٨٤٩) ط ابن القيم وابن عفان .

٢ ـ أخرجه الحاكم (٤/٥٨٦) وقال : هذا حديث صحيح على شرط مسلم ووافقه الذهبي، قال الألباني: وفيه نظر، ثم قال: وقد رواه الأجري في (الشريعة) (٣٨٢)موقوفا على سلمان وإسناده صحيح وله حكم المرفوع لأنه لا يقال من قبيل الرأي، وصححه الشيخ الألباني لغيره في (صحيح الترغيب) (٣٦٢٦) وانظر (الصحيحة) (٩٤١).

فریشتەکان دەڵێن: پاکی و بێگەردی بۆ تۆ، بە ڕاستی حەقی تۆمان نەداوە لە پەرستندا))

ئەمەش ئەوەمان بۆ دەسەلمێنێت کەوا تەرازوو هیچ کەسێك ئەندازەکەی نازانێت تەنها خوای بەخشندە و میهرەبان نەبێت، مانای (لوسعت) واتە: (لوسعت كَفَّتاه أو كِفَّتاه)) هەردوو مانەکە تەواوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَـٰسِبِينَ﴾ (الأنبياء: ٤٧) واتە: بێ گومان ڕۆژی قیامەت ئێمە ترازووی دادپەروەری دادەنێین و کردەوەکانیانی پێ ئەکێشین ئەوسا هیچ کەسێك کەمترین ستەمی لێ ناکرێ چ لە چاك کاران، چ لە خراپەکاران، تەنانەت ئەگەر کردەوەکانیانی بە ئەندازەی سەنگی دەنکە گەردیلەیەکیش بێت، ئێمە ئەیهێنین و ئامادەی ئەکەین وە ئەوەندە بەسە بۆ ئێمە کە بە وردی ژمێریاری کردەوەکانیان بین)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۖ﴾(النساء: ٤٠) واتە: بێ گومان خوا بە سەنگی بچووکترین گەردیلە (زەڕڕە) ستەم لە هیچ کەس ناکا)).

لە فەرموودەیەکی قودسیدا هاتوە: ((یا عبادي، إني حرمت الظلم على نفسي وجعلته بينكم محرماً فلا تظالموا))[1] واتە: ئەی بەندەکانم.. من ستەمم لە سەر خۆم حەرام کردوە و لە نێوان ئێوەشدا حەرامم کردوە، بۆیە هەرگیز ستەم مەکەن)).

بە جوانی بیر لەو ئایەتە بکەرەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَإِذَا نُفِخَ فِى ٱلصُّورِ فَلَآ أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿١٠١﴾ فَمَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ فِى جَهَنَّمَ خَـٰلِدُونَ ﴿١٠٣﴾ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ ٱلنَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَـٰلِحُونَ ﴿١٠٤﴾﴾(المؤمنون) واتە: ئینجا

١ ــ أخرجه مسلم (٢٥٧٧).

کاتێ لە جاری دووەمدا فووکرا بە شەیپووردا (کەرەنادا) بۆ زیندووبوونەوە، ئیتر لە بەر قورسی و نارەحەتی ئەو ڕۆژەیە هیچ نەسەب و خزمایەتییەك لە نێوانیاندا ناخوێنرێتەوە، چونکە هەر کەسەی سەرقاڵ و سەرگەرمە بە کاری خۆیەوە و پەردەژی نییە، تا ئاوڕ بە لای خزمەکەیەوە بداتەوە تەنها کردەوەی چاك و بڕوای چاك کەڵکی دەبێ بۆی و لە یەکتریش ناپرسن چونکە هەر یەکە کاری خۆی هەیە (١٠١) ئینجا ئەو کەسەی تای تەرازووی کێشانەی کردەوەکانی قورس و سەنگین بێ ئەوە ئەوانەن سەرفراز و ڕزگار دەبن (١٠٢) هەر کەسێکیش تەرازووی چاکەی سووك بێ، واتە خراپەکانی لە چاکەکانی زیاتر بێت ئەمانە ئەو کەسانەن زیانیان بە خۆیان گەیاندوە و گومڕا و بەدبەختبوون و خۆیانیان لە کیس چوە بە هەتا هەتاییش لە دۆزەخدا ئەمێننەوە و هەرگیز ڕزگاریان نابێت (١٠٣) شۆڵە و بڵێسەی ئاگر چروچاویان دەبرژێنێ و لێوەکانیشیان هەڵدەقرچێ (١٠٤).

جا هەرکەسێك تای تەرازووەکەی قورستر بێت ئەگەر بە تەنها یەك حەسەنەش بێت ئەوا دەرباز دەبێت و بەختیار و کامەرانە، بۆیە هەرگیز هیچ چاکەیەکیش بە کەم مەزانە،چونکە تەنها حەسەنەیەك ڕەنگە ببێتەهۆی ئەوەی بچیتە بەهەشتەوە و خوای گەورە تەرازووەکەتی پێ قورس و سەنگین دەکاتەوە، هەروەها ڕەنگە تەنها خراپەیەك (سیئە) بە هەلاکەتدا بتبات و تەرازووەکەت سووك بکات.

خوای گەورە دەفەرموێت: ((فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ (٦) فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ (٧) وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ (٨) فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ (٩) وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ (١٠) نَارٌ حَامِيَةٌ (١١) القارعة) واتە: ئینجا ئەو کەسە کە لەو ڕۆژەدا تای کێشانەی کردەوەکانی قورس بوو (٦)ئەوە لە نێو گوزەران و خۆشییەکی وادا دەبێت خۆی پێی ڕازییە (٧) بەڵام ئەو کەسەش کە تای کێشانەی کردەوەکانی سووك بوو (٨) ئەوە دایکی ئەو دۆزەخەو باوەشی بۆ گرتۆتەوە (٩) تۆ چوزانیت (هاویە) چییە؟ (١٠) ئاگرێکی زۆر گەرمە (١١).

بۆیە هەرگیز هیچ کارێك بە کەم مەزانە، ڕەنگە کارێکی بچووك ببێتە هۆی ئەوەی خوای گەورە بە هۆیەوە ڕزگارت بکات لە ئاگر، هەروەکو لە فەرموودەیەکدا هاتوە:

((اتقوا النار ولو بشق تمرة)) واتە: خۆتان لە ئاگر بپارێزن ئەگەر بە لەتە خورمایەکیش بێت)).

بەڵام هەرکەسێك چاکەکان و خراپەکانی یەکسان بوون، ئەوا لە ئەهلی ئەعراف دەبن لە جێگایەکدا لە نێوان بەهەشت و دۆزەخدا - بە رای زۆربەی زانایان [1] -، کەواتە ئەهلی ئەعراف کۆمەڵە کەسێکن چاکە و خراپەیان وەکو یەکە و یەکسانە، چاکەکانیان بە بەهەشتیان ناگەیەنێت و لەوە کەمترە بە هۆیەوە بچنە بەهەشتەوە، هەروەها بوونەتە هۆی ئەوەی لە ئاگر بیانپارێزێت، ئەوانە ئەهلی ئەعرافن، ئەهلی ئەعراف کاتێك تەماشای ئەهلی بەهەشت بکەن دەڵێن: سڵاوتان لێ بێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى ٱلْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّۢا بِسِيمَىٰهُمْ وَنَادَوْا۟ أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ أَن سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَٰرُهُمْ تِلْقَآءَ أَصْحَٰبِ ٱلنَّارِ قَالُوا۟ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ﴾ (الأعراف)، واتە: لە نێوان هەردوو دەستەکەدا بەهەشتی و دۆزەخی پەردە شوورەیەك هەیە و بە سەر شوورەکەی نێوان بەهەشت و دۆزەخەوە کۆمەڵێ ژن و پیاوی موسڵمان هەن، هەمووشیان بە سەروسیما دەناسن دۆزەخیەکان بە رووی رەش و بەهەشتییەکانیش بە رووی گەش و سپیانەوە و لە یارانی بەهەشت بانگ ئەکەن و ئەڵێن: سڵاوی خواتان لە سەر بێت یاخوا لە سزا و تۆڵە پارێزراو بن و هەر لە خۆشیدا بن، شیاوی باسە هێشتا هەر لە (ئەعراف) قەتیس ماون و نەچوونەتە بەهەشتەوە و بە تەمان تێی بچن، چونکە خوا تەماحی ناوەتە بەریان (٤٦) کاتێکیش چاویان لە بەهەشتییەکان وەردەگێڕدرێ بەرەو رووی دۆزەخییەکان دەڕوانن و بەو حاڵە زۆر خراپەیانەوە دەیان بینن دەڵێن: پەروەردگارمان! تکات لێ دەکەین مەمانخە ریزی ئەوانەی ستەمیان کردوە.(٤٧)

جارێکی تر دەگەڕێینەوە بۆ باسە گرنگەکە: ئەویش بریتییە لەوە ئایا چی شتێك دەکرێتە سەر تەرازوو؟

هەروەکو باسمان کرد زانایان سێ بۆچوونیان هەیە لەم بارەیەوە:

---

١ ـ راجع (تفسير ابن كثير) و (لسورة الأعراف : ٤٧) و (تفسير الطبري) كذلك (الأعراف :٤٦ , ٤٧) .

یەکەم: دەڵێن: کردەوەکانی دەخرێتە سەر،وەکو یەکتاپەرستی و نوێژ و ڕۆژوو و زەکات و حەج و فەرمان کردن بە چاکە و نەهی کردن لە خراپە و بانگەواز بۆ دینی خوا ئامادە بوون لە کۆڕ و مەجلیسی زانستدا و گریان لە ترسی خوادا و تا کۆتایی ئەو هەموو کار و کردەوە چاکانە.

ڕەنگە کەسێك بڵێت: چۆن ئەو شتانە دەخرێتە سەر تەرازوو لە کاتێکدا ئەوانە بەر جەستە نین؟ چۆن یەکتاپەرستی دەخرێتە سەر تەرازوو؟ چۆن ترسی خوا و پەناگرتن بە خوا و تکاکردن و گەڕانەوە و پشت بەستن بە خوا دەخرێتە سەر تەرازوو؟

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەڵێین خوای گەورە بە توانایە هەموو کارو کردەوەکان بگۆڕێتە بەرجەستە و ئەمجار لە سەر تەرازووی دانا، بۆ ئەوەی تەرازووەکە قورس و سەنگین بێت یان تەرازووەکە سووك بێت، بە پێی چاکە و خراپەکان، بەڵگەش لە سەر ئەوە لە فەرموودەی پێغەمبەری خوداوە ﷺ زۆرە، فەرموو براکەم هەندێ لەو بەڵگانە، یەکێك لەو بەڵگانە ئەو فەرموودەیە کە (البخاري و مسلم)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أبو هریرە)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((کلمتان، خفيفتان على اللسان، ثقيلتان في الميزان حبيبتان الى الرحمن: سبحان الله وبحمده، سبحان الله العظيم)) واتە: دوو وشە هەن، سووکن لەسەر زمان، قورس و سەنگینن لە سەر تەرازوو، خۆشەویستن لای خوای میهرەبان کە ئەوانیش بریتین لە:: سبحان الله وبحمده، سبحان الله العظيم)).

خێراکە براکەم تەرازووەکەت قورس و سەنگین بکە، لەکاتێکدا تۆ ئێستا دانیشتویت، بزانە کەوا خوای گەورە ئەو دوو وشەی خۆش دەوێت، ئەمە بەرجەستە نییە و دەخرێتە سەر تەرازوو، خوای گەورە بەو دوو وشە جوان و خۆشەویستە تەرازووی بەندەی ئیمانداری پێ قورس و سەنگین دەکات لە ڕۆژی قیامەتدا.

هەروەها لە بەڵگەیەکی تر بۆ ئەو بابەتە: ئەو فەرموودەیە کە (أبو داود و الترمذي و أحمد) و جگە لەوان ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أبو درداء)ەوە بە

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٤٠٦) و مسلم (٢٦٩٤).

سەنەدێکی (صحیح)[1] کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ما من شيء أثقل في ميزان المؤمن يوم القيامة من حسن الخلق)) واتە: هیچ شتێك نییە قورس و سەنگین بێت لە تەرازووی کەسی ئیمانداردا لە ڕۆژی قیامەتدا وەکو ڕەوشت جوانی))

خێراکە براکەم ڕەوشتت جوان بکەرەوە لە گەڵ خواکەی خۆتدا، لە گەڵ پێغەمبەرەکەتدا ﷺ، لە گەڵ خێزانەکەتدا، لە گەڵ دایك و باوکتدا، لە گەڵ منداڵەکانتدا و لە گەڵ دەرهاوسێکانتدا، لە گەڵ فەرمانبەرەکانتدا، لە گەڵ بەرپرسیارەکەتدا لە سەر کارەکەت.

ڕەوشتت جوان و چاك بکەرەوە بە تەنها وشەیەکی جوان، بە بزەیەکی شیرین، ئەگەر ناتوانیت لە گەڵ خەڵکیدا بە وشەی ناسك و جوان مامەڵە بکەی، یان بە بزەیەکی شیرین، ئەوا واز بێنە لە ئازاردانی خەڵکی چونکە ئەوە خۆی لە خۆیدا ڕەوشت جوانییە.

ئەمە ئەگەر کەسێك خراپەی بۆ خەڵکی نەبێت! ئەی چۆنە ئەگەر خۆشی و شادی بخەیتە دڵی براکەتەوە؟ ئەی چۆنە ئەگەر بەزەییت بە کەسی لاواز و کەساسدا بێتەوە؟ ئەی چۆنە ئەگەر چارەسەری نەخۆشێك بگریتە ئەستۆی خۆت؟ ئەی چۆنە ئەگەر دەستی کەسێکی نابینا بگریت و لە ڕێگاکە بیپەڕێنیتەوە؟ ئەی چۆنە ئەگەر یارمەتی ماددی کەسێکی هەژار و نەدار بدەیت؟ ئەی چۆنە ئەگەر یارمەتی هەتیویك بدەیت تاکو دەچێتە ماڵ و خێزانی خۆی؟ بە ڕاستی ئەوە ڕەوشتێکی زۆر گەورە و مەزنە لە ڕەوشتەکانی بەندەی ئیماندار.

إنما الأمم الأخلاق ما بقيت　　فإن هموا ذهبت أخلاقهم ذهبوا

واتە: مانەوەی هەر ئوممەتێك پەیوەستە بە ئاکار و ڕەوشتەوە ئەگەر ئاکارەکانیان ڕۆیشت ئەوا ئەوانیش لە ناو دەچن))..

سوێند بە خوا ئەم ئوممەتە هەرگیز ڕێز وپلە و پایە بە دەستناهێنێ تەنها لە ڕێگای ڕەوشت بەرزییەوە نەبێت ئایا دەزانی پوختەی هۆی ڕەوانە کردنی

---

١ ــ أخرجه أحمد (٢/٤٤٢ و ٤٤٦ و ٤٤٨) وابو داود (٢٧٩٩) والترمذي (٢٠٠٢ ، ٢٠٠٣) والبخاري في (الأدب المفرد) (٢٧٢) قال الترمذي : هذا حديث حسن صحيح ، وصححه الألباني في (الصحيحة) (٨٧٦) .

پێغەمبەری خواﷺ تەنها لە بەر ئەم مەبەستە بوە؟ خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ((إنما بعثت لأتمم صالح الأخلاق))[١] بە راستی ئەوە کێشەی رەوشت و ئەخلاقە، ئەوەش بزانە خواپەرستی بە بێ رەوشت وئاکاری جوان سوودی بۆ خاوەنەکەی نییە، هەروەها زانست و زانیاری بە بێ رەوشتی جوان هیچ بەهایەکی نییە، چەندان کەس هەن وا دەزانن لە خواوە نزیکن بەڵام دوورن لە خوای گەورەوە! چەندان کەس هەن گوایە لە خوا دەترسن بەڵام بوێر و زیرەکن لە بەزاندنی سنوورەکانی خوادا!! چەندان کەس هەن قورئان دەخوێنن بەڵام لە ئایەتەکانی خوا بێ بەشە!! کێشەکە کێشەی رەوشت و ئاکاری جوانە ((و إن الله يبغض الفاحش البذيء))[٢] واتە: خوای گەورە رقی لە هەموو خراپەکارێکی زمانپیسە))

لە فەرموودەیەکدا کە (ابو داود) و (أحمد) و (ابن حبان) بە سەنەدێکی (صحيح)[٣] لە فەرموودەی (عائيشە)ی دایکی ئیماندارانەوە ریوایەتیان کردوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن المؤمن ليدرك بحسن خلقه درجة الصائم القائم)) واتە: کەسی ئیماندار بە رەوشت جوانی دەگاتە پلەی رۆژووانێك بەردەوام شەونوێژ بکات)) رەوشت بەرزی دەخرێتە سەر تەرازوو، خوای گەورە لە رۆژی قیامەتدا تەرازووی کەسی ئیمانداری پێ قورس دەکات، کردەوەکان هەرچەندە بەرجەستە نەبن ئەوا خوای گەورە دەیگۆڕێتە بەرجەستەو تەرازووی پێ قورس دەکات.

لە (صحيح مسلم)[٤] دا هاتوە لە فەرموودەی (النواس ی کوڕی سمعان)ەوە کەوا خۆشەویستﷺفەرموویەتی: ((يؤتى يوم القيامة بالقرآن وأهله الذين كانوا يعملون به تقدمه سورة البقرة وآل عمران، كأنهما غمامتان، أو ظلتان سوداوان، بينهما شرق

---

١ ـــ أخرجه أحمد (٢/٣٨١) والبخاري في (الأدب المفرد) (٢٧٥) عن أبي هريرة وصححه الألباني في (الصحيحة) (٤٥) .

٢ ـ وهو جزء من الحديث قبل المتقدم : (ما من شيء أثقل ....))

٣ ـ أخرجه ابو داود ,كتاب الأدب باب في حسن الخلق (٤٧٩٨)، وأحمد (٦/٦٤ ، ٩٠)، وابن حبان (٤٨١) ,والبيهقي في (الشعب) وصححه الشيخ الألباني في ((المشكاة)) (٥٠٨٢)،و صحيح أبو داود .

٤ ـ أخرجه مسلم (٨٠٥) والرواية الثانية عند مسلم برقم (٨٠٤) .

أو كأنهما حزقان من طير صواف، تحاجان عن صاحبهما)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا قورئان و ئەوانەی کاریان بە قورئان دەکرد دەهێنن، سورەتی (البقرە و ال عمران) پێشیان کەوتوون، لە سەر شێوەی دوو پەڵە هەور یان لە سەر شێوەی دوو کەپری ڕەش، یان لە سەر شێوەی دوو کۆمەڵە باڵندەی ریزکراو، دەبنە بەڵگە بۆ خاوەنەکانیان)).

لە ریوایەتی (أبو أمامە)ەوە کە هەر (صحیح مسلم) دا هاتوە دەفەرموێت: ((فإنهما تأتيان يوم القيامة كأنهما غمامتان أو كأنهما غيايتان أو كأنهما فرقان من طير صواف، تحاجان عن صاحبهما)).

بە ڕاستی فەرموودەیەکە لەوپەڕی ناسکی و جوانیدایە ! !

ئێستاش فەرموو گوێ لەو فەرموودە سەیرە بگرە کە ئیمامی (البخاري و مسلم)[1] لە فەرموودەی (أبو سعيد الخدري)یەوە ریوایەتیان کردوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((يؤتى بالموت كهيئة كبش أملح، فينادي مناد: يا أهل الجنة، فيشرئبون وينظرون، فيقول: هل تعرفون هذا؟ فيقولون: نعم، هذا الموت، وكلهم قد رآه. ثم ينادي: يا أهل النار، فيشرئبون وينظرون، فيقول: هل تعرفون هذا؟ فيقولون: نعم، هذا الموت، وكلهم قد رآه، فيذبح. ثم يقول: يا أهل الجنة خلود فلا موت، ويا أهل النار خلود فلا موت. ثم قرأ: ﴿وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ (مريم:٣٩) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا مردن دەهێنرێت لە سەر شێوەی بەرانێکی ڕەش وسپی بانگدەرێك بانگ دەکات: ئەی خەڵکی بەهەشت، ئەوانیش هەموو سەر بەرزدەکەنەوە و تەماشا دەکەن، پێیان دەڵێ: ئایا ئەمە دەناسنەوە؟ ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ، ئەوە مردنە، هەموویان بینیویانە، پاشان بانگ دەکات: ئەی خەڵکی ئاگر، ئەوانیش هەموو سەر بەرزدەکەنەوە و تەماشا دەکەن، پێیان دەڵێ: ئایا ئەمە دەناسنەوە؟ ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ، ئەوە مردنە، هەموویان بینیویانە، پاشان بەرانەکە (مردن) سەردەبڕدرێ، پاشان دەڵێ: ئەی خەڵکی

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٧٣٠) ومسلم (٢٨٤٩) .

بەهەشت نەمری بۆ ئێوەیە و چیتر مردن نەما، ئەی خەڵکی ئاگر نەمری بۆ ئێوەیە و چیتر مردن نەما، ئەمجار ئەو ئایەتەی خوێندەوە کە ئەمە ماناکەیەتی:

((لەرۆژی ئاهوو ناڵەو خەم و خەفەت و پەشیمانی (یوم الحسرە) ئاگاداریان بکەو بیانترسێنە ئەو کاتە لە لایەن خوای پەروردگارەوە بڕیار دەدرێ کە دەستەیەك بۆ بەهەشت و دەستەیەکیش بۆ دۆزەخ رەوانە بکرێن، کەچی ئەوانە هێشتا لە غەفڵەتدان و بە خۆیان نەزانیوە وخۆشیان بڕوا بواردووەو ددان بە زیندوو بوونەوەو پاداشت وتۆڵەشدا نانێن)).

جا یەکەم بۆچوون لە بۆچوونی زانایان ئەوەی کە دەخرێتە سەر تەرازوو: کار و کردەوەکانە.

بۆچوونی دووەم: ئەوەی کە دەخرێتە سەر تەرازوو: بەندەکە خۆیەتی، یان تەرازووەکە قورس دەکات یان سووکی دەکات، ئایا بە پێی قەڵەوی و کەتەیی یە؟! نەخێر هەرگیز شتی وا نییە... هەروەها بە پێی لەڕ و لاوازی و کەم گۆشتی نییە...بەڵکو بە پێی ئیمان و کرداری چاکەیە.. تەرازووەکانی دونیا جیاوازن لە تەرازووەکانی قیامەت..خەڵکیش لە دونیادا تەرازووی دیکەیان هەیە کەلە تەرازووی خوای گەورە جیاوازە.

ئیمامی (البخاري و مسلم)[1] لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە ریوایەتیان کردوە کەوا پێغەمبەری ئازیزﷺفەرموویەتی: ((إنه ليؤتى بالرجل العظيم السمين يوم القيامة فلا يزن عند الله جناح بعوضة)) وقال: أقرءوا: ﴿فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وَزْنًا﴾ (الكهف: ١٠٥) واتە: لە رۆژی قیامەتدا پیاوێکی گەورە و قەڵەو دێنن، کەچی لای خوای گەورە کێشی باڵە مێشێکی نییە، فەرمووی: ئەو ئایەتە بخوێننەوە: کە ئەمە ماناکەیەتی:

(ئینجا ئێمەش لە رۆژی قیامەتدا هیچ تەرازوو میزانێکی سەنگینیان بۆ دانانێین واتە: هیچ نرخ و بایەخێکیان نابێ).

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٧٢٩) ومسلم (٢٧٨٥) .

کەسێکی قەڵەو و گۆشتنە، کەسێکی گەورە و مەزنە، جێگەیەکی تایبەتی خۆی هەیە، کەسایەتی خۆی هەیە، ڕێز و شکۆی خۆی هەیە لە نێوان خەڵکیدا، پلەوپایەی تایبەتی هەیە، بەڵام ئیمان و تەقوای نییە، ئەو کەسە کێشی مێشێکی نییە لای خوای گەورە!! بۆ..؟ چونکە خوای گەورە خۆی فەرموویەتی: ﴿إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ﴾ (الحجرات: ١٣) واتە: بێ گومان بەڕێزتریشتان لای خوا، ئەوەتانە کە بە تەقواتر و خۆ پارێزتر بێت وە لە سنوورەکانی خوا نەترازێت))

لە (مسند أحمد)[1] دا بە سەنەدێکی (حسن) هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە کەوا سیواکی لە دارەکەی دەکردەوە کە پێی دەڵێن (أراك)، (ابن مسعود) یش هەردوو لاقەکانی (پێیەکانی) باریك بوو، بە هۆی باکەوە پێیەکانی دەرکەوت، بۆیە خەڵکەکە پێی پێکەنین، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((مم تضحكون؟)) قالوا: يا نبي الله، من دقة ساقيه . فقال: ((والذي نفسي بيده، لهما أثقل في الميزان من أُحد)) واتە: بە چی پێدەکەنن؟ ئەوانیش وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ بە باریکی هەردوو پێیەکانی، ئەویش فەرمووی: سوێند بەو کەسەی گیانی منی بە دەستە، هەردوو پێیەکانی لە ڕۆژی قیامەتدا و لەسەر تەرازوو لە کێوی ئوحود قورسترن)).

الله أكبر!! خوا لە (ابن مسعود) ڕازی بێت، بە ڕاستی ئەوە شایەتییەکی سەیرە بۆ (ابن مسعود)! چونکە تەرازووەکانی دونیا بە پێی گەورەیی و کەتەییە! بەڵام تەرازووەکانی دوارۆژ وا نییە، بەڵکو بە پێی تەقوایە: ﴿إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ﴾

بە جوانی بیر لەو فەرموودە گرنگە بکەرەوە، لە (صحيح البخاري)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (سهل ی کوڕی سعد الساعدي)یەوە دەڵێت: کابرایەك بە تەنیشت

---

١ – أخرجه أحمد (٤٢٠/١) والطيالسي (٣٥٥) عن ابن مسعود وله شاهد،أخرجه أحمد (١١٤/١)، والبخاري في (الأدب المفرد) (٢٣٨) عن علي، وصححه الألباني بطرقه في (الصحيحة) (٢٧٥٠) .

٢ – أخرجه البخاري (٥٠٩١) .

پێغەمبەری خواوەﷺ ڕۆیشت ئەویش فەرمووی: ((ما تقولون في هذا؟). قالوا: حري إن خطب أن ينكح، وإن شفع أن يشفع، وإن قال أن يستمع. قال: ثم سكت، فمر رجل من فقراء المسلمين، فقال: (ما تقولون في هذا؟). قالوا: حري إن خطب أن لا ينكح، وإن شفع أن لا يشفع، وإن قال أن لا يستمع. فقال رسول اللهﷺ: (هذا خير من ملء الأرض مثل هذا)) واتە: ئایا دەربارەی ئەم پیاوە چی دەڵێن؟ وتیان: شایستەی ئەوەیە ئەگەر داوای ژن بکات پێی بدرێت، ئەگەر شەفاعەت بۆ کەسێك بکات شەفاعەتەکەی وەرگیرێ، ئەگەر قسەش بکات گوێ لە قەسەکانی بگیرێت. وتی: ئەمجار بێدەنگ بوو، کابرایەك موسڵمانی هەژار تێپەڕی، فەرمووی: ئایا دەربارەی ئەم پیاوە چی دەڵێن؟ وتیان: شایستەی ئەوەیە ئەگەر داوای ژن بکات پێی نەدرێت، ئەگەر شەفاعەت بۆ کەسێك بکات شەفاعەتەکەی وەرنەگیرێ، ئەگەر قسەش بکات گوێ لە قەسەکانی نەگیرێت. ئەوجا پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەمە باشترە لەو بە ئەندازەی هەموو زەوی)).

کەواتە: بەندەکە خۆی دەخرێتە سەر تەرازوو.

لێرەدا پرسیارێك هەیە لەوپەڕی گرنگیدایە، ئەویش ئەوەیە: ئایا کێشی من چەندە لای خوای گەورە؟ ئایا تاکو ئێستا ئەو پرسیارەمان لە خۆمان کردوە؟

بێگومان پێم دەڵێیت: چۆن کێشی خۆم لای خوای گەورە بزانم؟ من پێت دەڵێم: ئەوە دەزانیت لە ڕێگای مامەڵە کردنت لە گەڵ دایك و باوکتدا، لە گەڵ خێزان و منداڵەکانتدا، بە ڕاستگۆیی و وەفا و سپاردە و تەقواکەت، بە ڕاستی ترمومترێکی گرنگە دەتوانی خۆتی پێ بپێوی!! بۆیە براکەم لە خوا بترسە بۆ ئەوەی خوای گەورە تەرازووەکەت قورس بکات لەو ڕۆژەی کە هیچ شتێك تەرازوو قورس ناکات تەنها کاری چاکە نەبێت.

بۆچوونی سێیەم: ئەوەی کە دەکێشرێت: نامەی کار و کردەوەکانە.

ئەوانەی ئەم بۆچوونەیان هەیە ئەو فەرموودەیان کردوەتە بەڵگە کە (أحمد و

الترمذي و ابن ماجه) و جگە لەوان ریوایەتیان کردوە بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو) ەوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((إن الله سيخلص رجلا من أمتي على رؤوس الخلائق يوم القيامة، فينشر عليه تسعة وتسعين سجلا، كل سجل مثل مد البصر، ثم يقول: أتنكر شيئا من هذا؟ أظلمك كتبتي الحافظون؟ فيقول: لا يا رب، فيقول: أفلك عذر؟ فيقول: لا يا رب، فيقول: بلى، إن لك عندنا حسنة، فإنه لا ظلم عليك اليوم، فيخرج بطاقة فيها: أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا عبده ورسوله، فيقول: أحضر وزنك، فيقول: يا رب، ما هذه البطاقة مع هذه السجلات؟ فيقول: فإنك لا تظلم، قال: فتوضع السجلات في كفة، والبطاقة في كفة، فطاشت السجلات، وثقلت البطاقة، فلا يثقل اسم الله شيء)) واتە: خوای گەورە لە ڕۆژی دواییدا پیاوێك لە ئوممەتەکەم دەهێنێت و لە پێش چاوی هەموو خەڵکی رایدەوەستێنێت، نەوەت و نۆ پەرتوکی بۆ بڵاو دەکاتەوە هەر پەرتوکێکی چەند چاو بڕ دەکات ئەوەندە درێژە، پاشان دەفەرموێت: ئایا نکۆڵی لە هیچ لەو تاوانانە دەکەیت؟ ئایا فریشتە نوسەرەکانم ستەمیان لێتکردوە؟ دەڵێت: نەخێر ئەی پەروەردگارم! ئەویش دەڵێت: ئایا هیچ پاساو و بیانویەکت هەیە؟ یان هیچ چاکەیەکت هەیە؟ ئەویش ماوەیەك بێدەنگ دەبێت و پاشان دەڵێت: نەخێر ئەی پەروەردگارم! خوای گەورە دەفەرموێت: بەڵێ تۆ یەك چاکەت لای ئێمە هەیە، ئەمڕۆ هیچ ستەمێکت لێ ناکرێت، ئەمجار پلیتێکی بۆ دەردەکرێت تێیدا نوسراوە ((أشهد أن لا اله الا الله و أشهد أن محمدا عبده ورسوله))، دەفەرموێت: بیهێنن بیکێشن، لەو کاتەدا ئەو دەڵێت: ئەی پەروەردگارم ئەم پلیتە چییە لە بەرانبەر ئەو هەموو پەرتووکانە، ئەویش دەفەرموێت: تۆ ئەمڕۆ هیچ ستەمێکت لێ ناکرێت، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: پەرتووکەکانی بۆ دەخرێتە تایەکی تەرازووەکە و

١ ـ أخرجه أحمد (٢/٢١٣) والترمذي (٢٦٣٩) وقال: هذا حديث حسن غريب، وابن ماجه (٤٣٠٠) وصححه الألباني في (الصحيحة) (١٣٥)، قال العلامة الألباني: ((وفي الحديث دليل على أن ميزان الأعمال له كفتان مشاهدتان وأن الأعمال وإن كانت أعراضاً فإنها توزن، والله على كل شيء قدير، وذلك من عقائد أهل السنة والأحاديث في ذلك متضافرة، وإن لم تكن متواترة) انظر: (شرح العقيدة الطحاوية) (٣٥١ ـ ٣٥٢) ط المكتب الإسلامي .

پلیتەکەش لەو تاکەی تریدا، فەرمووی: تای پەرتوکەکان بەرزبوویەوە و پلیتەکە لەو هەموە قورستر بوو، فەرمووی: بێگومان هیچ شتێك نییە لە بەرانبەر ناوی خوای گەورەدا قورس بێت)).

ئەی خودایە لە سەر یەکتاپەرستی بمانژێنە و لە سەر یەکتاپەرستی گیانمان بکێشە و لە گەڵ کۆمەڵی یەکتاپەرستاندا حەشرمان بکە لە ژێر ئاڵای پێشەوای یەکتاپەرستان و پێشەنگی پیاوچاکاندا، پێغەمبەری خۆشەویست و گەورەی هەموو پێغەمبەران ﷺ ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَاءُ﴾ (النساء: ٤٨).

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ وَكُن مِّنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾﴾ (الزمر) واتە: سوێند ئەخۆم کە بێ گومان وەحی کراوە بۆ تۆ و بۆ ئەو پەیامبەرانەی بەر لە تۆ بوون: کە ئەگەر گریمان بە هاوبەش قایل ببێت بۆ خوا، ئەوە بێ گومان هەموو کردەوەکانت پووچەڵ دەبێ وە لە زیانمەندانیش دەبیت (٦٥) نەخێر، هەرگیز بە گوێیان نەکەیت بەڵکو تەنها هەر خوا بپەرستە و لە شوکرانە بژێران بە (٦٦).

لە هەردووکتێبی(صحیح)[1]دا هاتوە لە فەرموودەی (عبادە ی کوڕی الصامت) ەوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((من قال: أشهد أن لا اله الا الله وحده لا شريك له، وأن محمداً عبده ورسوله، وأن عيسى عبدالله، وابن أمته، وكلمته ألقاها الى مريم، وروح منه، وأن الجنة حق وأن النار حق، أدخله الله من أي أبواب الجنة الثمانية شاء)).

باش بزانە کە یەکتاپەرستی ئاوی ژیانە گەورەترین (إکسیر)ە، (الاکسیر: دەرمانێکە لە زیوی دەدەن و دەبێت بە ئاڵتون)[2] ئەو ئاوەی ئەگەر تەنها

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٤٣٥) ومسلم (٢٨) .

٢ ـ فەرهەنگی دەریا / رزگار کریم .

گەردیلەیەکی بخرێتە سەر چیای تاوان و گوناهەکان دەتوێتەوە و وردو خاشی دەکات، لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو ذر)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((یقول الله: ومن لقیني بقراب الأرض خطیئة لا یشرك بي شیئاً لقیته بمثلها مغفرة)) واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: ئەگەر بە ئەندازەی هەموو زەوی بە تاوانەوە پێم بگات و بە من گەیشت هاوەڵی بۆ من بڕیار نەدابوو ئەوا بە ئەندازەی هەموو زەوی بە لێ خۆش بوونەوەوە پێت دەگەم)).

لە ڕیوایەتەکەی (الترمذي)[2]دا هاتوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە دەڵێت: گوێم لێبوو پێغەمبەری خواﷺفەرمووی: ((یا ابن آدم، إنك ما دعوتني ورجوتني غفرت لك علی ما کان فیك ولا أبالي. یا ابن آدم، لو بلغت ذنوبك عنان السماء ثم استغفرتني غفرت لك ولا أبالي. یا ابن آدم، إنك لو أتیتني بقراب الأرض خطایا ثم لقیتني لا تشرك بي شیئا لأتیتك بقرابها مغفرة)) واتە: ئەی نەوەی ئادەم! تۆ هەر کاتێك هاوارم پێ بکەیت و داوام لێ بکەیت و تکام لێ بکەیت ئەوا لێت خۆش دەبم هەرچی شتێکت کردبێ هەرگیز باکم نییە. ئەی نەوەی ئادەم! ئەگەر تاوانەکانت گەیشتنە ئاسمانەکان ئەمجار داوای لێخۆشبوونت لێ کردم ئەوا لێت خۆش دەبم و هیچ باکم نییە، ئەی نەوەی ئادەم! ئەگەر بە ئەندازەی هەموو زەوی بە تاوانەوە پێم بگەی و بە من گەیشتی هاوەڵت بۆ من بڕیار نەدابوو ئەوا بە ئەندازەی هەموو زەوی بە لێ خۆش بوونەوەوە پێت دەگەم)).

جا ئیمان بریتییە لە گوتن بە زمان و باوەڕهێنان بە دڵ و کردار بە ئەندام و پەلەکان، ئیمان تەنها وشەیەك نییە لە سەر زارەکان دووبارە بکرێتەوە، یان دوکەڵێکە و بە هەوادا بفڕێت! بۆیە دەبێ ئەو ئیمانە بگوڕدرێتە کردەوە و کاری پێ بکرێت.

مەبەست لە هێنانەوەی ئەم فەرموودەیە ئەوەیە: هەندێ لە ئەهلی زانست و زانیاری دەڵێن: کردەوەکان کێشانە دەکرێن، هەندێکیان دەڵێن: بەندەکە خۆی

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٦٨٧).

٢ ـ أخرجه الترمذي في (السنن) (٣٥٤٠) وقال: وهذا حديث غريب لا نعرفه الا من هذا الوجه) ا. هـ وله شاهد عند أحمد (١٤٨/٥، ١٦٧) عن أبي ذر وحسنه بشواهده الألباني في (الصحيحة) (١٢٧).

دەخرێتە سەر تەرازوو و کێشانە دەکرێتە، هەندێکیان دەڵێن: نامەی کردەوەکان دەخرێتە سەر تەرازوو، منیش دەڵێم: هەرگیز کێشە نییە ئەگەر ئەو سێ بۆچوونە کۆ بکەینەوە و بڵێین بەندەکە بە کردەوە و نامەی کردەوەکانییەوە دەخرێنە سەر تەرازوو لە بەر دەستی خوای بەخشندە و میهرەباندا، نامەوێ لەوە زیاتر لە سەر ئەو شتانە بڕۆم، ئەگەر تەرازوو دانرا و جێگر بوو، لێپرسینەوە کۆتایی پێهات، بڕیاری پاداشت و سزا درا لە پاش لێپرسینەوە و تەرازوو، لێپرسینەوە بریتییە لە دەرخستن و دیاری کردنی کارەکان و تەرازوو ڕوونکردنەوەی ئەندازەکەیەتی، بۆ ئەوەی پاداشت و سزا بە گوێرەی کارەکە بێت.

دەڵێم: کاتێ خوای گەورە لە لێپرسینەوەی بەندەکان بووەوە و بڕیاری پاداشت و سزا درا، ئەمجار فەرمان دەکات بە دامەزراندنی سیرات (الصراط) لە سەر دۆزەخ، ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە ! ! ئایا لە پاش لێپرسینەوە و تەرازوو سیرات (الصراط) هەیە؟ بەڵێ، لە سەر پشتی دۆزەخ یان لە سەر دۆزەخ سیرات (الصراط) دادەنرێت، واتە دۆزەخ دەکەوێت ژێرەوەی سیرات (الصراط) هەمووان دەبێت بە سەریدا تێپەڕن ! !

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوا﴾(مريم) واتە: ئەی خەڵکینە ! ئیللا دەبێ هەموو نزیکی ئاگری دۆزەخ ببنەوە و بە سەر پردەکەی سیراتدا تێپەڕن لە تەفسیرێکی تردا دەڵێت: دەبێ هەموو بە سەر دۆزەخدا تێپەڕن، ئەمەش بڕیارێکە لە لایەن پەروەردگارتەوە بۆ ئەوە دراوە و بڕاوەتەوە و شتێکی حەتمییە (٧١) پاش تێپەڕبوونی هەموان بە سەر ئاگری دۆزەخدا ئەوجا ئەوانەی کە پارێزگار و خواناس بوون لە ئاگرەکە ڕزگاریان ئەکەین..))

ئەی خودایە من و ئێوە لە تەقواکاران بگێڕێت.

ئەمجار خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَّنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا﴾ (مريم: ٧٢) واتە: ستەمکارانیش لە ناو دۆزەخدا دەستە ئەژنۆ دەهێڵێتەوە.))

پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: سیرات (الصراط) چییە؟ سیرات (الصراط) لە زمانی عەرەبیدا واتە: ڕێگایەکی ڕوون و ڕەوان، هەر بەو مانایە (جرير) لە شیعرێکدا بە

کاری هێناوە کاتێك ستایشی (هشام ی کوڕی عبدالملك) دەکات و دەڵێت:

أمير المؤمنين على صراط إذا اعوج الموارد مستقيم[١]

بەڵام مانای سیرات (الصراط) لە شەرعدا: ئەو پردەیە کە لە سەر دۆزەخ دادەمزرێت و هەموو خەڵکی بە سەریدا تێدەپەڕن.

زانایان لە مەبەستی (ورود النار) لەو ئایەتەدا چەند بۆچوونێکیان هەیە[٢]:

هەندێ لە زانایان دەڵێن: (الورود) مانای (الدخول) دەگرێتەوە واتە چوونە ژوورەوە، بە سەر سیرات (الصراط)دا تێدەپەڕن واتا هەموو کەسێك بە سەر دۆزەخدا تێدەپەڕێت، هەموو چاکەکار و خراپەکارێك، بەڵام خوای گەورە ئەو ئاگرە دەگۆڕێتە ساردی و سەلامەتی بۆ تەقواکاران، هەروەکو چۆن بۆ پێغەمبەر (ئیبراهیم) کردی.

بۆچوونی دووەم: کە ئەویش وتەی زۆربەی زانایانە (جمهور) و منیش هەمان بۆچوونم هەیە و باوەڕم پێیەتی، (الورود) مانای (المرور) دێت واتە پەڕینەوە، هیچ کێشەیەك نییە ئەگەر هەردوو بۆچوونەکە یەك بخەین و بڵێین الورود دوو مانای هەیە:

مانای یەکەم: (الورود) کە بە مانای (الدخول) دێت ئەوەشە بێباوەڕان دەگرێتەوە، هەروەکو خوای گەورە دەربارەی فیرعەون فەرموویەتی: ﴿يَقْدُمُ قَوْمَهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ ٱلنَّارَ ۖ وَبِئْسَ ٱلْوِرْدُ ٱلْمَوْرُودُ﴾ (هود: ٩٨) واتە: لە ڕۆژی قیامەتیشدا فیرعەون لەبەر ئەوە پاشا و گەورەیان بوو پێشیان دەکەوێ بۆ نێو دۆزەخ دەیانباتە ناو ئاگری دۆزەخەوە و چەند خراپ و نالەبارە ئاگر جێی ئاوخواردنەوە و حەوانەوەی گەلێکی تینووی خەستە بێ)).

---

١ ـ تهذيب اللغة للأزهري (باب : سرط) ولسان العرب لابن منظور (مادة : سرط) و القاموس المحيط (٨٧١) (مادة : الصراط) .

٢ ـ راجع بحثاً متيناً في ذلك في (أضواء البيان) للعلامة الشنقيطي (٣٧٦/٤ - ٣٨٢)، و شرح الطحاوية (ص ٢٣٠ ط أولي النهى) وتفسير ابن كثير (١٢٦/٣ – ١٢٧ ط المكتبة القيمة) .

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَسُوقُ ٱلۡمُجۡرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وِرۡدٗا﴾ (مریم: ٨٦) واتە: گوناهکاران و تاوانبارانیش بەپێ و بە تینوویەتی بەرەو دۆزەخ راو دەنێن و لێ ئەخوڕێن وەکو گاگەل بۆ ئاوەخۆرە مل دەنێن)).

ئەمە مانای یەکەمە...

مانای دووەم: (الورود) بە مانای (المرور)دێت هەروەکو خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿وَإِن مِّنكُمۡ إِلَّا وَارِدُهَا﴾(مریم: ٧١)

واتا: ئیللا دەبێ بە سەریدا تێپەڕن، ئەمجار خوای گەورە تەقواکاران رزگار دەکات، پاشان ئەوانەی کە لە سیرات (الصراط) ن لە بێباوەڕان و تاوانباران و ستەمکاران دەکەونە خوارەوە، ولا حول ولا قوة الا بالله.

بە جوانی بیر لەو فەرموودەیە بکەرەوە کەوا پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هریرە)وە کەوا هەندێ لە هاوەڵان پرسیاریان لە پێغەمبەری خوا ﷺ کرد فەرموویان: ((یا رسول الله، هل نری ربنا یوم القیامة؟

فقال: رسول الله: (هل تضارون في رؤية القمر ليلة البدر؟). قالوا: لا يا رسول الله، قال: (هل تضارون في الشمس ليس دونها سحاب؟). قالوا: لا يا رسول الله،

قال: (فإنكم ترونه كذلك، يجمع الله الناس يوم القيامة، فيقول: من كان يعبد شيئاً فليتَّبعه، فيتبع من كان يعبد الشمس الشمس، ويتبع من كان يعبد القمر القمر، ويتَّبع من كان يعبد الطواغيت الطواغيت، وتبقى هذه الأمة فيها منافقوها، فيأتيهم الله، تبارك وتعالى، في صورة غيرصورته التي يعرفون، فيقول: أنا ربكم، فيقولون: نعوذ بالله منك، هذا مكاننا حتى يأتينا ربنا، فإذا جاء ربنا عرفناه، فيأتيهم الله تعالى في صورته التي يعرفون، فيقول: أنا ربكم، فيقولون: أنت ربنا، فيتبعونه، ويضرب الصراط بين ظهري جهنم، فأكون أنا و أمتي أول من يجيز، ولا يتكلم يومئذ إلا الرسل، ودعوى الرسل يومئذ: اللهم سلم سلم. وفي جهنم كلاليب مثل شوك السعدان،

١ ــ أخرجه البخاري (٨٠٦) ومسلم (١٨٢).

هل رأيتم السعدان؟. قالوا: نعم يا رسول الله، قال: (فإنها مثل شوك السعدان، غير أنه لا يعلم قدر عظمها إلا الله، تخطف الناس بأعمالهم، فمنهم المؤمن بقي بعمله، ومنهم المجازي حتى ينجي، حتى إذا فرغ الله من القضاء بين العباد، وأراد أن يخرج برحمته من أراد من أهل النار، أمر الملائكة أن يخرجوا من النار من كان لا يشرك بالله شيئاً، ممن أراد الله تعالى أن يرحمه، ممن يقول: لا اله الا الله، فيعرفونهم في النار، يعرفونهم بأثر السجود، تأكل النار من ابن آدم إلا أثر السجود، حرم الله على النار أن تأكل أثر السجود، فيخرجون من النار وقد امتحشوا، فيصب عليهم ماء الحياة، فينبتون منه كما تنبت الحبة في حميل السيل، ثم يفرغ الله من القضاء بين العباد، ويبقى رجل مقبل بوجهه على النار،وهو آخر أهل الجنة دخولا الجنة، فيقول: اي رب! اصرف وجهي عن النار، فإنه قد قشبني ريحها، وأحرقني ذكاؤها، فيدعو الله ما شاء الله أن يدعوه، ثم يقول الله تبارك وتعالى: هل عسيت إن فعلت ذلك بك أن تسأل غيره! فيقول: لا أسألك غيره، ويعطي ربه من عهود و مواثيق ما شاء الله، فيصرف الله وجهه عن النار، فإذا أقبل على الجنة و رآها سكت ما شاء الله أن يسكت، ثم يقول: أي رب! قدمني إلى باب الجنة، فيقول الله له: أليس قد أعطيت عهودك و مواثيقك لا تسألني غير الذي أعطيتك، ويلك ابن آدم! ما أغدرك! فيقول: أي رب! ويدعوا الله حتى يقول له: فهل عسيت إن أعطيتك ذلك أن تسأل غيره! فيقول: لا وعزتك! فيعطي ربه ما شاء من عهود ومواثيق، فيقدمه إلى باب الجنة، فإذا قام على باب الجنة انفهقت له الجنة، فرأى ما فيها من الخير والسرور، فيسكت ما شاء الله أن يسكت، ثم يقول: أي رب! أدخلني الجنة، فيقول الله تبارك وتعالى له: أليس قد أعطيت عهودك ومواثيقك أن لا تسأل غير الذي أعطيت، ويلك يا ابن آدم! ما أغدرك! فيقول: أي رب، لا أكون أشقى خلقك، فلا يزال يدعو الله حتى يضحك الله تبارك وتعالى منه، فإذا ضحك الله منه، قال: ادخل الجنة، فإذا دخلها قال الله له: تمنه، فيسأل ربه ويتمنى، حتى إن الله ليذكره من كذا وكذا، حتى إذا انقطعت به الأماني، قال الله تعالى: ذلك لك ومثله معه).

قال عطاء بن يزيد، وابو سعيد الخدري مع أبي هريرة لا يرد عليه من حديثه شيئا، حتى إذا حدث أبو هريرة، أن الله قال لذلك الرجل: (ومثله معه)).

قال أبو سعيد: ((وعشرة أمثاله معه يا أبا هريرة!)) قال ابو هريرة: ما حفظت إلا قوله: ذلك لك ومثله معه)).

قال ابو سعيد: أشهد أني حفظت من رسول الله قوله: ((ذلك لك وعشرة أمثاله)).

قال أبو هريرة: وذلك الرجل آخر أهل الجنة دخولاً الجنة)).

واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئایا لە ڕۆژی قیامەتدا پەروەردگارمان دەبینین؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئایا بۆ بینینی خۆر لە ڕۆژێکدا هەور بەری نەگرتبێت یەکتری سەغڵەت دەکەن؟ وتیان: نەخێر ئەی پێغەمبەری خواﷺ، فەرمووی: ئایا لە بینینی مانگی چواردەدا یەکتر سەغڵەت دەکەن؟ وتیان: نەخێر ئەی پێغەمبەری خواﷺ، فەرمووی: دە ئێوە ئاوا دەیبینن، خوای گەورە لە ڕۆژی قیامەتدا خەڵکی کۆ دەکاتەوە و دەفەرموێت: هەرکەس شتێکی پەرستوە، با شوێنی بکەوێت، ئەوەی خۆری پەرستوە شوێن خۆر دەکەوێت، ئەوەی مانگی پەرستوە شوێن مانگ دەکەوێت، ئەوەی ملهوڕانی پەرستوە شوێن ملهوڕان دەکەوێت، ئەم ئوممەتە دەمێنێتەوە و دووڕووەکانیشی تێدایە، خوای گەورە لە شێوەیەکدا کە نایناسنەوە خۆیان نیشان دەدا، دەفەرموێت: من پەروەردگاری ئێوەم، دەڵێن: پەنا دەگرین بە خوا لە تۆ، ئەمە شوێنمانە هەتا پەروەردگارمان دێت ئەگەر پەروەردگارمان هات دەیناسینەوە، ئینجا خوای گەورە لەو شێوەدا کە دەیناسن دێت و دەفەرموێت: من پەروەردگارتانم، دەڵێن: تۆ پەروەردگاری ئێمەیت، شوێنی دەکەون، ئینجا پردی سیرات دەخرێتە سەر پشتی دۆزەخ، ئەو کاتە من و ئوممەتەکەم یەکەم کەسین کە دەپەڕینەوە، لەو ڕۆژەدا کەس قسە ناکات جگە لە پێغەمبەران، دۆعا و نزای پێغەمبرانیش لەو ڕۆژەدا: خوایە بە سەلامەتی بە سەلامەتی، لە دۆزەخیشدا قولاپ هەیە هەر دەڵێی درکی سەعدانە، ئایا سەعدانتان بینیوە؟ وتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ، فەرمووی: لە ڕاستیدا وەکو درکی سەعدان وایە، بەڵام کەس ڕادەی گەورەیەکەی نازانێت تەنها خوا نەبێت، خەڵکی بە پێی کردەوەکانیان دەڕفێنێ (بۆ ناو دۆزەخ)، هەیانە تیادەچێت بە کردەوەکانی هەشیانە سزا دەدرێت تا ڕزگار دەکرێت، هەتا کاتێ خوا لە دادوەری نێوان بەندەکانی دەبێتەوە، دەیەوێ

بە بەزەیی خۆی کێی بووێت لە ئاگر دەری بهێنێ، فەرمان دەکات بە فریشتەکان ئەو کەسە دەربێنن لە ئاگر کە هیچ هاوەڵی بۆ خوا بریار نەداوە، کەسێك خوا بیەوێت رەحمی پێ بکات کە وتویەتی: ﴿ لا الـه الا الله ﴾ لە ئاگرەکەدا بە شوێنەواری سوجدەدا دەیانناسنەوە، (ئاگر هەموو شوێنێکی ئادەمیزاد دەسوتێنێ جگە لە شوێنی سوجدە) خوا حەرامی کردوە لە سەر ئاگر کە شوێنی سوجدە بسوتێنێ، پاشان دەردەهێنرێن لە ئاگر دوای ئەوەی سوتاون و بوون بە خەڵوز، ئینجا ئاوی ژیان دەکرێت بە سەریاندا و سەوز دەبنەوە هەروەکو تۆوێك لە لیتەی لافاودا سەوز دەبێت، ئینجا خوای گەورە لە دادوەری نێوان بەندەکانی دەبێتەوە پیاوێك دەمێنێتەوە کە رووی لە ئاگری دۆزەخە، ئەوەش دواهەمین کەسە، کە دەچێتە بەهەشت، ئینجا دەڵێت: ئەی پەروەردگارم رووم وەرگێرە لە ئاگر، چونکە تینەکەی ئازاری داوم و ژەهراوی کردووم، بڵێسەکانی سووتاندومی، ئینجا دەست دەکات بە پاڕانەوە لە خوا، چەند خوا ویستی لە سەر بێت کە لێی بپاڕێتەوە، ئینجا خوای گەورە دەفەرموێت: ئایا ئەگەر ئەوەت بدەمێ خۆزگە دەخوازی بۆ شتی تر؟ دەڵێ: داوای شتی ترت لێ ناکەم ئەوەندەی خوا ویستی لە سەر بێت بەڵێن دەدا بە خوا (کە داوای هیچی تر نەکات) خوای گەورەش دەیگەیەنێتە دەرگای بەهەشت کاتێ دەگاتە دەرگای بەهەشت، دەرگای بەهەشتی بۆ والا دەبێت، هەرچی جوانی و خۆشی تێدایە دەیبینێ، ئەوەندەی خوا ویستی لە سەر بێت بێ دەنگ دەبێت، ئینجا دەڵێ: ئەی پەروەردگارم بمخەرە ناو بەهەشتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: مەگەر پەیمان و بەڵێنت نەدا کە داوای هیچی تر نەکەیت جگە لەوەی پێم داویت؟ سەرگەردان خۆتی ئەی ئادەمیزاد چەند ستەمکاریت؟ دەڵێ: ئەی پەروەردگارم با نەبمە بەدبەخترین دروستکراوت، بەردەوام لە خوا دەپاڕێتەوە هەتا خوا دەست دەکات بە پێکەنین، کاتێ پێدەکەنێ دەفەرموێت: بچۆرە بەهەشتەوە، ئینجا کە چوە ناو بەهەشتەوە، خوا پێی دەفەرموێت: داوا بکە، ئینجا داوا لە خوا دەکات و خۆزگە دەخوازێت، هەتا خوا خۆی شتی بیردەخاتەوە، هەتا هیچ ئاواتێکی نامێنێ، ئینجا خوا دەفەرموێت: ئەوە بۆ تۆ و ئەوەندەی تریش لە گەڵدا بێت)).

(عطاء ی کوڕی یزید) دەڵێ: (ابو سعید الخدری) لە گەڵ (أبو هریرە) دا هیچی لەو فەرموودەی ئەو ڕەت نەکردەوە، هەتا (أبو هریرە) وتی: خوای گەورە بەو پیاوەی فەرموو: ئەوەندەی تریشی لە گەڵدا بێت، أبو سعید فەرمووی: دە ئەوەندەی تریشی لە گەڵدا بێت ئەی (ابو هریرە). ابو هریرە فەرمووی: من هەر ئەوەم لە بەر کردوە: ئەمە بۆ تۆ ئەوەندەی تریشی لە گەڵدا بێت. ابو سعید وتی: شایەتی دەدەم من لە پێغەمبەری خوام ﷺ وەرگرتوە فەرموویەتی: ئەوە بۆ تۆ دە ئەوەندەشی لە گەڵدا بێت).

ابو هریرە وتی: ئەو پیاوە دوایین بەهەشتییە کە دەچێتە بەهەشتەوە)).

لە فەرموودەیەکی جوان و ناسکی دیکەدا لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو سعید الخدری)یەوە تیایدا هاتوە کەوا پرسیار لە خۆشەویستی خوا ﷺ کرا دەربارەی سیرات (الصراط) ئایا سیرات (الصراط) چییە؟ خۆشەویست ﷺ فەرمووی: ((دحض مزلة) أو (مَزَلة)) هەردوو زاراوەکە تەواوە، جێگایەکە پێیەکان لە سەری هەڵدەخلیسکێ، جێگر نابێت ئیللا بۆ کەسانێك نەبێت خوای گەورە پێی جێگیر کردبێت، فەرمووی: ((فیه خطاطیف و کلالیب و حسك، تکون بنجد فیها شویکة یقال لها: السعدان، فیمر المؤمنون، کطرف العین)) واتە: پردێکی لوسە و جێی پێخلیسکانی و تیاچوونە و قولاپ و شتی لە ناکاو فڕاندنی بە سەرەوەیە و تۆپی خڕی درکاوی بە سەرەوەیە لە جۆرە درکێك دەچێت لە ناوچەی نەجد کە پێی دەگوترێت سەعدان، ئیمانداران تێدەپەڕن وەکو چاوتروکان)) الله أکبر! کۆمەڵێك لە ئیمانداران بە چاوتروکانێك دەپەڕنەوە! (وکالبرق، وکالریح، وکالطیر، وکأجاوید الخیل والرکاب، فناج مُسَلَّمٌ،)) واتە: وەکو بروسکە (تریشقە)، وەکو با، وەکو باڵندە، وەکو چاکترین ئەسپ و وەکو وشتر، کەسی وا هەیە بە سەلامەتی ڕزگاری دەبێت)). ئەمە یەکەم کۆمەڵە لە گرووی ئیمانداران، ((ومخدوش مرسل، ومکدوس في نار جهنم)) واتە: کەسی واش هەیە بە زەحمەت و زامداری

---

[1] ـ أخرجه مسلم (۱۸۳).

ڕزگـاری دەبێـت و کەسـی واش هەیـە فـڕێ دەدرێتـە نـاو دۆزەخـەوە)) ئـەی پەروەردگارمان بمانپارێزە ! !

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هريـرة)و (حذيفة)وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویـەتی: ((وترسـل الأمانـة والـرحم فتقومـان جنبتي الصراط يمينا وشمالا)) واتـە: سپاردە و پەیوەنـدی خزمایـەتی دەنێردرێنـە ئەم دیو و ئەو دیوی پردی سیرات لە لای ڕاست و چەپەوە))

بەڵێ... سپاردە و پەیوەنـدی خزمایـەتی دەتگـرن، پرسـیارت لـێ دەکـەن ئایـا حەقی ئەو دوانەت داوە؟ یان خیانەتت لە سپاردە کـردوە و پەیوەنـدی خزمایـەتیت بچراندوە؟! ! ئایا بە جوانی دەیهێنیتـە پـێش چاوی خۆت؟! سپاردە لـە لایـەکی سیرات (الصراط) ڕاوەستاوە و پەیوەندی خزمایەتی لە لایەکی ترەوە!

خۆشەویـستان... بـە ڕاسـتی کـات و سـاتێکی گرانـە و دیمـەنێکی ترسـناکە — سوێند بە پەروەردگاری کەعبە – ئاگریش لـە ژێـرەوەی سـیرات (الـصراط) هـاوار دەکات و دەناڵێنێت! !

ئەم بەشە بە فەرموودەیەکی جوان تەواو دەکەم کە تیایدا باسی دووایین کەسمان بـۆ دەکـات کـە بـە سـەر سـیرات (الـصراط) دا تێدەپـەڕێت و ئـەمجار دەچێـتە بەهەشتەوە، فەرموودەکەش لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (عبـدالله ی کوڕی مسعود) کـەوا خۆشـەویستی خـوا ﷺ فەرموویـەتی: ((آخـر مـن يـدخل الجنـة رجل. فهو يمشي مرة ويكبو مرة. وتسفعه النار مرة[3]. فـإذا مـا جاوزهـا التفـت إليهـا. فقال: تبارك الذي نجاني منـك. لقـد أعطـاني الله شـيئا مـا أعطـاه أحـدا مـن الأولـين والآخرين. فترفع له شجرة. فيقول: أي رب! أدنني من هذه الشجرة فلأسـتظل بظلـها وأشرب من مائها. فيقول الله عز وجل: يا ابن آدم! لعلي إن أعطيتكها سألتني غيرها. فيقول: لا. يا رب! ويعاهده أن لا يسأله غيرها. وربه يعذره. لأنه يرى ما لا صبر لـه عليه. فيدنيه منها. فيستظل بظلها ويشرب من مائها. ثم ترفع له شـجرة هـي أحـسن

---

١ ــ أخرجه مسلم (١٩٥) .

٢ ــ أخرجه مسلم (١٨٧) وهو في الصحيحين (مختصراً البخاري ٦٥٧١ , ومسلم ١٨٦) .

٣ ــ عش بقلبك وعقلك وكيانك هذا الموقف، فمع هذا العناء الذي يكون هذا الرجل، ينجيه الله بعد ذلـك، فيـا ترى ما هو حاله عند ذلك ؟!! *(فمن زحزح عن النار وأدخل الجنة فقد فاز)*

من الأولى. فيقول: أي رب! أدنني من هذه لأشرب من مائها وأستظل بظلها. لا أسألك غيرها. فيقول: يا ابن آدم! ألم تعاهدني أن لا تسألني غيرها؟ فيقول: لعلي إن أدنيتك منها تسألني غيرها؟ فيعاهده أن لا يسأله غيرها. وربه يعذره. لأنه يرى ما لا صبر له عليه فيدنيه منها. فيستظل بظلها ويشرب من مائها. ثم ترفع له شجرة عند باب الجنة هي أحسن من الأوليين. فيقول: أي رب! أدنني من هذه لأستظل بظلها وأشرب من مائها. لا أسألك غيرها. فيقول: يا ابن آدم! ألم تعاهدني أن لا تسألني غيرها؟ قال: بلى. يا رب! هذه لا أسألك غيرها. وربه يعذره لأنه يرى ما لا صبر له عليها. فيدنيه منها. فإذا أدناه منها، فيسمع أصوات أهل الجنة، فيقول: أي رب! أدخلنيها. فيقول: يا ابن آدم! ما يصريني منك؟ أيرضيك أن أعطيك الدنيا ومثلها معها؟ قال: يا رب! أتستهزئ مني وأنت رب العالمين".

فضحك ابن مسعود فقال: ألا تسألوني مم أضحك؟ فقالوا: مم تضحك؟ قال: هكذا ضحك رسول الله صلى الله عليه وسلم. فقالوا: مم تضحك يا رسول الله؟ قال "من ضحك رب العالمين حين قال: أتستهزئ مني وأنت رب العالمين؟ فيقول: إني لا أستهزئ منك، ولكني على ما أشاء قادر))

واتە: دوایین کەس کە دەچێتە بەهەشتەوە کابرایەکە، جارێك بە پێ دەڕوات و جارێك بە گاڵگۆڵکێ و جارێك ئاگر پەلاماری دەدا و ئەیسوتێنێ، کاتێك لە دۆزەخ دەرباز دەبێت ئاوڕێك لە دۆزەخ دەداتەوە، دەڵێت: پاکی و پیرۆزی بۆ ئەو زاتەی کە لە تۆ رزگاری کردم، بە ڕاستی شتێکی بەخشیوە بە من بە کەسی تری نەبەخشیوە لە پێشین و پاشینەکان، درەختێکی پێ نیشان دەدرێت، دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! نزیکم بکەرەوە لەو درەختە بۆ ئەوەی بچمە ژێر سێبەری و لە ئاوەکەی بخۆمەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ئەی نەوەی ئادەم لەوانەیە ئەگەر ئەمەت بۆ جێ بەجێ بکەم داوای جگە لەوەم لێ دەکەیت؟ ئەویش دەڵێت: نەخێر ئەی پەروەردگار پەیمان دەدات بە خوا چی دی داوای شتی تر نەکات، پەروەردگاری بەهانەکەی لێ وەردەگرێ، چونکە دەزانێت ئەم کابرایە ئارام ناگرێت لە سەری، پاشان نزیکی دەکاتەوە و ئەویش دەچێتە ژێر سێبەری دارەکە و لە ئاوەکەی دەخواتەوە، پاشان درەختێکی جوانتر و باشتری پێ نیشان دەدرێت و دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! نزیکم بکەرەوە لەو درەختە بۆ ئەوەی بچمە ژێر

سێبەری و لە ئاوەکەی بخۆمەوە، داوای جگە لەوەت لێ ناکەم خوای گەورە دەفەرموێت: ئەی نەوەی ئادەم پەیمانت نەدامێ کە داوای شتی تر نەکەیت؟ دەڵێت: ئەگەر لەوە نزیکت بکەمەوە لەوانەیە جگە لەوەم لێ داوا دەکەی؟ پەیمانی دەداتێ جگە لەوەی لێ داوا نەکات و پەروەردگاریش بەهانەکەی لێ وەردەگرێت. چونکە دەزانێت ئەم کابرایە ئارام ناگرێت لە سەری، پاشان لە درەختەکە نزیکی دەکاتەوە و ئەویش دەچێتە ژێر سێبەری دارەکە و لە ئاوەکەی دەخواتەوە، پاشان درەختێکی تری پێ نیشان دەدرێت لە بەر دەرگای بەهەشت کە لە دوو درەختەکەی پێشین جوانترە و دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! نزیکم بکەرەوە لەو درەختە بۆ ئەوەی بچمە ژێر سێبەری و لە ئاوەکەی بخۆمەوە، داوای جگە لەوەت لێ ناکەم. خوای گەورە دەفەرموێت: ئەی نەوەی ئادەم پەیمانت نەدامێ کە داوای شتی تر نەکەیت؟ دەڵێت: بەڵێ ئەی پەروەردگار، پەروەردگاریش بەهانەکەی لێ وەردەگرێت چونکە دەزانێت ئەو کابرایە ئارام ناگرێت لە سەری، پاشان لە درەختەکە نزیکی دەکاتەوە، کاتێ نزیکی درەختەکەی کردەوە، گوێی لە دەنگی بەهەشتییەکان دەبێت، دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! بمخەرە ناو بەهەشتەوە، دەڵێت: ئەی نەوەی ئادەم چی رازیت دەکات و داوات ناهێڵێت؟ ئایا رازی دەبیت دونیا و هاوشێوەکەیت بدەمێ؟ دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! گاڵتەم پێ دەکەی و تۆ پەروەردگاری جیهانی؟))

ابن مسعود لێرەدا پێکەنی و فەرمووی: پرسیارم لێ ناکەن بۆچی پێدەکەنم؟ وتیان: بۆچی پێدەکەنێت؟ وتی: ئاوا پێغەمبەری خواﷺ پێکەنی، وتیان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ بۆچی پێدەکەنی؟

پێغەمبەری خواﷺفەرمووی: لە پێکەنینی پەروەردگاری جیهان کاتێك پیاوەکە دەڵێت:! گاڵتەم پێ دەکەی و تۆ پەروەردگاری جیهانی؟ ئینجا خوای گەورە دەڵێت: من گاڵتەت پێ ناکەم، بەڵام ویستم لە سەر چی بێت دەتوانم بیکەم))

ڕێزداران... ئایا لە پاش سیرات (الصراط) چی هەیە؟ دۆزەخ یان بەهەشت؟

ئەمە و چەند باسێکی تر لە بەشی داهاتوودا باس دەکەین ـ انشاء الله ــ داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە لە ئەهلی بەهەشت بگێڕێ، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

باسی بەهەشت و دۆزەخ

وصف الجنة والنار

له بەشی رابوردوودا لـه باسـی ئـەو دیمەنـدا راوەسـتاین کـه دڵـەکانن دەهێنێتـە لـەرزە، کـاتێ پێغەمبـەری خـواﷺ باسـی سـیرات دەکـات، هـەروەکو لـه (صـحیح البخاری و مسلم)[1] دا هاتوه له فەرموودەی (أبو سـعید الخـدری)یـەوه تیایـدا هـاتوه کــەوا پرســیار لــه خۆشەویــستی خــوا ﷺ کــرا دەربــارەی ســیرات (الجــسر)؟ خۆشەویستﷺ فەرمووی: ((دحض مَزِلّة فیـه خطـاطیف و کلالیـب و حـسك، تکـون بنجـد فیهـا شـویکة یقـال لهـا: الـسعدان، فیمـر المؤمنـون، کطـرف العـین، وکـالبرق، وکالریح، وکالطیر، وکأجاوید الخیل والرکاب، فناج مُسَلَّمٌ ومخدوش مرسـل، ومکـدوس في نار جهنم))، واته: پردێکی لوسه و جێی پێخلیسکانی و تیاچوونه و قولاپ و شتی له ناکاو فڕاندنی به سەرەوەیه و تۆپی خڕی درکـاوی بەسـەرەوه لـه جـۆره درکێك دەچێت له ناوچەی نەجد هەیه که پێی دەگوترێت سـەعدان، ئیمانـداران تێدەپـەڕن وەکو چاوتروکان، وەکو بروسکه (تریشقه)، وەکو با، وەکو باڵندە، وەکـو چـاکترین ئەسپ و وەکو وشتر، کەسـی وا هەیه بـه سـەلامەتی رزگـاری دەبێـت، کەسـی واش هەیه به زەحمەت و زامداری رزگاری دەبێت و کەسی واش هەیـه فـڕێ دەدرێتـه نـاو دۆزەخەوە)).

گەردنم ئازا بکەن ئەگەر بڵێم: فەرموو با کەمێك له گـەڵ ئـەو کەسـەدا راوەسـتین که کەوته ناو ئاگرەوه، رەنگه هەندێ کەس پێی نـاخۆش بێـت کـاتێ باسـی ئـاگر و ترساندن بکەین، دەڵێـت: بـۆ لای خۆتانـەوه باسـی دەرگـای تکـا و بـەزەیی و هیـوا ناکەیت؟ بۆ باسی ترس و ترساندن دەکەیت؟

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەڵێین: بەرنامەی قورئانی پیرۆز بریتییه له پاکراگرتنی

---

١ ـ أخرجه البخاري (٧٤٣٩) ومسلم (١٨٣).

ناخی مرۆڤایەتی و پەروەردە کردنی بە ترساندن و هاندان، ئەوەش باش بزانە کە بەرنامەی قورئان چاکترین و مەزنترین بەرنامەیە، بۆ نا؟ لە کاتێکدا ئەوە بەرنامەی دروستکەری مرۆڤە، هەر ئەویش باش دەزانێت کە چ شتێك باشە بۆ مرۆڤایەتی و چی شتێك خراپە بۆیان، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ (الملك: ١٤) واتە: مەگەر خوا نازانێ کێی دروست کردوە و چۆنی دروست کردوە لە کاتێکدا زۆر وردبین و بە ئاگایە؟ کەوابوو لە خوا بترسن پیلان بۆ موسڵمانان مەگێڕن نە بە نهێنی و نە بە ئاشکرا)).

جا ناخ و نەفسی مرۆڤایەتی چاکە و خراپەی تێدایە، بەدرەوشتی و تەقوا تێدایە، حەڵاڵ و حەرام، رووکردنە فەرمانەکان و پشت تێکردنی، گوێڕایەڵی و سەرپێچی.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا (٧) فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا (٨) قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا (٩) وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّاهَا (١٠)﴾ (الشمس) واتە: سوێند بە نەفس و دەروونی مرۆ و بەو زاتەی دروستی کردوە بە رێکوپێکی.(٧) ئینجا ئیلهامی بەدکاری و پارێزگاری بۆ کرد، واتە: خێر و شەڕی بۆ روون کردەوە وە نیشانی دا چی چاکە بیکا و چی خراپە نەیکا و خۆی لێ بپارێزێ (٨) سوێند بەوانە هەموو بێ شك رزگاری بوو ئەوکەسەی کە نەفسی خۆی لە هەرچی کاری بەدوو فەسادە پاك و پوختەی کردەوە.(٩) و بەراستی ئەو کەسەش کە نەفسی خۆی بە گوناهـ و تاوان ئالوودە کرد نائومێد و ناموراد بوو(١٠).

جا نەفسی وا هەیە روو لە خوا ناکات تەنها لە رێگای هاندانەوە نەبێت، ئەو نەفسانە پاك و بێگەرد و رێزدارن، لە رێگا و دەرگای تکا و بەزەیی و هیوا و هاندانەوە دێت و ملکەچ دەبێت، لەولاشەوە نەفسی وا هەیە کە روو لە خوا ناکەن تەنها لە رێگای ترساندن و هەرەشەوە نەبێت.

کەواتە: باش بزانە کەوا نەفسی مرۆڤەکان پێویستیان بەو بەرنامەیە، هەروەکو چۆن لە زۆربەی ئایەتە پیرۆزەکاندا دەیبینی.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿حمٓ ١ تَنزِيلُ ٱلۡكِتَٰبِ مِنَ ٱللَّهِ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡعَلِيمِ ٢ غَافِرِ ٱلذَّنۢبِ وَقَابِلِ ٱلتَّوۡبِ شَدِيدِ ٱلۡعِقَابِ ذِي ٱلطَّوۡلِۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ إِلَيۡهِ ٱلۡمَصِيرُ ٣﴾ (غافر)) واتە: حا میم (١) دابەزاندنی ئەم کتێبە (قورئان) لە خوای بە دەسەڵاتی زاناوەیە (٢) تاوانپۆش وتەوبە وەرگری توندگرە، واتە: لێبووردەی گوناهانی رابوردوو و وەرگری پەشیمانی و تەوبە لە ئاییندەدا، تۆڵە و رقی سەختە، خاوەن بەخشش و نیعمەتی زۆرە، هیچ پەرستراوێکی راستەقینە نییە ئەو نەبێ گەڕانەوەی هەموان هەر دێتەوە لای ئەو، چارەنووس و پاداش هەر لای ئەوە.(٣)

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿نَبِّئۡ عِبَادِيٓ أَنِّيٓ أَنَا ٱلۡغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ٤٩ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ ٱلۡعَذَابُ ٱلۡأَلِيمُ ٥٠﴾(الحجر: ٥٠) واتە: ئەی موحەممەد ﷺ تۆ بەندەکانم ئاگادار بکە کە بە راستی هەر خۆمم زۆر لێبووردەو زۆریش میهرەبان و دلۆڤانم (٤٩) سزاشم سزای زۆر بەژان و ئێش پێگەیەنەرەو وێنەی نییە، بەڵام لێبووردنیشم پێش سزام کەوتوە (٥٠).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلۡ يَٰعِبَادِيَ ٱلَّذِينَ أَسۡرَفُواْ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ لَا تَقۡنَطُواْ مِن رَّحۡمَةِ ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَغۡفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًاۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلۡغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ٥٣ وَأَنِيبُوٓاْ إِلَىٰ رَبِّكُمۡ وَأَسۡلِمُواْ لَهُۥ مِن قَبۡلِ أَن يَأۡتِيَكُمُ ٱلۡعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ٥٤ وَٱتَّبِعُوٓاْ أَحۡسَنَ مَآ أُنزِلَ إِلَيۡكُم مِّن رَّبِّكُم مِّن قَبۡلِ أَن يَأۡتِيَكُمُ ٱلۡعَذَابُ بَغۡتَةً وَأَنتُمۡ لَا تَشۡعُرُونَ ٥٥ أَن تَقُولَ نَفۡسٞ يَٰحَسۡرَتَىٰ عَلَىٰ مَا فَرَّطتُ فِي جَنۢبِ ٱللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ ٱلسَّٰخِرِينَ ٥٦ أَوۡ تَقُولَ لَوۡ أَنَّ ٱللَّهَ هَدَىٰنِي لَكُنتُ مِنَ ٱلۡمُتَّقِينَ ٥٧ أَوۡ تَقُولَ حِينَ تَرَى ٱلۡعَذَابَ لَوۡ أَنَّ لِي كَرَّةٗ فَأَكُونَ مِنَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ٥٨ بَلَىٰ قَدۡ جَآءَتۡكَ ءَايَٰتِي فَكَذَّبۡتَ بِهَا وَٱسۡتَكۡبَرۡتَ وَكُنتَ مِنَ ٱلۡكَٰفِرِينَ﴾(الزمر) واتە: ئەی موحەممەد ﷺ لە منەوە بڵێ: ئەی بەندەکانی من! ئەی ئەوانەی ستەم و زیادە ڕۆییتان لە خۆتان کردوە! ئێوە لە رەحمەت و میهرەبانی خوا بێ ئومێد مەبن. بە

ڕاستی خوا لە هەموو گوناحێ خۆش ئەبێ دیارە ئەم بانگەشەیە بۆ تەواوی تاوانبارانە کە بگەڕێنەوە بۆ لای خوا، ئەگەرچی گوناهیشیان بە ئەندازەی کەفی سەر زەریاکان بێ. چونکە ئەوە لێبووردە و میهرەبان.(٥٣) بگەڕێنەوە و بۆ لای خواوەندتان و ملکەچی فەرمانی ئەوبن پێش ئەوە سزاکەتان بۆ بێ دواییش ئیتر لە لایەن هیچ کەسێکەوە یارمەتی نادرێن.(٥٤) لە باشترین نامە کە پەروەردگارتان دای بەزاندوە بۆتان، پەیرەوی بکەن، واتە: پەیڕەوی لە قورئان بکەن. پێش ئەوەی کتوپڕ سزاکەتان بۆ بێت، هەستیش بە خۆتان نەکەن، تا شتێ بکەن بۆ خۆتان(٥٥) نەوەك کەسێ بڵێ: ئەی داخ لەسەر کەمتەرخەمیم لەلای خواو لە گوێڕایەڵی خوا، بێ شك لە گاڵتەکەرانیش بووم بە ئایینی خوا و کتێبی خوا، واتە: جگە لە سەرپێچیم گاڵتەیشم بە موسڵمانان ئەکرد (٥٦) یان بڵێ: ئەگەر خوا ڕێنموونی بکردمایە، لە پارێزکاران ئەبووم (٥٧) یان کاتێ سزای خوا دەبینێ بڵێ، بریا جارێکی تر دەگەڕامەوە بۆ دونیا و لە گەڵ چاککاران ئەبووم (٥٨) خوا ئەفەرموێ: بەڵێ... خوا گەلێ ئایەت و نیشانەکانی منت بۆ هات، بە درۆت زانی و بڕوایشت نەهێنا بایی بوویت و بوویتە کافر و بێباوەڕ (٥٩).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيۡلٞ لِّكُلِّ هُمَزَةٖ لُّمَزَةٍ ١ ٱلَّذِي جَمَعَ مَالٗا وَعَدَّدَهُۥ ٢ يَحۡسَبُ أَنَّ مَالَهُۥٓ أَخۡلَدَهُۥ ٣ كَلَّاۖ لَيُنۢبَذَنَّ فِي ٱلۡحُطَمَةِ ٤ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلۡحُطَمَةُ ٥ نَارُ ٱللَّهِ ٱلۡمُوقَدَةُ ٦ ٱلَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى ٱلۡأَفۡـِٔدَةِ ٧ إِنَّهَا عَلَيۡهِم مُّؤۡصَدَةٞ ٨ فِي عَمَدٖ مُّمَدَّدَةِۭ ٩﴾ (الهمزة) واتە: سزای سەخت بۆ هەموو توانج گرێکی عەیبگر، واتە: ئەو کەسەی ناوی خەڵك بە خراپە دەبا و بە شوێن کەم و کوڕی و نەنگدا دەگەڕێ (١) ئەو کەسەی کە ماڵێکی زۆری کۆ کردەوە و هەر خەریکی ژماردنی بوو، ئیتر بێ لێکدانەوەی حەڵاڵ و حەرام، واتە: ئەوانە کە ناوی خەڵکی دەبەن ئەو دەوڵەمەندانەن بە هۆی سامانەکانیانەوە خۆ بە گەورە دەگرن و بەسووك سەیری خەڵکی دەکەن (٢) وا خەریکە بە دونیاوە پێی وایە کە ماڵ و سامانەکەی بە ئێجگاری لە دونیادا دەهێڵێتەوە و هەرگیز نامرێ، بۆیە ڕەفتاری وا

دەکات (٣) یا وانەزانێت سوێند بە خوا بە سووکی و ریسوایی فڕێ دەدرێتە ناو تێکشکێنەرە وە (الحطمة)(٤) تۆ چوزانیت ئەو تێشکێنەرەیە چییە، ئەگەر خوا بۆت باس نەکات.(٥) ئاگرێکی هەڵکراوی بڵێسەداری خوایە، واتە: بە فەرمانی ئەو و فریشتەی ئەوی لەسەرە (٦) ئەو ئاگرێکی وایە رووەدەکاتە بنۆکەی دڵەکان و پەڕەی دڵەکان دەسوتێنیّ کە سەرچاوەی کوفر بوون (٧) بە راستی ئەو (ئاگرە) دەورەی داون و لە سەریان داخراوە و داپۆشیون، نە هەوای تیّ دەچیّ و نە هەوای لیّ دەڕواتە دەرەوە (٨) ئەوان بەسراونەوە لە ناو چەند کۆڵەکەیەکی درێژکراوەدا، واتە: بە هیچ شێوەیەك رێگای دەرچوونیان نییە و قوتار نابن (٩).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَصْحَٰبُ ٱلْيَمِينِ مَآ أَصْحَٰبُ ٱلْيَمِينِ ﴿٢٧﴾ فِى سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ﴿٢٨﴾ وَطَلْحٍ مَّنضُودٍ ﴿٢٩﴾ وَظِلٍّ مَّمْدُودٍ ﴿٣٠﴾ وَمَآءٍ مَّسْكُوبٍ ﴿٣١﴾ وَفَٰكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَّا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾ وَفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾ إِنَّآ أَنشَأْنَٰهُنَّ إِنشَآءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَٰهُنَّ أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿٣٧﴾ لِّأَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِّنَ ٱلْءَاخِرِينَ ﴿٤٠﴾ وَأَصْحَٰبُ ٱلشِّمَالِ مَآ أَصْحَٰبُ ٱلشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فِى سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ﴿٤٢﴾ وَظِلٍّ مِّن يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾ لَّا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ﴿٤٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَبْلَ ذَٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿٤٥﴾ وَكَانُوا۟ يُصِرُّونَ عَلَى ٱلْحِنثِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٤٦﴾ وَكَانُوا۟ يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَٰمًا أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾ أَوَءَابَآؤُنَا ٱلْأَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ إِنَّ ٱلْأَوَّلِينَ وَٱلْءَاخِرِينَ ﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَٰتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٥٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا ٱلضَّآلُّونَ ٱلْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَءَاكِلُونَ مِن شَجَرٍ مِّن زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِـُٔونَ مِنْهَا ٱلْبُطُونَ ﴿٥٣﴾ فَشَٰرِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ ٱلْحَمِيمِ ﴿٥٤﴾ فَشَٰرِبُونَ شُرْبَ ٱلْهِيمِ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ ٱلدِّينِ ﴿٥٦﴾﴾ (الواقعة) واتە: یارانی لای راست، چین یارانی لای راست؟ واتە: چەند بەختەوەر و لە کامەرانی دان (٢٧) لە ژێر سێبەری داری مۆردی بیّ درکدان لە جێگەی هەر درکێکدا بەرێکە (٢٨) لە بن سێبەری داری مۆزی بەر بەسەر یەککەوتوودان، لە بەر زۆری مۆزەکەی قەدی لاسکەکەی دیار نییە (٢٩) لە ژێر سێبەری بەردەوام و دوور و درێژدان کە هەرگیز خۆری نایسرێتەوە و هەمیشە هەر سێبەرە (٣٠) لە نزیکی تافگە و ئاوێکدان

دەڕژێتە خوار (۳۱) لە ناو میوەیەکی زۆردان (۳۲) نە دەبڕدرێ و نە قەدەغە دەکرێ (۳۳) لە سەر رایەخگەلێکی بە نرخن (۳٤) بە راستی ئێمە بەهەشتمان دروستکردوون بە دروستکردنێکی تازە، شۆخ و شەنگ و جوان، وەك ژنانی دونیا نین هەندێ گۆڕانیان بە سەردا بێت (۳٥) کردوومانن بە کچ، واتە: هەمیشە کچن و وەك کیژانی شوونەکردوون.(۳٦) مێرد خۆشەویستانێ هاوسالّ و هاوتەمەن (۳۷) ئەمانە هەموو بۆ یارانی لای راست و بەختەوەرن، ئەوانەی کە نامەی کردەوەیان بە دەستی راستیانەوە ئەدرێ (۳۸) کۆمەڵێکی زۆرن لە پێشینان (۳۹) کۆمەڵێکی زۆریش لە پاشینان. هەمووی واتە: پێشینان و پاشینان لە ئوممەتی پێغەمبەرن (٤٠) یارانی لای چەپ، چین یارانی لای چەپ؟ مەگەر خوا بزانێ حاڵیان چەند خراپە! ئەو کەسانەن کە نامەی کارەکانیان بە دەستی چەپیانەوە دەدرێت (٤١) لە ناو گەرمای ئاگرێکی دۆزەخ و ئاوێکی کوڵ بە کوڵدان (٤٢) لە ژێر سێبەری چڕە دووکەڵێکی زۆر رەشدان (٤٣) نە سێبەرێکی فێنکە لە گەرما کەم بکاتەوە، وەنە دیمەنێکی جوانیشی هەیە (٤٤) چونکە ئەوانە لە پێش ئەوەدا ــ واتە: لە دونیادا ــ لە ناو نیعمەتدا رایان دەبوارد گوێیان بەوە نەئەدا کە پەیامبەرەکەیان پێی رائەگەیاندن، بۆیە وا ئێستا دووچاری ئەو سزایە بوون (٤٥) ئەوان هەردەم سوور بوون لە تاوانە گەورەکە، واتە: لە سەر شیرك (٤٦) هەمیشە دەیانوت: ئایا کاتێ مردین و بووینە گڵ و ئێسك، ئایا بە تەئکیدی زیندوو ئەکرێینەوە؟! (٤٧) هەتا باوباپیرانی پێشینانیشمان؟!(٤٨) ئەی موحەممەد بڵێ: بێ گومان پێشینان و پاشینان و هەموو (٤٩) کۆ ئەکرێنەوە بۆ کاتی رۆژێکی دیاریکراو، ئەویش کاتی رۆژی قیامەتە.(٥٠) پاشان ئێوە ئەی لارێ و گومڕا و کافر و نکۆڵی کەران!(٥١) بێ گومان لە بەرو بوومی (زەققوم) درەختێکە لە ناوەراستی دۆزەخدا ــ ئەخۆن (٥٢) لە بەر زۆر برسێتی، ورگ و زگتانی لێ پڕ ئەکەن گوێ بە تام و چێژی زۆر ناخۆشیشی نادەن (٥٣) ئەوسا لەبەر تینوویەتی لە ئاوێکی زۆر گەرم بە کوڵیشی بە سەردا دەکەن (٥٤) ئێوەش هەروەکو وشتری تینوو کە دەردی (هویام) ی گرتبێ و هیچ کات تێر ئاو نەبێ دەخۆنەوە و تێر ئاویش نابن (٥٥) ئەمەیە خۆراك و ئاو و میوانداری خوانەناسان لە رۆژی پاداشت (٥٦).

خۆشەویستان.. ئەمە چەند ئایەتێکی قورئانی پیرۆز بوو، ئەوەش بزانە ئەو ئایەتانەی کە هاندان و ترساندنی کۆ کردبێتەوە زۆر زۆرن، ناخ و نەفسەکان پاك نابنەوە ئیللا بەو دوانە نەبێت، کەواتە هاندان و ترساندن هەردوو پێویستە.

جا (ترس و تکا) دووباڵی یەك باڵندەن، ئەو باڵندەیە هەرگیز ناتوانێ بفرێت بە ئاسماندا بە بێ ئەو دوو باڵە پێکەوە ئەگەر بە تەنها باڵێك بفرێت بە ئاسماندا و بەرز بووەوە و بۆ ماوەیەك سەرکەوت هەرچەندە ئەو ماوەیە زۆر بێت، ئەوا دڵنیابە هەردەبێت بکەوێت و ئەو تەنها باڵەشی بشکێت.

بۆیە ئەگەر هەستت کرد ترس زاڵ بوە بە سەرتدا ئەوا هەوڵ بدە تکاکردنەکە زاڵ بکە، یان ئەگەر تکاکردنەکە زاڵ بوو بە سەرتدا هەوڵ بدە ترسەکە زاڵ بکە.

ابن القیم فەرموویەتی[1]: ((دڵەکان لە کاتی فڕینیدا بۆ لای خوا وەکو باڵندەیەکە، خۆشەویستی خوا سەری باڵندەکەیە، ترس و تکا هەردوو باڵەکەیەتی، هەرکاتێك ئەو دوو باڵەی لە دەست بدات ئەوا دەبێتە نێچیری هەموو راوچی و درندەیەك، بەڵام پێشینان (السلف) وایان بە باش زانیوە کەوا باڵی ترسەکە بەهێزتر بێت بە سەر باڵی تکاکردنەکەدا، بۆ ئەوەی لە کاتێ دەرچوون لەم دونیایەدا باڵی تکاکردن بە هێزدەبێت بە سەر باڵی ترسەکەدا.. ئەمەشە رێگا و بەرنامەی سلیمان و جگە لەو، دەڵێت: پێویستە دڵەکان ترسەکە زاڵ بێت بە سەریدا، چونکە ئەگەر تکاکردنەکە زاڵ بێت ئەوا خراپ دەبێت)).

هەروەها دەڵێت[2]: ((أبو علی الروذباري فەرموویەتی: ترس و تکا وەکو دوو باڵی باڵندەیەکن ئەگەرهاوسەنگ و هاوتا بوون ئەوا باڵندەکە هاوسەنگ دەبێت و بەرێك و پێکیی دەفرێت، بەڵام ئەگەر یەکێ لە باڵەکانی کەمی کرد ئەوا باڵندەکە کەمی تێدەکەوێت، ئەگەر باڵەکە رۆیشت ئەوە لە مردنەوە نزیکە)).

بە (حسن البصری)یان گوت[3]: ((ئەی باوکی سەعید، چی بکەین؟ لای هەندێ

١ ـ مدارج السالکین (٥١٧/١) .

٢ ـ المصدر السابق (٣٦/٢) .

٣ ـ أخرجه أبو نعيم في (الحلية) (١٥٠/٢) وابن أبي الدنيا في (الوجل والتوثق بالعمل) (٢٨) برقم (٣) والمزي في (تهذيب الكمال) (١١٤/٦) وذكره الغزالي في (الإحياء) (١٦٢/٤) .

کەس دادەنیشین ئەوانیش دەماترسێنن تا ڕادەیەك خەریکە دڵەکانمان دەفڕێت لە ترساندا. ئەویش فەرمووی: سوێند بە خوا ئەگەر تێکەڵی کەسانێك بێت بترسێنن لەم دونیایەدا تاکو لە دوارۆژدا لە ئەمان و ئاسایشیدا بیت، باشترە لەوەی هاوڕێتی کەسانێك بکەی لەم دونیایەدا ئارامی و ئەمانت پێ ببەخشن تا توشی ترس ببیت لە دوارۆژدا)).

لە فەرموودەیەکدا کە (ابو نعیم) لە (الحلیه) دا و (الطبراني) لە (مسند الشامیین) لە فەرموودەی (شداد ی کوڕی أوس) ەوە ریوایەتیان کردوە، هەروەها (ابن حبان)و (البیهقی) لە (الشعب)دا و(البزار) و (شیخ الالبانی) لە (الصحیحه)[1]دا لە فەرموودەی (ابو هریره)وە ریوایەتیان کردوە لە پێغەمبەری خوداوەﷺ دەفەرموێت: ـ ((قال الله تعالى: وعزتي! لا أجمع على عبدي خوفين و أمنين، إذا خافني في الدنيا أمنته يوم القيامة، و إذا أمنني في الدنيا أخفته يوم القيامة)) واتە: ((خوای گەورە دەفەرموێت: ـ سوێند بە عیززەتی خۆم! لە سەر هیچ بەندەیەکم دوو ترس و دوو دڵنیایی کۆ ناکەمەوە.. ئەگەر لە دونیادا لێم دڵنیا بوو ئەوا لە دوارۆژدا دەیترسێنم.. وە ئەگەر لە دونیادا لێم ترسا ئەوا لە دوارۆژدا دڵنیای دەکەم)).

پێغەمبەری خواﷺ باس و وەسفی ئاگری بە شێوەیەکی زۆر ورد و سەیر کردوە.

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت ـ هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2]دا لە فەرموودەی (ابو هریره)ەوە هاتوە ـ : ((ناركم هذه التي يوقد ابن آدم، جزء من سبعين جزءاً من حر جهنم) قالوا: والله، إن كانت لكافية، يا رسول الله! قال: ((فإنها فُضلت عليها بتسعة وستين جزءاً، كلها مثل حرها)) واتە: ئەم ئاگرەی کە ئادەمیزاد بۆ سوتاندن بە کاری دێنن بەشێکە لە حەفتا بەشی گەرمی دۆزەخ، فەرموویان: سوێند بە خوا، ئەگەر هەر ئەمەش بوایە بەس بوو ئەی پێغەمبەری خواﷺ، ئەویش

---

١ ـ أخرجه ابن حبان في (صحيحه) (٦٤٠) والبيهقي في (الشعب) (٧٧٧) ورواه البزار، كما في كشف الأستار (٧٤/٤) عن أبي هريرة ورواه البزار في المصدر نفسه عن الحسن مرسلا، ورواه ابن المبارك في (الزهد) (١٥٧) مرسلا وابو نعيم في (الحلية) (٢٧٠/١) و (٩٨/٦) والطبراني في (مسند الشاميين) (٤٦٢ ، ٣٤٩٥) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٧٤٢، ٢٦٦٦).

٢ ـ أخرجه البخاري (٣٢٦٥) ومسلم (٢٨٤٣) واللفظ له.

فەرمووی: لە ڕاستیدا ئاگری دۆزەخ شەست و نۆ پلەی زیاترە لەو، هەر بەشێکی بە وێنەی ئەو گەرمە)).

ئایا هیچ کەسێك دەتوانێت تەنها پەنجەیەکی لە سەر مۆمێك ڕابگرێ؟ سوێند بە خوا هیچ کەسێك ناتوانێت.

ئایا دەیهێنیتە پێش چاوی خۆت بیرێك لە بیر نەوتەکان ئاگری تێچوە و گڕ دەگرێ؟ ئایا ئەو دیمەنەت بینیوە؟ بزانە کە ئاگری دۆزەخ شەست و نۆ جار بە قەد ئەو ئاگرە مەزنەی دونیا بە گڕترە؟ بەڵکو پێغەمبەری خواﷺ دەربارەی ئەو ئاگرە فەرموویەتی: هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا لە فەرموودەی (ابن مسعود) ەوە هاتوە ((يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زِمَامٍ، مَعَ كُلِّ زِمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجُرُّونَهَا)) واتە: دۆزەخ دەهێنرێت حەفتا هەزار جڵەوی هەیە، لە گەڵ هەر جڵەوێکدا حەفتا هەزار فریشتە هەن ڕایدەکێشن)).

ئایا ئەو ئاگرە بە هەموو ئەو گڕ و تین و بڵێسەوە دێتە پێش چاوت؟ ئایا ئارام دەگریت لە سەر سزاکەی؟ ئایا ـ خوشکە بەڕێزەکەم ـ ئارام دەگریت لەسەر ئەو سزا سەختە، سزای ئاگری دۆزەخ؟

لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريرە)ەوە دەڵێت: ((كنا مع رسول الله ﷺ إذ سمع وجبة، فقال النبي: ((تدرون ما هذا؟)) قال: قلنا: الله ورسوله أعلم. قال: هذا حجر رمي به في النار منذ سبعين خريفاً، فهو يهوي في النار الآن، حتى انتهى الى قعرها)) واتە: لە کاتێکدا ئێمە لە خزمەت پێغەمبەردا بووین ﷺ گوێی لە گرمەیەك بوو، پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((دەزانن ئەوە چی بوو؟)) وتمان: خوا و پێغەمبەرکەی ﷺ زاناترن، فەرمووی: ئەوە بەردێك بوو فڕێدرایە ناو دۆزەخەوە، حەفتا پایز (ساڵ) ڕۆدەچێت ئێستا گەیشتە بنی دۆزەخ)).

سوێند بە خوا هیچ کەسێك لە ئێمە بەرگەی گەرمی هاوین ناگرێت ئەگەر زیاد بکات و توند بوو، ئەی ڕات چۆنە بەرامبەر ئاگر؟ ئەو گەرماییەی کە توشمان دەبێت

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٤٢) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٨٤٤) .

لە هاویندا ئەوا هەناسەی دۆزەخە، لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هریرە) ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((أشتكت النار الى ربها، فقالت: يا رب أكل بعضي بعضاً، فأذن لها بنفسين: نفس في الشتاء ونفس في الصيف، فهو أشد ما تجدون من الحر، وأشد ما تجدون من الزمهرير)) واتە: ئاگری دۆزەخ لە لای پەروەردگاری خۆی سکالای کرد و وتی: پەروەردگارا! من هەندێکم هەندێکی تری خواردم، خوای گەورە ڕوخسەتی دوو هەناسەی پێدا: هەناسەیەك لە زستاندا و هەناسەیەك لە هاویندا،جا سەختترین گەرما و سەختترین سەرما کە دەیبینین لەوەوە هاتوە))

ئایا ئەو دیمەنەت دێتە پێش چاو؟

بەڵکو بیهێنە بە بیری خۆتدا سوکترین سزای دۆزەخ ئاخۆ لە چی حاڵێکدا بێت؟ سزاکە چییە؟

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2]دا هاتوە لە فەرموودەی (النعمان ی کوڕی بشیر)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((إن أهون أهل النار عذاباً يوم القيامة لرجل توضع في أخمص قدميه جمرتان، وفي لفظ: ((جمرة)) وفي لفظ: ((له نعلان و شراكان من نار، يغلي منهما دماغه، كما يغلي المرجل، ما يرى أن أحداً أشد منه عذاباً، وإنه لأهونهم عذاباً)) واتە: سووکترین سزای ئەهلی دۆزەخ سزای کەسێکە کە دوو سکڵ لە ژێر پێیدا دادەنێن، لە ڕیوایەتێکی تردا: سکڵێك، لە ڕیوایەتێکی تردا: جووتێ نەعلی ئاگرینی لە پێدایە، مێشکی سەری پێیانەوە دەکوڵێ وەك چۆن مەنجەڵی ئاو دەکوڵێ، بەڵام لە گەڵ ئەوەشدا وا نابینێت کە کەس لەو سزای سەختتر بێت، کەچی ئەو لە هەموویان سزای سووکترە)).

لە ئاگردا سزایەکی تر هەیە خوای گەورە سزای خاوەن تاوانە گەورەکانی پێدەدا، لە (مسند أحمد) و (مصنف ابن أبی شیبە) و (البخاری) لە (الأدب المفرد)و (الترمذي) هاتوە کە فەرموودەیەکی (حسن)[3] ە لە ڕێگای (عمرو ی کوڕی شعیب)

---

١ ـ أخرجه البخاري (٥٣٧) وانظر (٣٢٦٠) ومسلم (٦١٧) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٦٥٦١ ، ٦٥٦٢) ومسلم (٢١٣) .

٣ ـ أخرجه أحمد (١٧٩/٢) وابن أبي شيبة في (المصنف) (٩٠/٩) ونعيم بن حماد في زوائد (الزهد) لابن المبارك (١٩١) والبخاري في (الأدب المفرد) (٥٥٧) والحميدي (٥٩٨) والترمذي (٤٧) (٢٤٩٢) وقال: حسن صحيح وحسنه الشيخ الألباني في (صحيح الجامع) (٨٠٤٠) و (المشكاة) (٥١١٢) .

ەوە لە باوکییەوە ئەویش لە باپیرییەوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((یحشر المتكبرون یوم القیامة أمثال الذر، في صور الرجال، یغشاهم الذل من كل مكان، فیساقون الى سجن في جهنم یسمی بولس، تعلوهم نار الأنیار، یسقون من عصارة أهل النار، طینة الخبال)).

باش بزانە کە دۆزەخییەکان ئامادەن هەموو سەروەت و سامان و کەس و کاریان ببەخشەن و بیکەنە فیدیە لە پێناوی ئەوەی لەو ئاگرە ڕزگاریان بێت، بەڵکو ئامادەن هەموو دونیا ببەخشن بۆ ئەوەی لە سزای خوای گەورە ڕزگاریان بێت: بەڵام ئەوە زۆر زۆر دوورە ! !

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ ٱلْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِى مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ﴿١١﴾ وَصَٰحِبَتِهِۦ وَأَخِيهِ ﴿١٢﴾ وَفَصِيلَتِهِ ٱلَّتِى تُـْٔوِيهِ ﴿١٣﴾ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنجِيهِ ﴿١٤﴾ كَلَّآ إِنَّهَا لَظَىٰ ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِّلشَّوَىٰ ﴿١٦﴾ تَدْعُواْ مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٧﴾﴾(المعارج) واتە: بە یەکتر نیشان دەدرێن و یەکتریش دەناسن، تاوانبار حەز دەکات بۆ ڕزگار بوونی خۆی لە سزای ئەو ڕۆژە بریتی بدات بە کوڕەکانی (١١) هاوسەرەکەی و براکەی (١٢) وە بەو عێلەی لە خۆی دەگرت و پەنای دەدا (١٣) وە ئەوەی لە سەر زەوی هەیە گشتی بدا لە پاشا ڕزگاری بکات، خۆ ڕزگاری نابێ، ئەگەرچی ئەوانەیش بکاتە بریتی بۆ خۆی وەك ئەفەرموێ: (١٤) نەخێر، بریتیت لێ وەرناگرێ، دەسا دەست کۆتاکە بە ڕاستی ئەو ئاگرە ئاگرێکی بڵێسەداری وایە (١٥) داماڵێنەرە بۆپێستی سەر، واتە: پێسی سەر هەڵدەقرچێنێ و هەڵی دەکەنێ و دەیبا (١٦) ئەو ئاگرە ئەو کەسە بانگ دەکات لە دونیادا پشتی لە هەق و ڕاستی کردبێ و ڕووی لە فەرمانی خوا وەرچەرخاندبێ (١٧).

خوای پاك و بێگەرد دەفەرموێت: ﴿وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُواْ مَا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لَٱفْتَدَوْاْ بِهِۦ مِن سُوٓءِ ٱلْعَذَابِ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ وَبَدَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُواْ يَحْتَسِبُونَ﴾ (الزمر: ٤٧) واتە: ئەگەر بە ڕاستی هەرچی لەم زەوییەدایە و ئەوەندەی تریشی لە گەڵدا بێت، هی ستەمکاران و کافران بێ لە بەر سزای توندی قیامەت

ئامادەن بیکەنە بارتەقاو فیدیەی خۆیان، تا ڕزگار ببن)).

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لِيَفْتَدُواْ بِهِۦ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٦﴾ يُرِيدُونَ أَن يَخْرُجُواْ مِنَ ٱلنَّارِ وَمَا هُم بِخَٰرِجِينَ مِنْهَا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٧﴾﴾(المائدة) واتە: ئەوانەی خوانەناس و بێباوەڕن ئەگەر هەرچی خێر و بێرێك لە زەویدایە هی ئەوان بێت و ئەوەندەی تریشی لە گەڵ بخەن، بۆ ئەوەی (فیدیە) و بریتی بێ بۆ خۆ ڕزگار کردنیان، لە سزای ڕۆژی قیامەت لێیان وەرناگیردرێ و سزایەکی ئێش پێگەیەنەریشیان بۆ هەیە (٣٦) هەمووکات هەوڵ دەدەن و دەیانەوێ لەو ئاگر و سزایە بێنە دەرێ و خۆ ڕزگار بکەن بەڵام هەرچی هەوڵ بدەن هەرگیز لێی نایەنە دەرێ و دەرباز نابن و سزایەکی نەبڕاوەشیان بۆ دەبێ (٣٧).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَمَاتُواْ وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَن يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِم مِّلْءُ ٱلْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ ٱفْتَدَىٰ بِهِۦٓ ۗ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ﴾آل عمران: ٩١، واتە: بێ گومان ئەوانەی کە بێ باوەڕ بوون و هەر بە بێ باوەڕیش مردوون، بێ گومان هەر یەکەیان ئەگەر بڕی ئەم زەوییە زێڕیش بۆ کەفارەتی گوناهی خۆی بدا، هەرگیز لێی وەرناگیردرێ ئەوانە سزای ئێش پێگەیەنەریان بۆ دەبێ و هیچ یارمەتیدەرێکیش بە هانایانەوە نایە)).

خوای گەورە دەفەموێت: ﴿لِلَّذِينَ ٱسْتَجَابُواْ لِرَبِّهِمُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ وَٱلَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُواْ لَهُۥ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لَٱفْتَدَوْاْ بِهِۦٓ ۚ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمْ سُوٓءُ ٱلْحِسَابِ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴾ (الرعد: ١٨) واتە: بۆ ئەوانەی وا وەڵامی بانگێشتەکەی پەروەردگاریان داوەتەوە، لە ڕۆژی قیامەتدا پاداشی چاکتر و بەهەشتیان بۆ هەیە و ئەوانەیش کە وەڵامی بانگهێشتەکەیان نەداوەتەوە و بڕوایان نەهێنا ئەگەر تەواوی ئەوەی لە زەویدایە هی ئەوان بێت و ئەوەندەی تریشی لە گەڵ بێ هەموو بدەن بۆ

ڕزگاربوونی خۆیان لە سزا و بیانەوێت خۆیان بكڕنەوە، دەیدەن و هێشتا لێیان وەرناگیرێ و ڕزگار نابن ئەوانە لە ڕۆژی دواییدا حیسابێكی سەختیان بۆ هەیە، واتە: كاری ورد و درشتیان دەهێنرێتە پێش چاو، ئەوسا چاكەكانیان لێ وەرناگیرێ، چونكە بۆ خوایان نەكردوە لە خراپەكانیشیان نابووردرێ و جێگایشیان دۆزەخە، ئای چ جێگایەكی خراپە دۆزەخ)).

لە هەردوو كتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((یقول الله تبارك وتعالى لأهون أهل النـار عـذاباً، لـو كانـت لـك الدنيا وما فيها، أكنت مفتديا بها؟ فيقول: نعم، فيقول: قد أردت منك أهـون مـن هـذا وأنت في صلب آدم: أن لا تشرك ـ أحسبه قال: ولا أدخلك النار، فأبيت إلا الشرك)) واتە:خوای گەورە بەو كەسەی كە سووكترین سزای هەیە لە دۆزەخـدا دەفـەرموێت: ئەگەر هەموو دونیا و ئەوەی تیایدایە مـوڵكی تـۆ بوایـە ئایـە دەتكـرد بـە فیدیـە بـۆ ئەوەی خۆت ڕزگار بكەیت؟ ئەویش دەڵێت: بـەڵێ، خـوای گـەورە دەفـەرموێت: مـن زۆر لەوە سووكترم لێت دەویست كاتێك تۆ لە پشتی ئادەمدا بوویت، كە هـاوەڵم بـۆ بڕیار نەدەیت ـ وابزانم گوتی: منیش ناتخەمە ئاگرەوە، كەچی تۆ ڕازی نەبوویت و هاوەڵت بۆ بڕیار دام)).

بـەڵكو دۆزەخییـەكان خۆزگـە بـە مـردن دەخـوازن، بـۆ ئـەوەی لـە سـزای ئـاگر ڕزگاریان بێت، بەڵام خوای گەورە لە سەر ئەوان سزا و نەمری نوسـیوە و تـا ئەبـەد دەمێننـــەوە، خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُم مَّاكِثُونَ﴾ (الزخرف: ٧٧) واتە: ئەوجا هانـا دەبـەن بـۆ دەرگـاوانی دۆزەخ و بـانگ دەكەن.. ئەی مالیك! با پەروەردگارت بڕیار بدات بۆمـان بـە مـردن، تـا لـەو سـزایە ڕزگار ببین، مالیكیش پێیان ئەڵێ: هەر لێرە دەمێنن و ڕزگار بوونتان بۆ نییە)).

خوای گەورە دەفـەرموێت: ﴿إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِّلطَّاغِينَ مَآبًا ﴿٢٢﴾ لَّابِثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا ﴿٢٣﴾ لَّا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾﴾(النبـأ) واتـە:

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٣٢٤) ومسلم (٢٨٠٥) واللفظ له .

بە ڕاستی دۆزەخیش دەمێکە چاوەڕوانی بێ بڕوایان دەکات (٢١) بۆ یاخیبووان جێگا و مەنزڵگەیە (٢٢) هەزارەها ساڵی بێ سنوور و نەبڕاوە تیا دەبن، واتە: هەرگیز ڕزگاریان نابێ لێی (٢٣) هیچ فێنکییەك و شەرابێکی خۆشی تیا ناچێژن بۆ سووك بوونی گەرماکەی، بەڵکو هەر ئاوا لەو حاڵەتە زۆر تەنگ و ناخۆشەدا دەمێننەوە (٢٤) جگە لە ئاوێکی (زۆر گەرم و کوڵیو) کیم و چڵکی دۆزەخیان (٢٥) ئەویش پاداشتێکی پڕاوپڕە بەرامبەر بە کردەوەکانیان، واتە: لەو پاداشتەدا ستەمیان لێ نەکراوە، چونکە بە ڕاستی ئەوانە لە دونیادا بە تەمای لێپرسینەوەی ئەمرۆژە نەبوون (٢٦).

خوای پەروەردگار دەفەرمویێت: ﴿ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَهُمۡ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقۡضَىٰ عَلَيۡهِمۡ فَيَمُوتُواْ وَلَا يُخَفَّفُ عَنۡهُم مِّنۡ عَذَابِهَاۚ كَذَٰلِكَ نَجۡزِي كُلَّ كَفُورٖ ٣٦ وَهُمۡ يَصۡطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَآ أَخۡرِجۡنَا نَعۡمَلۡ صَٰلِحًا غَيۡرَ ٱلَّذِي كُنَّا نَعۡمَلُۚ أَوَلَمۡ نُعَمِّرۡكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَآءَكُمُ ٱلنَّذِيرُۖ فَذُوقُواْ فَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴾(فاطر)

واتە: بۆ ئەو کەسانە کە کافر و بێ باوەڕن، ئاگری دۆزەخ هەیە بڕیاری مردنیان بۆ نادرێ تا بمرن و لەو سزایە ڕزگار ببن شتێکیش لە سزای دۆزەخیان لێ سووك ناکرێ هەر ئا بەو جۆرەیە ـ وەك ئەوانە ـ هەموو بێ بڕوایەك سزا ئەدەین (٣٦) لە دۆزەخدا بە زۆرە زۆر هاوار ئەکەن و ئەڵێن: پەروەردگارمان! لەم سزایە بمانهێنەدەرێ تا ئەمجارە کارێکی چاك ئەنجام بدەین، جگە ئەوەی پێشتر دەمانکرد، ئیتر ئەو دەمە بڕوا دێنین و گوێڕایەڵی ئەکەین پێیان ئەوترێ: ئەرێ ئێمە ئەوەندە تەمەنی درێژمان پێ نادەن کە هەرکەسێك ژیر و وریا بوایە لەو ماوەیەدا بیربکاتەوە، دەیتوانی پەند و کەڵکی لێ وەرگرێت؟ و لە هەمانکاتدا ترسێنەریشمان نەهاتە لاتان بتان ترسێنێ بە سزا؟ ئادەی چ سوودێکی بوو بۆتان؟ سزای ستەمەکەتان بچێژن، خۆ بۆ ستەمکارانیش هیچ یارمەتیدەرێك نییە، بە تایبەت ئەمڕۆ (٣٧).

خوای گەورە دەفەرمویێت: ﴿ وَلَنُسۡكِنَنَّكُمُ ٱلۡأَرۡضَ مِنۢ بَعۡدِهِمۡۚ ذَٰلِكَ لِمَنۡ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ١٤ وَٱسۡتَفۡتَحُواْ وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٖ ١٥ ﴾

إبراهیم، واتە: پەیامبەرەکان داوایان لە خوا کرد کە بە سەر هۆزەکانیاندا سەریان بخات کاتێ نائومێد بوون لە ئیمان هێنانیان ئیتر خوایش سەری خستن و قازانجیان کرد و هەموو خەڵکێکی ملهوڕ و ستەمکار و نکوولی کەری هەق و ڕاستیەکان، نائومێد و زیانمەند بوون (١٥) لە بەر دەمیشیەوە ئاگری دۆزەخە و دەبێ لە زرینچکاو و زووخاوی دۆزەخییەکانیش بخواتەوە (١٦) لە بەر تاڵی و ناخۆشییەکەی، زۆر بە قێز و بێزەوە قوم قوم دەیخواتەوە و بە ئاسانیش بۆی قووت ناچێ لە هەموو لایەکیشەوە مەرگی بۆ دێت کەچی ناشمرێ تا لەوسزایە ڕزگاری ببێ و پاش ئەو هەموو تاڵی و تفتییەش، سزا و جەزرەبەیەکی زۆر بە ژانیش بە دوایەوە دێت (١٧).

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكَ وَالسَّلَامُ عَلَىٰ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ﴾ (طه٤٧) واتە: بـە ڕاسـتی هـەر کەسـێك بـە تاوانبـاری لـە ڕۆژی قیامەتـدا بچێتەوە لای پەروەردگار بێگومان بەشی دۆزەخەو ئیتر نە ئەمرێ تیایدا تا لـە سـزا ڕزگاری ببێت و نە دەژی بە ئاسوودەیی)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾ قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُم بِالْبَيِّنَاتِ ۖ قَالُوا بَلَىٰ ۚ قَالُوا فَادْعُوا ۗ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٥٠﴾﴾ (غافر) واتە: ئەوانەی لە نێو ئاگردان بە فریشتە دەرگاوانەکانی دۆزەخ ئەڵێن: لە پەروەردگارتان بخوازن، کە تەنها ڕۆژێك سزای دۆزەخمان لێ سووك بکات (٤٩) ئەوانیش لە وەڵامدا پێیان ئەڵێن: ئایا پەیامبەرەکانتان بە چەندین بەڵگەی ئاشکراوە نەهاتنە لاتان، کەچی ئێوە هەر بڕواتان پێ نەکردن لە وەڵامدا ئەڵێن: بەڵێ هاتنە لامان بە درۆزنمان کردن، فریشتەکان ئەڵێن: دە داوا بکەن و بپاڕێنەوە لە خوا بە ڕاستی ئێمە جورئەت ناکەین داواو پاڕانەوەی بێ بڕوایانیش، هیچ کەڵکێك نابەخشێ و هەر لە نابوودبووندایە (٥٠).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾ قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٦﴾﴾المؤمنون،

واتە: بە کاسایێکەوە دەڵێن: پەروەردگارمان! نەگبەتی و بەدبەختی بە سەرماندا زاڵ بوو و گەلێکی گومڕا و سەرلێشێواو بووین (١٠٦) پەروەردگارمان! لەو ئاگرە دەرمان کەو بۆ دونیامان وەگێرە ئەنجا ئەگەر ئەمجارەش گەڕاینەوە بۆ بێ بڕوایی، بەراستی ئێمە کەسانێکی ستەمکارین، لەوە ئەچێ پرسیارەکەی سەرەوە هەر بۆ خەم و خەفەت خواردن بێت، نەك بۆ وەلام و وتوویژ (١٠٧).

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو سعید الخدری)یەوە ریوایەتیان کردوە کەوا خۆشەویستﷺفەرموویەتی: ((یؤتی بالموت کهیئة کبش أملح، فینادي مناد: یا أهل الجنة، فیشرئبون وینظرون، فیقول: هل تعرفون هذا؟ فیقولون: نعم، هذا الموت، وکلهم قد رآه. ثم ینادي: یا أهل النار، فیشرئبون وینظرون، فیقول: هل تعرفون هذا؟ فیقولون: نعم، هذا الموت، وکلهم قد رآه، فیذبح. ثم یقول: یا أهل الجنة خلود فلا موت، ویا أهل النار خلود فلا موت. ثم قرأ: ﴿وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ (مریم:٣٩) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا مردن دەهێنرێت لە سەر شێوەی بەرانێکی ڕەش وسپی بانگدەرێك بانگ دەکات: ئەی خەڵکی بەهەشت، ئەوانیش هەموو سەر بەرزدەکەنەوە و تەماشا دەکەن، پێیان دەڵێ: ئایا ئەمە دەناسنەوە؟ ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ، ئەوە مردنە، هەموویان بینیویانە، پاشان بانگ دەکات: ئەی خەڵکی ئاگر، ئەوانیش هەموو سەر بەرزدەکەنەوە و تەماشا دەکەن، پێیان دەڵێ: ئایا ئەمە دەناسنەوە؟ ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ، ئەوە مردنە، هەموویان بینیویانە، پاشان بەرانەکە (مردن) سەردەبڕێ، پاشان دەڵێ: ئەی خەڵکی بەهەشت نەمری بۆ ئێوەیە و چیتر مردن نەما، ئەی خەڵکی ئاگر نەمری بۆ ئێوەیە و چیتر مردن نەما، ئەمجار ئەو ئایەتەی خوێندەوە کە ئەمە ماناکەیەتی:

((لەڕۆژی ئاهوو ناڵەو خەم و خەفەت و پەشیمانی(یوم الحسرە) ئاگاداریان بکە و بیانترسێنە ئەو کاتە لە لایەن خوای پەروردگارەوە بڕیار دەدرێ کە دەستەیەك بۆ

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٧٣٠) ومسلم (٢٨٤٩) .

بەهەشت و دەستەیەكیش بۆ دۆزەخ ڕەوانە بكرێن، كەچی ئەوانە هێشتا لە غەفلەتدان و بە خۆیان نەزانیوە وخۆشیان بڕوا بواردووەو ددان بەزیندوو بوونەوە و پاداشت وتۆڵەشدا نانێن)).

هەر كەسێك تەنها جارێك بكرێتە ناو ئاگرەوە و دەربهێنرێت ئەوا هەموو تام و خۆشیەكانی دونیای لە بیر دەباتەوە كە چەشتویەتی لە بەر سەختی و توندی ئاگری دۆزەخ، هەروەكو لە (صحیح مسلم)[1] دا ڕیوایەت كراوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە كەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((یؤتى بأنعم أهل النار، من أهل النار، یوم القیامة، فیصبغ في النار صبغة، ثم یقال: یا ابن آدم! هل رأیت خیراً قط؟ هل مرَّ بك نعیم قط؟ فیقول: لا، والله! یا رب)) واتە: بەختەوەرترینی كەس لە دۆزەخییەكان لە ڕۆژی قیامەتدا دەهێنرێت، یەكجار هەڵدەژەنرێت لە ئاگر پاشان پێی دەگوترێت: ئەی نەوەی ئادەم ئایا هەرگیز خێر و خۆشیت بینیوە، ئایا هەرگیز نیعمەتی خوا بە سەرتا تێپەڕیوە؟ ئەویش دەڵێت: نەخێر سوێند بە خوا..ئەی پەروەردگار!)).

بەڵكو لە گەڵ ئەو چەند دیمەنەدا بژی و بیهێنە پێش چاوی خۆت، خواردنی ئەهلی ئاگر تەنها ئاگرە، خواردنەوەی دۆزەخییەكان تەنها ئاگرە، پۆشاك و جلوبەرگ لە ناو ئاگردا تەنها ئاگرە!!!!

خوای باڵا دەست و كارزان دەفەرموێت: ﴿فَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّن نَّارٍ يُصَبُّ مِن فَوْقِ رُءُوسِهِمُ ٱلْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهِۦ مَا فِى بُطُونِهِمْ وَٱلْجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُم مَّقَٰمِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَآ أَرَادُوٓاْ أَن يَخْرُجُواْ مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُواْ فِيهَا وَذُوقُواْ عَذَابَ ٱلْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾﴾الحج، واتە: ئەوانەی كافر و بێ بڕوابوون، جل و بەرگ و پۆشاكی ئاگریان بۆ بڕاوە، بە ئەندازەی قەد و باڵای خۆیان ئاوی كوڵ بە كوڵیشیان لە سەرەوە بە سەردا دەكرێ (١٩) هەر بەو ئاوە ناوسكیان و پێستیان ئەتوێنرێتەوە و دەبێتە ئاو و دێتە خوارەوە پێستەكەشیان هەموو لە تاو گەرمای ئەو ئاوەدا

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٠٧) .

دەبلۆخێ (٢٠) بەر گورزی ئاسنیش دەدرێن (٢١) هەر کاتێکیش ویستیان لێی دەرچن لە خەم و خەفەتاندا ئەگەڕێنرێنەوە بۆ ناوی و هەرگیز ڕزگاریان نابێ بۆ ئەوەی زیاتریش ئێشیان پێ بگات، پێیان ئەوترێ: دەی سزای سووتێنەر بچێژن، ئەمە پاداشت و تۆڵەی بێ بڕوایان بوو)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَتَرَى ٱلْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ فِى ٱلْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُم مِّن قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ ٱلنَّارُ ﴿٥٠﴾ ﴾(إبراهيم) واتە: ئیتر لەو ڕۆژەدا تاوانباران دەبینی لە گەڵ هاوکارەکانی خۆیاندا کۆت و زنجیرکراون (٤٩) جل و کراسی بەریان قەترانی ڕەشە (٥٠).

لە (صحيح مسلم)[1] دا لە فەرموودەی (أبو مالك الأشعري) هاتوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((النائحة إذا لم تتب قبل موتها تقام يوم القيامة وعليها سربال من قطران ودرع من جرب)) واتە: ئەو ژنەی دەلاوێتەوە ئەگەر پێش مەرگی تەوبە نەکات لە ڕۆژی قیامەتدا کە زیندوو دەکرێتەوە، کراسێکی قەتران و گەڕ لەشی دادەپۆشێت وەك زریپۆشی لە بەردا بێت)).

مەبەست لە (النائحة) ئەو کەسەیە کە لە کاتی بەلا و موصیبەتدا دەنگی بەرز دەکاتەوە و جلوبەرگی خۆی دادەڕێت.

ڕاخەر و فەرش و داپۆشەری دۆزەخییەکان ئاگرە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ لَهُم مِّن جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِن فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ ﴾(الأعراف: ٤١) واتە: ڕایەخیان ئاگرە لە دۆزەخدا و لێفەی سەریشیان هالاوی ئاگرە، واتە: بەڕەی ژێریان و لێفەی سەریان هەردوو هەر ئاگرە، دیارە گشت ستەمکاران ئابە و شێوە سەختەیە تۆڵە ئەدەین))

جا مانای (المهاد) ڕاخەری ژێریانە و (الغواش) بریتییە لەوەی دەدرێت بە سەریاندا.

---

١ ـ أخرجه مسلم (٩٣٤) .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿لَهُم مِّن فَوۡقِهِمۡ ظُلَلٌ مِّنَ ٱلنَّارِ وَمِن تَحۡتِهِمۡ ظُلَلٌ﴾ (الزمر:١٦) واتە: لە پاشە ڕۆژیشدا لە ژوور سەریانەوە توێ لە سەر توێ کڵپەی ئاگر وەستاوە، لە ژێریشیانەوە بەو جۆرە، ئاگر پارچە پارچە ئەکەوێتە سەریەك و سێبەر ئەکات، ئەوانیش لە سێبەرەکەیدان؟!

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿يَوۡمَ يَغۡشَىٰهُمُ ٱلۡعَذَابُ مِن فَوۡقِهِمۡ وَمِن تَحۡتِ أَرۡجُلِهِمۡ وَيَقُولُ ذُوقُواْ مَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ﴾ (العنكبوت: ٥٥) واتە: ڕۆژی سزاکە دایان دەگرێت لە بانی سەریانەوە و لە ژێر پێیانەوە و لە هەموو لایەکەوە)).

هەروەها خواردنەوەی دۆزەخییەکان ئاگرە...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِن يَسۡتَغِيثُواْ يُغَاثُواْ بِمَآءٖ كَٱلۡمُهۡلِ يَشۡوِي ٱلۡوُجُوهَۚ بِئۡسَ ٱلشَّرَابُ وَسَآءَتۡ مُرۡتَفَقًا﴾(الكهف: ٢٩) واتە: خۆ ئەگەر زۆریان بۆ هات و هاواریان لێ بەرز بوویەوە و داوای ئاویان کرد، ئاوێکیان فریا دەخرێ وەك قوڕقوشمی تواوەیە و دەموچاویان لە بەر زۆر گەرمی خۆی هەڵدەکروزێنێ و دەیبرژێنێ، ئای چ خواردنەوەیەکی نالەبار و خراپە ئەو ئاوە!! ئای ژینگە و جێیەکی نالەبار و خراپە ئەو دۆزەخە!!)).

مانای (المهل) بریتییە لە زەیتێکی کوڵاوی لێڵی زۆر گەرم، ئەگەر هەڵم و هەڵاوی ئەم زەیتە کوڵاوە دەمو چاو و روخساری بسوتێنێت، ئاخۆ گەرمی زەیتەکە خۆی لە خۆیدا چۆن بێت؟! ئەمەش بەڵگەیە لە سەر سەختی گەرمییەکەی!!

هەروەها (الحميم) و (الغساق) دەخواتەوە.

مانای (الحميم) بریتییە لە ئاوێکی زۆر گەرم کە پلەی گەرمییەکەی گەیشتوەتە ئەوپەڕی گەرمی.

مانای (الغساق) بریتییە لە ئاوێکی زۆر سارد کە پلەی ساردییەکەی گەیشتوەتە ئەو پەڕی ساردی.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَشَٰرِبُونَ عَلَيۡهِ مِنَ ٱلۡحَمِيمِ ﴿٥٤﴾ فَشَٰرِبُونَ شُرۡبَ ٱلۡهِيمِ ﴿٥٥﴾

﴿هَٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ ٱلدِّينِ ﴿٥٦﴾﴾(الواقعة)) واتە: ئەوسا لەبەر تینوویەتی لە ئاوێکی زۆر گەرم بە کوڵیشی بە سەردا دەکەن (٥٤) ئێوەش هەروەکو وشتری تینوو کە دەردی (هویام) ی گرتبێ و هیچ کات تێر ئاو نەبێ دەخۆنەوە و تێر ئاویش نابن (٥٥) ئەمەیە خۆراک و ئاو و میوانداری خوانەناسان لە ڕۆژی پاداشت (٥٦).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿هَٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ﴾ (ص:٥٧) واتە: ئەمە ئاوێکی کوڵبەکوڵ و کێمێکە لە جەستەی دۆزەخییەکان دەچۆڕێ، بیچێژن)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْفُرُونَ﴾یونس: ٤، واتە: ئەوانەش وا کافر و بێباوەڕ بوون خواردنەوەیەکی زۆر گەرم و سزایەکی ئێش پێگەیەنەریان بۆ هەیە لە بەر کافری و بێ باوەڕییان)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾ جَزَآءً وِفَاقًا ﴿٢٦﴾﴾(النبأ) واتە: جگە لە ئاوێکی (زۆر گەرم و کوڵیو) کیم و چڵکی دۆزەخیان (٢٥) ئەویش پاداشتێکی پڕاوپڕە بەرامبەر بە کردەوەکانیان، واتە: لەو پاداشەدا ستەمیان لێ نەکراوە، چونکە بە ڕاستی ئەوانە لە دونیادا بە تەمای لێپرسینەوەی ئەمڕۆژە نەبوون(٢٦).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَسُقُوا۟ مَآءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَآءَهُمْ﴾ (محمد: ١٥) واتە: ئاوی کوڵ بە کوڵیان پێ دەخۆنەوە کاتێ تینوویان دەبێت، ریخۆڵەیان پارە پارە ئەکا!)).

هەروەها کێم و زوخاو دەخۆنەوە کە لە گۆشت و پێستی بێباوەڕانی دۆزەخ دێتە دەرەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مِّن وَرَآئِهِۦ جَهَنَّمُ وَيُسْقَىٰ مِن مَّآءٍ صَدِيدٍ ﴿١٦﴾ يَتَجَرَّعُهُۥ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُۥ وَيَأْتِيهِ ٱلْمَوْتُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ۖ وَمِن وَرَآئِهِۦ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾﴾إبراهيم، واتە: لە بەر دەمیشیەوە ئاگری

دۆزەخەو دەبێ لە زرینچکاو و زووخاوی دۆزەخییەکانیش بخواتەوە (١٦) لە بەر تاڵی و ناخۆشییەکەی، زۆر بە قێز و بێزەوە قوم قوم دەیخواتەوە و بە ئاسانیش بۆی قووت ناچێ لە هەموو لایەکیشەوە مەرگی بۆ دێت کەچی ناشمرێ تا لەوسزایە رزگاری ببێ و پاش ئەو هەموو تاڵی و تفتییەش، سزا و جەزرەبەیەکی زۆر بە ژانیش بە دوایەوە دێت(١٧).

بەڵام خواردنی دۆزەخییەکان بریتییە لە (الزقوم) و (الغسلين) و (الضريع)

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَآكِلُونَ مِن شَجَرٍ مِّن زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾﴾ (الواقعة) واتە: پاشان ئێوە ئەی لاڕێ و گومڕا و کافر و نکۆڵی کەران! (٥١) بێ گومان لە بەرو بوومی (زەققوم) ـــ درەختێکە لە ناوەراستی دۆزەخدا ـ ئەخۆن (٥٢) لە بەر زۆر برسێتی، ورگ و سکتانی لێ پڕ ئەکەن گوێ بە تام و چێژی زۆر ناخۆشیشی نادەن.(٥٣).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِّلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾ فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾﴾(الصافات) واتە: ئایا ئەو ناز و نیعمەتەی بەهەشتە چاکترە بۆ میوانداری یان دارەکەی زەقنەموت، واتە: یان درەختە نەفرەت لێکراوەکەی زەقووم؟!زەقووم: درەختێکی بچووکی بۆگەنی بەروبەتاڵە، لە(تیهامە)دا دەڕوێ و خواردنی جەهەنەمییەکانە (٦٢) بە راستی ئێمە کردوومانە بە تاقیکردنەوە بۆ موشریکان، ئەوە بوو کاتێ باسی درەختی زەققوم کرابا، ئەیانوت: چۆن لە ناو ئاگردا درەخت شین دەبێ؟! (٦٣) بەڕاستی ئەوە درەختێکە لە بنی دۆزەخەوە دەرئەچێ (٦٤) بەرووبووم و خونچەی سەر لقەکانی هەر دەڵێی سەرو شێوەی شەیتانە (٦٥) بە راستی ئەو دۆزەخییانە ـ بە ناچاری ـ لێی ئەخۆن، ورگی خۆیانی لێ پڕ ئەکەن (٦٦).

خواردنی ئەوان هەروەکو وتمان (الضريع) کە جۆرە درکێکی سەختە و پێی دەڵێن: الشبرق.

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿لَّيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِن ضَرِيعٍ ﴿٦﴾ لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِن جُوعٍ ﴿٧﴾﴾(الغاشية) واتە: هیچ خواردنێکیشیان نییە جگە لە دڕکێکی وشك وتـاڵ وتفت (کە مەگەر تـەنها وشـتر بیخـوات) (٦) ئـەویش نەئەوەیـە گۆشـتی پێبگـرن و قەڵەویان بکا، نەئەوەیشە برسییەتیان لا بباو پێی بـژین بـە پێـچەوانەوەی خـۆراکی دونیاوە(٧).

هەروەها خواردنی ئەوان (الغسلين)ە!

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ ﴿٢٥﴾ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهْ ۜ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ ﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾ إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾ فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَاهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَّا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُونَ ﴿٣٧﴾﴾ الحاقة، واتە: بەڵام ئەو کەسەی کارنامەکەی ئەدرێتە دەستی چەپی ـ کە ئەوەش نیشانەی بەدبەختییە ـ دەڵێ: خۆزگایە.. نامەکەمم پێ نەدرابا (٢٥) نەمزانیبا سەرئەنجامی حیساب و لێپرسینەوەم چییە؟(٢٦) خۆزگایە ئەم مردنەم برابایەوە بە یەکجاری و زیندووش نەکرامایەتەوە (٢٧) دارایی و ماڵەکەم هیچ کەڵکێکی پێ نەگەیاندم بۆ ئەم ڕۆژەم (٢٨) ئەو موڵك و دەسەڵاتەی بووم لە دەس چوو نە ڕشتەم نە پایەوپلەم، هیچیان نەیان توانی تۆزقاڵەیەك ئارامم بکەنەوە(٢٩) بیگرن، کەلەپچەی بکەن، واتە: کۆت و زنجیر لە دەس و قاچ و ملی بئاڵێنن (٣٠) پاشان بیخەنە ناو ئاگری دۆزەخ (٣١) ئینجا بیخەنە ناو زنجیرێکی حەفتا گەزییەوە و توندی بکەن، بۆ ئەوەی پتر ڕیسوا بێت، ئەگینە خۆ تەنها ئاگرەکەی بەسە، ئای ئەو ڕۆژە چەندە ڕۆژێکی گران و نارەحەتە! وەرە لە ناو ئاگریشدا هێشتا بەو شێوەیە زنجیر بکرێت!! (٣٢) چونکە ـ لە دونیادا ـ بڕوای بە خوا نەبوو کە ئەمەش گەورەترین ستەمە، بۆیە هەر دەبێ ئاوا سەر شۆڕو ڕیسوا بکرێ (٣٣) هانی خەڵکی نەدەدا لە سەر خواردن

دان بە هەژار، چەند ئاینێکی بەرز و پیرۆزە..! سەرەرای ئەوەی دەبێ لە ماڵ و منالی خۆیان بگرنەوە بەر بۆ هەژاران، دەبێ مەردومیش هان بدەن بۆ بووژاندنەوەیان (٣٤) ئەمرۆش لێرە - واتە: رۆژی قیامەت - هیچ دۆستێکی بۆ نییە تا تکایەکی بۆ بکا و تۆزێ ئەو بارەیەی لێ سووك بکات (٣٥) خواردن و خواردنەوەشی هەر کیم و زوخاوی داچۆڕاوی لاشەی دۆزەخییەکانە(٣٦) گوناهباران نەبێ کەسی دیکە لێی ناخوات، واتە: هەر ئەوانە دەیخۆن کە باوەڕیان بە خوا نەبوو(٣٧).

بەڵکو بە ناچاری خواردنی وا دەخۆنەوە کە لە قوورگیاندا دەمێنێتەوە و ناچێتە خوارەوە.

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿إِنَّ لَدَيْنَآ أَنكَالًا وَجَحِيمًا ﴿١٢﴾ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣﴾﴾ (المزمـل) واتـە: بـە راسـتی ئێمـە سـزای دونیاییمـان هەیـە و لـە پاشەرۆژیشدا کۆت و زنجیر سەنگین و ئـاگری هەڵگیرسـاوی دۆزەخمـان هەیـە (١٢) هەروەها خۆراکێك کە لە گـەر و دەگیرێـت لـە بـەری درەخـتی زەقـقـوم، کـە زۆر بـە نائاسایی لە گەروویانەوە دەڕواتە خوارەوە، سەرەرای سـزای سـەخت و پـڕ ئـێش و ئازار (١٣).

بـەڵکو ئـازار و خـەم و خەفـەتیان زیـاتر دەبێـت کـاتێ جێگـە و ڕێگـەی خـۆی دەبینێت لـە بەهەشـتدا ئەگـەر بـاوەڕی بهێنابایـە و گوێڕایـەڵی فەرمانـەکانی خـوای گەورە بوایە.

ئیمـامی بوخـاری[1] لـە فـەرموودەی (ابـو هریـرە) وە ریوایـەتی کـردوە کـەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویـەتی: ((لا یـدخل النـار أحـد إلا أري مقعـده مـن الجنـة لـو أحسن، لیکون علیه حسرة)) واتە: هیچ کەسێك ناچێتە ئاگرەوە ئیللا جێگەی خۆی لـە بەهەشـتدا دەبیـنێ ئەگـەر چاکەی بکردایـە، بـۆ ئـەوەی خەفـەتبار بـن و زیـاتر پەشیمان ببنەوە)).

---

١ - أخرجه البخاري (٦٥٦٩).

لە بەر توندی و سەختی سزاكەيان دۆزەخييەكان هاوار دەكەنە گەنجينەوان و خەزنەدارانی دۆزەخ بۆ ئەوەی لە خوای خۆيان تكا بكەن و بپاڕێنەوە ئەگەر بۆ تەنها ڕۆژێكيش بوە سزای ئاگری دۆزەخيان لە سەر سووك بكرێتەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقَالَ ٱلَّذِينَ فِي ٱلنَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ٱدْعُوا۟ رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٩﴾ قَالُوٓا۟ أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ ۖ قَالُوا۟ بَلَىٰ ۚ قَالُوا۟ فَٱدْعُوا۟ ۗ وَمَا دُعَٰٓؤُا۟ ٱلْكَٰفِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَٰلٍ ﴿٥٠﴾﴾ (غافر) واتە: ئەوانەی لە نێو ئاگردان بە فريشتە دەرگاوانەكانی دۆزەخ ئەڵێن: لە پەروەردگارتان بخوازن، كە تەنها ڕۆژێك سزای دۆزەخمان لێ سووك بكات (٤٩) ئەوانيش لە وەڵامدا پێيان ئەڵێن: ئايا پەيامبەرەكانتان بە چەندين بەڵگەی ئاشكراوە نەهاتنە لاتان، كەچی ئێوە هەر بڕواتان پێ نەكردن لە وەڵامدا ئەڵێن: بەڵێ هاتنە لامان بە درۆزنمان كردن، فريشتەكان ئەڵێن: دە داوا بكەن و بپاڕێنەوە لە خوا بە ڕاستی ئێمە جورئەت ناكەين، داواو پاڕانەوەی بێ بڕوايانيش، هيچ كەڵكێك نابەخشێ و هەر لە نابووددبووندايە (٥٠).

لە پاش ئەوەی بێ ئومێد و بێ هيوا دەبن لە خەزنەداران و گەنجينەوانانی دۆزەخ، بانگ لە كێ دەكەن و هاوار بۆ كێ دەبەن؟ هاوار بۆ (ماليك) دەبەن كە خەزنەدار و بەرپرسی يەكەمی دۆزەخە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَادَوْا۟ يَٰمَٰلِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ ۖ قَالَ إِنَّكُم مَّٰكِثُونَ﴾ الزخرف: ٧٧، واتە: ئەوجا هانا دەبەن بۆ دەرگاوانی دۆزەخ و بانگ دەكەن.. ئەی ماليك! با پەروەردگارت بڕيار بدات بۆمان بە مردن، تا لەو سزايە ڕزگار ببين، ماليكيش پێيان ئەڵێ: هەر لێرە دەمێنن و ڕزگار بوونتان بۆ نييە)).

لێرەدا دۆزەخييەكانی ئيمانداران و يەكتاپەرستانيان دێتەوە ياد ئەوانەی كە هەردەم گاڵتە و سووكايەتيان پێ دەكردن لە دونيادا، بۆيە هاواريان پێدەكەن و پەنايان پێ دەگرن و داوای تەنها چۆڕێك ئاويان لێ دەكەن يان كەمێك لەو ڕزق و ڕۆزييەی خوای گەورە بەوانی بەخشيوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَادَىٰٓ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِ أَصۡحَٰبَ ٱلۡجَنَّةِ أَنۡ أَفِيضُواْ عَلَيۡنَا مِنَ ٱلۡمَآءِ أَوۡ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُۚ قَالُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿٥٠﴾ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ دِينَهُمۡ لَهۡوٗا وَلَعِبٗا وَغَرَّتۡهُمُ ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَاۚ فَٱلۡيَوۡمَ نَنسَىٰهُمۡ كَمَا نَسُواْ لِقَآءَ يَوۡمِهِمۡ هَٰذَا وَمَا كَانُواْ بِـَٔايَٰتِنَا يَجۡحَدُونَ﴾(الأعراف) واتە: ئینجا دۆزەخییەكانیش لە بەهەشتییەكان بانگ ئەكەن و پێیان دەڵێن: تكایە قومێ لەو ئاوە، یان كەمێك لەو ڕۆزییە خوا پێی داون بەشمان بدەن دەڵێن: بێ گومان خوا هەردووكیانی بۆ كافران حەرام كردوە (٥٠) ئەو كەسانەی كە ئایینەكەیانیان كردۆتە گاڵتەجاڕ و ژیانی ئەم دونیایە فریویداون، وا ئەمڕۆش ئێمە لە بیرمان كردن، چونكە ئەوان لە دونیادا گەیشتنی ئەم ڕۆژەیان لە بیر خۆیان بردبووەوە و ئایەت و نیشانەكانی ئێمەشیان ئینكار دەكرد (٥١).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوۡمَ يَأۡتِ لَا تَكَلَّمُ نَفۡسٌ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ فَمِنۡهُمۡ شَقِيّٞ وَسَعِيدٞ ﴿١٠٥﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ شَقُواْ فَفِي ٱلنَّارِ لَهُمۡ فِيهَا زَفِيرٞ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلۡأَرۡضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَۚ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٞ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ ۞ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ سُعِدُواْ فَفِي ٱلۡجَنَّةِ خَٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلۡأَرۡضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَۖ عَطَآءً غَيۡرَ مَجۡذُوذٖ ﴿١٠٨﴾﴾(هود) واتە: ڕۆژێكیش كە دێت هیچ كەسێك بۆی نییە بە فەرمانی خوا نەبێت قسە بكات ئینجا ئەو خەڵكە دەبنە دوو كۆمەڵ، هەیانە بە هۆی لاساری و كلاوبونییەوە بەدبەختە و چارەڕەش، هەشیانە بە بۆنەی چاكیی و باشی خۆیەوەبەختیار و ڕوو سپییە (١٠٥) ئەوانەیان بەدبەخت و لار و لاسارن لە ئاگردان، هەر لەوێیش تووشی هەناسە كورتی و، تەنگە نەفەسی دەبن و، هەر هاوار هاواریانە (١٠٦) تا ئاسمانەكان و زەوی هەبن، ئەوانیش تێیدا ئەمێننەوە. عەرەب ئەگەر ویستبای بڵێ ئەو شتە بەردەوام و هەمیشەیە دەیگوت: ﴿مَا دَامَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلۡأَرۡضُ﴾ كەوابوو بە هەتا هەتایی لە دۆزەخدا دەمێننەوە و لێی دەرناچن، مەگەر

پەروەردگارت بیەوێ لە وەخت و کاتێکدا دەریان بهێنێ بۆ ئەوەی بە جۆرێکی تر لە سزا سزایان بدات، بە ڕاستی پەروەردگاریشت زۆر بە دەسەڵاتە، بیەوێ هەر شتێ بکات دەیکات وە هیچ بەرگرێکی بۆ نابێت (١٠٧) ئەوانەیشیان کامەران و بەختەوەرن لە ئەوەڵ لەحزەوە لە بەهەشتن و بۆ هەمیشە لەوێ ئەمێننەوە تا ئاسمانەکان و زەوی بێن، مەگەر ئەوەندە پەروەردگارت مەیلی هەبێ (١٠٨))).

نامەوێ چیتر زۆر باسی ئاگر و دۆزەخییەکان بکەم، داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە لە ئاگری دۆزەخ بپارێزێت، ئەی خودایە ئێمە لاوازی و بێ هێزین و بەرگەی سەختی دۆزەخ ناگرین بۆیە بەزەییت پێماندا بێتەوە هەر تۆ بەخشندە و دلۆڤانی.

ئەی خودایە.. لەو گومانەدا نیم لە ئاگردا سزامان بدەیت لە کاتێکدا یەکتاپەرستیت لە دڵماندا جێگر بوە؟ هەموو پەل و ئەندامەکانمان ملکەچی تۆن و لە سەر خاك و خۆڵ سوجدە دەبەن و کەساس و زەلیلن لە بەر دەستی تۆی مەزندا؟ لەو گومانەدا نیم سزامان بدەیت لە کاتێکدا خۆشەویستیت هەموو دڵ و بوون و ناخمانی پڕکردوەتەوە؟ خۆشەویستی خۆشەویستەکەت ﷺ لە دڵماندا جێگر بوە؟ خودایە ئێمە باش دەزانین کە زۆر کەم تەرخەمین لە کار و کردەوەکانمانداو زۆر جاریش توشی هەڵەدەبین، بەڵام خودایە بە ڕەحمەتە فراوان و زۆرەکەت بەزەییت بە ئێمەی هەژاردا بێتەوە...

باس و وەسفی بەهەشت

فەرموون با بچینە بەهەشتەوە!!

جا کێ دەتوانێ باس و وەسفی بەهەشت بکات هەرچەندە لەوپەڕی زمانپاراوی و ڕەوانبێژی و بە توانا و قسەزان بێت؟ هیچ کەسێك ناتوانێ.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا لە فەرموودەی (ابو هریرە)ەوە هاتوە کەوا پێغەمبەری ئازیز ﷺ فەرموویەتی: ((قال الله تعالى: ((أعددت لعبادي الصالحين: ما لا عين رأت، ولا أذن سمعت، ولا خطر على قلب بشر)) فاقرءوا إن شئتم: ﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ ﴾ السجدة: ١٧، واتە: بۆ بەندە پیاوچاکەکانم ئەوەم ئامادە کردوە کە نە چاو بینیویەتی و نە گوێ بیستویەتی و نە بە خەیاڵی هیچ کەسێکدا هاتوە)) ئەگەر دەتانەوێ ئەو ئایەتە بخوێننەوە کە دەفەرموێت: ﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ ﴾ واتە: ئیتر هیچ کەسێك نازانێ چ پاداشتێکی گرنگیان بۆ داشاراوە لە هۆیەکانی خۆش و شادی چاوان و دڵئارامی))

جا پێغەمبەری نازدار ﷺ باس و وەسفی بەهەشتمان بۆ دەکات چونکە ئەو بینیویەتی و چوەتە ناو بەهەشتەوە ــ هەر لە دونیادا و لە شەوی ئیسرا و میعراجدا ــ لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2]دا هاتوە لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە لە فەرموودەی صلاه الكسوف دا ــ کە تیایدا هاتوە: ((... قالوا: يا رسول الله! رأيناك تناولت شيئاً في مقامك هذا، ثم رأيناك كففت. قال: ((إني رأيت الجنة، فتناولت عنقوداً، ولو أخذته لأكلتم منه ما بقيت الدنيا))

ئایا شێوە و شێوازی بەهەشت چۆنە؟ ئایا بینا و خانوەکانی بەهەشت چۆنە؟ ئیمامی (أحمد و ابن حبان و الطيالسي و الترمذي و عبد بن حميد و جگە لەوان)[3]

---

١ ــ أخرجه البخاري (٣٢٤٤) ومسلم (٢٨٢٤).

٢ ــ أخرجه البخاري (٧٤٨، ١٠٥٢) ومسلم (٩٠٧).

٣ ــ أخرجه أحمد (٢/٣٠٥، ٤٤٥) وابن حبان في (صحيحه) (٧٣٨٧) والدارمي (٢٨٢١) والطيالسي (٢٥٨٣) والترمذي (٢٥٢٦) وعبد بن حميد في (المنتخب) (١٤٢٠) والطبراني في (المعجم الأوسط) (٧١١١)

لە (ابو هريرە)ەوە ڕیایەتیان کردوە کەوا پرسیار کرا لە پێغەمبەری ﷺ خوا و فەرموویان: ((یا رسول الله حدثنا عن الجنة،ما بناؤها؟

قال: لبنة ذهب ولبنة فضة وملاطها المسك الأذفر وحصباؤها اللؤلؤ والياقوت وترابها الزعفران من يدخلها ينعم ولا يبأس ويخلد لا يموت لا تبلى ثيابه ولا يفنى شبابه)) واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ باسی بەهەشتمان بۆ بکە، ئایا بیناسازییەکەی لە چییە؟ فەرمووی: خشتێك لە ئاڵتون و خشتێکی لە زیو، نێوان دیوارکانی لە میسکە، بەرد و چەوەکەی لە مرواری و یاقوتە و خاك و خۆڵەکەی لە زەعفەرانە، هەرکەسێك بچێتە ناوی خۆشحاڵ دەبێت و بێزار نابێت، بە نەمری دەمێنێتەوە و هەرگیز نامرێت، جل و پۆشاکەکەی کۆن نابێت و خۆیشی پیر نابێت)).

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە دەڵێت: کەوا (ابو ذر) باسی فەرموودەیەکی دوور و درێژی کردوە لە پێغەمبەری خواوە ﷺ تیایدا هاتوە: ((ثم أدخلت الجنة ـ وهذا في الاسراء والمعراج ـ فإذا فيها جنادل الؤلؤ، وإذا ترابها المسك)) واتە:چوومە بەهەشتەوە، جۆگەلەی مرواری تێدابوو، خاك و گڵەکەی میسك بوو)).

لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو سعيد الخدری)یەوە کەوا (ابن الصياد) پرسیاری لە پێغەمبەری خواﷺ کرد دەربارەی خاك و خۆڵی بەهەشت؟ ئەویش فەرمووی: ((درمكة بيضاء، مسك خالص)) واتە: وەکو ئاردێکی سپی بێگەرد وایە، میسکێکی پوخت و خاوێنە)).

مانای الدرمكة: کۆی وشەی (درمك) ە، واتە: ئاردێکی زۆر پاك و پوخت و بێ خەڵت و خەوش و ڕەنگی زۆر سپییە، هەروەکو ابن منظور گوتویەتی.[3]

والحميدي (١١٥٠) وصححه الشيخ الألباني في (صحيح الجامع)(٣١١٦) والمشكاة (٥٦٣٠) وصحيح الترغيب (٣٧١١).

١ ـ أخرجه البخاري (٣٤٩ , ٣٣٤٢) ومسلم (١٦٣) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٩٢٨) .

٣ ـ لسان العرب (١٣٦٧) مادة : درمك .

هـەروەها بەهەشـتییەكان هـەرگیز نـەخۆش ناكـەون و نـامرن و پیرنـابن و میـز و پیسی ناكەن و چڵم و تفیان نییە.

ئیمامی (مسلم) لە (صحیح)[١] ەكەیدا لـە فـەرموودەی (ابـو سـعید الخـدری) و (ابـو هریرە) وە ریوایەتی كردوە كەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ینـادي منـاد إن لكم أن تصحوا فلا تسقموا أبداً، وإن لكم أن تحيوا فلا تموتوا أبـداً، وإن لكـم أن تشبوا فلا تهرموا أبداً وإن لكم أن تنعموا فلا تبأسوا أبداً)) فـذلك قولـه جـل جلالـه: ﴿وَنُودُوٓاْ أَن تِلۡكُمُ ٱلۡجَنَّةُ أُورِثۡتُمُوهَا بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ﴾(الأعـــراف: ٤٣) واتــــە: بانگـەوازكارێك بـانگ دەكـات: تەندروسـتیەكی هـەتا هـەتایی بـۆ ئێوەیـە و هـەرگیز نەخۆش ناكەون، ژیانێكی هەتاهەتایی و هەرگیز نامرن، گەنجێتییەكی هەتاهەتایی و هەرگیز پیرنابن، بە خۆشحاڵی دەمێننەوە و هەرگیز بێـزار نـابن)) ئـەوە مانـای ئـەو ئایەتەیـــــە كـــــە دەفـــــەرموێت: ﴿وَنُودُوٓاْ أَن تِلۡكُمُ ٱلۡجَنَّةُ أُورِثۡتُمُوهَا بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ﴾واتە: كە بەهەشت دەبینن لە لایەن فریشتەكانەوە " بانگ دەكرێن و پێیان دەگوترێ ئەم بەهەشتە ئەو بەهەشتەیە بوو بەڵێنتان پێ درابـوو وا ئـەمڕۆ بـە هـۆی (ئەو كار و كردەوە چاكانەوە لـە دونیـادا ئـەنجامتان دان پێتانـدرا بوونـە خـاوەنی، واتە: بە هۆی ماندوو بوونی خۆتانەوە بوو)).

ئەمجار تەماشای شێوەو روخساری بەهەشتییەكان بكەو تەماشای شانە و قاپ و دەفرەكانیان بكە.

لـە هـەردوو كتـێبی (صـحیح)[٢] دا هـاتوە لـە فـەرموودەی (ابـو هریـرە)ەوە كـەوا پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((إن أول زمرة يدخلون الجنة على صـورة القمر ليلة البدر، و الذين يلونهم على أشد كوكب دري في السماء إضـاءة لا يبولـون ولا يتغوطون ولا يمتخطون ولا يتفلون أمشاطهم الذهب ورشحهم المسك ومجـامرهم الألـوة و أزواجهم الحور العين أخلاقهم على خلـق رجـل واحـد علـى صـورة أبـيهم آدم سـتون

---

١ ـ رواه مسلم (٢٨٣٧).
٢ ـ أخرجه البخاري (٣٢٤٥، ٣٢٤٦، ٣٢٥٤، ٣٣٢٧) ومسلم (٢٨٣٤).

ذراعاً في السماء)) واتە:یەکەمین کۆمەڵ لە ئوممەتم کە دەچنە بەهەشتەوە، لە سەر شێوەی مانگی شەوی چواردەن، لە پاشان ئەوانەی بە دوایانەوە دێن لە سەر شێوەی پرشنگدارترین ئەستێرەن لە ئاسمانا، نە میز دەکەن و نە پیسایی و نە چڵمیان هەیە و نە تفکردن، شانەیان لە زێڕە و ئارەقیان میسکە، بخوردانیان دارعودە، خێزانەکانیان (حور العین)ەو خوورەوشتیان یەك خوورەوشتە لە سەر باڵای باوکە ئادەمیان شەست گەز بەرزن)).

لە ڕیوایەتێکی تردا هاتوە: ((ولکل واحد منهم زوجتان، یری مخ ساقهما من وراء اللحم من الحسن، لا اختلاف بینهم ولا تباغض، قلوبهم قلب واحد، یسبحون الله بکرة وعشیاً))، واتە: هەر پیاوێك لە بەهەشتدا دوو ئافرەتی دەدرێتی، مۆخی ئێسقانی قاچەکانی لە پشتی گۆشتەکەیەوە لە بەر جوانی و شۆخ و شەنگی دەبینرێت، جیاوازی و رق و کینە لە نێوانیاندا نییە، دڵیان وەکو یەك دڵە، سبەینان و ئێواران تەسبیحاتی خوا دەکەن)).

لە ریوایەتێکی تردا هاتوە: ((وأزواجهم الحور العین)) واتە: خێزانەکانیان (حورالعین)ە.

پێش ئەوەی باسی (حور العین) بکەم، موژدە بە خوشکی بەڕێز و لە خواترسی ئیمانداری یەکتاپەرست دەدەم و پێی دەڵێم: ئەی خوشکی لە خواترس و ئیماندار.. جوانی و شۆخ و شەنگی تۆ هەرگیز هیچی کەم نییە لە جوانی و شۆخ و شەنگی (حور العین) لە بەهەشتدا، ئایا ئەم قسەیە هیچ بەڵگەیەکی لە سەر هەیە؟ بەڵێ.. چونکە من هیچ قسەیەك ناکەم بە بێ بەڵگە، تۆ هەستاویت بە گوێڕایەڵی خواکەت، خۆت لە شەهەوات و ئارەزووەکانت پاراستوە، خۆت لە گومان و دوودڵی پاراستوە، بەرگەی زۆر نارەحەتیت گرتوە، دڵنیابە هەموو ئەو کارە جوانانە بزر نابێت، لە بەهەشتدا خوای گەورە بۆ جارێکی تر و بە شێوەیەکی جوانتر و خانەدانتر و شۆخ و شەنگتر و ڕێکوپێکتر دروستت دەکاتەوە کە لە گەڵ بەهەشت و بەهەشتییەکاندا بگونجێت، لەگەڵ مندا ئەو ئایەتە پیرۆزە بخوێنەوە: ﴿إِنَّآ أَنشَأْنَٰهُنَّ إِنشَآءً﴾الواقعة: ٣٥.

جا ئەو دروستکردنەوە تایبەتمەندی خۆی هەیە، ڕەنگە تۆ - برای بەڕێزم - خێزانەکەت ئافرەتێکی لە خواترس و ڕێزدار بێت بەڵام جوان و شۆخ و شەنگ نەبێت، ئەو خێزانەت ئەگەر لە دوارۆژدا بچێتە بەهەشتەوە، هەرچەندە لە تەمەنی شەست یان حەفتا ساڵیدا مردبێت، لە کاتێکدا مردوە پیرەژنێکی موو سپی بوە، ئەوا لە بەهەشتدا بە شێوەیەکی تازە و نوێ ئامادە دەکرێت و لە تەمەنی لاوێتیدا دەبێت، ئێستا ئەو جوانی و شۆخ و شەنگییە بهێنە پێش چاوی خۆت کە لە لایەن کەسێکەوە بۆت ئامادە کراوە کە جوانی و شۆخ و شەنگی بەخشیوەتە هەموو بوونەوەر.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّآ أَنشَأۡنَٰهُنَّ إِنشَآءٗ ﴿٣٥﴾ فَجَعَلۡنَٰهُنَّ أَبۡكَارًا ﴿٣٦﴾﴾(الواقعة)

هەرکاتێك پیاوێك بچێت بۆ لای خێزانەکەی لە سەر جێگە لە بەهەشتدا ئەوا هەموو جارێك دەبینێ هێشتا کچە عازەبە. ﴿فَجَعَلۡنَٰهُنَّ أَبۡكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتۡرَابٗا ﴿٣٧﴾﴾ (الواقعة).

عُرب: کۆی (عروب)ە، ئافرەتی (عروب) لە زماندا مانای: ئەو ئافرەتەیە کە جۆرەها وشەی خۆشەویستی و عەشق و جوانی و شەیدا و سەودا لە گەڵ مێردەکەیدا بە کار دەهێنێ.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّآ أَنشَأۡنَٰهُنَّ إِنشَآءٗ ﴿٣٥﴾ فَجَعَلۡنَٰهُنَّ أَبۡكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتۡرَابٗا ﴿٣٧﴾ لِّأَصۡحَٰبِ ٱلۡيَمِينِ ﴿٣٨﴾﴾(الواقعة)، واتە: بە ڕاستی ئێمە ژنانی بەهەشتمان درووستکردوون بە دروستکردنێکی تازە، شۆخ و شەنگ و جوان، وەك ژنانی دونیا نین هەندێ گۆڕانیان بە سەردا بێت (٣٥) کردوومانن بە کچ، واتە: هەمیشە کچن و وەك کیژانی شوونەکردوون (٣٦) مێرد خۆشەویستانێ هاوساڵ و هاوتەمەن (٣٧) ئەمانە هەموو بۆ یارانی لای ڕاست و بەختەوەرن، ئەوانەی کە نامەی کردەوەیان بە دەستی ڕاستیانەوە ئەدرێ (٣٨).

بەڵام (حور العین) خوای بەرز و باڵادەست دەربارەیان دەفەرموێت: ﴿حُورٞ مَّقۡصُورَٰتٞ فِي ٱلۡخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمۡ يَطۡمِثۡهُنَّ إِنسٞ قَبۡلَهُمۡ وَلَا

جَآنٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَٰرَكَ ٱسْمُ رَبِّكَ ذِى ٱلْجَلَٰلِ وَٱلْإِكْرَامِ ﴿٧٨﴾ ﴾(الرحمن) واتە: ژنانی سپی چاو ڕەشن، لە ناو خێوەت و چادرەکاندا دەرناچن (٧٢) بە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕ ناکەن؟ (٧٣) بەر لە بەهەشتییەکان هیچ ئادەمی و هیچ جنۆکەیەك دەستی بۆ نەبردوون و کچێتی لا نەبردوون (٧٤) بە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕ ناکەن؟(٧٥) لە سەر پشتی سەوز و قاڵی نایاب ـ کە وێنەیان لە دونیادا نییە ـ شانیان داداوە.(٧٦) بە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕ ناکەن؟ (٧٧) پڕ بەرەکەتە ناوی پەروەردگاری خاوەن گەورەیی و ئیحسانت (٧٨).

مانای وشەی (الحور): کۆی وشەی (الحوراء) ە، (حوراء) یش بە ئافرەتێکی گەنجی زۆر جوانی شۆخ و شەنگ دەگوترێت کە جەستەیەکی زۆر سپی و چاوێکی زۆر ڕەشی هەبێت.

لە (صحیح البخاری)[1]دا هاتوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((غدوة في سبيل الله أو روحةٌ خيرٌ من الدنيا وما فيها ولقاب قوس أحدكم أو موضع قدم من الجنة خيرٌ من الدنيا وما فيها ولو أن امرأة من نساء أهل الجنة اطلعت إلى الأرض لأضاءت ما بينهما ولملأت ما بينهما ريحا ولنصيفها خيرٌ من الدنيا وما فيها).

براکەم هەموو ئەمانە بهێنە پێش چاوی خۆت لە بەهەشتێکدا کە پانتایەکەی بە قەد پانتایی زەوی و ئاسمانەکانە هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَسَارِعُوٓاْ إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴾(آل عمران: ١٣٣، واتە: پەلەو چەسپانی بکەن بۆ کردنی ئەو شتانە ئەبنە هۆی لیبووردنی پەروەردگارتان و چوونە بەهەشتێکی فراوانی واوە کە: هەر پانتییەکەی بە ئەندازەی ئاسمانەکان و زەوییە، ئامادە کراوە (ئەو بەهەشتە) بۆ پارێزکاران))

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٦٨) .

خوای گەورە دەفەرمویت: ﴿سَابِقُوٓاْ إِلَىٰ مَغۡفِرَةٖ مِّن رَّبِّكُمۡ وَجَنَّةٍ عَرۡضُهَا كَعَرۡضِ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِ أُعِدَّتۡ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦۚ ذَٰلِكَ فَضۡلُ ٱللَّهِ يُؤۡتِيهِ مَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلۡفَضۡلِ ٱلۡعَظِيمِ﴾(الحديد: ٢١) واتە: ئەی خەڵکینە! پێشبڕکێ بکەن بۆ هۆیەکانی لێبووردن لە پەروەردگارتانەوە بە تەوبە و کردەوەی چاك وە بۆ گەیشتن بە بەهەشتێك کە پانایی و فراوانییەکەی، وەك پانتایی و ئاسمان و زەوییە، ئامادە کراوە بۆ ئەوکەسانەی بڕوایان هێناوە بە خواو بە پەیامبەرانی ئەوەش فەزڵی خوایە، دەیدات بەهەر کەسێك خۆی بیەوێ و شایستە بێت وەخوا خاوەنی فەزڵ و بەخششی گەورەیە)).

ئەمە پانتایی بەهەشتە! ئاخۆ درێژییەکەی چەندە؟؟

ژمارەی دەرگاکانی بەهەشت (هەشت) دەرگایە، هەروەکو لە (صحیح البخاري)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (سهل ی کوڕی سعد الساعدي) یەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((في الجنة ثمانية أبواب)) واتە: لە بەهەشتدا هەشت دەرگا هەیە)).

هەروەها لە (صحیح مسلم)[2] دا لە فەرموودەی (عمر ی کوڕی الخطاب) ەوە هاتوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ما منكم من أحد يتوضأ فيبلغ (أو: فيسبغ الوضوء) ثم يقول: أشهد أن لا اله الا الله وأن محمداً عبدالله ورسوله، إلا فتحت له أبواب الجنة الثمانية، يدخل من أيها شاء)) واتە: هەر یەکێك لە ئێوە دەستنوێژ بگرێت - بە باشی و بە تەواوی دەستنوێژەکەی بگرێت - ئینجا بڵێت: (أشهد أن لا اله الا الله و اشهد أن محمدا عبده ورسوله) ئەوە هەر هەشت دەرگاکەی بەهەشتی بۆ دەکرێتەوە، لە کامیانەوە بیەوێت دەچێتە ژوورەوە))

هەروەکو لە پێشدا باسمان کرد یەکەمین ئوممەتێك دەچێتە بەهەشتەوە ئوممەتی خۆشەویستەکەتە ﷺ و پێغەمبەرمان ﷺ یەکەم کەسە کە دەرگای بەهەشتی بۆ دەکرێتەوە، هەروەکو لە (صحیح مسلم)[3] دا لە فەرموودەی (أنس)ەوە

---

١ - أخرجه البخاري (٣٢٥٧).
٢ - أخرجه مسلم (٢٣٤).
٣ - أخرجه مسلم (١٩٧).

هاتوه کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((آتي باب الجنة يوم القيامة فأستفتح، فيقول الخازن: من أنت؟ فأقول: محمد، فيقول: بك أمرت لا أفتح لأحد قبلك)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا دێمە پێش دەرگای بەهەشت و داوا دەکەم دەرگاکەم بۆ بکرێتەوە، خەزنەداری بەهەشت پێم دەڵێت: تۆ کێیت؟ منیش دەڵێم: موحەممەدم، ئەویش دەڵێت: فەرمانم پێکراوە پێش تۆ دەرگا بۆ هیچ کەسێکی تر نەکەمەوە)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ جَنَّٰتِ عَدۡنٖ مُّفَتَّحَةٗ لَّهُمُ ٱلۡأَبۡوَٰبُ ﴿٥٠﴾ مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا يَدۡعُونَ فِيهَا بِفَٰكِهَةٖ كَثِيرَةٖ وَشَرَابٖ ﴿٥١﴾﴾(ص) واتە: چەند بەهەشتێکی دەرگا واڵا و لە سەر پشتە بۆیان، ئامادە و چاوەڕوانی هاتنیانە (٥٠) ئەمە حاڵیان کە لەو بەهەشتەدا لە سەر تەخت پاڵیان داوەتەوە و هەر جۆرە میوە و خواردنەوەیەك ئارەزوو بکەن لە بەردەستیاندایە و داوا دەکەن، واتە: هەر کات شتێکیان نیاز کرد، خێرا بێ زەحمەتکێشان بۆیان ئامادە نەبێ (٥١).

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿ وَسِيقَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوۡاْ رَبَّهُمۡ إِلَى ٱلۡجَنَّةِ زُمَرًاۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُوهَا وَفُتِحَتۡ أَبۡوَٰبُهَا وَقَالَ لَهُمۡ خَزَنَتُهَا سَلَٰمٌ عَلَيۡكُمۡ طِبۡتُمۡ فَٱدۡخُلُوهَا خَٰلِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُواْ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِي صَدَقَنَا وَعۡدَهُۥ وَأَوۡرَثَنَا ٱلۡأَرۡضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ ٱلۡجَنَّةِ حَيۡثُ نَشَآءُۖ فَنِعۡمَ أَجۡرُ ٱلۡعَٰمِلِينَ ﴿٧٤﴾ ﴾ (الزمر)، واتە: ئەوانەش پارێزگارییان لە فەرمانەکانی خوای پەروەردگاریان کردوە، دەستە دەستە بەرەو بەهەشت ئەبرێن، تا کاتێ نزیك بەهەشت دەبنەوە و دەرگاکانی بۆیان کراوەتەوە، دەرگاوانانی بەهەشت پێیان دەڵێن: سڵاو و درووودتان لە سەر بێ، بە خێر هاتن خۆتان پاك ڕاگرت لە دونیادا هەوڵ و تێکۆشان و پاداشتیشتان لێرەدا پاك و خاوێنە یاخوا نۆشتان بێت، دە بچنە ناو بەهەشت بە هەتا هەتایی لەوێدا بن (٧٣) کاتێ چوونە ژوورەوە و نیشتەجێ بوون ئەڵێن: سوپاس و شوکرانە بۆ ئەو خوایەی بە بەڵێنەکەی ڕاستی کرد لە گەڵمان ئەم جێگا و زەویەشی لەو بەهەشتا بە ئێمەدا، کە هەر جێگایەکی ئارەزوو بکەین، لێی دەبین، ئای کە پاداشتی کارکەران لە ڕێگای خوادا چەندە باشە! دەبینی کە فریشتەکانیش بە دەوری عەرشدا ئەڵقەیان داوە و

لە گەڵ سوپاسدا تەسبیحاتی پەروەردگاری خۆیان ئەکەن، داوەری لە نێوان بەهەشتییەکان و دۆزەخیان و هەموو خەڵکان بە هەق و دادگەری تەواو بوە: چاکان ئەبرێن بۆ بەهەشت و خراپانیش بۆ دۆزەخ، لە لایەن بەهەشتییەکانەوە دەوترێ: هەموو سوپاس و شوکرانە، هەر بۆ خوای پەروەردگاری جیهانەکان (٧٤).

زۆربەی بەهەشتییەکان لە هەژارانن، لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (عمران ی کوڕی حصین) دوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((اطلعت في الجنة، فرأيت أكثر أهلها الفقراء، واطلعت في النار فرأيت أكثر أهلها النساء)) واتە: بەهەشتم بینی زۆربەی دانیشتوانەکەی لە هەژارانن و ئاگرم بینی زۆربەی دانیشتوانەکەی لە ئافرەتانن)).

هەروەها لە (صحیح مسلم)[٢] لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو ی کوڕی العاص) دوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((إن فقراء المهاجرين يسبقون الأغنياء يوم القيامة الى الجنة بأربعين خريفاً)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا هەژارانی کۆچەران پێشی دەوڵەمەندان دەکەون بۆ چوونە بەهەشت بە چل ساڵ)).

بەهەشتیش بریتییە لە چەندەها پلە بە سەر یەکەوە، هەروەکو لە (صحیح البخاری)[٣] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هریرە) وە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((إن في الجنة مائة درجة، أعدها الله للمجاهدين في سبيل الله، ما بين الدرجتين كما بين السماء والأرض، فإذا سألتم الله فأسلوه الفردوس، فإنه أوسط الجنة، وأعلى الجنة - أراه - فوقه عرش الرحمن، ومنه تفجر أنهار الجنة)) واتە: لە بەهەشتدا سەد پلە هەیە، خوای گەورە ئامادەی کردوە بۆ تێکۆشەران کە لە پێناو ئەودا تێدەکۆشن، لە نێوان دوو پلەیدا هەروەکو نێوان ئاسمان و زەوییە، هەر کاتێك داواتان کرد ئەوا داوای فیردەوس بکەن، چونکە ئەوە ناوەڕاستی بەهەشتە و بەرزترین جێگەی بەهەشتە - وا دەبینم - عەرشی خودا لەسەرەوەی ئەوە،

---

١ - أخرجه البخاري (٣٢٤١) واللفظ له ومسلم (٢٧٣٨).
٢ - أخرجه مسلم (٢٩٧٩).
٣ - أخرجه البخاري (٢٧٩٠).

هەر لەوێوە ڕوبارەکانی بەهەشت دەردەچێت)).

بەڵێ لە بەهەشتدا جۆگە و ڕوبار هەیە، ئایا خوای گەورە نەیفەرموە: ﴿وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّـٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ﴾البقـــرة: ٢٥، واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ مژدە بدە بەوانەی کە بڕوایان بە خوا و پەیامبەر و بە ڕۆژی دوایی هەیە و ئاکارە چاك و پەسەندەکان ئەنجام دەدەن کە بێ گومان بەهەشت گەلێکیان بۆ هەیە کە چەندین کانیاو و ڕووبار لە ژێر دەرختەکانییدا دێن و دەچن)).

هەروەها دەفەرموێت:﴿تَجْرِى مِن تَحْتِهِمُ ٱلْأَنْهَـٰرُ فِى جَنَّـٰتِ ٱلنَّعِيمِ﴾ (یونس:٩) واتە: دەەشیانباتە چەند بەهەشتێکەوە کە لە بنکی دار و درەخت و لە ژێر کۆشکەکانیانەوە گەلێ ڕووبار و چەم دێن و دەچن)).

چەندەها ئایەت لەو بارەیەوە هاتوە ئەوە دەسەلمێنن کە لە بەهەشتدا ڕوبار هەیە، ئەو ڕوبارانەش ئاوی پاك و سازگارن، چەند ڕوبارێك لە شیر کە هەرگیز تامەکەی ناگۆڕێت، چەندەها ڕوبار لە مەی کە زۆر بە تام و چێژە بۆ ئەوانەی دەیخۆنەوە، چەند ڕوبارێك لە هەنگوینی پاڵفتە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَّثَلُ ٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى وُعِدَ ٱلْمُتَّقُونَ فِيهَآ أَنْهَـٰرٌ مِّن مَّآءٍ غَيْرِ ءَاسِنٍ وَأَنْهَـٰرٌ مِّن لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُۥ وَأَنْهَـٰرٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشَّـٰرِبِينَ وَأَنْهَـٰرٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَـٰلِدٌ فِى ٱلنَّارِ وَسُقُواْ مَآءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَآءَهُمْ﴾ (محمد: ١٥) واتە: نموونە و سیفەتی ئەو بەهەشتەی بە خۆپارێزان بەڵێن دراوە لە پاشەڕۆژدا پێیا بدرێت ئەم شێوەیە: ڕووباری زۆری لە ئاوی خاوێن و نەگۆڕاو و بێ بۆنی تێدایە، وە زۆر ڕووباری تێدایە، لە شیری سپی و جوان کە بە هۆی مانەوە – وەك شیری دونیا – تامی نەگۆڕاوە چونکە لە گوانی ئاژەڵ نایەتە دەرێ، چەندین چەم و ڕووباری تێدایە لە شەراب و عەرەقێك – کە بۆ ئەوانی ئەیخۆنەوە – زۆر خۆش و بە مەزەیە، واتە: دوورە لە هەر وەسفێکی عەرەقی دونیادا،چەندان چەم و ڕووباری تێدایە، لە هەنگوینی پاڵاوتە و بێگەرد، لە مۆم و لە هەر شتێکی تر، لە هەنگوینی دونیا هەیە، لەوێ جۆرا و جۆری میوەیان بۆ هەیە، لێبووردن و

لێخۆشبوونی پەروەردگاریانیان بۆ هەیە، کە ئەوە چاکترین شتە، ئایا ئەوانە کە ئەو هەموو ناز و نیعمەتەیان هەیە، وەك ئەو کەسە وایە کە هەمیشە لە ئاگری دۆزەخدا بێت؟ ئاوی کوڵ بە کوڵیان پێ دەخۆنەوە کاتێ تینوویان دەبێت، ریخۆڵەیان پارە پارە ئەکا، ئایا ئەو دوو دەستەیە وەك یەك نین؟!)).

ئیمامی (أحمد) و (الترمذي) و (ابن حبان) و جگە لەوان[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (معاویە ی کوڕی حیدە) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((إن في الجنة بحر الماء وبحر العسل وبحر اللبن وبحر الخمر، ثم تشقق الأنهار بعد)) واتە: لە بەهەشتدا دەریایەك ئاو و دەریایەك هەنگوین و دەریایەك شیر و دەریایەك مەی هەیە، پاشان روبارەکانی بەهەشت بڵاو دەبێتەوە)).

بەڵکو رەنگە سەرسام بیت کاتی بزانیت هەندێ لە روبارەکانی دونیا روباری بەهەشتن، هەروەکو لە (صحيح مسلم)[2] دا لە فەرموودەی (ابو هريرە)وە هاتوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((سيحان و جيحان والفرات والنيل، كل من أنهار الجنة)) واتە: سیحان و جیحان و فورات و نیل، هەموو لە روبارەکانی بەهەشتن)).

هەروەها لە بەهەشتدا حەوزی تایبەتی پێغەمبەری خواﷺ هەیە کە پێی دەڵێن: کەوسەر.

داوا لە خوا دەکەم کە بمانگێڕێتە سەر ئەو حەوزە، بە دەستە پیرۆزەکانی خۆشەویستی خواﷺ لەو ئاوەمان بە نسیب بکات هەرگیز لە پاش ئەوە تینوومان نەبێت.

لە (صحيح مسلم)[3] دا لە فەرموودەی (أنس)ەوە دەڵێت: ((بَيْنَا رَسُولُ اللّه ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ بَيْنَ أَظْهُرِنَا، إِذْ أَغْفَى إِغْفَاءَةً. ثُمّ رَفَعَ رَأْسَهُ مُتَبَسّماً. فَقُلْنَا: مَا أَضْحَكَكَ يَا رَسُولَ اللّه؟ قَالَ: "أُنْزِلَتْ عَلَيّ آنِفاً سُورَةٌ". فَقَرَأَ: ﴿بِسْمِ الله الرّحْمَنِ الرّحِيمِ. إِنَّآ أَعْطَيْنَٰكَ ٱلْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنْحَرْ ﴿٢﴾ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ ٱلْأَبْتَرُ

١ ـ أخرجه الترمذي (٢٥٧١) وقال : حديث حسن صحيح وأحمد (٥/٥) وابن حبان في (صحيحه) (٧٤٠٩) وعبد بن حميد (٤١٠) والطبراني في (الكبير) (١٩/٤٢٤) وابن ابي عاصم في (الأحاد والمثاني) (١٤٧٥) وصححه الألباني في (صحيح الجامع) (٢١٢٢) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٨٣٩) .

٣ ـ أخرجه مسلم (٤٠٠) .

﴿٣﴾ثُمّ قَالَ: "أَتَدْرُونَ مَا الْكَوْثَرُ؟" فَقُلْنَا: الله وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "فَإِنّهُ نَهْرٌ وَعَدَنِيهِ رَبّي عَزّ وَجَلّ.))

وفي رواية: ((في الجنة – عَلَيْهِ خَيْرٌ كَثِيرٌ. هُوَ حَوْضٌ تَرِدُ عَلَيْهِ أُمّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ. آنِيَتُهُ عَدَدُ النّجُومِ. فَيُخْتَلَجُ الْعَبْدُ مِنْهُمْ. فَأَقُولُ: رَبّ، إِنّهُ مِنْ أُمّتِي. فَيَقُولُ: مَا تَدْرِي مَا أَحْدَثَتْ بَعْدَكَ)) واتە: جارێکیان پێغەمبەری خواﷺ لە ناوماندا بوو، سووکە خەوێکی کردوو ئینجا سەری بە دەم زەردەخەنەوە بەرزکردەوە، ئێمەش وتمان: بۆچی پێدەکەنیت ئەی پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: (ئا ئێستا سوورەتێکم بۆ دابەزیوە، خوێندیەوە و فەرمووی: ((بِسْمِ الله الرّحْمَنِ الرّحِيمِ. ﴿إِنَّآ أَعْطَيْنَٰكَ ٱلْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنْحَرْ ﴿٢﴾ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ ٱلْأَبْتَرُ ﴿٣﴾﴾ ئینجا فەرمووی: ئایا دەزانن کەوسەر چییە؟ وتمان: خوا و پێغەمبەرکەی ﷺ باشتر دەزانن، فەرمووی: ڕووبارێکە پەروەردگارم بەڵێنی پێداوم، خێری زۆری لە سەرە، حەوزێکە لە ڕۆژی قیامەتدا ئوممەتم دێنە سەری، جامەکانی بە ئەندازەی ژمارەی ئەستێرەکانە، خەڵکێك دادەبڕێن لێیان، منیش دەڵێم: پەروەردگار ئەوە لە ئوممەتی منە، ئەویش دەفەرموێت: تۆ نازانی پاش تۆ چییان داهێناوە)).

بەڵکو بەرزایی هەیە، هەروەکو لە (مسند أحمد) (ابن ابی شیبە) لە (المصنف) و (النسائی) لە (الکبری) و جگە لەوان[١] لە فەرموودەی (ابو هریرە)وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی:((إن منبري على ترعة من ترع الجنة، وما بين منبري و حجرتي روضة من رياض الجنة)) واتە: مینبەرەکەی من لە سەر بەرزییەکە لە بەرزییەکانی بەهەشت، لە نێوان مینبەر و ژوورەکەمدا باخچەیەکە لە باخچەکانی بەهەشت)).

هەروەها بەهەشت کانیاوی تێدایە:

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿ إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِي جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴾ (الحجر: ٤٥) واتە:

١ – أخرجه أحمد في (المسند) (٣٦٠/٢ ، ٤٠١ ، ٤١٢ ، ٤٥٠ ، ٥٣٤) وابن سعد في (الطبقات) (٢٥٣/١) وابن ابي شيبة في (مصنفه) (٣١٧/٦) والنسائي في (الكبرى) (٤٢٨٨) والطبراني في (الأوسط) (٩١١٧) والصغير (١١١٠) والبيهقي في (الكبرى) (٢٤٧/٥) وصححه الألباني في (صحيح الجامع) (٦٦٢١) و(الصحيحة) (٢٣٦٣) .

بە ڕاستی لە ئاخیرەتدا پارێزکاران لە ناو چەندین باخات و لەلای چەندین کانیاوی (شەراب، شیر، هەنگوین) دان)).

لە نمونەی ئەو کانیاوانەی خوای گەورە دەربارەی فەرموویەتی: ﴿وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنجَبِيلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا ﴿١٨﴾﴾ (الإنسان) واتە: پێکێکیان پێ دەنۆشرێ، تێکەڵەکەی زەنجەفیلە (١٧) لە ئاوی کانیاوێکیش تێکەڵ کراوە کە لە بەر خۆشقووتی پێی دەڵێن: سەلسەبیل (١٨).

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِن كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٦﴾﴾(الإنسان) واتە: بە ڕاستی چاکانیش لە جامی پڕ لە شەرابی تایبەتی دەخۆنەوە کە تێکەڵەکەی (واتە: ئەوەی تێکەڵی دەکرێ) کافوورە. (کافوور: ماددەیەکی زۆر تامخۆش و بۆنخۆشە لە دارێکی لە وڵاتی (هند) و (چین) دا دەڕوێ) (٥) کانیاوێکە بەندەکانی خوا لێی دەخۆنەوە بۆ هەر شوێنێك بیانەوێ بیبەن دەیبەن بە ئاسانی، واتە: بە هەشتییەکان لە هەر جێگایەکدا بن و لە هەر ژوورێکدا بن ئاوەکەیان لە گەڵ دەبێ(٦).

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنظُرُونَ ﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ مِن رَّحِيقٍ مَّخْتُومٍ ﴿٢٥﴾ خِتَامُهُ مِسْكٌ ۚ وَفِي ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾ وَمِزَاجُهُ مِن تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾﴾ (المطففين) واتە: بە ڕاستی چاکان لە ناو خۆشی و بەهرەبیەکی ئێجگار زۆردان لە بەهەشتدا (٢٢) لە سەر کورسی و قەنەفە ڕازاوەکانی بەهەشتدا دانیشتوون و تەماشای ئەو هەموو ناز و نیعمەت و بەهرەی بەهەشتە ئەکەن کە بۆیان ئامادە کراوە (٢٣) لە ڕوخسارياندا ڕووگەشی و خۆشی بەهەشت دەبینی و دەزانیت (٢٤) لە شەرابێکی پاك و سافو سەرمۆريان پێ دەنۆشێ، واتە: دەستی هیچ کەسێکی لێ نەکەوتوە و چاکان خۆیان سەرەکەی لادەبەن (٢٥) دوا قومی بۆنی میسکی لێ دێت، واتە:وەك شەرابی دونیا نییە تا بۆگەنی و سەرئێشە و دەردوداوێکی زۆری هەبێت، ئەوانەی کە پێشبرکێ و پێشدەستی دەکەن با لەوەدا

پێش دەستی و کێبەرکێ بکەن و هەوڵبدەن بۆ کار و کردەوەی چاك (٢٦) هەروەها ئەو شەرابە پاکە لە گەڵ ئاوی کانیاوێکی بەرز و پاك و خۆشدا تێکەڵکراوە، واتە: شەرابی بەهەشت لە ئاوی تەسنیم ی تێکەڵ ئەکرێ، ئەوجا ئەیاندرێتی بیخۆنەوە (٢٧) سەرچاوەیەکە نزیکانی خوا لێی ئەخۆنەوە (٢٨).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ﴾ (الرحمن: ٥٠) واتە: لە نێو دوو بەهەشتەکەدا دوو کانیاوی ڕەوان هەیە: تەسنیم و سەلسەبیل)).

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ﴾ (الرحمن: ٦٦) واتە: دوو کانیاوی هەڵقوڵاوییان تێدایە)).

لە بەهەشتدا دار و درەخت هەیە بەڵام وەکو ئەو دار و درەختەی دونیا نییە، بەڵکو سێبەرەکەی فراوانە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَظِلٍّ مَّمْدُودٍ﴾ (الواقعة: ٣٠) واتە: لە ژێر سێبەری بەردەوام و دوور و درێژدان کە هەرگیز خۆری نایسڕێتەوە و هەمیشە هەر سێبەرە)).

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا﴾ (النساء: ٧٥) واتە: دەشیان بەینە بن سێبەری چڕو پڕەوە ئیتر لەوێ نە سەرما و نە گەرما تینیان تێ ناکات)).

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريرە)وە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إن في الجنة لشجرة يسير الراكب في ظلها مائة عام لا يقطعها)) واتە: درەختێك لە بەهەشتدا هەیە کە سوارچاکێك بە سێبەرەکەیدا بۆ ماوەی سەد ساڵ دەڕوات هێشتا تەواوی ناکات و نایبڕێت)).

لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرمودەی (ابو سعيد الخدري) یەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إن في الجنة شجرة يسير الراكب الجواد المضمر السريع مائة عام ما يقطعها))، واتە: لە بەهەشتدا درەختێك هەیە سوارچاکی ئەسپێکی خێرا بۆ ماوەی سەد ساڵ دەڕوات هێشتا تەواوی ناکات و نایبڕێت)).

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٢٥٢) ومسلم (٢٨٢٦).

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٨٢٨).

بەڵکو فەرموو تەماشای میوەهات و بەروبوومی بەهەشت بکە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَٰكِهَةٍ ءَامِنِينَ﴾ (الدخان: ٥٥) واتە: داوا دەکەن لەو بەهەشتانەدا هەر جۆرە میوەیەك حەزی لێ بکەن بێ ترس لە مردن و لە هەر شتێکی تر)).

مەبەستی ئەوەیە دڵنیان لەوەی کە هەرگیز ئەو میوەهاتە تەواو نابێت و زیانیان پێ ناگەیەنێت.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَٰكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ﴾ (ص:٥١) واتە: ئەمە حاڵیانە کە لەو بەهەشتەدا لە سەر تەخت پاڵیان داوەتەوە و هەر جۆرە میوە و خواردنەوەیەك ئارەزوو بکەن لە بەردەستیاندایە و داوا دەکەن، واتە: هەر کات شتێکیان نیاز کرد، خێرا بێ زەحمەتکێشان بۆیان ئامادە نەبێ)).

ئەوەش بزانە کە میوەهاتی بەهەشت ئەوە نییە ماوەیەك هەبێت و ماوەیەك نەمێنێ و ببڕێتەوە! نەخێر، هەرکەسێك هەرکاتێك بیەوێ ئەوا دەیبینێتەوە و ئامادەیە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَفَٰكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَّا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾﴾(الواقعة)، واتە: لە ناو میوەیەکی زۆردان (٣٢) نە دەبڕدرێ و نە قەدەغە دەکرێ)).

زۆر نزیك و ئامادەیە بۆ هەر کەسێك بیەوێت و لە هەر کاتێکدا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ﴾ (الحاقة: ٢٣) واتە: میوەجاتی درەختەکانی نزیکە لێیەوە. واتە: دەس ڕەسە، بە ڕاوەستانەوە، بە دانیشتنەوە، دەستی ئەگاتێ، تەنانەت دەمیشی ئەگاتێ، خوای کارزان بە هیچ شێوەیەك نایەڵێ بەهەشتی ئەزیەت بکێشێ، پاش ئازار و ئەزیەتەکەی دونیای)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَٰلُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا﴾ (الإنسان: ١٤) واتە: سایە و سێبەری درەختەکانی لێیانەوە نزیکە تا زیاتر هەست بە خۆشی و ڕێز و حورمەت بکەن و لێکردنەوە و چنینی میوەکەشیان ئاسان کراوە بۆیان)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَنَى ٱلْجَنَّتَيْنِ دَانٍ﴾ (الرحمن: ٥٤) واتە:

لەو بەهەشتانەدا لەسەر رایەخگەلێ ــ کە ناوەخنەکەیان لە پارچە ئاوریشمی ئەستووری تایبەتە ـ پاڵیان داوەتەوە)).

مەبەستی ئەوەیە زۆر نزیکە و شۆر بوەتەوە، بەهەشتییەکان هەر کاتێك بیانەوێ لێی دەکەنەوە.

لە هەموو جۆرەکانی میوەهاتی تێدایە، لەوەی کە بەهەشتییەکان حەزی لێبکەن لە ترێ و هەنار و هەموو جۆرەکانی تر. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَهُمْ فِيهَا مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ﴾(محمد:١٥).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَنَّٰتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ وَٱلزَّيْتُونَ وَٱلرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَٰبِهٍ﴾ (الأنعام: ٩٩) واتە: چەن باخێك لە ڕەز و لە داری زەیتوون و لە بنە هەناری هاو وێنە و لە یەکچوو لە گەڵادا جیاواز و لە یەك نەچوو لە تامدا بەرهەممان هێنا)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فِيهِمَا مِن كُلِّ فَٰكِهَةٍ زَوْجَانِ﴾ (الرحمن: ٥٢) واتە: جۆراو جۆر درەختی میوە و دارخورما و هەناریان تێدایە)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فِيهِمَا مِن كُلِّ فَٰكِهَةٍ زَوْجَانِ﴾ (الرحمن: ٥٢) واتە: لە نێویاندا لە هەموو جۆرە میوەیەك دوو جۆری تێدایە)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَطَلْحٍ مَّنضُودٍ﴾ (الواقعة: ٢٩) واتە: لە بن سێبەری داری مۆزی بەر بەسەر یەککەوتوودان، لە بەر زۆری مۆزەکەی قەدی لاسکەکەی دیار نییە)).

زۆربەی (مفسر)ەکان رایان لە سەر ئەوەیە کە مەبەستی درەختی (مۆز)ە.

بەڵام ئەگەر پرسیار دەکەیت دەربارەی کۆشك و ژوور و جێنشین و خێوەت و خانوەکانی بەهەشت، ئەوا بزانە کە هیچ کەسێکی ڕەوانبێژ و زمانپاراو ناتوانی وەسف و باسی بکات.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿لَٰكِنِ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِّن فَوْقِهَا غُرَفٌ مَّبْنِيَّةٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ وَعْدَ ٱللَّهِ لَا يُخْلِفُ ٱللَّهُ ٱلْمِيعَادَ﴾ (الزمر: ٢٠) واتە: بەڵام ئەوانەی

که خۆیان له نافەرمانی پەروەردگاریان دەپارێزن چەندان کۆشك و تەلار و باڵەخانه له سەر باڵەخانه یان له بەهەشتدا بۆ هەیه له یاقوت و زوبەرجەد رووبار و چەمه ئاوی زۆر بە پێشیدا دەڕوات، ئەمە بەڵێنی خوایە، خوایش هەر بەڵێنێ بدا، پێچەوانەکەی ڕەفتار ناکات))٠

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ﴾(سبأ:٣٧) واته: بۆ ئەم کەسانه له بەرامبەر کردەوەکانیانەوە پاداشتی دووبەرامبەر هەیە، له کۆشك و تەلارە بەرز و بڵندەکاندا بە ئاسوودەیی و خۆشی ژیان ئەبەنە سەر))٠

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا﴾(الفرقان:٧٥) واته: ئا ئەو بەندە بەڕێزانە کە ئەو هەموو سیفەته قەشەنگانەیان هەیە لە پاداشی خۆڕاگرتنیان ژوورە ڕازاوەکانی بەهەشتیان پێدەدرێ هەر لەوێش پایەوپلەی بەرزوبڵندیان دەدرێتێ لە سەر خواپەرستی، وە لە لایەن فریشتەکانیشەوە بە سڵاو و درووود پێشوازییان لێ دەکرێ))٠

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ﴾(الصف: ١٢) واته: لە ناو چەندان کۆشك و خانووی ڕازاوە و پاك و خاوێنشدا لە بەهەشتی هەتاهەتایی و نەبڕاوەدا نیشتەجێیان دەکات))٠

هەروەها خوای گەورە باسی خێزانەکەی فیرعەون دەکات و دەفەرموێت: ﴿رَبِّ ابْنِ لِي عِندَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِن فِرْعَوْنَ﴾ (التحريم:١١) واته: پەروەردگارەکەم! لای خۆت لە بەهەشتدا ماڵێکم بۆ دروست بکە و لە دەست فیرعەون و کردەوەکانی ڕزگارم بکە و لە دەست ئەو هۆزە ستەمکارانەش ڕزگارم بکە))٠

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو سعید الخدری)یەوە

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٢٥٦) ومسلم (٢٨٣١) .

کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((إن أهل الجنة ليتراءون أهل الغرف من فوقهم، كما تتراءون الكوكب الدري الغابر من الأفق، من المشرق أو المغرب، لتفاضل ما بينهم). قالوا: يا رسول الله! تلك منازل الأنبياء، لا يبلغها غيرهم. قال: (بلى، والذي نفسي بيده، رجال آمنوا بالله وصدقوا المرسلين) واتە: بەهەشتییەکان باڵەخانە نشینەکانی سەرو خۆیان دەبینن هەروەك چۆن ئێوە ئەو ئەستێرە درەوشاوە دەبینن کە لە ئاسۆی خۆرهەڵات بەرەو ئاوابوون دەچێت، لە بەر بەرزوبڵندی پلەی ئەوان لەمانیتر، وتیان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئەمە پلەوپایەی پێغەمبەرانە جگە لەوان کەس پێی ناگات؟ فەرمووی: سوێند بەو کەسەی گیانی منی بە دەستە پیاوانێکن باوەریان بەخوا هێناوە و پێغەمبەرانیان بە راست زانیوە (پێیان دەگەن).

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريره) وە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((بينا أنا نائم رأيتني في الجنة، فإذا امرأة تتوضأ إلى جانب قصر، فقلت: لمن هذا القصر؟ فقالوا: لعمر بن الخطاب، فذكرت غيرته، فوليت مدبرا). فبكى عمر وقال: أعليك أغار يا رسول الله؟!)) واتە: لە کاتێکدا من خەوتبووم خۆم لە بەهەشتدا دی، ئافرەتێکم بینی لە پەنای کۆشکێکدا دەستنوێژی دەگرت، وتم: ئەم کۆشك و ئافرەتە هی کێیە؟ وتیان: هی (عمر) ی کوڕی (الخطاب)ە، منیش غیرەتی (عمر) م یادکەوتەوە بۆیە خێرا پشتم هەڵکرد)) بۆیە (عمر) دەستی بە گریان کرد و فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ، بەرانبەر بە تۆ غیرەت دەمگری و بەدگومان دەبم))

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريره)وە دەڵێت: ((أتى جبريل النبي ﷺ فقال: يا رسول الله! هذه خديجة قد أتت. معها إناء فيه إدام أو طعام أو شراب. فإذا هي أتتك فاقرأ عليها السلام من ربها ومني. وبشرها ببيت في الجنة من قصب. لا صخب فيه ولا نصب)) واتە: جبريل هاتە خزمەتی پێغەمبەری خواﷺ و فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئەوە (خەدیجە) هات بۆ لات قاپێکی

١ ـ أخرجه البخاري (٣٢٤٢) ومسلم (٢٣٩٥) .
٢ ـ أخرجه البخاري (٣٨٢٠) ومسلم (٢٤٣٢) .

پێیە پێخۆر یان خواردن یان خواردنەوەی تێدایە، هەر کات هاتە لات سەلامی پێ بگەیەنە لە پەروەردگاریەوە و لە منیشەوە، موژدەیشی پێبدە بەماڵێك لە قامیشی (مرواری) لە بەهەشتدا کە دوورە لە دەنگە دەنگ و ماندووبوون)).

هەروەها خێوەت و جوان رازاوەیان هەیە کە تیایدا دەحەسێنەوە و لە خۆشیدا دەژین.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿حُورٌ مَّقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ﴾ (الرحمن: ٧٢) واتە: ژنانی سپی چاو رەشن، لە ناو خێوەت و چادرەکاندا دەرناچن)).

لە هەردوو کتێبی (صحیح) [١]دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو موسی الاشعری)یەوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((إن للمؤمن في الجنة لخيمة، من لؤلؤة واحدة مجوفة، طولها ستون ميلاً، للمؤمن فيها أهلون، يطوف عليهم المؤمن، فلا يرى بعضهم بعضاً)) واتە: لە بەهەشتدا بۆ کەسی ئیماندار خێوەتێك هەیە کە لە یەك مرواری ناو بۆش پێك هاتوە، درێژییەکەی شەست میلە، بۆ کەسی ئیماندار چەند ئەهلێکی تێدایە و بە سەریاندا دەسوورێتەوە، یەکتری نابینن)).

ئەگەر پرسیاری رایەخ و نوێن و چەرپایەکەیان دەکەیت ئەوا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ﴾ (الغاشية: ١٣) واتەی: هەروەها چرپا و سیستەم و چەند تەختێکی بەرزی بە نرخی لێیەو کورسی لە هەموو لایەکەوە بە دەوری کانیاوەکەدا ریزکراوە و (حور العین) ی لە سەر دانیشتوە)).

هەمووی رێك خراوە و بە تەنیشت یەکەوەن و لە یەك دوور نین، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ ۖ وَزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ عِينٍ﴾ (الطور: ٢٠) واتە: لە سەر قەنەفەی ریزکراو پاڵیان داوەتەوە و روویان لە یەك کردوە، هاوسەرمان کردوون بە ژنانی سپی چاوگەورە (حور العین))).

هەمووی زۆر بە جوانی چنراوە و پرە لە مرواری و گەوهەر و یاقوت، خوای باڵادەست دەفەرموێت: ﴿عَلَىٰ سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ﴾ (الواقعة:١٥) واتە: لە سەر قەنەفە و تەختی چنرا و بە زێر دانیشتوون)).

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٢٤٣، ٤٨٧٩) ومسلم (٢٨٣٨) واللفظ له.

هەروەها بەهەشتییەکان لە بەهەشتدا چرپایە و نـوێنی جۆراوجۆریـان هەیـە، کـە بە هیچ شێوەیەك لەوەی دونیا ناچێت، هەروەکو باسمان کرد، ئـەو بەهەشـتە شـتی وای تێدایە کە بە هیچ شێوەیەك چاوەکان نـەیانبینیوە و گوێیـەکان نەیانبیـستوە و بە خـەیاڵی هـیچ کەسێکدا نـەهاتوە، خـوای گـەورە فەرموویـەتی: ﴿مُّتَّكِـِٔينَ فِيهَا عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ﴾(الكهف: ٣١) واتە: بە ئەوپـەڕی خۆشـی و شـادییەوە لـە سـەر کورسـی و قەنەفەی جوان و ڕازاوە شانیان داداوە)).

خـوای بەخـشندە دەربـارەی سـەرینی بەهەشـتییەکان دەفـەرموێت: ﴿وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ﴾ (الغاشية:١٥) واتە: پاڵە پشتی جوان و ڕازاوەی تیایە کـە بـە شـێوەیەکی جوان و پەسەند ڕیز کراون)).

خـــوای گـــەورە فەرموویـــەتی: ﴿مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ﴾ (الرحمن:٧٦) واتە: لەو بەهەشتانەدا لەسەر ڕایەخگـەلێ ـــ کـە ناوەخنەکـەیان لـە پارچە ئاورێشمی ئەستووری تایبەتە ـ پاڵیان داوەتەوە)).

هــەروەها خـوای دلۆڤـان باسـی فـەرش ومـافوری بەهەشـتییەکان دەکـات و دەفـەرموێت: ﴿مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ﴾ (الـرحمن:٧٦) واتـە: لـە سەر پشتی سەوز و قاڵی نایاب ـ کە وێنەیان لە دونیادا نییە ـ شانیان داداوە))

ئەوەش بزانە کە قاپ و دەفری بەهەشتییەکان بریتییە لە ئـاڵتون و زیـو، خـوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿يُطَافُ عَلَيْهِم بِصِحَافٍ مِّن ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ﴾ (الزخـــرف: ٧١) واتە: کە نیشتەجێ بوون لە بەهەشتا، کاسەی زێڕینی پڕ لە خواردن و جامی پـڕ لـە شەراب بە سەریاندا ئەگەڕێنرێ)).

لـە جێگایـەکی تـردا فەرموویـەتی: ﴿يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَٰنٌ مُّخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ ﴿١٨﴾﴾ (الواقعة)) واتە: کۆمەڵە منـاڵێکی ئێـسك سـووك و هەمیشە لاو خزمەتیان دەکەن و دەگەڕێن بە سەریاندا (١٧) بە گۆزە و سوراحی و پێکی پـڕ لـە شەرابی چەمە ڕەوانەکانی بەهەشتەوە (١٨).

هــەروەها دەفــەرموێت: ﴿وَيُطَافُ عَلَيْهِم بِـَٔانِيَةٍ مِّن فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا۠ ﴿١٥﴾ قَوَارِيرَاْ مِن فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾﴾ (الإنسان)) واتە: لـە سـوراحی و کاسـەی زیـودا شـەرابیان بـە

سەردا دەگێڕدرێ بە قاپی زیوین، کە دەکرێتە ئەو کووپ و کاسانەوە لە زەرکی مینا و شوشەی تایبەتدا دروست کراون (١٥) هەموو کاسە و سوراحی خواردن و خواردنەوەیان لە شووشەی زیوە، کە بە ئەندازەیەکی جوان و پێویست و دڵرفێن (ساقییەکان) ئامادەیان کردوە بۆیان، واتە: نە پێویستیان بە هی تر هەیە و نە لێشیان ئەمێنێتەوە)).

جلوبەرگی بەهەشتییەکان ئاورێشم و حەریرە، پاکی و بێ گەردی بۆ ئەو کەسەی کە دەفەرموێت: ﴿وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ﴾ (الحج: ٢٣) واتە: جل و بەرگی ئەوێشیان هەورێشمە)).

لە شوێنێکی تردا دەفەرموێت: ﴿وَجَزَىٰهُم بِمَا صَبَرُواْ جَنَّةً وَحَرِيرًا﴾ (الإنسان: ٢٣) واتە: پاداشیان دەداتەوە بە بەهەشتێك بە هەتا هەتایی تێیدا دەمێننەوە و بە ئاورێشمێك دەیپۆشن، بە هۆی ئارامگرتنیان لە سەر جێبەجێ کردنی تەکالیفی شەرعی دونیادا)).

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿يَلْبَسُونَ مِن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَقَـٰبِلِينَ﴾ (الدخان:٥٣) واتە: لەبەر ئەکەن لە ئاورێشم و حەریری ناسك و ئەستوور هەموو بەرامبەری یەکن لە کۆڕی دانیشتنەکانیاندا)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿عَـٰلِيَهُمْ ثِيَابُ سُندُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ﴾ (الإنسان: ٢١) واتە: لە بەریاندایە پۆشاکێ لە ئاورێشمی قەشەنگ و نەرم و نۆڵ و جوان و سەوزی تەنك، کە بە سەر ئاورێشمی ئەستووردا لە بەریان کردوە (سندس) ئاورێشمێکی نەرم و نۆڵ، (استبرق)) ئاورێشمێکی ئەستوور و قایمە)).

خوای پەروەردگار دەفەرموێت﴿وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا﴾(الکهف: ٣١) واتە: جل و بەرگی بەنرخ و سەوزیش لە بەر دەکەن (چونکە ئەو رەنگە بۆ چاو زۆر لەبار و مایەی خۆشحاڵی و شادییە))).

خشڵ و بازنگ و دەستەوانەی ئەوان بریتییە لە ئاڵتون و مرواری، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا﴾ (الحج: ٢٣) واتە: خشڵدار دەکرێن لەوێدا بە بازنی زێر و مرواری)).

لە جێگایەکی تردا دەفەرموێت: ﴿وَحُلُّوٓاْ أَسَاوِرَ مِن فِضَّةٍ﴾ (الإنسان: ٢١) واتە ڕازێنراونەتەوە بە بازن و دەستبەندی زیو)).

خواردنی بەهەشتییەکان جۆرەها گۆشت و گۆشتی باڵندەیە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَمۡدَدۡنَٰهُم بِفَٰكِهَةٖ وَلَحۡمٖ مِّمَّا يَشۡتَهُونَ﴾ (الطور: ٢٢) واتە: زیاد لەوەیش حەزیان لە هەر میوە و گۆشتێك بێت دەیاندەینێ)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَحۡمِ طَيۡرٖ مِّمَّا يَشۡتَهُونَ﴾ (الواقعة: ٢١) واتە: دەگەڕێن بە گۆشتی پەلەوەرەوە لە هەر جۆرێکی حەزی لێ بکەن)).

لەو خواردن و خواردنەوەی کە دەیخۆن و دەیخۆنەوە تام و چێژ وەردەگرن و ڕزق و ڕۆزییان لە بەهەشتدا نەبڕاوەیە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُواْ وَٱشۡرَبُواْ هَنِيٓـَٔۢا بِمَآ أَسۡلَفۡتُمۡ فِي ٱلۡأَيَّامِ ٱلۡخَالِيَةِ﴾ (الحاقة: ٢٤) واتە: پێیان ئەوترێ: بخۆن و بخۆنەوە بە خۆشی بە هۆی ئەو کارەجوان و چاکانەوە لە ڕۆژگارەکانی ڕابوردوودا ئەنجامتان دەدا بە کورتی: مرۆڤی بەهشتی لەوپەڕی خۆشیدا دەبێ)).

خوای کارزان بە توانا دەفەرموێت: ﴿لَّا يَسۡمَعُونَ فِيهَا لَغۡوًا إِلَّا سَلَٰمٗاۖ وَلَهُمۡ رِزۡقُهُمۡ فِيهَا بُكۡرَةٗ وَعَشِيّٗا﴾(مریم: ٦٢) واتە: ئەوسا لەوێدا سەلام نەبێت هیچ وتەیەکی نابەجێ و پڕوپووچ نابیسن لە سەرجەم بەیانیان و ئێوارانـدا ڕزق و ڕۆزی فراوانیان هەیە، خۆراك و خواردن و خواردنەوە بێ بڕانەوە و کۆتایی بێ ماندوو بوون و ئەرکێ دێتە بەردەستیان)).

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿لَهُمۡ فِيهَا فَٰكِهَةٞ وَلَهُم مَّا يَدَّعُونَ﴾ (یس: ٥٧) واتە: لەوێش هەموو جۆرە میوەیەکیان بۆ هەیە و داوای هەر شتێکیش بکەن ئامادەیە بۆیان)).

بە گشتی بەهەشتییەکان بەو شێوەیە دەژین کە خوای گەورە دەربارەیان دەفەرموێت: ﴿لَهُم مَّا يَشَآءُونَ فِيهَا وَلَدَيۡنَا مَزِيدٞ﴾ (ق: ٣٥) واتە: حەزیشیان لە هەرچی بێت بۆیان هەیە داوای بکەن و زیادەش لەوە کە بە خەیاڵی هیچ کەسێکدا نایەت لامان هەیە)).

بەرزترین پلە وپایە لە بەهەشتدا جێگە و پلەی پێغەمبەری خوایە ﷺ کە ئەویش بریتییە لە (الوسیلە).

لە (صحیح مسلم)[١]دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو ی کوڕی العاص) ەوە کەوا پێغەمبەری ئازیزﷺ فەرموویەتی: ((إذا سمعتم المؤذن، فقولوا مثل ما يقول، ثم صلوا علي، فإنه من صلى علي صلاة صلى الله عليه بها عشرا. ثم سلوا الله لي الوسيلة. فإنها منزلة في الجنة لا تنبغي إلا لعبد من عباد الله. وأرجو أن أكون أنا هو. فمن سأل لي الوسيلة حلت له الشفاعة)) واتە: ئەگەر گوێتان لە بانگبێژبوو، ئەوچی دەڵێت ئێوەش وا بڵێن ئینجا سڵاوات لە سەر من بدەن، چونکە ئەوەی سڵاوات لە سەر من بدات خوای گەورە دەجار سڵاواتی لەسەر دەدات، ئینجا داوای پلەوپایەی بەرزم بۆ بکەن لە خوا (الوسیلە)، ئەو پلەبەرزە پلەیەکە لە بەهەشتا دەست کەس ناکەوێت یەك بەندە لە بەندەکانی خوا نەبێت، داواکارم ئەو کەسەش من بم، ئەوەی داوای وەسیلەم لە خوا بۆ بکات شیاوی شەفاعەتم دەبێت))

ئایا خوارترین پلە و پایەی بەهەشتییەکان کێیە و چۆنە لە بەهەشتدا، هەر ئەویشە دوایین کەسە دەچێتە بەهەشتەوە، لە (صحیح مسلم)[٢] دا هاتوە لە فەرموودەی (المغیرە ی کوڕی شعبە) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((سأل موسى ربه: ما أدنى أهل الجنة منزلة؟ قال: هو رجل يجيء بعد ما أدخل أهل الجنة الجنة فيقال له: ادخل الجنة. فيقول أي رب! كيف؟ وقد نزل الناس منازلهم وأخذوا أخذاتهم؟ فيقال له: أترضى أن يكون لك مثل مُلك مَلك من ملوك الدنيا؟ فيقول: رضيت، رب! فيقول: لك ذلك ومثله ومثله ومثله ومثله. فقال في الخامسة: رضيت، رب! فيقول: هذا لك وعشرة أمثاله. ولك ما اشتهت نفسك ولذت عينك. فيقول: رضيت، رب! قال (أي: موسى): رب! فأعلاهم منزلة؟ قال: أولئك الذين أردت غرست كرامتهم بيدي. وختمت عليها. فلم تر عين ولم تسمع أذن ولم يخطر على قلب بشر)) قال: ومصداقه في كتاب الله عز وجل:

﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَآءَۢ بِمَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴾ السجدة: ١٧)

---

١ ـ أخرجه مسلم (٣٨٤).

٢ ـ أخرجه مسلم (١٨٩).

واتـه: موسـا پێغەمبـەر(علیـه الـصلاه والـسلام) پرسـیاری لـه پـەروەردگاری کـرد: نـزمترین پلـەی بەهەشـت کێیـە؟ فـەرمووی: پیاوێکـە دوای ئـەوەی بەهەشـتییەکان شوێنی خۆیان دەگرن له بەهەشتدا دێت و پێی دەوترێت: برۆ بەهەشـتەوە، ئـەویش دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! چۆن؟ له کاتێکدا هەموو خەڵکی جێگەی خۆیان گرتوەو نیشتەجێی ماڵی خۆیان بوون؟ پێی دەوترێت: رازی دەبیت ئەوەندەی پاشـایەك لـە پاشاکانی دونیات هەبێت؟ ئەویش دەڵێت: رازی دەبم، ئـەی پـەروەردگارا! ئـەویش دەڵێت: ئەوەندە بۆ تۆ و هێندەی ئەوە و هێندەی ئـەوە و هێنـدەی ئـەوە و هێنـدە ئەوە، له جاری پێنجەمدا دەڵێت: رازی دەبم ئەی پەروەردگارا! خوای گـەورە پێـی دەڵێت: ئەوە بۆ تۆ و دە هێندەی ئەوە و ئەوەی خۆت پێت و خۆشـە و چـاوەکانت پێی گەش دەبێتەوە، ئەویش دەڵێت: رازی دەبم ئەی پـەروەردگارا! ئـەمجار موسـا فەرمووی: ئەی بەرزترین پله کێیە؟ ئەویش وتی: ئەوانەن کە دەمەوێ و مەبەسـتمە ڕێز و کرامەتی ئەوانم بە دەسـتی خـۆم چـاندوە و مـۆرم داوە بـە سـەریدا، کـە هـیچ چاوێك نەیبینیوە و هیچ گوێیەك نەیبیستوە و بە خەیاڵی هیچ کەسـێکدا نـەهاتوە)) بەڵگـەش لـە کتێبەکـەی خـوادا ئـەو ئایەتەیـە کـە دەفـەرموێت: ﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَآءَۢ بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴾ واتـە: ئـیتر هـیچ کەسـێك نـازانێ چ پاداشتێکی گرنگیان بۆ داشاراوە له هۆیەکانی خۆش و شادی چاوان و دڵئـارامی لـە پاداشی ئەو کارانەدا ئەنجامیان داون و خۆیانیان بۆ ماندوو کردوە)).

له هەردوو کتـێبی (صـحیح)[١]دا هـاتوە لـە فـەرموودەی (ابـن مـسعود) ەوە کـەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی:

((إني لأعلم آخر أهل النار خروجا منها، وآخر أهل الجنة دخـولا، رجـل يخـرج مـن النار حبوا. فيقول الله تبارك وتعالى له: اذهب فادخل الجنة. فيأتيها فيخيل إليـه أنهـا ملأى. فيرجع، فيقول: يـا رب! وجـدتها مـلأى. فيقـول الله تبـارك وتعـالى لـه: اذهـب فادخل الجنة، فيأتيها فيخيل إليه أنها ملأى. فيرجع فيقول: يا رب! وجـدتها مـلأى. فيقول الله له: اذهب فادخل الجنة. فإن لك مثل الدنيا وعشرة أمثالها. أو ((إن لك مثل عشرة أمثال الدنيا)) فيقول: أتسخر مني (أو أتضحك مني وأنت الملك؟))، فلقد رأيت

---

١ ـ أخرجه البخاري(٦٥٧١) ومسلم(١٨٦ ، ١٨٧) .

رسول الله صلى الله عليه وسلم ضحك حتى بدت نواجذه.، و كان يقال: ذاك أدنى أهل الجنة منزلة..)) واتە: من دواین کەس لە دۆزەخییەکان دەناسم کە لە ئاگر دەردەچێت و دواین بەهەشتییەکان کە دەچنە بەهەشتەوە، کابرایەکە لە ئاگر بە گاڵۆکی دەردەچێت، خوای باڵادەست پێی دەفەرموێت: برۆ ژوورەوە بۆ بەهەشت، ئەویش دێت و وا دەزانێت بەهەشت پڕ بوە، بۆیە دەگەڕێتەوە و دەڵێت: پەروەردگارا! بەهەشت پڕ بوە، خوای گەورە پێی دەڵێت:: برۆ ژوورەوە بۆ بەهەشت، ئەویش دێت و وا دەزانێت بەهەشت پڕ بوە، بۆیە دەگەڕێتەوە و دەڵێت: پەروەردگارا! بەهەشت پڕ بوە، خوای گەورە پێی دەڵێت: برۆ ژوورەوە بۆ بەهەشت، بە ئەندازەی دونیا و دە ئەوەندەی دونیا بۆ تۆ (یان دە بە ئەندازەی دونیا بۆ تۆ)) ئەویش دەڵێت: ئەی خوایە گاڵتەم پێ دەکەیت؟ (یان: پێم پێدەکەنی لە کاتێکدا خۆت پادشای؟) پێغەمبەری خوام بینیﷺ پێکەنی تاوەك ددانەکانی دەرکەوت، ئەیفەرموو: ئەوە نزمترین پلەی بەهەشتییەکانە)).

برا خۆشەویستەکانم... خوشکە بەڕێزەکانم... لە بەهەشتدا خۆشییەکی زۆر و نیعمەتێکی گەورە هەیە نەك لە مەیەکەیدا و نەك لە شیر و زێڕ و زیو و کچە شۆخ و شەنگەکانی و کۆشکەکانیدا، بەڵکو بە نرخترین و خۆشترین نیعمەت و بەرزترین نیعمەت بریتییە لە بینینی روخساری خوای گەورەو میهرەبانە لە رۆژی قیامەتدا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾﴾ (القيامة) واتە: لە رۆژی قیامەتدا دەم و چاو و روخسارگەلێ (واتە: روومەتی باوەڕداران) گەشاوە و پارا و پرشنگدارە و خۆشی و شادییان لێ دەبینرێ (٢٢) بۆ پەروەردگاری خۆیان دەڕوانن (٢٣))).

بە ڕاستی ئەوە خۆشترین نیعمەتە، کە روخساری خوای گەورە ببینی، ئەو بینینە سەرقاڵت دەکات لە خۆشییەکانی بەهەشت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ أَكْبَرُ﴾ التوبة:٧٢، واتە: سەرەرای ئەوانە رەزامەندی خوا لە هەموو گەورەتر و خۆشترە)).

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو سعيد الخدري)یەوە

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٤٩) ومسلم (٢٨٢٩).

کەوا پێغەمبەری ئازیز ﷺ فەرموویەتی: ((ان الله تبارك وتعالى يقول لأهل الجنة: يا أهل الجنة، فيقولون: لبيك ربنا وسعديك والخير في يديك، فيقول: هل رضيتم؟ فيقولون: ما لنا لا نرضى يا رب وقد أعطيتنا ما لم تعط أحدا من خلقك، فيقول: ألا أعطيكم أفضل من ذلك؟ فيقولون: يا رب! وأي شيء أفضل من ذلك؟ فيقول: أحل عليكم رضواني فلا اسخط بعده ابداً)) واتە: خوای گەورە بە بەهەشتییەکان دەفەرموێت: ئەی بەهەشتییەکان! ئەوانیش دەڵێن: گوێڕایەڵین و لە خزمەتتاین چاکەیش هەر لە دەستی تۆدایە، ئەویش دەڵێت: ئایا ڕازی بوون بەوەی کە پێتان درا؟ ئەوانیش دەڵێن: ئەی بۆ ڕازی نابین لە کاتێکدا ئەوەت پێ داوین کە بە هیچ دروستکراوێکت نەتداوە، ئەویش دەڵێت: ئایا لەوە چاکتر و باشترتان پێ بدەم؟ ئەوانیش دەڵێن: ئەی پەروەردگارا! ئایا چی شتێك لەوە چاکتر و باشترە؟ خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ڕەزامەندی منتان بۆ حەڵاڵ بوو، چیتر لێتان تووڕە نابم تا هەتایە)).

هەروەها لە (صحیح مسلم)[1] هاتوە لە فەرموودەی (صهیب) ەوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إذا دخل أهل الجنة الجنة، ـ قال ـ يقول الله تبارك وتعالى: تريدون شيئا أزيدكم؟ فيقولون: ألم تبيض وجوهنا؟ ألم تدخلنا الجنة وتنجنا من النار؟ قال: فيكشف الحجاب. فما أعطوا شيئا أحب إليهم من النظر إلى ربهم عز وجل)) واتە: کاتێك بەهەشتییەکان دەچنە بەهەشتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: هیچ شتێکی دیکەتان دەوێ بۆتانی زیاد بکەم؟ ئەوانیش دەڵێن: ئایا دەموچاوی ئێمەت سپی نەکردوە؟ ئایا نەمانتخستوەتە بەهەشتەوە و لە ئاگر دەربازمانت نەکردوە؟ دەڵێ: ئەمجار پەردە لە سەر ڕوخساری خۆی لادەدات، بۆیە هیچ شتێك کە پێیان دراوە بە قەد تەماشا کردنی پەروەردگاریان لا خۆش نییە)).

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا۟ ٱلْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ﴾ (یونس: ٢٦) واتە: بۆ ئەوانەش چاکە دەکەن، پاداشی زۆر چاك و بەهەشت هەیە و زیاد لەوەش، واتە: دیتنی ڕووی پیرۆزی خوای میهرەبان و تەماشا کردنی!)).

مەبەست لە (الحسنى) بەهەشتە، هەروەها مەبەست (الزيادة) خۆش لێبینینی تەماشای ڕوخساری خوای گەورە لە بەهەشتدا.

---

١ ـ أخرجه مسلم (١٨١).

ڕەحمەتی خوا لەو کەسەی کە فەرموویەتی:

النفس تبكي على الدنيا وقد علمت   أن السلامة فيها ترك ما فيها
لا دار للمرء بعد الموت يسكنها   إلا التي كان قبل الموت يبنيها
فإن بناها بخير طاب مسكنها   وإن بناها بشر خاب بانيها
أموالنا لذوي الميراث نجمعها   ودورنا لخراب البوم نبنيها
وكم من مدائن في الآفاق قد بنيت   أمست خراباً وأفنى الموت اهليها
أين الملوك؟ التي كانت مسلطنة   حتى سقاها بكأس الموت ساقيها
إن المكارم أخلاق مطهرة   الدين أولها والعقل ثانيها والعلم ثالثها
والحلم رابعها والجود   خامسها والفضل باقيها
لا تركنن إلى الدنيا   فالموت لاشك يفنينا ويفنيها
واعمل لدار غد رضوان خازنها   والجار أحمد والرحمن ناشيها
قصورها ذهب والمسك طينتها   والزعفران حشيش نابت فيها
أنهارها لبن مصفى ومن عسل   والخمر يجري رحيقاً في مجاريها
والطير تجري على الأغصان عاكفة   تسبح الله جهراً في مغانيها
فمن يشتري الدار في الفردوس   يعمرها بركعة في ظلام الليل يحييها

واتە: نەفسەکەم بۆ دونیا دەگری و باش دەزانێ کە بێوەیی تیایدا واز هێنانە لەوەی کە تیایدایە، بۆ هیچ کەس لە پاش مردن هیچ خانویەك نییە تیایدا نیشتەجێ بێ تەنها ئەوە نەبێت کە لە پێش مردنی بنیاتی ناوە، ئەگەر بە چاکە دروستی کردوە ئەوا جێگایەکی خۆشە وە ئەگەر بە خراپە دروستی کرد ئەوە دروستکەرەکەی پەشیمان دەبێتەوە، سامانەکانمان بۆ کەس و کاری پاش خۆمان کۆی دەکەینەوە خانووەکانمان بۆ کاول کردنی ڕۆژگار دروستی دەکەین، چەندەها شار لەو ئاسۆیانەدا دروستیان کرد کەچی هەموو کاول بوون و مردنیش ئەهلەکەی فەوتاند، کوان ئەو پادشایانەی کە دەسەڵاتدار بوون تاکو بە دەستی ئاوگێر (بەرداخی مردنی) کردە نۆشی، ڕێگا و شتە جوانەکان پاك و تەمیز و دیارن ئاین یەکەمیانە و هۆش وبیر دووەم و زانست سێیەمە، هێمنی و لە سەرخۆیی چوارەمە و بەخشندەیی پێنجەمە و چاکەکاری پاشماوەکەیەتی، خۆت مەدە پاڵی دونیا چونکە

بێ گومان مردن ئێمە و ئەويش لە ناو دەبات، بۆيە كار بكە بۆ ماڵەكەى سبەينێ، كە (رضوان) گەنجينەوانييەتى وهاوسێكەت (أحمد)ە ﷺ و (الرحمن) دروستى كردوە، كۆشكەكانى ئاڵتونەو قوڕ و خاكەكەى ميسكە وە گژ و گياكەى زەعفەرانە و تيايدا سەوز بووە، رووبارەكانى شيرى پاڵفتەن و هەنگوين و مەى وەكو شيلە بە رووبارەكانيدا تێدەپەڕێ، وەباڵندەكان لەسەر لقەكانى دێن و دەچن ياد و تەسبيحاتى خوا بە ئاشكرا دەكەن لە لانەكانياندا، كێ دەيەوێ ماڵێك بكرێ لە فيردەوسدا ئاوەدانى بكاتەوە بە ركاتێك لە تاريكى شەودا)).

جا ئيمان و كردارى چاك و شوێن كەوتنى پێغەمبەرى خوا ﷺ هۆكارن بۆ چوونە بەهەشت، خواى گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ كَانَتۡ لَهُمۡ جَنَّٰتُ ٱلۡفِرۡدَوۡسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَا لَا يَبۡغُونَ عَنۡهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾﴾ (الكهف)) واتە: بێ گومان ئەوانەى ئيمان و باوەڕيان هێناو كردەوەى چاكيان ئەنجام دا هەر لە زووەوە باخەكانى فيردەوسمان كردۆتە جێى پەزيراييان (١٠٧) بە هەتا هەتاييش لەوێدا ئەمێننەوە و ژيانيان تێيدا نەبڕاوەيە، هەرگيز بێزار نابن و بۆ خۆشيان داواى جێ گۆركێ ناكەن، هەرگيز پێيان خۆش نييە لێى دەرچن (١٠٨))).

داوا لەخوا دەكەم من و ئێوە بخاتە بەهەشتەوە و كار و كردەوەكانى من و ئێوە وەربگرێت و كارەكانمان چاك بكات و تەنها لەپێناوى ئەودا ئەنجاميان بدەين و ئيخلاصمان پێ ببەخشێت و بەش و پشكى هيچ كەسێكى ترى تيادا نەبێت هەر خۆى پشت و پەنامانە تواناى بە سەر هەموو شتێكدا هەيە.

وصلى الله وسلم وبارك على نبينا محمدوعلى آله وصحبه أجمعين، والحمد لله رب العالمين.

تم الكتاب و ربنا محمود   وله المكارم والعلا والجود

به پێنووسى

أبو أحمد محمدبن حسان

ناوەڕۆك

Printed by
DAR EL-MAREFAH
Publishing & Distributing

التنفيذ الطباعي
دار المعرفة
Tel: 834301, 804030, Fax: 835614, Beirut-Lebanon
http://www.marefah.com
E.mail: info@marefah.com